

SØREN KIERKEGAARDS SAMLEDE VÆRKER

UDGIVNE AF

A. B. DRACHMANN, J. L. HEIBERG OG H. O. LANGE

I. BIND

ENTEN—ELLER, 1. DEL

KJØBENHAVN
GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL & SØN)
TRYKT HOS J. JØRGENSEN & CO. (M. A. HANNOVER)
1901

ENTEN—ELLER

UDGIVET AF

J. L. HEIBERG.

Titelbladet er Originaludgavens. Til Grund for Texten er lagt den af Forfatteren selv besørgede 2. Udgave (Kjøbenhavn 1849. Forlagt af Universitetsboghandler C. A. Reitzel. Trykt hos Kongl. Hofbogtrykker Bianco Luno). Den er sammenlignet med Originalmanuscriptet til første Udgave (Universitetsbibliotheket, S. K.'s Papirer, Pakke 4) og med det af Forf. rettede Exemplar af 1. Udg., der har tjent som Manuscript for 2. Udg. (sammesteds Pakke 5).

ENTEN—ELLER.

ET LIVS-FRAGMENT,

UDGIVET

AF

VICTOR EREMITA.

FØRSTE DEEL,

INDEHOLDENDE A.'S PAPIRER.

Er da Fornuften alene døbt,
ere Lidenskaberne Hedninger?*
Young.

KJØBENHAVN 1843.

FAAES HOS UNIVERSITETSBOGHANDLER C. A. REITZEL.

TRYKT I BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI.

---

* Young Night thoughts IV Vers 629: Are passions, then, the pagans of the soul? Reason alone baptized?

FORORD.

Det er maaskee dog stundom faldet Dig ind, kjære Læser, at tvivle en Smule om Rigtigheden af den bekjendte philosophiske Sætning, at det Udvortes er det Indvortes, det Indvortes det Udvortes. Du har maaskee selv gjemt en Hemmelighed, om hvilken Du følte, at den, i sin Glæde eller i sin Smerte, var Dig for kjær til at Du kunde indvie Andre i den. Dit Liv har maaskee bragt Dig i Berøring med Mennesker, om hvilke Du ahnede, at noget Saadant var Tilfælde, uden at dog Din Magt eller Din Besnærelse var istand til at bringe det Forborgne til Aabenbarelse. Maaskee passer intet af Tilfældene paa Dig og Dit Liv, og dog er Du ikke ukjendt med hiin Tvivl; den har nu og da som en flygtig Skikkelse svævet Din Tanke forbi. En saadan Tvivl kommer og gaaer, og Ingen veed, hvorfra den kommer eller hvor den farer hen. Jeg for min Part har altid været noget kjættersk sindet paa dette Punkt af Philosophien, og har derfor tidlig vant mig til, saa godt som muligt, selv at anstille Iagttagelser og Efterforskninger; jeg har søgt Veiledning hos de Forfattere, hvis Anskuelse jeg i denne Henseende deelte, kort, jeg har gjort hvad der stod i min Magt for at bøde paa det Savn, de philosophiske Skrifter efterlode. Efterhaanden blev da Hørelsen mig den kjæreste Sands; thi ligesom Stemmen er Aabenbarelsen af den for det Ydre incommensurable Inderlighed, saaledes er Øret det Redskab, ved hvilket denne Inderlighed opfattes, Hørelsen den Sands, ved hvilken den tilegnes. Hver Gang jeg da fandt en Modsigelse mellem hvad jeg

---

Den bekjendte philosophiske Sætning i den hegelske Philosophi.

saae og hvad jeg hørte, da fandt jeg min Tvivl bestyrket, og min Iagttagelseslyst blev forøget. En Skriftefader er ved et Gitter adskilt fra den Skriftende, han seer ikke, han hører blot. Efterhaanden som han hører, danner han et Udvortes, der svarer hertil; han kommer altsaa ikke i Modsigelse. Anderledes derimod, naar man paa eengang seer og hører, og dog seer et Gitter mellem sig og den Talende. Mine Bestræbelser for i denne Retning at anstille Iagttagelser have, hvad Resultatet angaaer, været saare forskjellige. Snart har jeg havt Lykken med mig, snart ikke, og Lykke hører der altid til for paa disse Veie at vinde noget Udbytte. Imidlertid har jeg dog aldrig tabt Lysten til at fortsætte mine Efterforskninger. Har jeg end en enkelt Gang været nær ved at fortryde min Vedholdenhed, saa har ogsaa en enkelt Gang et uventet Held kronet mine Bestræbelser. Et saadant uventet Held var det, der paa en høist besynderlig Maade satte mig i Besiddelse af de Papirer, jeg herved har den Ære at forelægge det læsende Publicum. I disse Papirer fik jeg Leilighed til at gjøre et Indblik i tvende Menneskers Liv, der bestyrkede min Tvivl om, at det Udvortes ikke er det Indvortes. Dette gjelder i Særdeleshed om den Ene af dem. Hans Udvortes har været i fuldkommen Modsigelse med hans Indvortes. Ogsaa om den Anden gjelder det til en vis Grad, forsaavidt han under et ubetydeligere Udvortes har skjult et betydeligere Indre.

Dog det bliver vel bedst, at jeg først for en Ordens Skyld fortæller, hvorledes jeg er kommen i Besiddelse af disse Papirer. Det er nu omtrent syv Aar siden, at jeg hos en Marchandiser her i Byen bemærkede en Secretair, der strax første Gang jeg saae den tildrog sig min Opmærksomhed. Den var ikke af moderne Arbeide, temmelig brugt, og dog fængslede den mig. At forklare Grunden til dette Indtryk, er mig en Umulighed, men de Fleste have vel i deres Liv erfaret noget Lignende. Min daglige Vei førte mig forbi Marchandiseren og hans Secretair, og jeg undlod aldrig nogen Dag i Forbigaaende at fæste mit Øie paa den. Efterhaanden fik hiin Secretair en Historie i mig; det blev mig en Nødvendighed at see den, og jeg tog til den Ende ikke i Betænkning, naar det en usædvanlig Gang gjordes fornødent, at gjøre en Omvei for dens Skyld. Alt eftersom jeg saae paa den, vaagnede ogsaa den Lyst at ville besidde den. Jeg følte meget vel, at det var en besynderlig Lyst, da jeg ingen Brug havde for dette Møbel; at det var en Ødselhed af mig at anskaffe det. Dog Lysten er som bekjendt meget sophistisk. Jeg gjorde mig et Ærinde ind til

Marchandiseren, spurgte paa andre Ting, og idet jeg vilde gaae, gjorde jeg flygtigt et meget lavt Bud paa Secretairen. Jeg tænkte, at muligen Marchandiseren skulde have slaaet til. Det var da et Tilfælde, der havde spillet mig den i Hænderne. Det var saavist ikke for Pengenes Skyld, jeg bar mig saaledes ad, men for min Samvittigheds Skyld. Det mislykkedes, Marchandiseren var ualmindelig bestemt. Jeg gik atter en Tid lang hver Dag forbi, og saae med forelskede Øine paa Secretairen. Du maa beslutte Dig, tænkte jeg, sæt, den bliver solgt, saa er det bag efter; selv om det lykkedes Dig at faae fat paa den igjen, Du faaer dog aldrig mere det Indtryk af den. Mit Hjerte bankede, da jeg gik ind til Marchandiseren. Den blev kjøbt og betalt. Det skal være den sidste Gang, tænkte jeg, at Du er saa ødsel; ja det er netop en Lykke, at Du har kjøbt den, thi saa ofte Du seer paa den, skal Du tænke paa, hvor ødsel Du var, med Secretairen skal der begynde et nyt Afsnit i Dit Liv. Ak, Lysten er meget veltalende, og de gode Forsætter ere altid ved Haanden.

Secretairen blev da sat op paa mit Værelse, og som jeg i Forelskelsens første Tid havde min Glæde af at betragte den fra Gaden, saaledes gik jeg den nu forbi derhjemme. Efterhaanden lærte jeg hele dens rige Indhold at kjende, dens mange Skuffer og Gjemmer, og jeg var i alle Maader glad ved Secretairen. Dog saaledes skulde det ikke blive. I Sommeren 1836 tillod mine Forretninger mig at foretage en lille Tour paa Landet i en otte Dage. Postillonen var bestilt til Kl. 5. Hvad Tøi jeg behøvede at have med, var pakket ind om Aftenen; Alt var i Orden. Allerede Kl. 4 vaagnede jeg, men Billedet af de skjønne Egne, jeg skulde besøge, virkede saa berusende paa mig, at jeg atter faldt i Søvn eller i Drømme. Min Tjener vilde formodentlig unde mig al den Søvn, jeg kunde faae, thi først Kl. $6^1/_2$ kalder han paa mig. Postillonen blæser allerede, og skjøndt jeg ellers er utilbøielig til at lystre Andres Befaling, saa har jeg dog altid gjort en Undtagelse med en Postillon og hans poetiske Motiver. Hurtigt var jeg paaklædt; jeg stod allerede i Døren, da falder det mig ind: har Du ogsaa Penge nok i Din Tegnebog. Der befandtes ikke mange. Jeg lukker Secretairen op for at trække min Pengeskuffe ud og medtage hvad Huset formaaer. See, da er Skuffen ikke til at bevæge. Ethvert Middel er forgjeves. Det var saa fatalt som muligt. Netop i dette Øieblik, da mit Øre endnu gjenlød af Postillonens lokkende Toner, at støde paa saadanne Vanskeligheder! Blodet steg mig til Hovedet, jeg blev forbittret. Som Xerxes lod Havet pidske,

saaledes besluttede jeg at tage en forfærdelig Hævn. En Haandøxe blev hentet. Med den bibragte jeg Secretairen et Gru vækkende Hug. Hvad enten jeg nu i min Vrede slog feil, eller Skuffen var ligesaa stivsindet som jeg, Virkningen blev ikke den tilsigtede. Skuffen var lukket og Skuffen blev lukket. Derimod skeete der noget Andet. Om mit Slag har rammet netop dette Punkt, eller den totale Rystelse i Secretairens hele Organisation har været Anledningen, det veed jeg ikke, men det veed jeg, at der sprang en hemmelig Dør op, som jeg aldrig før havde bemærket. Denne lukkede for et Gjemme, som jeg naturligviis heller ikke havde opdaget. Her fandt jeg til min store Overraskelse en Masse af Papirer, de Papirer, der udgjøre det foreliggende Skrifts Indhold. Min Beslutning blev uforandret. Paa den første Station vilde jeg aabne et Laan. I største Hast blev en Mahogni-Kasse, i hvilken der ellers pleiede at ligge et Par Pistoler, tømt; Papirerne deponerede i den; Glæden havde seiret og vundet en uventet Forøgelse; i mit Hjerte bad jeg Secretairen om Tilgivelse for den ublide Behandling, medens min Tanke fandt sin Tvivl bestyrket, at det Udvortes dog ikke er det Indvortes, og min Erfarings-Sætning bekræftet, at der hører Held til for at gjøre saadanne Opdagelser.

Midt paa Formiddagen ankom jeg til Hillerød, bragte mine Finantser i Orden, lod den herlige Egn gjøre et almindeligt Indtryk paa mig. Strax den følgende Morgen begyndte jeg mine Excursioner, der nu fik en ganske anden Charakteer end jeg oprindelig havde tiltænkt dem. Min Tjener fulgte mig med Mahogni-Kassen. Jeg opsøgte nu et romantisk Sted i Skoven, hvor jeg saa godt som muligt var sikkret mod en Overraskelse, og fremtog derpaa Documenterne. Min Vært, der blev lidt opmærksom paa disse hyppige Vandringer i Selskab med Mahogni-Kassen, yttrede af sig selv, at jeg maaskee øvede mig i at skyde med Pistoler. For denne Yttring var jeg ham meget forbunden og lod ham forblive i Troen.

Et flygtigt Blik paa de fundne Papirer viste mig let, at de dannede to Formationer, hvis Forskjellighed ogsaa i det Ydre var udpræget. Den ene af dem var skreven paa en Art Post-Velin, i Qvart, med en temmelig bred Margen. Haandskriften var læselig, stundom endog lidt ziirlig, paa et enkelt Sted jadsket. Den anden var skrevet paa hele Ark Bikube-Papiir med spaltede Columner, saaledes som retslige Dokumenter og andet Deslige skrives. Haandskriften var tydelig, noget langtrukken, eensformig og jævn, den

syntes at tilhøre en Forretningsmand. Ogsaa Indholdet viste sig strax at være forskjelligt, den ene Deel indeholdt en Mængde større eller mindre æsthetiske Afhandlinger, den anden bestod af to store Undersøgelser og een mindre, alle af ethisk Indhold, som det syntes, og i Brevform. Ved nærmere Eftersyn befandtes denne Forskjellighed fuldkommen bestyrket. Den sidste Formation er nemlig Breve, der ere skrevne til Forfatteren af den første.

Dog det bliver nødvendigt at finde et kortere Udtryk, der kan betegne de tvende Forfattere. Jeg har til den Ende gjennemgaaet Papirerne meget omhyggeligt, men Intet eller saa godt som Intet fundet. Hvad den første Forfatter angaaer, Æsthetikeren, da findes der slet ingen Oplysning om ham. Hvad den anden, Brevskriveren, angaaer, da erfarer man, at han har hedt Wilhelm, har været Assessor i Retten, uden at der dog bestemmes, i hvilken Ret. Vilde jeg nøiagtigt knytte mig til det Historiske og kalde ham Wilhelm, saa mangler jeg en dertil svarende Benævnelse for den første Forfatter; jeg maatte da give ham et vilkaarligt Navn. Jeg har derfor foretrukket at kalde den første Forfatter A, den anden B.

Foruden de større Afhandlinger fandtes der mellem disse Papirer en Mængde Lapper, paa hvilke der var skrevet Aphorismer, lyriske Udbrud, Reflexioner. Haandskriften viste allerede, at de tilhørte A, Indholdet bekræftede det.

Papirerne stræbte jeg nu at ordne paa bedste Maade. Med B.s Papirer var det temmelig let gjort. Det ene Brev forudsætter det andet. Man finder i det andet Brev et Citat af det første, det tredie Brev forudsætter tvende foregaaende.

At ordne A.s Papirer var ikke saa let. Jeg har derfor ladet Tilfældet bestemme Ordenen, det vil sige, jeg har ladet dem forblive i den Orden, i hvilken jeg forefandt dem, naturligviis uden at kunne afgjøre, om denne Orden har chronologisk Værdi eller ideel Betydning. Papiirslapperne laae løse i Gjemmet, dem har jeg derfor været nødsaget til at anvise en Plads. Dem har jeg ladet komme først, fordi jeg syntes, at de bedst lode sig betragte som de foreløbige Glimt af, hvad de større Opsatser mere sammenhængende udvikle. Jeg har kaldet dem *Διαψάλματα* og tilføiet som

---

Διαψάλματα Mellemspil, bruges i den græske Oversættelse af Davids Psalmer om det Strengespil, der undertiden afbryder Texten.

et Slags Motto *ad se ipsum*. Denne Titel og dette Motto er paa en Maade af mig, og dog ikke af mig. De ere af mig, for saavidt de ere blevne anvendte paa den hele Samling; derimod tilhøre de A selv, thi paa en af Papiirslapperne var det Ord *Διαψαλμα* skrevet, paa to af dem de Ord: *ad se ipsum*. Ogsaa et lille fransk Vers, der fandtes over een af disse Aphorismer, har jeg ladet aftrykke paa Indersiden af Titelbladet, i Lighed med hvad A oftere selv har gjort. Da nu Fleertallet af disse Aphorismer have et lyrisk Tilsnit, saa har jeg troet, det var ret passende at bruge det Ord *Διαψαλμα* som Hovedtitel. Skulde Læseren finde det uheldigt valgt, da skylder jeg Sandheden at tilstaae, at det er mit Paafund, og at Ordet visselig var brugt med Smag af A selv om den Aphorisme, over hvilken det fandtes. I Anordningen af de enkelte Aphorismer har jeg ladet Tilfældet raade. At de enkelte Yttringer ofte modsige hinanden, fandt jeg aldeles i sin Orden, thi det hører netop Stemningen væsentlig til; at sammenstille dem saaledes, at Modsigelserne bleve mindre paafaldende, fandt jeg ikke Umagen værd. Jeg fulgte Tilfældet, og det er ogsaa et Tilfælde, der har tildraget sig min Opmærksomhed, at den første og den sidste Aphorisme paa en Maade svare til hinanden, idet den ene ligesom gjennemføler det Smertelige, der ligger i at være Digter, den anden nyder den Tilfredsstillelse, der ligger i altid at have Latteren paa sin Side.

Hvad de æsthetiske Afhandlinger af A angaaer, da har jeg Intet, dem betræffende, at fremhæve. De befandtes alle færdige til Trykning, og forsaavidt de indeholdt Vanskeligheder, da maa jeg lade dem tale for dem selv. For mit Vedkommende maa jeg bemærke, at jeg til de græske Citater, der hist og her findes, har føiet en Oversættelse, der er hentet fra en af de bedre tydske Oversættelser.

Det sidste af A.s Papirer er en Fortælling, betitlet: Forførerens Dagbog. Her møde nye Vanskeligheder, idet A ikke erklærer sig for Forfatter, men kun for Udgiver. Det er et gammelt Novellist-Kneb, som jeg ikke skulde have videre at indvende imod, naar det ikke bidrog til at gjøre min Stilling saa forviklet, idet den ene Forfatter kommer til at ligge inden i den anden som Æsker i et chinesisk Æskespil. Til nærmere at udvikle, hvad der bestyrker

---

ad se ipsum til sig selv, er en Oversættelse af Titlen paa Kejser Marcus Aurelius' »Selvbetragtninger«.

mig i min Mening, er her ikke Stedet; kun vil jeg bemærke, at den Stemning, der hersker i A.s Fortale, paa en Maade røber Digteren. Det er virkelig, som om A selv var bleven bange for sit Digt, der som en urolig Drøm vedblev at ængste ham, ogsaa medens den fortaltes. Var det en virkelig Begivenhed, i hvilken han var bleven Medvider, saa forekommer det mig besynderligt, at Fortalen intet Præg bærer af A.s Glæde over at see den Idee realiseret, der oftere har foresvævet ham. Ideen til Forføreren findes antydet saavel i den Opsats om det Umiddelbar-Erotiske, som i Skyggeridsene, at nemlig Analogien til Don Juan maa være en reflecteret Forfører, der ligger i det Interessantes Kategori, hvor derfor ikke bliver Spørgsmaal om, hvor Mange han forfører, men om, hvorledes. Til en saadan Glæde finder jeg intet Spor i Fortalen, men vel, som bemærket, en Bæven, en vis Horreur, der vel har sin Grund i hans digteriske Forhold til denne Idee. Og det forundrer mig ikke, at det er gaaet A saaledes; thi ogsaa jeg, der slet Intet har med denne Fortælling at gjøre, ja selv ved to Rækker er fjernet fra den oprindelige Forfatter, ogsaa jeg er stundom bleven ganske underlig tilmode, naar jeg i Nattens Stilhed har syslet med disse Papirer. Det var mig, som gik Forføreren liig en Skygge over mit Gulv, som kastede han sit Øie i Papirerne, som fæstede han sit dæmoniske Blik paa mig, og sagde: »naa, I vil udgive mine Papirer! Det er ellers uforsvarligt af Eder; I jager jo en Angst i de kjære Pigebørn. Dog, det forstaaer sig, til Vederlag gjør I mig og mine Lige uskadelige. Der tager I feil; thi jeg forandrer blot Methoden, saa er mine Vilkaar end fordeelagtigere. Hvilken Tilstrømmen af Smaa-Piger, der løbe En lige lukt i Armene, naar de høre det forføreriske Navn: en Forfører! Giv mig et halvt Aar, og jeg tilveiebringer en Historie, der skal være interessantere end Alt hvad jeg hidtil har oplevet. Jeg tænker mig en ung, kraftfuld, genial Pige faae den ualmindelige Idee at ville hævne Kjønnet paa mig. Hun mener at skulle kunne tvinge mig, at lade mig smage ulykkelig Kjærligheds Smerter. See det er en Pige for mig. Hitter hun ikke selv dybt nok derpaa, saa skal jeg komme hende til Hjælp. Jeg skal vride mig som Molboernes Aal. Og naar jeg da har bragt hende paa det Punkt, jeg vil, saa er hun min.«

Dog jeg har maaskee allerede misbrugt min Stilling som Udgiver til at bebyrde Læserne med mine Betragtninger. Anledningen maa tale til min Undskyldning; thi det var i Anledning af det

Mislige i min Stilling, foraarsaget ved at A blot nævner sig som Udgiver af, ikke som Forfatter til denne Fortælling, at jeg lod mig henrive.

Hvad jeg forøvrigt har at tilføie om denne Fortælling, det kan jeg kun gjøre i Qvalitet af Udgiver. Jeg troer nemlig i denne Fortælling at finde en Tidsbestemmelse. I Dagbogen findes hist og her et Datum, hvad der derimod mangler, er Aarstal. Forsaavidt synes jeg ikke at skulle komme videre; ved imidlertid nøiere at betragte de enkelte Datoer troer jeg at have fundet et Vink. Vel er det nemlig sandt, at ethvert Aar har en 7de April, en 3die Juli, en 2den August o. s. v.; men deraf følger ingenlunde, at den 7de April hvert Aar er en Mandag. Jeg har da regnet efter og udfundet, at denne Bestemmelse passer til Aaret 1834. Om A har tænkt paa dette, kan jeg ikke afgjøre, jeg skulde næsten ikke troe det; thi saa vilde han vel ikke have brugt saa megen Forsigtighed, som han ellers bruger. I Dagbogen staaer der heller ikke: Mandagen den 7de April o. s. v., der staaer blot: den 7de April, ja Stykket selv begynder saaledes: altsaa paa Mandag, hvorved Opmærksomheden netop ledes bort; men ved at læse det Stykke, der findes under dette Datum, igjennem, seer man, at det maa have været en Mandag. Denne Fortælling betræffende har jeg da en Tidsbestemmelse; derimod er ethvert Forsøg, jeg hidtil har gjort paa, ved Hjælp af den at bestemme Tiden for de øvrige Afhandlinger, mislykket. Jeg kunde gjerne have anviist den Pladsen Nr. 3; men jeg har, som ovenfor sagt, foretrukket at lade Tilfældet raade og Alt forblive i den Orden, i hvilken jeg fandt det.

Hvad B.s Papirer angaaer, da ordne disse sig let og naturligt. Med dem har jeg derimod foretaget mig en Forandring, forsaavidt jeg har tilladt mig at betitle dem, da Brevformen har forhindret Forfatteren i at give disse Undersøgelser en Titel. Skulde Læseren derfor, efter at have giort sig bekjendt med Indholdet, finde, at Titlerne ikke vare heldigt valgte, saa skal jeg altid være villig til at finde mig i den Smerte, der ligger i at have gjort noget Forkeert, naar man ønskede at gjøre noget Godt.

Paa et enkelt Sted fandtes der i Margenen en Bemærkning, enhver saadan har jeg gjort til en Anmærkning, for at jeg ikke skulde komme til at gribe forstyrrende ind i Texten.

---

en Mandag var virkelig den 7. April 1834.

Hvad B.s Manuscript angaaer, da har jeg aldeles ingen Forandring tilladt mig, men nøiagtigt betragtet det som et Actstykke. Jeg kunde maaskee let have borttaget en og anden Skjødesløshed, der er forklarlig nok, naar man betænker, at han blot er Brevskriver. Jeg har ikke villet det, fordi jeg frygtede for at gaae for vidt. Naar B mener, at af 100 unge Mennesker, der fare vild i Verden, frelses de 99 ved Qvinder, 1 ved en guddommelig Naade, saa seer man let, at han ikke har været stiv udi Regning, da han slet ingen Plads faaer til dem, der virkelig gaae tabt. Jeg kunde let have foretaget en lille Forandring i Tallene, men jeg synes, at der ligger noget langt Skjønnere i B.s Forregnelse. Paa et andet Sted omtaler B en græsk Viis ved Navn Myson, og fortæller om ham, at han nyder den sjeldne Lykke at regnes blandt de 7 Vise, naar deres Antal bestemmes til 14. Jeg var et Øieblik raadvild om, hvorfra vel B kunde have denne Viisdom, samt hvilken græsk Forfatter det kunde være, han citerer. Min Mistanke faldt strax paa Diogenes af Laerte, og ved at eftersee Jøcher og Morèri fandt jeg ogsaa henviist til ham. B.s Efterretning kunde nu vel behøve en Berigtigelse; thi ganske som han siger, forholder det sig ikke, om der end er nogen Usikkerhed hos de Gamle i Bestemmelsen af, hvilke de syv Vise vare; imidlertid har jeg dog ikke fundet det Umagen værd, det forekom mig, at hans Bemærkning, om end ikke ganske historisk, havde en anden Værdi.

Saavidt som jeg nu er kommen, var jeg allerede kommen for fem Aar siden; jeg havde ordnet Papirerne saaledes, som de endnu ere ordnede; havde fattet den Beslutning, at udgive dem i Trykken, men meente dog, at det var bedst at vente nogen Tid. Jeg ansaae fem Aar for et passende Spatium. Disse fem Aar ere forløbne, og jeg begynder hvor jeg slap. At jeg ikke har ladet noget Middel uforsøgt til at komme paa Spor efter Forfatterne, behøver jeg vel ikke at forsikkre Læseren. Marchandiseren holdt ingen Bog, som bekjendt er det sjeldnere Tilfældet med Marchandisere; han vidste ikke, af hvem han havde kjøbt hiint Møbel, det forekom ham, at det var kjøbt paa en Blandings-Auction. Jeg skal ikke fordriste mig til at ville fortælle Læseren den Mangfoldighed af frugtesløse

---

Diogenes fra Laerte »Fremragende Philosophers Liv og Meninger« I, 13 tilføjer efter at have opregnet de 7 Vise: foruden disse nævner man ogsaa Skytheren Anacharsis, Myson fra Chenai [i Thessalien], Pherekydes fra Syra, Epimenides fra Kreta, nogle ogsaa Tyrannen Peisistratos. Jøcher Allgemeines Gelehrten-Lexicon, Leipzig 1750 ff. Morèri Le grand Dictionnaire historique, Basel 1731—32.

Forsøg, der har taget mig megen Tid, saa meget mindre som Erindringen derom er mig selv ubehagelig. I Resultatet kan jeg derimod i al Korthed indvie Læseren, thi Resultatet var slet Intet.

Idet jeg nu vilde realisere min Beslutning at udgive hine Papirer i Trykken, vaagnede en enkelt Betænkelighed hos mig. Maaskee tillader Læseren mig at tale ganske aabenhjertet. Det faldt mig ind, om jeg ikke gjorde mig skyldig i en Indiscretion mod de ubekjendte Forfattere. Jo mere fortrolig jeg imidlertid blev med Papirerne, desto mere aftog hiin Betænkelighed. Papirerne vare af den Natur, at de tiltrods for mine omhyggelige Iagttagelser ingen Oplysning ydede, end sige da at en Læser skulde finde en saadan, da jeg vel tør maale mig med enhver Læser, ikke i Smag og Sympathi og Indsigt, men vel i Flid og Utrættelighed. Forudsat derfor, at de ubekjendte Forfattere endnu vare til, at de levede her i Byen, at de kom til at gjøre det uventede Bekjendtskab med deres egne Papirer, saa vilde der dog, hvis de selv forbleve tause, Intet resultere af Udgivelsen, thi om disse Papirer gjelder i strengeste Forstand, hvad man ellers pleier at sige om alle trykte Sager — de tie.

En anden Betænkelighed, jeg har havt, var i og for sig af mindre Betydning, temmelig let at hæve, og har hævet sig paa en endnu lettere Maade end jeg havde tænkt. Det faldt mig nemlig ind, at disse Papirer kunde blive en Pengegjenstand. Vel fandt jeg det i sin Orden, om jeg modtog et lille Honorar for min Uleilighed som Udgiver; men et Forfatter-Honorar maatte jeg ansee for meget for stort. Som de retsindige skotske Bønder i Den hvide Dame beslutte at kjøbe Godset og dyrke det og derpaa forære det til Greverne af Evenel, hvis de engang skulde vende tilbage, saaledes besluttede jeg at sætte det hele Honorar paa Rente, for, naar engang de ubekjendte Forfattere skulde melde sig, da at kunne give dem det Hele med Rente og Rentes Rente. Dersom Læseren ikke allerede af min hele Ubehjælpelighed skulde have forvisset sig om, at jeg ingen Forfatter er, ei heller en Literatus, der gjør Profession af at være Udgiver, saa vil vistnok dette Raisonnements Naivetet sætte dette udenfor al Tvivl. Denne Betænkelighed blev da ogsaa hævet paa en langt lettere Maade; thi selv et Forfatter-Honorar er i Danmark ingen Herregaard, og de Ubekjendte maatte blive længe borte, for at deres Honorar, selv med Rente og Rentes Rente, kunde blive en Penge-Gjenstand.

Der stod nu da blot tilbage at give disse Papirer en Titel. Jeg kunde kalde dem Papirer, efterladte Papirer, fundne Papirer, bortkomne Papirer o. s. v.; som bekjendt findes der en Mangfoldighed af Varianter, men ingen af disse Titler vilde tilfredsstille mig. Jeg har derfor i at bestemme Titlen tilladt mig en Frihed, et Bedrag, for hvilket jeg skal stræbe at gjøre Regnskab. Under den idelige Beskjeftigelse med disse Papirer gik der et Lys op for mig, at man kunde afvinde dem en ny Side ved at betragte dem som tilhørende eet Menneske. Jeg veed meget vel, Alt hvad der lader sig indvende imod denne Betragtning, at den er uhistorisk, at den er usandsynlig, da det er urimeligt, at eet Menneske skulde være Forfatter til begge Dele, og det uagtet Læseren let kunde fristes til det Ordspil, at har man sagt A, maa man ogsaa sige B. Imidlertid har jeg dog ikke kunnet opgive den. Det var da et Menneske, der i sit Liv havde gjennemgaaet begge Bevægelser, eller overveiet begge Bevægelser. A.s Papirer indeholde nemlig en Mangfoldighed af Tilløb til en æsthetisk Livs-Anskuelse. En sammenhængende æsthetisk Livs-Anskuelse lader sig vel neppe foredrage. B.s Papirer indeholde en ethisk Livs-Anskuelse. Idet jeg lod min Sjæl paavirkes af denne Tanke, blev det klart for mig, at jeg kunde lade denne lede mig i at bestemme Titelen. Den Titel, jeg har valgt, udtrykker netop dette. Hvad Læseren kan tabe ved denne Titel, kan ikke være Stort; thi under Læsningen kan han jo meget godt glemme Titlen. Naar han da har læst Bogen, da kan han maaskee tænke paa Titlen. Denne vil da frigjøre ham fra ethvert endeligt Spørgsmaal, om A nu virkelig blev overbeviist og angrede, om B seirede, eller om det maaskee endte med, at B gik over til A.s Mening. I denne Henseende have disse Papirer nemlig ingen Ende. Finder man dette ikke at være i sin Orden, saa kan man ikke være berettiget til at sige, at det er en Feil, thi man maatte kalde det en Ulykke. Jeg for mit Vedkommende anseer det for en Lykke. Man træffer stundom paa Noveller, i hvilke der ved bestemte Personer foredrages modsatte Livs-Anskuelser. Det ender da gjerne med, at den Ene overbeviser den Anden. Istedetfor at Anskuelsen bør tale for sig, beriges Læseren med det historiske Resultat, at den Anden blev overbeviist. Jeg anseer det for en Lykke, at disse Papirer intet oplyse i denne Henseende. Om A er Forfatter til sine æsthetiske Afhandlinger efter at have modtaget B.s Breve, om hans Sjæl efter den Tid har vedblevet at tumle sig i sin vilde Ustyrlighed eller den er bleven beroliget, derom seer jeg mig ikke istand til at meddele en eneste Oplysning, da Papirerne ingen indeholde. Heller

ikke indeholdes der noget Vink om, hvorledes det er gaaet B, om han har havt Kraft til at fastholde sin Anskuelse eller ikke. Naar Bogen er læst, da ere A og B glemte, kun Anskuelserne staae lige overfor hinanden og vente ingen endelig Afgjørelse i bestemte Personligheder.

Videre har jeg Intet at bemærke, kun er det faldet mig ind, at de ærede Forfattere, hvis de vare vidende om mit Forehavende, muligen kunde ønske at ledsage deres Papirer med et Ord til Læseren. Jeg vil derfor tilføie et Par Ord med paaholden Pen, A vilde vel Intet have at indvende mod Papirernes Udgivelse, Læseren vilde han formodentlig tilraabe: »læs dem eller læs dem ikke, Du fortryder begge Dele.« Hvad B vilde sige, er vanskeligere at bestemme. Han vilde maaskee gjøre mig en eller anden Bebreidelse, især med Hensyn til Udgivelsen af A.s Papirer; han vilde lade mig føle, at han ingen Deel havde deri, at han kunde vaske sine Hænder. Naar han da havde gjort det, da vilde han maaskee henvende sig til Bogen med disse Ord: »saa gaae da ud i Verden, undgaae om muligt Kritikens Opmærksomhed, besøg en enkelt Læser i en velvillig Time, og skulde Du støde paa en Læserinde, da vilde jeg sige: min elskværdige Læserinde, Du vil i denne Bog finde Noget, som Du maaskee ikke burde vide, Andet, Du vel kunde have Gavn af at faae at vide; saa læs da det Noget saaledes, at Du, der haver læst, kan være som den, der ikke haver læst, det Andet saaledes, at Du, der haver læst, kan være som den, der ikke haver glemt det Læste«. Jeg som Udgiver vil kun tilføie det Ønske, at Bogen maa træffe Læseren i en velvillig Time, og at det maa lykkes den elskværdige Læserinde nøiagtigt at følge B.s velmeente Raad.

I November 1842.

Udgiveren.

Du, der haver læst osv. hentyder ved Sprogformen til 1. Korinthierbrev 7, 29—31: at baade de, der have Hustruer, skulle være som de, der ikke have, og de, der græde, som de, der ikke græde, og de, sig glæde, som de, der ikke glæde sig, og de, der kjøbe, som de, der ikke beholde, og de, der bruge denne Verden, som de, der ikke nyde den.

ΔΙΑΨΑΛΜΑΤΑ

ad se ipsum.

Grandeur, savoir, renommée,
Amitié, plaisir et bien,
Tout n'est que vent, que fumée:
Pour mieux dire, tout n'est rien.

Hvad er en Digter? Et ulykkeligt Menneske, der gjemmer dybe Qvaler i sit Hjerte, men hvis Læber ere dannede saaledes, at idet Sukket og Skriget strømme ud over dem, lyde de som en skjøn Musik. Det gaaer ham som de Ulykkelige, der i Phalaris's Oxe langsomt piintes ved en sagte Ild, deres Skrig kunde ikke naae hen til Tyrannens Øre for at forfærde ham, for ham løde de som en sød Musik. Og Menneskene flokkes om Digteren og sige til ham: syng snart igjen, det vil sige, gid nye Lidelser maae martre Din Sjæl, og gid Læberne maae vedblive at være dannede som forhen; thi Skriget vilde blot ængste os, men Musikken den er liflig. Og Recensenterne træde til, de sige: det er rigtigt, saaledes skal det være efter Æsthetikens Regler. Nu det forstaaer sig, en Recensent ligner ogsaa en Digter paa et Haar, kun har han ikke Qvalerne i Hjertet, ikke Musikken paa Læberne. See derfor vil jeg hellere være Svinehyrde paa Amagerbro og være forstaaet af Svinene, end være Digter og være misforstaaet af Menneskene.

* * *

Det første Spørgsmaal i den første, den meest compendieuse Underviisning, hvori et Barn oplæres, er som bekjendt dette: hvad skal Barnet have? Svaret er: Da-da. Og med saadanne Betragtninger begynder Livet, og dog nægter man Arvesynden. Og hvem har dog Barnet de første Prygl at takke for, hvem Andre end Forældrene.

* * *

Phalaris, Tyran i Agrigent, sagdes at have stegt Mennesker i en Kobbertyr, der var saaledes indrettet, at deres Skrig blev til Musik. Se Lukian, Phalaris I, 11.

Jeg taler helst med Børn; thi om dem tør man dog haabe, at de kan blive Fornuft-Væsener; men de, der ere blevne det — Herre Jemini!

* * *

Menneskene ere dog urimelige. De bruge aldrig de Friheder, de har, men fordre dem, de ikke har; de har Tænkefrihed, de fordre Yttringsfrihed.

* * *

Jeg gider slet ikke. Jeg gider ikke ride, det er for stærk en Bevægelse; jeg gider ikke gaae, det er for anstrængende; jeg gider ikke lægge mig ned, thi enten skulde jeg blive liggende, og det gider jeg ikke, eller jeg skulde reise mig op igjen, og det gider jeg heller ikke. Summa Summarum: jeg gider slet ikke.

* * *

Der er som bekjendt Insekter, der døe i Befrugtelsens Øieblik, saaledes er det med al Glæde, Livets høieste og yppigste Nydelses-Moment er ledsaget af Døden.

* * *

Probat Raad for Forfattere.

Man nedskriver sine egne Betragtninger skjødesløst, man lader dem trykke, i de forskjellige Correcturer vil man da efterhaanden faae en Mængde gode Indfald. Fatter derfor Mod I, som endnu ikke har dristet Eder til at lade Noget trykke, ogsaa Trykfeil ere ikke at foragte, og at blive vittig ved Hjælp af Trykfeil maa ansees for en lovlig Maade at blive det paa.

* * *

Det er overhovedet Ufuldkommenheden ved alt Menneskeligt, at først gjennem Modsætning eier man det Attraaede. Jeg vil ikke tale om den Formations-Mangfoldighed, der kan give Psychologen nok at bestille (den Melancholske har meest comisk Sands, den Yppigste ofte meest idyllisk; den Udsvævende ofte meest moralsk; den Tvivlende ofte meest religieus), men blot erindre om, at først gjennem Synden øines Saligheden.

* * *

Foruden min øvrige talrige Omgangskreds har jeg endnu een intim Fortrolig — mit Tungsind; midt i min Glæde, midt i mit Arbeide vinker han ad mig, kalder mig til en Side, om jeg end legemlig bliver tilstede. Mit Tungsind er den trofasteste Elskerinde jeg har kjendt, hvad Under da, at jeg elsker igjen.

* * *

Der er en Raisonements-Passiar, der i sin Uendelighed staaer i samme Forhold til Resultatet, som de uoverskuelige ægyptiske Kongerækker til det historiske Udbytte.

* * *

Alderdommen realiserer Ungdommens Drømme: det seer man paa Swift, han byggede i sin Ungdom en Daarekiste, i sin Alderdom gik han selv i den.

* * *

Naar man seer, med hvilket hypochondert Dybsind de ældre Englændere have opdaget det Tvetydige, der ligger til Grund for Latteren, saa maa man ængstes derover. Dr. Hartley har saaledes bemærket: dass wenn sich das Lachen zuerst bei Kindern zeiget, so ist es ein entstehendes Weinen, welches durch Schmerz erregt wird, oder ein plötzlich gehemtes und in sehr kurzen Zwischenraümen wiederholtes Gefühl des Schmerzens (cfr. Flögel Geschichte der comischen Litteratur 1 B. Pag. 50). Hvad om Alt i Verden var en Misforstaaelse, hvad om Latteren egentlig var Graad!

* * *

Der gives enkelte Leiligheder, hvor det kan berøre En saa uendelig smerteligt, at see et Menneske staae ganske ene i Verden. Forleden saae jeg saaledes en fattig Pige, der gik ganske ene til Kirken for at blive confirmeret.

* * *

Cornelius Nepos fortæller om en Feltherre, der blev holdt indesluttet med et betydeligt Cavalleri i en Fæstning, at han hver Dag lod Hestene pidske, at de ikke skulde tage Skade af den megen Stillestaaen — saaledes lever jeg i denne Tid, som en Be-

---

Jonathan Swift, den bekjendte engelske Satiriker, døde 1745 som sindssyg. David Hartley engelsk Læge og Philosoph, 1705—1757. Cornelius Nepos om den makedoniske Feltherre Eumenes (Cap. 5, 4 ff.).

leiret; men for ikke at tage Skade af den megen Stillesidden græder jeg mig træt.

* * *

Jeg siger om min Sorg hvad Engelskmanden siger om sit Huus: min Sorg *is my castle.* Mange Mennesker ansee det at have Sorg for at være en af Livets Beqvemmeligheder.

* * *

Jeg er tilmode som en Brik i Schakspillet maa være det, naar Modspilleren siger om den: den Brik kan ikke røres.

* * *

Det er derfor, at »Aladdin« er saa styrkende, fordi dette Stykke har den geniale, barnlige Dristighed i de meest forfløine Ønsker. Hvor Mange er der vel i vor Tid, der i Sandhed tør ønske, tør begjere, tør tiltale Naturen hverken med et artigt Barns bitte, bitte, eller med et fortabt Individs Raseri? Hvor Mange er der, som i Følelsen af hvad der i vor Tid snakkes saa meget om, at Mennesket er skabt i Guds Billede, har den sande Commandostemme? Eller staae vi ikke Alle der som Nureddin og bukke og skrabe ængstelige for at forlange for Meget og for Lidet? Eller nedsættes ikke efterhaanden enhver storartet Fordren til en sygelig Reflekteren over Jeget, fra at kræve til at kræve sig, som vi jo opdrages og afrettes til.

* * *

Forknyttet er jeg som et Scheva, svag og overhørt som et Dagesch *lene,* tilmode som et Bogstav, der er trykket bagvendt i Linien, og dog umaneerlig som en Pascha af tre Hestehaler, iversyg paa mig selv og mine Tanker som Banken paa sine Seddel-Skriverier, overhovedet saa reflekteret i mig selv som noget *pronomen reflexivum.* Ja gjaldt det om Ulykker og Sorger, hvad der gjelder om de bevidste gode Gjerninger, at de, der gjøre dem, have deres Løn borte, gjaldt dette om Sorger, da var jeg det lykkeligste Menneske: thi jeg tager alle Bekymringer forud, og dog blive de alle tilbage.

* * *

Scheva et Tegn, som paa Hebraisk sættes under Consonanter, der skal udtales med en Antydning af en Vocal. Dagesch lene sættes paa Hebraisk ved beaandede Consonanter, der skal udtales uden Beaanding. de have deres Løn borte hedder det om »Øienskalkene« i den autoriserede Bibeloversættelse *Matthæus'* Evangelium Kap. 6 V. 16.

Deri yttrer sig blandt Andet Folke-Litteraturens uhyre poetiske Kraft, at den har Styrke til at begjere. I Sammenligning med denne er vor Tids Begjer paa eengang syndig og kjedsommelig, fordi den begjerer hvad Næstens er. Hiin er sig meget godt bevidst, at Næsten eier ligesaa lidet det den søger, som den selv gjør det. Og skal den begjere syndigt, saa er den saa himmelskrigende, at den maa ryste Mennesket. Den lader sig Intet afprutte af en nygtern Forstands kolde Sandsynlighedsberegninger. Endnu skrider Don Juan over Scenen med sine 1003 Elskerinder. Ingen vover at smile af Ærbødighed for Traditionens Ærværdighed. Havde en Digter vovet det i vor Tid, da var han bleven udleet.

* * *

Hvor besynderlig veemodigt blev jeg ikke stemt ved at see et stakkels Menneske liste sig gjennem Gaderne i en temmelig aflægs lyse-grøn i guult spillende Frakke. Det gjorde mig ondt for ham; men hvad der meest bevægede mig, var dog, at samme Frakkes Farve saa levende erindrede mig om min Barndoms første Frembringelser i den ædle Malerkunst. Denne Farve var netop en af mine Liv-Couleurer. Er det dog ikke sørgeligt, disse Farveblandinger, som jeg endnu med saa megen Glæde tænker paa, dem finder man intetsteds i Livet; hele Verden finder dem grelle, afstikkende, kun anvendelige paa Nürnbergerstykker. Støder man en enkelt Gang paa dem, saa skal Mødet altid være saa uheldigt, som nu dette. Det skal altid være en Sindssvag eller en Forulykket, kort altid Een, der føler sig fremmed i Livet, og som Verden ikke vil vedkjende sig. Og jeg, som altid malede mine Helte med dette evig-uforglemmelige guulgrønne Anstrøg paa Kjolen! Gaaer det ikke saaledes med alle Barndommens Farveblandinger? Det Skjær, Livet dengang havde, bliver efterhaanden vort matte Øie for stærkt, for grelt!

* * *

Ak, Lykkens Dør den gaaer ikke ind ad, saa at man ved at storme løs paa den kan trykke den op; men den gaaer ud efter, og man har derfor intet at gjøre.

* * *

Mod har jeg til at tvivle, jeg troer om Alt; jeg har Mod til at kjæmpe, jeg troer med Alt; men jeg har ikke Mod til at erkjende Noget; ikke Mod til at besidde, til at eie Noget. De Fleste klage

over, at Verden er saa prosaisk, at det gaaer ikke til i Livet som i Romanen, hvor Leiligheden altid er saa gunstig; jeg klager over, at det ikke er i Livet, som i Romanen, hvor man har haardhjertede Fædre, og Nisser og Trolde at bekjæmpe, fortryllede Prindsesser at befrie. Hvad er alle saadanne Fiender tilsammentagne imod de blege, blodløse, seiglivede, natlige Skikkelser, hvilke jeg kjæmper med og som jeg selv giver Liv og Tilvær.

* * *

Hvor er min Sjæl og min Tanke saa ufrugtbar, og dog idelig piint af indholdsløse vellystige og qvalfulde Veer! Skal da Aandens Tungebaand aldrig løsnes paa mig, skal jeg altid lalle? Det jeg behøver, er en Stemme gjennemtrængende som et Lynceus-Blik, forfærdende som Giganternes Suk, udholdende som en Naturlyd, spottende som et riimfrostigt Vindpust, ondskabsfuldt som Ecchos hjerteløse Haanen, af Omfang fra den dybeste Bas til de meest smeltende Brysttoner, moduleret fra en hellig-sagte Hvisken til Raseriets Energi. Det er det jeg behøver for at faae Luft, for at faae udtalt, hvad der ligger mig paa Sinde, for at faae baade Vredens og Sympathiens Indvolde rystede. — Men min Stemme er kun hæs som et Maageskrig, eller hendøende som Velsignelsen paa den Stummes Læber.

* * *

Hvad skal der komme? Hvad skal Fremtiden bringe? Jeg veed det ikke, jeg ahner Intet. Naar en Edderkop fra et fast Punkt styrter sig ned i sine Conseqventser, da seer den bestandig et tomt Rum foran sig, hvori den ikke kan finde Fodfæste, hvormeget den end sprætter. Saaledes gaaer det mig; foran bestandig et tomt Rum, hvad der driver mig frem, er en Conseqvents der ligger bag mig. Dette Liv er bagvendt og rædsomt, ikke til at udholde.

* * *

Det er dog den skjønneste Tid Forelskelsens første Periode, naar man ved enhver Sammenkomst, ethvert Øiekast henter noget Nyt hjem at glæde sig over.

* * *

Lynceus messenisk Sagnhelt med et overnaturligt skarpt Syn. Giganternes Suk] de af Guderne overvundne Giganter tænktes at ligge fængslede under de ildsprudende Bjerge og at være Aarsag i disses Udbrud og Larmen i deres Indre.

Min Betragtning af Livet er aldeles meningsløs. Jeg antager, at en ond Aand har sat et Par Briller paa min Næse, hvis ene Glas forstørrer efter en uhyre Maalestok, hvis andet Glas formindsker efter samme Maalestok.

* * *

Tvivleren er en *Μεμαστιγομενος*; han holder sig som en Top i kortere eller længere Tid paa Spidsen i Forhold til Pidskeslagene, staae kan han ikke, ligesaa lidet som Toppen.

* * *

Af alle latterlige Ting forekommer det mig at være det allerlatterligste at have travlt i Verden, at være en Mand, der er rask til sin Mad og rask til sin Gjerning. Naar jeg derfor seer en Flue i det afgjørende Øieblik sætte sig paa en saadan Forretningsmands Næse, eller han bliver overstænket af en Vogn, der i endnu større Hast kjører ham forbi, eller Knippelsbro gaaer op, eller der falder en Tagsteen ned og slaaer ham ihjel, da leer jeg af Hjertens Grund. Og hvo kunde vel bare sig for at lee? Hvad udrette de vel, disse travle Hastværkere? Gaaer det dem ikke som det gik hiin Kone, der i Befippelse over, at der var Ildløs i Huset, reddede Ildtangen? Hvad Mere redde de vel ud af Livets store Ildebrand?

* * *

Jeg mangler overhovedet Taalmodighed til at leve. Jeg kan ikke see Græsset groe, men naar jeg ikke kan det, saa gider jeg slet ikke seet derpaa. Mine Anskuelser ere flygtige Betragtninger af en »fahrender Scholastiker«, der i største Hast styrter gjennem Livet. Man siger, vor Herre mætter Maven før Øinene; det kan jeg ikke mærke: mine Øine ere mætte og kjede af Alt, og dog hungrer jeg.

* * *

Man spørge mig om hvad man vil, kun spørge man mig ikke om Grunde. Det tilgives en ung Pige, at hun ikke kan angive Grunde, hun lever i Følelsen, hedder det. Anderledes med mig. I Almindelighed har jeg saa mange og oftest hinanden indbyrdes

---

μεμαστιγωμένος pisket; Ordet er i den græske Oversættelse af det gamle Testamente anvendt i Jobs Bog XV, 11 i Betydningen tugte. »fahrender Scholastiker« ɔ: fahrender Scholasticus (Goethes Faust, 1. Del, Sceneanvisning før V. 968), vandrende Student.

modsigende Grunde, at det af den Grund er mig umuligt at angive Grunde. Ogsaa med Aarsag og Virkning synes det mig, at det ikke hænger rigtigt sammen. Snart fremgaaer af uhyre og gewaltige Aarsager en saare klein og uanseelig lille Virkning; undertiden slet ingen; snart afføder en vims lille Aarsag en colossal Virkning.

* * *

Og nu Livets uskyldige Glæder. Det maa man lade dem, de har kun een Feil, at de ere saa uskyldige. Tilmed skal de nydes med Maade. Naar min Doctor foreskriver mig Diæt, det lader sig høre; jeg afholder mig til en vis bestemt Tid fra visse bestemte Spiser; men at være diætetisk i at holde Diæt — det er virkelig for meget forlangt.

* * *

Livet er blevet mig en beesk Drik, og dog skal den indtages som Draaber, langsomt, tællende.

* * *

Ingen vender tilbage fra de Døde, Ingen er gaaet uden grædende ind i Verden; Ingen spørger En, naar man vil ind, Ingen naar man vil ud.

* * *

Tiden gaaer, Livet er en Strøm, sige Menneskene, o. s. v. Jeg kan ikke mærke det, Tiden staaer stille og jeg med. Alle de Planer, jeg udkaster, flyve lige lukt tilbage paa mig selv, naar jeg vil spytte, spytter jeg mig selv i Ansigtet.

* * *

Naar jeg staaer op om Morgenen, gaaer jeg strax i Seng igjen. Jeg befinder mig bedst om Aftenen, i det Øieblik jeg slukker Lyset, trækker Dynen over Hovedet. Endnu engang reiser jeg mig op, seer mig med en ubeskrivelig Tilfredshed om i Værelset, og saa god Nat, ned under Dynen.

* * *

Hvad jeg duer til? Til ingen Ting eller til Hvadsomhelst. Det er en sjelden Fermhed; mon den vil blive paaskjønnet i Livet? Gud veed, om de Piger finde en Plads, der søge Condition som Enepige eller i Mangel deraf som Hvadsomhelst.

* * *

Gaadefuld bør man være ikke blot for Andre, men ogsaa for sig selv. Jeg studerer mig selv; naar jeg er træt deraf, saa ryger jeg til Tidsfordriv en Cigar og tænker, Gud veed, hvad vor Herre egentlig har meent med mig, eller hvad han vil bringe ud af mig.

* * *

Ingen Barselkone kan have besynderligere og utaalmodigere Ønsker end jeg. Disse Ønsker betræffe snart de ubetydeligste Ting, snart de mest ophøiede, men alle have de i lige høi Grad Sjælens momentane Lidenskab. Jeg ønsker i dette Øieblik en Tallerken Boghvede-Grød. Jeg erindrer fra min Skoletid, vi fik altid Boghvede-Grød om Onsdagen. Jeg erindrer, hvor glat og hvid Grøden var anrettet, hvor Smørret smilede mig imøde, hvor varm Grøden var at see til, hvor sulten jeg var, hvor utaalmodig efter at faae Lov at begynde. En saadan Tallerken Boghvede-Grød! jeg gav mere end min Førstefødsels-Ret derfor.

* * *

Troldmanden Virgilius lod sig selv hugge i Stykker og putte i en Gryde for at koges i otte Dage, og ved denne Proces blive forynget. Han fik en Anden til at passe paa, at ingen Uvedkommende kigede i Gryden. Paapasseren kunde imidlertid ikke modstaae Fristelsen; det var for tidligt, Virgilius forsvandt som et lille Barn med et Skrig. Jeg har nok ogsaa kiget for tidlig i Gryden, i Livets og den historiske Udviklings Gryde, og driver det nok aldrig til mere end at blive et Barn.

* * *

»Aldrig bør man tabe Modet; naar Ulykkerne optaarne sig forfærdeligst om Een, da seer man i Skyerne en hjælpsom Haand«, saaledes talede Hans Velærværdighed Jesper Morten sidste Aftensang. Jeg er nu vant til at færdes meget under aaben Himmel, men har aldrig bemærket Sligt. For nogle Dage siden bliver jeg paa en Fodtour et saadant Phænomen vaer. Det var vel ikke egentlig en Haand, men ligesom en Arm, der strakte sig ud af Skyen. Jeg hensank i Betragtning: det faldt mig ind, blot nu Jesper Morten var tilstede, at han kunde afgjøre, om det var det

---

Virgilius den berømte romerske Digter, der i Middelalderen blev betragtet som en Troldmand. Den anførte Historie findes i den tyske Folkebog Zauberer Virgilius (Die deutschen Volksbücher, ges. von Simrock VI, S. 363).

Phænomen, han sigtede til. Som jeg staaer midt i disse T
bliver jeg tiltalt af en Vandringsmand, der, idet han peger op
Skyerne, siger: »seer De den Vandhose, det er sjeldnere at
seer en saadan i disse Egne; den river stundom hele Huse
sig.« Ih Gud bevares, tænkte jeg, er det en Vandhos
smurte Haser det bedste jeg kunde. Hvad mon velærva
Hr. Pastor Jesper Morten havde gjort i mit Sted?

* * *

Lad Andre klage over, at Tiden er ond; jeg klager ove
den er ussel; thi den er uden Lidenskab. Menneskenes T
ere tynde og skrøbelige som Kniplinger, de selv ynkværdige
Kniplings-Piger. Deres Hjertes Tanker ere for usle til at
syndige. For en Orm vilde det maaskee kunne ansees for Sy
nære saadanne Tanker, ikke for et Menneske, der er skabt i
Billede. Deres Lyster ere adstadige og dorske, deres Lidens
søvnige; de gjøre deres Pligter, disse Kræmmersjæle; men t
sig dog ligesom Jøderne at beklippe Mønten en lille Smule
mene, at om vor Herre holder nok saa ordentlig Bog, kan
nok slippe godt fra at narre ham lidt. Pfui over dem! D
vender min Sjæl altid tilbage til det gamle Testamente o
Shakespeare. Der føler man dog, at det er Mennesker, der
der hader man, der elsker man, myrder sin Fjende, forb
hans Afkom gjennem alle Slægter, der synder man.

* * *

Min Tid deler jeg saaledes: den halve Tid sover jeg,
anden halve drømmer jeg. Naar jeg sover, drømmer jeg a
det var Synd; thi at sove det er den høieste Genialitet.

* * *

Det at være et fuldkomment Menneske er dog det Hø
Nu har jeg faaet Ligtorne, det er dog altid Noget til Hjælp.

* * *

Mit Livs-Resultat bliver slet Intet, en Stemning, en
Farve. Mit Resultat faaer en Lighed med hiin Kunstners M
der skulde male Jødernes Overgang over det røde Hav, og ti
Ende malede hele Væggen rød, idet han forklarede, at Jø
vare gaaede over, Ægypterne vare druknede.

* * *

Den menneskelige Værdighed anerkjendes dog endnu i Naturen; thi naar man vil holde Fuglene borte fra Træerne, saa sætter man Noget op, der skal ligne et Menneske, og endogsaa den fjerne Lighed med et Menneske, som en Fugleskræmsel har, er nok til at indgyde Respekt.

* * *

Naar Elskov skal have Noget at betyde, maa den i sin Fødselstime være beskinnet af Maanen, ligesom Apis for at være den sande Apis skulde være maanebeskinnet. Den Ko, der fødte Apis, skulde i Undfangelsens Øieblik være beskinnet af Maanen.

* * *

Det bedste Beviis, der føres for Tilværelsens Jammerlighed, er det, der hentes fra Betragtningen af dens Herlighed.

* * *

De fleste Mennesker haste saa stærkt efter Nydelsen, at de haste den forbi. Det gaaer dem, som det gik hiin Dverg, der bevogtede en bortført Prindsesse i sit Slot. En Dag tog han sig en Middagssøvn. Da han en Time efter vaagnede op, var hun borte. Hurtigt trækker han sine Syvmiils-Støvler paa; med eet Skridt er han hende langt forbi.

* * *

Min Sjæl er saa tung, at ingen Tanke mere kan bære den, intet Vingeslag mere løfte den op i Ætheren. Bevæges den, da stryger den kun langs hen med Jorden som Fuglenes lave Flugt, naar det blæser op til et Tordenveir. Over mit indre Væsen ruger en Beklemmelse, en Angst, der ahner et Jordskjælv.

* * *

Hvor er Livet tomt og betydningsløst. — Man begraver et Menneske; man følger ham til Jorden, man kaster tre Spader Jord paa ham; man kjører ud i Karreet, man kjører hjem i Karreet; man trøster sig med, at der ligger et langt Liv for En. Hvor langt er vel 7 × 10 Aar? Hvorfor gjør man det ikke af paa eengang, hvorfor bliver man ikke derude, og gaaer ned med i Graven,

---

Apis] den anførte Notits findes (med Bevissteder) hos Nitsch Neues mythologisches Wörterbuch, Leipzig 1821, I, S. 238, en Bog, som S. K. vides at have benyttet.

og trækker Lod om, hvem den Ulykke skal times, at være de sidst Levende, der kaster de sidste tre Spader Jord paa de sidste Døde?

* * *

Pigerne behage mig ikke. Deres Skjønhed forgaaer som e Drøm og som den Dag igaar, naar den er forbi. Deres Trofas hed — ja deres Trofasthed! Enten ere de troløse, dette beskjeftig mig ikke mere, eller de ere trofaste. Hvis jeg fandt en Saada da vilde hun behage mig i Betragtning af, at hun var en Sjelde hed, i Betragtning af Tidens Længde vilde hun ikke behage mi thi enten blev hun bestandig tro, og da blev jeg jo et Offer fo min experimenterende Iver, da jeg maatte holde ud med hend eller der kom et Tidsmoment, da hun hørte op, og saa havde je jo den gamle Historie.

* * *

Usle Skjebne! forgjeves opsminker Du som en gammel Skjøg dit furede Ansigt, forgjeves larmer Du med Narrebjelderne; D kjeder mig; det er dog det Samme, et *idem per idem*. Inge Afvexling, altid Opkog. Kom Søvn og Død, Du lover Intet, D holder Alt.

* * *

Disse to bekjendte Violinstrøg! Disse to bekjendte Violinstrø her i dette Øieblik, midt paa Gaden. Har jeg tabt Forstanden, e det mit Øre, der af Kjærlighed til Mozarts Musik har ophørt a høre, er det en Belønning af Guderne at skjenke mig Ulykkelig der sidder som en Betler ved Templets Dør, et Øre, der selv for drager, hvad det selv hører? Kun disse to Violinstrøg; thi n hører jeg Intet mere. Som de i hiin udødelige Ouverture bryd ud af de dybe Choral-Toner, saaledes vikle de sig her ud a Støien og Larmen paa Gaden, med en Aabenbarelses hele Ove raskelse. — Det maa dog være her i Nærheden; thi nu hører je de lette Dandsetoner. — Det er altsaa Eder, ulykkelige Kunstne par, jeg skylder denne Glæde. — Den ene af dem var vel e sytten Aar gammel, iført en grøn Kalmuks-Frakke, med store Been knapper. Frakken var meget for stor til ham. Han holdt Violine tæt op under Hagen; Kaskjetten var trykket ned i Øinene; han Haand var skjult af en Handske uden Fingre, Fingrene røde o

---

idem per idem det samme i det samme.

blaae af Kulde. Den Anden var ældre, havde en Chenille paa. Begge vare de blinde. En lille Pige, som formodentlig ledede dem, stod foran, puttede sine Hænder ind under Halstørklædet. Vi samledes efterhaanden nogle Beundrere af disse Toner, et Postbud med sin Brev-Pakke, en lille Dreng, en Tjenestepige, et Par Sjouere. De herskabelige Vogne rullede larmende forbi, Arbeidsvognene overdøvede disse Toner, som glimtviis dukkede frem. Ulykkelige Kunstner-Par, veed I, at disse Toner gjemme alle Verdens Herligheder i sig. — Var det ikke som et Stevnemøde. —

* * *

Det hændte paa et Theater, at der gik Ild i Coulisserne. Bajads kom for at underrette Publicum derom. Man troede, det var en Vittighed og applauderede; han gjentog det; man jublede endnu mere. Saaledes tænker jeg, at Verden vil gaae til Grunde under almindelig Jubel af vittige Hoveder, der troe, at det er en Witz.

* * *

Hvad er overhovedet Betydningen af dette Liv? Deler man Menneskene i to store Classer, saa kan man sige, den ene arbeider for at leve, den anden har ikke dette behov. Men det at arbeide for at leve kan jo ikke være Livets Betydning, da det jo er en Modsigelse, at det, bestandig at tilveiebringe Betingelserne, skal være Svaret paa Spørgsmaalet om dets Betydning, der ved Hjælp heraf skal betinges. De Øvriges Liv har i Almindelighed heller ingen Betydning uden den at fortære Betingelserne. Vil man sige, at Livets Betydning er at døe, saa synes dette atter en Modsigelse.

* * *

Den egentlige Nydelse ligger ikke i hvad man nyder, men i Forestillingen. Hvis jeg i min Tjeneste havde en underdanig Aand, der, naar jeg forlangte et Glas Vand, vilde bringe mig al Verdens kostbareste Vine lifligt blandede i en Pokal, da vilde jeg give ham hans Afsked, indtil han lærte, at Nydelsen ikke ligger i hvad jeg nyder, men i at faae min Villie.

* * *

Det er altsaa ikke mig, der er mit Livs Herre, jeg er en Traad med, der skal spindes ind i Livets Kattun! Nu vel, kan jeg end ikke spinde, saa kan jeg dog klippe Traaden over.

* * *

Alt vil erhverves i Stilhed og guddommeliggjøres i Taus
Det er ikke blot om Psyches tilkommende Barn det gjelder
dets Fremtid afhænger af hendes Taushed.

Mit einem Kind, das göttlich, wenn Du schweigst —
Doch menschlich, wenn Du das Geheimniss zeigst.

* * *

Jeg synes bestemt til at skulle gjennemlide alle mulige S
ninger, at skulle gjøre Erfaring i alle Retninger. Hvert Øie
ligger jeg som et Barn, der skal lære at svømme, midt u
Havet. Jeg skriger (det har jeg lært af Grækerne, af hvem
kan lære det reent Menneskelige); thi vel har jeg en Sele
Livet, men den Stang, der skal holde mig oppe, seer jeg i
Det er en rædsom Maade at gjøre Erfaring paa.

* * *

Det er mærkeligt nok, ved de to rædsomste Modsætni
faaer man en Forestilling om Evigheden. Tænker jeg mig
ulykkelige Bogholder, der gik fra Forstanden af Fortvivlelse c
at han ved i et Regnskab at have sagt: 7 og 6 er 14, havde
lagt et Handelshuus; tænker jeg mig ham Dag ud og Dag
uberørt af alt Andet, gjentage for sig selv: 7 og 6 er 14, saa
jeg et Billede af Evigheden. — Tænker jeg mig en yppig qvinc
Skjønhed i et Harem, hvilende paa en Sopha i al sin Ynde, u
at bekymre sig om noget i Verden, saa har jeg atter et Bil
paa Evigheden.

* * *

Det, Philosopherne tale om Virkeligheden, er ofte lig
skuffende, som naar man hos en Marchandiser læser paa et S
Her rulles. Vilde man komme med sit Tøi for at faae det ru
saa var man narret; thi Skiltet er blot tilsalgs.

* * *

For mig er intet farligere end at erindre. Har jeg f
erindret et Livsforhold, saa er Forholdet selv ophørt. Man si

---

Psyches tilkommende Barn] Apuleius's Amor og Psyche, overs
Nutzhorn. Kbhvn. 1867, S. 51: af dit hidtil saa slanke Liv skal fødes et
der vil blive udødeligt, hvis du bevarer vor Hemmelighed, men kun Menn
hvis du forraader den. — S. K. ejede en metrisk tysk Oversættelse af Apu
Fortælling ved J. Kehrein. Giessen 1834.

at Adskillelse hjælper til at opfriske Kjærlighed. Det er ganske sandt, men den opfrisker den paa en reen poetisk Maade. At leve i Erindringen er det fuldendteste Liv, der lader sig tænke, Erindringen mætter rigeligere end al Virkelighed, og den har en Tryghed, som ingen Virkelighed eier. Et erindret Livsforhold er allerede gaaet ind i Evigheden og har ingen timelig Interesse mere.

* * *

Skulde noget Menneske føre en Dagbog, saa skulde det være mig, og for at komme min Hukommelse lidt til Hjælp. Efter en Tids Forløb hænder det mig ofte, at jeg aldeles har glemt, hvilke Grunde der bevægede mig til dette eller hiint, og det ikke blot Smaating betræffende, men de meest afgjørende Skridt. Falder Grunden mig da ind, saa kan den stundom være saa besynderlig, at jeg ikke selv vil troe, at det var Grunden. Denne Tvivl vilde da bortfjernes, hvis jeg havde noget Skrevet at holde mig til. En Grund er overhovedet en besynderlig Ting; seer jeg paa den med hele min Lidenskab, saa voxer den op til en uhyre Nødvendighed, der kan sætte Himmel og Jord i Bevægelse; er jeg uden Lidenskab, da seer jeg haanlig ned paa den. — Jeg har nu i længere Tid speculeret over, hvad det egentlig var for en Grund, der bevægede mig til at nedlægge mit Adjunktur. Naar jeg nu tænker derover, forekommer det mig, at en saadan Ansættelse netop var noget for mig. Idag er der gaaet et Lys op for mig, Grunden var just den, at jeg maatte ansee mig for aldeles skikket til denne Post. Hvis jeg da var forbleven i mit Embede, havde jeg havt Alt at tabe, Intet at vinde. Desaarsag ansaae jeg det for rigtigt, at nedlægge min Post og søge Engagement hos et omreisende Theater-Selskab, af den Grund, at jeg intet Talent havde, og altsaa Alt at vinde.

* * *

Der hører dog en stor Naivetet til at troe, at det skal hjælpe at raabe og skrige i Verden, som om derved Ens Skjebne blev forandret. Man tage den som den bydes, og afholde sig fra alle Vidtløftigheder. Naar jeg i min Ungdom kom paa en Restauration, da sagde jeg ogsaa til Opvarteren: et godt Stykke, et meget godt Stykke, af Ryggen, ikke for fedt. Opvarteren hørte maaskee neppe mit Raab, end mindre at han skulde agte derpaa, end mindre at min Røst skulde kunne trænge ud i Kjøkkenet, bevæge

, der af Sympathi med gamle Hestes Sorg
et at æde disse.

* * *

r kun een Ven, det er Eccho; og hvorf
fordi jeg elsker min Sorg, og den tager
har kun een Fortrolig, det er Nattens
den min Fortrolige? fordi den tier.

* * *

et efter Sagnet gik Parmeniskus, der i de
Evnen til at lee, men fik den igjen p
ı uformelig Klods, der blev fremstillet s
le, saaledes er det gaaet mig. Da jeg v
jeg i den trophoniske Hule at lee; da j
g Øiet op og betragtede Virkeligheden,
har siden den Tid ikke ophørt dermed.
'ets Betydning at faae et Levebrød, dets
at det var Elskovens rige Lyst at faae
et var Venskabets Salighed at hjælpe hin
er; at det var Viisdommen, hvad de Fle
t var Begeistring at holde en Tale; at d
ve mulkteret paa 10 Rbd.; at det var Hjer
e efter et Middagsmaaltid; at det var
aret at gaae til Alters. Det saae jeg, og

* * *

er det, der binder mig? Hvoraf var den
[illegible] blev bunden? Den var for

Lænke er »saare smidig, blød som Silke, giver efter for den stærkeste Anspændelse, og kan ikke slides itu.«

* * *

Det er besynderligt nok, det er altid det Samme, der gjennem alle Livets Aldere beskjeftiger En, og man kommer altid lige vidt, eller snarere, man gaaer tilbage. Da jeg var 15 Aar gammel, skrev jeg i den lærde Skole med megen Salvelse om Beviserne for Guds Tilværelse og Sjælens Udødelighed, om Begrebet Tro, om Miraklets Betydning. Til examen artium skrev jeg en Afhandling om Sjælens Udødelighed, hvorfor jeg tilkjendtes præ ceteris; senere vandt jeg Prisen for en Afhandling om denne Materie. Hvo skulde troe, at jeg efter en saa solid og meget lovende Begyndelse, i mit 25de Aar skulde være kommen dertil, at jeg ikke kan føre et eneste Beviis for Sjælens Udødelighed. Især erindrer jeg fra min Skoletid, at en Afhandling af mig om Sjælens Udødelighed blev overordentlig rost og oplæst af Læreren, saavel paa Grund af Indholdets som Sprogets Fortrinlighed. Ak, Ak, Ak! denne Afhandling har jeg for længe siden kastet bort. Hvilken Ulykke! I den vilde maaskee min tvivlende Sjæl bleven fængslet, saavel ved Sproget som ved Indholdet. Saa er det da mit Raad til Forældre, Foresatte og Lærere, at foreholde de Børn, der ere dem betroede, at gjemme de danske Afhandlinger, der skrives i det 15de Aar. At give dette Raad er det Eneste, jeg kan gjøre til Menneskeslægtens Bedste.

* * *

Til Sandhedens Erkjendelse er jeg maaskee kommen; til Salighed visselig ikke. Hvad skal jeg gjøre? Virke i Verden, svare Menneskene. Skulde jeg da meddele Verden min Sorg, levere et Bidrag mere til at bevise, hvor sørgeligt og usselt Alt er, maaskee opdage en ny Plet i Menneske-Livet, der hidtil var bleven ubemærket? Jeg kunde da høste den sjeldne Løn at blive navnkundig, ligesom den Mand, der opdagede Pletterne i Jupiter. Jeg foretrækker dog at tie.

* * *

---

saare smidig osv. citeret (ikke ganske ordret) efter Mõinichen »Nordiske Folks Overtroe, Guder, Fabler og Helte«, Kbhvn. 1800, S. 101. Deri staar »Bjørnens Scener«, og nøjagtigt saaledes staar der ogsaa her i Originalmanuskriptet. Den urigtige Oversættelse »Bjørnens Græs« stammer fra Grundtvig »Nordens Mythologi«, 2. Udg. S. 519. Pletterne i Juppiter] Astronomen Cassini iagttog 1665 de Skygger, som Juppiters Maaner kaster paa Planetskiven.

Hvor Menneske-Naturen er sig selv liig! Med hvilken medfødt Genialitet kan ikke ofte et lille Barn vise os et levende Billede af de større Forhold. Jeg morede mig ret idag over lille Ludvig. Han sad i sin lille Stol; med synligt Velbehag skuede han omkring sig. Da gik Barnepigen Maren gjennem Stuen. Maren! raabte han; ja, lille Ludvig, svarede hun med sædvanlig Venlighed, og kom hen til ham. Han lagde sit store Hoved lidt til den ene Side, fæstede sine umaadelige Øine paa hende med et vist Skjelmeri, og sagde derpaa ganske phlegmatisk: det var ikke den Maren, det var en anden Maren. Hvad gjør vi Ældre? Vi raabe ad den hele Verden, og naar den da kommer os venligt imøde, da sige vi: det var ikke den Maren.

* * *

Mit Liv er som en evig Nat; naar jeg engang døer, da kan jeg sige med Achilles:

Du bist vollbracht, Nachtwache meines Daseyns.

* * *

Mit Liv er aldeles meningsløst. Naar jeg betragter dets forskjellige Epocher, da gaaer det med mit Liv som med det Ord Schnur i Lexikonnet, der for det første betyder en Snor, for det andet en Sønnekone. Der manglede blot, at det Ord Schnur for det tredie skulde betyde en Kameel, for det fjerde en Støvekost.

* * *

Jeg er ligerviis som det Lüneburger-Sviin. Min Tænken er en Lidenskab. Jeg kan ypperligt rode Trøfler op for Andre, selv har jeg ingen Glæde af dem. Jeg tager Problemerne paa min Næse; men jeg kan ikke gjøre mere ved dem end kaste dem bagover mit Hoved.

* * *

Forgjeves strider jeg imod. Min Fod glider. Mit Liv bliver dog en Digter-Existents. Kan der tænkes noget Ulykkeligere? Jeg er udseet; Skjebnen leer ad mig, naar den pludselig viser mig, hvorledes Alt hvad jeg gjør imod bliver Moment i en saadan Tilværelse. Jeg kan skildre Haabet saa levende, at enhver haabende Individualitet vil vedkjende sig min Skildring; og dog er den et Falsum, thi medens jeg skildrer det, tænker jeg paa Erindringen.

* * *

Der er dog endnu eet Beviis for Guds ,Tilvær, man hidtil har overseet. Det føres af en Tjener i Aristophanes, Ridderen, v. 32 flgg.:

Δημοσθενης.

ποῖον βρετας; ἐτεὸν ἡγεῖ γὸρ θεοίς;

Νικιας.

ἔγωγε.

Δημοσθενης.

ποίῳ χρωμενος τεκμηρίῳ;

Νικιας.

ὅτιὴ θεοῖσιν ἐχθρὸς εἰμ᾽. οὐκ εἰκίτως;

Δημοσθενης.

35. *εὖ προσβιβάζεις με.*

* * *

Hvor er dog Kjedsommelighed rædsom — rædsom kjedsommelig; jeg veed intet stærkere Udtryk, intet sandere, thi kun det Lige erkjendes af det Lige. Gid der var et høiere Udtryk, et stærkere, saa var der dog endnu een Bevægelse. Jeg ligger henstrakt, uvirksom; det Eneste, jeg seer, er Tomhed, det Eneste, jeg lever af, er Tomhed, det Eneste, jeg bevæger mig i, er Tomhed. End ikke Smerte lider jeg. Gribben hakkede dog bestandig i Prometheus's Lever; Loke dryppede der dog bestandig Gift ned paa; det var dog en Afbrydelse om end eensformig. Smerten selv har tabt sin Vederqvægelse for mig. Om man bød mig al Verdens Herligheder eller al Verdens Qvaler, de røre mig lige meget, jeg vilde ikke vende mig om paa den anden Side hverken for at naae eller for at flye. Jeg døer Døden. Og hvad skulde kunne adsprede mig? Ja hvis jeg fik en Trofasthed at see, der bestod enhver Prøvelse, en Begeistring, der bar Alt, en Tro, der flyttede Bjerge; hvis jeg fornam en Tanke, der forbandt det Endelige og det Uendelige. Men min Sjæls giftige Tvivl fortærer Alt. Min Sjæl er som det døde Hav, over hvilket ingen Fugl kan flyve; naar den er kommen midtveis, synker den mat ned i Død og Undergang.

* * *

Aristophanes (»Ridderne«): Demosthenes. Idole! glaubst du in allem Ernst an Götter noch? Nikias. Ei freilich! Demosth. Was für Beweise hast du denn dafür? Nik. Weil mich die Götter hassen! ist das nicht genug? Demosth. Ich bin besiegt! (Droysens Oversættelse med en lille Rettelse).

Forunderligt! med hvilken tvetydig Angst, for at tabe og beholde, hænger dog Mennesket fast ved dette Liv. Stundom har jeg tænkt paa at gjøre et afgjørende Skridt, mod hvilket alle mine foregaaende kun var Barnestreger — at tiltræde den store Opdagelses-Reise. Som et Skib, naar det løber af Stabelen, hilses med Kanonskud, saaledes vilde jeg hilse mig selv. Og dog. Er det Mod jeg mangler? Hvis en Steen faldt ned og slog mig ihjel, det var dog en Udvei.

* * *

Tautologien er og bliver dog det høieste Princip, den høieste Tænke-Grundsætning. Hvad Under da, at de fleste Mennesker bruge den. Den er ei heller saa fattig og kan godt udfylde hele Livet. Den har en spøgende, vittig, underholdende Form, det er de uendelige Domme. Denne Art Tautologi er den paradoxe og transcendente. Den har den alvorlige, videnskabelige og opbyggelige Form. Formlen herfor er følgende: naar to Størrelser ere lige store med een og samme tredie, da ere de indbyrdes lige store. Dette er en qvantitativ Slutning. Denne Art Tautologi er især brugelig paa Kathedere og Prædikestole, hvor man skal sige Meget.

* * *

Det Uproportionerede i min Bygning er, at mine Forbeen ere for smaa. Som Haren fra Ny-Holland har jeg ganske smaa Forbeen, men uendelig lange Bagbeen. I Almindelighed sidder jeg ganske stille; gjør jeg en Bevægelse, saa er det et uhyre Spring til Forfærdelse for alle dem, til hvem jeg ved Slægtskabs og Venskabs ømme Baand er knyttet.

* * *

Enten — Eller.

Et exstatisk Foredrag.

Gift Dig, Du vil fortryde det; gift Dig ikke, Du vil ogsaa fortryde det; gift Dig eller gift Dig ikke, Du vil fortryde begge Dele; enten Du gifter Dig, eller Du ikke gifter Dig, Du fortryder begge

---

de uendelige Domme. Almindelig Logik. Af Dr. N. Treschow, Kbhvn. 1813, S. 157 ff.: »de saakaldte uendelige (Sætninger) med benægtende Subjekt eller Prædicat.« Som Exempel anføres smst. Den, der ikke ser godt, maa bruge Briller.

Dele. Lee ad Verdens Daarskaber, Du vil fortryde det; græd over dem, Du vil ogsaa fortryde det; lee ad Verdens Daarskaber eller græd over dem, Du vil fortryde begge Dele; enten Du leer ad Verdens Daarskaber, eller Du græder over dem, Du fortryder begge Dele. Tro en Pige, Du vil fortryde det; tro hende ikke, Du vil ogsaa fortryde det; tro en Pige eller tro hende ikke, Du vil fortryde begge Dele; enten Du troer en Pige eller Du ikke troer hende, Du vil fortryde begge Dele. Hæng Dig, Du vil fortryde det, hæng Dig ikke, Du vil ogsaa fortryde det; hæng Dig eller hæng Dig ikke, Du vil fortryde begge Dele; enten Du hænger Dig, eller Du ikke hænger Dig, Du vil fortryde begge Dele. Dette, mine Herrer, er Indbegrebet af al Leve-Viisdom. Det er ikke blot i enkelte Øieblikke, at jeg, som Spinoza siger, betragter Alt æterno modo, men jeg er bestandig æterno modo. Dette troer Mange at de ogsaa ere, naar de efter at have gjort det Ene eller det Andet forene eller mediere disse Modsætninger. Dog dette er en Misforstand; thi den sande Evighed ligger ikke bag ved enten—eller, men foran. Deres Evighed vil derfor ogsaa være en smertelig Tids-Succession, da de vil have den dobbelte Fortrydelse at tære paa. Min Viisdom er da let at fatte; thi jeg har kun een Grundsætning, som jeg end ikke gaaer ud fra. Man maa skjelne mellem den efterfølgende Dialektik i enten—eller og den her antydede evige. Naar jeg saaledes her siger, at jeg ikke gaaer ud fra min Grundsætning, saa har dette ikke Modsætningen i en Gaaenud derfra, men er blot det negative Udtryk for min Grundsætning, det hvorved den fatter sig selv i Modsætning til en Gaaenud derfra eller en Ikke-Gaaenud derfra. Jeg gaaer ikke ud fra min Grundsætning; thi gik jeg ud fra den, vilde jeg fortryde det, gik jeg ikke ud fra den, vilde jeg ogsaa fortryde det. Skulde det derfor forekomme en eller anden af mine høistærede Tilhørere, at der dog var Noget i det, jeg sagde, saa beviser han blot derved, at hans Hoved ikke er skikket for Philosophi; skulde det synes ham, at der var Bevægelse i det Sagte, saa beviser dette det Samme. For de Tilhørere derimod, der ere istand til at følge mig, uagtet jeg ingen Bevægelse gjør, vil jeg nu udvikle den evige Sandhed, hvorved denne Philosophi bliver i sig selv, og ikke indrømmer nogen høiere. Dersom jeg nemlig gik ud fra min Grund-

---

æterno modo] Spinoza, Ethik V, 40. Scholium: vor Aand er, forsaavidt den erkjender, en evig Tænkningsform (æternus cogitandi modus) osv. S. K. tænker forøvrigt vistnok paa det i Spinozas Ethik oftere forekommende Udtryk sub specie æternitatis (fra Evighedens Synspunkt).

sætning, saa vilde jeg ikke kunne holde op igjen; thi holdt jeg ikke op, saa vilde jeg fortryde det; holdt jeg op, saa vilde jeg ogsaa fortryde det o. s. v. Nu derimod da jeg aldrig gaaer ud, saa kan jeg altid høre op; thi min evige Udgang er mit evige Ophør. Erfaring har viist, at det ingenlunde er Philosophien saa vanskeligt at begynde. Langtfra; den begynder jo med Intet, og kan altsaa altid begynde. Det der derimod falder Philosophien og Philosopherne vanskeligt, er at høre op. Ogsaa denne Vanskelighed har jeg undgaaet; thi dersom Nogen skulde troe, at jeg, idet jeg nu holder op, virkelig holder op, saa viser han, at han ikke har spekulativt Begreb. Jeg holder nemlig ikke nu op; men jeg holdt op den Gang jeg begyndte. Min Philosophi har derfor den fortrinlige Egenskab, at den er kort, og at den er uimodsigelig; thi dersom Nogen siger mig imod, saa turde jeg vel have Ret i at erklære ham for gal. Philosophen er da bestandig aeterno modo og har ikke som salig Sintenis blot enkelte Timer, der ere levede for Evigheden.

* * *

Hvorfor blev jeg ikke født i Nyboder, hvorfor døde jeg ikke som et lille Barn? Da havde min Fader lagt mig i en lille Kiste, taget mig selv under Armen, baaret mig en Søndag Formiddag ud til Graven, selv kastet Jord paa, halv høit sagt et Par kun for ham selv forstaaelige Ord. Kun den lykkelige Oldtid kunde det falde ind, at lade de smaa Børn græde i Elysium, fordi de vare døde saa tidligt.

* * *

Aldrig har jeg været glad; og dog har det altid seet ud som om Glæden var i mit Følgeskab, som om Glædens lette Genier dandsede omkring mig, usynlige for Andre, men ikke for mig, hvis Øie straalede af Fryd. Naar jeg da gaaer Menneskene forbi saa lykkelig og glad som en Gud, og de misunde mig min Lykke, da leer jeg; thi jeg foragter Menneskene, og jeg hævner mig. Aldrig har jeg ønsket at gjøre noget Menneske Uret, men altid givet det Udseende af, at ethvert Menneske, der kom i min Nærhed, blev krænket og forurettet. Naar jeg da hører Andre rose for

---

salig Sintenis] Chr. Fr. Sintenis, Forfatter til en bekjendt Andagtsbog: »Stunden für die Ewigkeit gelebt«, Berlin 1791. græde i Elysium] som det skildres i Vergils Æneide VI, 426 ff.

deres Trofasthed, deres Retskaffenhed, da leer jeg; thi jeg foragter Menneskene, og jeg hævner mig. Aldrig har mit Hjerte været forhærdet mod noget Menneske, men altid, netop naar jeg var meest bevæget, har jeg givet det Udseende af, at mit Hjerte var lukket og fremmedt for enhver Følelse. Naar jeg da hører Andre berømme for deres gode Hjerte, seer dem elskede for deres dybe rige Følelse, da leer jeg; thi jeg foragter Menneskene og hævner mig. Naar jeg seer mig selv forbandet, afskyet, hadet for min Kulde og Hjerteløshed: da leer jeg, da mættes min Vrede. Dersom nemlig de gode Mennesker kunde bringe mig til virkelig at have Uret, til virkelig at gjøre Uret — ja, da havde jeg tabt.

* * *

Det er min Ulykke; ved Siden af mig gaaer altid en Morderengel, og det er ikke de Udvalgtes Dør jeg besprænger med Blod til Tegn paa, at han skal gaae den forbi, nei det er deres Dør han netop træder ind ad — thi først Erindringens Kjærlighed er lykkelig.

* * *

Vinen fryder ikke mere mit Hjerte; lidt af den gjør mig veemodig; meget — tungsindig. Min Sjæl er mat og kraftesløs, forgjeves hugger jeg Lystens Spore i dens Side, den kan ikke meer, den reiser sig ikke mere i sit kongelige Spring. Jeg har tabt al min Illusion. Forgjeves søger jeg at hengive mig i Glædens Uendelighed, den kan ikke løfte mig, eller rettere jeg kan ikke løfte mig selv. Fordum naar den blot vinkede, da steg jeg let og sund og freidig. Naar jeg red langsomt gjennem Skoven, da var det som om jeg fløi; naar nu Hesten skummer nærved at styrte, da synes jeg, at jeg ikke kommer af Stedet. Ene er jeg, det har jeg altid været; forladt, ikke af Menneskene, det vilde ikke smerte mig, men af Glædens lykkelige Genier, der i talrig Skare omringede mig, der overalt traf Bekjendte, overalt viste mig en Leilighed. Som en beruset Mand samler Ungdommens kaade Vrimmel om sig, saaledes flokkedes de om mig, Glædens Alfer, og mit Smiil gjaldt dem. Min Sjæl har tabt Muligheden. Skulde jeg ønske mig Noget, da vilde jeg ikke ønske mig Rigdom eller Magt, men Mulighedens Lidenskab, det Øie, der overalt evigt ungt, evigt brændende seer Muligheden. Nydelsen skuffer, Muligheden ikke.

Morderengel hentyder til 2. Mosebog 12, 23 ff.

Eftermiddag; jeg hører tydelig en Lærke, der udenfor et Vindue i en af Nabogaardene slaaer sine Triller, uden for det Vindue, hvor den smukke Pige boer; langt borte fra en fjern Gade hører jeg en Mand raabe med Reier; Luften er saa varm, og dog er hele Byen som uddød. — Da mindes jeg min Ungdom og min første Kjærlighed — da jeg længtes, nu længes jeg kun efter min første Længsel. Hvad er Ungdom? En Drøm. Hvad er Kjærligheden? Drømmens Indhold.

* * *

Noget vidunderligt er der hændt mig. Jeg blev henrykket i den syvende Himmel. Der sad alle Guderne forsamlede. Af særlig Naade tilstodes den Gunst mig at gjøre et Ønske. »Vil Du«, sagde Mercur, »vil Du have Ungdom, eller Skjønhed, eller Magt, eller et langt Liv, eller den skjønneste Pige, eller en anden Herlighed af de mange, vi har i Kramkisten, saa vælg, men kun een Ting.« Jeg var et Øieblik raadvild, derpaa henvendte jeg mig til Guderne saaledes: Høistærede Samtidige, jeg vælger een Ting, at jeg altid maa have Latteren paa min Side. Der var ikke en Gud, der svarede et Ord, derimod gave de sig alle til at lee. Deraf sluttede jeg at min Bøn var opfyldt, og fandt, at Guderne vidste at udtrykke sig med Smag; thi det havde jo dog været upassende, alvorligt at svare: det er Dig indrømmet.

INTETSIGENDE INDLEDNING.

Fra det Øieblik min Sjæl første Gang forbausedes og ydmygt bøiede sig i Beundring af Mozarts Musik, har det ofte været mig en kjær og vederqvægende Beskjeftigelse at overveie, hvorledes hiin glædelige græske Betragtning af Verden, der derfor kalder denne κοςμος, fordi den viser sig som et velordnet Hele, som en smagfuld gjennemsigtig Prydelse for den Aand, der virker og gjennemvirker den, hvorledes hiin glædelige Betragtning lader sig gjentage i en høiere Tingenes Orden, i Idealernes Verden, hvorledes der atter her er en styrende Viisdom, beundringsværdig fornemmelig i at sammenknytte, hvad der hører sammen, Axel med Valborg, Homer med den trojanske Krig, Raphael med Katholicismen, Mozart med Don Juan. Der gives en ussel Vantro, der synes at indeholde megen Lægedom. Den mener, at en saadan Forbindelse er tilfældig, og seer intet Andet deri, end et ret heldigt Sammenstød af de forskjellige Kræfter i Livets Spil. Den mener, at det er tilfældigt at de Elskende faae hinanden, tilfældigt at de elske hinanden; der havde været hundrede andre Piger, med hvilke han kunde være bleven ligesaa lykkelig, hvilke han kunde have elsket ligesaa høit. Den mener, at der har levet mangen en Digter, der vilde være bleven ligesaa udødelig som Homer, hvis hiint herlige Stof ikke havde været optaget af ham, mangen Componist, der vilde være bleven ligesaa udødelig som Mozart, hvis Leiligheden havde tilbudt sig. Denne Viisdom indeholder nu en stor Trøst og Husvalelse for alt det Middelmaadige, der derved seer sig sat

κόσμος Kosmos, den græske Naturphilosophis Betegnelse for Verdensbygningens Kunstværk.

istand til at indbilde sig selv og Ligesindede, at det er en Forvexling af Skjebnen, en Feiltagelse af Verden, at de ikke bleve ligesaa udmærkede som de Udmærkede. Det er en meget nem Optimisme, der saaledes tilveiebringes. For enhver høimodig Sjæl derimod, for enhver Optimat, hvem det ikke er saa magtpaaliggende, paa en saadan ussel Maade at frelse sig selv, som at tabe sig selv ved at betragte det Store, er den naturligviis en Modbydelighed; medens det er en Fryd for hans Sjæl, en hellig Glæde at see Det forenet, som hører sammen. Dette er det Lykkelige, ikke i Betydning af det Tilfældige, og forudsætter derfor tvende Faktorer, medens det Tilfældige ligger i Skjebnens uarticulerede Interjectioner. Dette er det Lykkelige i Historien, det guddommelige Sammenspil af de historiske Kræfter, Hoitiden i den historiske Tid. Det Tilfældige har kun een Faktor; det er tilfældigt, at Homer i den trojanske Krigs Historie fik det meest udmærkede episke Stof, der lader sig tænke. Det Lykkelige har to: det er lykkeligt, at det meest udmærkede episke Stof blev Homer til Deel; her ligger nemlig Accenten ligesaa meget paa Homer som paa Stoffet. Deri ligger den dybe Harmoni, der gjenlyder i enhver Frembringelse, vi kalde classisk. Saaledes nu ogsaa med Mozart; det er lykkeligt, at det i dybere Forstand maaskee eneste musikalske Sujet blev givet - Mozart.

Ved sin Don Juan træder Mozart ind i den lille udødelige Skare af Mænd, hvis Navn, hvis Værker Tiden ikke vil glemme, da Evigheden erindrer dem. Og skjøndt det, naar man først er traadt ind her, er ligegyldigt, om man staaer øverst eller nederst, fordi man i en vis Forstand staaer lige høit, da man staaer uendelig høit, skjøndt det er ligesaa barnagtigt at stride om den øverste og nederste Plads her, som om Pladsen paa Kirkegulvet ved en Confirmation, saa er jeg dog endnu altfor meget Barn, eller rettere, jeg er som en ung Pige forelsket i Mozart, og jeg maa have ham til at staae øverst, hvad det end koster. Og jeg vil gaae til Degnen og Præsten og Provsten og Bispen og det hele Consistorium, og jeg vil bede og besværge dem, at de ville opfylde min Bøn, og jeg vil anraabe den hele Menighed om det Samme, og vil man ikke høre min Bøn, ikke opfylde mit barnagtige Ønske, da træder jeg ud af Samfundet, da separerer jeg mig fra dets Tankegang, da danner jeg en Sect, der ikke blot sætter Mozart øverst, men slet ingen anden har end Mozart; og Mozart vil jeg bede at tilgive

Optimat her i overført Betydning (for Ordspillets Skyld med Optimisme); Optimater (bedre Folk) var i Rom den politiske Betegnelse for Adelspartiet.

mig, at hans Musik ikke begeistrede mig til store Bedrifter, men gjorde mig til en Nar, der over ham tabte den Smule Forstand, jeg havde, og nu som oftest i stille Veemod fordriver Tiden med at nynne hvad jeg ikke forstaaer, som et Spøgelse Dag og Nat lister mig omkring hvad jeg ikke kan komme ind i. Udødelige Mozart! Dig hvem jeg skylder Alt, hvem jeg skylder, at jeg tabte min Forstand, at min Sjæl forbausedes, at jeg forfærdedes i mit inderste Væsen, Dig hvem jeg skylder, at jeg ikke gik Livet igjennem uden at Noget var istand til at ryste mig, Dig hvem jeg takker for, at jeg ikke døde uden at have elsket, om min Kjærlighed end var ulykkelig. Hvad Under da, om jeg er mere iversyg paa hans Forherligelse end paa mit eget Livs lykkeligste Øieblik, mere iversyg paa hans Udødelighed end paa min egen Tilvær. Ja, dersom han toges bort, dersom hans Navn udslettedes, da omstødtes den eneste Pille, der hidtil forhindrede, at ikke Alt for mig styrtede sammen i et grændseløs Chaos, i et rædsomt Intet.

Dog jeg behøver vel ikke at frygte, at nogen Tid vil negte ham Plads i hiint Kongerige af Guder, men vel at være forberedt paa, at man vil finde det barnagtigt af mig, at han skal have den første Plads. Og uagtet jeg ingenlunde agter at skamme mig ved min Barnagtighed, uagtet den for mig altid vil beholde mere Betydning og mere Værd end enhver udtømmende Betragtning, netop fordi den er uudtømmelig, skal jeg dog gjøre et Forsøg paa, ad Overveielsens Vei at bevise hans lovlige Adkomst.

Det Lykkelige ved den classiske Frembringelse, det som constituerer dens Classicitet og Udødelighed, er det absolute Sammenhold af de tvende Kræfter. Dette Sammenhold er saa absolut, at en senere reflekterende Tid neppe engang for Tanken kan adskille det, som saa inderlig er forenet, uden at løbe Fare for at vække eller nære en Misforstaaelse. Naar man saaledes siger, at det er Homers Lykke, at han fik det meest udmærkede episke Stof, saa kan dette let give Anledning til, at man glemmer, at vi bestandig have dette episke Stof gjennem Homers Opfattelse, og at det, at det viser sig som det meest fuldendte episke Stof, kun er os klart i og med den Transsubstantiation, der tilhører Homer. Udhæver man derimod Homers digteriske Virksomhed i at gjennemtrænge Stoffet, saa løber man let Fare for at glemme, at Digtet aldrig var blevet det, det er, hvis ikke den Tanke, hvormed Homer gjennemtrængte det, var dets egen Tanke, hvis ikke Formen var Stoffets egen Form. Digteren ønsker sit Stof; men, som man siger, at ønske er ingen Kunst, det er ganske rigtigt, og gjelder med stor Sandhed om en Mængde afmægtige Digterønsker. At ønske rigtigt,

det er derimod en stor Kunst, eller rettere, det er en Gave. Det er det Uforklarlige og Hemmelighedsfulde ved Geniet, ligesom ved en Ønskeqvist, der aldrig faaer det Indfald at ønske, uden hvor Det er, den ønsker. At ønske har saaledes en langt dybere Betydning end i Almindelighed, ja den abstrakte Forstand forekommer det en Latterlighed, da den nærmest tænker det at ønske i Forhold til hvad der ikke er, ikke i Forhold til hvad der er.

Der var en Skole af Æsthetikere, der, ved eensidigen at udhæve Formens Betydning, ikke uden Skyld foranledigede den modsatte dertil svarende Misforstaaelse. Det har ofte været mig paafaldende, at disse Æsthetikere uden videre knyttede sig til den hegelske Philosophi, da saavel et almindeligt Kjendskab til Hegel, som et særligt til hans Æsthetik, forvisser om, at han fornemmelig i æsthetisk Henseende høilig udhæver Stoffets Betydning. Begge Dele høre imidlertid væsentlig sammen, og en eneste Betragtning vil være tilstrækkelig til at vise dette, da et saadant Phænomen ellers blev uforklarligt. Det er i Almindelighed kun et enkelt Værk, eller en enkelt Suite af Værker, der stempler den Enkelte som classisk Digter, Kunstner o. s. v. Den samme Individualitet kan have frembragt mange forskjellige Ting, men som staae i intet Forhold hertil. Homer har saaledes ogsaa skrevet en Batrachomyomachi, men er ikke ved den bleven classisk eller udødelig. At sige, at dette skulde have sin Grund i at Æmnet er ubetydeligt, er jo taabeligt, da det Classiske ligger i Ligevægten. Dersom nu det, der gjør en classisk Frembringelse til en classisk Frembringelse, ene og alene laae i den producerende Individualitet, saa maatte jo Alt hvad han frembragte være classisk, i en lignende om end høiere Forstand som Bien altid frembringer en vis Art af Celler. Vilde man nu svare, at det kom deraf, at han havde været mere heldig med det Ene end med det Andet, saa havde man egentlig ikke svaret Noget. Deels er dette kun en fornem Tautologi, der kun altfor ofte i Livet nyder den Ære at blive anseet for at være et Svar, deels er det, betragtet som Svar, svaret indenfor en anden Relativitet end den, hvori der blev spurgt. Det oplyser nemlig Intet med Hensyn til Forholdet mellem Stof og Form, og kunde i det Høieste komme i Betragtning, hvor der blev Spørgsmaal om den formende Virksomhed alene.

Æsthetikere som Chr. H. Weisse (System der Aesthetik, Leipzig 1830). Batrachomyomachi »Kampen mellem Frøer og Mus«, en under Homers Navn opbevaret Parodi paa de homeriske Digte.

Med Mozart er det nu ligeledes Tilfælde, at det kun er eet Værk af ham, der gjør ham til en classisk Componist og absolut udødelig. Dette Værk er Don Juan. Hvad han iøvrigt har frembragt, kan glæde og fryde, vække vor Beundring, berige Sjælen, mætte Øret, fryde Hjertet; men man gjør ham og hans Udødelighed ikke nogen Tjeneste ved at slaae Alt imellem hverandre og gjøre det Alt lige stort. Don Juan er hans Receptionsstykke. Ved Don Juan træder han ind i hiin Evighed, der ikke ligger udenfor Tiden men midt i denne, der ikke ved noget Forhæng skjules for Menneskenes Øine, hvori de Udødelige ikke ere optagne eengang for alle men bestandig optages, idet Slægten gaaer forbi og vender Blikket mod dem, er lykkelig i Beskuelsen af dem, gaaer i Graven, og den følgende Slægt vandrer dem atter forbi og forklares i deres Beskuelse; ved sin Don Juan træder han ind i Rækken af hine Udødelige, af hine synlig Forklarede, som ingen Sky tager bort fra Menneskenes Øine; ved Don Juan staaer han øverst iblandt dem. Dette Sidste var det, jeg, som ovenfor sagt, vilde søge at bevise.

Alle classiske Frembringelser staae, som ovenfor blev bemærket, lige høit, fordi enhver staaer uendelig høit. Vil man altsaa desuagtet gjøre et Forsøg paa at indføre en vis Orden i denne Procession, saa følger det af sig selv, at denne ikke kan være begrundet paa noget Væsentligt; thi deraf vilde jo følge, at der var en væsentlig Forskjel, hvoraf atter vilde følge, at Ordet »classisk« med Urette prædiceredes om dem Alle. Vilde man saaledes begrunde en Classification paa Stoffets forskjellige Beskaffenhed, saa vilde man strax herved indvikle sig i en Misforstaaelse, der i sin vidtløftigere Udbredelse vilde ende med at ophæve det hele Begreb af det Classiske. Stoffet er nemlig et væsentligt Moment, forsaavidt det er den ene Faktor, men det er ikke det Absolute, da det kun er det ene Moment. Man kunde saaledes gjøre opmærksom paa, at der ved visse Arter af classiske Frembringelser paa en Maade intet Stof er til, medens derimod ved andre Stoffet spiller en saa betydelig Rolle. Det Første er Tilfældet med de Værker, vi beundre som classiske i Architektur, Sculptur, Musik, Maleri, især med de tre første, saaledes, at selv hvad Maleriet angaaer, forsaavidt der er Tale om Stoffet, dette dog nærmest kun har Betydning af at være Anledning. Det Andet gjelder om Poesien, dette Ord taget i sin videste Betydning, hvorved det betegner al kunstnerisk Frembringelse, der er baseret paa Sproget og den historiske Bevidsthed. Denne Bemærkning er i sig selv ganske rigtig; men vil man paa den begrunde en Classification, ved at

ansee Mange[illegible]paa Stof ell[illegible]tes Tilstedeværelse for en Fordeel eller en Be[illegible]a for det[illegible]pro[illegible]ende Subject, saa løber man vild. Stricte tage[illegible] kommer man n[illegible]nlig til at urgere det Modsatte af det man egentlig vilde, saaledes som det altid gaaer naar man abstrakt bevæger sig i dialektiske Bestemmelser, hvor det da ikke blot gjelder, at man siger Eet, . mener et Andet, men man siger det Andet; det man troer man siger, siger man ikke, men siger det Modsatte. Saaledes hvor man gjør Stoffet gjeldende som Inddelings-Princip. Idet man taler derom, taler man om noget ganske Andet, nemlig om den formende Virksomhed. Vil man derimod gaae ud fra den formende Virksomhed og alene udhæve den, saa har man samme Skjebne. Idet man her vil gjøre Forskjellen gjeldende, og saaledes udhæve, at i nogle Retninger den formende Virksomhed i den Grad er skabende, at den skaber Stoffet med, hvorimod den i andre modtager Stoffet, saa taler man her igjen, skjøndt man troer at tale om den formende Virksomhed, egentlig om Stoffet, og begrunder egentlig Classificationen paa Inddelingen af Stoffet. Om den formende Virksomhed som Udgangspunkt for en saadan Classification gjelder aldeles det Samme som om Stoffet. Til at begrunde en Rangfølge kan altsaa den enkelte Side aldrig bruges; thi den er bestandig for væsentlig til at være tilfældig nok, for tilfældig til at begrunde en væsentlig Anordnen. Men denne absolute gjensidige Gjennemtrængen, der gjør, at naar man vil tale distinct, man ligesaa godt kan sige, at Stoffet gjennemtrænger Formen, som at Formen gjennemtrænger Stoffet, denne gjensidige Gjennemtrængen, dette Lige for Lige i det Classiskes udødelige Venskab, kan tjene til at belyse det Classiske fra en ny Side og begrændse det saaledes, at det ikke bliver for ampelt. De Æsthetikere nemlig, der eensidig urgerede den digteriske Virksomhed, have udvidet dette Begreb saa meget, at hiint Pantheon blev i den Grad beriget, ja overlæsset med classiske Snurrepiberier og Bagateller, at den naturlige Forestilling om en kølig Hal, med enkelte bestemte store Skikkelser aldeles forsvandt, og hiint Pantheon snarere blev et Pulterkammer. Enhver i kunstnerisk Henseende fuldendt lille Nethed er efter denne Æsthetik et classisk Værk, der var sikkret absolut Udødelighed; ja i dette Hocus-Pocus indrømmede man slige Smaating allermeest; skjøndt man ellers hadede Paradoxer, frygtede man dog ikke for det Paradox, at det Mindste egentlig var Kunsten. Det Usande ligger i, at man eensidig udhævede den formelle Virksomhed. En saadan Æsthetik

ampelt omfattende.

kunde derfor kun holde sig en ... Tid, saa la ... man nemlig ikke blev opmærksom paa, at ... spottede den ... ens classiske Værker. Paa Æsthetikens Gebeet var denne Anskuelse en Form af den Radikalisme, der paa en tilsvarende Maade har yttret sig paa saa mange Gebeter, den var en Yttring af det tøilesløse Subject i dets ligesaa tøilesløse Indholdsløshed. Denne Stræben som saa mange andre fandt imidlertid sin Betvinger i Hegel. Det er overhovedet en sørgelig Sandhed med Hensyn til den hegelske Philosophi, at den ingenlunde har faaet den Betydning hverken for en forgangen eller en nærværende Tid, som den vilde have faaet, hvis den forgangne ikke havde havt saa travlt m... at skræmme Folk ind i den, men derimod lidt mere præsentisk Po i at tilegne sig den, den nærværende ikke været saa utrættelig virksom for at jage Folk ud over den. Hegel indsatte igjen Stoffet, Ideen i dens Rettigheder, og fordrev derved disse flygtige classiske Værker, disse lette Væsener, Tusmørke-Sværmere fra Classicitetens Hvælvinger. Det kan ingenlunde være vor Hensigt at frakjende disse Værker det dem tilkommende Værd, men det gjelder om at vaage over, at ikke her som saa mange andre Steder Sproget forvirres, Begreberne enerveres. En vis Evighed kan man gjerne tillægge dem, og dette er det Fortjenstfulde ved dem; men denne Evighed er dog egentlig blot det evige Øieblik, som enhver sand kunstnerisk Frembringelse har, ikke den fyldige Evighed midt i Tidernes vexlende Omskiftelser. Det, hine Frembringelser manglede, var Ideer, og jo mere fuldendte de vare i formel Henseende, desto hurtigere forbrændte de i dem selv, jo mere den techniske Færdighed udvikledes til den høieste Grad af Virtuositet, desto flygtigere blev denne, og havde ikke Mod og Kraft eller Holdning til at modstaae Tidens Pust, idet den fornemmere og fornemmere bestandig gjorde større Fordring paa at være den meest rectificerede Spiritus. Kun hvor Ideen er bragt til Hvile og Gjennemsigtighed i en bestemt Form, kun der kan være Tale om et classisk Værk; men det vil da ogsaa være istand til at modstaae Tiderne. Denne Eenhed, denne gjensidige Inderlighed i hinanden, har ethvert classisk Værk, og man seer saaledes let, at ethvert Attentat paa en Classification af de forskjellige classiske Værker, der til sit Udgangspunkt har en Adskillelse af Stof og Form eller Idee og Form, eo ipso er forfeilet.

Man kunde da tænke sig en anden Vei. Man kunde gjøre Mediet, igjennem hvilket Ideen bliver synlig, til Gjenstand for Be-

---

eo ipso med det samme.

tragtningen, og idet man bemærkede, at eet Medium var rigere, et andet fattigere, begrunde Inddelingen herpaa ved i Mediets forskjellige Rigdom eller Fattigdom at see en Lettelse eller en Besvær. Men Mediet staaer i et altfor nødvendigt Forhold til den hele Frembringelse, til at en Inddeling, som grundedes herpaa, ikke vilde gjennem et Par Tankebevægelser hilde sig i de i det Foregaaende udhævede Vanskeligheder.

Derimod troer jeg ved følgende Betragtninger at aabne Udsigt til en Inddeling, der vil have Gyldighed, netop fordi den er aldeles tilfældig. Jo abstraktere og altsaa jo fattigere Ideen er, jo abstraktere og altsaa jo fattigere Mediet er, desto større Sandsynlighed for, at ingen Gjentagelse lader sig tænke, desto større Sandsynlighed for, at naar Ideen har faaet sit Udtryk, den da har faaet dette eengang for alle. Jo concretere derimod og altsaa jo rigere Ideen, og ligesaa med Mediet, desto større Sandsynlighed for en Gjentagelse. Idet jeg nu opstiller ved Siden af hverandre alle de forskjellige classiske Værker og, uden at ville rangere dem, netop undres over, at alle staae lige høit, saa vil det dog let vise sig, at een Section tæller flere Arbeider end en anden, eller om den ikke gjør det, at der er Mulighed for, at den kan gjøre det, medens der ikke saa let viser sig nogen Mulighed for den anden.

Dette vil jeg her lidt nærmere udvikle. Jo abstraktere Ideen er, jo mindre Sandsynlighed. Men hvorledes bliver Ideen concret? Derved, at den er gjennemtrængt af det Historiske. Jo concretere Ideen, jo større Sandsynlighed. Jo abstraktere Mediet er, desto mindre Sandsynlighed, jo concretere, desto mere. Men hvad vil det sige, at Mediet er concret, andet, end at det enten er eller sees i sin Approximation til Sproget; thi Sproget er det concreteste af alle Medier. Den Idee, der saaledes kommer til Aabenbarelse i Sculptur, er aldeles abstract, staaer i intet Forhold til det Historiske; det Medium, igjennem hvilket den kommer tilsyne, er ligeledes abstract, altsaa stor Sandsynlighed for, at den Section af classiske Arbeider, der indbefatter Sculptur, kun vil omfatte faa. I den Henseende har jeg ganske Tidens Vidnesbyrd og Erfaringens Samtykke. Tager jeg derimod en concret Idee og et concret Medium, saa viser det sig anderledes. Homer er vel saaledes en classisk episk Digter, men netop fordi den Idee, der kommer tilsyne i det Episke, er en concret Idee, og fordi Mediet er Sproget, saa lader der sig i den Section af classiske Værker, der omfatter det Episke, tænke flere Værker, som alle ere lige classiske, fordi Historien bestandig afsætter nyt episk Stof. I den Henseende har jeg ogsaa Historiens Vidnesbyrd og Erfaringens Samtykke.

Naar jeg nu paa dette aldeles Tilfældige begrunder en Inddeling, saa kan man egentlig ikke negte mig, at den er en tilfældig. Vil man derimod bebreide mig det, saa svarer jeg, man tager Feil, thi det skal den netop være. Tilfældigt er det, at den ene Section tæller eller kan tælle flere Værker end den anden. Men da dette er tilfældigt, saa indseer man let, at man igjen ligesaa godt kunde sætte den Classe øverst, der tæller de Fleste eller kan tælle dem. Jeg kunde nu inhærere mit Foregaaende og ganske rolig svare, at deri havde man fuldkommen Ret, men at man derfor desto mere maatte prise min Conseqvents, idet jeg aldeles tilfældigt satte den modsatte Section øverst. Dette vil jeg imidlertid ikke gjøre, men derimod provocere til en Omstændighed, der taler i Faveur af mig, den Omstændighed nemlig, at de Sectioner, der omfatte de concrete Ideer, ere ikke afsluttede og lade sig ikke saaledes afslutte. Derfor er det naturligere at stille de andre først, og bestandig med Hensyn til de sidste at holde Fløidørene aabne. Vilde derimod En sige, at det var en Ufuldkommenhed, en Mangel ved hiin første Classe, saa pløier han udenfor min Betragtnings Furer, og jeg kan ikke agte paa hans Tale, hvor grundig den end er; thi det er jo det faste Punkt, at Alt væsentligt betragtet er lige fuldkomment.

Men hvilken Idee er nu den abstrakteste? Her spørges naturligviis kun om en Idee, der kan blive Gjenstand for kunstnerisk Behandling, ikke om Ideer, der egne sig til videnskabelig Fremstilling. Hvilket Medium er det meest abstrakte? Dette Sidste vil jeg besvare først. Det er det Medium, der er meest fjernet fra Sproget.

Inden jeg imidlertid gaaer over til at besvare dette Spørgsmaal, vil jeg erindre om, at der med Hensyn til min Opgaves endelige Løsning viser sig en Omstændighed. Det abstrakteste Medium har saaledes ikke altid til sin Gjenstand den abstrakteste Idee. Saaledes er det Medium, Architekturen bruger, vel det meest abstrakte. og dog er de Ideer, der komme til Aabenbarelse i Architekturen, ingenlunde de meest abstrakte. Architekturen staaer i et langt nærmere Forhold til Historien end Sculptur f. Ex. Her viser sig atter Muligheden af et nyt Valg. Til den første Classe i hiin Rangordning kan jeg enten vælge de Værker, hvis Medium er det meest abstrakte, eller hvis Idee er den meest abstrakte. I den Henseende vil jeg nu holde paa Ideen, ikke paa Mediet.

---

inhærere blive staaende ved. provocere appellere.

Abstrakte Medier er nu saavel Architekturens som Sculpturens, Maleriets og Musikkens. Videre at gaae ind paa denne Undersøgelse dertil er her ikke Stedet. Den abstrakteste Idee, der lader sig tænke, er den sandselige Genialitet. Men igjennem hvilket Medium lader den sig fremstille? ene og alene — ved Musik. Den lader sig ikke fremstille i Sculptur, thi den er en Art Inderlighedens Bestemmelse i sig; den lader sig ikke male, thi den kan ikke opfattes i bestemte Omrids, den er en Kraft, et Veir, Utaalmodighed, Lidenskab o. s. v. i al sin Lyriskhed, dog saaledes at den ikke er i eet Moment men i en Succession af Momenter, thi hvis den var i eet Moment, lod den sig afbilde eller male. Det, at den er i en Succession af Momenter, udtrykker dens episke Charakteer, men den er dog ikke episk i strængere Forstand, thi den er ikke saa vidt, at den er kommen til Orde, den rører sig bestandig i en Umiddelbarhed. I Poesi lader den sig altsaa heller ei fremstille. Det eneste Medium, der kan fremstille den, er Musikken. Musikken har nemlig et Moment af Tid i sig, men forløber dog ikke i Tiden uden i uegentlig Forstand. Det Historiske i Tiden kan den ikke udtrykke.

Den fuldendte Eenhed af denne Idee og den dertil svarende Form have vi nu i Mozarts Don Juan. Men netop fordi Ideen er saa uhyre abstrakt, Mediet ogsaa er abstrakt, saa er der ingen Sandsynlighed for, at Mozart nogensinde vil faae en Concurrent. Det Lykkelige for Mozart er, at han har faaet et Stof, der absolut i sig selv er musikalsk, og dersom nogen anden Componist skulde kappes med Mozart, saa vilde der for ham ikke være Andet at gjøre end at componere Don Juan om igjen. Homer har faaet et fuldendt episk Stof, men der lader sig tænke mange flere episke Digte, fordi Historien byder mere episk Stof. Saaledes er det ikke med Don Juan. Hvad jeg egentlig mener, vil man maaskee bedst indsee, naar jeg viser Forskjellen med Hensyn til en beslægtet Idee. Goethes Faust er ret egentlig et classisk Værk; men det er en historisk Idee, og derfor vil hver mærkelig Tid i Historien have sin Faust. Faust har Sproget til sit Medium, og da dette er et langt concretere Medium, saa lader der sig ogsaa af den Grund tænke flere Værker af samme Art. Don Juan derimod er og bliver det Eneste i sit Slags, i samme Forstand som den græske Sculpturs classiske Værker. Men da Ideen til Don Juan er endnu langt abstraktere end den, der ligger til Grund for Sculptur, saa indsees let, at medens man i Sculptur har flere Værker, faaer man i Musikken kun eet eneste. I Musik lader der sig vel tænke mange flere classiske Værker, men der bliver dog kun eet Værk,

om hvilket man kan sige, at Ideen dertil er absolut musikalsk, saaledes at Musikken ikke træder til som Accompagnement, men idet den aabenbarer Ideen, aabenbarer sit eget inderste Væsen. Derfor staaer Mozart ved sin Don Juan øverst blandt hine Udødelige.

Dog jeg opgiver hele denne Undersøgelse. Den er kun skreven for Forelskede. Og som Lidt kan glæde Børn, saaledes er det, som bekjendt, ofte høist besynderlige Ting, der kan glæde Forelskede. Den er som en heftig Kjærligheds Disput om ingen Ting, og dog har den sit Værd — for de Elskende.

Medens det Foregaaende paa enhver mulig Maade, hvad enten denne var tænkelig eller utænkelig, har søgt at faae det anerkjendt, at Mozarts Don Juan blandt alle classiske Værker indtager den første Plads, har det derimod saagodt som intet Forsøg gjort paa at bevise, at dette Værk virkelig er classisk; thi de enkelte Vink, der hist og her findes, vise jo netop derved at de kun fremtræde som Vink, at Hensigten ikke har været at bevise, men kun leilighedsviis at belyse. Denne Adfærd kunde synes meer end besynderlig. At bevise, at Don Juan er et classisk Værk, er i strængeste Forstand en Opgave for Tænkningen; derimod er den anden Stræben med Hensyn til Tænkningens egentlige Gebeet aldeles udenvelts. Tankens Bevægelse er beroliget ved at have erkjendt, at det er et classisk Værk, samt at enhver classisk Frembringelse er lige fuldkommen; hvad mere man vil gjøre, er for Tænkningen af det Onde. Forsaavidt er hele det Foregaaende indviklet i en Selvmodsigelse, og opløser sig lettelig i et Intet. Dette er imidlertid ganske rigtigt, og en saadan Selvmodsigelse dybt begrundet i den menneskelige Natur. Beundringen i mig, Sympathien, Pieteten, Barnet i mig, Qvinden i mig fordrede mere end hvad Tanken kunde give. Tanken var beroliget, hvilede glad i sin Erkjendelse; da gik jeg til den og bad den endnu engang at sætte sig i Bevægelse, at vove det Yderste. Den vidste vel, at det var forgjeves; men da jeg er vant til at leve i god Forstaaelse med den, gav den mig dog intet Afslag. Dens Bevægelse udrettede imidlertid Intet, den gik bestandig, ophidset af mig, udover sig selv, og faldt bestandig tilbage i sig selv. Den søgte bestandig Fodfæste og kunde intet finde, søgte bestandig Bund, men kunde hverken svømme eller vade. Det var baade til at lee og til at græde over. Derfor gjorde jeg begge Dele, og var saare taknemmelig for, at den ikke havde negtet mig denne Tjeneste. Og uagtet jeg nu fuldkommen veed, at det nytter til Intet, kunde det dog gjerne falde mig ind, at bede den endnu engang at lege den

Leeg, der for mig er et uudtømmeligt Stof til Glæde. Enhver Læser, der finder Legen kjedsommelig, han er naturligviis ikke af mine Lige, for ham har den ingen Betydning, og det gjelder her som allevegne, lige Børn lege bedst. For ham er hele det Foregaaende en Overflødighed, medens det for mig har saa stor Betydning, at jeg siger herom med Horats:

exilis domus est, ubi non et multa supersunt;

for ham er det en Daarskab, for mig Viisdom, for ham Kjedsommelighed, for mig Fryd og Gammen.

En saadan Læser vilde altsaa ikke kunne sympathisere med min Tanke-Lyrik, der er saa oven ud, at den gaaer ud over Tanken; maaskee vilde han derimod være godmodig nok til at sige: derom vil vi nu ikke trættes, jeg springer den Deel over, og see nu, at Du kan komme til det langt Vigtigere, at bevise, at Don Juan er et classisk Værk; thi det indrømmer jeg vilde blive en ret passende Indledning til den egentlige Undersøgelse. Hvorvidt det vilde blive en passende Indledning skal jeg lade uafgjort, men Ulykken bliver her for mig igjen, at jeg atter her ikke kan sympathisere med ham; thi hvor let det end falder mig, at bevise det, saa kunde det dog aldrig falde mig ind at bevise det. Idet jeg derimod bestandig forudsætter den Ting for afgjort, vil det Følgende mange Gange og paa mange Maader tjene til at belyse Don Juan i denne Henseende, ligesom det Foregaaende allerede indeholdt enkelte Vink.

Det, denne Undersøgelse nærmest har sat sig som Opgave, er at vise Betydningen af det Musikalsk-Erotiske, og til den Ende igjen at paapege de forskjellige Stadier, der, som de have Det tilfælleds, at de alle ere umiddelbart erotiske, tillige samstemme deri, at de alle væsentlig ere musikalske. Hvad jeg herom har at sige skylder jeg ene og alene Mozart. Skulde derfor En eller Anden være høflig nok til at give mig Ret i hvad jeg agter at fremsætte, men derimod være lidt tvivlsom, om det ligger i Mozarts Musik, eller om det ikke snarere er mig, der lægger det ind deri, saa kan jeg forsikkre ham, at ikke blot den Smule, jeg for-

---

Horats Breve I 6, 45: Fattigt er det Hus, hvor der ikke er meget, som baade er tilovers (og undgaar Herrens Opmærksomhed osv.).

maaer at fremsætte, ligger i Mozarts Musik, men uendelig meget Mere; ja jeg kan forsikkre ham, at netop den Tanke giver mig Dristighed til at vove mig til at ville forsøge at forklare enkelte Ting i den Mozartske Musik. Hvad man har elsket med ungdommeligt Sværmeri, hvad man har beundret med ungdommelig Enthusiasme, hvad man i Sjælens Inderlighed har vedligeholdt en hemmelighedsfuld gaadefuld Omgang med, hvad man har gjemt i sit Hjerte: det nærmer man sig altid til med en vis Sky, med blandet Følelse, naar man veed, at Hensigten er at ville forstaae det. Hvad man Stykke for Stykke har lært at kjende, som en Fugl indsanket hvert lille Straa for sig, gladere over hver lille Deel end over hele den øvrige Verden; hvad det elskende Øre eensomt har indsuget, eensomt i den store Folkemængde, ubemærket i sit lønlige Skjul, hvad det graadige Øre har opfanget, aldrig mættet, det gjerrige Øre har gjemt, aldrig tryg, hvis sagteste Gjenlyd aldrig har skuffet det speidende Øres søvnløse Opmærksomhed; hvad man har levet i om Dagen, hvad man har gjenlevet i Natten, hvad der har forjaget Søvnen og gjort den urolig, hvad man har drømt om i Søvne, hvad man er vaagnet op til for vaagen atter at drømme derom, for hvis Skyld man sprang op midt i Natten af Frygt for at glemme det; hvad der har viist sig for En i de mest begeistrede Øieblikke, hvad man som en qvindelig Syssel altid har havt ved Haanden; hvad der har fulgt En i de lyse, maaneklare Nætter, i eensomme Skove ved Søens Bredder, i de skumle Gader, midt i Natten, ved Morgenens Frembrud, hvad der har siddet med paa Hesten, hvad der har været Selskab i Vognen, hvad Hjemmet har været gjennemtrængt af, hvad Værelset har været Vidne til, hvad Øret har gjenlydt af, hvad der har gjennemtonet Sjælen, hvad Sjælen har indspundet i sin fineste Væv — det viser sig nu for Tanken; som hine gaadefulde Væsener i Fortidens Fortællinger stige op fra Havsens Bund indklædte i Tang, saaledes reiser det sig op af Erindringens Hav indflettet i Minder. Sjælen bliver vemodig og Hjertet blødt; thi det er ligesom man tog Afsked med det, som skiltes man ad for aldrig saaledes mere at mødes igjen hverken i Tid eller Evighed. Man synes, man er det utro, at man har sveget sin Pagt, man føler, man er ikke mere den samme, ikke saa ung, ikke saa barnlig; man frygter for sig selv, at man skal tabe hvad der gjorde En glad og lykkelig og riig; man frygter for det man elsker, at det ved denne Forvandling skal lide, skal vise sig maaskee mindre fuldkomment, at det muligen skal blive Svar skyldigt paa de mange Spørgsmaal, ak, og da er Alt tabt, Trylleriet

forsvundet, og det lader sig aldrig fremkalde mere. Hvad Mozarts Musik angaaer, da kjender min Sjæl ingen Frygt, min Tillid ingen Grændse. Deels er nemlig, hvad jeg hidtil har forstaaet, kun saare lidet, og der bliver altid nok tilbage, der skjuler sig i Anelsens Skygger, deels er jeg overbeviist om, at hvis Mozart nogensinde blev mig heel begribelig, da vilde han først blive mig fuldkommen ubegribelig.

At paastaae, at Christendommen har bragt Sandseligheden ind i Verden, synes dristig vovet. Men som man siger: dristig vovet halvt er vundet, saa gjelder det ogsaa saaledes her, det vil man indsee, naar man overveier, at man ved at ponere Noget indirecte ponerer det Andet, man udelukker. Da det Sandselige overhovedet er det, der skal negeres, saa kommer det først ret tilsyne, poneres først ved den Akt, der udelukker det derved, at den ponerer det modsatte Positive. Som Princip, som Kraft, som System i sig er Sandseligheden først sat ved Christendommen, og forsaavidt har Christendommen bragt Sandseligheden ind i Verden. Naar man imidlertid rigtig vil forstaae den Sætning, at Christendommen har bragt Sandseligheden ind i Verden, saa maa den opfattes identisk med sin Modsætning, at det er Christendommen, der har jaget Sandseligheden ud af Verden, udelukket Sandseligheden af Verden. Som Princip, som Kraft, som System i sig er Sandseligheden først sat ved Christendommen; jeg kunde endnu tilføie en Bestemmelse, der maaskee eftertrykkeligst viser hvad jeg mener: under Bestemmelse af Aand er Sandseligheden først sat ved Christendommen. Dette er ganske naturligt, thi Christendommen er Aand, og Aanden det positive Princip, den har bragt ind i Verden. Men idet Sandseligheden sees under Aandens Bestemmelse, saa sees dens Betydning at være den, at den skal udelukkes; men netop derved, at den skal udelukkes, er den bestemt som Princip, som Magt; thi det Aanden, der selv er Princip, skal udelukke, maa være Noget, der viser sig som Princip, om det end først viser sig som Princip i det Øieblik, det bliver udelukket. At Sandseligheden har været til i Verden forend Christendommen, vilde naturligviis være en høist taabelig Indvending imod mig, da det jo følger af sig selv, at Det, der skal udelukkes, bestandig er til førend Det, der udelukker det, om det end i en anden Forstand først bliver til, idet det udelukkes. Dette kommer igjen deraf, at det bliver til i en anden Forstand, og derfor sagde jeg jo ogsaa strax, at dristig vovet kun halvt er vundet.

Sandseligheden har altsaa vel været til før i Verden, men ikke aandelig bestemmet. Hvorledes har den da været til? Den

har været til sjælelig bestemmet. Saaledes var den det i Hedenskabet, og hvis man vil søge det fuldkomneste Udtryk herfor, saaledes var den det i Grækenland. Men Sandseligheden sjælelig bestemmet er ikke Modsætning, Udelukkelse, men Harmoni og Samklang. Men netop fordi Sandseligheden er sat som harmonisk bestemmet, er den ikke sat som Princip, men som et medlydende *encliticon*.

Denne Betragtning vil have Betydning til at belyse den forskjellige Skikkelse, det Erotiske paa forskjellige Udviklingstrin i Verdensbevidstheden antager, og derved lede os hen til Bestemmelsen af det Umiddelbart-Erotiske som identisk med det Musikalsk-Erotiske. I Græciteten var Sandseligheden behersket i den skjønne Individualitet, eller rettere sagt, den var ikke behersket; thi den var jo ikke en Fjende, der skulde undertvinges, ikke en farlig Oprører, der skulde holdes i Ave, den var frigjort til Liv og Glæde i den skjønne Individualitet. Sandseligheden var saaledes ikke sat som Princip; det den skjønne Individualitet constituerende Sjælelige var utænkeligt uden det Sandselige; det Erotiske begrundet paa det Sandselige var af denne Grund heller ikke sat som Princip. Elskoven var overalt som Moment og momentviis tilstede i den skjønne Individualitet. Guderne ikke mindre end Menneskene kjendte dens Magt, Guderne ikke mindre end Menneskene kjendte lykkelige og ulykkelige Elskovs-Eventyr. I ingen af dem er imidlertid Elskoven tilstede som Princip; forsaavidt den var i dem, i den Enkelte, var den der som et Moment af Elskovens almindelige Magt, hvilken imidlertid intetsteds var tilstede, og derfor end ikke for den græske Forestilling eller i den græske Bevidsthed. Man kunde indvende mig, at Eros var jo Guden for Elskov, i ham maatte man altsaa tænke sig Elskoven som Princip tilstede. Men fraset nu, at Elskoven dog atter her ikke hviler paa det Erotiske, saaledes som dette baseres paa det Sandselige alene, men paa det Sjælelige, saa bliver der tillige en anden Omstændighed at bemærke, som jeg nu lidt nærmere skal udhæve. Eros var Guden for Elskov, men var ikke selv forelsket. Forsaavidt de øvrige Guder eller Mennesker sporede Elskovens Magt i dem, da tilskrev de Eros dette, henførte det til ham, men Eros selv blev ikke forelsket; og forsaavidt det hændte ham engang, saa var dette en

---

encliticon] et kort Ord, der forbinder sig saa nøje med det foregaaende Ord, at det ingen Accent faar. forsaavidt det hændte ham engang: nemlig overfor Psyche. Dette Ord betyder Sjæl, og dertil sigter Bemærkningen, Hans Elskov er . . . baseret . . . paa det Sjælelige.

Undtagelse, og skjøndt Elskovens Gud, stod han dog i Antal paa Eventyr langt tilbage for de øvrige Guder, langt tilbage for Menneskene. At han blev forelsket, dermed er vel ogsaa nærmest udtrykt, at ogsaa han bøiede sig for Elskovens almindelige Magt, som saaledes paa en Maade blev en Magt udenfor ham selv, der afviist fra ham nu slet intet Sted havde, hvor den kunde søges. Hans Elskov er heller ei baseret paa det Sandselige, men paa det Sjælelige. Det er en ægte græsk Tanke, at Elskovens Gud ikke selv er forelsket, medens alle Andre skyldte ham at de ere det. Tænkte jeg mig en Gud eller en Gudinde for Længsel, saa vilde det være ægte græsk, at medens Alle, der kjendte Længsels søde Uro eller Smerte, henførte det til dette Væsen, dette Væsen selv Intet kjendte til Længsel. Jeg veed ikke nærmere at betegne det Mærkelige ved dette Forhold end ved at sige, det er det Omvendte af et repræsentativt Forhold. I det repræsentative Forhold er hele Kraften samlet i et enkelt Individ, og de enkelte Individer participere deri, forsaavidt de participere i dettes enkelte Bevægelser. Jeg kunde ogsaa sige, at dette Forhold er det Omvendte af Det, der ligger til Grund for Incarnationen. I Incarnationen har det enkelte Individ hele Livsfylden i sig, og denne er kun for de øvrige Individer derved, at de beskue den i det incarnerede Individ. I det græske Forhold er det altsaa omvendt. Det, der er Gudens Kraft, er ikke i Guden, men i alle de øvrige Individer, der henføre det til ham; han selv er ligesom kraftesløs, afmægtig, fordi han meddeler sin Kraft til hele den øvrige Verden. Det incarnerede Individ indsuger ligesom Kraften fra alle de Øvrige, og Fylden er nu saaledes i dette og kun for saavidt i de Andre, som de beskue den i dette Individ. Dette bliver af Vigtighed med Hensyn til det Følgende, ligesom det i og for sig er af Betydning med Hensyn til de Kategorier, Verdensbevidstheden til forskjellige Tider bruger. Sandseligheden som Princip finde vi altsaa ikke i Græciteten, det Erotiske som Princip baseret paa Sandselighedens Princip finde vi heller ikke, og om vi end havde fundet dette, see vi dog, hvad der for denne Undersøgelse er af største Vigtighed, at den græske Bevidsthed ikke har Styrken til at concentrere det Hele i et eneste Individ, men udstraaler det fra et Punkt, der ikke har det, til alle de Andre, saaledes at dette constituerende Punkt næsten er kjendeligt derpaa, at det er det Eneste, der ikke har Det, som det giver alle Andre.

Sandseligheden som Princip er altsaa sat ved Christendommen, ligeledes det sandselige Erotiske som Princip; Repræsentationens Idee er ved Christendommen bragt ind i Verden. Tænker jeg mig

nu det Sandselig-Erotiske som Princip, som Kraft, som Rige, bestemmet af Aand, det vil sige, saaledes bestemmet, at Aanden udelukker det, tænker jeg mig dette concentreret i et eneste Individ, saa har jeg Begrebet af sandselig erotisk Genialitet. Dette er en Idee, som Græciteten ikke havde, som først Christendommen har bragt ind i Verden, om end kun i indirecte Forstand.

Fordrer nu denne sandselige erotiske Genialitet i al sin Umiddelbarhed et Udtryk, saa spørges, hvilket Medium egner sig dertil. Det, her især maa fastholdes, er, at den fordres udtrykt og fremstillet i sin Umiddelbarhed. I sin Middelbarhed og Reflecteerthed i Andet falder den ind under Sproget og kommer til at ligge under ethiske Bestemmelser. I sin Umiddelbarhed kan den kun udtrykkes i Musik. I denne Henseende maa jeg bede Læseren erindre det Noget, der blev sagt herom i den intetsigende Indledning. Herved viser Musikkens Betydning sig i sin fulde Gyldighed, og den viser sig i strengere Forstand som en christelig Kunst, eller rettere som den Kunst, Christendommen sætter, idet den udelukker den fra sig, som Medium for Det, Christendommen udelukker fra sig og derved sætter. Med andre Ord, Musikken er det Dæmoniske. I den erotiske sandselige Genialitet har Musikken sin absolute Gjenstand. Hermed skal nu naturligviis ingenlunde være sagt, at Musikken ikke kan udtrykke Andet, men dette er dog dens egentlige Gjenstand. Saaledes kan Billedhuggerkunsten fremstille meget Andet end den menneskelige Skjønhed, og dog er denne dens absolute Gjenstand; Maleriet meget Andet end den himmelske forklarede Skjønhed, og dog er denne dens absolute Gjenstand. I denne Henseende gjelder det om at see Begrebet i enhver Kunst og ikke lade sig forstyrre af, hvad den forresten ogsaa kan. Menneskets Begreb er Aand, og man skal ikke lade sig forstyrre af, at han forresten ogsaa kan gaae paa To. Sprogets Begreb er Tanken, og man skal ikke lade sig forstyrre af, at nogle følsomme Mennesker mene, at det er Sprogets høieste Betydning at frembringe uarticulerede Lyde.

Her tillade man mig atter et lille intetsigende Mellemspil; *præterea censeo*, at Mozart er den største blandt alle classiske Forfattere, at hans Don Juan fortjener den øverste Plads blandt alle classiske Frembringelser.

Hvad nu Musikken som Medium betragtet angaaer, da bliver dette naturligviis altid et saare interessant Spørgsmaal. Et andet

---

præterea censeo »desuden stemmer jeg for«, de Ord, hvormed Cato indledede sit stadigt gjentagne Forslag om at ødelægge Carthago.

Spørgsmaal bliver det, om jeg er istand til at sige noget Fyldestgjørende derom. Jeg veed meget vel, at jeg ikke forstaaer mig paa Musik, jeg indrømmer gjerne, at jeg er læg, jeg lægger ikke Skjul paa, at jeg ikke hører til de Musikkyndiges udvalgte Folk, at jeg i det Høieste er en Portens Proselyt, hvem en besynderlig uimodstaaelig Drift førte langt borte fra hertil, men heller ikke videre; men desuagtet var det dog muligt, at den Smule, jeg havde at sige, indeholdt en enkelt Bemærkning, der, hvis den mødte Velvillie og Overbærelse, befandtes at indeholde noget Sandt, om det end skjulte sig under en fattig Kofte. Jeg staaer udenfor Musikken, og fra dette Standpunkt betragter jeg den. At dette Standpunkt er saare ufuldkomment, indrømmer jeg gjerne, at jeg kun faaer saare Lidet at see i Sammenligning med de Lykkelige, der staaer indenfor, negter jeg ikke; men vedbliver dog at haabe, at jeg ogsaa fra mit Standpunkt kan meddele en enkelt Oplysning, skjøndt de Indviede kunne give den meget bedre, ja til en vis Grad endogsaa meget bedre forstaae, hvad jeg siger, end jeg selv. Dersom jeg tænkte mig to Riger, der grændsede op til hinanden, af hvilke jeg var temmelig nøie bekjendt med det ene, og aldeles ubekjendt med det andet, og det ikke tillodes mig at komme ind i hiint ubekjendte Rige, hvormeget jeg end ønskede det, saa vilde jeg dog være istand til at gjøre mig en Forestilling derom. Jeg vilde da vandre ud til det mig bekjendte Riges Grændse, bestandig følge den, og idet jeg gjorde dette, vilde jeg ved denne Bevægelse beskrive hiint ubekjendte Lands Omrids, og saaledes have en almindelig Forestilling derom, skjøndt jeg aldrig havde sat min Fod deri. Og naar nu det var et Arbeide, der beskjeftigede mig meget, naar jeg var utrættelig i min Nøiagtighed, saa vilde det vel ogsaa stundom hændes, at idet jeg stod vemodig i mit Riges Grændse, og skuede længselsfuldt ind i hiint ubekjendte Land, der var mig saa nært og dog saa fjernt, at en enkelt lille Aabenbarelse blev mig til Deel. Og føler jeg end, at Musik er en Kunst, der i høi Grad fordrer Erfaring, for at man ret skal kunne have en Mening om den, saa trøster jeg mig igjen som saa ofte med Paradoxet, at man ogsaa i Anelse og i Uvidenhed kan gjøre en Art Erfaring, jeg trøster mig med, at Diana, der ikke selv havde født, kom de Fødende til Hjælp, ja at hun havde det som en medfødt Gave fra

---

Portens Proselyt kaldtes de Hedninger, der havde antaget visse af den jødiske Religions Forskrifter og til Gengæld opnaaet visse Rettigheder blandt Jøderne. Diana om hendes Virksomhed som Fødselsgudinde, ogsaa overfor hendes Moder Latone (Leto), s. Nitsch. Mythol. Wörterb. II, S. 148.

Barn af, saa at hun selv kom Latone til Hjælp i hendes Fødselssmerte, da hun selv blev født.

Det mig bekjendte Rige, til hvis yderste Grændse jeg vil gaae for at opdage Musikken, er Sproget. Vil man ordne de forskjellige Medier i en bestemt Udviklingsproces, saa nødsages man ogsaa til at sætte Sproget og Musikken nærmest ved hinanden, hvorfor man jo ogsaa har sagt, at Musikken er et Sprog, hvad der er mere end en aandrig Bemærkning. Naar man nemlig havde Lyst til at behage sig selv i Aandrighed, saa kunde man sige, at ogsaa Sculptur og Maleri ere en Art Sprog, forsaavidt som ethvert Udtryk for Ideen altid er et Sprog, da Ideens Væsen er Sproget. Aandrige Folk tale derfor om Naturens Sprog, og blødsødne Præster slaae af og til Naturens Bog op for os og læse Noget, som da hverken de selv eller deres Tilhørere forstaae. Naar det ikke var bedre bevendt med hiin Bemærkning, at Musikken er et Sprog, saa skulde jeg ikke uleilige den, men upaatalt lade den gaae og gjelde for hvad den var. Saaledes er det imidlertid ikke. Først idet Aanden er sat, er Sproget indsat i sine Rettigheder, men idet Aanden er sat, er Alt det, som ikke er Aand, udelukket. Men denne Udelukkelse er Aandens Bestemmelse, og forsaavidt altsaa det Udelukkede skal gjøre sig gjeldende, fordrer det et Medium, der er aandelig bestemmet, og dette er Musikken. Men et Medium, der er aandelig bestemmet, er væsenlig Sprog, da nu Musikken er aandelig bestemmet, saa er den med Rette bleven kaldet et Sprog.

Sproget er, som Medium betragtet, det absolut aandelig bestemte Medium, det er derfor Ideens egentlige Medium. Dybere at udvikle dette, ligger hverken i min Competence eller i denne lille Undersøgelses Interesse. Kun en enkelt Bemærkning, der atter fører mig ind paa Musikken, finde her sin Plads. I Sproget er saaledes det Sandselige som Medium nedsat til blot Redskab, og bestandig negeret. Saaledes er det ikke med de andre Medier. Hverken i Sculptur eller Maleri er det Sandselige et blot Redskab, men det er et Medhenhørende, ikke heller skal det bestandig negeres, thi det skal bestandig sees med. Det vilde være en besynderlig bagvendt Betragtning af et Billedhuggerarbeide eller af et Maleri, om jeg vilde betragte det saaledes, at jeg gjorde mig Umage for at see det Sandselige bort, hvorved jeg vilde aldeles hæve dets Skjønhed. I Sculptur, Architektur, Maleri, er Ideen bunden i Mediet, men Dette, at Ideen ikke nedsætter Mediet til blot Redskab, bestandig negerer det, det er ligesom et Udtryk for,

at dette Medium ikke kan tale. Saaledes ogsaa med Naturen. Derfor siger man med Rette, at Naturen er stum, og Architektur og Sculptur og Maleri; det siger man med Rette til Trods for alle de fine, følsomme Øren, der kan høre dem tale. Derfor er det en Taabelighed at sige, at Naturen er et Sprog, saa sandt som det er inept at sige, at det Stumme er talende, da det end ikke i den Forstand er et Sprog, som Fingersproget er det. Saaledes er det derimod ikke med Sproget. Det Sandselige er nedsat til blot Redskab og saaledes ophævet. Hvis et Menneske talte saaledes, at man hørte Tungens Slag o. s. v., saa talte han slet; hvis han hørte saaledes, at han hørte Luftsvingningerne istedetfor Ordet, saa hørte han slet; hvis En læste en Bog saaledes, at han bestandig saae hvert enkelt Bogstav, saa læste han slet. Netop da er Sproget det fuldkomne Medium, naar alt det Sandselige er negeret deri. Saaledes er det ogsaa med Musikken: det, der egentlig skal høres, frigjør sig bestandig fra det Sandselige. At Musikken som Medium ikke staaer saa høit som Sproget, er allerede før erindret, og derfor sagde jeg ogsaa, at i en vis Forstand var Musikken et Sprog.

Sproget henvender sig til Øret. Dette gjør intet andet Medium. Øret er igjen den meest aandelig bestemte Sands. Dette troer jeg de Fleste vil indrømme mig; ønsker Nogen nærmere Oplysning herom, saa vil jeg henvise til Fortalen til »Karrikaturen des Heiligsten« af Steffens. Musikken er foruden Sproget det eneste Medium, der henvender sig til Øret. Heri ligger atter en Analogi og et Vidne om, i hvilken Forstand Musikken er et Sprog. Der er Meget i Naturen, der henvender sig til Øret, men Det, der her berører Øret, er det reent Sandselige, og derfor er Naturen stum, og det er en latterlig Indbildning, at man hører Noget, fordi man hører en Ko brøle eller, hvad maaskee gjør større Prætension, en Nattergal slaae; det er Indbildning, at man hører Noget, en Indbildning, at det Ene er mere værd end det Andet, da det Alt er Hips om Haps.

Sproget har i Tiden sit Element, alle øvrige Medier har Rummet til Element. Kun Musikken foregaaer ogsaa i Tiden. Men det, at den foregaaer i Tiden, det er igjen en Negation af det Sandselige. Hvad de øvrige Kunster frembringe, antyder netop derved deres Sandselighed, at det har sin Bestaaen i Rummet. Nu er der igjen Meget i Naturen, der foregaaer i Tiden. Naar

---

inept taabeligt. Steffens Caricaturen des Heiligsten (I—II, Leipzig, 1819—21), II, S. 82 ff. (Einleitung) behandler Synets og Hørelsens Forhold til de andre, lavere Sanser.

saaledes en Bæk risler og bliver ved at risle, saa synes deri at ligge en Bestemmelse af Tid. Imidlertid er det ikke saa, og forsaavidt man endelig vil have, at Tidens Bestemmelse her skal være tilstede, saa maa man sige, at den vel er det, men den er rummelig bestemmet. Musikken existerer ikke uden i det Øieblik, den foredrages, thi om man endog nok saa godt kunde læse Noder og har en nok saa levende Indbildningskraft, saa kan man dog ikke negte, at det er kun i uegentlig Forstand at den er til, idet den læses. Egentlig existerer den kun idet den foredrages. Dette kunde synes en Ufuldkommenhed ved denne Kunst i Sammenligning med de andre Kunster, hvis Frembringelser bestandig bestaae, fordi de have deres Bestaaen i det Sandselige. Dog er det ikke saa. Det er netop et Beviis paa, at det er en høiere, en aandeligere Kunst.

Gaaer jeg nu ud fra Sproget, for ved en Bevægelse igjennem dette ligesom at lytte mig Musikken ud, saa viser Sagen sig omtrent saaledes. Antager jeg, at Prosa er den Sprogform, der er meest fjernet fra Musikken, saa bemærker jeg allerede i det oratoriske Foredrag, i den sonore Bygning af Perioder en Anklang af det Musikalske, der træder stærkere og stærkere frem igjennem forskjellige Trin i det poetiske Foredrag, i Versets Bygning, i Rimet, indtil endelig det Musikalske har udviklet sig saa stærkt, at Sproget hører op og Alt bliver Musik. Dette er jo et Yndlingsudtryk, som Digterne bruge for at betegne, at de ligesom give Afkald paa Ideen, den forsvinder for dem, Alt ender med Musik. Heri kunde nu synes at ligge, at Musik er et endnu fuldkomnere Medium end Sproget. Imidlertid er dette en af disse smægtende Misforstaaelser, der kun opkomme i tomme Hoveder. At det er en Misforstaaelse, skal senere igjen blive paaviist, her vil jeg blot gjøre opmærksom paa den mærkelige Omstændighed, at jeg ved en Bevægelse i modsat Retning igjen støder paa Musikken, naar jeg nemlig fra den af Begrebet gjennemtrængte Prosa gaaer ned efter, til jeg lander ved Interjectioner, der igjen ere musikalske, saaledes som jo Barnets første Lallen igjen er musikalsk. Her kan der dog vel ikke være Tale om, at Musikken er et fuldkomnere Medium end Sproget, eller at Musikken er et rigere Medium end Sproget, med mindre man antager, at det at sige: uh, er mere værd end en heel Tanke. Men hvad følger nu heraf: overalt hvor Sproget hører op møder jeg det Musikalske? Dette er dog vel det fuldkomneste Udtryk for, at Musikken overalt begrændser Sproget. Heraf vil man tillige see, hvorledes det hænger sammen med hiin Misforstaaelse, at Musikken skulde være et

rigere Medium end Sproget. Idet nemlig Sproget hører op, Musikken begynder, idet, som man siger, Alt er musikalsk, saa gaaer man ikke frem, men man gaaer tilbage. Deraf kommer det, at jeg, og deri vil maaskee ogsaa Kyndige give mig Ret, aldrig har havt Sympathi for den sublimerede Musik, der mener ikke at behøve Ordet. Den mener nemlig i Reglen at være høiere end Ordet, uagtet den er ringere. Nu kunde man vel gjøre mig følgende Indvending: hvis det er sandt, at Sproget er et rigere Medium end Musikken, saa er det ubegribeligt, at det er forbundet med saa stor Vanskelighed æsthetisk at gjøre Rede for det Musikalske, ubegribeligt, at Sproget her bestandig viser sig som et fattigere Medium end Musikken. Dette er imidlertid hverken ubegribeligt eller uforklarligt. Musikken udtrykker nemlig bestandig det Umiddelbare i dets Umiddelbarhed; deraf kommer det ogsaa at Musikken i Forhold til Sproget viser sig først og sidst, men deraf indsees ogsaa, at det er en Misforstaaelse at sige, at Musikken er et fuldkomnere Medium. I Sproget ligger Reflexionen og derfor kan Sproget ikke udsige det Umiddelbare. Reflexionen dræber det Umiddelbare, og derfor er det umuligt i Sproget at udsige det Musikalske, men denne Sprogets tilsyneladende Fattigdom er netop dets Rigdom. Det Umiddelbare er nemlig det Ubestemmelige, og derfor kan Sproget ikke opfatte det; men det, at det er det Ubestemmelige, er ikke dets Fuldkommenhed men en Mangel ved det. Dette anerkjender man indirecte paa mange Maader. Saaledes, for blot at anføre et Exempel, siger man: jeg veed egentlig ikke at gjøre Rede for, hvorfor jeg gjør dette eller hiint saa eller saa, jeg gjør det efter Gehøret. Man bruger her ofte om Ting, der staae i intet Forhold til det Musikalske, et Ord, hentet fra Musikken, men betegner tillige herved det Dunkle, Uforklarede, Umiddelbare.

Er nu det Umiddelbare, aandelig bestemmet, Det der egentlig kommer til Udtryk i det Musikalske, saa kan man atter nærmere spørge, hvad det er for en Art af det Umiddelbare, der væsentlig er Musikkens Gjenstand. Det Umiddelbare, aandelig bestemmet, kan enten være bestemmet saaledes, at det falder ind under Aanden, eller at det falder udenfor Aanden. Naar det Umiddelbare, aandelig bestemmet, bestemmes saaledes, at det falder ind under Aand, da kan det vel finde sit Udtryk i det Musikalske men dette Umiddelbare kan dog ikke være Musikkens absolute Gjenstand, thi da det er bestemmet saaledes, at det skal falde ind under Aand, saa er derved antydet, at Musikken er paa et fremmed Gebeet, den danner et Forspil, som bestandig ophæves. Er der

imod det Umiddelbare, aandelig bestemmet, bestemmet saaledes, at det falder udenfor Aand, da har Musikken heri sin absolute Gjenstand. For det første Umiddelbare er det et Uvæsentligt, at det udtrykkes i Musik, medens det er væsentligt for det, at det bliver Aand og altsaa udtrykkes i Sproget; for dette derimod er det et Væsentligt, at det udtrykkes i Musik, det kan alene udtrykkes deri, kan ikke udtrykkes i Sproget, da det er aandeligt bestemmet saaledes, at det falder udenfor Aanden og altsaa udenfor Sproget. Men det Umiddelbare, der saaledes udelukkes af Aanden, er den sandselige Umiddelbarhed. Denne tilhører Christendommen. Den har i Musikken sit absolute Medium, og heraf lader det sig ogsaa forklare, at Musikken i den antike Verden ikke egentlig blev udviklet, men tilhører den christelige. Den er da Mediet for det Umiddelbare, der, aandelig bestemt, er bestemt saaledes, at det ligger udenfor Aanden. Naturligviis kan Musikken udtrykke meget Andet, men dette er dens absolute Gjenstand. Man mærker ogsaa let, at Musikken er et sandseligere Medium end Sproget, da jo her lægges meget mere Vægt paa den sandselige Lyden end ved Sproget.

Sandselig Genialitet er altsaa Musikkens absolute Gjenstand. Sandselig Genialitet er absolut lyrisk, og i Musikken kommer den til Udbrud i hele sin lyriske Utaalmodighed; den er nemlig aandelig bestemmet og er derfor Kraft, Liv, Bevægelse, bestandig Uro, bestandig Succession; men denne Uro, denne Succession beriger den ikke, den bliver bestandig den samme, den udfolder sig ikke, men stormer uafbrudt frem ligesom i eet Aandedrag. Naar jeg nu med et eneste Prædikat skulde betegne denne Lyriskhed, saa maatte jeg sige: den toner; og hermed er jeg da atter kommen tilbage paa den sandselige Genialitet som den, der viser sig umiddelbar musikalsk.

At endogsaa jeg dette Punkt betræffende kunde sige adskilligt mere, det veed jeg; at det vil være en let Sag for de Kyndige, ganske anderledes at bringe Alt paa det Rene, derom er jeg overbeviist. Da imidlertid Ingen, saavidt jeg veed, har gjort Forsøg derpaa eller Mine dertil, da man bestandig blot vedbliver at gjentage, at Mozarts Don Juan er Kronen blandt Operaer, uden videre at udvikle, hvad man mener dermed, skjøndt dog Alle sige det paa en Maade, som tydelig beviser, at de hermed ville sige noget Mere, end at Don Juan er den bedste Opera, at der er en qvalitativ Forskjel mellem den og alle andre Operaer, som dog vel ikke kan være at søge i Andet end i det absolute Forhold mellem Idee, Form, Stof og Medium, da, siger jeg, dette forholder

sig saaledes, saa har jeg brudt Tausheden. Maaskee har jeg været noget for iilsom, maaskee var det lykkedes mig at sige det bedre, hvis jeg vilde have biet endnu nogen Tid, maaskee, jeg veed det ikke, men det veed jeg, at jeg ikke har ilet for at have den Glæde at komme til at tale, ikke ilet, fordi jeg frygtede for, at en Kyndigere skulde komme mig i Forkjøbet, men fordi jeg frygtede for, at hvis ogsaa jeg taug, saa skulde Stenene give sig til at tale til Ære for Mozart, til Skjændsel for ethvert Menneske, hvem det blev givet at tale.

Hvad der hidtil er sagt, antager jeg for at være nogenlunde tilstrækkeligt i Forhold til denne lille Undersøgelse, da det her væsentlig skal tjene til at bane Veien for Betegnelsen af de umiddelbare erotiske Stadier, saaledes som vi lære dem at kjende ved Mozart. Inden jeg imidlertid gaaer over dertil, vil jeg endnu anføre en Kjendsgjerning, der fra en anden Side kan henlede Tanken paa det absolute Forhold mellem sandselig Genialitet og det Musikalske. Som bekjendt har Musikken altid været Gjenstand for den religiøse Ivers mistænksomme Opmærksomhed. Om den har Ret heri eller ikke, det beskjeftiger os ikke her, thi det vilde jo kun have religiøs Interesse; derimod er det ikke uden Betydning at agte paa, hvad der har bestemt hertil. Forfølger jeg den religiøse Ivren i denne Henseende, saa kan jeg ganske i Almindelighed bestemme Bevægelsens Gang saaledes: jo strengere Religiøsitet, jo mere giver man Afkald paa Musik og udhæver Ordet. De forskjellige Stadier i denne Henseende ere verdenshistorisk repræsenterede. Det sidste Stadium udelukker aldeles Musikken og holder alene paa Ordet. Jeg kunde udpynte det her Sagte med en Mangfoldighed af enkelte Bemærkninger; det vil jeg imidlertid ikke, men blot anføre et Par Ord af en Presbyterianer, som forekomme i en Fortælling af Achim v. Arnim: »Wir Presbyterianer halten die Orgel für des Teufels Dudelsack, womit er den Ernst der Betrachtung in Schlummer wiegt, so wie der Tanz die guten Vorsätze betäubt.« Dette maa ansees for en Replik *instar omnium*. Hvad Grund kan man nu have til at udelukke Musikken for derved at gjøre Ordet til det ene Herskende? At Ordet kan forvirre Gemytterne ligesaavel som Musik, naar det misbruges, vil vist alle opvakte Sekter indrømme. Der maa altsaa være en qvalitativ Forskjel mellem dem. Men det, den religiøse Iver vil have udtrykt, er Aand, derfor fordrer den Sproget, der er Aandens

---

En Fortælling af Achim v. Arnim: Owen Tudor. Werke II. S. 260.
instar omnium som er saa god som alle.

egentlige Medium, og forkaster Musikken, der er den et sandseligt Medium og forsaavidt altid et ufuldkomment Medium til at udtrykke Aanden ved. Om nu den religiøse Iver har Ret i at udelukke Musikken, det er, som sagt, et andet Spørgsmaal; derimod kan dens Betragtning af Musikkens Forhold til Sproget være fuldkommen rigtig. Udelukkes behøver nemlig derfor ikke Musikken, men man maa see, at den dog paa Aandens Gebeet er et ufuldkomment Medium, og at den altsaa ikke i det umiddelbart Aandelige, bestemmet som Aand, kan have sin absolute Gjenstand. Deraf følger ingenlunde, at man behøver at ansee den som Djævelens Værk, selv om vor Tid skulde frembyde mange rædsomme Beviser paa den dæmoniske Magt, hvormed Musikken kan gribe et Individ, og dette Individ igjen spænde og fange Mængden, især af Fruentimmer, i Angstens forføreriske Snarer, med hele Vellystens pirrende Magt. Deraf følger ingenlunde, at man behøver at ansee den for Djævelens Værk, selv om man med en vis hemmelig Gru bemærker, at denne Kunst fremfor nogen anden Kunst paa en forfærdelig Maade ofte opriver sine Dyrkere, et Phænomen, som, besynderligt nok, synes at være undgaaet Psychologernes og Mængdens Opmærksomhed, undtagen naar de en enkelt Gang opskræmmes af en fortvivlet Individualitets Angstskrig. Imidlertid er det mærkeligt nok, at i Folkesagnene, altsaa i Folkebevidstheden, hvis Udtryk Sagnet er, er det Musikalske atter det Dæmoniske. Som et Exempel vil jeg anføre: Irische Elfenmährchen af Grimm 1826, *pag.* 25. 28. 29. 30.

Hvad nu de umiddelbar-erotiske Stadier angaaer, da skylder jeg Alt hvad jeg herom kan sige ene og alene Mozart, hvem jeg overhovedet skylder Alt. Da imidlertid den Sammenstilling, jeg her vil forsøge, kun indirecte, gjennem en Andens Combination, kan henføres til ham, saa har jeg, inden jeg gjorde Alvor deraf, prøvet mig selv og Sammenstillingen, om jeg paa nogen Maade kunde forstyrre mig selv eller en Læser Glæden af at beundre Mozarts udødelige Arbeider. Den, der vil see Mozart i hans sande udødelige Storhed, maa betragte hans Don Juan; i Sammenligning hermed er alt Andet tilfældigt, uvæsentligt. Men naar man nu betragter Don Juan saaledes, at man seer enkelte Ting af Mozarts andre Operaer med ind under dette Synspunkt, saa holder jeg mig overbeviist om, at man hverken forkleiner ham

---

Irische Elfenmährchen übersetzt von den Brüdern Grimm. Leipzig 1826. S. 25 ff. Der kleine Sackpfeifer, handler om en Skifting, der forhekser alt, levende og livløst, med sit Spil.

eller skader sig selv og sin Næste. Man vil da faae Leilighed til at glæde sig over, at Det, der er Musikkens egentlige Potents, er udtømt i Mozarts Musik.

Naar jeg forøvrigt i det Foregaaende har brugt og i det Følgende vedbliver at bruge det Udtryk: Stadium, saa maa det ikke urgeres, som om hvert enkelt existerede selvstændigt, det ene udenfor det andet. Jeg kunde maaskee mere træffende bruge det Udtryk Metamorphose. De forskjellige Stadier tilsammen tagne udgjøre det umiddelbare Stadium, og man vil deraf indsee, at de enkelte Stadier mere er en Aabenbarelse af et Prædikat, saaledes at alle Prædikater styrte ned i det sidste Stadiums Rigdom, da dette er det egentlige Stadium. De andre Stadier have ingen selvstændig Existents; for sig selv ere de kun for Forestillingen, og deraf vil man ogsaa see deres Tilfældighed ligeoverfor det sidste Stadium. Da de imidlertid have fundet et særskilt Udtryk i Mozarts Musik, saa skal jeg særskilt omtale dem. Fremfor Alt maa man imidlertid ikke tænke paa forskjellige Trin i Bevidstheder, da selv det sidste Stadium endnu ikke er kommet til Bevidsthed; jeg har bestandig kun med det Umiddelbare at gjøre i dets fuldkomne Umiddelbarhed.

De Vanskeligheder, som altid møde, naar man vil gjøre Musik til Gjenstand for æsthetisk Betragtning, udeblive naturligviis heller ikke her. Vanskeligheden i det Foregaaende laae fornemmelig deri, at medens jeg ad Tankens Vei vilde bevise, at sandselig Genialitet er Musikkens væsentlige Gjenstand, dette dog egentlig kun kan bevises ved Musik, ligesom jeg jo ogsaa selv gjennem Musik er kommen til Erkjendelse deraf. Den Vanskelighed, det Følgende har at kæmpe med, er nærmest den, at da Det, den Musik udtrykker, der her bliver Gjenstand for Omtale, væsentlig er Musikkens egentlige Gjenstand, saa udtrykker den det langt fuldkomnere end Sproget formaaer det, der tager sig meget fattigt ud ved Siden af den. Ja, havde jeg med forskjellige Bevidstheds-trin at gjøre, da blev Fordelen naturligviis paa min og paa Sprogets Side, men det er her ikke Tilfælde. Det, der altsaa her bliver at udvikle, kan kun have sin Betydning for Den, der har hørt og bestandig vedbliver at høre. For ham kan det maaskee indeholde et enkelt Vink, der kan bevæge ham til atter at høre.

Første Stadium.

Det første Stadium er antydet i Pagen i Figaro. Det gjelder naturligviis her om, ikke i Pagen at see et enkelt Individ, hvilket man saa let fristes til, naar man i Tanken eller i Virkelighed seer det fremstillet af en Personlighed. Det bliver da vanskeligt at undgaae, hvad der for en Deel ogsaa er Tilfældet med Pagen i Stykket, at ikke noget Tilfældigt, noget Ideen Uvedkommende blander sig ind, at han ikke kommer til at være Mere end han skal være; thi dette bliver han i en vis Forstand øieblikkelig, saasnart han bliver Individ. Men ved at blive Mere, bliver han Mindre, han ophører at være Ideen. Derfor kan man ikke indrømme ham Replik, men Musikken bliver det eneste adæqvate Udtryk, og det er derfor mærkeligt, at saavel Figaro som Don Juan, saaledes som de ere udgangne fra Mozarts Haand, høre til *opera seria*. Betragter man nu Pagen saaledes som en mythisk Figur, saa vil man finde i Musikken udtrykt det Eiendommelige for det første Stadium.

Det Sandselige vaagner, dog ikke til Bevægelse, men til stille Qviescents, ikke til Fryd og Glæde, men til dyb Melancholi. Attraaen er endnu ikke vaagnet, den er tungsindig anet. I Attraaen er bestandig det Attraaede, det stiger op af denne og viser sig i en forvirrende Dæmren. Dette Forhold foregaaer for det Sandselige, ved Skygger og Taager fjernes det, ved Afspeiling i disse bringes det nærmere. Hvad der vil blive Attraaens Gjenstand eier Attraaen, men eier det uden at have attraaet det, og eier det saaledes ikke. Dette er den smertelige, men ogsaa ved sin Sødme bedaarende og fortryllende Modsigelse, der med sit Vemod, sit Tungsind gjennemlyder dette Stadium. Dens Smerte ligger nemlig ikke i, at der er for Lidet, men snarere i at der er for Meget. Attraaen er stille Attraa, Længselen stille Længsel, Sværmeriet stille Sværmeri, hvori Gjenstanden dæmrer og er denne saa nær, at den er i denne. Det Attraaede svæver over Attraaen, synker ned i den, uden at dog denne Bevægelse skeer ved Attraaens egen tiltrækkende Kraft, eller fordi der attraaes. Det Attraaede svinder ikke bort, snoer sig ikke ud af Attraaens Favntag, thi da vilde Attraaen netop vaagne; men det er uden at være attraaet for At-

---

opera seria »alvorlig« Opera, uden indblandede talte Repliker.

traaen, som derfor netop bliver tungsindig, fordi den ikke kan komme til at attraae. Saasnart Attraaen vaagner, eller rettere, i og med dens Vaagnen skilles Attraaen og Gjenstanden for Attraaen ad, nu aander Attraaen frit og sundt, medens den tidligere ikke kunde aande for det Attraaede. Naar Attraaen ikke er vaagnet, tryller og besnærer det Attraaede, ja næsten ængster. Attraaen maa have Luft, maa komme til Udbrud; det skeer derved, at de skilles ad; det Attraaede flygter undseelig, blufærdig som en Qvinde, der bliver Adskillelse mellem dem, det Attraaede forsvinder *et apparet sublimis* eller i ethvert Tilfælde udenfor Attraaen. Naar man maler Loftet i et Værelse heelt over med Figurer, den ene ved Siden af den anden, saa trykker et saadant Loft, som Maleren siger; anbringer man en enkelt Figur let og flygtigt, saa høiner dette Loftet. Saaledes med Forholdet mellem Attraaen og det Attraaede paa et første og senere Stadium.

Attraaen altsaa, der paa dette Stadium kun er tilstede i en Anelse om sig selv, er uden Bevægelse, uden Uro, kun sagtelig vugget af en uforklarlig indre Rørelse, som Plantens Liv er fængslet til Jorden, saaledes er den hensjunken i stille præsentisk Længsel, fordybet i Contemplation, og kan dog ikke udtømme sin Gjenstand, væsentlig fordi der i dybere Forstand ingen Gjenstand er; og dog er denne Mangel paa Gjenstand ikke dens Gjenstand, thi saa var den strax i Bevægelse, saa var den determineret, om ikke paa anden Maade, saa i Sorg og Smerte, men Sorg og Smerte har ikke den Modsigelse i sig, der er eiendommelig for Melancholi og Tungsindighed, ikke den Tvetydighed, der er Sødmen ved det Melancholske. Skjøndt Attraaen paa dette Stadium ikke er bestemmet som Attraa, skjøndt denne anede Attraa med Hensyn til sin Gjenstand er aldeles ubestemt, saa har den dog een Bestemmelse, den er nemlig uendelig dyb. Den suger ligesom Thor gjennem et Horn, hvis Spidse staaer i Verdenshavet; dog er Grunden til, at den ikke kan suge sin Gjenstand til sig, ikke den, at denne er uendelig, men den, at denne Uendelighed ikke kan blive den en Gjenstand. Dens Sugen betegner derfor ikke et Forhold til Gjenstanden, men er identisk med dens Suk, og dette er uendelig dybt.

I Harmoni med den her givne Beskrivelse af det første Stadium vil man finde, at det har sin store Betydning, at Pagens Parti i musikalsk Henseende er indrettet saaledes, at det ligger for

---

et apparet sublimis og viser sig svævende i Luften: sml. Vergils Georgica I, 404. Thor i Oehlenschlægers »Nordens Guder«, Gjøgleriet i Utgard.

en Fruentimmerstemme. Det Modsigende i dette Stadium er ligesom antydet ved denne Modsigelse, Attraaen er saa ubestemmet, Gjenstanden saa lidet udskilt, at det Attraaede androgynisk hviler i Attraaen, ligesom i Plantelivet Han og Hun sidder paa een Blomst. Attraaen og det Attraaede forenes i denne Eenhed, at de begge ere *neutrius generis*.

Skjøndt Replikken ikke tilhører den mythiske Page, men Pagen i Stykket, den poetiske Figur Cherubin, og skjøndt der som en Følge deraf ikke kan i denne Forbindelse reflekteres paa den, da den deels ikke tilhører Mozart, deels udtrykker noget ganske Andet, end det, hvorom her er Tale, saa vil jeg dog nærmere udhæve en enkelt Replik, fordi den giver mig Anledledning til at betegne dette Stadium i dets Analogi til et senere. Susanne spotter over Cherubin, fordi han ogsaa paa en Maade er forelsket i Marseline, og Pagen har intet andet Svar ved Haanden end dette: hun er et Fruentimmer. Med Hensyn til Pagen i Stykket er det væsentligt, at han er forelsket i Grevinden, uvæsentligt, at han kan forelske sig i Marseline, og er blot et indirecte og paradox Udtryk for den Lidenskabs Heftighed, med hvilken han er fængslet til Grevinden. Med Hensyn til den mythiske Page er det lige væsentligt, at han er forelsket i Grevinden og i Marseline, Qvindeligheden er nemlig hans Gjenstand, og denne have de begge tilfælleds. Naar vi derfor senere høre om Don Juan:

selv tre Snese Aars Coquetter
Han med Fryd paa Listen sætter,

saa er det den fuldkomne Analogi hertil, kun at Attraaens Intensitet og Bestemthed er langt mere udviklet.

Skulde jeg nu vove et Forsøg paa, med et enkelt Prædikat at betegne det Eiendommelige ved Mozarts Musik med Hensyn til Pagen i Figaro, saa vilde jeg sige: den er elskovsdrukken; men som al Beruselse saa kan en Beruselse i Elskov ogsaa virke paa

---

neutrius generis af Intetkjøn. En enkelt Replik Figaros Giftermaal eller den gale Dag. Syngestykke i fire Acter, oversat til Musik af Mozart efter den italienske Omarbejdelse af Beaumarchais' franske Original ved N. T. Bruun. Kbhvn. 1817. 1. Akt, 5. Scene (S. 20–21): Cherubin. Læs den for Grevinden, for Fanchette, for dig selv, for Marcelline! Susanne. For den gamle Marcelline med! ha! ha! ha! nei, han er reent tosset! Cherubin. Ja, for Marcelline med! hvorfor ikke? hun er Fruentimmer, hun er Pige. Om Don Juan i Listearien af Leporello.

tvende Maader, enten forhøiet gjennemsigtig Livsglæde, eller til fortættet uklart Tungsind. Dette Sidste er Tilfældet med Musikken her, og saaledes er det ogsaa rigtigt. Grunden dertil kan Musikken ikke angive, det gaaer ud over dens Magt; Stemningen selv kan Ordet ikke udtrykke, den er for tung og vægtfyldig til at Ordet kan bære den, den kan kun Musikken gjengive. Grunden til dens Melancholi ligger i den dybe indre Modsigelse, vi i det Foregaaende have søgt at gjøre opmærksom paa.

Vi forlade nu det første Stadium, der er betegnet med den mythiske Page; vi lade ham vedblive tungsindig at drømme om hvad han har, melancholsk at attraae hvad han eier. Videre kommer han aldrig, han kommer aldrig af Stedet, thi hans Bevægelser ere illusoriske og saaledes ingen. En anden Sag er det med Pagen i Stykket; for hans Fremtid ville vi interessere os med et sandt og oprigtigt Venskab, vi gratulere ham til at han er bleven Capitain, vi tillade ham endnu engang at kysse Susanne til Afsked, vi skal ikke forraade ham med Hensyn til det Mærke, han har paa Panden, som Ingen kan see uden Den, der veed det; men saa heller ikke mere, min gode Cherubin, eller vi kalde paa Greven, og saa hedder det: »fort afsted, paa Døren, til Regimentet, han er jo intet Barn, det er der Ingen der bedre veed, end jeg.«

Andet Stadium.

Dette Stadium er betegnet ved Papageno i Trylleføiten. Her gjelder det naturligviis atter om at adskille det Væsentlige fra det Tilfældige, at fremmane den mythiske Papageno og glemme

Det Mærke i N. T. Bruuns Oversættelse af »Figaros Bryllup« 3. Akt, 13. Scene (S. 109) kysser Grevinden Cherubin paa Panden, da han forklædt som Pige overrækker hende en Buket; i 3. Akt, 15. Scene (S. 112) siger han: »jeg har det paa min Pande, som vilde gjøre mig lykkelig, om jeg saa var dømt til tusinde Aars Fængsel«. Cherubin bliver i Stykket udnævnt til Capitain (1. Akt, 8. Scene, S. 36 tiltaler saaledes Figaro ham: »Du lille Captain«. 1. Akt, 8. Scene: Grevinden (om Cherubin) Ah! han er saa ung! Greven. Ikke saa ung som De troer. Smst. Greven (til Cherubin). Unge Menneske, omfavn Susanne — for sidste Gang!

den i Stykket virkelige Person, og det i Særdeleshed her, da denne Person i Stykket er kommen i Forbindelse med allehaande betænkeligt Galimathias. Det kunde i denne Henseende ikke være uden Interesse at gjennemgaae den hele Opera for at vise, at Sujettet i den, som Opera-Sujet betragtet, er forfeilet i sin dybeste Grund. Man vilde da tillige her ikke savne Anledning til at belyse det Erotiske fra en ny Side, idet man paaagtede, hvorledes det Foretagende at lægge en dybere ethisk Anskuelse ind deri, saaledes at denne forsøger sig i allehaande betydningsfuldere dialektiske Prøvelser, er et Vovestykke, der har vovet sig aldeles ud over Musikkens Grændse, saa at det selv for en Mozart har været umuligt at laane det nogen dybere Interesse. Den definitive Tendents i denne Opera er netop det Umusikalske i den, og derfor bliver den, til Trods for enkelte fuldendte Concertnummere, enkelte dybt bevægede pathetiske Yttringer, ingenlunde en classisk Opera. Dog Alt dette kan i nærværende lille Undersøgelse ikke beskjeftige os. Vi have kun med Papageno at gjøre. Dette er nu en stor Fordeel for os, om ikke af anden Grund saa fordi vi derved ere fritagne for ethvert Forsøg paa at ville forklare Betydningen af Papagenos Forhold til Tamino, et Forhold, der i Henseende til Anlæg seer saa dybsindigt og tænksomt ud, at det næsten bliver utænkeligt for lutter Tænksomhed.

En saadan Behandling af Tryllefløiten kunde maaskee synes en og anden Læser vilkaarlig, baade fordi den seer for Meget i Papageno og for Lidet i hele den øvrige Opera; han vil maaskee ikke kunne billige vor Adfærd. Dette har da sin Grund deri, at han ikke er enig med os i Udgangspunktet for enhver Betragtning af Mozarts Musik. Dette er nemlig, efter vor Formening, Don Juan, og tillige er det vor Overbeviisning, at, da naar man seer Adskilligt af de øvrige Operaer med heri, viser man mest Pietet mod Mozart, uden at jeg derfor vil negte Betydningen af at gjøre hver enkelt Opera til Gjenstand for særskilt Betragtning.

Attraaen vaagner, og som det altid gaaer, at man først mærker man har drømt i det Øieblik man vaagner, saaledes ogsaa her, Drømmen er forbi. Denne Vækkelse, hvorved Attraaen vaagner, denne Rystelse adskiller Attraaen og Gjenstanden, giver Attraaen en Gjenstand. Dette er en dialektisk Bestemmelse, som skarpt maa fastholdes, først idet Gjenstanden er, er Attraaen, først idet Attraaen er, er Gjenstanden, Attraaen og Gjenstanden er et Tvillingpar, af hvilke den ene ikke den mindste Deel af et Øieblik før den anden kommer til Verden. Men uagtet de saaledes absolut paa eengang komme til Verden, og end ikke have det Spatium af Tid

imellem som Tvillinger ellers kunne have, saa er Betydningen af denne Tilblivelse ikke den, at de forenes, men tvertimod den, at de adskilles. Men denne det Sandseliges Bevægelse, denne Jordrystelse spalter Attraaen og dens Gjenstand for et Øieblik uendeligt fra hinanden; men som det bevægende Princip' viser sig et Øieblik adsplittende, saaledes aabenbarer det sig igjen ved at ville forene det Adskilte. Følgen af Adskillelsen er, at Attraaen rives ud af sin substantielle Hvilen i sig selv, og som en Følge deraf, at Gjenstanden ikke længere falder ind under Substantialitetens Bestemmelse, men adsplitter sig i en Mangfoldighed.

Som Plantens Liv er bundet til Jordsmonnet, saaledes er det første Stadium fængslet i substantiel Længsel. Attraaen vaagner, Gjenstanden flyer, mangfoldig i sin Aabenbarelse, Længselen løsriver sig fra Jordsmonnet og begiver sig paa Vandring, Blomsten faaer Vinger og flagrer ustadig og utrættet hist og her. Attraaen er rettet mod Gjenstanden, den er tillige bevæget i sig selv, Hjertet banker sundt og glad, hurtigt forsvinde og fremkomme Gjenstandene, men dog inden enhver Forsvinden et Nydelsens Nu, et Berørelsens Øieblik, kort men saligt, St. Hansormsagtigt glimrende, ustadigt og flygtigt som Sommerfuglens Berøring, uskadeligt som denne; utallige Kys, men saa hurtigt nydte, at det er, som om der kun toges fra den ene Gjenstand, hvad der gaves den næste. Kun momentviis ahnes en dybere Attraa, men denne Ahnelse glemmes. I Papageno gaaer Attraaen ud paa Opdagelser. Denne opdagende Lyst er det Pulserende i den, er dens Munterhed. Den finder ikke den egentlige Gjenstand for denne Opdagelse, men den opdager det Mangfoldige, idet den søger deri den Gjenstand, den vil opdage. Attraaen er saaledes vaagnet, men er ikke bestemmet som Attraa. Erindrer man, at Attraaen er tilstede paa alle tre Stadier, saa kan man sige, at den paa det første Stadium er bestemmet som drømmende, paa det andet som søgende, paa det tredie som attraaende. Den søgende Attraa er nemlig endnu ikke attraaende, den søger kun det, den kan attraae, men attraaer det ikke. Derfor vil maaskee det Prædikat være det meest betegnende om den: den opdager. Sammenligne vi saaledes Papageno med Don Juan, saa er hans Reise gjennem Verden noget Mere end en Opdagelses-Reise, han nyder ikke blot Opdagelsens Reise-Eventyr, men er en Ridder, der gaaer ud til Seire *(veni — vidi — vici)*. Opdagelsen og Seieren er her identisk; ja i en vis

---

veni — vidi — vici »jeg kom, saa, vandt«, Caesars Sejrsbulletin fra Krigen mod Kong Pharnakes af Pontus Aar 47.

Forstand kan man sige, at han glemmer Opdagelsen over Seieren, eller at Opdagelsen ligger bag ved ham, og han overlader den derfor til sin Tjener og Secretair Leporello, der i en ganske anden Forstand fører Liste end hvis jeg tænkte mig Papageno holde Bog. Papageno udseer, Don Juan nyder, Leporello efterseer.

Eiendommeligheden ved dette, som ved ethvert Stadium kan jeg vel fremstille for Tanken, men bestandig kun i det Øieblik, det har ophørt at være. Men om jeg end nok saa fuldstændig kunde beskrive dets Eiendommelighed og forklare Grunden til denne, saa bliver der dog altid et Noget tilbage, som jeg ikke kan udsige, og som dog vil høres. Det er for umiddelbart til at fastholdes i Ord. Saaledes her med Papageno, det er den samme Vise, den samme, Melodi; han begynder frisk væk forfra, naar han er færdig, og saaledes bestandig. Man kunde nu gjøre mig den Indvending, at det overhovedet var umuligt at udsige noget Umiddelbart. Dette er i en vis Forstand ogsaa ganske rigtigt, men Aandens Umiddelbarhed har for det Første sit umiddelbare Udtryk i Sproget, og dernæst forsaavidt der derved, at Tanken træder til det, foregaaer en Forandring dermed, saa bliver det dog væsentlig det Samme, netop fordi det er Aandens Bestemmelse. Her er det derimod en Sandselighedens Umiddelbarhed, der som saadan har et ganske andet Medium, hvor altsaa Misforholdet mellem Medierne gjør Umuligheden absolut.

Skulde jeg nu gjøre et Forsøg paa, med et enkelt Prædikat at betegne det Eiendommelige ved den Mozartske Musik i den Deel af dette Stykke, som interesserer os, da vilde jeg sige: den er muntert qviddrende, livsfrodig, elskovssprudlende. Hvad jeg nemlig især maa lægge Vægt paa er den første Arie og Klokkespillet; Duetten med Pamina og senere med Papagena falder aldeles udenfor Bestemmelsen af det umiddelbar-Musikalske. Betragter man derimod den første Arie, saa vil man vel billige de Prædikater, jeg har brugt, og hvis man nærmere paaagter den, tillige finde en Leilighed til at see, hvilken Betydning det Musikalske har, hvor det viser sig som det absolute Udtryk for Ideen og hvor denne altsaa er umiddelbar-musikalsk. Som bekjendt accompagnerer Papageno sin livsglade Munterhed paa en Rørfløite.

Den første Arie 1. Akt, 2. Scene: Jeg er en Fuglefænger, ja. Klokkespillet 2. Akt, 12. Scene (N. T. Bruuns Oversættelse 1826). Duetten med Pamina 2. Akt, 6. Scene (samme), ender: Mand og Viv og Viv og Mand prise dig. o Ægtestand. Med Papagena 4. Akt, 10. Scene. Sml. nedenfor S. 65.

Ethvert Øre har vist paa en besynderlig Maade følt sig bevæget af dette Accompagnement. Men jo mere man tænker derover, jo mere man i Papageno seer den mythiske Papageno, desto udtryksfuldere og mere betegnende vil man finde det; man bliver ikke træt af, atter og atter at høre det, fordi det er et absolut adæqvat Udtryk for hele Papagenos Liv, hvis hele Liv er en saadan ustandset Qviddren, der uafbrudt sorgløs qviddrer fort i al Ørkesløshed, og som er glad og fornøiet, fordi dette er hans Livs Indhold, glad i sin Gjerning og glad i sin Sang. Som bekjendt er det nu saa saare dybsindig indrettet saaledes i Operaen, at Taminos og Papagenos Fløite correspondere med hinanden. Og dog, hvilken Forskjel! Taminos Fløite, der dog er den, efter hvilken Stykket er nævnet, forfeiler aldeles sin Virkning, og hvorfor? fordi Tamino slet ikke er nogen musikalsk Figur. Dette ligger i den hele Operas forfeilede Anlæg. Tamino bliver høist kjedsommelig og sentimental paa sin Fløite, og naar man reflekterer paa hele hans øvrige Udvikling, hans Bevidstheds Tilstand, saa kommer man, hver Gang han tager sin Fløite frem og blæser et Stykke paa den, til at tænke paa Bonden hos Horats *(rusticus exspectat, dum defluat amnis)*, kun at Horats ikke har givet sin Bonde en Fløite til unyttig Tidsfordriv. Tamino er som dramatisk Figur aldeles ude over det Musikalske, som overhovedet den Aandsudvikling, Stykket vil fuldkomme, er en aldeles umusikalsk Idee. Tamino er netop kommen saavidt, at det Musikalske hører op, derfor bliver hans Fløitespil kun Tidspilde, til at fordrive Tanker. Fordrive Tanker kan Musikken nemlig ypperligt, endog onde Tanker, som man jo siger om David, at han ved sit Spil fordrev Sauls onde Lune. Imidlertid ligger der en stor Skuffelse heri; thi den gjør det kun forsaavidt som den fører Bevidstheden tilbage i Umiddelbarheden og dysser den deri. Individet kan derfor vel føle sig lykkeligt i Rusens Øieblik, men bliver kun desto ulykkeligere. Ganske *in parenthesi* skal jeg her tillade mig en Bemærkning. Man har brugt Musik til at helbrede Sindssvage; man har ogsaa i en vis Forstand opnaaet sin Hensigt, og dog er det en Illusion. Naar nemlig Afsindigheden har en mental Grund, saa ligger den altid i en Forhærdelse paa et eller andet Punkt i Bevidstheden. Denne Forhærdelse maa overvindes, men for at den i Sandhed skal overvindes, maa man gaae aldeles den modsatte Vej af den, der fører til Musikken. Naar man nu

* Horats Breve I, 2, 42: »Bonden staar og venter paa, at Bækken skal løbe af«.

anvender Musikken, saa gaaer man aldeles den urigtige Vei og gjør Patienten endnu mere afsindig, om han end synes at ophøre at være det.

Hvad jeg her har sagt om Taminos Fløitespil, kan jeg vel gjerne lade staae uden Frygt for at see det misforstaaet. Det er ingenlunde min Hensigt at negte, hvad der jo ogsaa flere Gange er indrømmet, at Musikken kan som Accompagnement have sin Betydning, idet den da træder ind paa et fremmed Gebeet, Sprogets nemlig; Feilen i Tryllefløiten er imidlertid den, at det, hele Stykket tenderer til, er Bevidsthed, og altsaa er Stykkets egentlige Tendens at ophæve Musikken, og dog skal det være en Opera, og end ikke denne Tanke er klar i Stykket. Som Udviklingens Maal er sat den ethisk bestemte Kjærlighed eller den ægteskabelige Kjærlighed, og deri ligger Stykkets Grundfeil; thi lad denne forresten være, geistlig eller verdslig talt, hvad den være vil, een Ting er den ikke, den er ikke musikalsk, ja den er absolut umusikalsk.

Den første Arie har altsaa i musikalsk Henseende sin store Betydning som det umiddelbar-musikalske Udtryk for hele Papagenos Liv, og Historie, der i samme Grad som Musik er det absolut adæqvate Udtryk for denne, kun i uegentlig Forstand er Historie. Klokkespillet derimod er det musikalske Udtryk for hans Virksomhed, om hvilken man igjen kun kan faae en Forestilling gjennem Musik; den er fortryllende, fristende, tillokkende ligesom hiin Mands Spil, der bragte Fiskene til at standse og lytte.

De Replikker, som skyldes enten Schikaneder eller den danske Oversætter, ere i Almindelighed saa vanvittige og dumme, at det næsten bliver ubegribeligt, hvorledes Mozart har bragt det ud deraf, han har gjort. At lade Papageno sige om sig selv: jeg er et Naturmenneske, og saaledes i samme Nu gjøre sig selv til Løgner, kan ansees for et Exempel *instar omnium*. En Undtagelse kunde man gjøre med de Ord i Texten til den første Arie, at han sætter de Piger, han fanger, ind i sit Buur. Hvis man nemlig vil lægge lidt mere i dem end hvad formodentlig Forfatteren selv har lagt i dem, saa betegne de netop det Uskadelige i Papagenos Virksomhed, saaledes som vi ovenfor have antydet det.

---

hiin Mands Spil] sigter maaske til Hauchs Digt »Bjergpigen« (Lyriske Digte 1854 S. 247). sige om sig selv] Tryllefløjten, Syngestykke af Schickaneder. Med Musik af Mozart. Anden, forandrede Udg. Kbhvn. 1826. 3. Akt. 3. Scene, Papageno (til Præsterne): Jeg er et Naturmenneske, der osv. Paa 1. Udg., Kbhvn. 1816, er N. T. Bruun navngiven som Oversætteren. den første Arie] Fuglefængervisen: »Jeg gjør ej heller længe Cour, de smutte selv ind i mit Buur«.

Vi forlade nu den mythiske Papageno. Den virkelige Papagenos Skjebne kan ikke beskjeftige os, vi ønske ham til Lykke med hans lille Papagena, og vi tillade ham gjerne at søge sin Glæde i at befolke en Urskov eller en heel Verdensdeel med lutter Papagenoer.

Tredie Stadium.

Dette Stadium er betegnet med Don Juan. Her er jeg ikke som ved det Foregaaende i det Tilfælde at maatte udsondre en enkelt Deel af en Opera, her gjelder det ikke om at adskille men at sammenfatte, da den hele Opera væsentlig er et Udtryk for Ideen, og med Undtagelse af et Par enkelte Nummere væsentlig hviler i denne, med dramatisk Nødvendighed graviterer til denne som til sit Centrum. Man vil derfor her atter have Leilighed til at see, i hvilken Betydning jeg kan kalde de foregaaende Stadier ved dette Navn, naar jeg kalder det tredie Stadium Don Juan. Tidligere har jeg allerede erindret om, at de ikke have nogen særlig Existents, og naar man gaaer ud fra dette tredie Stadium, der egentlig er det hele Stadium, saa kan man ikke saa godt betragte dem som eensidige Abstraktioner, eller foreløbige Anticipationer, men snarere som Ahnelser om Don Juan, kun at det dog bestandig bliver tilbage, der berettiger mig nogenlunde til at bruge det Udtryk Stadium, at de ere eensidige Ahnelser, at hver af dem kun ahner een Side.

Modsigelsen paa det første Stadium laae i, at Attraaen ingen Gjenstand kunde faae, men uden at have attraaet var i Besiddelse af sin Gjenstand, og derfor ikke kunde komme til at attraae. Paa det andet Stadium viser Gjenstanden sig i sin Mangfoldighed, men idet Attraaen i denne Mangfoldighed søger sin Gjenstand, har den dog i dybere Forstand ingen Gjenstand, den er endnu ikke bestemmet som Attraa. I Don Juan derimod er Attraaen absolut

---

med lutter Papagenoer: Tryllefløjten, 2. Udg., 4. Akt, 10. Scene, Duet mellem Papageno og Papagena: os Himlen alt sit Held forlener, naar mange, mange Papagener forøge vore Glæders Tal!

bestemmet som Attraa, er i intensiv og extensiv Forstand den umiddelbare Eenhed af de tvende foregaaende Stadier. Det første Stadium attraaede idealt, det Ene; det andet attraaede det Enkelte under Bestemmelsen af det Mangfoldige, det tredie Stadium er Eenheden heraf. Attraaen har i det Enkelte sin absolute Gjenstand, den attraaer det Enkelte absolut. Heri ligger det Forføreriske, hvorom vi siden skulle tale. Attraaen er derfor paa dette Stadium absolut sand, seierrig, triumpherende, uimodstaaelig og dæmonisk. Man maa derfor naturlig ikke oversee, at her ikke er Talen om Attraaen i et enkelt Individ, men om Attraaen som Princip, aandelig bestemmet som Det, Aanden udelukker. Dette er den sandselige Genialitets Idee, saaledes som vi ogsaa ovenfor have antydet den. Udtrykket for denne Idee er Don Juan, og Udtrykket for Don Juan er igjen ene og alene Musik. Det er især disse to Betragtninger, der idelig fra forskjellige Sider i det Følgende vil blive fremhævet, hvorved da tillige indirekte vil føres Beviset for denne Operas classiske Betydning. For imidlertid at gjøre det lettere for Læseren at vedligeholde Oversigten, vil jeg søge at samle de adspredte Betragtninger under enkelte Punkter.

At sige noget Enkelt om denne Musik er ikke min Hensigt, og især skal jeg med alle gode Aanders Bistand vogte mig for at sammenskrække en Mængde intetsigende men meget larmende Prædikater, eller i lingvistisk Geilhed at forraade Sprogets Impotents, og det saameget mere, da jeg ikke anseer det for en Ufuldkommenhed hos Sproget men for en høi Potents, men derfor og er desto villigere til at anerkjende Musikken indenfor sin Grændse. Det jeg derimod vil, er deels at belyse Ideen fra saa mange Sider som muligt, og dennes Forhold til Sproget, og derved bestandig mere og mere bespænde det Territorium, hvor Musikken har hjemme, ligesom ængste den til at bryde frem, uden at jeg dog kan sige Mere om den, idet den lader sig høre, end: hør. Jeg mener dermed at have villet gjøre det Høieste, som Æsthetikken er istand til at gjøre; om det skal lykkes mig, er en anden Sag. Kun paa et enkelt Sted vil et Prædikat som et Stikbrev angive dens Signalement, uden at jeg derfor skal glemme eller tillade Læseren at glemme, at Den, der har et Stikbrev i Haanden, derfor ingenlunde har paagrebet Den, paa hvem det lyder. Ogsaa Operaens hele Anlæg, dens indre Bygning, vil paa sit Sted blive Gjenstand for særskilt Omtale, men atter igjen saaledes, at jeg ikke indlader mig paa at raabe høit for To: O! bravo schwere Noth Gotts Blitz bravissimo, men kun bestandig frister det Musikalske frem, og dermed mener at have villet gjøre det Høieste,

man i reen æsthetisk Forstand formaaer at gjøre ved det M
Det jeg altsaa vil give, er ikke en fortløbende Comm
Musikken, der dog væsentlig ikke kan indeholde Andet en
tive Tilfældigheder og Idiosynkrasier og kun kan henven
noget Tilsvarende hos Læseren. Selv en saa smagfuld
reflexionsriig, i sit Udtryk saa mangfoldig Commentator som D
har dog ikke kunnet undgaae, paa den ene Side, at hans
ning udarter til Ordgyderi, der skal danne Vederlag for
Tonerigdom, eller lyder som en mat Efterklang, et blegt
Mozarts fuldtonige yppige Frodighed, paa den anden
Don Juan snart bliver Mere end han er i Operaen,
reflekterende Individ, snart bliver Mindre. Det Sidste h
ligviis sin Grund i, at det dybe, absolute Point i Don
undgaaet Hotho, for ham er Don Juan dog kun de
Opera, den er ikke qvalitativ forskjellig fra alle andre
Men naar man ikke har indseet dette med det specula
allestedsnærværende Sikkerhed, saa kan man ikke tale v
eller retteligen om Don Juan, om man end, hvis ma
indseet det, var istand til at tale langt herligere og rigere
for Alt sandere derom, end Den der her vover sig ti
Ordet. — Derimod vil jeg bestandig opspore det Musika
Ideen, Situationen o. s. v., udlytte det, og naar jeg da
Læseren til at blive i den Grad musikalsk receptiv, at h
at høre Musikken, skjøndt han Intet hører, da har jeg fu
min Opgave, da forstummer jeg, da siger jeg til Læsere
mig selv: hør. I venlige Genier, som beskytte al uskyldig
hed, til Eder befaler jeg mit hele Sind, bevogter I de a
Tanker, at de maae findes Gjenstanden værdige, danner I
til et velklingende Instrument, lader I Veltalenhedens m
ninger ile hen over den, sender I frugtbare Stemninge
qvægelse og Velsignelse! I retfærdige Aander, I som h
ved Grændseskjellene i Skjønhedens Rige, vogter paa m
ikke i forvirret Begeistring og blind Iver for at gjøre D
til Alt, gjør den Uret, forkleiner den, gjør den til noget A
hvad den virkelig er, hvilket er det Høieste! I stærke Aa
vide at gribe Menneskets Hjerte, staaer mig bi, at jeg r
Læseren, ikke i Lidenskabens Garn eller Veltalenhedens
men i Overbeviisningens evige Sandhed.

Dr. Hotho' Vorstudien für Leben und Kunst, herausgegeben vo
Hotho, Stuttgart u. Tübingen 1835, S. 92 ff.

1. SANDSELIG GENIALITET, BESTEMMET SOM FORFØRELSE.

Naar Ideen til Don Juan er opstaaet, vides ikke, kun saa Meget er vist, at den tilhører Christendommen og igjennem Christendommen igjen tilhører Middelalderen. Hvis man ikke med nogenlunde Sikkerhed kunde forfølge Ideen tilbage til dette verdenshistoriske Afsnit i den menneskelige Bevidsthed, saa vilde en Betragtning af Ideens indre Beskaffenhed strax fjerne enhver Tvivl. Middelalderen er overhovedet Repræsentationens Idee, deels bevidst, deels ubevidst; det Totale repræsenteres i et enkelt Individ, dog saaledes at det kun er en enkelt Side, der er bestemmet som Totalitet og som nu kommer tilsyne i et enkelt Individ, der derfor er baade Mere og Mindre end et Individ. Ved Siden af dette Individ staaer da et andet Individ, der ligesaa totalt repræsenterer en anden Side af Livets Indhold, saaledes Ridderen og Skolastikeren, den Geistlige og den Læge. Livets storartede Dialektik anskueliggjøres her bestandig i repræsenterende Individer, der som oftest parviis staae lige overfor hinanden, Livet er bestandig kun forhaanden *sub una specie,* og den store dialektiske Eenhed, der i Eenhed eier Livet *sub utraque specie*, ahnes ikke. Modsætningerne staae derfor som oftest indifferente udenfor hinanden. Dette veed Middelalderen ikke af. Saaledes realiserer den selv ubevidst Repræsentationens Idee, medens først en senere Betragtning seer Ideen deri. Sætter Middelalderen for sin egen Bevidsthed et Individ som Repræsentant for Ideen, saa sætter den gjerne ved Siden deraf et andet Individ i Forhold dertil; dette Forhold er da i Almindelighed et comisk Forhold, hvor det ene Individ ligesom boder paa det andets uforholdsmæssige Størrelse til det virkelige Liv. Saaledes har Kongen Narren ved Siden af sig, Faust Wagner, Don Qvixote Sancho Pansa, Don Juan Leporello. Denne Formation tilhører ogsaa væsentlig Middelalderen. Ideen tilhører altsaa Middelalderen, i Middelalderen tilhører den igjen ikke en enkelt Digter, den er en af disse urkraftige Ideer, der med autochthonisk Oprindelighed bryde ud af det folkelige Livs Bevidstheds-Verden. Spliden mellem Kjødet og Aanden, som

---

sub una specie under een Form, set fra een Side. sub utraque specie set fra begge Sider.

Christendommen har bragt ind i Verden, maatte Middelalder gjøre til Gjenstand for sin Betragtning, og til den Ende gjøre stridende Kræfter hver for sig til en Anskuelsens Gjenstand. Do Juan er nu, om jeg saa tør sige, Kjødets Incarnation eller Kjøde Beaandelse af Kjødets egen Aand. Dette er allerede tilstrækkel fremhævet i det Foregaaende; hvad jeg her derimod vil gjøre o mærksom paa er, om man bør henføre Don Juan til den ti ligere eller sildigere Middelalder. At han staaer i et væsentli Forhold til Middelalderen, bemærker vist Enhver let. Enten han nu den splidagtige, misforstaaede Anticipation af det Erotisl der kom for Dagen i Ridderen, eller Riddervæsenet er en end kun relativ Modsætning til Aanden, og først idet Modsætning endnu dybere kløftede sig, først da kom Don Juan tilsyne, sc det Sandselige, der paa Liv og Død er Aanden imod. Ridd Tidens Erotik har en vis Lighed med Græcitetens, denne er nem sjælelig bestemt ligesom hiins, men Forskjellen er den, at den sjælelige Bestemmethed ligger indenfor en almindelig aandelig I stemmethed, eller en Bestemmethed som Totalitet. Qvindelighede Idee er bestandig paa mange Maader i Bevægelse, hvilket ikke v Tilfælde i Græciteten, hvor Enhver kun var skjøn Individualit men Qvindeligheden ikke ahnedes. Ridderens Erotik var der ogsaa i Middelalderens Bevidsthed i et nogenlunde forsonligt F hold til Aanden, om end Aanden i sin nidkjære Strenghed hav den mistænkt. Gaaer man nu ud fra, at Aandens Princip er ind i Verden, saa kan man enten tænke sig, at først kom d grelleste Modsætning, den meest himmelraabende Adskillelse, derpaa formildedes den efterhaanden. I saa Fald tilhører D Juan den tidligere Middelalder. Antager man derimod, at F holdet successivt udviklede sig til denne absolute Modsætning, s ledes som det ogsaa er naturligere, idet Aanden mere og me trækker sine Actier ud af det forenede Firma, for at virke ale hvorved det egentlige σκανδαλον fremkommer, saa tilhører Dc Juan den senere Middelalder. Vi føres da i Tiden hen til c Punkt, hvor Middelalderen er ifærd med at hæve sig, hvor vi ogsaa træffe en beslægtet Idee, nemlig Faust, kun at Don Ju maa lægges lidt tidligere. Idet Aanden ene og alene bestemn som Aand giver Afkald paa denne Verden, føler, at den ikke bl ikke er dens Hjem men end ikke er dens Skueplads, trækker s op i de høiere Regioner, saa lader den det Verdslige tilbage sc

---

σκάνδαλον Forargelse.

Tumleplads for den Magt, den altid har levet i Strid med, og som den nu viger Pladsen for. Idet da Aanden løser sig fra Jorden, saa viser Sandseligheden sig med hele sin Magt, den har Intet at indvende mod Skiftet, den indseer ogsaa det Gavnlige i at blive separeret, og er glad ved at Kirken ikke formaaer dem til at blive sammen, men overhugger Baandet, der bandt dem. Stærkere end nogensinde før vaagner nu Sandseligheden i hele sin Rigdom, i hele sin Fryd og Jubel, og som Eneboeren i Naturen, det indesluttede Eccho, der aldrig taler først til Nogen eller taler uden at blive spurgt, fandt saa stor Behag i Ridderens Jagthorn og i hans Elskovs-Melodier, i Hundeglammet, i Hestenes Fnysen, at det aldrig blev træt af at gjentage det atter og atter og tilsidst ligesom ganske sagte for sig selv, for ikke at glemme det, saaledes blev hele Verden en fra alle Sider gjenlydende Bolig for Sandselighedens verdslige Aand, medens Aanden havde forladt Verden. Middelalderen veed meget at tale om et Bjerg, som ikke er funden paa noget Kort, det hedder Venus-Bjerget. Der har Sandseligheden sit Hjem, der har den sine vilde Glæder, thi den er et Rige, en Stat. I dette Rige har Sproget ikke hjemme, ikke Tankens Besindighed, ikke Reflexionens møiefulde Erhverven, der lyder blot Lidenskabens elementariske Stemme, Lysternes Spil, Beruselsens vilde Larm, der nydes blot i evig Tummel. Dette Riges Førstefødte er Don Juan. At det er Syndens Rige, er dermed endnu ikke sagt, thi det maa fastholdes i det Øieblik, da det viser sig i æsthetisk Indifferents. Først idet Reflexionen træder til, viser det sig som Syndens Rige, men da er Don Juan dræbt, da forstummer Musikken, da seer man kun den fortvivlede Trods, der afmægtig stemmer imod, men som ingen Consistents kan finde, end ikke i Toner. Idet Sandseligheden viser sig som Det, der skal udelukkes, som Det, Aanden ikke vil have med at gjøre, uden at dog denne endnu har fældet Dom over det eller fordømt det, da antager det Sandselige denne Skikkelse, er det Dæmoniske i æsthetisk Indifferents. Det er kun et Øiebliks Sag, snart er Alt forandret, da er ogsaa Musikken forbi. Faust og Don Juan ere Middelalderens Titaner og Giganter, der i Bestræbelsernes Storartethed ikke ere forskjellige fra hine i Oldtiden, men vel deri, at de staae isolerede, ikke danne en Forening af Kræfter, der ved Foreningen først blive himmelstormende; men al Kraft er samlet i dette ene Individ.

Don Juan er altsaa Udtrykket for det Dæmoniske bestemmet som det Sandselige, Faust er Udtrykket for det Dæmoniske bestemmet som det Aandelige, den christelige Aand udelukker. Disse

Ideer staae i et væsentligt Forhold til hinanden, og have megen Lighed, og man kunde altsaa vente, at de ogsaa havde det til fælleds, at de begge vare blevne opbevarede i et Sagn. Dette er som bekjendt Tilfældet med Faust. Der existerer en Folkebog hvis Titel er noksom bekjendt, om den end selv er mindre brugt hvilket især er besynderligt i vor Tid, hvor man har saa travlt med Ideen til Faust. Saaledes gaaer det, medens enhver vordende Privatdocent eller Professor, som aandelig moden, mener at accreditere sig ved det læsende Publicums Hof ved at udgive en Bog om Faust, hvori han trolig gjentager hvad alle andre Licentiater og videnskabelige Confirmander allerede have sagt, saa mener han at turde oversee en saadan lille ubetydelig Folkebog. Det falder ham aldrig ind, at det dog er saa skjønt, at det sande Store er tilfælleds for Alle, at en Bondekarl gaaer hen til Triblers Enke eller til en Visekone paa Halmtorvet, og læser den halvhøit for sig selv paa samme Tid som Göthe digter en Faust. Og i Sandhed, denne Folkebog fortjener at paaagtes, den har fremfor Alt, hvad man anpriser som en hæderlig Egenskab ved Viin, den har Bouquet, den er en fortræffelig Afpropning fra Middelalderen, og idet man aabner den, strømmer en saa krydret, liflig og eiendommelig Duft En imøde, at man bliver ganske besynderlig tilmode. Dog nok herom, det jeg vilde gjøre opmærksom paa var blot, at der intet saadant Sagn findes om Don Juan. Ingen Folkebog, ingen Vise har ved bestandig at udkomme i dette Aar bevaret den i Erindringen. Formodentlig har der dog existeret et Sagn, men dette har efter al Sandsynlighed indskrænket sig til et ganske enkelt Vink, der maaskee har været endnu kortere end de faa Stropher, der ligge til Grund for Bürgers Lenore. Maaskee har det blot indeholdt en Talangivelse, thi jeg skulde tage meget feil, om ikke det nærværende Tal 1003 tilhører et Sagn. Et Sagn, der ikke indeholder Andet, synes noget fattigt, og forsaavidt lader det sig let forklare, at det ikke er skriftlig optegnet,

---

en Folkebog] Den i den ganske Verden bekjendte Ertz-Sort-Kunstner og Trold-Karl Doctor Johan Faust, og Hans med Djevelen oprettede Forbund, Forundringsfulde Levnet og skrækkelige Endeligt. Kjøbenh., tilkjøbs i Ulkegaden Nr. 107 (uden Aar). Findes mellem S. K's Papirer, se Af Søren Kierkegaards Efterladte Papirer 1833—1843 S. 176. Triblers Enke] »E M Tribler, Bogbinder Enke. Holmensgade 114« (tidligere Holmensgade 107 = Ulkegade 107), forlagde i Aarene 1818—1839 en Mængde folkelige Viser. de faa Stropher] »Der Mond der scheint so helle, die Todten reiten schnelle« og »Graut Liebchen auch? Wie sollte mir grauen? Ich bin ja bei dir«. Se Gedichte von Gottfried August Bürger, herausg. von J. Tittmann, Leipzig 1869, S. 319.

men dog har dette Tal en fortræffelig Egenskab, en lyrisk Dumdristighed, som Mange maaskee ikke bemærke, fordi de ere saa vante til at see det. Skjøndt denne Idee saaledes ikke har fundet sit Udtryk i et Folkesagn, saa er den paa en anden Maade bleven opbevaret. Som bekjendt har nemlig Don Juan existeret langt tilbage i Tiden som et Fjellebodsstykke, ja dette er vel egentlig dets første Existents. Men her er Ideen bleven opfattet comisk, som det overhovedet er mærkeligt, at saa dygtig Middelalderen var i at udruste Idealer, ligesaa sikker var den i at see det Comiske, der laae i Idealets overnaturlige Størrelse. At gjøre Don Juan til en Pralhans, der bildte sig ind at have forført alle Piger, at lade Leporello troe hans Løgne, var vel ikke et aldeles uheldigt comisk Anlæg. Og har dette end ikke været Tilfældet, har dette end ikke været Opfattelsen, saa kunde den comiske Vending dog aldrig udeblive, da den ligger i Modsigelsen mellem Helten og det Theater, han bevæger sig paa. Saaledes kan man ogsaa lade Middelalderen fortælle om Helte, der vare saa kraftfuldt byggede, at de havde en halv Alen mellem Øinene, men hvis et almindeligt Menneske vilde træde frem paa Scenen og give sig Mine af at have en halv Alen mellem Øinene, saa er det Comiske i fuld Gang.

Hvad her er blevet sagt angaaende Sagnet om Don Juan, skulde ikke her have fundet sin Plads, hvis det ikke stod i et nærmere Forhold til denne Undersøgelses Gjenstand, hvis det ikke tjente til at føre Tanken til det engang bestemte Maal. Grunden til, at denne Idee i Sammenligning med Faust har en saa fattig Fortid, ligger vistnok deri, at der laae noget Gaadefuldt i den, saa længe man ikke indsaae, at Musik var dens egentlige Medium. Faust er Idee, men en Idee, der tillige væsentlig er Individ. At tænke sig det Aandelig-dæmoniske concentreret i eet Individ er Tænkningens egen Medfør, hvorimod at tænke sig det Sandselige i et Individ ikke lader sig gjøre. Don Juan ligger i den bestandige Svæven mellem at være Idee, det vil sige Kraft, Liv, — og Individ. Men denne Svæven er den musikalske Zittren. Naar Havet bevæger sig oprørt, da danne i denne Uro de skummende Bølger Billeder, ligesom Væsener; det er som om det var disse Væsener, der satte Bølgerne i Bevægelse, og dog er det omvendt Bølgegangen, der danner dem. Saaledes er Don Juan et Billede, der bestandig kommer tilsyne, men ikke vinder Skikkelse og Consistents, et Individ, der bestandig dannes, men ikke bliver færdigt, hvis Historie man intet Andet fornemmer om, end ved at lytte til Bølgernes Larmen. Naar Don Juan fastholdes saaledes, da bliver der Mening og dyb Betydning i Alt. Tænker jeg mig et enkelt Individ,

seer jeg ham eller hører jeg ham tale, saa bliver det comisk, at han har forført 1003; thi saasnart han er et enkelt Individ, falder Accenten paa et ganske andet Sted, det udhæves nemlig, hvem han har forført og hvorledes. Sagnets og Folketroens Naivitet kan det lykkes at udsige Sligt uden at ahne det Comiske; Reflexionen er det umuligt for. Naar han derimod opfattes i Musik, da har jeg ikke det enkelte Individ, da har jeg Naturmagten, det Dæmoniske, der ligesaalidt bliver træt af at forføre eller færdigt med at forføre som Vinden med at storme, Havet med at vugge sig, eller et Vandfald med at styrte sig ned fra sin Høide. Forsaavidt kan Tallet paa de Forførte ligesaa godt være et hvilketsomhelst andet, langt større. Det er ofte et ikke let Arbeide, naar man skal oversætte Texten til en Opera, at gjøre dette saa nøiagtigt, at Oversættelsen ikke blot bliver syngelig, men i Mening nogenlunde harmonerer med Texten og saaledes med Musikken. Som et Exempel paa, at det stundom kan være aldeles ligegyldigt, vil jeg anføre Talstørrelsen i Listen i Don Juan, uden at jeg derfor tager Sagen saa letsindigt som Folk vel i Almindelighed vilde tage det, og mene, at Sligt kommer det ikke an paa. Jeg tager tvertimod Sagen i høi Grad æsthetisk alvorligt, og derfor mener jeg at det er ligegyldigt. Kun vil jeg anprise een Egenskab ved det Tal 1003, at det nemlig er ulige og tilfældigt, hvilket ingenlunde er uvigtigt, det gjør nemlig det Indtryk, at Listen ingenlunde er afsluttet, men at Don Juan tvertimod er i Farten; man kommer næsten til at beklage Leporello, der ikke blot skal, som han selv siger, holde Vagt udenfor Døren, men derhos føre et saa vidtløftigt Bogholderi, at det kunde give en routineret Expeditionssecretair nok at bestille.

Saaledes som Sandseligheden er opfattet i Don Juan — som Princip —, har den aldrig før været opfattet i Verden; det Erotiske bestemmes derfor ogsaa her ved et andet Prædikat, Erotikken er her Forførelse. Mærkeligt nok, Ideen til en Forfører mangler Græciteten aldeles. Ingenlunde er det min Mening derfor at ville rose Græciteten, thi saavel Guder som Mennesker vare, hvad der er Alle vitterligt nok, skjødesløse i Elskovssager; ikke heller at dadle Christendommen, thi den har jo kun Ideen udenfor sig. Grunden til, at Græciteten mangler denne Idee, ligger deri, at hele dens Liv er bestemt som Individualitet. Det Sjælelige er saaledes det Fremherskende eller altid i Samklang med det Sandselige. Dens Elskov var derfor sjælelig, ikke sandselig, og det er Det, der indgyder den Blufærdighed, der hviler over al græsk Elskov. De forelskede dem i en Pige, de satte Himmel og Jord i Bevægelse for at komme i Besiddelse af hende; naar dette lykkedes dem, da

bleve de maaskee trætte deraf og søgte ny Elskov. I Ustadighed kunne de vel have en vis Lighed med Don Juan, og for blot at nævne een, Herkules kunde vel bringe en ret antagelig Liste tilveie, naar man betænker, at han stundom tog sig af hele Familier, der talte indtil 50 Pigebørn, og saaledes som en Familie-Svigersøn gjorde det af med dem alle, efter Nogles Beretning i een eneste Nat. Imidlertid er han dog væsentlig forskjellig fra en Don Juan, han er ingen Forfører. Naar man nemlig tænker den græske Elskov, saa er den ifølge sit Begreb væsentlig trofast, netop fordi den er sjælelig, og det er det Tilfældige i det enkelte Individ, at han elsker Flere, og i Forhold til de Flere han elsker er det igjen tilfældigt, hver Gang han elsker en Ny; idet han elsker Een, tænker han ikke paa den Næste. Don Juan er derimod fra Grunden af en Forfører. Hans Elskov er ikke sjælelig men sandselig, og sandselig Elskov er efter sit Begreb ikke trofast, men absolut troløs, den elsker ikke Een, men Alle, det vil sige, den forfører Alle. Den er nemlig kun i Momentet, men Momentet er i Begrebet tænkt Summen af Momenter, og saaledes har vi Forføreren. Den ridderlige Elskov er ogsaa sjælelig og derfor ifølge sit Begreb væsentlig trofast, kun den sandselige er efter sit Begreb væsentlig troløs. Men denne dens Troløshed viser sig ogsaa paa en anden Maade, den bliver nemlig bestandig kun en Gjentagelse. Den sjælelige Elskov har i dobbelt Forstand det Dialektiske i sig. Deels har den nemlig Tvivlen og Uroen i sig, om den ogsaa vil blive lykkelig, see sit Ønske opfyldt og blive elsket. Denne Bekymring har den sandselige Elskov ikke. Selv en Jupiter er uvis paa sin Seir, og dette kan ikke være anderledes, ja han selv kan ikke ønske det anderledes. Med Don Juan er det ikke Tilfældet, han gjør kort Proces og maa altid tænkes absolut seierrig. Dette kunde synes en Fordeel for ham, men er dog egentlig en Fattigdom. Paa den anden Side har den sjælelige Elskov ogsaa en anden Dialektik, den er nemlig en forskjellig ogsaa i Forhold til ethvert enkelt Individ, der er Elskovens Gjenstand. Deri ligger dens Rigdom, dens fyldige Indhold. Saaledes er dette ikke Tilfældet med Don Juan. Dertil har han nemlig ikke Tid, Alt er for ham blot Momentets Sag. At see hende og elske hende, det var Eet, det kan man i en vis Forstand sige om den sjælelige Elskov, men deri er der ogsaa blot antydet en Begyndelse. Med Hensyn til Don Juan gjelder det paa en anden Maade. At see hende og elske hende

---

50 Pigeborn] Thespios' Døtre, se Nitsch Neues mythol. Wörterb. I S. 815 ff.

er Eet, dette er i Momentet, i samme Moment er Alt forbi, og det Samme gjentager sig i det Uendelige. Tænker man det Sjælelige ind i Don Juan, saa bliver det en Latterlighed og en Selvmodsigelse, der end ikke er i Ideens Medfør, at sætte 1003 ved Spanien. Det bliver en Overdrivelse, som virker forstyrrende, om man end vilde bilde sig ind, at man tænkte ham idealt. Har man nu ikke andet Medium for at beskrive denne Elskov end Sproget, saa er man i Forlegenhed, thi saasnart man har opgivet den Naivitet, der i al Troskyldighed kan fastholde, at der ved Spanien staaer 1003, saa fordrer man noget Mere, nemlig den sjælelige Individualiseren. Det Æsthetiske er ingenlunde tilfredsstillet ved at man saaledes slaaer Alt i Hartkorn og vil forbause ved Talstørrelser. Den sjælelige Elskov bevæger sig netop i det individuelle Livs rige Mangfoldighed, hvor Nuancerne ere det egentlig Betydningsfulde. Den sandselige Elskov kan derimod slaae Alt i Hartkorn. Det Væsentlige for den er Qvindeligheden ganske abstrakt, og i det Høieste den mere sandselige Differents. Den sjælelige Elskov er Bestaaen i Tiden, den sandselige Forsvinden i Tiden, men det Medium, som udtrykker dette, er netop Musikken. Dette er Musikken ypperlig skikket til at udføre, da den er langt abstraktere end Sproget og derfor ikke udtaler det Enkelte men det Almindelige i hele dets Almindelighed, og dog udtaler denne Almindelighed ikke i Reflexionens Abstraction, men i Umiddelbarhedens Concretion. Som et Exempel paa, hvad jeg mener, vil jeg lidt nærmere omtale den anden Tjener-Arie: Listen paa de Forførte. Dette Nummer kan ansees for Don Juans egentlige Epos. Gjør altsaa Experimentet, hvis Du tvivler om Rigtigheden af mit Udsagn! Tænk Dig en Digter, udrustet af Naturen lykkeligere end Nogen før ham, giv ham Udtrykkets Frodighed, giv ham Herredømme og Myndighed over Sprogets Magter, lad Alt, hvori der er Livsaande, være ham lydigt, hans mindste Vink underdanigt, lad Alt vente færdigt og beredt paa hans Commando-Ord, lad ham være omringet af en talrig Skare af lette Blinkere, rapfodede Ilbud, der indhente Tanken i dens hurtigste Flugt, lad Intet kunne undgaae ham, ikke den mindste Bevægelse, lad ingen Hemmelighed, intet Uudsigeligt blive tilbage for ham i den hele Verden — giv ham derpaa den Opgave at besynge Don Juan episk, at oprulle Listen paa de Forførte. Hvad vil Følgen blive — han vorder aldrig færdig. Det Episke har den Feil, om man saa vil, at det kan blive ved saalænge som det skal være, hans Helt, Improvisatoren, Don Juan kan blive ved saalænge det skal være. Digteren vil nu gaae ind i Mangfoldigheden, der vil bestandig blive nok

deri, der vil glæde, men han vil aldrig opnaae den Virkning, som Mozart har opnaaet; thi selv om han omsider blev færdig, vilde han dog ikke have sagt det Halve af det, Mozart i dette ene Nummer har udtrykt. Mozart har nu ikke indladt sig paa Mangfoldigheden, det er visse store Formationer, der bevæge sig forbi. Dette har sin tilstrækkelige Grund i Mediet selv, i Musikken, der er for abstrakt til at udtrykke Differentserne. Det musikalske Epos bliver saaledes forholdsviis noget kort, og dog har det paa en uforlignelig Maade den episke Egenskab at kunne blive ved saalænge det skal være, da man nemlig bestandig kan lade det begynde forfra og høre det og atter høre det, netop fordi det Almindelige er udtrykt og i Umiddelbarhedens Concretion. Man hører ikke her Don Juan som et enkelt Individ, ikke hans Tale, men man hører Stemmen, Sandselighedens Røst, og den hører man gjennem Qvindelighedens Længsler. Kun paa den Maade kan Don Juan blive episk, at han bestandig bliver færdig og bestandig kan begynde forfra, thi hans Liv er Summen af repellerende Momenter, der ingen Sammenhæng have, hans Liv er som Momentet Summen af Momenter, som Summen af Momenter Momentet. I denne Almindelighed, i denne Svæven mellem at være Individ og Naturkraft ligger Don Juan; saasnart han bliver Individ faaer det Æsthetiske ganske andre Kategorier. Derfor er det ogsaa ganske i sin Orden og har dyb indre Betydning, at i den Forførelse, der foregaaer i Stykket, Zerlines, Pigen er en almindelig Bondepige. Hykkelske Æsthetikere, der under Skin af at forstaae Digtere og Componister bidrage Alt til disses Misforstaaelse, ville maaskee belære os, at Zerline er en ualmindelig Pige. Enhver, der mener dette, viser, at han har totalt misforstaaet Mozart og at han bruger feile Kategorier. At han misforstaaer Mozart er klart nok; thi Mozart har med Flid holdt Zerline saa ubetydelig som mulig, Noget som ogsaa Hotho er opmærksom paa, uden dog at see den dybe Grund. Hvis nemlig Don Juans Elskov havde været anderledes bestemmet end som sandselig, hvis han i aandelig Betydning havde været en Forfører, Noget, der senere skal blive Gjenstand for Betragtningen, da vilde det have været en Grundfeil ved Stykket, at Heltinden i den Forførelse, der dramatisk beskjeftiger os i Stykket, er en lille Bondepige. Da fordrede det Æsthetiske, at man havde sat ham en vanskeligere Opgave. For Don Juan derimod gjelder disse Differentser ikke. Hvis jeg kunde tænke mig, at han førte en slig Tale om sig selv, da vilde han maaskee sige: »I tager feil, jeg er ingen Ægtemand, der behøver en ualmindelig Pige for at blive lykkelig; det, hvorved jeg bliver

lykkelig, har enhver Pige, og derfor tager jeg dem alle.« Saaledes maae de Ord forstaaes, jeg alt tidligere har berørt: selv tre Snese Aars Coquetter — eller et andetsteds: *pur chè porti la gonella, voi sapete quel chè fà.* For Don Juan er enhver Pige en almindelig Pige, ethvert Elskovseventyr en Hverdagshistorie. Zerline er ung og smuk, og hun er en Qvinde, dette er det Ualmindelige, som hun har tilfælleds med hundrede Andre, men det er ikke det Ualmindelige, Don Juan attraaer, men det Almindelige, det hun har tilfælleds med enhver Qvinde. Hvis dette ikke forholder sig saaledes, saa ophører Don Juan at være absolut musikalsk, saa fordrer det Æsthetiske Ordet, Replikken, medens nu, da det er Tilfældet, Don Juan er absolut musikalsk. Ogsaa fra en anden Side vil jeg belyse dette af Stykkets indre Bygning. Elvira er Don Juan en farlig Fjende; i de Replikker, der skyldes den danske Oversætter, udhæves dette ofte. At det er en Feil, at Don Juan faaer Replik, er vist nok, men deraf følger ikke, at Replikken ikke skulde indeholde en enkelt god Bemærkning. Don Juan frygter altsaa Elvira. Nu mener formodentlig en og anden Æsthetiker grundig at forklare dette ved at fremkomme med en lang Passiar om, at Elvira er en ualmindelig Pige o. s. v. Dette er Alt skudt forbi. Hun er ham farlig, fordi hun er forført. I samme Forstand, aldeles i samme Forstand, bliver Zerline ham farlig, naar hun er forført. Saasnart hun er forført, er hun løftet op i en høiere Sphære, der er en Bevidsthed i hende, som Don Juan ikke har. Derfor er hun ham farlig. Det er altsaa igjen ikke ved det Tilfældige, men ved det Almindelige, hun er ham farlig.

Don Juan er altsaa Forfører, hans Erotik Forførelse. Hermed er nu vel sagt Meget, naar det forstaaes rettelig, Lidet, naar det opfattes med en vis almindelig Uklarhed. Vi have allerede seet, at det Begreb, en Forfører, med Hensyn til Don Juan væsentlig er modificeret, idet Gjenstanden for hans Attraa er det Sandselige og dette alene. Dette var af Betydning for at vise det Musikalske i Don Juan. I Oldtiden fandt det Sandselige sit Udtryk i Plastikens tause Stilhed, i den christelige Verden maatte

---

pur che porti osv. naar hun blot bærer Skørt, ved I nok, hvad han gjør (Listearien). den danske Oversætter] Don Juan, Opera i tvende Akter, bearbejdet til Mozarts Musik af L. Kruse, Kbhvn. 1807, f. Ex. 1. Akt 10. Scene: (Don Juan om Elvira) Ha! staaer hun da i Pagt med onde Aander! 1. Akt 11. Scene: Don Juan (forbitret, i dybe Tanker) Fordømt, skal alle mine Planer strande paa dette Skiær? ak! fra det Øieblik jeg hende saae igien, slog tungt mit Hierte. I hendes Øie brænder der en Ild, som om et Væsen fra en anden Verden besiælte det.

det Sandselige bruse i hele sin utaalmodige Lidenskab. Skjøndt man nu saaledes med Sandhed kan sige, at Don Juan er en Forfører, saa har dette Udtryk, der let kan virke forstyrrende paa enkelte Æsthetikeres svage Hjerner, ofte givet Anledning til Misforstaaelse, idet man har skrabt Løst og Fast sammen, hvad der kunde siges om en Saadan, og uden videre overført det paa Don Juan. Snart har man da lagt sin egen Underfundighed for Dagen ved at opspore Don Juans, snart har man snakket sig hæs for at forklare hans Rænker og Snedighed, kort sagt, det Ord Forfører har givet Anledning til, at Enhver har været imod ham som han kunde bedst, har bragt sin Skjærv til en total Misforstaaelse. Om Don Juan maa man bruge det Udtryk Forfører med stor Forsigtighed, saafremt det er En mere magtpaaliggende at sige noget Rigtigt, end at sige noget Hvilketsomhelst. Dette er ikke fordi Don Juan er for god, men fordi han slet ikke falder ind under ethiske Bestemmelser. Jeg vilde derfor hellere kalde ham en Bedrager, da der dog altid ligger noget mere Tvetydigt deri. Til at være Forfører hører der altid en vis Reflexion og Bevidsthed, og saasnart denne er tilstede, da kan det være paa sit Sted at tale om List og Rænker og snedige Anløb. Denne Bevidsthed mangler Don Juan. Han forfører derfor ikke. Han attraaer, denne Attraa virker forførende; forsaavidt forfører han. Han nyder Attraaens Tilfredsstillelse; saasnart han har nydt den, da søger han en ny Gjenstand, og saaledes i det Uendelige. Han bedrager vel derfor, men dog ikke saaledes, at han forud anlægger sit Bedrageri, det er Sandselighedens egen Magt, der bedrager de Forførte, og det er snarere en Art Nemesis. Han attraaer og bliver bestandig ved at attraae, og nyder bestandig Attraaens Tilfredsstillelse. Til at være en Forfører mangler han Tiden før, hvori han lægger sin Plan, og Tiden efter, hvori han bliver sig sin Handling bevidst. En Forfører bør derfor være i Besiddelse af en Magt, som Don Juan ikke har, hvor vel udrustet han forøvrigt er — Ordets Magt. Saasnart vi give ham Ordets Magt, ophører han at være musikalsk, og den æsthetiske Interesse bliver en ganske anden. Achim v. Arnim taler etsteds om en Forfører i en ganske anden Stil, en Forfører der falder ind under ethiske Bestemmelser. Om ham bruger han et Udtryk, som i Sandhed, Dristighed og Prægnants næsten kan maale sig med et Buestrøg af Mozart. Han siger,

---

Achim v. Arnim] Armuth, Reichthum, Schuld und Busse der Gräfin Dolores, Werke VIII S. 25: Hätte Don Juan seine Vielseitigkeit gehabt, er hätte sich durch des Teufels Grossmutter vom Teufel los geschwatzt.

han kunde saaledes tale med en Qvinde, at hvis Fanden tog ham, saa snakkede han sig fra det, dersom han kunde komme til at tale med hans Oldemoder. Dette er den egentlige Forfører, den æsthetiske Interesse er her ogsaa en anden, nemlig: hvorledes, Methoden. Derfor ligger der noget meget Dybsindigt i, hvad der maaskee er undgaaet de Flestes Opmærksomhed, at Faust, der reproducerer Don Juan, kun forfører een Pige, medens Don Juan i hundredviis; men denne ene Pige er da ogsaa i intensiv Forstand ganske anderledes forført og tilintetgjort end alle de, Don Juan har bedraget; netop fordi Faust som Reproduktion har Aandens Bestemmelse i sig. En saadan Forførers Kraft er Talen, det vil sige Løgnen. Jeg hørte for nogle Dage siden en Landsoldat tale med en Anden om en Tredie, der havde bedraget en Pige; han gav ikke nogen vidtløftig Beskrivelse, og dog var hans Udtryk ganske fortræffeligt: »han kunde saadan med Løgn og saadan.« En slig Forfører er af en ganske anden Art end Don Juan, er væsentlig forskjellig fra ham, som man og kan see deraf, at han og hans Virksomhed er i høi Grad umusikalsk og i æsthetisk Henseende ligger indenfor Bestemmelsen af det Interessante. Gjenstanden for hans Attraa er derfor ogsaa, naar man tænker ham æsthetisk rigtig, noget Mere end det blot Sandselige.

Men hvad er det da for en Kraft, hvormed Don Juan forfører? Det er Attraaens, den sandselige Attraaes Energi. Han attraaer i enhver Qvinde den hele Qvindelighed, og deri ligger den sandselig idealiserende Magt, med hvilken han paa een Gang forskjønner og beseirer sit Bytte. Reflexen af denne gigantiske Lidenskab forskjønner og udvikler det Attraaede, det rødmer i forhøiet Skjønhed ved dens Gjenskin. Som den Begeistredes Ild med forførerisk Glands belyser selv de Uvedkommende, der staae i Forhold til ham, saaledes forklarer han i en langt dybere Forstand enhver Pige, da hans Forhold til hende er et væsentligt. Derfor svinde for ham alle endelige Differentser bort i Sammenligning med hvad der er Hovedsagen: at være en Qvinde. De Ældre forynger han ind i Qvindelighedens skjønne Midte, Børn næsten modner han i et Nu; Alt hvad der er Qvinde er hans Bytte *(pur chè porti la gonella, voi sapete quel chè fà)*. Imidlertid skal man nu ingenlunde forstaae det saaledes, som om hans Sandselighed var Blindhed; instinctagtigt veed han meget godt at gjøre Forskjel, og fremfor Alt, han idealiserer. Tænker jeg her et Øieblik tilbage paa et foregaaende Stadium, paa Pagen, saa vil Læseren maaskee erindre, at jeg allerede dengang, da der var Tale om ham, sammenstillede en Replik af Pagen med en Replik af Don Juan. Den mythiske

Page lod jeg blive staaende, den virkelige lod jeg gaae til Armeen. Tænkte jeg mig nu, at den mythiske Page havde løsrevet sig, var kommen i Bevægelse, saa vilde jeg her erindre om en Replik af Pagen, der passer paa Don Juan. Idet Cherubin nemlig let som en Fugl og dristig springer ud af Vinduet, gjør det et saa stærkt Indtryk paa Susanne, at hun er nær ved at daane, og da hun er kommen til sig selv udbryder hun: »see, hvor han løber — naa, gjør han ikke Lykke blandt Pigerne.« Dette er nemlig ganske rigtigt sagt af Susanne, og Grunden til hendes Daanen er ikke blot Forestillingen om det dristige Spring, men snarere at han allerede har gjort Lykke hos hende. Pagen er nemlig den tilkommende Don Juan, uden at dette dog maa forstaaes paa saa latterlig en Maade, som om Pagen ved at blive ældre blev Don Juan. Nu gjør Don Juan ikke blot Lykke blandt Pigerne, men han gjør Pigerne lykkelige og — ulykkelige, men besynderligt nok, saaledes er det de vil have det, og det var en daarlig Pige, der ikke ønskede at blive ulykkelig for engang at have været lykkelig med Don Juan. Vedbliver jeg derfor end at kalde Don Juan en Forfører, saa tænker jeg mig ham dog ingenlunde lumskeligen udkastende sine Planer, snedigen beregnende Virkningen af sine Intriger; det hvorved han bedrager er Sandselighedens Genialitet, hvis Incarnation han ligesom er. Kløgtig Besindighed mangler ham; hans Liv er skummende som den Viin, han styrker sig paa, hans Liv er bevæget som de Toner, der ledsage hans glade Maaltid, altid er han triumpherende. Han behøver ingen Forberedelse, intet Anlæg, ingen Tid; thi han er altid færdig, Kraften er nemlig bestandig i ham og Attraaen ogsaa, og kun naar han attraaer er han ret i sit Element. Han sidder tilbords, glad som en Gud svinger han Pokalen — han reiser sig med Servietten i Haanden, færdig til Angreb. Om Leporello vakte ham midt om Natten, han vaagner op, altid sikker paa sin Seier. Men denne Kraft, denne Magt kan Ordet ikke udtrykke, kun Musikken kan give os en Forestilling derom; den er nemlig for Reflexionen og Tanken uudsigelig. En ethisk bestemmet Forførers List kan jeg tydelig fremsætte i Ord, og Musikken vilde forgjæves vove sig til at løse denne Opgave. Med Don Juan forholder det sig omvendt. Hvad er det for en Magt? — Ingen kan sige det, selv hvis jeg spurgte Zerline derom, før hun gaaer paa Ballet: hvad er det for en Magt, hvormed han fængsler dig? — saa vilde hun svare: man

---

see, hvor han løber osv.] Figaros Bryllup (Kbhvn. 1817), 2. Akt 6. Scene (»Naa, gjør han ikke Erobringer hos Pigerne«).

veed det ikke; og jeg vilde sige: vel talt, mit Barn! Du taler visere end Indernes Viismænd, richtig, das weisz man nicht; og Ulykken er, at jeg heller ikke kan sige dig det.

Denne Kraft i Don Juan, denne Almagt, dette Liv kan kun Musikken udtrykke, og jeg veed intet andet Prædikat derom, end: det er livsfrodig Munterhed. Naar derfor Kruse lader Don Juan sige, idet han træder ind paa Scenen ved Zerlines Bryllup: »Muntert, Børn! I er jo Alle klædte som til Bryllup,« saa siger han noget ganske Rigtigt og tillige noget Mere end han maaskee tænker paa. Munterheden fører han nemlig selv med sig, og hvad Brylluppet angaaer, saa er det ikke uden Betydning, at de alle ere klædte som til Bryllup; thi Don Juan er ikke blot Mand for Zerline, men han festligholder med Spil og Sang de unge Pigers Bryllup i det hele Sogn. Hvad Under da, at de flokkes om ham, de glade Piger. Og de blive heller ikke skuffede, thi han har Nok for dem Alle. Smiger, Sukke, dristige Blikke, sagte Haandtryk, hemmelig Hvidsken, den farlige Nærhed, den fristende Fjernelse — og det er dog kun de mindre Mysterier, Gaver før Brylluppet. Det er en Fryd for Don Juan at skue ud over en saadan riig Høst, det hele Sogn tager han sig af, og dog koster det ham maaskee ikke saa lang Tid, som Leporello bruger paa Contoiret.

Ved det her Udviklede er da Tanken atter ledet hen paa det, der er Undersøgelsens egentlige Gjenstand, at Don Juan er absolut musikalsk. Han attraaer sandseligt, han forfører ved Sandselighedens dæmoniske Magt, han forfører Alle. Ordet, Replikken tilkommer ham ikke; da bliver han strax et reflekterende Individ. Han har overhovedet ikke saaledes Bestaaen, men han haster i en evig Forsvinden, netop ligesom Musikken, om hvilken det gjelder, at den er forbi saasnart den har ophørt at lyde, og kun bliver til igjen idet den atter lyder. Naar jeg end derfor her vilde opkaste det Spørgsmaal, hvorledes seer Don Juan ud, er han smuk, ung eller ældre, hvor gammel vel omtrent, saa er det ikkun en Accomodation fra min Side, og hvad der herom kan siges kan kun vente at finde en Plads her i samme Betydning, som en tolereret Sekt finder det i Statskirken. Skjøn er han, ikke ganske ung; skulde jeg foreslaae en Alder, da vilde jeg foreslaae 33 Aar, det er nemlig Generations-Alderen. Det Betænkelige ved at indlade sig

---

Kruse, Don Juan 1. Akt 8. Scene (S. 26): Ei! see engang! En munter, glad Forsamling! Nu lystig Børn! lad eder ei forstyrre; I er' jo alle pyntet, som til Bryllup

paa saadanne Undersøgelser ligger i, at man let taber det Totale, idet man dvæler ved det Enkelte, som om det var ved sin Skjønhed, eller hvad man forresten kunde nævne, at Don Juan forførte; man seer ham da, men man hører ham ikke længer, og derved er han tabt. Hvis jeg derfor nu vilde, ligesom for om muligt at gjøre Mit til at forhjælpe Læseren til en Anskuelse af Don Juan, sige: see der staaer han, see hvor hans Øie flammer, hans Læbe løfter sig i et Smiil, saa sikker er han paa sin Seier, betragt hans kongelige Blik, der fordrer hvad Keiserens er, see hvor let han træder ind i Dandsen, hvor stolt han rækker Haanden, hvo er den Lykkelige, den bydes; — eller jeg vilde sige: see, der staaer han i Skovens Skygge, han læner sig op til et Træ, han ledsager sig paa en Guitar, og see, hist forsvinder en ung Pige mellem Træerne, ængstet som et opskræmmet Vildt, men han haster ikke, han veed, hun søger ham; — eller jeg vilde sige: der hviler han ved Søens Bred i den lyse Nat, saa skjøn, at Maanen standser og gjenlever sin Ungdoms Elskov, saa skjøn, at Byens unge Piger gave Meget for at turde liste sig hen og benytte Øieblikkets Mørke, medens Maanen stiger op igjen for at lyse paa Himlen, til at kysse ham — hvis jeg gjorde det, vilde den opmærksomme Læser sige: see, der har han fordærvet sig Alt, der har han selv glemt, at Don Juan ikke skal sees men høres. Derfor gjør jeg det heller ikke, men jeg siger: hør Don Juan, det vil sige, kan Du ikke ved at høre Don Juan faae en Forestilling om ham, saa kan Du det aldrig. Hør hans Livs Begyndelse; som Lynet vikler sig ud af Tordenskyens Mørke, saaledes bryder han frem af Alvorens Dyb, hurtigere end Lynets Fart, ustadigere end denne og dog ligesaa taktfast; hør hvor han styrter sig ned i Livets Mangfoldighed, hvor han bryder sig mod dens faste Dæmning, hør disse lette dandsende Violintoner, hør Glædens Vink, hør Lystens Jubel, hør Nydelsens festlige Salighed; hør hans vilde Flugt, sig selv iler han forbi, stedse hurtigere, stedse ustandseligere, hør Lidenskabens tøilesløse Begjæring, hør Elskovens Susen, hør Fristelsens Hvisken, hør Forførelsens Hvirvel, hør Øieblikkets Stilhed — hør, hør, hør Mozarts Don Juan.

---

2. ANDRE BEARBEIDELSER AF DON JUAN, BETRAGTEDE I FORHOLD TIL DEN MUSIKALSKE OPFATTELSE.

Ideen til Faust har, som bekjendt, været Gjenstand for en Mangfoldighed af Opfattelser; derimod er dette ingenlunde Tilfældet med Don Juan. Det kunde synes besynderligt, saa meget mere som denne sidste Idee betegner et langt universellere Afsnit i det individuelle Livs Udvikling end den første. Imidlertid lader det sig let forklare netop deraf, at det Faustiske forudsætter en saadan aandelig Modenhed, der gjør en Opfattelse langt naturligere. Dertil kommer, hvad jeg alt ovenfor har erindret med Hensyn til den Omstændighed, at der ikke i den Forstand existerer et Sagn om Don Juan, at man dunkelt har følt Vanskeligheden med Hensyn til Mediet, indtil Mozart opdagede Mediet og Ideen. Fra det Øieblik af er Ideen først kommen til sin sande Værdighed, og har da atter mere end nogensinde udfyldt et Tidsrum i det individuelle Liv, men saa satisficerende, at Trangen til digterisk at udskille det i Phantasien Oplevede ikke blev til en poetisk Nødvendighed. Dette er igjen et indirecte Beviis for den Mozartske Operas absolute classiske Værdi. Det Ideale i denne Retning havde allerede fundet sit i den Grad fuldendte kunstneriske Udtryk, at det vel kunde virke fristende men ikke fristende til digterisk Productivitet. Fristende har den Mozartske Musik vistnok været; thi hvor var der vel et ungt Menneske, der ikke har havt Øieblikke i sit Liv, da han havde givet sit halve Rige for at være en Don Juan, eller maaskee det hele, da han havde givet sin halve Levetid for eet Aar at være Don Juan, eller maaskee sin hele. Men derved blev det da ogsaa; de dybere Naturer, der vare berørte af Ideen, de fandt enhver, endog den sagteste Luftning, udtrykt i Mozarts Musik, de fandt i dens grandiose Lidenskab et fuldtonigt Udtryk for hvad der bevægede sig i deres eget Indre, de fornam, hvorledes hver Stemning stræbte hen til hiin Musik, ligesom Bækken haster hen for at tabe sig i Havets Uendelighed. Disse Naturer fandt i den Mozartske Don Juan ligesaa meget Text som Commentar, og medens de saaledes gled hen og ned i dens Musik, nød Glæden af at tabe sig selv, vandt de tillige Beundringens Rigdom. Den Mozartske Musik var i ingen Hen-

seende for snæver, tvertimod deres egne Stemninger udvidedes, antoge en overnaturlig Størrelse, idet man gjenfandt dem i Mozart. De lavere Naturer, som ingen Uendelighed ahne, ingen Uendelighed fatte, Fuskerne, som meente selv at være en Don Juan, fordi de have knebet en Bondepige i Kinden, slynget deres Arm om en Opvartningspige eller bragt en lille Jomfru til at rødme, de forstode naturligviis hverken Ideen eller Mozart, eller selv at frembringe en Don Juan, uden en latterlig Vanskabning, en Familie-Afgud, der maaskee for nogle Cousiners taagede Sentimental-Blikke syntes en sand Don Juan, Indbegrebet af al Elskværdighed. I den Forstand har Faust endnu aldrig fundet et Udtryk, og kan, som ovenfor bemærket, aldrig finde det, paa Grund af, at Ideen er langt concretere. En Opfattelse af Faust kan fortjene at kaldes fuldendt, og dog vil en følgende Slægt afføde en ny Faust, medens Don Juan paa Grund af Ideens abstracte Charakteer lever evigt til alle Tider, og at ville levere en Don Juan efter Mozart bliver altid at ville skrive en *Ilias post Homerum*, i en endnu langt dybere Forstand end det gjelder om Homer.

Om det her Udviklede nu ogsaa forholder sig rigtigt, saa følger dog ingenlunde deraf, at ikke en enkelt begavet Natur skulde have forsøgt sig i ogsaa paa en anden Maade at opfatte Don Juan. At det forholder sig saaledes, veed Enhver, men hvad Enhver maaskee ikke har lagt Mærke til er, at Typen for alle andre Opfattelser væsenligt er Molieres Don Juan; men denne er jo igjen meget ældre end Mozarts, og tillige comisk og forholder sig til Mozarts Don Juan som et Eventyr efter Musæus's Opfattelse forholder sig til en Tiecks Bearbeidelse. Forsaavidt kan jeg egentlig indskrænke mig til, at omtale den moliereske Don Juan, og idet jeg æsthetisk søger at vurdere den, tillige indirecte at vurdere de andre Opfattelser. Dog vil jeg gjøre en Undtagelse med Heibergs Don Juan. Han erklærer selv paa Titlen, at den er »tildeels efter Moliere«. Dette er nu ogsaa ganske vist, men dog har Heibergs Stykke et stort Fortrin for Molieres. Dette har nu vel sin Grund i det sikkre æsthetiske Blik, hvormed Heiberg altid opfatter sin Opgave, den Smag, hvormed han veed at distingvere, men det er dog ikke umuligt, at i nærværende Tilfælde Prof. Heiberg indirecte var paavirket af Mozarts Opfattelse, til at see nemlig, hvorledes Don Juan

---

Ilias post Homerum en Iliade efter Homer. Molières Don Juan ou le festin de pierre opførtes første Gang 1665. Heibergs Don Juan i Marionettheater, Kbhvn. 1814.

maa opfattes, saasnart man ikke vil lade Musikken være det egentlige Udtryk eller føre ham ind under ganske andre æsthetiske Kategorier. Prof. Hauch har ogsaa leveret en Don Juan, der er ifærd med at ville falde ind under Bestemmelsen af det Interessante. Idet jeg altsaa nu gaaer over til at omtale den anden Formation af Bearbeidelser af Don Juan, saa behøver jeg vel ikke at erindre Læseren om, at dette ikke skeer i nærværende lille Undersøgelse for disses egen Skyld, men kun for fuldstændigere, end det har været muligt i det Foregaaende, at belyse Betydningen af den musikalske Opfattelse.

Vendepunktet i Opfattelsen af Don Juan er allerede ovenfor blevet betegnet saaledes: saasnart han faaer Replik, er Alt forandret. Den Reflexion nemlig, der motiverer Replikken, reflekterer ham ud af den Dunkelhed, hvori han kun er musikalsk hørlig. Forsaavidt kunde det synes, at Don Juan maaskee allerbedst lod sig opfatte som Ballet. Det er ogsaa bekjendt nok, at han er bleven opfattet saaledes. Imidlertid maa man dog rose denne Opfattelse for at have kjendt sine Kræfter, og den har derfor indskrænket sig til den sidste Scene, hvor Lidenskaben i Don Juan lettest maatte blive synlig i det pantomimiske Muskelspil. Følgen heraf er igjen, at Don Juan ikke fremstilles efter sin væsentlige Lidenskab, men efter det Tilfældige, og Placaten til en saadan Forestilling indeholder altid Mere end Stykket; den indeholder nemlig, at det er Don Juan, Forføreren Don Juan, hvorimod Balletten nærmest kun fremstiller Fortvivlelsens Qvaler, hvis Udtryk, forsaavidt dette kun skal være pantomimisk, han har tilfælleds med mange andre Fortvivlede. Det Væsentlige i Don Juan kan ikke fremstilles i Ballet, og Enhver føler lettelig, hvor latterligt det vilde blive, at see Don Juan besnære en Pige ved sine Dandsetrin og sindrige Gesticulationer. Don Juan er en Bestemmelse ind efter, og kan ikke saaledes blive synlig eller aabenbare sig i Legemets Former og disses Bevægelser, eller i plastisk Harmoni.

Om man nu end ikke vilde give Don Juan Replik, saa lod der sig tænke en Opfattelse af Don Juan, der desuagtet brugte Ordet som Medium. En saadan existerer ogsaa virkelig af Byron. At Byron i mange Maader netop var udrustet til at fremstille en Don Juan, er vist nok, og man kan derfor være sikker paa, at

---

Hauch: Gregorius den Syvende og Don Juan. To Dramaer. Kbhvn. 1829.
Ballet: en Ballet Don Juan af Galeotti opførtes 10 Gange i Aarene 1781—84; en anden, med Musik af Gluck, opførtes i Wien 1761.

naar dette Foretagende mislykkedes, Grunden ikke ligger i Byron, men langt dybere. Byron har vovet at lade Don Juan blive til for os, at fortælle os hans Barndoms og Ungdoms Liv, at construere ham ud af endelige Livsforholdes Context. Derved blev Don Juan en reflekteret Personlighed, som taber den Idealitet, han har i den traditionelle Forestilling. Jeg vil her strax udvikle, hvilken Forandring der foregaaer med Ideen. Naar Don Juan opfattes musikalsk, da hører jeg i ham Lidenskabens hele Uendelighed, men tillige dens uendelige Magt, som Intet kan modstaae; jeg hører Attraaens vilde Begjer, men tillige denne Attraaes absolute Seierrighed, mod hvilken det vilde være forgjæves om Nogen vilde gjøre Modstand. Dvæler Tanken en enkelt Gang ved Hindringen, saa faaer denne snarere Betydning af blot at ophidse Lidenskaben end virkelig at sætte sig imod, Nydelsen forøges, Seieren er vis og Hindringen kun en Pirring. Et saadant elementarisk bevæget Liv, dæmonisk mægtigt og uimodstaaligt, har jeg i Don Juan. Dette er hans Idealitet, og denne kan jeg uforstyrret glæde mig ved, fordi Musikken ikke fremstiller mig ham som Person eller Individ, men som Magt. Er Don Juan opfattet som Individ, saa er han *eo ipso* i Conflict med en ham omgivende Verden, som Individ føler han denne Omgivelses Tryk og Lænke, som stort Individ beseirer han den maaskee, men man føler strax, at Hindringernes Vanskeligheder her spille en anden Rolle. Det er dem, Interessen væsentlig beskjeftiger sig med. Men dermed er Don Juan ført ind under Bestemmelsen af det Interessante. Vilde man her fremstille ham som absolut seierrig ved Hjelp af Ordbram, saa føler man strax, at dette ikke tilfredsstiller, da det ikke hører et Individ som saadant væsentlig til at være seierrig og man fordrer Conflictens Krisis.

Den Modstand, som Individet har at bekæmpe, kan deels være en udvortes, der ikke ligger saameget i Gjenstanden som i den omgivende Verden, deels kan den ligge i Gjenstanden selv. Det Første er det, der nærmest har beskjeftiget alle Opfattelser af Don Juan, fordi man har beholdt det Moment af Ideen, at han som Erotiker maatte være seierrig. Fremhæver man derimod den anden Side, saa troer jeg først, at der aabner sig Udsigt til en betydningsfuld Opfattelse af Don Juan, der vil danne et Modbillede til den musikalske Don Juan, hvorimod enhver Opfattelse af Don Juan, der ligger imellem disse, altid beholder Ufuldkommenheder. I den musikalske Don Juan vilde man da have den extensive Forfører, i den anden den intensive. Denne sidste Don Juan fremstilles da ikke som ved et eneste Slag at komme

i Besiddelse af sin Gjenstand, han er ikke Forføreren umiddelbar bestemt, han er den reflekterede Forfører. Det, der her vil beskjeftige os, er den Snedighed, den Underfundighed, hvormed han veed at snige sig ind i en Piges Hjerte, det Herredømme, han veed at forskaffe sig derover, den bedaarende, planmæssige, successive Forførelse. Her bliver det ligegyldigt, hvor mange han har forført, det, der beskjeftiger, er den Kunst, den Grundighed, den dybsindige Underfundighed, hvormed han forfører. Tilsidst bliver Nydelsen selv saa reflekteret, at den i Forhold til den musikalske Don Juans Nydelse bliver en anden. Den musikalske Don Juan nyder Tilfredsstillelsen, den reflekterede Don Juan nyder Bedraget, nyder Listen. Den umiddelbare Nydelse er forbi, og der nydes mere en Reflexion over Nydelsen. I denne Henseende findes der et enkelt Vink i Molieres Opfattelse, kun at dette ingenlunde kan komme til at skee sin Ret, fordi den hele øvrige Opfattelse forstyrrer. Attraaen hos Don Juan vaagner, fordi han seer den ene Pige lykkelig i sit Forhold til den hun elsker, han begynder med at være jaloux. Dette er en Interesse, som i Operaen aldeles ikke vilde beskjeftige os, netop fordi Don Juan ikke er et reflekteret Individ. Saasnart Don Juan opfattes som et reflekteret Individ, kan man kun opnaae en til den musikalske svarende Idealitet, naar man fører Sagen ind paa det psychologiske Gebeet. Intensitetens Idealitet bliver det da, man opnaaer. Derfor maa Byrons Don Juan ansees for forfeilet, fordi denne episk udbreder sig. Den umiddelbare Don Juan maa forføre 1003, den reflekterede behøver kun at forføre een, og det, der beskjeftiger os, er, hvorledes han gjør det. Den reflekterede Don Juans Forførelse er et Kunststykke, hvori hvert enkelt lille Træk har sin særlige Betydning; den musikalske Don Juans Forførelse er en Haandevending, et Øiebliks Sag, hurtigere gjort end sagt. Jeg mindes et Tableau, jeg engang har seet. Et smukt ungt Menneske, ret en Pigernes Jens. Han legede med en Deel unge Piger, der alle vare i den farlige Alder, da de hverken ere Voxne eller Børn. Blandt Andet morede de dem med at springe over en Grøft. Han stod ved Kanten og var dem behjælpelig ved Springet, idet han tog dem om Livet, løftede dem let i Vejret og satte dem over paa den anden Side. Det var et yndigt Syn; jeg glædede mig ligesaa meget over ham som over de unge Piger. Da tænkte jeg paa Don Juan. De løbe ham selv i Armene, de unge Piger, da griber han dem,

---

et enkelt Vink] 1. Akt 2. Scene: mon amour commença par la jalousie.

ligesaa hurtigt, ligesaa adret sætter han dem over paa den anden Side af Livets Grøft.

Den musikalske Don Juan er absolut seierrig og derfor naturligviis ogsaa i absolut Besiddelse af ethvert Middel, der kan føre til denne Seier, eller rettere, han er i saa absolut Besiddelse af Midlet, at det er ligesom han ikke behøvede at bruge det, det vil sige, han bruger det ikke som Middel. Saasnart han bliver et reflekteret Individ, saa viser det sig, at der er Noget til, som hedder: Midlet. Giver Digteren ham nu dette, men gjør ved Siden deraf Modstanden og Hindringen saa betænkelig, at Seieren bliver tvivlsom, saa falder Don Juan ind under Bestemmelsen af det Interessante, og i denne Henseende kan der tænkes flere Opfattelser af Don Juan, indtil man naaer hen til hvad vi tidligere have kaldet den intensive Forførelse; negter Digteren ham Midlet, saa falder Opfattelsen ind under Bestemmelsen af det Comiske. En fuldendt Opfattelse, der har ført ham ind under det Interessante, har jeg ikke seet; derimod gjelder det om de fleste Opfattelser af Don Juan, at de nærme sig til det Comiske. Dette lader sig let forklare deraf, at de knytte sig til Moliere, i hvis Opfattelse det Comiske slumrer, og det er Heibergs Fortjeneste, at han er bleven sig dette tydelig bevidst og derfor ikke blot kalder sit Stykke et Marionetspil, men paa saa mange andre Maader lader det Comiske skinne frem. Saasnart en Lidenskab, idet den fremstilles, negtes Midlet til sin Tilfredsstillelse, saa kan dette enten fremkalde en tragisk eller en comisk Vending. En tragisk Vending kan ikke godt fremkaldes, hvor Ideen viser sig som aldeles uberettiget, og derfor ligger det Comiske saa nær. Fremstiller jeg Spillelysten i et Individ og giver nu dette Individ 5 Rbd. at spille bort, saa blev Vendingen comisk. Ganske saaledes forholder det sig vel ikke med den moliereske Don Juan, men dog paa en lignende Maade. Lader jeg Don Juan være i Pengeforlegenhed, plaget af Creditorer, saa taber han strax den Idealitet, han har i Operaen, og Virkningen bliver comisk. Den berømte comiske Scene hos Moliere, der som comisk Scene har stor Værdi og tillige passer meget godt ind i hans Comedie, burde naturligviis derfor aldrig være optaget i Operaen, hvor den virker aldeles forstyrrende.

At den moliereske Opfattelse stræber hen til det Comiske, det viser ikke blot den omtalte comiske Scene, der, hvis den stod

---

Den berømte comiske Scene] med Creditoren Monsieur Dimanche, 4. Akt 3. Scene. Den findes ikke i Kruses Bearbejdelse af Operaen.

ganske isoleret, vilde slet Intet bevise, men det hele Anlæg bærer Præget deraf. Sganarels første og sidste Replik, Begyndelsen og Enden af hele Stykket, vidner meer end tilstrækkeligt herom. Sganarel begynder med en Lovtale over en Priis Tobak, hvoraf man blandt Andet seer, at han ikke maa have slet saa travlt i denne Don Juans Tjeneste; han ender med at beklage sig over, at han er den Eneste, der er skeet Uret. Naar man nu betænker, at Moliere ogsaa lader Støtten komme og hente Don Juan, og at han, uagtet Sganarel ogsaa har været Vidne til dette Forfærdelige, dog lægger ham disse Ord i Munden, som om han vilde sige, at Støtten, da den forresten gav sig af med at øve Retfærdighed paa Jorden, at straffe Lasten, ogsaa burde have været betænkt paa at kunne betale Sganarel den ham tilkommende Løn for lang og tro Tjeneste hos Don Juan, hvilken hans Herre paa Grund af sin pludselige Bortgang ikke saae sig istand til af afgjøre, naar man betænker dette, saa vilde vel Enhver føle det Comiske i Molieres Don Juan. (Heibergs Bearbeidelse, der har det store Fortrin for Molieres, at den er mere correct, har ogsaa paa mange Maader fremkaldt en comisk Virkning ved at lægge Sganarel en tilfældig Lærdom i Munden, som i ham lader os see en halvstuderet Røver, der efter at have forsøgt sig paa mange Maader tilsidst ender som Tjener hos Don Juan.) Helten i Stykket, Don Juan, er Intet mindre end en Helt, han er et forulykket Subject, der formodentlig er gaaet reject til Attestats og nu har valgt en anden Levevei. Vel erfarer man nemlig, at han er en Søn af en meget fornem Mand, der ogsaa søger at begeistre ham til Dyd og udødelige Bedrifter ved Forestillingen om hans Forfædres store Navn, men dette er saa usandsynligt i Forhold til hans hele øvrige Optræden, at man snarest derved kommer til at tænke paa, om det Hele ikke skulde være en Løgn, Don Juan selv har opspundet. Hans Adfærd er ikke meget ridderlig, man seer ham ikke med Kaarden i Haanden at bane sig Vei gjennem Livets Vanskeligheder, han uddeler Ørefigen snart til den Ene, snart til den Anden, ja han kommer saagodtsom op at slaaes med den ene Piges Forlovede. Hvis altsaa Molieres Don Juan virkelig er en Ridder, saa veed Digteren ypperlig at bringe os til at glemme det, og stræber derfor at lade os see en Slagsbroder, en

---

Søn af en meget fornem Mand] i Molières Don Juan optræder Don Juans Fader Don Louis, bl. a. 4. Akt 6. Scene med en Formaningstale. op at slaaes] 2. Akt 3. Scene, med Charlottes Kjæreste Pierrot. derfor at lade os see] d. e. i Stedet for (en Ridder) at osv.

almindelig Udhaler, der ikke er bange for at slaaes paa Næverne. Den, som har havt nogen Leilighed til at gjøre hvad man kalder en Udhaler til Gjenstand for sin Iagttagelse, han vil ogsaa vide, at den Classe af Mennesker har en stor Forkjærlighed for Søen, og han vil derfor ogsaa finde det ganske i sin Orden, at Don Juan har faaet Øie paa et Par Skjørter og nu strax skal efter dem ud i en Baad paa Kallebostrand, et Søndagseventyr paa Søen, samt at Baaden kantrer. Don Juan og Sganarel er nær ved at sætte Livet til og reddes langt om længe af Pedro og den lange Lucas, der først har væddet, om det virkelig er Mennesker eller en Steen, et Væddemaal, der koster Lucas 1 Mk. 8 Sk., hvilket næsten er for meget for Lucas og for Don Juan. Naar man nu finder det ganske i sin Orden, saa bliver Indtrykket et Øieblik forstyrret, idet man faaer at vide, at Don Juan tillige er en Karl, der har forført Elvire, myrdet Commandanten o. s. v., Noget man finder høist urimeligt og som man atter maa forklare som en Løgn for at bringe Harmoni tilveie. Skal Sganarel give os en Forestilling om den Lidenskab, der raser i Don Juan, saa er hans Udtryk saa travesteret, at man umulig kan bare sig for at lee; saaledes naar Sganarel siger til Gusmann: at Don Juan, for at faae den, han ønsker, gjerne ægtede hendes Hund og Kat, ja det som værre er, Dig selv med; eller naar han bemærker, at hans Herre ikke blot er vantro i Kjærligheden, men og i Medicinen.

Dersom nu den moliereske Opfattelse af Don Juan, som comisk Bearbeidelse betragtet, var correct, saa skulde jeg ikke videre omtale den her, da jeg i denne Undersøgelse kun har med den ideale Opfattelse og Musikkens Betydning for denne at gjøre. Jeg kunde da nøies med at gjøre opmærksom paa den mærkelige Omstændighed, at kun i Musik har man opfattet Don Juan idealt i den Idealitet, han har i Middelalderens traditionelle Forestilling. Manglen af en ideal Opfattelse i Ordets Medium kunde da afgive et indirecte Beviis for min Sætnings Rigtighed. Her kan jeg imidlertid gjøre Mere, netop fordi Moliere ikke er correct, og Det, der har forhindret ham i at blive det, er at han har bevaret noget af det Ideale i Don Juan, saaledes som dette skyldes den traditionelle Forestilling. Idet jeg da udpeger dette, vil det atter

---

Pedro og den lange Lucas] hos Molière Pierrot og le gros Lucas, 2. Akt 1. Scene: de vædder om 10 sous. I Heibergs Bearbejdelse vædder Pedro og Lucas om en Skilling. Gusmann] Elviras Tjener; den omtalte Replik findes i 1. Akt 1. Scene. i Medicinen] 3. Akt 1. Scene: i Heibergs Bearbejdelse: Saa er det ikke blot med Piger og med Vinen de er ugudelig, men selv i Medicinen.

vise sig, at dette dog væsentlig kun lader sig udtrykke ved Musik, og saaledes kommer jeg atter tilbage paa min egentlige Thesis.

Strax i første Akt af Molieres Don Juan har Sganarel en meget lang Replik, i hvilken han vil give os en Forestilling om hans Herres grændseløse Lidenskab og hans Eventyrs Mangfoldighed. Denne Replik svarer ganske til den anden Tjener-Arie i Operaen. Replikken fremkalder slet ingen Virkning uden comisk, og her har atter Heibergs Opfattelse det Fortrin, at det Comiske er mere ublandet end hos Moliere. Denne gjør derimod et Forsøg paa at lade os ahne hans Magt, men Virkningen udebliver, kun Musikken kan forene det, fordi den paa samme Tid beskriver Don Juans Adfærd, bringer os til at høre Forførelsens Magt, paa samme Tid som Listen rulles op for os.

Hos Moliere kommer Støtten i sidste Act for at hente Don Juan. Om Digteren nu end har søgt at motivere Støttens Fremtræden ved at lade et Varsel gaae iforveien, saa bliver dog denne Steen altid en dramatisk Anstødssteen. Er Don Juan idealt opfattet som Kraft, som Lidenskab, saa maa Himlen selv sætte sig i Bevægelse. Er dette ikke Tilfælde, saa bliver det altid betænkeligt at bruge saa stærke Midler. Commandanten behøver i Sandhed ikke at uleilige sig, da det jo ligger langt nærmere at Hr. Paaske lader Don Juan sætte i Slutteriet. Dette vilde være ganske i den moderne Comedies Aand, der ikke behøver saa store Magter for at knuse, netop fordi de bevægende Magter selv ikke ere saa grandiose. Det vilde ganske ligne den at lade Don Juan lære Virkelighedens trivielle Skranker at kjende. I Operaen er det ganske rigtigt, at Commandanten kommer igjen, men hans Optræden har da ogsaa ideal Sandhed. Musikken gjør strax Commandanten til noget Mere end et enkelt Individ, hans Stemme udvides til en Aands Stemme. Som derfor Don Juan i Operaen er opfattet med æsthetisk Alvor, saaledes er Commandanten det ogsaa. Hos Moliere kommer han med ethisk Gravitet og Tyngde, der næsten gjør ham latterlig; i Operaen kommer han med æsthetisk Lethed, metaphysisk Sandhed. Ingen Magt i Stykket, ingen Magt i Verden har formaaet at tvinge Don Juan, kun en Aand, et Gjenfærd formaaer det. Naar man vil forstaae dette rigtigt, saa vil dette atter belyse Opfattelsen af Don Juan. En Aand, et Gjenfærd er Reproduction, dette er den Hemmelighed, der ligger i at komme igjen, men Don Juan kan Alt, kan modstaae Alt und-

---

Hr. Paaske svarer i Heibergs Bearbejdelse til Molières M. Dimanche.

tagen Reproductionen af Livet, netop fordi han er umiddelbart sandseligt Liv, hvis Negation Aanden er.

Saaledes som Sganarel opfattes af Moliere bliver han en uforklarlig Person, hvis Charakteer bliver i høi Grad forvirret. Det, der her virker forstyrrende, er igjen, at Moliere har bevaret Noget af det Traditionelle. Som Don Juan overhovedet er en Magt, saa viser dette sig ogsaa i hans Forhold til Leporello. Denne føler sig dragen hen til ham, overvældet af ham, synker ind i ham, og bliver et blot Organ for hans Herres Villie. Denne dunkle, uigjennemsigtige Sympathi gjør netop Leporello til en musikalsk Person, og man finder det ganske i sin Orden, at han ikke formaaer at løsrive sig fra Don Juan. Med Sganarel er det en anden Sag. Hos Moliere er Don Juan et enkelt Individ, og Sganarel træder altsaa i Forhold til ham som til et Individ. Føler nu Sganarel sig uopløselig knyttet til ham, saa er det ikke mere end et billigt æsthetisk Krav at fordre oplyst, hvorledes dette lader sig forklare. Det nytter Intet, at Moliere lader ham sige, at han ikke kan løsrive sig fra ham, dertil seer nemlig Læseren eller Tilskueren ingen fornuftig Grund, og om en fornuftig Grund er her netop Spørgsmaal. Den Ustadighed, der er i Leporello, er vel motiveret i Operaen, fordi han i Forhold til Don Juan er nærmere ved at være individuel Bevidsthed, og det Don Juanske Liv derfor reflekterer sig forskjelligt i ham, uden at han dog egentlig er i Stand til at gjennemtrænge det. Hos Moliere er Sganarel ogsaa snart værre, snart bedre end Don Juan, men ubegribeligt bliver det, at han ikke forlader ham, da han end ikke faaer sin Løn. Skal man da i Sganarel tænke sig en Eenhed, der svarer til den sympathetiske musikalske Dunkelhed, Leporello har i Operaen, saa bliver der ikke Andet for end at lade denne være en partiel Fjollethed. Man seer da atter her et Exempel paa, hvorledes det Musikalske maa frem, for at Don Juan kan opfattes i sin sande Idealitet. Feilen hos Moliere er ikke, at han har opfattet ham comisk, men at han ikke har været correct.

Molieres Don Juan er ogsaa en Forfører, men at han er det, derom giver Stykket os kun en ringe Forestilling. At Elvire hos Moliere er Don Juans Gemalinde er unegtelig særdeles rigtigt anlagt med Hensyn til den comiske Virkning. Man seer strax, at det er en almindelig Person, man har med at gjøre, der

---

lader ham sige] i Slutningen af 1. Akt 1. Scene. Gemalinde] i Personlisten hos Molière: Elvire, femme de Dom Juan.

bruger Ægteskabsløfter til at bedrage en Pige med. Elvire taber derved hele den ideale Holdning, hun har i Operaen, hvor hun møder uden andre Vaaben end den fornærmede Qvindeligheds, medens man her tænker sig hende med Ægteskabs-Documenter, og Don Juan taber den forføreriske Tvetydighed af at være en ung Mand og en forsøgt Ægtemand, det vil sige, forsøgt i alle udenoms Forsøg. Hvorledes han har bedraget Elvire, ved hvilke Midler han har lokket hende ud af Klosteret, derom skulle vel enkelte Replikker af Sganarel oplyse os; men da den Forførelsesscene, der foregaaer i Stykket, ikke giver os Leilighed til at beundre Don Juans Kunst, saa svækkes naturligviis Tilliden til hine Efterretninger. Forsaavidt nu Molieres Don Juan er comisk, saa var det jo ikke nødvendigt; men da han dog selv vil lade os forstaae, at hans Don Juan virkelig er Helten Don Juan, der har bedaaret Elvire og dræbt Commandanten, saa seer man let det Feilagtige hos Moliere, men man bringes da tillige til at tænke, om det dog egentlig ikke havde sin Grund i, at Don Juan nu engang ikke lader sig fremstille som Forfører uden ved Hjælp af Musik, med mindre man, som ovenfor bemærket, vil gaae ind i det Psychologiske, hvilket dog igjen ikke let kan faae dramatisk Interesse. Hos Moliere hører man ham heller ikke bedaare de to unge Piger, Mathurine og Charlotte, Bedaarelsen ligger udenfor Scenen, og da Moliere atter her lader os formode, at Don Juan har givet dem Ægteskabsløfte, saa faaer man atter her kun ringe Tanker om hans Talent. At bedrage en Pige ved et Ægteskabsløfte, det er en saare fattig Kunst, og fordi En er lav nok til at gjøre dette, deraf følger ingenlunde, at han er høi nok til at kaldes Don Juan. Den eneste Scene, der synes at ville fremstille os Don Juan i hans forførende, skjøndt lidet forføreriske Virksomhed, er Scenen med Charlotte. Men at sige til en ung Bondepige, at hun er smuk, at hun har spillende Øine, at bede hende vende sig om, for at betragte hendes Skabning, det forraader ikke noget Ualmindeligt hos Don Juan, men en liderlig Karl, der betragter en ung Pige som en Pranger en Hest. Comisk Virkning kan man gjerne indrømme Scenen, og forsaavidt den kun skulde have det, vilde jeg ikke omtale den her. Men da dette hans notoriske Forsøg staaer i intet Forhold til de mange Historier, han maa have havt, saa bidrager atter denne Scene directe eller indirecte til at vise det Ufuldkomne i Comedien. Moliere synes

---

Scenen med Charlotte; 2. Akt 2. Scene.

at have villet gjøre noget Mere af ham, synes at have villet vedligeholde det Ideale i ham, men han mangler Mediet, og derfor falder Alt, hvad der virkelig foregaaer, noget ubetydeligt. Overhovedet kan man sige, at i Molieres Don Juan faae vi kun historisk at vide, at han er Forfører; dramatisk seer man det ikke. Den Scene, hvor han viser sig i meest Activitet, er Scenen med Charlotte og Mathurine, hvor han holder begge op med Snak og bestandig bilder hver især ind, at det er hende, han har lovet at ægte. Men det, der her beskjeftiger vor Opmærksomhed, er ikke hans forførende Kunst, men en ganske almindelig Theater-Intrigue.

Hvad her er blevet udviklet kan jeg maaskee til Slutning belyse ved at tage Hensyn til en Bemærkning, man ofte har gjort, at Molieres Don Juan er mere moralsk end Mozarts. Dette er imidlertid netop, naar det forstaaes rigtigt, en Lovtale over Operaen. I Operaen er der ikke blot Snak om en Forfører, men Don Juan er en Forfører, og man kan ikke negte, at Musikken i sine Enkeltheder ofte kan være forførerisk nok. Saaledes skal det imidlertid være; og dette er netop dens Storhed. Derfor at sige, at Operaen er umoralsk, er en Taabelighed, som ogsaa kun hidrører fra Folk, der ikke forstaae at opfatte en Heelhed, men fanges af Enkeltheder. Den definitive Stræben i Operaen er i høi Grad moralsk, og Indtrykket af den absolut velgjørende, fordi Alt er stort, Alt har ægte, usminket Pathos, Lystens Lidenskab ikke mindre end Alvorens, Nydelsens ikke mindre end Vredens.

---

3. OPERAENS INDRE MUSIKALSKE BYGNING.

Skjøndt Overskriften over dette Afsnit allerede maa ansees for tilstrækkelig oplysende, vil jeg dog for en Sikkerheds Skyld gjøre opmærksom paa, at det naturligviis ingenlunde her er min Agt at give en æsthetisk Vurdering af Stykket Don Juan eller en Efter-

---

Scenen med Charlotte og Mathurine] 2. Akt 4. Scene.

viisning af den dramatiske Structur i Texten. Saaledes at adskille maa man altid være meget forsigtig med, især ved en classisk Frembringelse. Hvad jeg nemlig allerede ofte har udhævet i det Foregaaende vil jeg her endnu engang gjentage: at Don Juan kun musikalsk lader sig udtrykke, det har jeg selv væsentlig erfaret gjennem Musikken, og jeg bør derfor paa enhver Maade vaage over, at det ikke faaer Udseende af, at Musikken paa en udvortes Maade træder til. Behandler man Sagen saaledes, saa kan man for mig beundre Musikken i denne Opera saa meget man vil, dens absolute Betydning har man ikke opfattet. En saadan usand Abstraction har Hotho ikke holdt sig fri for, og deraf kommer det, at hans Fremstilling ikke kan ansees for satisficerende, hvor talentfuld den end ellers er. Hans Stiil, hans Fremstilling, hans Reproduction er livlig og bevæget; hans Kategorier ere ubestemte og svævende, hans Opfattelse af Don Juan er ikke gjennemtrængt af een Tanke, men opløst i mange. For ham er Don Juan en Forfører. Men allerede denne Kategori er ubestemt, og dog maa det være bestemt, i hvilken Forstand han er det, som jeg ogsaa har forsøgt at gjøre det. Om denne Forfører siges der nu en Mængde i og for sig sande Ting; men da almindelige Forestillinger her meget for meget faae Lov at raade, bliver en saadan Forfører let saa reflekteret, at han ophører at være absolut musikalsk. Han gjennemgaaer Stykket Scene for Scene, hans Referat er frisk gjennemsyret af hans Individualitet, paa enkelte Steder maaskee lidt for meget. Naar dette er skeet, da følger ofte sympathetiske Udgydelser over, hvor skjønt og riigt og mangfoldigt Mozart har udtrykt Alt dette. Men denne lyriske Glæde over Mozarts Musik er for lidt, og hvor godt den end klæder Manden, og hvor skjønt den end veed at udtrykke sig, Mozarts Don Juan bliver ved denne Opfattelse ikke anerkjendt i sin absolute Gyldighed. Til denne Anerkjendelse er det, at jeg stræber hen, fordi denne Anerkjendelse er identisk med den rette Indsigt i, hvad der udgjør denne Undersøgelses Gjenstand. Det er derfor ikke min Hensigt at gjøre den hele Opera til Gjenstand for Betragtningen, men vel Operaen i dens Heelhed, ikke særskilt at omtale dens enkelte Dele, men saavidt muligt i Betragtningen at incorporere dem, ikke at see dem ud af Forbindelsen med det Hele, men ind i denne.

I et Drama samler ganske naturligt Hovedinteressen sig om hvad man kalder Helten i Stykket; de øvrige Personer indtage i Forhold til ham kun en underordnet og relativ Betydning. Jo mere imidlertid den indre Reflexion i Dramaet trænger igjennem med sin adskillende Magt, desto mere antage ogsaa Bipersonerne

en vis relativ Absoluthed, om jeg saa tør sige. Dette er ingenlunde en Feil, men tvertimod et Fortrin, ligesom den Betragtning af Verden, der kun kan øine de enkelte fremragende Individer og disses Betydning i Verdensudviklingen, men ikke bliver de subalterne vaer, vel i en vis Forstand staaer høiere, men er lavere end den, der seer det Mindre med i dets ligesaa store Gyldighed. Dramatikeren vil dette kun lykkes for i samme Grad som der intet Incommensurabelt bliver tilbage, Intet af den Stemning, hvoraf Dramaet fremgaaer, det vil sige, Intet af den Stemning *qua* Stemning, men Alt er omsat i den dramatiske hellige Møntsort: Handling og Situation. I samme Grad som dette lykkes Dramatikeren, i samme Grad vil ogsaa det Totalindtryk, hans Værk efterlader, mindre være en Stemning end en Tanke, en Idee. Jo mere Totalindtrykket af et Drama er en Stemning, jo mere kan man være sikker paa, at Digteren selv har ahnet det i Stemningen og successivt ladet det blive til deraf, ikke grebet det i Ideen og ladet denne dramatisk udfolde sig. Et saadant Drama lider da af en abnorm Overvægt af det Lyriske. Dette er en Feil ved et Drama, men ingenlunde en Feil ved en Opera. Det, som bevarer Eenheden i Operaen, er den Grundtone, der bærer det Hele.

Hvad her er sagt om den dramatiske Totalvirkning gjelder igjen om Dramaets enkelte Dele. Skulde jeg med eet Ord betegne Dramaets Virkning, forsaavidt denne er forskjellig fra den, enhver anden Digtart fremkalder, saa vilde jeg sige: Dramaet virker ved det Samtidige. I Dramaet seer jeg de udenfor hinanden staaende Momenter sammen i Situationen, Handlingens Eenhed. Jo mere nu de discrete Momenter ere udsondrede, jo dybere den dramatiske Situation er gjennemreflekteret, desto mindre vil den dramatiske Eenhed være en Stemning, desto mere vil den være en bestemt Tanke. Men ligesom Operaens Totalitet ikke kan være saaledes gjennemreflekteret, som det er Tilfældet i det egentlige Drama, saaledes er dette ogsaa Tilfældet med den musikalske Situation, der vel er dramatisk men dog har sin Eenhed i Stemningen. Den musikalske Situation har det Samtidige ligesom enhver dramatisk Situation, men Kræfternes Virksomhed er en Samlyden, en Samstemmen, er Harmoni, og Indtrykket af den musikalske Situation er den Eenhed, som tilveiebringes ved at høre sammen, hvad der lyder sammen. Jo mere Dramaet er gjennemreflekteret, desto mere er Stemningen forklaret til Handling. Jo mindre Handling, jo mere

---

qua i Egenskab af. discrete adskilte.

er det lyriske Moment overveiende. Dette er i Operaen ganske i sin Orden. Operaen har ikke saa meget Charakteerskildring og Handling til sit immanente Formaal, dertil er den ikke reflekteret nok. I Operaen finder derimod den ureflekterede, substantielle Lidenskab sit Udtryk. Den musikalske Situation ligger i Stemningens Eenhed i den discrete Stemmefleerhed. Dette er netop det Eiendommelige ved Musikken, at den kan bevare Stemmefleerheden i Stemningens Eenhed. Naar man i daglig Tale nævner det Ord Stemmefleerhed, saa betegner man gjerne derved en Eenhed, der er det endelige Resultat; i Musikken er det ikke saaledes Tilfældet.

Den dramatiske Interesse fordrer en rask Fremadskriden; en bevæget Takt, hvad man kunde kalde Faldets immanent voxende Hurtighed. Jo mere Dramaet er gjennemtrængt af Reflexionen, desto mere ustandset haster det frem. Er derimod det lyriske eller det episke Moment eensidigt overveiende, saa yttrer det sig i en vis Bedøven, der lader Situationen indslumre, der gjør den dramatiske Proces og Fortgang træg og besværlig. I Operaens Væsen ligger ikke denne Hasten, for den er en vis Dvælen eiendommelig, en vis Sig-Udbreden i Tid og Rum. Handlingen har ikke Faldets Hurtighed eller dets Retning, men bevæger sig mere horizontalt. Stemningen er ikke sublimeret i Charakteer og Handling. Som en Følge deraf kan Handlingen i en Opera kun være umiddelbar Handling.

Anvende vi det her Udviklede paa Operaen Don Juan, saa vil det give os Anledning til at see den i dens sande classiske Gyldighed. Don Juan er Helten i Operaen, paa ham samler Hovedinteressen sig; dog ikke blot dette, men han giver alle de andre Personer Interesse. Dette maa imidlertid ikke tages i nogen udvortes Forstand, men det er netop Hemmeligheden i denne Opera, at Helten deri tillige er Kraften i de øvrige Personer, Don Juans Liv er Livsprincipet i dem. Hans Lidenskab sætter de andres Lidenskab i Bevægelse, hans Lidenskab gjenlyder overalt, den gjenlyder i og bærer Commandantens Alvor, Elvires Vrede, Annas Had, Ottavios Vigtighed, Zerlines Angst, Mazettos Forbittrelse, Leporellos Forvirring. Som Helten i Operaen er Don Juan Stykkets Nævner, han giver det som Helten i Almindelighed dets Navn, men han er Mere, han er, om jeg saa maa sige, General-Nævner. Al anden Existents er i Forhold til hans kun en deriveret. Fordrer man nu af en Opera, at dens Eenhed er en Grundtone, saa vil man let indsee, at der ikke lader sig tænke nogen fuldkomnere Opgave for en Opera end Don

Juan. Grundtonen kan nemlig være et i Forhold til Stykkets Kræfter Tredie, der bærer disse. Som Exempel paa en saadan Opera vilde jeg anføre Den hvide Dame; men en saadan Eenhed er i Forhold til Operaen en yderligere Bestemmelse af det Lyriske. I Don Juan er Grundtonen ingen anden end Grundkraften i selve Operaen, denne er Don Juan, men han er igjen — netop fordi han ikke er Charakteer men væsentlig Liv — absolut musikalsk. De øvrige Personer i Operaen ere heller ikke Charakterer men væsentlig Lidenskaber, der ere satte ved Don Juan, og forsaavidt igjen blive musikalske. Som nemlig Don Juan omslynger Alle, saaledes slynge disse sig igjen om Don Juan, de ere de udvortes Conseqventser, hans Liv bestandig selv sætter. Det er denne Don Juans musikalske Livs absolute Centralitet i Operaen, der gjør, at den udøver en Illusionens Magt som ingen anden, at dens Liv river En hen i det Liv, som er i Stykket. Paa Grund af det Musikalskes Allestedsnærværelse i denne Musik kan man nyde en enkelt lille Deel af den, og man rives dog øieblikkelig hen; man komme midt under Stykket, og øieblikkelig er man i det Centrale, fordi dette Centrale, der er Don Juans Liv, er overalt. Det er en gammel Erfaring, at det ikke er behageligt at anstrænge to Sandser paa eengang, og det er saaledes ofte forstyrrende, naar man skal bruge Øiet meget paa samme Tid som Øret er beskjeftiget. Man har derfor en Tilbøielighed til, naar man skal høre Musik, at lukke Øiet. Dette gjelder om al Musik meer eller mindre, om Don Juan *in sensu eminentiori*. Saasnart Øiet beskjeftiges, forstyrres Indtrykket; thi den dramatiske Eenhed, der frembyder sig for dette, er aldeles underordnet og mangelfuld i Sammenligning med den musikalske Eenhed, der høres sammen. Dette har min egen Erfaring forvisset mig om. Jeg har siddet nærved, jeg har fjernet mig mere og mere, jeg har søgt en Afkrog i Theatret, for ganske at kunne skjule mig i denne Musik. Jo bedre jeg forstod den eller troede at forstaae den, jo længere kom jeg bort fra den, ikke af Kulde men af Kjærlighed, thi den vil forstaaes paa Afstand. Dette har for mit Liv havt noget besynderlig Gaadefuldt ved sig. Jeg har havt Tider, hvor jeg havde givet Alt for en Billet, nu behøver jeg end ikke at give 1 Rbd. for en Billet. Jeg staaer udenfor paa Gangen, jeg læner mig op til det Skillerum, der udelukker mig fra Tilskuernes Pladse, da virker den stærkest, det er en Verden for sig selv, afsondret fra

---

yderligere ɔ: mere udvortes. in sensu eminentiori i højere Forstand.

mig, jeg kan Intet see, men er nær nok til at høre og dog saa uendelig fjern.

Da de i Operaen fremtrædende Personer ikke behøve at være saa gjennemreflekterede, at de som Charakterer blive gjennemsigtige, følger ogsaa deraf, hvad i det Foregaaende er blevet udhævet, at Situationen ikke fuldkommen kan være udviklet eller udsprungen, men til en vis Grad bæres af en Stemning. Det Samme gjelder om Handlingen i en Opera. Hvad man i strængere Forstand kalder Handling, den med Bevidsthed om et Formaal foretagne Gjerning, kan ikke finde sit Udtryk i Musik, men vel hvad man kunde kalde umiddelbar Handling. Begge Dele er nu Tilfældet i Don Juan. Handlingen er umiddelbar Handling; i denne Henseende maa jeg henvise til det Foregaaende, hvor jeg udviklede, i hvilken Betydning Don Juan er Forfører. Paa Grund af, at Handlingen er umiddelbar Handling, er det ogsaa ganske i sin Orden, at Ironien er saa fremherskende i dette Stykke; thi Ironien er og bliver det umiddelbare Livs Tugtemester. Saaledes er, for blot at anføre et Exempel, Commandantens Gjenkomst en uhyre Ironi; thi Don Juan kan beseire enhver Hindring, men en Gjenganger kan man som bekjendt ikke slaae ihjel. Situationen er heelt igjennem baaret af Stemningen; i denne Henseende maa jeg erindre om Don Juans Betydning for det Hele og de øvrige Personers relative Existents i Forhold til ham. Jeg vil, ved nærmere at omtale en enkelt Situation, vise, hvad jeg mener. Jeg vælger dertil Elvires første Arie. Orchestret foredrager Forspillet, Elvire træder ind. Den Lidenskab, der raser i hendes Bryst, maa have Luft, og hendes Sang forhjælper hende dertil. Dette vilde imidlertid være altfor lyrisk til egentlig at være en Situation; hendes Arie vilde da være af samme Natur som Monologen i et Drama. Forskjellen vilde kun være den, at Monologen nærmest giver det Universelle individuelt, Arien det Individuelle universelt. Men, som sagt, det vilde være for Lidt til en Situation. Derfor er det heller ikke saa. I Baggrunden seer man Don Juan og Leporello i spændt Forventning paa, at den Dame, som de allerede have bemærket ved Vinduet, skal komme frem. Dersom det nu var et Drama, vi havde, saa vilde Situationen ikke ligge deri, at Elvire staaer i Forgrunden og Don Juan i Baggrunden, men Situationen vilde ligge i det uventede Sammenstød. Interessen vilde hvile paa, hvorledes Don Juan vilde slippe derfra. I

---

ikke slaa ihjel] Hentydning til Baggesen, Kallundborgs Krønike: »Og ingen Moders Sjæl kan slaa tilgavns en død ihjel«.

Operaen faaer ogsaa Sammenstødet sin Betydning, men en langt underordnet. Sammenstødet vil sees, den musikalske Situation vil høres. Eenheden i Situationen er nu den Samstemning, hvori Elvire og Don Juan samlyde. Det er derfor ogsaa ganske rigtigt, at Don Juan holder sig saa langt tilbage som muligt; thi han skal ikke sees, ikke blot ikke af Elvira, men end ikke af Tilskueren. Elvires Arie begynder. Hendes Lidenskab veed jeg ikke at betegne anderledes end som Elskovs-Had, en blandet, men dog malmfuld, tonende Lidenskab. Hendes Indre er i urolig Bevægelse, hun har faaet Luft, hun bliver mat et Øieblik, som ethvert lidenskabeligt Udbrud matter, der følger en Pause i Musikken. Men Bevægelsen i hendes Indre tyder tilstrækkelig paa, at Lidenskaben endnu ikke noksom er kommen til Udbrud; Vredens Mellemgulv maa endnu stærkere rystes. Men hvad kan fremkalde denne Rystelse, hvilket Incitament? Det kan kun være eet — Don Juans Spot. Mozart har derfor — gid jeg var en Græker, thi da vilde jeg sige, ganske guddommeligt, — benyttet Pausen til at slynge Juans Spot ind deri. Nu blusser Lidenskaben stærkere, endnu voldsommere bryder den sig i hende og bryder frem i Toner. Endnu engang gjentager det sig, da skjælver hendes Indre, da bryder Vreden og Smerten som en Lavastrøm frem i det bekjendte Løb, hvormed Arien ender. Man seer nu her, hvad det er jeg mener, naar jeg siger, at Don Juan gjenlyder i Elvire, at det er noget Andet end Phrase. Tilskueren skal ikke see Don Juan, skal ikke see ham sammen med Elvire i Situationens Eenhed, han skal høre ham ind i Elvira, ud af Elvira, thi vel er det Don Juan, der synger, men han synger saaledes, at jo mere Tilskuerens Øre er udviklet, desto mere er det ham, som om det kom fra Elvira selv. Som Kjærligheden skaber sin Gjenstand, saaledes ogsaa Forbittrelsen. Hun er besat af Don Juan. Denne Pause og Don Juans Stemme gjør Situationen dramatisk, men Eenheden i Elviras Lidenskab, hvori Don Juan gjenlyder, medens dog hendes Lidenskab er sat ved Don Juan, gjør Situationen musikalsk*). Situationen er som musikalsk Situa-

*) Saaledes bør efter min Mening Elviras Arie og Situationen opfattes. Don Juans uforlignelige Ironi bør ikke holdes udenfor, men blive skjult i Elviras substantielle Lidenskab. Dette maa høres sammen. Ligesom det speculative Øie seer sammen, saaledes hører det speculative Øre sammen. Jeg vil tage et Exempel fra det reent Physiske. Naar et Menneske fra et høit Standpunkt skuer ud over en flad Egn og seer forskjellige Landeveie, der løbe parallelle med hverandre, saa vil han, hvis han mangler Intuition, blot see Landeveiene, og de mellemliggende Marker ville ligesom forsvinde, eller han vil blot see Markerne og Landeveiene

tion betragtet mageløs. Er derimod Don Juan en Charakteer og Elvire ligesaa, saa er Situationen forfeilet, saa er det urigtigt, at lade Elvira expectorere sig i Forgrunden og Don Juan spotte i Baggrunden; thi da forlanges der, at jeg skal høre dem sammen, uden at dog Midlet dertil gives, og uagtet de Begge ere Charakterer, der umulig saaledes kunne samlyde. Ere de Charakterer, da er Sammenstødet Situationen.

Det er ovenfor blevet bemærket, at der i Operaen ikke fordres den dramatiske Hasten, den voxende Tilløbs Hurtighed, som i Dramaet, at Situationen gjerne her maa udbrede sig en lille Smule. Imidlertid maa dette dog ikke udarte til en idelig Standsning. Som et Exempel paa den sande Midte kan jeg udhæve den Situation, jeg nys omtalte, ikke som om dette var den eneste i Don Juan, eller den fuldkomneste, tvertimod, de ere alle saaledes og alle fuldkomne, men fordi Læseren nærmest har den i Erindring. Og dog, her nærmer jeg mig et misligt Punkt; thi jeg tilstaaer det, der er to Arier, der maae bort, der, hvor fuldendte de end ere i sig, dog virke forstyrrende, virke retarderende. Jeg vilde gjerne gjøre en Hemmelighed deraf, men det kan nu ikke hjelpe, Sandheden maa for en Dag. Tager man dem bort, saa er alt det Øvrige lige fuldendt. Den ene er Ottavios, den anden Annas, de ere begge mere Concertnummere end dramatisk Musik, som overhovedet Ottavio og Anna er meget for ubetydelige Personer til at turde standse Gangen. Naar man tager dem bort, saa har forøvrigt Operaen fuldkommen musikalsk-dramatisk Hurtighed, fuldkommen som ingen Anden.

Det vilde vel lønne Umagen, stykkeviis at gjennemgaae hver enkelt Situation, ikke for at ledsage den med Udraabstegn, men for at vise dens Betydning, dens Gyldighed som musikalsk Situation. Dette ligger imidlertid udenfor nærværende lille Undersøgelses Grændse. Her var det især af Vigtighed at fremhæve Don Juans Centralitet i den hele Opera. Noget Lignende gjentager sig med Hensyn til de enkelte Situationer.

ville forsvinde; den, der derimod har det intuitive Blik, vil see dem sammen, vil see hele Strækningen stribet. Saaledes ogsaa med Øret. Hvad her er sagt, gjelder naturligviis om den musikalske Situation; den dramatiske har det Mere, at Tilskueren veed, at det er Don Juan, der staaer i Baggrunden og Elvira i Forgrunden. Antager jeg nu, at Tilskueren er vidende om disses tidligere Forhold (Noget, som Tilskueren den første Gang ikke kan være vidende om), saa vinder Situationen meget, men man vil da ogsaa see, at det, hvis Accenten skulde ligge herpaa, bliver urigtigt at holde dem saalænge ud fra hinanden.

Hiin omtalte Don Juans Centralitet i Operaen vil jeg lidt nærmere belyse ved at betragte de øvrige Personer i Stykket i Forhold til ham. Ligesom i et Solsystem de mørke Legemer, der modtage deres Lys fra den centrale Sol, bestandig kun ere halv lyse, lyse nemlig paa den Side, der vender mod Solen, saaledes er det Tilfældet med Personerne i dette Stykke, kun det Livs-Moment, den Side, der vender mod Don Juan, er belyst, forøvrigt ere de dunkle og ugjennemsigtige. Dette maa ikke tages i den indskrænkede Forstand, som om hver af disse Personer var en eller anden abstract Lidenskab, som om Anna f. Ex. var Had, Zerline Letsind. Slige Smagløsheder har allermindst hjemme her. Lidenskaben i den Enkelte er concret, men concret i sig selv, ikke concret i Personligheden, eller, for at udtrykke mig bestemtere, det Øvrige i Personligheden er slugt af denne Lidenskab. Dette er nu absolut rigtigt, fordi det er en Opera, vi have med at gjøre. Denne Dunkelhed, denne deels sympathetiske, deels antipathetiske hemmelighedsfulde Communication med Don Juan, gjør dem samtlige musikalske og bevirke, at den hele Opera samlyder i Don Juan. Den eneste Figur i Stykket, der synes at gjøre en Undtagelse, er naturligviis Commandanten; men derfor er det ogsaa saa viselig indrettet, at han til en vis Grad ligger udenfor eller begrændser Stykket; jo mere Commandanten blev trukket frem, jo mere vilde Operaen ophøre at være absolut musikalsk. Han er derfor bestandig holdt i Baggrunden og saa taaget som mulig. Commandanten er den kraftfulde Forsætning og den djærve Eftersætning, mellem hvilken Don Juans Mellemsætning ligger, men denne Mellemsætnings rige Indhold er Operaens Gehalt. Kun to Gange træder Commandanten op. Første Gang er det Nat; det er i Baggrunden af Theatret, man kan ikke see ham, men hører ham falde for Don Juans Kaarde. Allerede der er hans Alvor, der kun viser sig desto stærkere ved Don Juans parodierende Spot, Noget, Mozart fortræffeligt har udtrykt i Musikken, allerede der er hans Alvor for dyb til at tilhøre et Menneske; han er Aand, før han døer. Anden Gang viser han sig som Aand, og Himlens Tordenstemme lyder i hans alvorlige høitidelige Røst, men ligesom han selv er forklaret, saaledes er hans Røst forklaret til noget Mere end en menneskelig Stemme; han taler ikke mere, han dømmer.

Den vigtigste Person i Stykket næst Don Juan er aabenbart Leporello. Hans Forhold til Herren bliver netop forklarligt ved Musikken, uforklarligt uden denne. Er Don Juan en reflekteret Personlighed, saa bliver Leporello næsten en endnu større Skurk end han, og det bliver uforklarligt, at Don Juan kan udøve

saa megen Magt over ham, og det eneste Motiv, der er tilbage, er, at han kan betale ham bedre end alle Andre, et Motiv, som endog Moliere ikke synes at have villet benytte, da han lader Don Juan være i Pengeforlegenhed. Fastholde vi derimod Don Juan som umiddelbart Liv, saa er det let at forstaae, at han kan udøve en afgjørende Indflydelse paa Leporello, at han assimilerer sig ham, saa at han næsten kan blive et Organ for Don Juan. Leporello er i en vis Forstand nærmere ved at være en personlig Bevidsthed end Don Juan, men for at blive det, maatte han blive sig klar over sit Forhold til denne, men det formaaer han ikke, han formaaer ikke at hæve Trylleriet. Her gjelder det igjen, saasnart Leporello faaer Replik, saa maa han blive os gjennemsigtig. Ogsaa i Leporellos Forhold til Don Juan er der noget Erotisk, der er en Magt, hvorved han fængsler ham selv mod hans Villie; men i denne Tvetydighed er han musikalsk og Don Juan gjenlyder bestandig i ham; Noget, jeg senere skal anføre et Exempel paa for at vise, at det er Mere end en Phrase.

Med Undtagelse af Commandanten staaer alle Personer i en Art erotisk Forhold til Don Juan. Over Commandanten kan han ingen Magt udøve, han er Bevidsthed; de Andre ere i hans Magt. Elvire elsker ham, derved er hun i hans Magt, Anna hader ham, derved er hun i hans Magt, Zerline frygter ham, derved er hun i hans Magt, Ottavio og Mazetto gaae med for Svogerskabets Skyld, thi Blodets Baand ere ømme.

Skuer jeg nu et Øieblik tilbage over det her Udviklede, saa vil Læseren maaskee see, hvorledes det her atter fra flere Sider er blevet udviklet, i hvilket Forhold Ideen Don Juan staaer til det Musikalske, hvorledes dette Forhold er det Constituerende i hele Operaen, hvorledes dette gjentager sig i dens enkelte Dele. Jeg kunde gjerne standse her, men jeg vil dog for en yderligere Fuldstændigheds Skyld oplyse det ved at gjennemgaae nogle enkelte Stykker. Valget skal ikke være vilkaarligt. Jeg vælger dertil Ouverturen, som vel nærmest giver Grundtonen i Operaen i en sammentrængt Concentration, jeg vælger dernæst det meest episke og det meest lyriske Moment i Stykket, for at vise, hvorledes selv i Ydergrændsen Operaens Fuldendthed er bevaret, det Musikalsk-Dramatiske opretholdt, hvorledes det er Don Juan, der musikalsk bærer Operaen.

At udvikle, hvilken Betydning Ouverturen overhovedet har for Operaen, dertil er her ikke Stedet, kun saa meget kan her fremhæves, at den Omstændighed, at en Opera fordrer en Ouverture, tilstrækkelig viser det Lyriskes Overvægt, og at den Virkning, som

derved tilsigtes, er at fremkalde en Stemning, Noget som Dramaet ikke kan indlade sig paa, da Alt her skal være gjennemsigtigt. Det er derfor i sin Orden, at Ouverturen bliver componeret sidst, for at Kunstneren ret selv kan være gjennemtrængt af Musikken. Ouverturen giver derfor i Almindelighed Leilighed til at gjøre et dybt Indblik i Componisten og hans sjælelige Forhold til sin Musik. Er det ikke lykkedes ham at gribe det Centrale deri, staaer han ikke i den dybere Rapport til Grundstemningen i Operaen, saa vil dette umiskjendeligt forraade sig i Ouverturen; den bliver da et af en løs Ideeassociation gjennemslynget Aggregat af de fremtrædende Punkter, men ingen Totalitet, der, som den egentlig burde, indeholder de dybeste Oplysninger om Musikkens Indhold. En saadan Ouverture er derfor ogsaa i Almindelighed aldeles vilkaarlig, den kan nemlig blive saa lang eller saa kort som det skal være, og det sammenholdende Element, det Continueerlige kan, da det kun er Ideeassociation, udtværes saa længe det skal være. Derfor er Ouverturen ofte en farlig Fristelse for underordnede Componister, de forledes nemlig let til at plagiere sig selv, stjæle af deres egen Lomme, Noget, der virker meget forstyrrende. Medens det saaledes er klart, at Ouverturen ikke skal indeholde det Samme som Operaen, saa skal den naturligviis heller ikke indeholde noget absolut Andet. Den skal nemlig indeholde det Samme som Stykket, men paa en anden Maade, den skal indeholde det centralt og med det Centrales hele Magt gribe Tilhøreren.

I denne Henseende er og bliver den altid beundrede Ouverture til Don Juan et fuldendt Mesterværk, saa dersom der intet andet Beviis kunde føres for Don Juans Classicitet, saa vilde det være tilstrækkeligt at udhæve dette Ene, det Utænkelige i, at Den, der havde det Centrale, ikke ogsaa skulde have det Peripheriske. Denne Ouverture er intet Mellemhverandre af Themaer, den er ikke labyrinthisk gjennemslynget af Ideeassociationer, den er concis, bestemt, stærkt bygget, og fremfor Alt, den er impregneret af hele Operaens Væsen. Den er kraftig som en Guds Tanke, bevæget som en Verdens Liv, rystende i sin Alvor, zittrende i sin Lyst, knusende i sin forfærdelige Vrede, beaandende i sin livslystne Glæde, den er huul i sin Straffedom, hvinende i sin Lyst, den er langsom høitidelig i sin imponerende Værdighed, den er bevæget, flagrende, dandsende i sin Fryd. Og dette har den ikke opnaaet ved at blodsuge Operaen, den er tvertimod i Forhold til denne en Propheti. I Ouverturen udfolder Musikken hele sit Omfang, med et Par mægtige Vingeslag oversvæver den ligesom sig selv, oversvæver det Sted, hvor den vil dale ned. Den er en Kamp,

men Kamp i Luftens høiere Regioner. Den, der efter at have gjort et nøiere Bekjendtskab med Operaen, hører Ouverturen, ham vil det maaskee forekomme, som om han var trængt frem til det skjulte Værksted, hvor de Kræfter, han i Stykket har lært at kjende, urkraftigt røre sig, hvor de af al Magt bryde sig mod hverandre. Dog, Striden er for ulige, den ene Magt er allerede før Slaget Seierherre, den flygter og undviger, men denne Flugt er netop dens Lidenskab, dens brændende Uro i dens korte Livsglæde, den jagende Puls i dens lidenskabelige Hede. Herved sætter den den anden Magt i Bevægelse og river den hen med sig. Denne, der først viste sig som saa urokkelig sikker, at den næsten var ubevægelig, maa nu afsted, og snart bliver Bevægelsen saa hurtig, at det synes en virkelig Strid. Nærmere at udføre dette lader sig ikke gjøre, her gjelder det at høre Musikken, thi Striden er ikke en Ordstrid men en elementarisk Rasen. Kun maa jeg gjøre opmærksom paa, hvad der tidligere blev udviklet, at Operaens Interesse er Don Juan, ikke Don Juan og Commandanten, dette viser sig alt i Ouverturen. Med Flid synes Mozart at have anlagt det saaledes, at hiin dybe Røst, der lyder i Begyndelsen, efterhaanden bliver svagere og svagere, taber næsten ligesom sin majestætiske Holdning, maa ile for at kunne følge den dæmoniske Hasten, der undviger den, og dog næsten faaer Magt til at nedværdige den ved at rive den hen til et Væddeløb i Øieblikkets Korthed. Derved dannes Overgangen mere og mere til selve Stykket. Som en Følge deraf maa man tænke sig Finalet i et nært Forhold til den første Deel af Ouverturen. I Finalet er Alvoren igjen kommen til sig selv, medens det i Ouverturens Fortgang var, som om den var ude af sig selv; nu er der ikke Spørgsmaal om at løbe omkaps med Lysten, Alvoren kommer igjen og har derved bortskaaret enhver Udvei til et nyt Væddeløb.

Ouverturen bliver derfor, medens den i een Forstand er selvstændig, i en anden Forstand at ansee for et Tilløb til Operaen. Dette har jeg i det Foregaaende søgt at minde om ved at opfriske Læserens Erindring af den successive Aftagen, i hvilken den ene Magt nærmer sig Stykkets Begyndelse. Det Samme viser sig, naar man betragter den anden Magt, den tiltager nemlig i en voxende Progression; den begynder i Ouverturen, den voxer og tiltager. Beundringsværdigt er især denne dens Begynden udtrykt. Man hører den saa svagt, saa hemmelighedsfuldt antydet, man hører den, men det er saa hurtigt forbi, saa man netop faaer det Indtryk, som om man havde hørt Noget, man ikke havde hørt. Det skal et opmærksomt, et erotisk Øre til, for at passe paa første

Gang man i Ouverturen faaer et Vink om dette Lystens lette Spil, man senere faaer saa rigt udtrykt i hele dets ødsle Overflod. Paa Punkt og Prikke at angive, hvor dette Sted er, det kan jeg ikke, da jeg ikke er kyndig i Musik, men jeg skriver ogsaa kun for Forelskede, og disse vil vel forstaae mig, nogle af dem bedre end jeg forstaaer mig selv. Jeg er imidlertid tilfreds med min beskikkede Deel, med denne gaadefulde Forelskelse, og skjøndt jeg ellers takker Guderne for at jeg er bleven en Mand og ikke en Qvinde, saa har Mozarts Musik lært mig, at det er skjønt og vederqvægende og rigt at elske som en Qvinde.

Ikke er jeg nogen Ven af Billeder; den nyere Literatur har i høi Grad givet mig Afsmag derfor; thi det er snart kommet saa vidt, at hvergang jeg træffer paa et Billede, farer der uvilkaarlig en Frygt i mig for, at dets sande Hensigt skal være at skjule en Dunkelhed i Tanken. Jeg skal derfor ikke vove et uforstandigt eller frugtesløst Forsøg paa at oversætte Ouverturens energiske og fyndige Korthed i et vidtløftigt og intetsigende Billedsprog; kun eet Punkt i Ouverturen vil jeg udhæve og for at faae Læseren gjort opmærksom derpaa vil jeg bruge et Billede, det eneste Middel, jeg har til at sætte mig i Forbindelse med ham. Dette Punkt er naturligviis intet andet end Don Juans første Frembrud, Ahnelsen om ham, om den Magt, hvormed han senere bryder igjennem. Ouverturen begynder med enkelte dybe, alvorlige, eensformige Toner, da lyder første Gang uendelig fjernt et Vink, der dog, som om det var kommet for tidlig, i samme Øieblik tilbagekaldes, indtil man senere atter og atter hører, dristigere og dristigere, mere og mere høirøstet, hiin Stemme, der først underfundigt, coquet og dog som i Angst slap med ind, men ikke kunde trænge igjennem. Saaledes seer man stundom i Naturen Horizonten mørk, skyfuld; for tung til at bære sig selv, hviler den sig paa Jorden og skjuler Alt i sin dunkle Nat, enkelte hule Toner høres, dog ikke i Bevægelse men som en dyb Mumlen ved sig selv – da seer man ved Himlens yderste Grændse, fjernt i Horizonten et Blink; hurtigt iler det hen langs Jorden, i samme Nu er det forbi. Men snart viser det sig igjen, det tiltager i Styrke, det belyser momentant hele Himlen med sin Flamme, i næste Øieblik synes Horizonten endnu mørkere, men hurtigere, endnu mere glødende blusser det op, det er som om Mørket selv tabte sin Ro og kommer i Bevægelse. Som Øiet her i dette første Blink ahner

---

takker Guderne osv.] Hentydning til en Ytring af Platon, der blandt tre Ting, han takkede Guderne for, ogsaa skal have nævnt det her anførte.

Ildebranden, saaledes ahner Øret i hiint hendøende Buestrøg den hele Lidenskab. Der er en Angst i hiint Blink, det er som om det i det dybe Mørke fødtes i Angst — saaledes er Don Juans Liv. Der er en Angst i ham, men denne Angst er hans Energi. Det er ikke en i ham subjectiv reflekteret Angst, det er en substantiel Angst. Ikke har man i Ouverturen, hvad man i Almindelighed har sagt uden at vide hvad man siger — Fortvivlelse; Don Juans Liv er ikke Fortvivlelse; men det er Sandselighedens hele Magt, der fødes i Angst, og Don Juan selv er denne Angst, men denne Angst er netop den dæmoniske Livslyst. Efterat Mozart saaledes har ladet Don Juan blive til, saa udvikler nu hans Liv sig for os i de dandsende Violintoner, i hvilke han let, flygtig iler hen over Afgrunden. Som naar man kaster en Steen saaledes, at den skærer Vandets Overflade, den da en Tidlang kan springe hen derover i lette Hop, hvorimod den, saasnart den hører op at springe, øieblikkelig synker ned i Afgrunden, saaledes dandser han over Afgrunden, jublende i sin korte Frist.

Men naar nu, som ovenfor blev bemærket, Ouverturen kan ansees for et Tilløb til Operaen, naar man i Ouverturen stiger ned fra hine høiere Regioner, saa spørges, paa hvilket Sted i Operaen lander man da bedst, eller hvorledes faaer man Operaen til at begynde. Her har Mozart seet det ene Rigtige, at begynde med Leporello. Vel kunde det synes, at dette ikke var saa stor en Fortjeneste, saa meget mere som næsten alle Bearbeidelser af Don Juan begynde med en Monolog af Sganarel. Imidlertid er der en stor Forskjel, og man faaer atter her Leilighed til at beundre Mozarts Mesterskab. Den første Tjener-Arie har han sat i umiddelbar Forbindelse med Ouverturen. Man regner derfor ganske rigtigt Leporellos første Arie med til Ouverturen. Denne Leporellos Arie svarer til den ikke uberømte Sganarels-Monolog hos Moliere. Vi vil betragte Situationen lidt nærmere. Sganarels Monolog er langt fra at være uvittig, og naar man læser den i Prof. Heibergs lette og flydende Vers, er den meget underholdende, derimod er Situationen selv mangelfuld. Dette siger jeg nærmest med Hensyn til Moliere, thi hos Heiberg er det en anden Sag, og jeg siger det ikke for at udsætte paa Moliere, men for at vise Mozarts Fortjeneste. En Monolog er altid meer eller mindre et Brud paa det Dramatiske, og naar Digteren, for at fremkalde Virkning, søger at virke ved selve Monologens Vittighed, ikke ved dens Charakteer, saa har han selv brudt Staven over sig og har opgivet den dramatiske Interesse. Anderledes i Operaen. Situationen er her absolut musikalsk. Jeg har allerede før erindret

om den Forskjel, der er mellem en dramatisk og en musikalsk dramatisk Situation. I Dramaet taales ikke Snak, der fordres Handling og Situation. I Operaen er der en Hvilen i Situationen. Men hvad gjør da denne Situation til en musikalsk Situation? Det er tidligere blevet udhævet, at Leporello er en musikalsk Figur, og dog er det ikke ham, der bærer Situationen. Hvis saa var, vilde hans Arie være en Analogi til Sganarels Monolog, om det end derfor blev lige vist, at en saadan Qvasi-Situation bedre gaaer an i Operaen end i Dramaet. Det, der gjør Situationen musikalsk, er Don Juan, som er indenfor. Pointet ligger ikke i Leporello, som nærmer sig, men i Don Juan, som man ikke seer — men som man hører. Nu kunde man vel indvende: man hører jo ikke Don Juan. Dertil vilde jeg svare: jo man gjør, thi han gjenlyder i Leporello. Jeg skal til den Ende gjøre opmærksom paa de Overgange *(vuol star dentro colla bella)*, hvor Leporello aabenbart reproducerer Don Juan. Men selv om dette ikke var Tilfældet, saa er dog Situationen saaledes lagt an, at man uvilkaarlig faaer Don Juan med, at man glemmer Leporello, som staaer udenfor, over Don Juan, som er indenfor. Overhovedet har Mozart med ægte Genialitet ladet Leporello reproducere Don Juan, og derved opnaaet to Ting, den musikalske Virkning, at man overalt, hvor Leporello er alene, hører Don Juan, og den parodiske Virkning, at man, naar Don Juan er med tilstede, hører Leporello repetere ham og dermed ubevidst parodiere ham. Som Exempel herpaa vil jeg anføre Slutningen af Ballet.

Spørger man, hvilket Moment der er det mest episke i Operaen, saa er Svaret let og utvivlsomt, det er Leporellos anden Arie, Listen. I det Foregaaende er det allerede udhævet, ved at sammenligne denne Arie med den tilsvarende Monolog hos Moliere, hvilken absolut Betydning Musikken har, at Musikken netop derved, at den lader os høre Don Juan, høre Variationerne i ham, fremkalder den Virkning, som Ordet eller Replikken ikke er istand til. Her bliver det af Vigtighed at fremhæve Situationen og det Musikalske i den. See vi os nu om paa Skuepladsen, da bestaaer det sceniske Ensemble af Leporello, Elvire og den troe Tjener. Den utroe Elsker er derimod ikke tilstede, han er nemlig, som Leporello træffende udtrykker sig — »han er borte.« Det er en Virtuositet, Don Juan er Besiddelse af, han er og — saa er han

---

vuol star dentro colla bella »han vil være indenfor hos den Skønne«, af Tjenerarien (»Selv han Elskovslønnen henter, jeg paa Gaden staar og venter«).
han er borte] 1. Akt 6. Scene: Leporello. Ja! han er borte.

borte, og han bliver (for sig selv nemlig) ligesaa beleiligt borte som en Jeronimus kommer beleiligt. Da det nu er vitterligt, at han er borte, saa kunde det synes underligt, at jeg omtaler ham og paa en Maade fører ham med ind i Situationen; ved nærmere Overveielse vil man maaskee finde det ganske i sin Orden og her see et Exempel paa, hvor nøie efter Ordet det maa tages, at Don Juan er allestedsnærværende i Operaen; thi dette kan dog neppe stærkere betegnes end ved at gjøre opmærksom paa, at selv naar han er borte er han tilstede. Dog vi ville nu lade ham være borte, da vi senere ville faae at see, i hvilken Betydning han er tilstede. Derimod ville vi betragte de tre Personer paa Scenen. At Elvira er tilstede bidrager naturligviis til at frembringe en Situation; thi det gik ikke an at lade Leporello til egen Tidsfordriv oprulle Listen; men hendes Stilling bidrager tillige til at gjøre Situationen piinlig. Man kan overhovedet ikke negte, at den Spot, der stundom drives med Elviras Kjærlighed, næsten er grusom. Saaledes i anden Act, hvor hun i det afgjørende Øieblik, da Ottavio endelig har faaet Mod i Brystet og Kaarden ud af Skeden for at myrde Don Juan, styrter sig imellem og nu opdager, at dette ikke er Juan men Leporello, en Forskjel, Mozart saa stærkt har betegnet ved et vist klynkende Bræg. Saaledes er der i vor Situation og noget Smerteligt i, at hun skal være tilstede for at vide, at ved Spanien staaer 1003, ja hvad meer er, paa Tydsk bliver det hende sagt, at hun selv er Een af dem. Dette er en tydsk Forbedring, der i samme Grad er taabelig uanstændig som den tydske Oversættelse paa en ikke mindre taabelig Maade er latterlig anstændig og aldeles forfeilet. Det er for Elvira at Leporello giver en episk Oversigt over sin Herres Liv, og man kan ikke negte, at det er ganske i sin Orden, at Leporello foredrager og Elvira hører til; thi de ere begge to i høi Grad interesserede deri. Som man derfor i den hele Arie bestandig hører Don Juan, saaledes hører man paa enkelte Steder Elvira, der nu synlig er tilstede paa Scenen som et Vidne *instar omnium*, ikke paa Grund af noget tilfældigt Fortrin hos hende, men fordi, da Methoden væsentlig bliver den samme, Een gjelder for Alle. Dersom Leporello var Charakteer eller gjennemreflekteret Personlighed, da lod en saadan Monolog

---

Jeronimus] f. Ex. Holbergs Barselstuen 5. Akt 6. Scene. anden Akt] 11. Scene (Kruses Bearb.). og noget Smerteligt ɔ: ogsaa n. S. I den tyske Text til Don Juan hedder det i Listearien: tausend und zwei — nein, tausend und drei; Sie sind auch dabei.

sig vanskelig tænke, men netop fordi han er en musikalsk Figur, der synker ned i Don Juan, derfor har denne Arie en saa stor Betydning. Den er en Reproduction af hele Don Juans Liv. Leporello er den episke Fortæller. En saadan bør vel ikke være kold eller ligegyldig for hvad han fortæller, men han bør dog bevare en objectiv Holdning ligeover for det. Dette er ikke Tilfældet med Leporello. Han henrives aldeles af det Liv, han beskriver, han glemmer sig i Don Juan. Saaledes har jeg atter her et Exempel paa, hvad det vil sige, at Don Juan gjenlyder overalt. Situationen ligger derfor ikke i Leporellos og Elviras Underholdning om Don Juan, men i den Stemning, der bærer det Hele, i Don Juans usynlige aandelige Nærværelse. Nærmere at udvikle Overgangen i denne Arie, hvorledes den begynder rolig og mindre bevæget, men alt mere og mere opflammes, eftersom Don Juans Liv mere og mere gjenlyder i den, hvorledes Leporello mere og mere hentages deraf, henveires i og vugges af disse erotiske Luftninger, hvorledes den nuanceres forskjelligt alt eftersom de Qvindelighedens Differentser, der ligge indenfor Don Juans Omfang, blive hørlige deri — dertil er her ikke Stedet.

Spørger man, hvilket der er det meest lyriske Moment i Operaen, saa kunde Svaret maaskee blive mere tvivlsomt; hvorimod det vel neppe kan være underkastet nogen Tvivl, at det meest lyriske Moment kun kan indrømmes Don Juan, at det vilde være et Brud paa den dramatiske Subordination, om det tilstodes en Biperson paa den Maade at beskjeftige vor Opmærksomhed. Dette har ogsaa Mozart iagttaget. Valget er saaledes betydeligt indskrænket, og ved nærmere Eftersyn kan der kun være Tale, enten om Taffelet, den første Deel af det store Finale, eller om den bekjendte Champagne-Arie. Hvad Taffelscenen angaaer, saa kan man vel til en vis Grad betragte den som et lyrisk Moment, og Maaltidets berusende Hjertestyrkning, den skummende Viin, Musikkens fjerne festlige Toner, Alt forener sig for at potentsere Don Juans Stemning, ligesom hans egen Festlighed kaster et forhøiet Lys over den hele Nydelse, der virker saa stærkt, at selv Leporello forklares i dette rige Øieblik, der er Glædens sidste Smil, Nydelsens Afskedshilsen. Imidlertid er det dog mere en Situation end et blot lyrisk Moment. Dette ligger naturligviis ikke deri, at der spises og drikkes paa Scenen, thi dette er i og for sig meget utilstrækkeligt som Situation betragtet. Situationen

---

Champagne-Arie] 1. Akt 15. Scene (»Kølige Druer« osv.).

ligger i, at Don Juan er trængt ud til Livets yderste Pynt.
fulgt af hele Verden har hiin seierrige Don Juan nu intet ı
Opholdssted end et afsides lille Værelse. Det er paa d
yderste Spidse af Livets Vippebræt, at han endnu engang i M:
af lystigt Selskab ophidser al Livslyst i sit eget Bryst. Hvis
Juan var et Drama, da vilde den indre Uro i Situationen fo
at den blev saa kort som mulig. Derimod er det rigtigt i Ope
at Situationen fastholdes, forherliges i al mulig Yppighed, der
lyder desto vildere, fordi den for Tilhørerne gjenlyder i deı
grund, over hvilken Don Juan svæver.

Anderledes forholder det sig med Champagne-Arien.
dramatisk Situation vil man, troer jeg, her forgjeves søge,
desto mere Betydning har den som lyrisk Udgydelse. Don .
er trættet af de mange krydsende Intriguer; imidlertid er
ingenlunde mat, hans Sjæl er endnu livskraftig som nogensi
han trænger ikke til muntert Selskab, ikke til at see og
Vinens Skummen eller til at styrke sig paa den; den indre Vit
bryder frem i ham stærkere og rigere end nogensinde. Ideal
han stedse opfattet af Mozart, som Liv, som Magt, men i
ligeoverfor en Virkelighed; her er han ligesom ideelt beruset i
selv. Om al Verdens Piger omgave ham i dette Øieblik, han
ikke være farlig for dem, thi han er ligesom for stærk til at
bedaare dem, selv Virkelighedens mangfoldigste Nydelse er for
for ham i Sammenligning med hvad han nyder i sig selv.
viser det sig ret, hvad det vil sige, at Don Juans Væsen er Mı
Han opløser sig ligesom for os i Musik, han udfolder sig ti
Verden af Toner. Man har kaldet denne Arie Champagne-Aı
og dette er unegtelig meget betegnende. Men det, det især kom
an paa at see, er, at det ikke staaer i et tilfældigt Forhold
Don Juan. Saaledes er hans Liv, skummende som Champa
Og ligesom Perlerne i denne Viin, medens den syder i indre H
tonerigt i sin egen Melodi, stige op, og vedblive at stige op,
ledes gjenlyder Nydelsens Lyst i det elementariske Kog, deı
hans Liv. Det, som derfor giver denne Arie dramatisk Betydn
er ikke Situationen, men det, at Operaens Grundtone her ly
og gjenlyder i sig selv.

INTETSIGENDE EFTERSPIL.

Dersom nu det her Udviklede forholder sig rigtigt, saa vender jeg atter tilbage til mit Yndlingsthema, at blandt alle classiske Værker Mozarts Don Juan bør staae øverst; da vil jeg endnu engang glæde mig over Mozarts Lykke, en Lykke, der i Sandhed er misundelsesværdig, baade i og for sig og fordi den gjør alle dem lykkelige, der blot nogenlunde fatte hans Lykke. Jeg idetmindste føler mig ubeskrivelig lykkelig ved om end kun fjernt at have forstaaet Mozart og ahnet hans Lykke; hvor meget mere da de, der fuldkomment have forstaaet ham, hvor meget mere maae de ikke føle sig lykkelige med den Lykkelige. —

DET ANTIKE TRAGISKES REFLEX I DET MODERNE TRAGISKE.

ET FORSØG I DEN FRAGMENTARISKE STRÆBEN.

Forelæst

for

Συμπαρανεκρωμενοι.

Συμπαρανεκρωμενοι ɔ: *συμπαρανενεκρωμένοι*, Med-afdøde. I Efterladte Papirer 1833–43 S. 151 angiver S. K. at have fundet Ordet *παράνεκρος* hos Lukian. Det synes imidlertid ikke at forekomme, hverken hos ham eller nogen anden græsk Forfatter, ligesaalidt som *συμπαρανεκρόω*. Derimod er *συννεκροῦσθαι* (at afdø med) almindeligt hos Kirkefædrene.

Dersom En vilde sige: det Tragiske bliver dog altid det Tragiske, saa vilde jeg ikke have saa meget at erindre derimod, forsaavidt som dog enhver historisk Udvikling bestandig ligger indenfor Begrebets Omfang. Under den Forudsætning nemlig, at der skulde være Mening i hans Ord, og det to Gange forekommende Ord: Tragisk, ikke skulde antages at danne det betydningsløse Parenthes-Tegn om et indholdsløst Intet, maatte hans Mening vel være denne, at Begrebets Indhold ikke dethroniserede Begrebet, men berigede det. Paa den anden Side er det neppe undgaaet nogen Iagttagers Opmærksomhed, hvad det læsende og theaterbesøgende Publicum allerede troer sig i hjemlet Besiddelse af som sit Actie-Udbytte af de Kunsterfarnes Bestræbelser, at der er en væsentlig Forskjel mellem den antike og den moderne Tragedie. Vilde nu En atter her gjøre Forskjellen absolut gjeldende, ved Hjælp af den først lumskelig og siden maaskee med Magt trænge sig ind mellem det Antik- og Moderne-Tragiske, saa vilde hans Adfærd være ikke mindre urimelig end hiin Førstes, idet han vilde, at det Fodfæste, der var ham selv nødvendigt, var det Tragiske selv, og at dette atter var saa langt fra at kunne adskille, at det netop forbandt det antike og det moderne Tragiske. Advarende mod enhver saadan eensidig Bestræbelse for at adskille maa det ogsaa være, at Æshetikerne endnu bestandigt vende tilbage til de af Aristoteles opstillede Bestemmelser af og Fordringer til det Tragiske som de Begrebet udtømmende; advarende maa det være og det saa meget mere, som det maa gribe Enhver med et vist Veemod, at hvormeget end Verden har forandret sig,

---

Aristoteles] i hans Poetik.

saa er dog Forestillingen om det Tragiske endnu væsentlig uforandret, ligesom det at græde endnu bestandigt er Mennesket lige naturligt. Saa beroligende som nu dette kunde synes for den, der ikke ønsker nogen Skilsmisse, mindst noget Brud, saa viser sig den samme Vanskelighed, som nys er bleven afviist, under en anden og næsten farligere Skikkelse. At man endnu bestandigt vender tilbage til den aristoteliske Æsthetik ikke blot af pligtskyldig Opmærksomhed eller af gammel Vane, det vil vist Enhver indrømme, der har noget Kjendskab til den nyere Æsthetik og ved dette forvisser sig om, hvor nøiagtigt man knytter sig til de af Aristoteles opstillede endnu bestandigt for den nyere Æsthetik gjeldende Bevægelses-Punkter. Saasnart man imidlertid træder nærmere til disse, saa viser Vanskeligheden sig strax. Bestemmelserne ere nemlig af ganske almindelig Art, og man kan forsaavidt godt være enig med Aristoteles og dog være i en anden Forstand uenig med ham. For ikke at foregribe den følgende Udvikling ved her strax exempelviis at nævne, hvad der skal udgjøre dens Indhold, vil jeg foretrække at oplyse min Mening ved med Hensyn til Comedien at anstille den tilsvarende Betragtning. Hvis en gammel Æsthetiker havde sagt, at Det, Comedien forudsætter, er Charakteer og Situation, og at Det, den vil vække, er Latter, saa kunde man vel gjerne atter og atter vende tilbage herpaa, men saasnart man overveiede, hvor forskjelligt det kan være, der kan bringe et Menneske til at lee, saa vilde man snart forvisse sig om, hvilket uhyre Spatium denne Fordring havde. Den, der nogensinde har gjort Andres og sin egen Latter til Gjenstand for Iagttagelse, Den som i denne Bestræbelse ikke saa meget har havt det Tilfældige for Øie som det Almene, Den som nu med psychologisk Interesse har paaagtet, hvor forskjelligt Det er, der i enhver Levealder vækker Latter, han vil let overbevise sig om, at den uforanderlige Fordring til Comedien, at den skal vække Latter, i sig selv indeholder en høi Grad af Foranderlighed i Forhold til den forskjellige Verdensbevidstheds Forestilling om det Latterlige, uden at dog Forskjelligheden er saa diffus, at det dertil svarende Udtryk i de somatiske Functioner vilde være, at Latteren yttrede sig ved Graad. Saaledes nu ogsaa med det Tragiske.

Det, som nu nærmest skal udgjøre Indholdet af denne lille Undersøgelse, er ikke saa meget Forholdet mellem det antike og det moderne Tragiske, som den skal være et Forsøg paa at vise, hvorledes det for det antike Tragiske Eiendommelige lader sig optage indenfor det moderne Tragiske, saaledes, at det sande Tragiske heri vil komme tilsyne. Men hvor meget jeg end skal bestræbe

mig for, at det maa komme tilsyne, saa skal jeg dog afholde mig fra enhver Propheti om, at det er det, Tiden fordrer, saa dets Tilsyneladelse bliver aldeles uden Følge, og det saa meget mere, som hele Tiden mere arbeider hen til det Comiske. Tilværelsen er i den Grad undermineret af Subjecternes Tvivl, Isolationen tager bestandigt mere og mere Overhaand, Noget, man bedst kan forvisse sig om, naar man giver Agt paa de mangfoldige sociale Bestræbelser. Disse bevise nemlig ligesaa meget derved Tidens isolerede Stræben, at de søge at modvirke den, som derved, at de paa en ufornuftig Maade søge at modarbeide den. Det Isolerede ligger bestandigt i at gjøre sig gjeldende som Numerus; naar Een vil gjøre sig gjeldende som een, saa er dette en Isolation; deri vilde vel alle Venner af Associationer give mig Ret, uden derfor at kunne eller at ville indsee, at det er aldeles den samme Isolation, naar Hundrede ville gjøre sig gjeldende ene og alene som Hundrede. Tallet er altid ligegyldigt mod sig selv, og det er aldeles ligegyldigt, om det er 1 eller 1000, eller hele Verdens samtlige Beboere blot numerisk bestemte. Denne Associationens Aand er derfor i sit Princip ligesaa revolutionær som den Aand, den vil modarbeide. Da David ret vilde føle sin Magt og Herlighed, lod han sit Folk tælle; i vor Tid derimod kan man sige, at Folkene, for at føle deres Betydning lige overfor en højere Magt, tælle sig selv. Alle disse Associationer bære imidlertid Vilkaarlighedens Præg, ere som oftest dannede i et eller andet tilfældigt Øiemed, hvis Herre naturligviis Associationen er. De mange Associationer bevise saaledes Tidens Opløsthed og bidrage selv til at fremskynde den; de ere de Infusionsdyr i Statens Organisme, der tyde paa, at den er opløst. Naar var det, at Hetærierne begyndte at blive almindelige i Grækenland uden dengang, da Staten var ifærd med at opløse sig? Og har ikke vor Tid en paafaldende Liighed med hiin Tid, som end ikke selv A r i s t o p h a n e s giorde latterligere end den virkelig var? Er ikke i politisk Henseende det Baand, der usynligt og aandeligt holdt Staterne sammen, løst, er ikke i Religionen den Magt, der fastholdt det Usynlige, svækket og tilintetgjort, have ikke Statsmænd og Præster det tilfælleds, at de ligesom Augurerne fordum ikke godt kunne see paa hinanden uden et Smiil? En Eiendommelighed har vistnok vor Tid fremfor hiin Tid i Grækenland, den nemlig, at vor Tid er mere tungsindig og

---

D a v i d; 1. Krønikernes Bog 21. Kap. H e t æ r i e r n e; de politiske Klubber i Athen (i Slutn. af 5. Aarh.)

derfor dybere fortvivlet. Vor Tid er saaledes tungsindig nok til at vide, at der er noget til, der hedder Ansvar, og at dette har Noget at betyde. Medens derfor Alle ville herske, vil Ingen have Ansvaret. Det er endnu i frisk Minde, at en fransk Statsmand, da Portefeuillen atter tilbødes ham, erklærede, at han vilde modtage den, men under den Betingelse, at Statssecretairen blev gjort ansvarlig. Kongen i Frankrig er, som bekjendt, ikke ansvarlig, derimod Ministeren er det, Ministeren vil ikke være det, men vil være Minister, mod at Statssecretairen bliver ansvarlig, tilsidst ender det naturligviis med, at Vægterne eller Gadecommissairerne blive ansvarlige. Var ikke denne Ansvarets omvendte Historie en passende Opgave for Aristophanes! Og paa den anden Side, hvorfor er Regjeringen og de Regjerende saa bange for at paatage sig Ansvaret, uden fordi de frygte et Angrebs-Parti, som selv igjen bestandigt gjennem en lignende Scala skyder Ansvaret fra sig? Naar man nu tænkte sig disse to Magter ligeoverfor hinanden, men ikke istand til at faae fat paa hinanden, fordi den ene bestandigt forsvandt for den anden, den ene blot figurerede for den anden, vilde et saadant Anlæg vistnok ikke være uden comisk Kraft. Dette viser jo tilstrækkeligt, at det, der egentlig sammenholder Staten, er opløst, men den derved bevirkede Isolation er naturligviis comisk, og det Comiske ligger i, at Subjectiviteten som den blotte Form vil gjøre sig gjeldende. Enhver isoleret Personlighed bliver altid comisk derved, at han vil gjøre sin Tilfældighed gjeldende ligeoverfor Udviklingens Nødvendighed. Det vilde upaatvivlelig indeholde den dybeste Comik at lade et tilfældigt Individ faae den universelle Idee, at ville være hele Verdens Befrier. Derimod er Christi Fremtræden i en vis Forstand (i en anden Forstand er den nemlig uendelig meget Mere) den dybeste Tragedie, fordi Christus kom i Tidens Fylde og, hvad jeg med Hensyn til det Følgende især maa udhæve, bar al Verdens Synd.

Som bekjendt angiver Aristoteles som Kilde for Handlingen i Tragedien to Ting, διανοια καὶ ἦθος, men bemærker tillige, at

---

en fransk Statsmand] Berlingske Tidende for 22. Marts 1839: En anden Betingelse, som Hr. Thiers især skal have staaet fast paa, er den, at der skal udnævnes Understatssecretairer for alle Ministerier, som skulle forestaae hele Detaillen i Administrationen, saa at Ministrene kunne beholde den fornødne Tid til deres Functioner i Kammeret og Kabinettet. διάνοια καὶ ἦθος Tankegang og Charakter, s. Aristoteles, Poetik Kap. 6. Sammesteds betegnes Handling, ikke Egenskaber» som Tragediens Maal (τέλος): «Handlingerne sker derfor ikke, forat der kan gives en Skildring af Charaktererne, men man tager Charaktererne med for Handlingernes Skyld; Begivenhederne og Fablen er derfor Tragediens Maal».

Hovedsagen er τελος, og Individerne handle ikke for at fremstille Charakterer, men disse blive for Handlingens Skyld optagne. Man vil let bemærke her en Afvigelse fra den nyere Tragedie. Det, der nemlig er det Eiendommelige for den antike Tragedie, er, at Handlingen ikke blot fremgaaer af Charakteren, at Handlingen ikke er subjectiv reflekteret nok, men at Handlingen selv har en relativ Tilsætning af Liden. Den antike Tragedie har derfor ei heller udviklet Dialogen til den Grad af udtømmende Reflexion, at Alt gaaer op deri; den har i Monologen og Choret egentlig de discrete Momenter til Dialogen. Hvad enten nemlig Choret mere nærmer sig til den episke Substantialitet eller til det lyriske Sving, saa angiver det dog ligesom det Mere, der ikke vil gaae op i Individualiteten; Monologen er igjen mere den lyriske Concentration og har det Mere, der ikke vil gaae op i Handling og Situation. Handlingen selv har i den antike Tragedie et episk Moment i sig, den er ligesaa meget Begivenhed som Handling. Dette ligger nu naturligviis deri, at den gamle Verden ikke havde Subjectiviteten reflekteret i sig. Om end Individet rørte sig frit, saa hvilede det dog i substantielle Bestemmelser, i Stat, Familie, i Skjebnen. Denne substantielle Bestemmelse er det egentlig Skjebnesvangre i den græske Tragedie og dens egentlige Eiendommelighed. Heltens Undergang er derfor ikke en Følge blot af hans Handling, men er en Liden tillige, hvorimod i den nyere Tragedie Heltens Undergang egentlig ikke er Liden, men er Gjerning. I den nyere Tid er derfor egentlig Situation og Charakteer det Fremherskende. Den tragiske Helt er subjectiv reflekteret i sig, og denne Reflexion har ikke blot reflekteret ham ud af ethvert umiddelbart Forhold til Stat, Slægt, Skjebne, men ofte endog reflekteret ham ud af hans eget foregaaende Liv. Det, der beskjeftiger os, er et vist bestemt Moment af hans Liv som hans egen Gjerning. Paa Grund heraf lader det Tragiske sig udtømme i Situation og Replik, fordi der overhovedet intet Umiddelbart mere er blevet tilbage. Den moderne Tragedie har derfor ingen episk Forgrund, intet episk Efterladenskab. Helten staaer og falder aldeles paa sine egne Gjerninger.

Det her nu kort men tilstrækkeligt Udviklede vil have sin Betydning til at oplyse en Differents mellem den ældre og nyere Tragedie, som jeg anseer at være af stor Betydning, den forskjellige Art af tragisk Skyld. Aristoteles fordrer, som bekendt, at den tragiske Helt skal have ἁμαρτια. Men ligesom Handlingen i

---

ikke blot fremgaaer ɔ: ikke udelukkende fremgaar. ἁμαρτία Fejl, Skyld; Aristoteles, Poetik Kap. 13.

den græske Tragedie er en Mellemting mellem Handlen og Li
saaledes er Skylden det ogsaa, og deri ligger den tragiske C
sion. Jo mere derimod Subjectiviteten bliver reflekteret, jo n
pelagiansk man seer Individet ene overladt til sig selv, desto n
ethisk bliver Skylden. Imellem disse to Extremer ligger
Tragiske. Har Individet slet ingen Skyld, saa er den tragiske
teresse ophævet, thi den tragiske Collision er i saa Fald enerve
har han derimod absolut Skyld, saa interesserer han os ikke n
tragisk. Det er derfor vistnok en Misforstaaelse af det Tragi
naar vor Tid stræber hen til at lade alt det Skjebnesvangre tr
substantiere sig i Individualitet og Subjectivitet. Man vil i
vide Noget af Heltens Fortid at sige, man vælter hele hans
paa hans Skuldre som hans egen Gjerning, gjør ham tilregn
for Alt, men derved forvandler man ogsaa hans æsthetiske Sk
til en ethisk. Den tragiske Helt bliver saaledes slet, det O
bliver egentlig den tragiske Gjenstand, men det Onde har in
æsthetisk Interesse og Synd er ikke et æsthetisk Element. De
misforstaaede Stræben har nu vistnok sin Grund i hele Tidens
beiden hen til det Comiske. Det Comiske ligger netop i Isola
nen; naar man nu indenfor denne vil gjøre det Tragiske gjelde
saa faaer man det Onde i dets Slethed, ikke den egentlig tragi
Brøde i dens tvetydige Uskyldighed. Det er ikke vanskeligt, n
man seer sig om i den nyere Literatur, at finde Exempler. S
ledes er egentlig det i mange Maader saa geniale Værk
Grabbe: Faust und Don Juan, bygget paa det Onde.
imidlertid ikke at argumentere af et enkelt Skrift, vil jeg hell
vise det i hele Samtidens almindelige Bevidsthed. Naar man vi
fremstille et Individ, som ulykkelige Barndomsforhold havde i
virket saa forstyrrende paa, at disse Indtryk voldte hans Un
gang, saa vilde Sligt slet ikke tiltale Nutiden, og det naturlig
ikke fordi det var slet behandlet, thi jeg har jo Lov at tænke
det udmærket behandlet, men fordi Tiden anlægger en an
Maalestok. Den vil ikke vide af slige Kjærlingerier, den g
uden videre Individet ansvarligt for dets Liv. Gaaer altsaa Indiv
under, saa er dette ikke tragisk, men det er slet. Man skulde
troe, at det maatte være et Kongerige af Guder, den Slægt, h
ogsaa jeg har den Ære at leve. Imidlertid er det ingenlunde
den Kraftfuldhed, det Mod, der saaledes vil være sin egen Lyk
Skaber, ja sin egen Skaber, er en Illusion, og idet Tiden taber

---

pelagiansk] Pelagius, Augustinus' Modstander, nægtede Arvesyn
Grabbe] Chr. D. Grabbe, Don Juan und Faust. Eine Tragödie. Frankfurt 1

Tragiske, vinder den Fortvivlelsen. Der ligger en Veemod og en Lægedom i det Tragiske, som man i Sandhed ikke skal forsmaae, og idet man paa den overnaturlige Maade, som vor Tid forsøger det, vil vinde sig selv, taber man sig selv, og man bliver comisk. Ethvert Individ, hvor oprindeligt det er, er dog Guds, sin Tids, sit Folks, sin Families, sine Venners Barn, først heri har det sin Sandhed, vil det det i hele denne sin Relativitet være det Absolute, saa bliver det latterligt. Man finder undertiden i Sprogene et Ord, der ofte brugt paa Grund af Constructionen i en bestemt Casus, tilsidst ender med at blive om man saa vil selvstændiggjort som Adverbium i denne Casus; et saadant Ord har nu for den Sagkyndige eengang for alle et Tryk og en Skavank, som det aldrig forvinder; vilde det nu desuagtet gjøre Fordring paa at være et Substantiv og nu forlange at bøies gjennem alle fem Casus, saa vilde det være ægte comisk. Saaledes gaaer det ogsaa med Individet, naar det, maaskee vanskeligt nok, hentet frem af Tidens Modersliv, vil i denne uhyre Relativitet være absolut. Opgiver det derimod denne Fordring, vil det være relativt, saa har det *eo ipso* det Tragiske, selv om det var det lykkeligste Individ, ja jeg vilde sige, først da er Individet lykkeligt, naar det har det Tragiske. Det Tragiske har i sig en uendelig Mildhed, det er egentlig i æsthetisk Henseende i Forhold til Menneskelivet, hvad den guddommelige Naade og Barmhjertighed er, det er endnu blødere, og derfor vil jeg sige: det er en moderlig Kjærlighed, der dysser den Bekymrede. Det Ethiske, det er strængt og haardt. Naar derfor en Forbryder vil undskylde sig for Dommeren med, at hans Moder havde Hang til at stjæle og især i den Tid, da hun gik frugtsommelig med ham, saa indhenter Dommeren Sundheds-Collegiets Betænkning om hans mentale Tilstand og mener, at han har med Tyven at gjøre og ikke med Tyvens Moder. Forsaavidt her nu er Tale om en Forbrydelse, kan Synderen vel ikke flye hen i Æsthetikens Tempel, men dog vil den ogsaa have et formildende Udtryk for ham. Urigtigt vilde det imidlertid være for ham at søge dertil, thi hans Vei fører ham ikke til det Æsthetiske men til det Religiøse. Det Æsthetiske ligger bag ved ham, og det vilde være en ny Synd af ham, nu at gribe det Æsthetiske. Det Religiøse er Udtrykket for den faderlige Kjærlighed, thi det har det Ethiske i sig, men det er formildet, og hvorved, uden netop ved det Samme, der giver det Tragiske sin Mildhed, ved Continueerlighed. Men medens det Æsthetiske giver denne Hvile, førend Syndens dybe Modsætning er gjort gjeldende, saa giver det Religiøse den først, efterat denne Modsætning er seet i hele sin For-

færdelse. Netop i det Øieblik, da Synderen næsten segner under den almindelige Synd, som han har lagt paa sig selv, fordi han følte, at kun jo mere han blev skyldig, desto mere var der Udsigt til at frelses, i det samme Rædselens Øieblik viser Trøsten sig deri, at det er den almene Syndighed, der ogsaa i ham har gjort sig gjeldende; men denne Trøst er en religiøs Trøst, og den, som mener ad nogen anden end denne Vei, f. Ex. ved æsthetisk Forflygtigelse, at naae dertil, han har taget Trøsten forfængelig, og han har den egentlig ikke. I en vis Forstand er det derfor en meget rigtig Takt af Tiden, at den vil gjøre Individet ansvarligt for Alt; men Ulykken er, at den ikke gjør det dybt og inderligt nok, og deraf dens Halvhed; den er selvklog nok til at forsmaae Tragediens Taarer, men den er ogsaa selvklog nok til at ville undvære Barmhjertigheden. Og hvad er dog, naar man tager disse to Ting bort, Menneskelivet, hvad er Menneskeslægten? Enten det Tragiskes Veemod, eller Religionens dybe Sorg og dybe Glæde. Eller er det ikke det Eiendommelige for Alt, hvad der hidrører fra hiint lykkelige Folk, et Tungsind, en Veemod i dets Kunst, i dets Poesi, i dets Liv, i dets Glæde?

I det Foregaaende har jeg fornemmelig søgt at udhæve Forskjellen mellem den antike og den moderne Tragedie, forsaavidt denne bliver tydelig i Forskjellen mellem den tragiske Helts Skyld. Det er det egentlige Brændpunkt, hvorfra Alt udstraaler i sin eiendommelige Forskjellighed. Er Helten utvetydig skyldig, saa er Monologen forsvunden, Skjæbnen forsvunden, saa er Tanken gjennemsigtig i Dialogen, og Handlingen i Situationen. Det Samme lader sig ogsaa udtrykke fra en anden Side med Hensyn til den Stemning nemlig, som Tragedien fremkalder. Aristoteles fordrer som bekjendt, at Tragedien skal hos Tilskueren vække Frygt og Medlidenhed. Jeg erindrer, at Hegel i sin Æsthetik knytter sig til denne Bemærkning og ved hvert af disse Punkter anstiller en dobbelt Betragtning, som imidlertid ikke er synderlig udtømmende. Naar Aristoteles adskiller Frygt og Medlidenhed, saa kunde man vel med Hensyn til Frygten nærmest tænke paa den Stemning, der accompagnerer det Enkelte, ved Medlidenhed paa den Stemning, der er det definitive Indtryk. Denne sidste Stemning er det, jeg nærmest har for Øie, fordi den er den til den tragiske Skyld svarende, og derfor ogsaa har samme Dialektik i sig som hiint Begreb. Hegel bemærker nu herom, at der gives to Arter af

---

Aristoteles] Poetik Kap. 6. Hegel] Vorlesungen über die Aesthetik. Werke X³ S. 531 ff.

Medlidenhed, den sædvanlige, der vender sig mod den endelige Side af Lidelsen, og den sande tragiske Medlidenhed. Denne Observation er nu ganske rigtig, men for mig af mindre Betydning, da hiin almindelige Rørelse er en Misforstaaelse, der ligesaa vel kan ramme den antike som den moderne Tragedie. Sandt og kraftigt er imidtertid, hvad han tilføier med Hensyn til den sande Medlidenhed: das wahrhafte Mitleiden ist im Gegentheil die Sympathie mit der zugleich sittlichen Berechtigung des Leidenden (Bd. 3, Pag. 531). Medens Hegel nu mere betragter Medlidenheden i Almindelighed og dennes Forskjellighed i Individualitets-Forskellligheden, vil jeg foretrække at udhæve Medlidenhedens Forskjel i Forhold til den tragiske Skylds Forskjel. For strax at antyde denne, vil jeg lade det »Lidende«, som ligger i Ordet: Medlidenhed, kløfte sig og tilføie hver især det Sympathetiske, som ligger i det Ord: med, dog saaledes, at jeg ikke kommer til at udsige Noget om Tilskuerens Stemning, der kunde tyde paa hans Vilkaarlighed, men paa den Maade, at jeg, idet jeg udtrykker hans Stemnings Forskjellighed, tillige udtrykker den tragiske Skylds Forskjellighed. I den antike Tragedie er Sorgen dybere, Smerten mindre; i den moderne er Smerten større, Sorgen mindre. Sorg indeholder altid noget mere Substantielt i sig end Smerte. Smerte tyder altid paa en Reflexion over Lidelsen, som Sorgen ikke kjender. Det er i psychologisk Henseende ret interessant at iagttage et Barn, naar det seer en Ældre lide. Barnet er ikke reflekteret nok til at føle Smerte, og dog er dets Sorg uendelig dyb. Det er ikke reflekteret nok til at have en Forestilling om Synd og Brøde; naar det seer den Ældre lide, falder det det ikke ind at tænke herpaa, og dog naar Lidelsens Grund er skjult for det, er der en dunkel Ahnelse herom med i dets Sorg. Saaledes, men i fuldstændig og dyb Harmoni, er den græske Sorg, derfor er den paa eengang saa mild og saa dyb. Naar en Ældre derimod seer en Yngre, et Barn, lide, saa er Smerten større, Sorgen mindre. Jo mere Forestillingen om Skyld træder frem, desto større er Smerten, desto mindre dyb Sorgen. Anvender man nu dette paa Forholdet mellem den antike og den moderne Tragedie, saa maa man sige: i den antike Tragedie er Sorgen dybere, og i den Bevidsthed, som svarer hertil, er Sorgen dybere. Det maa nemlig bestandig erindres, at det ikke ligger i mig, men det ligger i Tragedien, og at jeg, for ret at forstaae den dybe Sorg i den græske

---

Pag. 531] de anførte Ord staar a. S. S. 532.

Tragedie, maa leve mig ind i den græske Bevidsthed. Det er derfor vistnok ofte kun Eftersnakken, naar saa mange beundre den græske Tragedie; thi saaledes er det aabenbart, at vor Tid idetmindste ikke har stor Sympathi for Det der egentlig er den græske Sorg. Sorgen er dybere, fordi Skylden har den æsthetiske Tvetydighed. I den nyere Tid er Smerten større. Det er forfærdeligt at falde i den levende Guds Haand, det kunde man sige om den græske Tragedie. Gudernes Vrede er forfærdelig, men dog er Smerten ikke saa stor som i den moderne Tragedie, hvor Helten lider hele sin Skyld, er sig selv gjennemsigtig i sin Lidelse af sin Skyld. Her gjelder det nu i Lighed med den tragiske Skyld at vise, hvilken Sorg der er den sande æsthetiske Sorg og hvilken den sande æsthetiske Smerte. Den bittreste Smerte er nu aabenbart Angeren, men Angeren har ethisk, ikke æsthetisk Realitet. Den er den bittreste Smerte, fordi den har hele Skyldens totale Gjennemsigtighed, men netop paa Grund af denne Gjennemsigtighed interesserer den ikke æsthetisk. Angeren har en Hellighed, som fordunkler det Æsthetiske, den vil ikke sees, allermindst af Tilskueren, og fordrer en ganske anden Art af Selvvirksomhed. Vel har den nyere Comedie stundom bragt Angeren paa Scenen, men det viser kun Uforstand hos Forfatteren. Man har vel erindret om den psychologiske Interesse, det kan have at see Angeren skildret, men den psychologiske Interesse er atter ikke den æsthetiske. Dette hører med til den Forvirring, der i vor Tid paa saa mange Maader gjør sig gjeldende: man søger en Ting der, hvor man ikke skulde søge den, og hvad værre er, man finder den, hvor man ikke skulde finde den; man vil opbygges i Theatret, æsthetisk paavirkes i Kirken, man vil omvendes af Romaner, nyde Opbyggelsesskrifter, man vil have Philosophien paa Prædikestolen og Præsten paa Kathedret. Denne Smerte er altsaa ikke den æsthetiske Smerte, og dog er det aabenbart den, den nye Tid arbeider hen paa som den høieste tragiske Interesse. Her viser det samme sig igjen med Hensyn til den tragiske Skyld. Vor Tid har tabt alle substantielle Bestemmelser af Familie, Stat, Slægt; den maa ganske overlade det enkelte Individ til sig selv, saaledes, at dette i strængere Forstand bliver sin egen Skaber, dets Skyld er altsaa Synd, dets Smerte Anger; men hermed er det Tragiske hævet. Ogsaa den i strengere Forstand lidende Tragedie har egentlig tabt sin tragiske Interesse, thi den Magt, hvorfra Lidelsen kommer, har tabt sin Betydning, og Tilskueren raaber: hjælp Dig selv, og Himlen skal hjælpe Dig; med andre Ord: Tilskueren har

tabt Medlidenheden, men Medlidenheden er saavel i subjectiv som objectiv Forstand det egentlige Udtryk for det Tragiske.

For Tydelighedens Skyld vil jeg nu, inden jeg videre udfører det her Udviklede, først lidt nærmere bestemme den sande æsthetiske Sorg. Sorgen har den modsatte Bevægelse af den, Smerten har; naar man ikke ved Conseqventsmageri vil fordærve det — Noget, jeg ogsaa paa en anden Maade skal forhindre — kan man sige: jo mere Uskyld, jo dybere Sorg. Vil man urgere det, saa vil man hæve det Tragiske. Et Moment af Skyld bliver der altid tilbage, men dette Moment er egentlig ikke subjectivt reflekteret; derfor er Sorgen i den græske Tragedie saa dyb. For at forhindre utidige Conseqventser vil jeg blot bemærke, at man ved alle Overdrivelser kun bringer det dertil, at man fører Sagen over paa et andet Gebeet. Eenheden nemlig af den absolute Uskyld og den absolute Skyld er ingen æsthetisk Bestemmelse, det er en metaphysisk. Det er egentlig Grunden til, at man altid har undseet sig for at kalde Christi Liv en Tragedie, fordi man følte, at æsthetiske Bestemmelser ikke udtømme Sagen. Ogsaa paa en anden Maade viser det sig, at Christi Liv er Mere end hvad der lader sig udtømme i æsthetiske Bestemmelser; derved, at disse neutralisere sig paa dette Phænomen og stilles i Indifferents. Den tragiske Handling har altid et Moment af Liden i sig, og den tragiske Liden et Moment af Handling, det Æsthetiske ligger i Relativiteten. Identiteten af en absolut Handlen og en absolut Liden er over det Æsthetiskes Kræfter og tilhører det Metaphysiske. I Christi Liv er denne Identitet, thi hans Liden er absolut, da den er absolut fri Handlen, og hans Handlen er absolut Liden, da den er absolut Lydighed. Det Moment altsaa af Skyld, der bliver tilbage, er ikke subjectivt reflekteret, og dette gjør Sorgen dyb. Den tragiske Skyld er nemlig mere end den blot subjective Skyld, det er Arveskyld; men Arveskyld er ligesom Arvesynd substantiel Bestemmelse, og dette Substantielle gjør netop Sorgen dybere. Den altid beundrede tragiske Trilogi af Sophokles: *Oedipus Coloneus*, *Oedipus Rex*, og *Antigone* dreier sig væsentlig om denne ægte tragiske Interesse. Men Arveskyld indeholder i sig denne Selvmodsigelse, at være Skyld og dog ikke at være Skyld. Det Baand, hvorved Individet bliver skyldigt, er netop Pieteten, men den Skyld, det derved paadrager sig, har al mulig æsthetisk Amphiboli. Man kunde her let falde paa, at det Folk, der maatte have udviklet det dybe Tragiske, var det Jødiske. Naar det saaledes hedder om Jehova, at han er en nidkjær Gud, han hjemsøger Fædrenes Forseelser paa Børnene i tredie og fjerde

.ed, eller naar man hører hine rædselsfulde Forbandelser i det gamle Testamente, saa kunde man let fristes til, her at ville søge tragisk Stof. Men Jødedommen er for ethisk udviklet hertil; Jehovas Forbandelser ere, om end forfærdelige, dog tillige retfærdige Straffe. Saaledes var det ikke i Grækenland; Gudernes Vrede har ingen ethisk Charakteer, men æsthetisk Tvetydighed.

I den græske Tragedie selv findes en Overgang fra Sorgen til Smerten, og som Exempel herpaa vilde jeg anføre Philoktet. Denne er i strængere Forstand en lidende Tragedie. Men ogsaa her hersker dog endnu en høi Grad af Objektivitet. Den græske Helt hviler i sin Skjæbne, hans Skjæbne er uforanderlig, derom kan der ikke videre være Tale. Dette Element er egentlig Sorgens Moment i Smerten. Den første Tvivl, med hvilken egentlig Smerten begynder, det er den: hvorfor vederfares dette mig, kan det ikke være anderledes. Vel er der i Philoktet, hvad altid har været mig paafaldende og hvorved den væsentlig adskiller sig fra hiin udødelige Trilogi, en høi Grad af Reflexion: den mesterlig skildrede Selvmodsigelse i sin Smerte, hvori der er en saa dyb menneskelig Sandhed, men der er dog en Objektivitet, som bærer det Hele. Philoktets Reflexion fordyber sig ikke i sig selv, og det er ægte græsk, naar han beklager sig over, at Ingen er vidende om hans Smerte. Der ligger en overordentlig Sandhed heri, og dog viser sig netop her tillige Forskjelligheden fra den egentlige reflekterende Smerte, der altid ønsker at være ene med sin Smerte, som søger en ny Smerte i denne Smertens Eensomhed.

Den sande tragiske Sorg fordrer altsaa et Moment af Skyld, den sande tragiske Smerte et Moment af Uskyldighed; den sande tragiske Sorg fordrer et Moment af Gjennemsigtighed, den sande tragiske Smerte et Moment af Dunkelhed. Saaledes troer jeg bedst at kunne antyde det Dialektiske, hvori Bestemmelserne af Sorg og Smerte berøre hinanden, ligesom ogsaa den Dialektik, der ligger i det Begreb: den tragiske Skyld.

Da det strider mod vor Forenings Bestræbelse at levere sammenhængende Arbeider eller større Heelheder, da vor Tendents ikke er at arbeide paa et babylonisk Taarn, som Gud i sin Retfærdighed kan stige ned og ødelægge, da vi i Bevidsthed af, at hiin

---

Philoktet] en Tragedie af Sophokles ligesom de ovenfor nævnte tr Oedipus paa Kolonos, Kong Oedipus og Antigone. at Ingen er viden o sv.] Vers 248: Weh mir dem vielgequälten, gottverhassten Mann, von des Leide nicht ein Ruf nach Hause, noch sonst irgend hin gedrungen im Hellenenl (Donners Oversættelse).

Forvirring skeete med Rette, anerkjende det som det Eiendommelige for al menneskelig Stræben i sin Sandhed, at den er fragmentarisk, at det netop er Det, hvorved den adskiller sig fra Naturens uendelige Sammenhæng; at en Individualitets Rigdom netop bestaaer i dens Kraft i fragmentarisk Ødselhed, og at Det, der er det producerende Individs Nydelse, ogsaa er det reciperende Individs, ikke den besværlige og nøiagtige Udførelse, eller den langvarige Opfattelse af denne Udførelse, men Frembringelsen og Nydelsen af den glimtende Flygtighed, der for den Frembringende indeholder et Mere end hvad den gjennemførte Udførelse har, da den er Ideens Apparents, for den Reciperende indeholder et Mere, da dens Fulguration vækker hans egen Productivitet — da Alt dette, siger jeg, strider mod vor Forenings Tendents, ja, da næsten den forelæste Periode maa ansees for et betænkeligt Attentat paa den Interjections-Stiil, hvori Ideen bryder ud, uden at komme til Gjennembrud, der i vort Samfund er tillagt Officialitet: saa vil jeg, efter at have gjort opmærksom paa, at min Adfærd dog ikke kan kaldes oprørsk, da det Baand, der sammenholder denne Periode, er saa løst, at de indeholdte Mellemsætninger stritte aphoristisk og egenraadigt nok frem, blot erindre om, at min Stiil har gjort et Forsøg paa, tilsyneladende at være, hvad den ikke er — revolutionair.

Vort Selskab fordrer ved hvert enkelt Møde en Fornyelse og Gjenfødelse, og til den Ende, at dets indre Virksomhed forynges ved en ny Betegnelse af dets Productivitet. Lader os da betegne vor Tendents som Forsøg i den fragmentariske Stræben eller i den Kunst at skrive efterladte Papirer. Et fuldstændigt fuldført Arbeide staaer i intet Forhold til den digtende Personlighed; ved efterladte Papirer føler man bestandigt paa Grund af det Afbrudte, Desultoriske, en Trang til at digte Personligheden med. Efterladte Papirer ere som en Ruin, og hvilket Tilholdssted kunde være naturligere for Begravne? Kunsten er nu, kunstnerisk at frembringe den samme Virkning, den samme Skjødesløshed og Tilfældighed, den samme anakoluthiske Tankegang, Kunsten er, at frembringe en Nydelse, der aldrig bliver præsentisk, men altid har et Moment af den forbigangne Tid i sig, saa at den er nærværende i den forbigangne Tid. Dette udtrykkes allerede i det Ord: efterladt. I en vis Forstand er jo Alt, hvad en Digter har frembragt, efterladt; men det fuldendt Udførte kunde man aldrig falde paa at kalde et efterladt Arbeide, om det end havde den tilfældige Egenskab, at det ikke var udgivet i hans levende Live. Ogsaa dette antager jeg er en Egenskab ved al menneskelig Frembringelse i dens

kommet vore hellige Skikke og Vedtægter.

Saa træder da nærmere til mig, kjære Συμ
ter Eder om mig, idet jeg skikker min tra
Verden, idet jeg giver Sorgens Datter i Udstyı
Hun er mit Værk, men dog er hendes Omrids
des Skikkelse saa nebuløs, at Enhver af Eder
hende og vil kunne elske hende paa sin Ma
Skabning, hendes Tanker ere mine Tanker, og
jeg i en Elskovs-Nat havde hvilet hos hende,
troet mig sin dybe Hemmelighed, udaandet de
Favnetag, og som var hun i samme Nu forva
svundet, saa hendes Virkelighed kun lod sig sp
der blev tilbage, istedetfor at det forholder si
ud af min Stemning fødes til større og størı
lægger hende Ordet i Munden, og dog er det
misbrugte hendes Fortrolighed; det er mig, so
breidende bag ved mig, og dog er det omvend
lighed bliver hun bestandigt mere og mere sy
Eiendom, min lovlige Eiendom, og dog er de
jeg lumskelig havde listet mig ind i hendes
maatte jeg bestandig skue mig om efter
dog er det omvendt, hun ligger bestandigt
ver bestandigt kun til, idet jeg fører hende
hedder hun. Dette Navn vil jeg behol
Tragedie, som jeg i det Hele vil knytte mig
anden Side Alt bliver moderne. Først
ning. Jeg bruger en qvindelig Figur, fordi je
en qvindelig Natur vil være meest skikket til

stantialitetens Bestemmelse. Men da for at faae Sorgen den tragiske Skyld maa have denne Ubestemthed, saa maa Reflexionen ikke være tilstede i sin Uendelighed; thi da vilde den reflektere hende ud af sin Skyld, idet Reflexionen i sin uendelige Subjectivitet ikke kan lade det Moment af Arveskyld blive staaende, som giver Sorgen. Da imidlertid Reflexionen er vaagnet, saa vil den ikke reflektere hende ud af Sorgen, men ind i den, den vil i ethvert Øieblik forvandle Sorgen for hende til Smerte.

Labdakos's Slægt er altsaa Gjenstand for de vrede Guders Forbittrelse, Oedip har dræbt Sphinx, befriet Theben, Oedip har myrdet sin Fader, ægtet sin Moder, og Antigone er Frugten af dette Ægteskab. Saaledes i den græske Tragedie. Her afviger jeg. Alt forholder sig hos mig ligesaa, og dog er Alt anderledes. At han har dræbt Sphinx og befriet Theben, det er Alle bekjendt, og Oedip lever hædret og beundret, lykkelig i sit Ægteskab med Iokaste. Det Øvrige er skjult for Menneskenes Øine, og ingen Ahnelse har nogensinde kaldet denne rædsomme Drøm til Virkelighed. Kun Antigone veed det. Hvorledes hun har faaet det at vide, ligger udenfor den tragiske Interesse, og Enhver kan i den Henseende overlade sig til sin egen Combination. I en tidlig Alder, før hun endnu var fuldkommen udviklet, have dunkle Hentydninger paa denne rædsomme Hemmelighed momentviis grebet hendes Sjæl, indtil Visheden med eet Slag kaster hende i Angstens Arme. Her har jeg nu strax en Bestemmelse af det moderne Tragiske. Angst er nemlig en Reflexion og er forsaavidt væsentlig forskjellig fra Sorg. Angst er det Organ, hvorved Subjectet tilegner sig Sorgen og assimilerer sig den. Angst er den Bevægelses Kraft, ved hvilken Sorgen borer sig ind i Ens Hjerte. Men Bevægelsen er ikke hurtig som Pilens, den er successiv, den er ikke een Gang for alle, men den vorder bestandig. Som et lidenskabeligt erotisk Øiekast attraaer sin Gjenstand, saaledes seer Angsten paa Sorgen for at attraae den. Som et stille uforkrænkeligt Kjærligheds Blik sysler med den elskede Gjenstand, saaledes er Angstens Selvbeskjeftigelse med Sorgen. Men Angsten har et Moment mere i sig, som gjør, at den endnu stærkere holder fast ved sin Gjenstand, thi den baade elsker og frygter den. Angst har en dobbelt Function, deels er den den opdagende Bevægelse, der bestandig berører og ved denne Tasten opdager Sorgen, idet den gaaer rundt om Sorgen. Eller Angsten er pludselig, sætter i et eneste Nu

---

Labdakos er Oedips Bedstefader, Iokaste hans Moder og Hustru.

hele Sorgen, dog saaledes, at dette Nu øieblikkeligt opløser sig i Succession. Angst i denne Betydning er en ægte tragisk Bestemmelse, og det gamle Ord: *quem deus vult perdere, primum dementat,* lader sig her ret med Sandhed anvende. At Angst er en Reflexions-Bestemmelse, det viser Sproget selv; thi jeg siger altid: at ængstes for Noget, hvorved jeg adskiller Angsten fra det, hvorfor jeg ængstes, og jeg kan aldrig bruge Angst i objectiv Forstand, medens jeg derimod, naar jeg siger: min Sorg, ligesaa meget kan udtrykke det, jeg sørger over, som min Sørgen derover. Dertil kommer, at Angst altid i sig indeholder en Reflexion paa Tid, thi jeg kan ikke ængstes over det Nærværende, men kun for det Forbigangne eller Tilkommende, men det Forbigangne og det Tilkommende, saaledes holdte imod hinanden, at det Præsentiske forsvinder, er Reflexions-Bestemmelser. Den græske Sorg derimod er, som hele det græske Liv, præsentisk, og derfor Sorgen dybere men Smerten mindre. Angsten hører derfor væsentlig med til det Tragiske. Derfor er Hamlet saa tragisk, fordi han ahner Moderens Forbrydelse. Robert le diable spørger, hvoraf det dog kunde komme, at han gjør saa meget Ondt. Høgne, hvem Moderen havde avlet med en Trold, kommer tilfældigviis til at see sit Billede i Vandet og spørger nu Moderen, hvorfra hans Legeme har faaet en saadan Form.

Forskjellen er nu let iøinefaldende. I den græske Tragedie beskjeftiger Antigone sig slet ikke med Faderens ulykkelige Skjæbne. Denne hviler som en uigjennemtrængelig Sorg over den hele Slægt, Antigone lever hen sorgløs som enhver anden ung græsk Pige, ja Choret beklager hende, da hendes Død er bestemt, fordi hun i en saa ung Alder skal forlade dette Liv, forlade det, uden at have smagt dets skjønneste Glæde, aabenbart forglemmende Familiens egen dybe Sorg. Dermed skal nu ingenlunde være sagt, at det er Letsind, eller at det enkelte Individ staaer ene for sig, uden at bekymre sig om sit Forhold til Slægten. Men det er ægte græsk. Livsforholdene ere dem eengang givne ligesom den Horizont, under hvilken de leve. Er denne end dunkel og skyfuld, saa er den tillige uforanderlig. Den giver en Grundtone i Sjælen, og dette er Sorgen, ikke Smerten. I Antigone samles

---

quem deus osv.] hvem Gud vil styrte i Ulykke, berøver han først Forstanden. Robert le diable] s. Schwab, Buch der schönsten Geschichten und Sagen (Stuttg. 1836) I S. 347; sml. Efterl. Pap. 1833—1843 S. 106. Høgne] Søn af Kong Gjukes Dronning Grimhild og en Trold. Det anførte Træk findes i Rafns Nordiske Kæmpehistorier II S. 242 ff.

den tragiske Skyld paa et bestemt Punct, at hun har begravet sin Broder tiltrods for Kongens Forbud. Sees dette som et isoleret Factum, som en Collision mellem søsterlig Kjærlighed og Pietet og et vilkaarligt menneskeligt Forbud, saa vilde Antigone ophøre at være en græsk Tragedie, det var et aldeles moderne tragisk Sujet. Det, der i græsk Forstand giver tragisk Interesse, er, at i Broderens ulykkelige Død, i Søsterens Collision med et enkelt menneskeligt Forbud gjenlyder Oedips sørgelige Skjæbne, det er ligesom Efterveerne, Oedips tragiske Skjæbne, der forgrener sig ud i hans Families enkelte Skud. Dette Totale gjør Tilskuerens Sorg saa uendelig dyb. Det er ikke et Individ, der gaaer under, men en lille Verden, det er den objektive Sorg, der, løsladt, nu skrider frem i sin egen forfærdelige Conseqvents som en Natur-Magt, og Antigones sørgelige Skjæbne er som Efterklang af Faderens, en potentseret Sorg. Naar derfor Antigone tiltrods for Kongens Forbud beslutter at begrave Broderen, saa see vi deri ikke saa meget den frie Handling som den skjæbnesvangre Nødvendighed, der hjemsøger Fædrenes Brøde paa Børnene. Saa megen Frihed er der vel deri, at vi kunne elske Antigone for hendes søsterlige Kjærlighed, men i Fatumets Nødvendighed ligger tillige det ligesom høiere Omqvæd, der ikke blot indeslutter Oedips Liv, men ogsaa hans Slægt.

Medens nu den græske Antigone lever sorgløs hen saaledes, at hvis dette nye Factum ikke var kommet til, man kunde tænkt sig hendes Liv i dets trinvise Udfoldelse endog lykkeligt, saa er derimod vor Antigones Liv væsentlig endt. Ikke har jeg karrigt udstyret hende, og som man siger, at et godt Ord paa rette Sted er som Guldæbler i Sølvskaaler, saaledes har jeg her lagt Sorgens Frugt i Smertens Skaal. Hendes Udstyr er ikke forfængelig Pragt, som Møl og Rust kan fortære, det er en evig Skat, Tyvehaand kan ikke bryde ind og stjæle den, dertil vil hun selv være for aarvaagen. Hendes Liv udfolder sig ikke som den græske Antigones, det er ikke vendt ud efter men ind efter, Scenen er ikke udvortes men indvortes, det er en Aandescene. Skulde det ikke være lykkedes mig, kjære Συμπαρανεκρωμενοι, at vinde Eders Interesse for en saadan Pige, eller skal jeg tye til en *captatio benevolentiæ*? Ogsaa hun tilhører ikke den Verden, hvori hun lever, om end blomstrende og sund er dog hendes egentlige Liv et for-

---

captatio benevolentiæ Forsøg paa forud at stemme Dommeren eller Tilhøreren gunstigt.

borgent; ogsaa hun er, skjøndt levende, i en anden Forstan
død, stille er dette Liv og skjult, Verden hører end ikke e
thi hendes Suk er skjult i hendes Sjæls Løndom. Ikke be
jeg at erindre om, at hun ingenlunde er en svag og s
Qvinde, tvertimod, hun er stolt og kraftfuld. Der er ma
Intet, der adler et Menneske saa meget som at bevare en He
lighed. Det giver hans hele Liv en Betydning, som det dog
har for ham selv, det frelser ham fra ethvert forfængeligt H
til Omverdenen, sig selv nok hviler han salig i sin Hemmel
det kan man næsten sige, om end hans Hemmelighed va
usaligste. Saaledes vor Antigone. Stolt er hun af sin Hem
hed, stolt af, at hun er udseet til paa en underlig Maade at
den Oedipske Slægts Hæder og Ære, og naar det taknem
Folk tiljubler Oedip Tak og Priis, da føler hun sin egen I
ning, og hendes Hemmelighed synker dybere og dybere ned i
des Sjæl, utilgængeligere for ethvert levende Væsen. Hun
hvor Meget der er lagt i hendes Haand, og dette giver hend
overnaturlige Størrelse, som er nødvendig, for at hun tragisk
kunne beskjeftige os. Som en enkelt Figur maa hun kunn
teressere. Hun er Mere end en ung Pige i Almindelighed, o
er hun en ung Pige; hun er Brud, og dog i al Jomfruelighe
Reenhed. Som Brud har Qvinden naaet sin Bestemmelse, og
for kan en Qvinde i Almindelighed kun beskjeftige os i s
Grad, som hun bringes i Forhold til denne hendes Bestem
Imidlertid gives der Analogier hertil. Man taler saaledes o
Guds Brud, hun har i Troen og Aanden det Indhold, hvori
hviler. Vor Antigone vilde jeg i en maaskee endnu skjønner
stand kalde Brud, ja hun er næsten Mere, hun er Moder, h
reent æsthetisk *virgo mater*, sin Hemmelighed bærer hun und
Hjerte, skjult og forborgen. Hun er Taushed netop fordi h
hemmelighedsfuld, men denne Tilbagevenden i sig selv, som
i Taushed, giver hende en overnaturlig Holdning. Hun er
af sin Sorg, hun er jaloux paa den, thi hendes Sorg, det er
des Kjærlighed. Men dog er hendes Sorg ikke en død u
Eiendom, den bevæger sig bestandigt, den føder Smerte og
med Smerte. Som naar en Pige beslutter at offre sit Liv f
Idee, naar hun staaer der med Offerkrandsen om sin P
staaer hun Brud, thi den store begeistrende Idee forvandler h
og Offerkrandsen er ligesom Brudekrandsen. Hun kjender

---

virgo mater Jomfru-Moder (som Jomfru Maria).

nogen Mand, og dog er hun Brud; hun kjender end ikke Ideen, som begeistrer hende, thi dette vilde være uqvindeligt, og dog er hun Brud. Saaledes er vor Antigone Sorgens Brud. Hun helliger sit Liv til at sørge over Faderens Skjæbne, over sin egen. En saadan Ulykke som den, der har rammet Faderen, kræver Sorg, og dog er der Ingen, som kan sørge derover, da der Ingen er, som veed det. Og som den græske Antigone ikke kan taale, at Broderens Liig henslænges uden den sidste Ære, saaledes føler hun, hvor haardt det vilde have været, om intet Menneske havde faaet det at vide, det ængster hende, at der ikke skulde være bleven fældet en Taare, hun næsten takker Guderne, fordi hun er udseet til dette Redskab. Saaledes er Antigone stor i sin Smerte. Jeg kan her ogsaa vise en Forskjel mellem det Græske og det Moderne. Det er ægte græsk, at Philoktet beklager sig over, at der Ingen er, der veed, hvad han lider, det er en dyb menneskelig Trang at ville, at Andre erfare det; den reflekterende Smerte ønsker imidlertid ikke dette. Det falder ikke Antigone ind at ønske, at Nogen skulde erfare hendes Smerte, men derimod føler hun det i Forhold til Faderen, føler den Retfærdighed, der ligger i at sørge, som er ligesaa æsthetisk retfærdigt som at man lider Straf. naar man har gjort Uret. Medens derfor først Forestillingen om at være bestemt til levende at begraves, aftvinger Antigone i den græske Tragedie det Sorgens Udbrud:

(850) *ἰὼ δύστανος,*
οὔτ᾽ ἐν βροτοῖς, οὔτ᾽ ἐν νεκροισι
*μέτοικος, οὐ ζῶσιν, οὐ θανοῦσι**)

saa kan vor Antigone sige det om sig selv hele sit Liv. Forskjellen er paafaldende; der ligger i hendes Udsagn en factisk Sandhed, som gjør Smerten mindre. Naar vor Antigone vilde sige det Samme, saa var det uegentligt, men denne Uegentlighed er den egentlige Smerte. Grækerne udtrykke sig ikke uegentligt, netop fordi den Reflexion, som hører dertil, ikke laae i deres Liv. Naar saaledes Philoktet klager over, at han lever eensomt og for-

*) (844). O weh, Unselige!
Nicht unter Menschen, nicht unter Todten,
Im Leben nicht heimisch noch im Tode!

Oversættelsen af Stedet i Antigone er af Donner (Heidelberg 1839).

ladt paa den øde Ø, saa har hans Udsagn tillige den udvortes Sandhed; naar vor Antigone derimod føler Smerten i sin Eensomhed, saa er dette jo uegentligt, at hun er alene, men netop derfor er Smerten først ret egentlig.

Hvad nu den tragiske Skyld angaaer, da ligger den paa den ene Side i det Factum, at hun begraver Broderen, deels ligger den i Contexten med Faderens sørgelige Skjæbne, der underforstaaes fra de tvende foregaaende Tragedier. Her staaer jeg nu atter ved den besynderlige Dialektik, der sætter Slægtens Brøde i Forhold til Individet. Dette er det Nedarvede. Dialektik tænker man sig i Almindelighed temmelig abstract, man tænker nærmest paa de logiske Bevægelser. Livet vil imidlertid snart lære En, at der gives mange Arter af Dialektik, at næsten enhver Lidenskab har sin egen. Den Dialektik derfor, der sætter Slægtens eller Familiens Brøde i Forbindelse med det enkelte Subject, saaledes at det ikke blot lider derunder — thi dette er en Natur-Conseqvents, som man forgjæves vilde søge at forhærde sig imod — men bærer Skylden med, participerer i denne, denne Dialektik er os fremmed, har intet Nødende for os. Vil man imidlertid tænke paa en Gjenfødelse af det antike Tragiske, saa maa ethvert Individ være betænkt paa sin egen Gjenfødelse, ikke blot i aandelig Forstand, men i endelig Forstand af Familiens og Slægtens Modersliv. Den Dialektik, der sætter Individet i Forbindelse med Familie og Slægt, er ingen subjektiv Dialektik, thi denne hæver netop Forbindelsen og Individet ud af Sammenhænget; den er en objectiv Dialektik. Den er væsentlig Pieteten. At bevare denne kan ikke ansees for nogen Skade for Individet. Man lader i vor Tid Noget gjelde i Naturforhold, som man ikke vil lade gjelde i Aandsforhold. Saa isoleret vil man dog ikke være, saa unaturlig, at man ikke vil betragte Familien som et Heelt, hvorom man maa sige, at naar eet Lem lider, saa lide de alle. Det gjør man uvilkaarligt, og hvorfor er vel ellers det enkelte Individ saa bange for, at et andet Lem af Familien skal bringe Skjændsel over den, uden fordi han føler, at han lider med derunder. Denne Lidelse maa nu aabenbart Individet tage med, enten det vil eller ei. Men da det Punkt, man gaaer ud fra, er Individet, ikke Slægten, saa er denne tvungne Liden *maximum;* man føler, at Mennesket ikke ganske kan blive Herre over sit Naturforhold, men ønsker det dog saavidt som muligt. Seer derimod Individet Naturforholdet som et Moment med i sin Sandhed, saa udtrykker dette sig saaledes i Aandens Verden, at Individet participerer i Skylden. Denne Conseqvents

kunne Mange maaskee ikke fatte, men saa kunne de ei heller fatte det Tragiske. Er Individet isoleret, saa er det enten absolut sin egen Skjæbnes Skaber, og saa er der intet Tragisk mere, men kun det Onde — thi det er end ikke tragisk, at Individet var forblindet eller hildet i sig selv, det er dets eget Værk; — eller Individerne ere blot Modificationer af Tilværelsens evige Substants, og saa er atter det Tragiske borte.

Med Hensyn til den tragiske Skyld viser sig nu ogsaa let en Forskjel i det Moderne, efter at dette har optaget det Antike i sig, thi derom kan der egentlig kun nu være Tale. Den græske Antigone participerer ved sin barnlige Pietet i Faderens Skyld, saaledes ogsaa den moderne; men for den græske Antigone er Faderens Skyld og Lidelse et udvortes Factum, et urokkeligt Factum, som hendes Sorg ikke bevæger *(quod non volvit in pectore)*; og forsaavidt hun selv personligt paa Grund af Natur-Conseqvents lider under Faderens Skyld, saa er dette igjen i sin hele udvortes Facticitet. Med vor Antigone er det anderledes. Jeg antager, Oedip er død. Allerede medens han levede har Antigone været vidende om denne Hemmelighed, men har ikke havt Mod til at betroe sig til Faderen. Ved Faderens Død er hun berøvet den eneste Udvei til at befries fra sin Hemmelighed. Nu at betroe den til noget levende Væsen, vilde være at beskjæmme Faderen, hendes Liv faaer Betydning for hende som helliget til ved hendes ubrødelige Taushed daglig, hver Time næsten, at bevise ham den sidste Ære. Een Ting er hun imidlertid uvidende om, om Faderen selv har vidst det eller ikke. Her er det Moderne, det er Uroen i hendes Sorg, det er Amphibolien i hendes Smerte. Hun elsker Faderen af hele sin Sjæl, og denne Kjærlighed drager hende fra hende selv ind i Faderens Skyld; som Frugten af en saadan Kjærlighed føler hun sig fremmed for Menneskene, hun føler sin Skyld jo mere hun elsker Faderen, kun hos ham kan hun finde Hvile, som lige skyldige ville de sørge med hinanden. Men medens Faderen levede, har hun ikke kunnet betroe ham sin Sorg; thi hun vidste jo ikke, om han var vidende derom, og altsaa var der en Mulighed for at nedstyrte ham i en lignende Smerte. Og dog, dersom han ikke har været vidende derom, var Skylden mindre. Bevægelsen er her bestandig relativ. Dersom

---

quod non volvit in pectore som hun ikke tumler med i sit Hjerte (Ordene er ikke noget egenligt Citat).

Antigone ikke med Bestemthed vidste det factiske Sammenhæng saa blev hun ubetydelig, hun vilde da ikke have andet end en Ahnelse at kæmpe med, og det er for lidt til tragisk at beskjeftige os. Men hun veed Alt; men indenfor denne Viden er der dog en Uvidenhed, der altid kan holde Sorgen i Bevægelse, altid forvandle den til Smerte. Dertil kommer, at hun bestandig er i Strid med den udvortes Omgivelse. Oedip lever i Folkets Minde som en lykkelig Konge, hædret og priset; Antigone har selv beundret som hun har elsket sin Fader. Hun deeltager i enhver Jubel og Berømmelse af ham, hun er begeistret for Faderen som ingen anden Pige i det hele Rige, hendes Tanke vender bestandig tilbage til ham, hun prises i Landet som et Mønster paa en kjærlig Datter, og dog er denne Begeistring den eneste Maade, paa hvilken hun kan give sin Smerte Udbrud. Hendes Fader ligger hende altid i Tankerne, men hvorledes, det er hendes smertelige Hemmelighed. Og dog tør hun ikke give sig hen til Sorg, ikke græmme sig, hun føler, hvormeget der hviler paa hende, hun frygter, hvis man saae hende lide, at man skulde komme paa Sporet, og saaledes faaer hun ogsaa fra denne Side ikke Sorgen, men Smerten.

Saaledes udarbeidet og gjennemarbeidet tænker jeg vel at Antigone kan beskjeftige os, jeg tænker, at I ikke ville bebreide mig Letsindighed eller faderlig Forkjærlighed, naar jeg mener, at hun vel tør forsøge sig i det tragiske Fag og træde op i en Tragedie. Hidtil er hun kun en episk Figur, og det Tragiske i hende har kun episk Interesse.

Et Sammenhæng, hvori hun kunde passe, er vel heller ei saa svært at udfinde, i den Henseende kan man gjerne lade sig nøie med hvad den græske Tragedie giver. Hun har en Søster levende, hende vil jeg lade være noget ældre og gift. Hendes Moder kunde ogsaa være levende. At disse naturligviis altid blive Bipersoner, er en Selvfølge, som og, at overhovedet Tragedien faaer et episk Moment i sig, saaledes som den græske Tragedie har det, uden at dette derfor behøver at være saa fremtrædende, dog vil Monologen her altid spille en Hovedrolle, om end Situationen bør komme den til Hjælp. Alt maa man tænke sig samlet om denne ene Hovedinteresse, som udgjør Antigones Livs Indhold, og naar nu saaledes det Hele er lagt til Orden, saa bliver Spørgsmaalet, hvorledes tilvejebringes den dramatiske Interesse?

Vor Heltinde, saaledes som hun har fremstillet sig i det Foregaaende, er paa Vei til at ville overspringe et Moment af sit Liv,

hun er ifærd med at ville leve ganske aandeligt, Noget, Naturen ikke taaler. Med den Dybde, hendes Sjæl har, maa hun nødvendig elske med en overordentlig Lidenskab, naar hun bliver forelsket. Her staaer jeg altsaa ved den dramatiske Interesse — Antigone er forelsket, og jeg siger det med Smerte, Antigone er dødelig forelsket. Her ligger aabenbart den tragiske Collision. Man burde i Almindelighed være lidt mere kræsen med hvad man kalder tragisk Collision. Jo mere sympathetiske de colliderende Magter ere, jo dybere men tillige mere eensartede de ere, desto betydningsfuldere bliver Collisionen. Hun er altsaa forelsket, og Den, som er Gjenstanden for hendes Kjærlighed, er ikke uvidende derom. Min Antigone er nu ingen almindelig Pige, og saaledes er ogsaa hendes Medgift en ualmindelig, hendes Smerte. Tilhøre en Mand kan hun ikke uden denne Medgift, det føler hun vilde være for høit vovet, at skjule den for en saadan Iagttager vilde være umuligt, at ville have skjult den, var en Forsyndelse mod hendes Kjærlighed; men kan hun tilhøre ham med den? Tør hun betroe den til noget Menneske, endog til en elsket Mand? Antigone har Kraft, Spørgsmaalet er ikke, om hun for sin egen Skyld, for at lette sit Bryst, skal betroe Nogen sin Smerte, thi hun kan vel bære den uden Understøttelse; men kan hun forsvare det for den Afdøde? selv lider hun jo ogsaa paa en Maade ved at betroe ham sin Hemmelighed; thi ogsaa hendes Liv er jo sørgeligt medindflettet deri. Dette bekymrer hende imidlertid ikke. Spørgsmaalet er kun om Faderen. Fra denne Side er altsaa Collisionen af sympathetisk Natur. Hendes Liv, som før var roligt og stille, bliver nu, bestandigt i hende selv naturligviis, heftigt og lidenskabeligt, og hendes Replik begynder her at blive pathetisk. Hun strider med sig selv, hendes Liv har hun villet offre sin Hemmelighed, men nu fordres hendes Kjærlighed som Offer. Hun seirer, det vil sige, Hemmeligheden seirer, og hun taber. Nu kommer den anden Collision, thi for at den tragiske Collision ret skal være dyb, maae de colliderende Magter være eensartede. Den hidtil beskrevne Collision har ikke den Egenskab; thi Collisionen er egentlig mellem hendes Kjærlighed til Faderen og til hende selv, og om ikke hendes egen Kjærlighed er for stort et Offer. Den anden colliderende Magt er den sympathetiske Kjærlighed til hendes Elskede. Han veed, at han er elsket, og vover dristig sit Angreb. Hendes Tilbageholdenhed forundrer ham vel; han mærker, at der maa være ganske særegne Vanskeligheder, men som dog ikke maae være ham uoverstigelige. Alt hvad ham er magtpaaliggende er, at overbevise hende om, hvor høit han elsker hende, ja at hans

Liv er forbi, naar han maa give Afkald paa hendes Kjærlighed. Hans Lidenskab bliver tilsidst næsten usand, men kun desto mere opfindsom paa Grund af denne Modstand. Med hver Kjærligheds-Forsikkring forøger han hendes Smerte, med hvert Suk borer han Sorgens Piil dybere og dybere ind i hendes Hjerte. Han lader intet Middel uforsøgt, for at bevæge hende. Han veed som alle Andre, hvor høit hun elsker Faderen. Han træffer hende ved Oedips Grav, hvor hun har søgt hen for at give sit Hjerte Luft, hvor hun overlader sig til sin Længsel efter Faderen, om end selv denne Længsel er blandet med Smerte, fordi hun ikke veed, hvorledes hun skal mødes med ham igjen, om han var vidende om sin Skyld eller ikke. Han overrasker hende, han besværger hende ved den Kjærlighed, hun omfatter Faderen med, han mærker, han gjør et ualmindeligt Indtryk paa hende, han vedbliver, han haaber Alt af dette Middel, og han veed ikke, at han har netop modarbeidet sig selv.

Det, hvorom Interessen altsaa dreier sig, er, at faae hende hendes Hemmelighed fravristet. At lade hende blive temporairt vanvittig og saaledes forraade den, vilde ikke hjælpe. De colliderende Magter holde i den Grad hinanden Stangen, at Handling bliver umulig for det tragiske Individ. Hendes Smerte er nu forøget ved hendes Kjærlighed, ved hendes sympathetiske Liden med den, hvem hun elsker. Kun i Døden kan hun finde Fred; saaledes er hendes Liv helliget til Sorgen, og hun har ligesom sat en Grændse, en Dæmning for den Ulykke, der maaskee skjæbnesvangert vilde have forplantet sig i en følgende Slægt. Kun i hendes Døds-Øieblik kan hun tilstaae Inderligheden af sin Kjærlighed, hun kan kun tilstaae, at hun tilhører ham i det Øieblik, hun ikke tilhører ham. Da Epaminondas var bleven saaret i Slaget ved Mantinea, lod han Pilen blive siddende i Saaret, indtil han havde hørt, at Slaget var vundet, fordi han vidste, at det var hans Død, naar den droges ud. Saaledes bærer vor Antigone sin Hemmelighed i sit Hjerte som en Piil, Livet bestandig dybere og dybere har boret ind, uden at berøve hende Livet, thi saalænge den sidder i hendes Hjerte kan hun leve, men i det Øieblik, den tages ud, maa hun døe. At berøve hende hendes Hemmelighed er det, den Elskende maa stride for, og dog er det tillige hendes visse Død. For hvis Haand falder hun nu? For den Levendes

---

Epaminondas: den bekjendte Fortælling hos Cornelius Nepos, Epaminondas 9.

eller den Dødes? I en vis Forstand for den Dødes, og hvad der var forudsagt Hercules, at han ikke skulde myrdes af en Levende, men af en Død, passer paa hende, forsaavidt som Erindringen om Faderen er Grunden til hendes Død; i en anden Forstand for den Levendes, forsaavidt som hendes ulykkelige Kjærlighed er Anledningen til, at Erindringen dræber hende.

---

hvad der var forudsagt Hercules] af Zeus, se Sophokles, Trachinierinderne 1159 ff. Hans Død hidførtes ved Kentauren Nessos' Blod, som var blevet giftigt, da Herakles dræbte ham med sin Pil.

SKYGGERIDS.

PSYCHOLOGISK TIDSFORDRIV.

Forelæst

for

Συμπαρανεκρωμενοι.

Abgeschworen mag die Liebe immer seyn;
Liebes-Zauber wiegt in dieser Höhle
Die berauschte, überraschte Seele
In Vergessenheit des Schwures ein.

* * *

Gestern liebt' ich,
Heute leid' ich,
Morgen sterb' ich;
Dennoch denk' ich
Heut' und Morgen
Gern an Gestern.

Gestern osv.] af Lessing, »Lied aus dem Spanischen« (Sämmtliche Schrifte v. Maltzahn I S. 240).

IMPROVISERET TILTALE.

Vi festligholde i denne Time vort Selskabs Stiftelse, vi fryde os paany over, at den glædelige Anledning atter har gjentaget sig, at den længste Dag er forbi og Natten begynder at seire. Den lange, lange Dag have vi ventet, endnu for et Øieblik siden sukkede vi over dens Længde, men nu er vor Fortvivlelse forvandlet til Glæde. Vel er Seieren kun ubetydelig, og Dagens Overvægt vil vel vare en Tid lang, men at dens Herredømme er brudt, det undgaaer ikke vor Opmærksomhed. Ikke tøve vi derfor med vor Jubel over Nattens Seier til den bliver bemærkelig for Alle, ikke tøve vi til det dorske borgerlige Liv erindrer os om, at Dagen tager af. Nei, som en ung Brud venter utaalmodig Nattens Ankomst, saaledes oppebie vi længselsfulde Nattens første Frembrud, den første Bebudelse af dens tilkommende Seier, og Glæden og Overraskelsen bliver desto større, jo nærmere vi have været ved at fortvivle over, hvorledes vi skulde holde det ud, hvis Dagene ikke forkortedes.

Et Aar er forløbet, og endnu bestaaer vort Selskab — skulle vi glæde os derover, kjære *Συμπαρανεκρωμενοι*, glæde os over, at dets Tilværelse spotter vor Lærdom om Alts Undergang, eller skulle vi ikke snarere sørge over, at det bestaaer, og glæde os over, at det i ethvert Tilfælde kun har eet Aar endnu at bestaae i; thi er det inden den Tid ikke forsvundet, da var det jo vor Bestemmelse, selv at opløse det? — Ikke have vi ved dets Stiftelse kastet

---

kastet vidt udseende Planer] Reminiscens fra Horats' Oder I 4, 15 (spem longam »vidt udseende Forhaabninger« Badens Oversættelse) og II 16. 17 (quid iaculamur multa).

vidt udseende Planer, for fortrolige med Livets Usselhed og Tilværelsens Troløshed, have vi besluttet at komme Verdensloven til Hjælp og tilintetgjøre os selv, hvis den ikke kommer os i Forkjøbet. Et Aar er forløbet og endnu er vort Selskab fuldtalligt, og Ingen er endnu afløst, Ingen har afløst sig selv, da Enhver af os er for stolt dertil, fordi vi alle ansee Døden for den største Lykke. Skulle vi glæde os derover og ikke snarere sørge, og kun fryde os i Haabet om, at Livets Forvirring snart vil adsplitte os, at Livets Storm snart vil rive os bort! I Sandhed, disse Tanker egne sig vel bedre for vort Selskab, stemme bedst med Øieblikkets Festlighed, med den hele Omgivelse. Thi er det ikke sindrigt og betydningsfuldt, at Gulvet i dette lille Værelse efter Landets Skik er bestrøet med Grønt, som var det til en Begravelse, og giver Naturen om os ikke selv sit Bifald, naar vi agte paa den vilde Storm, der raser omkring os, naar vi vogte paa Vindens mægtige Røst? Ja lader os et Øieblik forstumme og lytte til Stormens Musik, dens kjække Løb, dens dristige Udfordren, og Havets trodsige Brøl og Skovens angstfulde Suk og Træernes fortvivlede Bragen og Græssets feige Hvislen. Vel paastaae Menneskene, at Guddommens Stemme ikke er i det fremfarende Veir, men i den sagte Luftning; men vort Øre er jo ikke bygget til at opfange sagte Luftninger, men vel til at sluge Elementernes Larmen. Og hvorfor bryder den ikke endnu voldsommere frem og gjør Ende paa Livet og Verden og denne korte Tale, der idetmindste har det Fortrin fremfor alt det Øvrige, at den snart faaer Ende. Ja gid hiin Hvirvel, der er Verdens inderste Princip, om Menneskene end ikke mærke det, men æde og drikke, gifte sig og formere sig i sorgløs Travlhed, gid den brød frem og i indre Harme rystede Bjergene af sig og Staterne og Culturens Frembringelser og Menneskenes kløgtige Paafund, gid den brød frem med det sidste forfærdelige Hviin, der sikkrere end Dom-Trompeten forkynder Alts Undergang, gid den rørte sig og henhvirvlede denne nøgne Klippe, paa hvilken vi staae, saa let som et Fnug for Aanden i dens Næse. — Dog, Natten seirer og Dagen forkortes og Haabet voxer! Saa fylder da endnu en Gang Glassene, kjære Drikkebrødre, med dette Bæger hilser jeg Dig, Alts evige Moder, tause Nat! Fra Dig kom Alt, til Dig vender Alt igjen tilbage. Saa forbarme Du Dig atter over Verden, saa oplade Du Dig igjen for at indsamle Alt og gjemme os Alle velforvarede i Dit Moder-

---

paastaae Menneskene] sigter til 1. Kongernes Bog 19, 11 ff.

liv! Dig hilser jeg, mørke Nat, jeg hilser dig som Seierherre, og dette er min Trøst, thi Du forkorter Alt, Dagen og Tiden og Livet og Erindringens Møisommelighed i evig Glemsel!

Siden den Tid da Lessing ved sin berømte Afhandling Laokoon afgjorde Grændsestridighederne mellem Poesi og Kunst, kan det vel ansees for et Resultat, der eenstemmigen anerkjendes af alle Æsthetikere, at Forskjellen er den, at Kunsten ligger i Rummets, Poesien i Tidens Bestemmelse, at Kunsten fremstiller det Hvilende, Poesien det Bevægelige. Hvad der derfor skal blive Gjenstand for kunstnerisk Fremstilling maa have den stille Gjennemsigtighed, at det Indre hviler i et tilsvarende Ydre. Jo mindre dette er Tilfældet, desto vanskeligere bliver Opgaven for Kunstneren, indtil den Forskjel gjør sig gjeldende, der lærer ham, at det slet ingen Opgave er for ham. Anvende vi, hvad her ikke er fremsat men løst henkastet, paa Forholdet mellem Sorg og Glæde, saa vil man let indsee, at Glæden langt lettere lader sig kunstnerisk fremstille end Sorgen. Dermed skal ingenlunde være negtet, at Sorgen lader sig kunstnerisk fremstille, men vel udtalt, at der kommer et Punkt, hvor det er den væsentlig at sætte en Modsætning mellem det Indre og Ydre, som gjør Fremstillingen af den umulig for Kunsten. Dette ligger igjen i Sorgens eget Væsen. Glæden hører det til, at den vil aabenbare sig, Sorgen vil skjule sig, ja stundom endog bedrage. Glæden er meddelsom, selskabelig, aabenhjertet, vil yttre sig; Sorgen er indesluttet, taus, eensom og søger tilbage i sig selv. Rigtigheden heraf vil vist Ingen negte, der blot nogenlunde har gjort Livet til Gjenstand for sin Iagttagelse. Der gives Mennesker, hvis Organisation er saaledes indrettet, at, naar de blive afficerede, Blodet strømmer ud efter til Hudsystemet, og den indre Bevægelse saaledes bliver synlig i det Ydre; Andres Organisation er af den Art, at Blodet strømmer tilbage, søger ind ad til Hjertekammeret og Organismens indre Dele. Saaledes omtrent forholder det sig med Glæde og Sorg med Hensyn til Yttringsmaaden. Den først skildrede Organisation er meget

Laokoon oder über die Grenzen der Malerei und Poesie, Berlin 1766.

lettere at iagttage end den sidste. Ved den første seer man Ud trykket, den indre Bevægelse er synlig i det Ydre; i den ande Organisation ahner man den indre Bevægelse. Den ydre Blegher er ligesom det Indres Afskedshilsen, og Tanken og Phantasien ile efter Flygtningen, der skjuler sig i det Forborgne. Fornemmelig gjelder dette om den Art af Sorg, jeg her nærmere vil betragte hvad man maa kalde den reflekterede Sorg. Det Ydre indeholder her i det Høieste kun et Vink, der leder paa Sporet, stundom end ikke saa meget. Kunstnerisk lader denne Sorg sig ikke fremstille thi Ligevægten mellem det Indre og det Ydre er hævet, og den ligger saaledes ikke i rummelige Bestemmelser. Ogsaa i en ander Henseende lader den sig ikke kunstnerisk fremstille, da den ikke har den indre Stilhed, men idelig er i Bevægelse; om denne Bevægelse end ikke beriger den med nye Resultater, saa er dog Bevægelsen selv den væsentlig. Som et Egern i sit Buur, saaledes løber den rundt i sig selv, dog ikke saa eensformig som dette Dyr, men bestandigt afvexlende i Combinationen af Sorgens indre Momenter. Det, der gjør, at den reflekterede Sorg ikke kan blive Gjenstand for kunstnerisk Fremstilling, er, at den mangler Ro, at den ikke bliver enig med sig selv, ikke hviler i noget bestemt enkelt Udtryk. Som den Syge i sin Smerte snart kaster sig paa den ene Side, snart paa den anden, saaledes omtumles den reflekterede Sorg for at finde sin Gjenstand og sit Udtryk. Naar Sorgen har Ro, saa vil Sorgens Indre ogsaa efterhaanden arbeide sig ud efter, blive synlig i det Udvortes, og saaledes blive Gjenstand for kunstnerisk Fremstilling. Naar Sorgen har Ro og Hvile i sig selv, da indtræder Bevægelsen indenfra ud efter, den reflekterede Sorg bevæger sig ind efter, ligesom Blodet, der flygter fra Yderfladen og kun lader En ahne det ved den henilende Bleghed. Den reflekterede Sorg medfører ingen væsentlig Forandring i det Udvortes; selv i Sorgens første Øieblik haster den ind efter, og kun en omhyggeligere Iagttager ahner dens Forsvinden; senere vaager den omhyggeligt over, at det Udvortes er saa lidt paafaldende som muligt.

Idet den nu saaledes søger ind efter, da finder den endelig et Indelukke, et Inderste, hvor den mener den kan forblive, og nu begynder den sin eensformige Bevægelse. Som Pendulen i Uhret saaledes svinger den frem og tilbage og kan ikke finde Hvile. Den begynder bestandig forfra og overveier atter, afhører Vidnerne, sammenholder og prøver de forskjellige Udsagn, hvad den allerede har gjort hundrede Gange, men den bliver aldrig færdig. Det Eensformige har i Tidens Løb noget Bedøvende ved sig. Som *Tagdryppenes* eensformige Fald, som et Rokkehjuls eensformige

Snurren, som den monotone Lyd, der fremkommer ved, at et Menneske gaaer frem og tilbage med afmaalte Skridt i en Etage over os, bedøver, saaledes finder den reflekterede Sorg tilsidst Lise i denne Bevægelse, der som en illusorisk Motion bliver den til Nødvendighed. Endelig fremkommer der en vis Ligevægt, Trangen til at lade Sorgen komme til Gjennembrud, forsaavidt den en enkelt Gang kan have yttret sig, ophører, det Udvortes er stille og roligt, og inderst inde i sin lille Afkrog lever Sorgen som en velforvaret Fange i et underjordisk Fængsel, der henlever den det ene Aar efter det andet i sin eensformige Bevægelse, gaaer frem og tilbage i sit Aflukke, aldrig træt af at tilbagelægge Sorgens lange eller korte Vei.

Hvad der foranlediger den reflekterede Sorg kan deels ligge i Individets subjective Beskaffenhed, deels i den objective Sorg eller i Anledningen til Sorgen. Et reflexionssygt Individ vil forvandle enhver Sorg til en reflekteret Sorg, hans individuelle Structur og Organisation gjør ham det umuligt uden videre at assimilere sig Sorgen. Dette er imidlertid en Sygelighed, der ikke synderlig kan interessere, da enhver Tilfældighed paa den Maade kan undergaae en Metamorphose, hvorved den bliver til en reflekteret Sorg. En anden Sag er det, hvor den objective Sorg, eller hvor Sorgens Anledning i Individet selv føder den Reflexion, der gjør Sorgen til en reflekteret Sorg. Dette er overalt Tilfældet, hvor den objective Sorg i sig ikke er færdig, hvor den efterlader en Tvivl, hvorledes denne end forresten er beskaffen. Her viser sig strax for Tanken en stor Mangfoldighed, større alt eftersom En har levet og erfaret meget, eller han har Tilbøielighed til at sysselsætte sin Skarpsindighed med saadanne Experimenter. Det er imidlertid ingenlunde min Hensigt at gjennemarbeide den hele Mangfoldighed, kun en enkelt Side vil jeg drage frem, saaledes som den har viist sig for min Iagttagelse. Naar Sorgens Anledning er et Bedrag, saa er den objective Sorg selv saaledes beskaffen, at den i Individet avler den reflekterede Sorg. At et Bedrag virkelig er et Bedrag, er ofte saare vanskeligt at bringe paa det Rene, og dog beroer Alt herpaa; saa længe det er omtvisteligt, saa længe finder Sorgen ikke Ro, men maa vedblive at vandre frem og tilbage i Reflexionen. Naar fremdeles dette Bedrag ikke betræffer en udvortes Ting, men et Menneskes hele indre Liv, hans Livs inderste Kjerne, saa bliver Sandsynligheden for den reflekterede Sorgs Vedvaren større og større. Men hvad kan vel med mere Sandhed kaldes en Qvindes Liv end hendes Kjærlighed? Naar altsaa en ulykkelig Kjærligheds Sorg har sin Grund i et Be-

drag, saa have vi ubetinget en reflekteret Sorg, hvad enten nu denne vedvarer hele Livet eller Individet beseirer den. Ulykkelig Kjærlighed er vel i og for sig den dybeste Sorg for en Qvinde, men deraf følger ikke, at enhver ulykkelig Kjærlighed avler en reflekteret Sorg. Naar saaledes den Elskede døer eller hun maaskee slet ikke finder Gjenkjærlighed, eller Livets Forhold gjør hendes Ønskes Opnaaelse til en Umulighed, saa er vel her Anledning til Sorg, men ikke til en reflekteret Sorg, uden forsaavidt den Paagjeldende selv i Forveien er syg, hvorved hun da ligger udenfor vor Interesse. Er hun derimod ikke syg, saa bliver hendes Sorg en umiddelbar Sorg, og vil som saadan ogsaa kunne blive Gjenstand for kunstnerisk Fremstilling, medens det derimod for Kunsten bliver en Umulighed at udtrykke og fremstille den reflekterede Sorg eller Pointet i den. Den umiddelbare Sorg er nemlig det umiddelbare Aftryk og Udtryk af Sorgens Indtryk, der aldeles congruere ligesom det Billede, Veronica beholdt i sit Liinklæde, og Sorgens hellige Skrift staaer præget i det Udvortes, skjøn og reen og læselig for Alle.

Den reflekterede Sorg kan altsaa ikke blive Gjenstand for kunstnerisk Fremstilling; deels er den nemlig aldrig tilværende men bestandig i Vorden, deels er det Udvortes, det Synlige, indifferent og ligegyldigt. Hvis altsaa Kunsten ikke vil indskrænke sig til den Naivitet, paa hvilken man finder Exempler i gamle Skrifter, hvor en Figur fremstilles, der omtrent kan forestille hvad det skal være, medens man derimod opdager paa dens Bryst en Plade, et Hjerte eller deslige, hvor man da kan læse sig til Alt, især naar Figuren ved Stillingen henleder Ens Opmærksomhed derpaa, selv peger hen derpaa, en Virkning, man da ligesaa godt kunde opnaae ved at skrive oven over: behag at mærke; vil den ikke det, da nødsages den til at give Afkald paa Fremstillinger i den Retning og overlade disse til den poetiske eller psychologiske Behandling.

Det er denne reflekterede Sorg, jeg agter at drage frem, og saavidt muligt lade komme tilsyne i nogle Billeder. Jeg kalder dem Skyggerids, deels for strax ved Benævnelsen at minde om, at det er fra Livets mørke Side jeg henter dem, deels fordi de ligesom Skyggerids ikke umiddelbart ere synlige. Tager jeg et Skyggerids i Haanden, da faaer jeg intet Indtryk deraf, kan ingen

---

Veronica tørrede efter Legendén Christi Ansigt under Gangen til Golgatha med sin Svededug og beholdt hans Billede deri.

egentlig Forestilling gjøre mig derom, først naar jeg holder det op mod Væggen og nu ikke betragter det umiddelbare Billede, men det der viser sig paa Væggen, først da seer jeg det. Saaledes er ogsaa det Billede, jeg her vil vise, et indre Billede, som først bliver bemærkeligt, idet jeg gjennemskuer det Udvortes. Det Udvortes har maaskee intet Paafaldende ved sig, men først idet jeg gjennemskuer det, først da opdager jeg det indre Billede, som er det, jeg vil vise, et indre Billede, der er for fiint til at blive udvortes synligt, da det er vævet af Sjælens sagteste Stemninger. Betragter jeg et Ark Papiir, saa har det maaskee for den umiddelbare Iagttagelse intet Mærkværdigt, men først idet jeg holder det op for Dagens Lys og gjennemskuer det, da opdager jeg det fine indre Billede, der ligesom er for sjæleligt til umiddelbart at sees. Saa fæster da Eders Blik, kjære Συμπαρανεκρωμενοι, paa dette indre Billede, lader Eder ikke forstyrre af det Udvortes, eller rettere, frembringer det ikke selv, thi jeg drager det bestandig tilside for bedre at kunne skue ind i det Indre. Dog dertil behøver jeg vel ikke at opmuntre dette Selskab, hvis Medlem jeg har den Ære at være; thi skjøndt Yngre ere vi dog alle gamle nok til ikke at lade os bedrage af det Udvortes eller til at blive staaende ved dette. Skulde det da være et forfængeligt Haab, jeg smigrede mig med, hvis jeg troede, at I ville værdige disse Billeder Eders Opmærksomhed, eller skulde min Bestræbelse være Eder fremmed og ligegyldig, ikke i Harmoni med vort Samfunds Interesse, et Samfund, der kun kjender een Lidenskab, Sympathien nemlig med Sorgens Hemmelighed. Og ogsaa vi danne jo en Orden, ogsaa vi drage jo af og til som vandrende Riddere ud i Verden, hver ad sine Veie, ikke for at bekjæmpe Uhyrer eller for at komme Uskyldigheden til Hjælp eller for at forsøges i Elskovs-Eventyr. Alt dette beskjeftiger os ikke, end ikke det Sidste, thi Pilen i en Qvindes Øie saarer ikke vort hærdede Bryst, og de glade Pigers muntre Smiil bevæger os ikke, men vel Sorgens hemmelige Vink. Lad Andre være stolte af, at ingen Pige vidt og bredt kan modstaae deres Elskovs-Magt, vi misunde dem ikke, vi ville være stolte af, at ingen hemmelig Sorg undgaaer vor Opmærksomhed, at ingen lønlig Sorg er saa knibsk og saa stolt, at vi jo formaae at trænge seierrige ind i dens inderste Smuthuller! Hvilken Strid der er den farligste, hvilken der forudsætter mest Kunst og skjenker størst Nydelse, det ville vi ikke undersøge, vort Valg er gjort, kun Sorgen elske vi, kun Sorgen opsøge vi, og overalt hvor vi opdage dens Spor, der følge vi efter, uforfærdede, urokkelige, indtil den aabenbarer sig. Til denne Kamp ruste vi os, i den øve vi os

daglig. Og i Sandhed, Sorgen sniger sig saare hemmelighedsfuldt om i Verden, og kun Den der har Sympathi for den, ham lykkes det at ahne den. Man gaaer igjennem Gaden, det ene Huus seer ud som det andet, og kun den prøvede Iagttager ahner, at i dette Huus seer det ved Midnatstid ganske anderledes ud, da vandrer der en Ulykkelig omkring, som ikke fandt Hvile, han stiger op ad Trapperne, hans Fodtrin gjenlyde i Nattens Stilhed. Man gaaer hinanden forbi paa Gaden, den Ene seer ud som den Anden, og den Anden som Folk er fleest, og kun den erfarne Iagttager ahner, at der i dette Hoved inderst inde boer en Indsidder, der Intet har med Verden at gjøre, men kun i stille Huusflid henlever sit eensomme Liv. Det Udvortes er da vel Gjenstand for vor Iagttagelse, men ikke for vor Interesse; saaledes sidder Fiskeren og retter urokkeligt sit Blik paa Floddet, men Floddet interesserer ham slet ikke, men vel Bevægelserne nede paa Bunden. Det Udvortes har derfor vel Betydning for os, men ikke som Udtryk for det Indvortes, men som en telegraphisk Efterretning om, at der dybt inde skjuler sig Noget. Naar man længe og opmærksomt betragter et Ansigt, da opdager man stundom ligesom et andet Ansigt inden i det, man seer. Dette er i Almindelighed et umiskjendeligt Tegn paa, at Sjælen skjuler en Emigrant, der har trukket sig tilbage fra det Udvortes for at vaage over en forborgen Skat, og Vejen for Iagttagelsens Bevægelse er antydet derved, at det ene Ansigt ligesom ligger inden i det andet, hvilket giver at forstaae, at man maa stræbe at trænge ind efter, hvis man vil opdage Noget. Ansigtet, der ellers er Sjælens Speil, antager her en Tvetydighed, som ikke lader sig kunstnerisk fremstille, og som i Almindelighed ogsaa kun bevarer sig et flygtigt Moment. Der hører et eget Øie til for at see det, et eget Blik for at forfølge dette usvigelige Indicium paa hemmelig Sorg. Dette Blik er attraaende og dog saa omhyggeligt, ængstende og tvingende og dog saa deeltagende, udholdende og underfundigt og dog saa oprigtigt og velvilligt, det dysser Individet i en vis behagelig Mathed, i hvilken det finder en Vellyst i at udgyde sin Sorg, ligesom den Vellyst, der nydes ved at forbløde. Det Nærværende er glemt, det Udvortes gjennembrudt, det Forbigangne opstanden, Sorgens Aandedrag lettet. Den Sørgende finder Lindring og Sorgens sympathetiske Ridder glæder sig ved at have fundet hvad han søgte, thi vi søge jo ikke det Nærværende men det Forbigangne, ikke Glæden, thi den er altid nærværende, men Sorgen, thi dens Væsen er at gaae forbi, og i den nærværende Tids Øieblik seer man den kun

ligesom man seer et Menneske, naar man kun faaer Øie paa ham i det Nu, da han bøier om ad en anden Vei og forsvinder.

Dog stundom skjuler Sorgen sig endnu bedre, og det Udvortes lader os Intet ahne, ikke det Mindste. Længe kan den da undgaae vor Opmærksomhed, men naar da tilfældigviis en Mine, et Ord, et Suk, en Klang i Stemmen, et Vink i Øiet, en Zittren i Læben, et Feilgreb i Haandtrykket troløst forraader, hvad omhyggeligst blev gjemt, da vaagner Lidenskaben, da begynder Striden. Da gjelder det, at man har Aarvaagenhed og Udholdenhed og Klogskab; thi hvo er dog saa opfindsom som lønlig Sorg, men en eensom Livsfange har ogsaa god Tid til at udtænke Meget; og hvo er saa hurtig til at skjule sig som lønlig Sorg, thi ingen ung Pige kan i større Angst og Hast bedække en Barm, hun havde blottet, end den forborgne Sorg, naar den bliver overrasket. Da kræves der urokkelig Uforfærdethed, thi man strider med en Proteus, men den maa give tabt, naar man blot holder ud; om den saa end ligesom hiin Havmand antog enhver Skikkelse for at slippe bort, som en Slange snoer sig i vor Haand, som en Løve forfærder os ved sit Brøl, forvandler sig til et Træ, der suser med sine Blade, eller til et brusende Vand, eller en knittrende Ild, han maa dog tilsidst spaae, og Sorgen maa tilsidst aabenbare sig. See, disse Eventyr er vor Lyst, vor Tidsfordriv, at forsøge os deri vort Ridderskab; dertil staae vi nu op som Røvere midt i Natten, derfor vove vi Alt, thi ingen Lidenskab er vild som Sympathiens. Og ikke behøve vi at frygte for, at det skal mangle os paa Eventyr, men vel at støde paa en Modstand, der er for haard og for uigjennemtrængelig; thi som Naturforskerne fortælle, at man ved at sprænge Kampestene, der have trodset Aarhundreder, inderst inde har fundet et levende Dyr, der uopdaget har fristet Livet, saaledes var det vel muligt, at der var Mennesker, hvis Ydre var et klippefast Bjerg, der værnede om et for evig gjemt Sorgens Liv. Dog, dette skal jo ikke dæmpe vor Lidenskab eller kjølne vor Iver, tvertimod det skal opflamme; thi vor Lidenskab er jo ikke Nysgjerrighed, der mætter sig paa det Udvortes og paa det Overfladiske, men en sympathetisk Angst, der randsager Nyrer og skjulte Tanker, ved Trolddom og ved Besværgelse maner det Skjulte frem, selv hvad Døden har unddraget vort Blik. Før Slaget, hedder det, kom Saul forklædt til en Spaaqvinde, og forlangte, at hun skulde vise ham Samuels Billede. Det

---

Proteus] en Havgud, som Menelaos tvang til at spaa sig, uagtet han søgte at slippe ved ideligt at forvandle sig. Se Odysseen IV, 450 ff. hedder det] 1. Samuels Bog 28. Kap.

var visselig ikke Nysgjerrighed blot, der drev ham, ikke Lyst til at see Samuels synlige Billede, men han vilde erfare hans Tanker, og med Uro har han vistnok ventet, til han fornam den strænge Dommers dømmende Røst. Saaledes vil det vist ogsaa ikke være blot Nysgjerrighed, der bevæger En og Anden af Eder, kjære *Συμπαρανεκρωμενοι*, til at betragte de Billeder, jeg vil fremstille for Eder. Skjøndt jeg nemlig betegner dem med bestemte digteriske Navne, saa skal derved dog ingenlunde være antydet, at det blot er disse poetiske Figurer, der fremtræde for Eder, men Navnene maa ansees for *nomina appellativa*, og der skal saaledes fra min Side Intet være til Hinder for, om En eller Anden af Eder skulde føle sig fristet til at nævne det enkelte Billede med et andet Navn, et kjærere Navn, eller et Navn, der maaskee falder ham naturligere.

---

1. MARIE BEAUMARCHAIS.

Vi lære denne Pige at kjende i Goethes Clavigo, til hvem vi knytte os, kun at vi ledsage hende lidt længere hen i Tiden, naar hun har tabt den dramatiske Interesse, naar Sorgens Følge efterhaanden tager af. Vi vedblive at ledsage hende; thi vi, Sympathiens Riddere, have ligesaa meget den medfødte Gave som den erhvervede Færdighed, i Procession at kunne holde Fodtrin med Sorgen. Hendes Historie er kort; Clavigo forlovede sig med hende, Clavigo forlod hende. Denne Oplysning er tilstrækkelig for den, der er vant til at betragte Livets Phænomener ligesom man betragter Rariteter i et Kunstcabinet; jo kortere jo bedre, desto Mere kan man faae seet. Paa samme Maade lader det sig ogsaa ganske kortelig fortælle, at Tantalus tørster og at Sisyphus vælter en Steen op ad et Bjerg. Har man Hastværk, saa vilde det jo være en Sinkelse at dvæle videre derved, da man jo dog ikke kan faae Mere at vide, end hvad man allerede veed, som er det Hele.

---

nomina appellativa Fællesnavne. Om Tantalus og Sisyphus se Odysseen XI, 582 ff.

Hvad der vil gjøre Fordring paa mere Opmærksomhed, maa være af en anden Art. I fortrolig Klynge er man samlet om Theebordet, Maskinen synger paa sit sidste Vers, Fruen i Huset beder den gaadefulde Fremmede at lette sit Hjerte, til den Ende lader hun Sukkervand og Syltetøi bringe, og nu begynder han: det er en vidtløftig Historie. Saaledes gaaer det til i Romaner og det er ogsaa en ganske anden Ting: en vidtløftig Historie, og saadant et kort lille Avertissement. Om det for Marie Beaumarchais er en kort Historie, er et andet Spørgsmaal; saa meget er vist, den er ikke vidtløftig, thi en vidtløftig Historie har dog en maalelig Længde, en kort Historie har derimod stundom den gaadefulde Egenskab, at den trods al sin Korthed er længere end den vidtløftigste.

Allerede i det Foregaaende bemærkede jeg, at den reflekterede Sorg ikke bliver synlig i det Udvortes, det vil sige, finder sit hvilende, skjønne Udtryk deri. Den indre Uro tillader ikke denne Gjennemsigtighed, det Udvortes fortæres snarere derved, og forsaavidt det Indre skulde forkynde sig i det Udvortes var det snarere en vis Sygelighed, der da aldrig kan blive Gjenstand for kunstnerisk Fremstilling, da den ikke har det Skjønnes Interesse. Goethe har antydet dette med et Par enkelte Vink. Men om man nu var enig i denne Iagttagelses Rigtighed, saa kunde man fristes til at ansee det for noget Tilfældigt, og først naar man ved at overveie reent digterisk og æsthetisk, forvisser sig om, at hvad Iagttagelsen lærer har æsthetisk Sandhed, først da vil man faae den dybere Bevidsthed. Tænkte jeg mig nu en reflekteret Sorg og spurgte, om den ikke lod sig kunstnerisk fremstille, saa vil det strax vise sig, at det Udvortes er aldeles tilfældigt i Forhold dertil; men er dette sandt, saa er det Kunstnerisk-Skjønne opgivet. Om hun er stor eller lille, betydelig eller ubetydelig, skjøn eller mindre skjøn, Alt dette er indifferent; at overveie, om det vilde være rigtigere at lade Hovedet bøie sig til den ene eller til den anden Side, eller mod Jorden, at lade Blikket tungsindigt stirre eller veemodigt fæste sig mod Jorden, alt Sligt er aldeles indifferent, det Ene udtrykker ikke mere adæqvat den reflekterede Sorg end det Andet. I Sammenligning med det Indvortes er det Udvortes blevet ubetydeligt og sat i Indifferents. Pointet i den reflekterede Sorg er, at Sorgen bestandigt søger sin Gjenstand, denne Søgen er Sorgens Uro og dens Liv. Men denne Søgen er en bestandig Fluctuation,

---

et Par enkelte Vink] Goethe, Clavigo 1. Akt 2. Scene.

og hvis det Udvortes i ethvert Moment var et fuldkomment Udtryk for det Indvortes, saa maatte man for at fremstille den reflekterede Sorg have en heel Succession af Billeder; men intet enkelt Billede udtrykkede Sorgen, og intet enkelt Billede fik egentlig kunstnerisk Værdi, da det ikke blev skjønt, men sandt. Man maatte da betragte disse Billeder ligesom man betragter Secund-Viseren paa et Uhr; Værket seer man ikke, men den indre Bevægelse yttrer sig bestandig derved, at det Udvortes bestandig forandres. Men denne Foranderlighed kan ikke kunstnerisk fremstilles, og dog er den Pointet i det Hele. Naar saaledes ulykkelig Kjærlighed har sin Grund i et Bedrag, saa er Smerten og Lidelsen denne, at Sorgen ikke kan finde sin Gjenstand. Er Bedraget beviist, og har den Paagjeldende indseet, at det er et Bedrag, saa er Sorgen vel ikke ophørt, men saa er den en umiddelbar Sorg, ikke en reflekteret Sorg. Man seer let den dialektiske Vanskelighed, thi hvad sørger hun over? Var han en Bedrager, saa var det jo godt at han forlod hende, jo før jo hellere, hun skulde snarere glæde sig derover og sørge over, at hun har elsket ham; og dog er det en dyb Sorg, at han var en Bedrager. Men dette, om det er et Bedrag, det er Uroen i Sorgens *perpetuum mobile*. At tilveiebringe Vished for det udvortes Factum, at et Bedrag er et Bedrag, er allerede saare vanskeligt, og dog er Sagen ingenlunde færdig dermed, eller Bevægelsen standset. Et Bedrag er nemlig for Kjærligheden et absolut Paradox, og deri ligger Nødvendigheden af en reflekteret Sorg. Kjærlighedens forskjellige Factorer kunne i den Enkelte være sammenarbeidede paa høist forskjellig Maade, og Kjærligheden saaledes i den Ene ikke være den samme som i den Anden; det Egoistiske kan være mere overveiende, eller det Sympathetiske; men, hvorledes end Kjærligheden er, saavel for dens enkelte Momenter som for det Totale er et Bedrag et Paradox, den ikke kan tænke, og som den dog endelig vil tænke. Ja var enten det Egoistiske absolut tilstede eller det Sympathetiske, saa er Paradoxet hævet, det er, Individet er i Kraft af det Absolute ude over Reflexionen, det tænker vel ikke Paradoxet i den Forstand, at det ved et Reflexions-Hvorledes hæver det, men det er frelst netop derved, at det ikke tænker det, det bekymrer sig ikke om Reflexionens travle Oplysninger eller Forvirringer, det hviler i sig selv. Den egoistisk stolte Kjærlighed anseer paa Grund af sin Stolthed et Bedrag for umuligt, den bekymrer sig ikke om at faae at vide, hvad der kan siges for eller mod, hvorledes den Paagjeldende kan forsvares eller undskyldes, den er absolut sikker, fordi den er for stolt til at troe, at Nogen skulde

vove at bedrage den. Den sympathetiske Kjærlighed eier den Tro, der kan flytte Bjerge, ethvert Forsvar er for den et Intet i Sammenligning med den urokkelige Forvisning, den eier, at det var intet Bedrag, enhver Anklage beviser Intet imod den Talsmand, der forklarer, at det intet Bedrag var, forklarer det ikke paa denne eller hiin Maade, men absolut. Men en saadan Kjærlighed seer man sjelden eller maaskee aldrig i Livet. I Almindelighed har Kjærligheden begge Momenter i sig, og dette bringer den i Forhold til Paradoxet. I de to beskrevne Tilfælde er Paradoxet vel ogsaa for Kjærligheden, men beskjeftiger denne ikke, i sidste Tilfælde er Paradoxet for Kjærligheden. Paradoxet er utænkeligt, og dog vil Kjærligheden tænke det, og alt eftersom de forskjellige Factorer momentviis ere fremtrædende, nærmer den sig for paa ofte modsigende Maade at tænke det, men formaaer det ikke. Denne Tænkningens Vei er uendelig og hører først op, naar Individet vilkaarlig afbryder den, ved at gjøre noget Andet gjeldende, en Villiesbestemmelse, men derved gaaer den Enkelte ind under ethiske Bestemmelser og beskjeftiger os ikke æsthetisk. Ved en Beslutning naaer den da det, den ikke vinder ad Reflexionens Vei: Ende, Hvile.

Dette gjelder om enhver ulykkelig Kjærlighed, der har sin Grund i et Bedrag; hvad der end mere maa fremkalde den reflekterede Sorg hos Maria Beaumarchais er, at det kun er en Forlovelse, der er bleven brudt. En Forlovelse er en Mulighed, ikke en Virkelighed, men netop fordi det kun er en Mulighed, kan det synes, at den ved at brydes ikke virker saa stærkt, at det bliver langt lettere for Individet at bære dette Stød. Det kan vel ogsaa stundom være Tilfældet; men paa den anden Side frister den Omstændighed, at det kun er en Mulighed der bliver tilintetgjort, Reflexionen meget mere frem. Naar en Virkelighed brydes, saa er Bruddet i Almindelighed langt mere gjennemgribende, enhver Nerve bliver overhugget, og Bruddet beholder som Brud betragtet en Fuldendthed i sig selv; naar en Mulighed brydes, da er den øieblikkelige Smerte maaskee ikke saa stor, men det efterlader da ogsaa ofte et eller andet lille Ligament heelt og ubeskadiget, der bliver en stadig Anledning til fortsat Smerte. Den tilintetgjorte Mulighed viser sig forklaret i en høiere Mulighed, hvorimod Fristelsen til at fremtrylle en saadan ny Mulighed ikke er saa stor, naar det er en Virkelighed der er brudt, fordi Virkeligheden er høiere end Muligheden.

Clavigo har altsaa forladt hende, har troløs hævet Forbindelsen. Vant til at hvile i ham har hun, idet han støder hende fra

sig, ikke Kraft til at staae, hun synker afmægtig i Omgivelsens Arme. Saaledes synes det at være gaaet Marie. Der lod sig forøvrigt ogsaa tænke en anden Begyndelse, det lod sig tænke, at hun strax i det første Øieblik havde Styrke nok til at forvandle Sorgen til en reflekteret, at hun, for enten at undgaae den Ydmygelse at høre Andre tale om, at hun var bleven bedraget, eller fordi hun dog holdt saa meget af ham, at det vilde gjøre hende ondt at høre ham atter og atter udskjeldt for en Bedrager, strax afbrød enhver Forbindelse med Andre, for i sig selv at fortære Sorgen og fortære sig selv i Sorgen. Vi følge G o e t h e. Hendes Omgivelse er ikke udeeltagende, den føler med hende hendes Smerte, i Følelsen deraf siger den: hun tager sin Død derover. Dette er nu ogsaa æsthetisk talt ganske rigtigt. En ulykkelig Kjærlighed kan være af den Beskaffenhed, at et Selvmord maa ansees for æsthetisk rigtigt, men den maa da ikke have sin Grund i et Bedrag. Naar dette er Tilfældet, da vilde et Selvmord tabe alt det Ophøiede, og indeholde en Concession, som Stoltheden maa forbyde at give. Naar hun derimod tager sin Død derover, da er dette identisk med, at han har myrdet hende. Dette Udtryk harmonerer ganske med den stærke indre Bevægelse i hende selv, hun finder Lindring deri. Men Livet følger ikke altid nøiagtig æsthetiske Kategorier, lystrer ikke altid et æsthetisk Normativ, og hun døer ikke. Herved er Omgivelsen bragt i Forlegenhed. Bestandig at gjentage den Forsikkring, at hun døer, naar hun vedbliver at leve, føler den gaaer ikke an; dertil kommer, at den ikke seer sig istand til at foredrage det med samme pathetiske Energi som i Begyndelsen, og dog var dette Betingelsen for, at det skulde være nogen Husvalelse for hende. Den forandrer altsaa Methoden. Han var en Skurk, siger den, en Bedrager, et afskyeligt Menneske, for hvis Skyld det ikke var værd at tage sin Død; glem ham, tænk ikke mere paa den Ting, det var jo kun en Forlovelse, udslet denne Begivenhed af Din Erindring, og Du er atter ung, kan atter haabe. Det opflammer hende, thi denne Vredens Pathos harmonerer med andre Stemninger i hende, hendes Stolthed mætter sig paa den hævngjerrige Tanke, at forvandle det Hele til et Intet, det var ikke fordi han var et overordentligt Menneske at hun elskede ham, langtfra, hun saae meget godt hans Feil, men hun troede, han var et godt Menneske, et trofast Menneske, derfor elskede hun ham, det var af Medlidenhed, og derfor vil det være let at glemme ham, da hun aldrig har trængt til ham. Omgivelsen og Marie er atter i Samklang og Duetten imellem dem gaaer ypperligt. Omgivelsen falder det ikke vanskeligt at tænke, at Clavigo var en Bedrager;

thi den har aldrig elsket ham, og det er saaledes intet Paradox, og forsaavidt den maaskee har holdt af ham (Noget, Goethe antyder med Hensyn til Søsteren), væbner denne Interesse den netop imod ham, og denne Velvillie, der maaskee var lidt Mere end Velvillie, bliver et ypperligt brændbart Stof til at vedligeholde Hadets Flammer. Omgivelsen falder det heller ikke vanskeligt at udslette Erindringen om ham, og den fordrer derfor, at Marie skal gjøre det Samme. Hendes Stolthed bryder ud i Had, Omgivelsen puster til, hun giver sig Luft i stærke Ord og kraftfulde dygtige Forsætter, og beruser sig deri. Omgivelsen glæder sig. Den mærker ikke, hvad hun selv neppe vil tilstaae for sig selv, at hun i næste Øieblik er svag og mat, den mærker ikke den ængstende Ahnelse, der griber hende, om at den Kraft, hun i enkelte Øieblikke har, er en Skuffelse. Dette skjuler hun omhyggeligt og tilstaaer det for Ingen. Omgivelsen fortsætter de theoretiske Øvelser med Held, men begynder dog at ville spore de praktiske Virkninger. Disse udeblive. Omgivelsen vedbliver at ophidse hende, hendes Ord forraade indre Styrke, og dog fatter den en Mistanke om, at det ikke hænger rigtigt sammen. Den bliver utaalmodig, den vover det Yderste, den jager Spottens Sporer i hendes Side for at jage hende op. Det er for sildigt. Misforstaaelsen er indtraadt. At han virkelig var en Bedrager, har for Omgivelsen intet Ydmygende, men vel for Marie. Den Hævn der tilbydes hende, at foragte ham, har dog ikke ret meget at betyde; thi for at den skulde have det, maatte han elske hende, men det gjør han jo ikke, og hendes Foragt bliver en Anviisning, som Ingen honorerer. Paa den anden Side har det for Omgivelsen intet Smerteligt, at Clavigo er en Bedrager, men vel for Marie, og han mangler dog ikke ganske en Forsvarer i hendes Indre. Hun føler, hun er gaaet for vidt, hun har ladet en Styrke ahne, hun ikke er i Besiddelse af, det vil hun ikke vedgaae. Og hvad Trøst ligger der ogsaa i at foragte? Saa er det bedre at sørge. Dertil kommer, hun eier maaskee een eller anden hemmelig Note, der er af stor Betydning til Textens Forklaring, men som tillige er af den Beskaffenhed, at den kan sætte ham i et fordeelagtigere eller ufordeelagtigere Lys, alt efter Omstændighederne. Hun har imidlertid ikke indviet og vil ikke indvie Nogen deri, thi var han ikke en Bedrager, saa var det jo dog tænkeligt, at han fortrød dette

---

Noget, Goethe antyder osv.] 3. Akt 1. Scene. Sophie. Denn ach! liebt' ich ihn nicht, wie du, mit der vollsten, reinsten, schwesterlichsten Liebe.

Skridt, og vendte tilbage, eller hvad der var endnu herligere, at han maaskee ikke behøvede at fortryde det, at han absolut kunde retfærdiggjøre sig eller forklare Alt, og da vilde det maaskee blive et Anstød, hvis hun havde gjort Brug deraf, da vilde det gamle Forhold ikke mere lade sig tilveiebringe, og det var da hendes egen Skyld, thi det var hende, der havde skaffet ham Medvidere i hans Kjærligheds hemmeligste Væxt; og kunde hun virkelig overbevise sig om, at han var en Bedrager, ja da var Alt hende dog ligegyldigt, og det var dog i ethvert Fald smukkest af hende, ikke at gjøre Brug deraf.

Saaledes har nu Omgivelsen mod sin Villie været hende behjælpelig i at udvikle en ny Lidenskab, Jalousi paa hendes egen Sorg. Hendes Beslutning er fattet, Omgivelsen mangler i enhver Retning Energi til at harmonere med hendes Lidenskab — hun tager Sløret; hun gaaer ikke i Kloster, men hun tager Sorgens Slør, der skjuler hende for ethvert fremmed Blik. Hendes Udvortes er stille, det Hele er glemt, hendes Tale lader Intet ahne, hun aflægger sig selv Sorgens Løfte og nu begynder hun sit eensomme skjulte Liv. I samme Øieblik er Alt forandret; før var det hende dog, som om hun kunde tale med Andre, men nu er hun ikke blot bunden ved det Tausheds-Løfte, hendes Stolthed aftvang hende med hendes Kjærligheds Samtykke, eller som hendes Kjærlighed fordrede og Stoltheden billigede, men hun veed nu slet ikke, hvor hun skal begynde eller hvorledes, og dette ikke fordi der er kommet nye Momenter til, men fordi Reflexionen har seiret. Hvis En nu vilde spørge hende, hvorover hun sørgede, da vilde hun Intet have at svare, eller hun vilde svare paa samme Maade som hiin Viismand, der blev adspurgt, hvad Religion var, og forlangte Betænkningstid og atter Betænkningstid, og saaledes bestandigt blev Svar skyldig. Nu er hun tabt for Verden, tabt for hendes Omgivelse, levende indmuret; med Veemod dækker hun den sidste Aabning; hun føler, at endnu i dette Øieblik var det maaskee muligt at aabenbare sig, i næste Øieblik er hun for evig fjernet fra dem. Dog, det er afgjort, urokkeligt afgjort, og ikke behøver hun, som En der ellers bliver levende indmuret, at frygte for, at, naar det ringe Forraad af Brød og Vand, der medgaves hende, er opbrugt, hun da skal omkomme, thi hun har Næring for lang Tid, ikke behøver hun at frygte Kjedsomhed, hun har jo Beskjeftigelse. Hendes Ydre er stille og roligt, har intet

---

hiin Viismand] Simonides (Cicero De natura deorum I 60).

Paafaldende, og dog er hendes Indre ikke en stille Aands uforkrænkelige Væsen, men en urolig Aands ufrugtbare Syslen. Hun søger Eensomhed eller Modsætning. I Eensomhed udhviler hun sig fra den Anstrængelse, som det altid koster at tvinge sit Udvortes i en bestemt Form. Som den, der længe har staaet eller siddet i en tvungen Stilling, med Vellyst retter Legemet som en Green, der længe har været bøiet med Magt, naar Baandet brister, med Fryd atter indtager sin naturlige Stilling, saaledes finder hun ogsaa Vederqvægelse. Eller hun søger Modsætning, Larm, Adspredelse, for medens Alles Opmærksomhed er henledt paa andre Ting, da trygt at kunne beskjeftige sig med sig selv; og hvad der nærmest foregaaer omkring hende, Musikkens Toner, den larmende Samtale, lyder saa fjernt, at det er som sad hun paa et lille Værelse for sig selv, fjernet fra hele Verden. Og kan hun maaskee ikke tvinge Taarerne tilbage, saa er hun sikker paa at blive misforstaaet, hun græder sig maaskee ret ud; thi naar man lever i en *ecclesia pressa*, er det ret en Glæde, at Ens Gudstjeneste samstemmer i Yttringsmaade med den offentlige. Kun den stillere Omgang frygter hun, thi her er hun mindre ubevogtet, her er det saa let at begaae et Misgreb, saa vanskeligt at forhindre, at det ikke bliver bemærket.

Udefter er der altsaa Intet at bemærke, men indefter er der travl Virksomhed. Her optages et Forhør, man med fuldkommen Ret og synderligt Eftertryk kan kalde et piinligt Forhør; Alt bliver taget frem og nøiagtigt prøvet, hans Skikkelse, hans Mine, hans Stemme, hans Ord. Det skal stundom være hændet en Dommer i et saadant piinligt Forhør, at han, fanget af den Anklagedes Skjønhed, har afbrudt Forhøret og ikke seet sig istand til at fortsætte det. Retten imødeseer forventningsfuld Resultatet af hans Forhør, men det udebliver, og dog har det ingenlunde sin Grund i, at Dommeren forsømmer sin Pligt; Slutteren kan bevidne, at han møder hver Nat, at den Anklagede bliver afleveret, at Forhøret varer i flere Timer, at der i hans Tid ikke har været en Dommer, der saaledes kunde holde ud. Deraf slutter Retten, at det maa være en meget indviklet Sag. Saaledes gaaer det hende ikke een Gang, men atter og atter. Alting bliver fremstillet saaledes som det er gaaet til, paalideligt, det fordrer Retfærdighed og — Kjærlighed. Den Anklagede bliver citeret, »der kommer han,

---

en stille Aands osv.] 1. Peters Brev 3, 4. *ecclesia pressa* undertrykt Kirke. synderligt ɔ: særligt.

han svinger om Hjørnet, han aabner Stakitlaagen, see hvor han iler, han har længtes efter mig, utaalmodig kaster han ligesom Alt til Siden for at komme saa snart som muligt til mig, jeg hører hans hurtige Fodtrin, hurtigere end mit Hjertes Slag, han kommer, der er han« — og Forhøret — det er udsat.

»Store Gud, dette lille Ord, jeg har saa ofte gjentaget det for mig selv, erindret det mellem meget Andet, men aldrig har jeg lagt Mærke til, hvad der egentlig skjuler sig deri. Ja, det forklarer Alt, det er ikke hans Alvor at forlade mig, han vender tilbage. Hvad er hele Verden mod dette lille Ord; Menneskene bleve trætte af mig, jeg havde ingen Ven, men nu har jeg en Ven, en Fortrolig, et lille Ord, der forklarer Alt — han vender tilbage, han slaaer ikke Øiet ned, han seer halv bebreidende paa mig, han siger: Du lidet Troende, og dette lille Ord svæver som et Olieblad paa hans Læber — han er der« — og Forhøret er udsat.

Under saadanne Omstændigheder vil man finde det ganske i sin Orden, at det altid bliver forbundet med store Vanskeligheder at afsige en Dom. At en ung Pige ikke er Jurist, det følger af sig selv, men deraf følger ingenlunde, at hun ikke kan afsige en Dom, og dog vil denne unge Piges Dom altid være af den Beskaffenhed, at medens den ved første Øiekast er en Dom, indeholder den tillige noget Mere, der viser, at den ingen Dom er, og som tillige viser, at der i næste Øieblik kan afsiges en aldeles modsat Dom. »Han var ingen Bedrager; thi for at han skulde være det, maatte han jo fra Begyndelsen af være bleven sig det bevidst; men det var han ikke, mit Hjerte siger mig, han har elsket mig.« Naar man saaledes vil urgere Begrebet af en Bedrager, saa har der maaskee, naar Alt kommer til Alt, aldrig levet en Bedrager. Af den Grund at frikjende ham viser en Interesse for den Anklagede, der ikke kan bestaae med streng Retfærdighed og heller ikke holder sig mod en eneste Indvending. »Han var en Bedrager, et afskyeligt Menneske, som koldt og hjerteløst har gjort mig grændseløs ulykkelig. Før jeg kjendte ham, da var jeg tilfreds. Ja, det er sandt, jeg havde ingen Forestilling om, at jeg kunde blive saa lykkelig, eller at der gaves en saadan Rigdom i Glæde, som han lærte mig; men jeg havde heller ingen Forestilling om, at jeg kunde blive saa ulykkelig som han har lært mig. Derfor vil jeg hade ham, afskye ham, forbande ham. Ja jeg forbander Dig, Clavigo, i min Sjæls inderste Løndom forbander jeg Dig; Ingen maa vide det, jeg kan ikke tillade, at nogen Anden gjør det, thi Ingen har Ret dertil uden jeg; jeg har elsket Dig som ingen Anden, men jeg hader Dig ogsaa, thi Ingen kjender

som jeg Din Underfundighed. I gode Guder, hvem Hevnen hører til, overlader mig den en liden Stund, jeg skal ikke misbruge den, jeg skal ikke være grusom. Da vil jeg liste mig ind i hans Sjæl, naar han vil elske en Anden, ikke for at dræbe denne Kjærlighed, det var ingen Straf, thi jeg veed, han elsker hende ligesaa lidt som mig, han elsker slet ikke Mennesker, han elsker kun Idee, Tanke, sin mægtige Indflydelse ved Hoffet, sin aandelige Magt, Alt hvad jeg ikke kan gjøre mig en Forestilling om, hvorledes han kan elske det. Det vil jeg berøve ham, da skal han lære min Smerte at kjende. Og naar han da er Fortvivlelsen nær, da vil jeg give ham det Alt igjen, men mig skal han takke derfor — saa er jeg hævnet.«

»Nei, han var ingen Bedrager, han elskede mig ikke mere, derfor forlod han mig, men dette var jo intet Bedrag; hvis han var bleven hos mig, uden at elske mig, da havde han været en Bedrager, da skulde jeg som en Pensionist have levet af den Kjærlighed, han engang havde havt, levet af hans Medlidenhed, af den Skjærv, han maaskee endog rigelig havde tilkastet mig, levet til Byrde for ham og til Qval for mig selv. Feige, usle Hjerte, foragt Dig selv, lær at være stor, lær det af ham; han har elsket mig høiere, end jeg har forstaaet at elske mig selv. Og jeg skulde vredes paa ham? Nei, jeg vil vedblive at elske ham, fordi hans Kjærlighed var stærkere, hans Tanke stoltere end min Svaghed og min Feighed. Og maaskee elsker han mig endnu, ja det var af Kjærlighed til mig, han forlod mig.«

»Ja, nu har jeg indseet det, nu tvivler jeg ikke mere, han var en Bedrager. Jeg saae ham, hans Mine var stolt og triumpherende, han oversaae mig med sit spodske Blik. Ved hans Side gik en Spanierinde, blomstrende i Skjønhed; hvorfor var hun saa skjøn — jeg kunde myrde hende — hvorfor er jeg ikke ligesaa skjøn? Og var jeg det ikke — jeg vidste det ikke, men han har lært mig det, og hvorfor er jeg det nu ikke mere? Hvo er Skyld deri? Forbandelse over Dig, Clavigo, var Du bleven hos mig, da var jeg bleven endnu skjønnere, thi ved Dit Ord og Dine Forsikkringer voxede min Kjærlighed og med den min Skjønhed. Nu er jeg affalmet, nu trives jeg ikke mere, hvad Kraft har al Verdens Ømhed i Sammenligning med et Ord af Dig? O gid jeg atter var skjøn, gid jeg atter kunde behage ham, thi kun derfor ønsker jeg at være skjøn. O gid han ikke mere vilde kunne elske Ungdom og Skjønhed, da vil jeg græmme mig mere end før, og hvo kan græmme sig som jeg!«

»Ja, han var en Bedrager. Hvorledes kunde han ellers høre op at elske mig? Har jeg da ophørt at elske ham? Er der da ikke den samme Lov for en Mands som for en Qvindes Kjærlighed? Eller skal en Mand være svagere end den Svage? Eller har han maaskee taget feil, var det maaskee en Skuffelse, at han elskede mig, en Skuffelse, der forsvandt som en Drøm, anstaaer dette en Mand? Eller var det en Ustadighed, sømmer det sig for en Mand at være ustadig? Og hvorfor forsikkrede han mig da i Begyndelsen, at han elskede mig saa høit? Har Kjærlighed ikke Bestaaen, hvad kan da bestaae? Ja, Clavigo, Du har berøvet mig Alt, min Tro, min Tro paa Kjærlighed, ikke blot paa Din!«

»Han var ingen Bedrager. Hvad det var, der rev ham bort, veed jeg ikke; jeg kjender ikke denne dunkle Magt; men det har smertet ham selv, smertet ham dybt; han vilde ikke indvie mig i sin Smerte, derfor lod han, som han var en Bedrager. Ja, hvis han knyttede sig til en anden Pige, da vilde jeg sige: han var en Bedrager, da skal ingen Magt i Verden faae mig til at troe Andet; men det har han ikke gjort. Maaskee troer han ved at give sig Udseende af at være en Bedrager, at gjøre Smerten mindre for mig, at væbne mig mod sig. Derfor viser han sig af og til med unge Piger, derfor saae han forleden saa spodsk paa mig for at ophidse mig og derved gjøre mig fri. Nei, han var visselig ingen Bedrager, og hvorledes skulde denne Stemme kunne bedrage? Den var saa rolig og dog saa bevæget; som brød den sig en Vei gjennem Klippemasser, saaledes lød den fra et Indre, hvis Dyb jeg neppe formaaede at ahne. Kan denne Stemme bedrage? Hvad er da Stemmen, er det et Slag af Tungen, en Larm man kan fremkalde, som man selv det vil? Etsteds i Sjælen maa den dog have hjemme, et Fødested maa den have. Og det havde den, i hans Hjertes Inderste havde den sit Hjem, der elskede han mig, der elsker han mig. Sandt nok, han havde ogsaa en anden Stemme, den var kold, isnende, den kunde myrde hver Glæde i min Sjæl, qvæle hver frydefuld Tanke, gjøre selv mit Kys koldt og modbydeligt for mig selv. Hvilken var den sande? Han kunde bedrage paa enhver Maade, men det føler jeg, hiin rystende Stemme, hvori hans hele Lidenskab skjælvede, det var intet Bedrag, det er umuligt. Den anden var et Bedrag. Eller det var onde Magter, der fik Herredømme over ham. Nei, han var ingen Bedrager, denne Stemme, der har fængslet mig til ham for evigt den er ikke et Bedrag. En Bedrager var han ikke, om jeg end aldrig forstod ham.«

Forhøret bliver hun aldrig færdig med, Dommen ikke heller; Forhøret ikke, fordi der bestandig indtræder Standsninger, Dommen ikke, fordi den blot er en Stemning. Naar derfor denne Bevægelse engang er indtraadt, saa kan den vedblive saalænge det skal være, og der øines ingen Ende paa den. Kun et Brud kan bringe den til at høre op, derved nemlig, at hun afbryder den hele Tankebevægelse; men dette kan ikke skee, thi Villien er bestandig i Reflexionens Tjeneste, der giver den momentane Lidenskab Energi.

Naar hun da stundom vil løsrive sig fra det Hele, vil gjøre det til Intet, saa er dette atter kun en Stemning, en momentan Lidenskab, og Reflexionen vedbliver bestandig at være Seierherre. En Mediation er umulig; vil hun begynde saaledes, at denne Begyndelse paa en eller anden Maade er et Resultat af Reflexionens Operationer, saa er hun i samme Øieblik reven bort. Villien maa forholde sig aldeles indifferent, begynde i Kraft af sin egen Villen, først da kan der være Tale om en Begyndelse. Skeer dette, da kan hun vel begynde, men falder aldeles ud af vor Interesse, da overlade vi hende med Fornøielse til Moralisterne eller hvem der ellers vil tage sig af hende, vi ønske hende et retskaffent Giftermaal, og forpligte os til at dandse paa hendes Bryllupsdag, hvor da heldigviis ogsaa det forandrede Navn vil bringe os til at glemme, at det var den Marie Beaumarchais, om hvem vi have talet.

Dog, vi vende tilbage til Marie Beaumarchais. Det Eiendommelige ved hendes Sorg er, som ovenfor bemærket, den Uro, der forhindrer hende i at finde Sorgens Gjenstand. Hendes Smerte kan ikke faae Stilhed, hun mangler den Fred, der er nødvendig for ethvert Liv, naar det skal kunne tilegne sig sin Næring og qvæges af den; ingen Illusion overskygger hende med sin stille Kjølighed, medens hun indsuger Smerten. Hun har tabt Barndommens Illusion, da hun vandt Elskovens, hun har tabt Elskovens, da Clavigo bedrog hende; hvis det var muligt for hende at vinde Sorgens Illusion, da var hun hjulpen. Da vilde hendes Sorg naae Mands Modenhed og hun have Vederlag for den Tabte. Men hendes Sorg trives ikke, thi hun har ikke tabt Clavigo, han har bedraget hende, den bliver altid et spædt Barn med sit Skrig, et fader- og moderløst Barn; thi hvis Clavigo var bleven hende berøvet, da vilde det i Erindringen om hans Trofasthed og Elskelighed have havt Faderen og i Marias Sværmeri Moderen. Og hun har Intet, hvoraf hun kan opfostre det; thi det Oplevede var vel skjønt, men havde dog ikke Betydning i og for sig, men som Forsmag paa det Tilkommende. Og haabe kan hun

ikke, at dette Smertens Barn skal forvandles til en Glædens Søn, haabe kan hun ikke, at Clavigo skulde vende tilbage, thi hun vil ikke have Styrke til at bære en Fremtid; hun har tabt den glade Tillid, med hvilken hun var fulgt ham uforfærdet i Afgrunden, og hun har faaet hundrede Betænkeligheder isteden, hun vilde i det Høieste kun være istand til med ham at opleve det Forbigangne endnu engang. Der laae en Fremtid for hende, da Clavigo forlod hende, en Fremtid saa skjøn, saa fortryllende, at den næsten forvirrede hendes Tanker, den udøvede dunkelt sin Magt over hende, hendes Metamorphose var allerede begyndt, da blev Udviklingen afbrudt, hendes Forvandling standset; et nyt Liv havde hun ahnet, havde fornummet dets Kræfter røre sig i hende, da blev det brudt og hun stødt tilbage, og der er intet Vederlag for hende, hverken i denne eller i den tilkommende Verden. Det, der skulde komme, smilede hende saa rigt imøde og speilede sig i hendes Elskovs Illusion, og dog var Alt saa naturligt og saa ligefrem; nu har en afmægtig Reflexion maaskee stundom malet hende en afmægtig Illusion, der ikke virker fristende paa hende selv, men vel i et Øieblik dulmende. Saaledes vil Tiden gaae hen for hende, indtil hun har fortæret Gjenstanden selv for hendes Sorg, der ikke var identisk med hendes Sorg, men Anledning til at hun bestandig søgte en Gjenstand for Sorgen. Hvis et Menneske eiede et Brev, hvorom han vidste eller troede, at det indeholdt Oplysning om hvad han maatte ansee for sit Livs Salighed, men Skrifttegnene vare fine og blege, Haandskriften næsten ulæselig, da vilde han vel med Angst og Uro, med al Lidenskab læse og atter læse, og i eet Øieblik faae een Mening ud, i det næste en anden, i Forhold til som han, naar han troede med Bestemthed at have læst et Ord, vilde forklare Alt efter dette; men han vilde aldrig komme videre end til den samme Uvished, med hvilken han begyndte. Han vilde stirre, ængsteligere og ængsteligere, men jo mere han stirrede, jo mindre saae han; hans Øie vilde stundom fyldes med Taarer, men jo oftere det hændte ham, jo mindre saae han; i Tidens Løb blev Skriften blegere og utydeligere, tilsidst hensmuldrede Papiret selv, og han beholdt intet Andet tilbage end et taareblændet Øie.

2. DONNA ELVIRA.

Vi lære denne Pige at kjende af Operaen Don Juan, og det vil ikke være uden Betydning for vor senere Undersøgelse at agte paa de Vink om hendes tidligere Liv, som Stykket indeholder. Hun var Nonne, det er fra et Klosters Fred, Don Juan har revet hende ud. Herved antydes hendes Lidenskabs uhyre Intensitet. Det var ingen pjattet Tøs fra et Institut, der har lært at elske i Skolen, at coquettere paa Baller; om en Saadan bliver forført har ikke Stort at betyde. Elvira derimod er opdragen i Klosterets Tugt, men denne har ikke formaaet at udrydde Lidenskaben, men vel lært hende at undertrykke den og derved at gjøre den endnu heftigere, saasnart den faaer Lov at bryde frem. Hun er et sikkert Bytte for en Don Juan; han vil vide at lokke Lidenskaben frem, vild, ustyrlig, umættelig, kun at tilfredsstille i hans Kjærlighed. I ham har hun Alt og det Forbigangne er Intet, forlader hun ham, da taber hun Alt, ogsaa det Forbigangne. Hun har givet Afkald paa Verden, da viste der sig en Skikkelse, hun ikke kan give Afkald paa, og det er Don Juan. Fra nu af giver hun Afkald paa Alt, for at leve med ham. Jo betydningsfuldere Det var, hun forlader, desto fastere maa hun klynge sig til ham; jo fastere hun har omsluttet ham, desto forfærdeligere bliver hendes Fortvivlelse, naar han forlader hende. Hendes Kjærlighed er allerede fra Begyndelsen af en Fortvivlelse; Intet har Betydning for hende, hverken i Himlen eller paa Jorden, uden Don Juan.

I Stykket interesserer Elvira os kun forsaavidt hendes Forhold til Don Juan har Betydning for ham. Skulde jeg med faa Ord antyde denne hendes Betydning, saa vilde jeg sige, hun er Don Juans episke Skjebne, Commandanten er hans dramatiske Skjebne. Der er i hende et Had, der vil søge Juan i enhver Afkrog, en Ildslue, der vil oplyse det mørkeste Skjul, og skulde hun endda ikke opdage ham, saa er der i hende en Kjærlighed, som vil finde ham. Hun deeltager med de Andre i at forfølge Don Juan; men tænkte jeg mig, at alle Magter vare neutraliserede,

---

Nonne] Don Juan bearb. af Kruse, 1. Akt 6. Scene: Elvira. »Den Agt jeg nød i Klostrets stille Celler« (S. 18) og senere (S. 20) »Guds Brud jeg var, jeg foretrak din Elskov«.

hans Forfølgeres Bestræbelser havde hævet hinanden, saa Elvira blev ene om Don Juan, og han given i hendes Vold, saa vilde Hadet væbne hende til at myrde ham, men hendes Kjærlighed vilde forbyde det, ikke af Medlidenhed, thi dertil er han hende for stor, og saaledes vilde hun bestandig holde ham i Live, thi dræbte hun ham, da dræbte hun sig selv. Dersom der altsaa i Stykket ikke var andre Kræfter i Bevægelse mod Don Juan end Elvira, saa vilde det aldrig ende; thi Elvira vilde forhindre Lynet selv, hvis det var muligt, i at ramme ham, for selv at hævne sig, og dog vilde hun atter ikke formaae selv at tage Hævn. Saaledes interesserer hun i Stykket; men vi bekymre os her kun om hendes Forhold til Don Juan, forsaavidt det har Betydning for hende. Hun er Gjenstand for Manges Interesse, men paa høist forskjellig Maade. Don Juan interesserer sig for hende, før Stykket begynder, Tilskueren skjænker hende sin dramatiske Interesse, men vi Sorgens Venner, vi følge hende ikke blot til den nærmeste Tvergade, ikke blot det Øieblik, da hun gaaer over Scenen, nei, vi følge hende paa hendes eensomme Veie.

Don Juan har altsaa forført Elvira og har forladt hende, det er hurtigt gjort, saa hurtigt, »som en Tiger knække kan en Lillie«; naar der ved Spanien alene staaer 1003, saa kan man deraf see, at Don Juan har Hastværk, og saa nogenlunde beregne Bevægelsens Hurtighed. Don Juan har forladt hende, men der er ingen Omgivelse, hun kan falde afmægtig i Armene paa, hun behøver ikke at befrygte, at Omgivelsen vil slutte sig for tæt om hende, den vil vel vide at aabne Geledderne for at lette hende Afmarschen, hun behøver ikke at befrygte, at Nogen vil afdisputere hende hendes Tab, snarere vil maaskee En eller Anden paatage sig at demonstrere det. Ene staaer hun og forladt, og ingen Tvivl frister hende; det er klart, at han var en Bedrager, der har berøvet hende Alt og priisgivet hende til Vanære og Skjændsel. Det er imidlertid, æsthetisk talt, ikke det Værste for hende, det frelser hende en kort Tid for den reflekterede Sorg, der visselig er smerteligere end den umiddelbare. Factum er her utvivlsomt, og Reflexionen kan ikke komme til at forvandle det snart til Eet, snart til et Andet. En Marie Beaumarchais kan have elsket en Clavigo ligesaa heftigt, ligesaa vildt og lidenskabeligt, i Forhold til hendes Lidenskab kan det være en aldeles Tilfældighed, at det

---

som en Tiger] osv. Oehlenschlägers Aladdin, 4. Handling (Lampens Aand til Noureddin).

Værste ikke er skeet, hun kan næsten ønske, at det var skeet; thi da var der dog en Ende paa Historien, da var hun langt stærkere rustet mod ham, men det er ikke skeet. Det Factum, hun har for sig, er langt tvivlsommere, dets egentlige Beskaffenhed bliver altid en Hemmelighed mellem hende og Clavigo. Naar hun tænker paa den kolde Underfundighed, den lumpne Forstandighed, der hører til at bedrage hende saaledes, at det i Verdens Øine faaer et langt mildere Udseende, at hun bliver et Rov for den Deeltagelse, der siger: nu, Herre Gud, Sagen er da ikke saa farlig, kan det oprøre hende, hun kan næsten blive vanvittig ved Tanken om den stolte Overlegenhed, ligeoverfor hvilken hun dog slet Intet har havt at betyde, der har sat hende en Grændse og sagt: hertil og ikke videre. Og dog, det Hele kan jo ogsaa forklares paa en anden Maade, en smukkere Maade. Men alt eftersom Forklaringen bliver en anden, bliver Factum selv et andet. Reflexionen faaer derfor strax nok at gjøre, og den reflekterede Sorg er uundgaaelig.

Don Juan har forladt Elvira, i samme Nu staaer Alt tydeligt for hende, og ingen Tvivl lokker Sorgen ind i Reflexionens Taleværelse, hun forstummer i sin Fortvivlelse. Med et eneste Pulsslag gjennemstrømmer den hende, og dens Strømning er ud efter, med et Blus gjennemskinner Lidenskaben hende og bliver synlig i det Udvortes. Had, Fortvivlelse, Hævn, Kjærlighed, Alt bryder frem, for synligt at aabenbare sig. I dette Øieblik er hun malerisk. Phantasien viser os ogsaa derfor strax et Billede af hende, og det Udvortes er ikke her sat i Indifferents, Reflexionen derover ikke indholdsløs, og dens Virksomhed ikke uden Betydning, idet den vrager og udvælger.

Om hun selv i dette Moment er en Opgave for kunstnerisk Fremstilling, er et andet Spørgsmaal; men saameget er vist, i dette Øieblik er hun synlig og kan sees, naturligviis ikke i den Forstand, at denne eller hiin virkelige Elvira virkelig kan sees, hvad der da som oftest er identisk med at hun ikke sees, men den Elvira, vi tænke os, er synlig i sin Væsentlighed. Om Kunsten er istand til, i den Grad at nuancere Udtrykket i hendes Mine, at Pointet i hendes Fortvivlelse bliver anskueligt, skal jeg ikke afgjøre, men hun lader sig beskrive, og det Billede, som derved viser sig, bliver ikke en blot Byrde for Hukommelsen, der hverken gjør fra eller til, men har sin Gyldighed. Og hvo har ikke seet Elvira! Det var en tidlig Morgen, at jeg i en af Spaniens romantiske Egne foretog en Fodvandring. Naturen vaagnede, Skovens Træer rystede deres Hoveder, og Bladene gned ligesom Søvnen af Øinene, det ene Træ bøiede sig til det andet for at see,

om det var opstaaet, og hele Skoven bølgede i den kølige, friske Luftning; en let Taage hævede sig fra Jorden, Solen rev den bort som var det et Teppe, hvorunder den havde hvilet i Natten, og skuede nu som en kjærlig Moder ned paa Blomsterne og paa Alt hvad der var Liv og sagde: staaer op, kjære Børn, Solen skinner allerede. Idet jeg svingede om i en Huulvei, faldt mit Øie paa et Kloster, der laae høit oppe paa Bjergets Spidse, hvortil en Fodsti i mange Krumninger førte op. Mit Sind dvælede derved, saaledes, tænkte jeg, ligger det der, som et Guds Huus fast grundet paa Klippen. Min Fører fortalte, at det var et Nonnekloster, bekjendt for sin strenge Tugt. Min Gang sagtnedes, som min Tanke, og hvad har man ogsaa at haste efter, naar man er Klosteret saa nær. Formodentlig var jeg aldeles gaaet istaa, hvis jeg ikke var bleven vakt ved en hurtig Bevægelse i min Nærhed. Uvilkaarligt vendte jeg mig om, det var en Ridder, der ilede mig forbi. Hvor var han skjøn, hans Gang saa let og dog saa kraftig, saa kongelig og dog saa flygtig, han bøiede Hovedet om, for at see sig tilbage, hans Aasyn saa indtagende og dog hans Blik saa uroligt, det var Don Juan. Iler han til et Stævnemøde eller kommer han derfra! Dog snart var han forsvunden for mit Øie og glemt af min Tanke, mit Blik fæstede sig paa Klosteret. Jeg hensank atter i Betragtning over Livets Lyst og Klostrets stille Fred, da saae jeg oppe paa Bjerget en qvindelig Skikkelse. Iilsnart hastede hun ned ad Fodstien, men Veien var steil, og det saae bestandigt ud, som om hun styrtede ned af Bjerget. Hun kom nærmere. Hendes Aasyn var blegt, kun hendes Øie flammede forfærdeligt, hendes Legeme var mat, hendes Barm bevægede sig hæftigt, og dog ilede hun hurtigere og hurtigere, hendes Lokker flagrede løst adsplittede for Vinden, men selv den friske Morgenluft og hendes hurtige Gang var ikke istand til at rødme hendes blege Kinder, hendes Nonneslør var sønderrevet og flygtede tilbage, hendes lette hvide Dragt vilde have forraadt Meget for et profant Blik, hvis ikke Lidenskaben i hendes Ansigt havde henledet endog det meest fordærvede Menneskes Opmærksomhed paa sig. Hun ilede mig forbi, jeg vovede ikke at tiltale hende, dertil var hendes Pande for majestætisk, hendes Blik for kongeligt, hendes Lidenskab for høibaaren. Hvor hører denne Pige til? I Klosteret? Have disse Lidenskaber hjemme der? — I Verden? Denne Dragt — Hvorfor iler hun? Er det for at skjule sin Skam og Skjendsel eller for at indhente Juan? hun haster hen til Skoven, og den lukker sig om hende og *skjuler hende*, og jeg seer hende ikke mere men hører kun Skovens

Suk. Stakkels Elvira! Skulde Træerne have faaet noget at vide — og dog, Træerne ere bedre end Menneskene, thi Træerne sukke og tie — Menneskene hvidske.

I dette første Moment lader Elvira sig fremstille, og om end Kunsten egentlig ikke kan befatte sig dermed, fordi det vil være vanskeligt at finde et Udtryks Eenhed, der tillige har alle hendes Lidenskabers Mangfoldighed i sig, saa fordrer Sjælen at see hende. Dette har jeg søgt at antyde ved det lille Billede, jeg i det Foregaaende henkastede; det var nemlig ikke min Mening dermed at have fremstillet hende, men jeg vilde antyde, at det hørte med, at hun beskreves, at det ikke var et lunefuldt Indfald af mig, men et gyldigt Krav af Ideen. Dog, dette er kun et Moment, og vi maae derfor følge Elvira videre.

Den Bevægelse, der ligger nærmest, er en Bevægelse i Tiden. Hun holder sig paa den i det Foregaaende antydede næsten maleriske Spidse gjennem en Række af Tidsmomenter. Derved faaer hun dramatisk Interesse. Med den Hast, med hvilken hun ilede mig forbi, indhenter hun Don Juan. Dette er ogsaa aldeles i sin Orden, thi vel har han forladt hende, men han har revet hende ind med i sit eget Livs Fart, og hun maa naae ham. Naaer hun ham, da vender igjen hele hendes Opmærksomhed sig ud efter, og vi faae endnu ikke den reflekterede Sorg. Hun har tabt Alt, Himlen, da hun har valgt Verden, Verden, da hun tabte Juan. Hun har derfor intetsteds at tye hen uden til ham, kun ved at være i hans Nærhed kan hun holde Fortvivlelsen borte ved enten at overdøve de indre Stemmer ved Hadets og Forbittrelsens Larm, der dog kun lyder med Eftertryk, naar Don Juan er personlig tilstede, eller ved at haabe. Dette Sidste tyder allerede paa, at Momenterne til den reflekterede Sorg ere tilstede, men de kunne endnu ikke faae Tid til at samle sig ind efter. »Først maa hun grusomt overtydes«, hedder det i Kruses Bearbeidelse, men denne Fordring forraader fuldkommen den indre Disposition. Er hun ikke ved det Skeete overtydet om, at Don Juan var en Bedrager, saa bliver hun det aldrig. Men saalænge hun fordrer et yderligere Beviis, saalænge kan det lykkes hende ved et uroligt, omflakkende Liv, idelig beskjeftiget med at forfølge Don Juan, at undgaae den stille Fortvivlelses indre Uro. Paradoxet er allerede for hendes Sjæl, men saalænge hun ved udvortes Beviser, der ikke

---

Kruses Bearbejdelse] 1. Akt 6. Scene (S. 20): Elvira. Mit Hierte først maae grusomt overtydes.

skulle forklare det Forbigangne men give Oplysning om Don Juai
nuværende Tilstand, kan holde Sjælen i Agitation, saalænge h
hun ikke den reflekterede Sorg. Had, Forbittrelse, Forbandelse
Bønner, Besværgelser afvexle, men hendes Sjæl er endnu ikl
vendt tilbage i sig selv for at hvile i den Betragtning, at hun
bedragen. Udvortes fra venter hun Forklaring. Naar derf
Kruse lader Don Juan sige:

> er du nu stemt at høre,
> At troe mit Ord — du som mistænker mig;
> Da næsten kan jeg sige usandsynlig
> Den Aarsag er, som tvang o. s. v.,

saa maa man vel vogte sig for at troe, at hvad der i Tilskuerens Øre
lyder som Spot, paa Elvira har saadan Virkning. For hende e
denne Tale en Vederqvægelse; thi det Usandsynlige fordrer hu
og hun vil troe det, netop fordi det er usandsynligt.

Idet vi nu lade Don Juan og Elvira støde sammen, saa hav
vi Valget imellem at lade Don Juan være den Stærkeste elle
Elvira. Er han den Stærkeste, da vil hendes hele Optræden Int
faae at betyde. Hun fordrer »et Beviis, for grusomt at overtydes
han er galant nok til ikke at lade det udeblive. Men hun ove
tydes naturligviis ikke og fordrer et nyt Beviis; thi det at ford
Beviset er en Lindring, og Uvisheden en Vederqvægelse. Hu
bliver da kun et Vidne mere til Don Juans Bedrifter. Men
kunne ogsaa tænke os Elvira som den Stærkeste. Det ske
sjeldent, men af Galanteri for Kjønnet ville vi gjøre det. Hu
staaer da endnu i sin fulde Skjønhed, thi vel har hun grædt, me
Taarerne have ikke udslukket Øiets Glands, og vel har hun sørge
men Sorgen har ikke udtæret Ungdommens Frodighed, og v
har hun græmmet sig, men hendes Græmmelse har ikke sønde
gnavet Skjønhedens Livskraft, og vel er hendes Kind bleven ble
men derfor og Udtrykket desto sjæleligere, og vel svæver hu
ikke med den barnlige Uskylds Lethed, men hun træder frem me
qvindelig Lidenskabs energiske Fasthed. Saaledes træder hun Do
Juan imøde. Hun har elsket ham høiere end Alt i Verde
høiere end sin Sjæls Salighed, hun har bortødslet Alt for han
selv hendes Ære, og han blev utro. Nu kjender hun kun ee
Lidenskab, det er Had, kun een Tanke, det er Hævn. Saalede

Kruse, Don Juan 1. Akt 6. Scene S. 20.

er hun ligesaa stor som Don Juan; thi det at forføre alle Piger er det mandlige Udtryk for det qvindelige, at lade sig forføre eengang af hele sin Sjæl, og nu at hade, eller, om man saa vil, elske sin Forfører med en Energi, som ingen Ægteviv har. Saaledes træder hun ham imøde, hun mangler ikke Mod til at vove sig ud mod ham, hun fægter ikke for moralske Principer, hun fægter for sin Kjærlighed, en Kjærlighed, hun ikke begrunder paa Agtelse; hun kæmper ikke for at blive hans Mage, hun kæmper for sin Kjærlighed, og denne nøies ikke med en bodfærdig Troskab, den fordrer Hævn; af Kjærlighed til ham har hun bortkastet sin Salighed, om den bødes hende igjen, vilde hun atter bortkaste den for at hævne sig. En saadan Skikkelse kan aldrig forfeile sin Virkning paa Don Juan. Han veed, hvilken Nydelse der ligger i at indsuge den første Ungdoms fineste og meest duftende Blomst, han veed, at det kun er et Øieblik, og han veed, hvad der følger efter, han har ofte nok seet disse blege Skikkelser saa hurtigt visne, at det næsten var synligt; men her er skeet det Vidunderlige, Lovene for Tilværelsens almindelige Gang ere brudte, en ung Pige har han forført, men hendes Liv er ikke dræbt, hendes Skjønhed ikke affalmet, hun er forvandlet og er skjønnere end nogensinde. Han kan ikke negte det, hun fængsler ham mere end nogensinde nogen Pige har gjort, mere end Elvira selv; thi den uskyldige Nonne var dog trods al sin Skjønhed en Pige som mange andre, hans Forelskelse et Eventyr som mangt et andet; men denne Pige er den Eneste i sit Slags. Denne Pige er bevæbnet, hun skjuler ikke en Dolk paa sit Bryst, men hun bærer en Rustning, ikke synlig, thi hendes Had tilfredsstilles ikke ved Taler og Declamationer, men usynlig, og det er hendes Had. Don Juans Lidenskab vaagner, hun maa endnu engang tilhøre ham, men det skeer ikke. Ja, var det en Pige, der kjendte hans Nederdrægtighed, der hadede ham, skjøndt hun ikke selv var bedragen af ham, da seirede Don Juan, men denne Pige kan han ikke vinde, al hans Forførelse er afmægtig. Om saa hans Stemme var mere indsmigrende end hans egen Stemme, hans Anløb snedigere end hans egne Anløb, han bevægede hende ikke, om Englene bad for ham, om Guds Moder vilde være Brudepige ved Brylluppet, det var forgjæves. Som Dido selv i Underverdenen vender sig bort fra Æneas, der blev hende utro, saaledes vil hun vel ikke

---

Hun skjuler ikke en Dolk paa sit Bryst] som Elvira i Don Juan (Kruses Bearbejdelse S. 18). Dido] i Vergils Æneide VI, 469 ff.

vende sig bort fra ham, men vende sig imod ham endnu koldere end Dido.

Dog denne Elviras Sammentræffen med Don Juan er kun et Gjennemgangsmoment, hun gaaer over Scenen, Tæppet falder, men vi, kjære Συμπαρανεκρώμενοι, vi liste os efter hende, thi nu først bliver hun ret egentlig Elvira. Saalænge hun er i Nærheden af Don Juan, er hun fra sig selv, naar hun kommer til sig selv, da gjelder det om at tænke Paradoxet. At tænke en Modsigelse skal tiltrods for alle den nyere Philosophies Forsikkringer og dens unge Tillægs dumdristige Mod, altid være forbundet med store Vanskeligheder. En ung Pige vil man vel tilgive, at hun finder det vanskeligt, og dog er det denne Opgave, der er sat hende, at tænke, at Den, hun elsker, var en Bedrager. Dette har hun tilfælleds med Marie Beaumarchais, og dog er der en Forskjel mellem den Maade, paa hvilken de, hver især, komme til Paradoxet. Det Factum, Marie havde at knytte sig til, var i sig selv saa dialektisk, at Reflexionen med hele sin Concupiscents strax maatte gribe det. Med Hensyn til Elvira synes det factiske Beviis for, at Don Juan var en Bedrager, saa evident, at det ikke let sees, hvorledes Reflexionen kan faae fat deri. Den griber derfor Sagen an fra en anden Side. Elvira har tabt Alt, og dog ligger der et heelt Liv for hende og hendes Sjæl fordrer en Tærepenge at leve af. Her viser sig nu to Muligheder, enten at gaae ind under ethiske og religiøse Bestemmelser, eller at bevare sin Kjærlighed til Juan. Gjør hun det Første, da ligger hun udenfor vor Interesse, vi lade hende med Fornøielse træde af i en Magdalene-Stiftelse eller hvor hun ellers vil. Imidlertid vil dette formodentlig ogsaa falde hende vanskeligt, thi for at det skal blive hende muligt maa hun først fortvivle; hun har eengang kjendt det Religiøse, og anden Gang gjør det store Fordringer. Det Religiøse er overhovedet en farlig Magt at indlade sig med, den er nidkjær paa sig selv og lader sig ikke spotte. Da hun valgte Klostret, da fandt maaskee hendes stolte Sjæl en riig Tilfredsstillelse deri, thi man sige hvad man vil, ingen Pige gjør dog et saa brillant Parti som den, der formæler sig med Himlen; og nu derimod, nu skal hun bodfærdig vandre tilbage i Anger og Ruelse. Dertil kommer, at det dog altid bliver et Spørgsmaal, om hun kan finde en Præst, der med samme Fynd kan forkynde Angerens og Ruelsens Evangelium, som Don Juan har forkyndt Lystens glade Budskab. For altsaa at frelse sig for denne Fortvivlelse, maa hun

---

den nyere Philosophies] Hegelianismen.

holde fast ved Don Juans Kjærlighed, Noget, der falder hende saameget desto lettere, da hun dog endnu elsker ham. Et Tredie er utænkeligt; thi at hun skulde kunne trøste sig ved et andet Menneskes Kjærlighed, det vilde være endnu rædsommere end det Rædsomste. For sin egen Skyld altsaa maa hun elske Don Juan, det er Nødværge, der byder hende det; og dette er Reflexionens Spore, der tvinger hende at stirre paa dette Paradox, om hun kan elske ham, uagtet han bedrog hende. Hver Gang da Fortvivlelsen vil gribe hende, da tyer hun ind i Mindet om Don Juans Kjærlighed, og for ret at finde sig vel i dette Tilholdssted frister det hende til at tænke, at han ingen Bedrager er, om hun end gjør dette paa forskjellig Maade; thi en Qvindes Dialektik er mærkværdig, og kun Den, der har havt Leilighed til at iagttage, kun han kan eftergjøre den, hvorimod selv den største Dialektiker, der har levet, kunde speculere sig gal paa at frembringe den. Jeg har imidlertid været saa heldig at kjende et Par aldeles udmærkede Exemplarer, med hvem jeg har gjennemgaaet et fuldstændigt dialektisk Cursus. Besynderligt nok, man skulde troe, snarest at finde dem i Hovedstaden, thi Larmen og Folkemængden skjuler Meget, imidlertid er det dog ikke saa, det vil sige, naar man vil have ædle Species. I Provindserne, i Smaakjøbstæder, paa Herregaarde træffer man de skjønneste. Den, jeg nærmest tænker paa, var en svensk Dame, en adelig Frøken. Hendes første Elsker kan ikke med større Hæftighed have attraaet hende end jeg, hendes anden Elsker, stræbte at forfølge hendes Hjertes Tankegang. Imidlertid skylder jeg Sandheden at tilstaae, at det ikke var min Skarpsindighed og Kløgt, der ledte mig paa Sporet, men en tilfældig Omstændighed, som det vilde være for vidtløftigt her at fortælle. Hun havde levet i Stockholm, der havde hun lært en fransk Greve at kjende, for hvis troløse Elskværdighed hun blev et Offer. Endnu staaer hun levende for mig. Den første Gang jeg saae hende, gjorde hun egentlig ikke noget Indtryk paa mig. Hun var endnu smuk, med et stolt og fornemt Væsen, hun talte ikke Meget, og jeg var formodentlig reist igjen ligesaa klog som jeg var kommen, hvis ikke et Tilfælde havde gjort mig til Medvider i hendes Hemmelighed. Fra det Øieblik af fik hun Betydning for mig; hun gav mig et saa levende Billede af en Elvira, at jeg ikke kunde blive kjed af at see paa hende. En Aften var jeg i et større Selskab med hende, jeg var kommen før hun, havde allerede ventet noget, da traadte jeg hen til Vinduet for at see, om hun ikke kom, og et Øieblik efter holdt hendes Vogn udenfor Døren. Hun steg ud, og strax hendes Klædedragt gjorde et besynderligt Indtryk paa mig. Hun havde

en tynd og let Silkekaabe paa, næsten som den Domino, i hvilken Elvira i Operaen viser sig ved Ballet. Hun traadte ind med en fornem Værdighed, som virkelig imponerede, hun var iført en sort Silkekjole, hun var i høieste Grad smagfuldt paaklædt og dog ganske simpelt, intet Smykke prydede hende, hendes Hals var ubedækket, og da hendes Hud var hvidere end Snee, har jeg ikke let seet saa skjøn en Modsætning som den mellem hendes sorte Silkekjole og hendes hvide Barm. Man seer ofte nok en bar Hals, men saare sjelden seer man en Pige, der virkelig har Barm. Hun neiede for hele Selskabet, og da derpaa Huusherren traadte til for at hilse paa hende, neiede hun meget dybt for ham, men skjøndt hendes Læber aabnede sig til et Smiil, hørte jeg dog ikke et Ord af hende. For mig var hendes Optræden i høieste Grad sand, og jeg, som var hendes Medvider, anvendte i mit stille Sind de Ord paa hende, der ere sagte om Oraklet: *οὔτε λέγει οὔτε κρύπτει, ἀλλὰ σημαίνει.* Af hende har jeg lært Meget og blandt Andet ogsaa fundet den Iagttagelse bestyrket, jeg oftere har gjort, at Mennesker, der gjemme paa en Sorg, i Tidens Løb faae et enkelt Ord eller en enkelt Tanke, hvormed de for dem selv og for den Enkelte, de have indviet deri, kunne betegne Alt. Et saadant Ord eller en saadan Tanke er ligesom et Diminutivum i Forhold til Sorgens Vidtløftighed, den er ligesom et Dægge-Navn, man til daglig Brug betjener sig af. Ofte staaer det i et aldeles tilfældigt Forhold til det, det skal betegne, og skylder næsten altid et Tilfælde sin Oprindelse. Efterat jeg havde vundet hendes Fortrolighed, efterat det var lykkedes mig at beseire hendes Mistro mod mig, fordi et Tilfælde havde givet hende i min Magt, efterat hun havde fortalt mig Alt, gjennemgik jeg ofte med hende den hele Scala af Stemninger. Var hun derimod ikke oplagt dertil og dog vilde antyde for mig, at hendes Sjæl var beskjeftiget med Sorgen, saa tog hun mig i Haanden, saae paa mig og sagde: Jeg var slankere end et Siv, han herligere end Cederen paa Libanon. Hvorfra hun havde disse Ord veed jeg ikke; men jeg er overbeviist om, at naar engang Charon kommer med sin Baad for at sætte hende over i Underverdenen, saa vil han i hendes Mund ikke finde den befalede Obol, men disse Ord paa hendes Læber: Jeg var slankere end et Siv, han herligere end Cederen paa Libanon!

οὔτε λέγει o. s. v.] det taler hverken ud eller skjuler, men antyder (Heraklit om Oraklet i Delphi). Obol] en lille Mønt, som hos Grækerne lagdes i Ligets Mund, efter den folkelige Opfattelse som Færgeløn til Charon, der satte dem over til de dødes Rige.

Elvira kan altsaa ikke opdage Don Juan, og nu maa hun see til, ene at finde ud af sit Livs Forvikling, hun maa komme til sig selv. Hun har forandret Omgivelse, og saaledes er ogsaa den Hjælp fjernet, der dog maaskee vilde have bidraget Noget til at lokke Sorgen ud efter. Hendes nye Omgivelse kjender Intet til hendes tidligere Liv, ahner Intet; thi hendes Ydre har intet Paafaldende eller Mærkværdigt, intet Sorgens Mærke, intet Skildt, der averterer Folk om, at her sørges. Hun kan beherske ethvert Udtryk, thi Tabet af hendes Ære kan vel lære hende det; og om hun end ikke sætter stor Priis paa Menneskenes Omdømme, saa kan hun idetmindste frabede sig deres Condolence. Saaledes er nu Alt i sin Orden, og hun kan regne temmelig sikkert paa at gaae Livet igjennem uden at vække Mistanke hos den nysgjærrige Hob, der i Almindelighed er ligesaa dum som den er nysgjærrig. Hun er da i lovlig og upaatalt Besiddelse af sin Sorg, og kun hvis hun skulde være saa uheldig at støde sammen med en Smugler af Profession, kun da har hun en nærmere Visitation at befrygte. Hvad foregaaer der vel i hendes Indre? Sørger hun? Om hun gjør! Men hvorledes skal man betegne denne Sorg? Jeg vilde kalde den Næringssorg; thi Menneskets Liv bestaaer jo dog ikke alene i Mad og Drikke, ogsaa Sjælen fordrer at underholdes. Hun er ung, og dog er hendes Livsforraad opbrugt, men deraf følger ikke, at hun døer. I denne Henseende er hun hver Dag bekymret for den Dag imorgen. Hun kan ikke lade være at elske ham, og dog bedrog han hende, men bedrog han hende, saa har jo hendes Elskov tabt sin nærende Kraft. Ja, havde han ikke bedraget hende, havde en høiere Magt revet ham bort, da var hun jo saa vel forsørget som nogen Pige kan ønske sig det; thi Mindet om Don Juan var adskilligt Mere end mangen levende Ægtemand. Men naar hun opgiver sin Elskov, saa er hun jo bragt til Bettelstaven, saa maa hun vende tilbage til Klostret til Spot og Skjændsel. Ja kunde hun endda for dette kjøbe sig hans Kjærlighed igjen! Saaledes lever hun hen. Den Dag, der er den nærværende, synes hun endnu, hun kan udholde det, der er endnu en Rest at leve af: men den næste Dag, den frygter hun for. Da overveier hun atter og atter, hun griber enhver Udvei, og dog finder hun ingen, og saaledes kan hun aldrig komme til at sørge sammenhængende og sundt, fordi hun bestandig søger, hvorledes hun skal sørge.

›Glemme ham vil jeg, udrive hans Billede af min Sjæl, randsage vil jeg mig selv som en fortærende Ild, og hver Tanke, der tilhører ham, skal udbrændes, først da kan jeg frelses, det er Nødværge, udriver jeg ikke enhver, endog den fjerneste Tanke om

ham, da er jeg fortabt, kun saaledes kan jeg værne om mig selv. Om mig selv — hvad er dette mit Selv, Usselhed og Elendighed, min første Kjærlighed blev jeg utro og nu skulde jeg gjøre det godt igjen ved at blive min anden utro?«

»Nei, jeg vil hade ham, kun deri kan min Sjæl finde Tilfredsstillelse, kun deri kan jeg finde Hvile og Beskjeftigelse. Jeg vil flette en Forbandelses-Krands af Alt hvad der erindrer mig om ham, og for hvert Kys siger jeg: Forbandet være Du, og for hver Gang han har omfavnet mig: Ti Gange forbandet være Du, og for hver Gang han svoer, at han elskede mig, skal jeg sværge, at jeg vil hade ham. Dette skal være min Gjerning, mit Arbeide, dertil indvier jeg mig; fra Klostret er jeg jo vant til at bede min Rosenkrands, og saaledes bliver jeg dog en Nonne, der beder aarle og silde. Eller skulde jeg maaskee nøies med, at han engang har elsket mig, jeg skulde maaskee være en klog Pige, der ikke med stolt Foragt kastede ham bort, nu da jeg veed, at han er en Bedrager, jeg skulde maaskee være en god Huusmoder, der økonomisk vidste at strække det Lidet saa langt som muligt. Nei, jeg vil hade ham, kun derved kan jeg løsrive mig fra ham og vise mig selv, at jeg ikke trænger til ham. Men skylder jeg ham da Intet, naar jeg hader ham? Lever jeg da ikke af ham? thi hvad er det, der nærer mit Had uden min Kjærlighed til ham?«

»Han var ingen Bedrager, han havde ingen Forestilling om, hvad en Qvinde kan lide. Hvis han havde havt det, da havde han ikke forladt mig. Han var en Mand, var sig selv nok. Er det da en Trøst for mig? Visselig, thi min Lidelse og min Qval beviser mig, hvor lykkelig jeg har været, saa lykkelig saa han ingen Forestilling har derom. Hvorfor klager jeg da, fordi en Mand ikke er som en Qvinde, ikke saa lykkelig som hun, naar hun er lykkelig, ikke saa ulykkelig som hun, naar hun er grændseløs ulykkelig, fordi hendes Lykke var uden Grændse.«

»Bedrog han mig? Nei! havde han lovet mig Noget? Nei. Min Juan var ingen Frier; ingen stakkels Hønsetyv, for sligt nedværdiger en Nonne sig ikke. Han anholdt ikke om min Haand, han rakte mig sin, jeg greb den, han saae paa mig, jeg var hans, han aabnede sin Favn, jeg tilhørte ham. Jeg sluttede mig til ham, som en Plante slyngede jeg mig om ham, jeg hvilede mit Hoved til hans Bryst og skuede ind i dette almægtige Aasyn, hvormed han beherskede Verden, og som dog hvilede paa mig, som om jeg var den hele Verden for ham; som et diende Barn indsugede jeg Fylde og Riigdom og Salighed. Kan jeg forlange Mere? Var jeg ikke hans? Var han ikke min? Og om han ikke var det,

var jeg derfor mindre hans? Da Guderne vandrede paa Jorden og forelskede sig i Qvinder, bleve de da de Elskede troe? Og dog falder Ingen paa at sige, at de bedrog dem! Og hvorfor ikke, fordi man vil, at en Pige skal være stolt af at have været elsket af en Gud. Og hvad er vel alle Olympens Guder mod min Juan. Og jeg skulde ikke være stolt, jeg skulde nedværdige ham, jeg skulde fornærme ham i min Tanke, tillade den at tvinge ham ind i de trange usle Love, der gjelde for almindelige Mennesker? Nei, jeg vil være stolt af, at han har elsket mig, han var større end Guder, og jeg vil hædre ham ved selv at gjøre mig til Intet. Elske ham vil jeg, fordi han tilhørte mig, elske ham, fordi han forlod mig, og endnu bestandig er jeg hans, og jeg vil gjemme, hvad han bortødsler.«

»Nei, jeg kan ikke tænke paa ham; hver Gang jeg vil erindre ham, hver Gang min Tanke nærmer sig til det Skjul i min Sjæl, hvor hans Minde boer, da er det, som begik jeg en ny Synd; jeg føler en Angst, en uudsigelig Angst, en Angst som den, jeg fornam i Klostret, naar jeg sad i min eensomme Celle og ventede ham, og Tankerne forfærdede mig: Priorindens strænge Foragt, Klostrets forfærdelige Straf, min Brøde mod Gud. Og hørte dog ikke denne Angst med? Hvad var min Kjærlighed til ham uden den! Han var jo ikke viet til mig, vi havde ikke modtaget Kirkens Velsignelse, Klokken havde ikke ringet for os, Hymnen ikke lydt, og dog, hvad var al Kirkens Musik og Festlighed, hvorledes skulde den formaae at stemme mig i Sammenligning med denne Angst! — Men da kom han, og Angstens Disharmoni opløste sig i den saligste Trygheds Harmoni, og kun sagte Zittringer bevægede vellystigt min Sjæl. Skulde jeg da frygte denne Angst, erindrer den mig ikke om ham, er den ikke Bebudelsen af hans Komme? Hvis jeg kunde erindre ham uden denne Angst, da erindrede jeg ham jo ikke. Han kommer, han byder Stilhed, han behersker Aander, der ville rive mig fra ham, jeg er hans, salig i ham.« —

Dersom jeg vilde tænke mig et Menneske i Havsnød, ubekymret for sit Liv, at forblive ombord, fordi der var Noget, han vilde frelse og ikke kunde frelse, fordi han var raadvild om, hvilket han skulde frelse, saa har jeg et Billede af Elvira; hun er i Havsnød, hendes Undergang nærmer sig, men det bekymrer hende ikke, det bemærker hun ikke, hun er raadvild om hvad hun skal frelse.

---

3. MARGRETE.

Vi kjende denne Pige fra Goethes Faust. Det var en borgerlig lille Pige, ikke, som Elvira, bestemt til et Kloster; men dog opdragen i Herrens Frygt, om end hendes Sjæl var for barnlig til at føle Alvoren, som Goethe saa uforlignelig siger:

Halb Kinderspiel,
Halb Gott im Herzen.

Hvad vi især elske hos denne Pige, er hendes rene Sjæls yndige Eenfoldighed og Ydmyghed. Strax første Gang hun seer Faust, føler hun sig altfor ringe til at elskes af ham, og det er ikke af Nysgjærrighed for at faae at vide, om Faust elsker hende, at hun plukker Bladene af Stjerneblomsten, men det er af Ydmyghed, fordi hun føler sig for ringe til at vælge og derfor bøier sig under en gaadefuld Magts Orakel-Sagn. Ja elskelige Margrete! Goethe har forraadt det, hvorledes Du plukkede Bladene af og fremsagde Ordene: Han elsker mig, han elsker mig ikke; stakkels Margrete, du kan jo fortsætte denne Syssel og blot forandre Ordene: Han bedrog mig, han bedrog mig ikke; Du kan jo dyrke et lille Stykke Jord med den Art Blomster, og Du har Haandarbeide for hele Dit Liv.

Man har gjort den Bemærkning, at det var paafaldende, at medens Sagnet om Don Juan fortæller om 1003 Forførte alene ved Spanien, taler Sagnet om Faust kun om een forført Pige. Det vil vel lønne Umagen, ikke at glemme denne Observation, da den vil være af Betydning for det Følgende, vil lede os i at bestemme det Eiendommelige ved Margretes reflekterede Sorg. Ved første Øiekast kunde det nemlig synes, at der kun var den Forskjel mellem Elvira og Margrete som mellem to forskjellige Individualiteter, der havde oplevet det Samme. Forskjellen er imidlertid langt væsentligere, og dog ikke saa meget grundet i de qvindelige Væsners Forskjellighed som i den væsentlige Forskjellighed, der finder Sted mellem en Don Juan og en Faust. Allerede fra Begyndelsen af maa der være en Forskjel mellem en Elvira og en Margrete, forsaavidt en Pige, der skal afficere en Faust, maa være væsentlig forskjellig fra

---

Goethe: Faust Vers 3424.

en Pige, der afficerer en Don Juan; ja selv om jeg tænkte mig, at det var den samme Pige, der beskjeftigede Begges Opmærksomhed, vilde det dog være noget Andet, den Ene følte sig tiltrukken af end den Anden. Den Forskjel, der saaledes kun var tilstede som en Mulighed, vil, ved at bringes i Forhold til en Don Juan eller en Faust, udvikle sig til en fuldstændig Virkelighed. Vel er nemlig Faust en Reproduction af Don Juan; men netop det, at han er en Reproduction, gjør ham selv i det Livsstadium, i hvilket man kan kalde ham en Don Juan, væsentlig forskjellig fra denne; thi at reproducere et andet Stadium vil jo ikke sige blot at blive dette, men at blive det med alle det foregaaende Stadiums Momenter i sig. Om han end derfor attraaer det Samme som en Don Juan, saa attraaer han det dog paa en anden Maade. Men for at han skal kunne attraae det paa en anden Maade, maa det ogsaa paa en anden Maade være tilstede. Der er Momenter i ham, som gjøre hans Methode til en anden, ligesom der ogsaa er Momenter i Margrete, som gjøre en anden Methode nødvendig. Hans Methode afhænger igjen af hans Lyst, og hans Lyst er en anden end Don Juans, om der end er en væsentlig Lighed imellem dem. Man troer i Almindelighed at sige noget meget Kløgtigt, naar man udhæver, at Faust ender med at blive en Don Juan, og dog er dermed kun saare Lidet sagt; thi det, det gjelder om, er, i hvilken Betydning han bliver det. Faust er en Dæmon ligesom en Don Juan, men en høiere. Det Sandselige faaer først Betydning for ham, efterat han har tabt en heel foregaaende Verden, men Bevidstheden om dette Tab er ikke udslettet, den er bestandig tilstede, og han søger derfor i det Sandselige ikke saa meget Nydelse som Adspredelse. Hans tvivlende Sjæl finder Intet, hvorpaa den kan hvile sig, og nu griber han Elskoven, ikke fordi han troer paa den, men fordi den har et præsentisk Moment, hvori der er et Øieblik Hvile, og en Stræben, der adspreder og bortleder Opmærksomheden fra Tvivlens Intethed. Hans Lyst har derfor ikke den Heiterkeit, der udmærker en Don Juan. Hans Aasyn er ikke smilende, hans Pande ikke skyfri, og Glæden er ikke hans Ledsager; de unge Piger dandse ikke i hans Favnetag, men han ængster dem til sig. Det, han søger, er derfor ikke blot Sandselighedens Lyst, men det, han attraaer, er Aandens Umiddelbarhed. Som Skyggerne i Underverdenen, naar de fik fat i en Levende, sugede Blodet af ham og levede nu saa længe, som dette Blod varmede og nærede dem, saaledes søger Faust et umiddelbart Liv, hvorved han kan forynges og styrkes. Og hvor findes dette bedre end hos en ung Pige, og hvorledes kan han fuldstændigere ind-

suge det end i Elskovens Favnetag? Som Middelalderen taler om Troldmænd, der forstode at tilberede en Foryngelses-Drik, og dertil brugte et uskyldigt Barns Hjerte, saaledes er det denne Styrkelse, hans udmarvede Sjæl behøver, det Eneste, der et Øieblik kan mætte ham. Hans syge Sjæl behøver hvad man kunde kalde et ungt Hjertes første Grønt; og med hvad Andet skulde jeg sammenligne en uskyldig qvindelig Sjæls første Ungdom? Sagde jeg, den er som en Blomst, da sagde jeg for Lidet; thi den er Mere, den er en Blomstren; Haabets og Troens og Tillidens Sundhed spirer og blomstrer i riig Mangfoldighed, og sagte Længsler bevæge de fine Skud, og Drømmene skygge over dens Frugtbarhed. Saaledes bevæger den en Faust, den vinker hans urolige Sjæl som en Fredens Ø i det stille Hav. At det er forgængeligt, veed Ingen bedre end Faust; han troer ikke derpaa, ligesaalidt som paa noget Andet; men at det er til, derom forvisser han sig i Elskovens Favnetag. Kun Uskyldighedens og Barnlighedens Fylde kan et Øieblik vederqvæge ham.

I Goethes Faust lader Mephistopheles ham see Margrete i et Speil. Hans Øie forlyster sig ved Beskuelsen af hende, men hendes Skjønhed er dog ikke det, han attraaer, om han end tager den med. Det, han attraaer, er en qvindelig Sjæls rene, uforstyrrede, rige, umiddelbare Glæde, men dette attraaer han ikke aandeligt men sandseligt. Han attraaer altsaa i en vis Forstand ligesom Don Juan, men attraaer dog ganske anderledes. Her vilde maaskee een eller anden Privatdocent, der holdt sig overbeviist om at have været en Faust, da han jo ellers umulig kunde drevet det til at blive Privatdocent, bemærke, at Faust fordrer aandelig Udvikling og Dannelse hos den Pige, der skal vække hans Attraa. Maaskee vilde et større Antal af Privatdocenter finde, at det var en ypperlig Bemærkning, og deres respective Koner og Kjærester tilnikke Bifald. Imidlertid er det fuldkommen skudt forbi; thi Faust vilde Intet attraae mindre. En saa kaldet dannet Pige vilde ligge indenfor samme Relativitet som han selv, og vilde dette uagtet slet ingen Betydning have for ham, vilde være slet Intet. Hun vilde maaskee ved sin Smule Dannelse friste denne gamle Tvivlens Magister til at tage hende med ud paa Strømmen, hvor hun da snart vilde fortvivle. En ung uskyldig Pige derimod ligger indenfor en anden Relativitet og er derfor i en vis Forstand Intet ligeoverfor Faust og dog i en anden Forstand uhyre Meget, da

---

dette uagtet ɔ: desuagtet.

hun er Umiddelbarhed. Kun i denne Umiddelbarhed er hun et Maal for hans Attraa, og derfor sagde jeg, at han attraaer Umiddelbarheden ikke aandeligt men sandseligt.

Alt dette har Goethe fuldkommen indseet, og derfor er Margrete en borgerlig lille Pige, en Pige, man næsten kunde fristes til at kalde ubetydelig. Vi ville nu, da det er af Vigtighed med Hensyn til Margretes Sorg, lidt nærmere overveie, hvorledes Faust vel maa have virket paa hende. De enkelte Træk, Goethe har fremhævet, have naturligviis stor Værdi; men dog troer jeg, at man for Fuldstændighedens Skyld maa tænke en lille Modification. I sin uskyldige Eenfoldighed mærker Margrete snart, at det ikke hænger rigtigt sammen med Faust i Henseende til Troen. Hos Goethe fremtræder dette i en lille Katechisationsscene, der unegtelig er en fortræffelig Opfindelse af Digteren. Spørgsmaalet bliver nu, hvilke Følger denne Examination kan have paa deres Forhold til hinanden. Faust viser sig som Tvivleren, og det synes, at Goethe, da han intet Nærmere antyder i denne Henseende, har villet lade Faust vedblive at være Tvivler ogsaa ligeoverfor Margrete. Han har stræbt at bortlede hendes Opmærksomhed fra alle slige Undersøgelser og at fæste den ene og alene paa Kjærlighedens Realitet. Men deels troer jeg, at dette vilde falde Faust vanskeligt, da Problemet engang er kommet frem, deels troer jeg, at det ikke er psychologisk rigtigt. For Fausts Skyld skal jeg ikke nærmere dvæle ved dette Punkt, men vel for Margretes Skyld; thi dersom han ikke har viist sig som Tvivler for hende, har hendes Sorg et Moment mere. Faust er altsaa Tvivler, men han er ingen forfængelig Nar, der vil gjøre sig betydningsfuld ved at tvivle om det, Andre troe paa; hans Tvivl har en objektiv Grund i ham. Dette være sagt til Ære for Faust. Saasnart han derimod vil gjøre sin Tvivl gjeldende mod Andre, kan der let indblande sig en ureen Lidenskab. Saasnart Tvivlen gjøres gjeldende mod Andre, ligger der en Misundelse deri, der glæder sig ved at fravriste dem, hvad de ansaae for sikkert. Men for at denne Misundelsens Lidenskab skal vækkes hos Tvivleren, maa der kunne være Tale om en Modstand hos det paagjeldende Individ. Hvor der enten ikke kan være Tale derom eller hvor det endog vilde være uskjønt at tænke den, der ophører Fristelsen. Det Sidste er Tilfælde med en ung Pige. Ligeoverfor hende befinder en Tvivler sig altid i en Forlegenhed. At fravriste hende hendes Tro er ingen Opgave for ham; tvertimod føler han,

---

Katechisationsscene] Faust Vers 3058 ff.

at det kun er ved den hun er det Store, hun er. Han føler sig ydmyget; thi der ligger i hende en naturlig Fordring til ham at være hendes Forsørger, forsaavidt hun selv er bleven vaklende. Ja, en Stymper af en Tvivler, en halvstuderet Røver, han vil vel kunne finde en Tilfredsstillelse i at frarive en ung Pige hendes Tro, en Glæde i at skrække Koner og Børn, da han ikke kan forfærde Mænd. Men dette gjelder ikke om Faust; dertil er han for stor. Med Goethe kan man altsaa være enig i, at Faust første Gang forraader sin Tvivl, men derimod troer jeg neppe, det vil hænde ham anden Gang. Dette er af stor Vigtighed med Hensyn til Opfattelsen af Margrete. Faust seer lettelig, at Margretes hele Betydning beroer paa hendes uskyldige Eenfoldighed; tages denne fra hende, da er hun Intet i sig, Intet for ham. Den maa altsaa bevares. Han er Tvivler, men som saadan har han alle det Positives Momenter i sig, thi ellers er han en daarlig Tvivler. Han mangler Slutningspunktet; herved blive alle Momenter til negative Momenter. Hun derimod har Slutningspunktet, har Barnligheden og Uskyldigheden. Intet er altsaa lettere for ham end at udstyre hende. Hans Praxis i Livet har ofte nok lært ham, at hvad han foredrog som Tvivl har paa Andre virket som positiv Sandhed. Nu finder han da sin Glæde i at berige hende med en Anskuelses rige Indhold, han tager den umiddelbare Troes hele Pynt frem, han finder en Glæde i at smykke hende dermed, fordi det anstaaer hende vel, og hun derved bliver skjønnere i hans Øine. Deraf drager han tillige den Fordeel, at hendes Sjæl knytter sig fastere og fastere til hans. Hun forstaaer ham egentlig slet ikke; som et Barn knytter hun sig fast til ham, hvad der for ham er Tvivl er for hende usvigelig Sandhed. Men medens han saaledes opbygger hendes Tro, undergraver han den paa samme Tid, thi han bliver tilsidst selv en Troesgjenstand for hende, en Gud, ikke et Menneske. Kun maa jeg her stræbe at forebygge en Misforstaaelse. Det kunde synes, at jeg gjør Faust til en nedrig Hykler. Dette er ingenlunde Tilfældet. Grete er selv den, der har bragt den hele Sag paa Bane; med et halvt Øie overskuer han den Herlighed, hun troer at eie, og seer, at den ikke kan bestaae for hans Tvivl, men han nænner ikke at tilintetgjøre den, og nu er det endog af en vis Godmodighed, han bærer sig saaledes ad. Hendes Kjærlighed giver hende Betydning for ham, og dog bliver hun næsten et Barn; han nedlader sig til hendes Barnlighed og har sin Glæde i at see, hvorledes hun tilegner sig Alt. For Margretes Fremtid har dette imidlertid de sorgeligste Følger. Havde Faust viist sig for hende som Tvivler, da havde hun maaskee senere kunnet frelse sin Tro, hun havde

da i al Ydmyghed erkjendt, at hans høitflyvende og dristige Tanker ikke vare for hende, hun havde holdt fast ved hvad hun havde. Nu derimod skylder hun ham Troens Indhold, og dog indseer hun, da han har forladt hende, at han ikke selv har troet derpaa. Saalænge han var hos hende, opdagede hun ikke Tvivlen, nu han er borte, forandrer Alt sig for hende, og hun seer Tvivl i Alt, en Tvivl hun ikke kan beherske, da hun bestandig tænker den Omstændighed med, at Faust selv har ikke kunnet magte den.

Det hvorved Faust, ogsaa efter Goethes Opfattelse, fængsler Margrete, er ikke en Don Juans forføreriske Gave, men det er hans uhyre Overlegenhed. Hun kan derfor, som hun saa elskværdigt udtrykker sig, egentlig slet ikke begribe, hvad Faust kan finde Fortrinligt hos hende. Det første Indtryk af ham er derfor aldeles overvældende, hun bliver til slet Intet ligeover for ham. Hun tilhører ham derfor ikke i den Forstand, hvori Elvira tilhører Don Juan, thi dette er dog Udtrykket for en selvstændig Bestaaen ligeoverfor ham, men hun forsvinder aldeles i ham; hun bryder heller ikke med Himlen for at tilhøre ham, thi deri vilde ligge en Berettigelse ligeoverfor ham; umærkeligt, uden den fjerneste Reflexion, bliver han hende Alt. Men som hun saaledes fra Begyndelsen er Intet, saa bliver hun, om jeg saa tør sige, mindre og mindre, jo mere hun forvisser sig om hans næsten guddommelige Overmagt; hun er Intet og er tillige blot ved ham. Hvad Goethe etsteds har sagt om Hamlet, at hans Sjæl var i Forhold til hans Legeme en Egekjerne, plantet i en Urtepotte, som derfor ender med at sprænge Karret, det gjelder om Margretes Kjærlighed. Faust er hende meget for stor og hendes Kjærlighed maa ende med at splitte hendes Sjæl ad. Og Øieblikket dertil kan ikke længe udeblive, thi Faust føler vel, at i denne Umiddelbarhed kan hun ikke forblive; han fører hende nu ikke op i Aandens høiere Regioner, thi det er jo dem, han flyer; han attraaer hende sandseligt — og forlader hende.

Faust har altsaa forladt Margrete. Hendes Tab er saa forfærdeligt, at Omgivelsen selv derover et Øieblik glemmer, hvad den ellers har saa ondt ved at glemme, at hun er vanæret; hun hviler i en total Afmagt, i hvilken hun end ikke formaaer at tænke sit Tab, endog Kraften til at forestille sig sin Ulykke er hende berøvet. Hvis denne Tilstand kunde vedblive, saa vilde den reflekterede

---

som hun saa elskværdigt osv.] Faust Vers 2860: Begreife nicht, was er an mir find't. Hvad Goethe etsteds osv.] Wilhelm Meisters Lehrjahre, 4. Bog. 13. Kap., mod Slutningen.

Sorg umulig kunne indtræde. Dog Omgivelsens Trøstegrunde bringe hende lidt efter lidt til sig selv, give hendes Tanke et Stød, hvorved den atter kommer i Bevægelse; men saasnart den er kommen i Bevægelse igjen, viser det sig let, at hun ikke er istand til at fastholde en eneste af dens Betragtninger. Hun hører da paa den som var det ikke til hende, der taltes, og intet Ord af den standser eller fremskynder Uroen i hendes Tankegang. Problemet er for hende det Samme som for Elvira, at tænke, at Faust var en Bedrager, men det er endnu vanskeligere, fordi hun er langt dybere paavirket af Faust; han var ikke blot en Bedrager, men han var jo en Hykler; hun har Intet hengivet for ham, men hun skylder ham Alt, og dette Alt eier hun til en vis Grad endnu, kun at det nu viser sig som et Bedrag. Men er da Det, han har sagt, mindre sandt, fordi han ikke selv har troet derpaa? Ingenlunde, og dog er det for hende saa, thi ved ham troede hun derpaa.

Det kunde synes, at Reflexionen vanskeligere maatte komme i Bevægelse hos Margrete; det der nemlig standser den, er den Følelse, at hun var slet Intet. Dog ligger heri igjen en uhyre dialektisk Elasticitet. Dersom hun kunde fastholde den Tanke, at hun i strængeste Forstand var slet Intet, saa var Reflexionen udelukket, saa var hun heller ikke bleven bedraget; thi naar man Intet er, saa er der intet Forhold, og hvor der intet Forhold er, der kan heller ikke være Tale om et Bedrag. Forsaavidt er hun i Ro. Denne Tanke lader sig imidlertid ikke fastholde men slaaer øieblikkelig om i sin Modsætning. Det, at hun Intet var, er kun Udtrykket for, at alle Kjærlighedens endelige Differentser ere negerede, og er netop derfor Udtrykket for hendes Kjærligheds absolute Gyldighed, hvori da igjen ligger hendes absolute Berettigelse. Hans Adfærd er da ikke blot et Bedrag, men et absolut Bedrag, fordi hendes Kjærlighed var absolut. Og heri vil hun atter ikke kunne hvile; thi da han har været hende Alt, vil hun end ikke være istand til at fastholde denne Tanke uden ved ham; men tænke den ved ham kan hun ikke, fordi han var en Bedrager.

Idet nu Omgivelsen bestandig mere og mere bliver hende fremmed, begynder den indre Bevægelse. Hun har ikke blot elsket Faust af hele sin Sjæl, men han var hendes Livskraft, ved ham blev hun til. Dette bevirker, at hendes Sjæl vel ikke bliver mindre bevæget i Stemning end en Elviras, men at den enkelte Stemning bliver mindre bevæget. Hun er paa Veie til at have en Grundstemning, og den enkelte Stemning er som en Boble, der stiger op fra Dybet, der ikke har Kraft til at holde sig, heller ikke fortrænges af en ny Boble, men opløses i den almindelige Stemning, at hun

er Intet. Denne Grundstemning er igjen en Tilstand, der føles, som ikke giver sig Udtryk i noget enkelt Udbrud, den er uudsigelig, og det Forsøg, den enkelte Stemning gjør paa at løfte paa den, at hæve den op, er forgjæves. Den totale Stemning lyder derfor bestandig med i den enkelte Stemning, den danner som Afmagt og Mathed Resonantsen for den. Den enkelte Stemning giver sig Udtryk, men lindrer ikke, letter ikke, den er, for at bruge et Udtryk af min svenske Elvira, der visselig er særdeles betegnende, om end en Mand mindre fatter det, den er et falsk Suk, der skuffer, og ikke som et ægte Suk, der er styrkende og gavnlig Motion. Den enkelte Stemning er end ikke fuldtonig eller energisk, dertil er hendes Udtryk for besværet.

›Kan jeg glemme ham? Kan da Bækken, hvor længe den end bliver ved at rinde, glemme Kilden, glemme sit Udspring, rive sig løs derfra? Saa maatte den jo ophøre at rinde! Kan Pilen, hvor hurtigt den end flyver, glemme Buestrængen? Saa maatte dens Fart jo standse! Kan Regndraaben, hvor længe den end falder, glemme Himlen, hvorfra den faldt? Saa maatte den jo opløses! Kan jeg blive en Anden, kan jeg fødes igjen af en Moder, der ikke er min Moder? Kan jeg glemme ham? Da maatte jeg jo ophøre at være!‹

›Kan jeg mindes ham? Kan min Erindring kalde ham frem, nu da han er forsvunden, jeg, der selv kun er min Erindring om ham? Dette blege, taagede Billede er det den Faust, jeg tilbad? Jeg erindrer hans Ord, men jeg eier ikke Harpen i hans Stemme! Jeg husker hans Taler, men mit Bryst er for svagt til at fylde dem! Betydningsløst lyde de for døve Øren!‹

›Faust, o Faust! vend tilbage, mæt den Hungrige, klæd den Nøgne, vederqvæg den Vansmægtende, besøg den Eensomme! Vel veed jeg, at min Kjærlighed ingen Betydning havde for Dig, men det forlangte jeg jo ikke heller. Min Kjærlighed lagde sig ydmygt ved Dine Fødder, mit Suk var en Bøn, mit Kys et Takoffer, min Omfavnelse en Tilbedelse. Vil Du derfor forlade mig? Vidste Du det da ikke iforvejen? Eller er det da ikke en Grund til at elske mig, at jeg trænger til Dig, at min Sjæl hendøer, naar Du ikke er hos mig?‹

›Gud i Himlen, Du tilgive mig, at jeg har elsket et Menneske høiere end Dig, og dog gjør jeg det endnu; jeg veed det, det er en ny Synd, at jeg taler saaledes til Dig. Evige Kjærlighed, o lad Din Barmhjertighed holde mig, stød mig ikke fra Dig, giv mig ham tilbage, bøi hans Hjerte atter til mig, forbarm Dig over mig, Forbarmelse, at jeg beder atter saaledes!‹

»Kan jeg da forbande ham? Hvad er jeg, at jeg vil fordriste mig? Kan da Leerkarret formaste sig mod Pottemageren? Hvad var jeg? Intet! et Leer i hans Haand, et Sidebeen, hvoraf han dannede mig! Hvad var jeg? En ringe Urt, og han bøiede sig ned til mig, han opelskede mig, han var mig Alt, min Gud, min Tankes Ophav, min Sjæls Føde.«

»Kan jeg sørge? Nei, nei! Sorgen ruger som en Nattetaage over min Sjæl. O vend tilbage, jeg vil opgive Dig, aldrig fordre at tilhøre Dig, sid blot hos mig, see paa mig, at jeg kan vinde Styrke til at sukke, tal til mig, tal om Dig selv, som om Du var en Fremmed, jeg vil glemme, at det er Dig; tal, at Taarerne kunne bryde frem. Er jeg da slet Intet, end ikke istand til at græde uden ved ham!«

»Hvor skal jeg finde Fred og Hvile? Tankerne staae op i min Sjæl, den ene reiser sig mod den anden, den ene forvirrer den anden. Da Du var hos mig, da løde de Dit Vink, da legede jeg med dem som et Barn, jeg flettede Krandse af dem og satte dem paa mit Hoved, jeg lod dem flagre som mit Haar adsplittet for Vinden. Nu slynge de sig forfærdende omkring mig, som Slanger snoe de sig og knuge min ængstede Sjæl.«

»Og jeg er Moder! Et levende Væsen fordrer Næring af mig. Kan da den Hungrige mætte den Hungrige, den Vansmægtende lædske den Tørstende? Skal jeg da blive Morder? O Faust, vend tilbage, frels Barnet i Modersliv, om Du end ikke vil frelse Moderen!«

— Saaledes bevæges hun ikke af Stemning men i Stemning; men den enkelte Stemning lindrer hende ikke, fordi den opløser sig i den totale Stemning, hun ikke kan hæve. Ja, var Faust hende berøvet, da vilde Margrete ikke søge nogen Beroligelse; hendes Lod var dog misundelsesværdigt i hendes Øine — men hun er bedragen. Hun mangler hvad man kunde kalde Sorgens Situation, thi ene formaaer hun ikke at sørge. Ja, kunde hun, som den stakkels Florine i Eventyret, finde Adgang til en Ecchogrotte, fra hvilken hun vidste, at ethvert Suk, enhver Klage blev hørt af den Elskede, da vilde hun ikke blot, som Florine, tilbringe tre Nætter der, men hun vilde blive der Dag og Nat; men i Fausts Palads findes ingen Ecchogrotte, og han har intet Øre i hendes Hjerte.

* * *

Florine: i Eventyret »Den blaa Fugl«, se f. Ex. Bäckström, Svenska Folkböcker II S. 94.

For længe har jeg maaskee allerede fængslet Eders Opmærksomhed til disse Billeder, kjære Συμπαρανεκρωμενοι, og det saameget mere, som der, hvor Meget jeg end har talet, intet Synligt har viist sig for Eder. Dog dette har jo ikke sin Grund i min Fremstillings Svigagtighed, men i Sagen selv og i Sorgens Underfundighed. Naar den gunstige Leilighed tilbyder sig, da aabenbarer det Skjulte sig. Denne have vi i vor Magt, og vi ville nu til Afsked lade hine tre Sorgens Trolovede forene sig, vi lade dem omfavne hverandre i Sorgens Samklang, vi lade dem danne en Gruppe for os, et Tabernakel, hvor Sorgens Stemme ikke forstummer, hvor Sukket ikke ophører, fordi de selv omhyggeligere og trofastere end Vestalinder vaage over Iagttagelsen af de hellige Skikke. Skulde vi afbryde dem heri, skulde vi ønske dem det Tabte tilbage, var det en Vinding for dem? Have de da ikke allerede modtaget en høiere Indvielse? Og denne Indvielse vil forene dem og kaste en Skjønhed over deres Forening og skaffe dem Lindring i Foreningen, thi kun Den, der selv er bidt af Slanger, veed, hvad Den maa lide, der er bidt af Slanger.

DEN ULYKKELIGSTE.

EN BEGEISTRET TILTALE TIL *ΣΥΜΠΑΡΑΝΕΚΡΩΜΕΝΟΙ*.

Peroration i Fredagsmøderne.

Der skal som bekjendt etsteds i England være en Grav, der ikke udmærker sig ved et pragtfuldt Monument eller en veemodig Omgivelse, men ved en lille Indskrift — »den Ulykkeligste.« Man skal have aabnet Graven, men intet Spor fundet af et Liig. Vækker det meest Forundring, at man ikke fandt et Liig, eller at man aabnede Graven? I Sandhed besynderligt, at man har givet sig Tid til at eftersee, om der fandtes Nogen i den. Naar man paa et Epitaphium læser et Navn, da fristes man let til at tænke, hvorledes mon hans Liv henrandt i Verden, man kunde ønske at stige ned i Graven til ham for at samtale med ham. Men denne Indskrift, den er saa betydningsfuld! En Bog kan have en Titel, der giver En Lyst til at læse Bogen, men en Titel kan i sig være saa tankerig, saa personlig tiltalende, at man aldrig vil læse Bogen. I Sandhed, denne Indskrift er saa betydningsfuld, alt eftersom man er stemt, rystende eller glædelig — for hver den, der i sit stille Sind hemmelig maaskee havde trolovet sig med den Tanke, at han var den Ulykkeligste. Men jeg kan tænke et Menneske, hvis Sjæl ikke kjender slige Sysler, ham har det været en Opgave for hans Nysgjærrighed at faae at vide, om der virkelig fandtes Nogen i denne Grav. Og see, Graven var tom! Er han maaskee staaet op igjen, har han maaskee villet spotte Digterens Ord:

> — — i Graven er Fred,
> Dens tause Beboer af Sorgen ei veed;

fandt han ingen Hvile, end ikke i Graven, vandrer han maaskee igjen ustadig om i Verden, har han forladt sit Huus, sit Hjem,

---

Digterens] Pram, Stærkodder, Kbhvn. 1785. 7. Sang S. 142: O venlige Grav, i din Skygge boer Fred, Din tause Indvaaner af Sorgen ei veed.

som Korsriddere tiltræde en Vandring, ikke til det lykkelige Østen, men til hiin sørgelige Gr Vesten. Ved hiin tomme Grav ville vi søge ha visse paa at finde ham, thi som de Troendes den hellige Grav, saaledes drages de Ulykkelige tomme Grav, og Enhver opfyldes af den Tanke for ham.

Eller skulde en saadan Overveielse ikke v: stand for vor Betragtning, vi, hvis Virksomhed komme vort Selskabs hellige Skikke, er Forsø tilfældige Andagt, vi, der ikke tænke og tale a aphoristisk, vi, der leve ἀφορισμενοι og *segregat* Livet, uden Samfund med Menneskene, udeel og deres Glæder, vi, der ikke ere Medlydere i Li somme Fugle i Nattens Stilhed, kun en enkelt at opbygges ved Forestillinger om Livets U Længde og Tidens uendelige Varighed, vi, kjæ som ikke troe paa Glædens Spil, eller paa som Intet troe paa uden paa Ulykken.

See, hvor de trænge sig frem i talløs Mæ lige. Dog, Mange ere de, som troe sig kaldede, En Adskillelse skal der befæstes imellem dem forsvinder; udelukkede ere nemlig, ubudne (mene, at Døden er den største Ulykke, som b de frygte Døden; thi vi, kjære συμπαρανεκρωμενοι Soldater, frygte ikke Døden, vi kjende værre sidst fremfor Alt — det at leve. Ja hvis der ikke kunde døe, hvis det er sandt, hvad Sag

Svaret let: thi ulykkeligst var Den, der ikke kunde døe, lykkelig Den, der kunde det; lykkelig Den, der døde i sin Alderdom, lykkeligere Den, der døde i sin Ungdom, lykkeligst Den, der døde idet han blev født, allerlykkeligst Den, der aldrig var født. Men saaledes er det ikke, Døden er den fælleds Lykke for alle Mennesker, og forsaavidt som derfor den Ulykkeligste ikke er funden, da maa han være at søge indenfor denne Begrændsning.

See, Hoben forsvandt, Tallet formindskedes. Ikke siger jeg nu: skjænker mig Eders Opmærksomhed, thi jeg veed, jeg har den; ikke: laaner mig Eders Øren; thi jeg veed, de tilhøre mig. Eders Øine funkle, I reise Eder i Sæderne. Det er en Væddestrid, som det vel er værd at være med i, en Kamp endnu forfærdeligere end om den var paa Liv og Død; thi Døden frygte vi ikke. Men Belønningen, ja den er stoltere end nogen anden i Verden, og vissere; thi Den der er forsikkret om, at han er den Ulykkeligste, han behøver jo ikke at frygte Lykken, han skal ikke smage den Ydmygelse i sin sidste Stund at maatte raabe: Solon, Solon, Solon!

Saa aabne vi da en fri Concurrence, fra hvilken Ingen hverken ved Stand eller ved Alder skal være udelukket. Udelukket er Ingen uden den Lykkelige og Den, som frygter Døden — velkommen er ethvert værdigt Medlem af de Ulykkeliges Menighed, Høisædet bestemt for enhver virkelig Ulykkelig, Graven for den Ulykkeligste. Min Stemme lyder ud i Verden, hører den, alle I, som kalde Eder Ulykkelige i Verden, men som ikke frygte Døden. Min Stemme lyder tilbage i Tiden; thi ikke ville vi være sophistiske nok til at udelukke de Afdøde, fordi de ere døde, thi de have jo levet. Jeg besværger Eder, tilgiver, at jeg et Øieblik forstyrrer Eders Ro; møder ved denne tomme Grav. Tre Gange raaber jeg det høit ud over Verden, hører det, I Ulykkelige; thi ikke er det vor Hensigt her i en Afkrog af Verden at afgjøre denne Sag imellem os. Stedet er fundet, hvor den maa afgjøres for Alverden!

Dog førend vi gaae over til at afhøre de Enkelte, lader os gjøre os skikkede til at sidde her som værdige Dommere og Medstridere. Lader os styrke vor Tanke, væbne den mod Ørets Besnærelse; thi hvilken Stemme er vel saa indsmigrende som den Ulykkeliges, hvilken saa bedaarende som den Ulykkeliges, naar han

---

lykkelig Den osv.] sigter til en i den græske Litteratur oftere forekommende Sentens: den største Lykke er ikke at blive født, den næststørste, naar man er født, hurtigst muligt at dø. at maatte raabe osv.] som Kong Krøsus, der efter at være styrtet maatte mindes Solons Advarsel om den altfor store Lykkes Farlighed.

taler om sin egen Ulykke. Lader os gjøre os værdige til at sidde som Dommere, Medstridere, at vi ikke tabe Oversigten, ikke forvirres af de Enkelte; thi Sorgens Veltalenhed er uendelig og uendelig opfindsom. Vi ville dele de Ulykkelige i bestemte Flokke, og kun Een for hver bliver stedet til Orde; thi dette ville vi ikke negte, at intet enkelt Individ er det ulykkeligste, men at det er en Klasse; men derfor ville vi ikke tage i Betænkning at tilkjende Repræsentanten for denne Klasse Navnet: den Ulykkeligste, ikke tage i Betænkning at tilkjende ham Graven.

I alle Hegels systematiske Skrifter er der et Afsnit, der handler om den ulykkelige Bevidsthed. Med en inderlig Uro og Hjertebanken gaaer man altid til Læsningen af saadanne Undersøgelser, med Frygt for, at man skal faae for Meget eller for Lidet at vide. Den ulykkelige Bevidsthed det er et Ord, der blot tilfældig anbragt i Talens Løb næsten kan faae Blodet til at isne, Nerverne til at gyse, og nu, saa udtrykkelig udtalt, ligesom hiint hemmelighedsfulde Ord i en Fortælling af Clemens Brentano: *tertia nux mors est* — kan bringe En som en Synder til at skjælve. Ak lykkelig Den, der ikke har mere med den Sag at gjøre end at skrive en Paragraph derom; endnu lykkeligere Den, der kan skrive den følgende. Den Ulykkelige er nu Den, der har sit Ideal, sit Livs Indhold, sin Bevidstheds Fylde, sit egentlige Væsen paa en eller anden Maade udenfor sig. Den Ulykkelige er altid sig selv fraværende, aldrig sig selv nærværende. Men fraværende kan man aabenbar være enten i den forbigangne eller den tilkommende Tid. Herved er tilstrækkelig hele den ulykkelige Bevidstheds Territorium omskrevet. For denne faste Begrændsning ville vi takke Hegel, og nu, da vi ikke blot ere Philosopher, der paa Afstand see dette Rige, ville vi som Indfødte nøiere iagttage de forskjellige Stadier, der ligge heri. Den Ulykkelige er altsaa fraværende. Men fraværende er man, naar man er enten i den forbigangne eller tilkommende Tid. Udtrykket maa her urgeres; thi det er aabenbart, hvad Sprogvidenskaben ogsaa lærer os, at der er et *tempus*, der er nærværende i en forbigangen Tid, og et *tempus*, der er nærværende i en tilkommende; men tillige lærer samme Videnskab os, at der er et *tempus*, der er *plus quam perfectum*, hvori der intet Præsentisk er, og et *futurum exactum* af samme Beskaffenhed. Dette er de haabende

---

Hegels systematiske Skrifter: f. Ex. Phänomenologie des Geistes IV, B (Werke II S. 154). Clemens Brentano: Die drei Nüsse, Werke IV S. 275 ff. (»den tredie Nød er Døden«).

og de erindrende Individualiteter. Disse ere vel i en vis Forstand, forsaavidt de nemlig ere alene haabende eller alene erindrende, ulykkelige Individualiteter, dersom ellers kun den Individualitet, der er sig selv nærværende, er den lykkelige. Imidlertid kan man dog ikke i streng Forstand kalde en Individualitet ulykkelig, der er præsentisk i Haab eller i Erindring. Det, her nemlig maa udhæves, er, at han er præsentisk deri. Vi ville ogsaa see deraf, at eet Slag, det være iøvrigt saa tungt som det være vil, umulig kan gjøre et Menneske til det ulykkeligste. Eet Slag kan nemlig enten kun berøve ham Haabet og derved gjøre ham præsentisk i Erindringen, eller Erindringen og derved præsentisk i Haabet. Vi gaae nu videre og ville nu see, hvorledes da den ulykkelige Individualitet nærmere maa bestemmes. Først betragte vi den haabende Individualitet. Naar han nu som haabende (og altsaa forsaavidt ulykkelig) Individualitet ikke er sig selv præsentisk, saa bliver han i strængere Forstand ulykkelig. Et Individ, der haaber et evigt Liv, er vel i en vis Forstand en ulykkelig Individualitet, forsaavidt han giver Afkald paa det nærværende, men er dog ikke i stræng Forstand ulykkelig, fordi han er sig selv præsentisk i dette Haab og ikke kommer i Strid med Endelighedens enkelte Momenter. Kan han derimod ikke blive sig præsentisk i Haabet, men taber sit Haab, haaber igjen og saaledes fremdeles, saa er han sig selv fraværende, ikke blot i den nærværende, men ogsaa i den tilkommende Tid, saa have vi en Formation af Ulykkelige. Betragte vi den erindrende Individualitet, saa er det ligesaa. Kan han blive sig selv nærværende i den forbigangne Tid, saa er han ikke i stræng Forstand ulykkelig; men kan han ikke dette, men bliver bestandig sig selv fraværende i en forbigangen Tid, saa have vi en Formation af Ulykkelige.

Erindringen er fortrinsviis de Ulykkeliges egentlige Element, som naturligt er, fordi den forbigangne Tid har den mærkelige Egenskab, at den er forbi, den tilkommende, at den skal komme, og man kan derfor i en vis Forstand sige, at den tilkommende Tid ligger den nærværende nærmere end den forbigangne gjør det. For at nu den haabende Individualitet skal blive præsentisk i den tilkommende Tid, maa den have Realitet, eller rettere, den maa faae Realitet for ham; for at den erindrende Individualitet skal blive præsentisk i den forbigangne Tid, maa den have havt Realitet for ham. Men naar den haabende Individualitet vil haabe en tilkommende Tid, som dog ingen Realitet kan faae for ham, eller den Erindrende vil erindre en Tid, som ingen Realitet har havt, saa have vi de egentlige ulykkelige Individualiteter. Det første

skulde man ikke troe var muligt eller ansee for reen Vanvid imidlertid er det ikke saa; thi vel haaber den haabende Individua litet ikke Noget, der ikke har Realitet for den, men den haabe Noget, den selv veed ikke kan realiseres. Naar nemlig en Indivi dualitet, idet den mister Haabet, istedetfor at blive en erindrende Individualitet, vil vedblive at være en haabende, saa have vi en saadan Formation. Naar en Individualitet, idet han mister Erindringen, eller idet han Intet har at erindre, ikke vil blive en haabende, men vedblive at være en erindrende, saa have vi en Formation af Ulykkelige. Hvis saaledes et Individ fortabte sig i Oldtiden eller i Middelalderen eller hvilkensomhelst anden Tid, men saaledes, at denne havde en afgjort Realitet for ham, eller han fortabte sig i sin egen Barndom eller Ungdom, saaledes, at denne havde havt en afgjort Realitet for ham, saa var han egentlig ingen i stræng Forstand ulykkelig Individualitet. Vilde jeg derimod tænke mig et Menneske, der selv ingen Barndom havde havt, da denne Alder var gaaet ham forbi uden egentlig Betydning, men som nu f. Ex. ved at blive Lærer for Børn opdagede alt det Skjønne, der ligger i Barndommen, og som nu vilde erindre sin egen Barndom, altid stirre tilbage paa den, saa var han vel et re passende Exempel. Baglænds vilde han da komme til at opdage Betydningen af det, der for ham var forbi, og som han dog vilde erindre i sin Betydning. Tænkte jeg mig et Menneske, der havde levet uden at fatte Livets Glæde eller dets Nydelse, og som nu sit Dødsøieblik fik Øie derfor, tænkte jeg mig, at han ikke døde hvilket vilde være det Heldigste, men levede op igjen, uden derfor at leve om igjen, saa vilde han vel kunne komme i Betragtning hvor der blev Spørgsmaal om, hvo der var den Ulykkeligste.

Haabets ulykkelige Individualiteter have aldrig det Smertelige ved sig som Erindringens. De haabende Individualiteter have altid en mere glædelig Skuffelse. Derfor vil den Ulykkeligste altid være at søge blandt Erindringens ulykkelige Individualiteter.

Dog vi ville gaae videre, vi ville tænke os en Combination af de tvende beskrevne, i strængere Forstand ulykkelige Formationer. Den ulykkelige haabende Individualitet kunde ikke blive sig selv præsentisk i sin Haaben, ligesom den ulykkelige erindrende. Combinationen kan kun være denne, at det, der forhindrer ham i at blive præsentisk i sin Haaben, er Erindringen, det, der forhindrer ham i at blive præsentisk i Erindringen, er Haabet. Dette ligger deri paa den ene Side, at han bestandig haaber hvad der skulde erindres; hans Haab bliver bestandig skuffet, men idet det bliver skuffet, *opdager han*, at det ikke kommer deraf, at Maalet bliver skudt

længere ud, men deraf, at han er Maalet forbi, at det allerede er oplevet eller skulde være oplevet og saaledes gaaet over i Erindringen. Paa den anden Side erindrer han bestandig hvad han skulde haabe; thi det Tilkommende har han allerede i Tanken taget op, i Tanken har han oplevet det, og dette Oplevede erindrer han, istedetfor at han skulde haabe det. Det, han altsaa haaber, ligger bag ved ham, det, han erindrer, ligger foran. Hans Liv er ikke baglænds, men i en dobbelt Retning bagvendt. Sin Ulykke vil han snart mærke, om han end ikke fatter, hvori det egentlig ligger. For at han imidlertid ret skal faae Leilighed til at føle den, træder Misforstaaelsen til, der i ethvert Øieblik paa en besynderlig Maade spotter. Han nyder til dagligt Brug den Ære at blive anseet for at være ved sine fulde fem, og dog veed han, at hvis han vilde forklare et eneste Menneske, hvorledes det egentlig hænger sammen med ham, saa vilde han blive erklæret for afsindig. Dette er til at blive afsindig over, og dog bliver han det ikke, og dette er netop hans Ulykke. Hans Ulykke er, at han er kommen for tidlig til Verden og derfor bestandig kommer for sildig. Han er bestandig ganske nær ved Maalet, og i samme Øieblik er han borte derfra, han opdager da, at det der nu gjør ham ulykkelig, fordi han har det, eller fordi han er saaledes, netop er det der for nogle Aar siden vilde have gjort ham lykkelig, hvis han havde havt det, medens han blev ulykkelig, fordi han ikke havde det. Hans Liv har ingen Betydning ligesom hin Ancæus's, om hvem det er Skik og Brug at sige, at Intet vides om ham, uden dette, at han gav Anledning til et Ordsprog:

πολλα μεταξυ πελει κυλικος και χειλεος ἀκρου,

som om dette ikke var meer end nok. Hans Liv kjender ingen Ro og har intet Indhold, han er sig ikke præsentisk i Øieblikket, ikke præsentisk i den tilkommende Tid, thi det Tilkommende er oplevet, ikke i den forbigangne Tid, thi det Forbigangne er endnu ikke kommet. Saaledes jages han omkring som Latone til Hyperboræernes Mørke, til Æqvators lyse Ø, og kan ikke komme til at føde og er bestandig som en Fødende. Ene sig selv overladt

---

A n c æ u s] Søn af Poseidon, Konge paa Samos; s. Nitsch, Mythol. Wörterb. I S. 194: von ihm ist nichts so bekannt als das Sprüchwort *πολλὰ μεταξύ* osv. (der er et langt Stykke mellem Bægeret og Læbens Rand). Han skulde just til at drikke af den ny Vin, som det var spaaet ham at han ikke skulde smage, da han blev dræbt af et Vildsvin. L a t o n e] maatte flakke Jorden rundt, før hun fik Lov til at føde. H y p e r b o r æ e r n e s] et mythisk Folk i det højeste Norden.

staaer han i den vide Verden, han har ingen Samtid, han kan knytte sig til, ingen Fortid, han kan længes efter, thi hans Fortid er endnu ikke kommen, ingen Eftertid, han kan haabe paa, thi hans Eftertid er allerede forbi. Ene har han lige over for sig den hele Verden som det Du, med hvilket han ligger i Conflict; thi hele den øvrige Verden er for ham kun een Person, og denne Person, denne uadskillelig paatrængende Ven, det er Misforstaaelsen. Han kan ikke blive gammel, thi han har aldrig været ung; han kan ikke blive ung, thi han er allerede bleven gammel; han kan paa en Maade ikke døe, thi han har jo ikke levet; han kan paa en Maade ikke leve, thi han er jo allerede død; han kan ikke elske, thi Kjærligheden er altid præsentisk, og han har ingen nærværende Tid, ingen tilkommende, ingen forbigangen, og dog er han en sympathetisk Natur, og han hader Verden, kun fordi han elsker den; han har ingen Lidenskab, ikke fordi han mangler den, men fordi han i samme Øieblik har den modsatte, han har ikke Tid til Noget, ikke fordi hans Tid er opfyldt af Andet, men fordi han slet ingen Tid har; han er afmægtig, ikke fordi han mangler Kraft, men fordi hans egen Kraft gjør ham afmægtig.

Dog snart er vel vort Hjerte hærdet nok, vort Øre tilstoppet, om end ikke lukket. Vi have hørt Overveielsens besindige Stemme, lader os fornemme Lidenskabens Veltalenhed, kort, fyndig, som al Lidenskab er det.

Der staaer en ung Pige. Hun klager over, at hendes Elsker er bleven hende utro. Derpaa kan ikke reflekteres. Men hun elskede ham alene i den ganske Verden, hun elskede ham af sin hele Sjæl, af sit ganske Hjerte og af al sin Tanke — saa kan hun jo erindre og sørge.

Er det et virkeligt Væsen eller er det et Billede, er det en Levende der døer, eller en Død der lever — det er Niobe. Hun mistede Alt paa eengang; hun tabte, hvad hun gav Livet, hun tabte, hvad der gav hende Livet! Seer op til hende, kjære *συμπαρανεκρωμενοι*, hun staaer lidet høiere end Verden, paa en Gravhøi som en Mindesteen. Men intet Haab vinker hende, ingen Fremtid bevæger hende, ingen Udsigt frister hende, intet Haab uroliger hende — haabløs staaer hun forstenet i Erindring; hun var ulykkelig et Øieblik, i samme Øieblik blev hun lykkelig, og Intet kan tage hendes Lykke fra hende, Verden vexler, men hun kjender

---

Niobe) blev forvandlet til en Stenstøtte af Sorg over Tabet af alle sine Børn. Støtten viste man paa Bjerget Sipylos.

ingen Omskiftelse, og Tiden kommer, men for hende er der ingen tilkommende Tid.

See hist hvilken skjøn Forening! Den ene Slægt rækker den anden Haanden! Er det til Velsignelse, til trofast Sammenhold, til glade Dandse? Det er Oedips forstødte Slægt, og Stødet forplanter sig og knuser den Sidste — det er Antigone. Dog hende er der sørget for; en Slægts Sorg er nok for et Menneskeliv. Hun har vendt Haabet Ryggen, hun har ombyttet dets Ustadighed med Erindringens Troskab. Saa bliv da lykkelig, kjære Antigone! Vi ønske Dig et langt Liv, betydningsfuldt som et dybt Suk. Gid ingen Glemsel maa berøve Dig Noget! Gid Sorgens daglige Bitterhed maa rækkes Dig rigelig!

En kraftfuld Skikkelse viser sig; men han er jo ikke ene, han har altsaa Venner, hvorledes kommer han da her? Det er Sorgens Patriarch, det er Hjob — og hans Venner. Han mistede Alt, men ikke ved eet Slag; thi Herren tog, og Herren tog, og Herren tog. Venner lærte ham at fornemme Tabets Bitterhed; thi Herren gav, og Herren gav, og Herren gav og en uforstandig Hustru i Tilgift. Han tabte Alt; thi hvad han bevarede det ligger udenfor vor Interesse. Ærbødighed tilkommer ham, kjære συμπαρανεκρωμενοι, for hans graae Haar og hans Ulykke. Han tabte Alt; men han havde besiddet det.

Hans Haar er graat, hans Hoved bøiet, hans Aasyn falden, hans Sjæl bekymret. Det er den forlorne Søns Fader. Han mistede som Hjob hvad ham var kjærest i Verden, dog Herren tog det ikke, men Fjenden; han tabte det ikke, men han taber det; det er ikke taget bort fra ham, men det forsvinder. Ikke sidder han hjemme ved Arnestedet i Sæk og Aske; han er staaet op fra sit Hjem, har forladt Alt for at søge den Fortabte; han griber efter ham, men hans Arm naaer ham ikke, han raaber efter ham, men hans Stemme indhenter ham ikke. Dog han haaber, om end gjennem Taarer, han øiner ham, om end gjennem Taager, han indhenter ham, om end i Døden. Hans Haab gjør ham bedaget, og Intet binder ham til Verden uden det Haab, han lever for. Hans Fod er træt, hans Øie dunkelt, hans Legeme søger Hvile, hans Haab lever. Hans Haar er hvidt, hans Legeme affældigt, hans Fod standser, hans Hjerte brister, hans Haab lever. Reiser ham op, kjære συμπαρανεκρωμενοι, han var ulykkelig.

---

hans Aasyn falden ɔ: falnet, falmet (i den oprindelige Betydning: bleg, sml. fahl).

Hvo er den blege Skikkelse, kraftløs som en Skygg
Død! Hans Navn er glemt, mange Aarhundreder ere forløb
hine Dage. Han var en Yngling, han var begeistret. H
Martyriet. I Tanken saae han sig naglet til Korset og
aaben; men Virkeligheden var ham for tung, Sværmeriet fo
han fornegtede sin Herre og sig selv. Han vilde bære en
men han forløftede sig paa den; hans Sjæl blev ikke knu
tilintetgjort, den blev brudt, hans Aand værkbruden, h
blev lam. Lykønsker ham, kjære συμπαρανεκρωμενοι, han var
lig. Og dog han blev jo lykkelig, han blev jo hvad han
at blive, han blev Martyr, om hans Martyrium end ik
hvad han havde villet, at nagles til Korset eller at kastes f
Dyr, men levende at brændes, langsomt at fortæres af en s
En ung Pige sidder hist saa tankefuld. Hendes Elsk
hende utro — derpaa kan ikke reflekteres. Unge Pige, betr
samlingens alvorlige Miner, den har hørt forfærdeligere
dens dristige Sjæl fordrer endnu større. Ja men jeg elske
alene i den hele Verden, jeg elskede ham af min hele Sjæl
ganske Hjerte, af al min Tanke — Sligt have vi jo allere
eengang før, træt ikke vor utaalmodige Længsel; Du kan jo
og sørge. — Nei jeg kan ikke sørge; thi han var mig maas
utro, han var maaskee ingen Bedrager — hvorledes Du k
sørge? træd nærmere, Udvalgte blandt Piger, tilgiv den
Censor, at han et Øieblik vilde støde Dig tilbage, Du kan ikk
saa kan Du jo haabe — Nei jeg kan ikke haabe; thi han
Gaade. Vel min Pige, jeg forstaaer Dig, Du staaer højt paa U
Stige; betragter hende, kjære Συμπαρανεκρωμενοι, hun svæver
paa Ulykkens Spidse. Dog Du maa dele Dig, Du maa ha
Dagen, sørge om Natten, eller sørge om Dagen, haabe om
Vær stolt; thi af Lykken skal man aldrig være stolt, men
Ulykken. Du er vel ikke den Ulykkeligste, men er det ikk
Mening, kjære Συμπαρανεκρωμενοι, at vi tilkjende hende et h
accessit. Graven kunne vi ikke tilkjende hende, men Plads
mest ved den.

Thi der staaer han, Udsendingen fra Sukkenes Rige, Lid
udkaarne Yndling, Sorgens Apostel, Smertens tause Ven, E
gens ulykkelige Elsker, i sin Erindren forvirret af Haabet
sin Haaben skuffet af Erindringens Skygger. Hans Hoved
sværet, hans Knæ er slappet, og dog hviler han sig kun
selv. Han er mat og dog hvor kraftfuld, hans Øie seer
til at have udgydt, men drukket mange Taarer, og dog
der en Ild deri, der kunde fortære hele Verden, men ikke e

af Sorgen i hans eget Bryst; han er bøiet, og dog varsler hans Ungdom ham et langt Liv, hans Læbe smiler ad den Verden, der misforstaaer ham. Staaer op, kjære Συμπαρανεκρωμενοι, bøier Eder, Sorgens Vidner, i denne høitidelige Time. Jeg hilser Dig, store Ubekjendte, hvis Navn jeg ikke veed, jeg hilser Dig med Din Hæderstitel: den Ulykkeligste. Vær hilset her i Dit Hjem af de Ulykkeliges Menighed, vær hilset ved Indgangen til den ydmyge lave Bolig, der dog er stoltere end alle Verdens Paladser. See Stenen er væltet fra, Gravens Skygge venter Dig med sin liflige Kølighed. Dog Tiden er der maaskee ikke endnu, lang maaskee Veien; men vi love Dig oftere at forsamles her for at misunde Dig Din Lykke. Saa modtag da vort Ønske, et godt Ønske: gid Ingen maa forstaae Dig, men Alle misunde Dig; gid ingen Ven maa slutte sig til Dig, gid ingen Pige maa elske Dig, gid ingen hemmelig Sympathi maa ahne Din eensomme Smerte; gid intet Øie maa udgrunde Din fjerne Sorg; gid intet Øre maa opspore Dit lønlige Suk! Eller forsmaaer Din stolte Sjæl sligt medlidende Ønske, foragter den Lindring, saa gid da Pigerne maae elske Dig, gid de Frugtsommelige i deres Angst maae tye til Dig; gid Mødrene maae haabe paa Dig, gid den Døende maa søge Trøst hos Dig; gid de Unge maae slutte sig til Dig, gid Mændene maae bygge paa Dig; gid Oldingen maa gribe efter Dig som efter en Støttestav — gid den hele Verden maa troe, at Du er istand til at gjøre den lykkelig. Saa lev da vel Du den Ulykkeligste! Dog, hvad siger jeg: den Ulykkeligste, den Lykkeligste burde jeg sige, thi dette er jo netop en Lykkens Gave, som Ingen kan give sig selv. See Sproget brister, og Tanken forvirres; thi hvo er vel den Lykkeligste uden den Ulykkeligste, og hvo den Ulykkeligste uden den Lykkeligste, og hvad er Livet andet end Afsindighed, og Troen end Daarskab, og Haabet end Galgenfrist, og Kjærlighed end Edikke i Saaret.

Han forsvandt, og vi staae atter ved den tomme Grav. Saa ville vi da ønske ham Fred og Hvile og Lægedom, og al mulig Lykke, og en snar Død, og en evig Forglemmelse, og ingen Ihukommelse, at end ikke Mindet om ham skal gjøre en Anden ulykkelig.

Staaer op, kjære Συμπαρανεκρωμενοι! Natten er forbi, Dagen begynder atter sin utrættede Virksomhed, aldrig, som det synes, kjed af, evig og evig at gjentage sig selv.

DEN FØRSTE KJÆRLIGHED.

Lystspil i een Akt af Scribe, oversat af J. L. Heiberg.

Heibergs Oversættelse udkom 1832 som Nr. 45 af Det kgl. Theaters Repertoire. Stykket opførtes første Gang 10. Juni 1831.

Denne Artikel skulde bestemt være trykt i et Tidsskrift, Frederik Unsmann havde bestemt at udgive til bestemte Tider. Ak, hvad ere alle menneskelige Bestemmelser!

Enhver, der nogensinde har havt Tilbøielighed til Productivitet, har vist ogsaa bemærket, at det er en lille tilfældig udvortes Omstændighed der bliver Anledningen til den egentlige Frembringelse. Kun de Forfattere, der paa een eller anden Maade have gjort en endelig Hensigt til det Begeistrende for dem, ville maaskee negte dette. Det er imidlertid deres egen Skade, thi de ere derved berøvede al sand og al sund Productivitets extreme Poler. Den ene er nemlig, hvad man med et traditionelt Navn kalder Musepaakaldelsen, den anden er Anledningen. — Det Udtryk: Musepaakaldelsen, kan foranledige en Misforstaaelse. At paakalde Musen kan nemlig deels betyde, at jeg kalder paa Musen, deels, at Musen kalder paa mig. Enhver Forfatter, der nu enten er naiv nok til at troe, at Alt kommer an paa den redelige Villie, paa Flid og Stræbsomhed, eller uforskammet nok til at falbyde Aandens Frembringelser, han vil ikke lade det mangle paa ivrig Paakaldelse eller paa fræk Paatrængenhed. Herved udrettes imidlertid ikke Stort, thi det gjelder endnu, hvad allerede Wessel har sagt angaaende Smagens Gud, »som Alle kalde paa,« at han »saa sjelden kommer.« Tænker man derimod ved dette Udtryk paa, at det er Musen, der kalder, ikke vil jeg sige paa os, men paa de Vedkommende, saa faaer Sagen en anden Betydning. Medens de Forfattere, der kalde paa Musen, gaae ombord ogsaa uden at hun kommer, saa er de sidst skildrede derimod i en anden Forlegenhed, idet de, for at det, der er blevet en indvortes Bestemmelse, ogsaa kan blive en udvortes, behøve et Moment mere: dette er hvad man maa kalde Anledningen. Idet nemlig Musen har kaldet ad dem, har hun vinket dem bort fra Verden, og de

---

Wessel] »Om en Jødepige«: Du, alle Skialdes Gud, og Vittighedens Dommer, som kaldes paa saa tidt, og som saa sielden kommer.

lytte nu blot til hendes Stemme, og Tankens Rigdom aabner sig for dem, men saa overmægtigt, at skjøndt hvert Ord staaer tydeligt og levende, det dog er dem, som det ikke var deres Eiendom. Naar da Bevidstheden er kommen saavidt til sig selv igjen, at den eier det hele Indhold, saa er det Øieblik der, som i sig indeholder Muligheden af den egentlige Tilblivelse, og dog mangler der Noget; Anledningen nemlig mangler, der, om man saa vil, er ligesaa nødvendig, skjøndt i en anden Forstand uendelig ubetydelig; saaledes har det behaget Guderne at knytte de største Modsætninger sammen. Dette er en Hemmelighed, som Virkeligheden har, Jøder en Forargelse og Græker en Daarskab. Anledningen er altid det Tilfældige, og dette er det uhyre Paradox, at det Tilfældige er absolut aldeles ligesaa nødvendigt som det Nødvendige. Anledningen er ikke i ideel Forstand det Tilfældige, saaledes som naar jeg i logisk Betydning tænker det Tilfældige; men Anledningen er i Betydning af Fetischisme det Tilfældige, og dog i denne Tilfældighed det Nødvendige.

Med Hensyn til, hvad man i Handel og Vandel kalder Anledning, hersker der nu en stor Forvirring. Deels seer man nemlig for Meget, deels for Lidet deri. Enhver Productivitet, der ligger i Trivialitetens Bestemmelse — og, Gud bedre det, denne Productivitet hører især til Dagens Orden — overseer lige meget Anledningen og Begeistringen. Derfor mener ogsaa en saadan Productivitet, hvad man kan indrømme den, at den passer lige godt til alle Tider. Den overseer derfor reent Betydningen af Anledning, det vil sige, den seer i Alt en Anledning, den er som et snaksomt Menneske, der i de meest modsatte Ting seer en Anledning, ligesaa godt deri, at man har hørt det før, som at man ikke har hørt det, seer en Anledning til at anbringe sig selv og sin Historie. Men herved er *punctum saliens* opløst. Paa den anden Side er der en Productivitet, der forseer sig paa Anledningen. Om den første Art kan man sige, at den seer en Anledning i Alt, om den anden, at den i Anledningen seer Alt. Hermed er nu Leiligheds-forfatternes store Menighed betegnet, lige fra de i dybere Forstand Leiligheds-Digtere til dem, der i strengere Forstand i Anledningen see Alt, og derfor bruge det samme Vers, den samme Formular, og dog haabe, at Anledningen for de Vedkommende vil være en tilstrækkelig Anledning til et passende Honorar.

---

at knytte osv.] sml. Platons Phaidon 60 b. Jøder en Forargelse osv.] Paulus 1. Kor. 1, 23. *punctum saliens*] det springende Punkt, det afgjørende.

Anledningen, der nu som saadan er det Uvæsentlige og Tilfældige, kan i vor Tid stundom forsøge sig i det Revolutionaire. Anledningen spiller ofte ganske Herre; den gjør Udslaget, gjør Productet og Producenten til Noget eller til Intet, alt eftersom den vil. Digteren venter, at Anledningen skal begeistre, og seer med Forundring, at det ikke gaaer an, eller han frembringer Noget, han selv i sit Inderste anseer for Ubetydeligt, og seer nu, at Anledningen gjør det til Alt, seer sig hædret og udmærket paa alle mulige Maader, og veed med sig selv, at det har han ene Anledningen at takke. Disse forsee sig nu paa Anledningen, de, vi i det Foregaaende have fremstillet, oversee den og komme derfor altid i enhver Forstand ukaldede. De dele sig egentlig i to Classer, de der dog antyde, at en Anledning er nødvendig, og de som end ikke lade sig mærke hermed. Begge Dele beroe naturligviis paa en uendelig Overvurderen af eget Værd. Naar et Menneske bestandig fører saadanne Talemaader i Munden, som: i den Anledning falder det mig ind, i den Anledning kommer jeg til at tænke paa o. s. v., saa kan man altid være vis paa, at et saadant Menneske er paa Vildspor sig selv betræffende. Selv i det Betydeligste seer han ofte kun en Anledning for at faae sin Smule Bemærkning anbragt. Dem, der end ikke antyde Anledningens Nødvendighed, kan man ansee for mindre forfængelige men mere afsindige. De udspinde ufortrødent, uden at see til Høire eller Venstre, deres Passiars tynde Traad, og de gjøre med deres Snak og med deres Skrift samme Virkning i Livet som Møllen i et Eventyr, hvorom det hedder: medens Alt dette nu skeete, gik Møllen klip klap, klip klap.

Og dog har selv den fuldendteste, den dybeste og betydningsfuldeste Frembringelse en Anledning. Anledningen er den fine, næsten usynlige Spindelvæv, hvori Frugten hænger. For saavidt det derfor stundom synes, at det Væsentlige viser sig som Anledning, saa er dette i Almindelighed en Misforstaaelse, da det i saa Fald gjerne er en enkelt Kant deraf. Naar man ikke vil give mig Ret heri, saa kommer det deraf, at man med Anledning forvexler Grund og Aarsag. Hvis saaledes nu En vilde spørge mig: hvad er Anledningen til alle disse Betragtninger, og han da vilde være tilfreds med, at jeg svarede: det Følgende, saa gjorde han sig og tillod mig at gjøre mig skyldig i en saadan Forvexling. Derimod vilde det, hvis han tog det Ord Anledning i sit Spørgsmaal meget strængt, være meget rigtigt af mig at svare: det har ingen Anledning. I Forhold til det Heles enkelte Dele vilde det jo være en Urimelighed at fordre det, som man i Forhold til det Hele med Rette

kan fordre. Skulde nemlig disse Betragtninger gjøre Fordring pa
en Anledning, saa maatte de i sig være et afrundet lille Hel
hvilket vilde være et egoistisk Forsøg af dem.

Anledning er saaledes af største Betydning med Hensyn ti
enhver Frembringelse, ja det er den, der egentlig gjør Udslag
med Hensyn til dens sande æsthetiske Værd. Frembringelse
uden al Anledning mangle altid Noget, ikke uden for sig selv, th
skjøndt Anledningen hører med, hører den dog i en anden Forstan
ikke med, men mangle Noget i sig selv. En Frembringelse, hvo
Anledningen er Alt, mangler atter Noget. Anledningen er nemli
ikke positivt frembringende men negativt frembringende. En Ska
belse er en Frembringelse af Intet, Anledningen er derimod de
Intet, der lader Alt komme frem. Tankens hele Rigdom, Ideen
Fylde kan være der, og dog mangler Anledningen. Ved Anled
ningen kommer der altsaa ikke noget Nyt til, men ved Anledninge
kommer Alt frem. Denne Anledningens beskedne Betydning e
ogsaa udtrykt i Ordet selv.

Dette er der nu mange Mennesker der ikke kunne begrib
men det ligger deri, at de ingen Ahnelse have om, hvad d
egentlig er æsthetisk Frembringelse. En Procurator kan skri
sit Indlæg, en Kjøbmand sit Brev o. s. v., uden at ahne d
Hemmelighed, der stikker i det Ord Anledning, og det uagtet h
begynder saaledes: i Anledning af deres meget Ærede.

Maaskee vilde nu En og Anden give mig Ret i det her U
viklede og indrømme dets Betydning for den digteriske Fre
bringelse, men høilig forundre sig, hvis jeg vilde gjøre no
Lignende gjeldende med Hensyn til Recensioner og Kritiker.
dog troer jeg, at det netop her er af største Vigtighed, og at d
at man har overseet Anledningens Betydning, har foraarsaget,
Anmeldelser i Almindelighed er saa fuskeragtige, saa ret Forr
nings-Arbeide. I Kritikens Verden faaer Anledningen endog
potentseret Betydning. Skjøndt man derfor i kritiske Anmeldels
ofte nok hører Tale om Anledning, saa seer man dog med et hal
Øie, hvor lidet der vides Beskeed med, hvorledes det herme
hænger sammen. Kritikeren synes ikke at behøve Muse-Paaka
delsen; thi det er jo intet Digterværk, han frembringer; me
behøver han ikke Muse-Paakaldelsen, saa behøver han ei helle
Anledningen. Imidlertid skulde man dog ikke glemme Betydninge
af den gamle Sætning: at det Lige kun forstaaes af det Lige.

Det, der er Gjenstand for Æsthetikerens Betragtning, er n
vistnok det allerede Færdige, og han skal ikke, som Digteren sel
frembringe. Desuagtet har Anledningen aldeles den samme Bety

ning. Den Æsthetiker, der anseer Æsthetiken for sin Profession, og i sin Profession igjen seer den egentlige Anledning, han er *eo ipso* fortabt. Dermed skal ingenlunde være sagt, at han jo kan præstere adskilligt Dygtigt; men Hemmeligheden ved al Frembringelse har han ikke fattet. Han er altfor meget en pelagiansk Selvhersker til i barnlig Forundring at kunne fryde sig over det Besynderlige i, at det ligesom er fremmede Magter, der frembringe det, som Mennesket troer tilhører ham selv: Begeistringen nemlig og Anledningen. Begeistring og Anledning høre uadskilleligt sammen; det er en Formation, som man ofte nok finder i Verden, at det Store, det Ophøiede i sit Selskab bestandig har en vims lille Person. En saadan Person er Anledningen, en Person, man ellers ikke vilde tage Hatten af for, som ikke tør lukke sin Mund op, naar han er i fornemt Selskab, men som sidder taus med et skjelmsk Smiil og gotter sig i sig selv, uden at lade sig forlyde med, hvorover han smiler, eller at han veed, hvor vigtig, hvor uundværlig han er, end mindre, at han skulde indlade sig paa en Disput desangaaende; thi han veed meget godt, at det hjælper ikke og at man blot griber enhver Anledning for at ydmyge ham. Af en saadan tvetydig Natur er bestandig Anledningen, og det hjælper Mennesket ligesaa meget at ville negte det, at ville befrie sig fra denne Pæl i Kjødet, som at ville sætte Anledningen paa Thronen, thi i Purpur og med Scepter i Haanden tager den sig meget daarligt ud, og man seer strax, at den ikke er født til at herske. Denne Afvei ligger imidlertid meget nær, og det er ofte de bedste Hoveder, der geraade paa den. Naar nemlig et Menneske har Blik nok for Livet til at see den Spot, det evige Væsen driver med Mennesket derved, at noget saa Ubetydeligt og Underordnet, Noget man næsten undseer sig ved at tale om i godt Selskab, hører absolut med, saa fristes han let til at ville fuske ham i Faget, ja til at ville retorqvere denne Spydighed, idet han, ligesom Gud spotter Menneskets Storhed ved at smede dem i Anledningens Lov, saaledes spotter igjen, ved at gjøre Anledningen til Alt og det andet Moment til en Taabelighed, hvorved da Gud bliver overflødig og Forestillingen om en viis Styrelse bliver en Daarskab, og Anledningen en Skalk, der driver sin Spøg ligesaa vel med Gud som med Mennesket, saa hele Tilværelsen løber ud paa Spøg, en Spas, en Charade.

---

pelagiansk] Pelagius hævdede Menneskets fri Villie mod Augustinus' Lære om Forudbestemmelsen.

Anledningen er da paa eengang det Betydeligste og det Ubetydeligste, det Høieste og det Ringeste, det Vigtigste og det Uvigtigste. Uden Anledning skeer der egentlig slet Intet, og dog har Anledningen slet ingen Deel i hvad der skeer. Anledningen er den sidste Kategori, den egentlige Overgangs-Kategori fra Ideens Sphære til Virkeligheden. Dette skulde Logiken betænke. Den kan fordybe sig saa meget den vil i immanent Tænkning, styrte sig fra Intet ned i den concreteste Form, Anledningen naaer den aldrig, og derfor heller aldrig Virkeligheden. I Ideen kan hele Virkeligheden være færdig, uden Anledningen bliver den aldrig virkelig Anledningen er en Endelighedens Kategori, og det er umuligt for en immanent Tænkning at faae fat paa den, dertil er den altfor paradox. Det seer man ogsaa deraf, at det, der kommer ud af Anledningen, er noget ganske Andet end Anledningen selv, hvilket er en Absurditet for enhver immanent Tænkning. Men derfor er ogsaa Anledningen den morsomste, den interessanteste, den vittigste af alle Kategorier. Som en Gjerdesmutte er den allevegne og intetsteds. Den gaaer som Alferne omkring i Livet, usynlig for alle Skolemestere, hvis Gebærder derfor blive et uudtømmeligt Stof til Latter for Den som troer paa Anledningen. Anledningen er da i og for sig Intet og kun Noget i Forhold til det, den foranlediger, og i Forhold til dette er den egentlig Intet. Saasnart nemlig Anledningen var noget Andet end Intet, saa stod den i et relativt immanent Forhold til det, den frembringer, og var da enten Grund eller Aarsag. Holder man ikke dette fast, saa forvirres Alt igjen.

Naar jeg saaledes vilde sige, at Anledningen til nærværende lille Anmeldelse af et Stykke af Scribe var den mesterlige Udførelse, der bliver det til Deel, saa vilde jeg fornærme den sceniske Kunst; thi vel er det sandt, at jeg ogsaa kunde skrive en Anmeldelse deraf uden at have seet det opført, uden at have seet det mesterligt opført, ja selv om jeg havde seet det slet opført. I sidste Tilfælde vilde jeg snarere kunne kalde den slette Opførelse Anledningen. Nu derimod, da jeg har seet det fuldendt opført, nu bliver den sceniske Fremstilling mig meget mere end Anledning, den er mig et saare vigtigt Moment med i min Opfattelse, hvad enten den har tjent til at berigtige eller bestyrke og sanctionere min Anskuelse. Min Pietet vil derfor forbyde mig at kalde den sceniske Fremstilling Anledningen, den vil forpligte mig til at see noget Mere deri, til at tilstaae, at jeg uden den maaskee

---

Som Alferne] i Heibergs »Alferne«.

ikke havde fattet Stykket ganske. Jeg er derfor ikke i det Tilfælde, som Recensenter klogt eller dumt nok i Almindelighed ere i, at de først omtale Stykket og senere særskilt Udførelsen. For mig er Udførelsen selv Stykket og jeg kan ikke noksom glæde mig over den i reen æsthetisk Henseende, ikke noksom glæde mig over den som Patriot. Hvis jeg vilde vise en Fremmed vor Scene i dens fulde Glorie, vilde jeg sige: gaa hen og see den første Kjærlighed. Den danske Scene eier i Fru Heiberg, Frydendahl, Stage og Phister et Fiirkløver, der her viser sig i sin hele Skjønhed. Et Fiirkløver vilde jeg kalde denne Forening af Kunstnere og dog vilde jeg synes at have sagt for Lidt, thi et Fiirkløver er dog kun mærkeligt derved, at fire almindelige Kløverblade sidde paa een Stengel, men vort Fiirkløver har den Mærkelighed, at det enkelte Blad, selv i sin Isolation, er ligesaa sjeldent som et Fiirkløver, og dog danne disse fire Blade igjen i Forening et Fiirkløver.

Dog, det var i Anledning af Anledningen til denne lille Kritik, at jeg ganske i Almindelighed har villet sige Noget om Anledningen, eller om Anledningen i Almindelighed. Det træffer sig ellers ret heldigt, at jeg allerede har sagt hvad jeg vilde sige; thi jo mere jeg overveier denne Sag, desto mere forvisser jeg mig om, at der slet ikke i Almindelighed lader sig sige Noget derom, fordi der ingen Anledning er i Almindelighed. Forsaavidt er jeg da omtrent kommen lige saa vidt, som jeg var dengang jeg begyndte. Læseren maa ikke vredes paa mig, det er ikke min Skyld, det er Anledningens. Han kunde maaskee tænke, at jeg burde have gjennemtænkt det Hele, førend jeg satte mig til at skrive, og da ikke begyndt paa at sige Noget, der bag efter viste sig at være Intet. Imidlertid troer jeg dog, at han bør lade min Fremgangsmaade vederfares Ret, forsaavidt som han paa en mere overbevisende Maade har forvisset sig om, at Anledning i Almindelighed er Noget, der er Intet. Senere vil han maaskee atter komme til at tænke herpaa, naar han har forvisset sig om, at der er Andet i Verden, om hvilket man kan sige Meget i den Forestilling, at det er Noget, og dog har den Beskaffenhed, at naar man har sagt det, da viser det sig at være Intet. Hvad der da her er sagt, maa ansees som en Overflødighed, som et overflødigt Titelblad, der ikke bindes med, naar Værket indbindes. Jeg veed derfor ikke at ende anderledes end paa den uforlignelige lakoniske Maade, paa hvilken Prof. Poul Møller, som jeg seer, ender Indledningen

---

Poul Møller] Efterladte Skrifter VI S. 54 (Maanedsskrift for Litteratur 1836).

til sin fortræffelige Anmeldelse af Extremerne: hermed er Indledningen ude.

Hvad den specielle Anledning til nærværende lille Kritik angaaer, da staaer den i Forhold til min ubetydelige Personlighed og tør da anbefale sig til Læseren med den normale Egenskab, at den er ubetydelig. Scribes Stykke: den første Kjærlighed, har paa mangfoldig Maade berørt mit personlige Liv, og ved denne Berøring foranlediget nærværende Anmeldelse, der da er Anledningens Barn i strængeste Forstand. Ogsaa jeg var engang ung, var en Sværmer, var forelsket. Den Pige, der var Gjenstanden for mine Længsler, kjendte jeg fra en tidligere Tid, men vore forskjellige Livsforhold førte det med sig, at vi kun sjelden saae hinanden. Derimod tænkte vi desto oftere paa hinanden. Denne gjensidige Sysselsættelse med hinanden nærmede og fjernede os paa eengang. Naar vi nemlig saaes, da var vort Forhold saa bly, saa undseeligt, at vi var hinanden langt fjernere, end naar vi ikke saae hinanden. Naar vi da atter vare adskilte, og det Ubehagelige i denne gjensidige Ængstelighed var glemt, da fik det sin fulde Betydning, at vi havde seet hinanden, da begyndte vi i vore Drømme accurat der, hvor vi slap. Saaledes var det i det mindste Tilfældet med mig, og senere erfarede jeg, at det var gaaet den Elskede lige saa. Jeg havde lange Udsigter til at gifte mig; vor Forstaaelse mødte paa den anden Side ingen Forhindringer, der kunde ophidse os, og saaledes vare vi forelskede paa den uskyldigste Maade af Verden. Førend der kunde være Tale om at declarere mine Følelser, maatte en riig Onkel, hvis eneste Arving jeg var, døe. Ogsaa dette forekom mig skjønt; thi i alle de Romaner og Comedier, jeg kjendte, fandt jeg Helten i en lignende Situation, og jeg frydede mig da ved Tanken om, at jeg var en poetisk Figur. Saaledes gik mit skjønne poetiske Liv hen, da seer jeg en Dag i Avisen, at der skal opføres et Stykke, betitlet: den første Kjærlighed. Jeg vidste ikke, at et saadant Stykke var til, men Titlen glædede mig, og min Beslutning var tagen at gaae i Theatret. Den første Kjærlighed — tænkte jeg — det er netop Udtrykket for Dine Følelser. Har jeg nogensinde elsket nogen Anden end hende, gaaer min Kjærlighed ikke tilbage i min tidligste Erindring, vil jeg nogensinde kunne tænke mig at elske en Anden eller at see hende forbunden med en Anden? Nei, hun bliver min Brud, eller jeg gifter mig aldrig. Derfor er det Ord: den første, saa skjønt. Det antyder det Oprindelige i Kjærligheden, thi det er ikke i numerisk Forstand, at man taler om den første Kjærlighed. Digteren kunde lige saa godt have sagt: den sande Kjærlighed, eller

betitlet det saaledes: den første Kjærlighed er den sande Kjærlighed. Dette Stykke vil nu hjælpe mig til at forstaae mig, det vil give mig Anledning til at gjøre et dybt Indblik i mig selv; derfor kaldes Digterne Præster, fordi de forklare Livet, men de ville ikke forstaaes af Hoben, men kun af de Naturer, der have Hjerte til at føle med. For dem er Digteren en begeistret Sanger, der overalt viser Skjønhed, men først og sidst vidner om Kjærlighedens. Dette Stykke vil ved sin poetiske Kraft bringe Elskoven i mit Bryst til at springe ud, dens Blomst til med et Knald at aabne sig ligesom en Passionsblomst. Ak, dengang var jeg meget ung! Jeg forstod neppe hvad jeg sagde, og dog fandt jeg det godt sagt. Med et Knald maa Elskovens Blomst aabne sig, Følelsen vil med Magt ligesom Champagne bryde sit Lukke. Det var et kjækt Udtryk, fuldt af Lidenskab, og jeg var ret glad derover. Og dog, det var godt sagt, hvad jeg sagde, thi jeg meente, at den maatte aabne sig som en Passionsblomst. Dette var det Gode i Bemærkningen, thi Elskoven aabner sig gjerne ved Ægteskabet, og forsaavidt man vil kalde dette en Blomst, kan man træffende kalde det en Passionsblomst. Dog, tilbage til min Ungdom. Dagen var kommen, da Stykket skulde opføres, jeg havde faaet en Billet, min Sjæl var høitidelig stemt, og med en vis Uro, glad og forventningsfuld, ilede jeg i Theatret. Idet jeg træder ind ad Døren, kaster jeg mit Blik op i første Etage, hvad seer jeg? Min Elskede, mit Hjertes Herskerinde, mit Ideal, hun sidder der. Uvilkaarligt trak jeg mig et Skridt tilbage i Parquettets Mørke for at betragte hende uden at blive seet. Hvorledes var hun kommen her, endnu idag maatte hun være kommen til Byen, og jeg vidste det ikke, og nu her i Theatret. Hun skulde see det samme Stykke. Det var intet Tilfælde, en Styrelse, en Velvillie af Kjærlighedens blinde Gud. Jeg traadte frem, vore Øine mødtes, hun bemærkede mig. Der var ikke Tale om at bukke for hende, at conversere hende, kort, der var Intet, der kunde bringe mig i Forlegenhed. Mit Sværmeri gav sig frit Luft. Vi mødtes paa Halvveien, som forklarede Væsner rakte vi hinanden Haanden, vi svævede som Aander, som Genier i Phantasiens Verden. Hendes Øine hvilede smægtende paa mig, et Suk hævede hendes Bryst, det var for mig, hun tilhørte mig, det forstod jeg. Og dog ønskede jeg ikke at styrte op til hende, ikke at kaste mig for hendes Fødder, det vilde have bragt mig i Forlegenhed, men saaledes paa Afstand følte jeg Skjønheden af at elske hende og af at turde haabe at blive elsket. Symphonien var forbi. Lysekronen hævede sig, mit Øie fulgte dens Bevægelse, den kastede for sidste Gang sit Skin

over første Etage og over hende. Et Tusmørke udbredte sig, denne Belysning forekom mig endnu skjønnere, endnu mere sværmerisk. Tæppet rullede op. Endnu engang var det mig, som skuede jeg ind i en Drøm, da jeg stirrede efter hende. Jeg vendte mig om, Stykket begyndte. Kun hende vilde jeg tænke paa og paa min Kjærlighed; Alt hvad der blev sagt til Ære for den første Kjærlighed, det vilde jeg anvende paa hende og paa mit Forhold. Der var maaskee Ingen i hele Theatret, der saaledes skulde forstaae Digterens guddommelige Tale, som jeg — og maaskee hun. Tanken om det mægtige Indtryk gjorde mig allerede stærkere, jeg følte Mod til den følgende Dag at lade mine lønlige Følelser bryde frem, de maatte ikke kunne forfeile deres Virkning paa hende, ved en enkelt Hentydning vilde jeg erindre hende om, hvad vi i denne Aften havde hørt og seet, og saaledes skulde Digteren komme mig til Hjælp, og gjøre hende modtageligere, mig stærkere og mere veltalende end nogensinde. — Jeg saae og hørte — og hørte — og Tæppet gik ned. Lysekronen forlod atter sit himmelske Skjulested, Tusmørket forsvandt, jeg skuede derop — alle de unge Piger saae saa fornøjede ud, min Elskede ogsaa, Taarerne stode hende i Øinene, saa stærkt havde hun leet, hendes Barm bevægede sig endnu uroligt, Latteren havde faaet Overhaand. Heldigviis var det gaaet mig ligesaa. Vi saaes den følgende Dag hos min Tante. Den skye Forlegenhed, med hvilken vi pleiede at være i Værelse sammen, var forsvunden, en vis jovial Glæde var traadt i dens Sted. Vi loe lidt ad hinanden, vi havde forstaaet hinanden, og det skyldte vi Digteren. Derfor kalder man en Digter Spaamand, fordi han spaaer om det Tilkommende. Det kom til en Forklaring. Ganske at tilintetgjøre det Foregaaende kunde vi dog ikke beslutte os til. Da forbandt vi os ved et helligt Løfte. Som Emmeline og Charles love hinanden at betragte Maanen, saaledes lovede vi at see dette Stykke, hver Gang det blev opført. Jeg har troligt holdt mit Løfte. Jeg har set det paa Dansk, paa Tydsk, paa Fransk, i Udlandet og her hjemme, og aldrig er jeg bleven træt af dets uudtømmelige Vittighed, hvis Sandhed ingen bedre forstaaer end jeg. Dette blev den første Anledning til nærværende lille Kritik. Ved saa ofte at see det blev jeg tilsidst productiv i Forhold til dette Stykke. Imidlertid blev denne Productivitet dog for en Deel liggende i mit Hoved og kun en enkelt Bemærkning optegnet. Denne Anledning kan da ansees for Anledningen til den ideelle Mulighed af denne Kritik.

Digter Spaamand] paa Latin betyder vates begge Dele.

Videre var jeg formodentlig ikke kommen, hvis der ikke var traadt en ny Anledning til. For nogle Aar siden henvendte en Redacteur af et af vore Tidsskrifter sig til mig og forlangte, at jeg skulde levere ham en lille Artikel. Han var i Besiddelse af en ualmindelig Veltalenhed til at fange Sjæle og fangede ogsaa mig i et Løfte. Dette Løfte var da ogsaa en Anledning; men det var en Anledning i Almindelighed og virkede derfor kun lidet forhjælpende paa mig. Jeg befandt mig i en Forlegenhed som den, en Candidat vilde befinde sig i, naar man gav ham hele Bibelen for selv at vælge sin Text. Ved mit Løfte var jeg imidlertid bunden. Med mange andre Tanker, men ogsaa med Tanken om mit Løfte tiltraadte jeg en lille Udflugt i Sjælland. Da jeg var kommen til den Station, hvor jeg agtede at overnatte, lod jeg, hvad jeg aldrig pleier at forsømme, Tjeneren bringe hvad Verten kunde opdrive af Bøger. Jeg pleier altid at iagttage denne Skik og har ofte havt Gavn af den, fordi man aldeles tilfældig støder paa Ting, der maaskee ellers vilde undgaae Ens Opmærksomhed. Det var imidlertid ikke Tilfældet her, thi den første Bog, man bragte mig var – den første Kjærlighed. Det slog mig, thi Theater-Repertoiret seer man sjelden paa Landet. Dog, jeg havde jo tabt Troen paa den første Kjærlighed og troer aldrig paa det Første. I den næste By besøgte jeg en af mine Venner. Han var ude, da jeg kom; man bad mig at vente og viste mig ind i hans Arbeidsværelse. Idet jeg gaaer hen til hans Arbeidsbord, finder jeg en Bog opslaaet — det er Scribes Theater og opslaaet paa *les premières amours*. Nu syntes Loddet kastet. Jeg besluttede mig til at indløse mit Løfte og skrive en Anmeldelse af dette Stykke. For at gjøre min Beslutning urokkelig skal det træffe sig saa besynderligt, at min fordums Kjærlighed, min første Kjærlighed, som boede der paa Egnen, er kommen til Byen, ikke til Hovedstaden, men til den lille By, hvor jeg var. I længere Tid havde jeg ikke seet hende og fandt hende nu forlovet, lykkelig og glad, saa det var mig en Fornøielse at see derpaa. Hun oplyste mig om, at hun dog aldrig havde elsket mig, men at hendes Forlovede var hendes første Kjærlighed, og derpaa fortalte hun den samme Historie som Emmeline, at kun den første Kjærlighed er den sande. Havde min Beslutning ikke været fast før, nu blev den det. Jeg maatte dog see hvad den første Kjærlighed betyder. Min Theori begyndte at vakle, thi »min første Kjærlighed« var ubevægelig paa det Punkt, at hendes nuværende Kjærlighed var den første.

Der var Motiver nok; Afhandlingen blev færdig paa det sidste Punktum nær og nogle enkelte Mellemsætninger, der hist og her

skulde indskydes. Min Ven, Redakteuren, klemte strax paa mig og foreholdt mig mit Løfte med en Haardnakkenhed, der vilde have gjort selv en Emmeline Ære. Jeg forklarede ham, at Afhandlingen var færdig, at der blot manglede nogle Smaating, og han bevidnede mig sin Tilfredshed. Alt som Tiden gik, forvandlede imidlertid disse Myg sig til Elephanter, til uoverstigelige Vanskeligheder. Dertil kom, at jeg, medens jeg skrev, havde glemt, at det skulde trykkes. Paa den Maade havde jeg allerede skrevet flere Smaa-Afhandlinger, men aldrig ladet Noget trykke. Han blev kjed af den Snak om, at jeg var færdig, naar han dog ikke kunde faae Manuscriptet. Jeg blev kjed af hans idelige Anmodninger og ønskede, at Fanden havde alle Løfter. Da gik hans Tidsskrift ind af Mangel paa Subscribenter, og jeg takkede Guderne, jeg følte mig atter let, ikke generet af noget Løfte.

Dette var Anledningen til, at denne Kritik kom til Verden som en Virkelighed for mig selv, som en Mulighed for min Ven, Redakteuren, en Mulighed, der dog senere forvandlede sig til en Umulighed. Der gik atter et Aars Tid, og i den Tid var jeg accurat bleven et Aar ældre. Dette er nu ikke videre mærkeligt; thi som det gik mig, saaledes gik det formodentlig de fleste Andre. Men eet Aar kan undertiden have mere at betyde end et andet, mere at betyde end at man bliver et Aar ældre. Dette var her Tilfældet. Ved Udgangen af hiint Aar befandt jeg mig i et nyt Afsnit af mit Liv, i en ny Illusionens Verden, der kun bliver unge Mandfolk til Deel. Naar man nemlig hører til »Læsernes Sect,« naar man paa en eller anden Maade distinguerer sig som en flittig og opmærksom Læser, saa voxer Sandsynligheden hos Andre for, at der kan komme en Smule Forfatter ud af En, thi det er som Hamann siger: »aus Kindern werden Leute, aus Jungfern werden Bräute, aus Lesern werden Schriftsteller.« Nu begynder der et rosenfarvet Liv, der har megen Lighed med en Piges første Ungdom. Redakteurer og Forlæggere begynde at gjøre Cour. Det er en farlig Periode, thi Redakteurernes Tale er meget forførerisk, og snart er man i deres Magt, men de bedrage kun os stakkels Børn, og saa, ja saa er det bag efter. Vogt Dig da, unge Menneske, gaa ikke for meget til Conditorer og Restaurateurer; thi der spænde Redakteurerne deres Garn. Og naar de da see et ungt uskyldigt Menneske, der snakker frisk væk fra Leveren, Løst og Fast, som ingen Forestilling har, om det er noget bevendt hvad

---

Hamann] »Leser und Kunstrichter«, Werke, herausg. v. F. Roth, II S. 397 (»und aus Lesern entstehen S.«).

han siger eller ikke, men blot fryder sig ved at lade Talen frit bryde frem, ved at høre sit Hjerte banke idet han taler, banke i det Sagte, da træder en mørk Skikkelse hen til ham, og denne Skikkelse er en Redakteur. Han har et fiint Øre, han kan strax høre, om det, der siges, kan tage sig ud paa Prent, eller ikke. Da frister han det unge Blod, han viser ham det Uforsvarlige i, saaledes at kaste sine Perler bort, han lover ham Penge, Magt, Indflydelse, selv hos det smukke Kjøn. Hjertet er svagt, Redakteurens Ord skjønne, og snart er han fangen. Nu søger han ikke mere de eensomme Steder for at sukke, han iler ikke glad hen til Ungdommens Tumleplads for at beruse sig i Talen, han er taus, thi den, der skriver, taler ikke. Han sidder bleg og kold paa sit Arbeidsværelse, han skifter ikke Farve ved Ideens Kys, han rødmer ikke som den unge Rose, naar Duggen synker i dens Bæger, han har intet Smiil, ingen Taare, roligt følger Øiet Pennens Gang over Papiret, thi han er Forfatter og ikke mere ung.

Ogsaa min Ungdom har været udsat for Anfægtelser af den Art. Dog troer jeg at turde give mig selv det Vidnesbyrd, at min Modstand har været uforfærdet. Hvad der har hjulpet mig er, at jeg gjorde Erfaring i en meget ung Alder. Den Redakteur, der modtog mit første Løfte, var meget venlig imod mig, men dog forekom det mig bestandigt, som var det en Gunst, en Ære, der blev mig til Deel, at man vilde modtage en Artikel fra min Haand, som om man mellem det unge Mandskab pegede paa mig og sagde: med Tiden kan der nok blive Noget af ham, lad ham forsøge sig, det er en Opmuntring for ham, at der vises ham den Ære. Fristelsen var da ikke saa stor, og dog lærte jeg alle de forfærdelige Følger af et Løfte at kjende. Af et ungt Menneske at være var jeg da ualmindeligt rustet mod Fristelsen og turde derfor temmelig hyppigt komme hos Conditorer og Restaurateurer. Faren maatte da komme fra en anden Kant, og den udeblev heller ikke. Det træffer sig, at En af mine Conditor-Bekjendtskaber beslutter sig til at blive Redakteur; hans Navn vil man finde paa dette Tidsskrifts Titelblad. Aldrig saasnart havde han fattet denne Idee og aftalt det Fornødne med Forlæggeren, førend han en Aften sætter sig til sit Skriverbord, skriver den hele Nat igjennem — Breve til alle mulige Mennesker om Bidrag. Et saadant Brev, affattet i de forbindtligste Udtryk, fulde af de meest glimrende Udsigter, modtog ogsaa jeg. Imidlertid gjorde jeg kjæk Modstand, men lovede ham derimod paa enhver Maade at være ham til Tjeneste i at sætte Lidt til eller tage Lidt fra i de indsendte Artikler. Han selv arbeidede ufortrødent paa den første Artikel, der skulde aabne

Tidsskriftet. Han var saa godt som færdig med den og havde nu den Godhed at vise mig den. Vi tilbragte en meget behagelig Formiddag, han syntes tilfreds med mine Bemærkninger, forandrede Et og Andet. Stemningen var ypperlig, vi spiste Frugt, Confecturer og drak Champagne, han fornøiede mig ved sin Artikel, jeg syntes at tilfredsstille ham ved mine Observationer, da vil min uheldige Stjerne, at idet jeg bøier mig hen for at tage en Apricos, vælter jeg Blækhuset over det hele Manuscript. Min Ven blev som en Rasende. »Det Hele er forspildt; det første Hefte af mit Tidsskrift kommer ikke ud til den bestemte Tid, min Credit er forspildt, Subscribenterne falde fra, Du veed ikke, hvor meget Arbeide man har for at faae Subscribenter, og naar man saa har faaet dem, saa er de dog ligesom hvervede Tropper troløse og benytte enhver Leilighed til at slippe fra En. Alt er tabt, der er intet Andet for, Du maa levere en Artikel. Jeg veed, Du har Manuscripter liggende, hvorfor vil Du ikke lade dem trykke, Du har jo Din Kritik over den første Kjærlighed, lad mig faae den, jeg skal gjøre den færdig; jeg beder Dig, jeg besværger Dig ved vort Venskab, ved min Ære, ved mit Tidsskrifts Fremtid«.

Han modtog Artiklen og mit Blækhorn blev da Anledningen til, at min lille Kritik blev en Virkelighed, der nu er — jeg siger det med Gru — *publici juris*.

— - —

Skulde man med faa Ord antyde den moderne, især den Scribeske Comedies Fortjeneste i Forhold til den ældre, saa kunde man maaskee udtrykke denne saaledes: den poetiske Figurs personlige Gehalt bliver commensurabel for Dialogen, Monologens Udgydelser gjøres overflødige; den dramatiske Handlings Gehalt bliver commensurabel for Situationen, novellistiske Oplysninger gjøres overflødige; Dialogen endelig bliver hørlig i Situationens Gjennemsigtighed. Der bliver da ingen Oplysninger nødvendige for at orientere Tilskueren, intet Ophold i Dramaet nødvendigt for at give Vink og Beretninger. Saaledes gaaer det til i Livet, hvor man hvert Øieblik behøver forklarende Noter; men saaledes bør det ikke gaae til i Poesien. Tilskueren kan da sorgløst nyde, uforstyrret indsuge det dramatiske Liv. Men idet det nyere

---

publici juris Offenlighedens Ejendom, offenliggjort.

Drama saaledes synes at fordre mindre Selvvirksomhed hos Tilskueren, fordrer det dog paa en anden Maade maaskee mere, eller rettere sagt det fordrer det ikke, men hævner Forglemmelsen deraf. Jo ufuldkomnere den dramatiske Form eller Dramaets Bygning er, desto hyppigere bliver Tilskueren pirret op af sin Søvn, saafremt han sover. Naar man bliver skumplet paa en maadelig Landevei, hvor snart Vognen støder an mod en Steen, snart Hestene blive hængende i Krattet, saa er der ikke god Leilighed til at sove. Er Veien derimod en Farimags-Vei, saa kan man ret have Tid og Leilighed til at see sig om, men ogsaa mere ugeneert falde i Søvn. Saaledes med det nyere Drama, Alt skeer saa let og hurtigt, at Tilskueren, naar han ikke bringer lidt Attention med, gaaer Glip af Meget. Vel er det sandt, at et Femacts-Stykke af den ældre Comedie og et Femacts-Stykke af den nyere vare lige længe; men Spørgsmaalet bliver altid, om der skeer lige meget.

Videre at udføre denne Undersøgelse kunde vel have sin Interesse, men ikke for denne Anmeldelse; mere detailleret at eftervise det i Scribes Theater kunde vel have sin Betydning, men jeg troer, at den nøiagtigere Omtale af det lille Mesterværk, der er Gjenstand for nærværende Betragtning, vil være tilstrækkelig. Jeg vil saameget hellere dvæle ved nærværende Stykke, som man ikke kan negte, at man stundom i andre af Scribes Dramaer savner den fuldkomne Correcthed, idet Situationen bliver søvnig og Dialogen eensidig snaksom. Den første Kjærlighed derimod er et Stykke uden Lyde, saa fuldendt, at det alene maatte gjøre Scribe udødelig.

Vi ville først lidt nærmere betragte Personerne i dette Stykke i deres Enkelthed, for senere at see, hvorledes Digteren har vidst at lade deres Individualiteter blive aabenbare i Replik og Situation, og det uagtet hele Stykket kun er en Skizze.

Dervière, en rig Jernstøber og Enkemand, har kun en eneste Datter, »en lille Jomfru paa 16 Aar.« Enhver billig Fordring af ham paa at ansees for en brav og honnet Mand, der har mange Penge, maa vistnok respecteres, hvorimod ethvert Forsøg paa at være Mand, at være en Fader, »der ikke forstaaer Spøg,« maa ansees for mislykket. Det strander ogsaa paa hans Datter, uden

---

En lille Jomfru osv.] siger Dervière om Datteren i 1. Scene; sammesteds siger han i Anledning af Rinvilles Frieri: Men fra nu af forstaaer jeg ingen Spøg. I 6. Scene siger Dervière til Rinville om Emmeline: Dersom jeg vilde forsøge paa at narre hende, saa er jeg vis paa at hun gjettede det strax, thi hun gaaer ud og ind ad mig med Træskoe.

hvis Minde og Bifald han neppe tør ansee sig for et Fornuftvæsen. »Hun gaaer ud og ind ad ham med Træskoe,« og han viser et ualmindeligt Anlæg til at forstaae Spøg, da hendes Lune i Eet væk leger Blindebuk med hans faderlige Værdighed.

Hans eneste Datter Emmeline er nu 16 Aar gammel. En nydelig, indtagende lille Pige, men en Datter af Dervière og opdragen af Tante Judithe. Hun har opdraget og dannet hende ved Romaner, og Faderens Riigdom har gjort det muligt at bevare denne Dannelse uforstyrret af Livets Virkelighed. Alt i Huset lystrer hendes Lune, hvis Ustadighed man blandt Andet kan see af Tjeneren Lapierres Monolog i tredie Scene. Med Judithes Dannelse har hun levet i Faderens Huus uden synderligt Kjendskab til Verden, og ikke savnet Leilighed til at indspinde sig selv i et Væv af Sentimentalitet. Hun er opdraget med hendes Fætter Charles, han var hendes Legekammerat, hendes Alt, det fornødne Supplement til Tantens Romaner. Med ham har hun gjennemgaaet det Læste, paa ham har hun overført Alt, da han i en meget ung Alder forlod hende. Deres Veie skiltes ad, de leve nu fjernede fra hinanden, kun forenede ved »et helligt Løfte.«

Roman-Dannelse har Charles tilfælleds med sin Cousine, Livsvilkaar derimod ikke. I en meget ung Alder bliver han sendt ud i Verden, har kun 3,000 Francs om Aaret (cfr. sjette Scene), og seer sig da snart nødsaget til, om muligt at gjøre sin Dannelse frugtbringende i Verden. Hans Bestræbelser i denne Henseende synes ikke at have taget et heldigt Udfald, snart har Virkeligheden reduceret ham og hans Theorier *in absurdum*: den haabefulde Charles er bleven en liderlig Krabat, et forulykket Subject, et forfeilet Geni. En saadan Figur er i og for sig af saa megen dramatisk Virkning, at det er ubegribeligt, at man saa sjeldent seer den benyttet. En Fusker af en Theaterdigter vil imidlertid let fristes til at opfatte den aldeles abstrakt: et forulykket Subject overhovedet. Saaledes gaaer det ikke Scribe, men han er ei heller Fusker, men Virtuos. For at en saadan Figur skal have Interesse, maa man bestandigt ahne, hvorledes det er gaaet til; han har nemlig i strengere Forstand end andre Mennesker en Præexistens. Denne maa man endnu øine i hans Forfeilethed og saaledes see Muligheden af hans Depravation. Det er imidlertid ikke saa let gjort

---

Monolog] hvori det bl. a. hedder: Jomfruen bryder sig heller ikke om nogen Ting; saasnart hun faaer et Indfald, strax maa jeg tilhest. et helligt Løfte] 1. Scene. Emmeline: thi deels mindes jeg det hellige Løfte, jeg har gjort ham.

som sagt, og man kan ikke noksom beundre den Virtuositet, med hvilken Scribe veed at lade det komme frem, ikke i evindelig Monolog, men i Situation. Charles er overhovedet maaskee een af de genialeste Figurer, Scribe har bragt paa Scenen; hver af hans Repliker er Guld værd, og dog har Digteren kastet ham hen som en flygtig Skizze. Charles er ingen Abstraktion, ikke en ny Charles, men man fatter strax, hvorledes det er gaaet til, man seer i ham Conseqventsen af hans Livs Præmisser.

Frugten af Roman-Dannelsen kan være en dobbelt. Enten fordyber Individet sig mere og mere i Illusionen, eller det kommer ud deraf og taber Troen paa Illusionen, men vinder Troen paa Mystificationen. I Illusionen er Individet skjult for sig selv, i Mystificationen er det skjult for Andre, men begge Dele ere Følger af en Romandannelse. Det ligger en Pige nærmest at fordybe sig i Illusionen, saaledes har Digteren ogsaa ladet det gaae med Emmeline, og hendes Liv er i denne Henseende begunstiget. Anderledes med Charles. Han har tabt Illusionen; men skjøndt paa mange Maader bragt i Knibe af Virkeligheden, har han dog ikke ganske udsvedt sin Romandannelse. Han troer, han kan mystificere. Naar derfor Emmeline taler om Sympathier, der gaae langt over Faderens Forstand, saa hører man strax Roman-Læserinden; men man finder i Charles's Repliker ikke mindre correcte Reminiscentser af hans Dannelse. Han tiltroer sig ualmindelige Gaver til at mystificere; men denne Tro paa Mystificationen er ligesaa romantisk som Emmelines Sværmeri. »Efter otte Aars Omflakken kommer han incognito tilbage; han har naturlig Forstand og Læsning, og veed, at der gives fem eller sex Maader, hvorpaa man kan bevæge en Onkels Hjerte; men Hovedsagen er at man er ukjendt, det er en nødvendig Betingelse.« Man hører strax Roman-Helten. At Charles skulde tiltroe sig Behændighed nok til at narre et saadant Mæhæ som hans Onkel er, det var ganske i sin Orden; men det er ikke derpaa Charles reflekterer, han taler om Onkler i Almindelighed, om fem à sex Midler i Almindelighed og om den Betingelse i Almindelighed at være ukjendt. Hans Tro paa Mystificationen er da ligesaa phantastisk som Emmelines Illusion, og man gjenkjender i Begge Judithes Skole. Charles's Overspændthed i denne Henseende

---

taler om Sympathier osv.] 7. Scene. Emmeline (til Dervière, som erklærer, at han ikke kunde gjenkjende den formentlige Charles): Ja Du! det er en anden Sag, men jeg! der gives Sympathier, som aldrig bedrage; det vilde Tante Judithe have kunnet forklare dig. Efter otte Aars Omflakken osv.] to Repliker af Charles om sig selv (12. Scene).

faaer man et godt Begreb om derved, at han uagtet alle disse ypperlige Theorier ikke er istand til at hitte paa det Allermindste, og maa lade sig raade af den intet mindre end sværmeriske Rinville. Hans Tro paa Mystificationen er da ligesaa ufrugtbar som Emmelines paa Illusionen, og derfor har da ogsaa Digteren ladet dem Begge komme til det samme Resultat, nemlig til det modsatte af det, de troede at arbeide dem hen til, thi Emmelines Sympathi og Charles's Mystification bevirker gerade det Modsatte af hvad de troe den skal bevirke. Dette skal jeg senere udvikle.

Skjøndt Charles nu paa Illusionens Bekostning har vundet Troen paa at mystificere, saa har han dog beholdt Lidt tilbage af hiin, og det er det Andet, hvorpaa man i den forulykkede Charles gjenkjender Judithes Elev og Emmelines Legekammerat. Sit eget Liv veed han trods al dets Elendighed og Ubetydelighed at opfatte i en romantisk Forklarelse. Han betragter sin Ungdom, da han gik ud i Verden som »en høist elskværdig Cavaleer, en ung Mand af den bedste Tone, fuld af Ild og Liv og Gratie, udsat for store Efterstræbelser af Kjønnet.« Selv den Historie med Pamela har i hans Øine et romantisk Udseende, skjøndt Tilskueren meget godt ahner, at Charles egentlig har været til Nar. Man vil let see, hvorfor jeg gjorde Mystificationen til det Fremherskende for Charles; thi den Illusion, han er i, er egentlig en Illusion med Hensyn til sin Gave at mystificere. Man seer atter her Roman-Helten. Der er en uforlignelig Sandhed i Charles. I Forhold til Folk i Almindelighed har et saadant forulykket Subject noget Fornemt, han er berørt af Ideen, hans Hjerne er ikke ubekjendt med phantastiske Forestillinger. En saadan Figur er derfor ret egentlig comisk, fordi hans Liv ligger under det Almindelige, ligger i Usselhed, og dog troer han, at han udfører det Overordentlige. Han troer, at Historien med Pamela er et »Eventyr,« og dog fatter man en Mistanke, om det ikke snarere er hende, der har taget ham ved Næsen, man fristes næsten til at troe, at han er mere uskyldig end han selv troer, at Pamela har havt andre Grunde til at forfærde ham »med Skræddersaxen« end hendes krænkede Kjærlighed, ja at disse Grunde vel endog laae udenfor hans Forhold til hende.

---

maa lade sig raade] 12. Scene. Rinville. Skal jeg give dem et Raad? Charles. Jeg forlanger ikke bedre (R. tilraader saa Navnebytningen). en høist elskværdig osv.] saaledes skildrer Charles i Rinvilles Navn sig selv overfor Emmeline i 16. Scene. Pamela] en Sypige, som efter Charles' Fortælling sammesteds har tvunget ham til Ægteskab ved Trusler om at dræbe sig med »et Uhyre af en Skræddersax«. Han kalder det Charles' »sidste Eventyr«.

Endelig gjenkjender man i det forulykkede Subject den oprindelige Charles paa Grund af en lav-comisk Rørelse, en Blødhed, der troer paa store Følelser og bevæges af dem. Da han hører, at Onkelen har betalt Vexlen, udbryder han: »Ja, Naturens og Blodets Baand ere hellige«*). Han er virkelig bevæget, hans romantiske Hjerte er rørt, hans Følelse giver sig Luft, han bliver sværmerisk! »Ja, tænkte jeg ikke nok, enten har man en Onkel eller man har ingen.« Der er ikke Spor af Ironi i ham, det er den ferskeste Sentimentalitet; men derfor er den comiske Virkning i Stykket uendelig. Da Cousinen beder Faderen om Tilgivelse for den formeentlige Charles, udbryder han rørt, med Taarer i Øiet: o, den gode Cousine! Han har ikke ganske tabt Troen paa, at der i Livet som i Romanen er ædle qvindelige Sjæle, hvis ophøjede Resignation kun kan afpresse En Taarer. Denne Tro vaagner nu med sit fordums Sværmeri.

Jeg har med Flid dvælet lidt længere ved Charles, fordi han er fra Digterens Haand en saa fuldendt Figur, at jeg troer, jeg kunde skrive en heel Bog om ham, blot ved at knytte mig til hans Replikker. Man troer maaskee, at Emmeline er den sentimentale og Charles derimod blevén klog paa Verden? Ingenlunde. Deri ligger netop Scribes uendelige Vittighed, at Charles paa sin Viis er ligesaa sentimental som Emmeline, saa begge to lige kraftigt vise sig som Discipler af Tante Judithe.

Den gamle Dervière, hans Datter og Charles, danne nu i Forening en aldeles phantastisk Verden, om de end i en anden Forstand alle ere Figurer, grebne ud af Livet. Denne Verden skal bringes i Forhold til Virkeligheden, og dette skeer ved Hr. Rinville. Rinville er en ung dannet Mand, der har reist udenlands. Han er i den Alder, da det kunde synes passende ved et Giftermaal at foretage sig et for hele Livet afgjørende Skridt. Han har

*) Dersom Læseren er meget bevandret i Stykket, vil han have havt Leilighed til at glæde sig over det poetiske Tilfælde, der vil, at Rinville i den første Scene, hvor han forestiller Charles, reproducerer ham saa poetisk sandt, at hans Tale bliver en Art Bugtalen af uendelig comisk Virkning, fordi det er, som saae og hørte man den sentimentalt-bedunstede Charles bevæget declamere disse Ord: »Er da Blodets Røst kun en Indbildning? Taler den ikke til Deres Hjerte? Siger den Dem ikke, min dyrebare Onkel . . . . (cfr. sjette Scene).

Ja, Naturens osv.] 12. Scene. Repliken fortsættes: »Ja det tænkte jeg nok, jeg tænkte ved mig selv: enten har man en Onkel« osv. o, den gode Cousine] 18. Scene.

overveiet den Sag med sig selv og fæstet sit Blik paa Emmeline. Han er for forstandig paa Verden til at være sværmerisk, hans Giftermaal er et vel overlagt Skridt, som han beslutter sig til af flere Grunde. For det Første er Pigen riig og giver Udsigt til 50,000 Francs i aarlig Rente; for det Andet er der et venskabeligt Forhold mellem Pigens Fader og hans Fader; for det Tredie har han i Spøg yttret, at han nok skulde beseire denne knibske Skjønhed; for det Fjerde er det virkelig en elskværdig Pige. Den Grund kommer sidst, den er en senere tilkommen Note.

Vi have saaledes betragtet de enkelte Kræfter i Stykket, og gaae nu over til at undersøge, hvorledes disse maae stilles i Forhold til hverandre for at vinde dramatisk Interesse. Her vil man ret faae Leilighed til at beundre Scribe. Stykket maa lægges an paa Emmeline, derom kan ingen Tvivl være. Emmeline er overhovedet vant til at herske, det er derfor i sin Orden, at hun ogsaa i Stykket er den Dominerende. Hun har alle mulige Egenskaber til at blive en Heltinde, dog ikke substantielt, men i negativ Forstand. Hun er da comisk, og ved hende Stykket et Lystspil. Hun er vant til at herske, som det sømmer sig en Heltinde, men det, hun behersker, er en Nar af en Fader, Tjenestetyende o. s. v. Hun har Pathos, men da dens Indhold er Nonsens, saa er hendes Pathos væsentlig Snak; hun har Lidenskab, men da dens Indhold er et Phantom, saa er hendes Lidenskab væsentlig Galskab; hun har Sværmeri, men da dets Indhold er Intet, saa er hendes Sværmeri væsentlig Pjattethed; hun vil bringe sin Lidenskab ethvert Offer, det er, hun vil offre Alt for Intet. Som comisk Heltinde er hun uforlignelig. Hos hende dreier Alt sig om en Indbildning, og Alt udenfor hende dreier sig igjen om hende og dermed om hendes Indbildning. Man seer let, hvor fuldendt comisk det hele Anlæg maa blive, man skuer ind deri, som skuede man ned i en Afgrund af Latterlighed.

Emmelines Indbildning gaaer ud hverken paa mere eller mindre, end at hun elsker sin Fætter Charles, som hun ikke har seet siden hun var otte Aar gammel. Det Hoved-Argument, ved hvilket

---

af flere Grunde] 5. Scene. Rinville. . . . . Pigen skal være smuk og elskværdig, og hun har en betydelig Formue, hun har Ord for at være knibsk . . . . jeg talte ogsaa derom til mine Venner i Paris, ja jeg undlod ikke at prale lidt med min tilkommende Erobring . . . . dersom hun behager mig, vil jeg forsøge paa om jeg ikke kan fortrænge min Medbeiler. — 1. Scene. Dervière . . . naar man . . . har 50,000 Francs i aarlig Rente. Hovedargument] 1. Scene. Emmeline (til Dervière) . . . kun den første Kjærlighed er sand Kjærlighed, og man elsker kun een Gang i Livet: det har Tante Judithe ofte nok sagt mig.

hun søger at værne om sin Illusion, er følgende: den første Kjærlighed er den sande Kjærlighed, og man elsker kun eengang.

Som Forfægter af den første Kjærligheds absolute Gyldighed er Emmeline Repræsentant for en talrig Classe af Mennesker. Man mener vel, at det kan være muligt at elske meer end eengang; men den første Kjærlighed er dog væsentlig forskjellig fra enhver anden. Dette kan ikke forklares paa anden Maade end ved at antage, at der er en medlidende Dæmon til, der har skjænket Mennesket lidt Forgyldning til at pynte paa Livet med. Den Sætning nemlig, at den første Kjærlighed er den sande Kjærlighed, er meget føielig og kan paa mange Maader komme Menneskene til Hjælp. Er man ikke saa heldig at komme i Besiddelse af hvad man ønsker, saa har man dog den første Kjærligheds Sødme. Er man saa uheldig at elske flere Gange, saa er dog hver Gang den første Kjærlighed. Sætningen er nemlig en sophistisk Sætning. Elsker man tredie Gang, saa siger man: denne min nuværende Kjærlighed er dog først min sande Kjærlighed, men den sande Kjærlighed er den første, *ergo* er denne tredie Kjærlighed min første. Det Sophistiske ligger i, at Bestemmelsen: den første, paa eengang skal være en qvalitativ og en numerisk Bestemmelse. Naar en Enkemand og en Enke slaae deres Pjalter sammen, naar hver bringer fem Børn med, saa forsikkre de dog hinanden paa Bryllupsdagen, at denne Kjærlighed er deres første Kjærlighed. Emmeline vilde i sin romantiske Orthodoxi med Afsky see paa en saadan Forbindelse, den vilde være hende en løgnagtig Afskyelighed, der var hende ligesaa vederstyggelig som et Ægteskab mellem en Munk og en Nonne var det for Middelalderen. Hun opfatter Sætningen numerisk og med en saadan Samvittighedsfuldhed, at hun mener, et Indtryk i hendes ottende Aar er afgjørende for hele Livet. Paa samme Maade opfatter hun den anden Sætning: man elsker kun eengang. Denne Sætning er imidlertid ligesaa sophistisk og ligesaa elastisk. Man elsker flere Gange, og hver Gang benegter man de foregaaende Ganges Gyldighed, og saaledes paastaaer man dog Rigtigheden af den Sætning, at man kun elsker eengang.

Emmeline fastholder da sin Sætning numerisk bestemmet, Ingen kan modbevise hende; thi Enhver, som vover derpaa, frakjender hun Sympathi. Hun maa nu gjøre Erfaring, og Erfaringen modbeviser hende. Spørgsmaalet bliver, hvorledes man paa dette Punkt skal forstaae Digteren. Det viser sig, at hun elsker Rinville, ikke Charles. Svaret herpaa vil være afgjørende til at bestemme, om Stykket er i uendelig Forstand comisk, eller i endelig Forstand moraliserende. Som bekjendt ender Stykket med, at Emmeline

vender sig fra Charles til Rinville, rækker ham Haanden og siger: »det var en Feiltagelse, jeg forvexlede det Forbigangne med det Tilkommende.« Dersom nu Stykket i endelig Forstand er moraliserende, saaledes som det vel i Almindelighed forstaaes, saa er det Digterens Mening i Emmeline at skildre en barnagtig, forskruet Pige, der har sat sig det fast i Hovedet, at hun kun elskede sin Charles, men som nu kommer til bedre Forstand, helbredes for sin Sygdom, gjør et fornuftigt Parti med Hr. Rinville og lader Tilskueren haabe det Bedste af hendes Fremtid, at hun vil blive en driftig Huusmoder o. s. v. o. s. v. Er dette Meningen, saa forvandles den første Kjærlighed fra et Mesterstykke til en scenisk Ubetydelighed, under den Forudsætning, at Digteren nogenlunde har motiveret hendes Forbedring. Da dette ikke er Tilfældet, saa bliver Stykket, som Hele betragtet, et maadeligt Stykke, og man maa beklage, at de glimrende Enkeltheder i det ere spildte.

At Scribe paa ingen Maade har motiveret hendes Forbedring skal jeg nu vise. Rinville beslutter at udgive sig for Charles. Det lykkes ham at bedrage Emmeline. Han gaaer ganske ind i den formeentlige Charles's Sentimentalitet, og Emmeline er ude af sig selv af Glæde. Det er altsaa ikke ved sin Person at Rinville indtager hende, men ved Charles's Søndagsklæder. Ja selv om det istedetfor en fingeret Charles havde været den virkelige, selv om han havde seet aldeles ligesaadan ud som Rinville, saa er der ved denne Figurs Optræden ikke kommet noget nyt Motiv til for at elske. Tvertimod hun elsker ham med en objectiv mathematisk Kjærlighed, fordi han congruerer med det Billede, hun selv har dannet. Rinville har da egentlig slet intet Indtryk gjort paa Emmeline. Hvor afmægtig han er viser sig ogsaa derved, at da han ikke har Ringen, elsker hun ham ikke, da han faaer Ringen, elsker hun ham igjen, hvoraf fremgaaer en Sandsynlighed for, at denne Ring er for Emmeline en magisk Ring, og at hun vilde elske Enhver, der traadte op med den Ring. Da Emmeline endelig faaer at vide, at Charles er gift, beslutter hun at ægte Rinville. Dersom dette Skridt nu paa nogen Maade skulde tyde paa en Forandring hos hende, ja hvad mere er, paa en Forandring til det Bedre, saa maatte det paa den ene Side være lykkedes Rinville at behage hende ved sin egen Elskværdighed, der i Stykket maatte sees at være af en bedre Bonitet end Charles's, paa den anden Side maatte det være lykkedes ham at opløse og forklare hendes theoretiske Forhærdelse angaaende den første Kjærligheds absolute Gyldighed. Ingen af Delene er Tilfældet. Rinville træder op som Charles og behager hende kun forsaavidt han ligner ham. Og det Billede, hun har af

Charles, er ikke et storartet Phantasi-Stykke, som der hørte en poetisk Figur til at fylde, nei, hendes ideale Charles er kjendelig paa en Mængde Tilfældigheder, især paa en Ring paa Fingeren. Kun ved sin Lighed med Charles behager han hende, og han kommer ikke til at udfolde en eneste ham eiendommelig Elskværdighed, der kunde gjøre Indtryk paa Emmeline. Hun seer overhovedet slet ikke Rinville men kun sin egen Charles. Hun er paa det Punkt, at hun elsker Charles og afskyer Rinville, hvem af dem der er den Elskværdigste afgjør hun ikke ved at see dem, det er afgjort længe iforveien. Da Charles træder op som Rinville, finder hun ham »modbydelig.« I denne Dom maa nu Tilskueren give hende Ret; men det synes ikke at være Digterens Mening at tilskrive den stort Værd; hun veed, at han er modbydelig, før hun seer paa ham, hun seer neppe paa ham og finder det bestyrket. Digteren vil snarere vise hendes Dom om den formeentlige Rinville som en Vilkaarlighed, og derfor lader han den bestandig parodieres af Faderens Dom. Faderen finder slet intet Indtagende ved den formeentlige Charles, derimod finder han den formeentlige Rinville høist elskværdig, Datteren omvendt; han finder det saaledes, fordi han vil det saaledes, hun ligesaa. At hun har Ret, seer Tilskueren, men hendes Dom bliver ligefuldt en blot Vilkaarlighed, og derved faaer Situationen saa megen comisk Kraft.

Det lykkes Rinville heller ikke at beseire hendes Theori. Charles er gift, ham kan hun altsaa ikke faae*), med mindre hun vil komme i Kast med Øvrigheden. Hun ægter Rinville af tvende Grunde, deels for at hævne sig paa Charles, deels for at lyde sin Fader. Disse Grunde synes ikke at tyde paa en Forandring til det Bedre. Gjør hun det for at hævne sig paa Charles, saa viser det

*) En anden Udvei lod sig maaskee finde, naar man lod Emmeline faae den Idee, at hun vilde nøies med Charles's halve Hjerte. Sligt har man jo seet i Romanerne, og det var da ikke utænkeligt, at det kunde gaae op i sin fulde Klarhed for Emmeline. Overhovedet er det mærkeligt, at den hele europæiske Literatur mangler et qvindeligt Sidestykke til Don Quixote. Skulde Tiden dertil endnu ikke være kommen, skulde Sentimentalitetens Continent endnu ikke være opdaget?

---

modbydelig] 13. Scene. Emmeline. Nei, hvad han er ækel. Dervière. Det er ikke sandt, han seer just godt ud. 14. Scene. Emmeline. Saasnart jeg saae ham, fik jeg Modbydelighed for ham. Sml. 10. Scene. Emmeline . . . . for den fremmede Mands Skyld, som jeg ikke kan udstaae; det veed jeg allerede iforvejen. af tvende Grunde] 10. Scene. Emmeline . . . saa faaer jeg Hævn over Dig, og viser min Fader Lydighed.

jo, at hun vedbliver at elske Charles, Motivet er ganske efter Romanens Logik, og man kan ingenlunde ansee hende for helbredet. Gjør hun det for at lyde Faderen, saa maa der enten være kommet et Alvor i hendes Sjæl, en Anger og Fortrydelse over, at hun har tilladt sig at have en Fader til Bedste, der dog kun havde een Svaghed, den at være for god imod hende; men dette vilde være i Modsigelse med hele Stykket — eller hendes Lydighed har sin Grund i, at hans Villie er i Harmoni med hendes Lune, og hun er da atter her uforandret.

Der skjønnes da ikke i Stykket at være det Mindste, der antyder, at hendes Valg af Rinville skal være fornuftigere end alt Andet, hvad hun gjør. Emmelines Væsen er det uendelige Pjat, hun er ligesaa pjattet ved Slutningen som i Begyndelsen, og derfor kan man udeelt forlyste sig ved hele Stykkets comiske Virkning, der fremkommer derved, at Situationen bestandig er hende imod. Hun er da ikke forbedret ved Slutningen af Stykket, ligesaalidet som Erasmus Montanus er det hos Holberg. Hun er for stor Theoretiker, for god Dialektiker (og ethvert Menneske, der har en fix Idee, er en Virtuos paa een Stræng) til at lade sig empirisk overbevise. Charles har været hende utro, hun ægter Rinville; men hendes romantiske Samvittighed gjør hende ingen Bebreidelser. Rolig turde hun træde frem for Tante Judithe, hvis denne levede, hun turde sige til hende: »Jeg elsker ikke Rinville, jeg har aldrig elsket ham, jeg elsker kun Charles, og siger endnu: man elsker kun eengang, og den første Kjærlighed er den sande Kjærlighed; men jeg har Agtelse for Rinville, derfor har jeg ægtet ham og adlydt min Fader« (cfr. 14de Scene). Da vil Judithe svare: »ret saa, mit Barn, Lærebogen tillader i en Anmærkning dette Skridt. Den siger: naar de Elskende ikke kunne faae hinanden, da bør det dem at leve stille hen, og skjøndt de ikke faae hinanden, skal deres Forhold dog have samme Betydning, som om de havde faaet hinanden, og deres Liv skal være ligesaa skjønt og i alle Maader ansees for et Samliv. Det veed jeg af egen Erfaring. Min første Kjærlighed var en Seminarist, men han kunde intet Levebrød faae. Han var min første Kjærlighed og blev min sidste, jeg døde ugift og han uden Levebrød. Naar derimod den ene Part bliver den anden utro, da har den anden Lov at gifte sig, dog saaledes, at hun gjør det paa Grund af Agtelse.«

Naar man da har Valget mellem at nedsætte Scribes Stykke til en Ubetydelighed ved at paastaae, at der findes Noget deri, som ikke lader sig eftervise, eller at glæde sig over et Mesterstykke ved at kunne forklare Alt, saa synes Valget let. Stykket er da ikke i

endelig Forstand moraliserende, men i uendelig Forstand vittigt; det har ingen endelig Hensigt, men er en uendelig Spøg med Emmeline. Derfor ender Stykket heller ikke. Da den nye Kjærlighed til Rinville ikkun er motiveret ved en Forvexling, saa er det ganske vilkaarligt at lade Stykket høre op. Enten er dette nu en Feil ved Stykket, eller en Fortjeneste. Valget er her atter let. Idet Tilskueren troer, at Stykket er forbi, at han har vundet et sikkert Fodfæste, opdager han pludselig, at det, han træder paa, er ikke noget Fast, men ligesom Enden af et Vippebræt, og idet han træder derpaa vipper han hele Stykket ud over sig selv. Der viser sig en uendelig Mulighed af Confusion, fordi Emmeline, paa Grund af sin Roman-Dannelse, er bleven übergreifende i Forhold til enhver Bestemmelse af Virkelighed. At den virkelige Charles ikke var hendes Charles, det har hun lært; men snart vil hun, naar Rinville bliver Rinville, overbevise sig om, at han heller ikke er det. Klæderne gjøre Manden, og den romantiske Habit er det, hun seer paa. Der vil da maaskee vise sig en ny Figur, der ligner Charles og saaledes fremdeles. Forstaaer man Stykket saaledes, saa er hendes Slutnings-Replik endog dybsindig, medens det i andet Fald er mig idetmindste umuligt at finde Mening i den. Hun betegner da Bevægelsens Forandring. Før laae hendes Illusion bagved hende i det Forbigangne, nu vil hun søge den i Verden og i det Tilkommende, thi den romantiske Charles har hun ikke opgivet; men hvad enten hun reiser frem eller tilbage, saa bliver hendes Expedition efter den første Kjærlighed at sammenligne med den Reise, man foretager efter sin Sundhed, hvilken, som man siger, altid er en Station forud.

Man vil da ogsaa finde det i sin Orden, at Emmeline ingen Oplysninger giver med Hensyn til hendes Theori, hvilket man ellers med Rette kunde fordre. Naar en Mand forandrer sin Tro, fordrer man en Forklaring, er han Theoretiker, fordrer man den med Rette. Emmeline er ingen læg Pige, hun er velstuderet, hun har Theori, har elsket Charles i Kraft af denne, hun har etableret den Sætning, at den første Kjærlighed er den sande. Hvorledes vil hun rede sig ud deraf? Vil hun sige, at hun aldrig har elsket Charles, men at Rinville er hendes første Kjærlighed, saa er hun i Modsigelse med sig selv, da hun jo egentlig troer, at Rinville er Charles. Vil hun sige: den første Kjærlighed var Barnestreger, den anden Kjærlighed er den sande, saa seer man let, at hun kun ved en Sophisme vil slippe fra En. Siger hun: det kommer slet ikke an paa Tallet, om det er Nummer 1 eller Nummer 2, den sande Kjærlighed er noget ganske Andet; saa maatte man spørge,

hvilken Elskværdighed hun da havde fundet hos Rinville, da den opmærksomme Iagttager ikke havde opdaget nogen anden end den, at han har været saa høflig at iføre sig Charles, for at behage hende. Skal Stykket virkelig være endt, saa maa man med Billighed fordre Oplysning om alt dette. Er det derimod Digterens Mening, at Stykket er uendeligt, saa er det en Ubillighed at fordre en Forklaring af Emmeline, da hun endnu ikke selv er kommen paa det Rene desangaaende.

Interessen dreier sig da om Emmeline og hendes Illusion. At bringe en Collision tilveie er nemt nok. Jeg vil nu et Øieblik sætte de tre Personer med Udeladelse af Charles i Forhold til hverandre, for at see, hvorvidt vi paa den Maade kunne komme. Faderen ønsker at see Emmeline gift og forsørget. Hun refuserer ethvert Forslag. Endelig foreslaaer han den unge Rinville, anbefaler ham varmere end nogen Anden, ja gjør Mine til at være bestemt. Emmeline gaaer til Bekjendelse, at hun elsker en Anden, nemlig Charles. Rinville kommer, modtager Brevet, faaer den Idee at udgive sig for Charles.

Saavidt kunde Stykket gaae med tre Personer, og vi vare ikke gaaede Glip af een af de vittigste Situationer i Stykket: Gjenkjendelsesscenen. Jeg kan her strax tage Anledning til at vise, hvorledes Scribe lader Alt fremkomme i Situation. Emmeline kommer aldrig til at give sin Sentimentalitet Luft i Monolog, men altid i Dialog og Situation. Man hører hende ikke i Eensomhed sværme for Charles. Først da Faderen trænger stærkt paa, maa hun skrifte, hvilket bidrager til at hendes Sentimentalitet tager sig bedre ud. Man hører hende ikke i Monolog repetere for sig selv hendes Kjærligheds-Reminiscentser, det skeer først i Situation. Hendes Sympathi siger hende strax, at Rinville er Charles, og med ham gjennemgaaer hun nu alle gamle Minder. En vittigere Situation lader sig neppe tænke. Rinville har Verden, og ved Hjælp af nogle ganske faa Oplysninger om Emmelines Aands-Tilstand seer han snart, at hendes Fætter Charles er en meget nebuløs og mythisk Figur. Hun har for sin Phantasi malet et Billede af Charles, der kan passe paa Alle, ligesom de Ansigter, den ene af die mehreren Wehmüller malede, passe paa enhver Ungarer. Charles's Portrait er ligesaa abstract som denne Malers National-

---

die mehreren Wehmüller: en Novelle af Clemens Brentano — Viel Lärmen um Nichts. Von Joseph Freiherrn von Eichendorff; und: Die mehreren Wehmüller und ungarischen Nationalgesichter. Von Clemens Brentano. Zwei Novellen. Berlin 1833 —, hvori det S. 86 hedder om en Portraitmaler Wehmüller: er pflegte solcher Nationalgesichter immer ein halb Hundert fertig bei sich zu führen.

Gesichter. Dette Portrait og nogle almindelige Formularer, et lille Vers ikke at forglemme, er Udbyttet af hendes Roman-Dannelse. Falskneriet er da gjort temmelig let for Rinville og lykkes over al Maade.

Man kunde nu ogsaa af disse tre Personer og deres Forhold til hinanden danne et Lystspil. Rinville havde indseet, at skjøndt han som Rinville var vel anskreven hos Faderen, saa var det dog af større Vigtighed at behage Datteren, hvis Vink Alt lystrede i Dervières Huus. Han vilde da vedblive at udgive sig for Charles. Derved havde han da vundet Fodfæste i Familien, havde Leilighed til at indtage Pigen for sig. Han turde regne paa Emmelines Herredømme over Faderen, og naar da hun havde aftvunget Faderen Tilladelse, saa maatte han have vidst at indtage Pigen i den Grad, at hun ikke vilde betænke sig igjen.

Man seer let det Ufuldkomne i dette Anlæg. For at Dervière skal bringe Datteren til at tilstaae sin Hemmelighed, maa han have trængt meget stærkt ind paa hende; thi ellers kunde hun ligesaa godt have tilstaaet den første Gang, han overhovedet talte til hende om Ægteskab. Faderen har altsaa havt mange Grunde til at ønske Rinville til Svigersøn. Jo ivrigere han er, desto mere spændes Forholdet, desto mindre sandsynligt bliver det, at han vil give sit Samtykke til, at hun faaer Charles. Paa den anden Side maa der være en dramatisk Sandsynlighed for, at Emmeline kan tage feil. Denne har Digteren opnaaet derved, at Charles er ivente og indrettet det saaledes, at hun selv bringer denne Efterretning og i samme Øieblik bliver den formeentlige Charles vaer. Faderens Forlegenhed og Iver for at skjule Charles's Ankomst bestyrker hende endmere i, at det virkelig er Charles.

Nu vil jeg tage den fjerde Person til, for at vise Anlæggets Fortræffelighed, og hvorledes den ene Situation overbyder den anden i Vittighed.

Charles iler hjem som den forlorne Søn, for at kaste sig i Onklens Arme, blive Cousinen qvit og faae sin Gjeld betalt. Men for at opnaae alt dette, maa han være incognito. Som næsten enhver Situation er en uendelig vittig Spot over Emmelines Sentimentalitet, saa er ogsaa næsten enhver Situation en ligesaa vittig Spot over Charles's Mystification. Han kommer hjem, fuld af Tillid til sine Gaver til at mystificere. Han troer, det er ham, der driver

---

et lille Vers] »Man stundom vel kan sige, at man undflyer sin Pige. Dog hænger Hjertet ved sin første Kjærlighed«, 8. Scene, hvor Emmeline forhører Rinville om sine og Charles' Minder.

Intrigen, ham, der mystificerer, og dog seer Tilskueren, at M
cationen er i Gang før Charles træder op; thi Rinville har j
rede udgivet sig for Charles. Intrigen tager da Charles med
villes Mystification trænger Charles ind i sin Mystification, c
troer Charles, at det udgaaer fra ham. Nu er der fuldko
Liv i Stykket, en i Kaadhed næsten vanvittig Krydsning af
tioner. Samtlige fire Personer ere nemlig gjensidigen mystific
Emmeline vil have Charles, Charles vil være hende qvit; (
les, Mystificatoren, veed ikke af, at Rinville udgiver sig for
og paa alle Maader søger i dette Navn at indtage Pigen. Rin
tænker ikke paa, at Charles som Rinville paa alle Maader
commenderer ham; Dervière holder paa Rinville, men den
holder paa, er Charles; Emmeline holder paa Charles, men
hun holder paa, er Rinville. Saaledes opløser hele Operation
i Nonsens. Det, Stykket dreier sig om, er Intet, det, der ko
ud af Stykket, er Intet.

Emmeline og Charles modarbeide hinanden, og dog k
de Begge til det Modsatte af det, de vilde: hun til at faae Ri
han, som vilde mystificere, til at forraade Alt.

Paa ethvert Theater, hvor den første Kjærlighed er opfø
der vistnok leet meget ad dette Stykke, men jeg tør forsikkr
theaterbesøgende Publikum, at der aldrig er leet nok.
jeg, for at erindre om en gammel Fortælling, vilde sige (
Menneske, der loe ret heftigt, enten er han gal, eller han
maaskee rettere, han seer den første Kjærlighed, saa troer jeg
at sige for Meget. Man leer stundom ad Ting og fortryde
næsten i samme Øieblik; men Situationerne i dette Stykke e
den Art, at jo mere man fordyber sig i dem, desto latterl
destomere vanvittige vise de sig. Da nu Situationen selv
højeste Grad latterlig, saa tage de i og for sig vittige Replikk
kun endnu fortræffeligere ud.

At Scribe kan skrive Replikker er for bekjendt til, a
behøver at siges. Man beundre ham derfor, men man be
ham endnu mere for den Virtuositet, hvormed han veed at
dem ind i Situationen, saa at de fremgaae af Situationen og
belyse denne. Er hans Replik en sjelden Gang lidt mindre co
saa tilkjøber han sig strax Aflad ved dens Vittighed. Man

---

en gammel Fortælling] Kong Philip III af Spanien skal have sa
en Student, som han saa læse i en Bog med idelige Udbrud af Munterhed:
er denne Student ikke klog, eller og han læser Don Quixote«: se Don Quixot
Charlotte D. Biehl, I (Kbhvn. 1776), Levnet S. 21.

dog erindre, at jeg ikke taler om alle Stykker af Scribe, men kun om »den første Kjærlighed«.

Idet den fjerde Person blev sat til, kom der en fuldstændig dramatisk Gjæring i Stoffet. Man behøver ikke at frygte, at Stoffet skal komme til at mangle Liv, men snarere at Livet i det skal blive altfor kaad og utilbøieligt til at lystre Tøilen. Enhver Situation maa have sin Tid, og dog maa man i den mærke Stykkets indre Uro. At Scribe heri er Mesteren, er det, jeg nu til Slutning vil vise ved at gjennemgaae de enkelte Situationer. Læseren maa tilgive, om jeg skulde blive lidt for vidtløftig, det har sin Grund i min Jalousi paa Scribe og min Mistillid til Læseren. Min Jalousi paa Scribe tilhvisker mig, at han aldrig kan blive forstaaet godt nok; min Mistillid til Læseren vil bringe mig til at troe, at han paa enkelte Steder ikke seer Alt. Man troer i Almindelighed, at det Comiske mere er Øieblikkets Sag end det Tragiske; man leer derad og glemmer det, medens man ofte vender tilbage til det Tragiske og hensynker deri. Det Comiske og det Tragiske kan enten være Replik eller Situation. Nogle Mennesker dvæle helst ved Repliken, bevare den i Hukommelsen og vende ofte tilbage til den. Andre dvæle helst ved Situationen, reconstruere den for Hukommelsen. Disse Sidste ere de contemplative Naturer. Disse ville heller ikke negte, at en comisk Situation har noget ligesaa Fyldestgjørende for Intuitionen, ja at den, naar den ellers er correct, mere frister En til at fordybe sig i den end den tragiske. Jeg har hørt og læst mange Tragedier, men kan kun erindre en ganske enkelt Replik, og ogsaa denne beskjeftiger mig mindre, Situationen derimod kan jeg i al Stilhed sidde og hensynke i. Jeg vil tage et Exempel. Da Clärchen i Goethes Egmont faaer at vide, at Egmont er fangen, da træder hun frem for at tale til Hollænderne, for at bevæge dem til at gjøre Oprør. Hun er forvisset om, at hendes Veltalenhed vil ryste dem, og dog staae Hollænderne ret som Hollændere, urørte, blot betænkte paa at luske fra hende. Hendes Replik har jeg aldrig kunnet huske et Ord af, Situationen derimod har været mig uforglemmelig fra det Øieblik, jeg første Gang saae den. Den er som tragisk Situation fuldendt. Den skjønne unge Pige, poetisk ved sin Kjærlighed til Egmont, beaandet af Egmonts hele Væsen, skulde man troe maatte kunne bevæge den hele Verden, men ingen Hollænder forstaaer hende. Sjælen hviler i en saadan Situation med et uendeligt

---

Jalousi paa Scribe ɔ: Nidkjærhed paa S's Vegne. Goethes Egmont, Beg. af 5. Akt.

Veemod; men den hviler, Contemplationen er fuldstændigt i Ro Den comiske Situation har vel en lignende Bestaaen for Contemplationen, men paa samme Tid er Reflexionen i Bevægelse indenfor og jo Mere den opdager, desto uendeligere bliver den comiske Situation ligesom inden i sig selv, desto mere svimler det for En, og dog kan man ikke lade være at stirre ind deri.

Situationerne i den første Kjærlighed ere netop af den Art Det første Indtryk af dem er allerede af en comisk Virkning, men naar man reproducerer dem for Intuitionen, da bliver Latteren stillere men Smilet mere forklaret, man kan næsten ikke faa Tanken bort derfra igjen, fordi det er som om der kom noget endn Latterligere. Denne stille Nyden af Situationen, idet man skuer ind i den omtrent som En, der ryger Tobak, skuer ind i Røgen, e maaskee en eller anden Læser ubekjendt med. Scribe er ikk Skyld deri; er det Tilfældet, saa har Læseren selv Skyld mod Scribe

Dervière trænger stærkt paa Emmeline, for at hun skal ægte Rinville, hun vedgaaer sin Kjærlighed til Charles, skrifter den høist uskyldige Forstaaelse, i hvilken hun har levet med ham faaer ved gode Ord Faderen bevæget til at skrive et Brev til Rinville, der indeholder et Afslag; Tjeneren afsendes med Brevet; Familien negter sig hjemme, Rinville træder op. Lapierre har, istedetfor at sige Domestikerne neden under Beskeed, trukket Ridestøvler paa. Rinville er altsaa indladt. Her har Scribe strax istedetfor at lade Hr. Rinville træde op og anmelde sig selv, faaet en ikke uvittig Situation, der indeholder ligesaa megen Spot over Dervière som over Emmeline. Rinville har modtaget Brevet, læser det. Her er atter Situation. Det er ikke, som ellers saa ofte, et Brev der bliver læst, saaledes at Opmærksomheden maa fæstes alene paa dets Indhold. Det er i Hr. Dervières Huus, at den tilkommende Svigersøn faaer Afslaget. Rinville fatter sin Plan Dervière træder op, Rinville udgiver sig for Charles.

Her have vi en fuldendt vittig Situation. Der kunde naturligviis ikke være nogen Gjæst Hr. Dervière mere uvelkommen end Charles. Dette ahner Rinville ikke. Hans hele Intrige viser sig da som en saare uheldig Idee. Situationen ligger ikke deri, at Rinville udgiver sig for Charles, men deri, at han har valgt den alleruheldigste, han kunde vælge, og det uagtet han nødvendi maatte troe at vælge den heldigste. Situationen ligger dernæst at Dervière har den unge excellente Rinville i sit Huus uden a ahne det. Naar man nu paaagter de i og for sig poetisk rigtig Repliker, saa vil man atter og atter komme til at nyde Situatione i en høiere Potents, fordi det Latterlige i Situationen i dem blive *klarere og* klarere. Rinville begynder i den sentimentale og

pathetiske Stiil. Om det er correct, kunde synes tvivlsomt. Han har intet nærmere Kjendskab til Charles, kan altsaa ikke vide, hvilken Maade der vilde virke meest skuffende. Han har derimod en Forestilling om Dervières Huus, og tør derfra slutte til Beskaffenheden af de øvrige Lemmer i denne Familie. Vil man ansee Begyndelsen for ucorrect, saa kan man ikke negte, at Scribe bøder paa denne Svaghed ved Replikens Vittighed og den Ahnelse, som vækkes hos Tilskueren om den virkelige Charles. Det Ucorrecte ligger da i, at Rinvilles første Tiltale er saa pathetisk, at det seer ud, som om han frygtede for ikke at være velkommen, hvilket dog Rinville ifølge det Foregaaende netop maa troe. Rinville ligner derfor lidt vel meget den virkelige Charles. Onkelen synes, trods sin øvrige Dumhed, ret godt at have opfattet Charles, han mener, at blive ham qvit ved Penge, tilbyder ham 6000 Francs om Aaret istedetfor de tidligere 3000. Man kommer herved uvilkaarlig til at tænke paa den virkelige Charles. Han vilde have priist sig meget lykkelig, med Glæde taget mod dette Tilbud. Den hele Scene vilde da have endt ligesaa pathetisk som den begyndte, han vilde have kastet sig i Onkelens Arme og udraabt: ja, Naturens og Blodets Baand ere hellige. Rinville er imidlertid ikke tjent dermed, han vedbliver i den begyndte Tone, ganske som Charles vilde have udtrykt sig, hvis han ikke havde behøvet de 6000 Francs. Onkelen beslutter sig nu til at tage ham med det Gode, vinde ham for sig, han fortæller ham oprigtigt hele Sagens Sammenhæng, holder en Lovtale over Rinville, der paa Grund af Situationen bliver parodisk. Situationen naaer sin fuldendte Høide, idet Dervière betroer Rinville, at han har tænkt paa at udfinde en eller anden List, ved hvilken han kunde gjøre Emmeline bekjendt med Rinville, uden at hun fattede Mistanke*). Modsætningen er fortræffelig. Dervière vil udtænke en List, denne List har allerede

*) Her kunde Stykket egentlig ende, vilde maaskee en opmærksom Læser tænke. Thi hvad var simplere, end at Rinville nu havde aabenbaret sig for den gamle Dervière og saaledes seilet for dobbelt Vind, hos Emmeline have gjeldt for Charles, hos Dervière for hvad han virkelig var — for Rinville. Imidlertid kan man dog ikke fortænke Rinville i, at han bevarer sit Incognito ligeoverfor Dervière; thi blot et Par Ord af ham ere tilstrækkelige til at lade ham indsee, at naar man skal spille en Intrige, skal man aldrig have Dervière til Medvider.

Rinvilles første Tiltale] 6. Scene. Rinville (afsides). Courage! Nu maa jeg see at være rørende og pathetisk. — (til Dervière) Saa De husker ikke mine Ansigtstræk? Kan otte Aars Fraværelse have gjort mig ukjendelig selv for min Families Øine?

Rinville udtænkt. Rinvilles List danner Situationen, og i denne hører man Dervières Replik. Dervière tilstaaer selv, at han ikke er meget opfindsom, hans List er saare simpel, om Charles ikke vil have den Godhed at gaae. Hvis denne List lykkedes, saa har Dervière saa omtrent gjort det Dummeste han kunde.

Rinville gaaer imidlertid ikke, derimod træder Emmeline op, med Efterretning om, at en vis Hr. Zacharias ønsker at tale med hendes Fader, Charles betræffende, der alle Øieblikke er ivente. Faderens Forlegenhed forraader Alt, hun gjenkjender Charles. Ved dette Anlæg har Digteren vundet Meget. Den Første, den foregivne Charles støder paa, er Onkelen; han maa ansees for den, der er lettest at bedrage. Han er dum, i Uro for at Charles skal komme og derfor kun altfor tilbøielig til at troe Visheden af denne sørgelige Begivenhed; han kunde heller aldrig drømme om, at Nogen kunde falde paa at udgive sig for Charles. I Forhold til ham kan derfor Rinville være dristig nok. I Forhold til Emmeline vilde det derimod være altfor dristigt vovet, da hun dog altid er en Deel fiffigere. Dertil kommer, at det vilde være uskjønt, om Rinville saa aldeles vilde tilsidesætte Decorum, og ikke mindre uskjønt fra Emmelines Side. Nu derimod har hun det usvigeligste Beviis for, at det er Charles, i Faderens Forlegenhed. Gjenkjendelsen skeer for Faderens Øine, Rinville behøver Intet at gjøre; istedetfor at skulle passe paa sin Rolle kan han forholde sig ganske rolig, thi nu har Emmeline faaet Øinene op. Hun nøder saa godt som Rinville til at være Charles, forsaavidt kan han være angerløs, og hun selv er angerløs, da Faderen er den, der har nødt hende til at antage ham derfor. Digteren har da ved dette Anlæg udbredt en vis Zarthed over Situationen, der berøver den alt Anstødeligt og gjør den til en uskyldig Spøg.

Situationen er ikke mindre vittig end den foregaaende. Dervière er ganske befippet, og dog har han selv foranlediget det Hele og hjulpet Rinville over den Vanskelighed, ligeoverfor Emmeline at udgive sig for Charles. Situationen danner tillige en Parodi paa den foregaaende; Onkelen kunde slet ikke kjende ham strax. Derimod kan hun. Det forklarer hun af en besynderlig Følelse, som hun dog ikke veed hvad var; men det var ligesom en Stemme, der hviskede til hende: han er der. (Denne Stemme er nok Faderens Stemme, der forraadte Alt). Hun forklarer det af

---

Hr. Zacharias' en Aagerkarl, der har Vexler paa Charles. Faderens Stemme; 7. Scene. Emmeline. . . . en Sag, som netop angaaer Charles. Dervière (hastig til Rinville). Som angaaer Dig? (afsides) Au! det var dumt. Emmeline. Papa! hvad siger Du?

Sympathier, som hun ikke kan forklare for sin Fader, men vel for Tante Judithe. Hvo er nu den Klogeste: Dervière, som ikke kjendte ham, som ingen Ahnelse havde, men som nu kjender ham, eller Emmeline, der strax kjendte ham. Jo mere man seer derpaa, jo latterligere det bliver. Repliken hjelper her atter Tilskueren til at fordybe sig i Situationens Latterlighed. Ovenpaa Emmelines Replik, at hun havde en saadan besynderlig Følelse, følger Dervières: »da havde jeg for min Part ikke den ringeste Ahnelse, og dersom han ikke havde sagt mig sit Navn reent ud« . . . . En saadan Replik er Guld værd. Den er saa naturlig og simpel, og dog havde maaskee ikke een blandt ti Dramatikere havt Besindighed og Øie nok for Situationen til at lade den fremkomme. En almindelig Dramatiker vilde have ladet hele Opmærksomheden hvile paa Emmeline; i den forrige Scene var han jo færdig med Gjenkjendelsen mellem Dervière og Charles. Dette Sammenspil havde han ikke frembragt, og dog bidrager dette til at gjøre Situationen saa vittig. Det er comisk, at Emmeline strax i Rinville gjenkjender Charles, men Dervières Tilstedeværelse bidrager til at gjøre Situationen ironisk. Han staaer der som et Fjog, der Intet fatter. Og hvad er dog lettest at forklare, at Emmeline ahnede det, eller at Dervière ikke ahnede det.

Nu følger Gjenkjendelses-Scenen, en af de heldigste Situationer, der lader sig tænke. Det Vittige ligger imidlertid ingenlunde i, at hun forvexler Rinville med Charles. Forvexlinger har man da ogsaa ofte nok seet paa Scenen. En Forvexling beroer paa en virkelig Lighed, hvad enten denne er Individet ubevidst, eller han selv har tilveiebragt den. Dersom dette var Tilfældet her, saa maatte jo Rinville, efterat have bestaaet Examinationen, vide nogenlunde, hvorledes Charles omtrent saae ud; thi Charles maatte jo omtrent see ud som han. Dette er imidlertid ingenlunde Tilfældet, enhver saadan Conseqvents vilde være en Taabelighed. Det Vittige ligger da deri, at Emmeline i Rinville gjenkjender En, hun ikke kjender. Det Vittige ligger ikke i, at hun gjenkjender Rinville, men at det viser sig, at hun ikke kjender Charles. Som det er gaaet Rinville, saaledes vilde det gaae ethvert Mandfolk under de samme Omstændigheder, hun vilde ogsaa have taget ham for Charles. Hun forvexler da Rinville med En, hun ikke kjender, og dette er unegtelig en meget vittig Art af Forvexling. Derfor har denne Situation en høi Grad af Sandsynlighed, hvilket man skulde troe var vanskeligt at forskaffe den. Rinville er da forsaavidt ogsaa til Nar, forsaavidt

---

Dervières] 7. Scene (ikke den mindste Anelse).

han troer at være kommen eet Skridt videre. Emmelines Charles er nemlig et x, et *desideratur*, og man seer her aabenbart, hvad der ellers skeer i Stilhed, hvorledes saadan en lille Jomfru bærer sig ad med at danne sig et Ideal. Og dog har hun elsket Charles i otte Aar, og vil aldrig elske nogen Anden.

Støder man paa en ganske enkelt Replik, der synes lidt ucorrect, saa qvitterer Scribe med en Vittighed. Saaledes Rinvilles Replik: »Gud skee Lov, jeg var bange for, at jeg var gaaet videre, end jeg ønsker.«

Emmeline gjenkjender altsaa Charles, eller rettere, hun opdager ham. Medens nemlig Rinville ikke, som man snarest skulde have formodet, faaer at vide, hvorledes Charles seer ud, saa faaer Emmeline det at vide, og det er saare viseligt indrettet, da hun ikke vidste det iforveien. Situationen er saa vanvittig, at man kan være tvivlsom, om man skal sige, at det er Rinville, der bedrager Emmeline, eller Emmeline, der bedrager Rinville; thi han er jo paa en Maade bedragen, forsaavidt som han har troet, at der virkelig er en Charles til. Men under alt dette ligger det uendelige Point i, at Scenen er en Gjenkjendelses-Scene. Situationen er ligesaa afsindig, som den Replik vilde være det, hvis et Menneske, der aldrig havde seet sit eget Billede, første Gang han saae det i et Speil vilde sige: jeg gjenkjender strax mig selv.

Emmeline og den formeentlige Charles ere i Gjenkjendelsen netop komne til det Punkt, hvor de ved Charles's Afreise bleve afbrudte, da Onkelen ved sin Nærværelse atter afbryder dem. Han har af Hr. Zacharias modtaget Oplysninger, Charles betræffende, der ikke just ere synderlig behagelige. Det gaaer nu ud over Rinville. Situationen er væsentlig den samme som tidligere; men vi ville see, hvad Digteren har vundet. Charles's Bedrifter ere af den Natur, at de slet og ret fortalte kunde virke forstyrrende i Forhold til Total-Indtrykket af Stykket. Det gjelder om at give dem et vist letsindigt Anstrøg, at de ikke komme til at virke alvorligt. Dette har Digteren opnaaet paa to Maader. Den første Efterretning, man faaer angaaende Charles's Liv, er i den niende Scene. Her er det Rinville, der har udgivet sig for Charles, ham gaaer det ud over. Tilskuerens Opmærksomhed ledes da bort fra det Udførlige i For-

---

desideratur »mangler«, »findes ikke«. Rinvilles Replik] i 8. Scene, afsides, efter følgende Replikskifte: Rinville. Og om jeg husker ret, saa stjal jeg næste Dag et nyt Kys. Emmeline. Nei! den næste Morgen reiste du jo herfra. Ved de i Texten anførte Ord har SK. i sit Exemplar af Stykket (Universitetsbibl. Pakke 4) bemærket: »ucorrect, hun var kun 8 Aar.«

tællingen hen paa Forvexlingen; istedetfor de enkelte Træk kommer man kun til at tænke paa dumme Streger i Almindelighed og paa Rinvilles Forlegenhed, og det Comiske i, at man af ham fordrer nærmere Oplysning. Den fuldstændige Efterretning faaer man af Charles's egen Mund i 16de Scene, dog ikke at forglemme, at Charles udgiver sig for Rinville. Hvad der vilde blive altfor alvorligt eller altfor frækt, hvis Charles i egen Person fortalte det, det faaer nu et comisk, næsten overgivent Anstrøg derved, at han fortæller det i Rinvilles Person, benyttende sit Incognito til at gjøre det saa phantastisk som muligt. Hvis han i egen Person havde fortalt sit Liv, vilde man fordre en Bevidsthed derover af ham, finde det i en høi Grad umoralsk, om han ikke havde den. Nu derimod, da han i en Andens Person fortæller Alt, ja endog for at ængste Emmeline, finder man hans Fortællings phantastiske Anstrøg i dobbelt Henseende poetisk rigtig.

Dervière har altsaa faaet Oplysninger, den formeentlige Charles seer sig ikke istand til at berigtige eller fuldstændiggjøre disse. Emmeline opdager da, »at han ikke mere er den Samme.« Det er noget hurtig efter at hun fuldkommen har forvisset sig om, at han ganske er den gamle. Emmeline viser sig her ret i sit Element, det er Pjat tilhobe, Alt hvad hun siger. Repliken selv fortjener en nøiere Betragtning, fordi den giver Anledning til yderligere at glæde sig over Situationen, der i al sin Latterlighed bliver belyst fra en ny Side. Den blotte Lyd af Ordet: den Samme, virker som en ny pirrende Ingredients i Situationens Vanvid, man kommer uvilkaarligt til at lee, fordi man uvilkaarligt kommer til at spørge sig selv: den Samme som hvem? Den Samme som den, han i Prøvelsens Scene viste sig at være. Man kommer da til at tænke paa, hvor ufuldkommen hiin Prøvelse var. Den Samme som hvem? Som Charles, hvem hun ikke kjendte. Dertil kommer, at naar jeg siger om En, han er den Samme eller han er ikke den Samme, saa kan jeg enten tage dette i udvortes eller indvortes Forstand, med Hensyn til hans Ydre, eller til hans indre Væsen. Det Sidste skulde man troe var især af Vigtighed for den Elskende. Nu derimod opdager man, at Prøvelsen slet ikke havde beskjeftiget sig hermed, og dog var han befunden at være den Samme. Ganske tilfældigt kommer Emmeline til at overveie, om Charles dog ikke i Henseende til Charakteren har forandret sig, og nu opdager hun,

---

Emmeline opdager] 9. Scene. »Tilforn sagde Du mig Alt, Du betroede mig hvad det skulde være! men Du har forandret Dig, Du er ikke længere den Samme.«

at han ikke er den Samme. Benegtelsen af, at han i morals
Henseende er den Samme, indeholder tillige en Affirmation af, a
han i alle andre Henseender er den Samme. Dog, Emmeline fo
klarer sig nøiere. Hun søger ikke Forandringen deri, at Charle
er bleven en Ødeland og muligt noget endnu Værre, men deri, a
han ikke betroer hende Alt, det har hun været vant til. Det
maa nu være en af hendes Roman-Ideer, som nok snarere ma
forstaaes saaledes, at hun har været vant til, ligesom i Gjenkjen
delses-Scenen, at pjatte Alt ud for ham. At Charles var vant t
at betroe hende Alt, det veed hun slet ikke af Erfaring, men a
Romaner, hvoraf man lærer, at de Elskende ingen Hemmelighede
bør have. Om Charles var et forløbent Rasphuslem, det vilde ikl
forstyrre hende, naar hun blot faaer sin erotiske Nysgjerrighed t
fredsstillet derved, at han betroer hende det. Det Forsøg, Emm
line gjør for, ved Betragtning af Charles's Charakteer, at overbevi
sig om Identiteten, maa da ansees for Pjat, der deels belys
hendes hele Væsen, deels hendes øvrige Pjat. I samme Øiebl
opgiver hun derfor denne Tankegang og faaer nu et langt sikkrer
Beviis for, at han ikke er den Samme, da hun opdager, at ha
ikke har Ringen. Nu behøver hun intet yderligere Vidnesbyr
mod ham. Hun indrømmer derfor, at han kunde have gjort hva
han vilde, det Galeste, eller med andre Ord, forandret sig sa
meget han vilde, han var dog bleven den Samme, men det, at ha
ikke har Ringen, vidner mod ham. Emmeline udmærker sig ve
en egen Art af abstrakt Tænkning. Det hun imidlertid efter o
ved Abstraktionen beholder tilbage, er ikke saameget Charles's ren
Væsen som Ringen. Emmeline er at ansee for Ringens Aand, de
lyder den, »som Ringen har paa Haand.«

Lapierre melder en ny Fremmed. Man bliver enig om, a
det maa være Rinville. Emmeline faaer Ordre at pynte sig o
udbryder nu: »Hvad det er kjedeligt. Skal jeg nu gaae og pyn
mig for den fremmede Mands Skyld, som jeg ikke kan udstaa
det veed jeg allerede i Forveien.« Ved denne Replik gjøres Ti
skueren itide opmærksom paa Ironien i en af de følgende Situ
tioner. Overhovedet kan Emmeline smigre sig med at være Ir
niens Kjæledægge. Den føier hende overalt, og bagefter har de

---

Hun indrømmer] 9. Scene. »Alt andet kunde jeg have tilgivet Dig: at D
har gjort Gjeld, at Du har trukket Vexler paa min Fader, og hvad det skuld
være; men at Du ikke har min Ring . . .« Ringens Aand] Oehlenschläger:
Aladdin, Samlede Værker (1845) XV S. 160: Ikke jeg alene, Herre, men hver
anden Lampens Aand bøier sine Knæ og lyder Den, som Lampen har i Haand.

hende til Bedste. Hun vil, at den formeentlige Charles skal være en skjøn ung Mand, Ironien føier hende, Dervière kan ikke see det, han staaer til Nar, Emmeline med Palmerne i Haanden, og dog er hun meest til Nar. Hun vil, at den formeentlige Rinville skal være en Mand, hun ikke kan udstaae, uagtet Faderen underretter hende om, at det skal være en excellent ung Mand. Ironien føier hende atter, og dog saaledes, at hun bliver til Nar.

Den 11te Scene er en Monolog af Rinville. Denne Monolog synes hellere at maatte være udeladt, da Virkningen af den i enhver Henseende er forstyrrende. Forsaavidt det var i sin Orden at lade Rinville beholde Valpladsen og blive den, der først modtager Charles, saa kunde hans Monolog forkortes. Den vilde da heller ikke blive uden Virkning. Det kunde da lyde med Digterens Ord saaledes: »Bravo! det gaaer fortræffeligt! I Klammeri med Faderen, i Klammeri med Datteren, det maa jeg rigtignok tilstaae, det er en Plan, som tegner godt.« Denne Monolog vilde da indeholde en Art objectiv Reflexion over Gangen i Stykket. Vilde Digteren ansee det for nødvendigt at gjøre Monologen lidt længere for at give Charles Tid til at komme, saa kunde han jo lade Rinville gjøre en lille Spøg med sig selv over, at han til syvende og sidst maaskee havde gjort klogere i at optræde i egen Skikkelse, og over det Pudseerlige i, saaledes at blive forvandlet fra Slethed til Slethed, Alt eftersom der indløb nye Depescher angaaende Charles. Det var da bedst at lade ham blive afbrudt i denne Overveielse af Charles's Replik i Coulissen. Saaledes som Monologen ender hos Scribe, føler man for stærkt, at nu er Monologen ude, og nu maa der komme en ny Person. Hvis Rinvilles Monolog saaledes blev afbrudt, kastedes der et nyt Lys over Charles's eventyrlige Hastværk, over det Importune i hans Optræden, hvorved han altid udmærker sig, item over den stakaandede Fjollethed, som Digteren saa uforligneligt har givet hans første Repliker Præg af.

---

hans Monolog] 11. Scene. Efter de anførte Ord fortsætter Rinville: Det gjør mig saa meget mere ondt, som det ikke længer er for Løiers Skyld at jeg spiller denne Rolle. Emmeline er høist indtagende . . . . maa jeg først være vis paa at det er mig selv hun elsker, og ikke Erindringen om Fætter Charles.

hans første Repliker] 12. Scene. Charles (i Coulissen). Tak skal I have! Jeg kunde ogsaa nok have Lyst til at hvile lidt, thi der er Intet saa Trættende som Ageposten, især naar man tager den paa fastende Hjerte. — Hr. Dervière er nok ikke tilstede? — Og hans Datter heller ikke? — Det er mig kjært. — Jo, thi jeg skulde nødvendigt tale med dem; men siden de ikke er tilstede, kan jeg imidlertid betænke mig paa, hvad jeg vil sige.

Dog dette er mindre vigtigt. Hovedfeilen ved denne Monolog er, at den Operation, som Rinville antyder, viser sig aldeles som Snak, som en blot fingeret Bevægelse. Rinville forklarer, at det er ikke mere for Løiers Skyld, at han spiller Charles's Rolle. Det har det jo aldrig været, tvertimod har han jo selv i Begyndelsen angivet tre solide Grunde for, at han maatte ønske sit Ægteskab med Emmeline bragt istand. Dernæst forklarer han, at han vil forhindre Emmeline i at forvexle ham med Charles, han vil overbevise sig om, at det er ham, hun elsker, ikke Erindringen om Charles. Dette er af yderste Vigtighed for hele Stykket, thi derved afgjøres, som ovenfor blev udviklet, om det er i endelig Forstand moraliserende eller i uendelig Forstand vittigt. Hans Operation maa da gaae ud paa, gjennem Charles's Person at lade sin egen ham eiendommelige Elskværdighed blive synlig. Dette skeer imidlertid ikke, og hvis det var skeet, saa var Stykket blevet et ganske andet. Hos Emmeline dreier Alt sig om Ringen, da han i den 15de Scene træder op med den, saa tager hun ham til Naade, erkjender ham for at være den Samme o. s. v. Rinville maa overhovedet for Stykkets Totalvirknings Skyld ikke opfattes som en poetisk Figur, hvilket heller ikke lader sig uddemonstrere af de enkelte Belysninger, der falde paa ham. Han er en Mand, der er kommen til Skjels Aar og Alder, der har solide Grunde for hvad han gjør. Der falder derfor af og til et comisk Lys over ham, fordi det viser sig, at hans solide Grunde og hans Forstand kun lidt vilde hjelpe ham til at fange en saadan lille romantisk Gazelle som Jfr. Emmeline. Selv om han var et absolut elskværdigt og for en ung Piges Hjerte farligt Menneske, over Emmeline vilde han ingen Magt faae, hun er usaarlig, kun derved virker han, at han kommer i Berøring med hendes fixe Idee, og saa ved Ringen. Men da Stykkets Hoved-Interesse vilde neutralisere hans virkelige Elskværdighed, saa er det urigtigt at accentuere hans Elskværdighed, hvilket Digteren derfor heller aldrig har gjort uden i denne ene Monolog. I den Scene, hvor Rinville har meest med Emmeline at gjøre, kan der naturligviis aldeles ikke være Tale om nogen Leilighed for ham til at udfolde sin personlige Elskværdighed. Naar en ung Pige i den Grad inclinerer for et Mandfolk, som Emmeline gjør det for ham, bestandig ved sin Bøining viser ham

---

Den Scene, hvor Rinville har meest med Emmeline at gjøre] 8. Scene, Gjenkjendelsen og Forhøret om de fælles Barndomsminder.

Leiligheden til at smutte ind i hendes Hjerte, saa maatte jo Rinville være en total Klodrian, hvis han ikke kunde komme hende til Hjelp. Denne Scene kan da saa langtfra antages at være lagt an paa at vise Rinvilles Elskværdighed, at den snarere synes at sætte ham i en lidt comisk Belysning. Rinville er aabenbart et Forstands-Menneske; han har i en foregaaende Monolog gjort sig lidt vigtig, ladet Tilskueren ligesom sine Venner i Paris forstaae, at han nok er den Mand, der kan tæmme saadan en lille Jomfru. Det lykkes ham ogsaa, det er sandt; men dersom hans Venner i Paris kunde see, hvorledes det gaaer til, saa vilde de ikke have Leilighed til at beundre hans Gaver. Hans Forstand lærer ham, at det lod sig gjøre at udgive sig for Charles. Forsaavidt maa man lade ham vederfares Ret. Nu er det skeet, nu skal han vise sin Elskværdighed, nu, tænker man, vil han faae fuldt op at gjøre, da viser det sig, at han har slet Intet at gjøre, den rapfodede Emmeline, der haster tilbage i Ungdommens Erindringer, tager Hr. Rinville med, og ethvert Mandfolk, der ikke var en complet Klods, vilde være istand til at gjøre ham det Mesterstykke efter.

Hvad her er blevet udviklet angaaende Rinvilles Person er efter min Mening af absolut Vigtighed for det hele Stykke. Der maa ikke være en eneste Figur deri, ikke et eneste scenisk Forhold, der kunde gjøre Fordring paa at overleve den Undergang, Ironien lige fra Begyndelsen af bereder Alt deri. Naar da Tæppet falder, da er Alt glemt, kun Intet bliver tilbage, og det er det Eneste, man faaer at see; og det Eneste man faaer at høre, er en Latter, der som en Naturlyd ikke kommer fra et enkelt Menneske, men er en Verdenskrafts Sprog, og denne Kraft er Ironien.

Charles træder op og træffer sammen med Rinville. Det Vittige i Situationen ligger i, at Charles, dette intrigante Hoved, kommer for silde, ikke blot i Forhold til Hr. Zacharias, men fremfor Alt i Forhold til Intrigen i Stykket. Hans Replikker ere her som allevegne mesterlige, paa eengang ligesaa charakteristiske, som indordnede i Situationen. Rinville giver Charles det Raad at udgive sig for Rinville. Han har fuldstændigt antydet Ideen hertil, da Charles, der umuligt kunde lade sig belære af en Anden, en Mystification betræffende, afbryder ham og giver det Udseende af, at det er ham selv, der inventerer det Hele. Dog viser det sig strax bagefter, at han ikke er Mand for at hitte paa det Mindste; han vilde da ogsaa have overseet Ringen,

hvis ikke Rinville havde gjort ham opmærksom derpaa. Rinville faaer Ringen.

Charles præsenterer sig for Familien som Hr. Rinville, hans Modtagelse er betinget herved. Dervière finder ham yngre og smukkere end Charles, Emmeline finder ham ækel, begge Domme ere lige utilforladelige, og man tør gjerne fordriste sig til at troe, at Emmeline end ikke har fundet det Umagen værd at see paa ham, men veed det i Kraft af en Inspiration. Paa en lignende Maade gaaer det Faderen. Situationen indeholder derfor en dyb Spot over Charles, der formodentlig tilskriver sin Behændighed denne gunstige Modtagelse og haaber, at Alt vil lykkes, naar han blot vedbliver sit Incognito.

Nu følger en Monolog, hvori Emmeline raadfører sig med sit Hjerte og udfinder, at hun aldrig vil glemme Charles men ægte Rinville.

Rinville kommer for at tage Afsked og aflevere Ringen. De forsones atter. Disse Situationer er man allerede kjendt med.

Nu følger den meest glimrende Situation i hele Stykket. Der hviler en Nimbus over den, en Forklarelse, den har en Høitidelighed ved sig, saa man næsten kunde ønske at see i Baggrunden Tante Judithe som en Aand, der skuer ned paa sine tvende Disciple. Emmeline beslutter at betroe sig til den formeentlige Rinville og aabenbare Alt. Denne Situation belyser Emmeline og Charles fuldendt. Emmelines Trofasthed bliver aldeles parodisk. For ingen Priis vil hun opgive ham, hun lader sig hverken skrække af Ild eller Vand, Charles's Forlegenhed bliver stor og større, da han ønsker at blive hende qvit. En saadan Trofasthed er ganske i sin Orden; thi en lille Jomfru som Emmeline pleier altid at være meest trofast, naar den Elskede ønsker at blive hende qvit. Charles, der, da han erfarede, at Hr. Zacharias ikke var rykket ud med det Værste, var sikker nok paa, ved sin Behændighed at rede sig ud af det Hele, bliver nu den, der forraader Alt. Leiligheden er altfor fristende. Han kan blive sit eget Livs Troubadour, og haaber paa den Maade at blive Cousinen qvit. Det er allerede tidligere erindret, at Situationen derved vinder i Lethed, at Charles's Forvildelse faaer et comisk Anstrøg. Man faaer en levende Forestilling om hans Letsindighed og hans Aands-Forvirring, men man indigneres ikke, hvilket vilde være Tilfældet, hvis han i egen Person fortalte Alt paa samme Maade, og dog ahner man, at han formo-

---

ikke var rykket ud med det værste] Charles' Ægteskab.

dentlig vilde gjøre det. Dette ahner man, men man hører det ikke. Charles udretter imidlertid Intet, han behager kun sig selv. Emmelines Trofasthed kjender ingen Grændser. Endelig vedgaaer Charles, at han er gift. Det er utroligt, med hvilken Sikkerhed Digteren veed at ironisere Emmeline. Hun hører, han er gift, og hun bliver rasende. En eller anden Tilskuer kunde maaskee falde paa, at Grunden, hvorfor hun blev opbragt paa Charles, var, at hun nu havde lært alle hans slette Streger at kjende. Ingenlunde, kjære Ven! Du misforstaaer hende. Hun tager Charles, naar hun blot kan faae ham. Men han er gift. Vel vilde hun finde, at det var i sin Orden, om han i de otte Aar ikke havde seet paa nogen anden Pige, men samvittighedsfuldt betragtet Maanen. Dog, det veed hun at sætte sig ud over. Lad ham have forført ti Piger, hun tager ham, hun tager ham *à tout prix*, men naar han er gift, saa kan hun ikke tage ham. *Hinc illæ lacrymæ.* Dersom dette ikke var Digterens Mening, saa vilde han ladet Emmeline afbryde Charles noget tidligere. Charles har forklaret, at han har været udsat for mange Efterstræbelser af Kjønnet, at han har havt adskillige galante Eventyr, at han maaskee stundom er gaaet for vidt i Elskværdighed. Hun afbryder ham ikke, hun lover at gjøre Alt for ham for at udsone ham med Faderen og selv faae ham; thi det viser sig jo tydeligt, at naar hun ikke kan faae ham (saasnart hun hører han er gift), saa er hun ikke den, der glemmer at gjøre Allarm i Leiren. Charles begynder paa Historien med Pamela, hun hører roligt paa den. Nu kommer det Forfærdelige, at han er gift, der brast Norges Rige.

Den dybe Ironi i denne Situation ligger da i Emmelines ubrødelige Trofasthed, der for ingen Priis kan opgive Charles, da det vilde koste hende Livet, saavelsom i Charles's stigende Forlegenhed, der ikke kan blive hende qvit. Den hele Scene er ligesom en Licitation, hvorved den ideale Charles bliver bortliciteret til Emmeline. Endelig ender det Hele paa det Punkt, hvor det viser sig, at hun kan ikke faae Charles, og Charles kan ikke slippe fra sine dumme Streger.

Emmeline gjør Anskrig, Faderen kommer til, han lover, han skal aldrig tilgive Charles.

Nu træder den formeentlige Charles frem. Emmeline har bedet Faderen ikke at blive for hidsig, hun vil selv tage ham i Skrifte. Man maa her som allevegne beundre Digterens Takt. Scenen maa

---

Hinc illæ lacrymæ] heraf disse Taarer, Terents' Andria 126.

nemlig blive latterlig og Situationen ironisk, da man paa den formeentlige Rinville seer det Indtryk, som Tordentalen skulde gjøre paa den formeentlige Charles; den virkelige Charles har nemlig den Fornøielse at være personlig tilstede, medens han selv bliver henrettet *in effigie*. Havde Digteren nu ladet Dervière holde denne Tale, saa havde det været en poetisk Uretfærdighed. Onkelen har været Charles's Velgjører og har et retmæssigt Krav paa, ikke at blive til Nar ligeoverfor Charles. Vel er Onkelen ikke saa kløgtig som Pigebarnet, men hans Velgjerninger gjennem en Række af Aar sætte ham i en ganske anden Fordeel ligeoverfor Charles end et saadant skjødesløst Ægteskabsløfte, som han har givet Emmeline. Da derimod alt Andet, hvad Emmeline siger, viser sig at være Pjat, Ægteskabsløftet med iberegnet, saa er det i sin Orden, at denne philippiske Tale ogsaa viser sig saaledes. Hendes gamle Forelskelse i Charles er Pjat, hendes nye i Rinville er ogsaa Pjat; hendes Sværmeri er Pjat, hendes Vrede er ogsaa Pjat; hendes Trods er Pjat, hendes gode Forsæt er ogsaa Pjat.

Emmeline giver da sin Vrede Luft, og den formeentlige Rinville parodierer Virkningen af hendes Tale ved den formeentlige Charles's Miner og Gebærder. Som Glandspunktet i denne Situation kan det ansees, at hun gjør den Tilstaaelse, at hun virkelig har elsket Charles. Confusionen er her fuldkommen. Den nemlig, hun efter egen Tilstaaelse har elsket i samfulde otte Aar, er Rinville, i hvem hun strax ved Hjelp af Sympathien gjenkjendte Charles, hvem hun lidt efter overbeviste sig om ikke at være den Samme, men dog snart igjen gjenkjendte paa Ringen.

Endelig opløses Forvexlingen. Det viser sig, at hun har faaet Rinville istedetfor Charles. Hermed er Stykket ude, eller, rettere sagt, det er ikke ude. Dette har jeg allerede tidligere udviklet, her vil jeg blot endnu engang med et Par Ord belyse det der Fremsatte. Er det Hensigten af Stykket at vise, at Emmeline er bleven en fornuftig Pige, der, idet hun vælger Rinville, gjør et fornuftigt Valg, saa er Accenten i hele Stykket lagt paa et galt Sted. Det vil nemlig i saa Fald mindre interessere os at faae nøiagtigt at vide, i hvilken Forstand Charles er forulykket. Det, vi derimod fordre, er Oplysning om Rinvilles Elskværdighed. Fordi nemlig Charles er bleven en liderlig Fugl, deraf følger ingenlunde, at hun skal vælge Rinville, uden forsaavidt man vil nedsætte Scribe til en dra-

---

in effigie: figurligt. Naar en Forbryder havde unddraget sig sin Straf, blev den undertiden bragt til Udførelse paa hans Billede (*effigies*).

matisk Fusker, der respecterer den sceniske Convenients, at enhver ung Pige skal giftes, og naar hun ikke vil have den Ene, saa maa hun tage den Anden. Forstaaer man derimod Stykket saaledes, som jeg har forstaaet det, saa er Spøgen fuldkommen hensigtsløs, Vittigheden uendelig, Lystspillet et Mesterværk.

Tæppet falder, Stykket er forbi, Intet blev bestaaende, kun de store Omrids, i hvilke det Situationens phantastiske Schattenspiel, som Ironien dirigerer, viser sig, blive tilbage for Contemplationen. Den umiddelbart virkelige Situation er den uvirkelige Situation, bagved denne viser sig en ny Situation, der er ikke mindre forkeert og saaledes fremdeles. I Situationen hører man Repliken, naar den er allermeest fornuftig, viser den sig meest afsindig, og ligesom Situationen fjerner sig, saaledes følger Repliken med, mere og mere meningsløs uagtet dens Fornuftighed.

For ret at nyde Ironien i dette Stykke contemplativt maa man ikke læse det men see det; man maa see det atter og atter, og naar man da har det Held at være samtidig med de fire sceniske Talenter, der paa vort Theater paa enhver Maade bidrage til at vise og lade ahne Situationens Gjennemsigtighed, saa vil Nydelsen blive større og større for hver Gang, man seer det.

Lad Replikerne i dette Stykke være nok saa vittige, man vil glemme dem, Situationerne kan man umulig glemme, naar man eengang har seet dem. Naar man da er bleven fortrolig dermed, da vil man den næste Gang, man seer Stykket, lære at blive taknemlig mod den sceniske Fremstilling. Jeg veed ikke at sige nogen større Roes over Opførelsen af dette Stykke, end at den er i saa hoi Grad fuldendt, at den gjør En aldeles utaknemmelig de første Gange, fordi det, man faaer, er Stykket, hverken Mere eller Mindre. Jeg kjender en yngre Philosoph, der engang foredrog en Deel af Læren om Væsenet for mig. Det var saa let, saa simpelt, saa naturligt det Hele, at jeg, da han var færdig, næsten trak paa Skuldrene og sagde: er det det Hele. Da jeg kom hjem, vilde jeg reproducere de logiske Bevægelser, da viste det sig, at jeg ikke kom af Stedet. Da mærkede jeg, at det maatte hænge anderledes sammen, jeg følte, hvor stor hans Virtuositet og hans Overlegenhed over mig var, jeg følte det næsten som en Spot, at han havde gjort det saa godt, at jeg blev utaknemlig. Han var en philosophisk Kunstner, og som det gik ham, saaledes gaaer det alle store Kunstnere, vor Herre *inclusive.*

Som det gik mig med min philosophiske Ven, saaledes gik det mig med Opførelsen af den første Kjærlighed. Nu derimod, da jeg atter og atter har seet det opført, ogsaa paa andre Scener, nu

først bliver jeg ret taknemlig mod vore sceniske Kunstnere. Dersom jeg derfor skulde vise en Fremmed vor Scene, saa vilde jeg føre ham i Theatret naar dette Stykke blev opført, og da vilde jeg, under den Forudsætning, at han kjendte Stykket, sige til ham: betragt Frydendahl, vend Øiet bort fra ham, luk det, lad Billedet af ham træde frem for Dig; disse noble, rene Træk, denne ædle Holdning, hvorledes kan dette være Latteren, luk Øiet op igjen og see Frydendahl. Betragt Fru Heiberg, slaa Øiet ned, thi Emmelines Elskværdighed kunde maaskee blive Dig farlig; lyt til denne sentimentale Smægten i Stemmen, den barnagtige og [illegible]de Piges Insinuationer, og om Du var tør og stiv som en [illegible]ogholder, Du maa dog smile. Luk Øiet op, hvorledes er det muligt? Gjentag disse Bevægelser, saa hurtigt, at de begge næsten blive samtidige i Momentet, og Du har en Forestilling om, hvad der præsteres. Uden Ironi kan en Kunstner aldrig skizzere, en scenisk Kunstner kan kun frembringe den ved Modsigelse, thi Skizzens Væsen er Overfladiskhed, og hvor der ikke fordres Charakteertegning, der er det Kunsten at forvandle sig selv til en Overflade, hvilket er et Paradox for den sceniske Præstation og kun Faa givet at løse. En umiddelbar Komiker kan aldrig spille Dervière, thi han er ingen Charakteer. Emmelines hele Væsen er Modsigelse og kan derfor ikke fremstilles umiddelbart. Hun maa være elskværdig, thi ellers er Virkningen af hele Stykket forspildt; hun maa ikke være elskværdig men forskruet; thi ellers er i en anden Forstand Totalvirkningen af Stykket tabt. Betragt Phister, Du faaer næsten ondt, naar Du vil fæste Dit Blik paa den uendelig ferske Dumhed, der er præget i hans Ansigt. Og dog er det ikke en umiddelbar Dumhed, hans Blik har endnu et Sværmeri, der i sin Fjollethed minder om en Fortid. Et saadant Ansigt fødes Ingen med, det har en Historie. Da jeg var lille kan jeg huske, at min Barnepige forklarede mig, at man ikke maatte gjøre Grimacer med Ansigtet, og til Advarsel for mig og andre Børn fortalte en Historie om en Mand med et forkeert Ansigt, hvilket han selv havde forskyldt derved, at han gjorde Grimacer. Det traf sig nemlig saa besynderligt, at Vinden vendte sig og Mennesket beholdt sit forkeerte Ansigt. Et saadant forkeert Ansigt lader Phister os see; der er endnu Spor af de romantiske Grimacer, men da Vinden vendte sig, blev det noget fortrukket. Phisters Fremstilling af Charles har mindre Ironi, men mere Lune. Dette er ganske rigtigt, thi Modsigelsen i hans Væsen er ikke saa paafaldende. Han skal ikke gjelde for Rinville uden i Dervières og Emmelines Øine, der hver paa sin Maade ere lige partiske.

Betragt Stage, glæd dig over denne skjønne mandige Hold-ng, denne dannede Personlighed, dette lette Smiil, der forraader .nvilles indbildte Overlegenhed over Dervières phantastiske Fa-lie, og see da denne Forstandens Repræsentant henhvirvlet med den Confusion, som Emmelines indholdsløse Lidenskab liig et mfarende Veir foranlediger.

Med den anførte Rollebesætning blev Stykket spillet 25 Gange til 5. Marts 35 (kun 17. Febr. 1835 med Rosenkilde som Charles). Fra 24. Febr. 1836 spillede ersom Dervière, Holst Rinville, og fra 3. Jan. 1839 Jfr. Andersen Emmeline.

VEXEL-DRIFTEN.

Forsøg til en social Klogskabslære.

Χρεμυλος.

189. . . . . . . ἐστὶ πάντων πλησμονή.

190. ἔρωτος.

Καριων.

ἄρτων.

Χρεμυλος.

μουσικῆς.

Καριων.

τραγημάτων.

Χρεμυλος.

191. τιμῆς.

Καριων.

πλακούντων.

Χρεμυλος.

ἀνδραγαθίας.

Καριων.

ἰσχάδων.

Χρεμυλος.

192. φιλοτιμίας.

Καριων.

μάζης.

Χρεμυλος.

στρατηγίας.

Καριων.

φακῆς.

Cfr. *Aristophanis Plutus v. 189 sqq.*

CHREMYLOS.

. . . . . . an Allem bekommt man endlich Ueberdruss.
An Liebe,

KARION.

Semmel,

CHREMYLOS.

Musenkunst,

KARION.

und Zuckerwerk.

CHREMYLOS.

An Ehre,

KARION.

Kuchen,

CHREMYLOS.

Tapferkeit,

KARION.

und Feigenschnitt.

CHREMYLOS.

An Ruhm,

KARION.

an Rührei,

CHREMYLOS.

am Kommando,

KARION.

am Gemüs'.

Cfr. Aristophanes PLUTOS efter DROYSENS Oversættelse.

At gaae ud fra en Grundsætning paastaae erfarne Folk skal være meget forstandigt; jeg føier dem og gaaer ud fra den Grundsætning, at alle Mennesker ere kjedsommelige. Eller skulde der være Nogen, der vilde være kjedsommelig nok til at sige mig imod heri? Denne Grundsætning har nu i allerhøieste Grad den frastødende Kraft, man altid fordrer hos det Negative, der egentlig er Bevægelses-Principet; den er ikke blot frastødende men uendeligt afskrækkende, og Den, der har denne Grundsætning bagved sig, maa nødvendigviis have en uendelig Fart til at gjøre Opdagelser med. Naar nemlig min Sætning er sand, saa behøver man blot i samme Grad som man vil dæmpe eller fremskynde sin *impetus*, mere eller mindre tempereret at overveie med sig selv, hvor fordærvelig Kjedsommelighed er for Mennesket, og vil man næsten med Fare for Locomotivet drive Bevægelsens Hurtighed til det Høieste, saa behøver man blot at sige til sig selv: Kjedsommelighed er en Rod til alt Ondt. Det er besynderligt nok, at Kjedsommelighed, der selv er et saa roligt og adstadigt Væsen, kan have en saadan Kraft til at sætte i Bevægelse. Det er en aldeles magisk Virkning, Kjedsommeligheden udøver, kun at denne Virkning ikke er tiltrækkende men frastødende.

Hvor fordærvelig Kjedsommelighed er, det anerkjender nu ogsaa alle Mennesker i Forhold til Børn. Saalænge Børn more sig, saalænge ere de altid artige, det kan man sige i allerstrengeste Forstand, thi blive de endog i Legen stundom ustyrlige, saa er det egentlig, fordi de begynde at kjede sig; Kjedsommeligheden er allerede i Anmarsch, kun paa en anden Maade. Naar man derfor vælger en Barnepige, saa seer man altid væsentlig paa,

---

impetus Fart, Virksomhedstrang.

ikke blot at hun er ædruelig, trofast og skikkelig, men man tager tillige et æsthetisk Hensyn til, om hun veed at more Børnene, og man vilde ikke tage i Betænkning at give en Barnepige Afsked, naar hun befandtes ikke at have denne Egenskab, om hun end havde alle andre fortrinlige Dyder. Her anerkjendes jo tydeligt nok Principet, men saa besynderligt gaaer det til i Verden, i den Grad har Vane og Kjedsommelighed taget Overhaand, at Barnepige er det eneste Forhold, i hvilket Æsthetiken skeer sin Ret. Naar En vilde fordre Skilsmisse, fordi hans Kone var kjedsommelig, eller man vilde fordre en Konge afsat, fordi han var kjedsommelig at see paa, eller en Præst jaget i Landflygtighed, fordi han var kjedsommelig at høre paa, eller en Minister afskediget, eller en Journalist straffet paa Livet, fordi han var rasende kjedsommelig, saa vilde man ikke være istand til at trænge igjennem. Hvad Under da, at Verden gaaer tilbage, at det Onde mere og mere griber om sig, da Kjedsommeligheden tiltager og Kjedsommelighed er en Rod til alt Ondt. Dette kan man forfølge lige fra Verdens Begyndelse. Guderne kjedede sig, derfor skabte de Menneskene. Adam kjedede sig, fordi han var alene, derfor skabtes Eva. Fra det Øieblik af kom Kjedsommeligheden ind i Verden, og voxede i Størrelse paa det Nøiagtigste alt eftersom Folkemængden voxede. Adam kjedede sig alene, derpaa kjedede Adam og Eva sig i Forening, derpaa kjedede Adam og Eva og Kain og Abel sig *en famille*, derpaa tiltog Folkemængden i Verden, og Folkene kjedede sig *en masse*. For at adsprede sig fattede de den Tanke at bygge et Taarn, der var saa langt, at det ragede op i Skyen. Denne Tanke er ligesaa kjedsommelig som Taarnet var langt, og et forfærdeligt Beviis paa, hvorledes Kjedsommeligheden havde taget Overhaand. Derpaa bleve de adspredte over Verden, ligesom man nu reiser udenlands, men de vedbleve at kjede sig. Og hvilke Følger havde ikke denne Kjedsommelighed. Mennesket stod høit og faldt dybt, først ved Eva, saa fra det babyloniske Taarn. Hvad var det paa den anden Side, der opholdt Roms Undergang, det var *panis* og *circenses*. Hvad gjør man i vor Tid? Er man betænkt paa noget Adspredelses-Middel? Tvertimod, man fremskynder Undergangen. Man tænker paa at sammenkalde en Stænderforsamling. Kan der tænkes noget Kjedsommeligere saa vel for de Herrer Deeltagere, som for Den der

---

panis og *circenses*: Brød og Skuespil, efter Juvenals Satirer X, 81 Romerfolkets eneste Ønske.

skal læse og høre om dem? Man vil forbedre Statens Finantser ved Besparelser. Kan der tænkes noget Kjedsommeligere? Istedenfor at forøge Gjelden, vil man afbetale den. Efter hvad jeg kjender til de politiske Forhold, vil det være Danmark let at aabne et Laan paa 15 Millioner. Hvorfor tænker Ingen derpaa? At et Menneske er Geni og ikke betaler sin Gjeld, det hører man dog af og til, hvorfor skulde en Stat ikke kunne gjøre det Samme, naar der blot er Enighed? Man aabne da et Laan paa 15 Millioner, man anvende det ikke til Afbetaling, men til offentlig Forlystelse. Lader os feire det tusindaarige Rige med Fryd og Gammen. Som der nu overalt staaer Bøsser, hvori man kan lægge Penge, saa skulde der da overalt staae Skaale, hvori der laae Penge. Alt vilde blive gratis; man gik gratis i Theatret, gratis til de offentlige Fruentimmer, man kjørte gratis til Dyrehaugen, man blev begravet gratis, gratis blev der holdt Tale over En; jeg siger gratis; thi naar man altid har Penge ved Haanden, saa er paa en Maade Alt gratis. Ingen maatte eie fast Eiendom. Kun med mig skulde der gjøres en Undtagelse. Jeg forbeholder mig 100 Rbdlr. om Dagen fast i Londoner Bank, deels fordi jeg ikke kan have Mindre, deels fordi det er mig, der har givet Ideen, endelig fordi man ikke kan vide, om jeg ikke kunde hitte paa en ny Idee, naar de 15 Millioner vare forbrugte. Hvad vilde Følgen af denne Velstand blive? alt Stort vilde strømme til Kjøbenhavn, de største Kunstnere, Skuespillere og Dandserinder. Kjøbenhavn vilde blive et andet Athen. Hvad vilde Følgen blive? Alle Rigmænd vilde nedsætte sig i denne Stad. Blandt Andre vilde vel Keiseren af Persien og Kongen af Engelland ogsaa komme hertil. See her er min anden Idee. Man bemægtiger sig Keiserens Person. Maaskee vil En sige: der bliver Oprør i Persien, man sætter en ny Keiser paa Thronen, det er skeet saa ofte før, og den gamle Keiser falder i Prisen. I saa Fald er det min Idee, at man sælger ham til Tyrken, han vil nok vide at gjøre ham i Penge. Dertil kommer endnu en Omstændighed, som vore Politikere ganske synes at oversee. Danmark er Ligevægten i Europa. Der kan ikke tænkes nogen lykkeligere Existents. Jeg veed det af egen Erfaring. Jeg var engang Ligevægten i en Familie, jeg kunde gjøre lige hvad jeg vilde, det gik aldrig ud over mig, men altid over de Andre. O, maatte min Tale trænge hen til Eders Øren, I som ere satte paa de høie Steder, til at raade og raade, I Kongens og Folkets Mænd, vise og forstandige Statsborgere af alle Classer! Seer Eder dog for! Gamle Danmark gaaer under, det er fatalt, det gaaer under af Kjedsommelighed, det er det Allerfataleste. I Oldtiden

blev Den Konge, der skjønnest besang den afdøde; i vor Tid burd Den være Konge, der sagde den bedste Vittighed, Den Kronprinds der gav Anledning til, at den bedste Vittighed blev sagt.

Dog hvor river Du mig hen, skjønne følsomme Sværmeri Skulde jeg oplade min Mund saaledes for at tiltale Samtiden, fo at indvie den i min Viisdom? Ingenlunde; thi min Viisdom e egentlig ikke zum Gebrauch für Jedermann, og Klogskabsregler e det altid det Klogeste at tie med. Disciple ønsker jeg derfor ikke men dersom En stod ved mit Dødsleie, da vilde jeg maaskee naar jeg var sikker paa, at det var forbi med mig, i et Anfald a philanthropisk Delirium, hviske ham min Lære i Øret, uvis, om jeg havde gjort ham en Tjeneste eller ikke. Man taler saa mege om, at Mennesket er et selskabeligt Dyr, i Grunden er det e Rovdyr, Noget man ikke blot forvisser sig om ved Betragtning a dets Tænder. Den hele Snak om Selskabelighed og Samfund e derfor deels et nedarvet Hykleri, deels en udspeculeret Lumskhed

Alle Mennesker ere da kjedsommelige. Ordet selv vise Muligheden af en Inddeling. Det Ord: kjedsommelig kan ligesa godt betegne et Menneske, der kjeder Andre, som et, der kjede sig selv. De, der kjede Andre, ere Plebs, Hoben, Menneske uendelige Slæng i Almindelighed; de, der kjede sig selv, ere d Udvalgte, Adelen; og saa besynderligt er det, de, som ikke kjed sig selv, kjede i Almindelighed Andre, de derimod, der kjede si selv, underholde Andre. De, der ikke kjede sig, ere i Almindelig hed de, der paa en eller anden Maade have travlt i Verden, me disse ere netop derfor de allerkjedsommeligste, de utaaleligst Denne Dyreclasse er vistnok ikke Frugt af Mandens Begjær o Qvindens Lyst. Den udmærker sig som alle lavere Dyreclasse ved en høi Grad af Frugtbarhed, og formerer sig i det Utrolig Ubegribeligt var det ogsaa, om Naturen behøvede ni Maanede for at frembringe saadanne Væsener, der vel snarere lod sig frem bringe i Sneseviis. Den anden Classe Mennesker, de Fornemm er de, som kjede sig selv. Som ovenfor bemærket, more de i A mindelighed Andre, paa en vis udvortes Maade stundom Pøbelen, dybere Forstand de Medindviede. Jo grundigere de kjede sig sel desto kraftigere et Adspredelses-Middel frembyde de for diss ogsaa naar Kjedsommeligheden naaer sit Høieste, idet de ente

---

blev Den Konge osv.] dette fortæller Saxo (i Begyndelsen af 6. Bog) o Frodes Efterfølger Hjarne. **et selskabeligt Dyr]** efter Aristoteles' Defi tion (Politiken I, 1, 9).

(den passive Bestemmelse) døe af Kjedsommelighed, eller (den aktive Bestemmelse) skyde sig af Nysgjerrighed.

Lediggang, pleier man at sige, er en Rod til alt Ondt. For at forhindre det Onde anbefaler man Arbeide. Man seer imidlertid let saa vel af den befrygtede Anledning som af det anbefalede Middel, at den hele Betragtning er af meget plebejisk Extraktion. Lediggang som saadan er ingenlunde en Rod til Ondt, tvertimod den er et sandt guddommeligt Liv, naar man ikke kjeder sig. Ja Lediggang kan give Anledning til at man taber sin Formue o. s. v.; men den adelige Natur frygter ikke Sligt, men vel at kjede sig. De olympiske Guder kjedede sig ikke, de levede lykkelige i lykkelig Lediggang. En qvindelig Skjønhed, der hverken syer eller spinder eller stryger eller læser eller musicerer, hun er lykkelig i Lediggang; thi hun kjeder sig ikke. Lediggang er da saa langt fra at være Roden til det Onde, at den snarere er det sande Gode. Kjedsommeligheden er Roden til det Onde, den er det, der maa holdes borte. Lediggang er ikke det Onde, ja man maa sige, at ethvert Menneske, der ikke har Sands derfor, derved viser, at han ikke har hævet sig til det Humane. Der gives en utrættelig Virksomhed, som udelukker et Menneske fra Aandens Verden og sætter ham i Classe med Dyrene, der instinktagtigt altid maae være i Bevægelse. Der gives Mennesker, som have en overordentlig Gave til at forvandle Alt til Forretning, hvis hele Liv er Forretning, som forelske og gifte sig, høre en Vittighed og beundre et Kunststykke med samme Forretnings-Iver som den, med hvilken de arbeide i Contoiret. Det latinske Ordsprog *otium est pulvinar diaboli* er ganske rigtigt; men Djævelen faaer ikke Tid at lægge sit Hoved paa denne Pude, naar man ikke kjeder sig. Da imidlertid Folk troe, at det er Menneskets Bestemmelse at arbeide, saa er Modsætningen rigtig: Lediggang — Arbeide. Jeg antager, at det er Menneskets Bestemmelse at more sig, min Modsætning er derfor ikke mindre rigtig.

Kjedsommelighed er den dæmoniske Pantheisme. Bliver man staaende ved den som saadan, da bliver den det Onde, saasnart den derimod ophæves, saa er den sand; men den ophæves kun ved at more sig — *ergo* bør man more sig. At sige, at den ophæves ved at arbeide røber Uklarhed; thi Lediggang kan visselig hæves ved Arbeide, da dette er dens Modsætning, men Kjedsommelighed ikke, som man jo ogsaa seer, at de allertravleste

---

otium est pulvinar diaboli Lediggang er Djævlens Hovedpude.

Arbeidere, de i deres emsige Brummen meest snurrende Insekter, ere de allerkjedsommeligste; og naar de ikke kjede dem, saa kommer det deraf, at de ingen Forestilling have om, hvad Kjedsommelighed er; men saa er Kjedsommeligheden ikke ophævet.

Kjedsommelighed er deels en umiddelbar Genialitet, deels en erhvervet Umiddelbarhed. Den engelske Nation er i det Hele den paradigmatiske Nation. Den sande geniale Indolents træffer man sjeldnere, i Naturen findes den ikke, den tilhører Aandens Verden. Man træffer undertiden en reisende Englænder, der er som en Incarnation af denne Genialitet, et tungt ubevægeligt Murmeldyr, hvis hele Sprog-Rigdom gaaer op i et eneste Eenstavelsesord, en Interjektion, hvormed han betegner sin høieste Beundring og sin dybeste Ligegyldighed, fordi Beundring og Ligegyldighed har indifferentieret sig i Kjedsommelighedens Eenhed. Ingen anden Nation end den engelske frembringer saadanne Naturmærkværdigheder; ethvert Menneske, der tilhører en anden Nation, vil altid være lidt mere livlig, ikke saa absolut dødfødt. Den eneste Analogi, jeg kjender, er den tomme Begeistrings Apostle, der ligeledes reise Livet igjennem paa en Interjektion, Mennesker, der overalt gjøre Profession af at være begeistrede, overalt ere tilstede, og hvad enten der skeer noget Betydeligt eller noget Ubetydeligt, raabe: Ei! eller Oi!, fordi det Betydeliges og det Ubetydeliges Differents for dem har indifferentieret sig i den blindt larmende Begeistrings Tomhed. Den senere Kjedsommelighed er gjerne en Frugt af en misforstaaet Adspredelse. At saaledes det, der er Midlet mod Kjedsommelighed, kan fremkalde den, synes betænkeligt; men det kan ogsaa kun forsaavidt fremkalde den, som det bliver urigtigt anvendt. En forkeert, i Almindelighed excentrisk Adspredelse har ogsaa Kjedsommeligheden i sig, og det er paa den Maade den arbeider sig frem, og viser sig som det Umiddelbare. Som man med Hensyn til Heste skjelner mellem Død-Kuller og Flyve-Kuller, men dog kalder begge Dele Kuller, saaledes kan man ogsaa gjøre Forskjel mellem to Arter af Kjedsommelighed, som dog begge enes i Bestemmelsen af Kjedsommelighed.

I Pantheismen ligger i Almindelighed Bestemmelsen af Fylde, med Kjedsommelighed er det omvendt, den er bygget paa Tomhed, men er netop derfor en pantheistisk Bestemmelse. Kjed-

---

Den senere Kjedsommelighed ɔ: den sidstnævnte Form af Kjedsommelighed (som »erhvervet Umiddelbarhed«, se L. 5).

sommelighed hviler paa det Intet, der slynger sig gjennem Tilværelsen, dens Svimmelhed er som den, der fremkommer ved at skue ned i en uendelig Afgrund, uendelig. At derfor hiin excentriske Adspredelse er bygget paa Kjedsommelighed, kan man ogsaa see deraf, at Adspredelsen gjenlyder uden Efterklang, netop fordi der i Intet end ikke er saa meget, at en Gjenlyd bliver mulig.

Naar nu som ovenfor udviklet Kjedsommelighed er en Rod til alt Ondt, hvad er da naturligere end at man søger at overvinde den. Det gjelder imidlertid her som allevegne fornemlig om roligt Overlæg, at man ikke dæmonisk besat af Kjedsommelighed, idet man vil undflye den, arbeider sig ind i den. Paa Forandring raaber Alle, der kjede sig. Heri er jeg ganske enig med dem, kun gjelder det om at handle efter Princip.

Min Afvigelse fra den almindelige Anskuelse er tilstrækkeligt udtrykt ved det Ord: Vexeldrift. I dette Ord kunde synes at ligge en Tvetydighed, og naar jeg i dette Ord vilde finde Rum for en Betegnelse af den almindelige Methode, saa maatte jeg sige, at Vexeldriften bestod i bestandig at vexle Jordbund. Saaledes bruger Landmanden imidlertid ikke dette Udtryk. Jeg vil dog et Øieblik benytte det saaledes, for at tale om den Vexeldrift, der beroer paa Forandringens grændseløse Uendelighed, dens extensive Dimension.

Denne Vexeldrift er den vulgaire, den ukunstneriske, og ligger i en Illusion. Man er kjed af at leve paa Landet, man reiser til Hovedstaden; man er kjed af sit Fødeland, man reiser udenlands; man er »europamüde«, man reiser til America o. s. v., man hengiver sig til et sværmerisk Haab om en uendelig Reisen fra Stjerne til Stjerne. Eller Bevægelsen er en anden, men dog extensiv. Man er kjed af at spise paa Porcellain, man spiser paa Sølv; man er kjed heraf, man spiser paa Guld, man brænder det halve Rom af for at see Troias Ildebrand. Denne Methode hæver sig selv og er den slette Uendelighed. Hvad opnaaede ogsaa Nero? Nei da var Keiser Antonin klogere, han siger: *ἀναβιῶναί σοι ἔξεστιν· ἴδε πάλιν τὰ πράγματα, ὡς ἑώρας· ἐν τούτῳ γαρ τὸ ἀναβιῶναι.* (*Βιβλίον Ζ., β.*)

Den Methode, jeg foreslaaer, ligger ikke i at forandre Jordbunden, men som den sande Vexeldrift i at skifte Drifts-Methoden

---

brænder det halve Rom af osv.] som Nero efter Suetonius, Nero 38.

Keiser Antonin] Marcus Aurelius (Antoninus philosophus), »Selvbetragtninger« VII, 2: »Det staar i din Magt at leve op igjen. Se igjen paa Tingene, som du saa dem før; deri bestaar Livets Fornyelse.«

og Sædearter. Her ligger strax det Begrændsnings Princip, som er det ene frelsende i Verden. Jo mere man begrændser sig selv, desto meer opfindsom bliver man. En eensom Livsfange er saare opfindsom, en Ædderkop kan være ham til stor Moro. Man tænke paa sin Skoletid, da man er indtraadt i den Alder, hvor der intet æsthetisk Hensyn tages i Valget af dem, der skal belære En, og disse desaarsag ofte ere meget kjedsommelige; hvor opfindsom er man da ikke? Hvor kan det ikke more En, at have fanget en Flue og holde den fangen under en Nøddeskal, og see, hvorledes den kan løbe om med denne; hvor kan det glæde at have skaaret et Hul i Bordet, at spærre en Flue ind deri, og gjennem et Stykke Papir at kigge ned paa den? Hvor underholdende kan det ikke være at høre det eensformige Tagdryp? Hvilken grundig Iagttager bliver man ikke, ikke den mindste Larm eller Bevægelse undgaaer En. Her er Yderspidsen af det Princip, der ikke ved Extensitet men ved Intensitet søger efter Beroligelse.

Jo opfindsommere et Menneske kan være i at forandre Drifts-Methoden, desto bedre; men enhver enkelt Forandring ligger dog indenfor den almindelige Regel af Forholdet mellem at erindre og at glemme. Det er i disse to Strømninger at hele Livet bevæger sig, og det gjelder derfor om ret at have dem i sin Magt. Først naar man har kastet Haabet over Bord, først da begynder man at leve kunstnerisk, saa længe man haaber, kan man ikke begrændse sig. Det er ret smukt at see et Menneske stikke i Søen med Haabets Medbør, man kan benytte Leiligheden til at lade sig tage med paa Slæbetouget, men selv bør man aldrig have det ombord paa sin Skude, allermindst som Lods; thi det er en troløs Skibsfører. Haabet var derfor ogsaa den ene af Prometheus's betænkelige Gaver; istedenfor de Udødeliges Forudvidenhed gav han Menneskene Haabet.

Glemme — det ville alle Mennesker; og naar der møder dem noget Ubehageligt, saa sige de altid, hvo der dog kunde glemme. Men det at glemme er en Kunst, som maatte være indøvet iforveien. At kunne glemme beroer altid paa, hvorledes man husker; men hvorledes man husker, beroer atter paa, hvorledes man oplever Virkeligheden. Den der med Haabets Fart løber sig fast,

Prometheus's betænkelige Gaver: Ilden og »de blinde Forhaabninger«, efter Aischylos' Prometheus Vers 250 ff.

han vil erindre saaledes, at han ikke formaaer at glemme. *Nil admirari* er derfor den egentlige Leveviisdom. Ethvert Livs-Moment maa ikke have mere Betydning for En end at man kan, hvad Øieblik man vil, glemme det; ethvert enkelt Livs-Moment maa fra den anden Side have saa megen Betydning for En, at man hvert Øieblik kan huske det. Den Alder, der husker bedst, er tillige den glemsomste, det er Barnealderen. Jo mere poetisk man husker, jo lettere glemmer man, thi det at huske poetisk er egentlig blot et Udtryk for at glemme. Naar jeg husker poetisk, saa er der allerede foregaaet den Forandring med det Oplevede, hvorved det har tabt alt det Piinlige. For saaledes at kunne erindre, maa man være opmærksom paa, hvorledes man lever, især hvorledes man nyder. Nyder man frisk væk indtil det Sidste, tager man bestandig det Høieste med, som Nydelsen kan give, saa vil man hverken være istand til at erindre eller til at glemme. Man har da nemlig intet Andet at erindre end en Overmæthed, som man kun ønsker at glemme, men som nu plager med en ufrivillig Erindring. Naar man derfor mærker, at Nydelsen eller et Livs-Moment for stærkt river En hen, da holder man et Øieblik inde og erindrer. Der er intet Middel, der bedre giver Afsmag for at vedblive for længe. Man holder fra Begyndelsen af Styr paa Nydelsen; sætter ikke alle Seil til for enhver Beslutning; man hengiver sig med en vis Mistro, først da er man istand til at gjøre det Ordsprog til Løgner, der siger, at man ikke paa eengang kan have baade i Sæk og i Pose. Vel forbyder Politiet at bære hemmelige Vaaben, og dog er intet Vaaben saa farligt som den Kunst at kunne erindre. Det er egen Følelse, naar man midt i Nydelsen seer paa den for at erindre.

Naar man saaledes har perfektioneret sig i den Kunst at glemme og den Kunst at erindre, saa er man istand til at spille Fjæderbold med hele Tilværelsen.

Paa Kraften til at glemme kan man egentlig maale et Menneskes Elasticitet. Den, der ikke kan glemme, ham bliver der ikke Meget af. Om der nogensteds skulde sprudle en Lethe, veed jeg ikke; men det veed jeg, at denne Kunst kan udvikles. Den bestaaer dog ingenlunde i, at det enkelte Indtryk skulde sporløst forsvinde; thi Glemsomhed er ikke identisk med den Kunst at kunne glemme. Man seer ogsaa let, hvor liden Forstand Folk i

---

Nil admirari intet at beundre, Horats' Breve I, 6. Lethe] Glemslens Flod i Underverdnen.

Almindelighed have paa denne Kunst; thi de ville som oftest kun glemme det Ubehagelige, ikke det Behagelige. Dette røber en fuldkommen Eensidighed. Glemsel er nemlig det rette Udtryk for den egentlige Assimilation, der nedsætter det Oplevede til Resonantsbund. Derfor er Naturen saa stor, fordi den har glemt, at den var Chaos, men denne Tanke kan fremkomme naar det skal være. Da man som oftest kun tænker sig Glemsel i Forhold til det Ubehagelige, saa forestiller man sig den oftest som en vild Magt, der overdøver. Men Glemsel er tvertimod en stille Syslen, og den bør være ligesaa vel i Forhold til det Behagelige som til det Ubehagelige. Ogsaa det Behagelige har som forbigangent, netop som forbigangent, en Ubehagelighed i sig, hvorved det kan vække Savnet; denne Ubehagelighed hæves ved Glemsel. Det Ubehagelige har en Braad, det tilstaae Alle. Ogsaa den tages bort ved Glemsel. Bærer man sig imidlertid ad som Mange af dem, der fuske i den Kunst at glemme, slaaer det Ubehagelige aldeles bort, saa vil man snart see, hvad det hjælper til. I et ubevogtet Øieblik overrasker det En ofte med det Pludseliges hele Magt. Dette er aldeles stridende mod den velordnede Indretning i et forstandigt Hoved. Ingen Ulykke, ingen Gjenvordighed er saa lidet affabel, saa døv, at den ikke lader sig smigre lidt; selv Cerberus tog mod Honningkager, og det er ikke blot Pigebørn, man bedaarer. Man besnakker den og berøver den derved sin Skarphed, og ønsker ingenlunde at glemme den, men glemmer den for at erindre den. Ja selv med Minder af den Natur, at man skulde synes evig Glemsel var det eneste Middel mod dem, tillader man sig slig Underfundighed, og Falskneriet lykkes den Behændige. Glemsel er den Sax, med hvilken man klipper bort, hvad man ikke kan bruge, vel at mærke under Erindringens allerhøieste Opsyn. Glemsel og Erindring ere saaledes identiske, og den kunstneriske tilveiebragte Identitet det archimediske Punkt, med hvilket man løfter hele Verden. Naar man siger at skrive Noget i Glemmebogen, saa antyder man jo paa eengang at det glemmes og at det dog opbevares.

Chaos] den Urtilstand, hvoraf den ordnede Verden fremgik (Hesiodos, Theogonien Vers 116 ff.). Cerberus] den trehovedede Hund, der bevogter Hades' Port. Sibyllen, der ledsager Aeneas i Underverdnen, beroliger den med en søvndyssende Honningkage, Vergils Aeneide VI, 417 ff. det archimediske Punkt] Archimedes skal have udtrykt sin Stolthed over sine mechaniske Opfindelser i det Udraab: Giv mig et Punkt at staa paa, saa skal jeg løfte Verden.

Den Kunst at erindre og at glemme vil da ogsaa forebygge, at man ikke løber sig fast i noget enkelt Livsforhold, og sikkre En den fuldkomne Svæven.

Man vogte sig da for Venskab. Hvorledes defineres en Ven? En Ven er ikke hvad Philosophien kalder det nødvendige Andet, men det overflødige Tredie. Hvilke ere Venskabs Ceremonier? Man drikker Duus, man aabner en Aare, man blander sit Blod med Vennens. Naar dette Øieblik kommer er vanskeligt at bestemme; men det forkynder sig selv paa en gaadefuld Maade, man føler det, man kan ikke mere sige De til hinanden. Naar denne Følelse har været tilstede, saa kan det aldrig vise sig, at man har taget feil som Geert Vestphaler, da han drak Duus med Skarpretteren. — Hvilket er Venskabets sikkre Kjendetegn? Oldtiden svarer: *idem velle, idem nolle, ea demum firma amicitia*, og tillige yderst kjedsommeligt. Hvilket er Venskabets Betydning? Gjensidig Assistance med Raad og Daad. Derfor slutte to Venner sig nøie sammen, for at være Alt for hinanden; og det uagtet det ene Menneske slet ikke kan være Andet for det andet Menneske end være i Veien for ham. Ja man kan hjælpe hinanden med Penge, hjælpe hinanden i og af Frakken, være hinandens ydmyge Tjenere, møde til en oprigtig Nytaars-Gratulation, item til Bryllup, Barsel og Begravelse.

Men fordi man afholder sig fra Venskab, derfor skal man ikke leve uden Berøring med Menneskene. Tvertimod disse Forhold kunne undertiden ogsaa antage et dybere Sving, kun at man altid, skjøndt man en Tid lang deler Bevægelsens Fart, dog har saa meget mere Hurtighed, at man kan løbe fra det. Man mener vel, at en saadan Adfærd efterlader ubehagelige Erindringer, at det Ubehagelige ligger i, at et Forhold fra at have været Noget for En svinder hen til at være Intet. Dette er dog en Misforstaaelse. Det Ubehagelige er nemlig en pikant Ingredients i Livets Tværhed. Desuden kan det samme Forhold atter faae Betydning paa en anden Maade. Det, man skal passe paa, er, aldrig at løbe fast, og til den Ende altid at have Glemselen bag Øret. Den erfarne Landmand brakker af og til, den sociale Klogskabslære anbefaler det Samme. Alt kommer nok igjen men paa en anden Maade; hvad der eengang har været optaget i Rotationen bliver deri, men varieres ved Drifts-Maaden. Man haaber derfor ganske conseqvent

---

Geert Vestphaler] 2. Akt 4. Scene. *idem velle osv.]* at ville det samme og ikke ville det samme, først det er et fast Venskab, se Sallust. Catilina 20.

at træffe sine gamle Venner og Bekjendtere i en bedre Verden, men man deler ikke Mængdens Frygt for, at de skulde have forandret sig saa meget, at man ikke kunde kjende dem igjen; man frygter snarere for, at de skulde være aldeles uforandrede. Det er utroligt, hvad selv det ubetydeligste Menneske kan vinde ved en saadan fornuftig Drift.

Man indlade sig aldrig i Ægteskab. Ægtefolkene de love hinanden Kjærlighed for evig. Det er nu nemt nok, men har heller ikke stort at betyde; thi bliver man færdig med Tiden, Evigheden bliver man nok færdig med. Naar derfor Vedkommende, istedenfor at sige for evig, sagde: til Paaske, eller til førstkommende Maidag, saa var der dog Mening i deres Tale; thi baade sagde man Noget, og Noget, man maaskee kunde holde. Hvorledes gaaer det ogsaa i Ægteskabet. Efter kort Tids Forløb mærker først den ene Part, at det er galt; nu klager den anden Part og raaber høit i Sky: Troløshed, Troløshed. Efter nogen Tids Forløb kommer den anden Part paa det samme Punkt, og der tilveiebringes en Neutralitet, idet den gjensidige Troløshed qvitter til fælleds Contentement og Fornøielse. Imidlertid er det dog bag efter; thi en Skilsmisse er forbunden med store Vanskeligheder.

Naar det forholder sig saaledes med Ægteskabet, saa er det ikke forunderligt, at man paa saa mange Maader maa stive det af med moralske Støtter. Naar En vil skilles fra sin Kone, saa raaber man: han er et nedrigt Menneske, en Skurk o. s. v. Hvor taabeligt, og hvilket indirecte Angreb paa Ægteskabet. Enten har Ægteskabet Realitet i sig selv, og saa er han jo straffet tilstrækkelig ved at gaae Glip af denne; eller det har ingen Realitet, og saa er det jo urimeligt at udskjelde ham, fordi han er visere end Andre. Naar En blev kjed af sine Penge, og kastede dem ud af Vinduet, saa vilde Ingen sige, han var et nedrigt Menneske; thi enten har Penge Realitet, og saa er han jo tilstrækkelig straffet ved at berøve sig dem, eller de have ingen Realitet, og da er han jo viis.

Man maa altid vogte sig for at contrahere et Livsforhold, hvorved man kan blive til Flere. Derfor er Venskabet allerede farligt, end mere Ægteskabet. Vel siger man, at Ægtefolkene blive til een; men dette er en saare dunkel og mystisk Tale. Naar man er Flere, saa har man tabt sin Frihed og kan ikke bestille Reisestøvler, naar man vil, kan ikke flakke ustadigt om. Har man Kone, er det vanskeligt, har man Kone og maaskee Børn, er det besværligt, har man Kone og Børn, er det umuligt. Vel har man

havt Exempel paa, at en Zigeunerinde har baaret sin Mand paa Ryggen gjennem Livet, men deels er dette en Sjeldenhed, deels ogsaa i Længden trættende — for Manden. Ved Ægteskabet geraader man desuden i en høist fatal Continuitet med Skik og Brug, og Skik og Brug er ligesom Veir og Vind noget aldeles Ubestemmeligt. I Japan er det, saavidt jeg veed, Skik og Brug, at ogsaa Mændene ligge i Barselseng. Hvorfor kunde den Tid ikke komme, da Europa vilde indføre fremmede Landes Skikke.

Venskabet er allerede farligt, Ægteskabet er det endnu meer; thi Qvinden er og bliver Mandens Ruin, saa snart man contraherer et vedvarende Forhold med hende. Tag et ungt Menneske, fyrigt som en arabisk Hest, lad ham gifte sig, han er tabt. Først er Qvinden stolt, saa er hun svag, saa besvimer hun, saa besvimer han, saa besvimer hele Familien. En Qvindes Kjærlighed er kun Forstillelse og Svaghed.

Fordi man ikke indlader sig i Ægteskab, derfor behøver Ens Liv ikke at være uden Erotik. Det Erotiske bør ogsaa have Uendelighed, men poetisk Uendelighed, der ligesaa godt kan begrændses i een Time som i en Maaned. Naar to Mennesker forelske sig i hinanden, og ahne, at de ere bestemte for hinanden, da gjelder det om at have Mod til at bryde af; thi ved at vedblive er kun Alt at tabe, Intet at vinde. Det synes et Paradox og er det ogsaa for Følelsen, ikke for Forstanden. Paa dette Gebeet gjelder det især om at kunne bruge Stemninger, kan man det, da kan man tilveiebringe en uudtømmelig Afvexling af Combinationer.

Man paatage sig aldrig nogen Kaldsforretning. Gjør man det, saa bliver man en slet og ret Peter Flere, en lille bitte Tap med i Statslegemets Maskine; man ophører selv at være Driftsherren, og da kan Theorier kun lidet hjælpe. Man faaer en Titel, og heri ligger Syndens og det Ondes hele Conseqvents. Den Lov, man da træller under, er lige kjedsommelig, enten Avancementet er hurtigt eller langsomt. En Titel bliver man aldrig af med igjen, det skulde da være ved en Forbrydelse, der paadrog En Kagstrygning, og selv da er man ikke sikker for, at man jo kan blive benaadet ved en kongelig Resolution og faae sin Titel igjen.

Om man end afholder sig fra Kaldsforretninger, bør man dog ikke være uvirksom, men lægge Vægt paa al den Beskjeftigelse, der er identisk med Ørkesløshed, man maa drive allehaande brødløse Kunster. Dog bør man i denne Henseende ikke udvikle sig

---

en Zigeunerinde] som i St. Blichers »Kjæltringliv«.

saa meget extensivt som intensivt, og, skjøndt ældre i Aar, vise Rigtigheden af det gamle Ord, at det er Lidet, der kan fornøie Børn.

Som man nu, ifølge den sociale Klogskabslære, til en vis Grad varierer Jordbunden — thi dersom man kun vilde leve i Forhold til eet Menneske, saa maatte Vexeldriften falde slet ud, ligesom hvis en Landmand kun havde een Tønde Land, hvoraf Følgen vilde blive, at han aldrig kunde brakke, noget, der er saa yderlig vigtigt — saaledes maa man ogsaa bestandigt variere sig selv, og dette er egentlig Hemmeligheden. Til den Ende maa man nødvendig have Stemningerne i sin Magt. I den Forstand at have dem i sin Magt, at man skulde kunne frembringe dem, naar man vilde, er en Umulighed, men Klogskaben lærer at benytte Øieblikket. Som en erfaren Sømand altid forskende seer hen over Vandet, og seer en Kastevind længe forud, saaledes bør man altid see Stemningen lidt forud. Man maa vide, hvorledes Stemningen virker paa En selv og efter Sandsynlighed paa Andre, førend man ifører sig den. Man stryger først for at fremkalde rene Toner og see, hvad der stikker i et Menneske, senere følge Mellemtonerne. Jo mere Praxis man har, jo lettere vil man overbevise sig om, at der ofte er meget i et Menneske, som man aldrig tænker paa. Naar følsomme Mennesker, der som saadanne ere yderst kjedsommelige, blive arrige, saa ere de ofte morsomme. Drilleri er især et ypperligt Explorations-Middel.

I Vilkaarligheden ligger hele Hemmeligheden. Man troer det er ingen Kunst at være vilkaarlig, og dog hører der et dybt Studium til at være vilkaarlig saaledes, at man ikke selv løber vild deri, at man selv har Fornøielse deraf. Man nyder ikke umiddelbart, men noget ganske Andet, som man selv vilkaarligt lægger ind. Man seer Midten af et Theater-Stykke, læser tredie Deel af en Bog. Derved faaer man en ganske anden Nydelse end den, Forfatteren har været saa god at tiltænke En. Man nyder noget aldeles Tilfældigt, man betragter hele Tilværelsen fra dette Standpunkt, lader dens Realitet strande derpaa. Jeg vil anføre et Exempel. Der var et Menneske, hvis Passiar et Livsforhold gjorde det nødvendigt for mig at høre paa. Han var ved enhver Leilighed til Rede med et lille philosophisk Foredrag, der var yderst kjedsommeligt. Nær ved at fortvivle opdager jeg pludselig, at han svedte ualmindelig stærkt, naar han talte. Denne Sved tildrog sig nu min Opmærksomhed. Jeg saae, hvorledes Sved-Perlerne samlede sig paa hans Pande, derpaa forenede sig

Bække, gled ned ad hans Næse, og endte i et draabeformigt Legeme, der blev hængende paa Næsens yderste Spidse. Fra dette Øieblik af var Alt forandret, jeg kunde endogsaa have min Glæde af at anspore ham til at begynde sin philosophiske Belæring, alene for at iagttage Sveden paa hans Pande og paa hans Næse. Baggesen siger etsteds om en Mand, at han vist er et meget skikkeligt Menneske, men at han har den Ting at indvende imod ham, at Intet rimer paa hans Navn. Det er yderst velgjørende, saaledes at lade Livets Realiteter indifferentiere sig paa en saadan vilkaarlig Interesse. Man gjør noget Tilfældigt til det Absolute og som saadant til Gjenstand for absolut Beundring. Dette virker især ypperligt, naar Gemytterne ere i Bevægelse. I Forhold til mange Mennesker er denne Methode et ypperligt Pirrings-Middel. Man betragter Alt i Livet som et Væddemaal o. s. v. Jo mere conseqvent man veed at fastholde sin Vilkaarlighed, desto morsommere blive Combinationerne. Conseqventsens Grad viser altid, om man er Kunstner eller Fusker; thi til en vis Grad gjøre alle Mennesker det Samme. Det Øie, hvormed man seer Virkeligheden, maa bestandig forandres. Neo-Platonikerne antoge, at de Mennesker, der havde været mindre fuldkomne i Verden, bleve efter Døden til meer eller mindre fuldkomne Dyr, alt efter deres Fortjenester; de, der f. Ex. havde øvet borgerlige Dyder efter en mindre Grad (Detaillisterne), bleve til borgerlige Dyr f. E. til Bier. En saadan Livs-Betragtning, der her i Verden seer alle Mennesker forvandlede til Dyr eller til Planter (ogsaa dette meente Plotin, at nogle bleve forvandlede til Planter) frembyder en riig Mangfoldighed af Afvexling. Maleren Tischbein har forsøgt at idealisere ethvert Menneske til et Dyr. Hans Methode har den Feil, at den er for alvorlig, og stræber at udfinde en virkelig Lighed.

Med Vilkaarligheden i En selv correspondere Tilfældigheden udenfor En. Man bør derfor altid have et aabent Øie for det

---

Baggesen] Theateradministratoriade, Danske Værker (1845) I S. 284: den selvdimitteerte Hassing, En Blæser, hvis Tab mig i Hjertet skar, Og som jeg i Alt har meget kjær, Paa Borteblivʼnet og Navnet nær. Hvor Intet rimer sig paa, desværr'! Neo-Platonikerne] en philosophisk Skole i den senere Oldtid, som udviklede Platons Lære videre i mystisk Retning. Dens Hovedrepræsentant er Plotinos (3. Aarh. e. Chr.); de her nævnte Lærdomme udtaler han i sine samlede Afhandlinger XV, 2. Tischbein] Joh. Heinr. Wilhelm T., 1751—1829, Goethes Ven; om hans Dyrebilleder se Goethes Werke II S. 168: Statt den Menschen in den Thieren Zu verlieren, Findest du ihn klar darin, Und belebst, als wahrer Dichter, Schaf- und säuisches Gelichter Mit Gesinnung wie mit Sinn.

Tilfældige, altid være *expeditus*, hvis Noget skulde tilbyde sig. De saa kaldte selskabelige Glæder, til hvilke man forbereder sig otte eller fjorten Dage forud, have ikke stort at betyde, derimod kan selv den ubetydeligste Ting ved et Tilfælde blive et riigt Stof til Morskab. At gaae her i Detail lader sig ikke gjøre, saavidt kan ingen Theori naae. Selv den udførligste Theori er dog kun Fattigdom imod hvad Geniet i sin Ubiqvitet let opdager.

---

expeditus marcheberedt, klar.

FORFØRERENS DAGBOG.

Sua passion' predominante
e la giovin principiante.

Don (

Ikke kan jeg dølge for mig selv, neppe blive Herre over den Angst, der i dette Øieblik griber mig, da jeg for min egen Interesses Skyld beslutter mig til at tage en nøiagtig Reenskrift af den flygtige Afskrift, jeg kun i største Hast og med megen Uro i sin Tid var istand til at forskaffe mig. Situationen træder ligesaa ængstende men ogsaa ligesaa bebreidende frem for mig som dengang. Han havde mod Sædvane ikke lukket sin Secretair af, dens hele Indhold stod saaledes til min Disposition; men det er forgjeves, om jeg vilde besmykke min Adfærd ved at erindre mig selv om, at jeg ingen Skuffe har aabnet. En Skuffe var trukken ud. I den fandtes en Mængde løse Papirer og oven paa dem laae en Bog i stort Qvart, smagfuldt indbunden. Paa den Side, der vendte op, var anbragt en Vignet af hvidt Papir, hvorpaa han egenhændig havde skrevet: *Commentarius perpetuus Nr. 4.* Forgjeves vilde jeg imidlertid søge at indbilde mig selv, at dersom den Side af Bogen ikke havde vendt i Veiret, og dersom den paafaldende Titel ikke havde fristet mig, jeg da ikke vilde være falden i Fristelsen, eller dog have gjort den Modstand. Titlen selv var besynderlig, dog ikke saa meget i og for sig som paa Grund af dens Omgivelse. Ved et flygtigt Øiekast paa de løse Papirer erfarede jeg, at disse indeholdt Opfattelser af erotiske Situationer, enkelte Vink om et og andet Forhold, Skizzer til Breve af en ganske egen Natur, som jeg senere lærte at kjende i deres kunstnerisk fuldførte beregnede Skjødesløshed. Naar jeg nu, efterat have gjennemskuet dette fordærvede Menneskes rænkefulde Indre, gjenkalder mig Situationen, naar jeg med mit for al Underfundighed aabnede Øie ligesom

---

Co[illegible]*is perpetuus* fortløbende Optegnelser.

træder hen for hiin Skuffe, saa gjør det samme Indtryk paa mig, som det maa gjøre paa en Politi-Officiant, naar han træder ind paa en Falskners Værelse, aabner hans Gjemmer og i en Skuffe finder en Mængde løse Papirer, Prøveskrifter; paa eet er der et lille Stykke Løvværk, paa et andet et Navnetræk, paa et tredie en Linie Baglænds-Skrift. Det viser ham let, at han er paa det rette Spor, og Glæden herover blander sig med en vis Beundring af det Studium, den Flid, der her er umiskjendelig. Mig vilde det vel være gaaet lidt anderledes, da jeg er mindre vant til at opspore Forbrydelser og ikke væbnet med — et Politi-Skilt. Jeg vilde have følt den Sandheds Dobbeltvægt, at jeg gik paa ulovlige Veie. Den Gang blev jeg ikke mindre fattig paa Tanker end paa Ord, som det i Almindelighed gaaer. Man bliver imponeret af et Indtryk, indtil Reflexionen atter slipper løs og mangfoldig og hurtig i sine Bevægelser besnakker og insinuerer sig hos den ubekjendte Fremmede. Jo mere Reflexionen er udviklet, desto hurtigere veed den at fatte sig, den bliver, som en Passkriver for udenlandske Reisende, saa fortrolig med at see de eventyrligste Figurer, at den ikke let lader sig forbløffe. Men uagtet nu min Reflexion vistnok er meget stærkt udviklet, saa blev jeg dog i det første Moment høilig forbauset; jeg erindrer meget godt, at jeg blegnede, at jeg nær var falden omkuld, og hvor angst jeg var derfor. Sæt han var kommen hjem, havde fundet mig besvimet med Skuffen i Haanden — en ond Samvittighed er dog istand til at gjøre Livet interessant.

Titlen paa Bogen frapperede mig ikke i og for sig; jeg tænkte det var en Samling af Excerpter, hvilket forekom mig ganske naturligt, da jeg vidste, at han altid med Iver havde omfattet sine Studier. Den indeholdt imidlertid ganske andre Ting. Det var hverken meer eller mindre end en Dagbog, omhyggeligt ført; og som jeg, efter hvad jeg tilforn havde kjendt til ham, ikke fandt, at hans Liv saa høilig trængte til Commentar, saa negter jeg ikke, efter det Indblik, jeg nu gjorde, at Titlen er valgt med megen Smag og megen Forstand, med sand æsthetisk, objektiv Overlegenhed over ham selv og over Situationen. Denne Titel staaer i fuldkommen Harmoni med hele Indholdet. Hans Liv har været et Forsøg paa at realisere den Opgave at leve poetisk. Med et skarpt udviklet Organ for at udfinde det Interessante i Livet, har han vidst at finde det, og efterat have fundet det bestandigt halvt digterisk reproduceret det Oplevede. Hans Dagbog er derfor ikke historisk nøiagtig eller simpelt fortællende, ikke indikativisk, men conjunktivisk. Uagtet det Oplevede naturligviis er optegnet efter

at det er oplevet, stundom maaskee endog længere Tid derefter, saa er det dog ofte fremstillet saaledes, som om det foregik i samme Øieblik, saa dramatisk levende, at det stundom er som foregik Alt for Ens Øine. At han nu skulde have gjort det, fordi han havde nogensomhelst anden Hensigt med denne Dagbog, er høist usandsynligt; at den i strængeste Forstand blot har havt personlig Betydning for ham, er iøinefaldende; og at ville antage, at jeg har et Digterværk for mig, maaskee endog bestemt til at trykkes, forbyder saavel det Hele som det Enkelte. Vel behøvede han ikke at befrygte Noget for sin Person ved at udgive den; thi de fleste Navne ere saa besynderlige, at der aldeles ingen Sandsynlighed er for, at de ere historiske; kun har jeg fattet en Mistanke om, at Fornavnet er historisk rigtigt, saaledes, at han altid selv har været sikker paa at gjenkjende den virkelige Person, medens enhver Uvedkommende maatte vildledes af Familie-Navnet. Saaledes er det idetmindste Tilfælde med den Pige, jeg kjendte, om hvem Hovedinteressen dreier sig, Cordelia, hun heed meget rigtigt Cordelia, men derimod ikke Wahl.

Hvorledes lader det sig nu forklare, at Dagbogen desuagtet har faaet et saadant digterisk Anstrøg? Svaret herpaa er ikke vanskeligt, det lader sig forklare af den digteriske Natur, der er i ham, der, om man saa vil, ikke er riig nok, om man saa vil, ikke fattig nok til at adskille Poesi og Virkelighed fra hinanden. Det Poetiske var det Mere, han selv bragte med sig. Dette Mere var det Poetiske han nød i Virkelighedens poetiske Situation; dette tog han atter tilbage i Form af digterisk Reflexion. Det var den anden Nydelse, og Nydelse var hele hans Liv beregnet paa. I første Tilfælde nød han personlig det Æsthetiske, i andet Tilfælde nød han æsthetisk sin Personlighed. I første Tilfælde var Pointet det, at han egoistisk personlig nød det, som deels Virkeligheden gav ham, deels han selv havde besvangret Virkeligheden med; i andet Tilfælde blev hans Personlighed forflygtiget, og han nød da Situationen og sig selv i Situationen. I første Tilfælde behøvede han bestandig Virkeligheden som Anledning, som Moment; i andet Tilfælde var Virkeligheden druknet i det Poetiske. Det første Stadiums Frugt er saaledes den Stemning, af hvilken Dagbogen er fremgaaet som det andet Stadiums Frugt, dette Ord taget i sidste Tilfælde i en noget anden Betydning end i første. Det Poetiske har han saaledes bestandigt havt ved den Tvetydighed, i hvilken hans Liv gik hen.

Bag ved den Verden, i hvilken vi leve, fjernt i Baggrunden ligger en anden Verden, der staaer omtrent i samme Forhold til

hiin som den Scene, man stundom i Theatret seer bag den vi
lige Scene, staaer til denne. Man seer gjennem et tyndt Flor
som en Verden af Flor, lettere, mere ætherisk, af en anden Bo
end den virkelige. Mange Mennesker, som vise sig legemlig
den virkelige Verden, høre ikke hjemme i denne men i hiin an
Dog det, at et Menneske saaledes svinder hen, ja næsten forsvi
for Virkeligheden, kan enten have sin Grund i en Sundhed ell
en Sygdom. Det Sidste var Tilfældet med dette Menneske,
jeg engang har kjendt uden at kjende ham. Han tilhørte
Virkeligheden, og dog havde han meget med den at gjøre.
løb bestandig hen over den, men selv naar han meest hengav
var han ude over den. Men det var ikke det Gode, der vinl
ham bort, heller ikke var det egentlig det Onde, det tør jeg
ikke i dette Øieblik sige om ham. Han har lidt af en *exaceri
cerebri,* for hvilken Virkeligheden ikke havde Incitament nok, i
Høieste kun momentviis. Han forløftede sig ikke paa Virk
heden, han var ikke for svag til at bære den, nei han var
stærk; men denne Styrke var en Sygdom. Saasnart Virkeligh
havde tabt sin Betydning som Incitament, var han afvæbnet,
laae det Onde hos ham. Dette var han sig bevidst selv i In
mentets Øieblik, og i denne Bevidsthed laae det Onde.

Den Pige, hvis Historie udgjør Hoved-Indholdet af Dagbo
har jeg kjendt. Om han har forført flere, veed jeg ikke;
synes det at fremgaae af hans Papirer. Han synes tillige, at h
været dreven i en anden Art af Praxis, der ganske charakteris
ham; thi han var altfor meget aandelig bestemmet til at være
Forfører i almindelig Forstand. Man seer ogsaa af Dagbogen
det stundom var noget aldeles Vilkaarligt, han attraaede, en Hi
f. Ex., og vilde for ingen Priis modtage Mere, fordi det var
Skjønneste hos den Vedkommende. Ved Hjælp af hans Aa
gaver har han vidst at friste en Pige, at drage hende til sig, u
at bryde sig om i strængere Forstand at besidde hende. Jeg
forestille mig, han har vidst at bringe en Pige paa det Hø
punkt, at han var sikker paa, hun vilde offre Alt. Naar Sa
var kommen saa vidt, da brød han af, uden at der fra hans
var skeet den mindste Tilnærmelse, uden at der var faldet et
om Kjærlighed, end sige en Erklæring, et Løfte. Og dog var
skeet, og den Ulykkelige beholdt Bevidstheden derom dobbelt bit
fordi hun ikke havde det Mindste at beraabe sig paa, fordi

---

exacerbatio cerebri Hjerne-Ophidselse.

bestandig maatte omtumles af de forskjelligste Stemninger i en rædsom Hexedands, naar hun snart gjorde sig Bebreidelser, tilgav ham, snart gjorde ham Bebreidelser, og nu, da dog Forholdet kun i uegentlig Forstand havde havt Virkelighed, bestandig maatte kjæmpe med den Tvivl, om det Hele ikke var en Indbildning. Ingen kunde hun betroe sig til; thi hun havde egentlig ikke Noget at betroe dem. Naar man har drømt, kan man fortælle Andre sin Drøm, men det, hun havde at fortælle, var jo ingen Drøm, det var Virkelighed, og dog, saasnart hun vilde udsige det til en Anden, lette det bekymrede Sind, saa var det Intet. Det følte hun meget vel selv. Intet Menneske kunde faae fat derpaa, neppe hun selv, og dog hvilede det med en ængstende Tyngde paa hende. Saadanne Offere vare derfor af en ganske egen Natur. Det var ikke ulykkelige Piger, som udstødte, eller i den Tanke at de vare udstødte af Samfundet, græmmede sig sundt og stærkt, engang imellem, naar Hjertet blev for fuldt, gav det Luft i Had eller Tilgivelse. Der var ingen synlig Forandring foregaaet med dem; de levede i sædvanlige Forhold, agtede som altid, og dog vare de forandrede, uforklarligt næsten for dem selv, ubegribeligt for Andre. Deres Liv var ikke som hines knækket eller brudt, det var bøiet ind i dem selv; tabte for Andre, søgte de forgjeves at finde dem selv. I samme Betydning som man kunde sige, at hans Vei gjennem Livet var usporlig (thi hans Fødder vare saaledes indrettede, at han beholdt Sporet under dem, saaledes forestiller jeg mig bedst hans uendelige Reflekteerthed i sig selv), i samme Forstand faldt der intet Offer for ham. Han levede altfor meget aandeligt til at være en Forfører i almindelig Forstand. Stundom antog han dog et parastatisk Legeme, og var nu lutter Sandselighed. Endogsaa hans Historie med Cordelia er saa forviklet, at det var ham muligt at træde op som den Forførte, ja selv den ulykkelige Pige kan stundom være raadvild derom, ogsaa her er hans Fodspor saa utydeligt, at ethvert Beviis er umuligt. Individerne have for ham blot været Incitament, han kastede dem af sig, ligesom Træerne ryste Blade af — han foryngedes, Løvet visnede.

Men hvorledes mon det seer ud i hans eget Hoved? Som han har ledet Andre vild, saa tænker jeg, han ender med selv at løbe vild. De Andre har han ledet vild ikke i udvortes Henseende, men i

---

et parastatisk Legeme] et tilsyneladende Legeme, som det, Christus efter en kættersk Anskuelse havde paataget sig, og som ikke var et virkeligt Menneskelegeme.

indvortes dem selv betræffende. Der er noget Oprørende i, naar et Menneske fører en Vandrer, der er raadvild om Veien, paa urigtige Stier, og nu lader ham ene i sin Vildfarelse, og hvad er dog dette i Sammenligning med at bringe et Menneske til at løbe vild i sig selv. Den vildfarende Vandrer har dog den Trøst, at Egnen bestandig forandrer sig om ham, og med hver Forandring fødes der et Haab om at finde en Udvei; den, der løber vild i sig selv, har ikke saa stort et Territorium at bevæge sig paa; han mærker snart, at det er et Kredsløb, som han ikke kan komme ud af. Saaledes tænker jeg det vil gaae ham selv efter en endnu langt forfærdeligere Maalestok. Jeg kan intet Qvalfuldere tænke mig end et intrigant Hoved, der taber Traaden, og nu vender hele sit Skarpsind mod sig selv, idet Samvittigheden vaagner og det gjelder om, at rede sig ud af dette Vilderede. Forgjeves har han mange Udgange paa sin Rævehule, i det Øieblik hans ængstede Sjæl allerede troer at see Daglyset falde ind, viser det sig, at det er en ny Indgang, og saaledes søger han som et opskræmmet Vildt, forfulgt af Fortvivlelsen, bestandig en Udgang og finder bestandig en Indgang, ad hvilken han gaaer tilbage i sig selv. Et saadant Menneske er ikke altid hvad man kunde kalde en Forbryder, han er selv ofte skuffet af sine Intriger, og dog rammer der ham en forfærdeligere Straf end Forbryderen; thi hvad er selv Angerens Smerte i Sammenligning med dette bevidste Vanvid. Hans Straf har en reen æsthetisk Charakteer; thi selv det, at Samvittigheden vaagner, er for ethisk et Udtryk om ham; Samvittigheden gestalter sig for ham blot som en høiere Bevidsthed, der yttrer sig som en Uro, der end ikke i dybere Forstand anklager ham, men holder ham vaagen, ingen Hvile under ham i hans ufrugtbare Rastløshed. Afsindig er han heller ikke; thi de endelige Tankers Mangfoldighed ere ikke forstenede i Afsindighedens Evighed.

Den stakkels Cordelia, hende vil det ogsaa falde vanskeligt at finde Fred. Hun tilgiver ham af sit inderste Hjerte, men hun finder ikke Hvile, thi da vaagner Tvivlen: det var hende, der hævede Forlovelsen, det var hende, der var Anledning til Ulykken, det var hendes Stolthed, der attraaede det Ualmindelige. Da angrer hun, men hun finder ikke Hvile; thi da frikjende de anklagende Tanker hende: det var ham, der ved sin Underfundighed lagde denne Plan ind i hendes Sjæl. Da hader hun, hendes Hjerte føler sig lettet i Forbandelser, men hun finder ikke Hvile; hun gjør sig atter Bebreidelser, Bebreidelser, fordi hun har hadet, hun der selv er en Synderinde, Bebreidelser, fordi hun, hvor underfundig han

end har været, dog altid bliver skyldig. Tungt er det for hende, at han har bedraget hende, endnu tungere, kunde man næsten fristes til at sige, at han har vakt den mangetungede Reflexion, at han har udviklet hende æsthetisk nok til ikke længer ydmygt at lytte til een Stemme, men til at kunne høre de mange Taler paa eengang. Da vaagner Erindringen i hendes Sjæl, hun glemmer Brøden og Skylden, hun erindrer de skjønne Øieblikke, hun er bedøvet i en unaturlig Exaltation. I saadanne Momenter erindrer hun ham ikke blot, hun opfatter ham med en *clairvoyance*, som kun viser, hvor stærkt hun er udviklet. Hun seer da ikke Forbryderen i ham, men heller ikke det ædle Menneske, hun føler ham blot æsthetisk. Hun har engang skrevet mig en Billet til, hvori hun udtaler sig om ham. »Stundom var han saa aandelig, at jeg følte mig tilintetgjort som Qvinde, til andre Tider saa vild og lidenskabelig, saa attraaende, at jeg næsten skjælvede for ham. Stundom var jeg som fremmed for ham, stundom hengav han sig ganske; naar jeg da slyngede min Arm om ham, da var undertiden pludselig Alt forandret, og jeg omfavnede Skyen. Dette Udtryk kjendte jeg, før jeg kjendte ham, men han har lært mig at forstaae det; naar jeg bruger det, tænker jeg altid paa ham, som jeg tænker hver min Tanke kun ved ham. Jeg har altid elsket Musik, han var et mageløst Instrument, altid bevæget, han havde et Omfang, som intet Instrument har det, han var et Indbegreb af alle Følelser og Stemninger, ingen Tanke var ham for høi, ingen for fortvivlet, han kunde bruse som en Efteraarsstorm, han kunde hviske uhørligt. Ikke et Ord af mig blev uden Virkning, og dog kan jeg ikke sige, at mit Ord ikke forfeilede sin Virkning; thi hvilken det vilde gjøre, var mig umuligt at vide. Med en ubeskrivelig, men hemmelighedsfuld, salig, unævnelig Angst lyttede jeg til denne Musik, jeg selv fremkaldte, og dog ikke fremkaldte, altid var der Harmoni, altid rev han mig hen«.

Forfærdeligt er det for hende, forfærdeligere vil det blive for ham, det kan jeg slutte deraf, at jeg selv neppe kan beherske den Angst, der griber mig, hver Gang jeg tænker paa den Sag. Ogsaa jeg er reven med ind i det Taage-Rige, i den Drømme-Verden, hvor man hvert Øieblik bliver ræd for sin egen Skygge. Forgjeves søger jeg ofte at løsrive mig derfra, jeg følger med som en truende Skikkelse, som en Anklager, der er stum. Hvor besynder-

---

omfavnede Skyen] som Ixion, der vilde forgribe sig paa Hera, men blev narret med en Sky i hendes Skikkelse.

ligt! Han har udbredt den dybeste Hemmelighed over Alt, og dog er der en endnu dybere Hemmelighed, og det er den, at jeg er Medvider, og jeg selv er jo paa en ulovlig Maade bleven Medvider. At glemme det Hele vil ikke lykkes. Jeg har stundom tænkt paa at tale til ham derom. Dog hvad hjalp det, han vilde enten fragaae Alt, paastaae at Dagbogen var et digterisk Forsøg, eller han vil paalægge mig Taushed, Noget jeg ikke kan negte ham i Betragtning af Maaden, paa hvilken jeg er bleven Medvider. Der er dog Intet, hvorover der hviler saa megen Forførelse og saa megen Forbandelse, som over en Hemmelighed.

Af Cordelia har jeg modtaget en Samling af Epistler. Om det er dem alle, veed jeg ikke, dog forekom det mig, at hun engang lod sig forlyde med, at hun selv havde confiskeret nogle. Jeg har taget en Copi af dem og vil nu i min Reenskrift flette disse ind. Vel mangle de Datum, men selv om dè havde havt det, vilde det ikke have hjulpet mig stort, da Dagbogen i sin videre Fremrykken bliver sparsommere og sparsommere, ja tilsidst paa en enkelt Undtagelse nær, opgiver ethvert Datum, som om Historien i sin Fremgang blev saa qvalitativ-betydningsfuld, i den Grad, skjøndt historisk Virkelighed, nærmede sig til at være Idee, at af den Grund Tidsbestemmelser bleve ligegyldige. Hvad der derimod har hjulpet mig, er, at der paa forskjellige Steder i Dagbogen findes et Par Ord, hvis Betydning jeg i Begyndelsen ikke fattede. Ved at sammenholde dem med Brevene har jeg imidlertid indseet, at de ere Motiverne til disse. Det vil derfor være mig en let Sag at indflette dem paa rette Sted, idet jeg bestandig indfører Brevet paa det Sted, hvor Motivet til samme findes henkastet. Hvis jeg ikke havde fundet disse ledende Vink, da havde jeg gjort mig skyldig i en Misforstaaelse; thi det var vel ikke faldet mig ind, hvad der nu af Dagbogen fremgaaer Sandsynlighed for, at til enkelte Tider Brevene ere fulgte saa hyppigt paa hinanden, at hun synes at have modtaget flere paa een Dag. Skulde jeg have fulgt min egen Tanke, da havde jeg vel fordeelt dem mere ligeligt og ikke ahnet, hvilken Virkning han har opnaaet ved den lidenskabelige Energi, med hvilken han har brugt dette som ethvert Middel, for at holde Cordelia paa Lidenskabens Toppunkt.

Foruden den fuldstændige Oplysning om hans Forhold til Cordelia, indeholdt Dagbogen indslynget derimellem en og anden lille Skildring. Overalt hvor en saadan fandtes stod der i Margenen et NB. Disse Skildringer staae aldeles ikke i noget Forhold til Cordelias Historie, men have givet mig en levende Forestilling om Betydningen af et Udtryk, han ofte brugte, om jeg end tilforn

forstod det paa en anden Maade: man bør altid have en aparte lille Snøre ude. Var et tidligere Bind af denne Dagbog faldet i mine Hænder, saa vilde jeg formodentlig have truffet paa flere af disse, hvilke han selv etsteds i Margenen kalder: *actiones in distans;* thi han yttrer selv, at Cordelia beskjeftigede ham for meget til ret at have Tid til at see sig om.

Kort efter at han havde forladt Cordelia, modtog han fra hende et Par Breve, som han sendte uaabnede tilbage. Blandt de Breve, Cordelia overlod mig, vare ogsaa disse. Hun havde selv brudt Seglet, og jeg tør vel ogsaa tillade mig at tage en Afskrift af dem. Deres Indhold har hun aldrig omtalt til mig, derimod pleiede hun, naar hun nævnte sit Forhold til Johannes, at fremsige et lille Vers, saavidt jeg veed af Goethe, der alt i Forhold til hendes Stemnings Forskjellighed og den derved betingede forskjellige Diction syntes at betyde noget Forskjelligt:

Gehe,
Verschmähe
Die Treue,
Die Reue
Kommt nach.

Brevene lyde saaledes:

Johannes!

Ikke kalder jeg Dig: min, det indseer jeg vel, at Du aldrig har været, og jeg er haardt nok straffet for, at denne Tanke engang forlystede min Sjæl; og dog kalder jeg Dig: min; min Forfører, min Bedrager, min Fiende, min Morder, min Ulykkes Ophav, min Glædes Grav, min Usaligheds Afgrund. Jeg kalder Dig: min, og kalder mig: Din, og som det engang smigrede Dit Øre, der stolt bøiede sig til min Tilbedelse, saa skal det nu lyde som en Forbandelse over Dig, en Forbandelse i al Evighed. Glæd Dig ikke til, at det skulde være min Hensigt at forfølge Dig, eller at væbne mig med en Dolk, for at ægge Din Spot! fly hvorhen Du vil, jeg er dog Din, drag til Verdens yderste Grændse, jeg er dog Din, elsk hundrede Andre, jeg er dog Din, ja i Dødens Time er jeg Din. Selv det Sprog, jeg fører mod Dig, maa bevise Dig, at jeg er Din. Du har formastet Dig til at bedrage et Menneske

---

actiones in distans Operationer mod et fjernt Maal. Goethe] »Jery und Bätely«, Werke XI S. 10.

saaledes, at Du er bleven Alt for mig, saa jeg vilde sætte al mi
Glæde i at være Din Slavinde, Din er jeg, Din, Din, Din Fo
bandelse.

Din Cordelia.

— — —

Johannes!

Der var en riig Mand, han havde stort Qvæg og smaat Qvæ
i Mængde, der var en fattig lille Pige, hun eiede kun et enest
Lam, det aad af hendes Haand og drak af hendes Bæger. D
var den rige Mand, riig paa al Jordens Herlighed, jeg var de
fattige, der kun eiede min Kjærlighed. Du tog den, Du glæded
Dig ved den; da vinkede Lysten Dig, og Du offrede det Lide
jeg eiede, af Dit Eget kunde Du Intet offre. Der var en ri
Mand, han eiede stort Qvæg og smaat Qvæg i Mængde, der va
en fattig lille Pige, hun eiede kun sin Kjærlighed.

Din Cordelia.

— — —

Johannes!

Er der da slet intet Haab? Skulde Din Kjærlighed aldri
vaagne igjen; thi at Du har elsket mig, det veed jeg, om jeg en
ikke veed, hvad det er, der forvisser mig herom. Jeg vil vent
om Tiden end bliver mig lang, jeg vil vente, vente til Du er tra
af at elske Andre, da skal Din Kjærlighed til mig atter staae o
af sin Grav, da vil jeg elske Dig som altid, takke Dig som alti
som fordum, o Johannes, som fordum! Johannes! er Din hjert
løse Kulde imod mig, er det Dit sande Væsen, var Din Kjærlighe
Dit rige Hjerte Løgn og Usandhed, er Du da nu atter Dig sel
Hav Taalmodighed med min Kjærlighed, tilgiv, at jeg vedbliver
elske Dig, jeg veed det, min Kjærlighed er en Byrde for Dig; me
der vil dog komme den Tid, da Du vender tilbage til Din Cordeli
Din Cordelia! Hør dette bedende Ord! Din Cordelia, Din Cordeli

Din Cordelia.

— — —

Der var en riig Mand osv.] sml. 2. Samuels Bog Kap. 2.

Har Cordelia end ikke været i Besiddelse af det hos hendes Johannes beundrede Omfang, man seer dog tydeligt, at hun ikke har været uden Modulation. Hendes Stemning udpræger sig tydeligt i hvert af Brevene, om hun end har manglet Klarhed til en vis Grad i Fremstilling. Dette er især Tilfældet med det andet Brev, hvor man mere ahner end egentlig forstaaer hendes Mening, men denne Ufuldkommenhed gjør det for mig saa rørende.

d. 4. April.

Forsigtighed, min skjønne Ubekjendte! Forsigtighed; at træde ud af en Karreet er ikke saa let en Sag, stundom et afgjørende Skridt. Jeg kunde laane Dem en Novelle af Tieck, hvoraf De vilde see, at en Dame ved at stige ned af en Hest i den Grad indviklede sig i en Forvikling, at dette Skridt blev definitivt for hele hendes Liv. Trinene paa Karreterne ere i Almindelighed ogsaa saa forkeert indrettede, at man næsten nødsages til at opgive al Gratie og vove et fortvivlet Spring i Armene paa Kudsk og Tjener. Ja, hvad Kudsk og Tjener har det godt; jeg troer virkelig jeg vil søge en Ansættelse som Tjener i et Huus, hvor der er unge Piger; en Tjener bliver let Medvider i saadan en lille Frøkens Hemmeligheder. — Men spring dog for Guds Skyld ikke, jeg beder Dem; det er jo mørkt; jeg skal ikke forstyrre Dem, jeg stiller mig blot ind under denne Gadelygte, saa er det Dem umuligt at see mig, og man er dog bestandig blot undseelig i samme Grad, som man bliver seet, men man bliver bestandig blot seet i samme Grad, som man seer — altsaa af Omsorg for Tjeneren, der maaskee ikke vil være istand til at modstaae et saadant Spring, af Omsorg for Silkekjolen, *item* af Omsorg for Kniplingsfryndserne, af Omsorg for mig lad denne nydelige lille Fod, hvis Smalhed jeg allerede har beundret, lad den forsøge sig i Verden, vov at forlade Dem paa den, den vil vel finde Fodfæste, og gyser det et Øieblik i Dem, fordi det er som om den forgjeves søgte det, hvorpaa den kan hvile sig, ja gyser De endnu, efterat den har fundet det, saa

---

en Novelle af Tieck] Die wilde Engländerin i Das Zauberschloss, Schriften (Berlin 1853) XXI S. 238.

træk hurtig den anden Fod til, hvo vilde vel være saa grusom at lade Dem svæve i denne Stilling, hvo saa uskjøn, saa langsom i at følge det Skjønnes Aabenbarelse. Eller frygter De endnu nogen Uvedkommende, Tjeneren dog vel ikke, mig ei heller, thi jeg har jo allerede seet den lille Fod, og, da jeg er Naturforsker, har jeg af Cuvier lært deraf med Sikkerhed at gjøre Slutninger. Altsaa rask til! Hvor denne Angst forhøier Deres Skjønhed. Dog Angst er ikke skjøn i og for sig, den er det kun, naar man i samme Øieblik seer den Energi, der overvinder den. Saaledes. Hvor fast staaer nu ikke denne lille Fod. Jeg har lagt Mærke til, at Piger, der have smaa Fødder, i Almindelighed staae fastere end de mere pedestriske storføddede. — Hvo kunde nu tænke det? Det strider mod al Erfaring; man løber ikke nær saa let Fare for at Kjolen bliver hængende, naar man stiger ud, som naar man springer ud. Men saa er det jo altid betænkeligt for unge Piger at kjøre i Karreet, de komme tilsidst til at blive i den. Kniplingerne og Strimlerne ere forlorne, og dermed er den Sag forbi. Der er intet Menneske, der har seet Noget; der viser sig rigtignok en mørk Figur, indsvøbt indtil Øinene i en Kappe; man kan ikke see, hvorfra han kommer, den Lygte skinner En lige i Øiet; han passerer Dem forbi i det Moment, da De vil træde ind ad Gadedøren. Netop i Afgjørelsens Secund styrter et Sideblik sig over sin Gjenstand. De rødmer, Barmen bliver for fuld til at kunne udgyde sig i et Aandedrag; der er en Forbittrelse i Deres Blik, en stolt Foragt; der er en Bøn, en Taare i Deres Øie; begge Dele ere lige skjønne, jeg tager med lige Ret mod begge; thi jeg kan ligesaa godt være det Ene som det Andet. Men jeg er dog ondskabsfuld — hvad Nummer har vel Huset? hvad seer jeg, en offentlig Udstilling af Galanteri-Varer; min ubekjendte Skjønne, det er maaskee oprørende af mig, men jeg følger den lyse Vei . . . . . . Hun har glemt det Forbigangne, ak ja, naar man er 17 Aar gammel, naar man i denne lykkelige Alder er ude at gjøre Indkjøb, naar man til hver enkelt større eller mindre Gjenstand, man tager i Haanden, knytter en unævnelig Glæde, da glemmer man let. Hun har endnu ikke seet mig; jeg staaer ved den anden Side af Disken, langt borte for mig selv. Der hænger et Speil paa den modsatte Væg, hun tænker ikke derpaa, men Speilet tænker derpaa. Hvor tro har det ikke opfattet hendes Billede, som en yd-

---

Cuvier] den franske Naturforsker G. Cuvier (1769—1832) opstiller i sit Værk Recherches sur les ossemens fossiles (2. Udg., Paris 1821, I S. III) som sit Maal at paavise, hvorledes man af en enkelt Knogle kan reconstruere en Dyreart.

myg Slave, der viser sin Hengivenhed ved Troskab, en Slave, fo
hvem hun vel har Betydning, men som ingen Betydning har fo
hende, som vel tør fatte hende, men ikke omfatte hende. D
ulykkelige Speil, som vel kan gribe hendes Billede, men ik
hende, det ulykkelige Speil, der ikke kan gjemme hendes Billede
sin Løndom, skjule det for hele Verden, som tvertimod kun k
forraade det til Andre som nu til mig. Hvilken Qval, hvis
Menneske var saaledes dannet. Og er der dog ikke mange Menn
sker, der ere saaledes, der Intet eie uden i det Øieblik, da
vise Andre det, der blot gribe Overfladen ikke Væsenet, tabe A
naar dette vil vise sig, saaledes som dette Speil vilde tabe hend
Billede, hvis hun ved et eneste Aandedrag vilde forraade
Hjerte for det. Og dersom et Menneske ikke var istand til at e
et Erindringens Billede selv i Nærværelsens Øieblik, saa maatt
han jo altid ønske at være i Afstand fra Skjønheden, ikke s
nær, at det jordiske Øie ei kan see, hvor skjønt det er, han hold
omsluttet, og som det udvortes Øie har tabt, som han vel ka
vinde igjen for det udvortes Syn ved at fjerne det fra sig, men
som han ogsaa da kan have for Sjælens Øie, naar han ikke kan
see Gjenstanden, fordi den er ham for nær, naar Læbe er lukket
mod Læbe .... Hvor er hun dog skjøn! Stakkels Speil, det
maa være en Qval, godt, at Du ikke kjender Jalousi. Hendes
Hoved er fuldkommen ovalt, hun bøier det lidt forover, derved
høines Panden, der hæver sig reen og stolt uden al Aftegning af
Forstands-Organer. Hendes mørke Haar slutter sig ømt og blødt
om Panden. Hendes Ansigt er som en Frugt, enhver Overgang
fyldig rundet; hendes Hud er gjennemsigtig, som Fløiel at berøre,
det kan jeg føle med mit Øie. Hendes Øie — ja det har jeg
endnu ikke seet, det er skjult af et Laag, væbnet med Silkefryndser,
der bøie sig som Hager, farlige for Den, der vil møde hendes
Blik. Hendes Hoved er et Madonna-Hoved, Reenhed og Uskyld
dets Præg; hun bøier sig ligesom Madonna ned, men hun er ikke
fortabt i Beskuelsen af det Ene; det giver en Afvexling i Udtrykket
i hendes Ansigt. Det, hun betragter, er det Mangfoldige, det Mang-
foldige, over hvilket den jordiske Pragt og Herlighed kaster en
Afglands. Hun trækker sin Handske af for at vise Speilet og mig
en høire Haand hvid og vel formet som en Antik, uden nogen
Prydelse, end ikke en flad Guldring paa den fjerde Finger —
bravo! — Hun slaaer Øiet op, hvor forandret Alt og dog det
Samme, Panden lidt mindre høi, Ansigtet lidt mindre regelmæssig
ovalt men mere levende. Hun taler med Butiksvenden, hun er
munter, glad, snaksom. Hun har allerede udvalgt en to, tre Ting

hun tager en fjerde, hun holder den i sin Haand, hendes Øie bøier sig atter ned, hun spørger, hvad den koster, hun lægger den til Side under Handsken, det maa vist være en Hemmelighed, bestemt til — en Kjæreste? — men hun er jo ikke forlovet — ak der er Mange, der ikke ere forlovede, og dog have en Kjæreste, Mange, der ere forlovede, og dog ikke have en Kjæreste ..... Skulde jeg opgive hende? Skulde jeg lade hende uforstyrret i hendes Glæde? . . hun vil betale, men hun har tabt sin Pung, . . hun nævner formodentlig sin Adresse, det vil jeg ikke høre, jeg vil ikke berøve mig Overraskelsen; jeg træffer vel nok sammen med hende i Livet igjen, jeg skal vel kjende hende, og hun maaskee ogsaa mig, mit Sideblik glemmer man ikke saa let. Naar jeg da er bleven overrasket af at træffe hende i Omgivelser, jeg ikke ventede, da kommer Touren til hende. Kjender hun mig ikke, overbeviser hendes Blik mig ikke strax derom, saa kan jeg vel faae Leilighed til at see paa hende fra Siden, jeg lover hun skal erindre Situationen. Ingen Utaalmodighed, ingen Gridskhed, Alt vil nydes i langsomme Drag; hun er udseet, hun skal vel blive indhentet.

d. 5.

Det kan jeg lide: alene om Aftenen paa Østergade. Ja, jeg seer nok Tjeneren, der gaaer bag efter, tro ikke, at jeg tænker saa ilde om Dem, at De vilde gaae ganske alene, tro ikke, at jeg er saa uerfaren, at jeg i mit Overblik over Situationen ikke strax har observeret denne alvorlige Skikkelse. Men hvorfor dog saa hurtigt? Man er dog lidt angst, man føler en vis Hjertebanken, der har sin Grund ikke i utaalmodig Længsel efter at komme hjem, men i utaalmodig Frygt, der gjennemstrømmer hele Legemet med sin søde Uro, og deraf Føddernes hurtige Takt. — Men det er dog prægtigt, ubetaleligt saaledes at gaae alene — med Tjeneren bag efter . . . Man er sexten Aar gammel, man har Læsning, det vil sige Roman-Læsning, man har ved tilfældigt at gaae igjennem Brødrenes Værelse opsnappet et Ord af en Samtale mellem dem og deres Bekjendte, et Ord om Østergade. Senere har man flere Gange vimset igjennem for at faae om muligt lidt nærmere Oplysning. Forgjeves. Man bør dog som det sømmer sig for en stor og voxen Pige vide lidt Besked om Verden. Naar det blot lod sig gjøre uden videre at gaae ud med Tjeneren bag efter. Jo jeg takker, Fader og Moder vilde nok sætte et artigt Ansigt op, og hvilken Grund skulde man ogsaa angive? Naar man skal i

Selskab, saa er der ikke Leilighed dertil, det er lidt for tidl
thi jeg hørte August sagde Kl. 9. 10; naar man skal hjem, er
for sildigt, og som oftest skal man da have en Cavaleer at træk
med. Torsdag-Aften, naar vi tage fra Theatret, var i Grunden
ypperlig Leilighed, men saa skal man altid kjøre i Karreet og h
Frue Thomsen og hendes elskværdige Cousiner pakket ind m
kjørte man endda alene, saa kunde man lade Vinduet gaae ned
see sig lidt om. Dog unverhofft kommt oft. Idag sagde Moder
mig: Du bliver vist ikke færdig med det, Du syer til Din Fad
Geburtsdag, for at være ganske uforstyrret, kan Du gaae hen
Tante Jette og blive der til Thee-Tid, saa skal Jens hente I
Det var egentlig slet ikke et saa behageligt Budskab, for hos Ta
Jette er der yderst kjedsommeligt; men saa skal jeg gaae al
hjem Kl. 9 med Tjeneren. Naar Jens nu kommer, saa maa l
vente til et Qvarteer til ti, og saa afsted. Blot jeg maatte m
min Hr. Broder eller Hr. August — det var dog maaskee il
ønskeligt, saa skulde jeg formodentlig følges hjem — Tak, maae
helst være frie, Friheden — men dersom jeg kunde faae Øie
dem, saa de ikke saae mig . . . . Nu min lille Frøken, h
seer De saa, og hvad troer De jeg seer? For det Første den l
Mütze, De har paa, den klæder fortræffeligt, og harmonerer gan
med hele deres Optrædens Hastværk. Det er ingen Hat, det
heller ingen Hue, snarere en Art Kyse. Men den kan De
umuligt have havt paa imorges da De gik ud. Skulde Tjene
have bragt den, eller skulde De have laant den af Tante Jet
— De er maaskee incognito. — Sløret bør man heller ikke lade fa
heelt ned, naar man skal anstille Iagttagelser. Eller er det m
skee ikke et Slør, men blot en bred Blonde? I Mørke er
umuligt at afgjøre. Hvad det end er, den skjuler Overdelen
Ansigtet. Hagen er ret smuk, lidt for spids; Munden lille, aab
sig; det kommer af, at De gaaer for stærkt. Tænderne — hv
som Snee. Saaledes skal det være. Tænderne ere af yder
Vigtighed, de ere en Livvagt, der skjuler sig bag Læbernes f
føreriske Blødhed. Kinden blusser af Sundhed. — Naar man bø
Hovedet lidt til Siden, var det vel muligt at trænge op un
dette Slør eller denne Blonde. Tag Dem iagt, et saadant Blik
neden er farligere end et gerade aus. Det er som i Fægtning;
hvilket Vaaben er dog saa skarpt, saa gjennemtrængende, i s
Bevægelse saa glimtende og derved saa skuffende som et Ø
Man marquerer høi Quart, som Fægteren siger, og falder u
Secund; jo hurtigere Udfaldet kan følge oven paa Marquering
desto bedre. Det er et ubeskriveligt Øieblik Marqueringens l

Modstanderen føler ligesom Hugget, han er rammet, ja det er sandt, men paa et ganske andet Sted end han troede . . . . . Ufortrøden fremad gaaer hun, uden Frygt og uden Lyde. Tag Dem iagt; der kommer et Menneske hist, slaa Sløret ned, lad ikke hans profane Blik besmitte Dem; De har ingen Forestilling derom, det vilde maaskee blive Dem umuligt i lang Tid at glemme den modbydelige Angst, med hvilken det berørte Dem — De bemærker det ikke, men jeg derimod, at han har overskuet Situationen. Tjeneren er udseet til den nærmeste Gjenstand. — Ja, der seer De nu Følgen af at gaae alene med Tjeneren. Tjeneren er falden. I Grunden er det latterligt, men hvad vil De nu gjøre. At vende tilbage og være behjælpelig med at faae ham paa Benene, lader sig ikke gjøre, at gaae med en sølet Tjener er ubehageligt, at gaae alene er betænkeligt. Tag Dem iagt, Uhyret nærmer sig . . . . . De svarer mig ikke, see blot paa mig, lader mit Udvortes Dem befrygte Noget? Jeg gjør slet intet Indtryk paa Dem, jeg seer ud til at være et godmodigt Menneske fra en ganske anden Verden. Der er Intet i min Tale, der forstyrrer Dem, Intet, der minder Dem om Situationen, ingen Bevægelse, der i fjerneste Maade træder Dem for nær. De er endnu lidt angst, De har endnu ikke glemt hiin unheimliche Skikkelses Tilløb mod Dem. De fatter en vis Godhed for mig, min Forlegenhed, der forbyder mig at see paa Dem, giver Dem Overmagten. Det glæder Dem og gjør Dem tryg, De kunde næsten fristes til at have mig lidt til Bedste. Jeg vedder paa, i dette Øieblik havde de Courage til at tage mig under Armen, hvis det faldt Dem selv ind . . . . . . Altsaa i Stormgaden boer De. De neier koldt og flygtigt for mig. Har jeg fortjent det, jeg der hjalp Dem ud af den hele Ubehagelighed? Det fortryder Dem, De vender tilbage, takker mig for min Artighed, rækker mig deres Haand — hvorfor blegner De? Er min Stemme ikke uforandret, min Holdning den samme, mit Øie ligesaa stille og roligt? Dette Haandtryk? Kan da et Haandtryk have Noget at betyde? Ja meget, saare meget, min lille Frøken, inden fjorten Dage skal jeg forklare Dem Alt, indtil da forbliver De i Modsigelsen: jeg er et godmodigt Menneske, der som en Ridder kommer en ung Pige til Hjælp, og jeg kan tillige trykke Deres Haand paa en intet mindre end godmodig Maade. —

d. 7. April.

»Altsaa paa Mandag Kl. 1 paa Udstillingen«. Meget vel, jeg skal have den Ære at indfinde mig Kl. tre Qvarteer til 1. Et

lille Stevnemøde. I Løverdags tog jeg endelig den Sag over tvert og besluttede at aflægge min forreiste Ven Adolph Bruun en Visit. Til den Ende begiver jeg mig omtrent Kl. 7 Eftermiddag hen paa Vestergade, hvor man havde sagt mig, han skulde boe. Han var imidlertid ikke til at finde, end ikke i tredie Etage, hvor jeg ganske forpustet var naaet op. Idet jeg vil gaae ned ad Trappen, bliver mit Øre berørt af en melodisk, qvindelig Stemme, der halv høit siger: »altsaa paa Mandag Kl. 1 paa Udstillingen, paa den Tid er de Andre ude, men Du veed, jeg tør aldrig see Dig derhjemme«. Indbydelsen gjaldt ikke mig, men et ungt Menneske, der een, to, tre var ude af Døren saa hurtigt, at end ikke mit Øie end mindre mine Been kunde naae ham. Hvorfor har man dog ikke Gas paa Trapperne, saa havde jeg dog maaskee faaet at see, om det var Umagen værd at være saa punktlig. Dog havde der været Gas, havde jeg maaskee Intet faaet at høre. Det Bestaaende er dog det Fornuftige, jeg er og bliver Optimist . . . . . Hvem er det nu? Paa Udstillingen vrimler det jo af Piger, for at bruge Donna Annas Ord. Klokken er præcise tre Qvarteer til Eet. Min skjønne Ubekjendte! gid Deres Tilkommende i alle Maader maa være ligesaa punktlig som jeg, eller ønsker De maaskee snarere, at han aldrig maa komme et Qvarteer for tidlig, som De vil, jeg er i alle Maader til Tjeneste . . . . . »Fortryllende Troldqvinde, Fee eller Hex, lad Din Taage forsvinde«, aabenbar Dig, Du er formodentlig allerede tilstede, men usynlig for mig, forraad Dig, thi ellers tør jeg vel ikke vente en Aabenbarelse. Skulde der maaskee være flere her oppe i samme Ærende som hun? vel muligt. Hvo kjender Menneskets Veie, selv naar han gaaer paa Udstillingen. — — Der kommer jo en ung Pige i det forreste Værelse, ilende, hurtigere end den onde Samvittighed efter Synderen. Hun glemmer at aflevere sin Billet, den røde Mand standser hende. Ih Gud bevares! hvad hun har for et Hastværk! Det maa være hende. Hvortil slig utidig Heftighed, Klokken er endnu ikke eet, husk dog paa, at De skal møde den Elskede; er det ved en saadan Leilighed ganske ligegyldigt, hvorledes man seer ud, eller er det i den Forstand det hedder, at man skal sætte det bedste Been frem. Naar saadant et ungt, uskyldigt Blod skal til et Møde, saa griber hun Sagen an som en Rasende. Hun er ganske befippet. Jeg derimod sidder her i al Magelighed paa min Stol og betragter et deiligt Prospekt

---

Donna Annas Ord] Don Juan 1. Akt 16. Scene: *Han kommer der, der vrimler jo af Piger* (Kruses Bearb.).

af en landlig Egn . . . . Det er et Fandens Pigebarn, hun stormer gjennem alle Værelser. De maa dog see at skjule deres Begjærlighed lidt, husk paa, hvad der bliver sagt til Jfr. Lisbeth: sømmer det sig for en ung Pige at være saa begjærlig efter at komme sammen. Nu det forstaaer sig, deres Sammenkomst er en af de uskyldige. — — — Et Stevnemøde ansees i Almindelighed af de Elskende for at være det skjønneste Øieblik. Jeg selv erindrer endnu saa tydeligt, som var det igaar, den første Gang jeg ilede til det aftalte Sted, med et Hjerte ligesaa riigt som ukjendt med Glæden, der ventede mig, den første Gang jeg slog tre Slag med Haanden, den første Gang et Vindue blev aabnet, den første Gang en lille Hængelaage oplodes ved usynlig Haand af en Pige, der skjulte sig derved at hun lukkede den op, den første Gang jeg skjulte en Pige under min Kappe i den lyse Sommernat. Dog blander der sig megen Illusion i denne Dom. Den rolige Trediemand finder ikke altid, at de Elskende ere skjønnest i dette Moment. Jeg har været Vidne til Stevnemøder, hvor, uagtet Pigen var yndig og Manden skjøn, Total-Indtrykket næsten var modbydeligt, og Mødet selv langtfra at være skjønt, uagtet det vistnok er forekommet de Elskende saa. Naar man bliver mere erfaren, vinder man paa en Maade; thi vel taber man den utaalmodige Længsels søde Uro, men man vinder Holdning til at gjøre Øieblikket virkelig skjønt. Jeg kan ærgre mig, naar jeg seer et Mandfolk ved en saadan Leilighed saa forvirret, at han af bar Kjærlighed faaer et *delirium tremens*. Hvad forstaaer dog Bønder sig paa Agurkesalat. Istedenfor at have Besindighed nok til at nyde hendes Uro, at lade den opflamme hendes Skjønhed og gjennemgløde den, tilveiebringer han kun en uskjøn Confusion, og dog vender han glad hjem, bilder sig ind, at det var noget Herligt — — — — Men hvor Satan bliver Mennesket af, Klokken gaaer allerede til To. Ja, det er et fortræffeligt Folkefærd, disse Kjærester. Saadan en Slyngel lader en ung Pige vente paa sig. Nei da er jeg et ganske anderledes paalideligt Menneske! Det bliver vel bedst at tiltale hende, naar hun nu for femte Gang passerer mig forbi. »Tilgiv min Dristighed, skjønne Frøken, De søger vist deres Familie heroppe, De er flere Gange gaaet mig hurtigt forbi, og idet mit Øie fulgte Dem, har jeg bemærket, at De stedse er standset i det næstsidste Værelse, maaskee er De uvidende om, at der er endnu et Værelse indenfor, muligen traf De der dem, De søger«. Hun neier

---

Jfr. Lisbeth] i Holbergs Erasmus Montanus 5. Akt 5. Scene.

for mig; det klæder hende godt. Leiligheden er gunstig, det glæder mig, at Mennesket ikke kommer, man fisker altid bedst i rørte Vande; naar en ung Pige er i Sindsbevægelse, kan man med Held vove meget, som ellers vil mislykkes. Jeg har bukket for hende saa høfligt og fremmed som muligt, jeg sidder atter paa min Stol, seer paa mit Landskab og holder Øie med hende. Strax at følge var for meget vovet, det kunde synes jeg var paatrængende, og saa er hun strax paa sin Post. Nu er hun i den Formening, at jeg tiltalte hende af Deeltagelse, og jeg er vel anskreven. — Der er ikke en Sjæl i det inderste Værelse, det veed jeg godt. Eensomhed vil virke gavnligt paa hende; saa længe hun seer mange Mennesker omkring sig, er hun urolig, naar hun er ene, bliver hun vel stille. Ganske rigtigt, hun bliver derinde. Om lidt kommer jeg *en passant* til; jeg har Ret til en Replik endnu, hun skylder mig jo saa godt som en Hilsen. — Hun har sat sig ned. Stakkels Pige, hun seer saa veemodig ud; hun har grædt, troer jeg, eller idetmindste havt Taarer i Øiet. Det er oprørende — at volde en saadan Pige Taarer. Men vær rolig, Du skal blive hævnet, jeg skal hævne Dig, han skal faae at vide, hvad det er at vente. — Hvor er hun skjøn, nu da de forskjellige Kastevinde have lagt sig, og hun hviler i een Stemning. Hendes Væsen er Veemod og Smertens Harmoni. Hun er virkelig indtagende. Hun sidder der i Reisetøiet, og dog var det jo ikke hende, der skulde reise, hun tog det paa for at vandre ud efter Glæden, nu er det en Betegnelse af hendes Smerte, thi hun er som Den, Glæden reiser fra. Hun seer ud, som tog hun for stedse Afsked med den Elskede. Lad ham fare! — Situationen er gunstig, Øieblikket vinker. Nu gjelder det at udtrykke mig saaledes, at det seer ud, som var jeg i den Formening, at hun søgte sin Familie eller et Selskab heroppe, og dog tillige saa varmt, at hvert Ord er betegnende for hendes Følelser, saa faaer jeg Leilighed til at snige mig ind i hendes Tanker. — — — — Saa gid Fanden havde den Slyngel, kommer der ikke et Menneske anstigende, der uden al Tvivl er ham. Nei, see mig til den Klodrian, nu da jeg lige har faaet Situationen, som jeg ønskede den. Ja ja, Lidt bringer man vel ud deraf. Jeg maa tangere deres Forhold, faae mig anbragt med i Situationen. Naar hun faaer mig at see, kommer hun uvilkaarligt til at smile over mig, som troede, at hun søgte hendes Familie heroppe, medens hun søgte noget ganske Andet. Dette Smiil gjør mig til hendes Medvider, det er altid Noget. — Tusind Tak mit Barn, dette Smiil er mig meget mere værd end Du troer, det er Begyndelsen, og Begyndelsen er altid det Sværeste. Nu er

vi Bekjendte, vort Bekjendtskab er grundet paa en pikant Situation, mig er det indtil videre nok. Mere end een Time til bliver De vel neppe heroppe, om to Timer veed jeg hvem De er, hvorfor troer De ellers at Politiet holder Mandtalslister.

d. 9.

Er jeg bleven blind? Har Sjælens indre Øie tabt sin Kraft? Jeg har seet hende, men det er som havde jeg seet en himmelsk Aabenbarelse, saa aldeles er hendes Billede atter forsvundet for mig. Forgjæves opbyder jeg al min Sjæls Kraft for at fremtrylle dette Billede. Faaer jeg hende nogensinde at see igjen, da vil jeg øieblikkeligt, om hun stod mellem Hundrede, kunne gjenkjende hende. Nu er hun flygtet bort, og min Sjæls Øie søger forgjeves at indhente hende med sin Længsel. — Jeg gik paa Langelinie, skjødesløs tilsyneladende og uden at agte paa min Omgivelse, skjøndt mit speidende Blik Intet lod ubemærket, da faldt mit Øie paa hende. Det fæstede sig urokkeligt paa hende, det lystrede ikke mere sin Herres Villie; det var mig umuligt at foretage nogen Bevægelse dermed, og ved denne at overskue den Gjenstand, jeg vilde see, jeg saae ikke, jeg stirrede. Som en Fægter, der bliver liggende i Udfaldet, saaledes blev mit Øie uforandret, forstenet i den engang antagne Retning. Det var mig umuligt at slaae det ned, umuligt at trække det ind i mig selv, umuligt at see, fordi jeg saae altfor meget. Det Eneste, jeg har beholdt tilbage, er, at hun havde en grøn Kaabe paa, det er det Hele, det kan man kalde at fange Skyen istedenfor Juno; hun er jo sluppen fra mig som Joseph fra Potiphars Hustru og har blot ladet sin Kappe tilbage. Hun fulgtes med en gammelagtig Dame, der saae ud til at være hendes Moder. Hende kan jeg beskrive fra Top til Taa, og det uagtet jeg egentlig slet ikke saae paa hende, men i det Høieste *en passant* tog hende med. Saaledes gaaer det. Pigen gjorde Indtryk paa mig, hende har jeg glemt, den Anden har ikke gjort Indtryk paa mig, hende kan jeg huske.

d. 11.

Endnu holdes min Sjæl bestandig hildet i den samme Modsigelse. Jeg veed, jeg har seet hende, men jeg veed ogsaa, at jeg har glemt det igjen, dog saaledes, at den Rest af Erindring, der blev tilbage, ikke vederqvæger. Med en Uro og en Heftighed, som stod min Velfærd paa Spil, fordrer min Sjæl dette Billede,

og dog viser det sig ikke, jeg kunde rive mit Øie ud for at straffe det for dets Glemsomhed. Naar jeg da har raset i Utaalmodighed, naar der bliver Stilhed i mig, da er det ligesom Ahnelse og Erindring vævede et Billede, som dog ikke kan vinde Skikkelse for mig, fordi jeg ikke kan faae det til at staae stille i Sammenhæng, det er som et Mønster i en fiin Væv, Mønsteret er lysere end Grunden, alene kan det ikke sees, dertil er det for lyst. – Det er en besynderlig Tilstand at være i, og dog har den sin Behagelighed saavel i sig selv som ogsaa fordi den forvisser mig om, at jeg endnu er ung. Det kan ogsaa en anden Betragtning lære mig, den nemlig, at jeg bestandig søger mit Bytte blandt de unge Piger, ikke blandt de unge Koner. En Kone har mindre Natur, mere Coquetteri, Forholdet til hende er ikke skjønt, ikke interessant, det er pikant, og det Pikante er altid det Sidste. — Jeg havde ikke ventet, at jeg skulde være istand til igjen at smage denne Forliebelsens Førstegrøde. Jeg er dukket under i Forelskelse, jeg har faaet hvad Svømmerne kalde en Gammel, intet Under, at jeg er lidt fortumlet. Desto bedre, desto Mere lover jeg mig af dette Forhold.

d. 14.

Neppe kjender jeg mig selv. Mit Sind bruser som et oprørt Hav for Lidenskabens Storme. Dersom en Anden kunde see min Sjæl i denne Tilstand, vilde det synes ham, at den som en Jolle borede sig med Spidsen ned i Havet, som om den i sin rædsomme Fart maatte styre ned i Afgrundens Dyb. Han seer ikke, at oppe i Masten sidder der en Matros paa Udkig. Bruus op I vilde Kræfter, rører Eder Lidenskabens Magter, om Eders Bølgeslag end kaster Skummet mod Skyerne, I formaae dog ikke at optaarne Eder over mit Hoved; jeg sidder rolig som Klintekongen.

Jeg kan næsten ikke finde Fodfæste, som en Vandfugl søger jeg forgjeves at nedlade mig i mit Sinds oprørte Hav. Og dog er et saadant Oprør mit Element, jeg bygger derpaa, ligesom *Alcedo ispida* bygger Rede paa Havet.

De kalkunske Haner bruse op, naar de see Rødt, saaledes gaaer det mig, naar jeg seer Grønt, hver Gang jeg seer en grøn

---

Alcedo ispida] Isfuglen, som i Oldtiden antoges at bygge Rede paa Vandet

Kaabe; og da mit Øie ofte bedrager mig, saa strande stundom alle mine Forventninger paa en Porteur fra Frederiks-Hospital.

d. 20.

Man maa begrændse sig, det er en Hovedbetingelse for al Nydelse. Det synes ikke, at jeg saa snart skal faae nogen Oplysning om den Pige, der udfylder min Sjæl og al min Tanke saaledes, at Savnet næres. Jeg vil nu forholde mig ganske rolig; thi ogsaa denne Tilstand, den dunkle og ubestemte men dog stærke Rørelse har sin Sødme. Jeg har altid holdt af i en maaneklar Nat at ligge i en Baad ude paa en eller anden af vore deilige Indsøer. Jeg trækker da Seilene ind, Aarerne op, tager Roret af, lægger mig saa lang jeg er og skuer op i Himlens Hvælving. Naar Bølgerne vugge Baaden ved deres Bryst, naar Skyerne drive stærkt for Vinden, saa Maanen et Øieblik forsvinder og atter viser sig, saa finder jeg Ro i denne Uro; Bølgernes Bevægelse dysser mig, deres Larmen mod Baaden er en eensformig Vuggesang, Skyernes hastige Flugt, Afvexlingen i Lys og Skygge beruser mig, saa jeg drømmer vaagen. Saaledes lægger jeg mig nu ogsaa hen, tager Seilene ind, Roret af, Længsel og utaalmodig Forventning tumler mig i deres Arme; Længsel og Forventning bliver stillere og stillere, saligere og saligere: de pusle mig som et Barn, over mig hvælver Haabets Himmel sig, hendes Billede svæver mig forbi som Maanens, ubestemt, snart blendende mig med sit Lys, snart med sin Skygge. Hvor megen Nydelse i saaledes at sqvulpe paa et bevæget Vand — hvor megen Nydelse i at bevæges i sig selv.

d. 21.

Dagene gaae hen, endnu er jeg lige nær. De unge Piger glæde mig mere end nogensinde, og dog har jeg ikke Lyst at nyde. Hende søger jeg overalt. Det gjør mig ofte ubillig, omtaager mit Blik, enerverer min Nydelse. Den kommer nu snart den skjønne Tid, da man i det offentlige Liv paa Gader og Stræder opkjøber Smaa-Fordringer, som man om Vinteren i Selskabs-Livet lader sig dyrt nok betale; thi en ung Pige kan glemme Meget, men ikke en Situation. Selskabs-Livet bringer En vel i Berøring med det

---

en Porteur] de Hospitalsbetjente, der hentede Patienterne i en Portechaise, gik med en grøn Trøje med korte Skøder.

smukke Kjøn, men det har ingen Art, naar man der skal begynde Historien. I Selskabs-Livet er enhver ung Pige bevæbnet, Situationen fattig og atter og atter forekommet, hun faaer ingen vellystig Rystelse. Paa Gaden er hun i rum Sø, og derfor virker Alt stærkere, ligesom Alt er gaadefuldere. Jeg giver 100 Rd. for et Smiil af en ung Pige i en Gade-Situation, ikke 10 Rd. for et Haandtryk i et Selskab, det er aldeles forskjellige Møntsorter. Naar Historien er i Gang, da søger man den Paagjeldende i Selskaberne. Man har en hemmelighedsfuld Communication med hende, der frister, det er det virksomste Incitament, jeg kjender. Hun tør ikke tale derom, og dog tænker hun derpaa; hun veed ikke, om man har glemt det eller ikke; snart leder man hende vild paa en, snart paa en anden Maade. Iaar samler jeg nok ikke meget ind, denne Pige beskjeftiger mig for meget. Mit Udbytte bliver fattigt i en vis Forstand, men saa har jeg jo Udsigten til den store Gevinst.

d. 5.

Fordømte Tilfælde! Aldrig har jeg forbandet Dig, fordi Du har viist Dig, jeg forbander Dig, fordi Du slet ikke viser Dig. Eller skal det maaskee være en ny Opfindelse af Dig, ubegribelige Væsen, ufrugtbare Moder til Alt, den eneste Rest, der blev tilbage fra hiin Tid, da Nødvendigheden fødte Friheden, da Friheden atter lod sig narre ind i Modersliv igjen? Fordømte Tilfælde! Du min eneste Medvider, det eneste Væsen, jeg agter værdigt til at være min Allierede og min Fiende, altid Dig selv liig i Ulighed, altid ubegribelig, altid en Gaade! Dig, hvem jeg elsker med min Sjæls hele Sympathi, i hvis Billede jeg skaber mig selv, hvorfor viser Du Dig ikke? Ikke betler jeg, ikke bønfalder jeg Dig ydmygt, at Du vil vise Dig saaledes eller saaledes, slig Gudsdyrkelse var jo Afgudsdyrkelse, Dig ikke velbehagelig. Jeg udæsker Dig til Strid, hvorfor viser Du Dig ikke? Eller er Uroen i Verdensbygningen gaaet istaa, er Din Gaade løst, saa ogsaa Du har styrtet Dig i Evighedens Hav? Forfærdelige Tanke, saa er da Verden standset af Kjedsommelighed! Fordømte Tilfælde, jeg venter Dig. Ikke vil jeg beseire Dig ved Principer eller ved hvad taabelige Folk kalde Charakteer, nei jeg vil digte Dig! Ikke vil jeg være en Digter for Andre; viis Dig, jeg digter Dig, jeg æder mit eget Digt og det er min Føde. Eller finder Du mig ikke værdig? Som en Bajadere dandser til Gudens Ære, saaledes har jeg viet mig til Din Tjeneste; let, tyndt paaklædt, smidig, ubevæbnet forsager jeg Alt; jeg eier Intet, jeg ønsker Intet eie, jeg elsker Intet, jeg har Intet at tabe,

men er jeg ikke derved bleven Dig værdigere, Du, som vel forlængst er kjed af at frarive Menneskene hvad de elske, kjed af deres feige Sukke og feige Bønner. Overrask mig, jeg er færdig, ingen Indsats, lad os stride om Æren. Viis mig hende, viis mig en Mulighed, der synes en Umulighed, viis mig hende i Underverdenens Skygger, jeg henter hende op, lad hende hade mig, foragte mig, være ligegyldig mod mig, elske en Anden, jeg frygter ikke; men rør Vandet, afbryd Stilheden. Saaledes at udhungre mig er usselt for Dig, der dog indbilder Dig at være stærkere end jeg.

d. 6. Mai.

Foraaret er forhaanden; Alt springer ud, ogsaa de unge Piger. Kaaberne blive lagte tilside, formodentlig er min grønne ogsaa hængt op. Det er Følgen af at gjøre en Piges Bekjendtskab paa Gaden, ikke i Selskab, hvor man strax faaer Besked, hvad hun hedder, af hvilken Familie hun er, hvor hun boer, om hun er forlovet. Det Sidste er en høist vigtig Oplysning for alle sindige og stadige Friere, hvem det aldrig falder ind at blive forelsket i en forlovet Pige. Saadan en Pasgænger vilde da være i en dødelig Vaande, hvis han var i mit Sted; han vilde aldeles være ødelagt, hvis hans Bestræbelser for at skaffe Oplysninger kronedes med Held og med den Tilgift, at hun var forlovet. Dette bekymrer mig imidlertid ikke stort. En Forlovet er kun en comisk Vanskelighed. Jeg frygter hverken comiske eller tragiske Vanskeligheder; de eneste, jeg frygter, ere de langweilige. Endnu har jeg ikke tilveiebragt en eneste Oplysning, og det uagtet jeg visselig Intet har ladet uforsøgt, og mange Gange følt Sandheden af Digterens Ord:

nox et hiems longæque viæ, sævique dolores
mollibus his castris, et labor omnis inest.

Maaskee hører hun slet ikke til her i Byen, maaskee er hun fra Landet, maaskee, maaskee, jeg kan blive rasende over alle disse Maaskeer, og jo mere rasende jeg bliver, jo flere Maaskeer. Altid har jeg rede Penge liggende for at kunne tiltræde en Reise. For-

---

jeg henter hende op] som Orpheus. Digterens Ord] »Nat og Vinter, lange Veje og grumme Smerter og alskens Anstrengelse er der i denne ukrigerske Lejr«, Ovid, Ars amandi II, 235.

gjeves søger jeg hende i Theatret, paa Concerter, Baller, Promenader. Det glæder mig i en vis Forstand; en ung Pige, der deeltager meget i saadanne Forlystelser, er det i Almindelighed ikke værd at erobre; hun mangler som oftest den Oprindelighed, der er og bliver *conditio sine qua non* for mig. Det er ikke saa ubegribeligt, at finde en Preciosa mellem Zigeunere, som paa de Trommesale, hvor unge Piger falbydes — i al Uskyldighed, ih Gud bevares, hvo siger Andet!

---

d. 12.

Ja mit Barn, hvorfor blev De ikke staaende ganske roligt i Porten? Det er aldeles ikke Noget at opholde sig over, at en ung Pige gaaer ind i en Port i Regnveir. Det gjør jeg ogsaa, naar jeg ingen Paraply har, undertiden endog naar jeg har den, som nu f. Ex. Desuden vil jeg kunne nævne flere agtværdige Damer, der ikke have taget i Betænkning at gjøre det. Man forholder sig ganske rolig, vender Ryggen til Gaden, saa kunne de Forbigaaende ikke engang vide, om man staaer eller om man er ifærd med at gaae op i Huset. Derimod er det uforsigtigt at skjule sig bag Porten, naar denne staaer halv aaben, fornemmelig for Følgernes Skyld; thi jo mere man er skjult, desto ubehageligere at blive overrasket. Har man imidlertid skjult sig, saa bliver man staaende ganske stille, anbefalende sig til sin gode Genius og alle Engles Varetægt; især afholder man sig fra at titte ud — for at see, om Regnen ikke er forbi. Vil man nemlig forvisse sig derom, gjør man et bestemt Skridt frem og seer alvorligt paa Himlen. Naar man derimod lidt nysgjerrigt, forlegent, angst, usikkert stikker Hovedet frem, hurtigt trækker det tilbage — saa forstaaer ethvert Barn denne Bevægelse, man kalder det at lege Skjul. Og jeg, som altid er med i Legen, jeg skulde holde mig tilbage, jeg skulde ikke svare, naar der blev spurgt . . . . . . Tro ikke, at jeg nærer nogen fornærmende Tanke om Dem, De havde ikke den fjerneste Hensigt

---

conditio sine qua non ufravigelig Betingelse. Preciosa] lyrisk Drama af Wolff med Musik af Weber; i 1. Akt siges der til Preciosa: Men Preciosa, siig mig, hvor kan Ynde, Vid og Anstand trives saa blandt vilde Skare? Maa ei Armod dig forføre? Hvor vil du din Dyd bevare, naar du stedse Feil og Laster rundt om dig maa see og høre?

med at stikke Hovedet frem, det var den uskyldigste Sag af Verden. Til Gjengjeld maa De ikke fornærme mig i Deres Tanke, det taaler mit gode Navn og Rygte ikke. Desuden var det Dem, der begyndte. Jeg raader Dem aldrig at tale til noget Menneske om denne Begivenhed; De har Uretten paa Deres Side. Hvad agter jeg at gjøre Andet end enhver Cavaleer vilde gjøre — tilbyde Dem min Paraply. — — — Hvor blev hun af? ypperligt, hun har skjult sig nede i Portnerens Dør — Det er en allerkjæreste lille Pige, munter, fornøiet. — »Maaskee kunde De give mig Oplysning om en ung Dame, der i dette hellige Øieblik stak Hovedet ud af denne Port, aabenbart i Forlegenhed for en Paraply. Det er hende jeg søger, jeg og min Paraply« — De leer — tillader De maaskee jeg sender min Tjener for at hente den imorgen, eller befaler De, at jeg skal bringe en Vogn — Intet at takke for, det er kun en skyldig Høflighed. — Det er et af de gladeste Pigebørn, jeg i lang Tid har seet, hendes Blik er saa barnligt og dog saa kjækt, hendes Væsen saa yndigt, saa sædeligt, og dog er hun nysgjerrig. — Gaae Du med Fred, mit Barn, dersom der ikke var en grøn Kaabe til, saa kunde jeg vel have ønsket at stifte et nærmere Bekjendtskab. — Hun gaaer ned ad store Kjøbmagergade. Hvor var hun skyldfri og tillidsfuld, ikke Spor af Snerperi. See hvor let hun gaaer, hvor rask hun kaster med Nakken — den grønne Kaabe fordrer Selvfornegtelse.

---

d. 15.

Tak gode Tilfælde, tag min Tak! Rank var hun og stolt, hemmelighedsfuld og tankeriig var hun som en Gran, eet Skud, een Tanke, der dybt fra Jordens Indre skyder op mod Himlen, uforklaret, sig selv uforklarlig, et Hele, som ikke har Dele. Bøgen sætter Krone, dens Blade fortælle om hvad der er foregaaet under den, Granen har ingen Krone, ingen Historie, sig selv gaadefuld — saaledes var hun. Hun var sig selv skjult i sig selv, selv steg hun op af sig selv, en hvilende Stolthed var der i hende som Granens dristige Flugt, skjøndt den er naglet til Jorden. Et Veemod var der udgydt over hende som Skovduens Kurren, en dyb Længsel, som Intet savnede. En Gaade var hun som gaadefuldt eiede sin egen Opløsning, en Hemmelighed, og hvad er alle Diplomaters Hemmeligheder mod denne, en Gaade, og hvad i al Verden er saa

skjønt, som det Ord, der løser den? Hvor er dog Sproget saa betegnende, saa prægnant: at løse, hvilken Tvetydighed ligger ikke heri, hvor skjøn og hvor stærk gaaer den ikke gjennem alle de Combinationer, hvori dette Ord forekommer! Som Sjælens Rigdom er en Gaade, saa længe Tungens Baand ikke er løst, og derved Gaaden løst, saaledes er en ung Pige ogsaa en Gaade. — — — Tak gode Tilfælde, tag min Tak! Dersom jeg i Vinterens Tid havde faaet hende at see, da havde hun vel været indsvøbt i den grønne Kaabe, forfrossen maaskee, og Naturens Ublidhed havde i hende forkleinet sin egen Skjønhed. Nu derimod, hvilken Lykke! Jeg fik hende at see første Gang paa Aarets skjønneste Tid i Forsommeren ved Eftermiddags-Belysning. Vinteren har nu ogsaa sine Fordele. En brillant oplyst Balsal kan vel være en flatterende Omgivelse for en balklædt ung Pige; men deels viser hun sig sjeldent her aldeles til sin Fordeel, netop fordi Alt opfordrer hende dertil, en Opfordring, der hvad enten hun giver efter for den eller gjør den Modstand, virker forstyrrende; deels minder Alt om Forgængelighed og Forfængelighed, og fremkalder en Utaalmodighed, der gjør Nydelsen mindre qvægende. Til visse Tider vilde jeg vel ikke undvære en Balsal, jeg vilde ikke undvære dens kostbare Luxus, ikke dens ubetalelige Overflod af Ungdom og Skjønhed, ikke dens mangfoldige Spil af Kræfter; men jeg nyder da ikke saa meget som jeg svælger i Mulighed. Det er ikke en enkelt Skjønhed, der fængsler, men en Totalitet; et Drømmebillede svæver En forbi, hvori alle disse qvindelige Væsener configurere sig mellem hinanden, og alle disse Bevægelser søge Noget, søge Ro i eet Billede, som ikke sees.

Det var paa den Sti, der ligger mellem Nørre- og Østerport. Klokken var omtrent halv syv. Solen havde tabt sin Magt, kun Erindringen om den bevaredes i et mildt Skjær, der udbredte sig over Landskabet. Naturen aandede friere. Søen var stille, blank som et Speil. Blegdammens hyggelige Bygninger speilede sig i Vandet, som et langt Stykke ud var mørkt som Metal. Stien og Bygningerne paa den anden Side belystes af afmægtige Solstraaler. Himlen var klar og reen, kun en enkelt let Sky gled ubemærket hen over den, bedst at bemærke, naar man fæstede Øiet paa Søen, over hvis blanke Pande den forsvandt. Intet Blad rørte sig. — Det var hende. Mit Øie har ikke bedraget mig, om end den grønne Kaabe har gjort det. Uagtet jeg nu i saa lang Tid havde været forberedt, var det mig dog umuligt at beherske en vis Uro, en Stigen og Falden ligesom Lærkens, der over de hosliggende Marker steeg og faldt i sin Sang. Hun var alene. Hvorledes hun var paaklædt, har jeg atter glemt, og dog har jeg nu et Billede af

hende. Hun var alene, beskjeftiget, aabenbart ikke med sig selv, men med sine egne Tanker. Hun tænkte ikke, men Tankernes stille Syslen vævede et Længselens Billede for hendes Sjæl, som Ahnelsen eiede, uforklarligt som en ung Piges mange Sukke. Hun var i sin skjønneste Tid. En ung Pige udvikles ikke i den Forstand som en Dreng, hun voxer ikke, hun fødes. En Dreng begynder strax at udvikle sig og bruger lang Tid dertil, en ung Pige fødes længe og fødes voxen. Deri hendes uendelige Rigdom; i det Øieblik hun er født, er hun voxen, men dette Fødsels-Øieblik kommer silde. Derfor fødes hun to Gange, anden Gang naar hun gifter sig, eller rettere i dette Øieblik hører hun op at fødes, først i dette Moment er hun født. Det er ikke blot Minerva, der springer ud af Jupiters Pande fuldbaaren, ikke blot Venus, der dukker op af Havet i sin fulde Ynde, saaledes er enhver ung Pige, hvis Qvindelighed ikke er bleven fordærvet ved hvad man kalder Udvikling. Hun vaagner ikke successivt, men paa eengang, derimod drømmer hun desto længere, naar Folk ikke ere ufornuftige nok til for tidligt at kalde paa hende. Men denne Drømmen er en uendelig Rigdom. — Hun var beskjeftiget ikke med sig selv, men i sig selv, og denne Beskjeftigelse var en uendelig Fred og Hvile i sig selv. Saaledes er en ung Pige riig, at omfatte denne Riigdom gjør En selv riig. Hun er riig, skjøndt hun ikke veed, at hun eier Noget; hun er riig, hun er en Skat. Stille Fred hvilede der over hende og lidt Veemod. Hun var let at løfte paa med Øiet, let som Psyche, der bæres bort af Genier, endnu lettere; thi hun bar sig selv. Lad Kirkens Lærere stride om Madonnas Himmelfart, den forekommer mig ikke ubegribelig, thi hun tilhørte ikke mere Verden; men en ung Piges Lethed den er ubegribelig og spotter Tyngdens Love. — Hun bemærkede Intet og troede sig desaarsag heller ikke bemærket. Jeg holdt mig i fjern Afstand og indsugede hendes Billede. Hun gik langsomt, ingen Iilsomhed forstyrrede hendes Fred eller Omgivelsens Ro. Ved Søen sad en Dreng og fiskede, hun stod stille, betragtede Vandspeilet og det lille Flod. Hun havde vel ikke gaaet stærkt, dog søgte hun en Afkjølelse; hun løste et lille Tørklæde, der under Schavlet var knyttet om Halsen; en sagte Luftning fra Søen omviftede en Barm, hviid som Snee og dog varm og fuld. Drengen syntes ikke at være tilfreds over at have et Vidne til sin Fangst, han vendte sig om

---

Psyche] paa Rafaels Maleri i Villa Farnesina, hvor hun bæres op til Himlen af Amoriner.

med et temmelig phlegmatisk Blik og betragtede hende. Han gjorde virkelig en latterlig Figur, og jeg kan ikke fortænke hende i, at hun kom til at lee ad ham. Saa ungdommeligt hun loe; dersom hun havde været ene med Drengen, troer jeg ikke hun havde været bange for at slaaes med ham. Hendes Øie var stort og straalerigt; naar man skuede ind i det, da havde det en dunkel Glands, der lod dets uendelige Dyb ahne, idet det var umuligt at trænge ind deri; reent var det og uskyldigt, mildt og roligt, fuldt af Skjelmeri, da hun smilede. Hendes Næse var fiint bøiet; da jeg saae hende fra Siden, trak den sig ligesom ind i Panden, blev derved lidt kortere og lidt mere kjæk. Hun gik videre, jeg fulgte. Heldigviis var der flere Spadserende paa Stien; medens jeg vexlede et Par Ord med En og Anden, lod jeg hende vinde lidt Forspring og indhentede hende da snart igjen og befriede mig saaledes fra den Nødvendighed at maatte gaae paa Afstand ligesaa langsomt som hun. Hun gik mod Østerport. Jeg ønskede at see hende nærmere uden at blive seet. Paa Hjørnet ligger der et Huus, fra hvilket dette maatte kunne lykkes mig. Jeg kjendte Familien og behøvede altsaa blot at gjøre den en Visit. Jeg ilede hende forbi med hurtige Skridt, som om jeg ikke i fjerneste Maade agtede paa hende. Jeg kom et langt Stykke forud, hilste til Høire og Venstre paa Familien og bemægtigede mig derpaa det Vindue, der vendte ud til Stien. Hun kom, jeg saae, og saae, medens jeg paa samme Tid udspandt en Passiar med Theeselskabet i Dagligstuen. Hendes Gang overbeviste mig let om, at hun ikke havde gjennemgaaet nogen betydelig Dandseskole, og dog var der en Stolthed i den, en naturlig Adel, men en Mangel paa Agtpaagivenhed paa sig selv. Een Gang mere end jeg egentlig havde regnet paa, fik jeg hende at see. Fra Vinduet af kunde jeg ikke see langt ned ad Stien; derimod kunde jeg iagttage en Bro, som løber ud i Søen, og til min store Forundring opdager jeg hende derude igjen. Det faldt mig ind, maaskee hører hun til herude paa Landet, maaskee har Familien Sommerværelser. Jeg var allerede ifærd med at fortryde mit Besøg, af Frygt for, at hun skulde vende om og jeg tabe hende af Sigte, ja dette, at hun blev synlig paa Broens yderste Spidse, var ligesom et Tegn paa, at hun forsvandt for mig — da hun viste sig nærved. Hun var gaaet Huset forbi, i en Fart griber jeg efter min Hat og min Stok for, om muligt, endnu mange Gange at komme hende forbi og atter bag efter hende indtil jeg havde opdaget hendes Bolig — da jeg ved min Iilsomhed støder til en Dames Arm, der just var ifærd med at præsentere Thee om. Et frygteligt Skrig opløftes, jeg staaer med Hat og Stok, ene be-

kymret for at komme bort, og for om muligt at give Sagen en Vending og motivere min Retirade, udbryder jeg med Pathos: som Cain vil jeg være landflygtig fra dette Sted, der saae dette Theevand spildt. Men som om Alt havde sammensvoret sig imod mig faaer Værten den fortvivlede Idee at ville continuere min Bemærkning og erklærer høit og dyrt, at jeg ikke faaer Lov til at gaae, førend jeg har nydt en Kop Thee, selv præsenteret Damerne den spildte Thee og saaledes gjort Alt godt igjen. Da jeg holdt mig fuldkommen overbeviist om, at min Vært vilde i nærværende Tilfælde ansee det for en Høflighed at bruge Vold, saa var her intet Andet for end at blive. — Hun var forsvunden.

d. 16.

Hvor det er skjønt at være forelsket, hvor det er interessant at vide, at man er det. See det er Forskjellen. Jeg kan blive forbittret ved Tanken om, at hun anden Gang forsvandt for mig og dog glæder det mig i en vis Forstand. Det Billede, jeg eier af hende, svæver ubestemt mellem at være hendes virkelige og hendes ideale Skikkelse. Dette Billede lader jeg nu vise sig for mig; men netop fordi det enten er Virkelighed eller Virkeligheden dog er Anledning, har det et eget Trylleri. Jeg kjender ingen Utaalmodighed, thi hun maa dog høre til her i Byen, og det er mig i dette Øieblik nok. Denne Mulighed er Betingelsen for, at hendes Billede ret kan vise sig — Alt vil nydes i langsomme Drag. Og skulde jeg ikke være rolig, jeg som kan ansee mig for Gudernes Yndling, hvem den sjeldne Lykke blev til Deel, igjen at blive forelsket. Det er dog Noget, som ingen Kunst, intet Studium kan fremlokke, det er en Gave. Men er det lykkedes mig, atter at reise en Elskov, saa vil jeg dog see, hvor længe den lader sig soutenere. Jeg lægger for denne Kjærlighed, som jeg ikke gjorde det for min første. Leiligheden bliver En fattig nok til Deel, viser den sig, saa gjelder det i Sandhed om at benytte den; thi det er det Fortvivlede, det er ingen Kunst at forføre en Pige, men en Lykke at finde En, der er værd at forføre. — Kjærligheden har mange Mysterier, og denne første Forelskelse er ogsaa et Mysterium, om den end hører til de mindre — de fleste Mennesker, de bruse frem, forlove sig eller gjøre andre dumme Streger, og i en Haandevending er Alt forbi, og de veed hverken hvad de have erobret, eller hvad de have tabt. To Gange har hun nu viist sig for mig og er forsvunden; det betyder, at hun snart oftere vil vise sig. Da

Joseph har forklaret Pharaos Drøm, føier han til: men det, at Du drømte to Gange, betyder, at det snart vil gaae i Opfyldelse.

Det vilde dog være interessant, naar man lidt iforveien kunde see de Kræfter, hvis Fremtrædelse udgjøre Livets Indhold. Hun lever nu hen i al sin stille Fred; hun ahner endnu ikke, at jeg er til, endnu mindre, hvad der foregaaer i mit Indre, endnu mindre den Sikkerhed, med hvilken jeg skuer ind i hendes Fremtid; thi min Sjæl fordrer mere og mere Virkeligheden, den bliver stærkere og stærkere. Naar en Pige ikke ved det første Øiekast gjør saa dybt Indtryk paa En, at hun vækker det Ideale, saa er Virkeligheden i Almindelighed ikke synderlig attraaværdig; gjør hun det derimod, saa er man, hvor prøvet man end er, i Almindelighed lidt overvældet. Den, som nu ikke er sikker paa sin Haand, sit Øie og sin Seier, ham vil jeg altid tilraade at vove Angrebet i denne første Tilstand, hvori han, netop fordi han er overvældet, har overnaturlige Kræfter; thi denne Overvældethed er en besynderlig Blanding af Sympathi og Egoisme. Han vil derimod gaae Glip af en Nydelse; thi han nyder ikke Situationen, da han selv er optaget, er skjult i den. Hvad der er det Smukkeste er vanskeligt, hvad der er det Interessanteste, let at afgjøre. Imidlertid er det altid godt at komme Stregen saa nær som muligt. Det er den egentlige Nydelse, og hvad Andre nyde, veed jeg tilvisse ikke. Den blotte Besiddelse er noget Lidet, og de Midler, som slige Elskere bruge, ere i Almindelighed usle nok; de forsmaae end ikke Penge, Magt, fremmed Indflydelse, Sovedrikke o. s. v. Men hvad Nydelse er der dog ved Elskov, naar den ikke har den absoluteste Hengivelse i sig, det vil sige fra den ene Side, men dertil hører der i Reglen Aand, og denne mangler i Reglen disse Elskere.

d. 19.

Cordelia hedder hun altsaa, Cordelia! Det er et smukt Navn, ogsaa dette er af Vigtighed, da det ofte kan virke meget forstyrrende, i Forbindelse med de ømmeste Prædikater at maatte nævne et uskjønt Navn. Jeg kjendte hende allerede langt borte, hun gik med to andre Piger paa venstre Fløi. Deres Gangs Bevægelse syntes at tyde paa, at de snart vilde gjøre en Standsning. Jeg stod paa Gadehjørnet og læste Placaten, medens jeg bestandigt

---

Joseph] 1. Mosebog Kap. 41, 32.

holdt Øie med min Ubekjendte. De toge Afsked med hverandre. De To vare formodentlig gaaet et Stykke af deres Vei, thi de toge en modsat Retning. Hun lagde Veien hen ad mit Gadehjørne til. Da hun var gaaet et Par Skridt, kom der een af de unge Piger løbende efter hende og raabte høit nok til at jeg kunde høre det: Cordelia! Cordelia! Derpaa kom den Tredie til; de stak Hovederne sammen til et Geheimeraad, hvis Hemmeligheder jeg forgjæves med mit fineste Øre søgte at opfange; derpaa loe de alle Tre, og i et noget hurtigere Tempo iilte de nu ad den Vei, de To indsloge. Jeg fulgte efter. De gik ind i et Huus ved Stranden. Jeg ventede en Tid lang, da der jo var al Sandsynlighed for, at Cordelia vilde snart vende tilbage alene. Dette skeete imidlertid ikke.

Cordelia! Det er dog virkelig et fortræffeligt Navn, saaledes heed jo ogsaa Lears tredie Datter, denne udmærkede Pige, hvis Hjerte ikke boede paa hendes Læber, hvis Læber vare stumme, naar hendes Hjerte havde udvidet sig. Saaledes og med min Cordelia. Hun ligner hende, det er jeg vis paa. Men i en anden Forstand boer dog hendes Hjerte paa hendes Læber, ikke i Form af Ord, men paa en mere hjertelig Maade i Form af et Kys. Hvor var hendes Læber svulmende af Sundhed! Aldrig saae jeg dem skjønnere.

At jeg virkelig er forelsket, kan jeg blandt Andet ogsaa see af den Hemmelighedsfuldhed, hvormed jeg næsten ogsaa for mig selv behandler denne Sag. Al Kjærlighed er hemmelighedsfuld, endog den troløse, naar den har det behørige æsthetiske Moment i sig. Det er aldrig faldet mig ind at ønske Medvidere eller at broute af mine Eventyr. Det glæder mig saaledes næsten, at jeg ikke fik hendes Bopæl at vide, men et Sted, hvor hun ofte kommer. Maaskee er jeg desuden derved kommen mit Maal endnu nærmere. Jeg kan, uden at det vækker hendes Opmærksomhed, anstille mine Iagttagelser, og fra dette faste Punkt vil det ikke falde mig svært at skaffe mig Adgang i hendes Familie. Skulde denne Omstændighed derimod vise sig som en Vanskelighed — *eh bien!* saa tager jeg den Vanskelighed med; Alt, hvad jeg gjør, gjør jeg *con amore;* og saaledes elsker jeg ogsaa *con amore.*

Lears tredie Datter] Shakespeare, Kong Lear, 1. Akt 1. Scene. Cordelia. Jeg Arme! jeg kan ikke bringe Hjertet paa Læben op (Lembckes Oversættelse II S. 7. *eh bien*] nuvel. *con amore*] med Kjærlighed, med Lidenskab.

d. 20.

Idag har jeg skaffet mig Oplysninger om det Huus, hvori hun forsvandt. Det er en Enkefrue med tre velsignede Døttre. Oplysninger kunne her faaes i Overflod, det vil sige, forsaavidt de ere i Besiddelse af nogen. Den eneste Vanskelighed er at forstaae disse Oplysninger i tredie Potents; thi de tale alle Tre i Munden paa hverandre. Hun hedder Cordelia Wahl og er Datter af en Capitain i Søetaten. Han er død for nogle Aar siden, Moderen ogsaa. Han var en meget haard og streng Mand. Hun lever nu i Huset hos sin Tante, det vil sige hendes Faster, som skal slægte Broderen paa, men ellers være en meget respectabel Kone. Det er nu godt nok, men forøvrigt veed de Intet om dette Huus; de komme der aldrig, men Cordelia kommer ofte hos dem. Hun og de to Piger gaae og lære i Kongens Kjøkken. Hun kommer derfor gjerne tidlig om Eftermiddagen, engang imellem ogsaa om Formiddagen, aldrig om Aftenen. De leve meget indesluttede.

Altsaa her ender Historien, der viser sig ingen Bro, ad hvilken jeg kan smutte over i Cordelias Huus.

Hun har altsaa en Forestilling om Smerter i Livet, om dets Skyggeside. Hvo skulde have sagt det om hende. Dog, disse Erindringer tilhøre vel en yngre Alder, det er en Horizont, hun har levet under, uden ret at mærke den. Det er meget godt, det har frelst hendes Qvindelighed, hun er ikke forqvaklet. Paa den anden Side vil det ogsaa faae sin Betydning til at elevere hende, naar man forstaaer ret at kalde det frem. Alt Sligt giver i Almindelighed Stolthed, forsaavidt det ikke knuser, og knuust er hun saare langt fra.

d. 21.

Hun boer ved Volden, Localiteterne ere ikke de bedste, ingen Gjenboer, hvis Bekjendtskab man kunde gjøre, ingen offentlige Steder, hvor man kan ubemærket anstille sine Observationer. Volden selv er lidet skikket, man er for meget seet. Gaaer man nede paa Gaden, saa kan man ikke godt gaae paa den Side heelt ovre ved Volden, thi der gaaer intet Menneske, og det vilde være for paafaldende, eller man maatte gaae ind under Husene, saa kan man Intet see. Det er et Hjørnested. Vinduerne til Gaarden kan man ogsaa see fra Gaden af, da Huset intet Nabohuus har. Der maa formodentlig hendes Sovekammer findes.

d. 22.

Idag saae jeg hende første Gang hos Fru Jansens. Jeg blev forestillet for hende. Det syntes hun ikke at bryde sig stort om, eller at agte paa mig. Jeg forholdt mig saa ubetydelig som muligt, for desto bedre at kunne være opmærksom. Hun blev der kun et Øieblik, hun var blot kommen for at hente Døttrene, der skulde ud i Kongens Kjøkken. Medens de to Jomfruer Jansen toge Tøiet paa, bleve vi To alene i Stuen, og med et koldt, næsten overseende Pflegma henkastede jeg et Par Ord til hende, som bleve med ufortjent Høflighed besvarede. De gik nu. Jeg kunde have tilbudt mig at følge dem; det vilde imidlertid allerede have været tilstrækkeligt for at denoncere Cavalleren, og jeg har overbeviist mig om, at paa den Maade vindes hun ikke. — Derimod foretrak jeg, Øieblikket efter at hun var gaaet ogsaa at gaae, men adskilligt hurtigere end de og ad andre Veie, dog ligeledes stilende til Kongens Kjøkken, saaledes, at idet de vilde svinge om ad store Kongensgade, løb jeg dem i største Hast forbi uden at hilse eller Noget, til stor Forbauselse for dem.

d. 23.

At skaffe mig Adgang i Huset er mig nødvendigt, jeg er i den Henseende, som der siges i Militairsproget, færdig. Det lader imidlertid til at blive en temmelig vidtløftig og vanskelig Sag. Aldrig har jeg kjendt nogen Familie, der levede saa afsondret. Det er kun hende og hendes Tante. Ingen Brødre, ingen Fættere, ikke en Trævl at faae fat i, ingen uendelig langt ude Beslægtet, man kunde faae under Armen. Jeg gaaer bestandigt med den ene Arm hængende løs, jeg vilde for Alt i Verden ikke i denne Tid gaae med En under hver Arm, min Arm er en Entrehage, som man altid maa have i Beredskab, min Arm er bestemt for de uvisse Indtægter, om der ikke langt ude i det Fjerne skulde vise sig en langt ude Beslægtet eller Ven, som jeg langt borte fra kunde faae en Smule under Armen — saa klattrer jeg. Iøvrigt er det ogsaa urigtigt af en Familie at leve saa isoleret; man berøver den stakkels Pige Leilighed til at lære Verden at kjende, ikke at tale om, hvilke andre farlige Følger det kan have. Det hævner sig altid. Med Frieri gaaer det ligesaa. Ved slig Isolation sikkrer man sig vel mod Smaatyve. I et meget selskabeligt Huus, der gjør Leilighed Tyve. Det gjør imidlertid ikke stort; thi hos saadanne Piger er der ikke stort at stjæle; naar de ere sexten Aar gamle, da er

deres Hjerte allerede en fuldstændig Navneklud, og jeg bryder mig aldrig om at skrive mit Navn med, hvor Flere allerede have skrevet, det falder mig aldrig ind at ridse mit Navn paa en Rude eller i en Kro, eller paa et Træ eller en Bænk i Frederiksberg Have.

d. 27.

Jo mere jeg seer paa hende, desto mere overbeviser jeg mig om, at hun er en isoleret Figur. Dette bør en Mand ikke være, end ikke en Yngling; thi da hans Udvikling væsentlig beroer paa Reflexion, saa maa han være traadt i Forhold til Andre. En ung Pige bør derfor heller ikke være interessant, thi det Interessante indeholder altid en Reflexion paa sig selv, saaledes som derfor i Kunst det Interessante altid giver Kunstneren med. En ung Pige, der vil behage ved at være interessant, vil nærmest behage sig selv. Dette er fra Æsthetikens Side, hvad der er at indvende mod alskens Coquetteri. En anden Sag er det med alt det uegentlige Coquetteri, der er Naturens egen Bevægelse; saaledes den qvindelige Blufærdighed, der altid er det skjønneste Coquetteri. Det kan vel lykkes en saadan interessant Pige at behage; men ligesom hun selv har opgivet sin Qvindelighed, saaledes ere i Almindelighed de Mænd, hun behager, ligesaa umandige. Interessant bliver en saadan ung Pige egentlig først ved Forhold til Mænd. Qvinden er det svagere Kjøn, og dog hører det hende langt væsentligere til at staae alene i sin Ungdom end Manden, hun maa være sig selv nok, men det, hvorved og hvori hun er sig selv nok, er en Illusion; det er denne Medgift, Naturen har udstyret hende med som en Kongedatter. Men denne Hvile i Illusion gjør hende netop isoleret. Jeg har ofte speculeret over, hvoraf det vel kunde komme, at der er intet Fordærveligere for en ung Pige end megen Omgang med andre unge Piger. Det ligger aabenbart deri, at denne Omgang hverken er det Ene eller det Andet; den forstyrrer Illusionen, men forklarer den ikke. Det er Qvindens dybeste Bestemmelse at være Selskab for Manden, men ved Omgang med sit eget Kjøn henledes der let en Reflexion herpaa, som gjør hende istedetfor Selskab til Selskabsdame. Sproget selv er meget betegnende i denne Henseende; Manden hedder Herre, men Qvinden hedder ikke Tjenerinde eller deslige, nei, der bruges en Væsentligheds Bestemmelse: hun er Selskab, ikke Selskaberinde. Naar jeg skulde tænke mig et Ideal af en Pige, maatte hun altid staae alene i Verden og derved være anviist sig selv, men fornemmelig ikke have Veninder. Vel

er det sandt, at Gratierne vare tre; men det er vistnok heller aldrig faldet Nogen ind at tænke sig dem talende sammen; de danne i deres tause Trehed en qvindelig skjøn Eenhed. I denne Henseende kunde jeg næsten fristes til, igjen at anbefale Jomfrubuur, hvis ikke denne Tvang atter virkede skadeligt. Ønskeligst er det altid for en ung Pige, at hun lades hendes Frihed, men at Leiligheden ikke tilbydes. Derved bliver hun skjøn og frelses fra at blive interessant. En ung Pige, der lever meget i Selskab med unge Piger, hende giver man forgjæves et Jomfruslør eller et Brudeslør; derimod vil den, der har æsthetisk Sands nok, altid finde, at en i dybere og eminent Forstand uskyldig Pige føres tilsløret til ham, om det end ikke er Skik og Brug at bruge et Brudeslør.

Hun er strængt opdraget, jeg ærer hendes Forældre derfor i deres Grav; hun lever meget tilbageholdent, jeg kunde falde Tanten om Halsen af Tak derfor. Hun har ikke lært Verdens Glæder at kjende, har ikke den pjattede Overmæthed. Hun er stolt, hun trodser det, der glæder andre unge Piger, saaledes skal det være. Det er en Usandhed, som jeg skal vide at drage mig til Fordeel. Stads og Pragt behager hende ikke i den Forstand som andre unge Piger; hun er lidt polemisk, men dette er nødvendigt for en ung Pige med hendes Sværmeri. Hun lever i Phantasiens Verden. Faldt hun i urette Hænder, da kunde der bringes noget meget Uqvindeligt ud af hende, netop fordi der er saa megen Qvindelighed i hende.

d. 30.

Overalt krydses vore Veie. Idag har jeg mødt hende tre Gange. Jeg er vidende om hver hendes mindste Udflugt, naar og hvor jeg skal træffe hende; men denne Kundskab bruges ikke til at skaffe mig et Sammentræf med hende; tvertimod, jeg ødsler efter en frygtelig Maalestok. Et Møde, som ofte har kostet mig flere Timers Venten, bortødsles som en Bagatel; jeg træffer hende ikke, jeg tangerer blot hendes peripheriske Existens. Veed jeg, at hun skal hen til Fru Jansens, saa træffer jeg ikke gjerne sammen med hende, uden forsaavidt det er mig af Vigtighed at anstille en enkelt Iagttagelse; jeg foretrækker at komme lidt før til Fru Jansens og om muligt møde hende i Døren, idet hun kommer og jeg gaaer, eller paa Trappen, hvor jeg da skjødesløst løber hende forbi. Det er det første Net, hvori hun maa spindes ind. Paa Gaden standser jeg hende ikke, eller jeg vexler en Hilsen med hende, men nærmer

mig hende aldrig, men sigter bestandig paa Afstand. Vore idelige Sammenstød ere hende vel paafaldende, hun mærker vel, at der paa hendes Horizont har viist sig et nyt Legeme, der i sin Gang paa en besynderlig uforstyrrende Maade griber forstyrrende ind i hendes; men den denne Bevægelse constituerende Lov har hun ingen Ahnelse om, hun fristes snarere til at see sig om til Høire og Venstre, om hun ikke kunde opdage det Punkt, der er Maalet; at det er hende, det er hun ligesaa uvidende om som hendes Antipode. Det gaaer hende ligesom mine Omgivelser i Almindelighed: de troe, jeg har en Mangfoldighed af Forretninger, jeg er idelig i Bevægelse og siger som Figaro: Een, to, tre, fire Intriger paa eengang, det er min Lyst. Først maa jeg kjende hende og hele hendes aandelige Tilstand, før jeg begynder mit Angreb. De fleste nyde en ung Pige, som de nyde et Glas Champagne i et skummende Øieblik, aah ja, det er ret smukt, og med mangen ung Pige er det vel det Høieste, man kan drive det til; men her er Mere. Er Individet for skrøbeligt til at taale Klarhed og Gjennemsigtighed, nu vel, saa nyder man det Uklare, men hun kan aabenbart taale det. Jo mere Hengivelse man kan bringe ind i Elskoven, jo interessantere. Denne Øieblikkets Nydelse er, om end ikke i udvortes saa dog i aandelig Forstand, en Voldtægt, og en Voldtægt er der kun en indbildt Nydelse i, den er, ligesom et stjaalet Kys, Noget, der ingen Art har. Nei, naar man kan bringe det dertil, at en Pige blot har en eneste Opgave for sin Frihed, den at hengive sig, at hun føler hele sin Salighed deri, at hun næsten tiltrygler sig denne Hengivelse og dog er fri, saa er der først Nydelse, men dertil hører altid aandelig Indflydelse.

Cordelia! Det er dog et herligt Navn. Jeg sidder hjemme og øver mig selv i at tale ligesom en Papegøie, jeg siger: Cordelia, Cordelia, min Cordelia, Du min Cordelia. Jeg kan ikke bare mig for at smile ved Tanken om den Routine, hvormed jeg engang vil i et afgjørende Øieblik udtale disse Ord. Man bør altid gjøre Forstudier, Alt maa være lagt til Rette. Det er intet Under, at Digterne altid skildre dette Dus-Øieblik, det skjønne Øieblik, hvor de Elskende ikke ved Overgydelse (der er jo rigtignok Mange, der

---

Figaro; Figaros Bryllup (ved N. T. Bruun, 1817), 2. Akt 2. Scene. Susanne. Ja, man kan forlade sig paa Figaro, naar det gjelder om at styre en Intrigue. Figaro. To, tre, fire paa eengang! dygtig indviklede, og som krydse hinanden.

komme videre) men ved Nedstigelse i Kjærlighedens Hav
sig det gamle Menneske og stige op af denne Daab og nu
t kjende hinanden som gamle Bekjendte, skjøndt de kun ere
lik gamle. For en ung Pige er dette Øieblik altid det
ste, og man bør, for ret at nyde det, altid være lidt høiere,
n ikke blot er Baptisand men tillige Præst. Lidt Ironi gjør
iebliks andet Øieblik til et af de interessanteste, det er en
g Afklædelse. Man maa være poetisk nok til ikke at for-
kten, og dog maa Skjelmen altid sidde paa Luur.

d. 2. Juni.

n er stolt, det har jeg seet for længe siden. Naar hun
i Selskab med de tre Jansener, saa taler hun meget lidet,
jat kjeder hende aabenbart, et vist Smiil om Læberne synes
derpaa. Dette Smiil bygger jeg paa. — Til andre Tider
n overgive sig til en næsten drengeagtig Vildskab, til stor
ring for Jansenerne. Uforklarligt er det mig ikke, naar jeg
er hendes Barndoms-Liv. Hun havde kun een eneste Broder,
r et Aar ældre. Hun kjender kun Fader og Broder, har
idne til alvorlige Optrin, det giver Afsmag for den alminde-
asesnadder. Hendes Fader og Moder have ikke levet lykke-
nmen; det, som ellers, tydeligere eller dunklere, vinker en
ge, vinker ikke hende. Det turde vel være muligt, at hun
vild om, hvad en ung Pige er. Maaskee turde hun i enkelte
ke ønske, at hun ikke var Pige, men Mand.

n har Phantasi, Sjæl, Lidenskab, kort, alle Substantialiteter,
ke subjectivt reflecterede. Idag forvissede et Tilfælde mig
om. Jeg veed af Firmaet Jansen, at hun ikke spiller, det
mod Tantens Grundsætninger. Jeg har altid beklaget det,
ik er altid et godt Communicationsmiddel med en ung Pige,
an, vel at mærke, er saa forsigtig, ikke at træde op som
. Idag kom jeg op til Fru Jansens, jeg havde lukket
halv op uden at banke paa, en Uforskammethed, der ofte
r mig tilgode og som jeg, naar fornødent gjøres, afhjælper
Latterlighed, ved nemlig at banke paa den aabne Dør —
d der alene ved Fortepianoet — hun syntes at stjæle sig til
e — det var en lille svensk Melodi — hun spillede ikke

---

dstigelse] saaledes som Daaben oprindeligt foregik.

med Færdighed, hun blev utaalmodig, men da kom atter blidere Toner frem. Jeg lukkede Døren og blev udenfor, lyttende efter Afvexlingen i hendes Stemninger, der var stundom en Lidenskab i hendes Spil, som erindrede om Jomfru Mettelil, der slog Guldharpen, saa Mælken af hendes Bryster sprang. — Der var noget Veemodigt, men og noget Dithyrambisk i hendes Foredrag. — Jeg kunde have styrtet frem, grebet dette Øieblik — det havde været Daarskab. — Erindringen er ikke blot et Conservations-Middel, men et Forøgelses-Middel, hvad der er gjennemtrængt af Erindring virker dobbelt. — Man træffer ofte i Bøger, især i Psalmebøger, en lille Blomst — det har været et skjønt Øieblik, der gav Anledning til, at den blev nedlagt, Erindringen er dog endnu skjønnere. Hun lægger aabenbart Skjul paa, at hun spiller, eller spiller hun maaskee kun denne lille svenske Melodi — har den maaskee en særlig Interesse for hende? Alt dette veed jeg ikke, men derfor er denne Begivenhed mig af stor Vigtighed. Naar jeg nu engang taler fortroligere med hende, saa leder jeg hende ganske hemmeligt hen paa dette Punkt og lader hende styrte ned i denne Lem.

d. 3. Juni.

Endnu kan jeg ikke blive enig med mig selv om, hvorledes hun skal opfattes; jeg forholder mig derfor saa stille, saa ubemærkelig — ja som en Soldat i en Vedetkjæde, der kaster sig ned til Jorden og lytter efter den fjerneste Gjenlyd af en fremrykkende Fiende. Jeg er egentlig ikke til for hende, ikke i Betydning af et negativt Forhold, men i Betydning af slet intet Forhold. Endnu har jeg intet Experiment vovet. — At see hende og elske hende, det var eet, saaledes hedder det i Romanen — ja det er sandt nok, hvis Kjærligheden ingen Dialektik havde; men hvad faaer man vel ogsaa at vide om Elskov af Romaner? Lutter Løgne, der hjælpe til at forkorte Opgaven.

Naar jeg efter de Oplysninger, jeg nu har faaet, tænker tilbage paa det Indtryk, det første Møde gjorde paa mig, saa er min Forestilling om hende vel modificeret, men saavel til hendes som til min Fordeel. Det hører just ikke til Dagens Orden, at en ung Pige gaaer saaledes ganske alene, eller at en ung Pige saaledes

---

Jomfru Mettelil: der tænkes paa Visen Nr. 271 i Grundtvigs Udgave af Folkeviserne (V S. 244 ff.), men Hovedpersonen i den hedder ikke Mettelil og slaar Guld væven.

ker ind i sig selv. Hun var prøvet efter min strænge Kritik: lig. Men Ynde er et saare flygtigt Moment, der forsvinder som Dag igaar, naar den er forbi. Jeg havde ikke forestillet mig de i de Omgivelser, hvori hun lever, mindst saa ureflecteret rolig med Livets Storme.

Jeg gad dog vide, hvorledes det staaer sig med hendes Følelser. elsket har hun vistnok aldrig været, dertil er hendes Aand for flyvende, allermindst hører hun til disse theoretisk erfarne ıfruer, hvem det længe før Tiden er saa geläufigt at tænke sig ı elsket Mands Arme. De Skikkelser af Virkeligheden, der ere ıne hende imøde, have just ikke været istand til at bringe de i Uklarhed om Forholdet mellem Drøm og Virkelighed. ıdes Sjæl næres endnu af Idealers guddommelige Ambrosia. ı det Ideal, der foresvæver hende, er vel just ikke en Hyrd- : eller en Heltinde i en Roman, en Elskerinde, men en Jeanne rc eller noget Saadant.

Spørgsmaalet bliver altid, om hendes Qvindelighed er stærk til at lade den reflectere sig, eller om den blot vil nydes som ınhed og Ynde; Spørgsmaalet er, om man tør spænde Buen :re. Det er allerede en stor Ting at finde en reen umiddelbar ıdelighed, men tør man vove Changementet, saa har man det ressante. I saa Fald bliver det bedst at skaffe hende en slet ret Frier paa Halsen. Det er en Overtro, Folk have, at dette lde skade en ung Pige. — Ja er hun en meget fiin og zart ıte, der blot har eet Glandspunkt i sit Liv: Ynde, saa er det ıltid det Bedste, at hun aldrig har hørt Kjærlighed nævne, men lette ikke Tilfælde, saa er det en Gevinst, og jeg vilde aldrig ' i Betænkning at tilveiebringe en Frier, hvis der ingen var. ıne Frier maa heller ingen Carrikatur være, thi derved vindes t; det maa være ret en respectabel ung Mand, om muligt og elskværdig, men dog for Lidt for hendes Lidenskab. Hun rseer et saadant Menneske, hun faaer Afsmag for Kjærlighed, mistvivler næsten om sin egen Realitet, naar hun føler sin lemmelse og seer hvad Virkeligheden byder, naar det at elske, r hun, ikke er Andet, saa er det ikke Stort bevendt. Hun er stolt i sin Kjærlighed, denne Stolthed gjør hende interessant, gjennemlyser hendes Væsen med et høiere Incarnat; men til- er hun sit Fald nærmere, men Alt dette gjør hende bestandigt e og mere interessant. Imidlertid bliver det dog bedst, først orsikkre sig hendes Bekjendtskaber, for at see, om ikke der

skulde være en saadan Frier. Hjemme gives der ingen Leilighed, thi der kommer saa godt som Ingen, men hun kommer dog ud, og der kunde en Slig vel findes. At skaffe En tilveie, før man veed dette, er altid betænkeligt; to hver for sig ubetydelige Friere kunde virke skadeligt ved deres Relativitet. Jeg faaer nu at see, om der ikke skulde sidde en saadan Elsker i Løn, som ikke har Mod til at storme Huset, en Hønsetyv, som ingen Leilighed seer i et saadant klosterligt Huus.

Det bliver altsaa det strategiske Princip, Loven for alle Bevægelser i dette Felttog, altid at berøre hende i en interessant Situation. Det Interessante er altsaa det Gebeet, paa hvilket Striden skal føres, det Interessantes Potents skal udtømmes. Dersom jeg ikke har taget meget feil, saa er ogsaa hele hendes Bygning beregnet derpaa, saa at det, jeg forlanger, netop er det, hun giver, ja det, hun forlanger. Det er det, det kommer an paa, at belure, hvad den Enkelte kan give, og hvad hun som en Følge deraf fordrer. Mine Kjærligheds-Historier have derfor altid en Realitet for mig selv, de udgjøre et Livs-Moment, en Dannelses-Periode, som jeg bestemt veed Besked om, ofte knytter endog en eller anden Færdighed sig dertil; jeg lærte at dandse for den første Piges Skyld, jeg elskede, jeg lærte at tale Fransk for en lille Dandserindes Skyld. Dengang gik jeg som alle Tosser tiltorvs, blev ofte narret. Nu lægger jeg mig efter Forprang. Maaskee har hun imidlertid udtømt een Side af det Interessante, hendes indesluttede Liv synes at tyde derpaa. Det gjelder altsaa om at finde en anden Side, der ved første Øiekast slet ikke synes hende saa, men som netop paa Grund af dette Anstød bliver hende interessant. Til den Ende vælger jeg ikke det Poetiske, men det Prosaiske. Herved altsaa Begyndelsen. Først neutraliseres hendes Qvindelighed ved prosaisk Forstandighed og Spot, ikke directe men indirecte, samt ved det absolute Neutrale: Aand. Hun taber næsten sin Qvindelighed for sig selv, men i denne Tilstand kan hun ikke holde sig alene, hun kaster sig i mine Arme, ikke som om jeg var Elsker, nei, endnu ganske neutralt, nu vaagner Qvindeligheden, man lokker den frem til dens høieste Elasticitet, man lader hende støde an mod en eller anden virkelig Gyldighed, hun gaaer ud over den, hendes Qvindelighed naaer næsten overnaturlig Høide, hun tilhører mig med en Verdens-Lidenskab.

d. 5.

Langt behøvede jeg da ikke at gaae. Hun kommer i Huset hos Grosserer Baxter. Her har jeg ikke blot fundet hende, men ogsaa et Menneske, der kom mig ligesaa beleiligt. Edvard, Sønnen der i Huset, er dødelig forelsket i hende, det behøver man blot et halvt Øie til at see, naar man seer paa hans tvende. Han er ved Handelen, paa Faderens Contoir, et smukt Menneske, ret behagelig, noget bly, hvilket Sidste jeg troer ikke skader ham i hendes Øine.

Stakkels Edvard! Han veed slet ikke, hvorledes han skal fange an med sin Kjærlighed. Naar han veed, hun er der om Aftenen, saa gjør han Toilet alene for hendes Skyld, tager sine nye sorte Klæder paa alene for hendes Skyld, Manchetter alene for hendes Skyld, og gjør saaledes næsten en latterlig Figur i Dagligstuens forøvrigt dagligdagse Selskab. Hans Forlegenhed grændser til det Utrolige. Dersom det var en Maske, saa vilde Edvard være mig en farlig Medbeiler. Forlegenhed hører der stor Kunst til at bruge, men man opnaaer ogsaa Meget derved. Hvor ofte har jeg ikke brugt Forlegenhed for at narre en lille Jomfru. I Almindelighed udtale unge Piger sig meget haardt om forlegne Mandfolk, og dog holde de i Smug af dem. Lidt Forlegenhed smigrer saadant et Pigebarns Forfængelighed, hun føler sin Overlegenhed, det er Haandpengene. Naar man nu har dysset dem i Søvn, saa viser man netop ved en Leilighed, hvor de maatte troe, man vilde døe af Forlegenhed, at man er saa langt derfra, at man godt kan gaae alene. Ved Forlegenhed taber man sin mandlige Betydning, og den er derfor ogsaa et relativt godt Middel til at neutralisere Kjønsforholdet, de blive derfor, naar de mærke, at det kun var Maske, beskjæmmede, rødme i dem selv, de føle meget godt, at de paa en Maade ere gaaede over deres Grændse; det er ligesom naar de for længe vedblive at behandle en Dreng som Barn.

d. 7.

Saa ere vi da Venner, Edvard og jeg; et sandt Venskab, et skjønt Forhold er der mellem os, som det ikke har været siden Grækenlands skjønneste Dage. Vi bleve snart Fortrolige, da jeg, efter at have indviklet ham i en Mangfoldighed af Betragtninger Cordelia betræffende, fik ham til at tilstaae sin Hemmelighed. Det forstaaer sig, naar alle Hemmeligheder komme sammen, saa kan

den gaae med. Stakkels Fyr, han har allerede længe sukket. Han pynter sig hver Gang hun kommer, følger hende derpaa hjem om Aftenen, hans Hjerte banker ved Tanken om, at hendes Arm hviler paa hans, de spadsere hjem, kiggende Stjerner, han ringer paa hendes Gadedør, hun forsvinder, han fortvivler — men haaber næste Gang. Han har endnu ikke havt Mod til at sætte sine Fødder over hendes Dørtærskel, han, som har saa ypperlig en Leilighed. Uagtet jeg ikke kan lade være; i mit stille Sind at spotte Edvard, saa er der dog noget Smukt i hans Barnlighed. Uagtet jeg ellers bilder mig ind at være temmelig bevandret i hele det erotiske Indbegreb, saa har jeg aldrig paa mig selv iagttaget denne Tilstand, denne Forelskelsens Angst og Bæven, det vil sige, i den Grad, at den berøver mig Fatningen, thi ellers kjender jeg den nok, men den er for mig saaledes, at den snarere gjør mig stærkere. Maaskee vilde En sige, saa har jeg aldrig ret været forelsket; maaskee. Jeg har skammet Edvard ud, jeg har opmuntret ham til at stole paa mit Venskab. Imorgen skal han gjøre et afgjørende Skridt, personligt gaae hen og indbyde hende. Jeg har faaet ham bragt paa den fortvivlede Idee at bede mig at gaae med; jeg har lovet ham det. Han antager det for et overordentligt Venskabs-Stykke. Leiligheden er ganske som jeg ønsker den, det er at falde med Døren ind i Stuen. Skulde hun have den fjerneste Tvivl om Betydningen af min Optræden, saa skal igjen min Optræden forvirre Alt.

Før har jeg ikke været vant til at forberede mig paa min Conversation, nu er det blevet mig en Nødvendighed for at underholde Tanten. Jeg har nemlig paataget mig det hæderlige Hverv at conversere hende og derved at dække Edvards forelskede Bevægelser mod Cordelia. Tanten har tidligere opholdt sig paa Landet, og saavel ved mine egne omhyggelige Studier i landøkonomiske Skrifter som og ved Tantens paa Erfaring grundede Meddelelser gjør jeg betydelige Fremskridt i Indsigt og Duelighed.

Hos Tanten gjør jeg fuldkommen min Lykke, hun anseer mig for et sat og stadigt Menneske, som man ret kan have Fornøielse af at indlade sig med, der ikke er som vore Modejunkere. Hos Cordelia synes jeg ikke at være synderlig vel anskreven. Vel er hun en for reen uskyldig Qvindelighed til at fordre, at enhver Mand skal gjøre hende sin Opvartning, men dog føler hun altfor meget det Oprørske i min Existents.

Naar jeg saaledes sidder i den hyggelige Dagligstue, naar hun
som en god Engel udbreder Ynde overalt, over Alle, der komme i
Berøring med hende, over Gode og Onde, da bliver jeg stundom
taalmodig i mig selv, jeg fristes til at styrte frem fra mit Skjul;
hi skjøndt jeg sidder for Alles Øine i Dagligstuen, saa sidder jeg
og paa Luur; jeg fristes til at gribe hendes Haand, at omfavne
en hele Pige, at skjule hende i mig, af Frygt for at Nogen skulde
erøve mig hende. Eller naar Edvard og jeg forlader dem om
ftenen, naar hun til Afsked rækker mig sin Haand, naar jeg holder
en i min, stundom falder det mig vanskeligt at lade den Fugl
lippe ud af min Haand. Taalmodighed — *quod antea fuit impetus,*
unc ratio est — hun maa spindes ganske anderledes ind i min
æv, og da pludselig lader jeg hele Elskovens Magt bruse frem.
i have ikke fordærvet os dette Moment ved Slikkerier, ved utidige
nticipationer, det kan Du takke mig for, min Cordelia. Jeg ar-
eider paa at udvikle Modsætningen, jeg strammer Kjærlighedens
ue for at saare desto dybere. Som en Bueskytte slapper jeg
træengen, strammer den igjen, hører dens Sang, det er min
rigsmusik, men jeg sigter endnu ikke, lægger endnu ikke Pilen
aa Strængen.

Naar et ringe Antal af Personer ofte komme i Berøring med
inanden i det samme Værelse, saa udvikler der sig let en Tradi-
ion om, hvor hver Enkelt har sin Plads, sit Stade, det bliver for
n et Billede, man naar man vil kan rulle op for sig, et Kort
ver Terrainet. Saaledes leve vi nu ogsaa i det Wahlske Huus
Forening et Billede. Om Aftenen saa drikkes der da Thee. I
lmindelighed flytter da Tanten, der hidtil har siddet i Sophaen,
ig hen til det lille Syebord, hvilken Plads Cordelia igjen forlader,
un rykker hen til Theebordet foran Sophaen, hende følger Ed-
ard, jeg følger Tanten. Edvard søger Hemmelighedsfuldhed, han
il hviske, i Almindelighed gjør han det saa godt, at han bliver
eent stum, jeg gjør ingen Hemmelighed af mine Udgydelser for
anten, Torvepriser, en Beregning over, hvor mange Potter Mælk
er skal til eet Pund Smør, igjennem Flødens Medium og Smør-
jernens Dialektik, det er virkelig Ting, som enhver ung Pige ikke
lot kan høre paa, uden at tage Skade deraf, men, hvad langt
jeldnere er, det er en solid og grundig og opbyggelig Conversa-

---

quod antea osv.] hvad der før var Drift, er nu Methode; sml. Ovid. Remedia
moris V. 10: et quod nunc ratio est, impetus ante fuit.

tion, lige forædlende for Hoved og Hjerte. Jeg vender i Almindelighed Ryggen til Theebordet og til Edvards og Cordelias Sværmeri, jeg sværmer med Tanten. Og er ikke Naturen stor og viis i sine Frembringelser, hvad er ikke Smør for en kostelig Gave, hvilket herligt Resultat af Natur og Kunst. Tanten vilde vist ikke være istand til at høre, hvad der bliver talt mellem Edvard og Cordelia, forudsat at der virkelig blev talt Noget, det har jeg lovet Edvard, og jeg holder altid Ord. Derimod kan jeg ypperligt høre hvert et Ord, der bliver vexlet, høre hver en Bevægelse. Det er mig af Vigtighed, thi man kan ikke vide, hvad et Menneske i sin Fortvivlelse kan falde paa at vove. De forsigtigste og meest forknytte Mennesker vove stundom de desperateste Ting. Skjøndt jeg saaledes ikke har det Mindste at gjøre med de to eenlige Folk, kan jeg dog godt mærke paa Cordelia, at jeg usynlig bestandig er tilstede mellem hende og Edvard.

Det er dog et eget Billede, vi Fire danne tilsammen. Vil jeg tænke paa bekjendte Billeder, saa kunde jeg vel finde en Analogi, forsaavidt som jeg ved mig selv tænker paa Mephistopheles; Vanskeligheden bliver imidlertid den, at Edvard ikke er nogen Faust. Gjør jeg mig selv til Faust, saa bliver Vanskeligheden atter, at Edvard visselig ikke er nogen Mephistopheles. Jeg er heller ikke nogen Mephistopheles, allermindst i Edvards Øine. Han anseer mig for sin Kjærligheds gode Genius, og deri gjør han vel, idetmindste kan han være sikker paa, at Ingen kan vaage omhyggeligere over hans Kjærlighed end jeg. Jeg har lovet ham at conversere Tanten, og jeg røgter dette hæderlige Hverv med al Alvor. Tanten forsvinder næsten for vore Øine i lutter Landøkonomi; vi gaae i Kjøkken og Kjælder, paa Loftet, seer til Hønsene og Ænder, Gjæs o. s. v. Alt dette forarger Cordelia. Hvad jeg egentlig vil, kan hun naturligviis ikke begribe. Jeg bliver hende en Gaade, men en Gaade, der ikke frister hende til at ville gjætte, men som forbittrer, ja indignerer hende. Hun føler meget godt, at Tanten næsten bliver latterlig, og dog er Tanten en saa ærværdig Dame, at hun visselig ikke fortjente det. Paa den anden Side gjør jeg det saa godt, at hun meget vel føler, at det vilde være forgjæves, om hun vilde søge at rokke mig. Stundom driver jeg det da saa vidt, at jeg bringer Cordelia til i al Forborgenhed at smile ad Tanten. Det er Etuder, som maae gjøres. Ikke som om jeg gjør det i Forening med Cordelia, langtfra, saa fik jeg hende aldrig til at smile ad Tanten. Jeg forbliver uforandret alvorlig grundig; men hun kan ikke lade være at smile. Det er den første

falske Lærdom: vi maae lære hende at smile ironisk; men dette Smiil træffer næsten ligesaa meget mig som Tanten, thi hun veed slet ikke, hvad hun skal tænke om mig. Det var dog muligt, at jeg var saadant et ungt Menneske, der for tidlig var bleven gammel, det var muligt; et Andet var ogsaa muligt, et Tredie ogsaa o. s. v. Naar hun da har smilet ad Tanten, saa indigneres hun paa sig selv, jeg vender mig da om, og idet jeg vedbliver at tale med Tanten, seer jeg ganske alvorligt paa hende, saa smiler hun ad mig, ad Situationen.

Vort Forhold er ikke Forstaaelsens ømme og trofaste Omfavnelser, ikke Attractioner, det er Misforstaaelsens Repulsioner. Mit Forhold til hende er egentlig slet Intet; det er et reent aandeligt, hvilket naturligviis er slet Intet i Forhold til en ung Pige. Den Methode, jeg nu følger, har dog sine overordentlige Beqvemmeligheder. Et Menneske, der træder op som Cavaleer, han vækker en Mistanke og reiser sig selv en Modstand; Alt sligt er jeg fritaget for. Man bevogter mig ikke, tvertimod, man vilde snarere udsee mig som et paalideligt Menneske, der var skikket til at bevogte den unge Pige. Methoden har kun een Feil, det er, at den er langsom, men den kan derfor og kun med Fordeel anvendes mod Individer, hvor det Interessante er at vinde.

Hvilken foryngende Magt har dog ikke en ung Pige, ikke Morgenluftens Friskhed, ikke Vindens Susen, ikke Havets Kjølighed, ikke Vinens Duft, ikke dens Liflighed — Intet i Verden har denne foryngende Magt.

Snart vil jeg haabe, at jeg har bragt det til det Punkt, at hun hader mig. Jeg har ganske antaget Skikkelsen af en Pebersvend. Jeg taler ikke om Andet end om at sidde mageligt, ligge beqvemt, have en paalidelig Tjener, en Ven med et godt Fodfæste, at man ret kan stole paa ham, naar man gaaer med ham under Armen. Kan jeg nu faae Tanten til at forlade de landøkonomiske Betragtninger, saa fører jeg hende herind paa, for at faae en mere direct Anledning til Ironi. En Pebersvend kan man lee ad, ja have lidt Medlidenhed med, men et ungt Menneske, der dog ikke er uden Aand, oprører ved slig Adfærd en ung Pige, hele hendes Kjøns Betydning, dets Skjønhed og Poesi tilintetgjøres.

Saaledes gaae Dagene hen, jeg seer hende, men taler ikke med hende, jeg taler med Tanten i hendes Nærværelse. En enkelt

Nat kan det falde mig ind at give min Kjærlighed Luft. Da gaaer jeg indhyllet i min Kappe, med min Hue trykket ned over Øinene, udenfor hendes Vinduer. Hendes Sovekammer vender ud til Gaarden, men er, da Stedet er et Hjørnested, synligt fra Gaden. Undertiden staaer hun da et Øieblik ved Vinduet, eller hun aabner det, seer op mod Stjernerne, ubemærket af Alle, kun ikke af den, hun vel mindst af Alle vilde troe sig bemærket af. I disse Nattetimer gaaer jeg da som en Aand omkring, som Aand beboer jeg den Plads, hvor hendes Bolig er. Da glemmer jeg Alt, har ingen Planer, ingen Beregninger, kaster Forstanden overbord, udvider og styrker mit Bryst ved dybe Sukke, en Motion, jeg behøver for ikke at lide under det Systematiske i min Adfærd. Andre ere dydige om Dagen, synde om Natten, jeg er Forstillelse om Dagen, om Natten er jeg lutter Attraa. Hvis hun saae mig her, hvis hun kunde see ind i min Sjæl — hvis.

Hvis denne Pige vil forstaae sig selv, maa hun indrømme, at jeg er en Mand for hende. Hun er for heftig, for dybt bevæget til at blive lykkelig i Ægteskabet; det vilde være for lidet at lade hende falde for en slet og ret Forfører; naar hun falder for mig, saa frelser hun det Interessante ud af dette Skibbrud. Hun maa i Forhold til mig, hvad Philosopherne sige med et Ordspil: zu Grunde gehn.

Hun er egentlig kjed af at høre paa Edvard. Som det altid gaaer, hvor der er sat snævre Grændser for det Interessante, saa opdager man desto Mere. Hun lytter stundom til min Conversation med Tanten. Naar jeg da mærker det, da kommer en fjernt i Horizonten glimtende Antydning fra en ganske anden Verden, til Forbauselse saavel for Tanten som for Cordelia. Tanten seer Lynet, men hører Intet, Cordelia hører Stemmen, men seer Intet. I samme Nu er imidlertid Alt i sin rolige Orden, Conversationen mellem Tanten og mig skrider frem i sin eensformige Gang, ligesom Posthestene i Nattens Stilhed; Theemaskinens Veemod accompagnerer den. I slige Øieblikke kan der da stundom blive uhyggeligt i Dagligstuen, især for Cordelia. Hun har Ingen, hun kan tale med eller høre paa. Vender hun sig til Edvard, da

---

hvad Philosopherne sige] den anførte Anvendelse af zu Grunde gehn (= gaa til sin Grund) stammer fra Hegel (Werke IV S. 157) og forklares af J. L. Heiberg, Prosaiske Skrifter I S. 172.

løber hun Fare for, at han i sin Forlegenhed gjør en dum Streg; vender hun sig til den anden Side, til Tanten og til mig, da fremkalder den Sikkerhed, her hersker, den taktfaste Conversations monotone Hammerslag, ligeoverfor Edvards Usikkerhed den ubehageligste Modsætning. Jeg kan godt begribe, at det maa forekomme Cordelia, som om Tanten var forhexet, saa aldeles bevæger hun sig i min Takts Tempo. Deeltage i denne Underholdning kan hun heller ikke; thi det er et af de Midler, jeg ogsaa har brugt for at oprøre hende, at jeg tillader mig at behandle hende aldeles som Barn. Ikke som om jeg paa Grund deraf skulde tillade mig nogensomhelst Frihed imod hende, langtfra, jeg veed godt, hvor forstyrrende Sligt kan virke, og det gjelder især om, at hendes Qvindelighed maa kunne reise sig reen og skjøn igjen. Paa Grund af mit intime Forhold til Tanten er det let for mig at behandle hende som et Barn, der ikke har Forstand paa Verden. Derved er hendes Qvindelighed ikke fornærmet men blot neutraliseret; thi hendes Qvindelighed kan det ikke fornærme, at hun ikke veed Besked om Torvepriser, men vel kan det oprøre hende, at det skal være det Høieste i Livet. Tanten overbyder sig selv ved min kraftige Bistand i denne Retning. Hun er næsten bleven fanatisk, Noget, hun da kan takke mig for. Det Eneste, hun ikke kan finde sig i hos mig, er, at jeg ingen Ting er. Nu har jeg indført den Skik, hver Gang der er Tale om et Embede, som er ledigt, da at sige: det er et Embede for mig, og derpaa at tale høist alvorligt med hende derom. Cordelia mærker altid Ironien, det er blot det, jeg vil.

Stakkels Edvard! Skade, at han ikke hedder Fritz. Hver Gang jeg i mine stille Overveielser dvæler ved mit Forhold til ham, kommer jeg altid til at tænke paa Fritz i Bruden. Edvard er desuden ligesom dette hans Forbillede Corporal i Borgergarden. Naar jeg skal være ærlig, saa er Edvard ogsaa temmelig kjedelig. Han griber ikke Sagen rigtigt an, han møder altid pyntet og stram. Af Venskab for ham, unter uns gesagt, møder jeg saa skjødesløs som muligt. Stakkels Edvard! Det Eneste, der næsten gjør mig ondt,

---

Bruden] Syngestykke af Scribe, oversat af J. L. Heiberg (Det kgl. Theaters Repertoire Nr. 35). Fritz »en Tyroler af Fødsel, Tapetmager og Corporal i Borgergarden« mister ved sin egen Skyld sin Brud, der faar en Greve i Stedet.

er, at han er mig saa uendelig forbunden, at han næsten ikke veed, hvorledes han skal takke mig. At lade mig takke derfor, det er virkelig for meget.

Hvorfor kan I nu dog ikke være kjønt rolige? Hvad har I nu bestilt den hele Morgenstund andet end at ruske i min Marquise, trække i mit Reflexions-Speil og Snoren ved samme, lege med Klokkestrængen fra tredie Etage, støde mod Ruderne, kort paa enhver Maade forkynde Eders Tilvær, som om I vilde vinke mig ud til Eder? Ja Veiret er godt nok, men jeg har ingen Lyst, lad mig blive hjemme . . . I kaade, overgivne Zephyrer, I glade Drenge, I kan jo gaae alene; hav Eders Morskab som altid med de unge Piger. Ja jeg veed det, Ingen forstaaer saa forførerisk at omfavne en ung Pige som I; det er forgjæves hun vil snoe sig fra Eder, hun kan ikke vikle sig ud af Eders Slynger — og hun vil det heller ikke; thi I kjøle og svale, ophidse ikke . . . . Gaaer Eders egen Gang! lad mig blive udenfor . . . . Saa har I ingen Fornøielse deraf, mener I, I gjør det ikke for Eders egen Skyld . . . Nu vel, jeg gaaer med; men paa to Betingelser. For det Første. Der boer paa Kongens Nytorv en ung Pige, hun er meget deilig, men har tillige den Uforskammenhed ikke at ville elske mig, ja hvad værre er, hun elsker en Anden, og det gaaer saavidt, at de spadsere med hinanden under Armen. Klokken 1 veed jeg, at han skal hente hende. Nu lover I mig, at de stærkeste Blæsere blandt Eder forblive skjulte et eller andet Sted i Nærheden indtil det Øieblik, da han med hende træder ud af Gadedøren. I samme Moment, som han vil dreie ned ad store Kongensgade, styrter dette Detaschement sig frem, tager paa den høfligste Maade Hatten af Hovedet paa ham, og fører den med en jævn Fart, netop paa en Alens Distance foran ham; ikke hurtigere, thi da var det tænkeligt han vendte hjem igjen. Han troer bestandig i næste Secund at gribe den; han slipper end ikke hendes Arm. Paa den Maade fører I ham og hende gjennem store Kongensgade, langs Volden til Nørreport, til Høibroplads . . . Hvor lang Tid kan der vel medgaae dertil? jeg tænker circa en halv Time. Klokken halv to præcise kommer jeg fra Østergade. Naar hiint Detaschement nu har ført de Elskende ud midt paa Pladsen, da gjøres et voldsomt Angreb paa dem, ved hvilket I ogsaa rive hendes Hat af, splitte

hendes Krøller ad, bortfører hendes Schavl, medens under Alt dette hans Hat jublende gaaer høiere og høiere tilveirs; kort I frembringer en Confusion, saa hele det høistærede Publikum, ikke jeg alene, udbryder i en Skoggerlatter, Hundene begynde at giøe, Taarn-Vægteren at klemte. I mager det saaledes, at hendes Hat flyver hen til mig, som bliver den Lykkelige, der skal overrække den. — For det Andet. Den Afdeling, der følger mig, lystrer hvert mit Vink, holder sig inden Sømmelighedens Grændser, fornærmer ingen smuk Pige, tillader sig ingen større Frihed, end at hendes barnlige Sjæl kan under den hele Spøg bevare sin Glæde, Læben sit Smiil, Øiet sin Rolighed, og Hjertet blive uden Angst. Vover Een af Eder at bære sig anderledes ad, saa skal Eders Navn være forbandet. — Og nu afsted til Liv og Glæde, til Ungdom og Skjønhed; viser mig, hvad jeg ofte har seet, hvad jeg aldrig bliver træt af at see, viser mig en skjøn, ung Pige, udfolder hendes Skjønhed for mig saaledes, at hun selv bliver end skjønnere; examinerer hende saaledes, at hun har Glæde af denne Examination! — — — Jeg vælger Bredgaden, men jeg kan, som I veed, kun disponere over min Tid til halv to. — — —

Der kommer en ung Pige, pyntet og stram, ja det er ogsaa Søndag idag . . . . Svaler hende en Smule, tilvifter hende Kjølighed, glider i sagte Strømninger hen over hende, omfavner hende med Eders uskyldige Berøring! Hvor ahner jeg Kindens fine Rødmen, Læben farves stærkere, Barmen løfter sig . . . ikke sandt, min Pige, det er ubeskriveligt, det er en salig Nydelse at indaande denne friske Luftning? Den lille Krave vugger sig som et Blad. Hvor sundt og fyldigt hun aander. Hendes Skridt sagtnes, hun næsten bæres af den sagte Luftning, som en Sky, som en Drøm . . . Blæser lidt stærkere, i længere Drag! . . . Hun samler sig; Armene trække sig nærmere ind til Barmen, som hun bedække forsigtigere, at ikke et Vindpust skal være for nærgaaende, at det ikke smidigt og kjøligt skal snige sig ind under den lette Bedækning . . . Hun rødmer sundere, Kinden bliver fyldigere, Øiet gjennemsigtigere, Gangen mere taktfast. Al Anfægtelse forskjønner et Menneske. Enhver ung Pige burde forelske sig i Zephyren; thi ingen Mand forstaaer dog saaledes som den, idet den strider med hende, at forhøie hendes Skjønhed . . . . Hendes Legeme bøier sig lidt forover, Hovedet seer mod Fodens Spidse . . . . Standser lidt! det er for meget, hendes Figur bliver bred, taber sin skjønne Smalhed . . . . Svaler hende lidt! . . . . Ikke sandt, min Pige, det er vederqvægende, naar man er bleven varm, da at føle disse forfriskende Gysninger; man kunde aabne sin Favn af Taknemmelig-

hed, af Glæde over Tilværelsen . . . . Hun vender Siden til . . Nu hurtigt et kraftfuldt Pust, at jeg kan ahne Formernes Skjønhed! . . . Lidt stærkere! at Drapperiet kan slutte mere nøiagtigt . . . . Det er for meget! Stillingen bliver uskjøn, det lette Fodskifte forstyrres . . . . Hun vender sig atter om . . Blæser nu til, lader hende forsøge sig! . . . . Det er nok, det er for meget: hendes ene Krølle er falden ned, . . . vil I see at styre Eder! — — Der kommer et heelt Regiment opmarscherende:

> Die eine ist verliebt gar sehr;
> Die andre wäre es gerne.

Ja det er unegteligt en daarlig Ansættelse i Livet, at gaae med sin tilkommende Svoger under den venstre Arm. Det er for en Pige omtrent det Samme som det er for en Mand at være Extraskriver . . . Men Extraskriveren kan avancere; han har tillige sin Plads i Contoiret, er med ved overordentlige Leiligheder, det er ikke Svigerindens Lod; men saa er, til Gjengjeld, hendes Avancement ikke saa langsomt — naar hun avancerer og forflyttes over i et andet Contoir . . . . . Blæser nu lidt rask op! Naar man har et fast Punkt at slutte sig til, saa kan man nok gjøre Modstand . . . Centrum trænger kraftigt frem, Vingerne kunne ikke følge . . . Han staaer fast nok, ham kan Vinden ikke rokke, dertil er han for tung — men ogsaa for tung til, at Vingerne vilde kunne hæve ham fra Jorden. Han stormer frem for at vise — at han er et tungt Legeme; men jo mere ubevæget han staaer, desto mere lide Pigebørnene derunder . . . . Mine skjønne Damer maa jeg ikke være til Tjeneste med et godt Raad: lad De den tilkommende Mand og Svoger udenfor, forsøg at gaae alene, og De skal see, De vil have meget mere Fornøielse deraf . . . . Blæser nu lidt sagtere! . . . . hvor de tumle sig i Vindens Bølger; snart figurere de lige overfor hinanden paa Siden ned ad Gaden — kan nogen Dandsemusik frembringe en lystigere Munterhed, og dog udmatter Vinden ikke, den styrker . . . Nu feie de ved Siden af hinanden for fulde Seil ned ad Gaden — kan nogen Valts mere forførerisk rive en ung Pige med sig, og dog trætter Vinden ikke, men bærer . . . . Nu vende de dem om til Manden og Svogeren . . . Ikke sandt, lidt Modstand er behagelig, man strider gjerne for at komme i Besiddelse af

---

J. v. Eichendorff, Ausgewählte Werke I S. 21: Vor der Stadt: Zwei Musikanten ziehn daher Vom Wald aus weiter Ferne, Der eine. ist verliebt gar sehr, Der andre wär'es gerne.

hvad man elsker; og man naaer nok hvad man kæmper for, der er en høiere Styrelse, der kommer Kjærligheden til Hjælp, see derfor har Manden Vinden med sig .... Har jeg ikke indrettet det rigtigt: naar man selv har Vinden paa Ryggen, saa kan man let styre den Elskede forbi, men naar man har den mod sig, saa kommer man i en behagelig Bevægelse, saa flyver man hen til den Elskede, og Vindens Pust gjør En sundere, og mere fristende, og mere forførerisk, og Vindens Pust kjøler Læbens Frugt, der helst vil nydes kold, fordi den er saa heed, som Champagne heder, idet den næsten iisner .... Hvor de lee, og snakke, — og Vinden tager Ordene bort — er her nu ogsaa Noget at tale om? — og de lee atter og bøie sig for Vinden, og holde paa Hatten, og vogte paa Fødderne, ... Standser nu, at de unge Piger ikke blive utaalmodige, og vrede paa os, eller bange for os! — — Ret saa, resolut og gewaltig, det høiere Been foran det venstre ... Hvor seer hun sig dristig og kjæk om i Verden ... Seer jeg ret, hun holder jo En under Armen, altsaa forlovet. Lad see, mit Barn, hvilken Present Du har faaet paa Livets Juletræ .. Oh ja! det seer virkelig ud til at være en meget solid Forlovet. Hun er da i Forlovelsens første Stadium, hun elsker ham — vel muligt, men dog flagrer hendes Kjærlighed, viid og rummelig, løst om ham; hun eier endnu den Kjærligheds-Kaabe, der kan skjule Mange .... Blæser lidt til! ... Ja naar man gaaer saa stærkt, saa er det intet Under, at Hattebaandene stramme sig mod Vinden, at det seer ud som bare disse, liig Vinger, denne lette Skabning — og hendes Kjærlighed — ogsaa den følger som et Elverslør, Vinden leger med. Ja naar man saaledes seer Kjærligheden, saa seer den saa rummelig ud; men naar man skal iføre sig den, naar Sløret skal syes om til en Daglig-Kjole — saa bliver der ikke Raad til mange Puf ... Ih Gud bevares! Naar man har havt Mod til at vove et afgjørende Skridt for hele Livet, saa skulde man ikke have Courage til at gaae lige lukt mod Vinden. Hvo tvivler derom? jeg ikke; men ingen Hidsighed min lille Frøken, ingen Hidsighed. Tiden er en slem Tugtemester, og Vinden er heller ikke daarlig .... Driller hende lidt! .... Hvor blev Lommetørklædet af? ... jo, De fik det dog igjen ... Der gik det ene Hattebaand løs ... det er rigtigt høist generende for den Tilkommende, som er nærværende ... Der kommer en Veninde, som De skal hilse paa. Det er første Gang hun seer Dem som forlovet; det er jo for at vise Dem som saadan, at De er her i Bredgaden og fremdeles agter dem ud paa Langelinie. Saavidt jeg veed er det Skik, at Ægtefolkene den første Søndag efter Brylluppet gaae i Kirke, de

Forlovede derimod paa Langelinie. Ja en Forlovelse har virkeli
i Almindelighed ogsaa meget tilfælleds med Langelinie .... Pas n
paa, Vinden tager i Hatten, hold lidt paa den, bøi Hovedet ne
... Det er dog virkelig fatalt, De fik slet ikke hilst paa Veninde
fik ikke Rolighed til at hilse med den overlegne Mine, en forlov
Pige bør antage lige overfor de uforlovede .... Blæser nu lid
sagtere! ... nu komme de gode Dage .... hvor hun klynger si
fast til den Elskede, hun er saa langt foran ham, at hun kan
vende Hovedet tilbage og see op paa ham, og glæde sig over
ham, hendes Rigdom, hendes Lykke, hendes Haab, hendes Fremtid
... O min Pige, Du gjør for meget af ham ... Eller har han
ikke mig og Vinden at takke for, at han seer saa kraftfuld ud?
Og har Du selv ikke mig og de sagte Luftninger, der nu helbrede
Dig og bringe Din Smerte i Glemsel, at takke for, at Du selv seer
saa livsfrisk, saa længselsfuld, saa ahnende ud?

> Og jeg vil ikke have en Student,
> Som ligger og læser om Natten,
> Men jeg vil have en Officier,
> Som gaaer med Fjær udi Hatten.

Det seer man strax paa Dig, min Pige, der er Noget i Dit Blik
... Nei Du er ingenlunde tjent med en Student ... Men hvorfor
just en Officier? Skulde en Candidat, der var færdig med Studeringerne, skulde han ikke kunne gjøre det Samme? .... I dette
Øieblik kan jeg imidlertid hverken tjene Dig med en Officier, eller
med en Candidat. Derimod kan jeg tjene Dig med nogle tempererende Kjølinger .... Blæser nu lidt op! ... Det var ret, kast
Silkeschavlet tilbage over Skulderen; gaa ganske langsomt, saa
bliver Kinden nok lidt blegere, og Øiets Glands ikke saa hæftig
... Saaledes. Ja lidt Motion især i et saadant deiligt Veir som
idag, og saa lidt Taalmodighed, saa faaer De nok Officieren. — —
Det er et Par, der er bestemt for hinanden. Hvilken Taktfasthed
i Gangen, hvilken Sikkerhed i den hele Optræden, bygget paa
gjensidig Tillid, hvilken *harmonia præstabilita* i alle Bevægelser,
hvilken suffisant Grundighed. Deres Stillinger ere ikke lette og
gratieuse, de dandse ikke med hinanden, nei der er en Varighed
i dem, en Djærvhed, som opvækker et ubedrageligt Haab, som ind-

---

Verset findes i en norsk Bondevise, i A. Caen's Folke-Visebog 1847, I S. 114 ff.
harmonia præstabilita forudbestemt Overensstemmelse, et Kunstudtryk i Leibniz' Philosophi.

gyder gjensidig Agtelse. Jeg vedder paa, deres Livs-Anskuelse er denne: Livet er en Vei. Og til at gaae med hinanden under Armen gjennem Livets Glæder og Sorger, synes de ogsaa bestemte. De harmonere i den Grad, at Damen endog har opgivet Fordringen paa at gaae paa Fliserne . . . . Men, I kjære Zephyrer, hvorfor have I saa travlt med det Par? Det synes ikke at være værd at lægge Mærke til. Skulde der være noget Særdeles at bemærke? . . . . dog Klokken er halv to, afsted til Høibroplads.

Man skulde ikke troe, at det var muligt, i det Hele saa nøiagtigt at beregne en sjælelig Udviklings-Historie. Det viser, hvor sund Cordelia er. I Sandhed, det er en udmærket Pige. Vel er hun stille og beskeden, fordringsløs, men dog ligger der ubevidst i hende en uhyre Fordring. — Det var mig paafaldende, da jeg idag seer hende komme ind ad Døren ude fra. Den Smule Modstand, som et Vindpust kan gjøre, vækker ligesom alle Magter i hende uden at der dog er Strid i hende. Hun er ikke en lille ubetydelig Pige, der forsvinder mellem Fingrene, saa skrøbelig, at man næsten er angst for, at hun skal gaae itu ved at man seer paa hende; men hun er heller ei en pretentionsfuld Pragtblomst. Som en Læge kan jeg derfor med Fornøielse iagttage alle Symptomer i denne Sundheds-Historie.

Efterhaanden begynder jeg i mit Angreb at rykke hende nærmere, at gaae over til mere direkte Angreb. Skal jeg betegne denne Forandring paa mit militaire Kort over Familien, saa vil jeg sige: jeg har dreiet min Stol saaledes, at jeg nu vender Siden til hende. Jeg indlader mig mere med hende, tiltaler hende, aflokker hende Svar. Hendes Sjæl har Lidenskab, Heftighed, og uden at være ved naragtige og forfængelige Reflexioner tilspidset paa det Aparte, har den en Trang til det Ualmindelige. Min Ironi over Menneskenes Daarlighed, min Spot over deres Feighed, over deres lunkne Dorskhed fængsler hende. Hun holder nok af at styre Solvognen over Himlens Bue, at komme Jorden for nær og svie Menneskene en

---

styre Solvognen osv.] som Phaethon, der af sin Fader Solguden fik Lov dertil og kom Jorden for nær.

Smule. Stole paa mig gjør hun imidlertid ikke; hidtil har jeg forhindret enhver Tilnærmelse endog i aandelig Henseende. Hun maa styrkes i sig selv, inden jeg lader hende hvile sig til mig. Glimtviis kan det vel see ud som om det var hende, jeg vilde gjøre til min Fortrolige i mit Frimureri, men det er ogsaa kun glimtviis. Hun selv maa udvikles i sig selv; hun maa føle sin Sjæls Spændkraft, hun maa tage og løfte paa Verden. Hvad Fremgang hun gjør, det viser hendes Replik mig let, og hendes Øie; jeg har en ganske enkelt Gang seet en Tilintetgjørelsens Vrede deri. Mig maa hun Intet skylde; thi fri maa hun være, kun i Frihed er Kjærlighed, kun i Frihed er Tidsfordriv og evig Moro. Uagtet jeg nemlig lægger an paa, at hun ligesom med en Natur-Nødvendighed maa synke i min Favn, stræber at bringe det dertil, at hun graviterer til mig, saa gjelder det dog tillige om, at hun ikke falder som et tungt Legeme, men saaledes som Aand graviterer mod Aand. Uagtet hun skal tilhøre mig, maa dette dog ikke være identisk med det Uskjønne, at hun hviler paa mig som en Byrde. Hun maa hverken være mig i physisk Henseende et Paahæng, eller i moralsk Henseende en Forpligtelse. Imellem os To skal kun herske Frihedens eget Spil. Hun skal være mig saa let, at jeg kan tage hende paa min Arm.

Næsten beskjeftiger Cordelia mig altfor meget. Jeg taber igjen min Ligevægt ikke ligeoverfor hende, naar hun er tilstede, men naar jeg i strængeste Forstand er alene med hende. Jeg kan længes efter hende, ikke for at tale med hende, men blot for at lade hendes Billede svæve mig forbi; jeg kan liste mig efter hende, naar jeg veed, hun er gaaet ud, ikke for at blive seet, men for at see. Forleden Aften fulgtes vi ud af Døren fra Baxters; Edvard ledsagede hende. I største Hast skiltes jeg fra dem, iilte om ad en anden Gade, hvor min Tjener ventede mig. I et Nu var jeg klædt om, og mødte hende endnu engang, uden at hun ahnede det. Edvard var da stum som altid. Forelsket er jeg vistnok, men ikke i almindelig Forstand, og dermed maa man ogsaa være meget forsigtig, det har altid farlige Conseqventser; og man er det jo kun eengang. Dog Kjærlighedens Gud er blind, naar man er kløgtig, kan man nok narre ham. Kunsten er i Forhold til Indtryk at være saa modtagelig som muligt, at vide, hvad Indtryk man gjør paa, og hvad Indtryk man faaer af enhver Pige. Paa den Maade kan man endog være forelsket i Mange paa eengang, fordi man er forskjelligt forelsket i den Enkelte. At elske Een er for lidt; at elske Alle er Overfladiskhed; at kjende sig selv

og elske saa mange som muligt, at lade sin Sjæl skjule alle Elskovens Magter i sig saaledes, at hver faaer sin bestemte Næring, medens dog Bevidstheden omfatter det Hele — det er Nydelse, det er at leve.

d. 3. Juli.

Edvard kan egentlig ikke klage paa mig. Vel vil jeg, at Cordelia skal forsee sig paa ham, at hun ved ham skal faae Afsmag paa den slette og rette Kjærlighed og derved gaae ud over sin egen Grændse; men dertil hører netop, at Edvard ingen Karricatur er; thi saa hjælper det ikke. Edvard er nu ikke blot i borgerlig Forstand et godt Parti, det har i hendes Øine Intet at betyde, en Pige paa sytten Aar seer ikke paa Sligt; men han har adskillige personlige elskværdige Egenskaber, som jeg søger at hjælpe ham at sætte i det fordeelagtigste Lys. Som en Pyntekone, som en Decorateur styrer jeg ham saa godt ud som muligt, efter Husets Kræfter, ja jeg hænger stundom lidt laant Stads paa ham. Naar vi da følges ad derhen, er det mig ganske besynderligt at gaae ved hans Side. Det er mig som var han min Broder, min Søn, og dog er han min Ven, min Jævnaldrende, min Rival. Farlig kan han aldrig blive mig. Jo mere jeg derfor kan faae ham hævet, da han dog skal falde, desto bedre, desto mere Bevidsthed vækker det i Cordelia om hvad hun forsmaaer, desto hæftigere Ahnelse om hvad hun attraaer. Jeg hjælper ham til Rette, jeg anbefaler ham, kort jeg gjør Alt hvad en Ven kan gjøre for en Ven. For ret at give min Kulde Relief, ivrer jeg næsten mod Edvard. Jeg skildrer ham som en Sværmer. Da Edvard slet ikke veed at hjælpe sig selv, saa maa jeg trække ham frem.

Cordelia hader og frygter mig. Hvad frygter en ung Pige? Aand. Hvorfor? fordi Aand udgjør Negationen af hele hendes qvindelige Existents. Mandlig Skjønhed, et indtagende Væsen o. s. v. ere gode Midler. Man kan ogsaa gjøre Erobring med dem, men aldrig vinde en fuldkommen Seier. Hvorfor? fordi man bekriger en Pige i hendes egen Potents, og i hendes egen Potents er hun dog altid den stærkeste. Ved hine Midler kan man bringe en Pige til at rødme, til at slaae Øiet ned, men aldrig frembringe den ubeskrivelige, besnærende Angst, der gjør hendes Skjønhed interessant.

Non formosus erat, sed erat facundus Ulixes,
et tamen aequoreas torsit amore Deas.

Enhver bør nu kjende sine Kræfter. Men det er Noget, der ofte har oprørt mig, at selv de, der have Gaver, bære sig saa fuskeragtigt ad. Egentlig burde man strax kunne see paa enhver ung Pige, der er bleven et Offer for en Andens eller rettere for sin egen Kjærlighed, i hvilken Retning hun er bleven bedragen. Den øvede Morder fører et bestemt Stød, og det erfarne Politi kjender strax Gjerningsmanden, naar det seer Saaret. Men hvor træffer man slige systematiske Forførere, hvor slige Psychologer. At forføre en Pige, det betyder for de Fleste at forføre en Pige, og dermed Punktum, og dog ligger der et heelt Sprog skjult i denne Tanke.

Hun hader mig — som Qvinde; hun frygter mig — som en begavet Qvinde; hun elsker mig — som det gode Hoved. Denne Strid har jeg nu for det Første faaet tilveiebragt i hendes Sjæl. Min Stolthed, min Trods, min kolde Spot, min hjerteløse Ironi frister hende, ikke som om hun skulde ville elske mig; nei der er visselig ikke Spor af slige Følelser i hende, mindst af Alt imod mig. Hun vil kappes med mig. Den frister hende den stolte Uafhængighed ligeoverfor Mennesker, en Frihed som Arabernes i Ørkenen. Min Latter og Særhed neutraliserer enhver erotisk Udladning. Hun er temmelig fri imod mig, og forsaavidt der er nogen Tilbageholdenhed, er den mere intellectuel end qvindelig. Hun er saa langt fra at see en Elsker i mig, at vi blot staae i Forhold til hinanden som to gode Hoveder. Hun tager mig i Haanden, trykker mig i Haanden, leer, viser mig en vis Opmærksomhed i reen græsk Forstand. Naar da Ironikeren og Spotteren længe nok har gjækket hende, da følger jeg hiin Anviisning, der findes i det gamle Vers: Ridderen breder ud sin Kappe saa rød og beder skjøn Jomfru at sidde derpaa. Ikke udbreder jeg imidlertid min Kappe for at sidde med hende paa Jordens Grønsvær, men for at forsvinde med hende i Luften, i Tankens Flugt. Eller jeg tager hende ikke med, men sætter mig overskrævs paa en Tanke, hilser ad hende med Haanden, kysser paa Fingeren, bliver

---

Non formosus osv.] »Odysseus var ikke smuk, men han var veltalende, dog fik han Havets Gudinder (Kirke og Kalypso) til at pines af Elskov«, Ovid, A amandi II, 123. det gamle Vers] der tænkes vel paa »Munken gaar i Eng (Munken breder ud sin Kappe saa blaa og beder Skjønjomfru at knæle derpaa

usynlig for hende, kun hørlig i det bevingede Ords Susen, bliver ikke som Jehova mere og mere synlig i Stemmen, men mindre og mindre, fordi jo mere jeg taler, jo høiere stiger jeg. Da vil hun ned, afsted paa dristige Tankers Flugt. Dog det er kun et eneste Øieblik, i næste Moment er jeg kold og tør.

Der er forskjellige Arter af qvindelig Rødme. Der er den rove Rødsteens-Rødme. Det er den, Romanskriverne altid have ok af, naar de lade deres Heltinder rødme über und über. Der r den fine Rødme; det er Aandens Morgenrøde. Hos en ung ige er den ubetalelig. Den flygtige Rødme, der følger en lykkelig dee, er skjøn hos Manden, skjønnere hos Ynglingen, yndig hos Qvinden. Det er Lynets Glimt, Aandens Kornmod. Den er skjønest hos Ynglingen, yndig hos Pigen, fordi den viser sig i sin omfruelighed, og derfor har den ogsaa Overraskelsens Blufærdighed. Jo ældre man bliver, jo mere forsvinder denne Rødme.

Stundom læser jeg Noget høit for Cordelia; i Almindelighed meget ligegyldige Ting. Edvard maa som sædvanligt holde Lyset; g har nemlig gjort ham opmærksom paa, at det var en meget od Maade, paa hvilken man kan sætte sig i Rapport til en ung ige, at laane hende Bøger. Han har ogsaa vundet Adskilligt dered; thi hun er ham ret forbunden derfor. Den, der vinder meest, r jeg; thi jeg bestemmer Valget af Bøgerne og staaer bestandigt denfor. Her har jeg en viid Tumleplads for mine Observationer. eg kan give Edvard hvilke Bøger jeg vil, da han ikke forstaaer ig paa Litteratur, jeg kan vove hvad jeg vil, i hvilketsomhelst xtrem. Naar jeg nu kommer sammen med hende om Aftenen, a tager jeg ligesom tilfældigviis Bogen i Haanden, bladrer lidt i en, læser halv høit, roser Edvard for hans Opmærksomhed. Jeg ilde ved et Experiment iaftes forvisse mig om hendes Sjæls pændkraft. Jeg var raadvild, om jeg skulde lade Edvard laane ende Schillers Gedichte, for at jeg tilfældigviis kunde støde paa heklas Sang, der skulde forelæses, eller Bürgers Gedichte. Jeg algte det Sidste, fordi især hans Lenore dog er lidt overspændt, vor skjøn den end ellers er. Jeg slog Lenore op, læste dette igt høit med al den Pathos, der var mig mulig. Cordelia var

---

Jehova] der sigtes maaske til 1. Samuels Bog Kap. 3. Theklas ang] Schiller, Die Piccolomini 3. Akt 7. Scene.

bevæget, hun syede med en Iilsomhed, som var det hende, Vilhelm kom at afhente. Jeg standsede, Tanten havde hørt til uden synderlig Deeltagelse; hun frygter sig hverken for levende eller for døde Vilhelmer, er desuden heller ikke Tydsken ganske mægtig; fandt sig derimod ganske i sit Es, da jeg viste hende det skjønt indbundne Exemplar og begyndte en Samtale om Bogbinder-Arbeide. Min Hensigt var at tilintetgjøre hos Cordelia Indtrykket af det Pathetiske i samme Øieblik, som det var vakt. Hun blev lidt angst, men det var mig tydeligt, at denne Angst ikke virkede fristende, men unheimlich paa hende.

Mit Øie har idag for første Gang hvilet paa hende. Man siger, at Søvnen kan gjøre et Øielaag saa tungt, at det lukker sig; maaskee kunde dette Blik formaae noget Lignende. Øiet lukker sig og dog røre dunkle Magter sig i hende. Hun seer ikke, at jeg seer paa hende, hun føler det, føler det over hele Legemet. Øiet lukker sig, og det er Nat; men inden i hende er det lys Dag.

Edvard maa bort. Han gaaer paa det Yderste; hvert Øieblik kan jeg vente, at han gaaer hen og gjør hende en Kjærligheds-Erklæring. Det er der Ingen, der bedre kan vide end jeg, der er hans Fortrolige, og som med Flid holder ham i denne Exaltation, for at han kan virke desto mere paa Cordelia. At lade ham komme til at tilstaae sin Kjærlighed, er dog for voveligt. Vel veed jeg, at han faaer et Nei, men dermed er Historien ikke ude. Han vil vistnok tage sig det meget nær. Dette vil maaskee bevæge og røre Cordelia. Skjøndt jeg i saa Fald ikke behøver at frygte det Værste, at hun skulde gjøre det om igjen, vil dog hendes Sjæls Stolthed muligen tage Skade ved denne rene Medlidenhed. Skeer det, saa er min Hensigt med Edvard aldeles forfeilet.

Mit Forhold til Cordelia begynder at tage dramatisk Tilløb. Noget maa der skee, hvad det saa end er, blot iagttagende kan jeg ikke længere forholde mig, uden at lade Øieblikket gaae forbi. Overraskes maa hun, det er nødvendigt; men naar man vil overraske hende, maa man være paa sin Post. Det, der i Almindelighed vilde overraske, vilde maaskee ikke virke saaledes paa hende. Hun maa egentlig overraskes saaledes, at det i første Nu næsten er Grunden til hendes Overraskelse, at der skeer noget ganske Al-

---

Vilhelm] den døde Elsker i Bürgers »Lenore«.

deligt. Successivt maa det vise sig, at der dog laae noget
rraskende implicite deri. Dette er ogsaa bestandig Loven for
Interessante, og dette igjen Loven for alle mine Bevægelser
Hensyn til Cordelia. Naar man blot veed at overraske, har
altid vundet Spil; man suspenderer et Øieblik den Paa-
lendes Energi, gjør det umuligt for hende at handle, og det,
l enten man bruger det Ualmindelige, eller det Almindelige som
lel. Jeg erindrer endnu med en vis Selvtilfredshed et dum-
igt Forsøg mod en Dame af fornemmere Familie. Forgieves
le jeg i nogen Tid skjult sneget mig omkring hende for at
en interessant Berøring, da møder jeg hende en Middag paa
n. Jeg var sikker paa, at hun ikke kjendte mig, eller vidste,
g hørte til her i Byen. Hun gik alene. Jeg smuttede hende
, saa jeg kom til at møde hende Ansigt til Ansigt. Jeg gik
en for hende, hun beholdt Fliserne. I dette Moment kastede
t veemodigt Blik paa hende, jeg troer næsten jeg havde en
e i Øiet. Jeg tog min Hat af. Hun standsede. Med bevæget
me og et drømmende Blik sagde jeg: vredes ikke, naadige
en, en Lighed mellem Deres Træk og et Væsen, som jeg elsker
nin hele Sjæl, men som lever fjernt fra mig, er saa paa-
nde, at De vil tilgive mig min besynderlige Adfærd. Hun
le, jeg var en Sværmer, og en ung Pige kan godt lide lidt
meri, især naar hun tillige føler sin Overlegenhed og tør
ad En. Rigtig, hun smilede, hvilket klædte hende ubeskrive-
Med en fornem Nedladenhed hilsede hun til mig, og smilede.
fortsatte sin Gang, saa meget som to Skridt gik jeg ved
es Side. Nogle Dage senere mødte jeg hende, jeg tillod mig
ilse. Hun loe ad mig . . . . Taalmodighed er dog en kostelig
og den som leer sidst, leer bedst.

Der kunde tænkes forskjellige Midler til at overraske Cordelia.
kunde forsøge at reise en erotisk Storm, der var istand til at
Træer op med Rode. Ved Hjælp af den kunde jeg forsøge,
nuligt, at løbe hende af Grund, løbe hende ud af det histo-
Sammenhæng; søge i denne Agitation ved hemmelige Møder
inge hendes Lidenskab frem. Det var ikke utænkeligt, at det
sig gjøre. En Pige med hendes Lidenskab kunde man bringe
ıvad det skulde være. Imidlertid vilde det være æsthetisk
igt. Jeg ynder ikke Svimmelhed, og denne Tilstand er kun
ıbefale, naar man har med Piger at gjøre, der alene paa den
le kunne vinde en poetisk Afglands. Man gaaer desuden let
af den egentlige Nydelse; thi for megen Forvirring skader

ogsaa. Paa hende vilde det aldeles forfeile sin Virkning. I et Par Drag vilde jeg kunne indsuge, hvad jeg i lang Tid kunde have havt godt af, ja, det som værre er, hvad jeg ved Besindighed kunde have nydt fuldere og rigere. Cordelia vil ikke nydes i Exaltation. Overraske hende vilde det maaskee i første Øieblik, hvis jeg bar mig saaledes ad, men snart vilde hun være mæt, netop fordi denne Overraskelse laae hendes dristige Sjæl for nær.

En slet og ret Forlovelse bliver af alle Midler det bedste, det hensigtsmæssigste. Hun vil maaskee endnu mindre troe sine egne Øren, naar hun hører mig gjøre en prosaisk Kjærligheds-Erklæring item anholde om hendes Haand, endnu mindre end hvis hun lyttede til min hede Veltalenhed, indsugede min giftige Beruselses-drik, hørte sit Hjerte banke ved Tanken om en Bortførelse.

Det Forbandede ved en Forlovelse bliver altid det Ethiske i den. Det Ethiske er ligesaa kjedsommeligt i Videnskaben som i Livet. Hvilken Forskjel, under Æsthetikens Himmel der er Alt let, smukt, flygtigt, naar Ethiken kommer med, saa bliver Alt haardt, kantet, uendelig langweiligt. En Forlovelse har imidlertid ikke i strængere Forstand ethisk Realitet, saaledes som et Ægteskab, den har kun Gyldighed *ex consensu gentium*. Denne Tvetydighed kan være mig saare tjenlig. Det Ethiske deri er netop nok til, at Cordelia i sin Tid vil faae Indtrykket af, at hun gaaer ud over det Almindeliges Grændse, det Ethiske deri er tillige ikke saa alvorligt, at jeg maa befrygte en betænkeligere Rystelse. Jeg har altid havt en vis Respekt for det Ethiske. Aldrig har jeg givet nogen Pige Ægteskabsløfte, end ikke et skjødesløst, forsaavidt det kunde synes, at jeg her gjør det, er det blot en fingeret Bevægelse. Jeg skal vel mage det saaledes, at det er hende selv, der hæver Forpligtelsen. At give Løfter foragter min ridderlige Stolthed. Jeg foragter det, naar en Dommer ved Løftet om Frihed lokker en Synder til Bekjendelse. En saadan Dommer renoncerer paa sin Kraft og sit Talent. I min Praxis kommer endnu hertil den Omstændighed, at jeg Intet ønsker, som ikke i strængeste Forstand er Frihedens Gave. Lad slette Forførere bruge saadanne Midler. Hvad opnaae de ogsaa? Den, som ikke veed i den Grad at bespænde en Pige, at hun taber Alt af Syne, hvad man vil hun ikke skal see paa, den, som ikke veed i den Grad at digte sig ind i en Pige, at det er fra hende Alt udgaaer, eftersom han vil det,

---

ex consensu gentium ifølge Menneskehedens enstemmige Antagelse (Betegnelse for et af Lærebogens Beviser for Guds Tilværelse).

han er og bliver en Fusker; jeg skal ikke misunde ham hans Nydelse. En Fusker er og bliver et saadant Menneske, en Forfører, hvad man ingenlunde kan kalde mig. Jeg er en Æsthetiker, en Erotiker, der har fattet Kjærlighedens Væsen og Pointet i den, der troer paa Kjærligheden og kjender den fra Grunden, og kun forbeholder mig den private Mening, at enhver Kjærlighedshistorie i det Høieste varer et halvt Aar, og at ethvert Forhold er forbi, saasnart man har nydt det Sidste. Alt dette veed jeg, tillige veed jeg, at det er den høieste Nydelse, der lader sig tænke, at blive elsket, elsket høiere end Alt i Verden. At digte sig ind i en Pige er en Kunst, at digte sig ud af hende er et Mesterstykke. Dog afhænger det Sidste væsentlig af det Første.

Der var en anden Maade mulig. Jeg kunde sætte Alt til for at faae hende forlovet med Edvard. Jeg blev da Huusven. Edvard vilde troe mig ubetinget, det var jo mig, han saa godt som skyldte sin Lykke. Jeg vandt da at være mere skjult. Det duer ikke. Hun kan ikke blive forlovet med Edvard, uden at hun paa en eller anden Maade forkleines. Dertil kommer, at mit Forhold til hende da vilde blive mere pikant end interessant. Den uendelige Prosaisme, der ligger i en Forlovelse, er netop Resonantsbunden for det Interessante.

Alt bliver betydningsfuldere i det Wahlske Huus. Man mærker tydeligt, at der rører sig et skjult Liv under de dagligdagse Former, og at dette snart maa forkynde sig i en tilsvarende Aabenbarelse. Det Wahlske Huus laver til en Forlovelse. Den, som var en blot udvortes Iagttager, vilde maaskee tænke paa, at der blev et Par af Tanten og mig. Hvad vilde der i et saadant Ægteskab ikke kunne udrettes til landoekonomiske Kundskabers Udbredelse i en kommende Slægt. Saa blev jeg da Cordelias Onkel. Jeg er en Ven af Tænkefrihed, og ingen Tanke er saa absurd, at jeg jo har Mod til at fastholde den. Cordelia frygter for en Kjærligheds-Erklæring af Edvard, Edvard haaber paa, at en saadan skal afgjøre Alt. Det kan han nu ogsaa være sikker paa. For imidlertid at spare ham de ubehagelige Følger af et saadant Skridt, skal jeg see at komme ham i Forkjøbet. Jeg haaber nu snart at dimittere ham, han staaer mig virkelig iveien. Det følte jeg ret idag. Seer han ikke saa drømmende og elskovsdrukken ud, at man kan frygte for, at han som en Somnambul pludselig reiser sig op, og for den hele Menighed tilstaaer sin Kjærlighed saa objektivt anskuende, at han end ikke nærmer sig Cordelia. Jeg laante ham et Par Øine idag. Som en Elefant tager en Ting paa sin Snabel,

saaledes tog jeg ham paa mine Øine, saa lang han var, og kastede ham bagover. Skjøndt han blev siddende, troer jeg dog han havde en tilsvarende Fornemmelse i hele Legemet.

Cordelia er ikke saa sikker mod mig som hun før har været. Hun nærmede sig altid qvindeligt sikkert til mig, nu vakler hun lidt. Det har imidlertid ikke stort at betyde, og det vilde ikke falde mig svært at bringe Alt paa den gamle Fod. Dog, det vil jeg ikke. Blot endnu en Exploration og saa Forlovelsen. Denne kan der ingen Vanskeligheder være for. Cordelia siger Ja i sin Overraskelse, Tanten et hjerteligt Amen. Hun vil være ude af sig selv af Glæde over en saadan landoekonomisk Svigersøn. Svigersøn! hvor dog Alt hænger sammen som Ertehalm, naar man vover sig ind paa dette Gebeet. Jeg bliver da egentlig ikke hendes Svigersøn, men kun hendes Neveu, eller rettere, *volente deo*, ingen af Delene.

d. 23.

Idag høstede jeg Frugten af et Rygte, jeg havde ladet udsprede, at jeg var forelsket i en ung Pige. Ved Hjælp af Edvard er det ogsaa bragt Cordelia for Øre. Hun er nysgjerrig, hun passer paa mig, hun tør imidlertid ikke spørge; og dog er det hende ikke uvigtigt at faae Vished, deels fordi det forekommer hende utroligt, deels fordi hun deri næsten vilde see et Antecedens for sig selv; thi kan en saa kold Spotter som jeg blive forelsket, saa kunde hun vel ogsaa, uden at behøve at skamme sig. Idag bragte jeg denne Sag paa Bane. At fortælle en Historie saaledes, at Pointet ikke gaaer tabt, det troer jeg, jeg er Mand for, item saaledes, at det ikke heller kommer for tidligt. At holde dem, der høre paa min Historie, *in suspenso*, ved smaa Bevægelser af episodisk Natur at forsikkre mig om, hvilket Udfald de ønske den skal faae, i Fortællingens Løb at narre dem, det er min Lyst; at bruge Amphibolier, saa de Hørende forstaae Eet ved det Sagte, og nu pludselig mærke, at Ordene ogsaa kunne forstaaes anderledes, det er min Kunst. Naar man ret vil have Leilighed til at anstille Iagttagelser i en vis Retning, skal man altid holde en Tale. I Samtale kan den Paagjeldende bedre slippe fra En, kan ved Spørgsmaal og Svar bedre skjule, hvad Indtryk Ordene gjøre

---

volente deo om Gud vil. *in suspenso* i Spænding.

Med høitideligt Alvor begyndte jeg min Tale til Tanten. »Skal jeg tilskrive det mine Venners Velvillie eller mine Fjenders Ondskab, og hvo har ikke for meget baade af det Ene og det Andet?« Her gjorde Tanten en Bemærkning, som jeg af al Magt hjalp til at udtvære, for at holde Cordelia, der lyttede, i Spænding, en Spænding, hun ikke kunde hæve, da det var Tanten, jeg talte med, og min Stemning var høitidelig. Jeg vedblev: »eller skal jeg tilskrive det et Tilfælde, et Rygtes *generatio æquivoca*« (dette Ord forstod Cordelia aabenbart ikke, det gjorde hende blot uklar, saa meget mere som jeg lagde et falsk Eftertryk derpaa, sagde det med en polisk Mine, som om Pointet laae her), »at jeg, der er vant til at leve skjult i Verden, er bleven Gjenstand for Omtale, idet man paastaaer, at jeg er bleven forlovet;« Cordelia savnede aabenbart endnu min Fortolkning, jeg vedblev: »mine Venner, da det dog altid maa ansees for en stor Lykke at blive forelsket (hun studsede), mine Fjender, da det dog altid maa ansees for saare latterligt, om denne Lykke faldt i mit Lod« (Bevægelse i den modsatte Retning), »eller Tilfældet, da der ikke er mindste Grund dertil; eller Rygtets *generatio æquivoca*, da det Hele vel maa være opkommet i et tomt Hoveds tankeløse Omgang med sig selv.« Tanten hastede med qvindelig Nysgjerrighed efter at faae at vide, hvo denne Dame kunde være, med hvem man havde behaget at forlove mig. Ethvert Spørgsmaal i denne Retning blev afviist. Paa Cordelia gjorde den hele Historie et Indtryk, jeg troer næsten, at Edvards Actier steg et Par Points.

Det afgjørende Øieblik nærmer sig. Jeg kunde henvende mig til Tanten, skriftligt anholde om Cordelias Haand. Det er jo den ordinaire Fremgangsmaade i Hjerte-Anliggender, som om det var Hjertet naturligere at skrive end at tale. Hvad der imidlertid skulde bestemme mig til at vælge den, er netop det Philisteragtige ved den. Vælger jeg den, saa gaaer jeg glip af den egentlige Overraskelse, og den kan jeg ikke give Afkald paa. — Dersom jeg havde en Ven, saa vilde han maaskee sige til mig: har Du vel overveiet det høist alvorlige Skridt, Du gjør, et Skridt, der er afgjørende for Dit hele følgende Liv og for et andet Væsens Lykke. Den Fordeel har man nu, naar man har en Ven. Jeg har ingen Ven; om det er en Fordeel, skal jeg lade uafgjort, derimod anseer jeg det, at være fri for hans Raad, for en absolut Fordeel. For-

---

generatio æquivoca Selvavlen.

øvrigt har jeg visselig gjennemtænkt den hele Sag i Ord strængeste Betydning.

Fra min Side er der nu Intet til Hinder for Forlovelsen. J gaaer altsaa paa Frierbeen, hvo skulde see det paa mig. Sna skal min ringe Person sees fra et høiere Standpunkt. Jeg ophør at være Person og bliver — Parti; ja et godt Parti, vil Tant sige. Den, det næsten gjør mig meest ondt for, er Tanten; t hun elsker mig med en saa reen og oprigtig landoekonomi Kjærlighed, hun tilbeder mig næsten som sit Ideal.

Nu har jeg gjort mange Kjærligheds-Erklæringer i mit Liv, dog hjælper al min Erfaring mig slet ikke her; thi denne Erkl ring maa gjøres paa en ganske egen Maade. Hvad jeg fornemm lig maa indprente mig selv, er, at det Hele blot er en finger Bevægelse. Jeg har holdt adskillige Trin-Øvelser for at see, hvilken Retning man bedst kunde træde op. At gjøre Øieblikk erotisk, vilde være betænkeligt, da det let vilde kunne foregri hvad der senere skal komme, og successivt udfolde sig; at gjø det meget alvorligt, er farligt; et saadant Moment er for en Pi af saa megen Betydning, at hendes hele Sjæl kan fixeres de ligesom en Døende i sin sidste Villie; at gjøre det cordialt, la comisk, vilde ikke harmonere med min hidtil brugte Maske, ik heller med den nye, jeg agter at anlægge og bære; at gjøre d vittigt og ironisk er for meget vovet. Naar det stod sig med m som med Folk i Almindelighed ved slig Leilighed, at Hovedsag var mig, at faae fremlokket det lille Ja, saa var det som Fod Hose. Mig er dette vel af Vigtighed, men ikke af absolut Vigtighe thi skjøndt jeg nu eengang har udseet mig denne Pige, skjøndt j har henlagt megen Opmærksomhed, ja hele min Interesse p hende, saa var der dog Betingelser, under hvilke jeg ikke vil modtage hendes Ja. Det er mig slet ikke om at gjøre i udvort Forstand at besidde Pigen, men kunstnerisk at nyde hende. D for maa Begyndelsen være saa kunstnerisk som muligt. Begy delsen maa være saa svævende som muligt, den maa være en mulighed. Seer hun strax en Bedrager i mig, saa misforstaa hun mig; thi i almindelig Forstand er jeg ingen Bedrager; se hun en trofast Elsker i mig, saa misforstaaer hun mig ogsaa. I gjelder om, at hendes Sjæl ved dette Optrin bliver saa lidet det mineret som muligt. En Piges Sjæl er i et saadant Moment s en Døendes prophetisk. Dette maa forhindres. Min elskværd

som en Døendes: sml. Platons Apologi 39 c.

Cordelia! jeg bedrager Dig for noget Skjønt, men det kan ikke være anderledes, og jeg skal give Dig alt det Vederlag, jeg formaaer. Det hele Optrin maa holdes saa ubetydeligt som muligt, saa at hun, naar hun har givet sit Ja, ikke er istand til at oplyse det Mindste om, hvad der kan skjule sig i dette Forhold. Denne uendelige Mulighed er netop det Interessante. Er hun istand til at forudsige Noget, saa har jeg baaret mig feil ad, og det hele Forhold taber i Betydning. At hun skulde sige Ja, fordi hun elsker mig, er utænkeligt; thi hun elsker mig slet ikke. Bedst er det, naar jeg kan forvandle Forlovelsen fra en Handling til en Begivenhed, fra Noget, hun gjør, til Noget, der hænder hende, hvorom hun maa sige: Gud veed, hvorledes det egentlig gik til.

d. 31.

Idag har jeg skrevet et Kjærligheds-Brev for en Tredie-Mand. Det er mig altid en stor Glæde. For det Første er det altid ret interessant saa levende at sætte sig ind i Situationen, og dog med al mulig Magelighed. Jeg faaer min Pibe stoppet, hører paa Relationen, Brevene fra Vedkommende blive fremlagte. Det er altid vigtige Studier for mig, hvorledes en ung Pige skriver. Han sidder nu der forelsket som en Rotte, læser hendes Breve høit, afbrydes af mine laconiske Bemærkninger: hun skriver godt for sig, hun har Følelse, Smag, Forsigtighed, hun har vist elsket før o. s. v. For det Andet er det en god Gjerning, jeg gjør. Jeg hjælper et Par unge Folk sammen; nu qvitterer jeg. For ethvert lykkeligt Par udseer jeg mig et Offer; jeg gjør To lykkelige, i det Høieste kun Een ulykkelig. Jeg er ærlig og paalidelig, har aldrig bedraget Nogen, der har betroet sig til mig. Lidt Gjækkeri falder der altid af, naa det er jo lovlige Sportler. Og hvorfor nyder jeg denne Tiltro, fordi jeg kan Latin og passer mine Studier, og fordi jeg altid holder mine Smaa-Historier for mig selv. Og fortjener jeg ikke denne Tiltro? jeg misbruger den jo aldrig.

d. 2. Aug.

Øieblikket var kommet. Tanten saae jeg et Glimt af paa Gaden, jeg vidste altsaa, at hun ikke var hjemme. Edvard var paa Toldboden. Der var altsaa al Sandsynlighed for, at Cordelia var ene hjemme. Saaledes var det ogsaa. Hun sad ved Syebordet, beskjeftiget med et Arbeide. Det er meget sjeldent, at jeg har besøgt Familien om Formiddagen, hun blev derfor lidt affi-

ceret ved at see mig. Nær var Situationen bleven for bevæget. Deri havde hun da ikke været Skyld, thi hun fattede sig temmelig let; men jeg selv, thi hun gjorde trods mit Pantser et ualmindelig stærkt Indtryk paa mig. Hvor var hun yndig i den blaastribede, simple, huuslige Sirtses-Kjole, med en frisk afplukket Rose paa Brystet — en frisk afplukket Rose, nei Pigen selv var som en frisk afplukket Blomst, saa frisk var hun, nylig ankommen; og hvo veed ogsaa, hvor en ung Pige tilbringer Natten, jeg tænker i Illusionernes Land, men hver Morgen vender hun tilbage, og deraf hendes ungdommelige Friskhed. Hun saae saa ung og dog saa fuldbaaren ud, som havde Naturen liig en øm og riig Moder først i dette Øieblik sluppet hende ud af sin Haand. Det var mig som var jeg Vidne til denne Afskedsscene, jeg saae, hvorledes hiin kjærlige Moder endnu engang til Afsked omfavnede hende, jeg hørte hende sige: »gaae nu ud i Verden, mit Barn, jeg har gjort Alt for Dig, tag nu dette Kys, som et Segl paa Dine Læber, det er et Segl, der vogter Helligdommen, Ingen kan bryde det, naar Du ikke selv vil, men naar den Rette kommer, da vil Du forstaae ham.« Og hun trykkede et Kys paa hendes Læber, et Kys, der ikke som et menneskeligt Kys tager Noget, men et guddommeligt Kys, der giver Alt, der giver Pigen Kyssets Magt. Vidunderlige Natur, hvor er Du dybsindig og gaadefuld, Du giver Mennesket Ordet, og Pigen Kyssets Veltalenhed! Dette Kys havde hun paa Læben, og Afskeden paa sin Pande, og den glade Hilsen i sit Øie, derfor saae hun paa eengang saa hjemlig ud, thi hun var jo Barnet i Huset, og saa fremmed, thi hun kjendte ikke Verden, men kun den kjærlige Moder, der usynlig vaagede over hende. Hun var virkelig yndig, ung som et Barn, og dog smykket med den ædle jomfruelige Værdighed, der indgyder Ærbødighed. — Dog snart var jeg atter lidenskabsløs, og høitidelig-dum som det sømmer sig, naar man vil bevirke, at noget Betydningsfuldt skeer paa en Maade, hvorved det faaer Intet at betyde. Efter nogle almindelige Bemærkninger rykkede jeg hende lidt nærmere, og kom nu frem med mit Andragende. Et Menneske, der taler som en Bog, er yderst kjedsommelig at høre paa; stundom er det imidlertid ret hensigtsmæssigt at tale saaledes. En Bog har nemlig den mærkelige Egenskab, at den kan fortolkes, hvorledes det skal være. Denne Egenskab faaer Ens Tale ogsaa, naar man taler som en Bog. Jeg holdt mig ganske nygtern til de almindelige Formularer. Hun blev overrasket som jeg havde ventet det, det er unegteligt. At gjøre mig selv Rede for, hvorledes hun saae ud, er vanskeligt. Hun saae mangfoldig ud, ja omtrent som den endnu ikke ud-

komne, men bebudede Commentar til min Bog, en Commentar, der indeholder Muligheden af enhver Fortolkning. Et Ord, og hun havde leet ad mig, et Ord, hun havde været bevæget, et Ord, hun havde undgaaet mig; men intet Ord kom over mine Læber, jeg forblev høitidelig-dum og holdt mig nøie efter Ritualet. — »Hun havde kjendt mig saa kort,« Herre Gud, saadanne Vanskeligheder møder man kun paa Forlovelsens trange Vei, ikke paa Elskovens Blomster-Stier.

Besynderligt nok. Naar jeg i de foregaaende Dage overveiede Sagen, da var jeg rask nok paa det, og sikker paa, at hun i Overraskelsens Øieblik vilde sige Ja. Der seer man, hvad alle Forberedelser hjælpe til, det Udfald fik Sagen ikke, thi hun sagde hverken Ja eller Nei; men henviste til Tanten. Det burde jeg have forudseet. Jeg har dog virkelig Lykken med mig; thi dette Resultat var endnu bedre.

Tanten giver sit Samtykke, derom har jeg da heller aldrig næret den fjerneste Tvivl. Cordelia følger hendes Raad. Hvad min Forlovelse angaaer, da skal jeg ikke rose mig af, at den er poetisk, den er i alle Maader høist philistrøs og spidsborgerlig. Pigen veed ikke, om hun skal sige Ja eller Nei; Tanten siger Ja, Pigen siger ogsaa Ja, jeg tager Pigen, hun tager mig — og nu begynder Historien.

d. 3.

Saa er jeg da forlovet; det er Cordelia ogsaa, og det er nok omtrent det Hele, hun veed den Sag betræffende. Dersom hun havde en Veninde, som hun vilde tale oprigtigt med, saa vilde hun vel sige: »Hvad det Hele skal betyde, det begriber jeg virkelig ikke. Der er Noget hos ham, som drager mig til ham, men hvad det er kan jeg ikke blive klog paa, han har en underlig Magt over mig, men elske ham, det gjør jeg ikke, og vil maaskee aldrig komme til det, derimod vil jeg godt kunne holde ud at leve med ham, og derfor ogsaa blive ret lykkelig med ham; thi han fordrer vist ikke saa meget, naar man blot holder ud med ham.« Min kjære Cordelia! maaskee fordrer han Mere, og til Gjengjeld mindre Udholdenhed. — Af alle latterlige Ting er dog en Forlovelse den allerlatterligste. Ægteskabet er der dog Mening i, om end denne Mening er mig ubeqvem. En Forlovelse er en reen menneskelig Opfindelse, og gjør ingenlunde dens Inventeur Ære. Den er hverken det Ene eller det Andet, og forholder sig til Elskov som den

Strimmel, Pedellen har ned ad Ryggen forholder sig til e
fessor-Kjole. Nu er jeg da Medlem af dette hæderlige S
Det er ikke uden Betydning; thi det er dog, som Trop
først ved selv at være Kunstner, at man erhverver Ret til
dømme andre Kunstnere. Og er ikke en Forlovet ogsaa en
haugs-Kunstner?

Edvard er ude af sig selv af Forbittrelse. Han lad
Skjæg voxe, har ophængt sin sorte Kjole, det vil sige meget
vil tale med Cordelia, vil skildre hende min Underfundighed
vil blive en rystende Scene: Edvard ubarberet, skjødesløs pa
talende høit med Cordelia. Blot han ikke stikker mig ud n
lange Skjæg. Forgjeves søger jeg at bringe ham til Raiso
forklarer, at det er Tanten, der har bragt Partiet istand, a
delia maaskee endnu nærer Følelser for ham, at jeg skal
villig til at træde tilbage, hvis han kan vinde hende. Et
vakler han, om han ikke skal lade sit Skjæg rage paa
Maade, kjøbe en ny sort Kjole, i næste Øieblik overfuser ha
Jeg gjør Alt for at holde gode Miner med ham. Hvor vre
end er paa mig, jeg er vis paa, han gjør intet Skridt u
raadføre sig med mig; han glemmer ikke, hvad Gavn ha
havt af mig som Mentor. Og hvorfor skulde jeg fravriste ha
sidste Haab, hvorfor bryde med ham; han er et godt Men
hvo veed hvad der kan skee i Tiden.

Hvad jeg nu har at gjøre, er paa den ene Side at lægg
Orden til at faae Forlovelsen hævet, saaledes at jeg derved s
mig et skjønnere og betydningsfuldere Forhold til Cordelia
den anden Side at benytte Tiden saa godt som muligt til at
mig ved al den Ynde, al den Elskelighed, hvormed Naturen
overflødig har udstyret hende, fryde mig derved, dog me
Begrændsning og Circumspektion, der forhindrer, at Noge
gribes. Naar jeg da har bragt det dertil, at hun har lært
det er at elske, og hvad det er at elske mig, saa briste
lovelsen som en ufuldkommen Form, og hun tilhører mig.
forlove sig, naar de ere komne til dette Punkt, og have d
Udsigter til et kjedsommeligt Ægteskab i al Evighed. Det m
Andre om.

Trop[1] i Heibergs Recensenten og Dyret 5. Scene.

Endnu er Alt *in statu quo;* men neppe kan Nogen Forlovet være lykkeligere end jeg; nogen Gjerrig, der har fundet et Guldstykke, saligere end jeg. Jeg er beruset ved Tanken om at hun er i min Magt. En reen, uskyldig Qvindelighed, gjennemsigtig som Havet og dog dybsindig som dette, uden Ahnelse om Kjærlighed! Nu skal hun til at lære, hvad Elskov dog er for en Magt. Som en Kongedatter, der hæves fra Støvet til Fædrenes Throne, saaledes skal hun nu indsættes i det Kongerige, hvor hun hører hjemme. Og dette skal skee ved mig; og idet hun lærer at elske, lærer hun at elske mig; idet hun udvikler Reglen, udfolder successivt Paradigmet sig, og dette er jeg. Idet hun i Elskoven føler hele sin Betydning, anvender hun denne til at elske mig, og naar hun ahner, at hun har lært det af mig, elsker hun mig dobbelt. Tanken om min Glæde overvælder mig i den Grad, at jeg næsten taber Besindigheden.

Hendes Sjæl er ikke forflygtiget eller slappet ved Elskovens ubestemte Rørelser, Noget, der gjør, at mange unge Piger aldrig komme til at elske, det vil sige, bestemt, energisk, totalt. De have i deres Bevidsthed et ubestemt Taagebillede, der skal være et Ideal, hvorefter den virkelige Gjenstand skal prøves. Af saadanne Halvheder fremgaaer et Noget, hvormed man kan hjælpe sig christeligt gjennem Verden. — Idet nu Elskoven vaagner i hendes Sjæl, gjennemskuer jeg den, lytter den ud af hende ved alle Elskovens Stemmer. Jeg forvisser mig om, hvorledes den har gestaltet sig i hende, og danner mig selv i Lighed dermed; og som jeg allerede umiddelbart er optagen i den Historie, Elskoven gjennemløber i hendes Hjerte, saaledes kommer jeg atter udvortes fra hende imøde, saa skuffende som muligt. En Pige elsker dog kun eengang.

Nu er jeg da i lovlig Besiddelse af Cordelia, har Tantens Samtykke og Velsignelse, Venners og Slægtningers Gratulation; det skal vel nok holde. Nu er altsaa Krigens Besværligheder forbi, nu begynde Fredens Velsignelser. Hvilke Taabeligheder! som om Tantens Velsignelse og Venners Gratulation var istand til at sætte mig i Besiddelse af Cordelia i dybere Forstand; som om Elskoven havde en saadan Modsætning mellem Krigstid og Fredstid, og den ikke snarere, saa længe den er til, forkynder sig i Strid, om Vaabnene end ere forskjellige. Forskjellen er egentlig den om der strides

---

in statu quo (ante) i den hidtilværende Tilstand.

cominus eller *eminus*. Jo mere der i et Kjærlighedsforhold ha
været stridt *eminus*, desto sørgeligere; thi desto ubetydeligere blive
Haandgemænget. Til Haandgemænget hører et Haandtryk, en Be
rørelse med Foden, Noget Ovid som bekjendt ligesaa meget anbe
faler som med dyb Jalousi ivrer mod, ikke at tale om et Kys, e
Favnetag. Den, der kjæmper *eminus*, har i Almindelighed kun
Øiet at stole paa; og dog vil han, hvis han er Kunstner, vide a
bruge dette Vaaben med en saadan Virtuositet, at han næsten ud
retter det Samme. Han vil kunne lade sit Øie hvile paa en Pig
med en desultorisk Ømhed, der virker som om han tilfældig berørt
hende; han vil være istand til med sit Øie at gribe hende sa
fast, som om han holdt hende indesluttet i sine Arme. En Fei
bliver det imidlertid stedse eller en Ulykke, om man for læng
maa kjæmpe *eminus;* thi en saadan Kjæmpen er bestandig kun en
Betegnelse, ikke Nyden. Naar man kjæmper *cominus,* da faaer Al
først sin sande Betydning. Naar der ikke er Kamp i Elskoven
saa er denne ophørt. Jeg har saa godt som slet ikke kjæmpe
eminus, og er derfor nu ikke ved Slutningen, men ved Begyndelsen
jeg tager Vaabnene frem. I Besiddelse af hende er jeg, det er
sandt, nemlig i juridisk og spidsborgerlig Forstand; men dera
følger for mig slet Intet, jeg har langt renere Forestillinger. For
lovet er hun med mig, det er sandt; men hvis jeg deraf vilde
slutte, at hun elskede mig, da var det en Skuffelse, thi hun elsker
overhovedet ikke. I lovlig Besiddelse af hende er jeg, og dog er
jeg ikke i Besiddelse af hende, ligesom jeg meget godt kan være i
Besiddelse af en Pige, uden at være i lovlig Besiddelse af hende

> Auf heimlich erröthender Wange
> Leuchtet des Herzens Glühen.

Hun sidder i Sophaen ved Theebordet; jeg paa en Stol ved
hendes Side. Denne Stilling har det Confidentielle og dog igjen en
Fornemhed, som fjerner. Stillingen kommer det altid uhyre meget
an paa, det vil sige for den, der har Øie derfor. Elskoven har
mange Positioner, denne er den første. Hvor har dog Naturen
kongelig udstyret denne Pige; hendes rene bløde Former, hendes
dybe qvindelige Uskyld, hendes klare Øie — Alt beruser mig. —
Jeg har hilst paa hende. Hun kom mig glad imøde som sædvan-

---

cominus paa nært Hold. *eminus* paa Afstand. Ovid: Amores I. 4,
16 og 44.

ligt, dog lidt forlegen, lidt usikker, Forlovelsen maa dog gjøre vort Forhold noget anderledens, hvorledes, veed hun ikke; hun tog mig i Haanden, men ikke med et Smiil som sædvanligt. Jeg besvarede denne Hilsen med et let, næsten umærkeligt Haandtryk; jeg var mild og venlig, dog uden at være erotisk. — Hun sidder i Sophaen ved Theebordet, jeg paa en Stol ved hendes Side. En forklarende Høitidelighed iler hen over Situationen, en sagte Morgenbelysning. Hun er taus, Intet afbryder Stilheden. Mit Øie glider sagte hen over hende, ikke attraaende, i Sandhed dertil hørte Frækhed. En fiin, flygtende Rødme, som en Sky over Marken, svinder hen over hende, stigende og synkende. Hvad betyder denne Rødme? Er det Elskov, er det Længsel, Haab, Frygt; thi Hjertets Farve er Rødt? Ingenlunde. Hun undrer sig, hun forundrer sig — ikke over mig, det vilde være for lidet at byde hende; hun forundrer sig, ikke over sig selv, men i sig selv, hun forvandles i sig selv. Dette Øieblik kræver Stilhed, derfor skal ingen Reflexion forstyrre det, ingen Lidenskabens Larm afbryde det. Det er som var jeg ikke tilstede, og dog er netop min Tilstedeværelse Betingelsen for denne hendes contemplative Forundring. Mit Væsen er i Harmoni med hendes. I en saadan Tilstand dyrkes og tilbedes en ung Pige, ligesom enkelte Guddomme, ved Taushed.

Det er da en Lykke, at jeg har min Onkels Huus. Dersom jeg vilde bibringe et ungt Menneske Afsmag for Tobak, da vilde jeg føre ham ind i et eller andet Røgværelse paa Regentsen; naar jeg ønsker at bibringe en ung Pige Afsmag for at være forlovet, saa behøver jeg blot at introducere hende her. Som der paa Skræddernes Laugshuus søge lutter Skræddere, saaledes søge her lutter Forlovede. Det er et forfærdeligt Compagni at være geraadet i, og jeg kan ikke fortænke Cordelia i, at hun bliver utaalmodig. Naar vi ere samlede *en masse*, troer jeg, vi stille ti Par, foruden de annecterede Batailloner, der til de store Høitider komme til Hovedstaden. Vi Forlovede kunne da ret nyde Forlovelsens Glæder. Jeg møder med Cordelia paa Allarmpladsen for at give hende Afsmag paa disse forelskede Haandgribeligheder, disse forliebte Haandværksfolks Klodderagtigheder. I eet væk, den ganske Aften durch, hører man en Lyd, som om En gik omkring med en Fluesmække — det er de Elskendes Kys. Man er i dette Huus i Besiddelse af en elskværdig Ugenerethed; man søger end ikke Krogene, nei! man sidder om et stort rundt Bord. Ogsaa jeg gjør Mine til at behandle Cordelia paa samme Viis. Jeg maa til den Ende i høi Grad gjøre Vold paa mig selv. Det var virkelig oprørende, om jeg tillod mig

at fornærme hendes dybe Qvindelighed paa den Maade. Jeg gjøre mig selv større Bebreidelser derfor, end naar jeg bed hende. Overhovedet kan jeg tilsikkre enhver Pige, der vil b sig til mig, en fuldkommen æsthetisk Behandling: kun ende med, at hun bliver bedraget; men det staaer ogsaa i min Æst thi enten bedrager Pigen Manden, eller Manden Pigen. De interessant nok, hvis man kunde faae et eller andet litterair gangsøg til at tælle op i Eventyr, Sagn, Folkeviser, Mythol om det oftere er en Pige der er troløs eller en Mand.

Ikke fortryder jeg hvad Tid Cordelia koster mig, skjøndt koster mig megen. Ethvert Møde kræver ofte lange Forbered Jeg oplever med hende hendes Elskovs Tilblivelse. Selv e næsten usynlig tilstede, naar jeg synlig sidder ved hendes Som naar en Dands, der egentlig skal dandses af To, kun da af Een, saaledes forholder jeg mig til hende. Jeg er nemlig anden Dandser, men usynlig. Hun bevæger sig som i Drø og dog dandser hun med en Anden; og denne Anden det er der forsaavidt jeg er synlig tilstede er usynlig, forsaavidt j usynlig er synlig. Bevægelserne fordre en Anden; hun bøie hen til ham, hun rækker ham Haanden, hun flyer, hun na sig atter. Jeg tager hendes Haand, jeg fuldstændiggjør h Tanke, som dog er fuldstændiggjort i sig selv. Hun bevæger hendes Sjæls egen Melodi; jeg er blot Anledning til, at hu væger sig. Jeg er ikke erotisk, det vilde blot vække hende, j bøielig, smidig, upersonlig, næsten som en Stemning.

Hvad taler i Almindelighed Forlovede om? Saavidt jeg have de meget travlt med at faae hinanden gjensidig indva de respektive Familiers kjedsommelige Sammenhæng. Hvad l da, at det Erotiske forsvinder. Forstaaer man ikke at Elskoven til det Absolute, i Sammenligning med hvilken al Historie forsvinder, saa skulde man aldrig indlade sig paa at om man end gifter sig ti Gange. Om jeg har en Tante, der h Mariane, en Onkel, der hedder Christopher, en Fader, der er l o. s. v. o. s. v., alle slige Offentligheder ere Kjærlighedens Mys uvedkommende. Ja selv Ens eget forbigangne Liv er Intet ung Pige har i Almindelighed ikke Stort i denne Henseende a tælle; har hun det, saa kan det vel maaskee være Umagen at høre paa hende; men i Reglen ikke at elske hende. Je min Person søger ikke Historier, dem har jeg saa vist nok a

søger Umiddelbarhed. Det er det Evige i Elskoven, at Individerne først i dens Øieblik blive til for hinanden.

Lidt Tillid maa der vækkes hos hende, eller rettere en Tvivl maa der fjernes. Ikke hører jeg just til de Elskendes Tal, der af Agtelse elske hinanden, af Agtelse ægte hinanden, af Agtelse faae Børn med hinanden; men dog veed jeg godt, at Elskoven, især saalænge Lidenskaben ikke er sat i Bevægelse, fordrer af den, der er dens Gjenstand, at han ikke æsthetisk støder an mod det Moralske. I denne Henseende har Elskoven sin egen Dialektik. Medens saaledes mit Forhold til Edvard fra Moralens Standpunkt er langt mere dadelværdig end min Adfærd mod Tanten, saa vil det falde mig langt lettere at retfærdiggjøre hiint end dette for Cordelia. Hun har vel ikke yttret Noget, men jeg har dog fundet det bedst at forklare hende Nødvendigheden af, at jeg traadte op paa den Maade. Den Forsigtighed, jeg har brugt, smigrer hendes Stolthed, den Hemmelighedsfuldhed, hvormed jeg har behandlet Alt, fængsler hendes Opmærksomhed. Vel kunde det synes, at jeg her allerede forraadte for megen erotisk Dannelse, at jeg kommer i Modsigelse med mig selv, naar jeg senere nødsages til at insinuere, at jeg aldrig har elsket før; dog det gjør Intet. Jeg er ikke bange for at modsige mig selv, naar hun blot ikke mærker det, og jeg opnaaer, hvad jeg vil. Lad lærde Disputatorer sætte en Ære i at undgaae enhver Modsigelse; en ung Piges Liv er for riigt til, at der ikke skulde være Modsigelse deri, og altsaa gjøre Modsigelse nødvendig.

Hun er stolt og har tillige ingen egentlig Forestilling om det Erotiske. Medens hun nu vel i aandelig Henseende til en vis Grad bøier sig for mig, saa lod det sig tænke, at hun, naar det Erotiske begynder at gjøre sig gjeldende, kunde faae i Sinde at vende sin Stolthed mod mig. Efter Alt hvad jeg kan iagttage, er hun raadvild om Qvindens egentlige Betydning. Derfor var det let at reise hendes Stolthed mod Edvard. Denne Stolthed var imidlertid aldeles excentrisk, fordi hun ingen Forestilling havde om Elskov. Faaer hun denne saa faaer hun sin sande Stolthed; men en Rest af hiin excentriske kunde let slaae sig til. Det var da tænkeligt, at hun vilde vende sig mod mig. Skjøndt det ikke vil fortryde hende, at have givet sit Samtykke til Forlovelsen, saa vil hun dog let see, at jeg fik det for temmelig godt Kjøb; hun vil see, at Begyndelsen fra hendes Side ikke er rigtigt gjort. Gaaer dette op for hende,

saa vil hun vove at byde mig Spidsen. Saaledes skal det vær
Da faaer jeg mig forvisset om, hvor dybt hun er bevæget.

Ganske rigtigt. Allerede langt nede i Gaden seer jeg det
nydelige, lille, lokkede Hoved, der strækker sig saa langt som
muligt ud af Vinduet. Det er tredie Dag, at jeg har bemærk
det . . . En ung Pige staaer vist ikke for Intet i Vinduet, hun ha
formodentlig sine gode Grunde . . . . . Men jeg beder Dem fo
Himlens Skyld, stræk dem dog ikke saa langt ud af Vinduet; je
vedder De staaer paa Sprossen af Stolen, det kan jeg slutte a
Stillingen. Tænk dem det Forfærdelige, at De faldt ned i Hoved
ikke paa mig, thi jeg holder mig indtil videre uden for Sagen, me
paa ham, ham, ja for der maa jo dog være en ham . . . . N
hvad seer jeg, langt borte kommer jo min Ven Lic. Hansen mi
ad Gaden. Der er noget Ualmindeligt i hans Optræden, det er e
usædvanlig Befordring, skjønner jeg ret, det er paa Længsele
Vinger han kommer. Skulde han have sin Gang i Huset? og je
veed det ikke . . . . Min smukke Frøken, De forsvandt; jeg ka
tænke De er gaaet hen for at lukke Døren op til hans Modtagels
. . . Kom De kun igjen, han skal slet ikke her ind i Huset . .
hvorledes De veed det bedre? Da kan jeg dog forsikkre Dem .
han sagde det selv. Hvis den Vogn, der kjørte forbi, ikke havd
larmet saa stærkt, saa kunde De selv have hørt det. Jeg sagde
saadan ganske *en passant*, til ham: skal Du herind? Dertil svared
han med rene Ord: nei . . . Nu kan De gjerne sige Farvel; th
nu skal Licentiaten og jeg ud at spadsere. Han er forlegen, o
forlegne Folk ere gjerne snaksomme. Nu skal jeg tale med ham
om det Præstekald, han søger . . . Farvel, min smukke Frøken, n
skal vi paa Toldboden. Naar vi da ere komne derud, saa sige
jeg til ham: det var ellers forbandet som Du har ført mig af mi
Vei, jeg skulde op paa Vestergade. — See nu er vi her igjen . .
Hvilken Trofasthed, hun staaer endnu ved Vinduet. Saadan e
Pige maa gjøre en Mand lykkelig . . . . Og hvorfor gjør jeg n
Alt dette, spørger De. Fordi jeg er et nedrigt Menneske, der ha
min Glæde af at drille Andre? Ingenlunde. Jeg gjør det af Om
sorg for Dem, min elskværdige Frøken. For det Første. De ha
ventet paa Licentiaten, længtes efter ham, og saa er han dobbel
skjøn, naar han kommer. For det Andet. Naar Licentiaten n

kommer ind ad Døren, saa siger han: »der var vi sgu nær blevne
obede, staaer ikke det forbandede Menneske i Døren, da jeg vilde
besøge Dig. Men jeg var klog, jeg viklede ham ind i en lang Passiar om det Kald, jeg søger, hist op og her ned, fik ham heelt ud paa Toldboden; jeg skal love for han mærkede Intet.« Og hvad saa? saa holder De endnu mere af Licentiaten end før; thi De har altid troet, at han havde en udmærket Tænkemaade, men at han var klog . . . ja nu seer De jo selv. Og det har De mig at takke for — — — Men der falder mig Noget ind. Deres Forlovelse kan jo endnu ikke være declareret, ellers maatte jeg vide det. Pigen er deilig og lystelig at see til; men hun er ung. Maaskee er hendes Indsigt endnu ikke modnet. Var det ikke tænkeligt, at hun gik hen og gjorde et høist alvorligt Skridt letsindigt. Det maa forhindres; jeg maa tale med hende. Det skylder jeg hende; thi det er vist en meget elskværdig Pige. Det skylder jeg Licentiaten, thi han er min Ven; forsaavidt skylder jeg ogsaa hende det, thi hun er min Vens Tilkommende. Det skylder jeg Familien, thi det er vist en meget agtværdig Familie. Det skylder jeg den hele Menneskeslægt, thi det er en god Gjerning. Den hele Menneskeslægt! store Tanke, opløftende Idræt, at handle i hele Menneskeslægtens Navn, at være i Besiddelse af en saadan General-Fuldmagt. — Dog til Cordelia. Jeg kan altid bruge Stemning, og Pigens skjønne Længsel har virkelig bevæget mig.

Nu begynder altsaa den første Krig med Cordelia, i hvilken jeg flygter og derved lærer hende at seire, idet hun forfølger mig. Jeg flygter bestandig tilbage, og i denne Bevægelse baglænds lærer jeg hende paa mig at kjende alle Elskovens Magter, dens urolige Tanker, dens Lidenskab, hvad Længsel er og Haab og utaalmodig Forventning. Idet jeg saaledes figurerer for hende, udvikler Alt dette sig tilsvarende i hende. Det er et Triumphtog, jeg fører hende i, og jeg selv er ligesaa meget den, der dithyrambisk lovsynger hendes Seier, som den, der viser Veien. Hun vil faae Mod til at troe paa Elskoven, at den er en evig Magt, naar hun seer dens Herredømme over mig, seer mine Bevægelser. Hun vil troe mig, deels fordi jeg stoler paa min Kunst, deels fordi der ligger Sandhed til Grund for hvad jeg gjør. Dersom dette nemlig ikke var Tilfældet, da vilde hun ikke troe mig. Ved hver min Bevægelse

bliver hun stærkere og stærkere; Elskoven vaagner i hendes Sjæl, hun er indsat i sin Betydning som Qvinde. — Jeg har hidtil ikke hvad man i spidsborgerlig Forstand kalder friet til hende; det gjør jeg nu, jeg gjør hende fri, kun saaledes vil jeg elske hende. At hun skylder mig det, maa hun ikke ahne; thi saa taber hun Tilliden til sig selv. Naar hun da føler sig fri, saa fri, at hun næsten fristes til at ville bryde med mig, da begynder den anden Strid. Nu har hun Kraft og Lidenskab, og Striden Betydning for mig; de øieblikkelige Følger blive saa hvad de ville. Sæt hun svimler i sin Stolthed, sæt hun bryder med mig, nu vel! hun har sin Frihed; men mig skal hun dog tilhøre. At Forlovelsen skulde binde hende, er en Taabelighed, kun hende i hendes Frihed vil jeg eie. Lad hende forlade mig, den anden Strid begynder dog, og i denne anden Strid seirer jeg saa vist som det var en Skuffelse, at hun seirede i den første. Jo større Kraftfylden er i hende, desto interessantere for mig. Den første Krig er Befrielses-Krigen; den er en Leeg; den anden er Erobrings-Krigen, den er paa Liv og Død.

Elsker jeg Cordelia? ja! oprigtigt? ja! trofast? ja! — i æsthetisk Forstand, og det har dog vel ogsaa Noget at betyde. Hvad hjalp det denne Pige, om hun var falden i Hænderne paa en Klodrian af en trofast Ægtemand? hvad var der blevet af hende? Intet. Man siger, der skal lidt mere end Ærlighed til for at komme igjennem Verden; jeg vilde sige, der skal lidt mere end Ærlighed til for at elske en saadan Pige. Det Mere har jeg — det er Falskhed. Og dog elsker jeg hende trofast. Strængt og afholdende vaager jeg over mig selv, at Alt, der ligger i hende, at hele den guddommelige rige Natur i hende kan komme til Udfoldelse. Jeg er en af de Faa, der kan gjøre det, hun er en af de Faa, der egner sig dertil; passe vi da ikke for hinanden?

Er det Synd af mig, at jeg istedenfor at see paa Præsten, fæster mit Øie paa det skjønne broderede Lommetørklæde, De holder i Haanden? Er det Synd af Dem, at De holder det saaledes? . . Der staaer et Navn i Hjørnet . . . Charlotte Hahn hedder De? Det er saa forførerisk paa en saadan tilfældig Maade at faae at vide en Dames Navn. Det er som var der en tjenstfærdig Aand,

der hemmelighedsfuldt gjorde mig bekjendt med Dem . . . Eller er det ikke tilfældigt, at Tørklædet netop folder sig saaledes, at jeg faaer Navnet at see? . . . De er bevæget, De tørrer en Taare af Øiet . . . Lommetørklædet hænger atter løst ned . . . Det er Dem paafaldende, at jeg seer paa Dem og ikke paa Præsten. De seer til Lommetørklædet, De mærker, det har forraadt Deres Navn . . . Det er jo en høist uskyldig Sag, man kan let faae en Piges Navn at vide . . . Hvorfor skal det nu gaae ud over Lommetørklædet, hvorfor skal det krølles sammen? hvorfor vredes paa det? hvorfor vredes paa mig? Hør hvad Præsten siger: »Ingen føre et Menneske i Fristelse; ogsaa Den, der gjør det uden at vide deraf, ogsaa han har et Ansvar, ogsaa han er i en Skyld til den Anden, som han kun kan afbetale ved forøget Velvillie« . . . Nu sagde han Amen, uden for Kirkedøren der tør De nok lade Tørklædet flagre løst for Vinden . . . . eller er De bleven angst for mig, hvad har jeg da gjort? . . har jeg gjort mere end De kan tilgive, end hvad De tør erindre — for at tilgive.

En dobbelt Bevægelse bliver nødvendig i Forhold til Cordelia. Vil jeg bestandig blot flygte for hendes Overmagt, var det vel muligt, at det Erotiske i hende blev for dissolut og løst til at den dybere Qvindelighed kunde hypostasere sig. Hun vilde da, naar den anden Strid begyndte, ikke være istand til at gjøre Modstand. Vel sover hun sig til sin Seier, men det skal hun ogsaa; men paa den anden Side maa hun bestandig vækkes. Naar det da et Øieblik seer ud for hende, som om hendes Seier atter fravristedes hende, skal hun lære at ville holde fast paa den. I denne Brydning modnes hendes Qvindelighed. Jeg kunde enten bruge Samtalen til at opflamme, Breve til at kjøle, eller gjøre omvendt. Det Sidste er i alle Maader at foretrække. Jeg nyder da hendes meest overvættes Øieblikke. Naar hun har modtaget en Epistel, naar dens søde Gift er gaaet over i Blodet, da er et Ord nok for at kalde Elskoven frem til Udbrud. I næste Øieblik gjør Ironi og Riimfrost hende tvivlsom, men dog ikke mere, end at hun endnu bestandig føler sin Seier, føler den forøget ved Modtagelsen af den næste Epistel. Ironi lader sig heller ikke saa godt anbringe i Breve, uden at man løb Fare for, at hun ikke forstod den. Sværmeri kan kun glimtviis anbringes i en Samtale. Min personlige

styrke og consolidere Elskoven i hende, med eet Ord frist

For tidligt maae dog disse Epistler ikke antage et st tisk Colorit. I Begyndelsen er det bedst, at de bære e sellere Præg, indeholde et enkelt Vink, fjerne en enk Leilighedsviis tydes ogsaa hen paa den Fordeel, en Forlov forsaavidt man ved Mystificationer kan holde Folk borte. Ufuldkommenheder den forøvrigt har, det skal hun ikk Anledning til at blive opmærksom paa. Jeg har i mi Huus en Karrikatur, jeg bestandig kan lade gaae ved Det inderlige Erotiske kan hun ikke frembringe uden Hjælp. Naar jeg negter denne og lader dette Vrængebille hende, saa skal hun nok blive kjed af at være forlovet, egentlig at kunne sige, at det er mig, der har gjort he deraf.

En lille Epistel vil idag give hende et Vink om, hvor staaer sig til med hendes Indre, idet den beskriver min stand. Det er den rigtige Methode; og Methode har takker jeg Eder for, I kjære Pigebørn, jeg før har elsk skylder jeg, at min Sjæl er saaledes stemt, at jeg kan vær ønsker for Cordelia. Med Tak mindes jeg Eder, Æren Eder; jeg skal altid tilstaae, at en ung Pige er en født Læ inde, af hvem man altid kan lære om ikke Andet, saa at hende — thi det lærer man bedst af Pigerne selv; hvor jeg end bliver, skal jeg dog aldrig glemme, at først da er med et Menneske, naar han er bleven saa gammel, at kan lære af en ung Pige.

Ligger nu Forandringen i Dig? thi det lod sig jo tænke, at jeg egentlig ikke var forandret, men at det Øie, hvormed Du seer mig, var forandret; eller ligger den i mig? Den ligger i mig, thi jeg elsker Dig; den ligger i Dig, thi det er Dig, jeg elsker. Med Forstandens kolde, rolige Lys betragtede jeg Alt, stolt og ubevæget, Intet forfærdede mig, Intet overraskede mig, selv om Aanden havde banket paa min Dør, jeg havde rolig grebet Armstagen for at aabne den. Men see, det var ikke Spøgelser jeg oplukkede for, ikke blege, kraftesløse Skikkelser, det var for Dig, min Cordelia, det var Liv og Ungdom og Sundhed og Skjønhed, der traadte mig møde. Min Arm skjælver, jeg formaaer ikke at holde Lyset roligt, tilbagelænds flygter jeg for Dig, og kan dog ikke lade være at fæste Øiet paa Dig, ikke lade være at ønske, at jeg kunde holde Lyset roligt. Forandret er jeg; men hvortil, hvorledes, hvori bestaaer denne Forandring? Jeg veed det ikke, jeg veed ingen nærmere Bestemmelse at tilføie, intet rigere Prædikat at bruge end dette, naar jeg uendelig gaadefuldt siger om mig selv: jeg blev forandret.

Din Johannes.

*   *   *

Min Cordelia!

Elskov elsker Hemmelighed — en Forlovelse er en Aabenbarelse; den elsker Taushed — en Forlovelse er en Bekjendtgjørelse; den elsker Hvisken — en Forlovelse er en høirøstet Forkyndelse; og dog vil en Forlovelse ved min Cordelias Kunst netop være et fortreffeligt Middel til at bedrage Fjenderne. I en mørk Nat er der Intet Farligere for andre Skibe end at hænge en Laterne ud, der skuffer mere end Mørket.

Din Johannes.

*   *

Hun sidder i Sophaen ved Theebordet, jeg sidder ved hendes Side: hun holder mig under Armen, hendes Hoved hviler sig be-

---

grebet Armstagen] som Don Juan, da Commandantens Støtte banker paa.

tynget af mange Tanker til min Skulder. Hun er mig saa nær og dog endnu fjern, hun hengiver sig, og dog tilhører hun mig ikke. Endnu gjøres der en Modstand; men denne er ikke subjektiv reflekteret, det er Qvindelighedens almindelige Modstand; thi Qvindens Væsen er en Hengivelse, hvis Form er Modstand. — Hun sidder i Sophaen ved Theebordet, jeg sidder ved hendes Side. Hendes Hjerte banker, dog uden Lidenskab. Barmen bevæger sig, dog ikke i Uro, stundom skifter hun Farve, dog i lette Overgange. Er det Kjærlighed? Ingenlunde. Hun lytter, hun forstaaer. Hun lytter til det bevingede Ord, hun forstaaer det, hun lytter til en Andens Tale, hun forstaaer den som sin egen; hun lytter til en Andens Røst, idet den gjenlyder i hende, hun forstaaer denne Gjenlyd som var det hendes egen Stemme, der aabenbarer for hende og for en Anden.

Hvad gjør jeg? bedaarer jeg hende? Ingenlunde; dermed var jeg heller ikke tjent. Stjæler jeg hendes Hjerte? Ingenlunde, jeg seer ogsaa helst, at den Pige, jeg skal elske, beholder sit Hjerte. Hvad gjør jeg da? Jeg danner mig et Hjerte i Lighed med hendes. En Kunstner maler sin Elskede, det er nu hans Glæde, en Billedhugger danner hende. Dette gjør jeg ogsaa, men i aandelig Forstand. Dette Billede veed hun ikke at jeg eier, og deri ligger egentlig mit Falskneri. Hemmelighedsfuldt har jeg forskaffet mig det, og i den Forstand har jeg stjaalet hendes Hjerte, som naar det hedder om Rebekka, at hun stjal Labans Hjerte, da hun paa en underfundig Maade fravendte ham hans Huusguder.

Omgivelsen og Rammen har dog en stor Indflydelse paa En, er Noget af det, der indpræger sig fastest og dybest i Hukommelsen, eller rettere i den hele Sjæl, og derfor heller ikke glemmes. Hvor gammel jeg end skulde blive, vil det dog altid blive mig en Umulighed, at tænke Cordelia under andre Omgivelser end i dette lille Værelse. Naar jeg da kommer for at besøge hende, lukker Pigen i Almindelighed mig ind ad Salsdøren; selv kommer hun ind fra sit Værelse, og idet jeg lukker Salsdøren op for at træde ind i Dagligstuen, lukker hun den anden Dør op, saa vore Øine mødes strax i Døren. Dagligstuen er lille, hyggelig, staaer næsten

---

Rebekka] det var Rachel, der stjal Labans Husguder (1. Mosebog Kap. 31, 34). Denne siger til Jacob: »Hvad har du gjort, at du har stjaalet mit Hjerte« (smstds. 26) og »Hvi har du stjaalet mine Guder?« (30).

aa Overgangen til at være et Kabinet. Skjøndt jeg nu har seet len fra mange forskjellige Synspunkter, saa bliver det mig dog ltid kjærest at see den fra Sophaen. Hun sidder der ved min ide, foran staaer et rundt Theebord, over hvilket et Bordtæppe r udbredt i rige Folder. Paa Bordet staaer en Lampe, dannet i Form af en Blomst, der kraftig og fyldig skyder sig op for at bære dens Krone, over hvilken igjen et fiint udskaaret Slør af Papiir hænger ned, saa let, at det ikke kan ligge stille. Lampens Form erindrer om Østerlandenes Natur, Slørets Bevægelse om de milde Luftninger i hine Egne. Gulvet er skjult af et Tæppe, flættet af en egen Art Vidier, et Arbeide, der strax forraader sin fremmede Herkomst. I enkelte Øieblikke lader jeg nu Lampen være den ledende Idee i mit Landskab. Jeg sidder da med hende henstrakt paa Jorden under Lampens Blomst. Til andre Tider lader jeg Vidie-Teppet fremkalde Forestillingen om et Skib, om en Officiers-Kahyt — vi seile da midt ude paa det store Ocean. Da vi sidde langt borte fra Vinduet, skue vi umiddelbart ind i Himlens uhyre Horizont. Ogsaa dette forøger Illusionen. Naar jeg da sidder ved hendes Side, da lader jeg Sligt vise sig som et Billede, der iler ligesaa flygtigt over Virkeligheden, som Døden gaaer over Ens Grav. — Omgivelsen er altid af stor Vigtighed, især for Erindringens Skyld. Ethvert erotisk Forhold maa være gjennemlevet saaledes, at det er En let at tilveiebringe et Billede, der eier alt det Skjønne deraf. For at det skal kunne lykkes, maa man især være opmærksom paa Omgivelsen. Forefinder man ikke denne efter Ønske, saa maa den tilveiebringes. For Cordelia og hendes Kjærlighed passer Omgivelsen aldeles. Hvilket forskjelligt Billede viser sig derimod ikke for mig, naar jeg tænker paa min lille Emilie, og dog, hvorledes passede ikke atter Omgivelsen? Hende kan jeg ikke tænke mig, eller rettere, hende vil jeg kun erindre mig i den lille Havestue. Dørene stode aabne, en lille Have foran Huset begrændsede Udsigten, tvang Øiet til at støde an herimod, til at standse inden det dristigen fulgte Landeveien, som forsvandt i det Fjerne. Emilie var yndig, men ubetydeligere end Cordelia. Omgivelsen var ogsaa beregnet herpaa. Øiet holdt sig ved Jorden, det stormede ikke dristigt og utaalmodigt frem, det hvilede sig paa den lille Forgrund; Landeveien selv, om den end romantisk fortabte sig i det Fjerne, virkede dog mere saaledes, at Øiet gjennemløb den Strækning, der laae for det, vendte hjem igjen for atter at gjennemløbe den samme Strækning. Værelset var ved Jorden. Omgivelsen om Cordelia maa ingen Forgrund have, men Horizontens uendelige Dristig-

hed. Hun maa ikke være ved Jorden, men svæve, ikke gaae, men flyve, ikke frem og tilbage, men evigt fremad.

Naar man selv er forlovet, saa bliver man ret tilgavns indviet i de Forlovedes Naragtigheder. For nogle Dage siden træder Lic. Hansen op med den elskværdige unge Pige, han er bleven forlovet med. Han betroede mig, at hun var yndig, det vidste jeg iforveien, han betroede mig, at hun var meget ung, det vidste jeg ogsaa, endelig betroede han mig, at det var netop derfor han havde valgt hende, for selv at danne hende til det Ideal, der altid havde foresvævet ham. Herre Gud, saadan en sølle Licentiat — og en sund, blomstrende, livsglad Pige. Nu er jeg en temmelig gammel Praktiker, og dog nærmer jeg mig aldrig til en ung Pige anderledes end som til Naturens *Venerabile*, og lærer først af hende. Forsaavidt jeg da kan have nogen dannende Indflydelse paa hende, er det ved atter og atter at lære hende igjen, hvad jeg har lært af hende.

Hendes Sjæl maa bevæges, agiteres i alle mulige Retninger, ikke imidlertid stykkeviis og for Kastevinde, men totalt. Hun maa opdage det Uendelige, erfare, at det er det, der ligger et Menneske nærmest. Dette maa hun opdage, ikke ad Tankens Vei, der for hende er en Afvei, men i Phantasien, der er den egentlige Communication mellem hende og mig; thi hvad der er Deel hos Manden, det er det Hele hos Qvinden. Ikke ad Tankens møisommelige Vei skal hun arbeide sig hen til det Uendelige; thi Qvinden er ikke født til Arbeide, men ad Phantasiens og Hjertets lette Vei skal hun gribe det. Det Uendelige er en ung Pige ligesaa naturligt som den Forestilling, at al Kjærlighed maa være lykkelig. En ung Pige har overalt, hvor hun vender sig hen, Uendeligheden om sig, og Overgangen er et Spring, men vel at mærke, et qvindeligt, ikke et mandligt. Hvor er dog i Almindelighed Mændene saa kloderagtige. Naar de skulle springe, saa skulle de tage Tilløb, gjøre lange Forberedelser, maale Afstanden med Øiet, flere Gange løbe til: blive skye og vende tilbage igjen. Endelig springe de og falde i. En ung Pige springer paa en anden Maade. I Bjerg-Egne træffer man ofte tvende fremragende Fjeldspidser. Et svælgende Dyb adskiller dem, forfærdeligt at skue ned i. Ingen Mand vover dette Spring. En ung Pige derimod, saa fortælle Egnens Beboere, har vovet det.

Venerabile noget tilbedelsesværdigt (i den katholske Kirke om Hostien).

og man kalder det Jomfru-Spring. Jeg troer det gjerne, som jeg troer alt Udmærket om en ung Pige, og det er mig en Beruselse at høre de enfoldige Beboere tale derom. Jeg troer Alt, troer det Vidunderlige, forbauses deraf blot for at troe; som det Eneste, der har forbauset mig i Verden, er en ung Pige, det Første og bliver det Sidste. Og dog er et saadant Spring for en ung Pige kun et Hop, medens Mandens Spring altid bliver latterligt, fordi, hvor langt han end skræver ud, hans Anstrængelse paa eengang bliver Intet i Forhold til Toppenes Afstand og dog afgiver en Art Maalestok. Men hvo kunde være saa taabelig at tænke sig en ung Pige tage Tilløb? Man kan vel tænke sig hende løbende, men da er denne Løben selv en Leeg, en Nydelse, en Udfoldelse af Ynde, hvorimod Forestillingen om et Tilløb adskiller hvad der hører sammen hos Qvinden. Et Tilløb har nemlig det Dialektiske i sig, der er Qvindens Natur imod. Og nu Springet, hvo turde atter her være uskjøn nok til at adskille hvad der hører sammen! Hendes Spring er en Svæven. Og naar hun da er kommen over til den anden Side, da staaer hun atter der, ikke udmattet af Anstrængelse, men skjønnere end ellers, sjælfuldere, hun kaster et Kys over til os, som staae paa denne Side. Ung, nyfødt, som en Blomst, der er skudt op af Bjergets Rod, gynger hun sig ud over Dybet, saa det næsten sortner for vort Øie. — — — Hvad hun maa lære, er at gjøre alle Uendelighedens Bevægelser, at gynge sig selv, at vugge sig i Stemninger, at forvexle Poesi og Virkelighed, Sandhed og Digt, at tumle sig i Uendelighed. Naar hun da er fortrolig med denne Tummel, da sætter jeg det Erotiske til, da er hun hvad jeg vil og ønsker. Da er min Tjeneste forbi, mit Arbeide, da drager jeg alle mine Seil ind, da sidder jeg ved hendes Side, det er for hendes Seil vi fare frem. Og i Sandhed, naar denne Pige først er erotisk beruset, saa kan jeg have nok at gjøre med at sidde ved Roret, for at moderere Farten, at Intet kommer for tidligt eller paa en uskjøn Maade. En Gang imellem prikker man et lille Hul paa Seilet, og i næste Øieblik bruse vi atter frem.

I min Onkels Huus bliver Cordelia mere og mere indigneret. Hun har flere Gange andraget paa, at vi ikke mere skulle komme der; det hjælper hende ikke, jeg veed altid at hitte paa Udflugter. Da vi igaar Aftes gik derfra, trykkede hun min Haand med en ualmindelig Lidenskab. Hun har formodentlig ret følt sig piint derhenne, og det er da intet Under. Dersom jeg ikke altid havde min Morskab af at iagttage dette Kunstprodukts Unaturligheder, saa vilde jeg umuligt kunne holde ud. Imorges modtog jeg et

Brev fra hende, hvori hun med mere Vid, end jeg havde tiltroet hende, spotter over Forlovelser. Jeg har kysset Brevet, det er det kjæreste, jeg har modtaget fra hende. Ret saa min Cordelia! saaledes vil jeg det.

Det træffer sig ret mærkeligt, at der paa Østergade boer to Conditorer ligeoverfor hinanden. Paa første Sal til Venstre boer en lille Jomfru eller Frøken. Hun skjuler sig i Almindelighed bag en Jalousi, der dækker den Rude, ved hvilken hun sidder. Jalousien er af meget tyndt Tøi, og Den, som kjender Pigen eller oftere har seet hende, vil, hvis han har gode Øine, let være istand til at gjenkjende ethvert Træk, medens hun for Den, der ikke kjender hende og ikke har gode Øine, viser sig som en mørk Skikkelse. Det Sidste er til en vis Grad Tilfældet med mig, det Første med en ung Officier, der hver Dag præcise Kl. 12 viser sig i Farvandet, og retter sit Blik op mod hiin Jalousi. Egentlig blev jeg først opmærksom paa det skjønne telegraphiske Forhold ved Jalousien. Der er ikke Jalousi for de øvrige Vinduer, og en saadan eensom Jalousi, der blot skjuler een Rude, er i Almindelighed Tegn paa, at der sidder en Person stadigt bag ved den. En Formiddag stod jeg i Vinduet ovre hos Conditoren paa den anden Side. Klokken var netop 12. Uden at agte paa de Forbigaaende fæstede jeg mit Øie paa hiin Jalousi, da pludselig den mørke Figur bag ved den begynder at røre sig. Et qvindeligt Hoved viste sig i Profil gjennem den nærmeste Rude saaledes, at det paa en besynderlig Maade dreiede i den Retning, i hvilken Jalousien viste. Derpaa nikkede Eierinden af dette Hoved meget venligt og skjulte sig atter bag Jalousien. Først og fremmest sluttede jeg, at den Person, hun hilste, var et Mandfolk, thi hendes Bevægelse var for lidenskabelig til at være fremkaldt ved Synet af en Veninde; for det Andet sluttede jeg, at Den, hvem Hilsenen gjaldt, i Almindelighed kom fra den anden Side. Hun havde da placeret sig ganske rigtigt, for at kunne see ham et langt Stykke iforveien, ja vel endog hilse ham skjult af Jalousien. — — — Meget rigtigt, Klokken 12 præcise kommer Helten i dette lille Elskovs-Optrin, vor kjære Lieutenant. Jeg sidder hos Conditoren, der boer i Stuen, hvor Frøkenen boer paa første Sal. Lieutenanten har allerede faaet Øie paa hende. Pas nu vel paa, min kjære Ven, det er ikke saa let en Sag at

hilse smukt til første Sal. Han er forresten ikke ilde, vel voxen, rank, en smuk Figur, en krum Næse, sorte Haar, den trekantede Hat klæder ham godt. Nu kniber det, Benene begynde saa smaat at slaae Sladder, at blive for lange. Det gjør et Indtryk paa Øiet, der kan sammenlignes med den Følelse, man har, naar man har Tandpine og Tænderne blive for lange i Munden. Naar man vil samle hele sin Magt i Øiet og give det Retningen mod første Sal, saa trækker man let for megen Kraft fra Benene. Undskyld, Hr. Lieutenant, at jeg standser dette Blik i dets Himmelfart. Det er en Næsviished, det veed jeg nok. Meget sigende kan man ikke kalde dette Blik, snarere intetsigende, og dog meget lovende. Men disse mange Løfter stige ham aabenbart for stærkt til Hovedet; han vakler, for at bruge Digterens Ord om Agnete, han ravede, han faldt. Det er haardt, og dersom jeg maatte raade, skulde det aldrig være skeet. Han er for god dertil. Det er ret fatalt; thi naar man vil gjøre Indtryk paa Damerne som Cavaleer, saa maa man aldrig falde. Vil man være Cavaleer, maa man agte paa Sligt. Viser man sig derimod blot som intelligent Størrelse, saa er alt Sligt ligegyldigt; man synker ind i sig selv, man falder sammen, skulde man da virkelig falde, saa er der slet intet Paafäldende deri. — — — Hvad Indtryk kan denne Begivenhed vel have gjort paa min lille Frøken. Det er en Ulykke, at jeg ikke paa eengang kan være paa begge Sider af dette Dardanellerstræde. Jeg kunde vel faae en Bekjendt af mig posteret paa den anden Side, men deels ønsker jeg altid helst selv at gjøre Iagttagelsen, deels kan man aldrig vide, hvad der for mig kan komme ud af denne Historie, og i saa Fald er det aldrig godt at have en Medvider, da man saa maa spilde en Deel Tid paa at fravriste ham hvad han veed, og gjøre ham raadvild. — — — Jeg begynder virkelig at blive kjed af min gode Lieutenant. Dag ud og Dag ind trækker han forbi i fuld Uniform. Det er jo en forfærdelig Standhaftighed. Sømmer Sligt sig for en Soldat? Min Herre, bærer De ikke Sidegevær? Bør det Dem ikke at tage Huset med Storm og Pigen med Vold? Ja var De en Studiosus, en Licentiat, en Capellan, der holder sig ved Haab ilive, det var en anden Sag. Dog jeg tilgiver Dem; thi Pigen behager mig jo mere jeg seer paa hende. Hun er smuk, hendes brune Øie er fuldt af Skjælmeri. Naar hun venter

---

Digterens Ord] Baggesen, »Agnete fra Holmegaard« (Danske Værker II S. 195): Agnete, hun raved', hun segnede, hun faldt. der holder sig ved Haab ilive] J. L. Heibergs Prosaiske Skrifter X S. 25.

Deres Ankomst, forklares hendes Mine af en høiere Skjønhed, der klæder hende ubeskriveligt. Deraf slutter jeg, at hun maa have megen Phantasi, og Phantasi er det smukke Kjøns naturlige Sminke.

---

* *

Min Cordelia!

Hvad er Længsel? Sproget og Digterne rime herpaa det Ord: Fængsel. Hvor urimeligt! Som om kun den kunde længes, der sidder i Fængsel. Som om man ikke kunde længes, naar man var fri? Sæt jeg var fri, hvorledes vilde jeg ikke længes. Og paa den anden Side fri er jeg jo, fri som Fuglen, og dog hvorledes længes jeg ikke! Jeg længes, naar jeg gaaer hen til Dig, jeg længes, naar jeg forlader Dig, selv naar jeg sidder ved Din Side, længes jeg efter Dig. Kan man da længes efter hvad man har? Ja, naar man betænker, at man i næste Øieblik maaskee ikke har det. Min Længsel er en evig Utaalmodighed. Først hvis jeg havde gjennemlevet alle Evigheder og forvisset mig om, at Du i ethvert Øieblik tilhørte mig, først da vilde jeg atter vende tilbage til Dig, og med Dig gjennemleve alle Evigheder, og vel ikke have Taalmodighed nok til at være et Øieblik adskilt fra Dig, uden at længes, men Tryghed nok til at sidde rolig ved Din Side.

Din Johannes.

* *

Min Cordelia!

Udenfor Døren holder der en lille Cabriolet, for mig større end hele Verden, da den er stor nok til To; forspændt med et Par Heste, vilde og ustyrlige som Naturkræfter, utaalmodige som mine Lidenskaber, dristige som Dine Tanker. Vil Du det, saa fører jeg Dig bort — min Cordelia! befaler Du det? Din Befaling er Løsnet, der løsner Tømmerne og Flugtens Lyst. Jeg fører Dig bort, ikke fra nogle Mennesker til andre, men ud af Verden — Hestene steile; Vognen reiser sig; Hestene staae lodret næsten over

vore Hoveder; vi kjøre ind i Himlen gjennem Skyerne; det suser om os; er det os, der sidde stille, og al Verden, der bevæger sig, eller er det vor dristige Flugt? Svimler det for Dig, min Cordelia, da hold Dig fast til mig; jeg bliver ikke svimmel. Man bliver i aandelig Forstand aldrig svimmel, naar man kun tænker paa een eneste Ting, og jeg tænker kun paa Dig — i legemlig Forstand aldrig svimmel, naar man fæster Øiet kun paa een eneste Gjenstand, jeg seer kun paa Dig. Hold Dig fast; hvis Verden forgik; hvis vor lette Vogn forsvandt under os, vi holdt dog hinanden omsluttede, svævende i sphærisk Harmoni.

Din Johannes.

*   *

Det er næsten for meget. Min Tjener har ventet sex Timer, jeg selv to i Regn og Blæst, alene for at passe det kjære Barn Charlotte Hahn op. Hun pleier hver Onsdag i Løbet mellem to og fem at besøge en gammel Tante, hun har. Netop idag skal hun ikke komme, netop idag da jeg saa meget ønskede at møde hende. Og hvorfor? fordi hun bringer mig i en ganske bestemt Stemning. Jeg hilser hende, hun neier paa eengang ubeskrivelig jordisk og dog saa himmelsk; hun bliver næsten staaende, det er som skulde hun synke i Jorden, og dog har hun et Blik, som om hun skulde hæves op til Himlen. Naar jeg seer paa hende, bliver mit Sind paa eengang høitideligt og dog attraaende. Forøvrigt beskjeftiger Pigen mig slet ikke, blot denne Hilsen forlanger jeg, intet Mere, om hun selv vilde give det. Hendes Hilsen bringer mig i Stemning, og Stemningen ødsler jeg igjen paa Cordelia. — Og dog vedder jeg paa, at hun paa en eller anden Maade er sluppen os forbi. Det er ikke blot i Comedier, men ogsaa i Virkeligheden, vanskeligt at passe paa en ung Pige; man maa have et Øie paa hver Finger. Der var en Nymphe, Cardea, der gav sig af med at

---

Cardea] eller Carna, en romersk Gudinde, som vaagede over Dørhængslerne (cardo); det anførte fortælles om hende i Ovids Fasti VI Vers 101 ff.; sml. Nitsch, Mythol. Wörterb. I S. 465.

narre Mændene. Hun opholdt sig i Skovegne, lokkede sine Elskere ind i det tykkeste Krat og forsvandt. Janus vilde hun ogsaa narre, men han narrede hende; thi han havde Øine i Nakken.

Mine Breve forfeile ikke deres Hensigt. De udvikle hende sjæleligt, om end ikke erotisk. Dertil kan heller ikke bruges Breve, men Billetter. Jo mere det Erotiske kommer frem, desto kortere blive de, men desto sikkrere gribe de det erotiske Point. For dog ikke at gjøre hende sentimental eller blød, saa stivner Ironien igjen Følelserne, men gjør hende tillige begjærlig efter den Næring, der er hende kjærest. Billetterne lade fjernt og ubestemt det Høieste ahne. I det Øieblik, da denne Ahnelse begynder at dæmre i hendes Sjæl, brydes Forholdet af. Under min Modstand antager Ahnelsen Skikkelse i hendes Sjæl, som om det var hendes egen Tanke, hendes eget Hjertes Drift. Det er blot det, jeg vil.

* *

Min Cordelia!

Etsteds her i Byen boer en lille Familie, bestaaende af en Enke og tre Døttre. De tvende af dem gaae i Kongens Kjøkken for at lære at koge. Det var i Forsommeren, en Eftermiddag, Klokken var omtrent fem, Døren til Dagligstuen aabner sig sagte, et speidende Blik skuer omkring i Værelset. Der er Ingen, kun en ung Pige sidder ved Pianofortet. Døren bliver lukket paa Klem, saa kan man lytte ubemærket. Det er ingen Kunstnerinde, der spiller, saa var Døren vel bleven lukket heelt. Hun spiller en svensk Melodi; den handler om Ungdoms og Skjønheds korte Varighed. Ordene spotte Pigens Ungdom og Skjønhed; Pigens Ungdom og Skjønhed spotte Ordene. Hvo har Ret: Pigen eller Ordene? Tonerne lyde saa stille, saa melancholske som om Veemod var den Voldgifts-Mand, der vilde afgjøre Striden. — Men det har Uret dette Veemod! Hvad Samfund er der mellem Ungdom og disse Betragtninger! Hvad Fælledsskab mellem Morgen og Aften! Tangenterne zittre og skjælve; Resonantsbundens Aander reise sig

i Forvirring og forstaae ikke hinanden — min Cordelia, hvorfor saa hæftig! hvortil denne Lidenskab!

Hvor langt skal en Begivenhed være fjernet fra os i Tiden for at erindre den; hvor langt for at Erindringens Længsel ikke mere kan gribe den? De fleste Mennesker have i denne Henseende en Grændse; hvad der ligger dem for nær i Tiden kunne de ikke erindre, hvad der ligger dem for fjernt heller ikke. Jeg kjender ingen Grændse. Hvad der er oplevet igaar, det skyder jeg tusinde Aar tilbage i Tiden, og erindrer det, som om det var oplevet igaar.

Din Johannes.

* *

Min Cordelia!

En Hemmelighed har jeg at betroe Dig, min Fortrolige. Hvem skulde jeg betroe den? Eccho? det vilde forraade den. Stjernerne? de ere kolde. Menneskene? de forstaae den ikke. Kun Dig tør jeg betroe den; thi Du veed at gjemme den. Der er en Pige, skjønnere end min Sjæls Drøm, renere end Solens Lys, dybere end Havets Kilde, stoltere end Ørnens Flugt — der er en Pige — o! bøi Dit Hoved til mit Øre og til min Tale, at min Hemmelighed kan snige sig ind deri — denne Pige elsker jeg høiere end mit Liv, thi hun er mit Liv; høiere end alle mine Ønsker, thi hun er mit eneste; høiere end alle mine Tanker, thi hun er min eneste; varmere end Solen elsker Blomsteret; inderligere end Sorgen det bekymrede Sinds Lønlighed; længselsfuldere end Ørkenens brændende Sand elsker Regnen — hende hænger jeg ved ømmere end Moderens Øie ved Barnet; tillidsfuldere end den Bedendes Sjæl ved Gud; uadskilleligere end Planten ved sin Rod. — Dit Hoved bliver tungt og tankefuldt, det synker ned mod Brystet, Barmen hæver sig for at komme det til Hjælp — min Cordelia! Du har forstaaet mig, Du har forstaaet mig nøiagtigt, bogstaveligt, ingen Tøddel har Du overhørt! Skal jeg udspænde mit Øres Strenge og lade Din Stemme forvisse mig derom? Skulde jeg kunne tvivle? Vil Du gjemme denne Hemmelighed; tør jeg stole paa Dig? Man fortæller om Mennesker, der ved rædsomme

---

Man fortæller om Mennesker osv.: f. Ex. Sallusts Catilina 22.

Forbrydelser indviede hinanden til gjensidig Taushed. Dig har jeg betroet en Hemmelighed, der er mit Liv og mit Livs Indhold, har Du Intet at betroe mig, der er saa betydningsfuldt, saa skjønt, saa kydskt, at overnaturlige Kræfter vilde røre sig, hvis det blev forraadt?

Din Johannes.

* *

Min Cordelia!

Himlen er skyfuld — mørke Regnskyer rynker den som sorte Bryn over sit lidenskabelige Ansigt, Skovens Træer bevæge sig, omtumlede af urolige Drømme. Du er bleven borte for mig i Skoven. Bag ethvert Træ seer jeg et qvindeligt Væsen, som ligner Dig, træder jeg nærmere, da skjuler det sig bag det næste Træ. Vil Du ikke vise Dig for mig, ikke samle Dig? Alt forvirrer sig for mig; Skovens enkelte Dele tabe deres isolerede Omrids, jeg seer Alt som et Taage-Hav, hvor overalt qvindelige Væsener, der ligne Dig, vise sig og forsvinde. Dig seer jeg ikke, Du bevæger Dig bestandig i Anskuelsens Bølge, og dog er jeg allerede lykkelig ved hver enkelt Lignelse af Dig. Hvori ligger det — er det Dit Væsens rige Eenhed, eller mit Væsens fattige Mangfoldighed? — Er det at elske Dig ikke at elske en Verden?

Din Johannes.

* *

Det kunde virkelig interessere mig, hvis det var muligt ganske noiagtigt at gjengive de Samtaler, jeg fører med Cordelia. Det indseer jeg imidlertid meget let er en Umulighed; thi lykkedes det mig end at erindre hvert enkelt Ord, der bliver vexlet imellem os, saa forbyder det dog altid sig selv, at gjengive det Samtidige, der egentlig er Nerven i Samtalen, det Overraskende i Udbruddet, det Lidenskabelige, der er Livsprincipet i Conversationen. I Almindelighed er jeg naturligviis ikke forberedt, hvad der ogsaa strider mod den egentlige Conversations Væsen, især den erotiske Conversation. Kun Indholdet af mine Breve har jeg bestandig *in mente*, den ved disse hos hende mulig fremkaldte Stemning bestandig for

Øie. Det kunde naturligviis aldrig falde mig ind at spørge hende, om hun har læst mit Brev. At hun har læst det, forvisser jeg mig let om. Directe taler jeg heller aldrig med hende derom, men jeg vedligeholder en hemmelighedsfuld Communication med dem i mine Samtaler, deels for at fæste et eller andet Indtryk dybere ind i hendes Sjæl, deels for at fravriste hende det og gjøre hende raadvild. Hun kan da atter læse Brevet og faae et nyt Indtryk deraf og saa fremdeles.

En Forandring er der foregaaet og foregaaer der med hende. Skulde jeg betegne hendes Sjæls Tilstand i dette Øieblik, saa vilde jeg sige, den er pantheistisk Dristighed. Hendes Blik forraader det strax. Det er dristigt, næsten dumdristigt i Forventninger, som om det hvert Øieblik fordrede og var forberedt paa at skue det Overordentlige. Ligesom et Øie, der seer ud over sig selv, saaledes seer dette Blik ud over det, der umiddelbart viser sig for det, og seer det Vidunderlige. Det er dristigt næsten dumdristigt i Forventning, men ikke i Tillid til sig selv, det er derfor noget drømmende og bedende, ikke stolt og befalende. Hun søger det Vidunderlige uden for sig, hun vil bede, at det maa vise sig, som om det ikke stod i hendes egen Magt at fremkalde det. Dette maa forhindres, ellers faaer jeg for tidlig Overvægt over hende. Hun sagde igaar til mig, at der var noget Kongeligt i mit Væsen. Maaskee vil hun bøie sig, det gaaer aldeles ikke an. Vistnok, kjære Cordelia, er der noget Kongeligt i mit Væsen, men Du ahner ikke, hvad det er for et Rige, jeg hersker over. Det er over Stemningernes Storme. Som Æolus holder jeg dem indesluttede i min Personligheds Bjerg, og lader snart en snart en anden fare frem. Smigeren vil give hende Selvfølelse, Forskjellem mellem Mit og Dit gjøres gjeldende, Alt lægges over paa hendes Side. Til at smigre hører der stor Forsigtighed. Stundom maa man sætte sig selv meget høit, dog saaledes, at der bliver en Plads endnu høiere, stundom maa man sætte sig selv meget lavt. Det Første er det Rigtigste, naar man bevæger sig hen mod det Aandelige, det Andet er det Rigtigste, naar man bevæger sig hen mod det Erotiske. — Skylder hun mig Noget? Ingenlunde. Kunde jeg ønske det? Ingenlunde. Jeg er for meget Kjender, har for megen Forstand paa det Erotiske til slig Taabelighed. Hvis det virkelig var Tilfældet, jeg vilde af al min Magt bestræbe mig for at bringe hende til at glemme det, og dysse min egen Tanke derom i Slummer. Enhver ung Pige er i

---

Æolus] Vindenes Gud, der holdt dem indespærrede paa en Klippeø.

Forhold til sit Hjertes Labyrinth en Ariadne, hun eier den Traad, ved hvilken man kan finde Veien derigjennem, men hun eier den saaledes, at hun ikke selv veed at bruge den.

* *

Min Cordelia!

Tal — jeg adlyder, Dit Ønske er en Befaling, Din Bøn er en almægtig Besværgelse, ethvert Dit flygtigste Ønske er en Velgjerning mod mig; thi jeg adlyder Dig ikke som en tjenende Aand, som stod jeg udenfor Dig. Idet Du byder, da vorder Din Villie, og med den jeg; thi jeg er en Sjælens Forvirring, der blot venter paa et Ord af Dig.

Din Johannes.

* *

Min Cordelia!

Du veed jeg holder meget af at tale med mig selv. Jeg har i mig selv fundet den interessanteste Person i mit Bekjendtskab. Stundom har jeg frygtet for, at jeg skulde komme til at mangle Stof i disse Samtaler, nu er jeg uden Frygt, nu har jeg Dig. Jeg taler da nu og i al Evighed om Dig med mig, om den interessanteste Gjenstand med det interessanteste Menneske — ak thi jeg er kun et interessant Menneske, Du den interessanteste Gjenstand.

Din Johannes.

* *

Min Cordelia!

Du synes, det er saa kort jeg har elsket Dig, Du synes næsten at frygte for, at jeg kunde have elsket før. Der gives Haand-

---

Ariadne] Minos' Datter, der hjalp Theseus ud af Labyrinthen ved Hjælp af en Traad.

skrifter, i hvilke det lykkelige Øie strax ahner en ældre Skrift, der i Tidens Løb er bleven fortrængt af ubetydelige Taabeligheder. Ved ædsende Midler udslettes den senere Skrift, og nu staaer den ældste tydelig og klar. Saaledes har Dit Øie lært mig i mig selv at finde mig selv, jeg lader Glemsel fortære Alt, hvad der ikke handler om Dig, og da opdager jeg en urgammel, en guddommelig ung Urskrift, da opdager jeg, at min Kjærlighed til Dig er ligesaa gammel som jeg selv.

Din Johannes.

* *

Min Cordelia!

Hvor kan et Rige bestaae, der er i Strid med sig selv; hvorledes skal jeg kunne bestaae, da jeg strider med mig selv? hvorom? om Dig, for om muligt at finde Ro i den Tanke, at jeg er forelsket i Dig. Men hvorledes skal jeg finde denne Ro? Den ene af de stridende Magter vil bestandig overbevise den anden, at den dog er dybest og inderligst forelsket; i næste Øieblik vil den anden det. Ikke vilde det bekymre mig stort, dersom jeg havde Striden udenfor mig, hvis der var Nogen, der vovede at være forelsket i Dig, eller vovede at lade det være, Forbrydelsen er lige stor; men denne Strid i mit eget Indre fortærer mig, denne ene Lidenskab i sin Dobbelthed.

Din Johannes.

* *

Forsvind kun min lille Fiskerpige; skjul Dig kun mellem Træerne; tag kun Din Byrde op, det klæder Dig godt at bøie Dig, ja selv i dette Nu er det med en naturlig Gratie, Du bøier Dig ind under det Qvas, Du har samlet — at en saadan Skabning skal bære saadanne Byrder! Som en Dandserinde forraader Du Formernes Skjønhed — smal om Livet, bred om Barmen, Væxten svulmende, det maa enhver Indrollerings-Chef tilstaae. Du troer maaskee, det er Ubetydeligheder, Du synes, at de fornemme Damer ere langt skjønnere, ak mit Barn! Du veed ikke, hvor megen

---

et Rige bestaae osv.] sml. Marcus Kap. 3, 24.

Falskhed der er i Verden. Tiltræd kun Din Vandring med Din Byrde ind i den uhyre Skov, der formodentlig strækker sig mange, mange Mile ind i Landet til de blaae Bjerges Grændse. Du er maaskee ikke en virkelig Fiskerpige, men en fortryllet Prindsesse; Du tjener hos en Trold; han er grusom nok til at lade Dig hente Brænde i Skoven. Saaledes er det altid i Eventyret. Hvorfor gaaer Du ellers dybere ind i Skoven; er Du en virkelig Fiskerpige, saa skal Du jo ned til Leiet med Dit Brænde mig forbi, der staaer paa den anden Side af Veien. — Følg kun Fodstien, der slynger sig legende mellem Træerne, mit Øie finder Dig; see Dig kun om efter mig, mit Øie følger Dig; bevæge mig, det kan Du ikke, Længselen river mig ikke hen, jeg sidder rolig paa Rækværket og røger min Cigar. — Til en anden Tid — maaskee. — Ja Dit Blik er skjelmsk, naar Du saaledes vender Hovedet halvt tilbage; Din lette Gang er vinkende — ja jeg veed det, jeg fatter, hvor denne Vei fører hen — til Skovens Eensomhed, til Træernes Hvisken, til den mangfoldige Stilhed. See Himlen selv begunstiger Dig, den skjuler sig i Skyer, den mørkner Skovens Baggrund, det er som trak den Gardinerne til for os. — Farvel min smukke Fiskerpige, lev vel, Tak for Din Gunst, det var et skjønt Øieblik, en Stemning, ikke stærk nok til at bevæge mig fra min faste Plads paa Rækværket, men dog riig paa indre Bevægelse.

Da Jacob havde tinget med Laban om Betalingen for sin Tjeneste, da de vare blevne enige om, at Jacob skulde vogte de hvide Faar, og som Løn for sit Arbeide have alle de brogede, der fødtes i hans Flok, da lagde han Kjeppe i Vand-Renderne og lod Faarene see derpaa — saaledes anbringer jeg mig selv overalt for Cordelia, hendes Øie seer mig bestandig. Hende forekommer det som idel Opmærksomhed fra min Side; fra min Side derimod veed jeg, at hendes Sjæl derved taber Interessen for alt Andet, at der i hende udvikles en aandelig Concupiscents, der overalt seer mig.

*   *

Da Jacob havde tinget osv.] 1. Mosebog Kap. 30, 31 ff.

Min Cordelia!

Hvis jeg kunde glemme Dig! Er min Kjærlighed da et Hukommelsens Værk? Om Tiden end slettede Alt ud af dens Tavler, om den udslettede Hukommelsen selv, mit Forhold til Dig blev lige levende, Du var dog ikke glemt. Hvis jeg kunde glemme Dig! Hvad skulde jeg da erindre? mig selv har jeg jo glemt for at erindre Dig; hvis jeg da glemte Dig, kom jeg jo til at erindre mig selv, men i det Øieblik jeg huskede mig selv, maatte jeg jo atter erindre Dig. Hvis jeg kunde glemme Dig! Hvad vilde da skee? Man har et Billede fra Oldtiden. Det forestiller Ariadne. Hun springer op fra Leiet og seer ængstelig efter et Skib, der for fulde Seil iler bort. Ved Siden af hende staaer en Amor med en Bue uden Stræng og tørrer sine Øine. Bag hende staaer en bevinget qvindelig Figur med Hjelm paa Hovedet. Man antager i Almindelighed, at denne Figur er Nemesis. Tænk Dig dette Billede, tænk Dig det lidt forandret. Amor græder ikke og hans Bue er ikke uden Stræng; eller var Du da bleven mindre skjøn, mindre seierrig, fordi jeg var bleven afsindig. Amor smiler og spænder Buen. Nemesis staaer ikke uvirksom ved Din Side, ogsaa hun spænder Buen. Paa hiint Billede seer man i Skibet en mandlig Skikkelse, der er beskjeftiget med Arbeide. Man antager, det er Theseus. Ikke saaledes paa mit Billede. Han staaer paa Bagstavnen, han skuer længselsfuld tilbage, han breder Armene ud, han har fortrudt det, eller rettere hans Vanvid har forladt ham, men Skibet fører ham bort. Amor og Nemesis sigte begge, en Piil flyver fra hver Bue, de ramme sikkert, det seer man, man forstaaer, de ramme begge paa eet Sted i hans Hjerte til Tegn paa, at hans Kjærlighed var den Nemesis, der hævnede.

Din Johannes.

* *

Min Cordelia!

Forelsket er jeg i mig selv, siger man om mig. Det forundrer mig ikke; thi hvorledes skulde man kunne mærke, at jeg kan elske, da jeg kun elsker Dig, hvorledes skulde nogen Anden

---

et Billede fra Oldtiden] et Vægmaleri fra Herculaneum, nu i Museet i Neapel; se Nitsch, Mytholog. Wörterb. I S. 310. Theseus bortførte Ariadne, men lod hende paa Naxos.

ahne det, da jeg kun elsker Dig. Forelsket er jeg i mig selv, hvorfor? fordi jeg er forelsket i Dig; thi Dig elsker jeg, Dig alene og Alt hvad der tilhører Dig i Sandhed, og saaledes elsker jeg mig selv, fordi dette mit Jeg tilhører Dig, saa dersom jeg ophørte at elske Dig, ophørte jeg at elske mig selv. Hvad der da i Verdens profane Øine er Udtryk for den største Egoisme, det er for Dit indviede Blik Udtryk for den reneste Sympathi, hvad der i Verdens profane Øine er Udtryk for den meest prosaiske Selvopholdelse, det er for Dit helligede Syn Udtryk for den meest begeistrede Tilintetgjørelse af sig selv.

Din Johannes.

*　　　*

Hvad jeg frygtede meest for, var at den hele Udvikling skulde tage mig for lang Tid. Jeg seer imidlertid, at Cordelia gjør store Fremskridt, ja at det bliver nødvendigt for ret at holde hende i Aande, at sætte Alt i Bevægelse. Mat maa hun for Alt i Verden ikke blive før Tiden, det vil sige før den Tid, da Tiden er forbi for hende.

Naar man elsker, saa følger man ikke Landeveien. Det er kun Ægteskabet, der ligger midt paa Kongeveien. Naar man elsker og spadserer fra Nøddebo, da gaaer man ikke langs Esrom Sø, skjøndt det dog egentlig kun er en Jagtvei; men den er banet, og Elskoven baner helst selv sine Veie. Man søger dybere ind i Gribs-Skov. Og naar man saaledes vandrer Arm i Arm, da forstaaer man hinanden, da bliver det klart, som før dunkelt forlystede og smertede. Man ahner ikke, at Nogen er tilstede. — Altsaa dette deilige Bøgetræ blev Vidne til Eders Kjærlighed; under dets Krone tilstode I den første Gang. Alt erindrede I saa tydeligt, den første Gang I saaes, den første Gang, da I i Dandsen rakte hinanden Haanden, da I henad Morgenstunden skiltes ad, da I Intet vilde tilstaae Eder selv, end sige hinanden. — Det er dog skjønt nok at høre paa disse Elskovens Repetitorier. — De faldt paa Knæ under Træet, de tilsvore hinanden ubrødelig Kjærlighed, de beseglede Pagten med det første Kys. — Det er frugtbar

Stemninger, der maae bortødsles paa Cordelia. — Denne Bøg blev altsaa Vidne. O ja, et Træ er et ret passende Vidne; men det er dog for lidet. Vel mene I, at ogsaa Himlen var Vidne, men Himlen saadan uden videre er en meget abstrakt Idee. See derfor var der endnu et Vidne. — Skulde jeg reise mig op, lade dem mærke, at jeg er her? Nei, maaskee var jeg kjendt, og saa er Spillet tabt. Skulde jeg, idet de fjerne dem, reise mig op, lade dem forstaae, at der var En tilstede? Nei, det er uhensigtsmæssigt. Der skal hvile Taushed over deres Hemmelighed — saa længe jeg vil. De ere i min Magt, jeg kan splitte dem ad, naar jeg vil. Jeg er vidende om deres Hemmelighed; kun af ham eller af hende kan jeg have faaet det at vide — af hende selv, det er umuligt — altsaa af ham — det er afskyeligt — bravo! Og dog det er jo næsten Ondskab. Nu vel jeg faaer at see. Kan jeg faae et bestemt Indtryk af hende, som jeg ellers ikke kan faae, normalt, som jeg ønsker det, saa er der intet Andet for.

---

*　　　*

Min Cordelia!

Fattig er jeg — Du er min Rigdom; mørk — Du er mit Lys; jeg eier Intet, trænger til Intet. Og hvorledes skulde jeg ogsaa kunne eie Noget, det er jo en Modsigelse, at Den kan eie Noget, der ikke eier sig selv. Lykkelig er jeg som et Barn, der Intet kan og Intet maa eie. Jeg eier Intet; thi jeg tilhører kun Dig; jeg er ikke, jeg har ophørt at være, for at være Din.

Din Johannes.

*　　　*

Min Cordelia!

Min, hvad vil dette Ord betegne? ikke hvad der tilhører mig, men hvad jeg tilhører, hvad der indeholder mit hele Væsen, som forsaavidt er mit, forsaavidt som jeg tilhører det. Min Gud er jo ikke den Gud, der tilhører mig, men den Gud, hvem jeg tilhører,

og saaledes ogsaa, naar jeg siger mit Fødeland, mit Hjem, m
Kald, min Længsel, mit Haab. Hvis der før ikke havde vær
Udødelighed, da vilde denne Tanke, at jeg er Din, gjennembry
Naturens vanlige Gang.

Din Johannes.

* *

Min Cordelia!

Hvad jeg er? den beskedne Fortæller, der følger Dine Tr
umpher; den Dandser, der bøier sig ind under Dig, idet Du hæv
Dig i yndig Lethed; den Green, Du et Øieblik hviler Dig pa
naar Du er træt af at flyve; den Basstemme, der skyder sig in
under Sopranens Sværmeri for at lade det stige endnu høiere
hvad jeg er? jeg er den jordiske Tyngde, der fængsler Dig t
Jorden. Hvad er jeg da? Legeme, Masse, Jord, Støv og Ask
— Du, min Cordelia, du er Sjæl og Aand.

Din Johannes.

* *

Min Cordelia!

Kjærlighed er Alt, af den Grund har for Den, der elsker, A
ophørt at have Betydning i og for sig, og har kun Betydning v
den Fortolkning, Kjærligheden giver det. Hvis saaledes en and
Forlovet blev overbeviist om, at der var en anden Pige, han b
kymrede sig om, saa vilde han formodentlig staae der som
Forbryder og hun oprøres. Du derimod, det veed jeg, Du vil
see en Hylding i en saadan Tilstaaelse; thi at jeg skulde kun
elske en Anden, det veed Du er en Umulighed, det er min Kjærli
hed til Dig, der kaster en Afglands over hele Livet. Naar jeg
bekymrer mig om en Anden, da er det ikke for at overbevise m
om, at jeg ikke elsker hende, men kun Dig — det vilde være fo
masteligt; — men da min hele Sjæl er fuld af Dig, faaer Livet f
mig en anden Betydning, det bliver Mythe over Dig.

Din Johannes.

* *

Min Cordelia!

Min Kjærlighed fortærer mig, kun min Stemme bliver tilbage, en Stemme, der har forelsket sig i Dig, overalt tilhvisker Dig, at jeg elsker Dig. O! trætter det Dig at høre denne Stemme? Overalt omgiver den Dig; som en mangfoldig, ustadig Omfatning lægger jeg min gjennemreflekterede Sjæl om Dit rene, dybe Væsen.

Din Johannes.

*　　　　*

Min Cordelia!

Man læser i gamle Fortællinger, at en Flod forelskede sig i en Pige. Saaledes er min Sjæl som en Flod, der elsker Dig. Snart er den stille og lader Dit Billede speile sig dybt og ubevæget i sig, snart indbilder den sig, at have fanget Dit Billede, da bruser dens Bølge for at forhindre Dig fra atter at slippe bort; snart kruser den sagte sin Overflade og leger med Dit Billede, stundom har den tabt det, da bliver dens Bølge sort og fortvivlet. – Saaledes er min Sjæl: som en Flod, der har forelsket sig i Dig.

Din Johannes.

*　　　　*

Oprigtigt talt; uden at have en ualmindelig levende Indildningskraft kunde man vel tænke sig i en beqvemmere, mageigere, og især mere standsmæssig Befordring; at kjøre med en ørvebonde, det vækker kun i uegentlig Forstand Opsigt. — I en never Vending tager man imidlertid til Takke. Man gaaer et tykke ud ad Landeveien; man sætter sig op, man kjører en Miil, er møder Intet; to Miil, Alt gaaer vel; man bliver rolig og tryg; gnen tager sig virkelig bedre ud fra dette Standpunkt end sædanligt; man har næsten naaet de tre Miil — hvo skulde nu have

---

kun min Stemme bliver tilbage] som det fortælles om Nymphen Echo, r var forelsket i Narkissos.

ventet her saa langt ude ad Landeveien at møde en Kjøbenhavner? Og det er en Kjøbenhavner, det mærker De nok, det er ingen Mand fra Landet; han har en ganske egen Maade at see paa, saa bestemt, saa iagttagende, saa taxerende, og saa lidt spottende. Ja min kjære Pige, Din Stilling er ingenlunde beqvem, Du sidder jo ligesom Du sad paa en Presenteerbakke, Vognen er saa flad, at den ingen Fordybning har til Fødderne. — Men det er jo Deres egen Skyld, min Vogn er ganske til Deres Tjeneste, jeg tør tilbyde Dem en meget mindre generende Plads, forsaavidt det ikke skulde genere Dem at sidde ved min Side. I saa Fald overlader jeg Dem hele Vognen, sidder selv paa Bukken, glad over at turde føre Dem til Deres Bestemmelse. — Straahatten dækker end ikke tilstrækkeligt mod et Sideblik; det er forgjeves, De bøier Deres Hoved ned, jeg beundrer dog det skjønne Profil. — Er det ikke ærgerligt, Bonden hilser mig? men det er jo i sin Orden, at Bonden hilser en fornem Herre. — Dermed slipper De ikke, her er jo en Kro, ja en Station, og en Tørvebonde er paa sin Viis altfor gudfrygtig til ikke at skulle bede. Nu skal jeg tage mig af ham. Jeg har en ualmindelig Gave til at indtage Tørvebønder. O! maatte det lykkes mig ogsaa at kunne behage Dem. Han kan ikke modstaae mit Tilbud, og naar han har modtaget det, saa kan han ikke modstaae Virkningen deraf. Kan jeg ikke, saa kan min Tjener. — Han gaaer nu ind i Skjenkestuen, De bliver alene paa Vognen i Skuret. — Gud veed hvad det er for et Pigebarn? Skulde det være en borgerlig lille Pige, maaskee en Degne-Datter? Dersom hun er det, saa er hun af en Degnedatter at være ualmindelig smuk og ualmindelig smagfuld paaklædt. Den Degn maa have et godt Levebrød. Der falder mig Noget ind, skulde det maaskee være en lille Fuldblods-Frøken, der er kjed af at kjøre i Eqvipagen, som maaskee foretager en Fodtour ud til Landstedet, og nu tillige vil forsøge sig i et lille Eventyr. Vel muligt, Sligt er ikke uhørt. — Bonden veed ingen Ting, han er et Fæ, der kun veed at drikke. Ja ja, drik han kun, min Fa'er, det er ham vel undt. — Men hvad seer jeg, det er jo hverken mere eller mindre end Jfr. Jespersen, Hansine Jespersen, en Datter af Grossereren derinde. Ih Gud bevares, vi to kjende jo hinanden. Det var hende, jeg engang mødte i Bredgaden, hun kjørte baglænds, hun kunde ikke faae Vinduet op; jeg tog mine Briller op, og havde nu den Fornøielse at følge hende med mit Øie. Det var en meget generet Stilling, der var saa Mange i Vognen, at hun ikke kunde bevæge sig, og gjøre Anskrig turde hun formodentlig ikke. Den nuværende Stilling er nok saa generet. Vi To ere bestemte for hin-

anden, det er klart. Det skal være en romantisk lille Pige; hun er bestemt ude paa egen Haand. — Der kommer min Tjener med Tørvebonden. Han er aldeles drukken. Det er afskyeligt, det er et fordærvet Folkefærd disse Tørvebønder. Ak ja! Og dog er der endnu værre Mennesker til end Tørvebønder. — See saa, nu er De kommen net op at age. Nu bliver De selv nødt til at kjøre Hestene, det er ganske romantisk. — De refuserer mit Tilbud, De paastaaer, at De er meget godt kjørende. De bedrager mig ikke; jeg mærker nok, hvor lumsk De er. Naar De er kommen en lille Smule ud ad Veien, saa springer De af, i Skoven kan man let finde et Skjul. — Min Hest skal sadles; jeg følger til Hest. — See saa! nu er jeg færdig, nu kan De være sikker mod ethvert Overfald. — Bliv nu dog ikke saa forskrækkelig bange, saa vender jeg strax om igjen. Jeg vilde blot ængste Dem lidt og give Dem Anledning til at Deres naturlige Skjønhed maatte forhøies. De veed jo ikke af, at det er mig, der har ladet Bonden drikke fuld, og jeg har jo ikke tilladt mig et fornærmeligt Ord mod Dem. Endnu kan Alt blive godt; jeg skal nok give Sagen en saadan Vending at De kan lee ad den hele Historie. Jeg ønsker blot et lille Mellemværende med Dem; troe aldrig, at jeg overrumpler nogen Pige. Jeg er en Ven af Frihed, og hvad jeg ikke faaer frit, det bryder jeg mig aldeles ikke om. — »De vil vist selv indsee, at det ikke gaaer an, at fortsætte Reisen paa den Maade. Jeg skal selv paa Jagt, derfor er jeg til Hest. Min Vogn holder derimod forspændt i Kroen. Hvis De befaler det, saa skal den i et Øieblik indhente Dem og føre Dem hvorhen De vil. Jeg selv kan destoværre ikke have den Fornøielse at ledsage Dem, jeg er bunden ved et Jagtløfte, og de ere hellige.« — De tager derimod — Alt skal øieblikkeligt være i Orden — See nu behøver De slet ikke at være forlegen ved at see mig igjen, eller i ethvert Tilfælde ikke mere forlegen end hvad der klæder Dem godt. De kan more Dem over den hele Historie, lee lidt og tænke lidt paa mig. Mere forlanger jeg ikke. Det kunde synes Lidet; mig er det nok. Det er Begyndelsen, og jeg er især stærk i Begyndelsesgrundene.

Igaar Aftes var der et lille Selskab hos Tanten. Jeg vidste, Cordelia vilde tage sit Strikketøi frem. Deri havde jeg gjemt en lille Billet. Hun tabte den, tog den op, blev bevæget, længsels-

fuld. Saaledes bør man altid tage Situationen til Hjælp. De utroligt, hvilke Fordele man kan have deraf. En i og for sig tydelig Billet, læst under saadanne Omstændigheder, bliver hende uendelig betydelig. Mig kunde hun ikke faae i Tale; havde maget det saaledes, at jeg maatte følge en Dame hjem. maatte altsaa vente til idag. Det er altid godt for at bore trykket desto dybere ind i hendes Sjæl. Altid seer det ud, det var mig, der viste hende en Opmærksomhed; Fordelen jeg er den, at jeg overalt bliver anbragt i hendes Tanker, ov overrasker hende.

Elskoven har dog en egen Dialektik. Der var en ung l jeg engang var forelsket i. Ved Theatret i Dresden saae jeg Sommer en Skuespillerinde, der lignede hende skuffende. Af Grund ønskede jeg, hvad der ogsaa lykkedes mig, at gjøre he Bekjendtskab, og overbeviste mig nu om, at Uligheden dog temmelig stor. Idag møder jeg en Dame paa Gaden, der erin mig om hiin Skuespillerinde. Denne Historie kan blive ved længe det skal være.

Overalt omgive mine Tanker Cordelia, jeg skikker dem Engle omkring hende. Som Venus bliver i sin Vogn trukk Duer, saaledes sidder hun i sin Triumphvogn, og jeg spæ mine Tanker for som bevingede Væsener. Selv sidder hun riig som et Barn, almægtig som en Gudinde, jeg gaaer ved he Side. I Sandhed, en ung Pige er og bliver dog Naturens og Tilværelsens *Venerabile!* Det er der Ingen der bedre veed jeg. Kun Skade, at denne Herlighed varer saa kort. Hun sn til mig, hun hilser til mig, hun vinker ad mig, som var hun Søster. Et Blik erindrer hende om, at hun er min Elskede.

Elskoven har mange Positioner. Cordelia gjør gode Fı skridt. Hun sidder paa mit Skjød, hendes Arm slynger sig l og varm om min Hals; selv hviler hun ved mit Bryst, let, u legemlig Tyngde; de bløde Former berøre mig neppe; som Blomst slynger hendes yndige Skabning sig om mig, frit som Sløife. Hendes Øie skjuler sig bag sit Laag, hendes Barm er b dende hviid som Snee, saa glat, at mit Øie ikke kan hvile, vilde glide, hvis Barmen ikke bevægedes. Hvad betyder denne vægelse? er det Kjærlighed? Maaskee. Det er dens Ahnelse, d Drøm. Endnu mangler den Energi. Hun omfavner mig vidtløf som Skyen den Forklarede, løst som en Luftning, blødt som r

nfavner et Blomster; hun kysser mig ubestemt, som Himlen sser Havet, mildt og stille som Duggen kysser Blomsteret, høileligt som Havet kysser Maanens Billede.

Hendes Lidenskab vilde jeg i dette Øieblik kalde naiv Lidenab. Naar nu Vendingen er gjort, og jeg begynder for Alvor at ække mig tilbage, da vil hun opdrive Alt for virkeligt at fængsle ig. Hun har ikke andre Midler dertil end selve det Erotiske, n at dette nu vil vise sig efter en ganske anden Maalestok. et er da et Vaaben i hendes Haand, som hun svinger mod mig. g har da den reflekterede Lidenskab. Hun strider for sin egen kyld, fordi hun veed, jeg eier det Erotiske; hun strider for sin gen Skyld, for at overvinde mig. Hun trænger selv til en høiere orm af det Erotiske. Hvad jeg ved at opflamme hende lærte ende at ahne, det lærer nu min Kulde hende at fatte, men saades, at hun troer selv at opdage det. Dermed vil hun overmple mig, hun vil troe i Dristighed at have overgaaet mig, og erved at have fanget mig. Hendes Lidenskab bliver da bestemt, nergisk, sluttende, dialektisk; hendes Kys totalt, hendes Favnetag ke hiatisk. — Hos mig søger hun sin Frihed og finder den desto edre, jo fastere jeg omslutter hende. Forlovelsen brister. Naar ette er skeet, trænger hun til lidt Hvile, for at der ikke i denne ilde Tummel skal fremkomme noget Uskjønt. Hendes Lidenskab amler sig endnu engang, og hun er min.

Ligesom jeg allerede i salig Edvards Tid indirecte sørgede for endes Lecture, saa gjør jeg det nu directe. Det, jeg byder, er vad jeg anseer for den bedste Næring: Mythologi og Eventyr. og har hun sin Frihed her som overalt, jeg lytter Alt ud af ende selv. Er det der ikke iforveien, saa lægger jeg det først ind.

Naar Tjenestepigerne om Sommeren skulle i Dyrehaven, saa r det i Almindelighed en daarlig Fornøielse. De komme der kun engang om Aaret, og derfor skulle de ret have Lige deraf. Saa kulle de have Hat og Schavl paa, og vanzire dem selv paa enhver laade. Lystigheden er vild, uskjøn, lasciv. Nei da holder jeg aa Frederiksberg-Have. Søndag-Eftermiddag komme de der, og g ogsaa. Her er Alt sømmeligt og decent, Lystigheden selv illere og mere ædel. Overhovedet det Mandfolk, der ikke har

Sands for Tjenestepiger, han taber mere derved, end disse tabe. Tjenestepigernes mangfoldige Skare er virkelig den skjønneste Væbning, vi have i Danmark. Dersom jeg var Konge — jeg veed nok hvad jeg gjorde — jeg holdt ikke Revue over Linietropperne. Dersom jeg var een af Stadens 32 Mænd, jeg skulde strax andrage paa, at der nedsattes en Velfærds-Comitee, der ved Indsigt, Raad, Formaning, passende Belønninger paa enhver Maade stræbte at opmuntre Tjenestepigerne til et smagfuldt og omhyggeligt Toilet. Hvorfor skal der ødsles med Skjønhed, hvorfor skal den gaae ubemærket gjennem Livet, lad den idetmindste vise sig eengang om Ugen i den Belysning, under hvilken den tager sig ud! Men fremfor Alt Smag, Begrændsning. En Tjenestepige skal ikke see ud som en Dame, deri har Politivennen Ret, men de Grunde, dette agtede Blad angiver, ere aldeles feilagtige. Naar man da saaledes turde imødesee en ønskelig Opblomstren af Tjenestepigernes Klasse, vilde dette ikke atter virke gavnligt paa Døttrene i vore Huse? Eller er det for dristigt, naar jeg ad denne Vei øiner en Fremtid for Danmark, der i Sandhed kan kaldes mageløs. Naar det blot maatte forundes mig selv at blive samtidig med dette Gyldenaar, da kunde man med god Samvittighed anvende hele Dagen til at gaae omkring paa Gader og Stræder og fryde sig ved Øiets Lyst. Hvor sværmer min Tanke saa vidt og dristigt, saa patriotisk! men jeg er jo ogsaa her ude paa Frederiksberg, hvor Tjenestepigerne komme Søndag-Eftermiddag, og jeg med. — — — Først kommer Bønderpigerne, Haand i Haand med deres Kjærester, eller i et andet Mønster, alle Piger Haand i Haand foran, alle Karle bagefter, eller i et andet Mønster, to Piger og een Karl. Denne Skare danner Rammen, de staae gjerne eller sidde langs Træerne i den store Fiirkant foran Pavillonen. De ere sunde, friske, Farve-Modsætningerne kun lidt for stærke saavel i Huden som i Klæderne. Nu følge indenfor de jydske, fyenske Piger. Høie, ranke, lidt for stærkt byggede, deres Paaklædning lidt forvirret. Her var meget for Comiteen at gjøre. Man savner heller ikke en enkelt Repræsentant for den bornholmske Division: ferme Kokkepiger, men ikke gode at komme nær hverken i Kjøkkenet eller paa Frederiksberg, deres Væsen har noget stolt Frastødende.

Stadens 32 Mænd] den daværende Borgerrepræsentation. Politivennen] i Politievennen for 1837, 86. Hefte S. 219 ff. og 235 ff. findes et satirisk Stykke »Tjenestepigerne før og nu, Skizze af Castelli, localiseret«, hvor den moderne Tjenestepiges Dragt S. 235 angives som »Kaabe, Boa, en pyntelig Hat, graae Merinos Snørestøvler og graae Glacéhandsker«.

Deres Nærværelse er derfor ved Modsætningen ikke uden Virkning, jeg savner dem ugjerne herude, men indlader mig sjeldent med dem. — Nu følge Hjertetropperne: Nyboders-Piger. Mindre af Væxt, fyldige, svulmende, fine i Huden, muntre, glade, vevre, snaksomme, lidt coquette og fremfor Alt barhovede. Deres Paaklædning maa gjerne nærme sig til en Dames, kun to Ting er at iagttage, at de ikke have Schavl, men Tørklæde, ikke Hat paa, men høist en lille vims Kappe, helst maae de være barhovede. — — — — — See god Dag, Marie; skal jeg træffe Dem herude? Det er længe siden jeg har seet Dem. De er dog vel endnu hos Conferentsraadens? — »jo« — det er vist en meget god Condition? — »ja« — Men De er saa alene herude, har Ingen at følge med . . . ingen Kjæreste, har han maaskee ikke havt Tid idag, eller venter De ham — hvorledes, De er ikke forlovet? Det er jo umuligt. Den smukkeste Pige i Kjøbenhavn, en Pige, der tjener hos Conferentsraaden, en Pige, der er en Prydelse og et Mønster for alle Tjenestepiger, en Pige, der veed at pynte sig saa net og . . . saa riigt. Det er jo et nydeligt Lommetørklæde, De holder i Haanden, af det fineste Kammerdug . . . hvad seer jeg, med Broderi i Kanterne, jeg vedder det har kostet 10 Mk. . . . der er saamænd mangen fornem Dame, der ikke eier Magen . . . franske Handsker . . . en Silkeparaply . . . Og saadan en Pige skulde ikke være forlovet . . . Det er jo en Urimelighed. Erindrer jeg ikke meget feil, saa holdt Jens ogsaa ikke saa Lidt af Dem, De veed nok Jens, Grossererens Jens, ham paa anden Sal . . . See jeg traf rigtigt . . . hvorfor blev De da ikke forlovet, Jens var jo en smuk Karl, han havde en god Condition, maaskee var han ved Grosserens Indflydelse i Tidens Løb bleven Politibetjent eller Fyrbøder, det var ikke saa daarligt et Parti . . . De har bestemt selv Skyld, De har været for haard imod ham . . . »Nei! men jeg fik at vide, at Jens havde været forlovet eengang før med en Pige, som han slet ikke skal have behandlet kjønt.« — . . . Hvad maa jeg høre, hvem skulde have troet, at Jens var saadan en slem Krabat . . . ja de Garderkarle . . . de Garderkarle, de er ikke til at lide paa . . . . . De handlede fuldkommen rigtigt, en Pige, som De, er rigtig for god til at kastes hen til Enhver . . . De vil saamænd nok gjøre et bedre Parti, det indestaaer jeg Dem for. — — — — Hvorledes lever Frøken Juliane? jeg har ikke seet hende saa længe. Min smukke Marie kunde vist tjene mig med en eller anden Oplysning . . . fordi man selv har været ulykkelig i Kjærlighed, derfor bør man ikke være udeeltagende for Andre . . . Her er saa mange Folk . . jeg tør ikke tale med Dem derom, jeg

er bange, Nogen skulde belure mig . . . Hør blot et Øieblik, min smukke Marie . . . . . See her er Stedet, i denne skyggefulde Gang, hvor Træerne slynge sig sammen for at skjule os for Andre, her, hvor vi intet Menneske see, ingen menneskelig Røst høre, men kun en sagte Gjenlyd af Musikkens Toner . . . her tør jeg tale om min Hemmelighed . . . . Ikke sandt, hvis Jens ikke havde været et slet Menneske, saa havde Du gaaet med ham her, Arm i Arm, lyttet til Musikkens Glæde, selv nydt en endnu høiere . . . hvorfor saa bevæget — glem Du Jens . . . . . Vil Du da være uretfærdig mod mig . . . for at træffe Dig kom jeg herud . . . for at see Dig er jeg kommen til Conferentsraadens . . . Det har Du mærket . . . hver Gang det lod sig gjøre, gik jeg altid til Kjøkkendøren . . . Du skal tilhøre mig . . . der skal blive lyst fra Prædikestolen . . . imorgen Aften skal jeg forklare Dig Alt . . . op ad Kjøkkentrappen, Døren til Venstre, ligeoverfor Kjøkkendøren . . . . Farvel min smukke Marie . . . . lad Ingen mærke, at Du har seet mig herude eller talt med mig, Du veed nok min Hemmelighed. — — — Hun er virkelig deilig, der lod sig gjøre Noget ud af hende. — Naar jeg først faaer Fodfæste paa hendes Kammer, saa skal jeg nok selv lyse fra Prædikestolen. Jeg har altid søgt at udvikle den skjønne græske *αυταρκεια*, og især at gjøre en Præst overflødig.

Hvis det lod sig gjøre, at staae bagved Cordelia, idet hun modtager et Brev fra mig, kunde det interessere mig meget. Jeg vilde da lettelig overbevise mig om, hvorvidt hun i egentligste Forstand erotisk tilegner sig dem. I det Hele er og bliver Breve altid et ubetaleligt Middel til at gjøre Indtryk paa en ung Pige; det døde Bogstav har ofte langt større Indflydelse end det levende Ord. Et Brev er en hemmelighedsfuld Communication; man er Herre over Situationen, føler intet Tryk af nogen Tilstedeværende, og sit Ideal, troer jeg, vil en ung Pige helst være ganske ene med, det vil sige i enkelte Øieblikke, og netop i de Øieblikke, hvor det virker stærkest paa hendes Sind. Om end hendes Ideal har fundet et nok saa fuldstændigt Udtryk i en bestemt, elsket

αὐτάρκεια det at være sig selv nok, den stoiske Philosophis Ideal.

ıjenstand, saa er der dog Momenter, i hvilke hun føler, at der er n Overvætteshed i Idealet, som Virkeligheden ikke har. Disse tore Forsonings-Fester maae indrømmes hende; kun maa man asse paa, at benytte dem rigtigt, at hun ikke fra dem vender udıattet tilbage til Virkeligheden, men styrket. Dertil hjælpe Breve, er bevirke, at man usynlig er aandelig tilstede i disse hellige ıdvielsens Øieblikke, medens Forestillingen om, at den virkelige erson er Forfatteren af Brevet, danner en naturlig og let Overang til Virkeligheden.

Kunde jeg blive jaloux paa Cordelia? Død og Helvede ja! Og og i en anden Forstand nei! Hvis jeg nemlig saae, at om jeg ıd seirede i min Strid mod den Anden, hendes Væsen dog vilde live forstyrret, og ikke, hvad jeg ønskede — da vilde jeg opgive ende.

En gammel Philosoph har sagt, naar man nøiagtigt nedskriver lt, hvad man oplever, saa er man, inden man veed et Ord af et, Philosoph. Jeg har nu i længere Tid levet i Forbindelse ıed de Forlovedes Menighed. Nogen Frugt maa jo dog et saaınt Forhold yde. Jeg har da tænkt paa at samle Materialier til Skrift, betitlet: Bidrag til Kyssets Theori, alle ømt Elskende elliget. Det er iøvrigt mærkeligt, at der intet Skrift existerer om enne Sag. Hvis det da lykkes mig at blive færdig, vil jeg tillige hjælpe et længe følt Savn. Skulde denne Mangel i Litteraturen ıve sin Grund i at Philosopherne ikke tænke over Sligt, eller i de ikke forstaae sig paa Sligt? — Enkelte Vink vil jeg allerede ere istand til at meddele. Til et fuldstændigt Kys fordres, at det en Pige og en Mand, der ere de Handlende. Et Mandfolkeys er smagløst, eller har, hvad værre er, Afsmag. — Dernæst oer jeg, at et Kys kommer Ideen nærmere, naar en Mand kysser ı Pige end naar en Pige kysser en Mand. Hvor der i Aarenes əb er tilveiebragt Indifferents i dette Forhold, der har Kysset bt sin Betydning. Dette gjelder om det ægteskabelige Huuskys, vormed Ægtefolkene, i Mangel af Serviet, tørre hinanden om unden, idet der siges: velbekom's. — Er Afstanden i Alder meget or, saa ligger Kysset udenfor Ideen. Jeg erindrer i en Pigeskole en af Provindserne havde den ældste Classe en egen Terminus: kysse Justitsraaden, et Udtryk, hvormed de forbandt en intet indre end behagelig Forestilling. Oprindelsen til denne Terminus r følgende. Lærerinden havde en Svoger, der levede i Huset

hos hende, han havde været Justitsraad, var en ældre Mand, og tog sig nu i Kraft heraf den Frihed at ville kysse de unge Piger. — Kysset maa være Udtryk for en bestemt Lidenskab. Naar en Broder og en Søster, der ere Tvillinger, kysse hinanden, er det Kys intet rigtigt Kys. Om et Kys, der falder af i en Juleleeg, gjelder det Samme, item om et stjaalet Kys. Et Kys er en symbolsk Handling, der Intet har at betyde, naar den Følelse, den skal betegne, ikke er tilstede, og denne Følelse kan kun være tilstede under bestemte Forhold. — Vil man gjøre et Forsøg paa at inddele Kysset, saa kan man tænke sig flere Inddelings-Principer. Man kan inddele det med Hensyn til Lyden. Destoværre strækker Sproget her ikke til i Forhold til mine Iagttagelser. Jeg troer ikke, at al Verdens Sprog havde et fornødent Forraad af Onomatopoietika, for at betegne de Forskjelligheder, jeg blot i min Onkels Huus har lært at kjende. Snart er det smækkende, snart hvislende, snart klaskende, snart knaldende, snart drønende, snart fuldt, snart huult, snart som Kattun o. s. v., o. s. v. — Man kan inddele Kysset med Hensyn til Berøringen, i det tangerende Kys, eller Kysset *en passant*, og det cohærerende. — Man kan inddele det med Hensyn til Tiden i det korte og i det lange. Med Hensyn til Tiden gives der ogsaa en anden Inddeling, og denne er egentlig den eneste, der har behaget mig. Man gjør da en Forskjel mellem det første Kys og alle andre. Det, hvorpaa der her reflekteres, er incommensurabelt for det, der kommer tilsyne ved de øvrige Inddelinger, det er indifferent mod Lyden, Berøringen, Tiden i Almindelighed. Det første Kys er imidlertid qvalitativt forskjelligt fra alle andre. Det er der kun faa Mennesker der tænke paa, det var da Synd Andet end at der var Een, der tænker derover.

* *

Min Cordelia!

Et godt Svar er som et sødt Kys, siger Salomo. Du veed, jeg er slem til at spørge; jeg maa næsten høre ilde derfor. Det kommer deraf, at man ikke forstaaer, hvorom jeg spørger; thi Du

---

Salomo] Ordsprog Kap. 24, 26: Kys paa Læber giver den, som svarer med rette Ord.

og Du alene forstaaer, hvorom jeg spørger, og Du og Du alene forstaaer at svare, og Du og Du alene forstaaer at give et godt Svar; thi et godt Svar er som et sødt Kys, siger Salomo.

Din Johannes.

*   *

Der er Forskjel paa en aandelig Erotik og en jordisk Erotik. Hidtil har jeg meest søgt at udvikle den aandelige hos Cordelia. Min personlige Tilstedeværelse maa nu være en anden, ikke blot den accompagnerende Stemning, den maa være fristende. Jeg har i disse Dage bestandig forberedt mig ved at læse det bekjendte Sted i Phædrus om Elskov. Det electriserer hele mit Væsen, og er et ypperligt Præludium. Plato forstod sig dog virkelig paa Erotik.

*   *

Min Cordelia!

Latineren siger om en opmærksom Discipel, at han hænger ved Lærerens Mund. For Kjærligheden er Alt Billede, til Gjengjeld er Billedet igjen Virkelighed. Er jeg ikke en flittig, en opmærksom Discipel? Men Du siger jo ikke eet Ord.

Din Johannes.

*   *

Hvis en Anden end jeg ledede denne Udvikling, saa vilde han formodentlig være for klog til at lade sig lede. Hvis jeg vilde consulere en Indviet blandt de Forlovede, saa vilde han vel med et høit Sving i erotisk Dristighed sige: jeg søger forgjeves i disse Elskovens Positioner den Klangfigur, hvor de Elskende samtale om Deres Kjærlighed. Jeg vilde svare: Det glæder mig, at Du søger den forgjeves; thi den Figur hører slet ikke hjemme i den

---

Phædrus] Platons Phædrus Kap. 31 ff. Latineren siger] pendet ab ore magistri.

egentlige Erotiks Omfang, end ikke naar man drager det Interessante ind med. Elskoven er altfor substantiel til at lade sig nøie med Snak; de erotiske Situationer altfor betydningsfulde til at udfyldes med Snak. De ere tause, stille, i bestemte Omrids, og dog veltalende ligesom Memnons-Støttens Musik. Eros gestikulerer, taler ikke; eller forsaavidt han gjør det, er det en gaadefuld Antyden, en billedlig Musik. De erotiske Situationer ere altid enten plastiske eller maleriske; men det at To tale sammen om deres Kjærlighed, er hverken plastisk eller malerisk. De solide Forlovede begynde imidlertid stedse med slig Passiar, der da ogsaa bliver den sammenholdende Traad i deres snaksomme Ægtestand. Denne Passiar er tillige Initiativet til og Forjættelsen om, at deres Ægteskab ikke vil mangle den Medgift, Ovid omtaler: *dos est uxoria lites.* — Naar der skal tales, er det ogsaa nok, at Een taler. Manden skal tale, og derfor være i Besiddelse af nogle af de Kræfter, der vare i det Bælte, hvormed Venus bedaarede: Samtalen og det søde Smigreri, det vil sige, det insinuante. — Det følger ingenlunde, at Eros er stum, eller at det skulde være erotisk urigtigt at samtale, kun at Samtalen selv er erotisk, ikke fortabt i opbyggelige Betragtninger om Livs-Udsigter o. s. v., og at Samtalen dog egentlig ansees for en Hvile fra den erotiske Gjerning, en Tidsfordriv, ikke for det Høieste. En saadan Samtalen, en saadan *confabulatio*, er i sit Væsen ganske guddommelig, og jeg kan aldrig blive kjed af at samtale med en ung Pige. Det vil da sige, jeg kan blive kjed af den enkelte unge Pige, men aldrig af at samtale med en ung Pige. Det er for mig ligesaa stor en Umulighed som at blive træt af at aande. Det, der egentlig er det Eiendommelige ved en saadan Samtalen, er Conversationens vegetative Blomstren. Samtalen holder sig ved Jorden, har ingen egentlig Gjenstand, Tilfældigheden er Loven for dens Bevægelser — men Tusindfryd Navnet paa den selv og dens Frembringelser.

* *

Memnons-Støttens Musik] en ægyptisk Statue, som Grækerne antog for at forestille Memnon, Eos' Søn, gav om Morgenen en syngende Lyd fra sig. *dos est uxoria lites*] Hustruens Medgift er Trætter; Ovid, Ars amandi II, 155. det Bælte] Aphrodites Skjønhedsbælte, hvori der er indvirket »Længsel og gantende Tale« og »den smigrende Bøn, som endog bedaarer den Vise« (Iliaden XIV, 214 ff.). *confabulatio* Snakken sammen.

Min Cordelia!

»Min — Din« disse Ord omslutte som en Parenthes mine Breves fattige Indhold. Har Du lagt Mærke til, at Afstanden mellem dens Arme bliver kortere? O, min Cordelia! Det er dog skjønt, jo indholdsløsere Parenthesen bliver, desto betydningsfuldere bliver den.

Din Johannes.

* *

Min Cordelia!

Er en Omfavnelse en Strid?

Din Johannes.

* *

I Almindelighed forholder Cordelia sig taus. Det har altid været mig kjært. Hun er for dyb en qvindelig Natur til at plage En med Hiatus, en Talefigur, der især er Qvinden eiendommelig, og som er uundgaaelig, naar Manden, der skal danne den forudgaaende eller efterfølgende begrændsende Consonant, er ligesaa qvindelig. Stundom forraader imidlertid en enkelt kort Yttring, hvor Meget der boer i hende. Jeg er hende da behjælpelig. Det er som hvis der bag ved et Menneske, der med usikker Haand henkastede enkelte Træk til en Tegning, stod en Anden, der bestandig bragte noget Dristigt og Afrundet ud deraf. Hun overraskes selv, og dog er det som tilhørte det hende. Derfor vaager jeg over hende, over enhver tilfældig Yttring, ethvert løst henkastet Ord, og idet jeg giver hende det tilbage, er det altid blevet il noget Betydeligere, som hun baade kjender og ikke kjender.

Idag vare vi i Selskab. Vi havde ikke vexlet et Ord sammen. Man stod fra Bordet; da kom Tjeneren ind og meldte Cordelia, at der var et Bud, der ønskede at tale med hende. Dette Bud var fra mig, bragte et Brev, som indeholdt Hentydninger paa en Yttring, der var fremsat af mig over Bordet. Jeg havde vidst at faae det indblandet i den almindelige Bordconversation saaledes, at Cordelia, skjøndt hun sad langt borte fra mig, nødvendigviis maatte høre det, og misforstaae det. Herpaa var Brevet beregnet.

Var det ikke lykkedes mig at give Bordconversationen den Retning, saa havde jeg selv været tilstede til den bestemte Tid for at confiskere Brevet. Hun kom ind igjen, hun maatte lyve lidt. Sligt consoliderer den erotiske Hemmelighedsfuldhed, uden hvilken hun ikke kan gaae den Vei, der er hende anviist.

* *

Min Cordelia!

Troer Du, at Den, der lægger sit Hoved til Elverhøi, i Drømme seer Elverpigens Billede? jeg veed det ikke; men det veed jeg, naar jeg hviler mit Hoved ved Dit Bryst, og da ikke lukker mit Øie, men skuer ud over det, da seer jeg en Engels Aasyn. Troer Du, at Den, der helder sit Hoved til Elverhøi, ikke kan ligge rolig? jeg troer det ikke, men jeg veed, at naar mit Hoved bøier sig til Din Barm, da bevæges det for stærkt til at Søvnen kan nedlade sig paa mit Øie.

Din Johannes.

* *

Jacta est alea. Nu maa Vendingen gjøres. Jeg var hos hende idag, ganske hentagen af Tanken om en Idee, der aldeles beskjeftigede mig. Jeg havde hverken Øie eller Øre for hende. Ideen selv var interessant og fængslede hende. Det vilde ogsaa have været urigtigt at begynde den nye Operation med at være kold i hendes Nærværelse. Naar jeg nu er gaaet, og Tanken ikke mere beskjeftiger hende, da opdager hun let, at jeg var anderledes end jeg pleiede. Det, at hun i sin Eensomhed opdager Forandringen, gjør denne Opdagelse langt smerteligere for hende, virker langsommere, men desto mere indtrængende. Hun kan ikke strax bruse ud, og naar da Leiligheden tilbydes, har hun allerede udtænkt saa Meget, at hun ikke paa eengang kan faae det udtalt, men altid beholder et Residuum af Tvivl. Uroen stiger, Brevene

---

jacta est alea] Tærningen er kastet, skal Caesar efter Suetonius (Caesar 32) have sagt, da han gik over Rubico og dermed begyndte Borgerkrigen.

hore op, den erotiske Næring afknappes, Elskoven spottes som en Latterlighed. Maaskee gaaer hun et Øieblik med, men i Længden kan hun ikke udholde det. Hun vil nu fængsle mig ved de samme Midler, som jeg har brugt mod hende, ved det Erotiske.

Paa det Punkt, om at ophæve en Forlovelse, er enhver lille Pige en stor Casuistiker; og skjøndt der i Skolerne ikke holdes noget Cursus derover, saa veed dog alle Pigebørn ypperlig Beskeed, naar der bliver Spørgsmaal om, i hvilke Tilfælde bør en Forlovelse hæves. Dette burde egentlig være den staaende Opgave ved Skole-Examina i det sidste Aar; og skjøndt jeg ellers veed, at de Afhandlinger, man faaer i Pigeskoler, ere meget eensformige, saa er jeg vis paa, at man her ikke vilde savne Afvexling, da Problemet selv aabner en viid Mark for en Piges Skarpsindighed. Og hvorfor skal man ikke give en ung Pige Leilighed til at vise sin Skarpsindighed paa den meest glimrende Maade? Eller vil hun her ikke netop faae Leilighed til at vise, at hun er moden – til at forloves? Jeg har engang oplevet en Situation, der interesserede mig meget. I en Familie, hvor jeg stundom kom, var en Dag de Ældre ude, derimod havde Husets tvende unge Døttre samlet en Kreds af Veninder til en Formiddags-Kaffe. De vare i Alt otte, alle i den Alder mellem sexten og tyve Aar. Formodentlig have de ikke ventet noget Besøg, Pigen har vel endog havt Ordre til at negte dem hjemme. Jeg kom imidlertid ind, og mærkede tydeligt, at de bleve lidt overraskede. Gud veed, hvad saadanne otte unge Piger egentlig forhandle i et sligt høitideligt Synodal-Møde. De gifte Koner samles ogsaa stundom til lignende Møder. De foredrage da Pastoral-Theologi; især afhandles de vigtige Spørgsmaal: i hvilke Tilfælde det er rigtigst, at lade en Pige gaae alene paa Torvet, om det er rigtigst at have en Contra-Bog med Slagterne, eller at betale strax; om det er sandsynligt, at Kokkepigen har en Kjæreste, hvorledes man skal blive det Kjæreste-Commers qvit, der sinker Madlavningen. — — — Jeg fik min Plads i denne skjønne Klynge. Det var meget tidlig i Foraaret. Solen sendte nogle enkelte Straaler som Iilbud om dens Ankomst. I Værelset selv var Alt vinterligt, og netop derfor vare de enkelte Straaler saa bebudende. Kaffeen duftede paa Bordet — og nu de unge Piger selv, glade, sunde, blomstrende; overgivne, thi Angsten havde snart sat sig, og hvad var der ogsaa at frygte for, de vare jo paa en Maade mandsstærke. — Det lykkedes mig at henlede Opmærksomheden og Talen paa det Spørgsmaal, i hvilke Tilfælde en Forlovelse bør hæves. Medens mit Øie for-

lystede sig ved at flagre fra den ene Blomst til den anden i denne Kreds af Piger, forlystede sig ved at hvile snart paa en snart paa en anden Skjønhed, frydede mit ydre Øre sig ved at svælge i Nydelse af Stemmernes Musik, det indre Øre ved iagttagende at afhøre det Sagte. Et eneste Ord var mig ofte nok til at gjøre et dybt Indblik i en saadan Piges Hjerte og dets Historie. Hvor Kjærlighedens Veie dog ere forføreriske, og hvor interessant at forske, hvor langt den Enkelte er henne. Jeg pustede bestandig til, Aandrighed, Vittighed, æsthetisk Objectivitet bidrog til at gjøre Forholdet friere, og dog blev alt indenfor den strængeste Sømmeligheds Grændser. Medens vi saaledes spøgede i Samtalens lette Regioner, slumrede der en Mulighed af med et eneste Ord at bringe de gode Pigebørn i en fatal Forlegenhed. Denne Mulighed var i min Magt. Pigerne fattede den ikke, ahnede den neppe. Ved Samtalens lette Spil blev den hvert Øieblik holdt nede, ligesom Schehersad holder Dødsdommen borte ved at fortælle. — Snart ledsagede jeg Samtalen hen til det Veemodiges Grændse; snart lod jeg Kaadheden slaae sig løs; snart fristede jeg dem ud til en dialektisk Leeg. Og hvilken Materie indeholder ogsaa en større Mangfoldighed i sig, alt eftersom man seer til. Jeg bragte bestandig nye Themaer ind. — Jeg fortalte om en Pige, hvem Forældrenes Grusomhed havde tvunget til at hæve en Forlovelse. Den ulykkelige Collision bragte næsten Taarer i Øinene paa dem. — Jeg fortalte, om et Menneske, der havde hævet en Forlovelse og angivet tvende Grunde, at Pigen var for stor, og at han ikke havde ligget paa Knæ for hende, da han tilstod sin Kjærlighed. Da jeg gjorde ham den Indvending, at det dog umulig kunde ansees for tilstrækkelige Grnnde, svarede han, jo de er netop tilstrækkelige til at opnaae, hvad jeg vil; thi intet Menneske kan svare et fornuftigt Ord derpaa. — Jeg forelagde til Forsamlingens Overveielse et meget difficilt Tilfælde. En ung Pige slog op, fordi hun følte sig overbeviist om, at hun og Kjæresten ikke passede sammen. Den Elskede vilde bringe hende til Raison, ved at forsikkre, hvor høit han elskede hende, da svarede hun: enten passe vi for hinanden og der er virkelig Sympathi, og da vil Du indsee, at vi ikke passe for hinanden; eller vi passe ikke for hinanden, og da vil Du indsee, at vi ikke passe for hinanden. Det var en Fornøielse at see paa, hvorledes de unge Piger brød deres Hoveder for at fatte denne gaadefulde Tale, og dog mærkede jeg tydelig

---

Schehersad] i Tusind og en Nat.. —

at der var et Par af dem, der forstode den ypperligt; thi paa det Punkt, om at hæve en Forlovelse, er enhver ung Pige en født Casuistiker. — Ja jeg troer virkelig, det vilde være mig lettere at disputere med Fanden selv, end med en ung Pige, naar Talen er om, i hvilke Tilfælde man bør hæve en Forlovelse. —

Idag var jeg hos hende. Iilsomt, med Tankens Hast, henbøiede jeg strax Samtalen paa den samme Gjenstand, med hvilken jeg igaar havde beskjeftiget hende, idet jeg atter søgte at bringe hende i Extase. »Der var en Bemærkning, jeg allerede igaar vilde have gjort; da jeg var gaaet, faldt det mig ind!« Det lykkedes. Saalænge jeg er hos hende, finder hun Nydelse i at høre paa mig; naar jeg er gaaet, mærker hun vel, at hun er bedragen, at jeg er forandret. Paa den Maade trækker man sine Actier ud. Denne Maade er underfundig, men saare hensigtsmæssig, som alle indirecte Methoder. Hun kan godt forklare sig, at noget Saadant, som det, hvorom jeg taler, kan beskjeftige mig, ja det interesserer hende selv i Øieblikket, og dog bedrager jeg hende for det egentlige Erotiske.

Oderint, dum metuant, som om kun Frygt og Had hørte sammen, medens Frygt og Kjærlighed slet Intet havde med hinanden at gjøre, som om det ikke var Frygt, der gjorde Kjærlighed interessant? Hvad er det for en Kjærlighed, med hvilken vi omfatte Naturen, er der ikke en hemmelighedsfuld Angst og Gru i den, fordi dennes skjønne Harmoni arbeider sig frem af Lovløshed og vild Forvirring, dens Tryghed af Troløshed. Men netop denne Angst fængsler meest. Saaledes ogsaa med Kjærligheden, naar den skal være interessant. Bag ved den bør der ruge den dybe, angstfulde Nat, hvoraf Kjærlighedens Blomst springer frem. Saaledes hviler *nymphœa alba* med sit Bæger paa Vandets Overflade, medens Tanken ængstes ved at styrte sig ned i det dybe Mørke, hvor den har sin Rod — Jeg har lagt Mærke til, hun kalder mig altid: min, naar hun skriver mig til; men hun har ikke Mod til at sige det til mig. Idag bad jeg hende selv derom, saa insinuant og erotisk varmt som muligt. Hun begyndte derpaa, et ironisk Blik, kortere og hurtigere end det lader sig sige, var

---

Oderint, dum metuant] lad dem hade, naar de blot frygte, et Vers af en romersk Tragiker, som Caligula plejede at citere. *nymphaea alba* den hvide Aakande.

nok til at gjøre det umuligt for hende, uagtet min Læbe af al Magt tilskyndede hende. Denne Stemning er normal.

Hun er min. Det betroer jeg ikke Stjernerne, som Skik og Brug er, jeg seer egentlig ikke hvad denne Efterretning kan beskjeftige hine fjerne Kloder. Heller ikke betroer jeg den til noget Menneske, end ikke til Cordelia. Denne Hemmelighed beholder jeg for mig selv alene, hvisker den ligesom ind i mig selv i de hemmelighedsfuldeste Samtaler med mig selv. Den attenterede Modstand fra hendes Side var ikke synderlig stor, derimod er den erotiske Magt, hun udfolder, beundringsværdig. Hvor er hun interessant i denne dybe Lidenskabelighed, hvor er hun stor, næsten overnaturlig! Hvor er hun saa bøielig i at undgaae, saa smidig i at indsnige sig overalt, hvor hun opdager et ubefæstet Punkt! Alt er sat i Bevægelse; men i denne Elementernes Susen befinder jeg mig netop i mit Element. Og dog er hun ingenlunde selv i denne Bevægethed uskjøn, ikke sønderreven i Stemninger, ikke adsplittet i Momenter. Hun er bestandig en Anadyomene, kun at hun ikke stiger op i naiv Ynde, eller i unbefangen Ro, men bevæget af Elskovens stærke Pulsslag, medens hun dog er Eenhed og Ligevægt. Hun er fuldt erotisk rustet til Strid, hun kjemper med Øiets Piil, med Brynets Befaling, med Pandens Hemmelighedsfuldhed, med Barmens Veltalenhed, med Favnens farlige Tillokkelser, med Læbens Bøn, med Kindens Smiil, med hele Skabningens søde Længsel. Der er en Kraft i hende, en Energi, som var hun en Valkyrie, men denne erotiske Kraftfuldhed tempereres igjen ved en vis smægtende Mathed, der er udaandet over hende. — For længe maa hun ikke holdes paa denne Spidse, hvor kun Angst og Uro kan holde hende staaende, og forhindre hende fra at styrte om. I Forhold til saadanne Bevægelser vil hun snart føle, at Forlovelsen er for snever, for generende. Hun bliver selv den Fristende, der forfører mig til at gaae ud over det Almindeliges Grændse, saaledes bliver hun sig det bevidst, og det er mig Hovedsagen.

Der falder nu ikke faa Yttringer fra hendes Side, der tyde paa, at hun er træt af Forlovelsen. De gaae ikke mit Øre upaaagtede forbi, de ere min Operations Speidere i hendes Sjæl, der

---

Anadyomene] Aphrodite, der nyfødt stiger op af Havet.

give mig oplysende Vink, det er de Traad-Ender, ved hvilke jeg
spinder hende ind i min Plan.

* *

Min Cordelia!

Du klager over Forlovelsen, Du mener, at vor Kjærlighed ikke
behøver et udvortes Baand, der blot er til Hinder. Derpaa kjender
jeg strax min udmærkede Cordelia! I Sandhed jeg beundrer Dig.
Vor udvortes Forening er dog kun en Adskillelse. Endnu er der
en Mellemvæg, der fjerner os ligesom Pyramus og Thisbe. Endnu
forstyrrer Menneskenes Medviden. Kun i Modsætning er Frihed.
Naar ingen Fremmed ahner Kjærligheden, først da har den Betydning;
naar enhver Uvedkommende troer, at de Elskende hade hinanden,
først da er Kjærligheden lykkelig.

Din Johannes.

* *

Snart brydes Forlovelsens Baand. Hun selv er den, der løser
det, for om muligt ved denne Løshed at fængsle mig end stærkere,
ligesom de flagrende Lokker fængsle mere end de opbundne.
Dersom jeg hævede Forlovelsen, saa vilde jeg gaae glip af dette
erotiske Saltomortale, der er saa forførerisk at see paa og et saa
sikkert Tegn paa hendes Sjæls Dristighed. Dette er mig Hovedsagen.
Dertil kommer, at den hele Begivenhed vilde skaffe mig en
Deel ubehagelige Følger med Hensyn til andre Mennesker. Jeg
vilde blive ilde lidt, forhadt, afskyet, skjøndt med Urette; thi hvor
fordeelagtigt vilde det ikke være for Mange? Der er mangen lille
Jomfru, som, i Mangel af at være forlovet, dog altid vilde være ret
tilfreds med at have været ganske nær derved. Det er dog altid
Noget, om end, naar jeg skal være oprigtig, saare Lidet, thi naar
man saaledes har puffet sig frem for at faae Plads paa Exspectance-Listen,
saa er man netop uden Exspectance, jo høiere man
rykker op, jo længere man rykker frem, desto mindre Exspectance.

Pyramus og Thisbe] i Ovids Metamorphoser IV, 64 ff.

I Kjærlighedens Verden gjelder ikke Anciennetetsprincipet med Hensyn til Avancement og Befordring. Dertil kommer, saadan en lille Jomfru er kjed af at hensidde i uskiftet Bo, hun trænger til, at hendes Liv røres af en Begivenhed. Men hvad er da at sammenligne med en ulykkelig Kjærligheds-Historie, især naar man ved Siden deraf kan tage sig den hele Sag saa let. Man bilder altsaa sig selv og sin Næste ind, at man er med blandt de Bedragne, og da man ikke er qvalificeret til at optages i en Magdalene-Stiftelse, indlogerer man sig ved Siden deraf i Taareperserne. Man hader mig altsaa pligtskyldigst. Dertil kommer endnu en Division af dem, som en Anden heelt eller halvt eller treqvart har bedraget. Der gives i den Henseende mange Grader lige fra dem der have en Ring at beraabe sig paa, til dem, der hænge deres Hat paa et Haandtryk i en Contradands. Deres Saar oprives igjen ved den nye Smerte. Deres Had tager jeg med som en Tilgift. Men alle disse Hadere ere naturligviis ligesaa mange Krypto-Elskere til mit stakkels Hjerte. En Konge uden Land er en latterlig Figur; men en Successions-Krig mellem en Skare af Prætendenter til et Kongerige uden Land, det overgaaer selv det Latterligste. Saaledes burde jeg egentlig elskes og pleies af det smukke Kjøn som et Assistentshuus. En virkelig Forlovet, han kan dog kun sørge for Een, men en saadan vidtløftig Mulighed kan forsørge, det vil sige, saa nogenlunde forsørge saa Mange det skal være. Alt dette endelige Vrøvl bliver jeg fri for, og har tillige den Fordeel, ud efter at kunne komme til at træde op i en ganske ny Rolle. De unge Piger ville beklage mig, have Medlidenhed med mig, sukke for mig, jeg slaaer ganske ind i samme Toneart, paa den Maade kan man ogsaa fange.

Det er besynderligt nok, jeg bemærker i denne Tid med Smerte, at jeg faaer det angivende Tegn, som Horats ønsker en hver troløs Pige — en sort Tand, tilmed en Fortand. Hvor man dog kan være overtroisk. Den Tand forstyrrer mig ordentlig, jeg kan ikke godt lide nogen Hentydning dertil, det er en svag Side jeg har. Medens jeg ellers overalt er fuldt bevæbnet, kan he endogsaa den største Klodrian bibringe mig et Stød, som gaae langt dybere end han troer, naar han rører ved den Tand. Jeg gjør Alt for at faae den hvid, men forgjæves; jeg siger med Palnatoke:

Horats] Oder II, 8. Palnatoke] Oehlenschlägers Palnatoke 5. Akt 2. Scene.

jeg gnider den ved Dag, ved Nat,
Men ei jeg sletter ud den sorte Skygge.

Livet indeholder dog overordentlig meget Gaadefuldt. En saadan lille Omstændighed kan forstyrre mig mere end det farligste Angreb, den piinligste Situation. Jeg vil lade den trække ud, men det forstyrrer mit Organ og min Stemmes Magt. Dog vil jeg lade den trække ud, jeg vil lade sætte en falsk ind; den er nemlig falsk mod Verden, den sorte var falsk mod mig.

Det er en ganske ypperlig Ting, at Cordelia støder an mod en Forlovelse. Ægteskabet er og bliver dog en ærværdig Institution, om den end har det Kjedsommelige ved sig, at den strax i sin Ungdom nyder en Deel af den Ærværdighed, som Alderen forskaffer. En Forlovelse derimod er et ægte menneskeligt Paafund, og som saadant saa betydeligt og saa latterligt, at det paa den ene Side er ganske i sin Orden, at en ung Pige i Lidenskabens Hvirvel sætter sig ud derover, og dog paa den anden Side føler Betydningen deraf, føler sin Sjæls Energi som et høiere Blodsystem overalt nærværende i sig. Hvad det nu gjelder om er, at styre hende saaledes, at hun i sin dristige Flugt taber Ægteskabet og overhovedet Virkelighedens Fastland af Syne, at hendes Sjæl ligesaa meget i sin Stolthed som i sin Angst for at tabe mig, tilintetgjør en ufuldkommen menneskelig Form, for at haste til Noget, der er høiere, end det almindelige Menneskelige. I denne Henseende behøver jeg imidlertid ikke at frygte, thi hendes Gang over Livet er allerede nu saa svævende og let, at Virkeligheden allerede for en stor Deel er tabt af Sigte. Desuden er jeg jo bestandig ombord med, og kan altid spænde Seilene ud.

Qvinden er og bliver mig dog et uudtømmeligt Stof for Overveielser, en evig Overflødighed for Iagttagelser. Det Menneske, som ikke føler Trang til dette Studium, han kan for mig være hvad han vil forresten i Verden, een Ting er han ikke, han er ikke Æsthetiker. Det er netop det Herlige, det Guddommelige ved Æsthetiken, at den kun træder i Forhold til det Skjønne; den har væsentlig kun at gjøre med den skjønne Litteratur og det smukke Kjøn. Det kan fryde mig, det kan fryde mit Hjerte at tænke mig Qvindelighedens Sol udstraalende sig i en uendelig Mangfoldighed, spredende sig i en Sprogforvirring, hvor hver Enkelt har en lille Deel af Qvindelighedens hele Rigdom, dog saaledes, at det Øvrige, der findes hos hende, harmonisk danner sig om dette Punkt. I

denne Forstand er den qvindelige Skjønhed uendelig delelig. Kun maa den enkelte Deel af Skjønhed være harmonisk behersket, thi ellers virker det forstyrrende, og man kommer til at tænke paa, at Naturen har ved denne Pige tænkt paa Noget, men det blev derved. Mit Øie kan aldrig blive træt af at haste hen over denne peripheriske Mangfoldighed, disse den qvindelige Skjønheds udspredte Emanationer. Hvert enkelt Punkt har sin lille Deel og er dog fuldendt i sig, lykkelig, glad, skjøn. Hver har Sit: det muntre Smiil; det skjelmske Blik; det attraaende Øie; det hængende Hoved; det overgivne Sind; det stille Veemod; den dybe Ahnen; det varslende Tungsind; den jordiske Hjemvee; de uskriftede Rørelser; de vinkende Bryn; de spørgende Læber; den hemmelighedsfulde Pande; de besnærende Lokker; det skjulende Øienhaar; den himmelske Stolthed; den jordiske Blufærdighed; den englelige Reenhed; den lønlige Rødmen; den lette Gang; den yndige Svæven; den smægtende Holdning; den længselsfulde Drømmen; de uforklarede Sukke; den slanke Væxt; de bløde Former; den yppige Barm; de svulmende Hofter; den lille Fod; den nydelige Haand. — Hver har Sit, og den Ene ikke det, den Anden har. Naar jeg da har seet og atter seet, betragtet og atter betragtet denne Verdens Mangfoldighed, naar jeg har smilet, sukket, smigret, truet, attraaet, fristet, leet, grædt, haabet, frygtet, vundet, tabt — da lukker jeg Viften, da samler det Adspredte sig i det Ene, Delene i det Hele. Da glæder min Sjæl sig, da banker mit Hjerte, da opflammes Lidenskaben. Denne ene Pige, den eneste i hele Verden, hun maa tilhøre mig, hun maa være min. Lad saa Gud beholde Himlen, naar jeg maa beholde hende. Jeg veed vel, hvad jeg vælger, det er saa stort, at Himlen selv ikke kan være tjent med at dele saaledes, thi hvad blev der tilbage i Himlen, naar jeg beholdt hende? De troende Muhamedanere de vilde blive skuffede i deres Haab, naar de i deres Paradis omfattede blege, kraftesløse Skygger; thi varme Hjerter kunde de ikke finde, thi al Hjertets Varme var samlet i hendes Bryst; trøstesløse vilde de fortvivle, naar de fandt blege Læber, matte Øine, en ubevæget Barm, et fattigt Haandtryk, thi al Læbens Rødme og Øiets Ild og Barmens Uro og Haandtrykkets Forjættelse og Sukkets Ahnelse og Kyssets Besegling og Berøringens Skjælven og Omfavnelsens Lidenskab — Alt — Alt var forenet i hende, der paa mig ødslede med hvad der var nok for en Verden baade her og hisset. Saaledes har jeg ofte tænkt over denne Sag; men hver Gang jeg tænker saaledes, bliver jeg altid varm, fordi jeg tænker mig hende varm. Skjøndt man nu i Almindelighed antager Varme for et godt Tegn, saa følger dog deraf

ikke, at man vil indrømme min Tænkemaade det hæderlige Prædikat, at den er solid. Derfor vil jeg nu til Afvexling selv kold tænke hende kold. Jeg vil forsøge at tænke Qvinden kategorisk. Under hvilken Kategori maa hun opfattes? under Væren for Andet. Det maa imidlertid ikke tages i slet Forstand, som om den, der var for mig, tillige var for en Anden. Man maa her, som altid ved abstrakt Tænken, afholde sig fra ethvert Hensyn til Erfaring; thi ellers vilde jeg i nærværende Tilfælde paa en besynderlig Maade faae Erfaringen baade for og mod mig. Erfaringen er her som allevegne en besynderlig Person, thi dens Væsen er altid at være baade for og imod. Hun er altsaa Væren for Andet. Man skal atter her fra en anden Side ikke lade sig forstyrre af Erfaringen, som lærer, at det er sjeldent man træffer en Qvinde, der i Sandhed er Væren for Andet, da en stor Mængde i Almindelighed er slet Intet, hverken for dem selv eller for Andre. Denne Bestemmelse har hun nu tilfælleds med hele Naturen, med alt det Feminine overhovedet. Hele Naturen er saaledes blot for Andet, ikke i teleologisk Forstand, saaledes at det enkelte Led af Naturen er for et andet enkelt Led, men den hele Natur er for Andet — er for Aanden. Saaledes er det igjen med det Enkelte. Plantelivet f. Ex. udfolder i al Naivitet sine skjulte Ynder og er blot for Andet. Ligesaa er en Gaade, en Charade, en Hemmelighed, en Vocal o. s. v. blot Væren for Andet. Deraf lader det sig ogsaa forklare, hvorfor Gud, da han skabte Eva, lod en dyb Søvn falde paa Adam; thi Qvinden er Mandens Drøm. Ogsaa paa en anden Maade læres af hiin Fortælling, at Qvinden er Væren for Andet. Der siges nemlig, at Jehova tog et af Mandens Sidebeen. Havde han f. Ex. taget af Mandens Hjerne, saa var Qvinden vel vedbleven at være Væren for Andet, men Bestemmelsen var ikke, at hun skulde være et Hjernespind, men noget ganske Andet. Hun blev Kjød og Blod, men falder netop derved ind under Bestemmelsen af Natur, der væsentlig er Væren for Andet. Først ved Elskovens Berøring vaagner hun, før den Tid er hun Drøm. Dog kan man i denne Drømme-Existents adskille to Stadier; det første er det, da Elskoven drømmer om hende, det andet er det, da hun drømmer om Elskoven.

Som Væren for Andet er Qvinden betegnet ved den rene Jomfruelighed. Jomfruelighed er nemlig en Væren, der forsaavidt den er Væren for sig egentlig er en Abstraktion og kun viser sig for Andet. Det Samme ligger ogsaa i den qvindelige Uskyld. Man kan derfor sige, at Qvinden i denne Tilstand er usynlig. Der

existerede, som bekjendt, heller intet Billede af Vesta, den Gudinde, der nærmest betegnede den egentlige Jomfruelighed. Denne Existents er nemlig æsthetisk nidkjær paa sig selv, ligesom Jehova ethisk, og vil ikke, at der maa existere noget Billede eller vel endog nogen Forestilling om den. Det er denne Modsigelse, at det, der er for Andet, ikke er, og ligesom først bliver synligt ved det Andet. I logisk Henseende er denne Modsigelse ganske i sin Orden, og Den, der forstaaer at tænke logisk, vil ikke forstyrres af den, men glæde sig over den. Den der derimod tænker ulogisk, han vil indbilde sig, at det, der er Væren for Andet, er i den endelige Forstand, som man kan sige om en enkelt Ting, der er Noget for mig.

Denne Qvindens Væren (Ordet Existents siger allerede for meget, thi hun bestaaer ikke ud af sig selv) betegnes rigtigt som Ynde, et Udtryk, der erindrer om det vegetative Liv; hun er som en Blomst, som Digterne gjerne sige, og selv det Aandelige i hende er paa en vegetativ Maade tilstede. Hun ligger ganske i Naturbestemmelse og er desaarsag kun æsthetisk fri. I dybere Forstand bliver hun først fri ved Manden, og derfor hedder det: at frie, og derfor frier Manden. Naar han frier rigtigt, saa kan der ikke være Spørgsmaal om noget Valg. Qvinden vælger vel, men dersom denne Vælgen tænkes som Resultatet af en lang Overveielse, saa er en saadan Vælgen uqvindelig. Derfor er det vanærende at faae en Kurv, fordi det paagjeldende Individ har sat sig selv for høit, har villet gjøre en Anden fri, uden at formaae det. — I dette Forhold ligger en dyb Ironi. Det, der er for Andet, faaer Udseende af at være det Prædominerende: Manden frier, Qvinden vælger. Qvinden er efter sit Begreb den Overvundne, Manden efter sit Begreb Seierherre, og dog bøier Seierherren sig for det Beseirede, og dog er det ganske naturligt, og det er blot Tølperagtighed, Dumhed og Mangel paa erotisk Sands at sætte sig ud over, hvad der umiddelbart giver sig saaledes. Det har ogsaa en dybere Grund. Qvinden er nemlig Substants, Manden er Reflexion. Hun vælger derfor heller ikke uden Videre, men Manden frier, hun vælger. Men Mandens Frien er en Spørgen, hendes Vælgen egentlig kun Svar paa et Spørgsmaal. I en vis Forstand er Manden Mere end Qvinden, i en anden Forstand uendelig meget Mindre.

---

intet Billede af Vesta] efter Ovids Udsagn (Fasti VI, 292); sml. Nitsch, Mythol. Wörterb. II S. 622. Existents kommer af *ex* udaf og *sisto* stiller (mig).

Denne Væren for Andet er den rene Jomfruelighed. Gjør den et Forsøg paa, selv at være i Forhold til en anden Væren, der er Væren for den, saa viser Modsætningen sig i den absolute Knibskhed, men denne Modsætning viser tillige, at Qvindens egentlige Væren er Væren for Andet. Den diametrale Modsætning til den absolute Hengivelse er den absolute Knibskhed, der i omvendt Forstand er usynlig som den Abstraction, hvorimod Alt bryder sig, uden at Abstraktionen derfor faaer Liv. Qvindeligheden antager nu Charakteer af den abstrakte Grusomhed, der er den karrikerende Spidse af den egentlige jomfruelige Sprödigkeit. En Mand kan aldrig være saa grusom som en Qvinde. Raadfører man sig med Mythologier, Eventyr, Folkesagn, saa vil man finde dette bestyrket. Skal der beskrives et Naturprincip, der i sin Ubarmhjertighed ingen Grændse kjender, saa er det et jomfrueligt Væsen. Eller man forfærdes ved at læse om en Pige, der urørt lader sine Beilere sætte Livet til, saaledes som man saa ofte læser derom i alle Folkeslags Eventyr. En Blaubart dræber alle de Piger, han har elsket, i Bryllupsnatten, men han har ikke sin Glæde af at dræbe dem, tvertimod, Glæden er gaaet forud, deri ligger Concretionen, det er ikke en Grusomhed for Grusomhedens egen Skyld. En Don Juan forfører dem og løber fra dem, men han har slet ingen Glæde af at løbe bort fra dem, men vel af at forføre dem; det er altsaa ingenlunde denne abstrakte Grusomhed.

Saaledes seer jeg, jo mere jeg overveier den Sag, at min Praxis er i fuldkommen Harmoni med min Theori. Den Overbeviisning har nemlig min Praxis altid været imprægneret af, at Qvinden væsentlig er Væren for Andet. Derfor har Øieblikket her saa uendelig meget at betyde; thi Væren for Andet er altid Øieblikkets Sag. Der kan gaae længere eller kortere Tid, inden Øieblikket kommer, men saasnart det er kommet, saa antager det, der oprindelig var Væren for Andet, en relativ Væren, og dermed er det forbi. Vel veed jeg, at Ægtemændene tale Noget om, at Qvinden ogsaa i en anden Forstand er Væren for Andet, hun er Alt for dem for hele Livet. Det maa man nu holde Ægtemændene tilgode. Egentlig troer jeg, at det er Noget, de bilde hinanden gjensidig ind. Enhver Stand har i Almindelighed her i Livet visse conventionelle Skikke og især visse conventionelle Løgne. Deriblandt maa denne Skipperefterretning regnes. At forstaae sig paa Øieblikket, det er ikke saa let en Sag, og Den, som misforstaaer det, faaer naturligviis en saadan Kjedsommelighed for hele Livet. Øieblikket er Alt, og i Øieblikket er Qvinden Alt, Conseqventserne forstaaer jeg ikke. Deriblandt er ogsaa den Conseqvents at faae Børn. Nu bilder jeg

mig ind, at jeg er en temmelig conseqvent Tænker, men om jeg saa blev gal, er jeg ikke Mand for at tænke den Conseqvents, jeg forstaaer den slet ikke, til Sligt maa der en Ægtemand til.

Igaar besøgte Cordelia og jeg en Familie paa deres Sommerværelser. Selskabet opholdt sig for det Meste i Haven, hvor man fordrev Tiden med allehaande legemlige Øvelser. Blandt Andet blev der ogsaa spillet Ring. Jeg benyttede Leiligheden, da en anden Herre, der havde spillet med Cordelia, var gaaet bort, til at afløse ham. Hvilken Rigdom af Ynde udfoldede hun ikke, endnu mere forførerisk ved Legens forskjønnende Anstrengelse! Hvilken yndig Harmoni i Bevægelsernes Selvmodsigelse! Hvor let var hun — som Dands over Enge! hvor kraftfuld, dog uden at behøve Modstand, skuffende indtil Ligevægten forklarede Alt, hvor dithyrambisk var ikke hendes Optræden, hvor udfordrende hendes Blik. Spillet selv havde naturligviis en særlig Interesse for mig. Cordelia syntes ikke opmærksom derpaa. En Allusion af mig til en af de Tilstedeværende om den smukke Skik at vexle Ringe slog som et Lyn ned i hendes Sjæl. En høiere Belysning hvilede fra dette Øieblik over den hele Situation, en dybere Betydning imprægnerede den, en høiere Energi gjennemglødede hende. Jeg holdt begge Ringene paa min Stok, jeg standsede et Øieblik, vexlede et Par Ord med de Omkringstaaende. Hun forstod denne Pause. Jeg kastede atter Ringene til hende. Lidt efter greb hun dem begge paa sin Stok. Hun kastede dem som af Vanvare begge to lodret iveiret paa eengang, saa det var mig umuligt at gribe dem. Dette Kast blev ledsaget med et Blik fuldt af ubegrændset Forvovenhed. Man fortæller om en fransk Soldat, der havde gjort Felttoget med i Rusland, at hans Been formedelst Koldbrand blev sat af. I samme Øieblik, som den smertefulde Operation var overstaaet, greb han Benet i Fodbladet, kastede det i Veiret og raabte: *vive l'empereur*. Med et saadant Blik kastede hun, selv skjønnere end nogensinde før, begge Ringe i Veiret og sagde ved sig selv: leve Elskoven. Jeg fandt det imidlertid ikke raadeligt at lade hende løbe løbsk i denne Stemning, eller at lade hende ene med den, af Frygt for den Mathed, der saa ofte følger ovenpaa. Jeg forholdt mig derfor ganske roligt og tvang hende ved Hjælp af de Omgivendes Tilstedeværelse til at vedblive at spille, som om jeg Intet havde bemærket. En saadan Adfærd giver hende blot mere Elasticitet.

Dersom man i vor Tid kunde vente nogen Sympathi for saadanne Undersøgelser, saa vilde jeg udsætte det Priisspørgsmaal: Hvo er, æsthetisk tænkt, meest blufærdig, en ung Pige eller en

ung Kone, den uvidende eller den vidende, hvem tør man indrømme meest Frihed? Men Sligt beskjeftiger ikke vor alvorlige Tid. I Grækenland vilde en saadan Undersøgelse have vakt almindelig Opmærksomhed, hele Staten var kommen i Bevægelse, især de unge Piger og de unge Koner. Det vil man i vor Tid ikke troe, men man vil i vor Tid heller ikke troe, om man fortalte den bekjendte Strid, der blev ført imellem to græske Piger, og den høist grundige Undersøgelse, den gav Anledning til; thi i Grækenland behandlede man ikke slige Problemer løst og letsindigt; og dog veed Enhver, at Venus bærer et Tilnavn i Anledning af denne Strid, og at Enhver beundrer det Billede af Venus, der har foreviget hende. En gift Kone har to Afsnit af sit Liv, i hvilke hun er interessant, den allerførste Ungdom, og langt om længe igjen, naar hun er bleven saare meget ældre. Men hun har tillige, det maa man ikke negte hende, et Øieblik, hvor hun er endnu yndigere end en ung Pige, indgyder endnu mere Ærbødighed; men det er et Øieblik, som sjelden forekommer i Livet, det er et Billede for Phantasien, som ikke behøver at sees i Livet, og som maaskee aldrig sees. Jeg tænker mig hende da sund, blomstrende, yppig udviklet, hun holder et Barn paa sin Arm, hvorpaa hele hendes Opmærksomhed er vendt, i hvis Beskuelse hun er fortabt. Det er et Billede, som man maa kalde det Yndigste, Menneskelivet har at opvise, det er en Natur-Mythe, som derfor kun maa sees kunstnerisk, ikke i Virkeligheden. Der maa heller ikke være flere Figurer paa Billedet, ingen Omgivelse, det forstyrrer blot. Forføier man sig saaledes hen i vore Kirker, saa kan man jo ofte faae Leilighed til at see en Moder træde op med sit Barn paa Armen. Fraseet nu det foruroligende Barneskrig, fraseet den ængstende Tanke om Forældrenes Forventninger for den Lilles Fremtid begrundede paa dette Barneskrig, saa er allerede Omgivelsen saa forstyrrende, at om end alt Andet var fuldkomment, Virkningen dog var tabt. Man seer Faderen, det er en stor Feil, da det hæver det Mythiske, det Fortryllende, man seer — *horrenda refero* — Faddernes alvorlige Chor, og man seer — slet Intet. Forestillet som et Billede for Phantasien er det det Yndigste af Alt. Jeg mangler ikke Kjækhed

---

der blev ført mellem to græske Piger] om, hvem af dem der havde den mest velskabte Bag. I den Anledning blev der anlagt et Tempel for Aphrodite med Tilnavnet Kallipygos (med smuk Bag); se Nitsch. Mythol. Wörterb. I S. 444. En Statue af Aphrodite Kallipygos findes i Museet i Neapel. *horrenda refero* det er grueligt at berette.

og Raskhed, ikke Dumdristighed nok til at vove et Angreb — men hvis jeg i Virkeligheden saae et saadant Billede, jeg var afvæbnet.

Hvor Cordelia beskjeftiger mig! Og dog er Tiden snart forbi, min Sjæl fordrer altid Foryngelse. Jeg hører allerede ligesom fjernt Hanen gale. Hun hører det maaskee ogsaa, men hun troer, det er Morgenen, den forkynder. — Hvorfor er dog en ung Pige saa smuk og hvorfor varer det saa kort? Jeg kunde blive ganske melancholsk ved denne Tanke, og dog, det vedkommer jo ikke mig. Nyd, passiar ikke. De Folk, der gjøre Profession af slige Overveielser, nyde i Almindelighed slet ikke. Imidlertid kan det ikke skade, at Tanken herom kommer frem; thi denne Veemod, ikke paa egne men paa Andres Vegne, gjør En i Almindelighed lidt mere mandig skjøn. Et Veemod, der dæmrer som et Taageslør skuffende over den mandlige Styrke, hører med til det mandlig-Erotiske. Hertil svarer hos Qvinden en vis Tungsindighed. — Naar en Pige først har hengivet sig aldeles, saa er det Hele forbi. Endnu bestandig nærmer jeg mig til en ung Pige med en vis Angst, mit Hjerte banker, fordi jeg føler den evige Magt, der ligger i hendes Væsen. Ligeoverfor en Kone er det aldrig faldet mig ind. Den Smule Modstand, man ved Hjælp af Kunst søger at gjøre, er Intet. Det er, som om man vilde sige, at den gifte Kones Kappe skulde imponere mere end den unge Piges ubedækkede Hoved. Derfor har Diana altid været mit Ideal. Denne rene Jomfruelighed. denne absolute Knibskhed har altid beskjeftiget mig meget. Men medens hun altid har occuperet min Opmærksomhed, har jeg tillige altid havt et ondt Øie til hende. Jeg antager nemlig, at hun egentlig slet ikke har fortjent alle de Lovpriisninger over hendes Jomfruelighed, som hun har indhøstet. Hun vidste nemlig, at hendes Spil i Livet ligger i hendes Jomfruelighed, derfor bevares den. Dertil kommer, at jeg i en philologisk Afkrog af Verden har hørt mumle om, at hun havde en Forestilling om de forfærdelige Fødselssmerter, hendes Moder havde gjennemgaaet. Dette har afskrækket hende og deri kan jeg ikke fortænke Diana, jeg siger nemlig med Euripides: jeg vil hellere tre Gange gaae i Krig end eengang føde Børn. I Diana kunde jeg nu egentlig ikke forelske mig, men jeg negter ikke, jeg gav meget for en Samtale med hende, for hvad jeg vilde kalde en retskaffens Conversation. Til alskens Gjækkeri maatte hun netop egne sig. Min gode Diana har

---

Diana] sml. Noten S. 48. Euripides] Medea Vers 250 ff.

aabenbart paa en eller anden Maade en Viden i sig, der gjør hende langt mindre naiv selv end Venus. Ikke brød jeg mig om at belure hende i Badet, ingenlunde, men jeg vilde belure hende ved mine Spørgsmaal. Hvis jeg listede mig til et Stævnemøde, hvor jeg frygtede for min Seier, da vilde jeg forberede mig og bevæbne mig, sætte alle Erotikens Aander i Bevægelse ved at samtale med hende. —

Det har ofte været Gjenstand for min Betragtning, hvilken Situation, hvilket Øieblik der vel maatte ansees for det meest forføreriske. Svaret herpaa beroer naturligviis paa, hvad man attraaer og hvorledes man attraaer og hvorledes man er udviklet. Jeg holder paa Bryllupsdagen, og især paa et bestemt Øieblik. Naar hun da staaer smykket som Brud, og al hendes Pragt dog blegner for hendes Skjønhed, og hun selv atter blegner, naar Blodet standser, naar Barmen hviler, naar Blikket famler, naar Foden vakler, naar Møen skjælver, naar Frugten modnes; naar Himlen opløfter hende, naar Alvoren styrker hende, naar Forjættelsen bærer hende, naar Bønnen velsigner hende, naar Myrthen bekrandsèr hende; naar Hjertet bæver, naar Øiet fæster sig mod Jorden, naar hun skjuler sig i sig selv, naar hun ikke tilhører Verden for at tilhøre den ganske; naar Barmen bølger, naar Skabningen sukker, naar Stemmen svigter, naar Taaren zittrer, før Gaaden forklares, naar Faklen tændes, naar Brudgommen venter — da er Øieblikket der. Snart er det for silde. Der er kun eet Trin tilbage, men dette er netop nok til et Feiltrin. Dette Øieblik gjør selv en ubetydelig Pige betydelig, selv en lille Zerline bliver en Gjenstand. Alt maa være samlet, det meest Modsatte forenet i Øieblikket, mangler der Noget, især en af Hoved-Modsætningerne, saa taber strax Situationen en Deel af det Forførende. Der er et bekjendt Kobberstykke. Det forestiller et Skriftebarn. Hun seer saa ung og saa uskyldig ud, at man næsten paa hendes og Skriftefaderens Vegne kommer i Forlegenhed, hvad hun egentlig kan have at skrifte. Hun løfter Sløret en Smule i Veiret og seer ud i Verden, som søgte hun Noget, hun maaskee ved en senere Anledning kunde faae Leilighed til at skrifte, og det forstaaer sig, det er jo heller ikke mere end Skyldighed af Omsorg for — Skriftefaderen. Situationen er ret forførerisk, og da hun er den eneste Figur paa Stykket, saa er der jo Intet til Hinder for at tænke Kirken, hvori det Hele foregaaer, saa rummelig, at der godt kan prædike flere og høist forskjellige Prædikanter paa eengang. Situationen er ret forførerisk, og jeg har Intet imod at lade mig anbringe i Baggrunden,

især dersom Pigebarnet Intet har derimod. Imidlertid bliver det dog altid en høist underordnet Situation, thi Pigen synes i begge Retninger dog kun at være Barn, og altsaa maa der Tid til, før Øieblikket kommer.

Har jeg nu i mit Forhold til Cordelia bestandig været min Pagt tro? Det vil sige, min Pagt med det Æsthetiske; thi det er det, der gjør mig stærk, at jeg bestandig har Ideen paa min Side. Det er en Hemmelighed ligesom Samsons Haar, som ingen Dalila skal fravriste mig. Slet og ret at bedrage en Pige, det vil jeg vist ikke have Udholdenhed til; men det, at Ideen er med i Bevægelse, at det er i dens Tjeneste jeg handler, til dens Tjeneste jeg helliger mig, det giver mig Strenghed mod mig selv, Afholdenhed fra enhver forbuden Nydelse. Er det Interessante altid blevet bevaret? Ja, det tør jeg sige frit og aabent i denne hemmelige Samtale. Forlovelsen selv var det Interessante netop derved, at den ikke gav det, man i Almindelighed forstaaer ved det Interessante. Den bevarede det Interessante netop derved, at den ydre Tilsyneladelse var i Modsigelse med det indre Liv. Havde jeg været hemmelig forbunden med hende, saa havde det kun været interessant i første Potents. Dette er derimod det Interessante i anden Potents, og derfor for hende først det Interessante. Forlovelsen brister, men derved, at hun selv hæver den, for at svinge sig op i en høiere Sphære. Saaledes skal det være; dette er nemlig den Form af det Interessante, der meest vil beskjeftige hende.

d. 16. Sept.

Baandet brast, længselsfuld, stærk, dristig, guddommelig, flyver hun som en Fugl, der nu først faaer Lov at udfolde sin Vingestrækning. Flyv, Fugl, flyv! I Sandhed, hvis denne kongelige Flugt var en Fjernelse fra mig, det vilde smerte mig, uendeligt dybt. Som hvis Pygmalions Elskede atter var bleven til Steen, saaledes vilde det være for mig. Let har jeg gjort hende, let som en Tanke, og nu skulde denne min Tanke ikke tilhøre mig! Det vilde være til at fortvivle over. Et Øieblik før, det vilde ikke have beskjeftiget mig, et Øieblik senere, det skal ikke bekymre mig;

Pygmalions Elskede] Pygmalion var en græsk Billedhugger, der forelskede sig i sit eget Værk og opnaaede den Gunst af Guderne, at Statuen blev levende.

men nu — nu — dette Nu, der er en Evighed for mig. Men hun flyver ikke bort fra mig. Flyv da, Fugl, flyv, løft Dig stolt paa Din Vinge, glid hen gjennem Luftens bløde Rige, snart er jeg hos Dig, snart skjuler jeg mig med Dig i den dybe Eensomhed!

Tanten blev noget frapperet af denne Efterretning. Imidlertid er hun for frittænkende til at ville tvinge Cordelia, omendskjøndt jeg deels for at dysse hende endnu mere i Søvn, deels for at gjække Cordelia lidt, har gjort nogle Forsøg paa at faae hende til at interessere sig for mig. Hun viser mig forøvrigt megen Deeltagelse, hun ahner ikke, med hvor megen Grund jeg kan frabede mig al Deeltagelse.

Hun har faaet Tilladelse af Tanten til at tage nogen Tid paa Landet, hun skal besøge en Familie. Det træffer sig meget heldigt, at hun ikke strax kan hengive sig til Stemningens Overvætteshed. Hun holdes da endnu nogen Tid spændt ved allehaande Modstand udenfra. En svag Communication vedligeholder jeg med hende ved Hjælp af Breve, saaledes grønnes vort Forhold atter. Hun maa nu paa enhver Maade gjøres stærk, især er det bedst at lade hende gjøre et Par Sving i excentrisk Foragt for Mennesker og for det Almindelige. Naar da Dagen til hendes Afreise kommer, da møder en paalidelig Karl som Kudsk. Udenfor Porten slutter min høitbetroede Tjener sig til. Han følger med til Bestemmelsesstedet og forbliver hos hende, til hendes Opvartning og Assistence i nødvendigt Fald. Næst mig selv kjender jeg Ingen, der er bedre skikket hertil end Johan. Selv har jeg indrettet Alt derude saa smagfuldt som muligt. Intet fattes, der paa nogen Maade kan tjene til at bedaare hendes Sjæl og at berolige den i en yppig Velværen.

* *

Min Cordelia!

Endnu have de enkelte Familiers Brandraab ikke forenet sig i et almindeligt capitolinsk Byskrigs Forvirring. Enkelte Soloer har Du formodentlig allerede maattet døie. Tænk Dig den hele Forsamling af Theevandsknægte og Kaffemadamer; tænk Dig en

---

capitolinsk] hentyder til Gæssene, hvis Skrig vækkede Besætningen paa Capitolium, da Gallerne var ved at overrumple det.

Dame at have Forsædet, der danner et værdigt Sidestykke til hiin udødelige Præsident Lars hos Claudius, og Du har et Billede af og en Forestilling om og en Maalestok for hvad Du har tabt og hos hvem: gode Menneskers Omdømme.

Hermed følger det berømte Kobber, der forestiller Præsident Lars. Særskilt har jeg ikke kunnet faae det at kjøbe, jeg har derfor kjøbt hele Claudius, revet det ud og kastet det Øvrige bort; thi hvorledes skulde jeg vove at besvære Dig med en Gave, som ingen Betydning har for Dig i dette Øieblik, hvorledes skulde jeg ikke opbyde Alt for at tilveiebringe, hvad der blot eet Øieblik kunde være Dig behageligt; hvorledes skulde jeg tillade, at der blandede sig Mere ind i en Situation end hvad der tilhører den? En saadan Vidtløftighed har Naturen og det i Livets endelige Forhold trælbundne Menneske, men Du, min Cordelia, Du vil i Din Frihed hade den.

Din Johannes.

* *

Foraaret er dog den skjønneste Tid at forelske sig i, Eftersommeren den skjønneste at være ved sit Ønskes Maal. Der ligger i Eftersommeren en Veemod, som ganske svarer til den Bevægelse, hvormed Tanken om et Ønskes Opfyldelse gjennemstrømmer En. Idag har jeg selv været ude paa det Landsted, hvor om nogle Dage Cordelia vil finde en Omgivelse, der harmonerer med hendes Sjæl. Selv ønsker jeg ikke at deeltage i hendes Overraskelse og Glæde derover, slige erotiske Pointer vilde blot svække hendes Sjæl. Naar hun derimod er ene dermed, da vil hun hendrømme deri, overalt vil hun see Hentydninger, Vink, en fortryllet Verden, men Alt dette vilde tabe sin Betydning, hvis jeg stod ved hendes Side, det vilde bringe hende til at glemme, at for os er det Tidsmoment, hvor noget Saadant nydt i Fælledsskab havde Betydning, tilbagelagt. Denne Omgivelse maa ikke narkotisk hilde hendes

---

Claudius] Asmus omnia sua secum portans oder Sämmtliche Werke des Wandsbecker Bothen (ɔ: Matthias Claudius) I—II S. 131 findes der et komisk Billede af »Der President Lars« foran et parodisk Stykke: Eine Disputation zwischen den Herren W. und X. und einem Fremden über Hrn. Pastor Alberti »Anleitung zum Gespräch über die Religion« und über Hrn. Pastor Goeze »Text am 5ten Sonntage nach Epiphanias«, unter Vorsitz des Hrn. Lars Hochedeln.

Sjæl, men bestandig lade den stige op deraf, idet hun overseer den som en Leeg, der Intet har at betyde i Sammenligning med hvad der skal komme. Selv agter jeg i disse Dage, som endnu ere tilbage, at besøge dette Sted oftere, for at holde mig i Stemning.

* *

Min Cordelia!

Nu kalder jeg Dig i Sandhed min, intet udvortes Tegn erindrer mig om min Besiddelse. — Snart kalder jeg Dig i Sandhed min. Og naar jeg da holder Dig fast omsluttet i mine Arme, naar Du indfletter mig i Dit Favnetag, da behøve vi ingen Ring til at minde os om, at vi tilhøre hinanden, thi er ikke denne Omfavnelse en Ring, der er Mere end en Betegnelse. Og jo fastere denne Ring slutter sig om os, jo uadskilleligere den knytter os sammen, desto større Frihed, thi Din Frihed bestaaer i at være min, som min i at være Din.

Din Johannes.

* *

* *

Min Cordelia!

Alpheus forelskede sig paa Jagten i Nymphen Arethusa. Hun vilde ikke bønhøre ham, men flygtede bestandig for ham, indtil hun paa Øen Ortygia blev forvandlet til en Kilde. Derover sørgede Alpheus saa meget, at han blev forvandlet til en Flod i Elis i Peloponnes. Sin Kjærlighed forglemte han imidlertid ikke, men forenede sig under Havet med hiin Kilde. Er Forvandlingernes Tid forbi? Svar: Er Elskovens Tid forbi? Hvormed skulde jeg sammenligne Din rene, dybe Sjæl, der ingen Forbindelse har med Verden, uden med en Kilde? Og har jeg ikke sagt Dig, at jeg er

---

Alpheus] se Nitsch, Mytholog. Wörterb. I S. 143. Ortygia er den Ø, hvorpaa den ældste Del af Syrakus laa.

som en Flod, der har forelsket sig? Og styrter jeg mig ikke nu, da vi ere adskilte, under Havet, for at forenes med Dig? Under Havet der mødes vi atter, thi først i dette Dyb høre vi ret sammen.

Din Johannes.

* *

* *

Min Cordelia!

Snart, snart er Du min. Naar da Solen lukker sit speidende Øie, naar Historien er forbi og Mytherne begynde, da kaster jeg ikke blot min Kappe om mig, men jeg kaster Natten som en Kappe over mig, og iler til Dig og lytter for at finde Dig, ikke efter Fodtrin, men efter Hjertebanken.

Din Johannes.

* *

I disse Dage, hvor jeg ikke personlig, naar jeg vil, kan være tilstede hos hende, har den Tanke foruroliget mig, om det noget Øieblik skulde falde hende ind at tænke paa Fremtiden. Hidtil er det aldrig faldet hende ind, dertil har jeg for godt vidst, æsthetisk at bedøve hende. Der kan ikke tænkes noget mere Uerotisk end denne Passiar om Fremtiden, som da væsentlig har sin Grund i, at man Intet har at udfylde den nærværende Tid med. Naar jeg blot er tilstede, da frygter jeg heller ikke for Sligt, jeg skal vel bringe hende til at glemme baade Tid og Evighed. Forstaaer man ikke i den Grad at sætte sig i Rapport til en Piges Sjæl, saa skal man aldrig indlade sig paa at ville bedaare, thi saa vil det være umuligt at undgaae de to Skjær, Spørgsmaal om Fremtid og Katechisation over Troen. Det er derfor ganske i sin Orden, at Grethe i Faust holder en saadan lille Examination over ham, da

---

Grethe i Faust] se Noten S. 183.

'aust har brugt den Uforsigtighed at vende Ridderen ud, og mod
t saadant Angreb er en Pige altid bevæbnet.

Nu troer jeg, Alt er bragt i Orden til hendes Modtagelse; hun
skal ikke mangle Leilighed til at beundre min Hukommelse, eller
rettere, hun skal ikke faae Tid til at beundre den. Intet er glemt,
der kunde have nogen Betydning for hende, og derimod er der
Intet anbragt, der slet og ret kunde erindre om mig; medens jeg
dog overalt er usynlig tilstede. Virkningen vil imidlertid for en
stor Deel afhænge af, hvorledes hun kommer til at see det første
Gang. I den Henseende har min Tjener modtaget de nøiagtigste
Instruxer, og han er paa sin Viis en fuldendt Virtuos. Han veed
tilfældigt og skjødesløst at henkaste en Bemærkning, naar han
faaer Ordre dertil; han veed at være uvidende, kort, han er mig
ubetalelig. — Beliggenheden er som hun kunde ønske sig den.
Sidder man midt inde i Værelset, saa seer man til begge Sider
bort over enhver Forgrund, man har til begge Sider den uendelige
Horizont, man er ene i Luftens vide Hav. Træder man nærmere
hen til en Række af Vinduer, da hvælver fjernt i Horizonten en
Skov sig som en Krands, begrændser og indeslutter. Saaledes skal
det være. Hvad elsker Elskov? — et Indelukke; var ikke Paradiset
selv et indelukket Sted, en Hauge mod Østen? — Men den slutter
sig for tæt om En, denne Ring — man træder nærmere til Vinduet,
en stille Indsø dølger sig ydmygt mellem den højere Omgivelse —
ved Kanten ligger der en Baad. Et Suk af Hjertets Fylde, et Pust
af Tankens Uro — den løsner sig fra sin Befæstning, den glider
hen over Søens Flade, sagte bevæget af unævnelig Længsels milde
Luftning; man forsvinder i Skovens hemmelighedsfulde Eensomhed,
vugget af Søens Flade, der drømmer om Skovens dybe Mørke. —
Man vender sig til den anden Side, da udbreder sig Havet for Øiet,
som Intet standser, forfulgt af Tanken, som Intet opholder. — Hvad
elsker Elskov? Uendelighed. — Hvad frygter Elskov? — Grændse.
— — Indenfor den store Sal ligger et mindre Værelse eller rettere
et Cabinet, thi hvad hiint Værelse i det Wahlske Huus stod paa
Overgangen til at være, det er dette. Ligheden er skuffende. Et
Tæppe, flettet af Vidier, bedække Gulvet, foran Sophaen staaer et
lille Theebord, en Lampe derpaa, Magen til den der hjemme. Alt
er det Samme, kun pragtfuldere. Denne Forandring tør jeg vel
tillade mig med Værelset. I Salen staaer et Fortepiano, et meget
simpelt, men det minder om det Fortepiano, der fandtes hos Jansens. Det er opslaaet. Paa Nodestolen ligger den lille svenske

Arie opslaaet. Døren ud til Entreen staaer paa Klem. Hun kommer ind ad den Dør i Baggrunden, derom er Johan instrueret. Da falder hendes Øie paa eengang ind i Cabinettet og paa Fortepianoet, Erindringen vaagner i hendes Sjæl, i samme Øieblik lukker Johan Døren op. — Illusionen er fuldstændig. Hun træder ind i Cabinettet. Hun er tilfreds, det er jeg overbeviist om. Idet hendes Blik falder paa Bordet, seer hun en Bog; i samme Nu tager Johan den, som for at lægge den tilside, idet han tilfældigt føier til: den har Herren vist glemt, da han var herude imorges. Deraf faaer hun nu for det Første at vide, at jeg allerede imorges har været derude, dernæst vil hun see Bogen. Det er en tydsk Oversættelse af det bekjendte Skrift af Apuleius: Amor og Psyche. Det er intet Digterværk, men det skal det heller ikke være; thi det er altid en Fornærmelse mod en ung Pige at byde hende et egentligt Digterværk, som om hun i et saadant Øieblik ikke selv var digterisk nok til at indsuge den Poesi, der umiddelbart skjuler sig i det Faktiske, og som ikke først er fortæret af en Andens Tanke. Det tænker man i Almindelighed ikke paa, og dog er det saa. — Hun vil læse denne Bog, dermed er Hensigten opnaaet. — Idet hun lukker den op paa det Sted, hvor der sidst er læst i den, da vil hun finde en lille Myrthegreen, hun vil tillige finde, at den har lidt Mere at betyde end at være et Bogmærke.

* *

Min Cordelia!

Hvad Frygt?! Naar vi holde sammen, da ere vi stærke, stærkere end Verden, stærkere end Guderne selv. Du veed, der levede engang en Slægt paa Jorden, der vel var Mennesker, men som hver var sig selv nok, ikke kjendte Elskovens inderlige Forening. Dog vare de mægtige, saa mægtige, at de vilde storme Himlen. Jupiter frygtede dem, og deelte dem saaledes, at af Een blev To, en Mand og en Qvinde. Hænder det nu stundom, at hvad der engang har været forenet, igjen sammenføies i Kjærlighed, da er en saadan Forening stærkere end Jupiter; de ere da ikke blot saa

---

Apuleius] sml. Noten S. 16. en Slægt paa Jorden] sigter til Aristophanes' Tale i Platons Symposion Kap. 14—15.

stærke, som den Enkelte var, men endnu stærkere, thi Kjærlighedens Forening er en endnu høiere.

Din Johannes.

* *

d. 24. Sept.

Natten er stille — Klokken er tre Qvarteer til Tolv — Jægeren ved Porten blæser sin Velsignelse ud over Landet, det gjenlyder fra Blegdammen — han træder indenfor Porten — han blæser atter, det gjenlyder endnu fjernere fra. — Alt sover i Fred, kun ikke Elskoven. Saa reiser Eder da, Elskovens hemmelige Magter, samler Eder i dette Bryst! Natten er taus — en eensom Fugl afbryder denne Taushed med sit Skrig og sit Vingeslag, idet den stryger langs den duggede Mark ned ad Glaciens Skraaning; ogsaa den iler vel til et Stævnemøde — *accipio omen!* — Hvor er hele Naturen saa ominøs! jeg tager Varsel af Fuglenes Flugt, af deres Skrig, af Fiskenes overgivne Slag mod Vandets Overflade, af deres Forsvinden under Dybet, af et fjernt Hundeglam, af en Vogns fjerne Raslen, af Fodtrin, der gjenlyde langt borte fra. Ikke seer jeg Spøgelser i denne Nattetime, ikke seer jeg det, som har været, men det, som skal komme, i Søens Barm, i Duggens Kys, i Taagen, som udbreder sig over Jorden og skjuler dens frugtbare Omfavnelse. Alt er Billede, jeg selv er en Mythe om mig selv, thi er det ikke ligesom en Mythe, at jeg iler til dette Møde? Hvo jeg er, gjør Intet til Sagen; alt Endeligt og Timeligt er glemt, kun det Evige bliver tilbage, Elskovens Magt, dens Længsel, dens Salighed. — Hvor er min Sjæl saa stemt som en spændt Bue, hvor ligge Tankerne tilrede som Pile i mit Kogger, ikke giftige og dog ret istand til at blande sig med Blodet. Hvor er min Sjæl kraftig, sund, glad, nærværende som en Gud. — — Af Naturen var hun skjøn. Jeg takker Dig, vidunderlige Natur! Som en Moder har Du vaaget over hende. Hav Tak for Din Omhu! Uforvansket var hun. Jeg takker Eder, I Mennesker, hvem hun skyldte det. Hendes Udvikling det var mit Værk — snart nyder jeg min Løn. — Hvor Meget har jeg ikke samlet i dette ene Øieblik, som nu forestaaer. Død og Helvede, hvis jeg gik Glip deraf! —

---

accipio omen jeg modtager Varslet.

Endnu seer jeg ikke min Vogn. — Jeg hører et Pidskesmæld, det er min Kudsk. — Kjør til paa Liv og Død, om saa Hestene styrtede, kun ikke eet Secund før vi ere paa Stedet.

d. 25. Sept.

Hvorfor kan en saadan Nat ikke vare længere? Kunde Alektryon forglemme sig, hvorfor kan da Solen ikke være medlidende nok dertil? Dog nu er det forbi, og jeg ønsker aldrig mere at see hende. Naar en Pige har bortgivet Alt, da er hun svag, da har hun tabt Alt; thi Uskyld er hos Manden et negativt Moment, hos Qvinden er det hendes Væsens Gehalt. Nu er al Modstand umulig, og kun saa længe den er til, er det skjønt at elske, naar den er ophørt, er det Svaghed og Vane. Jeg ønsker ikke at mindes om mit Forhold til hende; hun har tabt Duften, og de Tider ere forbi, da en Pige af Smerte over sin troløse Elsker forvandles til en Heliotrop. Afskeed vil jeg ikke tage med hende; Intet er mig modbydeligere end Qvindegraad og Qvindebønner, der forandre Alt og dog egentlig ikke have Noget at betyde. Jeg har elsket hende; men fra nu af kan hun ikke mere beskjeftige min Sjæl. Hvis jeg var en Gud, da vilde jeg gjøre for hende, hvad Neptun gjorde for en Nymphe, forvandle hende til en Mand.

Det var dog virkelig værd at vide, om man ikke skulde være istand til saaledes at digte sig ud af en Pige, at man kunde gjøre hende saa stolt, at hun bildte sig ind, at det var hende, der var kjed af Forholdet. Det kunde blive et ret interessant Efterspil, der i og for sig kunde have psychologisk Interesse og ved Siden deraf berige En med mange erotiske Iagttagelser.

Alektryon] Ares' Ven, skulde holde Vagt under Ares' og Aphrodites Stevnemøde, men faldt i Søvn, saaat de blev overraskede af Solguden og Hephaistos; se Nitsch, Mythol. Wörterb. I S. 137. forvandles til en Heliotrop] som det skete med Klytie, da Solguden var bleven hende utro; se Nitsch, Mythol. Wörterb. I S. 535. gjorde for en Nymphe] Thessalerinden Kainis blev af sin Elsker Poseidon forvandlet til en Mand (Kaineus); se Nitsch, Mythol. Wörterb. I S. 444.

INDHOLD.

TEXTKRITISK ANHANG.

Foruden første (A) og anden Udgave (B) er benyttet Manucriptet til første Udgave, der dels er skrevet af S. K. selv (M), dels f en Afskriver (M^a, sml. Efterl. Pap. 1833—1843 S. 435), det af . K. selv rettede Exemplar af første Udgave, hvorefter anden Udave er trykt (M^2), et Par Ark (2, 3 og 5) af første Correctur paa nden Udgave (K), samt ved alle tvivlsomme Steder S. K.'s egenændige Concept (C). Anden Udgaves Retskrivning, der afviger tydeligt fra førstes, er gjennemgaaende bibeholdt (i Henhold til 2), selv hvor den er inconsequent. Hvor liden Vægt S. K. lagde a Nøjagtighed i denne Henseende, fremgaar af følgende. Fra 101 L. 6 findes i A oftere *Elvira* ved Siden af *Elvire;* i M^2 er t nogle Gange rettet til *Elvire,* men Rettelsen er atter udvisket. n sin Interpunction udtaler S. K. sig i Efterl. Pap. 1847—1848 28 ff.; Rettelserne i M^2 stræber kjendeligt at gjennemføre de der lviklede Principer, som ogsaa i Tvivlstilfælde er fulgt i denne dgave.

I det følgende er alle ikke helt uvæsentlige Afvigelser fra B givne saaledes, at den optagne Læsemaade med Angivelse af Side Linie staar foran], derpaa Signaturen for den optagne Læseaades Kilde(r), saa B's Læsemaade. Enkelte Steder er anført ikke ptagne Læsemaader, som maaske er at foretrække, da B er mmelig skødesløst trykt.

S. **12** L. **15** Pligter,] MA, Pligter B. S. **16, 4** göttlich,] MA, ttlich B. S. **20, 4** synligt] MA, synlig B. S. **23, 35** mig] MA, ed B. S. **24, 22** lykkelige] MA, ulykkelige B. S. **25, 5** fremedt] M^2K *(der var trykt* fremmet), fremmed MAB. S. **35, 32** sse] M^aA, disse B. S. **45, 35** dem,] A, dem M^aB. S. **47, 9** r] M^aB, der B. **34** mig] M^aA, sig B. S. **49, 21** Udelukkede] ^{a}A, Udelukkende B. S. **52, 5** sublimerede] A, pretionsfulde C

(Plads ladt aaben i Mª), sublimere B. **36** Aanden, eller at det falder udenfor Aanden. Naar det Umiddelbare, aandelig bestemmet, bestemmes saaledes, at det falder ind under] CMª, *mangler i* AB. **S. 55, 14** forførereriske] Mª, forføriske AB. **S. 57, 18** vaagner,] MªA, vaagner B. **S. 61, 13** Umusikalske] Umusicalske Mª, Musikalske AB. **14** enkelte dybt] C, enkelt dybt MªAB. **S. 63, 30** Pamina] Tamina C, Tamino MªAB. Papagena] MªA, Papageno B. **S. 66, 14** de foregaaende Stadier] Mª, det foregaaende Stadium AB. **S. 67, 40** for To: O!] AB, for To O C, for tusind D ..... Mª. **S. 72, 28** Lenore] MªA, Leonore B. **32** optegnet] C, optaget MªAB. **S. 73, 1** har] *mangler i* C, er MªAB. **22** det] MªA, dette B. **23** det] MªA, dette B. **32** Liv,] MªA, Liv B. **S. 74, 18** vilde] MªA, vil B. **25** skal,] MªA, skal B. **29** Princip —,] M², Princip Mª, Princip — AB. **S. 75, 20** den] MªA, det B. **S. 76, 14** egentlig] MªA, egentlige B. **S. 77, 8** kort] MªA, stort B. **S. 82, 26** Ordet,] MªA, Ordet B. **S. 84, 28** dybere] MªA, dybeste B. **31** deres] MªA, dens B. **S. 85, 36** distingvere] M², distinguere MªA, destingvere B. **S. 87, 4** Livsforholdes] MªA, Livsforholdets B. **16** uimodstaaligt] B, *bør rettes til* uimodstaaeligt *(saal.* MªM²A). **S. 91, 5** ogsaa] MªA, og B. **7** Kallebostrand] MªA, Kallebodstrand B. **S. 93, 30** her] Mª, *mangler i* A *(sidst i en Linie)* B. **S. 98, 6** Eenhed] Mª, Eenhed, AB. **S. 102, 10** Dramaet] Mª, Drama AB. **S. 106, 7** den] MªM²AB *og sidst i en Linie* C; *der bør vistnok læses:* den anden. **S. 108, 19** Operaen,] MªC, Operaen; AB. **S. 109, 26** episke] MªA, Episke B. **31** høre V.] Mª, hører V. AB. **S. 117, 18** vilde, at] MªM²CAB, *der bør vistnok læses*: vilde oversee, at *ell. lign.* **S. 121, 4** er,] MªA, *mangler i* B. **S. 122, 16** det] Mª, den AB. **21** egentlig] Mª, egenlig AB. **S. 127, 3** videre] MªA, videre her B. **10** subjectivt] Mª, subjectiv AB. **S. 130, 2** da] MªA, at B. **S. 131, 33** Angstens] Mª, Angsten AB. **S. 133, 8** Skjæbne] MªA, Skjebne B. **S. 134, 11** vor] Mª, var AB. **S. 136, 1** den u.] MªA, dens u. B. **S. 137, 6** Substants,] MªA, Substants B. **26** Her er] Mª, Her AB. **S. 138, 25** har] MªA, var B. **S. 139, 21** selv] MªA, saa B. **S. 147, 23** sig,] Mª, sig AB. selskabelig,] Mª, selskabelig A *(sidst i en Linie)* B. **S. 148, 7** reflekterede] reflecterede M, reflekterende AB. **S. 150, 13** reflekterede] A, reflecterede MªC, levende B. **S. 151, 33** stolte] Mª, stolt AB. **S. 152, 1** saare] C, saa MªAB. **S. 158, 15** ikke] MªA, *mangler i* B. Tilfældet,] MªA, Tilfældet B. **S. 159, 23** vel] MªA, *mangler i* B. **S. 161, 12** Musikkens] MªA, Musikens B. **S. 164, 1** Ja, han var en] C, Han var ingen MªAB. **S. 170, 21** sig] B, sig atter MªA. **S. 174, 9** nyere] MªA, nye B. **S. 175, 6**

det er] M^aA, der er B. **22** jeg] B, jeg her M^aA. S. **176, 9** saare] C, saa M^aAB. S. **178, 2** mit] M^aA, mig B. **3** jeg u.] M^aA, mig u. B. **24** havt] M^aA, *mangler i* B. **38** ind] C, ned M^aAB. S. **185, 10** forførerishe] M^a, forføriske AB. S. **194, 21** Forestillinger] AB, Forestillingen M^a. S. **197, 38** havt] A, haft M^a, *mangler i* B. S. **198, 36** ulykkelige] M^a, ulykkelig AB. S. **203, 6** Hæderstitel] MA, Hæderstittel B. **30** Edikke] MA, Eddikke B. S. **207, 26** dette] M^aA, det B. S. **209, 36** da vilde] M^aA, vilde da B. S. **210, 30** , saa] CM^a, som AB. **33** halvt] M^aA, halv B. S. **211, 31** han,] M^a, han AB. S. **214, 36** tidligste] M^aA, tidligere B. S. **216, 2** Belysning] M^aA, Betydning B. S. **217, 42** , der] M^aA, der B. S. **218, 1** strax] AB, strængt C, strengt M^a. **33** Redakteurernes] M^aA, Redakteurens B. **35** Menneske] M^aA, Mennesker B. S. **221, 12** Attention] M^aA, Attension B. S. **222, 18** skiltes] M^a, *der bør læses* skilles (AB, skilles nu C). S. **223, 18** har han] M^aA, han har B. S. **224, 8** Charles's] A, Charles' M^a, Charles B. **20** til] M^aA, en B. S. **226, 13** ret] M^a, let AB. S. **239, 14** han] M^aA, hun B. S. **242, 5** noget endnu] M^aA, endnu noget B. S. **243, 25** Charles's] Charles' M^a, Charles AB. S. **246, 20** saa] M^a, som AB. Baggrunden] M^a, Baggrunden, AB. S. **249, 18** bidrage] M^aA, bidrager B. S. **250, 12** Øiet op,] M^a, Øiet, og AB. S. **258, 16** Kjedsommelighed] M^aA, Kjedsommeligheden B. **36** fremskynder] MA, forkynder B. S. **259, 2** noget] MA, meget B. Istedenfor] MA, Istedetfor B. **21** jeg ikke] MA, jeg B. **22** vare] MA, ere B. **25** Rigmænd vilde] MA, R. ville B. S. **266, 30** kunstneriske] MAB, *der skal vistnok staa* kunstnerisk. S. **267, 2** , og] M, og AB. **28** vel] M, ret AB. S. **269, 29** Theorier] M, Theorien AB. S. **272, 1** Noget] M, Nogen AB. S. **277, 4** Øine] MA, Øie B. S. **279, 36** mon] M, *mangler i* AB. S. **280, 8** Territorium] C, Teritorium MAB. S. **284, 24** det] MA, *mangler i* B. S. **287, 8** skjøn] MA, skiøn B. **21** Dem] A, dem B. S. **288, 16** ei] M, ikke C, *mangler i* AB. **42** en to] CM, en, to AB. S. **289, 4** Kjæreste?] M, Kjæreste AB. S. **290, 12** behageligt] MA, ubehageligt B. **33** skjuler] M, skjule AB *(maaske at optage)*. **36** Dem] A, dem B. S. **292, 5** til] MA, *mangler i* B. **9** derhjemme] MA, der hjemme B. **13** dog maaskee] MA, maaskee dog B. **15** dog] MA, *mangler i* B. **21** De] MA, de B. S. **294, 42** Begyndelsen, og] MA, Begyndelsen og B. S. **295, 4** ellers] M, ellers, AB. **7** havde jeg] MA, jeg havde B. **11** gjenkjende] MA, gjenkiende B. S. **296, 3** Ahnelse] MA, Anelse B. **16** Forliebelsens] MA, Forlibelsens B. S. **301, 11** aabenbart] M, aabenbar AB. S. **303, 37** hviid] MA, hvid B. S. **304, 18** dette]

MªA, det B. **36** Spidse,] Mª, Spidse AB. **38** muligt,] MªA, muligt B. S. **213, 19** det] MªA, der B. S. **316, 24** indesluttede] Mª, **indsluttede** AB. S. **321, 32** direct] MªA, direkt B. **33** lidt] MªA, *mangler i* B. S. **322, 17** er for] MªA, er B. S. **325, 8** hvert] MA, hver B. **40** sandt,] M, sandt AB *(at optage)*. S. **327, 6** flyer] MA, flyver B. **22** Kjærligheds-Kaabe] C, Kjærlighedens-Kaabe MAB. **34** Tugtemester,] M, Tugtemester A *(sidst i en Linie)* B. S. **330, 20** Spil] MA, Speil B. S. **334** over Lin. **11**: d. **14** M, *mangler i* A *(øverst paa en Side)* B. S. **335, 40** kunne] MA, kunde B. S. **336, 11** anholde] M, anholder AB. S. **342, 25** hjemlig] MA, hjertelig B. S. **347, 17** Lidenskabens] M, Lidenskabers AB. S. **350, 19** De] A, de B. S. **351, 20** Tanke] MA, Tanker B. **24** altsaa] M, ogsaa AB. **32** , som] MA, som B. S. **352, 5** ahne] MA, ane B. **29** hun er] B, hun MA. S. **353, 27** enten] A, nu enten M, ikke B. S. **355, 6** Intet overraskede mig] M, *mangler i* AB. S. **363, 27** men] MA, *mangler i* B. S. **364, 12** brydes Forholdet af] C, bryder Forholdet MAB *(maaske at optage)*. **19** til Dagligstuen] MA, *mangler i* B. **23** vel] MA, *mangler i* B. S. **366, 24** let] M, let, AB. **29** der] MA, dog B. S. **367, 21** tidlig] M², tidligt MAB. S. **369, 29** Indrollerings-Chef] M, Indrollerings Chef AB. S. **370, 30** Interessen] M, Interesse AB. S. **376, 8** til Deres] A, til deres B. **14** Profil. —] MA, Profil. B. S. **377, 12** færdig,] MA, færdig B. **32** tænke] M, tænk AB. S. **378, 14** ogsaa] MA, *mangler i* B. S. **383, 28** Kys er] MA, Kys, er B. S. **386, 12** og] M, *mangler i* AB. S. **387, 24** til] MA, *mangler i* B. S. **389, 1** en] MA, *mangler i* B. **28** vigtige] M, vigtigste AB. S. **390, 10** friere,] M, friere A *(sidst i en Linie)* B. S. **391, 27** ruge] MA, ruge, B. S. **392, 20** kjemper] M²B, kæmper MA. S. **395, 36** en] MªA, *mangler i* B. S. **397, 23** Væren MªA, en Væren B. **31** netop derved] MªA, derved netop B. S. **398, 10** er] MªA, er B. S. **400, 3** til Sligt] MªA, thi Sligt B. **17** Tilstedeværende] MªA, Tilstædeværende B. S. **401, 19** yppig] Mª, yppig, AB. S. **404, 25** 16.] MA, 16 B. S. **405, 6** fritænkende] MªA, fritænkende B. S. **406, 19** Veemod,] MªA, Veemod B. S. **408, 15** falde] Mª, faldet AB. S. **409, 31** Uendelighed] MªA, Uendelighed, B. S. **411, 12** duggede] MªA, dukkede B.

ØREN KIERKEGAARDS
SAMLEDE VÆRKER

UDGIVNE AF

A. B. DRACHMANN, J. L. HEIBERG OG H. O. LANGE

II. BIND

ENTEN—ELLER, 2. DEL

KJØBENHAVN
YLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL & SØN)
TRYKT HOS J. JØRGENSEN & CO. (M. A. HANNOVER)
1901

ENTEN–ELLER.

ET LIVS-FRAGMENT,

UDGIVET

AF

VICTOR EREMITA.

ANDEN DEEL,

INDEHOLDENDE B.'S PAPIRER,

BREVE TIL A.

Les grandes passions sont solitaires, et les transporter au désert, c'est les rendre à leur empire.

Chateaubriand.

KJØBENHAVN 1843.

FAAES HOS UNIVERSITETSBOGHANDLER C. A. REITZEL.

TRYKT I BIANCO LUNO'S BOGTRYKKERI.

Chateaubriand] Atala (Paris 1844) S. 57.

ÆGTESKABETS ÆSTHETISKE GYLDIGHED.

Min Ven!

De Linier, Dit Øie her først falder paa, ere skrevne sidst. Hensigten med dem er endnu engang at gjøre et Forsøg paa at tvinge den udførligere Undersøgelse, der herved tilstilles Dig, ind i et Brevs Form. Disse Linier svare da til de sidste Linier og danne tilsammen en Convolut og antyde saaledes paa en udvortes Maade, hvad indvortes Beviser paa mange Maader ville overtyde Dig om, at det er et Brev, Du læser. Denne Tanke, at det var et Brev, jeg skrev til Dig, har jeg ikke villet opgive, deels fordi min Tid ikke har tilladt den omhyggeligere Udarbeidelse, en Afhandling kræver, deels fordi jeg nødig vilde gaae Glip af den Leilighed til mere formanende og indtrængende at tiltale Dig, som Brevformen medfører. Du er altfor dreven i den Kunst, ganske i Almindelighed at kunne tale om Alt uden at lade Dig personligt berøre deraf, til at jeg skulde friste Dig ved at sætte Din dialektiske Kraft i Bevægelse. Du veed nok, hvorledes Propheten Nathan bar sig ad med Kong David, da han vel vilde forstaae Lignelsen, Propheten havde fremsat, men ikke vilde forstaae, at den gjaldt ham. Nathan tilføiede da for en Forsigtigheds Skyld: Du est Manden, Herre Konge. Saaledes har jeg ogsaa bestandig søgt at minde Dig om, at det er Dig, der tales om, og Dig der tales til. Jeg tvivler derfor ingenlunde paa, at Du stadigt under Læsningen vil faae det Indtryk, at det er et Brev Du læser, om ogsaa den Omstændighed skulde forstyrre Dig, at Papirets Format ikke svarer dertil. Som Embedsmand har jeg den Skik at skrive paa hele Ark, maaskee kan det have sin gode Side, hvis det kunde bidrage

---

Propheten Nathan] 2. Samuels Bog Kap. 12, 7.

til, at min Skrivelse i Dine Øine fik en vis Officialitet. Brevet, som Du da herved modtager, er temmelig stort; skulde det prøves paa Postvæsenets Vægt, vilde det blive et dyrt Brev, paa en fiin Kritiks Guldvægt vilde det maaskee vise sig saare ubetydeligt. Jeg vil derfor bede Dig ikke at bruge nogen af disse Vægter, Postvæsenets ikke, thi Du modtager det ikke til videre Befordring, men som Depositum; Kritikens ikke, da jeg nødig ønskede at see Dig gjøre Dig skyldig i saa grov og saa usympathetisk en Misforstaaelse.

* * *

Dersom noget andet Menneske end Du fik denne Undersøgelse at see, saa vilde den vist forekomme ham høist besynderlig og overflødig; han vilde maaskee, hvis han var en gift Mand, med en vis Familiefader-Gemytlighed udbryde: ja Ægteskabet det er Livets Æsthetik; hvis han var et ungt Menneske vilde han maaskee noget uklart og ureflekteret istemme: ja Kjærlighed, Du er Livets Æsthetik; men begge vilde ikke kunne begribe, hvorledes det kunde falde mig ind at ville redde Ægteskabets æsthetiske Anseelse. Ja jeg vilde formodentlig, istedetfor at gjøre mig fortjent af virkelige og af vordende Ægtemænd, snarere gjøre mig mistænkt; thi Den, der forsvarer, han anklager. Og det vilde jeg have Dig at takke for; thi jeg har aldrig tvivlet derom, Dig, hvem jeg tiltrods for alle Dine Bizarrerier elsker som en Søn, som en Broder, som en Ven, elsker med en æsthetisk Kjærlighed, fordi det engang maaskee vil lykkes Dig at finde et Centrum for Dine excentriske Bevægelser; elsker for Din Heftigheds Skyld, for Dine Lidenskabers Skyld, for Dine Svagheders Skyld; elsker med en religieus Kjærligheds Frygt og Bæven, fordi jeg seer Afveiene, og fordi Du er mig noget ganske Andet end et Phænomen. Ja naar jeg saaledes seer Dig gjøre Sidespring, seer Dig steile som en vild Hest, styrte Dig bagover og atter storme frem, saa, ja saa afholder jeg mig fra alle pædagogiske Usselheder, men jeg tænker paa en utilkjørt Hest, og seer ogsaa den Haand, der holder Tømmen, seer svære Skjebners Svøbe løftet over Dit Hoved. Og dog naar da endelig denne Undersøgelse kommer Dig tilhænde, saa vil Du maaskee sige, ja det er unegtelig en uhyre Opgave, han har sat sig, men lad os nu ogsaa see, hvorledes han har løst den. Maaskee taler jeg for mildt til Dig, maaskee taaler jeg for meget af Dig, jeg burde maaskee mere benyttet den Myndighed, jeg til-

trods for Din Stolthed har over Dig, eller jeg burde maaskee slet ikke indlade mig med Dig om denne Materie; thi Du er dog i mange Maader et fordærveligt Menneske, og jo mere man indlader sig med Dig, jo galere bliver det. Du er saaledes ingen Fjende af Ægteskabet, men Du misbruger Dit ironiske Blik og Din sarkastiske Spydighed til at spotte det. Jeg vil i den Henseende gjerne indrømme Dig, at Du ikke fægter i Luften, at Du rammer sikkert, og at Du har megen Observation, men jeg vil tillige sige, at dette maaskee er Din Feil. Dit Liv vil gaae op i lutter Tilløb til at leve. Du vil formodentlig svare, at det dog altid er bedre end at fare paa Trivialitetens Jernbane og atomistisk fortabe sig i det sociale Livs Mylder. Man kan som sagt ikke sige, at Du hader Ægteskabet; thi Din Tanke har vist egentlig aldrig endnu naaet det, idetmindste ikke uden for at skandalisere Dig derover; og saa maa Du tilgive mig, saa antager jeg, at Du ikke har gjennemtænkt Sagen. Det Du holder af, er den første Forliebelse. Du veed at nedsænke og skjule Dig i en drømmende, elskovsdrukken *clairvoyance*. Du omspinder Dig selv ligesom heel og holden med det fineste Spindelvæv, og nu sidder Du paa Luur. Men Du er ikke et Barn, ikke en vaagnende Bevidsthed, og Dit Blik har derfor noget Andet at betyde; men dermed er Du tilfreds. Du elsker det Tilfældige. Et Smiil af en smuk Pige i en interessant Situation, et attraperet Øiekast, det er det, Du jager efter, det er et Motiv for Din ørkesløse Phantasi. Du, som altid gjør Dig saa stor af at være Observateur, Du maa finde Dig i, at Du selv til Vederlag bliver Gjenstand for Iagttagelse. Jeg vil erindre Dig om et Tilfælde. En ung smuk Pige, som Du tilfældigviis (thi dette maa naturligviis udhæves, Du kjendte hverken hendes Stand, Navn, Alder, o. s. v.) sad ved Siden af ved et Spisebord, var for knibsk til at ville skjenke Dig et Øiekast. Du var et Øieblik raadvild, om det var blot Sprødigkeit, eller om der ikke blandede sig lidt Forlegenhed deri, der rigtig belyst kunde vise hende i en interessant Situation. Hun sad ligeoverfor et Speil, i hvilket Du kunde see hende. Hun kastede et undseeligt Blik derover, uden at ahne, at Dit Øie allerede havde taget Bolig der, hun rødmede, da Dit Øie mødte hendes. Sligt opbevarer Du saa nøie som en Daguerreotyp og saa hurtigt som denne, da man som bekjendt endog i det sletteste Veir kun bruger $^1/_2$ Minut. Ak! ja Du er et besynder-

---

clairvoyance Fremsynethed, Synskhed. Sprødigkeit jomfruelig Knibskhed. da man som bekjendt osv. ɔ: uagtet man.

ligt Væsen, snart Barn, snart Olding, snart tænker Du med en uhyre Alvorlighed paa de høieste videnskabelige Problemer, hvorledes Du vil offre Dit Liv derfor, snart er Du en forliebt Gjæk. Fra Ægteskabet er Du imidlertid langt borte, og jeg haaber, at Din gode Genius vil afholde Dig fra at komme paa gale Veie; thi stundom synes jeg at mærke Spor hos Dig af, at Du havde Lyst til en spille en lille Zeus. Du er saa fornem med din Kjærlighed, at Du vist indbilder Dig, at enhver Pige maatte prise sig lykkelig ved at være Din Kjæreste i otte Dage. Dine forliebte Studier faaer Du nu at fortsætte indtil videre i Forening med Dine æsthetiske, ethiske, metaphysiske, kosmopolitiske o. s. v. Vred paa Dig kan man egentlig ikke blive, det Onde har hos Dig, ligesom det havde i Middelalderens Opfattelse deraf, en vis Tilsætning af Godmodighed og Barnagtighed. Med Hensyn til Ægteskabet har Du altid forholdt Dig blot iagttagende. Der ligger noget Forrædersk i blot at ville være Iagttager. Hvor ofte har Du ikke — ja det vil jeg gjerne tilstaae, moret mig, men hvor ofte har Du ikke ogsaa plaget mig med Dine Fortællinger om, hvorledes Du snart har listet Dig ind i een, snart i en anden Ægtemands Fortrolighed for at see, hvor dybt han stak i det ægteskabelige Livs Hængesæk. Til at snige Dig ind hos Folk, dertil har Du virkelig store Gaver, det vil jeg ikke nægte Dig, samt at det er ret fornøieligt at høre Dig fortælle Resultaterne deraf, og at være Vidne til Din overgivne Glæde hver Gang Du er istand til at bringe en rigtig frisk Iagttagelse tiltorvs. Men, oprigtig talt, Din psychologiske Interesse har ikke Alvor og er mere en hypochonder Nysgjerrighed.

Dog til Sagen. Det er to Ting, jeg især maa ansee for min Opgave, at vise Ægteskabets æsthetiske Betydning, og at vise, hvorledes det Æsthetiske deri tiltrods for Livets mangfoldige Hindringer lader sig fastholde. For at Du imidlertid med desto større Tryghed kan hengive Dig til den Opbyggelse, Læsningen af denne lille Opsats muligen kan forskaffe Dig, vil jeg bestandig lade et lille polemisk Forspil gaae forud, hvori der skal blive taget behørigt Hensyn til Dine sarkastiske Iagttagelser. Men dermed haaber jeg ogsaa at have betalt Røverstaterne den behørige Tribut, og kan da vel saa finde mig roligt i mit Kald; thi i mit Kald er jeg dog, jeg der selv Ægtemand kjæmper for Ægteskabet — *pro aris et focis*. Og jeg forsikkrer Dig, at denne Sag ligger mig saa

---

en lille Zeus] sigter til Zeus' mange Elskovseventyr. *pro aris et focis* for Altre og Arner, for Hus og Hjem.

meget paa Sinde, at jeg, der ellers kun føler mig lidet fristet til at skrive Bøger, virkelig kunde fristes dertil, hvis jeg turde haabe blot at frelse et eneste Ægteskab ud af det Helvede, hvori det maaskee selv har styrtet sig, eller at gjøre et Par Mennesker dygtigere til at realisere den skjønneste Opgave, der er sat et Menneske.

For en Forsigtigheds Skyld vil jeg leilighedsviis provocere til min Kone og mit Forhold til hende, ikke som om jeg dristede mig til at fremstille vort Ægteskab som Normal-Exemplar, men deels fordi disse poetiske Skildringer grebne ud af Luften i Almindelighed ikke have synderlig overbevisende Kraft, deels fordi det er mig af Vigtighed at vise, at selv i dagligdags Forhold er det muligt at bevare det Æsthetiske. Du kjender mig i mange Aar, Du kjender min Kone i fem. Du finder hende ret smuk, især tækkelig, det gjør jeg ogsaa; og dog veed jeg meget godt, at hun ikke er saa smuk om Morgenen som om Aftenen, at et vist veemodigt næsten sygeligt Træk først forsvinder op ad Dagen, at det er glemt, naar hun om Aftenen i Sandhed kan gjøre Fordring paa at behage. Jeg veed meget vel, at hendes Næse ikke er en fuldendt Skjønhed, at den er for lille, men den vender sig dog kjæk ind i Verden, og jeg veed, at denne lille Næse har givet Anledning til saa mange Smaa-Drillerier, at jeg, om det stod til min Raadighed, aldrig vilde ønske hende en skjønnere. Dette er en langt dybere Betydning af det Tilfældige i Livet end den, Du er saa enthusiastisk for. For alt dette Gode takker jeg Gud og glemmer det Svage. Dog dette er mindre vigtigt; men der er een Ting, hvorfor jeg takker Gud af min hele Sjæl, og det er, at hun er den eneste, jeg har elsket, den første; og der er een Ting, jeg beder Gud om af mit ganske Hjerte, at han vil give mig Styrke til aldrig at ville elske nogen Anden. Dette er en Husandagt, hvori ogsaa hun deeltager; thi for mig faaer enhver Følelse, enhver Stemning en høiere Betydning derved, at jeg gjør hende deelagtig deri. Alle endog de høieste religieuse Følelser kunne antage en vis Magelighed, naar man altid er ene om dem; i hendes Nærværelse er jeg paa eengang Præst og Menighed. Og skulde jeg stundom blive ukjærlig nok til ikke at erindre dette Gode, uskjønsom nok til ikke at takke derfor, da vil hun erindre mig derom. Seer Du, min unge Ven! dette er ikke Leflerier i Forliebelsens første Dage, ikke Forsøg i den experimenterende Erotik, saaledes som vel næsten Enhver i Forlovelses-Dagene har forelagt sig og den Elskede det Spørgsmaal, om hun ikke har elsket før, eller om han selv ikke har elsket Nogen før; men det

er Livets Alvor, og dog er det ikke koldt, uskjønt, uerotisk, upoetisk. Og i Sandhed, det ligger mig saare meget paa Sinde, at hun virkelig elsker mig, og at jeg virkelig elsker hende, ikke som om vort Ægteskab ikke i Aarenes Løb skulde have opnaaet ligesaa megen Fasthed som de fleste Andres, men det glæder mig endnu bestandig at forynge vor første Kjærlighed, og dette atter saaledes, at det for mig har ligesaa megen religiøs som æsthetisk Betydning; thi Gud er ikke bleven mig saa supramundan, at han ikke skulde bekymre sig om den Pagt, han selv haver stiftet mellem Mand og Qvinde, og jeg er ikke bleven saa aandelig, at ikke ogsaa den verdslige Side af Livet skulde have sin Betydning for mig. Og Alt det skjønne, der laae i den hedenske Erotik, har sin Gyldighed i Christendommen, forsaavidt som det lader sig forbinde med Ægteskabet. Denne Foryngen af vor første Kjærlighed er ikke blot en veemodig Skuen tilbage, eller en poetisk Erindren af det Oplevede, hvorved man tilsidst hilder sig selv; alt Sligt udmatter; — den er en Handlen. Det Øieblik kan overhovedet komme tidlig nok, da man maa lade sig nøie med at erindre; saa længe som muligt bør man holde Livets friske Væld aabent. Du derimod, Du lever virkelig af Rov. Du lister Dig ubemærket paa Folk, stjæler deres lykkelige Øieblik, deres skjønneste Øieblik fra dem, stikker dette Skyggebillede i Din Lomme som den lange Mand i Schlemihl og tager det frem, naar Du ønsker det. Du siger vel, at de Vedkommende Intet tabe derved, at de ofte maaskee ikke selv vide, hvilket der er deres skjønneste Øieblik; Du mener, at de tvertimod bør være Dig taksky ldige, fordi Du ved Dit Studium af Belysning, ved Dine Trylleformularer har ladet dem vise sig forklarede i overvættes Øieblikkes overnaturlige Størrelse. Maaskee tabe de Intet derved, og det bliver dog et Spørgsmaal, om det ikke lod sig tænke, at de beholdt en Erindring derom, som altid blev dem smertelig; men Du taber, Du taber Din Tid — Din Ro — Din Taalmod til at leve; thi Du veed meget godt selv, hvor utaalmodig Du er, Du der engang skrev mig til, at Taalmodighed til at bære Livets Byrder maatte dog være en overordentlig Dyd, Du følte ikke engang Taalmod til at gide leve. Dit Liv opløser sig i lutter saadanne interessante Enkeltheder. Og dersom man turde haabe, at den Energi, der i slige Øieblikke gjennemgløder Dig, kunde vinde Skikkelse i Dig, kunde udbrede

---

Schlemihl] A. von Chamisso, Peter Schlemihl's wundersame Geschichte Kap. 1 (Werke IV S. 276).

sig sammenhængende over Dit Liv, ja da vilde der visselig blive noget Stort af Dig; thi Du er selv i slige Øieblikke forklaret. Der er en Uro i Dig, over hvilken dog Bevidstheden svæver lys og klar, hele Din Sjæl er samlet paa dette eneste Punkt, Din Forstand udkaster hundrede Planer, Du lægger Alt til Rette til Angreb; det mislykkes i een Retning; øieblikkelig er Din næsten diaboliske Dialektik istand til at forklare det Foregaaende saaledes, at det maa tjene i den nye Operations-Plan. Du svæver bestandig over Dig selv, og om ethvert Skridt er nok saa afgjørende, beholder Du dog i Dig selv en Interpretations-Mulighed, der med et Ord kan forandre Alt. Og nu dertil hele Stemningens Incarnat. Dit Øie funkler, eller rettere, det udstraaler ligesom paa eengang hundrede speidende Øine, en flygtig Rødme iler hen over Dit Ansigt; Du stoler trygt paa Dine Beregninger, og dog venter Du med en forfærdelig Utaalmodighed — ja min kjære Ven, jeg troer egentlig til Syvende og Sidst, at Du bedrager Dig selv, at Alt det, Du taler om at attrapere et Menneske i hans lykkelige Øieblik, kun er Din egen overvættes Stemning, Du griber. Du er saa potentseret, at Du er skabende. Af den Grund meente jeg, at det ikke var saa skadeligt for Andre; for Dig er det absolut skadeligt. Og ligger der dog ikke noget uhyre Troløst til Grund derfor. Du siger vel, at Menneskene ikke komme Dig ved, at de tvertimod maae takke Dig for, at Du ved Din Berøring ikke som Circe forvandler dem til Sviin, men fra Sviin til Heroer. Du siger, det er en ganske anden Sag, hvis der var et Menneske, der ret egentlig betroede sig til Dig; men et saadant Menneske har Du endnu aldrig truffet. Dit Hjerte bevæges, Du hensmelter af inderlig Rørelse ved Tanken om, at Du vilde offre Alt for ham. Jeg vil heller ei frakjende Dig en vis godmodig Hjælpsomhed, at f. Ex. den Maade, Du understøtter Trængende paa, i Sandhed er skjøn, at den Mildhed, Du stundom kan lægge for Dagen, har noget Nobelt ved sig, men desuagtet troer jeg, at der atter her skjuler sig en vis Fornemhed. Jeg vil ikke erindre om enkelte excentriske Yttringer deraf, det var Synd saaledes at fordunkle aldeles det Gode, der kan være hos Dig; derimod vil jeg erindre Dig om en lille Begivenhed i Dit Liv, som det ikke kan være skadeligt for Dig at blive mindet om. Du fortalte mig engang, at Du paa en Spadseretour gik bag efter to fattige Koner. Min Skildring af Situationen har maaskee i dette Øieblik ikke den Livlighed, som

---

Circe] Odysseen X, 237 ff.

Din havde, da Du kom styrtende op til mig, ene beskjeftiget med denne Tanke. Det var to Koner fra Ladegaarden. De havde maaskee kjendt bedre Dage; men dette var glemt, og Ladegaarden er just ikke det Sted, hvor man opelsker et Haab. Idet den ene tog og bød den anden en Priis, sagde hun: hvo der havde fem Rbd. Hun er maaskee selv bleven overrasket af dette dristige Ønske, som ogsaa ubønhørt gjenlød hen over Glacierne. Du traadte til, Du havde allerede taget Din Tegnebog op og en Femrigsdalerseddel frem, førend Du gjorde det afgjørende Skridt, for at Situationen kunde beholde den behørige Elasticitet, for at hun ikke for tidlig skulde ahne Noget. Du traadte til med en vis næsten underdanig Høflighed, som det sømmer sig for en tjenende Aand; Du gav hende de fem Rigsdaler og forsvandt. Du frydede Dig ved Tanken om, hvilket Indtryk det nu vilde gjøre paa hende, om hun deri vilde see en guddommelig Tilskikkelse, eller om hendes Sind, der maaskee allerede ved mange Lidelser havde udviklet en vis Trods, snarere næsten med Foragt vilde vende sig mod den guddommelige Styrelse, der her ret antog Charakteer af Tilfældighed. Du fortalte, at det gav Dig Anledning til at overveie, om ikke den aldeles tilfældige Opfyldelse af et saadant tilfældigt yttret Ønske netop kunde bringe et Menneske til Fortvivlelse, fordi derved Livets Realitet blev negeret i sin dybeste Rod. Det, Du altsaa vilde, var at spille Skjebnen, det Du egentlig frydede Dig ved, var den Mangfoldighed af Reflexioner, der herfra lod sig udspinde. Jeg vil nu gjerne indrømme Dig, at Du er ret godt skikket til at spille Skjebnen, forsaavidt man med dette Ord forbinder Forestillingen om det Ustadigste og Lunefuldeste af Alt; jeg for mit Vedkommende lader mig gjerne nøie med en mindre fornem Ansættelse i Livet. Forresten kan Du i dette Tilfælde see et Exempel, der maaskee kan oplyse Dig om, hvorvidt Du ikke virker skadeligt paa Menneskene ved Dine Experimenter. Du synes at have Fordelen paa Din Side; Du har givet en fattig Kone fem Rbd., opfyldt hendes høieste Ønske, og dog tilstaaer Du jo selv, at det ligesaa godt kunde virke saaledes paa hende, at hun, som Jobs Hustru raader ham at gjøre, bandede Gud. Du vil vel sige, at disse Følger ikke stod i Din Magt, og at naar man saaledes vil beregne Følgerne, kan man slet ikke handle; men jeg vil svare: jo vist kan man handle. Dersom jeg havde havt fem Rbd., vilde jeg

---

Jobs Hustru] Jobs Bog Kap. 2, 9 (»tal et Ord mod Gud« staar der i den græske Oversættelse).

maaskee ogsaa have givet hende dem, men jeg vilde tillige være bleven mig bevidst, at jeg ikke forholdt mig experimenterende; jeg vilde holde mig overbeviist om, at det guddommelige Forsyn, som hvis ringe Redskab jeg i hiint Øieblik følte mig, vel vilde styre Alt til det Bedste, og selv havde jeg Intet at bebreide mig. Hvor usikkert og svævende Dit Liv er, det vil Du ogsaa kunne overbevise Dig om derved, at Du slet ikke er sikker paa, at det engang vil falde Dig tungt paa Sinde, at Din hypochondre Skarpsindighed og Spidsfindighed kan hexe Dig ind i en Kreds af Conseqventser, som Du forgjeves vil søge at arbeide Dig ud af, at Du vil sætte Himmel og Jord i Bevægelse for at finde den fattige Kone igjen, for at iagttage, hvad Indtryk det har gjort paa hende, »samt paa hvilken Maade hun bedst bør paavirkes«; thi Du bliver altid den Samme, aldrig klogere. Med Din Lidenskabelighed var det vel muligt, at Du kunde beslutte Dig til at glemme Dine store Planer, Dine Studier, kort Alt kunde blive Dig ligegyldigt i Sammenligning med den Tanke, at finde hiin fattige Kone, som maaskee var død og borte for længe siden. Paa den Maade søger Du at bøde paa, hvad Du har gjort galt, og saaledes bliver Din Livs-Opgave i sig saa stridig, at man kan sige, at Du paa eengang vil være Skjæbnen og vor Herre, en Opgave, som vor Herre selv ikke kan realisere, thi han er kun det Ene. Den Iver, Du da lægger for Dagen, kan vel være ret roesværdig, men seer Du dog ikke, hvorledes det klarere og klarere viser sig, at det Du mangler, aldeles mangler, er Tro. Istedetfor at frelse Din Sjæl ved at betroe Alt i Guds Haand, istedetfor at skyde denne Gjenvei, foretrækker Du den uendelige Omvei, som maaskee aldrig vil føre Dig til Maalet. Du vil nu formodentlig sige: ja paa den Maade behøver man aldrig at handle; jeg vil svare: jo vist, naar Du veed med Dig selv, at Du har en Plads i Verden, der er Din, paa hvilken Du bør samle al Din Virksomhed; men at handle saaledes som Du gjør, det grændser jo til Vanvid. Du vil sige, at om Du end lagde Hænderne i Skjødet og lod Gud sørge, saa var Konen dermed maaskee ikke hjulpen; jeg vil svare: vel muligt, men Du var hjulpen, og Konen var det ogsaa, dersom hun ligeledes betroede sig til Gud. Og seer Du da ikke, at dersom Du nu virkelig tog Reisestøvlerne paa, og vandrede ud i Verden og spildte Din Tid og Din Kraft, saa gik Du Glip af al anden Virksomhed, Noget der maaskee i en senere Tid atter vilde plage Dig. Men som sagt, denne lunefulde Exi-

---

sikker paa ɔ: sikker for, sikret imod.

stents er den ikke Troløshed? Vel synes det *in casu*, at Du ved at vandre Verden rundt for at finde den fattige Kone, viste en overordentlig, en uhørt Grad af Trofasthed; thi der var jo ikke det mindste Egoistiske, der bevægede Dig; det var jo ikke som naar en Elsker reiser efter den Elskede; nei det var reen Sympathi. Jeg vil svare: Du skulde dog vel vogte Dig for at kalde hiin Følelse Egoisme, men det er Din sædvanlige oprørske Uforskammenhed. Alt hvad der ved guddommelige og menneskelige Love er etableret, det foragter Du, og for at blive fri derfor, griber Du det Tilfældige, som her en fattig Dig ubekjendt Kone. Og hvad Din Sympathi angaaer, saa var den maaskee reen Sympathi — for Dit Experiment. Overalt glemmer Du, at Din Existents i Verden dog umuligt kan være beregnet blot paa det Tilfældige, og at i det Øieblik Du gjør dette til Hovedsagen, Du aldeles glemmer, hvad Du er Dine Nærmeste skyldig. Jeg veed meget vel, at Du ikke mangler sophistisk Kløgt til at besmykke eller ironisk Smidighed til at underbyde, Du vil derfor vel svare: jeg er ikke saa storagtig, at jeg skulde indbilde mig at være den, der kan virke for det Hele, det overlader jeg de Udmærkede, naar jeg blot kan virke for noget ganske Enkelt, er jeg tilfreds. Men dette er i Grunden en uhyre Løgn; thi Du vil slet ikke virke, Du vil experimentere, og fra dette Synspunkt betragter Du Alt, ofte med megen Frækhed; og Virksomhed er altid Gjenstand for Din Spot, som da Du engang yttrede om en Mand, der paa en latterlig Maade var kommen af Dage, Noget der da gottede Dig i mange Dage, at man vidste forresten Intet om hans Livs Betydning for det Hele og det Store, men nu kunde man sige om ham, at han i Sandhed ikke havde levet forgjeves.

Som sagt, det Du vil være er — Skjebnen. Stands nu et Øieblik. Jeg agter ikke at præke for Dig, men der er en Alvor, som jeg veed Du har endog en ualmindelig dyb Agtelse for, og Enhver, som har Magt nok til at fremkalde den hos Dig, eller Tillid nok til Dig til at lade den fremtræde hos Dig, vil i Dig, det veed jeg, see en ganske Anden. Tænk Dig, for at tage det Høieste, tænk Dig, at Alts almægtige Ophav, at Gud i Himmelen saaledes blot vilde sætte sig som en Gaade for Menneskene, vilde lade hele Menneskeslægten svæve i denne rædsomme Uvished, vilde der da ikke være Noget, der vilde oprøre sig derimod i Dit Inderste, vilde Du noget Øieblik kunne udholde denne Qval, eller

---

in casu i (det foreliggende) Tilfælde.

vilde Du noget Øieblik kunne bringe Din Tanke til at fastholde denne Rædsel! Og dog maatte han vel nærmest, om jeg saa tør sige, bruge dette stolte Ord: hvad vedkommer Mennesket mig. Men derfor er det heller ikke saaledes; og naar jeg udsiger, at Gud er ubegribelig, da opløfter min Sjæl sig til det Høieste, det er netop i de saligste Øieblikke, at jeg udsiger det, ubegribelig, fordi hans Kjærlighed er ubegribelig, ubegribelig, fordi hans Kjærlighed overgaaer al Forstand. Udsagt om Gud betegner det det Høieste; naar man nødsages til at udsige det om et Menneske, betegner det altid en Feil, stundom en Synd. Og Christus ansaae det ikke for et Rov at være Gud liig, men ydmygede sig selv, og Du vil ansee de aandelige Gaver, der ere Dig skjænkede, for at være et Rov. Betænk dog, Dit Liv gaaer hen, engang vil vel den Tid ogsaa komme for Dig, da Dit Liv ligger afsluttet, da der ikke mere er anviist Dig nogen Udvei til at leve, da Erindringen ene er tilbage, Erindringen, men ikke i den Forstand, hvori Du elsker den saa meget, denne Blanding af Digt og Sandhed, men Samvittighedens alvorlige og trofaste Erindring; vogt Dig for, at den ikke vil rulle en Liste op for Dig, vel ikke af egentlige Forbrydelser, men af fortærede Muligheder, Skyggebilleder, som det vil være Dig en Umulighed at forjage. Endnu er Du ung, den aandelige Smidighed, Du er i Besiddelse af, klæder Ungdommen godt og forlyster Øiet en Stund. Man frapperes ved at see en Clown, hvis Ledemod ere saa bløde, at al Nødvendighed for Menneskets Gang og Stilling i ham er ophævet; saaledes er Du i aandelig Forstand, Du kan ligesaa godt staae paa Hovedet som paa Benene, Alt er Dig muligt, og ved denne Mulighed kan Du overraske Andre og Dig selv; men det er usundt, og for Din egen Roligheds Skyld beder jeg Dig see til, at hvad der er et Fortrin hos Dig, ikke ender med at blive en Forbandelse. Ethvert Menneske, der har en Overbeviisning, kan ikke saaledes efter Behag vende op og ned paa sig selv og paa Alt. Jeg advarer Dig derfor ikke for Verden, men for Dig selv og Verden for Dig. Saa meget er vist, dersom jeg havde en Datter i den Alder, at der kunde være Tale om, at hun kunde paavirkes af Dig, saa vilde jeg i høi Grad advare hende, især hvis hun tillige skulde være aandelig begavet. Og skulde der ikke være Grund til at advare mod Dig, da jeg, der dog indbilder mig at turde maale mig med

---

overgaaer al Forstand] Paulus, Brevet til Philippenserne 4, 7. Christus ansaae osv.] Paulus Brevet til Philippenserne 2, 6.

Dig om ikke i Smidighed, saa dog i Fasthed og Holdning, om ikke i det Ustadige og Glimrende, dog vel i det Faste — da jeg virkelig undertiden med en vis Uvillie føler, at Du bestikker mig, at jeg lader mig henrive af Din Overgivenhed, af den tilsyneladende godmodige Vittighed, hvormed Du spotter Alt, lader mig henrive til denne samme æsthetisk-intellectuelle Beruscthed, i hvilken Du lever. Jeg føler derfor vel, at jeg mod Dig har en vis Grad af Usikkerhed, idet jeg snart er for stræng, snart for eftergivende. Det er imidlertid ikke saa besynderligt; thi Du er som et Indbegreb af al Mulighed, derfor maa man snart i Dig see Muligheden af Din Fordærvelse, snart af Din Frelse. Du forfølger enhver Stemning, enhver Tanke, god eller ond, glad eller sørgelig, til dens yderste Grændse, dog saaledes, at dette skeer mere *in abstracto* end *in concreto*, at denne Forfølgelse selv mere er en Stemning, hvoraf Intet resulterer Andet end en Viden om den, end ikke saa meget, at det bliver Dig vanskeligere eller lettere næste Gang at hengive Dig i den samme Stemning; thi Du beholder bestandig Muligheden dertil. Man kan derfor næsten bebreide Dig Alt og slet Intet, fordi det er og dog ikke er hos Dig. Du vedkjender Dig eller vedkjender Dig ikke, efter Omstændighederne, at have havt en saadan Stemning, men Du er utilgjængelig for enhver Tilregnelse; det, det kommer Dig an paa, er, at Du har havt Stemningen fuldstændig, pathetisk sand.

Det var altsaa om Ægteskabets æsthetiske Betydning jeg vilde handle. Dette kunde synes at være en overflødig Undersøgelse, at være Noget, Enhver vilde indrømme, da det ofte nok er paaviist; thi har nu ikke gjennem Aarhundreder Riddere og Eventyrere udstaaet utrolig Møie og Besvær for endelig at havne i et lykkeligt Ægteskabs stille Fred; har ikke gjennem Aarhundreder Romanskrivere og Romanlæsere arbeidet sig igjennem eet Bind efter det andet, for at standse ved et lykkeligt Ægteskab, og har ikke den ene Slægt efter den anden atter og atter troligt udholdt fire Akters Besværligheder og Forviklinger, naar der blot var nogenlunde Sandsynlighed for et lykkeligt Ægteskab i femte. Imidlertid er der ved disse uhyre Anstrængelser udrettet saare lidet til Ægteskabets Forherligelse, og jeg tvivler meget om, at der nogensinde har været noget Menneske, der ved Læsning af slige Skrifter har følt sig gjort dygtigt til at fuldkomme den Opgave, han har sat sig, eller følt sig orienteret i Livet; thi dette er netop

---

in abstracto i Almindelighed. *in concreto* i det enkelte.

Fordærvelige, det Usunde ved hine Skrifter, at de ende, hvor
skulde begynde. Efter de mange overstandne Fata synke ende-
de Elskende i hinandens Arme, Teppet falder, Bogen ender,
Læseren er lige klog; thi det behøves der i Sandhed ikke stor
st til, forudsat at Kjærligheden i sin første Opblussen er til-
e, da at have Mod og Kløgt nok til af al sin Kraft at kjæmpe
Besiddelsen af det Gode, man anseer for det eneste, men
mod vel Besindighed, Viisdom, Taalmod til at beseire den
ied, der ofte pleier at følge oven paa et opfyldt Ønske. Det
r ganske naturligt i Kjærlighedens første Opblussen, at den
synes at kunne lide Besværligheder nok for at erhverve Be-
elsen af den elskede Gjenstand, ja at den er tilbøielig til, for-
idt der ikke er Farer tilstede, da selv at forskaffe sig saadanne
for at beseire dem. Dette er denne Retnings hele Opmærk-
hed henvendt paa, og saa snart Farerne ere beseirede, saa
Maskinmesteren Beskeed. Det er derfor sjeldnere, at man
en Vielse eller læser om den, uden forsaavidt Operaen og
etten har forbeholdt sig dette Moment, der vel kan give An-
ing til et og andet dramatisk Galimathias, til pragtfulde Optog,
n Figurants betydningsfulde Gestikulationer og himmelske Øie-
til Vexling af Ringene etc. Det, der er det Sande i denne hele
ikling, det egentlige Æsthetiske ligger i, at Kjærligheden bliver
Stræben, at denne Følelse sees kjæmpende sig gjennem en
sætning. Det, der er det Forfeilede, er, at denne Kamp, denne
ektik er aldeles udvortes, og at Kjærligheden udgaaer ligesaa
rakt af denne Kamp, som den indgik i den. Naar først Fore-
ngen om Kjærlighedens egen Dialektik vaagner, Forestillingen
dens pathologiske Kampe, om dens Forhold til det Ethiske,
Religiøse, da vil man i Sandhed ikke behøve haardhjertede
re eller Jomfrubure eller fortryllede Prindsesser eller Trolde
Uhyrer for at give Kjærligheden fuldt op at bestille. I vor
træffer man nu sjeldnere paa slige grusomme Fædre, eller
rædsomme Uhyrer, og forsaavidt derfor den nyere Literatur
dannet sig i Lighed med en ældre, saa er egentlig Penge
en det Modsætnings-Medium, igjennem hvilket Kjærligheden
eger sig, og man slider sig da atter gjennem fire Akter, naar
er grundede Udsigter til at en riig Onkel kan døe i femte.
Det er imidlertid sjeldnere Tilfælde, at man seer slige Præsta-
er, og i det Hele taget er den nyere Literatur fuldt op be-
tiget med at gjøre Kjærligheden i den abstrakte Umiddelbar-
i hvilken den bestod i den egentlige Roman-Verden, latterlig
man saaledes betragter Scribes Theater-Virkomhed, saa vil

man finde det som et af hans Hoved-Themaer, at Kjærlighed er en Illusion. Dog dette behøver jeg blot at erindre Dig om; Du har altfor megen Sympathi med Scribe og hans Polemik, idetmindste troer jeg, at Du vilde gjøre den gjeldende mod hele Verden, om Du end vilde forbeholde den ridderlige Kjærlighed for Dig selv; thi Du er saa langt fra at være blottet for Følelse, at Du, hvad Følelse angaaer, er det meest jaloux Menneske, jeg kjender. Jeg erindrer, Du engang sendte mig en lille Kritik over Scribes »den første Kjærlighed«, der var skreven med en næsten fortvivlet Enthusiasme. Du paastod deri, at det var det Bedste, Scribe nogensinde havde skrevet, og at dette Stykke rigtigt forstaaet alene var tilstrækkeligt til at gjøre ham udødelig. Jeg vilde nævne et andet Stykke, der som det synes mig, igjen viser Mangelen ved det, Scribe sætter istedet. Det er: »For evig«. Her ironiserer han over en første Kjærlighed. Ved Hjælp af en kløgtig Moder, der tillige er en fiin Verdensdame, oprettes en ny Kjærlighed, som hun anseer for paalidelig, men for den Tilskuer, der ikke vil være tilfreds med, at Digteren her ganske vilkaarligt har sat Punctum, viser det sig let, at der ligesaa godt kunde komme en tredie. Overhovedet er det mærkeligt, i hvor høi en Grad den nyere Poesi er tærende, og saaledes har den alt i længere Tid levet af Kjærlighed. Vor Tid erindrer meget om den græske Stats Opløsning, Alt bestaaer, og dog er der Ingen, der troer derpaa. Det usynlige aandelige Baand, der giver det Gyldighed, er forsvundet, og saaledes er hele Tiden paa eengang comisk og tragisk; tragisk fordi den gaaer under, comisk fordi den bestaaer, thi det er dog bestandigt det Uforkrænkelige der bærer det Forkrænkelige, det Aandelige det Legemlige, og dersom det lod sig tænke, at et afsjælet Legeme kunde en liden Stund endnu fuldkomme de sædvanlige Funktioner, vilde det paa samme Maade være comisk og tragisk. Men lad kun Tiden fortære, og jo mere den faaer fortæret af den substantielle Gehalt, der laae i den romantiske Kjærlighed, med desto større Forfærdelse vil den ogsaa engang, naar denne Tilintetgjørelse ikke mere behager, blive sig bevidst hvad den har tabt, og med Fortvivlelse føle sin Ulykke.

Vi ville nu see, hvorvidt det er lykkedes den Tid, der har tilintetgjort den romantiske Kjærlighed, at sætte noget bedre istedet. Først vil jeg dog angive Kjendetegnene paa den romantiske Kjær-

---

»For evig«] eller Medicin mod en Elskovsruus, Lystspil i to Acter af Scribe og Varner, overs. af Th. Overskou; Kgl. Theaters Repertoire Nr. 51, 1833.

Man kunde med eet Ord sige, den er umiddelbar; at see
og elske hende var eet, eller uagtet hun kun gjennem en
ıf det tillukkede Jomfrubuurs Vindue saae ham en eneste
ıaa elskede hun ham dog fra dette Øieblik, ham ene i hele
. Jeg burde nu vel egentlig efter Aftale her give Plads for
›olemiske Udgydelser, for derved hos Dig at befordre den
ɔn af Galde, der er en nødvendig Betingelse for en sund og
Tilegnelse af hvad jeg har at sige. Imidlertid kan jeg dog
ꞌslutte mig dertil, og det af to Grunde, deels fordi det i vor
temmelig forslidt, og oprigtigt talt er det ubegribeligt, at
enne Henseende vil være med Strømmen, da Du ellers altid
d; deels fordi jeg virkelig har bevaret en vis Tro paa Sand-
deraf, en vis Ærbødighed derfor, en vis Veemod derved.
ꞌvner derfor blot Løsnet til Din Polemik i denne Retning,
riften over en lille Opsats af Dig, empfindsame og ubegribe-
ꞌmpathier eller to Hjerters *harmonia præstabilita.* Hvad
med saa megen Kunst i Wahlverwandschaften først har
ɔs ahne i Naturens Billedsprog for siden at realisere i
s Verden, det er det vi her tale om, kun at Goethe har
ɔt sig for at motivere denne Tiltrækning gjennem en Succes-
Momenter (maaskee for at vise Forskjellen mellem Aandens
Natur-Livet) og ikke udhævet den Hurtighed, den forelskede
odighed og Bestemthed, hvormed det Sammenhørende søger
n. Og er det dog ikke skjønt saaledes at tænke sig, at to
ꞌr ere bestemte for hinanden! Hvor ofte har man dog ikke
ng til at gaae ud over den historiske Bevidsthed, en Læng-
Hjemvee efter den Urskov, der ligger bag ved os, og faaer
Længsel ikke dobbelt Betydning, naar dertil knytter sig Fore-
ꞌn om et andet Væsen, der ogsaa har sit Hjem i hine Egne.
t Ægteskab, endog det, der er indgaaet efter besindigt Over-
ır derfor en Trang til, idetmindste i enkelte Øieblikke at
sig en slig Forgrund. Og hvor skjønt er det ikke, at den
er er Aand, tillige elsker den jordiske Kjærlighed. At der
ndt Ægtefolk lyves meget i denne Henseende, det vil jeg
indrømme Dig, og at Dine Observationer i denne Retning
ve moret mig, men det Sande deri bør man ikke glemme.
e tænker En og Anden, at det dog er bedre at have fuld-
n Raadighed i Valget af »sit Livs Ledsagerinde«, men en
Yttring røber en høi Grad af Bornerethed og taabelig For-

---

ahlverwand(t)schaften] 4. Capitel (Werke XVII S. 53).

stands Vigtighed, og ahner ikke, at den romantiske Kjærlighed er fri i sin Genialitet, og at netop denne Genialitet er det Store i den.

Den romantiske Kjærlighed viser sig som umiddelbar derved, at den blot hviler i Naturnødvendighed. Den er baseret paa Skjønhed, deels paa sandselig Skjønhed, deels paa den Skjønhed, der gjennem og i og med det Sandselige lader sig forestille, dog ikke saaledes at det er gjennem en Overveielse den kommer tilsyne, men saaledes som den bestandig staaer paa Springet til at yttre sig, titter frem derigjennem. Uagtet denne Kjærlighed væsentlig er baseret paa det Sandselige, er den dog ædel ved den Evigheds Bevidsthed, den optager i sig; thi det er det, der adskiller al Kjærlighed fra Vellyst, at den har et Evighedens Præg paa sig. De Elskende ere inderligen overbeviste om, at deres Forhold er et i sig fuldendt Hele, der aldrig vil kunne forandres. Men da denne Forvisning kun er begrundet paa Natur-Bestemmelse, saa er det Evige baseret paa det Timelige og hæver derved sig selv. Da denne Forvisning ingen Prøvelse har gjennemgaaet, ingen høiere Begrundelse har fundet, saa viser den sig som en Illusion, og derfor er det saa let at gjøre den latterlig. Imidlertid skulde man ikke være saa redebon hertil, og det er i Sandhed væmmeligt at see i den nyere Comedie disse erfarne, intrigante, blødagtige Qvinder, der veed, at Kjærlighed er en Illusion. Jeg veed intet saa vederstyggeligt Væsen som en saadan Qvinde. Ingen Udsvævelse er mig saa modbydelig, og Intet er mig saa oprørende som at see en ung elskovsrig Pige i Hænderne paa en saadan. Det er i Sandhed Forfærdeligere end at tænke sig hende i Hænderne paa en Klub af Forførere. Det er sørgeligt at see en Mand, der har faaet Bugt med alt det Substantielle i Livet, men at see en Qvinde paa denne Afvei er rædsomt. Dog, som sagt, den romantiske Kjærlighed har en Analogi til det Sædelige i den formeentlige Evighed, der adler den og frelser den fra den blotte Sandselighed. Det Sandselige er nemlig det Momentane. Det Sandselige søger den øieblikkelige Tilfredsstillelse, og jo mere forfinet det er, desto mere veed det at gjøre Nydelsens Øieblik til en lille Evighed. Den sande Evighed i Kjærligheden, som er den sande Sædelighed, frelser den derfor egentlig først ud af det Sandselige. Men for at frembringe denne sande Evighed udkræves en Villiebestemmelse; dog herom mere siden.

Svagheden ved den romantiske Kjærlighed har vor Tid meget godt indseet, dens ironiske Polemik imod den har ogsaa stundom været ret morsom; om den har afhjulpet Brøsten og hvad den

ıt istedet ville vi nu see. Man kan sige, at den har slaaet
e ind, af hvilke den ene strax ved første Øiekast viser sig
n Afvei, det vil sige som usædelig; den anden, der er respek-
e, gaaer dog, troer jeg, Glip af det Dybere i Kjærligheden.
m nemlig Kjærlighed beroer paa det Sandselige, saa indseer
r jo let, at denne umiddelbare ridderlige Trofasthed er en
ab. Hvad Under da at Qvinden vil emanciperes, et af vor
nange uskjønne Phænomener, hvori Mændene ere Skyld. Det
i Kjærligheden bliver Gjenstand for Spot, det Timelige holdes
, men det Timelige igjen raffineret i en sandselig Evighed, i
nelsens evige Øieblik. Hvad jeg her siger, det har ikke sin
delse blot paa en og anden Forfører, der som et Rovdyr
om i Verden, nei, det passer paa et talrigt Chor af ofte
begavede Mennesker, og det er ikke blot Byron, der erklærer
ighed for Himmerig, Ægteskab for Helvede. Man seer nu
g, at her er en Reflexion, Noget den romantiske Kjærlighed
har. Denne kan gjerne tage Ægteskabet med, tager den kirke-
'elsignelse som en skjøn Festlighed mere, uden at denne dog
ig faaer Betydning for den som saadan. Paa Grund af hiin
ion har den omtalte Kjærlighed med en forfærdelig For-
ens Urokkelighed og Forhærdelse udfundet en ny Definition
ıvad ulykkelig Kjærlighed er, det nemlig at blive elsket, naar
ikke længer elsker, ikke det at elske uden at finde Gjenkjær-
. Og i Sandhed, dersom denne Retning vidste, hvor meget
ndigt der ligger i disse faa Ord, da vilde den selv gyse til-
thi de indeholde foruden alt det Erfarne, Kløgtige, Raffinerede,
en Ahnelse om, at der er en Samvittighed til. Momentet
altsaa Hovedsagen, og hvor ofte har man ikke hørt disse
e Ord af en saadan Elsker til den ulykkelige Pige, som kun
elske eengang: jeg forlanger ikke saa meget, jeg nøies med
e; det være langt fra mig at fordre, at Du skal vedblive at
mig i al Evighed, naar Du blot elsker mig i det Øieblik,
jeg ønsker det. Saadanne Elskere veed nu meget godt, at
ındselige er forgjængeligt, de veed tillige, hvilket der er det
ıeste Øieblik, og dermed ere de tilfredse. Absolut usædelig er
igviis en saadan Retning, i Tanken indeholder den derimod
n Maade et Avancement henimod vort Maal, forsaavidt den

---

laaet to Veie ind ɔ: slaaet ind paa to Veje. holdes tilbage ɔ: be-
tilbage. Byron] i Digtet To Eliza (Poetical Works, London 1886, I
Though women are angels, yet wedlock's the devil.

nedlægger en formelig Protest mod Ægteskabet. Forsaavidt den samme Retning søger at antage et lidt anstændigere Udvortes, saa indskrænker den sig ikke blot til det enkelte Øieblik, men udvider dette til en længere Tid, dog saaledes, at den istedetfor at optage det Evige i sin Bevidsthed, optager det Timelige, eller hilder sig i denne Modsætning af det Evige med Forestillingen om en mulig Forandring i Tid. Den mener en Tid lang kan man nok holde ud at leve sammen, men den vil holde en Udvei aaben til, hvis der viste sig et lykkeligere Valg, da at turde vælge. Den gjør Ægteskabet til en borgerlig Indretning; man behøver blot at melde det for vedkommende Øvrighed, at nu er dette Ægteskab forbi og et nyt indgaaet, ligesom man melder, at man er flyttet. Om Staten er tjent dermed, skal jeg lade uafgjort; for den Enkelte maa det i Sandhed være et besynderligt Forhold. Man seer det derfor vel heller aldrig realiseret i Virkeligheden, men Tiden truer bestandig dermed. Og der vilde dog virkelig ogsaa høre en høi Grad af Frækhed dertil, jeg troer ikke, at dette Ord er for haardt derom, ligesom det og især hos den qvindelige Participant i denne Association vilde røbe et til Fordærvelse grændsende Letsind. Der er imidlertid en ganske anden aandelig Disposition, der let kan faae et lignende Indfald, og det er den, jeg her nærmest vil behandle, da den er meget charakteristisk for vor Tid. En saadan Plan kan nemlig have sin Grund i egoistisk eller sympathetisk Tungsind. Man har nu talt længe nok om Tidens Letsind, jeg troer, det er paa den høie Tid at tale lidt om dens Tungsind, og jeg haaber, at Alt skal klare sig bedre. Eller er Tungsind ikke Tidens Brøst, er det ikke den, der gjenlyder endog i dens letsindige Latter, er det ikke Tungsind, der har berøvet os Mod til at befale, Mod til at lyde, Kraft til at handle, Tillid til at haabe? Og naar nu de gode Philosopher gjøre Alt for at give Virkeligheden Intensitet, blive vi da ikke snart saa fuldstoppede, at vi qvæles deraf. Alt er bortskaaret undtagen det Nærværende, hvad Under da, at man i idelig Angst for at miste det, mister det. Nu er det vel sandt, at man ikke bør forsvinde i et flygtende Haab, og at det ikke er paa den Maade man skal forklares i Skyerne, men for i Sandhed at nyde maa man have Luft, og det er ikke blot i Sorgens Øieblik det gjelder om at have Himmelen aaben, ogsaa i Glædens Tid gjelder det at have en fri Udsigt og Fløidørene paa vid Gab. Vel taber Nydelsen tilsyneladende en vis Grad af den Intensitet, den har ved Hjælp af en saadan ængstende Begrændsning; men derved turde ikke være tabt meget, da den har en Deel tilfælleds med den

intensive Nydelse, der koster de Strassburger Gjæs Livet. Dette turde maaskee falde vanskeligere at faae Dig til at indsee, hvorimod jeg vist ikke nærmere behøver at udvikle for Dig Betydningen af den Intensitet, man paa den anden Maade opnaaer. I denne Henseende er Du nemlig Virtuos, Du, *cui di dederunt formam, divitias, artemque fruendi.* Dersom det at nyde var Hovedsagen i Livet, da vilde jeg sætte mig ved Dine Fødder for at lære; thi heri er Du Mester. Snart kan Du gjøre Dig til en Olding for at indsuge i langsomme Drag gjennem Erindringens Tragt det Oplevede, snart er Du i den første Ungdom blussende af Haab, snart nyder Du mandligt, snart qvindeligt, snart umiddelbart, snart Reflexionen over Nydelsen, snart Reflexionen over Andres Nydelse, snart Afholdenheden fra Nydelse; snart hengiver Du Dig, Dit Sind er aabent, tilgjængeligt som en By, der har capituleret, Reflexionen er forstummet, og ethvert Skridt af de Fremmede gjenlyder i de tomme Gader, og dog bliver der altid en iagttagende lille Yderpost tilbage; snart lukker Dit Sind sig, Du forskandser Dig utilgjængelig og steil. Saaledes forholder det sig, og Du vil tillige see, hvor egoistisk Din Nydelse er, og at Du aldrig hengiver Dig, aldrig lader Andre nyde Dig. Forsaavidt kan Du vel have Ret i at spotte over de Mennesker, hvem enhver Nydelse tærer paa, for at tage et Exempel, de forliebte Mennesker med de lasede Hjerter, da Du derimod ypperligt forstaaer den Kunst at forliebe Dig saaledes, at denne Kjærlighed bliver Relief for Din egen Personlighed. Du veed nu meget god Besked om, at den meest intensive Nydelse ligger i at fastholde Nydelsen med Bevidsthed om, at den i næste Øieblik maaskee forsvinder. Derfor har Finalet i Don Juan behaget Dig saa meget. Forfulgt af Politiet, af hele Verden, af Levende og Døde, ene i et afsides Værelse samler han endnu engang al sin Sjæls Kraft, svinger han endnu engang Pokalen, fryder hans Sjæl sig endnu engang ved Musikkens Toner.

Dog jeg vender tilbage til mit Foregaaende, at en deels egoistisk, deels sympathetisk Tungsindighed kan foranledige hiin Anskuelse. Den egoistiske frygter naturligviis for sin egen Skyld, og er som al Tungsindighed nydelsessyg. Den har en vis overspændt Ærbødighed, en hemmelig Gru for en Forbindelse for hele Livet. »Hvad kan man stole paa, Alt kan forandre sig, maaskee kan dette

---

de Strassburger Gjæs] de stoppes med Nudler, for at Leveren kan udvikles til en unaturlig Størrelse. *cui di dederunt* osv.] hvem Guderne har givet Skønhed, Rigdom og den Kunst at nyde, Horats' Breve I, 4, 6.

Væsen, jeg nu næsten tilbeder, forandre sig, maaskee kan senere Skjæbner bringe mig i Forbindelse med et andet Væsen, der dog først i Sandhed vil blive det Ideal, jeg har drømt mig.« Den er som al Tungsindighed trodsig og veed det med sig selv, den tænker, maaskee netop dette, at jeg knytter mig til Een med et uopløseligt Baand, vil gjøre, at dette Væsen, jeg ellers vilde elske af min ganske Sjæl, bliver mig utaaleligt, maaskee, maaskee o. s. v. Det sympathetiske Tungsind er smerteligere og ogsaa noget ædlere, det frygter sig selv for den Andens Skyld. Hvo veed sig saa sikker, at man ikke kan forandres, maaskee det, jeg nu anseer for det Gode hos mig, kan forsvinde, maaskee det, hvorved jeg nu fængsler den Elskede, og som jeg kun ønsker at beholde for hendes Skyld, kan tages fra mig, og nu staaer hun der, skuffet, bedraget, maaskee viser der sig en glimrende Udsigt for hende, hun fristes, hun bestaaer maaskee ikke i Fristelsen, store Gud, det skulde jeg have paa min Samvittighed; jeg har Intet at bebreide hende, det er mig der er bleven forandret, jeg tilgiver hende Alt, naar hun blot kan tilgive mig, at jeg var saa uforsigtig at tillade hende at gjøre et saa afgjørende Skridt. Vel veed jeg med mig selv, at jeg saa langt fra at besnakke hende, snarere advarede hende mod mig selv, at det var hendes fri Beslutning, men maaskee har denne Advarsel netop fristet hende, ladet hende i mig see et bedre Væsen end jeg var etc. etc. Man vil let indsee, at en saadan Tænkemaade ligesaa lidt er tjent med en Forbindelse paa ti Aar som med en paa fem, ja end ikke med en Forbindelse, som den Saladin sluttede med de Christne paa ti Aar, ti Maaneder, ti Uger, ti Dage, ti Minutter; og ligesaa lidet tjent med en saadan Forbindelse som med en for hele Livet. Man seer meget godt, at en saadan Tænkemaade kun altfor dybt føler Betydningen af det Ord, at enhver Dag har sin Plage. Den er et Forsøg paa hver Dag at leve, som om denne Dag var den afgjørende, et Forsøg paa at leve, som om man hver Dag var til Examen. Naar man derfor i vore Dage finder en stor Tilbøielighed til at neutralisere Ægteskabet, saa er det ikke fordi man som i Middelalderen anseer det ugifte Liv for fuldkomnere, men det har sin Grund i Feighed, i Nydelsessyge. Det vil tillige indlyse, at slige Ægteskaber, indgaaede paa bestemt Tid, nytte til Intet, da de medføre samme Vanskeligheder som de,

---

Saladin] Vaabenstilstanden 1. Sept. 1192 mellem Richard Løvehjerte og Sultan Saladin blev efter nogle Beretninger sluttet paa 3 Aar, 3 Maaneder, 3 Dage og 3 Timer. det Ord] Matthæus Kap. 6, 34.

der ere indgaaede for hele Livet, og tillige ere saa langtfra at give de Paagjeldende Styrke til at leve, at de tvertimod enervere det ægteskabelige Livs inderste Kraft, slappe den Villiens Energi og forkleine den Tillidens Velsignelse, som Ægteskabet eier. Det er tillige klart allerede og vil senere endnu mere blive det, at slige Associationer ikke ere Ægteskaber, da de, skjøndt indtraadte i Reflexionens Sphære, dog ikke have naaet den Evigheds Bevidsthed, som Sædeligheden har, og som først gjør Forbindelsen til Ægteskab. Det er ogsaa Noget, Du aldeles vil være enig med mig i; thi hvor ofte og hvor sikkert har ikke Din Spot og Din Ironi velfortjent rammet slige Stemninger (»de tilfældige Forliebelser eller Kjærlighedens slette Uendelighed«), hvor En med sin Forlovede seer ud af Vinduet, og i det Samme en ung Pige dreier om Hjørnet ind i en anden Gade, og det da falder ham ind, det er hende, jeg egentlig er forelsket i; men idet han vil forfølge Sporet, bliver han atter forstyrret o. s. v.

Den anden Udvei, den anstændige, var Fornuftgiftermaalet. Man hører strax paa Benævnelsen, at man er indtraadt i Reflexionens Sphære. En og Anden, og deriblandt ogsaa Du, har altid gjort betænkelige Miner ved det Giftermaal, som her tilsigtes mellem den umiddelbare Kjærlighed og den beregnende Forstand; thi egentlig burde man dog, naar man vil ære Sprogbrug, kalde det Forstandsgiftermaal. Især pleier Du altid med megen Tvetydighed at anbefale »Agtelse« som en solid Grundvold for en ægteskabelig Forbindelse. Det viser, hvor gjennemreflekteret Tiden er, at den maa hjælpe sig med en saadan Udvei som et Fornuftgiftermaal. Forsaavidt som en saadan Forbindelse giver Afkald paa den egentlige Kjærlighed, saa er den i det mindste conseqvent; men viser tillige derved, at den ikke er en Løsning af Opgaven. Et Forstands-Giftermaal er derfor at ansee som en Art Capitulation, hvilken Livets Forviklinger nødvendiggjøre. Men hvor sørgeligt er det dog ikke, at det ligesom er den eneste Trøst, vor Tids Poesi har tilbage, den eneste Trøst den at fortvivle; thi det er jo aabenbart Fortvivlelse, der gjør en saadan Forbindelse antagelig. Den indgaaes derfor ogsaa gjerne mellem Personer, der for længst have traadt deres Børneskoe, og som tillige have lært, at den egentlige Kjærlighed er en Illusion, og dens Realisation i det Høieste et *pium desiderium*. Det, den derfor træder i Forhold til, er Livets Prosa, Udkomme, Anseelse i det sociale Liv o. s. v. Forsaavidt

---

pium desiderium fromt Ønske.

den har neutraliseret det Sandselige i Ægteskabet synes den at være sædelig; men det bliver dog et Spørgsmaal, om ikke denne Neutralisation er ligesaa usædelig som den er uæsthetisk. Eller om det Erotiske end ikke aldeles er neutraliseret, saa er det dog forknyttet ved en nygtern Forstandsbetragtning over, at man skal være forsigtig, ikke altfor rask til at vrage, at Livet dog aldrig giver det Ideale, at det er et ret anstændigt Parti o. s. v. Det Evige, der, som allerede ovenfor er viist, hører med til ethvert Ægteskab, er altsaa egentlig ikke her tilstede; thi en Forstandsberegning er altid timelig. En saadan Forbindelse er derfor paa eengang usædelig og skrøbelig. En skjønnere Skikkelse kan et saadant Fornuft-Ægteskab antage, naar det Bestemmende er noget Høiere. I saa Fald er det da et selve Ægteskabet fremmed Motiv, der bliver det afgjørende, som naar f. Ex. en ung Pige af Kjærlighed til sin Familie ægter en Mand, der er istand til at frelse denne. Men netop denne udvortes Teleologi viser lettelig, at vi ikke her kunne søge en Løsning af Opgaven. Paa dette Punkt kunde jeg maaskee passende afhandle de mangfoldige Bevæggrunde til at indgaae et Ægteskab, hvorom der ofte nok er Tale. Slig Overveien og Raisoneren hører netop hjemme i Forstandens Sphære. Jeg vil dog imidlertid hellere forbeholde mig det til et andet Punkt, hvor jeg tillige om muligt kan stoppe Munden paa den.

Det har nu viist sig, hvorledes den romantiske Kjærlighed var bygget paa en Illusion, og at dens Evighed var bygget paa det Timelige, og at, uagtet Ridderen holdt sig inderlig overbeviist om dens absolute Bestandighed, der dog ingen Vished var herfor, da dens Forsøgelse og Fristelse hidtil havde været i et aldeles udvortes Medium. Den var forsaavidt meget godt istand til med en skjøn Pietet at tage Ægteskabet med, men dette fik dog ingen dybere Betydning. Det har viist sig, hvorledes denne umiddelbare, skjønne, men og eenfoldige Kjærlighed, optagen i en reflekterende Tids Bevidsthed, maatte blive Gjenstand for dens Spot og dens Ironi, det har tillige viist sig, hvad en saadan Tidsalder var istand til at sætte istedenfor. En saadan Tid optog tillige Ægteskabet i sin Bevidsthed og erklærede sig nu deels for Kjærligheden, saaledes at Ægteskabet blev udelukket, deels for Ægteskabet saaledes, at man gav Afkald paa Kjærligheden. En forstandig lille Syepige gjør derfor ogsaa den kløgtige Bemærkning i et nyere Drama med Hensyn til de fornemme Herrers Kjærlighed: os elske de, men ægte os ikke; de fornemme Damer elske de ikke, men gifte sig med dem.

Hermed er denne lille Undersøgelse (thi jeg nødsages vel til at kalde, hvad jeg her skriver, saaledes, omendskjøndt jeg først blot havde tænkt mig et større Brev) naaet hen til det Punkt, hvorfra Ægteskabet først ret lader sig belyse. At Ægteskabet væsentlig tilhører Christendommen, at de hedenske Nationer ikke have fuldkommet det, tiltrods for Orientens Sandselighed og al Grækenlands Skjønhed, at end ikke Jødedommen har været istand dertil, tiltrods for det i Sandhed Idylliske, der findes i den, det vil Du vel indrømme mig, uden at jeg behøver videre at gaae ind derpaa, og det saa meget mere som det vil være tilstrækkeligt blot at erindre om, at Kjøns-Modsætningen intetsteds var saa dybt reflekteret, at det andet Kjøn derved var kommet til sin fuldkomne Ret. Men ogsaa indenfor Christendommen maatte Kjærligheden gjennemgaae mange Fata, inden man naaede hen til at see det Dybe, Skjønne og Sande, der ligger i Ægteskabet. Da imidlertid en reflekterende Tidsalder er den nærmest foregaaende og til en vis Grad den samtidige, saa er det ikke saa let en Sag at vise det, og da jeg i Dig har fundet en saa stor Virtuos i at drage de svage Sider frem, saa er den Opgave, jeg ved Siden af har sat mig, om muligt at overbevise Dig, dobbelt vanskelig. Imidlertid skylder jeg Dig at tilstaae, at jeg er Dig meget forbunden for Din Polemik. Den er, naar jeg tænker mig de mangfoldige adsplittede Yttringer, i hvilke jeg eier den, samlede i Eet, saa talentfuld og opfindsom, at den bliver en god Veileder for den, der vil forsvare; thi Dine Angreb ere ikke saa overfladiske, at de ikke, naar Du eller en Anden gjennemtænker dem, skulde indeholde det Sande i sig, om end hverken Du eller den, Du strider med, mærker det i Kampens Øieblik.

Forsaavidt som det nu viste sig som en Mangel ved den romantiske Kjærlighed, at den ikke var reflekteret, saa kunde det maaskee synes rigtigt, at lade den sande ægteskabelige Kjærlighed begynde med en Art Tvivlen. Dette kunde synes saa meget mere nødvendigt som det er ud af en Reflexions-Verden, vi komme hertil. At et Ægteskab lod sig kunstnerisk udføre efter en saadan Tvivl, det vil jeg ingenlunde negte: men Spørgsmaalet bliver, om dog ikke Ægteskabets Væsen derved allerede er altereret, idet der dog er paatænkt en Skilsmisse mellem Kjærlighed og Ægteskab. Spørgsmaalet er, om det væsentligt tilhører Ægteskabet ved Tvivl om Muligheden af at realisere den første Kjærlighed at tilintetgjøre denne, for gjennem denne Tilintetgjørelse at mulig- og virkeliggjøre den ægteskabelige Kjærlighed, saa at Adam og Evas Ægteskab egentlig blev det eneste, hvori den umiddelbare Kjærlighed var

bevaret ukrænket, og det igjen nærmest af den Grund, som Musæus meget vittigt udhæver, at der ikke var Mulighed af at elske nogen Anden. Spørgsmaalet bliver, om ikke den umiddelbare, den første Kjærlighed ved at være optaget i en høiere concentrisk Umiddelbarhed var sikkret mod denne Skepsis, saa at den ægteskabelige Kjærlighed ikke behøvede at nedpløie den første Kjærligheds skjønne Forhaabninger, men den ægteskabelige Kjærlighed var selve den første Kjærlighed med en Tilsætning af Bestemmelser, der ikke forringede, men forædlede den. Det er et vanskeligt Problem at vise, og dog er det af uhyre Vigtighed, for at vi ikke i det Ethiske skulle faae en lignende Kløft, som i det Intellectuelle mellem Tro og Viden. Og skjønt, kjære Ven, det vil Du ikke nægte mig (thi ogsaa Dit Hjerte har dog Følelse for Kjærlighed, og ogsaa Dit Hoved kjender kun altfor vel Tvivlene), skjønt vilde det dog være, om den Christne turde kalde sin Gud Kjærlighedens Gud saaledes, at han ogsaa derved tænkte paa hiin uudsigelige salige Følelse, hiin evige Magt i Verden — den jordiske Kjærlighed. Forsaavidt jeg derfor i det Foregaaende har antydet den romantiske Kjærlighed og den reflekterende som de discursive Standpunkter, saa vil det her ret vise sig, hvorvidt den høiere Eenhed er en Tilbagevenden til det Umiddelbare, hvorvidt denne, foruden det Mere, den indeholder, tillige indeholder hvad der laae i det Første. Det er nu klart nok, at den reflekterende Kjærlighed bestandig fortærer sig selv, og at den ganske vilkaarligt snart standser paa eet Punkt, snart paa et andet, det er klart, at den viser ud over sig selv til et Høiere, men Spørgsmaalet er, om dette Høiere ikke strax kan træde i Forbindelse med den første Kjærlighed. Dette Høiere er nu det Religiøse, i hvilket Forstands-Reflexionen ender, og som for Gud Intet er umuligt, saaledes er for det religiøse Individ heller Intet umuligt. I det Religiøse finder Kjærligheden atter den Uendelighed, som den i den reflekterende forgjeves søgte. Men dersom det Religiøse, saa vist som det er et Høiere end alt Jordisk, tillige ikke er et i Forhold til den umiddelbare Kjærlighed Excentrisk men med den Concentrisk, saa lod jo Eenheden sig tilveiebringe, uden at den Smerte, som det Religiøse vel kan helbrede, men som dog altid er en dyb Smerte, blev nødvendig. Det er meget sjeldent, at man seer denne Sag gjort til

---

Musæus, Volksmährchen der Deutschen, Gotha 1787—89, III S. 219: mit so unverbrüchlicher Treue, als Vater Adam die Mutter aller Lebendigen in der Unschuldswelt des Paradieses, wo ihres Gleichen nicht mehr zu finden war.

Gjenstand for Overveielse, fordi de, der have Sands for den romantiske Kjærlighed, ikke bryde sig stort om Ægteskabet, og desto værre paa den anden Side saa mange Ægteskaber indgaaes uden den dybere Erotik, der visselig er det Skjønneste i den rene menneskelige Existents. Christendommen holder urokkelig paa Ægteskabet. Dersom altsaa den ægteskabelige Kjærlighed ikke kan rumme al den første Kjærligheds Erotik i sig, saa er Christendommen ikke Menneskeslægtens høieste Udvikling, og det er visselig en hemmelig Angst for en saadan Uovereensstemmelse, der for en stor Deel er Skyld i den Fortvivlelse, hvoraf den nyere Lyrik gjenlyder baade i Vers og i Prosa.

Du seer altsaa, hvad det er for en Opgave jeg har sat mig, at vise, at den romantiske Kjærlighed kan forenes med og bestaae i Ægteskabet, ja at Ægteskabet er den sande Forklarelse af hiin. Hermed skal nu ingenlunde være kastet nogen Skygge over de ud af Reflexionen og dens Skibbrud sig frelsende Ægteskaber, der skal hverken være negtet, at der lader sig gjøre meget, ikke heller skal jeg være saa udeeltagende, at jeg ikke skulde yde dem min Beundring, ikke heller skal det være glemt, at hele Tidens Retning ofte kan gjøre det til en sørgelig Nødvendighed. Men hvad det Sidste angaaer, maa man dog erindre, at hver Generation og hvert Individ i Generationen til en vis Grad begynder sit Liv forfra, og at der saaledes er en Mulighed for hver især at undflye denne Malstrøm, og ikke mindre, at jo den ene Slægt skal lære af den anden, og at der derfor er en Sandsynlighed for, at, efterat Reflexionen har brugt en Slægt til dette sørgelige Skuespil, at da en følgende vil være lykkeligere. Og hvor mange smertelige Forvirringer Livet endnu kan vise, saa kjæmper jeg for to Ting, den uhyre Opgave at vise, at Ægteskabet er den første Kjærligheds Forklarelse ikke dens Tilintetgjørelse, er dens Ven ikke dens Fjende, og for den for alle Andre saare ubetydelige men for mig desto vigtigere Opgave, at mit ringe Ægteskab har havt denne Betydning, for at erhverve Styrke og Mod til bestandig at fuldkomme denne Opgave.

Og idet jeg nu nærmer mig til denne Undersøgelse, kan jeg dog ikke andet end glæde mig over, at det er til Dig, jeg skriver. Ja saa vist som det er, at jeg til intet andet Menneske vilde yttre mig om mit ægteskabelige Forhold, saa vist er det, at jeg for Dig aabner mig med en tillidsfuld Glæde. Naar stundom Larmen af de stridende og arbeidende Tanker, af det uhyre Maskineri, Du bærer i Dig, forstummer, da kommer der stille Øieblikke, der vel i det første Nu næsten ængste ved deres Stilhed, men som ogsaa

snart vise sig som i Sandhed vederqvægende. I et saadant Øieblik vil jeg haabe, at denne Afhandling træffer Dig; og ligesom man sorgløs kan betroe Dig Alt hvad man vil, saa længe Maskineriet er i Gang, thi da hører Du Intet; saaledes kan man ogsaa uden at prisgive sig selv fortælle Dig Alt, naar Din Sjæl er stille og høitidelig. Da vil jeg ogsaa tale om hende, om hvem jeg ellers kun taler til den tause Natur, fordi jeg kun vil høre mig selv, hende hvem jeg skylder saa Meget, blandt Andet ogsaa, at jeg med Frimodighed tør tale den første Kjærligheds og Ægteskabets Sag; thi hvad vilde vel jeg formaae med al min Kjærlighed og al min Stræben, hvis hun ikke kom mig til Hjælp, og hvad vilde jeg vel formaae, hvis hun ikke begeistrede mig til at ville. Og dog veed jeg meget godt, at om jeg sagde dette til hende, saa vilde hun ikke troe mig, ja jeg vilde maaskee handle urigtigt ved at sige det til hende, jeg vilde maaskee forstyrre og bevæge hendes dybe og rene Sjæl.

Det der nu bliver det Første, jeg har at gjøre, er at orientere mig og især Dig i Bestemmelserne af, hvad et Ægteskab er. Det egentlig Constituerende, det Substantielle er aabenbart Kjærligheden eller, om Du bestemtere vil udhæve det, Elskoven. Saasnart denne tages bort, er Samlivet enten en blot Tilfredsstillelse af sandselig Lyst, eller det er en Association, et Compagniskab til en eller anden Hensigts Opnaaelse; men Kjærligheden har netop Evighedens Bestemmelse i sig, hvad enten det er den overtroiske, eventyrlige, ridderlige Kjærlighed, eller den dybere sædelige med en kraftig og levende Forvisning fyldte religiøse Kjærlighed.

Enhver Stand har sine Forrædere, ogsaa Ægtestanden har sine. Jeg mener naturligviis ikke Forførerne, thi de ere jo ikke indtraadte i den hellige Ægtestand (jeg haaber, at denne Undersøgelse maa træffe Dig i en Stemning, i hvilken Du ikke vil smile ad dette Udtryk); jeg mener ikke de, som ved en Skilsmisse ere traadte ud af den, thi de have dog havt Mod til at være aabenbare Oprørere; nei jeg mener de, der kun ere Oprørere i Tanken, der end ikke driste sig til at lade det yttre sig i Gjerning, disse usle Ægtemænd, der sidde og sukke over, at Kjærligheden forlængst er fordunstet af deres Ægteskab, disse Ægtemænd, der, som Du engang har sagt om dem, sidde liig Vanvittige hver i sit ægteskabelige Aflukke, og slide i Jernstængerne og phantasere om Forlovelsens Sødme og om Ægteskabets Bitterhed, disse Ægtemænd, der efter Din egen rigtige Iagttagelse høre til dem, der med en vis ondskabsfuld Glæde lykønske Enhver, der bliver forlovet. Jeg kan ikke beskrive Dig, hvor foragtelige de forekomme mig, og hvor

meget det gotter mig, naar en saadan Ægtemand faaer Dig til Fortrolig, naar han for Dig udøser alle sine Lidelser, opramser alle sine Løgne om den lykkelige første Kjærlighed, og Du da med en fiffig Mine siger, ja jeg skal vel vogte mig for at komme paa Glatiis, og det da endnu mere forbittrer ham, at han ikke kan faae Dig reven med ind i et *commune naufragium*. Det er disse Ægtemænd, Du saa ofte hentyder paa, naar Du taler om en øm Familiefader med fire velsignede Børn, som han gjerne saae paa Bloksbjerget.

Forsaavidt der nu skulde ligge Noget i hvad de sige, saa maatte det jo være en Adskillelse af Elskov og Ægteskab, saaledes at Elskoven blev henlagt til eet Tidsmoment, Ægteskabet til et andet, men Elskov og Ægteskab bleve uforenelige. Man udfandt da ogsaa snart, hvilket Tidsmoment det var at Elskoven hørte hjemme i — det var Forlovelsen, Forlovelsens skjønne Tid. Med en vis lavkomisk Bevægelse og Rørelse veed de at snakke hist op og her ned, om hvad det er at nyde Forlovelses Dagene. Jeg maa nu tilstaae, at jeg aldrig har havt Stort tilovers for disse Forlovelsens forliebte Slikkerier, og jo mere man vil gjøre af dette Afsnit, desto mere forekommer det mig at ligne den Tid, mange Mennesker bruge, naar de ville i Vandet, førend de springe ud, i hvilken de gaae op og ned ad Flydebroen, jage snart en Haand snart en Fod i Vandet, synes, at det snart er for koldt, snart for varmt. Dersom det nu virkeligt forholdt sig saaledes, at Forlovelsen var den skjønneste Tid, saa indseer jeg i Sandhed ikke, hvorfor de, og hvis de havde Ret, hvorfor man gifter sig. Imidlertid gifte de sig dog med al mulig spidsborgerlig Præcision, naar Tanter og Cousiner, Naboer og Gjenboer finde det passende, Noget, der røber den samme Døsighed og Slaphed som den, at ansee Forlovelsen for den skjønneste Tid. Naar galt skal være, saa holder jeg dog mere af disse dumdristige Mennesker, der alene finde Behag i at springe ud. Det er dog altid Noget, om end Bevægelsen aldrig bliver saa storartet, Bevidsthedens Gysen aldrig saa forfriskende, Villiens Reaction aldrig saa energisk, som naar en kraftig mandig Arm omslutter den Elskede fast og dog ømt, med Magt og dog saaledes, at hun netop føler sig fri i dette Favnetag, for for Guds Aasyn at styrte sig ind i Tilværelsens Hav.

Dersom nu en saadan Adskillelse af Elskov og Ægteskab havde nogen Gyldighed, uden i nogle taabelige Menneskers eller rettere

---

commune naufragium fælles Skibbrud.

Umenneskers tomme Hoveder, der ligesaa lidet vide, hvad Elskov som hvad Ægteskab er, saa saae det galt ud med Ægteskabet og med mit Forsøg paa at vise det Æsthetiske deri eller at Ægteskabet er en æsthetisk Klangfigur. Men hvad skulde da vel Grunden være til Rigtigheden af en saadan Adskillelse? Enten maatte det være, fordi overhovedet Elskoven ikke lod sig bevare. Vi havde da her den samme Mistillid og Feighed, der saa ofte yttrer sig i vor Tid, hvis Særkjende er, at den mener, at Udvikling er Tilbagegang og Tilintetgjørelse. Jeg vil nu gjerne indrømme, at en saadan spæd og klein, lige umandig og uqvindelig Elskov (hvad Du med sædvanlig Ubændighed vilde kalde for 4 Sk. Elskov) ikke vilde være istand til at modstaae et eneste Pust af Livets Storme, men deraf vilde jo Intet følge med Hensyn til Elskov og Ægteskab, naar de begge vare i sund og naturlig Tilstand. Eller det maatte være, fordi det Ethiske og Religiøse, der ved Ægteskabet træder til, viste sig som saa ueensartet med Elskoven, at de af den Grund ikke lod sig forene, saaledes, at Elskoven vel var istand til seierrigt at gjennemkjæmpe Livet, naar den fik Lov til alene at hvile i sig selv, og stole paa sig selv. Denne Betragtning vilde nu føre Sagen tilbage enten paa den umiddelbare Kjærligheds uprøvede Pathos, eller paa det enkelte Individs Lune og Vilkaar, der i egen Kraft troede sig istand til at fuldende Løbet. Denne sidste Betragtning, at det skulde være det Ethiske og Religiøse i Ægteskabet, der virkede forstyrrende, røber ved første Øiekast en vis Mandighed, som let kan skuffe den flygtige Iagttagelse og har om end forfeilet dog noget ganske andet Sublimt ved sig end hele den første Jammerlighed. Jeg skal senere komme tilbage derpaa, og det saa meget mere som mit inqvisitoriske Blik skulde bedrage mig meget, om jeg i Dig ikke netop saae en af denne Vildfarelse til en vis Grad befængt Kjætter.

Det Substantielle i Ægteskabet er Elskoven; men hvilket er det Første, er Elskoven det Første, eller er Ægteskabet det, saa at Elskoven kommer successivt bag efter? Denne sidste Betragtningsmaade har ikke nydt liden Anseelse blandt indskrænkede Forstands-Mennesker, er ikke sjelden bleven foredraget af kløgtige Fædre og endnu kløgtigere Mødre, der selv mene at have gjort Erfaring og til Skadeserstatning ere uforanderlige i, at deres Børn ogsaa bør gjøre Erfaring. Det er den Viisdom, som Duehandlerne ogsaa have, naar de spærre to Duer, der ikke have den mindste Sympathi for hinanden, ind i et lille Buur, og mene, at de nok lære at forliges. Denne hele Betragtningsmaade er saa borneret, at jeg blot for et Slags Fuldstændigheds Skyld har antydet den og for tillige at

erindre om det Meget, Du i denne Henseende har givet til Priis. Elskoven er altsaa det Første. Men Elskoven er igjen, efter hvad der blev antydet i det Foregaaende, af saa zart Natur, skjøndt Natur saa unaturlig og forkjelet, at den slet ikke kan taale at komme i Berøring med Virkeligheden. Her er jeg atter ved det tidligere berørte Punkt. Her synes nu Forlovelsen at faae sin Betydning. Den er en Elskov, som ingen Virkelighed har, som blot lever af den søde Muligheds Sukkerbrød. Forholdet har ikke Virkelighedens Realitet, dets Bevægelser ere indholdsløse, det bliver bestandig ved de samme »intetsigende, forliebte Gestikulationer.« Jo mere uvirkelige de Forlovede selv ere, jo mere endogsaa disse blot fingerede Bevægelser koste dem Anstrængelse og udtømme deres Kraft, desto mere Trang ville de føle til at flye Ægteskabets alvorlige Skikkelse. Idet nu Forlovelsen saaledes synes at være uden en nødvendig deraf resulterende Virkelighed, saa var det jo en ypperlig Udvej for dem, der ikke have Mod til Ægteskabet. De føle maaskee, og efter al Sandsynlighed meget overspændt, en Trang til, naar de ville gjøre det afgjørende Skridt, da at søge Hjælp hos en høiere Magt, og affinde sig saaledes med sig selv og med det Høiere, med sig selv ved at forlove sig paa eget An- og Tilsvar, med det Høiere ved ikke at unddrage sig Kirkens Velsignelse, som de da med temmelig megen Overtro atter skatte for høit. Vi have da her igjen i den feigeste, spinkleste, umandigste Skikkelse et Schisma mellem Elskoven og Ægteskabet. Dog en saadan Vanskabning kan ikke lede vild; dens Elskov er ingen Elskov, den mangler det sandselige Moment, der har sit sædelige Udtryk i Ægteskabet, den neutraliserer i den Grad det Erotiske, at en saadan Forlovelse ligesaa godt kunde finde Sted mellem Mandfolk. Saasnart den derimod, uagtet den vil vedligeholde denne Adskillelse, gjør det Sandselige gjeldende, saa slaaer den øieblikkelig over i de i det Foregaaende skildrede Retninger. En saadan Forlovelse er nu uskjøn, hvorledes man end seer den; thi ogsaa i religiøs Henseende er den uskjøn, da den er et Forsøg paa at bedrage Gud, at liste sig til Noget, som den mener ikke at behøve hans Hjælp til, og kun at betroe sig til ham, naar den føler, at det ikke gaaer godt an anderledes.

Ægteskabet skal altsaa ikke fremkalde Elskoven, tvertimod det forudsætter den, men forudsætter den ikke som et Forbigangent, men som et Nærværende. Men Ægteskabet har et ethisk og religiøst Moment i sig, det har Elskoven ikke; Ægteskabet er af denne Grund baseret paa Resignation, det er Elskoven ikke. Naar man nu ikke vil antage, at ethvert Menneske gjennemløber i sit Liv den dobbelte

Bevægelse, først den, om jeg saa maa sige hedenske Bevægelse, hvor da Elskoven hører hjemme, og derpaa den christelige, hvis Udtryk er Ægteskabet, naar man ikke vil sige, at Elskoven maa udelukkes af Christendommen, saa maa det vises, at Elskoven lader sig forene med Ægteskabet. Det falder mig forøvrigt ind, hvis nogen Uvedkommende fik dette Papir at see, saa vilde han formodentlig falde i den dybeste Forundring over, at en slig Sag kunde gjøre mig saa store Bryderier. Naa, jeg skriver jo ogsaa blot for Dig, og Din Udvikling er af den Natur, at Du fuldelig forstaaer — Vanskelighederne.

Altsaa først en Undersøgelse om Elskoven. Jeg vil her knytte mig til et Udtryk, som tiltrods for Dine og al Verdens Spotterier, dog altid for mig har havt en skjøn Betydning: den første Kjærlighed (tro mig, jeg giver ikke efter, Du vil formodentlig heller ikke, forsaavidt bliver det et besynderligt Misforhold i vor Correspondance). Naar jeg nævner dette Ord, da tænker jeg paa noget af det Skjønneste i Livet, naar Du bruger det, da er det Signalet til, at Dine Observationers hele Vedetkjede skyder. Men som for mig dette Ord slet ikke har noget Latterligt, og som jeg, oprigtigt talt, kun taaler Dit Angreb, fordi jeg overseer det, saa har det heller ei for mig det Veemodige, det vel for En og Anden kan have. Dette Veemod behøver ikke at være sygeligt; thi det Sygelige er altid det Usande og det Tilløiede. Det er smukt og sundt, naar et Menneske har havt Uheld med sin første Kjærlighed, naar han har lært den Smerte at kjende, der ligger heri, men dog blev sin Kjærlighed tro, dog bevarede Troen paa denne første Kjærlighed, det er smukt, naar han nu i Aarenes Løb stundom ret levende mindes den, og skjøndt hans Sjæl har havt Sundhed nok til ligesom at tage Afsked med den Art Liv for at hellige sig noget Høiere, det er smukt, naar han da veemodigt erindrer den som Noget, der vel ikke var det Fuldkomne, men dog saa saare skjønt. Og langt sundere og skjønnere og ædlere er dette Veemod end den prosaiske Forstandighed, der for længst er bleven færdig med alle slige Barnestreger, denne Syngemester Basils djævelske Klogskab, der vel bilder sig ind at være Sundhed, men som dog er den dybest fortærende Sygdom; thi hvad hjalp det vel et Menneske, om han vandt den ganske Verden, men tog Skade paa sin Sjæl? For mig har dette Ord »den første Kjærlighed« slet intet Veemodigt, eller i

---

Syngemester Basils djævelske Klogskab] se S. 57. hvad hjalp det osv.] Matthæus 16. Kap. 26.

ethvert Fald kun en lille Tilsætning af veemodig Sødme, for mig er det et Feltraab, og jeg har, skjøndt Ægtemand i flere Aar, endnu bestandig den Ære at stride under den første Kjærligheds seierrige Banner.

For Dig er derimod den Forestilling: det Første, dets Betydning, dets Over- og Undervurderen en gaadefuld Bølgebevægelse. Snart er Du ene og alene begeistret af det Første. Du er saa besvangret af den energiske Concentration, der ligger heri, at det er det Eneste, Du vil. Du er saa gjennemglødet og opflammet, saa elskovsvarm, saa drømmende og frugtbar, saa nedsynkende som en Regnsky, saa mild som en Sommerluftning, kort Du har en levende Forestilling om, hvad det vil sige, at Jupiter i en Sky eller i Regn besøger sin Elskede. Det Forbigangne er glemt, enhver Begrændsning er ophævet. Du udvider Dig mere og mere, Du føler en Blødhed og Elasticitet, ethvert Ledemod bliver smidigt, enhver Knokkel en bøielig Sene: som en Gladiator rækker og strækker sit Legeme for ganske at have det i sin Magt; Enhver maa troe, at han derved berøver sig sin Kraft, og dog er denne vellystige Tortur netop Betingelsen for, at han ret kan anvende sin Styrke. Nu er Du da i den Tilstand, i hvilken Du nyder den fuldkomne Receptivitets rene Vellyst. Den sagteste Berøring er nok for at gjennemzittre dette usynlige vidtudstrakte aandelige Legeme. Der er et Dyr, jeg oftere er henfalden i Tanker over, det er en Vandmand. Har Du lagt Mærke til, hvorledes denne geleeagtige Masse kan udvide sig til en Flade og nu langsomt snart synke, snart stige, saa stille og fast, at man skulde troe, man kunde træde paa den. Nu mærker den, at dens Bytte nærmer sig, da huler den sig ind i sig selv, bliver en Pose og synker med en uhyre Fart ned dybere og dybere, idet den med denne Fart river sit Bytte ind — ikke i sin Pose, thi den har ikke en Pose; men ind i sig selv, thi den er selv Pose og ikke Andet. Den kan nu i den Grad trække sig sammen, at man ikke begriber, hvorledes det var den muligt at udvide sig. Saaledes omtrent forholder det sig med Dig, og Du maa blot tilgive mig, at jeg ikke har havt noget skjønnere Dyr at sammenligne Dig med, ligesom og, at Du maaskee ikke ganske kan bare Dig for at smile over Dig selv ved Tanken om, at Du er lutter Pose. I slige Øieblikke er det da »det Første«, Du jager efter, det alene Du vil, uden at ahne, at det er en Selvmodsigelse at ville, at det Første bestandig skal komme igjen, og

---

i en Sky eller i Regn] Semele og Danae.

at Du som en Følge deraf enten slet ikke maa være kommen til det Første, eller Du virkelig har havt det Første, og at det Du seer, det Du nyder, bestandig blot er Afglandsen af det Første, hvorved tillige bliver at bemærke, at Du er i en Vildfarelse, naar Du troer, at det Første skulde være fuldkomment tilstede i et Andet end i selve det Første, naar man blot søger rigtigt, og at, forsaavidt Du beraaber Dig paa Din Praxis, dette da atter er en Misforstaaelse, da Du aldrig har praktiseret i den rigtige Retning. Til andre Tider er Du derimod saa kold, saa skarp og bidende som en Foraarsvind, saa sarkastisk som en Riimfrost, saa forstands-gjennemsigtig som Luften pleier at være om Foraaret, saa tør og ufrugtbar, saa egoistisk sammensnærpet som muligt. Hænder det sig da i en saadan Tilstand, at et Menneske kommer til Skade at tale til Dig om det Første, om det Skjønne, der ligger heri, maaskee endog om sin første Kjærlighed, saa bliver Du formelig arrig. Nu bliver det Første det Latterligste, det Taabeligste af Alt, en af de Løgne, som den ene Generation bestyrker den anden i. Du raser som en Herodes fra eet Barnemord til et andet. Du veed da at tale vidt og bredt om, at det saaledes at klamre sig til det Første er Feighed og Umandighed, at det Sande ligger i det Erhvervede ikke i det Givne. Jeg erindrer, at Du engang i en saadan Stemning kom op til mig. Du fik som sædvanligt Din Pibe stoppet, Plads i den blødeste Lænestol, lagde Benene op paa en anden Stol, rodede i mine Papirer (jeg husker tillige, at jeg tog dem fra Dig), og nu udbrød Du i en ironisk Lovpriisning over den første Kjærlighed og alt det Første, selv »de første Prygl jeg i Skolen fik«, idet Du i en oplysende Note forklarede, at Du med desto større Eftertryk kunde sige det, da den Lærer, der havde tildeelt Dig dem, var den eneste, Du havde kjendt, der kunde slaae med Eftertryk; derpaa endte Du med at fløite denne Vise, sparkede den Stol, Du havde lagt Dine Fødder paa, hen i den anden Ende af Stuen, og gik.

Hos Dig søger man da forgjæves en Oplysning om, hvad der stikker bag ved det hemmelighedsfulde Ord: det Første; et Ord, som har havt og til alle Tider vil have en uhyre Betydning i Verden. Hvilken Betydning dette Ord har for den Enkelte, er egentlig afgjørende med Hensyn til hele hans aandelige Tilstand, ligesom det, at det slet ingen Betydning har for ham, er tilstrække-

---

de første Prygl osv.] Digtninger af Chr. Wilster, Kbhvn. 1827, S. 38 (Studentervise).

ligt til at vise, at hans Sjæl slet ikke er stemt til at berøres og gjennembæves af det Høiere. For dem derimod, for hvem »det Første« har faaet Betydning, ligger der to Veie. Enten indeholder det Første Forjættelsen om det Tilkommende, er det Fremadskyndende, den uendelige Impuls. Dette er de lykkelige Individualiteter, for hvem det Første ikke er andet end det Nærværende, men det Nærværende det sig bestandig udfoldende og foryngende Første. Eller det Første driver ikke i Individet Individet, den Kraft, der er i det Første, bliver ikke den bevægende Kraft i Individet, men den frastødende, bliver det, der støder fra. Dette er de ulykkelige Individualiteter, der bestandig fjerne sig mere og mere fra »det Første«. Det Sidste kan naturligviis aldrig skee totalt uden Individets egen Skyld.

Med dette Ord: »det Første« forbinde alle de af Ideen berørte Mennesker en høitidelig Forestilling, og det er ogsaa gjerne kun om Ting, der høre hjemme i en lavere Sphære, at »det Første« betyder det Sletteste. I denne Henseende er Du riig nok paa Exempler, den første Correctur, den første Gang man har en ny Kjole paa o. s. v. Jo større Sandsynlighed der nemlig er for, at en Ting kan gjentages, desto mindre Betydning faaer det Første, jo mindre Sandsynlighed, desto større Betydning, og paa den anden Side jo betydningsfuldere det er, der i sit Første første Gang forkynder sig, desto mindre Sandsynlighed for at det kan gjentages. Er det nu endog noget Evigt, da forsvinder al Sandsynlighed for at det lader sig gjentage. Naar man derfor med en vis veemodig Alvor har talt om den første Kjærlighed, som om den aldrig lod sig gjentage, saa er dette ingen Forkleinelse af Kjærligheden, men den dybsindigste Lovpriisning af den som den evige Magt. Saaledes er for at gjøre et lille philosophisk Sving ikke med Pennen men med Tanken, Gud kun eengang bleven Kjød, og det vil være forgjeves at vente, at det skal gjentages. I Hedenskabet kunde det skee oftere, men det var netop, fordi det ikke var en sand Incarnation. Saaledes fødes Mennesket kun eengang, og der er ingen Sandsynlighed for en Gjentagelse. En Sjælevandring miskjender Fødselens Betydning. Jeg vil ved et Par Exempler nærmere udhæve hvad jeg mener. Det første Grønt, den første Svale hilse vi med en vis Høitidelighed. Grunden dertil er imidlertid den Forestilling, der hos os knytter sig dertil; her er altsaa det, der bebuder sig i det Første, noget Andet end dette Første selv, den enkelte første Svale. Man har et Kobberstykke, der forestiller Cain, som myrder Abel. I Baggrunden seer man Adam og Eva. Om Stykket selv har Værdi, skal jeg ikke kunne

afgjøre; Underskriften har derimod altid interesseret mig: *prima cædes, primi parentes, primus luctus*. Her har det Første atter en dyb Betydning, og her er det det Første selv, vi reflektere paa, men det er dog mere med Hensyn til Tid end med Hensyn til Gehalt, da der ikke sees den Continueerlighed, ved hvilken med det Første det Hele er sat. (Det Hele maatte naturligviis forstaaes om den i Slægten sig forplantende Synd. Den første Synd, naar vi derved tænkte paa Adams og Evas Syndefald, vilde allerede mere henlede Tanken paa det Continueerlige, men da det er det Ondes Væsen ikke at have Continueerlighed, saa vil Du let indsee, hvorfor jeg ikke bruger dette Exempel). Endnu et Exempel. Som bekjendt have flere strænge Secter i Christenheden af de Ord, der findes i Brevet til Hebræerne om Umuligheden af, at de, der eengang ere oplyste, hvis de falde fra, atter kunne fornyes til Omvendelse, villet bevise Begrændsningen af Guds Naade. Her fik da det Første hele sin dybe Betydning. I dette Første forkyndte hele det dybe christelige Liv sig, og Den der nu greb Feil heri, han var fortabt. Men her er det Evige altfor meget draget ind i timelige Bestemmelser. Men dette Exempel kan tjene til at oplyse, hvorledes det Første er det Hele, den hele Gehalt. Men naar nu det, der i det Første antyder sig, beroer paa en Synthese af det Timelige og det Evige, saa synes alt det at beholde sin Gyldighed, jeg i det Foregaaende har udviklet. I det Første er det Hele *implicite* og *κατα κρυψιν* tilstede. Nu skammer jeg mig atter ikke ved at nævne Ordet: den første Kjærlighed. For de lykkelige Individualiteter er den første Kjærlighed tillige den anden, den tredie, den sidste, den første Kjærlighed har her Evighedens Bestemmelse; for de ulykkelige Individualiteter er den første Kjærlighed Momentet, den faaer Timelighedens Bestemmelse. For Hine er den første Kjærlighed, idet den er, et Nærværende; for Disse er den, idet den er, et Forbigangent. Forsaavidt som der i de lykkelige Individualiteter ogsaa er en Reflexion, saa vil den, idet den retter sig mod det Evige i Kjærligheden, være en Styrkelse for den, forsaavidt den reflekterer paa det Timelige, være en Nedbrydelse af den. Den der saaledes reflekterer timeligt, for ham vil det første Kys f. Ex. være et forbigangent (saaledes som Byron

---

prima cædes osv. det første Drab, de første Forældre, den første Sorg. Brevet til Hebræerne] 6. Kap. 4—6. *implicite* som medindbefattet. *κατὰ κρύψιν* skjult. Byron] The first kiss of love (Poetical Works, London 1886, I S. 34).

har gjort det i et lille Digt), for Den, der reflekterer evigt, vil der være en evig Mulighed.

Dette angaaende det Prædikat, vi have givet Kjærligheden, den første. Jeg gaaer nu over til nærmere at betragte den første Kjærlighed. Forinden vil jeg bede Dig erindre den lille Modsigelse, vi vare komne til, den første Kjærlighed eier den hele Gehalt, forsaavidt synes det det Klogeste at snappe den, og derpaa gaae til en anden første Kjærlighed. Men idet man saaledes tager den første forfængeligt, forsvinder den, og man faaer heller ei den anden. Men den første Kjærlighed er jo dog kun den første? ja, men, naar man reflekterer paa Gehalten, kun forsaavidt man bliver i den; naar man da bliver i den, saa bliver det jo dog en anden Kjærlighed? nei, netop fordi man bliver i den, bliver det den første, naar man reflekterer paa Evigheden.

At saadanne Philistere, der mene, at de nu omtrent ere indtraadte i det Tids-Afsnit, hvor det var passende at see sig om eller at høre sig om (maaskee endog i en Avis) efter en Livsledsagerinde, at de eengang for alle have udelukket sig fra den første Kjærlighed, og at en saadan philistrøs Tilstand ikke kan ansees som den forud for den første Kjærlighed gaaende, det er vel indlysende. Vel var det tænkeligt, at Eros kunde være barmhjertig nok til at spille ogsaa et saadant Menneske det Puds at gjøre ham forliebt; barmhjertig nok, thi det er dog overordentligt barmhjertigt at skjænke et Menneske det høieste jordiske Gode, og det er den første Kjærlighed altid, selv om den er ulykkelig; men dette bliver da altid en Undtagelse, og hans foregaaende Tilstand bliver lige lidt oplysende. Vil man troe Musikkens Præster, og disse staae vel i denne Henseende nærmest til Troende, vil man blandt disse igjen agte paa Mozart, saa maa den Tilstand, der gaaer forud for den første Kjærlighed, vel snarest beskrives ved at erindre om, at Kjærlighed gjør blind. Individet bliver ligesom blindt, man kan næsten see det paa ham, han synker ind i sig selv, skuer ind i sig selv sin egen Skuen, og dog er der en bestandig Stræben efter at see ud i Verden. Verden har blændet ham, og dog stirrer han ud i Verden. Det er denne drømmende og dog søgende Tilstand, som Mozart har beskrevet hos Pagen i Figaro, ligesaa meget sandselig som sjælelig. I Modsætning hertil er den første Kjærlighed en absolut Vaagnen, en absolut Skuen, og dette maa fastholdes for ikke at gjøre den Uret. Den retter sig mod en eneste bestemt virkelig Gjenstand, der ene existerer for den, alt Andet existerer slet ikke. Denne ene Gjenstand existerer ikke i ubestemte Omrids, men som et bestemt levende

Væsen. Denne første Kjærlighed har i sig et Sandselighedens, et Skjønhedens Moment, men den er dog ikke blot sandselig. Det Sandselige som saadant fremkommer først ved Reflexion, men den første Kjærlighed mangler Reflexion og er derfor ikke blot sandselig. Dette er Nødvendigheden i den første Kjærlighed. Den har som alt Evigt den Dobbelthed ved sig, at den forudsætter sig tilbage ind i al Evighed og fremad ind i al Evighed. Dette er det Sande i hvad Digterne ofte saa skjønt have besunget, at det er de Elskende som om de allerede længe havde elsket hinanden, saaledes er det dem endog i det første Øieblik, de see hinanden. Dette er det Sande i den ubrødelige ridderlige Trofasthed, der Intet frygter, ikke ængstes ved Tanken om nogen adskillende Magt. Men som al Kjærligheds Væsen er Eenhed af Frihed og Nødvendighed, saaledes ogsaa her. Individet føler sig netop frit i denne Nødvendighed, føler hele sin individuelle Energi deri, føler Besiddelsen af Alt, hvad han er, netop heri. Det er derfor, at man umiskjendeligt kan iagttage det paa ethvert Menneske, om han i Sandhed har været forliebt. Der ligger en Forklarelse, en Forgudelse deri, som bevarer sig gjennem hele hans Liv. Der er en Samklang i ham af alt det, som ellers er adsplittet, han er yngre og ældre end sædvanlig i eet Moment, han er Mand og dog Yngling, ja næsten Barn, han er stærk og dog saa svag, han er en Harmoni, der som sagt gjenlyder i hele hans Liv. Vi ville lovprise denne første Kjærlighed som noget af det Skjønneste i Verden, men vi ville ikke mangle Mod til at gaae videre, til at lade den forsøge sig. Dog dette er ikke det, vi her nærmest have at gjøre med. Allerede her lod der sig tænke en Tvivl af samme Art som den, der senere vil gjentage sig med Hensyn til Forholdet mellem den første Kjærlighed og Ægteskabet. Et religiøst udviklet Individ er jo vant til at henføre Alt til Gud, med Guds-Tanken at gjennemtrænge og gjennemsyre ethvert endeligt Forhold og derved at hellige og forædle det. (Denne Yttring er naturligviis her obliqve). Forsaavidt synes det altsaa betænkeligt at lade slige Følelser fremkomme i Bevidstheden uden at raadføre sig med Gud, men forsaavidt man raadfører sig med Gud er jo Forholdet altereret. Paa dette Sted er Vanskeligheden lettere at fjerne; thi da det hører den første Kjærlighed til netop at overraske og som Overraskelsens Frugt er uvilkaarlig, saa skjønnes ikke, hvorledes en saadan Sig-Raadføren med Gud blev mulig. Det Eneste, der

---

Forgudelse ɔ: Guddommeliggjørelse, Beaandelse.

altsaa kunde blive Tale om, var med Hensyn til en Forbliven i denne Følelse, men dette hører jo til en senere Overveielse. Men var det ikke muligt at foregribe denne første Kjærlighed, forsaavidt denne som saadan intet Forhold kjender til Gud? Jeg kan her med et Par Ord berøre de Ægteskaber, hvor det, der er det Afgjørende, bliver lagt i en Anden eller et Andet end Individet, hvor Individet endnu ikke er kommet til Frihedens Bestemmelse. Den sørgelige Skikkelse heraf møde vi, hvor Individet ved Trolddom eller andre slige Kunster ved Forbindelse med Naturmagter søger at fremkalde Gjenstanden for sin Kjærlighed. Den ·ædlere Skikkelse har hvad man i strængere Forstand maatte kalde det religiøse Ægteskab. (Ægteskabet i sin Sandhed mangler naturligviis ikke det Religiøse, men har tillige det erotiske Moment). Naar saaledes Isaak i al Ydmyghed og Tillid henstiller det til Gud, hvem han skal vælge til Kone, naar han i Fortrøstning til Gud sender sin Tjener, ikke selv seer sig om, fordi hans Skjæbne hviler sikkert i Guds Haand, saa er dette visselig saare skjønt, men det Erotiske skeer dog egentlig ikke sin Ret. Nu maa man vel erindre, at hvor abstrakt end ellers Jødedommens Gud var, saa var han dog Jødefolket og især dets Udvalgte saa nær i alle Livsforhold, og om end Aand, saa dog ikke saa aandelig, at han ikke skulde bekymre sig om det Jordiske. Isaak turde derfor vel til en vis Grad med Sikkerhed regne paa, at Gud nok vilde vælge ham en Hustru, der var ung og skjøn og anseet i Folket og elskelig i alle Maader, men desuagtet mangle vi det Erotiske, og det selv om det blev Tilfældet, at han elskede denne Guds Udvalgte med al ungdommelig Lidenskab. Friheden manglede. I Christendommen seer man undertiden en uklar og dog netop ved denne Uklarhed og Tvetydighed tiltalende Blanding af det Erotiske og det Religiøse, der har ligesaa meget kjækt Skjelmeri som barnlig Fromhed. Man finder det naturligviis nærmest i Katholicismen, og hos os renest blandt Almuen. Tænk Dig (og det veed jeg Du gjør med Fornøielse; thi det er jo en Situation), en lille Bondepige med et Par Øine dristige og dog ydmygt skjulende sig bag Øielaaget, sund og frisk blomstrende, og dog er der noget i hendes Teint, som ikke er Sygdom men en høiere Sundhed, tænk Dig hende en Julenat; hun er ene paa sit Kammer, Midnat er allerede forbi, og dog flygter Søvnen, som ellers saa trolig besøger hende; hun føler en behagelig sød Uro, hun lukker Vinduet paa Klem; hun skuer ud

---

Isaak] 1. Mosebog 24. Kap.

i det uendelige Rum ene med de tause Stjerner; et lille Suk gjør hende saa let, hun lukker Vinduet; med en Alvorlighed, der dog bestandig har en Mulighed af at slaae over til Skjelmeri beder hun:

I hellige Konger tre,
I mig i Nat vil lade see,
Hvis Dug jeg skal brede,
Hvis Seng jeg skal rede,
Hvis Navn jeg skal bære,
Hvis Brud jeg skal være,

og sund og glad hopper hun i Seng. Oprigtig talt, Skam skulde de hellige Konger faae, hvis de ikke toge sig af hende, og det hjælper ikke at sige, man veed jo ikke hvem hun ønsker; det veed man meget godt; idetmindste, hvis ikke alle Julemærker slaae feil, veed hun det saa nogenlunde.

Vi vende altsaa tilbage til den første Kjærlighed. Den er Eenheden af Frihed og Nødvendighed. Individet føler sig draget med en uimodstaaelig Magt hen til det andet Individ, men føler netop heri sin Frihed. Den er en Eenhed af det Almene og det Særegne, den har det Almene som det Særegne, endog til Grændsen af det Tilfældige. Men alt Dette har den ikke i Kraft af Reflexion, den har det umiddelbart. Jo bestemtere i denne Henseende den første Kjærlighed er, desto sundere, desto større Rimelighed for, at det virkelig er en første Kjærlighed. Med en uimodstaaelig Magt drages de til hinanden, og dog nyde de heri hele Friheden. Jeg har nu ingen haardhjertede Fædre ved Haanden, ingen Sphinxer, der først skulle beseires, jeg har Formue nok til at udstyre dem (jeg har jo heller ei sat mig den Opgave, som Romanskrivere og Theaterdigtere, at trække Tiden ud til Plage for hele Verden, for de Elskende, for Læsere og Tilskuere), altsaa i Guds Navn lad dem komme sammen. Du seer jeg giver den ædle Fader, og det er i Sandhed i og for sig en saare skjøn Rolle, naar vi blot ikke selv ofte havde gjort den saa latterlig. Du bemærkede maaskee, at jeg paa Fædres Viis tilføiede det lille Ord: i Guds Navn. Det kan Du nu vel tilgive den gamle Mand, der maaskee aldrig har vidst, hvad den første Kjærlighed er, eller alt længe har glemt det; men naar den yngre Mand, der endnu er

---

I hellige Konger tre osv.] Thiele, Danmarks Folkesagn, 3. Deel, Kbhvn. 1860, S. 149 nr. 619 (Jeg beder jer hellige Konger tre osv.).

begeistret for den første Kjærlighed, tillader sig at lægge Vægt herpaa, saa forundrer det Dig maaskee.

Den første Kjærlighed har altsaa hele den umiddelbare, geniale Sikkerhed i sig, den frygter ingen Fare, den trodser hele Verden, og jeg vil blot ønske den, at den altid maa have ligesaa let derved som *in casu*; thi jeg lægger den jo ingen Hindringer i Veien. Maaskee gjør jeg den dermed ingen Tjeneste, og naar man seer sig om, falder jeg vel endog af den Grund i Unaade. Individet er i den første Kjærlighed i Besiddelse af en uhyre Magt, og det er derfor det ligesaa ubehageligt ikke at møde Modstand, som det vilde være ubehageligt for den kjække Ridder, der havde faaet et Sværd, hvormed han kunde hugge Stene, hvis han derpaa saae sig hensat i en sandet Egn, hvor der end ikke var en Qvist han kunde bruge det til. Den første Kjærlighed den er altsaa sikker nok, den behøver ingen Støtte, skulde den behøve en Støtte, vil Ridderen sige, saa er det ikke mere den første Kjærlighed. Det synes nu ogsaa klart nok, men tillige bliver det indlysende, at jeg er kommen ind i en Cirkel. Vi saae vel i det Foregaaende, at det var den romantiske Kjærligheds Feil, at den blev staaende ved Kjærligheden som et abstrakt An-sich, og at alle de Farer, den saae og ønskede, vare blot udvortes Kjærligheden selv aldeles uvedkommende. Vi erindrede tillige om, at naar Farerne kom fra den anden Side, indvendig fra, Sagen da blev vanskeligere. Men hertil vilde Ridderen naturligviis svare: ja naar, men hvorledes skulde det være muligt, og dersom det var muligt, saa var det ikke mere den første Kjærlighed. Du seer, det er ikke saa let en Sag med denne første Kjærlighed. Jeg kunde nu erindre om, at det er en Misforstaaelse at antage, at Reflexionen blot skulde tilintetgjøre, at den ligesaa meget frelser. Da imidlertid det jeg nærmest har sat mig for at vise er, at den første Kjærlighed kan bestaae med Ægteskabet, saa vil jeg nu nærmere udhæve, hvad jeg i det Foregaaende antydede, at den kan optages i en høiere Concentricitet, og at dertil endnu ikke behøves Tvivlen. Senere skal jeg da vise, at det hører den første Kjærlighed væsentlig til at blive historisk, og at Betingelsen herfor netop er Ægteskabet, samt at den romantiske første Kjærlighed er uhistorisk, om man end var istand til at fylde Folianter med Ridderens Bedrifter.

Den første Kjærlighed er altsaa umiddelbar sikker i sig selv; men Individerne ere tillige religiøst udviklede. Dette har jeg jo Lov at forudsætte, ja det skal jeg jo forudsætte, da jeg skal vise, at den første Kjærlighed og Ægteskabet kan bestaae med hinanden.

En anden Sag bliver det naturligviis, naar en ulykkelig første Kjærlighed lærer Individerne at flye til Gud og i Ægteskabet at søge Sikkerhed. Da er den første Kjærlighed altereret, om det end bliver muligt at etablere den igjen. De ere altsaa vante til at henføre Alt til Gud. Men det at henføre Alt til Gud indeholder naturligviis en Mangfoldighed af forskjellige Maader. Nu er det ikke paa Sorgens Dag de søge til Gud, det er heller ikke Frygt og Angst, der driver dem til at bede, deres Hjerte, hele deres Væsen er opfyldt af Glæde, hvad naturligere da end at de takke ham derfor. De frygte Intet; thi udvortes Farer ville ikke have Magt over dem, og indvortes Farer, ja dem kjender jo den første Kjærlighed slet ikke. Men ved denne Taksigelse er den første Kjærlighed ikke forandret, ingen forstyrrende Reflexion er traadt til den, den er optagen i en høiere Concentricitet. Men en saadan Taksigelse er som al Bøn forenet med et Gjernings-Moment, ikke i udvortes men indvortes Forstand, her det at ville holde fast ved denne Kjærlighed. Den første Kjærligheds Væsen er ikke herved forandret, der er ingen Reflexion traadt til den, dens faste Sammenføining er ikke løst, den har endnu sin hele velsignede Forvisning i sig selv, den er blot optagen i en høiere Concentricitet. Den veed i denne høiere Concentricitet maaskee slet ikke, hvad den har at befrygte, den tænker sig maaskee slet ingen Farer, og dog er den ved det gode Forsæt, der ogsaa er et Slags første Kjærlighed, draget op i det Ethiske. Du vil dog her ikke gjøre mig den Indvending, at jeg ved bestandig at bruge det Ord Concentricitet gjør mig skyldig i en *petitio principii*, da jeg jo burde gaae ud fra, at disse Regioner vare excentriske. Dertil maa jeg svare, at hvis jeg gik ud fra Excentriciteten, saa kom jeg vist aldrig til Concentriciteten; men tillige bede Dig at erindre, at jeg, idet jeg gaaer ud fra denne, tillige beviser den. Vi have nu saaledes sat den første Kjærlighed i Forhold til det Ethiske og det Religiøse, og det har viist sig, at dens Væsen derved ikke behøvede at blive altereret; men det Ethiske og det Religiøse var netop det, der gjorde Foreningen tilsyneladende vanskelig, og altsaa synes Alt i Orden. Dog jeg kjender Dig for godt til at turde haabe »at spise Dig af med Sligt«. Du kjender overhovedet al Verdens Vanskeligheder. Med Dit hurtige gjennemtrængende Hoved har Du i en stor Hast tænkt paa en Mangfoldighed af videnskabelige Opgaver, Livsforhold o. s. v., men overalt er Du bleven

---

petitio principii Forudsætten af hvad der skulde bevises.

staaende ved Vanskelighederne, og jeg troer næsten ikke, at det vil være Dig muligt i nogen eneste Sag at komme længere end til dem. Du ligner i en vis Forstand en Lods, og dog er Du lige Modsætningen til ham. En Lods kjender Farerne og fører Skibet sikkert i Havn,. Du kjender Grundene og Du sætter altid Skibet paa Grund. Det forstaaer sig, Du gjør det bedste Du kan gjøre, og, man maa lade Dig, med stor Beredvillighed og Kjendskab. Du har et saadant øvet Øie for Menneskene og Farvandene, at Du strax veed, hvor langt Du skal gaae ud med dem for at sætte dem paa Grund. Og Du er da heller ikke letsindig, Du glemmer ikke igjen, at han sidder derude; med en barnagtig Ondskabsfuldhed kan Du huske det til næste Gang Du seer ham, og Du er da meget omhyggelig i at spørge til hans Befindende, og hvorledes han kom af Grund. Du vilde formodentlig heller ikke her være i Forlegenhed for Vanskeligheder. Du vilde vel erindre om, at jeg havde ladet det aldeles ubestemt og svævende, hvilken Gud der var Tale om, at det ikke var en hedensk Eros, der saa gjerne vilde være Medvider i Elskovs-Hemmeligheder, og hvis Tilværelse da til syvende og sidst blot var en Reflex af de Elskendes egen Stemning; men at det var de Christnes Gud, Aandens Gud, nidkjær mod Alt, hvad der ikke er Aand. Du vilde erindre om, at i Christendommen Skjønheden og Sandseligheden er negeret, Du vilde biløbigt bemærke, at det saaledes var den Christne ligegyldigt, om Christus havde været styg eller skjøn; Du vilde bede mig med min Orthodoxi at holde mig borte fra Elskovens hemmelige Møder og især at entholde mig fra alle Mæglingsforsøg, der ere Dig endnu mere imod end den crasseste Orthodoxi. »Ja det maatte være opmuntrende for den unge Pige, det maatte ganske være i Samklang med hendes Stemning, at træde op for Alteret. Og Menigheden den skulde vel see paa hende som paa et ufuldkomment Væsen, der ikke kunde modstaae den jordiske Lysts Forførelse, hun skulde staae der som stod hun Skoleret eller aabenbare Skrifte, og saa skulde da Præsten først læse hende Texten og derpaa maaskee bøie sig ud over Rækværket, og under Haanden, til en Smule Trøst, betroe hende, at forøvrigt er Ægteskabet en Gud velbehagelig Stand. Det Eneste, der ved denne Leilighed har nogen Værdi, er Præstens Situation, og naar det var en smuk, ung Pige, saa vilde jeg nok være Præst for at hviske hende den Hemmelighed i Øret«. Min unge Ven! ja i Sandhed er Ægteskabet en Gud velbehagelig Stand; derimod veed jeg ikke, at der nogensteds i Skriften tales om en speciel Velsignelse for Pebersvende, og det bliver dog Enden paa alle Dine mangfoldige

Forliebelses-Historier. Men naar man har med Dig at gjøre, saa har man vel omtrent sat sig den vanskeligste Opgave; thi Du er capabel at bevise hvad det skal være, og ethvert Phænomen bliver under Dine Hænder til hvad det skal være. Ja vist er den Christnes Gud Aand og Christendommen Aand, og der er sat Splid mellem Kjødet og Aanden; men Kjødet er ikke det Sandselige, det er det Selviske, i denne Forstand kan selv det Aandelige blive sandseligt, som hvis f. Ex. et Menneske tog sine Aandsgaver forfængelige, saa var han kjødelig. Og vel veed jeg, at det ikke er nødvendigt for den Christne, at Christus skal have været en jordisk Skjønhed, og det vilde ogsaa af en anden Grund end den, Du anfører, være meget sørgeligt, thi hvorledes maatte da ikke den Troende længes efter at see ham, dersom Skjønhed her var noget Væsentligt; men af Alt dette følger ingenlunde, at Sandseligheden er tilintetgjort i Christendommen. Den første Kjærlighed har Skjønhedens Moment i sig, og den Glæde og Fylde, der ligger i det Sandselige i dets Uskyldighed, kan godt optages i Christendommen. Men lad os vogte os for en Ting, en Afvei, der er farligere end den, Du vil undgaae, lad os ikke blive for aandelige. Det forstaaer sig, man kan da heller ikke henstille til Din Vilkaarlighed, hvorledes Du vil opfatte Christendommen. Dersom Din Opfattelse var rigtig, saa var det jo bedst, at vi snarest muligt begyndte med alle de Selvplagelser og Tilintetgjørelser af det Legemlige, som vi lære at kjende i de mystiske Udskeielser; Sundhed selv vilde jo blive mistænkelig. Imidlertid tvivler jeg dog meget paa, at nogen from Christen vil negte, at han godt kan bede Gud at bevare hans Sundhed, den Gud, der gik omkring og helbredede Syge; de Spedalske burde da egentlig have frabedet sig at blive helbredede, thi de vare jo Fuldkommenheden nærmest. Jo mere eenfoldigt og barnligt et Menneske er, desto mere kan han ogsaa bede om; men da det nu blandt Andet ogsaa hører den første Kjærlighed til at være barnlig, saa seer jeg slet ikke, hvorfor den ikke ogsaa turde bede, eller rettere, for at blive ved mit Foregaaende, turde takke Gud, uden at dens Væsen derved blev altereret.

Dog Du har maaskee endnu mere paa Din Samvittighed, lad det ligesaa godt først som sidst komme frem; og skulde Du med Hensyn til en og anden Yttring i det Følgende ville sige »saaledes har jeg aldrig udtalt mig«, saa vil jeg svare: det er vel sandt, men min gode Herr Observator maa tilgive en stakkels Ægtemand, at han drister sig til at gjøre ham til Gjenstand for sin Observation. Du gjemmer Noget i Dig, som Du aldrig siger reent ud; deraf

kommer det, at Dit Udtryk har saa meget Energisk, saa megen Elasticitet, fordi det tyder hen paa et Mere, Du lader ahne, et endnu forfærdeligere Udbrud. — Altsaa Du har fundet det hvad Din Sjæl higede efter, hvad den troede at finde i mange misforstaaede Forsøg, Du har fundet en Pige, i hvilken Dit hele Væsen finder Hvile; og om Du end kunde synes lidt for erfaren, saa er det dog Din første Kjærlighed, derom er Du overbeviist. »Hun er smuk« — naturligt; »yndig« — ih bevares; »og dog ligger hendes Skjønhed ikke i det Normale, men i Eenheden af det Mangfoldige, i det Tilfældige, i det Selvmodsigende;« »hun er sjælelig« — det kan jeg tænke; »hun kan hengive sig i et Indtryk, saa det næsten sortner for Ens Øine; hun er let, kan som en Fugl gynge sig paa en Green, hun har Aand, Aand nok til at belyse hendes Skjønhed, men heller ikke mere.« Den Dag er kommen, der skal forsikkre Dig Besiddelsen af Alt, hvad Du eier i Verden; en Besiddelse, Du da forøvrigt er sikker nok paa. Du har udbedet Dig den Gunst at maatte meddele hende den sidste Olie. Længe har Du allerede ventet i Familiens Spisestue, en vims Kammerpige, fire à fem nysgjerrige Cousiner, en ærværdig Tante, en Friseur, er flere Gange ilet Dig forbi. Du er allerede halv ærgerlig derover. Da aabner Døren til Dagligstuen sig sagte, Du kaster et flygtigt Blik derind, det glæder Dig, at der ikke er en Sjæl, at hun har havt den Takt at fjerne alle Uvedkommende endogsaa af Dagligstuen. Hun er smuk, smukkere end nogensinde, der er Beaandelse over hende, en Harmoni, af hvis Svingninger hun endnu selv er gjennembævet. Du forbauses, hun overgaaer selv Dine Drømme, ogsaa Du forvandles, men Din fine Reflexion skjuler øieblikkelig Din Bevægethed, Din Ro virker endnu mere forførersk paa hende, kaster en Attraa ind i hendes Sjæl, der gjør hendes Skjønhed interessant. Du nærmer Dig til hende; ogsaa hendes Pynt giver Situationen det Ualmindeliges Præg. Endnu har Du ikke sagt et Ord; Du seer og dog som om Du ikke saae, Du vil ikke besvære hende med forliebte Tølperagtigheder, men endog Speilet kommer Dig til Hjælp. Du befæster et Smykke paa hendes Bryst, som Du allerede den første Dag har foræret hende, den første Gang Du kyssede hende med en Lidenskab, der i dette Øieblik søger sin Bekræftelse; hun har selv gjemt det, Ingen har vidst det. Du tager en lille Bouquet, der kun indeholder en eneste Art af Blomst, en i og for sig aldeles ubetydelig Blomst. Altid, naar Du har sendt hende Blomster, var der en lille Stilk deraf, men ubemærkelig, at Ingen ahnede det uden hun alene. Idag skal denne Blomst ogsaa opstaae til Ære og Værdighed, den alene skal pryde hende; thi hun elskede den.

Du rækker hende den, en Taare bæver i hendes Øie, hun giver Dig den atter tilbage, Du kysser den og befæster den paa hendes Bryst. Et vist Veemod udbreder sig over hende. Du selv er bevæget. Hun træder et Skridt tilbage, hun betragter næsten med Vrede den Pynt, der er hende til Besvær, hun kaster sig om Din Hals. Hun kan ikke løsrive sig, hun omslutter Dig med en Heftighed, som om der var en fjendtlig Magt der vilde rive Dig fra hende. Hendes fine Pynt er knuust, hendes Haar er faldet ned, i samme Nu er hun forsvunden. Du er atter overladt til Din Eensomhed, som kun afbrydes af en vims Kammerpige, en fire à fem nysgjerrige Cousiner, en ærværdig Tante, en Friseur. Da gaaer Døren til Dagligstuen op, hun træder ind, og stille Alvor er læselig i hver hendes Mine. Du trykker hendes Haand, forlader hende for atter at møde hende — for Herrens Alter. Det havde Du glemt. Du, der har tænkt over saa meget, ogsaa over dette ved andre Leiligheder, Du havde i Din Forliebelse forglemt det, Du havde fundet Dig i Forholdene, som de ere for Alle, men dette havde Du ikke overveiet; og dog er Du for udviklet til ikke at see, at en Vielse er lidt mere end en Ceremoni. En Angst griber Dig. »Denne Pige, hvis Sjæl er reen som Dagens Lys, ophøiet som Himlens Hvælving, uskyldig som Havet, denne Pige, som jeg kunde synke tilbedende ned for, hvis Kjærlighed jeg føler maatte kunne rive mig ud af al Forvirring og føde mig paa ny, hende skal jeg føre op til Herrens Alter, hun skal staae der som en Synderinde, det skal siges om hende og til hende, at det var Eva, der forførte Adam. Hende, som min stolte Sjæl bøier sig for, det Eneste, den har bøiet sig for, til hende skal det siges, at jeg skal være hendes Herre, og hun skal være sin Mand underdanig. Øieblikket er kommet, allerede strækker Kirken sine Arme ud efter hende, og før den giver mig hende tilbage, vil den først trykke et Brudekys paa hendes Læber, ikke det Brudekys, jeg gav al Verden for; den udstrækker allerede sine Arme for at favne hende, men dette Favnetag skal bringe al hendes Skjønhed til at falme, og da vil den kaste hende hen til mig og sige, formerer Eder og vorder frugtbare. Hvad er det for en Magt, der vover at trænge sig ind imellem mig og min Brud, den Brud, jeg selv har valgt, og som har valgt mig. Og denne Magt vil befale hende, at være mig tro, behøver hun da en Befaling; og dersom hun blot blev mig tro, fordi en tredie Mand, som hun da elskede mere end mig, befalede det! Og den byder mig at være hende tro, behøver man at byde mig det, jeg som med hele min Sjæl tilhører hende! Og denne Magt bestemmer vort Forhold til hinanden, den siger, at jeg skal

byde, og hun skal lyde; men om jeg nu ikke vil byde, om jeg føler mig for ringe dertil. Nei hende vil jeg lyde, hendes Vink er for mig en Befaling, men en fremmed Magt vil jeg ikke bøie mig under. Nei, jeg vil flygte langt bort med hende, medens det endnu er Tid, og jeg vil bede Natten at skjule os, og de tause Skyer at fortælle os Eventyr i dristige Billeder, som det sømmer sig en Brudenat, og under den uhyre Himmelhvælving vil jeg beruse mig i hendes Yndigheder, ene med hende, ene i den hele Verden, og jeg vil styrte mig ned i hendes Kjærligheds Afgrund; og min Læbe er stum, thi Skyerne ere mine Tanker, og mine Tanker ere Skyer; og jeg vil raabe og besværge alle Magter i Himlen og paa Jorden, at Intet maa forstyrre min Lykke, og jeg vil tage dem i Eed og jeg vil lade dem tilsværge mig dette. Ja bort, langt bort, at min Sjæl atter kan blive sund, at mit Bryst atter kan aande, at jeg ikke skal qvæles i denne qvalme Luft — bort« — »Ja bort, det vilde jeg ogsaa sige: *procul, o procul este profani.* Men har Du ogsaa betænkt, om hun vil følge Dig paa denne Expedition? »Qvinden er svag«; nei hun er ydmyg, hun er Gud langt nærmere end Manden. Dertil kommer, at Kjærlighed er for hende Alt, og hun vil vist ikke forsmaae den Velsignelse og den Bekræftelse, som Gud vil forunde hende. Overhovedet er det vist aldrig faldet en Qvinde ind at have noget mod Ægteskabet, og det vil i al Evighed ikke falde hende ind, naar Mændene ikke selv fordærve hende; thi en emanciperet Qvinde kunde vel nok hitte paa Sligt. Forargelsen udgaaer altid fra Mændene; thi Manden er stolt, han vil være Alt, vil Intet have over sig.

At nu den Skildring, jeg har givet, næsten aldeles passer paa Dig, det vil Du vist ikke negte, og skulde Du ville det, saa vil Du dog vel ikke negte, at den passer paa Ordførerne i denne Retning. Jeg har med Flid forandret lidt i Udtrykkene fra det Almindelige for at betegne Din første Kjærlighed; thi, oprigtigt talt, den der beskrevne Kjærlighed, hvor lidenskabelig den end er, med hvor megen Pathos den end forkynder sig, den er dog meget for reflekteret, meget for fortrolig med Elskovens Coquetteri, til at man tør kalde den en første Kjærlighed. En første Kjærlighed er ydmyg, og er derfor glad ved, at der er en høiere Magt end den selv, om end ikke af anden Grund saa dog for at have En at takke. (Det er derfor at man sjeldnere finder en reen første Kjærlighed hos Mænd end hos Qvinder). Analogien hertil fandtes ogsaa

---

procul, o procul este profani bort, bort I Uindviede! (Vergil, Æneiden VI, 258).

hos Dig, thi Du sagde jo, at Du vilde besværge alle Magter i Himlen og paa Jorden, og heri viser sig allerede Trangen til at søge et høiere Udgangspunkt for Din Kjærlighed, kun at det hos Dig bliver en Fetischisme med al mulig Vilkaarlighed.

Det Første altsaa, Du skandaliserede Dig over, var, at Du skulde høitidelig indsættes til hendes Herre. Ligesom Du ikke var det, og maaskee kun altfor meget, ligesom ikke Dine Ord noksom bare Præget heraf, men Du vil ikke give Afkald paa denne Afgudsdyrkelse, dette Coquetteri, at Du vil være hendes Slave, skjøndt Du meget godt føler Dig som hendes Herre.

Det Andet var, at det oprørte Din Sjæl, at Din Elskede skulde erklæres for en Synderinde. Du er Æsthetiker, og jeg kunde fristes til at henstille det til Dit ørkesløse Hoveds Overveielse, om ikke netop dette Moment var istand til at gjøre en Qvinde endnu skjønnere; der ligger en Hemmelighed heri, som kaster et interessant Lys over hende. Det barnlige Skjelmeri, som Synden kan have saalænge vi dog tør udsige Uskyld om den, forhøier kun Skjønheden. Du kan vel begribe, at det ikke er mit Alvor, at fastholde denne Betragtning, da jeg meget godt føler og senere skal udvikle hvad der ligger heri; men, som sagt, dersom det var faldet Dig ind, saa var Du maaskee bleven absolut enthusiastisk for denne æsthetiske Observation. Du vilde da have gjort en Mangfoldighed af æsthetiske Opdagelser, om det var rigtigst ɔ: meest interessant med en uendelig fjern Antydning ligesom at pirre derved, eller at lade den unge uskyldige Pige ene kjæmpe med denne dunkle Magt, eller med en vis gravitetisk Alvor at vippe hende ud derover i Ironien o. s. v., kort, Du vilde vist faae nok at bestille i denne Henseende. Du var kommen til at tænke paa den zittrende Belysning, der selv i Evangeliet udbredes over den Synderinde, hvis mange Synder bleve hende tilgivne, fordi hun elskede meget. Det jeg derimod vilde sige, er, at det atter er Din Vilkaarlighed, der vil, at hun skal staae der som en Synderinde. Eet er nemlig at kjende Synden *in abstracto*, et Andet at kjende den *in concreto*. Men Qvinden er ydmyg, og det er vist aldrig faldet en Qvinde ind i Sandhed at forarge sig over, at Kirkens alvorlige Ord lød til hende; Qvinden er ydmyg og tillidsfuld, og hvo kan ogsaa slaae Øiet ned som en Qvinde, men hvo kan ogsaa saaledes løfte det op. Forsaavidt der altsaa ved Kirkens høitidelige Forkyndelse af, at Synden er indkommen i Verden, skulde foregaae nogen Forandring med hende, da maatte det være den, at hun kun endnu stærkere holdt fast ved sin Kjærlighed. Men deraf følger ingenlunde, at den første Kjærlighed er altereret, den er kun draget op

i en høiere Concentricitet. At overhovedet den jordiske Kjærlighed skulde være Synd, det turde være saare vanskeligt at overbevise en Qvinde om, da hendes hele Existents derved tilintetgjøres i sin dybeste Rod. Dertil kommer, at hun jo ikke er traadt op for Herrens Alter for at overveie, om hun skal elske den Mand, der staaer ved hendes Side, eller ikke; hun elsker ham, deri har hun sit Liv, og vee Den, der vækker Tvivlen hos hende, der vil lære hende, at ville oprøre sig mod sin Natur, og ikke ville knæle for Gud, men staae opreist. Jeg burde maaskee ikke komme Dig imøde; thi da Du nu har sat Dig i Hovedet, at for at den første Kjærlighed i Sandhed skal finde Sted, maa Synden ikke være indkommen i Verden, saa føler Du dog vel selv, at Du fægter i Luften. (Overhovedet viser Du derved, at Du vil abstrahere fra Synden, at Du ligger i Reflexionen). Men da de Individer, imellem hvilke vi tænkte os den første Kjærlighed, vare religiøse, saa behøver jeg jo slet ikke at indlade mig paa alt dette. Det Syndige ligger nemlig ikke i den første Kjærlighed som saadan, men i det Selviske i den, men det Selviske træder først frem i det Øieblik, den reflekterer, hvorved den da er tilintetgjort.

Det oprører Dig endelig, at en tredie Magt vil forpligte Dig til Troskab mod hende og hende mod Dig. For en Ordens Skyld maa jeg bede Dig at erindre, at denne tredie Magt ikke paanøder sig; men da de Individer, vi tænke os, ere religiøst udviklede, saa søge de selv hen til den, og det, der kommer i Betragtning, er, om der er Noget i den, der lægger dem Hindring i Veien for deres første Kjærlighed. Det vil Du dog ikke negte, at det er den første Kjærlighed naturligt at søge en Bestyrkelse ved paa en eller anden Maade at gjøre Kjærligheden til en Forpligtelse, de Elskende for en høiere Magts Aasyn paalægge sig selv. De Elskende tilsværge hinanden Troskab ved Maanen, ved Stjernerne, ved deres Faders Aske, ved deres Ære o. s. v. Svarer Du dertil »Ja, saadanne Eder ville Intet sige, de ere jo blot en Afglands af de Elskendes egen Stemning, thi hvorledes skulde det ellers falde dem ind at sværge ved Maanen«, saa vil jeg svare, her har Du selv altereret den første Kjærligheds Væsen; thi det er netop det Skjønne i den, at Alt faaer Realitet for den i Kraft af Kjærligheden, det er først i Reflexionens Øieblik at det viser sig, at det er indholdsløst at sværge ved Maanen, i Edens Øieblik har det Gyldighed. Skulde nu dette Forhold forandres derved, at de sværge ved en Magt, der virkelig har Gyldighed? det skjønnes ikke, da det jo netop er Kjærligheden af Vigtighed, at Eden har sand Betydning. Naar Du derfor mener, at Du gjerne kunde

sværge ved Skyer og Stjerner, men det forstyrrer Dig, at Du skal sværge ved Gud, saa viser det, at Du ligger i Reflexionen. Din Kjærlighed maa nemlig ingen Medvider have, undtagen saadanne som ikke ere Medvidere. Nu er det vel sandt, at Kjærligheden er hemmelighedsfuld, men Din Kjærlighed er saa fornem, at end ikke Gud i Himlen maa vide Noget derom, og det uagtet Gud, for at bruge et lidt letsindigt Udtryk, er et Vidne, der ikke generer. Men det at Gud ikke maa vide derom, det er det Selviske og det Reflekterende; thi Gud er paa eengang i Bevidstheden og dog maa han ikke være der. Alt Sligt kjender den første Kjærlighed ikke til.

Denne Trang altsaa til at lade Kjærligheden forklare sig op i en høiere Sphære har Du ikke, eller rettere — thi den første Kjærlighed har ikke Trangen, men gjør det umiddelbart — Du har Trangen, men vil ikke tilfredsstille den. Vilde jeg nu et Øieblik vende tilbage til Din fingerede første Kjærlighed, saa vilde jeg sige, maaskee lykkedes det Dig at besværge alle Magter, og dog voxede der ikke fjernt fra Dig en Mistelteen. Den skjød op, den viftede Dig Kjølighed til, og dog skjulte den en endnu høiere Varme i sig, og I glædede Eder over den; men denne Mistelteen er en Betegnelse af den febersyge Uro, der er Livsprincipet i Din Kjærlighed, den kjøler og heder, den vexler bestandig, ja Du kunde i samme Øieblik ønske, at I maatte have en Evighed for Eder og at dette Nu var det sidste; og derfor er Din Kjærligheds Død vis.

Vi saae altsaa, hvorledes den første Kjærlighed kunde træde i Forhold til det Ethiske og det Religiøse, uden at dette skeete gjennem en Reflexion, der altererede den, da den blot droges op i en høiere umiddelbar Concentricitet. I en vis Forstand er der foregaaet en Forandring, og det er den, jeg nu vil betragte, hvad man kunde kalde Elskerens og Elskerindens Metamorphose til Brud og Brudgom. Idet den første Kjærlighed henføres til Gud, skeer dette saaledes, at de Elskende takke Gud derfor. Herved foregaaer en forædlende Forvandling. Den Svaghed, der ligger Manden nærmest, er at indbilde sig, at han har erobret den Pige, han elsker; han føler sin Overlegenhed heri, men dette er ingenlunde æsthetisk. Idet han derimod takker Gud, da ydmyger han sig under sin Kjærlighed, og det er i Sandhed langt skjønnere, at tage den Elskede som en Gave af Guds Haand, end at have undertvunget al Verden

---

besværge alle Magter] som Frigga, der fik alt i Naturen til at love ikke at skade Balder, men forbigik Misteltenen, som blev hans Bane.

for at erobre hende. Dertil kommer, at Den der i Sandhed elsker, hans Sjæl vil ikke finde Hvile, førend han saaledes har ydmyget sig for Gud; og den Pige, han elsker, er ham i Sandhed for meget til at turde tage hende endog i den skjønneste og ædleste Forstand som et Bytte. Og skulde det glæde ham at erobre og erhverve hende, saa vil han vide, at den daglige Erhverven gjennem et heelt Liv er passende, ikke en kort Forliebelses overnaturlige Kraft. Dog dette skeer jo ikke som om der var gaaet en Tvivl iforveien, men det skeer umiddelbart. Det egentlige Liv i den første Kjærlighed bliver altsaa tilbage, men det Fuselagtige, om jeg saa tør sige, borttages. Det andet Kjøn er det naturligere for at føle Overvægten, at ligge under for den, og om hun end føler sig glad og lykkelig i det at være Intet, saa er det dog let paa Veie til at blive noget Usandt. Naar hun nu takker Gud for den Elskede, da er hendes Sjæl sikker mod at lide; derved at hun kan takke Gud, fjerner hun Den, hvem hun elsker, blot saa meget fra sig, at hun ligesom kan trække Veiret. Og dette skeer ikke som Følge af en ængstende Tvivl, en saadan kjender hun ikke, men det skeer umiddelbart.

Jeg antydede allerede i det Foregaaende, at den om end illusoriske Evighed, der var i den første Kjærlighed, gjorde den sædelig. Idet nu de Elskende henføre deres Kjærlighed til Gud, saa vil denne Tak allerede give den et absolut Evigheds Præg, og Forsættet og Forpligtelsen ligesaa, og denne Evighed vil da ikke være grundet paa dunkle Magter, men paa det Evige selv. Forsættet har tillige en anden Betydning. Deri ligger nemlig Muligheden af en Bevægelse i Kjærligheden, og altsaa ogsaa Muligheden af at befries fra den Vanskelighed, hvorunder den første Kjærlighed som saadan lider, at den ikke kan komme af Stedet. Det Æsthetiske ligger i dens Uendelighed, men det Uæsthetiske ligger i, at denne Uendelighed ikke kan blive endeliggjort. At det, at det Religiøse træder til, ikke kan forstyrre den første Kjærlighed, det vil jeg oplyse ved et billedligere Udtryk. Det Religiøse er jo egentlig Udtrykket for den Overbeviisning, at Mennesket ved Guds Hjælp er lettere end hele Verden, den samme Tro som den, der ligger til Grund for at et Menneske kan svømme. Hvis nu der gaves et saadant Svømmebelte, som kunde holde En oppe, saa lod det sig tænke, at En, der havde været i Livsfare, altid bar det, men det lod sig ogsaa tænke, at et Menneske, der aldrig havde været i Livsfare, ligeledes bar det. Dette sidste Tilfælde passer paa Forholdet mellem den første Kjærlighed og det Religiøse. Den første Kjærlighed omgjorder sig med det Religiøse, uden at nogen

smertelig Erfaring eller nogen ængstende Reflexion er gaaet iforveien; kun maa jeg bede Dig ikke at urgere dette Udtryk, som om det Religiøse blot stod i et udvortes Forhold til hiin. At dette ikke er Tilfældet, er jo viist i det Foregaaende.

Og lad os saa een Gang for alle Gange gjøre Regnskabet op. I tale saa meget om det erotiske Favnetag, hvad er det mod det ægteskabelige? Hvilken Rigdom i Modulation i det ægteskabelige »min« fremfor i det erotiske; det gjenlyder ikke blot i det forføreriske Øiebliks Evighed, ikke blot i Phantasiens og Forestillingens [illegible]iske Evighed, men i Bevidsthedens Evighed, i Evigheds Evig[illegible]. Hvilken Kraft i det ægteskabelige »min«, thi Villie, Beslutning, Forsæt er en langt dybere Tone; hvilken Energi og Smidighed, thi hvad er saa haardt som Villie og hvad saa blødt som den; hvilken Bevægelsens Kraft, ikke blot dunkle Tilskyndelsers forvirrede Begeistring, thi Ægteskabet stiftes i Himlen, og Pligten gjennemtrænger Tilværelsens hele Legeme til den yderste Spidse og bereder Veien og forvisser om, at i al Evighed ingen Hindring skal være istand til at forstyrre Kjærligheden! Lad saa Don Juan beholde Løvhytten, Ridderen Nattens Himmel og Stjernerne, naar han Intet seer derover. Ægteskabet har sin Himmel endnu høiere. Saaledes er Ægteskabet, og naar det ikke er saaledes, er det ikke Guds Skyld, ikke Christendommens Skyld, ikke Vielsens, ikke Forbandelsens, ikke Velsignelsens, men alene Menneskenes egen. Og er det ikke Synd og Skam, saaledes skriver man Bøger, at man gjør Menneskene raadvilde om Livet, kjede deraf, før de begynde derpaa, istedenfor at lære dem at leve. Og havde man endda Ret, var det en smertelig Sandhed; men det er Løgn. Man lærer os at synde, og Dem, der ikke have Mod hertil, gjør man paa en anden Maade ligesaa ulykkelige. Jeg er desto værre altfor meget selv paavirket af det Æsthetiske til ikke at vide, at det Ord »Ægtemand« skurrer i Dit Øre. Dog det er mig ligegyldigt. Er det Ord »Ægtemand« end kommet i Miscredit, og næsten blevet til en Latterlighed, saa er det paa den høie Tid, at man igjen søger at holde det i Ære. Og siger Du: »Sligt seer man aldrig, skjøndt man ofte nok seer Ægteskaber«, saa foruroliger dette mig ikke; thi det, at man hver Dag seer Ægteskaber, gjør, at man sjeldnere seer det Store deri, især da man gjør Alt for at forkleine det; thi have I ikke bragt det saa vidt, at en Pige, der for Alteret rækker en Mand sin Haand, ansees for ufuldkomnere end disse Heltinder i Eders Romaner med deres første Kjærlighed?

Efterat jeg nu med al Taalmodighed har hørt paa Dig og Dine Udbrud, vildere end Du maaskee ret vil vedkjende Dig dem

(men Du skal see, om Du endnu maaskee ikke ganske har forstaaet disse Rørelser i Dig selv, naar Ægteskabet træder Dig som en Virkelighed imøde, saa vil det rase i Dig, hvorvel Du formodentlig atter ikke vil betroe Dig til noget Menneske), saa maa Du tilgive mig, at jeg rykker frem med mine smaa Observationer. Man elsker kun eengang i sit Liv, Hjertet hænger ved sin første Kjærlighed — Ægteskabet. Lyt til og beundre denne forskjellige Sphærers harmoniske Samklang. Det er den samme Sag, blot udtrykt æsthetisk, religiøst og ethisk. Man elsker kun eengang. For at realisere dette, træder Ægteskabet til, og dersom Folk, der ikke elske hinanden, faae i Sinde at gifte sig, saa kan Kirken jo ikke gjøre derfor. Man elsker kun eengang, dette gjenlyder fra de Forskjelligste, fra de Lykkelige, hvem hver Dag giver en glad Forvisning herom, fra de Ulykkelige. Af disse gives der egentlig kun to Classer: de der altid hige efter Idealet, og de der ikke ville fastholde det. Disse Sidste ere de egentlige Forførere. Man træffer dem sjeldnere, fordi der altid hører noget Ualmindeligt dertil. Jeg har kjendt een, men ogsaa han tilstod, at man kun elsker eengang, men hans vilde Lyster havde Kjærlighed ikke kunnet tæmme. Ja, sige nu visse Folk, man elsker kun eengang, man gifter sig 2, 3 Gange. Her enes Sphærerne atter; thi Æsthetiken siger Nei, Kirken og den kirkelige Ethik seer mistænkeligt paa det andet Ægteskab. Dette er for mig af yderste Vigtighed; thi dersom det var sandt, at man elskede flere Gange, saa blev det en betænkelig Sag med Ægteskabet, saa kunde det synes, at det Erotiske led Skade ved det Religiøses Vilkaarlighed, der i Reglen fordrede, at man kun skulde elske eengang, der altsaa behandlede dette Erotikens Anliggende saa skjødesløst, som om det vilde sige, Du kan gifte Dig eengang, og lad dermed den Sag være færdig.

Vi have nu seet, hvorledes den første Kjærlighed traadte i Forhold til Ægteskabet, uden at denne derved blev altereret. Det samme Æsthetiske, der ligger i den første Kjærlighed, maa altsaa og ligge i Ægteskabet, da hiin er indeholdt i dette; men det Æsthetiske ligger i den Uendelighed, den Aprioritet, den første Kjærlighed har, som ovenfor blev udviklet. Det ligger dernæst i den Eenhed af Modsætninger, som Kjærlighed er, den er sandselig og dog aandelig; den er Frihed og dog Nødvendighed; den er i Momentet, er i høi Grad præsentisk og dog har den en Evighed i sig. Alt dette har Ægteskabet ogsaa, det er sandseligt og dog aandeligt,

---

Hjertet hænger ved sin første Kjærlighed] sml. 1. Del S. 233, Anm.

men det er mere; thi det Ord »aandelig« brugt om den første Kjærlighed, siger dog nærmest, at den er sjælelig, at den er af Aand gjennemtrængt Sandselighed; det er Frihed og Nødvendighed, men tillige mere; thi Frihed brugt om den første Kjærlighed er dog egentlig mere den sjælelige Frihed, hvor Individualiteten endnu ikke har udklaret sig af Naturnødvendigheden. Men jo mere Frihed jo mere Hengivelse, og kun Den kan ødsle med sig selv, der eier sig selv. I det Religiøse bleve Individerne frie, han for usand Stolthed, hun for usand Ydmyghed, og det Religiøse trængte ind mellem de Elskende, der holdt hinanden saa fast omsluttede, ikke for at adskille, men for at hun kunde hengive sig med en Rigdom, som hun før ikke havde ahnet, og han ikke blot modtage, men hengive sig og hun modtage. Det har indre Uendelighed i sig, endnu mere end den første Kjærlighed; thi Ægteskabets indre Uendelighed er et evigt Liv. Det er Eenhed af Modsætninger, endnu mere end den første Kjærlighed; thi det har een Modsætning mere, det Aandelige og derved det Sandselige i en endnu dybere Modsætning, men jo længere man er borte fra det Sandselige, desto mere æsthetisk Betydning faaer det; thi ellers blev Dyrenes Instinkt det meest Æsthetiske. Men det Aandelige i Ægteskabet er høiere end det i den første Kjærlighed, og jo høiere Himlen er over Brudesengen, desto bedre, desto skjønnere, desto mere æsthetisk; og over Ægteskabet er det ikke denne jordiske Himmel, der hvælver sig, men Aandens Himmel. Det er i Momentet, sundt og kraftigt, det viser ud over sig, men i en dybere Forstand end den første Kjærlighed; thi dette er netop Feilen ved denne, at den har en abstrakt Charakteer; men i Forsættet, som Ægteskabet har, ligger Bevægelses-Loven, ligger Muligheden af indre Historie. Forsættet er Resignationen i den rigeste Skikkelse, hvor der ikke sees hen til, hvad der skal tabes, men hvad der skal vindes ved at fastholdes. I Forsættet er der sat et Andet, og i Forsættet er Kjærligheden sat i Forhold dertil, dog ikke i udvortes Betydning. Men Forsættet her er ikke Tvivlens erhvervede Frugt, men Forjættelsens Overflødighed. Saa skjønt er Ægteskabet, og det Sandselige ingenlunde fornegtet, men forædlet. Ja jeg tilstaaer det, maaskee er det urigtigt af mig, ofte naar jeg tænker paa mit eget Ægteskab, da vækker den Forestilling et uforklarligt Veemod hos mig, at det skal ophøre, at, saa vis jeg end er paa, at jeg skal leve med hende, hvem mit Ægteskab knyttede mig til, i et andet Liv, dette dog skal give mig hende anderledes, at den Modsætning, der var *en* Betingelse med i vor Kjærlighed, skal ophæves. Dog dette *trøster* mig, at jeg veed, jeg skal erindre, at jeg med hende har

levet i det inderligste, det skjønneste Samfund, som Jordelivet giver. Dersom jeg nemlig har nogen Forstand paa den hele Sag, saa er Manglen ved den jordiske Kjærlighed den samme, som det, der er dens Fortrin, at den er Forkjærlighed. Den aandelige Kjærlighed har ingen Forkjærlighed og bevæger sig i den modsatte Retning, afskyder bestandig alle Relativiteter. Den jordiske Kjærlighed gaaer i sin Sandhed den modsatte Vei, og er paa sit Høieste kun Kjærlighed til et eneste Menneske i den hele Verden. Dette er Sandheden af at elske kun Een og kun eengang. Den jordiske Kjærlighed begynder med at elske Flere, dette er de foreløbige Anticipationer, og ender med at elske Een; den aandelige aabner sig bestandig mere og mere, elsker Flere og Flere, har sin Sandhed i at elske Alle. Saa er da Ægteskabet sandseligt, men tillige aandeligt, frit og tillige nødvendigt, absolut i sig selv og viser tillige ud over sig selv indenfor sig selv.

Idet Ægteskabet saaledes er en indre Harmoni, har det naturligviis sin Teleologi i sig selv; det er, idet det bestandig forudsætter sig selv, og forsaavidt bliver ethvert Spørgsmaal om dets »hvorfor« en Misforstaaelse, som meget let lader sig forklare af den prosaiske Forstandighed, der, om den end i Almindelighed lader lidt ærbarere end Syngemester Basil, der mener, at Ægteskabet af alle latterlige Ting er den allerlatterligste, dog let frister ikke blot Dig, men ogsaa mig til at sige: »er Ægteskabet ikke Andet, saa er det virkelig af alle latterlige Ting den allerlatterligste.«

Lad os imidlertid til Tidsfordriv see lidt nærmere paa eet og andet heraf. Om der end bliver en stor Forskjel mellem vor Latter, saa kunne vi dog gjerne lee lidt i Compagni. Forskjellen vil omtrent blive den samme som den forskjellige Betoning, med hvilken vi vilde udsige paa det Spørgsmaal, hvorfor er Ægteskabet til, det Svar: det maa vor Herre vide. Naar jeg forøvrigt siger, at vi ville lee lidt i Fælledsskab, saa skal det ingenlunde være glemt, hvor meget jeg i denne Henseende skylder Dine Observationer, for hvilke jeg som Ægtemand ret takker Dig. Naar Folk nemlig ikke ville realisere den skjønneste Opgave, naar de ville dandse alle andre Steder end paa det Rhodos, der er anviist dem

---

Syngemester Basil] Figaros Bryllup, N. T. Bruuns Oversættelse (Kbhvn. 1817), 1. Akt 7. Scene, S. 25. Don Bazile. Da Givtermaal blandt alle alvorlige Ting er den allernaragtigste —. det Rhodos] i en Æsopisk Fabel fortæller en Pralhans, at han paa Rhodos har gjort et umaadelig langt Spring; en tilstedeværende siger saa: Her er Rhodos, spring nu. I Ordsprogets latinske Form »*hic Rhodus, hic salta*« opfattes *salta* (spring) ofte i Betydningen »dans«.

til Dandseplads, saa lad dem kun blive et Offer for Dig og andre Luxe, der under en Fortroligs Maske veed at have dem til Bedste. Dog et Punkt er der, som jeg vil frelse, et Punkt, jeg aldrig har og aldrig skal tillade mig at smile ad. Du har ofte yttret, at det maatte være »ganske fortræffeligt« at gaae omkring og spørge hver især, hvorfor han har giftet sig, og man vilde da finde, at det som oftest var en saare ubetydelig Omstændighed, der blev det Afgjørende, og Du søger da det Latterlige i, at en saa uhyre Virkning som et Ægteskab med alle dets Conseqventser kan fremgaae af en saa lille Aarsag. Jeg skal ikke opholde mig ved det Urigtige, der ligger deri, at Du seer paa den lille Omstændighed ganske abstrakt, og at det dog som oftest er kun fordi den lille Omstændighed kommer til en Mangfoldighed af Bestemmelser, at der resulterer Noget deraf. Det jeg derimod vil udhæve, er det Skjønne i de Ægteskaber, der have saa lidt »hvorfor« som muligt. Jo mindre »hvorfor«, jo mere Kjærlighed, det vil sige, naar man seer det Sande deri. For den Letsindige vil det jo rigtignok bag efter vise sig, at det var et lille »hvorfor«; for det alvorlige Menneske vil det til hans Glæde vise sig, at det var et uhyre »hvorfor«. Jo mindre »hvorfor«, jo bedre. I de lavere Classer indgaaes Ægteskabet i Almindelighed uden noget stort »hvorfor«, men derfor gjenlyde disse Ægteskaber langt sjeldnere af saa mange »hvorledes«, hvorledes de skulle komme ud af det, hvorledes de skulle faae deres Børn forsørgede o. s. v. Til Ægteskabet hører aldrig Andet end Ægteskabets eget »hvorfor«, men dette er uendeligt og altsaa i den Forstand, hvori jeg her tager det, intet »hvorfor«, Noget Du ogsaa let vil overbevise Dig om; thi dersom man vilde svare en saadan forstandig philistrøs Ægtemand paa hans »hvorfor« med dette sande »derfor«, saa vilde han formodentlig ligesom Skolemesteren i Alferne sige: »lad os saa faae en ny Løgn«. Du vil tillige indsee, hvorfor jeg ikke vil og ikke kan afvinde denne Mangel paa »hvorfor« en comisk Side, fordi jeg frygter, at det Sande skal gaae tabt derved. Det sande »hvorfor« er kun eet, men har tillige en uendelig Energi og Kraft i sig, der kan qvæle alle »hvorledes«. Det endelige »hvorfor« er et Indbegreb, en Sværm, hvoraf hver tager Sit, Een flere en Anden færre, lige daarligt til Hobe; thi om En endog kunde forene alle endelige »hvorfor« i sit Ægteskabs Indgang, saa vilde han netop være den usleste af alle Ægtemænd.

Alferne] 4. Scene, J. L. Heibergs Poetiske Skrifter (1848) II S. 57.

Et af de tilsyneladende meest anstændige Svar, man giver paa dette Ægteskabets »hvorfor« er: Ægteskabet er en Skole for Charakteren, man gifter sig for at forædle og uddanne sin Charakteer. Jeg vil knytte mig til et bestemt Faktum, der skyldes Dig. Det var en Embedsmand, »Du havde faaet fat paa«, det var Dit eget Udtryk og ligner Dig aldeles; thi naar der er en Gjenstand for Din Iagttagelse, saa skyer Du Intet, saa mener Du, at Du er i Dit Kald. Han var forresten et ganske godt Hoved og havde især mange Sprogkundskaber. Familien samledes ved Theebordet. Han røgede sin Pibe. Hans Kone var ingen Skjønhed, saae temmelig eenfoldig ud, var i Forhold til ham gammel, og forsaavidt kunde man, som Du bemærkede, strax falde paa, at der maatte være et aparte »hvorfor«. Ved Theebordet sad en ung noget bleg nygift Kone, der syntes at kjende et andet »hvorfor«; Fruen selv skjenkede Thee, en ung Pige paa sexten Aar, ikke skjøn, men fyldig og livsfrisk, bød den om; hun syntes endnu ikke at være kommen til et »hvorfor«. I dette hæderlige Selskab havde Din Uværdighed ogsaa fundet en Plads. Du, som var mødt *ex officio*, som allerede et Par Gange var gaaet forgjeves, fandt naturligviis Situationen altfor gunstig til at turde lade den ubenyttet. Der var netop i de Dage Tale om en ophævet Forlovelse. Familien havde endnu ikke hørt denne vigtige indenlandske Nyhed. Sagen blev plaideret fra alle Sider, det vil sige, Alle vare *actores*, derpaa blev den optagen til Doms og Synderen excommuniceret. Gemytterne vare bevægede. Du vovede at insinuere en lille Yttring i Faveur af den Dømte, som naturligviis ikke var beregnet paa den Vedkommendes Fordeel, men paa at faae Stikordet anbragt.' Det mislykkedes, da vedblev Du: »maaskee var den hele Forlovelse eñ Overilelse, maaskee har han ikke gjort sig Rede for det betydningsfulde »hvorfor«, man kunde næsten sige det »aber«, der bør gaae forud for et saa afgjørende Skridt, *enfin* hvorfor gifter man sig, hvorfor, hvorfor.« Hvert af disse »hvorfor« blev udtalt med en forskjellig Modulation, men dog lige dubitativt. Det var for meget. Eet »hvorfor» vilde allerede have været tilstrækkeligt, men en saadan fuldstændig Appel, en Generalmarsch i Fjendens Leir var afgjørende. Øieblikket var kommet. Med en vis Godmodighed, der dog ogsaa bar Præget af overveiende Forstandighed, sagde Verten: jo min gode Mand, det skal jeg sige Dem, man gifter sig fordi Ægteskabet er en Skole for Charakteren. Nu var Alt i Gang, deels ved Opposition, deels ved

---

ex officio i Embeds Medfør (som Iagttager). *actores* Anklagere.

Approbation fik Du ham til at overbyde sig selv i Barrokhed, til liden Opbyggelse for hans Kone, til Forargelse for den unge Kone, til Forbauselse for den unge Pige. Jeg bebreidede Dig allerede dengang Din Adfærd, ikke for Vertens Skyld, men for Fruentimmernes, hvem Du var ondskabsfuld nok til at gjøre Scenen saa besværlig og langvarig som mulig. De to Fruentimmer behøve ikke mit Forsvar, og det var da ogsaa blot Dit sædvanlige Coquetteri, der har forledet Dig til ikke at tabe dem af Sigte. Men hans Kone, maaskee har hun dog virkelig elsket ham, og maatte det da ikke være forfærdeligt for hende at høre paa. Dertil kommer, at der laae noget Uanstændigt i den hele Situation. Det er nemlig saa langt fra, at en Forstands-Reflexion gjør Ægteskabet sædeligt, at den egentlig gjør det usædeligt. Den sandselige Kjærlighed har kun een Forklarelse, hvori den er lige æsthetisk, religiøs og ethisk, det er Kjærligheden; den forstandige Beregning gjør den ligesaa uæsthetisk som irreligiøs, fordi det Sandselige ikke er i sin umiddelbare Ret. Den der altsaa gifter sig for det og det o. s. v., han gjør et ligesaa uæsthetisk som irreligiøst Skridt. Hans Hensigts Godhed hjælper slet ikke; thi Feilen er netop den, at han har en Hensigt. Dersom en Qvinde giftede sig, for, ja slig Galskab har man da hørt i Verden, en Galskab, der synes at give hendes Ægteskab et uhyre »hvorfor«, for at føde Verden en Frelser, saa var dette Ægteskab ligesaa uæsthetisk som usædeligt og irreligiøst. Det er Noget, man ikke ofte nok kan gjøre sig klart. Der er en vis Classe af Forstands-Mennesker, der med en uhyre Foragt see ned paa det Æsthetiske som Tant og Barneværk, og som i deres jammerlige Teleologi troe sig høit hævede derover; men det er lige det Modsatte, slige Mennesker ere ved deres Forstandighed ligesaa usædelige som uæsthetiske. Man gjør derfor altid bedst i at see paa det andet Kjøn, der baade er det meest religiøse og det meest æsthetiske. Vertens Exposition var forøvrigt triviel nok, og jeg behøver ikke at fremstille den; derimod vil jeg ende denne Betragtning med at ønske enhver saadan Ægtemand en Xantippe til Kone og saa vanartede Børn som muligt, saa kan han haabe at være i Besiddelse af Betingelsen for hans Hensigts Opnaaelse.

At nu Ægteskabet forøvrigt virkelig er en Skole for Charakteren, eller, for ikke at bruge et saa philistrøst Udtryk, er Charak-

---

Xantippe] Sokrates skal efter en bekjendt Anekdote have udtalt, at Samlivet med hans hidsige Kone havde været ham en Skole i at omgaas Mennesk (Diogenes Laertius II, 37).

terens Genesis, det vil jeg gjerne indrømme, medens jeg naturligviis bestandig maa holde paa, at Enhver, der gifter sig af den Grund, snarere maatte henvises til hvilkensomhelst anden Skole end til Kjærlighedens. Dertil kommer, at et saadant Menneske aldrig vil have Gavn af denne Skolegang. Han berøver sig for det Første den Styrkelse, den Consolidation, den Gjennemgysning gjennem alle Tanker og Ledemod, som et Ægteskab er, thi det er dog i Sandhed et Vovestykke; men det skal det være, og det er saa langt fra, at det er rigtigt at ville beregne, at en slig Beregning netop er et Forsøg paa at enervere det. For det Andet er han naturligviis derved gaaet Glip af Kjærlighedens store Driftscapital og af den Ydmygelse, det Religiøse i Ægteskabet giver. Han er naturligviis altfor superklog til ikke at bringe en fix og færdig Forestilling med sig om, hvorledes han vil udvikles, denne bliver da Regulativet for hans Ægteskab og for det ulykkelige Væsen, han har været uforskammet nok til at udsee til sin Prøveklud. Men lad os glemme dette, og saa med Taknemmelighed erindre, hvor sandt det er, at Ægteskabet danner, naar man nemlig ikke vil staae over det, men som altid, hvor der er Tale om Dannelse, underordne sig det, hvoraf man skal dannes. Det modner hele Sjælen, idet det paa eengang giver en Følelse af Betydning, men tillige Vægten af et Ansvar, man ikke kan bortsophistrere, fordi man elsker. Det adler hele Mennesket ved den Undseelsens Rødme, der tilhører Qvinden, men som er Mandens Tugtemester; thi Qvinden er Mandens Samvittighed. Det bringer Melodi i Mandens excentriske Bevægelse, det giver Qvindens stille Liv Styrke og Betydning, men dog kun forsaavidt hun søger denne i Manden, og saaledes bliver denne Styrke ikke en uqvindelig Mandighed. Hans stolte Opblussen dæmpes, idet han bestandig vender tilbage til hende, hendes Svaghed styrkes, idet hun læner sig til ham*). Og nu alt det Smaalige

*) Ægteskabet giver derfor først et Menneske egentlig hans positive Frihed, fordi dette Forhold kan udvide sig over hele hans Liv, over det Mindste som over det Største. Det gjør ham fri fra en vis unaturlig Forlegenhed i naturlige Ting, som vel ogsaa let kan erhverves paa mange andre Maader, men da ogsaa let paa det Godes Bekostning; det gjør ham fri fra at stagnere i Vane, idet det vedligeholder en frisk Strømning; gjør ham fri fra Mennesker netop derved, at det binder ham til eet Menneske. Jeg har ofte lagt Mærke til, at Folk, der ere ugifte, netop trælle. For det Første trælle de for deres Luner; netop i deres daglige Liv tør de tillade dem Alt, skylde Ingen Regnskab; men dernæst blive de ogsaa afhængige, ja Slaver af andre Mennesker.

Ægteskabet fører med sig. Ja det vil Du nok give mig Ret i, men tillige bede Gud befrie Dig derfra. Nei der er Intet, der danner saa meget som det Smaalige. Der er det Afsnit i et Menneskes Liv, hvor man bør fjerne det fra ham; men der er ogsaa det Afsnit, hvor det er godt, og der hører en stor Sjæl til at frelse sin Sjæl ud af det Smaalige; men man kan det, naar man vil, thi det at ville er den store Sjæl, og Den, der elsker, vil. For Manden kan det især falde vanskeligt, og derfor vil i denne Henseende Qvinden have saa stor Betydning for ham. Hun er skabt til at have med det Smaa at gjøre, og veed at give det en Betydning, en Værdighed, en Skjønhed, som fortryller. Det frelser fra Vaner, fra Eensidigheders Tyranni, fra Luners Aag, og hvor skulde alt sligt Ondt faae Tid til at vinde Skikkelse i en ægteskabelig Forening, der saa mange Gange og paa saa mange Maader kalder sig til Regnskab; alt Saadant kan ikke trives; »thi Kjærligheden er langmodig, er velvillig, Kjærligheden bærer ikke Nid, Kjærligheden bruger ikke Fremfusenhed, opblæser ikke, den gjør intet Usømmeligt, søger ikke sit Eget, forbittrer ikke, bærer ikke Nag, glæder sig ikke over Uretfærdighed, men glæder sig ved Sandhed, fordrager Alt, troer Alt, haaber Alt, taaler Alt.« Tænk Dig disse

---

Hvilken Rolle spiller ikke ofte en Tjener, en Huusholderske o. s. v. De ere Herskabets personificerede Luner og Tilbøieligheder, reducerede paa Klokkeslet; de veed, naar Herren staaer op, eller rettere, hvor længe iforveien der skal kaldes paa ham, eller rettere, hvor længe iforveien hans Arbeids-Værelse skal være opvarmet før der kaldes paa ham; de veed at lægge reent Linned frem til ham, at krænge hans Strømper, saa han med Lethed kan trække dem paa, at have koldt Vand i Beredskab, naar han har vasket sig i lunkent, at lukke Vinduer op, naar han gaaer ud, at sætte Støvleknægt og Morgenskoe frem til ham, naar han kommer hjem etc. etc. Alt dette veed det tjenende Personale, især naar det er lidt kløgtigt, let at sætte sig ind i. Uagtet nu alt dette skeer til Punkt og Prikke, saa ere slige ugifte Personer ofte ikke tilfredse. De kunne jo tilkjøbe dem Tilfredsstillelsen af ethvert Ønske. De ere en Gang imellem arrige og vrantne, bag efter svage og godmodige. Et Par Rigsdaler gjøre jo Alt godt. Det lærer Tyendet snart at benytte sig af, det gjelder altsaa blot om med behørige Mellemrum at gjøre lidt galt, lade Herskabet rase, blive fortvivlet derover, og derpaa modtage en Douceur. Herskabet bliver saa indtaget af en saadan Personlighed, Herren veed ikke, om han meest skal beundre hans Nøiagtighed, eller den oprigtige Anger, han viser, naar han har forseet sig. En saadan Tjener bliver da Herskabet uundværlig, og er fuldkommen Despot.

skjønne Ord af en Herrens Apostel, tænk Dig dem anvendte paa et heelt Liv, saaledes, at der knytter sig Forestillingen dertil om, at man mange Gange med Lethed gjorde det, mange Gange tog Feil, mange Gange glemte det, men dog atter vendte tilbage dertil; tænk Dig, at et Ægtepar tør sige disse Ord saaledes til hinanden, at Hovedindtrykket dog bliver glædeligt; hvilken Salighed ligger dog ikke heri, hvilken Charakterens Forklarelse? I Ægteskabet kommer man ingen Veie med store Lidenskaber; man kan Intet tage op forud, man kan ikke ved at være kjærlig en Maaned efter en stor Maalestok gjøre Fyldest for en anden Tid; her gjelder det, at hver Dag har sin egen Plage, men ogsaa sin egen Velsignelse. Jeg veed det, at jeg har underlagt min Stolthed og min hypochondre Uro under hendes Kjærlighed, jeg har underlagt hendes Heftighed vor Kjærlighed; men jeg veed ogsaa, at det har kostet mange Dage, jeg veed ogsaa, at der kan forestaae mange Farer; men mit Haab er til Seier.

Eller man gifter sig — for at faae Børn, for at give sit ringe Bidrag til Menneskeslægtens Forplantelse paa Jorden. Tænk Dig — hvis han ingen Børn fik, saa blev da hans Bidrag meget ringe. Stater have jo rigtignok tilladt sig at have denne Hensigt med Ægteskabet, at udsætte Præmier for dem, der giftede sig, og for dem, der fik fleest Drengebørn. Christendommen har til visse Tider dannet Modsætningen hertil ved at udsætte Præmier for dem, der lode være at gifte sig. Om dette nu end var en Misforstaaelse, saa viser det dog en dyb Respekt for Personligheden, at man i den Grad ikke vilde gjøre den Enkelte til et blot Moment, men til det Definitive. Jo mere abstrakt Staten opfattes, jo mindre Individualiteten er udkjæmpet af denne, desto naturligere er et saadant Bud og en saadan Opmuntring. I Modsætning hertil har man i vor Tid stundom næsten anpriist et Ægteskab uden Børn. Vor Tid har nemlig ondt nok ved at tilveiebringe den Resignation, der hører til at indgaae et Ægteskab; har man i den Grad fornegtet sig selv, saa synes man det kan være nok, og kan ikke ret finde sig i saadanne Vidtløftigheder som en Børneflok. I Romaner finder man ofte nok om end løst henkastet, dog anført som en Grund for et bestemt Individ til ikke at gifte sig, at han ikke kan lide Børn; i Livet seer man det i de meest forfinede Lande udtrykt

---

en Herrens Apostel] Paulus, 1. Korinthierbrev, Kap. 13, 4 ff. Stater] f. Ex. Romerstaten (under Augustus nød den, der havde 3 Børn, visse Begunstigelser).

derved, at Børnene saa tidlig som muligt fjernes fra det fædrene Huus, sættes i Pension o. s. v. Hvor ofte har Du ikke moret Dig over disse tragi-comiske Familiefædre med fire velsignede Børn, som de i al Stilhed ønskede langt borte. Hvor ofte har Du ikke gottet Dig over saadanne Familiefædres krænkede Fornemhed ved alt det Smaalige, som Livet medfører, naar Børnene skulle have Riis, naar de spilde paa dem, naar de skrige, naar den store Mand — Faderen, føler sig standset i sin Dristighed ved Tanken om, at hans Børn binder ham til Jorden. Hvor ofte har Du ikke med velfortjent Grusomhed bragt slige ædle Fædre til den høieste Grad af indædt Harme, naar Du alene beskjeftiget med hans Børn lod et Par Ord falde om den Velsignelse det dog er, at have Børn.

At gifte sig for at bidrage til Slægtens Propagation kunde nu synes baade en høist objektiv og en høist naturlig Grund. Det var som satte man sig hen paa Guds-Standpunktet og saae fra dette det Skjønne i Slægtens Vedligeholdelse; ja man kunde lægge en særdeles Vægt paa de Ord: »formerer Eder og vorder frugtbare og opfylder Jorden.« Og dog er et sligt Ægteskab ligesaa unaturligt som vilkaarligt og blottet for Tilhold i den hellige Skrift. Hvad det Sidste angaaer, saa læse vi jo, at Gud oprettede Ægteskabet, fordi det ikke var godt for Mennesket at være ene, for at give ham Selskab. Om det nu end kunde synes en og anden Religionsspotter lidt betænkeligt med det Selskab, der begyndte med at styrte Manden i Fordærvelse, saa beviser dette Intet, og denne Begivenhed vilde jeg hellere anføre som et Motto paa alle Ægteskaber; thi da Qvinden havde gjort dette, da blev først det inderligste Samfund befæstet imellem dem. Dernæst læse vi ogsaa disse Ord: og Gud velsignede dem. Dette Ord overseer man reent. Og naar Apostelen Paulus etsteds med temmelig megen Strænghed befaler Qvinden at tage mod Lærdom i Stilhed, med al Underdanighed, og at være i Stilhed, og derpaa, efterat have stoppet Munden paa hende, for endmere at ydmyge hende, tilføier: hun skal frelses ved at føde Børn, saa vilde jeg i Sandhed aldrig have tilgivet Apostelen denne Ringeagt, hvis han ikke havde gjort alt godt igjen, ved at tilføie: hvis de (Børnene) blive i Tro og Kjærlighed og Hellighed med Tugt.

Det falder mig i denne Anledning ind, at det kunde synes underligt, at jeg, hvis Forretninger kun levne mig liden Tid til

---

de Ord] 1. Mosebog Kap. 1, 28. læse vi] 1. Mosebog Kap. 2, 18 ff.
Paulus] 1. Timoth. Kap. 2, 11—15.

Studier, og hvis fattige Studier i Almindelighed ere i en ganske anden Retning, at jeg synes saa bevandret i den hellige Skrift, at jeg kunde melde mig til theologisk Attestats. En gammel Hedning, jeg troer det er Seneca, har sagt, at naar man er kommen til sit tredivte Aar, bør man kjende sin Natur saa godt, at man kan være sin egen Læge; saaledes mener jeg ogsaa, at naar man er kommen til en vis Alder, bør man kunne være sin egen Præst. Ingenlunde som om jeg forsmaaede Deeltagelsen i den offentlige Gudsdyrkelse og den Anviisning, der her tilbydes, men jeg mener dog, at man bør have sin Anskuelse paa det Rene om de vigtigste Livsforhold, hvilke man desuden sjeldnere hører i strængere Forstand prædike over. Opbyggelsesskrifter og trykte Prædikener har jeg en Idiosynkrasi imod; naar jeg derfor ikke kan tye til Kirken, saa tager jeg min Tilflugt til Skriften. Jeg erkyndiger mig da gjerne hos en eller anden lærd Theolog, eller i et eller andet lærdt Værk, hvor de vigtigste Skriftsteder denne Sag betræffende findes, og dem læser jeg da igjennem. Saaledes var jeg allerede gift og havde været gift et halvt Aars Tid, førend det faldt mig ind ret at overveie, hvad det nye Testamente lærer om Ægteskabet. Jeg havde været tilstede ved adskillige Vielser før min egen, jeg kjendte altsaa de hellige Ord, der fremsiges ved denne Leilighed. Imidlertid ønskede jeg dog et lidt fuldstændigere Kjendskab og henvendte mig derfor til min Ven Pastor Olufsen, der netop dengang var her i Byen. Efter hans Anviisning fandt jeg nu Hovedstederne og læste dem igjennem for min Kone. Jeg erindrer meget godt det Indtryk, hiint Sted gjorde paa hende. Forøvrigt var det en egen Sag, jeg kjendte ikke de Steder i den hellige Skrift, jeg vilde læse for hende, og jeg vilde ikke eftersee dem iforveien; jeg kan ikke lide at være forberedt paa, hvad Indtryk jeg vil gjøre paa hende, Sligt har sin Grund i en utidig Mistillid. Dette kunde Du lægge Dig paa Hjerte; thi vel er Du ikke gift og har saaledes intet Menneske, Du i strængeste Forstand er forpligtet til Aabenhed mod; men Din Forberedelse gaaer virkelig til det Latterlige. Du kan godt narre Folk, kan godt synes at gjøre Alt saa tilfældigt, saa impromtu som muligt, og dog troer jeg ikke, at Du kan sige »Farvel« uden at have overveiet, hvorledes Du vil sige det.

Dog tilbage til Ægteskabet og de for Slægtens Forflerelse utrættelige Ægtefolk. Et saadant Ægteskab pleier undertiden at skjule sig i et mere æsthetisk Hylster. Det er en fornem gammel adelig Slægt, der er ifærd med at uddøe, der er kun to Repræsentanter tilbage, en Bedstefader og en Sønnesøn. Det er den ærværdige Oldings eneste Ønske, at Sønnen dog maa gifte sig, for at

Slægten ikke skal udslettes. Eller det er et Menneske, paa hvis Liv der ikke ligger saa megen Vægt, men som med en vis Veemod tænker, om ikke længere tilbage, saa dog paa sine Forældre, elsker dem saa høit, at han kunde ønske, at dette Navn ikke maatte uddøe, men bevares i levende Menneskers taknemmelige Erindring. Det foresvæver ham maaskee, hvor skjønt det vilde være, at kunne fortælle Børnene om deres Bedstefader, som forlængst er død, at styrke deres Liv ved et saadant idealt Billede, der kun tilhører en Erindring, at begeistre dem til alt Ædelt og Stort ved denne Forestilling; han vil maaskee synes sig selv derved at kunne afbetale Noget af den Gjeld, han føler sig i til sine Forældre. Dette er nu Altsammen godt og smukt, men det er dog Ægteskabet uvedkommende, og et Ægteskab indgaaet af den Grund alene er ligesaa uæsthetisk som usædeligt. Det kunde synes haardt at sige det, men det er dog saa. Ægteskabet kan kun foretages i een Hensigt, hvorved det bliver i samme Grad ethisk som æsthetisk, men denne Hensigt er immanent; enhver anden Hensigt adskiller hvad der hører sammen, og gjør derved baade det Aandelige og det Sandselige til Endeligheder. Det kan gjerne være, at et Individ ved slige Taler, især naar de beskrevne Følelser have nogen Sandhed i ham, kan vinde en Piges Hjerte, men galt er det, og hendes Væsen er egentlig altereret, og det er altid en Fornærmelse mod en Pige at ville ægte hende af nogen anden Grund end fordi man elsker hende.

Er nu end, for at bruge et af Dine Udtryk, ethvert Stutteri-Hensyn som saadant Ægteskabet uvedkommende, saa vil for den, der ikke har forstyrret sig sit Forhold, Slægten vise sig som en Velsignelse. Det er dog en skjøn Ting, at et Menneske skylder det andet saa meget som muligt, men det er dog vel det Høieste, et Menneske kan skylde det andet — Livet. Og dog kan et Barn skylde en Fader endnu mere; thi det modtager jo dog ikke Livet blankt og bart, men modtager det med et bestemt Indhold, og naar det længe nok har hvilet ved Moderens Bryst, da lægges det til Faderens, og ogsaa han nærer det af sit Kjød og Blod, af et bevæget Livs ofte dyrekjøbte Erfaringer. Og hvilken Mulighed ligger der dog ikke i et Barn; jeg vil gjerne give Dig Medhold i, at Du hader al den Afgudsdyrkelse, der drives med Børn, især den hele Familie-Cultus og Børne-Circulationen ved Middags- og Aftenbordet til Familie-Kys, Familie-Beundring, Familie-Forhaabninger, medens Forældrene selvbehagelig takke hinanden for overstandne Besværligheder og fryde sig over det tilveiebragte Kunstprodukt; ja jeg tilstaaer det, jeg kan næsten være ligesaa sarkastisk mod

sligt Uvæsen som Du; men jeg lader mig ikke videre forstyrre deraf. Børnene tilhøre Familiens inderste, forborgneste Liv, og til denne hell-dunkle Hemmelighedsfuldhed bør man ogsaa henvise enhver alvorlig eller gudfrygtig Tanke over denne Sag. Men der vil det da ogsaa vise sig, at endnu ethvert Barn har en Helgen-Glorie om sit Hoved, ogsaa der vil enhver Fader føle, at der i Barnet er mere end hvad det skylder ham, ja han vil med Ydmyghed føle, at det er betroet Gods, og at han i den skjønneste Forstand dog kun er Stedfader. Den Fader, der ikke har følt det, han har altid taget sin Fader-Værdighed forfængelig. Lad os være frie for alle utidige Ophævelser, »al Skraben ud ved Barnefødsel,« men lad mig ogsaa være fri for Din Kaadhed, naar Du med Holbergs Henrik vil obligere Dig til det Utrolige. Et Barn er det Største og det Betydningsfuldeste i Verden, det Uanseeligste og Ubetydeligste, alt eftersom man tager det til, og man faaer Leilighed til at gjøre et dybt Indblik i et Menneske, naar man erfarer, hvorledes han tænker i denne Henseende. Et spædt Barn kan næsten virke comisk paa En, naar man tænker paa dets Pretention paa at være et Menneske; det kan virke tragisk, naar man tænker paa, at det kommer til Verden med Skrig, at det varer længe inden det glemmer at skrige, og at Ingen har forklaret dette Barneskrig. Saaledes kan det virke paa mange Maader; men den religiøse Betragtning, der dog godt kan træde i Forhold til de andre, bliver den skjønneste. Og nu Du, Du elsker jo Mulighed, og dog vil vist Tanken om Børn ikke virke glædeligt paa Dig; thi jeg tvivler ikke paa, at Din nysgjerrige og vagabonde Tanke ogsaa har tittet ind i denne Verden. Det kommer naturligviis deraf, at Du vil have Muligheden i Din Magt. Du holder meget af at være i den Tilstand, i hvilken Børn ere, naar de i det mørke Værelse vente paa Juletræets Aabenbarelse; men et Barn er rigtignok en ganske anden Art af Mulighed, og saa alvorlig, at Du vel neppe vilde have Taalmod til at bære den. Og dog ere Børn en Velsignelse. Det er skjønt og godt, at et Menneske med dyb Alvor tænker paa sine Børns Bedste, men naar han dog ikke stundom mindes, at det ikke blot er en Pligt, der er paalagt ham, et Ansvar, men at de ogsaa ere en Velsignelse, og at Gud i Himlen ikke har glemt, hvad Menneskene ikke engang glemme, at lægge en Gave paa Vuggen, har han dog ikke udvidet

---

Holbergs Henrik] det er Troels i »Barselstuen«, 1. Akt 1. Scene (»Jeg vilde obligere mig til at gjøre et halv Hundrede slige Børn om Aaret, større Mirakel er det ikke«).

sit Hjerte hverken til æsthetiske eller til religiøse Følelser. Jo mere et Menneske er istand til at fastholde, at Børn er en Velsignelse, gjennem jo færre Kampe og med jo mindre Tvivl han bevarer dette Klenodie, det eneste Gode, som det spæde Barn er i Besiddelse af, men ogsaa i lovlig, da Gud selv har indsat det deri; desto skjønnere, desto mere æsthetisk, desto mere religiøst. Jeg slendrer ogsaa undertiden om paa Gaden, overlader mig til mine egne Tanker og til det Indtryk, den øieblikkelige Omgivelse fremkalder. Jeg har seet en fattig Kone; hun drev en Smaa-Handel ikke i en Butik eller et Skuur, men hun stod paa den aabne Plads, hun stod der i Regn og Blæst med en Lille paa Armen; selv var hun reenlig og net, Barnet omhyggeligt indsvøbt. Jeg har seet hende mange Gange. Der kom en fornem Dame forbi, som næsten irettesatte hende, fordi hun ikke lod Barnet blive hjemme, og det saa meget mere som det jo blot var hende til Hinder. Og der kom en Præst den samme Vei forbi, og han nærmede sig hende, han vilde skaffe Barnet en Plads i et Asyl. Hun takkede ham venligt, men Du skulde have seet det Blik, hvormed hun bøiede sig ned og saae til Barnet. Havde det været indefrosset, dette Blik havde optøet det; havde det været dødt og koldt, dette Blik havde kaldet det tillive, havde det været forkommet af Sult og Tørst, det Bliks Velsignelse havde vederqvæget det. Men Barnet sov, og end ikke dets Smiil kunde lønne Moderen. See denne Qvinde fornam, at et Barn er en Velsignelse. Dersom jeg var Maler, jeg vilde aldrig male andet end denne Qvinde. Et saadant Syn er en Sjeldenhed, det er som en sjelden Blomst, der hører Lykke til at faae at see. Men Aandens Verden er ikke Forfængeligheden underlagt, har man fundet Træet, saa blomstrer det stadigt; hende har jeg ofte seet. Jeg har viist min Kone hende; jeg har ikke gjort mig vigtig, ikke sendt hende rige Gaver, som om jeg havde en guddommelig Fuldmagt til at belønne, jeg har ydmyget mig under hende, hun trænger i Sandhed hverken til Guld eller fornemme Damer, eller Asyler og Præster, eller til en stakkels Assessor i Hof- og Stads-Retten og hans Frue. Hun trænger overhovedet til Intet, uden at Barnet engang vil elske hende med samme Ømhed, og heller ikke dette trænger hun til, men det er den Løn, hun har fortjent, en Velsignelse, som Himlen ikke vil lade udeblive. At dette er Smukt, at det rører selv Dit hærdede Hjerte, kan Du ikke negte. Jeg skal derfor ikke for at bibringe Dig den Anerkjendelse, at et *Barn* er en Velsignelse, gribe til de Skrækkebilleder, man ofte bruger *naar* man vil forfærde den Ugifte ved Tanken om, hvor ene ha

engang skal komme til at staae, hvor ulykkelig, ikke omringet af en Børneflok. Deels vilde Du nemlig formodentlig ikke lade Dig forskrække, idetmindste ikke af mig, ja ikke af den hele Verden (naar Du er ene med Dig selv i tungsindige Tankers mørke Værelse, saa bliver Du vel stundom angst for Dig selv); deels forekommer det altid mig mistænkeligt, at man for at forvisse sig selv om Besiddelsen af et Gode, maa ængste Andre ved Tanken om, at de ikke have det. Spot derfor kun, nævn kun Ordet, der svæver paa Dine Læber, den fiirstolede Holsteensk-Vogn; mor Dig kun over, at Touren ikke er længere end til »Fredsberg,« far os kun forbi i Din magelige Wienervogn, men vogt Dig dog for ikke ofte at hengive Dig til Dit Spotteri i denne Henseende, der kunde maaskee i al Stilhed udvikle sig en ideal Længsel i Din Sjæl, der dyrt nok vilde straffe Dig.

Men ogsaa i en anden Forstand ere Børn en Velsignelse, fordi man lærer selv saa ubeskrivelig meget ved dem. Jeg har seet stolte Mennesker, hvem ingen Skjebne hidtil havde ydmyget, der med en saadan Sikkerhed greb den Pige, de elskede, ud af det Familieliv, hun tilhørte, at det var, som vilde de sige, naar Du har mig, saa turde det være nok, jeg er vant til at trodse Storme, hvor meget mere nu, da Tanken om Dig vil begeistre mig, nu, da jeg har meget mere at kjæmpe for. Jeg har seet de Samme som Fædre; et lille Uheld, der tilstødte deres Børn, har kunnet ydmyge dem, en Sygdom bringe Bønnen over deres stolte Læber. Jeg har seet Mennesker, der satte en Ære i næsten at foragte den Gud, som er i Himlene, der pleiede at udsee enhver Bekjender af ham til Skive for deres Spot, jeg har seet dem som Fædre tage de frommeste Mennesker i deres Tjeneste af Omsorg for Børnene. Jeg har seet Piger, hvis stolte Blik bragte Olympen til at skjælve, Piger, hvis forfængelige Sind kun levede for Pragt og Stads, jeg har seet dem som Mødre bære enhver Ydmygelse, næsten tiltrygle dem, hvad de troede kunde være til Bedste for Børnene. Jeg tænker paa et bestemt Tilfælde. Det var en meget stolt Dame. Hendes Barn blev sygt. En af Byens Læger blev kaldet. Han negtede paa Grund af tidligere Forhold at komme. Jeg har seet hende gaae hen til ham, vente i hans Forværelse for ved Bønner at bevæge ham til at komme. Dog hvortil slige stærke Skildringer, der, om de end ere sande, dog ikke have det Opbyggelige ved sig som de mindre bevægede Exempler, der vise sig hver Dag for Den, der har Øie at see med.

Dertil kommer, at man ogsaa paa en anden Maade lærer Meget af Børn. I ethvert Barn er der noget Oprindeligt, som gjør,

at alle abstrakte Principer og Maximer strande mere eller mindre derpaa. Man maa selv begynde forfra, ofte med megen Møie og Besvær. Der er en dyb Betydning i det chinesiske Ordsprog: Opdrag Dine Børn vel, saa faaer Du at vide, hvad Du skylder Dine Forældre. Og nu det Ansvar, der er lagt paa en Fader. Man omgaaes andre Mennesker, man søger at bibringe dem Forestillingen om det, man anseer for det Rigtige, man gjør maaskee flere Forsøg; naar det ikke vil hjælpe, da har man Intet med dem at gjøre, man vasker sine Hænder. Men naar kommer det Øieblik, da en Fader tør eller rettere da et Fader-Hjerte kan beslutte sig til at opgive ethvert yderligere Forsøg. Hele Livet opleves igjen i Børnene, nu først forstaaer man næsten sit eget Liv. Dog alt dette kan det egentlig ikke hjelpe at tale til Dig om; der er Ting, som man aldrig kan gjøre sig nogen indholdsrig Forestilling om, naar man ikke har oplevet dem, og deriblandt er det at være Fader.

Og nu endelig den skjønne Maade, paa hvilken man ved Børn knytter sig til en Fortid og til en Eftertid. Om man just ikke har fjorten Ahner og Bekymring for at tilveiebringe den femtende, man har et langt større Slægtskab for sig, og det er i Sandhed frydefuldt at see, hvorledes Slægten i Familierne antager ligesom et bestemt Mønster. Saadanne Betragtninger kan nu vel ogsaa den Ugifte anstille, men han vil ikke i den Grad føle sig opfordret dertil, eller beføiet, som han jo til en vis Grad selv griber forstyrrende ind deri.

Eller man gifter sig for at faae et Hjem. Man har kjedet sig hjemme, man har reist udenlands og kjedet sig, man er atter kommen hjem og kjeder sig. For Selskabs Skyld holder man en udmærket skjøn Vandhund, en Fuldblodshoppe, men man savner dog Noget. Paa den Restauration, hvor man samles med nogle ligesindede Venner, søger man forgjeves i længere Tid en Bekjendt. Man erfarer, at han har giftet sig, man bliver blød om Hjertet, sentimental paa sine gamle Dage; man føler Alt saa tomt omkring sig, Ingen venter paa En, naar man bliver borte. Den gamle Husholderske er i Grunden et meget skikkeligt Fruentimmer, men hun veed da heller slet ikke at opmuntre En, at gjøre det lidt hyggeligt. Man gifter sig; Nabolauget klapper i Hænderne, finder, at man har handlet klogt og fornuftigt, og derpaa gaaer man over til at tale om det Vigtigste i Huusholdningen, det største jordiske Gode, en skikkelig og paalidelig Kokkepige, som man kan lade paa egen Haand gaae paa Torvet, en nemfingret Stuepige, som er saa ferm, at man kan bruge hende til Alt. Naar nu endda en

saadan gammel skaldet Hykler vilde lade sig nøie med at ægte en Vaagekone; men det er som oftest ikke Tilfældet. Det Bedste er ikke godt nok, og endelig lykkes det ham at fange en ung smuk Pige, som da bliver smedet til en saadan Galeislave. Maaskee har hun aldrig elsket, hvilket rædsomt Misforhold.

Du seer, jeg lader Dig komme til Orde. Imidlertid maa Du tilstaae, at man især i de simplere Classer finder Ægteskaber, som ere indgaaede i den Hensigt, at faae et Hjem, og som ere ret smukke. Det er Mennesker i en yngre Alder. Ikke synderligt omtumlede i Verden have de erhvervet det fornødne Udkomme, og tænke nu paa at gifte sig. Det er smukt, og jeg veed ogsaa, at det aldrig kunde falde Dig ind, at rette Din Spot mod slige Ægteskaber. En vis ædel Eenfold giver dem baade et æsthetisk og et religiøst Anstrøg. Der ligger nemlig her slet intet Egoistisk i den Tanke, at ville have et Hjem, tvertimod for dem knytter sig hertil Forestillingen om en Pligt, en Gjerning, der bliver dem paalagt, men som tillige er dem en kjær Pligt.

Man hører ogsaa ofte nok Ægtefolk at trøste sig selv og ængste de Ugifte ved at sige: ja vi have dog et Hjem, og naar vi blive ældre et Tilholdssted; stundom tilføie de med et ualmindeligt Søndags-Sving i den opbyggelige Stiil: vore Børn og Børnebørn skulle engang lukke vore Øine og sørge over os. Det Modsatte er de Ugiftes Skjebne. Man indrømmer med en vis Misundelse, at de have det bedre en Tid lang i de unge Dage, i al Stilhed ønsker man, at man ikke selv endnu var gift, dog det kommer igjen. Det gaaer de Ugifte som det gik den rige Mand, de have taget Deres forud.

Alle saadanne Ægteskaber lide nu af den Feil, at de gjøre et enkelt Moment i Ægteskabet til Hensigten for Ægteskabet, og derfor føle da især naturligviis de Første sig saa ofte skuffede, naar de maae tilstaae, at et Ægteskab dog har lidt mere at betyde end Erhvervelsen af et mageligt, hyggeligt og beqvemt Hjem. Men lad os nu atter abstrahere fra det Forkeerte, for at see det Skjønne og Sande. Det er ikke ethvert Menneske givet at udstrække sin Virksomhed saa saare vidt, og Mange af dem, der bilde sig ind at virke for noget Større, gribe sig selv tidlig eller sildig i en Vildfarelse. Hermed er Du ingenlunde meent; thi Du er naturligviis for godt et Hoved til ikke snart at komme under Veir med denne Illusion, og Din Spot har ofte nok rammet den. Du har i denne

---

den rige Mand] Lukas 16. Kap. 25.

Henseende en overordentlig Grad af Resignation og har engang for alle viist en total Renonce. Du foretrækker at more Dig. Du er overalt en velkommen Gjest. Din Vittighed, Din Lethed i Omgang, en vis Godmodighed, item en vis Ondskab gjør, at man, saasnart man seer Dig, knytter Forestillingen dertil om en behagelig Aften. Du har altid været og skal altid være en kjærkommen Gjest i mit Huus, deels fordi jeg ikke i saa høi Grad frygter Dig, deels fordi jeg har gode Udsigter inden jeg behøver at begynde derpaa; min eneste Datter er kun tre Aar gammel, og saa tidlig aabner Du vel ikke Dine Telegrapheringer. Du har stundom halvt bebreidet mig, at jeg trak mig mere tilbage fra Verden, engang kan jeg huske paa den Melodie: siig mig, Jeanette. Grunden hertil er naturligviis, hvad jeg ogsaa dengang svarede Dig, jeg har et Hjem. Det er i denne Henseende ligesaa vanskeligt, egentligt at faae Haand i Hanke med Dig som i alle andre, Du har nemlig altid andre Bestemmelser. Vil man rive Folk ud af deres Illusioner for at føre dem til noget Sandere, saa er Du her som altid »i alle Maader til Tjeneste.« Overhovedet er Du utrættelig i at opstøve Illusioner for at slaae dem itu. Du taler saa forstandigt, saa erfarent, at ethvert Menneske, der ikke kjender videre til Dig, maa troe, at Du er en sat Mand. Imidlertid er Du ingenlunde kommen til det Sande. Du er bleven staaende ved at tilintetgjøre Illusionen, og da Du har gjort det i alle mulige tænkelige Retninger, saa har Du egentlig arbeidet Dig ind i en ny Illusion, den nemlig, at man kan blive staaende herved. Ja, min Ven, Du lever i en Illusion og Du udretter Intet. Her har jeg da nævnet det Ord, som altid har havt en saa besynderlig Virkning paa Dig. Udrette — »hvo udretter da Noget? det er netop en af de allerfarligste Illusioner; jeg har ingenlunde travlt i Verden, jeg morer mig saa godt jeg kan, især over Dem, der troe, at de udrette Noget; og er det ikke ogsaa ubeskriveligt comisk, at et Menneske troer dette? jeg skal ikke besvære Livet med saa store Pretentioner.« Hver Gang Du taler derom, virker Du høist ubehageligt paa mig. Det oprører mig, fordi der er en fræk Usandhed deri, der, foredragen med Din Virtuositet, altid giver Dig Seieren, idet-

---

siig mig, Jeanette] der menes en Arie af Den lille Rødhætte (Lyrisk Tryllespil i tre Acter af Theaulon; sat i Musik af Adrien Boyeldieu; oversat ved N. T. Bruun, 2. Opl., Kbhvn. 1821, S. 32): Siig mig, Annette, hvi saa længe vi savned Dig paa vore Enge, hvor ellers mellem os Du kom og fik ved Fløiten en Svingom? Nu undflyer Du Ungdommens Glæder og søger de eensomme Steder: siig mig, hvorfor?

mindste altid bringer Latteren paa Din Side. Jeg erindrer engang, at Du, efter længe at have hørt paa et Menneske, der var bleven indigneret over Din Tale, uden at svare ham et Ord, men blot ægget ham med Dit sarkastiske Smiil, nu til almindelig Glæde for de Tilstedeværende svarede: ja naar De lægger denne Tale til alt det Øvrige, De har udrettet, saa kan man idetmindste ikke fortænke Dem i den Tro, at De i Sandhed udretter Noget for det Store og for det Enkelte. Naar Du taler saaledes, smerter det mig, fordi jeg føler en vis Medlidenhed med Dig. Dersom Du ikke holder igjen, saa gaaer der i Dig et riigt Gemyt under. Derfor er Du farlig, derfor have Dine Udbrud, Din Kulde en Kraft, som jeg ikke har kjendt hos nogen Anden af de Mange, der fuske i det Fag at være misfornøiede. Ogsaa disse hører Du da ikke til, de ere Gjenstand for Din Satire; thi Du er gaaet langt videre. »Du er glad og fornøiet, Du smiler, Du gaaer med lette Sving paa Hatten, Du forløfter Dig ikke paa Livets Sorger, Du har endnu ikke ladet Dig indskrive i noget tredobbelt Begrædelsesselskab.« Men netop derfor ere Dine Yttringer saa farlige for Yngre, fordi de maae frapperes af det Herredømme, Du har vundet over Alt i Livet. Jeg vil nu ikke sige til Dig, et Menneske skal udrette Noget i Verden; men jeg vil sige, er der dog ikke enkelte Ting i Dit Liv, hvorover Du kaster et uigjennemtrængeligt Slør, skulde de ikke være af den Art, hvor Du ønskede at udrette Noget, om end Dit Tungsind vaander sig i Smerte over, at det er Lidet? Og hvor ganske anderledes seer det ikke ud inden i Dig? Er der dog ikke en dyb Sorg over, at Du Intet kan udrette? jeg kjender idetmindste eet Forhold; Du lod engang falde et Par Ord derom, som ikke bleve upaaagtede. Visselig, Du gav Alt til for at kunne udrette Noget. Om det er Din egen Skyld, at Du ikke kan det, om det er Din Stolthed, der maa knækkes for at formaae det, veed jeg ikke, og skal aldrig videre trænge ind paa Dig; men hvorfor vil Du dog gjøre Compagni med alt det Slette, som ret fryder sig ved Din Magt, der altid bringer Seier. Som sagt, man føler ofte nok, hvor Lidet man udretter i Verden. Jeg siger det ikke i Mismod, jeg har ingen egentlig Bebreidelse at gjøre mig, jeg troer, jeg forvalter mit Embede med Samvittighedsfuldhed og Lyst, og jeg skal aldrig føle mig fristet til at blande mig i mig uvedkommende Ting i Haab om at udrette mere; men det er dog en saare partiel Virksomhed, og det er egentlig kun i Troen man har Forvisningen om, at man udretter Noget. Men da har jeg ved Siden deraf mit Hjem. Jeg tænker i denne Henseende ofte paa de

skjønne Ord af Jesu Sirach, som jeg ogsaa vil bede Dig at betænke: »Hvo, som haver faaet en Hustru, begynder at faae Eiendom, for han haver faaet en Medhjelper med sig, og en Støtte at hvile sig paa. Hvor der ikke er Gjærde, der bortrives Godset, og hvor der ikke er en Hustru, der maa han sukke, og gaae som den, der vanker hid og did. Thi hvo kan troe en bevæbnet Røver, som farer fra een Stad til en anden? saaledes er det med et Menneske, som ikke haver Rede, og gjæster ind, hvor det aftnes.« Jeg har ikke giftet mig for at have et Hjem, men jeg har et Hjem, og dette er en stor Velsignelse. Jeg er ikke, det troer jeg ei Du vil vove at kalde mig, en Nar af en Ægtemand, jeg er ikke min Kones Mand i den Betydning, som en Dronning af Engeland har en Mand; min Kone er ikke Trælqvinden i Abrahams Huus, som jeg jager bort med Barnet, men hun er heller ei en Gudinde, jeg omkredser i forliebte Entrechats. Jeg har et Hjem, og dette Hjem er mig vel ikke Alt; men det veed jeg, at jeg har været Alt for min Kone, deels fordi hun i al Ydmyghed har troet det, deels fordi jeg veed med mig selv, at jeg har været og skal være det, forsaavidt et Menneske kan være det for et andet. Her kan jeg oplyse Dig om det Skjønne i, at et Menneske kan være Alt for et andet, uden at nogensomhelst endelig eller enkelt Ting erindrer derom. Jeg kan med desto større Dristighed tale om dette Punkt, fordi hun visselig ikke kommer til at staae i Skyggen. Hun har ikke trængt til mig; det var ikke en fattig Pige, jeg ægtede, mod hvem jeg, som Verden med al mulig Foragt for sig selv siger, gjorde en Velgjerning; det var ikke en forskruet Fjante, som jeg af andre Grunde ægtede, og som jeg nu ved min Viisdom bragte noget Godt ud af. Hun var uafhængig og hvad mere er, saa nøisom, at hun ikke behøvede at lade sig sælge; hun var sund, sundere end jeg, om end mere heftig. Hendes Liv kunde naturligviis aldrig være saa bevæget som mit, eller saa reflekteret; jeg kunde maaskee ved min Erfaring frelse hende fra mangen Vildfarelse, men hendes Sundhed gjorde det overflødigt. Hun skylder mig i Sandhed Intet, og dog er jeg Alt for hende. Hun har ikke trængt til mig, men derfor har jeg dog ikke været ligegyldig; jeg har vaaget over hende og sover endnu som Nehemias bevæbnet, for at gjentage et Udtryk, der ved en lignende Leilighed slap mig af Munden, og for at vise Dig, at

---

Jesu Sirach] J. S'.s Visdom 36. Kap. 24–26. Nehemias] Nehemias Bog 4. Kap. 23.

›g ikke har glemt Din sarkastiske Bemærkning, at det maatte ære til stor *gêne* for min Kone. Min unge Ven, Sligt bekymrer nig ikke, som Du og kan see deraf, at jeg gjentager det, og det orsikkrer jeg uden Vrede. Saaledes har jeg været slet Intet og og Alt for hende. Du derimod har været Alt for en Mængde Iennesker, og i Grunden har Du slet Intet været for dem. Og æt ogsaa, at Du var istand til i de temporære Berøringer, Du indaaer med Mennesker, at udstyre En og Anden med en saadan kat af det Interessante, at vække ham til saa megen Produktivitet sig selv, at han havde nok for sit Liv, Noget der vel forøvrigt r umuligt, sæt, han virkelig vandt ved Dig: Du selv, Du — abte; thi Du havde jo dog ingen Enkelt fundet, Du kunde ønske at være Alt for, og om det end laae i Din Storhed, saa er i Sandhed denne Storhed saa smertelig, at jeg vil bede Gud befrie mig.

Det er denne Tanke, man først og fremmest maa knytte til Forestillingen om et Hjem, at det er en Gjerning, for derved at fjerne enhver usand og foragtelig Tanke om Magelighed. Endogsaa i Mandens Nydelse bør der være et Gjerningsmoment, om det end ikke yttrer sig i en enkelt udvortes haandgribelig Gjerning. I denne Henseende kan Manden godt være virksom, uagtet han ikke synes det, medens Qvindens huuslige Virksomhed mere lader ig tilsyne.

Men dernæst knytter sig til Forestillingen om et Hjem en aadan Concretion af Smaa-Omstændigheder, at det er saare vanskeigt at sige Noget derom i Almindelighed. Hvert Huus har i lenne Henseende sin Eiendommelighed, og det maatte være ret nteressant at kjende en Mangfoldighed af saadanne. Imidlertid jelder det naturligviis om, at enhver saadan Eiendommelighed er jennemtrængt af en vis Aand, og for mit Vedkommende afskyes lt det separatistiske Uvæsen i Familier, der strax den første Gang ægger an paa at vise, hvor særegent Alt er hos dem, der stunom gaaer saavidt, at Familien taler et eget Sprog eller i saa aadefulde Allusioner, at man ikke veed, hvad man skal gjøre ud eraf. Sagen er, at Familien eier en saadan Eiendommelighed, unsten, at den veed at gjemme den.

De, der gifte sig for at have et Hjem, raabe altid paa, at der r Ingen, der venter paa dem, Ingen, der tager imod dem o. s. v. Dette viser tilstrækkeligt, at de egentlig kun have et Hjem, idet de illige tænke et Ude. Jeg behøver Gud skee Lov ingenlunde at aae ud, hverken for at huske eller for at glemme, at jeg har et ljem. Følelsen deraf har ofte grebet mig allerbedst som jeg

sidder. Jeg behøver heller ikke at gaae ind i Dagligstuen eller i Spisestuen, for at forvisse mig derom. Ofte kan denne Følelse gribe mig, naar jeg sidder ganske ene paa mit Arbeids-Værelse. Den kan gribe mig, naar Døren til mit Cabinet gaaer op, og jeg lidt efter seer et livsglad Ansigt paa Ruden, og Gardinet atter trækkes for, og der bankes ganske sagte paa, og derpaa et Hoved kigger saaledes ind ad Døren, at man skulde troe, at dette Hoved ikke tilhørte noget Legeme, og hun da i samme Nu staaer ved min Side, og forsvinder igjen. Denne Følelse kan gribe mig, naar jeg langt ud paa Natten sidder der ganske ene, som i gamle Dage paa Collegiet; jeg kan da tænde mit Lys, liste mig ganske sagte ind i hendes Sovekammer for at see, om hun virkelig sover. Nu det forstaaer sig, denne Følelse griber mig ogsaa ofte, idet jeg kommer hjem. Og naar jeg da har ringet paa; hun veed, at det er ved det Klokkeslet, jeg pleier at komme (vi stakkels Embedsmænd ere ogsaa i den Henseende generede, at vi ikke kunne overraske vore Koner), hun kjender den Maade, paa hvilken jeg pleier at ringe, naar jeg nu indenfor kan høre en Støien og Larmen af Børnene og af hende, og hun selv stiller sig i Spidsen for den lille Skare, selv saa barnlig, at hun synes at rivalisere med Børnene i at juble — da føler jeg, at jeg har et Hjem. Og naar jeg da seer alvorlig ud (Du taler saa meget om at være Menneskekjender, hvo er dog Menneskekjender som en Qvinde)! hvor forandret er da ikke dette næsten overgivne Barn; hun bliver ikke fortvivlet, faaer ikke ondt, men der er en Kraft i hende, der ikke er haard, men uendelig bøielig, som det Sværd, der kunde bide Steen, og dog vikles om Livet. Eller naar hun kan see, at jeg nok snarere er gnaven (Herre Gud, det hænder ogsaa), hvor eftergivende kan hun da ikke være, og dog hvor megen Overlegenhed ligger der ikke i denne Eftergiven.

Hvad jeg forøvrigt kunde have Lyst at sige Dig i denne Anledning, det vil jeg helst knytte til et bestemt Udtryk, jeg troer man med Rette kan bruge om Dig, et Udtryk Du ogsaa selv ofte bruger: at Du er en Fremmed og Udlænding i Verden. Yngre Mennesker, der ikke have Forestilling om, hvor dyrt man kjøber Erfaring, men heller ingen Ahnelse om, hvilken uudsigelig Rigdom den er, kunne let lade sig henrive i den samme Hvirvel, de kunne maaskee føle sig paavirkede af Din Tale som af en frisk Luftning, der lokker dem ud paa det uendelige Hav, Du viser for dem, selv kan Du blive ungdommelig beruset, næsten ikke til at styre ved Tanken om denne Uendelighed, der er Dit Element, et Element, der ligesom Havet uforandret skjuler Alt paa sit

dybe Bund. Skulde Du, der allerede er en velbefaren Mand paa dette Farvand, ikke vide at fortælle om Uheld og Havsnød. Det forstaaer sig, den Ene veed i Almindelighed ikke stort om den Anden paa dette Hav. Man udruster ikke store Fartøier, som man med Møie faaer stødt ud paa Dybet, nei det er meget smaa Baade, Joller kun til een Person; man benytter Øieblikket, man udspænder sit Seil, man stryger med urolige Tankers uendelige Hurtighed, ene paa det uendelige Hav, ene under den uendelige Himmel. Dette Liv er farefuldt, men Forestillingen om at tabe det er man fortrolig med; thi det er jo den egentlige Nydelse den at man forsvinder saaledes i det Uendelige, at der kun bliver saa meget tilbage, at man nyder denne Forsvinden. Søfarende fortælle, at man paa det store Verdens-Ocean seer en Art Snække, man kalder den flyvende Hollænder. Den kan udbrede et lille Seil og nu med uendelig Hast stryge hen over Havets Flade. Saaledes er det omtrent med Din Seilads over Livets Hav. Ene i sin Kajak er man sig selv nok, har intet videre med noget Menneske at gjøre uden i det Øieblik, man selv ønsker. Ene i sin Kajak er man sig selv nok — jeg kan ikke ret forstaae, hvorledes man dog kan udfylde denne Tomhed, men som Du er det eneste Menneske, jeg har kjendt, hos hvem der er noget Sandt deri, saa veed jeg ogsaa, at Du har en Person ombord, der kan hjælpe til at udfylde Tiden. Du skulde derfor sige: ene i sin Baad, ene med sin Sorg, ene med sin Fortvivlelse, som man er feig nok til hellere at ville bevare end at man skulde underkaste sig Helbredelsens Smerte. Lad mig nu fremdrage Skyggesiden af Dit Liv, ikke som om jeg vilde gjøre Dig bange, jeg giver mig ikke af med at være Bussemand, og Du er for kløgtig til at lade Dig paavirke af Sligt. Men betænk dog det Smertefulde, det Veemodige, det Ydmygende, der ligger i at være i denne Forstand Fremmed og Udlænding i Verden. Jeg skal ikke forstyrre det Indtryk, jeg mulig kan gjøre paa Dig, ved at ophidse Dig ved Tanken om det forplumrede Familie-Sammenhold, den Staldluft, Du afskyer; men tænk Dig Familielivet i dets Skjønhed, grundet paa et dybt og inderligt Samfund saaledes, at det Alt Forbindende dog er gaadefuldt skjult, det ene Forhold sindrigt slynget i det Andet, saa at man kun ahner Sammenhænget, tænk Dig dette Familiens forborgne Liv i sig selv omklædt med en saa skjøn, ydre Form, at man intetsteds støder an paa det Haarde i Sammenføiningen, og tænk Dig nu Dit Forhold dertil. En saadan Familie vilde netop behage Dig, og Du vilde maaskee ofte glæde Dig ved at komme i den, Du vilde ved Din Lethed snart være ligesom fortrolig i den.

Jeg siger »ligesom«; thi at Du ikke blev det, og at Du, da Du altid vil blive en Fremmed og Udlænding, ikke kan blive det, det er klart. Man vilde ansee Dig for en velkommen Gjest, man vilde maaskee være venlig nok til at gjøre Dig Alt saa behageligt som muligt, man vilde være forekommende imod Dig, ja man vilde behandle Dig som man behandler et Barn, man holder af. Og Du, Du vilde være uudtømmelig i Opmærksomhed, opfindsom for paa alle Maader at glæde Familien. Ikke sandt, det var jo meget skjønt, og Du kunde vel i et enkelt bizart Øieblik fristes til at sige, at Du brød Dig ikke om at see Familien i Slaabrok, eller Frøkenen i Slæber, eller Fruen uden Kappe, og dog ligger der for Dig, naar Du vil see nøiere til, en uhyre Ydmygelse i Familiens rigtige Adfærd imod Dig; saaledes maatte enhver Familie bære sig ad, og Du blev den Ydmygede. Eller troer Du da ikke, at Familien gjemmer et ganske andet Liv for sig selv, der er dens Helligdom, troer Du ikke, at enhver Familie endnu har Huusguder, om den end ikke sætter dem i Forværelset. Og skjuler der sig ikke i Din Yttring en saare forfinet Svaghed; thi jeg troer virkelig ikke, at Du kunde taale at see Din Kone, hvis Du nogensinde blev gift, i Neligée, med mindre denne Dragt var en Pynt beregnet paa at behage Dig. Du mener vel, at Du har gjort meget for Familien for at underholde den, for at udbrede en vis æsthetisk Glands over den, men sæt Familien agtede dette saare lidet i Sammenligning med det indre Liv, den eier. Saaledes vil det gaae Dig i Forhold til enhver Familie, og der ligger en Ydmygelse deri, hvor stolt Du end er. Ingen deler Sorgen med Dig, Ingen fortroer sig til Dig. Du mener vel, at det ofte er Tilfældet, Du har jo beriget Dig selv med en Mangfoldighed af psychologiske Iagttagelser; men dette er ofte en Skuffelse, thi Folk ville gjerne tale med Dig for det Løse, og fjernt berøre eller lade ahne en Bekymring, fordi det Interessante, der derved i Dig kommer i Bevægelse, dulmer Smerten, og i og for sig allerede har en Behagelighed, som gjør, at man attraaer denne Medicin, ogsaa uden at behøve den. Og naar da netop paa Grund af Din isolerede Stilling (Du veed, Folk ville hellere communicere hos en Tiggermunk end hos deres Skriftefader) En henvendte sig til Dig, det fik dog aldrig den sande Betydning, hverken for Dig eller for ham; for ham ikke, fordi han følte det Vilkaarlige, der ligger i at

---

Huusguder] af de romerske Husguder (Lares) fandtes der Billeder i *Forstuen* (Atrium), hvor Familien oprindeligt samledes om Arnen til Maaltider o. l.

betroe sig til Dig; for Dig ikke, fordi Du ikke ganske kunde see bort fra det Tvetydige, hvorpaa Din Competence beroede. Du er nu unegtelig en god Operateur, Du forstaaer at trænge ind i Sorgens og Bekymringens hemmeligste Indelukke, dog saaledes, at Du ikke glemmer Tilbageveien. Vel, jeg antager, at det lykkedes Dig at helbrede Din Patient, nogen sand og dyb Glæde havde Du ikke deraf; thi det Hele bar dog Vilkaarlighedens Præg, og Du havde intet Ansvar. Først Ansvaret giver Velsignelse og sand Glæde, og det om man end ikke kan gjøre det halv saa godt som Du; det giver Velsignelse, ofte naar man slet Intet gjør. Men naar man har et Hjem, da har man et Ansvar, og dette Ansvar giver Sikkerhed i sig selv og Glæde. Netop fordi Du ikke vil have Ansvaret, maa Du finde det ganske i sin Orden, hvad Du saa ofte klager over, at Folk ere utaknemlige mod Dig. Imidlertid er det da ogsaa sjeldnere, at Du saaledes giver Dig af med at helbrede Folk, i Almindelighed gaaer, som jeg før har sagt Dig, Din Hovedvirksomhed ud paa at tilintetgjøre Illusioner, og leilighedsviis i at arbeide Andre ind i Illusioner. Naar man seer Dig med een eller to Yngre, hvorledes Du ved et Par Bevægelser allerede har hjulpet dem et godt Stykke ud over alle de barnlige i mange Maader saa frelsende Illusioner, hvorledes de nu blive lettere end Virkeligheden, hvorledes Vingerne skyde sig frem, medens Du selv som en gammel erfaren Fugl giver dem en Forestilling om, hvad et Vingeslag er, hvormed man overflyver hele Tilværelsen; eller naar Du foretager en lignende Øvelse med unge Piger, og studerer Forskjellen i Flugt, at man i den mandlige Flugt hører Vingeslaget, hvorimod den qvindelige er som en hendrømmende Roen — naar man seer dette, hvo kan da blive vred paa Dig paa Grund af den Kunst, hvormed det skeer, og hvo burde ikke blive vred paa Dig for den Letsindighed, der ligger deri. Du kan rigtignok sige om Dit Hjerte, som der staaer i den gamle Vise:

> Mein Herz ist wie ein Taubenhaus:
> Die Eine fliegt herein, die Andre fliegt heraus,

kun at man Dig betræffende ikke saa meget seer, at de flyve ind, som man bestandig seer nye flyve ud. Men saa skjønt et Billede

---

Mein Herz osv.] Baggesen, Scheerenschleifer-Epopee, Poetische Werke in deutscher Sprache, Leipzig 1836, II S. 228 (fliegt hinein und die andr' hinaus), efter en ældre tysk Vise.

et Dueslag end forresten er af et stille huusligt Hjem, saa maa det i Sandhed ikke tages paa denne Maade. Og er det ikke smertefuldt og veemodigt saaledes blot at lade Livet gaae sig forbi, uden nogensinde at vinde Fasthed deri; er det ikke veemodigt, min unge Ven, at Livet aldrig faaer Indhold for Dig. Der ligger noget Veemodigt i den Følelse, at man bliver ældre, men det er et langt dybere Veemod, der griber En, naar man ikke kan blive det. Jeg føler netop i dette Øieblik, med hvor megen Ret jeg kalder Dig: min unge Ven. En Afstand af syv Aar er just ingen Evighed, Forstands-Modenhed vil jeg ikke rose mig af fremfor Dig, men vel af Livs-Modenhed. Ja jeg føler, at jeg virkelig er bleven ældre; men Du holder endnu bestandig fast ved Ungdommens første Overraskelse. Og naar jeg stundom, om end sjeldnere, føler mig træt i Verden, saa er det tillige forbunden med en stille Opløftelse, jeg tænker da paa de skjønne Ord: Salige ere de, som hvile fra deres Gjerninger. Jeg indbilder mig ikke, at have havt en stor Gjerning i Livet, jeg har ikke vraget den, der blev mig anviist, og om den end var ringe, saa har det jo tillige været min Gjerning, at være glad ved den, skjøndt den var ringe. Du hviler visselig ikke fra Din Gjerning, Hvile er for Dig Forbandelse, kun i Uro kan Du leve. Hvile er Din Modsætning, Hvile gjør Dig mere urolig. Du er som en Hungrig, hvem Spisen blot gjør mere hungrig, en Tørstende, hvem Drikken blot gjør mere tørstig.

Dog jeg vender tilbage til det Foregaaende, til de endelige Hensigter, i hvilke Menneskene indgaae Ægteskaber. Jeg har kun nævnet tre, fordi disse dog altid syntes at have Noget for sig, fordi de dog altid reflektere paa et eller andet enkelt Moment i Ægteskabet, uagtet de i deres Eensidighed blive ligesaa latterlige som uæsthetiske og irreligiøse. En Mangfoldighed af aldeles usle endelige Hensyn vil jeg ikke nævne, fordi man end ikke kan lee derad. Saaledes naar En gifter sig for Penges Skyld, eller af Jalousi, eller for Udsigternes Skyld, fordi der er Udsigter til, at hun snart skal døe — eller at hun skal leve længe, men blive en velsignet Green der bærer megen Frugt, saa man ved hende kan stryge en heel Række Onkler og Tanters Efterladenskab i Lommen. Alt Sligt gider jeg ikke nævne.

Som Udbytte af denne Undersøgelse kan jeg her udhæve, at det viste sig, at Ægteskabet, for at være æsthetisk og religiøst,

---

de skjønne Ord] Johannes' Aabenbaring 14. Kap. 13.

intet endeligt »Hvorfor« maatte have; men dette var netop det Æsthetiske i den første Kjærlighed, og saaledes staaer her atter Ægteskabet *au niveau* med den første Kjærlighed. Og dette er det Æsthetiske i Ægteskabet, at det i sig skjuler en Mangfoldighed af Hvorfor, som Livet aabenbarer i sin hele Velsignelse.

Da imidlertid det, jeg for det Første har foresat mig at vise, er Ægteskabets æsthetiske Gyldighed, og da det, hvorved Ægteskabet adskilte sig fra den første Kjærlighed, var det Ethiske og det Religiøse, men det Ethiske og Religiøse igjen, forsaavidt det søger sit Udtryk i noget Enkelt, nærmest har det i Vielsen, saa vil jeg, for ikke at synes at tage mig den Sag altfor let, for ikke at gjøre mig skyldig i det Mindste, der kunde give mig Skin af at fordølge det Schisma mellem den første Kjærlighed og Ægteskabet, som Du og mange Andre, om end af forskjellige Grunde, etablere, saa vil jeg dvæle ved denne. Du maa her gjerne have Ret i, at naar en Mængde Mennesker ikke opholde sig over dette Schisma, det da har sin Grund i, at de mangle Energi og Dannelse til at tænke over det Ene saa vel som over det Andet. Lad os imidlertid see lidt nærmere paa Vielsen og dens Formular. Maaskee vil Du ogsaa i det Følgende finde mig bevæbnet, og det kan jeg forsikkre Dig, uden at det generer min Kone; thi hun seer gjerne, at jeg holder saadanne Fribyttere som Dig og Dine Lige borte. Jeg er desuden af den Mening, at ligesom den Christne altid bør være istand til at gjøre Rede for sin Tro, saaledes bør en Ægtemand ogsaa altid være istand til at kunne gjøre Rede for Ægteskabet, ikke just til Enhver, der behager at forlange det, men til Enhver, han finder værdig dertil, eller om end som *in casu* uværdig, dog finder for godt at gjøre det for. Og da Du i den senere Tid, efterat have ødelagt en Mængde andre Landskaber, er begyndt at hærge Ægteskabets Provinds, saa føler jeg mig opfordret til at møde Dig.

At Du kjender Vielses-Formularen, ja at Du har studeret den, det forudsætter jeg. Du er overhovedet altid vel rustet, og begynder i Almindelighed aldrig at angribe en Ting, førend Du veed ligesaa god Besked om den, som dens meest prøvede Forsvarere. Det hænder Dig derfor undertiden, hvad Du selv klager over, at Dine Angreb ere for gode, at de, der skulle forsvare, ikke vide saa god Besked derom som Du, der angriber. Vi faae nu at see.

---

au niveau med] paa Højde med.

Dog lad os, førend vi gaae til det Enkelte, see, om der ikke i Vielsens Akt blot som Akt betragtet ligger noget Forstyrrende. Vielsen er jo ikke Noget, de Elskende selv i et riigt Øieblik finde paa, Noget, de, hvis de underveis skulde faae andre Tanker, igjen uden videre kunne opgive. Det er altsaa en Magt, der her træder os imøde. Men behøver da Kjærligheden at anerkjende nogen anden Magt end sig selv? At naar først Tvivl og Bekymring har lært et Menneske at bede, at han da vilde tage til Takke med at bøie sig under en saadan Magt, det vil Du maaskee indrømme, men den første Kjærlighed trænger ikke dertil. Du maa her erindre, at vi have tænkt os de paagjeldende Individer religiøst udviklede, jeg har derfor ikke med at gjøre, hvorledes det Religiøse kan komme frem i et Menneske, men hvorledes det kan bestaae med den første Kjærlighed; og saavist som det er, at ulykkelig Kjærlighed kan gjøre et Menneske religiøst, saa vist er det ogsaa, at religiøse Individer kunne elske. Det Religiøse er ikke saaledes Menneskenaturen fremmed, at der først behøves et Brud for at vække det. Men ere de paagjeldende Individer religiøse, saa er den Magt, der i Vielsen træder dem imøde, ikke fremmed, og som deres Kjærlighed forener dem i en høiere Eenhed, saa løfter det Religiøse dem op i en endnu høiere.

Hvad gjør da Vielsen? Den giver først en Oversigt over Slægtens Tilblivelse, og indfæster derved det nye Ægteskab i Slægtens store Legeme. Den giver derved det Almindelige, det reent Menneskelige, kalder dette frem i Bevidstheden. Dette støder Dig, Du siger maaskee: det er ubehageligt i det Øieblik, man forener sig saa inderligt med et Menneske, at alt Andet forsvinder for En, da at erindres om, es ist eine alte Geschichte, Noget der er skeet og skeer og vil skee. Du vil netop glæde Dig i det, der er det Eiendommelige i Din Kjærlighed, Du vil lade Kjærlighedens hele Lidenskab blusse i Dig, og Du ønsker ikke at forstyrres ved Tanken om, at Peer og Povel gjør det Samme, »det er høist prosaisk at erindres om sin numeriske Betydning: Anno 1750 Hr. N. N. og dydzirede Jfr. N. N. Kl. 10, samme Dag Kl. 11 Hr. N. N., Jfr. N. N.« Dette klinger nu høist forfærdeligt, imidlertid skjuler sig i Dit Raisonnement en Reflexion, der har forstyrret den første Kjærlighed. Kjærlighed er, som ovenfor bemærket, Eenhed af det Almene og det Særegne, men i den Forstand,

---

es ist eine alte Geschichte] Heine, Lyrisches Intermezzo Nr. 39 (Sämmtliche Werke, Hamburg 1874, XV S. 109).

som Du, at ville nyde det Særlige viser en Reflexion, der har sat det Særlige udenfor det Almene. Jo mere det Almene og det Særegne gjennemtrænge hinanden, desto skjønnere er Kjærligheden. Det Store er hverken i umiddelbar eller i høiere Forstand det at være det Særegne, men i det Særegne at eie det Almene. Det kan derfor ikke blive den første Kjærlighed nogen forstyrrende Indledning, at erindres om det Almene. Dertil kommer, at Vielsen ogsaa gjør mere. For nemlig at vise tilbage paa det Almene, fører den de Elskende hen til de første Forældre. Den bliver altsaa ikke staaende ved det Almene *in abstracto*, men viser dette udtrykt i Slægtens første Par. Dette er et Vink om, hvorledes ethvert Ægteskab er. Ethvert Ægteskab er som ethvert Menneskeliv paa eengang dette Enkelte og dog det Hele, paa eengang Individ og Symbol. Den giver altsaa de Elskende det skjønneste Billede af et Par Mennesker, der ikke ere forstyrrede af Reflexion paa Andre; den siger til de Enkelte, saaledes er ogsaa I et Par, det er den samme Begivenhed, der her gjentager sig med Eder, I staae nu ogsaa her ene i den uendelige Verden, ene for Guds Aasyn. Du seer altsaa, at Vielsen ogsaa giver det, Du forlanger, men at den tillige giver mere, at den giver paa eengang det Almene og det Særegne.

»Men Vielsen forkynder, at Synden er kommen ind i Verden, og det er dog vel disharmonisk i det Øieblik, man føler sig renest, da at erindres saa stærk om Synden. Dernæst lærer den, at Synden kom ind i Verden ved Ægteskabet, og dette synes lidet opmuntrende for de respektive Ægtefolk; det forstaaer sig, Kirken kan vaske sine Hænder, hvis der kommer noget Ulykkeligt ud deraf, thi den har ikke smigret med et forfængeligt Haab.« At Kirken ikke smigrer med et forfængeligt Haab, maatte vel i og for sig ansees for et Gode. Videre: Kirken siger, at Synden kom ind i Verden ved Ægteskabet, og dog tillader den det; den siger, at Synden kom ind ved Ægteskabet, men det kunde dog være et stort Spørgsmaal, om den lærer, at det var formedelst Ægteskabet. I ethvert Tilfælde forkynder den Synden blot som Menneskets almindelige Lod, gjør ingen bestemt Anvendelse paa den Enkelte, og siger allermindst: I ere nu ifærd med at begaae en Synd. Det er vistnok en saare vanskelig Sag at udvikle, i hvilken Forstand Synden kom ind ved Ægteskabet, det kunde synes, at Synd og Sandselighed her bleve identificerede. Imidlertid kan det dog ikke ganske forholde sig saaledes, da Kirken tillader Ægteskabet. Ja, vil Du sige, det er først naar den har taget alt

det Skjønne bort fra den jordiske Kjærlighed. Ingenlunde, vilde jeg svare, idetmindste findes der intet Ord derom i Vielsen.

Kirken forkynder dernæst Syndens Straf, at Qvinden skal føde Børn med Smerte og være sin Mand underdanig. Men den første af disse Følger er dog vel af den Natur, at den, om Kirken ikke forkyndte den, vilde forkynde sig selv. Ja, svarer Du, […] det Forstyrrende ligger i, at det udsiges, at det er Syndens […]ge. Du finder det æsthetisk skjønt, at et Barn fødes med […]erte, det er en Agtelse for et Menneske, en billedlig Betegnelse af hvad Betydning det dog har, at et Menneske kommer til Verden, i Modsætning til Dyrene, der paa jo lavere et Trin de staae, med desto større Lethed bringe deres Unger til Verden. Jeg maa her atter indskjærpe, at det forkyndes som Menneskets almindelige Lod, og at det, at et Barn fødes i Synd, er det dybeste Udtryk for dets høieste Værdighed, at det netop er en Forklarelse af Menneskelivet, at Alt det betræffende henføres under Bestemmelsen af Synd.

Dernæst hedder det, at Qvinden skal være Manden underdanig. Du vil maaskee her sige: ja det er skjønt, og det har altid tiltalt mig, at see en Qvinde, der i sin Mand elskede sin Herre. Men det, at det skal være en Følge af Synden, det oprører Dig, og Du føler Dig kaldet til at optræde som Qvindens Ridder. Om Du gjør hende en Tjeneste dermed, skal jeg lade uafgjort, men jeg troer, at Du ikke har fattet Qvindens Væsen i dets hele Inderlighed, hvortil ogsaa hører, at hun paa eengang er fuldkomnere og ufuldkomnere end Manden. Vil man betegne det Reneste og det Fuldkomneste, da siger man en Qvinde, vil man betegne det Svageste, det Skrøbeligste, da siger man en Qvinde; vil man give en Forestilling om det over Sandseligheden hævede Aandelige, da siger man en Qvinde, vil man give en Forestilling om det Sandselige, da siger man en Qvinde; naar man vil betegne Uskyld i hele sin opløftende Storhed, saa siger man en Qvinde, naar man vil betegne den deprimerede Følelse af Skyld, da siger man en Qvinde. I en vis Forstand er derfor Qvinden fuldkomnere end Manden og det udtrykker Skriften saaledes, at hun har mere Skyld. Naar Du nu igjen erindrer, at Kirken kun forkynder Qvindens almindelige menneskelige Lod, saa skjønner jeg ikke, at deraf kan fremgaae noget for den første Kjærlighed Foruroligende, men vel for den Reflexion, der ikke forstaaer at fastholde hende paa denne Mulighed. Desuden gjør Kirken jo ikke Qvinden blot til Slave, den siger, »og Gud sagde, jeg vil

---

den siger] 1. Mosebog Kap. 2, 18 og 24.

gjøre Adam Selskab«, et Udtryk, der har ligesaa megen æsthetisk Varme som Sandhed. Derfor lærer Kirken: »og Manden skal forlade Fader og Moder og holde fast ved sin Hustru.« Man skulde nærmest have ventet, at det skulde hedde: Qvinden skal forlade Fader og Moder og holde fast ved sin Mand; thi Qvinden er jo den svagere. I Skriftens Udtryk ligger en Anerkjendelse af Qvindens Betydning, og ingen Ridder kunde være mere galant imod hende.

Hvad endelig den Forbandelse angaaer, der blev Manden til Deel, da synes jo rigtignok den Omstændighed, at han i sit Ansigts Sved skal æde sit Brød, med et eneste Ord at jage ham ud af den første Kjærligheds Hvedebrøds-Dage. At denne Forbandelse ligesom al guddommelig Forbandelse, hvad man oftere har erindret om, skjuler en Velsignelse i sig, beviser forsaavidt Intet her, som det dog altid maa forbeholdes en senere Tid at erfare det. Det, jeg derimod vil erindre om, er, at den første Kjærlighed ikke er feig, at den ikke frygter Farer, og at den derfor i denne Forbandelse vil see en Vanskelighed, som ikke kan skrække den.

Hvad gjør altsaa Vielsen? »den standser de Elskende«, ingenlunde; men den lader det, der allerede var i Bevægelse, udvortes træde frem. Den gjør det Almeen-Menneskelige gjeldende, og i denne Forstand ogsaa Synden; men al den Angst og Qval, der vil, at Synden ikke maa være kommen ind i Verden, har sin Grund i en Reflexion, som den første Kjærlighed ikke kjender. At ville have, at Synden ikke maa være kommen ind Verden, er at føre Menneskeheden tilbage paa det Ufuldkomnere. Synden er indkommen, men idet Individerne have ydmyget sig herunder, staae de høiere end de før stode.

Kirken henvender sig derpaa til den Enkelte og forelægger ham nogle Spørgsmaal. Herved synes atter en Reflexion at fremkaldes. »Hvortil slige Spørgsmaal, Kjærligheden har sin Forvisning i sig selv.« Men Kirken spørger jo ikke for at gjøre vaklende, men for at gjøre fast, og for at lade det, der allerede er fast, udtale sig. Her møder nu den Vanskelighed, at Kirken i sit Spørgsmaal slet ikke synes at tage Hensyn til det Erotiske. Den spørger, har Du raadført Dig med Gud og Din Samvittighed, dernæst med Venner og Bekjendte. Jeg skal her ikke udhæve det saare Gavnlige i, at Kirken med dyb Alvor spørger saaledes. Kirken er, for at bruge et Udtryk af Dig, ikke en Kirsten-Giftekniv. Kan det da forstyrre de Paagjeldende? De have jo ved Tak henført deres Kjærlighed til Gud, og saaledes raadført dem med ham; thi det er dog vel og, om end indirecte, en Raadførelse med Gud, naar jeg takker ham.

Naar Kirken nu ikke spørger dem, om de elske hinanden, saa er det ingenlunde, fordi den vil tilintetgjøre den jordiske Kjærlighed, men fordi den forudsætter den.

Kirken tager derpaa et Løfte. Vi saae i det Foregaaende, hvorledes Kjærligheden ypperligt lader sig optage i en saadan høiere Concentricitet. Forsættet gjør Individet frit, men jo friere, som alt er udviklet, Individet er, desto æsthetisk skjønnere er Ægteskabet.

Saaledes troer jeg, at det har viist sig, at forsaavidt man søger det Æsthetiske i den første Kjærlighed i dens præsentiske umiddelbare Uendelighed, Ægteskabet maa betragtes som dennes Forklarelse og er endnu skjønnere end denne. Dette troer jeg indlyser af det Foregaaende, og i det nærmest Foregaaende have vi tillige seet, at al den Tale om Kirkens Forkleinelse er greben ud af Luften og kun finder Sted for Den, hvem det Religiøse har været til Forargelse.

Men forholder dette sig nu saaledes, saa gaaer det Øvrige af sig selv. Spørgsmaalet bliver nemlig, lader denne Kjærlighed sig realisere. Du vil maaskee, efterat have indrømmet alt det Foregaaende, sige: nu bliver det ligesaa vanskeligt at realisere Ægteskabet, som den første Kjærlighed. Hertil maa jeg svare nei; thi i Ægteskabet ligger Bevægelses-Loven. Den første Kjærlighed bliver et uvirkeligt An-sich, som aldrig faaer indre Gehalt, fordi den blot bevæger sig i et udvortes Medium; i det ethiske og religiøse Forsæt har den ægteskabelige Kjærlighed Muligheden af indre Historie og adskiller sig fra den første Kjærlighed som den historiske fra den uhistoriske. Denne er stærk, stærkere end hele Verden, men i det Øieblik Tvivlen falder ind i den, er den tilintetgjort, den er som en Søvngænger, der med uendelig Sikkerhed kan gaae over de farligste Steder, nævner man hans Navn, styrter han ned. Den ægteskabelige Kjærlighed er bevæbnet; thi i Forsættet er Opmærksomheden ikke blot rettet mod Omverdenen, men Villien rettet mod sig selv, mod det Indvortes. Og nu vender jeg Alt om og siger: det Æsthetiske ligger ikke i det Umiddelbare, men i det Erhvervede; men Ægteskabet er netop den Umiddelbarhed, der har Middelbarheden i sig, den Uendelighed, der har Endeligheden i sig, den Evighed, der har Timeligheden i sig. Saaledes viser Ægteskabet sig i dobbelt Forstand som Ideal, baade i antik og romantisk Betydning. Naar jeg siger, at det Æsthetiske ligger i det Erhvervede, saa skal dermed ingenlunde være sagt, at det ligger i den blotte Stræben som saadan. Denne er nemlig negativ, men det blot Negative er aldrig æsthetisk; naar det derimod er en

Stræben, der har Indholdet i sig, en Strid, der har Seieren i sig, saa har jeg i denne Dobbelthed det Æsthetiske. Dette troer jeg at burde erindre med Hensyn til den Fortvivlelsens Begeistring, med hvilken man i vor Tid hører det Erhvervede anprise i Modsætning til det Umiddelbare, som om det var det, det kom an paa, i Bund og Grund at ødelægge Alt for at bygge op fra ny. Det har virkeligt ængstet mig, at høre den Jubel, hvormed yngre Mennesker ligesom Rædselsmændene i den franske Revolution, raabe: *de omnibus dubitandum*. Maaskee er det en Borneerthed af mig. Imidlertid troer jeg dog, at man maa skjelne mellem en personlig og en videnskabelig Tvivl. Med den personlige Tvivl er det altid en egen Sag, og en saadan Tilintetgjørelsens Begeistring, som man ofte nok hører Tale om, fører i det Høieste til, at en Mængde Mennesker vove sig ud, uden at have Kraft til at tvivle, og gaae under eller komme ind i en Halvhed, der ligeledes er den visse Undergang. Udvikler derimod Tvivlens Brydning hos en Enkelt den Kraft, der igjen overvinder Tvivlen, saa er et saadant Syn opløftende, idet det viser, hvad et Menneske er ved sig selv, men det er egentlig ikke skjønt; thi for at det skulde være det, udfordres, at det har Umiddelbarheden i sig. En saadan i høieste Grad gjennem Tvivl tilveiebragt Udvikling stræber hen til, hvad man i Extremet udtrykker saaledes: at gjøre et Menneske til et ganske andet. Skjønheden ligger derimod i, at det Umiddelbare erhverves i og med Tvivlen. Dette maa jeg udhæve i Modsætning til den Abstraktion, i hvilken man har gjort Tvivlen gjeldende, den Forgudelse, man har drevet med den, den Dumdristighed, hvormed man har styrtet sig ind i den, den blinde Tillid, hvormed man har haabet en herlig Udgang af den. Dertil kommer, at jo mere aandeligt det er, der skal vindes, desto mere kan man anprise Tvivlen; men Kjærligheden tilhører bestandig en Region, hvor der ikke saa meget kan være Tale om et Erhvervet, som om et Givet, og et Givet, som erhverves. Jeg veed overhovedet ikke, af hvad Art denne Tvivl skulde være. Skulde det være den rette Disposition for en Ægtemand at have gjort sørgelige Erfaringer, at have lært at tvivle, og skulde det være det sande skjønne Ægteskab, der fremgik, naar han nu i Kraft af denne Tvivl med en stor sædelig Alvor giftede sig, og som Mand var tro og bestandig? Vi ville prise ham, men ikke anprise hans Ægteskab uden som et

---

de omnibus dubitandum man bør tvivle om alt, efter Cartesius Philosophiens Udgangspunkt.

Exempel paa, hvad et Menneske kan formaae. Eller skulde han for at være Tvivler tilgavns ogsaa tvivle om hendes Kjærlighed, om Muligheden af at fastholde det Skjønne i dette Forhold, og dog have Stoicisme nok til at ville det. Jeg veed det meget vel, I falske Lærere ere meget villige til at anprise Sligt, netop for at Eders falske Lærdom bedre kan finde Indgang, I rose det, naar det tjener Eders Hensigt, og sige, see det er det sande Ægteskab; men I vide meget vel, at denne Roes skjuler en Dadel i sig, og at især Qvinden ingenlunde er tjent dermed, og saaledes gjør I Alt for at friste hende. Derfor adskille I, efter den gamle Regel: *divide et impera*. Den første Kjærlighed lovprise I. Den bliver, naar I maae raade, et Moment, der ligger udenfor Tiden, et hemmelighedsfuldt Noget, man kan lyve Alt om. Ægteskabet kan ikke saaledes skjule sig, det bruger Aar og Dage til at udfoldes, hvor let da Leilighed nok til at rive ned eller til at opbygge med saadanne forræderske Betragtninger, at der skal en fortvivlet Resignation til at holde det ud.

Dette staaer altsaa fast mellem os: som Moment betragtet er den ægteskabelige Kjærlighed ikke blot ligesaa skjøn som den første men endnu skjønnere, fordi den i sin Umiddelbarhed indeholder en Eenhed i flere Modsætninger. Det er da ikke saa: Ægteskabet er en høist respektabel men kjedelig moralsk Person, Elskoven Poesi; nei Ægteskabet er ret egentlig det Poetiske. Og naar Verden saa ofte med Smerte har seet, at en første Kjærlighed ikke lod sig gjennemføre, saa vil jeg gjerne sørge med, men tillige erindre om, at Feilen ikke saa meget laae i det Senere, som i at man ikke begyndte rigtigt. Den første Kjærlighed mangler nemlig det andet æsthetiske Ideal, det Romantiske. Den har ikke Bevægelses-Loven i sig. Dersom jeg tog Troen i det personlige Liv ligesaa umiddelbar, saa vilde til den første Kjærlighed svare en Tro, som i Kraft af Forjættelsen troede sig istand til at flytte Bjerge, og som nu vilde drage om og gjøre Undergjerninger. Maaskee vilde det lykkes den, men denne Tro havde ingen Historie; thi Ramsen paa alle dens Undergjerninger er ikke dens Historie, derimod er Troens Tilegnelse i det personlige Liv Troens Historie. Denne Bevægelse har den ægteskabelige Kjærlighed, thi i Forsættet er Bevægelsen vendt ind efter. I det Religiøse lader den ligesom Gud sørge for hele Verden, i Forsættet

---

divide et impera del og hersk, den franske Konge Ludvig XI's politiske Grundsætning.

vil den i Forening med Gud stride for sig selv, erhverve sig selv i Taalmodighed. I Syndens Bevidsthed er der optaget en Forestilling om den menneskelige Skrøbelighed, men i Forsættet er den seet overvundet. Dette kan jeg ikke noksom indskjærpe med Hensyn til den ægteskabelige Kjærlighed. Den første Kjærlighed har jeg visselig ladet vederfares al Ret, og jeg troer, jeg er en bedre Lovpriser af den end Du, men dens Feil ligger i dens abstrakte Charakteer.

Den ægteskabelige Kjærlighed rummer derfor noget Mere i sig, som Du ogsaa kan see deraf, at den er i Stand til at opgive sig selv. Sæt, den første Kjærlighed ikke lod sig realisere, saa vilde, hvis det i Sandhed var en ægteskabelig Kjærlighed, Individerne være i Stand til at opgive den, og dog eie dens Sødme, om end i en anden Forstand. Dette kan den første Kjærlighed aldrig. Men heraf følger ingenlunde, at det var en Tvivl, der gav den ægteskabelige Kjærlighed sin Resignation, som om det var en Forkleinelse af den første Kjærlighed. Var det det, saa var det jo ingen Resignation, og dog veed maaskee Ingen bedre, hvor sød den er, end Den der resignerer paa den, og dog har Kraften dertil; men denne Kraft er atter ligesaa stor, naar det gjelder om at fastholde Kjærligheden, at realisere den i Livet. Det er den samme Kraft, der hører til at opgive som til at fastholde, og den sande Fastholden er den Kraft, der var istand til at opgive, yttrende sig i at fastholde, og først heri ligger den sande Frihed i at fastholde, den sande sikkre Svæven.

Den ægteskabelige Kjærlighed viser sig som historisk derved, at den er en Assimilationsproces, den forsøger sig i det, der opleves, og fører det Oplevede tilbage til sig; den er altsaa ikke et uinteresseret Vidne til hvad der skeer, men er væsentlig deeltagende, kort den oplever sin egen Udvikling. Den romantiske Kjærlighed henfører vel ogsaa det Oplevede til sig, saaledes naar Ridderen sender de i Slaget erobrede Faner etc. etc. til den Elskede; men om end den romantiske Kjærlighed kunde tænke en nok saa lang Tid medgaaet til alle slige Erobringer, saa kunde det dog aldrig falde den ind, at Kjærligheden skulde have havt Historie. Den prosaiske Betragtning gaaer til det modsatte Extrem, den kan godt begribe, at Kjærligheden faaer Historie, i Almindelighed bliver det en kort Historie, og denne Historie saa tarvelig og pedester, at Kjærligheden snart kan faae Fødder at gaae paa.

---

pedester tilfods ɔ: holdende sig til Jorden.

Den experimenterende Kjærlighed faaer vel ogsaa en Art af Historie, men er dog, ligesom den er uden sand Aprioritet, ogsaa uden Continueerlighed, og ligger blot i det experimenterende Individs Vilkaarlighed, der paa eengang er sin egen Verden og selv Skjebnen i denne. Den experimenterende Kjærlighed er derfor meget tilbøielig til at erkyndige sig om Kjærlighedens Tilstand, og har da en dobbelt Glæde, deels naar Udfaldet svarer til Beregningen, deels naar det viser sig, at der kom noget ganske Andet ud deraf; naar dette skeer, da er den ogsaa tilfreds, idet den finder en Opgave for sine utrættelige Combinationer. Den ægteskabelige Kjærlighed derimod har Aprioritet i sig, men tillige Bestandighed i sig selv, og Kraften i denne Bestandighed er den samme som Loven for Bevægelsen, det er Forsættet. I Forsættet er der sat et Andet, men dette tillige sat som det, der er overvundet, i Forsættet er det Andet sat som et indvortes Andet, idet selv det Udvortes sees i dets Reflex i det Indvortes. Det Historiske ligger i, at dette Andet kommer frem, faaer sin Gyldighed, men netop i sin Gyldighed sees som det, der ikke skal have Gyldighed, saa at Kjærligheden prøvet og luttret udgaaer af denne Bevægelse, og assimilerer sig det Oplevede. Hvorledes dette Andet kommer frem, staaer ikke i Individets Magt, der ikke forholder sig experimenterende; men Kjærligheden har dog tillige i sin Aprioritet seiret over det Alt sammen uden at kjende det. Der staaer vistnok etsteds i det nye Testament: al Gave er god naar den modtages med Taknemlighed. De fleste Mennesker ville gjerne være taknemlige, naar de modtage en god Gave, men de fordre da tillige, at man skal overlade det til dem at afgjøre, hvilken der er god. Dette viser det Indskrænkede hos dem; derimod er hiin anden Taknemlighed i Sandhed seierrig og apriorisk, da den indeholder i sig en evig Sundhed, som end ikke en ond Gave kan forstyrre, ikke derved, at man veed at holde denne borte, men ved den Dristighed, det høie personlige Mod, der vover at takke for den. Saaledes er det ogsaa med Kjærligheden. Her nu at reflektere paa alle de Jeremiader, som Du ugelspilagtigt nok altid er ved Haanden med til Opbyggelse for bekymrede Ægtemænd, det kunde ikke falde mig ind; og jeg haaber, at Du denne Gang vil betvinge Dig selv, da Du har med en Ægtemand at gjøre, der slet ikke kan friste Dig til at have Morskab af at gjøre ham endnu mere forvirret.

---

i det nye Testament] Paulus 1. Timoth. Kap. 4, 4.

Men idet jeg saaledes forfølger Kjærligheden fra dens kryptogamiske Forborgenhed til dens phanerogame Liv, støder jeg underveis paa en Vanskelighed, som Du visselig vil sige har ikke lidet at betyde. Posito jeg sætter, at det lykkedes mig at overbevise Dig om, at det Religiøse og Ethiske, der i den ægteskabelige Kjærlighed træder til den første Kjærlighed, ingenlunde forkleinede denne, at Du i Dit inderste Væsen ret dybt overbeviste Dig derom, og nu ingenlunde forsmaaede et religiøst Udgangspunkt. Du vilde da ene med hende, Du elskede, ydmyge Dig og Din Kjærlighed under Gud; Du er virkelig greben og bevæget, pas nu paa, nu nævner jeg et Ord: Menigheden, og strax, som der staaer i Visen, forsvinder Alt igjen. At komme ud over Inderlighedens Bestemmelse, det troer jeg aldrig vil lykkes Dig. »Menigheden, den velsignede Menighed, der tiltrods for sin Mangfoldighed dog er en moralsk Person; ja havde den endda, som den har alle en moralsk Persons kjedsommelige Egenskaber, tillige den gode, at den kun var eet Hoved paa een Hals . . . jeg veed vel, hvad jeg skulde gjøre«. Du veed nok, der var en gal Mand, hvis fixe Idee var, at Værelset, hvori han levede, var opfyldt af Fluer, saa han stod Fare for at qvæles af dem. I Fortvivlelsens Angst og med Fortvivlelsens Raseri kjæmpede han for sin Existents. Saaledes synes Du ogsaa at kjæmpe for Dit Liv mod en lignende indbildt Sværm af Fluer, mod hvad Du kalder »Menigheden«. Sagen er imidlertid ikke saa farlig; men jeg vil først gjennemgaae de vigtigste Berøringspunkter med Menigheden. Forinden vil jeg blot erindre om, at den første Kjærlighed slet ikke tør regne sig til Fordeel, at den ikke kjender slige Vanskeligheder; thi det kommer af, at den bliver fastholdt abstrakt, og slet ikke kommer i Berøring med Virkeligheden. Du vil meget godt vide at gjøre Forskjel mellem de abstrakte Forhold til en Omverden, hvis Abstraktion hæver Forholdet. At man skal betale Præst og Degn og en juridisk Embedsmand, det kan Du endda finde Dig i, thi Penge er et ypperligt Middel til at fjerne ethvert Forhold; hvorfor Du ogsaa indviede mig i Din Plan, aldrig at gjøre Noget, og aldrig at modtage Noget, end ikke det Mindste, uden at give eller modtage Penge. Ja, naar man seer sig om, hvis Du engang bliver gift, saa er Du istand til at udbetale Enhver, der kommer for at bevidne sin Glæde over dette Skridt, en Douceur. I saa Fald maa

---

eet Hoved] Caligula skal have udtalt det Ønske, at Romerfolket kun havde een Hals (Suetonius, Caligula 30), forat dets Hoved kunde falde for eet Hug.

Du ikke forundre Dig over, at Menigheden tiltager i Antal, eller om det i Virkeligheden skulde hænde Dig, hvad Manden med Fluerne frygtede for. Det, Du da frygter for, ere de personlige Forhold, der ved Forespørgsel, Gratulationer, Bekomplimenteringer, ja vel endog ved Foræringer gjør Pretention paa at træde i et for Penge incommensurabelt Forhold til Dig, søge at lægge al mulig Deeltagelse for Dagen, skjøndt Du netop ved denne Leilighed helst ønskede at være uden al Deeltagelse baade for Dit og Din Elskedes Vedkommende. »En Mængde Latterligheder kan man dog ved Hjælp af Penge blive fri for. Med Penge kan man stoppe Munden paa den Kirkens Trompeter, der ellers skulde blæse Herredagene ind for En, ved Penge kan man blive fri for at blive proklameret til Ægtemand, til en retskaffen Ægtemand for den hele Menighed, og det uagtet man *in casu* vil indskrænke sig til at være det for eet Menneske.« Det er ikke min Opfindelse, denne Skildring, det er Din. Kan Du huske, hvorledes Du rasede engang i Anledning af et Kirkebryllup; Du vilde, at ligesom ved Ordinationer den tilstedeværende Clerus træder til for at lægge Haanden paa Ordinanden, saaledes skulde det hele tilstedeværende ømt deeltagende Brodersamfund kysse Bruden og Brudgommen med et Menigheds-Kys; ja Du erklærede, at det var Dig umuligt at nævne det Ord: Brud og Brudgom, uden at tænke paa det betydningsfulde Øieblik, da en kjærlig Fader eller en mangeaarig Ven reiser sig med sit Glas, for med dyb Rørelse at fremsige disse skjønne Ord: Brud og Brudgom. Som Du nemlig fandt hele den kirkelige Cerimoni ypperlig beregnet paa at qvæle det Erotiske, saa var den derpaa følgende Verdslighed i samme Grad uanstændig, som den kirkelige Høitidelighed var altfor anstændig; »thi uanstændigt, latterligt, smagløst var det dog at anbringe en saadan *quasi* Mand og Kone ved et Spisebord, og derved henlede en eensidig, og usand og uskjøn Reflexion paa, om det er Kirkens Decret, der gjør dem til Ægtefolk.« Du synes altsaa at holde paa et stille Bryllup. Det skal jeg Intet have imod, men blot oplyse Dig om, at Du ligesaa fuldt her bliver erklæret for at være en ret Ægtemand. Maaskee kan Du bedre taale det Ord, naar ingen Anden hører derpaa. Forøvrigt maa jeg erindre Dig om, at der ikke staaer: for den ganske Menighed, men: for Gud og denne Menighed, et Udtryk, der hverken forstyrrer ved sin Begrændsning eller mangler Dristighed.

---

quasi ligesom ɔ: ikke virkeligt.

Hvad Du forøvrigt har at sige i denne Henseende, det kan jeg bedre tilgive, om det end skeer med vanlig Ubændighed, fordi Du dog kun angriber de sociale Forhold. Angaaende disse mener jeg nu, at Enhver kan have sin Mening, og om jeg end er langtfra at billige Din »Sprødigkeit«, saa skal jeg dog være saa tolerant som mulig. Deri ville vi formodentlig altid blive uenige. Jeg anseer det for det Store, at leve i dem, at bringe noget Skjønnere ud af dem, hvis man er istand dertil, at underordne og finde sig i dem, naar man ikke formaaer hiint. Jeg seer slet ingen Fare for Ens Kjærlighed forbunden med at lade lyse fra Prædikestolen; heller ikke troer jeg, at en slig Tillysning er skadelig for Tilhørerne, hvilket Din overspændte Strænghed engang udfandt, da Du paastod, at Tillysningen burde afskaffes, fordi saa mange Mennesker, især Fruentimmer, blot gik i Kirke for at høre derpaa, saa at Prædikenens Indtryk blev tilintetgjort. Der ligger noget Usandt til Grund for Din Ængstelighed, som om alle slige Smaating skulde kunne forstyrre en sund og stærk Kjærlighed. Det er ingenlunde min Hensigt at tage alt det Uvæsen, der i denne Henseende gaaer i Svang, i Forsvar. Naar jeg holder fast paa Menigheden, saa identificerer jeg ikke denne med et »høistæret Publicum«, der for at erindre om en Yttring af Goethe: »er uforskammet nok til at troe, at Alt, hvad man foretager sig, gjør man for at give det Stof til Samtale.« En anden Betragtning, hvoraf jeg ogsaa kan forklare mig Din store Angst for alt Medvideri og alle Ophævelser, er, at Du frygter for at gaae Glip af det erotiske Øieblik. Du forstaaer at holde Din Sjæl saa apathisk og stille, som en Rovfugl staaer stille før den slaaer ned; Du veed, at Øieblikket ikke staaer i Ens Magt, og at det Skjønneste dog ligger i Øieblikket, Du forstaaer derfor at passe paa, ønsker ikke at anticipere Noget ved den Uro, hvori Du venter Øieblikket. Men naar nu en saadan Begivenhed bliver henlagt til en bestemt Tid, som man veed længe iforveien, naar man ved Forberedelser idelig erindres om den, saa løber man Fare for »at gaae Glip af Pointet«. Man seer deraf, at Du ikke har fattet den ægteskabelige Kjærligheds Væsen, og at Du nærer en kjættersk Overtro paa det Første.

Og lad os nu overveie, om det da virkelig er saa farlig en Sag med Menigheden, naar den, vel at mærke, ikke faaer Lov at antage en saa forskrækkende Skikkelse, som den i Din syge

---

apathisk ubevægelig

Hjerne øieblikkelig gjør. Dit Liv har dog vel bragt Dig ikke blot i Berøring, nei i inderlig Forbindelse med nogle enkelte Mennesker, hvis Erindring ikke ængster Dig, ikke forstyrrer det Ideale hos Dig, hvis Navn Du nævner høit for Dig selv, naar Du vil opmuntre Dig til det Gode, hvis Nærværelse udvider Din Sjæl, hvis Personlighed er Dig en Aabenbarelse af det Ædle og Ophøiede? Skulde det nu forstyrre Dig at have saadanne Medvidere? Det er næsten som om et Menneske vilde sige i religiøs Henseende: jeg ønsker af mit inderste Hjerte at vedligeholde mit Samfund med Gud og Christus, men jeg kan ikke taale, at han vil bekjende mig for alle de hellige Engle. Paa den anden Side har Dit Liv, Dine ydre Livsforhold vel bragt Dig i Forbindelse med Andre, hvem Glæder og skjønne, betydningsfulde Afbrydelser i det daglige Livs eensformige Gang kun sparsomt bleve tilmaalte. Tæller ikke enhver Familie flere Saadanne i sit Bekjendtskab, maaskee endog i sin Midte, og er det ikke det Skjønne, at disse i deres Eensomhed næsten forladte Mennesker finde et Tilhold i Familien. For dem vilde da et Ægteskab blive en Begivenhed af Betydning, lidt af det poetiske Islæt i Hverdagslivet, Noget de længe iforveien kunne glæde sig til, længe bag efter mindes. I en Familie, hvor jeg kommer, seer jeg oftere en gammel Jomfru, som er samtidig med Konen i Huset. Hun mindes endnu saa levende Bryllupsdagen, ak maaskee mere levende end Fruen selv; hvorledes Bruden var pyntet, enhver lille Biomstændighed. Vilde Du nu berøve alle saadanne Mennesker den Leilighed til at glæde sig, som Du kunde forskaffe dem? Lad os omgaaes de Skrøbelige i Kjærlighed. Der er saa mangt et Ægteskab, der blev indgaaet saa hemmelighedsfuldt som muligt for ret at nyde Glæden, og Tiden bragte maaskee Andet med sig, saa Lidet, at man kunde fristes til at sige, ja havde det endda havt den Betydning, at glæde en Mængde Mennesker, saa havde det dog været Noget. Jeg hader alle Familie-Næsviisheder, det veed Du, ligesaa meget som Du, men jeg forstaaer deels at holde dem fra Livet, deels at sætte mig ud derover; og Du med Din Bitterhed, Din Polemik, Dit Skyts, skulde Du ikke forstaae at gjøre ryddeligt? Det gjør Du vel ogsaa, men det forstyrrer Dig ikke destomindre. Jeg vil ikke foreskrive Dig Grændser, kast bort hvad der forstyrrer Dig, men glem ikke ganske mit Princip, glem ikke, om det er Dig muligt, at realisere det endnu skjønnere, husk, at Kunsten er, hvis det lader sig gjøre, at frelse

---

vil bekjende mig] Matthæus 10. Kap. 32.

saadanne Mennesker, ikke at forsvare sig selv. Jeg kunde indskjærpe Dig det som en Klogskabsregel, thi Du veed meget godt, at jo mere man isolerer sig, desto mere næsten paatrængende gjør man alle disse uvirksomme snakkelystne Mennesker, Du der saa ofte har drevet Dit Spil med dem ved at gjøre dem nysgjerrige og derpaa at lade det Hele opløse sig i Intet; jeg kunde indskjærpe det som en Klogskabsregel, men det vil jeg ikke, thi jeg har for megen Agtelse for Sandheden af hvad jeg siger, til at ville nedværdige den.

Enhver Tilblivelse, netop jo sundere den er, har altid noget Polemisk ved sig, og saaledes har enhver ægteskabelig Forbindelse det ogsaa, og Du veed meget vel, at jeg hader den Familie-Slaphed, den fade *communio bonorum*, som kan give et Ægteskab Udseende af, at man giftede sig med hele Familien. Er den ægteskabelige Kjærlighed en sand første Kjærlighed, saa har den ogsaa noget Forborgent ved sig, den ønsker ikke at stille sig til Skue, sætter ikke sit Liv i at trække paa Vagt i Familierne, drager ikke sin Næring af Gratulationer og Bekomplimenteringer eller af en Gudsdyrkelse, som den lader sig arrangere i Familien. Det veed Du meget vel, lad kun Din Vittighed spille med alt Sligt. I mange Maader kan jeg godt være enig med Dig, og jeg troer, at det ikke vilde være til Skade for Dig og den gode Sag, om Du stundom lod mig som den erfarne kjærlige Forstmand udvise de raadne Træer til Hugst, men da ogsaa paa andre Steder sætte et Kors.

Jeg tager nu ingenlunde i Betænkning at erklære Hemmelighedsfuldhed for den absolute Betingelse for at bevare det Æsthetiske i Ægteskabet, ikke i den Forstand, at man skulde lægge an derpaa, jage derefter, tage det forfængeligt, sætte den egentlige Nydelse blot i Nydelsen af Hemmelighedsfuldheden. Det er en af den første Kjærligheds Yndlings-Ideer, at den vil flygte hen til en ubeboet Ø. Det er nu ofte gjort latterligt nok, jeg skal ikke deeltage i vor Tids billedstormende Vildhed. Feilen ligger deri, at den første Kjærlighed troer, at den ikke lader sig realisere paa anden Maade end ved at flygte. Dette er en Misforstand, der har sin Grund i dens uhistoriske Charakteer. Kunsten er at blive i Mangfoldigheden og dog bevare Hemmeligheden. Jeg kunde atter her udhæve det som en Klogskabsregel, at først ved at blive blandt Folk faaer Hemmelighedsfuldheden sin sande Energi, først ved denne Modstand borer dens Spidse

---

communio bonorum Ejendomsfællesskab.

sig dybere og dybere ind. Det vil jeg ikke af samme Grund som før, og tillige fordi jeg altid anerkjender et Forhold til andre Mennesker som Noget, der har Realitet. Men derfor hører der Kunst dertil, og den ægteskabelige Kjærlighed flyer ikke disse Vanskeligheder, men bevarer og erhverver sig i dem. Desuden har det ægteskabelige Liv saa meget Andet at tænke paa, at det ikke faaer Tid at løbe sig fast i Polemik mod det Enkelte.

Denne Hovedbetingelse lyder nu efter saaledes: Aabenhjertighed, Oprigtighed, Offentlighed efter den størst tænkelige Maalestok; thi dette er Kjærlighedens Livs-Princip, og Hemmelighedsfuldhed her er dens Død. Dette er imidlertid ikke saa let gjort som sagt, og der hører i Sandhed Mod til at gjennemføre det conseqvent; thi Du indseer vel, at jeg herved tænker paa noget Mere end den pjattede Gabmundethed, der grasserer i de vidtløftige Familie-Ægteskaber. Der kan naturligviis kun være Tale om Offentlighed, hvor der kan være Tale om Hemmelighedsfuldhed; men i samme Grad som der kan være Tale om denne, i samme Grad bliver ogsaa hiin vanskeligere. Der hører Mod til at ville vise sig som man i Sandhed er, der hører Mod til ikke at ville frikjøbe sig fra en lille Ydmygelse, naar man kan det ved en vis Hemmelighedsfuldhed; til ikke at ville tilkjøbe sig en lille Tilvæxt til sin Størrelse, naar man kan det ved at være indesluttet. Der hører Mod til at ville være sund, ganske ærligt og oprigtigt at ville det Sande.

Dog lad os begynde med det mindre Betydelige. Det var i Anledning af et Par nygifte Folk, der saae sig nødsagede til »at begrændse deres Kjærlighed indenfor tre smaa Værelsers snevre Grændser«, at Du foretog en lille Udflugt i Phantasiens Rige, der da ligger Dit daglige Opholdssted saa nær, at man kan tvivle, om man skal kalde det en Udflugt. Du hengav Dig nu til paa det Omhyggeligste og Smagfuldeste at decorere en Fremtid, saaledes som Du kunde ønske Dig den. Du veed, jeg deeltager ikke uvillig i et saadant lille Experiment, og er, Gud skee Lov, endnu Barn nok til, naar en fyrstelig Vogn med fire fnysende Heste farer mig forbi, at kunne indbilde mig, at jeg sad inden i den; uskyldig nok til, naar jeg overbeviser mig om, at dette ikke er Tilfældet, at kunne glæde mig over, at en Anden gjør det; ufordærvet nok til ikke at ville, at det skal være Maximum, at holde een Hest, der baade er Kjøre- og Ride-Hest, fordi mine Omstændigheder kun tillade mig dette. Du var da i Tanken gift, lykkelig gift, havde frelst Din Kjærlighed ukrænket ud af alle Gjenvordigheder, og overveiede nu, hvorledes Du vilde indrette Alt i Dit Hjem, for at Din Kjærlighed saa længe som muligt kunde bevare sin Duft. Til den Ende be-

høvede Du mere end tre Værelser. Deri gav jeg Dig Ret, da Du som Ugift bruger fem. Det vilde være Dig ubehageligt, om Du skulde nødsages til at overlade Din Kone eet af Dine Værelser; Du vilde i den Henseende foretrække at overlade hende de fire og selv boe i det femte, end at have eet i Fælledsskab. Efter at have overveiet disse Besværligheder vedblev Du: jeg gaaer altsaa ud fra de omtalte tre Værelser, ikke i philosophisk Forstand, thi jeg agter ikke at vende tilbage til dem igjen, men tvertimod at gaae saa langt fra dem, som muligt. Ja, Du havde en saadan Afsky for tre smaa Værelser, at Du, naar Du ikke kunde have flere, vilde foretrække som Landstrygeren at leve under aaben Himmel, hvilket da til syvende og sidst var saa poetisk, at der skulde en temmelig Svite af Værelser til for at erstatte det. Jeg søgte, ved at paaminde Dig om, at dette var et af den uhistoriske første Kjærligheds sædvanlige Kjetterier, at kalde Dig til Orden, og var nu ret glad ved med Dig at gjennemløbe de mange store kjølige, høithvælvede Sale i Dit Luftcastel, de hemmelige halvdunkle Cabinetter, de af en Mangfoldighed af Lys og Lysekroner og Speile endog i den fjerneste Afkrog oplyste Spise-Værelser, den lille Sal med Fløidørene aabne ud til Altanen, hvor Morgen-Solen faldt ind og en Vellugt af Blomster, der kun aandede for Dig og Din Kjærlighed, strømmede os imøde. Jeg vil nu ikke videre forfølge Dine dristige Skridt, naar Du som en Gemse-Jæger springer fra een Spidse til en anden. Kun det Princip, som laae til Grund for Dit Arrangement, skal jeg lidt nærmere drøfte. Dit Princip var aabenbart Hemmelighedsfuldhed, Mystification, forfinet Coquetteri, ikke blot Væggene i Dine Sale skulde være indfattede i Glas, men selv Din Bevidstheds Verden skulde mangfoldiggjøres ved lignende Reflexions-Brydninger, ikke blot overalt i Værelset, men ogsaa i Bevidstheden vilde Du overalt møde hende og Dig, og Dig og hende. »Men for at det skal lade sig gjøre, er al Verdens Riigdom ikke tilstrækkelig, der hører Aand hertil, et klogt Maadehold, hvormed der disponeres over Aandens Kræfter. Man maa derfor være hinanden saa fremmede, at Fortroligheden bliver interessant, saa fortrolige, at det Fremmede bliver en pirrende Modstand. Det ægteskabelige Liv maa ikke være en Slaabrok, man gjør sig magelig i, men heller ei et Snørliv, der generer Bevægelserne; det maa ikke være et Arbeide, der kræver anstrængende Forberedelse, men heller ikke en dissolut Magelighed; det maa bære Præget af det Tilfældige og dog maa man fjernt ahne en Kunst; man skal just ikke stirre sig blind paa ved Dag og Nat at prikke paa et Tæppe, der kan skjule Gulvet i den store Sal, men derimod maa gjerne den ubetydeligste

Opmærksomhed have et lille hemmelighedsfuldt Mærke i Kanten; man skal just ikke lade sit Navnetræk, hver Dag man spiser sammen, sætte paa Kagen, og dog kan der gjerne være en lille telegraphisk Hentydning. Det gjelder om at holde det Punkt, da man ahner Bevægelsens Kredsløb, det Punkt, da Gjentagelsen begynder, saa fjernt som muligt; og da det dog ikke ganske kan holdes borte, gjelder det at have indrettet sig saaledes, at en Variation bliver mulig. Man har kun et vist Indbegreb af Texter, vil man prædike sig op den første Søndag, saa har man ikke blot ikke Noget til hele det følgende Aar, men end ikke Noget til den første Søndag i næste Aar. Saa længe som muligt bør man blive hinanden til en vis Grad gaadefuld, og forsaavidt man successivt aabenbarer sig, maa dette skee med saamegen Benyttelse af de tilfældige Omstændigheder som muligt, saa at det bliver saa relativt, at det kan sees igjen fra mange andre Sider. Man maa vogte sig for enhver Overmæthed og Eftersmag.« Du vilde nu boe i Stueetagen af dette herskabelige Slot, der skulde ligge i en skjøn Egn, dog i Nærheden af Hovedstaden. Din Kone, Din Gemalinde, skulde beboe første Sals venstre Fløi. Det var Noget, Du altid havde misundt fyrstelige Personer, at Mand og Kone boede adskilte. Hvad der imidlertid igjen fjernede det Æsthetiske fra et saadant Hofliv, var et Cerimoniel, som gjorde Fordring paa at staae over Kjærligheden. Man bliver meldt, man venter et Øieblik, man bliver modtaget. Det var Noget, der i og for sig ikke var uskjønt, men sin sande Skjønhed fik det dog først, naar det blev et Spil med i Elskovens guddommelige Leg, naar det blev tillagt Gyldighed saaledes, at man ligesaa godt kunde berøve det Gyldighed. Elskoven selv maatte have mange Grændser, men enhver Grændse maatte tillige være en vellystig Fristelse til at gaae ud over Grændsen. Du boede altsaa i Stueetagen, hvor Du havde Dit Bibliothek, Billardværelse, Audientsværelse, Cabinet, Sovekammer. Din Frue boede paa første Sal. Her var tillige Eders *toral conjugale*, et stort Værelse med to Cabinetter, hvert til sin Side. Intet maatte erindre Dig eller Din Kone om, at I vare gifte, og dog maatte Alt igjen være saaledes, at ingen Ugift kunde have det paa den Maade. Du var uvidende om, hvad Din Kone foretog sig, hun om hvad der beskjeftigede Dig; men dette ingenlunde for at være uvirksom eller for at glemme hinanden, men for at enhver Berøring kunde være betydningsfuld, for at fjerne det Døds-Øieblik, da I saae paa hin-

---

toral conjugale ægteskabeligt Leje.

anden, og see, I kjedede Eder. I vilde da ikke traske omkring i ægteskabeligt Optog med hinanden under Armen, Du vilde endnu længe med ungdommelig Forelskelse forfølge hende fra Dit Vindue, naar hun spadserede i Haven, væbne Dit Øie for at see efter hende, hensynke i Beskuelsé af hendes Billede, naar det var forsvundet for Dit Blik. Du vilde liste Dig efter hende, ja hun vilde vel ogsaa stundom hvile sig ved Din Arm; thi noget Skjønt var der dog altid i hvad der har fundet Hævd iblandt Menneskene som Udtryk for en bestemt Følelse, Du vilde gaae med hende under Armen, halvt ladende det skjønne i denne Skik vederfares Ret, halvt spøgende over, at I saaledes vandrede som rette Ægtefolk. Dog, hvor skulde jeg kunne ende, naar jeg vilde forfølge Dit sindrige Hoveds kløgtige Forfinelser i denne asiatiske Yppighed, der næsten trætter mig og lader mig ønske mig tilbage til de tre smaa Værelser, Du saa stolt gik forbi.

Skulde der nu forøvrigt være noget æsthetisk Skjønt i den hele Anskuelse, saa var det vel deels at søge i den erotiske Undseelse, Du lod ahne; deels i ikke noget Øieblik at ville besidde den Elskede som erhvervet, men stedse erhverve hende. Dette Sidste er i og for sig sandt og rigtigt, men Opgaven ingenlunde stillet med erotisk Alvor, og altsaa forsaavidt heller ei løst. Du klamrede Dig bestandig fast ved en Umiddelbarhed som saadan, ved en Natur-Bestemmelse, og turde ikke lade den forklare sig i en fælleds Bevidsthed; thi dette er hvad jeg har udtrykt ved Oprigtighed og Aabenhed. Du frygter for, at naar det Gaadefulde er forbi, saa skal Kjærligheden ophøre; jeg derimod mener, at naar dette er forbi, saa begynder den først. Du frygter for, at man ikke ganske tør vide, hvad man elsker, Du regner paa det Incommensurable som et absolut vigtigt Ingredients; jeg holder for, at først naar man veed hvad man elsker, elsker man i Sandhed. Dertil kommer, at Din hele Lykke mangler en Velsignelse, thi den mangler Gjenvordigheder; og som det er en Feil, forsaavidt Du virkelig vilde veilede Nogen ved Din Theori, saa er det ogsaa en Lykke, at det ikke er Sandhed. Lad os altsaa vende os til de virkelige Livsforhold. Jeg mener nu ingenlunde, at det skal tillades Dig, fordi jeg har urgeret, at Gjenvordigheder høre med, at identificere Ægteskabet med en Svite af Gjenvordigheder. Det ligger derimod allerede i den i Forsættet indeholdte Resignation, som ovenfor udviklet, at see Gjenvordigheder med, uden at disse endnu have antaget nogen bestemt Skikkelse eller ere ængstende, da de tvertimod allerede sees overvundne i Forsættet. Dertil kommer, at Gjenvordigheden ikke sees udvortes, men indvortes i

dens Reflex i Individet, men denne tilhører den ægteskabelige Kjærligheds fælleds Historie. Hemmelighedsfuldheden selv, som vi udviklede det i det Foregaaende, bliver en Modsigelse, naar den Intet har at gjemme i sin Løndom, en Barnagtighed, naar det kun er forliebte Snurrepiberier, der udgjøre dens Depositum. Først naar Individets Kjærlighed i Sandhed har aabnet hans Hjerte, gjort ham veltalende i en langt dybere Forstand end man ellers pleier at sige at Kjærlighed gjør det (thi den Veltalenhed kan endogsaa Forføreren have), først naar Individet saaledes har deponeret Alt i den fælleds Bevidsthed, først da faaer Hemmelighedsfuldheden Styrke, Liv og Betydning. Men dertil hører et afgjørende Skridt, og altsaa hører der Mod dertil, og dog synker den ægteskabelige Kjærlighed ned til et Intet, naar dette ikke finder Sted; thi først derved viser man, at man ikke elsker sig selv, men en Anden. Og hvorledes skulde man vise det uden derved, at man kun er for den Anden, men hvorledes er man kun for en Anden uden derved, at man ikke er for sig, men at være for sig det er ligesom det almindeligste Udtryk for den Hemmelighedsfuldhed, som det individuelle Liv har, naar det bliver i sig selv. Kjærlighed er Hengivelse, men Hengivelse er kun mulig derved, at jeg gaaer ud fra mig selv, hvorledes kan det da forenes med den Skjulthed, der netop vil blive i sig? »Men man taber ved saaledes at aabenbare sig«; ja det forstaaer sig, Den taber altid, der har Gevinst af at være hemmelighedsfuld. Men vilde Du være conseqvent, saa maatte Du gjennemføre det langt mere, saa maatte Du ikke blot fraraade Ægteskabet, men enhver Tilnærmelse, og see, hvorvidt Dit kløgtige Hoved kunde drive det i Telegrapheringer. Den interessanteste Læsning er den, hvor Læseren selv til en vis Grad er produktiv, den sande erotiske Kunst vilde være paa Afstand at gjøre et Indtryk, der blev i høi Grad farligt for den Paagjeldende, netop fordi det var det Intet, hvoraf hun selv skabte sin Gjenstand, og nu elskede sin Skabning; men dette er ikke Kjærlighed, men Forførelsens Coquetteri. Den der derimod elsker, han har tabt sig selv i en Anden, men idet han har tabt og glemt sig selv i den Anden, er han den Anden aabenbar, og idet han glemmer sig selv, erindres han i den Anden. Den der elsker, han vil ikke ønske at blive forvexlet med en Anden, hverken en Bedre eller Ringere, og Den som ikke har denne Ærbødighed for sig selv og for den Elskede, han elsker ikke. I Almindelighed har derfor Hemmelighedsfuldhed sin Grund i et Smaahedskræmmeri, der vil lægge en Alen til sin Væxt. Den der ikke har lært at forsmaae Sligt, han har aldrig elsket; thi saa havde han følt, at, om han

end lagde ti Alen til sin Væxt, var han dog for ringe. Denne Kjærlighedens Ydmyghed troer man i Almindelighed blot hører hjemme i Comedier og Romaner, eller maa henføres til Convenients-Løgne i Forlovelses-Dagene. Dette er imidlertid ingenlunde Tilfældet; den er en sand og gavnlig, stadig Tugtemester, hver Gang man vil udmaale Kjærlighed med Andet end med Kjærlighed. Om det end var det ringeste og ubetydeligste Menneske i Verden, der elskede det meest begavede, den Sidste vilde dog, hvis der var Sandhed i ham, føle, at alle hans Gaver lode et svælgende Dyb tilbage, og at den eneste Maade, paa hvilken han kunde tilfredsstille den Fordring, der laae i den Andens Kjærlighed, var ved at elske igjen. Lad os aldrig glemme, at man ikke kan regne med ueensartede Størrelser. Den der derfor i Sandhed har følt dette, han har elsket, men han har vist heller ei frygtet for at berøve sig Noget, som ingen Værdi har for ham — som saadant. Først Den, der er bleven fattig i Verden, har vundet den sande Eiendomssikkerhed, og først Den, der har tabt Alt, har vundet Alt. Jeg raaber derfor med Fenelon: »Troer paa Kjærlighed, den tager Alt, den giver Alt.« Og det er i Sandhed en skjøn, en opløftende, en ubeskrivelig salig Følelse saaledes at lade alt det Enkelte forsvinde under sig, lade det blegne og som Taagebilleder flygte bort for Kjærlighedens uendelige Magt; det er et Regnestykke, der er ligesaa skjønt i det uendelige Nu, i hvilket det skeer paa eengang, som i den Succession, hvori man fryder sig ved at stikke sin Haand ud og lade det forsvinde Stykke for Stykke; ja, det er den sande Kjærligheds sande Tilintetgjørelses Begeistring, naar den kunde ønske den hele Verden, ikke for at gjøre Lykke derved, men for at lade den gaae under som en Spøg i Kjærlighedens Tidsfordriv. Og i Sandhed, naar man først aabner Døren for Endelighederne, saa er det lige dumt og lige latterligt, om man vil elskes fordi man er det bedste Hoved, det største Talent, den genialeste Kunstner i sin Tid, eller fordi man paa sin Hage conserverer det skjønneste Fipskjæg. Dog disse Yttringer og Stemninger tilhøre naturligviis fuldkommen ligesaa meget den første Kjærlighed, og det er kun den forunderlige ustadige Stilling, Du altid antager, der gjør det nødvendigt for mig her igjen at berøre dette. Den første Kjærlighed kan ønske med overnaturligt Pathos, men denne Ønsken bliver let til et indholdsløst Dersom, og saa paradisisk leve vi ikke, at vor Herre giver ethvert Ægtepar hele Verden til at skalte og valte med. Den ægteskabelige Kjærlighed veed bedre Besked, dens Bevægelser ere ikke ud efter, men ind efter, og her mærker den snart, at den har en viid Verden for sig, men tillige, at enhver

lille Betvingelse af sig selv har en ganske anden Commensurabilitet for Kjærlighedens Uendelighed; og om den end føler Smerte ved, at der kan være saa meget at bekjæmpe, saa føler den ogsaa Mod til denne Kamp; ja den har Dristighed nok til at overbyde Dig i Paradoxer, naar den næsten kan glæde sig ved, at Synden er kommen ind i Verden; men den har ogsaa i en anden Forstand Dristighed til at overbyde Dig i Paradoxer; thi den har Mod til at løse dem. Thi vel veed den ægteskabelige Kjærlighed, ligesom den første, alle disse Hindringer beseirede i Kjærlighedens uendelige Moment, men den veed tillige, og det er netop det Historiske ved den, at denne Seier vil erhverves, og at denne Erhvervelse ikke blot er en Leeg, men ogsaa en Strid, men tillige ikke blot en Strid, men ogsaa en Leeg, ligesom Kampen i Valhalla var en Strid paa Liv og Død og dog en Leeg, fordi Kjæmperne bestandig stode op igjen, foryngede af Døden; og veed tillige, at denne Fægtning ikke er en vilkaarlig Tvekamp, men en Strid under guddommelige Auspicier, og føler ingen Trang til at elske mere end Een, men en Salighed heri, og ingen Trang til at elske mere end eengang, men en Evighed heri. Og mener Du nu, at denne Kjærlighed, der ingen Hemmeligheder har, skulde gaae Glip af noget Skjønt? Eller skulde den ikke kunne modstaae Tiden, men maatte nødvendigviis sløves ved den daglige Omgang? Eller skulde Kjedsommelighed hurtigere nærme sig den, ligesom om det ægteskabelige Liv ikke eiede et evigt Gehalt, hvoraf man aldrig bliver kjed, et evigt Gehalt, som det snart under Kys og Spøg, snart med Angst og Bævelse erhverver og bestandigt erhverver? »Men den maa renoncere paa alle disse skjønne Smaa-Overraskelser.« Det seer jeg slet ingen Nødvendighed af; min Mening er slet ikke, at den ægteskabelige Kjærlighed altid skal staae med aaben Mund eller endog snakke i Søvne; tvertimod, alle disse Smaa-Overraskelser faae netop deres Betydning, naar den totale Aabenhjertighed har fundet sin Plads. Denne giver nemlig en Tryghed og en Tillid, i hvilken disse Mellemspil tage sig ud. Troer man derimod, at Kjærlighedens Væsen og sande Salighed bestaaer i en saadan Kjede af Smaa-Overraskelser, at den usle forfinede Blødagtighed, den Uro, hvori man hvert Øieblik er forberedt paa en lille Overraskelse og selv udtænker en, er noget Skjønt, saa vil jeg tillade mig at sige, at den er saare uskjøn, og at det er et saare betænkeligt Tegn, naar et Ægteskab ikke har ganske andre Trophæer at opvise end en Secretair fuld af *bon-bon*, Flacons, Kopper, broderede Morgenskoe, Pretiosa o. s. v.

Dog man seer ikke sjeldent Ægteskaber, i hvilke Hemmeligheds-Systemet er gjennemført. Jeg har aldrig seet et lykkeligt,

hvor det var Tilfælde. Da dette imidlertid kunde være noget aldeles tilfældigt, saa skal jeg gjennemgaae, hvad man i Almindelighed finder lagt til Grund derfor. Dette er mig her af Vigtighed; thi et æsthetisk-skjønt Ægteskab er altid et lykkeligt Ægteskab. Dersom nu et lykkeligt Ægteskab lod sig opføre paa hiin Basis, saa maatte min Theori forandres. Jeg skal ikke skye nogen Fremtrædelsesform, og med al mulig Retfærdighed skildre enhver, og især dvæle ved en, der i det Huus, hvor jeg har seet den realiseret, blev gjennemført med en Virtuositet, der virkelig var bestikkende.

Hemmeligheds-Systemet udgaaer i Almindelighed, det vil Du vel indrømme mig, fra Mændene, og uagtet det altid er galt, saa er dette dog mere taaleligt end det Utaalelige, naar det er Konen, der udøver et saadant *dominium*. Den styggeste Form er naturligviis et reent Despoti, hvor Konen er Slavinde, Enepige i de indre Anliggender. Et saadant Ægteskab er aldrig lykkeligt, om end Aarene frembringe en Sløvhed, der finder sig vel heri. En skjønnere Form er Extremet hertil, en utidig Omsorg. Qvinden er svag, siger man, hun kan ikke bære Sorger og Bekymringer, man maa omgaaes de Svage og Skrøbelige i Kjærlighed. Usandhed! Usandhed! Qvinden er ligesaa stærk som Manden, maaskee stærkere. Og omgaaes Du hende da virkelig i Kjærlighed, naar Du saaledes ydmyger hende? Eller hvo gav Dig Lov til at ydmyge hende, eller hvor kan Din Sjæl være saa forblindet, at Du anseer Dig for et fuldkomnere Væsen end hende? Betro Du kun hende Alt. Er hun svag. kan kun ikke bære det, nu vel, saa kan hun jo læne sig til Dig, Du har jo Kræfter nok. Seer Du, det kan Du ikke taale, det har Du ikke Kraft til. Altsaa mangler Du Kraft, og ikke hun. Maaskee havde hun mere Kraft end Du, maaskee beskjæmmede hun Dig, see det har Du ikke Kraft til at bære. Eller har Du ikke lovet at ville dele Godt og Ondt med hende? er det da ikke at forfordele hende, naar Du ikke indvier hende i det Onde? Er det ikke at knække det Ædleste i hende? Maaskee er hun svag, maaskee vil hendes Sorg gjøre Alt tungere, *eh bien,* saa deler Du dette Onde med hende. Men dette vil atter frelse hende, og har Du Lov at berøve hende en Vei til Frelse, har Du Lov at see at liste hende gjennem Verden? Og hvor har Du Din Kraft fra, er hun ikke Gud ligesaa nær som Du? Vil Du berøve hende Leiligheden til paa den dybeste og inderligste Maade at finde Gud — gjennem Smerte og Lidelse? Og veed Du da saa vist, at hun slet ikke

---

dominium Eneherredømme.

ahner Din Hemmelighedsfuldhed? Veed Du, om hun ikke i Stilhed sørger og sukker, om hun ikke tager Skade paa sin Sjæl? Maaskee er hendes Svaghed Ydmyghed, maaskee troer hun, at det er hendes Pligt at bære alt dette. Herved har Du rigtignok været Anledning til at udvikle Kraft hos hende, men det var dog ikke paa den Maade, Du ønskede eller Du havde lovet det. Eller behandler Du hende ikke, for at sige det med et stærkt Ord, som — Medhustru? thi at Du ikke har flere, det hjælper ikke hende. Og er det ikke dobbelt ydmygende for hende, naar hun mærker, at Du elsker hende, at det ikke er, fordi Du er en stolt Tyran, men fordi hun er et skrøbeligt Væsen?

En Tid lang kom jeg i et Huus, hvor jeg havde Leilighed til at iagttage en mere kunstnerisk og forfinet Gjennemførelse af Tausheds-Systemet. Det var en yngre Mand, ualmindelig begavet, et fortrinligt Hoved, en digterisk Natur, for indolent til at gide producere, men derimod med en overordentlig Takt og Sands for at gjøre det daglige Liv poetisk. Hans Kone var ung, ikke uden Aand, men med ualmindelig Charakteer. Dette fristede ham. Det var til at falde i den dybeste Forundring over, saa han vidste paa alle Maader at vække og nære alt ungdommeligt Sværmeri hos hende. Hendes hele Tilvær, det ægteskabelige Samliv blev gjennemflettet af et poetisk Trylleri. Overalt var hans Øie tilstede, naar hun saae sig om, var det borte; overalt var hans Finger med, men ligesaa uegentlig og i endelig Forstand uvirkeligt som Guds Finger er med i Historien. Hendes Tanke maatte bøie sig hvorhen den vilde, han var allerede forud, havde Alt i Beredskab, han forstod som Potemkin at fremtrylle Egne, og netop saadanne, som efter en lille Overraskelse, en lille Modstand maatte behage hende. Hans huuslige Liv var en lille Skabelses-Historie, og som Mennesket i den store Skabning er det, hvortil Alt stræber, saaledes var hun bleven Centrum i en Tryllekreds, hvori hun dog nød al sin Frihed; thi Kredsen bøiede sig efter hende, og havde ingen Grændse, hvorom det maatte hedde: hertil og ikke videre; hun maatte styrte sig saa meget hun vilde, i hvilken Retning hun vilde, Kredsen gav efter, men blev der alligevel. Hun gik som i en Gangkurv, men denne var ikke flettet af Vidier, den var sammenslynget af hendes Forhaabninger, Drømme, Længsler, Ønsker, Angster, kort den var dannet af hendes Sjæls hele Indhold. Han selv bevægede sig med

---

Potemkin] Katharine II's Minister, der ved kunstige Arrangementer skal have bibragt hende falske Forestillinger om Velstanden og Bebyggelsen af de Egne, hun besøgte.

en høi Grad af Sikkerhed i denne Drømme-Verden, han opgav Intet af sin Værdighed, pretenderede og hævdede sin Auctoritet som Mand og Herre. Det vilde have forstyrret hende, om han ikke havde gjort det, det vilde maaskee have vakt en bange Ahnelse hos hende, der havde ført hende til Opløsningen af Hemmeligheden. Han syntes ikke blot ikke for Verden, men end ikke for hende, at være saa opmærksom; og dog vidste han ved sig selv, at hun intet Indtryk havde modtaget af ham uden saaledes som han vilde det, dog vidste han, at det stod i hans Magt med et eneste Ord at hæve Trylleriet. Alt, hvad der kunde virke ubehageligt paa hende, blev fjernet; mødte der noget Saadant, saa fik hun i Form af oprigtig Meddelelse, enten efter at have ladet hende udfritte sig, eller ved aabenhjertigt at komme hende imøde, en Fremstilling, han selv havde redigeret, stærkere eller svagere, eftersom han kunde beregne Indtrykket. Han var stolt, frygtelig conseqvent, han elskede hende, men han kunde dog ikke opgive den stolte Tanke, i Nattens dybeste Stilhed eller i et Øieblik, der laae udenfor Tiden, at turde sige til sig selv: hun skylder mig dog Alt. — Ikke sandt, Du har med Interesse fulgt denne Skildring, hvor ufuldkommen den end er lykkedes mig, fordi den fremkalder for Din Sjæl et Billede, som Du sympathiserer med, som Du maaskee engang vilde stræbe efter at udføre, hvis Du blev Ægtemand. Dette Ægteskab var altsaa et lykkeligt Ægteskab? ja om Du saa vil; imidlertid svævede der dog et mørkt Fatum over denne Lykke. Sæt det slog feil for ham, sæt hun pludselig ahnede Noget, jeg troer aldrig hun kunde tilgive ham det; thi at han havde gjort det af Kjærlighed til hende, det var hendes stolte Sjæl for stolt til at lade sig sige. Man har et gammeldags Udtryk om Forholdet mellem Ægtefolk, hvorom jeg her vil erindre (overhovedet glæder det mig altid at understøtte den Revolution, eller snarere den hellige Krig, hvorved det legitime Ægteskabs simple og enfoldige, men sande og rige Udtryk stræbe at erobre det Rige, hvorfra Romanen har fortrængt dem). Man siger om Ægtefolk, at de skulle leve i god Forstaaelse med hinanden. Oftest hører man det negativt udtrykt, et Ægtepar lever ikke i god Forstaaelse, og man tænker da i Almindelighed paa, at de ikke kunne fordrage hinanden, at de slaaes og bides o. s. v. Tag nu det positive Udtryk. De beskrevne Ægtefolk de leve jo i god Forstaaelse, ja det vilde Verden sige, men Du dog vel ikke, thi hvorledes kunne de leve i god Forstaaelse, naar de ikke forstaae hinanden. Men hører det da ikke med til Forstaaelsen, at den Ene veed, hvor omhyggelig og kjærlig den Anden er mod ham? Eller om han end ikke berøvede hende

Andet, saa berøvede han hende Leilighed til den Grad af Taknemlighed, hvori først hendes Sjæl vilde have fundet Hvile. Er det ikke et smukt, et skjønt og simpelt Udtryk: at leve i god Forstaaelse; det forudsætter, at man forstaaer hinanden klart og tydeligt (seer Du, disse ægteskabelige Termini veed saare god Besked, og gjør ikke Ophævelse over det, som man nu ofte nøiagtigt maa indskjærpe), og forudsætter dette som Noget, der følger af sig selv, som man seer deraf, at der er lagt et Adjektiv til med særligt Eftertryk; thi ellers havde det jo været nok at sige, at de skulle leve i Forstaaelse. »God Forstaaelse«, hvad vil det sige Andet end at de skulle finde deres Glæde, Fred, Hvile, deres Liv i denne Forstaaelse.

Du seer altsaa, at Hemmeligheds-Systemet paa ingen Maade fører til et lykkeligt og altsaa heller ei til et æsthetisk skjønt Ægteskab. Nei, min Ven, Oprigtighed, Aabenhjertighed, Aabenbarelse, Forstaaelse, det er Livs-Principet i Ægteskabet, uden den er det uskjønt og egentlig usædeligt; thi da adskilles det, som Kjærligheden forener, det Sandselige og det Aandelige. Først da naar det Væsen, jeg lever med i Jordlivets ømmeste Forbindelse, naar det i aandelig Henseende er mig ligesaa nært, først da er mit Ægteskab sædeligt og derfor ogsaa æsthetisk skjønt. Og I stolte Mænd, som maaskee fryde Eder i al Stilhed ved denne seierrige Triumph over Qvinden, I glemme, at det for det Første er en daarlig Triumph, naar man triumpherer over den Svagere, og at Manden hædrer sig selv i sin Hustru, og Den der ikke gjør det, han foragter sig selv.

Forstaaelse det er altsaa Livs-Principet i Ægteskabet. Man hører ofte erfarne Folk tale om, i hvilke Tilfælde man bør fraraade En at gifte sig. Lad dem drøfte disse Omstændigheder saa grundigt og saa drøvtyggende som de ville; hvad de i Almindelighed tale om, har ikke Stort at betyde. Jeg for mit Vedkommende vil kun nævne eet Tilfælde, det er, naar det individuelle Liv er saaledes indviklet, at det ikke kan aabenbare sig. Eier Din indre Udviklings-Historie et Uudsigeligt, eller har Dit Liv gjort Dig til Medvider i Hemmeligheder, kort sagt har Du paa en eller anden Maade forslugt Dig paa en Hemmelighed, som ikke kan drages ud af Dig uden at koste Dig Livet, saa gift Dig aldrig. Enten vil Du føle Dig bunden til et Væsen, som ingen Ahnelse har om, hvad der foregaaer i Dig, og Dit Ægteskab bliver da en uskjøn Mesalliance; eller Du knytter Dig til et Væsen, der i bange Angst mærker det, hvert Øieblik seer disse Skyggebilleder paa Væggen. Hun vil maaskee beslutte aldrig at udfritte Dig, aldrig at komme

Dig for nær, hun vil forsage den Angstens Nysgjerrighed, der frister hende, men hun vil aldrig blive lykkelig og Du ikke heller. Om der gives saadanne Hemmeligheder, om den Indesluttethed, som end ikke Kjærlighed kan opdirke, har Sandhed, vil jeg ikke afgjøre, jeg gjennemfører blot mit Princip, og hvad mig selv angaaer, da har jeg ingen Hemmeligheder for min Kone. Man skulde troe, at det vel aldrig faldt et saadant Menneske ind at gifte sig, der foruden hvad han forøvrigt kunde have at foretage sig tillige havde den daglige Syslen med sin smertelige Hemmelighed. Imidlertid hænder det dog stundom, og et saadant Menneske er maaskee det allerfarligste til at friste en Qvinde.

Men idet jeg nu har nævnet Hemmelighedsfuldhed og Forstaaelse som to Sider af een Sag, men denne ene Sag som Kjærlighedens Hovedsag, som den absolute Betingelse for at bevare det Æsthetiske i Ægteskabet, saa kan jeg vel befrygte, at Du vil gjøre mig den Indvending, at jeg nu synes at glemme, »hvad jeg ellers holder saa fast paa som paa Omqvædet i en Vise,« Ægteskabets historiske Charakteer. Du har dog Haab om, ved Hjælp af Din Hemmelighedsfuldhed og Din kløgtigt beregnede relative Meddelelse, at friste Tiden; »men naar Ægtefolkene først saaledes ret tilgavns begynde at fortælle deres kortere eller længere Historie, saa kommer vel snart det Øieblik, hvor det hedder: Snip, Snap, Snude, nu er Historien ude.« Min unge Ven, Du bemærker ikke, at naar Du kan gjøre en saadan Indvending, saa ligger det i, at Du er urigtigt stillet. Ved Hjælp af Din Hemmelighedsfuldhed har Du en Tids-Bestemmelse i Dig, og det gjelder virkelig om at friste Tiden; ved Aabenbarelse har Kjærligheden derimod en Evigheds-Bestemmelse i sig, og saaledes bliver al Concurrence umulig. Det er ogsaa kun en vilkaarlig Misforstaaelse, at opfatte denne Aabenbarelse saaledes, som om Ægtefolkene anvendte en halv Snees Dage til at fortælle deres Levnetsløb, og der nu derpaa skulde følge en Dødsstilhed, der kun en enkelt Gang blev afbrudt af den tilstrækkelig bekjendte Historie, »som der staaer etsteds om Møllen i et Eventyr, at medens Alt dette skeete, gik Møllen Klip Klap, Klip Klap.« Ægteskabets historiske Charakteer gjør netop, at denne Forstaaelse ligesaa meget er paa eengang, som stadigt vorder. Det gaaer hermed som det gaaer med det individuelle Liv. Naar man er kommen til Klarhed over sig selv, naar man har havt Mod til at ville see sig selv, saa følger deraf ingenlunde, at nu Historien er forbi; thi nu begynder den, nu faaer den først ret Betydning, idet ethvert enkelt oplevet Moment henføres til denne Total-Anskuelse. Saaledes ogsaa i Ægteskabet. I denne Aabenbarelse er den første

Kjærligheds Umiddelbarhed gaaet under, dog ikke tabt, men indoptaget i den ægteskabelige Samviden, og hermed begynder Historien, og til denne Samviden bliver det Enkelte henført, og deri ligger dens Salighed, et Udtryk, hvori atter Ægteskabets historiske Charakteer er bevaret, og som er det Tilsvarende til den Livsglæde, eller hvad Tydsken kalder »Heiterkeit,« som den første Kjærlighed har.

Den ægteskabelige Kjærlighed hører det altsaa væsentligt til at blive historisk, og idet nu Individerne ere rigtigt stillede, saa er det Bud: i Ansigtets Sved at æde deres Brød, ikke noget Tordenbudskab, og det Mod og den Kraft, den føler i sig, er det Tilsvarende til og det Sande i den ridderlige Kjærligheds eventyrlige Trang til eventyrlige Bedrifter. Som Ridderen er uden Frygt, saa er den ægteskabelige Kjærlighed det ogsaa, uagtet de Fjender, den har at kjæmpe mod, ofte ere langt farligere. Her aabner sig en viid Mark for Betragtningen, som det imidlertid ikke er min Agt at betræde; men har Ridderen Lov til at sige, at Den, der ikke byder hele Verden Trods for at frelse sin Elskede, ikke kjender den ridderlige Kjærlighed, saa har Ægtemanden Lov til at sige det Samme. Kun det maa jeg bestandig erindre om, at enhver saadan Seier, som den ægteskabelige Kjærlighed vinder, er mere æsthetisk skjøn, end den, Ridderen vinder, fordi, idet han vinder denne Seier, vinder han tillige sin Kjærlighed forherliget i den. Den frygter Intet, end ikke smaa Misviisninger, den frygter ikke smaa Forliebelser, tvertimod ogsaa disse blive kun Næring for den ægteskabelige Kjærligheds guddommelige Sundhed. Selv i Goethes Wahlverwandschaften nedpløies Ottilia, som en spæd Mulighed, af den alvorlige ægteskabelige Kjærlighed, hvor meget mere skulde da ikke et dybt religiøst og ethisk anlagt Ægteskab have Kraft dertil. Ja Goethes Wahlverwandschaften give netop et Beviis paa, hvad Hemmelighedsfuldhed fører til. Hiin Kjærlighed havde ikke faaet den Magt, dersom den ikke havde faaet Lov at voxe i Stilhed. Havde han havt Mod til at aabenbare sig for sin Kone, saa var det forebygget, og den hele Historie bleven et Divertissement i Ægteskabets Drama. Det Skjebnesvangre ligger i, at baade Edvard og hans Kone paa eengang blive forliebte; men dette er atter Taushedens Skyld. Den Ægtemand, der har Mod til at betroe sin Kone, at han elsker en Anden, han er frelst, og ligesaa med Konen. Men naar han ikke har det, saa taber han Tilliden til sig selv, og saa er Glemsel i en Andens Kjærlighed det han søger, som det vist ofte er ligesaa meget Smerte over, ikke at have gjort Modstand itide, der bringer en Mand til at give efter.

som sand Kjærlighed til den Anden. Han føler, han har tabt sig selv, og naar først det er Tilfældet, skal der stærke Opiater til for at døve.

De Vanskeligheder, den ægteskabelige Kjærlighed har at kjæmpe med, vil jeg dog ganske i Almindelighed omtale, for at vise, at de ikke ere af den Betydning, at den ægteskabelige Kjærlighed har Noget af dem at frygte for Bevarelsen af det Æsthetiske. Indvendingerne hidrøre gjerne fra en Misforstaaelse af det Historiskes æsthetiske Betydning, eller derfra, at Folk i Almindelighed indenfor det Romantiske kun have det classiske Ideal, ikke det romantiske tillige. En Mængde andre Indvendinger have deres Grund i, at, medens man altid behager at tænke sig den første Kjærlighed dandsende paa Roser, finder man en Glæde i at lade den ægteskabelige Kjærlighed chicaneres paa enhver Maade, kjæmpe med de usleste og meest nedtrykkende Vanskeligheder. Hertil kommer, at man i al Stilhed troer, at disse Vanskeligheder ere uovervindelige, og saa er man da snart færdig med Ægteskabet. Naar man har med Dig at gjøre, maa man altid være lidt forsigtig. Jeg taler ikke om noget enkelt Ægteskab, forsaavidt kan jeg jo fremstille det, som jeg vil; men om jeg nu end ikke ønsker at gjøre mig skyldig i nogen Vilkaarlighed, saa er det ikke sagt, at Du vil forsage denne Lyst. Naar man f. Ex. opstiller som en Vanskelighed, Ægteskabet kan have at kjæmpe med: Fattigdom, saa svarer jeg, arbeid, da giver Alt sig. Da det nu er en poetisk Verden, vi bevæge os i, saa behager det maaskee Dig at gjøre Din digteriske Licents gjeldende, og Svaret lyder: »de kunne ingen Arbeide faae, Handelens og Søfartens Aftagende har gjort en Mængde Mennesker brødløse.« Eller Du tillader dem at faae lidt Arbeide, men det er ikke tilstrækkeligt. Naar jeg nu mener, at de ved klog Sparsommelighed vel ville kunne komme ud af det, saa digter Du, at netop Kornpriserne paa Grund af de betænkelige Conjunkturer ere saa høie, at det er aldeles umuligt at komme ud af med hvad man ellers vilde have kunnet slaae sig igjennem med. Jeg kjender Dig kun altfor godt. Det er Noget, Du har Din store Glæde af, at digte det Modsatte, og derpaa, naar dette længe nok har moret Dig, at faae den, Du taler med, eller en anden Tilstedeværende i Anledning af en eller anden Yttring viklet ind i en vidtløftig Passiar, der slet ikke vedkommer det, der oprindelig var Tale om. Din Lyst er det pludselig at gjøre en digterisk Vilkaarlighed til et Slags Virkelighed, og nu at udbrede Dig derover. Dersom Du saaledes havde talt med et andet Menneske end mig (thi mig forskaaner Du dog i Almindelighed) paa den nu beskrevne Maade,

saa havde Du formodentlig i Anledning af de høie Kornpriser tilføiet: »en saadan Dyrtid, at et Pund Brød kostede 8 Sk.« Var der saa heldigviis En tilstede, der svarede, at det var altfor utænkeligt, saa oplyste Du, hvorledes under Oluf Hunger et Pund Brød, og det endda Barkebrød, kostede 8½ Sk. i gamle danske Penge, naar man nu overveiede, at dengang var Pengene meget sjeldnere blandt Folk, saa indsaae man let« o. s. v. Fik Du nu det Menneske, Du havde henvendt Dig til, paa Gled, saa var Du ude af Dig selv af Glæde. Den, der oprindelig havde begyndt Samtalen, søgte forgjæves at føre Dig tilbage til Raison; Alt var da forvirret, og Du havde faaet et Par Ægtefolk i Poesiens Verden gjort ulykkelige.

Det er det, der gjør det saa vanskeligt at indlade sig med Dig. Vilde jeg vove mig ud paa, hvad der vistnok kunde kaldes Glatiis for mig, at forsøge novellistisk at skildre et Ægteskab, der seierrigt bestod i Kamp med en Mængde saadanne Gjenvordigheder, saa vilde Du ganske roligt svare: ja det er blot Digt, og i Poesiens Verden kan man sagtens gjøre Folk lykkelige, det er det Mindste, man kan gjøre for dem. Tog jeg Dig under Armen og gik omkring med Dig i Livet, og viste Dig et Ægteskab, der havde stridt den gode Strid, saa vilde Du, hvis Du var i det Humeur, svare: »ja det er godt nok, det Udvortes i Fristelsen lader sig bevise, det Indvortes ikke, og jeg antager, at Fristelsen ikke har havt den indvortes Magt i dem, thi ellers havde det ikke været til at udholde.« Ret som om det var Fristelsens sande Betydning, at Folk skulde gaae under i den. Dog nok herom. Naar Du engang faaer i Sinde at hengive Dig til denne Vilkaarlighedens Dæmon, saa er der ingen Ende derpaa, og som Du da optager Alt, hvad Du gjør, i Din Bevidsthed, saa optager Du ogsaa denne Vilkaarlighed, og glæder Dig ret over at gjøre Alt vaklende.

Ganske i Almindelighed kan jeg inddele disse Vanskeligheder i de udvortes og de indvortes, idet jeg bestandig erindrer om det Relative i en saadan Inddeling med Hensyn til Ægteskabet, hvor Alt netop er indvortes. Først altsaa de udvortes Vanskeligheder. Jeg tager nu her ingenlunde i Betænkning eller frygter for at nævne alle de nedtrykkende, ydmygende, fortredigende, endelige Sorger, kort Alt det, der constituerer et weinerlich Drama. Du og Dine Lige ere, som allevegne, yderst vilkaarlige. Nødsager et Skuespil af denne Art Eder til at foretage en saadan Vandring gjennem Ulykkens Huler, saa sige I, det er uæsthetisk, flæbende og kjedsommeligt. Og deri have I Ret; men hvorfor? fordi det indignerer Eder, at noget Ophøiet og Ædelt gaaer under for Sligt. Vender I Eder derimod til den virkelige Verden, møde I der en

Familie, der blot har gjennemgaaet det Halve af de Gjenvordigheder, som en Bøddel af Theater-Digter, i den Tyranner forbeholdne vellystige Nydelse af at pine Andre, udtænker, saa gyser det i Eder, I tænke: god Nat al æsthetisk Skjønhed. I have Medlidenhed, I ere villige til at hjælpe om ikke for Andet, saa for at slaae de mørke Tanker bort, men I have allerede forlængst despereret paa den ulykkelige Families Vegne. Men er det sandt i Livet, saa har jo Digteren Ret til at fremstille det og Ret i at fremstille det. Naar I sidde i Theatret, berusede i æsthetisk Nydelse, da have I Courage til at fordre af Digteren, at han skal lade det Æsthetiske seire over al Usselhed. Det er den eneste Trøst, der bliver tilbage, og hvad der er endnu blødagtigere, den Trøst tage I, hvem Livet ikke har givet Anledning til at prøve Eders Kræfter. I ere da fattige og ulykkelige som Helten eller Heltinden i Stykket, men I have ogsaa Pathos, Mod, en *os rotundum,* af hvilken Veltalenhed udstrømmer, en kraftfuld Arm; I seire; I applaudere Skuespilleren, og Skuespilleren er Eder selv, og Parterrets Applaus gjelder Eder; thi I ere jo Helten og Skuespilleren. I Drømme, i Æsthetikens Taagerige, der er I Helte. Jeg bekymrer mig forholdsviis temmelig lidt om Theatret, og for mig kunne I gjøre Eder saa lystige som I ville; lad kun Theater-Heltene gaae under, eller lad dem seire, synke i Gulvet eller forsvinde i Loftet, det rører mig ikke stort; men er det sandt, hvad I jo lære og foredrage i Livet, at langt færre Gjenvordigheder ere istand til at trælbinde et Menneske, saa han gaaer ludende med sit Hoved og glemmer, at ogsaa han er skabt i Guds Billede, saa være det Eders retfærdige Straf, Gud give, at alle Theater-Digtere ikke vilde digte Andet end larmoyante Dramaer med al mulig Angst og Forfærdelse, der ikke vilde tillade Eders Blødagtighed at hvile paa Theater-Hynder, og lade Eder parfumere med overnaturlig Kraft, men som maatte forfærde Eder, indtil I lærte at troe i Virkeligheden paa det, som I kun ville troe paa i Poesien. Jeg har vel i mit Ægteskab ikke oplevet mange af den Art Gjenvordigheder, det tilstaaer jeg gjerne, jeg kan derfor ikke tale af Erfaring, men dog har jeg en Overbeviisning om, at Intet formaaer at knuse det Æsthetiske i et Menneske, en Overbeviisning saa kraftfuld, saa salig, saa inderlig, at jeg takker Gud for den som for en Naadegave. Og naar vi i den hellige Skrift læse om mange Naadegaver, saa vilde jeg virkelig regne denne

---

os rotundum **rund Mund, ɔ: Evne til at udtrykke sig let og flydende (Horats, Ars poëtica 323).**

med, den Frimodighed, den Tillid, den Tro paa Virkeligheden, og paa den evige Nødvendighed, hvormed det Skjønne seirer, og paa den Salighed, der ligger i den Frihed, hvormed Individet kommer Gud til Hjælp. Og denne Overbeviisning er et Moment med i min hele aandelige Habitus, og jeg lader mig ikke ved kunstige Pirringsmidler blødagtigt og vellystigt gjennemgyse deraf i et Theater. Det Eneste, jeg kan gjøre, det er at takke Gud for denne Urokkelighed i min Sjæl, men dermed vil jeg ogsaa haabe at have befriet min Sjæl fra at tage den forfængelig. Du veed, jeg hader al Experimenteren, men desuagtet skal det dog ogsaa være sandt, at et Menneske kan have oplevet meget i Tanken, som han aldrig kommer til at opleve i Virkeligheden. Der kommer stundom mismodige Øieblikke, og naar man ikke selv fremkalder dem, for vilkaarligt at forsøge sig selv deri, saa er dette ogsaa en Strid og en høist alvorlig Strid, og i denne Strid kan der erhverves en Forvisning, der, om den end ikke har den Realitet, som den i strengere Forstand i Virkelighed erhvervede, dog har sin store Betydning. Der er visse Tilfælde i Livet, hvor det er Tegn paa noget Stort og noget Godt hos et Menneske, at han er ligesom gal, at han ikke har adskilt Poesiens og Virkelighedens Verden, men seer denne *sub specie poeseos.* Luther siger etsteds i en af sine Prædikener, hvor han taler om Armod og Nød: det har man aldrig hørt, at et Christen-Menneske er død af Sult. Hermed er Luther færdig om den Sag, og mener, visselig med Rette, at han har talt med megen Salvelse og til sand Opbyggelse derover.

Forsaavidt nu Ægteskabet har med slige udvortes Anfægtelser at gjøre, saa gjelder det naturligviis om at gjøre dem til indvortes. Jeg siger »naturligviis« og taler temmelig dristig om den hele Sag, men det er jo og kun til Dig, jeg skriver, og vi to have vel omtrent lige stor Erfaring i den Art af Gjenvordigheder. Det gjelder altsaa om, at forvandle den udvortes Anfægtelse til en indvortes, naar man vil bevare det Æsthetiske. Eller forstyrrer det Dig, at jeg endnu nævner det Ord: Æsthetisk; eller tænker Du, at det næsten er en Art Barnagtighed af mig, at ville søge dette blandt Fattige og Lidende; eller skulde Du have nedværdiget Dig selv ved den himmelraabende Inddeling, der giver de Fornemme og Mægtige, de Rige, de Dannede det Æsthetiske, de Fattige i det Høieste

---

sub specie poeseos fra Poesiens Synspunkt (sml. I S. 23, Anm.). Luther: En christelig Postille sammendragen af Dr. Morten Luthers Kirke- og Huuspostiller, udg. af J. Thisted, Kbhvn. 1828, I S. 441: det har man endnu aldrig seet eller hørt, at en Christen er død af Hunger.

det Religiøse? Nu vel, jeg troer ikke, at de Fattige lide ved denne Deling; og seer Du ikke, at de Fattige, saasandt de have det Religiøse, tillige have det Æsthetiske, de Rige, saafremt de ikke have det Religiøse, heller ei have det Æsthetiske? Jeg har desuden her blot nævnet Extremet, og det er vel ikke sjeldent, at de, som man ikke kan regne til de Fattige, have med Næringssorger at kjæmpe. Dertil kommer, at andre jordiske Sorger ere fælleds for alle Stænder, Sygdom f. Ex. Det er jeg imidlertid overbeviist om, at Den der har Mod til at forvandle den udvortes Anfægtelse til en indvortes, han har allerede saa godt som overvundet den; da vil der ved Troen endog i Lidelsens Øieblik foregaae en Transsubstantiation. Den Ægtemand, der har Hukommelse nok for sin Kjærlighed og Mod til i Nødens Øieblik at sige, der er ikke først og fremmest Spørgsmaal om, hvor jeg faaer Penge fra eller til hvor mange Procent, men først og fremmest om min Kjærlighed, at jeg har bevaret en reen og trofast Kjærligheds-Pagt med hende, til hvem jeg har knyttet mig; Den der gjennem ikke altfor mange indre Kampe skal tvinge sig til at gjøre det; Den der enten med sin første Kjærligheds ungdommelige Sundhed eller med den i Erfaring erhvervede Sikkerhed foretager denne Bevægelse, han har seiret, han har bevaret det Æsthetiske i sit Ægteskab, om han saa end ikke havde tre smaa Værelser at boe i. Det skal nu ingenlunde være negtet, hvad Dit fiffige Hoved vel ogsaa snart vil opspore, at netop dette saaledes at forandre den udvortes Anfægtelse til en indvortes, kan gjøre den endnu tungere, men det Store sælge Guderne heller ei for Intet; og deri ligger netop det Dannende, det Idealiserende i Ægteskabet. Naar man staaer ene i Verden, hedder det ofte, saa kan man lettere bære alt Sligt. Vel sandt, til en vis Grad, men ofte skjuler der sig en stor Usandhed i denne Tale; thi hvorfor kan man lettere bære det, fordi man da lettere kan kaste sig selv hen, kan tage Skade paa sin Sjæl, uden at det kommer Nogen ved, kan glemme Gud, kan lade Fortvivlelsens Storme overdøve Smertens Skrig, kan sløves i sig selv, kan næsten finde sin Glæde i at leve som et Gjenfærd mellem Mennesker. Vel burde Enhver, ogsaa om han staaer ene, agte paa sig selv, men først Den, der elsker, har dog ret Forestilling om, hvad han er og hvad han formaaer, og først Ægteskabet giver den historiske Troskab, der er nok saa skjøn som den ridderlige. Saaledes kan nemlig en Ægtemand aldrig bære sig ad, og naar Verden gaaer ham nok saa meget imod, om han end et Øieblik glemmer sig selv, og allerede begynder at føle sig saa let, fordi Fortvivlelsen vil til at gjøre ham flot, føle sig saa stærk, fordi han

har nippet til den bedøvende Drik, som Trods og Forsagthed, Feighed og Stolthed blander, saa fri, fordi det Baand, der binder ham til Sandhed og Retfærdighed, ligesom løsnes, og han nu erfarer den Hurtighed, der er Overgangen fra Godt til Ondt — saa vil han dog snart vende tilbage til de gamle Stier og som Ægtemand vise sig som ægte Mand.

Dette maa nu være nok om disse udvortes Anfægtelser. Jeg fatter mig kort om dem, fordi jeg ikke føler nogen dybere Myndighed til at tale med derom, og fordi den Maade, Sligt egentlig lod sig gjøre paa, vilde være ved en vidtløftigere Udførelse. Dog dette er mit Resultat: kan Kjærligheden bevares, og det kan den, saasandt hjælpe mig Gud, saa kan ogsaa det Æsthetiske bevares; thi Kjærligheden selv er det Æsthetiske.

De andre Indvendinger beroe fornemmelig paa en Misforstaaelse af Tidens Betydning, og det Historiskes æsthetiske Gyldighed. De ramme altsaa ethvert Ægteskab, og derfor lader der sig ganske i Almindelighed tale derom. Dette skal jeg nu gjøre, og bestræbe mig for i denne Almindelighed ikke at oversee Pointet i Angrebet og Pointet i Forsvaret.

Det Første Du vil nævne er »Vane, den uundgaaelige Vane, denne rædsomme Monotoni, det evindelige Einerlei i det ægteskabelige Huuslivs ængstende Stilleben. Jeg elsker Natur, men er en Hader af den anden Natur.« Du veed, det maa man lade Dig, med forførersk Varme og Veemod at skildre den lykkelige Tid, da man endnu gjør Opdagelser, med Angst og Forfærdelse at afmale den Tid, da det er forbi; Du veed til det Latterlige og Modbydelige at udpensle en ægteskabelig Eensformighed, som end ikke Naturen har Mage til; »thi her er dog, som allerede Leibnitz har viist, Intet ganske eens, en saadan Eensformighed er kun forbeholdt de fornuftige Skabninger, enten som Frugt af deres Søvnighed eller af deres Pedanteri.« Jeg har nu ingenlunde i Sinde at negte Dig, at det er en skjøn Tid, en evig uforglemmelig Tid (læg vel Mærke til, i hvilken Betydning jeg kan sige dette), da Individet i Elskovens Verden forbauses ved og lyksaliggjøres i det, som vel for længe siden har været opdaget, som han vel ofte har hørt og læst om, men som han dog nu først tilegner sig med Overraskelsens hele Enthusiasme, med Inderlighedens hele Dybde; det er en skjøn Tid lige fra Kjærlighedens første Ahnelse, det første Syn, den første

---

Leibnitz] (ɔ: Leibniz) Nouveaux essais II chap. XXVII (Opera philosophica ed. Erdmann, Berolini 1840, S. 277).

Forsvinden af den elskede Gjenstand, den første Accord af denne Stemme, det første Blik, det første Haandtryk, det første Kys lige til den første fuldkomne Forvisning om sin Besiddelse; det er en skjøn Tid, den første Uro, den første Længsel, den første Smerte, fordi hun udeblev, den første Glæde, fordi hun kom uventet — men hermed skal ingenlunde være sagt, at det Paafølgende ikke er ligesaa smukt. Du, der indbilder Dig, at have en saa ridderlig Tænkemaade, prøv Dig selv. Naar Du siger, det første Kys er det smukkeste, det sødeste, da fornærmer Du den Elskede; thi det, der giver Kysset absolut Værdi, er altsaa Tiden og dens Bestemmelse.

For imidlertid ikke at skade den Sag, jeg forsvarer, maa Du først staae mig lidt til Regnskab. Dersom Du nemlig ikke vil gaae ganske vilkaarligt tilværks, maa Du angribe den første Kjærlighed paa samme Maade, som Du angriber Ægteskabet. Skal den nemlig bestaae i Livet, maa den være udsat for de samme Fataliteter, og vil langtfra ikke have de Midler til at stride imod med, som den ægteskabelige Kjærlighed har i det Ethiske og det Religiøse. Conseqvent maa Du altsaa hade al Kjærlighed, der vil være en evig Kjærlighed. Du maa altsaa blive staaende ved den første Kjærlighed som Moment. For at denne imidlertid skal have sin sande Betydning, maa den have den naive Evighed i sig. Har Du nu engang erfaret, at det var en Illusion, saa er jo Alt tabt for Dig, uden forsaavidt Du vil arbeide paa at komme ind i den samme Illusion endnu engang, hvilket er en Selvmodsigelse. Eller skulde Dit kløgtige Hoved i den Grad have sammensvoret sig med Din Lyst, at Du aldeles kunde glemme hvad Du skylder Andre? Skulde Du mene, at om det end aldrig lod sig gjentage som den første Gang, saa var der dog endnu en taalelig Udvei; man foryngede sig ved at opleve Illusionen i Andre, saa at man nød Uendeligheden og Nyheden i den Oprindelighed, der var i det Individ, hvis Illusions jomfruelige Bælte endnu ikke var løst? Sligt røber jo ligesaa meget Desperation, som Fordærvelse, og da det røber Desperation, saa vil det jo være umuligt her at finde Oplysning om Livet.

Det Første, jeg nu skal protestere mod, er Din Berettigelse til at bruge det Ord »Vane« om den Tilbagevenden, som ethvert Liv og saaledes ogsaa Kjærligheden har. Vane bruger man egentlig kun om det Onde, enten saaledes, at man derved betegner en Forbliven i Noget, der i og for sig er Ondt, eller man betegner en Gjentagelse af Noget i og for sig Uskyldigt med en saadan Haardnakkenhed, at paa Grund heraf denne Gjentagelse bliver

noget Ondt. Vane betegner derfor altid noget Ufrit. Men ligesom man ikke kan det Gode uden Frihed, saaledes kan man heller ei blive deri uden Frihed, og derfor kan man med Hensyn til det Gode aldrig tale om Vane.

Dernæst maa jeg ogsaa protestere, naar Du for at skildre den ægteskabelige Eensformighed fortæller, at Sligt finder man end ikke i Naturen. Det er nemlig meget sandt; men det Eensformige kan netop være Udtrykket for noget Skjønt, og forsaavidt kan Mennesket være stolt af at være Opfinder deraf, saaledes kan i Musikken den eensformige Takt netop være meget skjøn og af stor Virkning.

Endelig vilde jeg sige, dersom en saadan Monotoni var uundgaaelig for det ægteskabelige Samliv, saa maatte Du jo, hvis Du var oprigtig, indsee, at Opgaven var at beseire den ɔ: at bevare Kjærligheden under den, ikke at fortvivle; thi dette kan aldrig være en Opgave, det er en Nembed, som, det vil jeg gjerne indrømme, kun De gribe til, der see Opgaven.

Men lad os nu lidt nærmere overveie, hvorledes det forholder sig med den udskregne Eensformighed. Det er som Din Feil saa og Din Ulykke, at Du overalt, og saaledes og hvad Kjærlighed angaaer, tænker for abstrakt. Du tænker et lille Indbegreb af Kjærlighedens Momenter, Du tænker, det vilde Du maaskee selv sige, Kjærlighedens Kategorier. I den Henseende vil jeg gjerne indrømme Dig en ualmindelig kategorisk Fuldstændighed. Du tænker enhver concret i et Moment, og dette er det Poetiske. Naar Du nu ved Siden deraf tænker Dig Ægteskabets Langvarighed, saa bliver der for Dig et ængstende Misforhold. Feilen er den, at Du ikke tænker historisk. Hvis en Systematiker vilde tænke Vexel-Virkningens Kategori, og grundigt og dygtigt logisk udfolde den, men han tillige vilde sige: det varer da en Evighed inden Verden kan blive færdig med sin evige Vexel-Virken, saa kan Du vel ikke negte, at man havde Ret til at lee ad ham. Det er nu engang Tidens Betydning, og Menneskehedens og Individernes Lod at leve i den. Har Du derfor ikke Andet at sige, end at det ikke er til at holde ud, saa kommer Du til at see Dig om et andet Auditorium. Dette vilde nu være et fuldkommen tilstrækkeligt Svar, men for at Du dog ikke skal faae Leilighed til at sige: »i Grunden er Du dog af samme Mening som jeg, men anseer det for bedst at finde Dig i, hvad ikke kan forandres«, saa skal jeg

---

se dig om et osv. ɔ: se dig om efter.

bestræbe mig for at vise, at det ikke blot er bedst at finde sig deri, saavist som det er Pligt; men at det, at finde sig deri, i Sandhed er det Bedste.

Men lad os begynde paa et Punkt, der kan ansees for et Berørings-Punkt. Den Tid, der gaaer forud for Culminationen, er Du jo ikke bange for, tvertimod den elsker Du, og ved en Mangfoldighed af Reflexioner stræber Du ofte at gjøre Reproduktions-Øieblikkene endnu længere end de oprindelige vare, og dersom En her vilde reducere Dig Livet paa Kategori, saa vilde Du blive høist forbittret. I hiin Tid før Culminationen er det jo heller ei blot de store afgjørende Træfninger, der have Interesse for Dig, men enhver lille Ubetydelighed, og Du veed da skjønt nok at tale om den Hemmelighed, der blev skjult for de Vise, at det Mindste er det Største. Naar derimod Culminations-Punktet er naaet, ja da har Alt forandret sig, da skrumper Alt sammen til en fattig og uvederqvægende Abbreviatur. Dette skal nu engang være grundet i Din Natur, der blot er erobrende, men Intet kan besidde. Dersom Du nu ikke ganske vilkaarligt og eensidigt vil fastholde dette, at Du engang er saaledes, saa nødsages Du virkelig til et Øieblik at slutte Vaabenstilstand, at aabne Gelederne, for at jeg kan komme til at see efter, hvorvidt det er sandt, og dersom dette befindes, hvorvidt der er Sandhed deri. Vil Du ikke dette, saa vil jeg, uden at bekymre mig om Dig, tænke mig en Individualitet ganske som Din, og nu i al Rolighed foretage min Vivisection. Men jeg haaber dog, at Du vil have Mod nok til personligt at underkaste Dig Operationen, Mod nok til virkeligt og ikke blot *in effigie* at lade Dig henrette.

Idet Du urgerer, at Du engang er saaledes, saa indrømmer Du jo derved, at Andre kunne være anderledes, mere tør jeg endnu ikke paastaae, thi det kunde jo være muligt, at Du var det normale Menneske, ihvorvel den Ængstelighed, med hvilken Du fastholder Dig selv som den, Du nu engang er, ikke synes at tyde derpaa. Men hvorledes opfatter Du Andre? Naar Du seer et Ægtepar, hvis Forbindelse, som det synes Dig, henslæber sig i den rædsomste Kjedsommelighed, »i den fadeste Repetition af Elskovens hellige Institutioner og Sacramenter«, saa, ja saa raser der en Ildebrand i Dig, en Ildsflamme, som vil fortære dem. Og dette er jo ikke noget vilkaarligt af Dig, Du har jo Ret, Du er jo beføiet, naar Du lader Ironiens Lyn ramme dem, lader Vredens Torden forfærde dem. Du tilintetgjør dem jo ikke, fordi Du har Lyst dertil, men fordi de have fortjent det. Du dømmer dem; men hvad vil det sige at »dømme« Andet end at fordre Noget af dem;

og kan Du ikke fordre det, og det er jo en Modsigelse at fordre det Umulige, saa er det jo en Modsigelse at dømme dem. Ikke sandt, Du har forløbet Dig, Du har ladet ahne en Lov, Du ikke vil vedkjende Dig, og som Du dog har gjort gjeldende mod Andre. Dog Du er ikke blottet for Fatning, Du siger: »jeg dadler dem ikke, bebreider dem ikke, dømmer dem ikke; jeg beklager dem.« Men sæt nu, at de Vedkommende slet ikke fandt det kjedsommeligt. Der iler et selvtilfreds Smiil over Dine Læber, et lykkeligt Indfald har overrasket Dig selv, og skal vel ogsaa kunne overraske den. Du taler med: »som sagt, jeg beklager dem; thi enten føle de Kjedsommelighedens hele Vægt og da beklager jeg dem, eller de mærke det ikke, og da beklager jeg dem ogsaa, da ere de nemlig i en saare beklagelig Illusion.« Saaledes omtrent vilde Du vel svare mig, og dersom der var Flere tilstede, saa vilde Din sikkre Attitude ikke forfeile sin Virkning. Nu er der imidlertid Ingen, der hører paa os, og jeg kan altsaa fortsætte Undersøgelsen. Du beklager dem altsaa i begge Tilfælde. Nu er der kun et tredie Tilfælde muligt, det nemlig, at man veed, at det forholder sig saaledes med Ægteskabet, og lykkeligviis ikke er kommen ind deri. Men denne Tilstand er jo aabenbar ligesaa beklagelig for den, der har følt Kjærligheden og nu seer, at den ikke lader sig realisere. Og Dens Tilstand endelig, der saa godt som muligt har hjulpet sig ud af dette Skibbrud ved det i det Foregaaende skildrede egoistiske Nødmiddel, er jo ogsaa beklagelig, thi han har jo opkastet sig til en Røver og Ufredsmand. Det synes altsaa, at ligesom et Ægteskab er blevet et almindeligt Udtryk for en lykkelig Ende paa en Ting, saaledes bliver Ægteskabets egen Udgang kun lidet glædelig. Vi ere da komne til en almindelig Beklagelse som det sande Resultat af denne hele Undersøgelse; men et saadant Resultat er en Selvmodsigelse, det er det samme som om En vilde sige, at Resultatet af Livets Udvikling er, at man gaaer tilbage. Du er i Almindelighed ikke bange for at gaae med, og vil maaskee her sige: »ja det hænder jo ogsaa stundom; naar man har Vinden stik imod i glat Føre, saa kan Resultatet af en Fremadgaaen ofte blive en Tilbagegaaen.«

Dog, jeg vender tilbage til Betragtningen af hele Din aandelige Habitus. Du siger, at Du er en erobrende Natur, der ikke kan besidde. Naar Du siger dette, da mener Du vel ikke at have sagt Noget til Din egen Forringelse, tvertimod, Du føler Dig snarere større end Andre. Lad os betragte det lidt nærmere. Hvad hører der størst Kraft til, at gaae op ad Bakke eller ned ad Bakke? Naar Bakken er lige steil, hører der aabenbart meest Kraft til det

Sidste. En Tilbøielighed til at gaae op ad Bakke er næsten ethvert Menneske medfødt, hvorimod de Fleste have en vis Angst for at gaae ned ad Bakke. Saaledes troer jeg ogsaa, at der er langt flere erobrende Naturer end besiddende, og naar Du føler Din Overlegenhed ligeoverfor en Mængde Ægtefolk og »deres dumme dyriske Tilfredshed,« saa kan det vel til en vis Grad være sandt, men Du skal jo heller ikke lære af dem, der staae under Dig. Den sande Kunst gaaer i Almindelighed den modsatte Vei af den, Naturen gaaer, uden at den derfor tilintetgjør denne, og saaledes vil ogsaa den sande Kunst vise sig i at besidde, ikke i at erobre; Besidden er nemlig en baglænds Erobren. I disse Udtryk seer Du allerede, hvorvidt Kunst og Natur modstræbe hinanden. Den der besidder, han har jo ogsaa Noget, der er erobret, ja naar man vil være stræng i sit Udtryk, kan man sige, at først Den der besidder, han erobrer. Nu mener Du vel og at besidde; thi Du har jo Besiddelsens Øieblik, men det er ingen Besiddelse; thi det er ingen dybere Tilegnelse. Naar jeg saaledes vilde tænke mig en Erobrer, der undertvang Riger og Lande, saa besad han jo ogsaa disse undertrykte Provindser, han havde store Besiddelser, og dog kalder man jo en saadan Fyrste en erobrende og ikke en besiddende. Først naar han med Viisdom ledede disse Lande til deres eget Bedste, først da besad han dem. Dette er nu meget sjeldent med en erobrende Natur, i Almindelighed vil han mangle den Ydmyghed, den Religiøsitet, den sande Humanitet, der hører til at besidde. Seer Du, derfor var det, at jeg ved Udviklingen af Ægteskabets Forhold til den første Kjærlighed netop fremhævede det religiøse Moment, fordi dette vil dethronisere Erobreren og lade Besidderen komme tilsyne; derfor anpriste jeg det, at Ægteskabets Anlæg netop var beregnet paa det Høieste, paa den varige Besiddelse. Her kan jeg erindre Dig om et Ord, Du ofte nok slaaer om Dig med: »ikke det Oprindelige er det Store, men det Erhvervede«; thi det Erobrende i 'et Menneske, og det, at han gjør Erobring, det er egentlig det Oprindelige, men det, at han besidder og vil besidde, det er det Erhvervede. Til at erobre hører der Stolthed, til at besidde Ydmyghed; til at erobre hører der Heftighed, til at besidde Taalmod; til at erobre — Begjærlighed, til at besidde — Nøisomhed; til at erobre hører der Spise og Drikke, til at besidde Bøn og Fasten. Men alle de Prædikater, jeg her, og dog vel med Rette, har brugt for at charakterisere den erobrende Natur, lade sig alle anvende paa og passe absolut paa det naturlige Menneske; men det naturlige Menneske er ikke det Høieste. En Besiddelse er nemlig ikke et aandeligt dødt og

ugyldigt om end juridisk kraftigt »Schein«, men en stadig Erhvervelse. Her seer Du atter, at den besiddende Natur har den erobrende i sig; han erobrer nemlig som en Landmand, der ikke sætter sig i Spidsen for sine Karle, og fordriver sin Nabo, men han erobrer ved at grave i Jorden. Det sande Store er altsaa ikke at erobre, men at besidde. Naar Du nu her vil sige: »jeg vil ikke afgjøre, hvad der er det Største, men jeg vil gjerne indrømme, at det er de to store Formationer af Mennesker; Enhver maa nu afgjøre med sig selv, hvilken han tilhører, og vogte sig for, ikke at lade sig omkalfatre af en eller anden Omvendelses-Apostel«, saa føler jeg nok, at Du med det sidste Udtryk saa smaat har mig i Kikkerten. Jeg vil imidlertid svare, det Ene er ikke blot større end det Andet, men det Ene er der Mening i, det er der ikke i det Andet. Det Ene har baade Forsætning og Eftersætning, det Andet er blot Forsætning, og istedetfor Eftersætning en betænkelig Tankestreg, hvis Betydning jeg en anden Gang skal forklare Dig, hvis Du ikke allerede veed den.

Vil Du nu vedblive at sige, at Du engang er en erobrende Natur, saa er det mig ligegyldigt; thi Du maa dog indrømme mig, at det er større at besidde end at erobre. Naar man erobrer, da glemmer man bestandig sig selv, naar man besidder, da erindrer man sig selv, ikke til forfængelig Tidsfordriv, men med al mulig Alvor. Naar man gaaer op ad Bakke, da har man blot det Andet for Øie, naar man gaaer ned ad Bakke, da maa man vaage over sig selv, over det rigtige Forhold mellem Understøttelses- og Tyngde-Punktet.

Dog, jeg gaaer videre. Du vil maaskee indrømme, at det at besidde er vanskeligere end det at erobre, det at besidde større end det at erobre, »naar jeg blot kan faae Lov at erobre, saa skal jeg ikke være saa knap, men tvertimod meget rundhaandet med Høfligheder til dem, der have Taalmodighed til at besidde, især-deleshed hvis de skulde befindes tilbøielige til at arbeide Haand i Haand med mig, ved at ville besidde mine Erobringer. Større er det, lad gaae, men skjønnere er det ikke; mere ethisk er det, al Ærbødighed for Ethiken, men mindre æsthetisk tillige.« Lad os om dette Punkt gjøre os lidt mere forstaaelige for hinanden. Der hersker vistnok blandt en stor Mængde Mennesker en Misforstaaelse, der forvexler hvad der er æsthetisk skjønt med hvad der æsthetisk skjønt lader sig fremstille. Dette lader sig meget let forklare deraf, at den æsthetiske Tilfredsstillelse, Sjælen har Trang til, søge de Fleste i Læsning, eller ved Betragtning af Konstværker o. s. v., hvorimod de forholdsviis ere meget faa, der selv

skue det Æsthetiske som det er i Tilværelsen, selv see Tilværelsen i æsthetisk Belysning, og ikke blot nyde den digteriske Reproduktion. Men til en æsthetisk Fremstilling hører altid en Concentration i Momentet, og jo rigere denne Concentration er, desto større er den æsthetiske Virkning. Herved faaer nu det lykkelige, det ubeskrivelige, det uendeligt indholdsrige Moment, kort Momentet ene Gyldighed. Enten er dette det ligesom prædestinerede Moment, der gjennemzittrer Bevidstheden, ved at vække Forestillingen om Tilværelsens Guddommelighed, eller Momentet forudsætter en Historie. I første Tilfælde griber det derved, at det overrasker, i andet Tilfælde er der vel en Historie, men den kunstneriske Fremstilling kan ikke dvæle ved denne, kan blot antyde den i det Høieste, og haster nu til Momentet. Jo mere den kan lægge ind heri, jo mere kunstnerisk bliver den. Naturen, har en Philosoph sagt, gaaer den korteste Vei; man kunde sige, den gaaer slet ingen Vei, den er med eet Slag tilstede paa eengang; og naar jeg vil fortabe mig i Beskuelsen af den hvælvede Himmel, saa behøver jeg ikke at vente til de utallige Himmellegemer faae dannet sig, thi de ere alle paa eengang. Historiens Vei derimod er ligesom Rettens saare lang og besværlig. Nu træder Kunsten og Poesien til og forkorter os Veien og fryder os i Fuldbringelsens Moment, den concentrerer det Extensive i det Intensive. Men jo betydningsfuldere det er, der skal frem, desto langsommere er Historiens Gang, men desto betydningsfuldere er ogsaa Gangen selv, desto mere vil det vise sig, al det, der er Maalet, er tillige Veien. Med Hensyn til det individuelle Liv er der to Arter af Historie, udvortes og indvortes. Det er to Arter af Strømninger, hvis Bevægelse er modsat. Den første har igjen to Sider i sig. Individet har ikke det, han stræber efter, og Historien er den Strid, i hvilken han erhverver det. Eller Individet har det, men kan dog ikke komme i Besiddelse deraf, fordi der bestandig er noget Udvortes, der vil forhindre ham deri. Historien er da den Strid, i hvilken han beseirer disse Hindringer. Den anden Art af Historie begynder med Besiddelsen, og Historien er den Udvikling, gjennem hvilken han erhverver Besiddelsen. Da nu i første Tilfælde Historien er udvortes, og det, hvortil der stræbes, ligger udenfor, saa har Historien ikke sand Realitet, og den digteriske og kunstneriske Fremstilling handler ganske rigtigt i at forkorte denne og haste til det intensive Moment. Lad os, for at blive ved hvad vi nærmest have at gjøre med, tænke os en romantisk Kjærlighed. Tænk Dig altsaa en Ridder, der har nedlagt 5 Vildsviin, 4 Dværge, befriet 3 fortryllede Prindser, Brødre til den

Prindsesse, han tilbeder. Dette har i den romantiske Tankegang sin fuldkomne Realitet. Kunstneren og Digteren er det imidlertid slet ikke af Vigtighed, om der er 5 eller kun 4. Kunstneren er i det Hele mere indskrænket end Digteren; men selv denne vil det ikke interessere at fortælle omstændeligt, hvorledes det gik til med hvert enkelt Vildsviins Nedlæggelse. Han haster til Momentet. Han indskrænker maaskee Antallet, concentrerer Besværligheder og Farer i digterisk Intensitet og iler til Momentet, til Besiddelses-Momentet. Den hele historiske Succession er ham af mindre Vigtighed. Hvor der derimod er Tale om indvortes Historie, der er hvert enkelt lille Moment af yderste Vigtighed. Den indvortes Historie er først den sande Historie, men den sande Historie kjæmper med det, der er Livs-Principet i Historien — med Tiden, men naar man kjæmper med Tiden, saa har derved netop det Timelige og ethvert lille Moment sin store Realitet. Overalt hvor Individualitetens indre Blomstring ikke er begyndt, hvor Individualiteten endnu er lukket, der bliver der Tale om udvortes Historie. Saasnart derimod denne saa at sige springer ud, saa begynder den indre Historie. Tænk nu paa, hvad vi gik ud fra. Forskjellen mellem den erobrende og den besiddende Natur. Den erobrende Natur er bestandig udenfor sig, den besiddende i sig selv, derfor faaer den første udvortes Historie, den anden indvortes. Men da den udvortes Historie netop uden Skade lader sig concentrere, saa er det naturligt, at Kunst og Poesi nærmest vælge den, og altsaa igjen vælge den uaabnede Individualitet og Alt hvad der tilhører den til Fremstilling. Nu siger man vel, at Kjærlighed aabner Individualiteten, men ikke naar Kjærligheden opfattes saaledes som det skeer i Romantiken, da bringes den blot til det Punkt, at den skal aabne sig, og der ender man, eller den er ifærd med at aabne sig, men bliver afbrudt. Men som den udvortes Historie og den lukkede Individualitet nærmest vil blive Gjenstand for den kunstneriske og digteriske Fremstilling, saa vil Alt hvad der udgjør en saadan Individualitets Indhold ogsaa blive Gjenstand derfor. Men dette er i Grunden Alt hvad der tilhører det naturlige Menneske. Et Par Exempler. Stolthed lader sig ypperligt fremstille; thi det Essentielle i Stolthed er ikke Succession, men Intensitet i Momentet. Ydmyghed lader sig vanskeligt fremstille, fordi den netop er Succession, og medens Betragteren ikke behøver mere end at see Stoltheden i sin Culmination, saa fordrer han egentlig i det andet Tilfælde, det som Poesi og Kunst ikke kunne give, at see den i dens stadige Tilbliven, thi dette hører Ydmygheden væsentligt til, at den stadig bliver; og naar

man viser ham den i dens ideale Moment, saa savner han Noget, fordi han føler, at dens sande Idealitet bestaaer ikke i at den er ideal i Momentet, men at den er bestandig. Den romantiske Kjærlighed lader sig ypperligt fremstille i Momentet, den ægteskabelige ikke; thi en idealiseret Ægtemand er ikke en, der engang i sit Liv er det, men som hver Dag er det. Naar jeg vil fremstille en Helt, der erobrer Riger og Lande, da lader det sig ypperligt fremstille i Momentet, men en Korsdrager, der hver Dag tager sit Kors op, lader sig aldrig fremstille hverken i Poesi eller Kunst, fordi Pointet er, at han hver Dag gjør det. Naar jeg vil tænke mig en Helt, der sætter sit Liv til, saa lader det sig ypperlig concentrere i Momentet, derimod ikke det at døe hver Dag, fordi Hovedsagen er, at det skeer hver Dag. Mod lader sig ypperligt concentrere i Momentet, Taalmod ikke, netop fordi Taalmod strider mod Tiden. Du vil sige, at Kunsten dog har fremstillet Christus som Billede paa Taalmod, som bærende al Verdens Synd, at religiøse Digtninger have concentreret al Livets Bitterhed i een Kalk og ladet et Individ i eet Moment udtømme den. Det er sandt; men det er fordi man næsten rummeligt har concentreret den. Den, der derimod veed lidt Besked om Taalmod, veed meget godt, at dens egentlige Modsætning ikke er Lidelsens Intensitet (thi da nærmer det sig mere til Mod), men Tiden, og at den sande Taalmod er den, der viser sig stridende mod Tid, eller egentlig er Langmod; men Langmod lader sig ikke kunstnerisk fremstille, thi dets Point er incommensurabelt for Kunst; det lader sig heller ikke digte, thi det fordrer Tidens Langvarighed.

Hvad jeg nu her videre vil fremføre, det kan Du ansee for en stakkels Ægtemands ringe Offer paa Æsthetikens Alter, og om Du og alle Æsthetikens Præster vil forsmaae det, saa skal jeg vel vide at trøste mig, og det saa meget mere som det, jeg bringer, ikke er et Skuebrød, ene spiseligt for Præsterne, men et Huusbagerbrød, der som al Huuskost er simpel og ukrydret, men sundt og nærende.

Naar man ligesaa meget dialektisk som historisk forfølger det Æsthetisk-Skjønnes Udvikling, vil man finde, at Retningen i denne Bevægelse er fra Rummets til Tidens Bestemmelser, og at Kunstens Fuldkommengjørelse afhænger af den successive Mulighed af mere og mere at løsrive sig fra Rummet og bestemme sig hen til Tiden. Heri ligger Overgangen og Betydningen af Overgangen fra

---

rummeligt ɔ: i Rummet. Skuebrød] sml. 3. Mosebog Kap. 24, 9.

Skulptur til Maleri, saaledes som Schelling tidligt har peget hen herpaa. Musikken har Tiden til sit Element, men vinder ingen Bestaaen i den, dens Betydning er den bestandige Forsvinden i Tiden, den toner i Tiden, men fortoner sig tillige og har ingen Bestaaen. Poesien endelig er den fuldkomneste af alle Kunster og derfor ogsaa den, der meest veed at gjøre Tidens Betydning gjeldende. Den behøver ikke i den Forstand at indskrænke sig til Momentet, som Maleriet gjør det, den forsvinder heller ikke i den Forstand sporløst som Musikken. Men uagtet dette nødsages ogsaa denne, som vi have seet, til at concentrere sig i Momentet. Den har derfor sin Grændse, og kan, som ovenfor viist, ikke fremstille det, hvis Sandhed netop er den timelige Succession. Og dog er det, at Tiden bliver gjort gjeldende, ikke nogen Forkleinelse af det Æsthetiske, tvertimod bliver det æsthetiske Ideal rigere og fyldigere, jo mere dette skeer. Det Æsthetiske altsaa, der bliver incommensurabelt endog for Poesiens Fremstilling, hvorledes lader det sig fremstille? Svar: derved at det leves. Det faaer derved en Liighed med Musik, der blot er, fordi den bestandig gjentages, blot er i Udførelsens Øieblik. Derfor gjorde jeg i det Foregaaende opmærksom paa den fordærvelige Forvexling af det Æsthetiske og det, som æsthetisk lader sig fremstille i digterisk Reproduktion. Alt, hvad jeg nemlig her taler om, lader sig visselig æsthetisk fremstille, men ikke i digterisk Reproduktion, men derved, at man lever det, i Virkelighedens Liv realiserer det. Saaledes hæver Æsthetiken sig selv og forsoner sig med Livet; thi som i een Forstand Poesi og Kunst netop ere en Forsoning med Livet, saa ere de i en anden Forstand Fjendskab til Livet, fordi de kun forsone een Side af Sjælen. Her er jeg ved det Høieste i det Æsthetiske. Og i Sandhed, Den der har Ydmyghed og Mod nok til her at lade sig æsthetisk forklare, Den der føler sig med som en Person i det Skuespil, Guddommen digter, hvor Digteren og Souffleuren ikke ere forskjellige Personer, hvor Individet, som den øvede Skuespiller, der har levet sig ind i sin Charakteer og sin Replik, ikke forstyrres af Souffleuren, men føler, at det, der tilhviskes ham, er det, han selv vil sige, saa det næsten bliver tvivlsomt, om han lægger Souffleuren Ordene i Munden, eller Souffleuren ham, Den der i dybeste Forstand føler sig paa eengang digtende og digtet, der i det Øieblik, han føler sig digtende,

---

Schelling] Ueber das Verhältniss der bildenden Künste zu der Natur (1807), Sämmtliche Werke, Stuttg. u. Augsburg 1860, VII S. 289 ff.

har Replikkens oprindelige Pathos, i det Øieblik, han føler sig digtet, det erotiske Øre, der opfanger enhver Lyd, han og først han har realiseret det Høieste i Æsthetiken. Men denne Historie, der viser sig som incommensurabel selv for Poesien, det er den indvortes Historie. Denne har Ideen i sig og netop derfor er den æsthetisk. Den begynder derfor, som jeg udtrykte det, med Besiddelsen, og dens Fortgang er Erhvervelsen af denne Besiddelse. Den er en Evighed, i hvilken det Timelige ikke er forsvundet som et idealt Moment, men i hvilket det som realt Moment bestandig er nærværende. Naar saaledes Taalmod i Taalmod erhverver sig selv, saa er det indvortes Historie.

Lad os nu see hen paa Forholdet mellem den romantiske og den ægteskabelige Kjærlighed; thi Forholdet mellem den erobrende og den besiddende Natur vil slet ingen Vanskeligheder formaae at frembyde. Den romantiske Kjærlighed bliver bestandig abstrakt i sig selv, og naar den ingen udvortes Historie kan faae, saa lurer Døden allerede paa den, fordi dens Evighed er illusorisk. Den ægteskabelige Kjærlighed begynder med Besiddelsen, og faaer indre Historie. Den er trofast, det er den romantiske Kjærlighed ogsaa, men see nu Forskjellen. Den trofaste romantiske Elsker han venter f. Ex. i 15 Aar, nu kommer da Øieblikket, der belønner ham. Her seer Poesien meget rigtigt, at de 15 Aar ypperligen lade sig concentrere, den haster nu til Momentet. En Ægtemand er trofast i 15 Aar, og dog har han i de 15 Aar havt Besiddelsen, han har altsaa i denne lange Succession bestandig erhvervet den Trofasthed, han besad, da jo den ægteskabelige Kjærlighed i sig har den første Kjærlighed og derved dennes Trofasthed. Men en saadan ideal Ægtemand lader sig ikke fremstille; thi Pointet er Tiden i sin Extension. Ved Enden af de 15 Aar er han tilsyneladende slet ikke kommen videre end han var i Begyndelsen, og dog har han levet i høi Grad æsthetisk. Hans Besiddelse har ikke været ham en død Eiendom, men han har bestandig erhvervet sin Besiddelse. Han har ikke kjæmpet med Løver og Trolde, men med den farligste Fjende, som er Tiden. Men nu kommer ikke Evigheden bag efter som for Ridderen; men han har havt Evigheden i Tiden, bevaret Evigheden i Tiden. Han først har derfor seiret over Tiden; thi Ridderen kan man sige om, han har dræbt Tiden, som man jo stedse ønsker at slaae Tiden ihjel, naar den ingen Realitet har for En; men dette er aldrig den rigtige Seier. Ægtemanden har som en sand Seierherre ikke dræbt Tiden, men frelst og bevaret den i Evigheden. Den Ægtemand, der gjør det, han lever i Sandhed poetisk, han løser den store

Gaade, at leve i Evigheden og dog høre Stueuhret slaae, saaledes, at dets Slag ikke forkorter, men forlænger hans Evighed, en Modsigelse, der er ligesaa dyb, men langt herligere end den, der indeholdes i den bekjendte Situation, som skyldes Middelalderen, der fortæller om en Ulykkelig, at han vaagnede op i Helvede og raabte, hvad er Klokken, hvorpaa Djævelen svarede: en Evighed. Og lader Sligt sig nu end ikke kunstnerisk fremstille, saa være det Din Trøst som det er min, at det Høieste og Skjønneste i Livet, det skal man ikke læse om, ikke høre om, ikke sée, men, om man saa vil, leve. Naar jeg derfor gjerne indrømmer, at den romantiske Kjærlighed meget bedre egner sig til kunstnerisk Fremstilling end den ægteskabelige, saa skal dermed ingenlunde være sagt, at denne er mindre æsthetisk end hiin, tvertimod, den er mere æsthetisk. Der forekommer i en af den romantiske Skoles genialeste Fortællinger en Person, der ikke har Lyst til, som de Andre, med hvilke han lever, at digte, fordi det er Tidsspilde og berøver ham den sande Nydelse; han vil derimod leve. Havde han nu havt en rigtigere Forestilling om hvad det er at leve, saa havde han været min Mand.

Den ægteskabelige Kjærlighed har da sin Fjende i Tiden, sin Seier i Tiden, sin Evighed i Tiden, saa den stedse vilde have sin Opgave, om jeg end tænkte mig alle saakaldte udvortes og indvortes Anfægtelser borte. I Almindelighed har den ogsaa disse, men naar man ret vil opfatte dem, maa man passe paa to Ting, at de bestandig ere Bestemmelser ind efter, og at de bestandig have Tidens Bestemmelse i sig. Ogsaa af denne Grund indsees let, at denne Kjærlighed ikke lader sig fremstille. Den drager sig bestandig ind efter, og hendrager (i god Forstand) sig i Tiden; men hvad der skal fremstilles ved Reproduktion, det maa lade sig fremlokke, og dets Tid maa lade sig forkorte. Det vil Du yderligere overbevise Dig om, ved at overveie de Prædikater, man maa bruge om den ægteskabelige Kjærlighed. Den er trofast, bestandig, ydmyg, taalmodig, langmodig, overbærende, oprigtig, nøisom, aarvaagen, varagtig, villig, glad. Alle disse Dyder have den Egenskab, at de i Individet ere Bestemmelser ind efter. Individet kjæmper ikke mod udvortes Fjender, men udkjæmper sig selv, sin Kjærlighed af sig selv. Og de have Bestemmelse af Tid; thi deres Sandhed bestaaer ikke i, at de ere eengang for alle, men at de bestandig ere. Og ved disse Dyder erhverves ikke noget Andet, kun de selv erhverves. Den ægteskabelige Kjærlighed er derfor paa eengang, hvad Du spotviis ofte har kaldt den, den dagligdagse, og tillige den guddommelige (i græsk Forstand), og er

den guddommelige derved, at den er den dagligdagse. Den ægteskabelige Kjærlighed kommer ikke med udvortes Tegn, ikke som den rige Fugl med Susen og Brusen, men den er en stille Aands uforkrænkelige Væsen.

Dette Sidste har nu Du og alle erobrende Naturer ingen Forestilling om. I ere aldrig i Eder selv, men bestandig udenfor. Ja, saalænge enhver Nerve zittrer i Dig, hvad enten Du sagte lister Dig omkring, eller Du fremtræder og Janitscharmusikken i Dit Indre overdøver Din Bevidsthed, ja saa synes Du, at Du lever. Men naar Slaget er vundet, naar det sidste Eccho af det sidste Skud er hendøet, naar de snelle Tanker ligesom Ordonants-Officierer ile tilbage til Hovedqvarteret og melde, at Seieren er Din — ja da veed Du Intet mere, da veed Du ikke at begynde; thi nu staaer Du først ved den sande Begyndelse.

Det Du derfor afskyer under Navnet: Vane som uundgaaeligt for Ægteskabet, det er blot det Historiske i det, der i Dit forkeerte Øie faaer et saa forfærdende Udseende.

Men hvad er det, Du pleier at ansee som det, der ved den fra det ægteskabelige Liv uadskillelige Vane bliver ikke blot tilintetgjort, men, hvad værre er, profaneret? Du tænker da i Almindelighed paa »Erotikens synlige, hellige Tegn, hvilke, som alle synlige Tegn, vel ikke i og for sig have Betydning, men hvis Betydning beroer paa den Energi, den kunstneriske Bravour og Virtuositet, som dog tillige er den naturlige Genialitet, hvormed de udføres. Hvor modbydeligt er det ikke at see den Mathed, hvormed alt Sligt fuldkommes i det ægteskabelige Liv, hvor udvortes, hvor dorsk skeer det ikke, næsten paa Klokkeslet, omtrent som hos den Stamme, Jesuiterne fandt i Paraguay, der var saa dorsk, at Jesuiterne fandt det fornødent, at lade ringe med en Klokke ved Midnat til behagelig Efterretning for alle Ægtemænd, for derved at minde dem om deres ægteskabelige Pligter. Saaledes skeer Alt paa *tempo*, efter Dressur.« Lad os nu være enige om, at vi i vor Betragtning slet ikke lade os forstyrre af, at der er nok saa meget Latterligt og Forkeert i Tilværelsen, men blot see, om det er nødvendigt, og hvis saa er, da lære Frelsen hos Dig. I denne Henseende tør jeg vel ikke vente Stort hos Dig; thi Du kjæmper, om end i en anden Forstand, dog bestandig ligesom hiin spanske Ridder for en svunden Tid. Da Du nemlig kjæmper for Mo-

---

en stille Aands osv.] 1. Peters Brev 3. Kap. 4. hiin spanske Ridder] Don Quixote.

mentet mod Tiden, saa kjæmper Du egentlig altid for det Forsvundne. Lad os tage en Forestilling, et Udtryk fra Din poetiske Verden, eller fra den første Kjærligheds virkelige Verden: De Elskende see hinanden. Dette Ord: see, veed Du ypperligt at spatiere og lægge en uendelig Realitet, en Evighed ind deri. I den Forstand kan nu et Par Ægtefolk, der have levet i ti Aar sammen, og seet hinanden daglig, ikke see paa hinanden; men skulde de derfor ikke kunne see kjærligt paa hinanden? Nu er jeg ved Dit gamle Kjetteri. Du kommer til at indskrænke Kjærligheden til en vis Alder, og Kjærligheden til Een til en saare kort Tid, og derpaa som alle erobrende Naturer rekrutere, for at gjennemføre Dit Experiment; men det er jo netop den allerdybeste Profanation af Elskovens evige Magt. Det er jo Fortvivlelse. Hvordan Du vender og dreier Dig deri, maa Du tilstaae, at Opgaven er den, at bevare Kjærligheden i Tiden. Er dette umuligt, saa er Kjærlighed en Umulighed. Det, der gjør Din Ulykke, er, at Du sætter Kjærlighedens Væsen ene og alene i disse synlige Tegn. Skal disse nu gjentages atter og atter og vel at mærke med en sygelig Reflexion over, om de bestandig have den Realitet, som de havde ved det tilfældige Accedents, at det var første Gang, saa er det intet Under, at Du ængstes, og at Du henfører disse Tegn og »Gestikulationer« til de Ting, om hvilke man ikke tør sige: *decies repetita placebunt;* thi naar det, der gav dem Værdi, var Bestemmelsen af den første Gang, saa er en Gjentagelse jo en Umulighed. Men den sande Kjærlighed har et ganske andet Gehalt, den udarbeider i Tiden, og vil derfor ogsaa være i Stand til at forynge sig i disse ydre Tegn, og har, hvad der er mig Hovedsagen, en ganske anden Forestilling om Tid og om Betydningen af Gjentagelse.

I det Foregaaende har jeg udviklet, at den ægteskabelige Kjærlighed har sin Strid i Tiden, sin Seier i Tiden, sin Velsignelse i Tiden. Jeg betragtede da Tiden blot som simpel Progression, nu skal det vise sig, at den ikke blot er en simpel Progression, hvori det Oprindelige bevares, men en voxende Progression, hvori det Oprindelige tiltager. Du, som har saa megen Observation, vil vist give mig Ret i den almindelige Bemærkning, at Menneskene dele sig i to store Classer, De som fremherskende leve i Haabet, og De som fremherskende leve i Erindringen. Begge Dele antyde

---

decies repetita placebunt selv gjentagne ti Gange vil de behage (Horats. Ars poetica 365).

et urigtigt Forhold til Tiden. Det sande Individ lever paa eengang baade i Haabet og i Erindringen, og først derved faaer hans Liv sand, indholdsrig Continueerlighed. Han har altsaa Haabet, og vil derfor ikke, som de Individer, der blot leve af Erindring, tilbage i Tiden. Hvad gjør altsaa Erindringen for ham; thi nogen Indflydelse maa den dog vel have? Den sætter et Kors paa Øieblikkets Node, jo længere den gaaer tilbage, jo oftere Gjentagelse, desto flere Kors. Naar han saaledes i det nærværende Aar oplever et erotisk Moment, saa forøges dette derved, at han erindrer det i det foregaaende Aar o. s. v. Dette har nu ogsaa paa en skjøn Maade fundet sit Udtryk i det ægteskabelige Liv. Jeg veed ikke, hvilken Alder Verden nu befinder sig i, men det veed Du saavel som jeg, at man pleier at sige, at først kom Guld-Alderen, saa Sølv-Alderen, saa Kobber-Alderen, saa Jern-Alderen. I Ægteskabet er det omvendt, der kommer først Sølvbrylluppet, derpaa Guldbrylluppet. Eller er ikke Erindringen egentlig Pointet i et saadant Bryllup? og dog erklærer den ægteskabelige Terminologi dem for endnu skjønnere end det første Bryllup. Dette maa nu ikke misforstaaes, som i Fald det skulde behage Dig at sige, »at saa var det bedst at lade sig vie paa Vuggen, for strax at kunne begynde med sit Sølvbryllup, og have Haab om at blive første Opfinder af en splinterny Terminus i det ægteskabelige Livs Ordbog.« Du indseer formodentlig selv, hvori det Usande ligger i Din Witz, og jeg skal ikke opholde mig videre ved den. Det, jeg derimod skal erindre om, er, at Individerne jo ikke blot leve i Haabet, de have bestandig Haab og Erindring i hinanden i den nærværende Tid. Ved det første Bryllup gjør da Haabet samme Virkning, som Erindringen ved det sidste. Haabet oversvæver det som et Evigheds-Haab, der udfylder Momentet. Rigtigheden heraf vil Du ogsaa indsee, naar Du betænker, at hvis man blot giftede sig i Haab om et Sølvbryllup, og altsaa haabede og atter haabede i 25 Aar, saa var man, naar det 25de Aar kom, ubeføiet til at holde Sølvbryllup; thi man havde jo Intet at erindre, da Alt var faldet ud fra hinanden i den idelige Haaben. Det er forøvrigt ofte faldet mig ind, hvoraf det vel kommer, at efter almindelig Sprogbrug og Tankegang, den eenlige Stand slet ikke har saadanne Udsigter, at man tvertimod snarere gjør det latterligt, naar det lykkes en Pebersvend at holde Jubilæum. Grunden er vistnok den, at man i Reglen har antaget, at den eenlige Stand aldrig ret kan gribe den sande nærværende Tid, der er Eenhed af Haab og Erindring, og derfor gjerne enten ligger i Haab eller i Erindring.

Men dette tyder igjen hen paa det rigtige Forhold til Tid, den ægteskabelige Kjærlighed ogsaa i den almindelige Mening har.

Dog, der er ogsaa noget Andet i det ægteskabelige Liv, Du betegner med det Ord: Vane, »dets Eensformighed, dets totale Mangel paa Begivenhed, dets Bestandighed i en Indholdsløshed, der er Død og værre end Døden.« Du veed, der gives nervesvage Mennesker, der kunne forstyrres ved den allermindste Larm, som ikke kunne tænke, naar En gaaer sagte over Gulvet. Har Du lagt Mærke til, at der ogsaa gives en anden Art af Nervesvaghed? Der gives Mennesker, der ere saa svage, at de behøve dygtig Larm og en adspredende Omgivelse for at kunne arbeide. Hvoraf kommer dette, uden deraf, at de ikke have Herredømme over sig selv, blot i omvendt Forstand. Naar de ere alene, da forsvinde deres Tanker i det Ubestemte; naar der derimod er Larm og Støi omkring dem, nøder denne dem til at sætte en Villie imod. See, derfor frygter Du Fred og Stilhed og Hvile. Du er kun i Dig selv, naar der er Modstand, men derfor er Du egentlig aldrig i Dig selv, men bestandig udenfor Dig selv. I det Øieblik nemlig, at Du assimilerer Dig Modstanden, saa er der atter Stilhed. Dette tør Du derfor ikke; men saaledes staaer altsaa Du og Modstanden ligeoverfor hinanden, og altsaa er Du ikke i Dig selv.

Her gjelder naturligviis det Samme som tidligere om Tiden. Du er uden for Dig selv, og derfor kan Du ikke undvære det Andet som Modstand; Du troer, at en urolig Aand først lever, og alle Erfarne mene, at først en stille Aand i Sandhed lever; for Dig er et oprørt Hav et Billede paa Liv, for mig er det stille dybe Vand det. Ofte har jeg siddet ved et lille rindende-Vand. Det er altid det samme, den samme sagte Melodi, det samme Grønt paa Bunden, der bøier sig under dets rolige Bølge, de samme Smaa-Dyr, der bevæge sig dernede, en lille Fisk, der smutter ind under Blomsternes Skjul, den breder sin Finne ud mod Strømmen, den skjuler sig under en Steen. Hvor eensformigt, og dog hvor rigt paa Forandring! Saaledes er det ægteskabelige Huusliv, stille, beskedent, nynnende; har ikke mange Changements, og dog er det som hiint Vand rindende, dog har det som hiint Vand Melodi, kjær for Den der kjender den, kjær for ham, netop fordi han kjender den; det er uden Pragt, og dog udbreder sig stundom en Glands over det, som dog ikke afbryder dets vanlige Gang, ligesom naar Maanens Straale falder paa hiint Vand og viser det Instrument, paa hvilket det spiller sin Melodi. Saaledes er det ægteskabelige Huusliv. Men for at det skal kunne sees saaledes og leves saaledes, forudsætter det een Egenskab, som jeg nu skal

nævne Dig. Det er et Vers af Oehlenschläger, som jeg veed Du før i det Mindste har sat stor Priis paa. For Fuldstændighedens Skyld vil jeg afskrive det:

> Hvor Meget sig i Verden dog forene maa,
> For Elskoven ret at trylle frem!
> Først: et Par Hjerter, som hinanden vel forstaae,
> Saa Ynde, der ledsager dem;
> Saa Maanen med sin Straale ned
> I Vaaren, gjennem Bøgens Grene;
> Saa at de træffes kan alene —
> Saa Kys — og saa Uskyldighed.

Du giver Dig jo ogsaa af med at lovprise Elskoven. Jeg vil da ikke berøve Dig, hvad der vel ikke er Din Eiendom, thi det er jo Digterens, men hvad Du dog har tilegnet Dig; men da ogsaa jeg har tilegnet mig det, saa lad os dele, Du faaer det hele Vers, jeg det sidste Ord: og saa Uskyldighed.

Endelig er der endnu en Side af det ægteskabelige Liv, som ofte har givet Dig Anledning til Angreb. Du siger, »den ægteskabelige Kjærlighed skjuler noget ganske Andet i sig; den synes saa mild og skjøn og øm, men naar først Døren er lukket efter Ægteparret, saa inden man veed et Ord deraf saa kommer Mester Erik frem, saa hedder det, det er Pligt, og nu kan I pynte mig dette Scepter ud saa meget som I vil, gjøre det til et Fastelavns-Riis, det bliver dog en Mester Erik.« Denne Indvending behandler jeg her, fordi den ogsaa væsentlig beroer paa en Misforstaaelse af det Historiske i den ægteskabelige Kjærlighed. Du vil enten lade dunkle Magter eller Lune være det Constituerende i Kjærligheden. Saasnart en Bevidsthed træder til, saa forsvinder dette Trylleri; men denne Bevidsthed har den ægteskabelige Kjærlighed. For nu at udtrykke det ret grelt, saa viser Du os, istedetfor den Concertmester-Stav, hvis Bevægelser angive Takten i den første Kjærligheds gratieuse Stillinger, Pligtens ubehagelige Corporal-Stok. Det maa Du nu for det Første indrømme mig, at saa længe den første Kjærlighed, hvilken jo, efter hvad vi ere komne overeens om, den ægteskabelige Kjærlighed har i sig, forbliver uforandret, saa længe kan der ikke være Tale om Pligtens strenge Nødvendighed. Du troer altsaa ikke paa den første Kjærligheds Evighed. Seer Du,

---

Oehlenschläger] Nordens Guder, »Freiers Sang ved Kilden« (Samlede Værker, Kbhvn. 1844, X S. 207).

der har vi Dit gamle Kjetteri, det er Dig, der dog saa ofte op kaster sig til dens Ridder, og dog troer Du ikke paa den, ja profanerer den. Fordi Du altsaa ikke troer paa den, derfor tør Du ikke indgaae en Forbindelse, der, naar Du ikke længer er *volens*, kan tvinge Dig til *nolens* at blive i den. Kjærligheden er Dig derfor aabenbart ikke det Høieste; thi ellers vilde Du være glad, om der var en Magt, der var istand til at tvinge Dig til at blive i den. Du vil maaskee svare, at dette Middel er intet Middel, men dertil vil jeg bemærke, at det beroer paa, hvorledes man seer Sagen.

Det bliver eet af de Punkter, vi bestandig komme tilbage paa, Du som det synes mod Din Villie, og uden at Du ret er Dig selv klar over, hvordan det gaaer til, jeg med fuldkommen Bevidsthed, det Punkt, at den første eller den romantiske Kjærligheds illusoriske eller naive Evighed paa en eller anden Maade maa hæve sig selv. Netop fordi Du nu søger at holde den i denne Umiddelbarhed, søger at indbilde Dig selv, at den sande Frihed bestaaer i at være udenfor sig selv, beruset i Drømme, derfor frygter Du Metamorphosen, og derfor viser den sig ikke saaledes, men som noget aldeles Fremmedartet, der indeholder det Førstes Død, og derfor Din Afsky for Pligten. Naar denne nemlig ikke allerede har ligget som Spire i det Første, saa bliver dens Fremtræden naturligviis absolut forstyrrende. Men saaledes er det ikke Tilfældet med den ægteskabelige Kjærlighed; den har i det Ethiske og Religiøse allerede Pligten i sig, og naar den da viser sig for dem, da er det ikke en Fremmed, en uforskammet Uvedkommende, som dog har en saadan Myndighed, at man ikke, i Kraft af Kjærlighedens Hemmelighedsfuldhed, tør jage den paa Døren; nei, han kommer som en gammel Fortrolig, som en Ven, som en Medvider, de Elskende veed med hinanden i deres Kjærligheds dybeste Hemmelighed. Og naar han taler, da er det ikke noget Nyt han siger, men noget Velbekjendt, og naar han har talet, da ydmyge Individerne sig derunder, men opløftes tillige netop derved, idet de forvisses om, at det, han byder, er det, de selv ønske, og at det, at han byder det, blot er en mere majestætisk, en mere ophøiet, en guddommelig Maade at udtrykke paa, at deres Ønske lader sig realisere. Det vilde ikke være dem nok, om han opmuntrende sagde til dem: det kan lade sig gjøre, Kjærligheden

---

volens villende, med sin gode Villie. *nolens* ikke villende, mod sin Villie.

kan lade sig bevare; men idet han siger: den skal bevares, da ligger deri en Myndighed, der svarer til Ønskets Inderlighed. Kjærlighed udjager Frygt; men naar nu Kjærligheden desuagtet et Øieblik frygter for sig selv, for sin egen Frelse, saa er Pligten netop den guddommelige Næring, Kjærligheden behøver, thi den siger: frygt ikke, Du skal seire, ikke blot futurisk udtalt, thi saa er det kun et Haab, men imperativisk, og heri ligger en Forvisning, som Intet kan rokke.

Du anseer altsaa Pligten for Kjærlighedens Fjende, jeg anseer den for dens Ven. Denne Forklaring vil Du maaskee være tilfreds med, og med Dit sædvanlige Spotteri gratulere mig til en ligesaa interessant som ualmindelig Ven. Jeg derimod vil ingenlunde nøies hermed, men tillade mig at føre Krigen over paa Dit Gebeet. Er Pligten, naar den engang er kommen tilsyne i Bevidstheden, Kjærlighedens Fjende, saa maa jo Kjærligheden see at beseire den; thi Du vil dog ikke, at Kjærligheden skal være et saadant afmægtigt Væsen, der ikke kan beseire enhver Modstand. Dog mener Du paa den anden Side, at naar Pligten kommer tilsyne, saa er det forbi med Kjærligheden; og mener tillige, at Pligten tidlig eller sildig maa komme tilsyne, ikke blot i den ægteskabelige, men ogsaa i den romantiske Kjærlighed; og Du frygter egentlig derfor den ægteskabelige Kjærlighed, fordi den i den Grad har Pligten i sig, at naar den kommer tilsyne, kan Du ikke løbe fra den. Dette mener Du derimod er ganske i sin Orden i den romantiske Kjærlighed, thi saasnart det Øieblik er kommet, da Pligten nævnes, saa er Kjærligheden forbi, og Pligtens Ankomst er Signalet til, at Du med et meget høfligt Buk anbefaler Dig, eller, som Du engang udtrykte Dig, at Du anseer det for Din Pligt at anbefale Dig. Her seer Du igjen, hvorledes det gaaer med Dine Lovpriisninger over Kjærligheden. Er Pligten Kjærlighedens Fjende, og kan Kjærligheden ikke beseire denne Fjende, saa er Kjærligheden ikke den sande Triumphator. Følgen heraf bliver da, at Du maa lade Kjærligheden i Stikken. Naar Du engang har faaet den fortvivlede Idee, at Pligt er Kjærlighedens Fjende, saa er Dit Nederlag vist, og Du har da ligesaa meget forkleinet Kjærligheden og berøvet den dens Majestæt, som Du har gjort dette ved Pligten, og dog var det kun det Sidste, Du vilde. Du seer, dette er igjen Fortvivlelse, og det hvad enten Du føler Smerten, der ligger heri, eller Du i Fortvivlelsen søger at glemme den. Naar Du ikke kan bringe det dertil, at Du seer det Æsthetiske, det Ethiske, det Religiøse som de tre store Allierede, naar Du ikke veed at bevare Eenheden af de forskjellige Udtryk, Alt faaer i disse forskjellige Sphærer, saa er

Livet uden Mening, saa maa man fuldkommen give Dig Ret i Din Yndlingstheori, at man kan sige om Alt: gjør det eller gjør det ikke, Du vil fortryde begge Dele.

Jeg er nu ikke som Du i den sørgelige Nødvendighed, at maatte begynde et altid ulykkeligt endende Feldttog mod Pligten. Pligt er for mig ikke eet Clima, Kjærlighed et andet, men Pligt gjør mig Kjærlighed til det sande tempererede Clima, Kjærligheden gjør mig Pligten til det sande tempererede Clima, og denne Eenhed er det Fuldkomne. For at imidlertid Din falske Lære ret kan blive Dig aabenbar, saa vil jeg forfølge dette lidt længere, idet jeg vil bede Dig at overveie den forskjellige Maade, paa hvilken En kunde føle, at Pligten er Kjærlighedens Fjende.

Tænk Dig et Menneske, der var bleven Ægtemand uden nogensinde ret at have gjort sig Rede for det Ethiske, der ligger i Ægteskabet. Han elskede med Ungdommens hele Lidenskab, og blev nu pludselig ved en udvortes Anledning berørt af den Tvivl, om ikke muligen Den, hvem han elskede, men hvem han ogsaa var knyttet til ved Pligtens Baand, kunde troe, at han dog egentlig blot elskede hende, fordi det var hans Pligt. Han var jo i et lignende Tilfælde, som det ovenfor antydede, ogsaa for ham syntes Pligten at vise sig i et Modsætnings-Forhold til Kjærligheden; men han elskede, og hans Kjærlighed var ham i Sandhed det Høieste, og altsaa vilde hans Bestræbelse gaae ud paa at overvinde denne Fjende. Han vilde altsaa elske hende, ikke fordi Pligten saa bød det, ikke efter den fattige Maalestok for et *quantum satis,* som Pligten kunde afgive, nei, han vilde elske hende af sin hele Sjæl, af al sin Kraft, og af al sin Formue; han vilde elske hende selv i det Øieblik, hvis det skulde være muligt, da Pligten tillod ham at lade være. Du seer let Forvirringen i hans Tankegang. Hvad gjorde han? Han elskede hende af sin ganske Sjæl; men netop dette byder jo Pligten, thi lad os ikke forvirres af deres Tale, som mene, at Pligten i Forhold til Ægteskabet kun er et Indbegreb af Cerimonibestemmelser. Pligten er kun een, den at elske i Sandhed, i Hjertets inderlige Bevægelse, og Pligten er ligesaa proteusagtig som Kjærligheden selv, og erklærer Alt helligt og godt, naar det er af Kjærlighed, og nedtordner Alt, hvor skjønt og skuffende det end er, naar det ikke er af Kjærlighed. Du seer altsaa, at ogsaa han havde faaet en urigtig Position; men netop fordi der var Sandhed i ham, saa gjør han, idet han ikke blot vil

---

quantum satis saa meget som er tilstrækkeligt, det nødvendige.

gjøre det, Pligten byder, hverken mere eller mindre, end det, Pligten byder. Det Mere, han gjør, det er egentlig det, at han gjør det; thi det er bestandigt det Mere, jeg kan gjøre, at jeg kan gjøre, hvad den byder. Pligten byder, mere kan den ikke; det Mere, jeg formaaer, det er at gjøre hvad den byder, og i det Øieblik jeg gjør det, kan jeg i en vis Forstand sige, at jeg gjør mere; jeg oversætter Pligten fra det Udvortes til det Indvortes, og derved er jeg ude over Pligten. Du seer heraf, hvilken uendelig Harmoni og Viisdom og Conseqvents der er i Aandens Verden. Naar man gaaer ud fra eet bestemt Punkt og ganske rolig forfølger det med Sandhed og Energi, saa maa det altid være en Skuffelse, naar det Øvrige synes at være i Modsigelse dermed; og naar man troer ret tilgavns at vise Disharmonien, viser man Harmonien. Den Ægtemand, vi have talt om, slap derfor godt derfra, og den eneste Straf, han maatte lide, var egentlig, at Pligten gjækkede ham lidt for hans Lidettroenhed. Pligten lyder bestandig med i Kjærligheden. Naar Du skiller dem ad, som han gjorde, og vil gjøre den ene Deel til det Hele, da er Du bestandig i Selvmodsigelse. Det er, som om En i den Stavelse: be, vil adskille b og e, og nu intet e vil have, men paastaae, at b er det Hele. I det Øieblik han udsiger det, siger han e med. Saaledes er det med den sande Kjærlighed, den er ikke et stumt, abstrakt Uudsigeligt, men den er heller ei en blød, ufastholdelig Ubestemthed. Den er en artikuleret Lyd, en Stavelse. Er Pligten haard, *eh bien,* saa udtaler Kjærligheden den, den realiserer den, og gjør derved mere end Pligten; er Kjærligheden ifærd med at blive saa blød, at den ikke kan fastholdes, saa begrændser Pligten den.

Dersom det nu forholdt sig saaledes med Din Anskuelse af, at Pligten er Kjærlighedens Fjende, dersom det var en blot uskyldig Misforstaaelse, ja saa vilde det gaae Dig ligesom ham, vi tale om; men Din Opfattelse er vistnok en Misforstaaelse og tillige en skyldig Misforstaaelse. Deraf kommer det, at Du ikke blot nedsætter Pligten men ogsaa Kjærligheden, deraf kommer det, at Pligten viser sig som en uovervindelig Fjende, det kommer deraf, at Pligten netop elsker den sande Kjærlighed, og hader paa Liv og Død den falske, ja dræber den. Naar Individerne ere i Sandhed, ville de i Pligten blot see det evige Udtryk for, at Veien i Evighed er dem beredt, og den Vei, de saa gjerne ville gaae, den er det dem ikke blot tilladt at gaae, nei det er dem befalet; og over denne Vei vaager der et guddommeligt Forsyn, som bestandig viser dem Udsigten, sætter Afvisere paa alle farlige Steder. Den som i Sandhed elsker, hvorfor skulde han ikke vilde modtage en

guddommelig Autorisation, fordi den udtrykker sig guddommeligt, og siger ikke blot Du maa, men Du skal? I Pligten er Alt gjort ryddeligt for de Elskende, og derfor troer jeg, at det er Tilfældet i Sproget, at Pligtens Udtryk er det Futuriske, for derved at antyde det Historiske.

Nu er jeg færdig med denne lille Udvikling. Den har dog formodentlig gjort et Indtryk paa Dig. Du føler, at Alt er vendt om, og Du kan dog ikke ganske forhærde Dig mod den Consequents, ud af hvilken jeg har talet. Desuagtet vilde det vel være Dig vanskeligt, dersom jeg i en Samtale havde yttret Alt dette, at afholde Dig fra den spydige Bemærkning, at jeg præker. Imidlertid kan Du dog egentlig ikke beskylde min Fremstilling for at lide af denne Feil, eller for at være ganske som den maaskee burde, naar man taler til en saa forstokket Synder som Du er; og hvad Dine Foredrag, Din Viisdom angaaer, da synes de ikke sjeldent at erindre om Prædikerens Bog, og man skulde virkelig troe, at Du leilighedsviis valgte Dine Texter deraf.

Dog jeg vil lade Dig selv give mig Anledning til at belyse Sagen. I Almindelighed lader Du nemlig ikke haant om Ethiken, og man skal egentlig først drive Dig til et vist Punkt, førend Du kaster den overbord. Saa længe Du nogenlunde kan, beholder Du den altid paa Din Side. »Jeg foragter ingenlunde Pligt,« saaledes pleier det mildere Foredrag, det finere Pligtens Snigmord at begynde, »det være langt fra mig; men lad os fremfor Alt altid have reent Brød i Posen, Pligt er Pligt, Kjærlighed er Kjærlighed, dermed Punktum, og fremfor Alt ingen Mengeleren. Eller er Ægteskabet ikke det eneste Misfoster af den Natur, med denne hermaphroditiske Tvetydighed? Alt Andet er enten Pligt eller Kjærlighed. Jeg anerkjender, at det er et Menneskes Pligt at søge en bestemt Stilling i Livet, jeg anseer det for hans Pligt at være sit Kald tro, og paa den anden Side, naar han krænker sin Pligt, da lide han velfortjent Straf. Her er Pligt. Jeg paatager mig noget Bestemt, jeg kan nøiagtigt angive, hvad det er, jeg lover pligtskyldigst at opfylde; gjør jeg det ikke, saa har jeg en Magt ligeoverfor mig, der kan tvinge mig. Paa den anden Side slutter jeg mig ved Venskab nøie til et andet Menneske, saa er Kjærligheden her Alt, jeg anerkjender ingen Pligt; er Kjærligheden forbi, saa er Venskabet ude. Ægteskabet er det ene forbeholdt at constituere sig paa en saadan Urimelighed. Hvad vil det dog sige at forpligte sig til at elske? Hvor er Grændsen? Naar har jeg opfyldt min Pligt? Hvori bestaaer min Pligt nærmere bestemt? Hvilket Collegium kan jeg henvende mig til i Tvivls-Tilfælde? Og dersom jeg ikke op-

fylder min Pligt, hvor er da den Magt, der skal tvinge mig? Staten og Kirken have vel sat en vis Grændse, men om jeg end ikke gaaer til den Yderlighed, kan jeg derfor ikke være en slet Ægtemand? Hvo vil straffe mig, hvo vil tage hende i Forsvar, som lider derunder?« Svar: Du selv. Førend jeg imidlertid gaaer over til at løse den Forvirring, hvori Du har besnæret Dig og mig, maa jeg gjøre en Bemærkning. Der er i Dine Yttringer ofte en vis Grad af Tvetydighed, der er Dig væsentlig og eiendommelig. Hvad Du siger kunde ligesaa godt det letsindigste som det tungsindigste Menneske sige. Det veed Du selv meget godt; thi det er et af de Midler, Du bruger til at bedrage Folk med. Du siger det Samme til forskjellige Tider, lægger Eftertrykket i Tonen paa forskjellige Steder, og see det Hele er et Andet. Indvender man Dig nu, at Du siger noget Andet end den forrige Gang, saa svarer Du med stor Rolighed: er det ikke ordret det Samme. Dog nok herom. Lad os see, hvorledes det forholder sig med Din Inddeling. Der er et Mundheld, som har bevaret sig gjennem Aarhundreder, hvormed man har betegnet Romernes kloge Politik: *divide et impera.* I en langt dybere Betydning kan man sige det om Forstands-Udviklingen; thi dens snilde Politik er netop at dele og ved denne Deling at sikkre sig Herredømmet, idet de Magter, der som allierede vilde være uovervindelige, nu som adskilte og fjendtlige hæve hinanden, og Forstanden beholder Herredømmet. Du mener altsaa, at det hele øvrige Liv lader sig opfatte under Bestemmelsen af Pligt eller under dens Modsætning, og at det heller ei er faldet Nogen ind at anlægge en anden Maalestok; Ægteskabet alene har gjort sig skyldigt i denne Selvmodsigelse. Du anfører som Exempel en Kalds-Pligt, og mener, at det er et godt betegnende Exempel paa et reent Pligt-Forhold. Imidlertid er dette ingenlunde Tilfælde. Dersom nemlig et Menneske blot vilde opfatte sit Kald som en saadan Sum af Bestemmelser, han til bestemte Tider og Steder fuldbyrdede, saa nedværdigede han sig selv, sit Kald og sin Pligt. Eller mener Du, at en saadan Anskuelse vilde constituere gode Embedsmænd? Hvor blev der da Plads for den Begeistring, hvormed En helliger sig sit Kald, hvor Rum for den Kjærlighed, hvormed han elsker det? Eller hvilket Forum skulde controllere ham? Eller fordres dette ikke af ham netop som Pligt, og vilde Staten ikke ansee Enhver, der overtog sig en Forvaltning uden dette, for en Leiesvend, hvis Slid og Slæb den vel kunde bruge og betale for, men som dog i en anden Forstand var en uværdig Embedsmand? Om Staten nu end ikke udtrykkeligt siger dette, saa kommer det deraf, at det, den fordrer, er noget Udvortes, noget

Haandgribeligt, og naar dette skeer, forudsætter den det Andet. I Ægteskabet derimod er Hovedsagen det Indvortes, det, der ikke lader sig pege og vise paa; men Udtrykket for dette er netop Kjærlighed. Jeg seer derfor ingen Modsigelse i, at det fordres som Pligt; thi den Omstændighed, at der Ingen er, der kan controllere, gjør ikke Noget til Sagen, da han jo kan controllere sig selv. Dersom Du nu vedbliver at gjøre denne Fordring, saa er det enten fordi Du ved Hjælp deraf vil liste Dig fra Pligten; eller fordi Du er saa bange for Dig selv, at Du gjerne vilde lade Dig erklære umyndig; men det er jo lige forkeert og lige forkasteligt.

Naar Du nu fastholder det, jeg i det Foregaaende har udviklet, saaledes som jeg har udviklet det, saa vil Du let indsee, at jeg, idet jeg fastholder Pligtens Inderlighed i Kjærligheden, ikke gjør det med den vilde Angst, hvormed det stundom skeer af Mennesker, hvis prosaiske Forstandighed først har tilintetgjort det Umiddelbare, og som nu paa deres gamle Dage have slaaet sig til Pligten; Mennesker, der i deres Blindhed ikke vide stærkt nok at haane det reent Naturlige, ikke dumt nok at lovsynge Pligten, som om den paa denne Maade var Andet end hvad Du kalder den. Sligt et Brud kjender jeg, Gud skee Lov, ikke, jeg er ikke flygtet med min Kjærlighed ud i vildsomme Egne og Ørkener, hvor jeg i min Eensomhed foer vild, jeg har just heller ikke spurgt Naboer og Gjenboer til Raads, om hvad jeg skulde gjøre; en saadan Isolation og en saadan Partikularisation er lige gal. Jeg har bestandig havt *impressa vestigia* for mig i selve det Almeengyldige, hvilket er Pligten. Jeg har ogsaa følt, at der er Øieblikke, hvor det er den eneste Frelse, at lade Pligten tale, at det er sundt, at lade den straffe sig, ikke med en Heautontimoroumenos's tungsindige Blødagtighed, men med al Alvor og Eftertryk; men Pligten har jeg ikke frygtet, den har ikke viist sig for mig som en Fjende, der vilde forstyrre den Smule Lykke og Glæde, jeg havde haabet at frelse gjennem Livet, men den har viist sig som en Ven, vor Kjærligheds første og eneste Fortrolige. Men denne Kraft til bestandig at have Udsigten fri, det er Pligtens Velsignelse, medens den romantiske Kjærlighed løber vild eller gaaer istaa paa Grund af dens uhistoriske Charakteer.

* * *

---

impressa vestigia indtrykte Fodspor. Heautontimoroumenos's] Selvplageren (Titlen paa en Komedie af Terents).

Dixi et animam meam liberavi, ikke som om min Sjæl hidtil havde været hildet og nu ved denne vidtløftige Expectoration havde skaffet sig Luft, nei, det er blot et sundt Aandedrag, hvori den har nydt sin Frihed. Aandedraget hedder paa Latin, som Du erindrer, *respiratio*, et Ord, der betegner en Tilbagestrømmen af det, der først er strømmet ud. I Respirationen nyder Organismen sin Frihed, og saaledes har jeg ogsaa i denne Skrivelse nydt min Frihed, den Frihed, jeg har daglig.

Modtag nu velforberedt, hvad der bydes Dig vel prøvet. Skulde Du finde det altfor Lidet til at tilfredsstille Dig, saa prøv, om det ikke var Dig muligt, at forberede Dig bedre, om Du ikke har glemt en eller anden Forsigtigheds-Regel. Serberne have et Folkesagn, hvori der beskrives en uhyre Kjæmpe, der har en ligesaa uhyre Appetit. Han kommer til en fattig Huusmand, og vil dele hans Middagsmad. Huusmanden sætter frem efter fattig Leilighed, hvad Huset formaaer. Kjæmpens forslugne Øie har allerede fortæret Alt, og med Sikkerhed gjort den Beregning, at han ikke vilde være bleven mere mæt, dersom han virkelig havde opædt det. De sætte sig tilbords. Det falder aldrig Huusmanden ind, at der ikke skulde blive nok til Begge. Kjæmpen langer til Fadet, Huusmanden standser ham med de Ord: det er Skik og Brug hos mig, at man først gjør en Bøn; Kjæmpen finder sig deri, og see der blev nok til Begge.

Dixi et animam meam liberavi; thi ogsaa hende, hvem jeg endnu bestandig elsker med en første Kjærligheds Ungdom, ogsaa hende har jeg gjort fri, ikke som var hun iforveien bunden, men hun har med mig glædet sig i vor Frihed.

Naar Du nu modtager min kjærlige Hilsen, saa modtage Du ogsaa, som Du pleier, en Hilsen fra hende, venlig og oprigtig som altid.

Det er længe siden jeg har seet Dig hos os. Dette kan jeg sige baade i egentlig og uegentlig Forstand; thi uagtet jeg i de fjorten Dage, jeg har anvendt Aftentimerne til dette Brev *instar omnium*, jo paa en Maade bestandig har seet Dig hos mig, saa er det dog i uegentlig Forstand ikke egentlig jeg har seet Dig hos mig, ikke i mit Huus, i min Stue, men uden for min Dør, hvorfra jeg ved min Feining næsten har søgt at jage Dig bort. Ogsaa

---

Dixi et animam meam liberavi jeg har talt og lettet min Sjæl. *Dixi* brugtes af romerske Talere som Slutningsformular. Serberne have et Folkesagn] s. Erzählungen und Mährchen, herausg. v. F. H. v. d. Hagen (Prenzlau 1826) II S. 319: Bärensohn. Det anførte Træk findes S. 323 ff.

denne Beskjeftigelse har ikke været mig ukjær, og jeg veed det, Du vil heller ei tage mig min Adfærd ilde op. Imidlertid skal det dog bestandig være mig endnu kjærere baade i egentlig og uegentlig Forstand at see Dig hos os; jeg siger dette med al den Ægtemands-Stolthed, der føler sig ved at være berettiget til at bruge den Formel: hos os; jeg siger det med al den humane Respekt, enhver Individualitet »hos os« altid kan være sikker paa at møde. Du modtager derfor til næstkommende Søndag ingen Familie-Invitation for evig ɔ: for en heel Dag; kom naar Du vil — altid velkommen; bliv saa længe Du vil — altid en behagelig Gjæst; gaa naar Du vil — altid velanbefalet.

LIGEVÆGTEN MELLEM DET ÆSTHETISKE OG ETHISKE I PERSONLIGHEDENS UDARBEIDELSE.

Min Ven!

Hvad jeg saa ofte har sagt Dig, det siger jeg endnu engang, eller rettere det tilraaber jeg Dig: enten — eller; *aut — aut;* thi et enkelt *aut*, der berigtigende træder til, gjør ikke Sagen klar, da det, hvorom her er Talen, er for betydningsfuldt til, at man kan nøies med en Deel deraf, i sig selv for sammenhængende til at kunne besiddes partielt. Der gives Livsforhold, paa hvilke det vilde være en Latterlighed eller en Art Sindssvaghed at anvende et Enten-Eller; men der gives ogsaa Mennesker, hvis Sjæl er for dissolut til at fatte hvad der ligger i et saadant Dilemma, hvis Personlighed mangler Energi til med Pathos at kunne sige: enten — eller. Paa mig har disse Ord altid gjort et stærkt Indtryk, og gjøre det endnu, især naar jeg saaledes nævner dem blankt og bart, hvori jo ligger en Mulighed af at sætte de forfærdeligste Modsætninger i Bevægelse. De virke paa mig som en Besværgelses-Formular; og min Sjæl bliver i høi Grad alvorlig, stundom næsten rystet. Jeg tænker paa en tidlig Ungdom, hvor jeg uden ret at fatte, hvad det er at vælge i Livet, med barnlig Tillid hørte paa Ældres Tale, og Valgets Øieblik blev mig høitideligt og ærværdigt, uagtet jeg i at vælge kun fulgte en Andens Anviisning. Jeg tænker paa de Øieblikke i et senere Liv, hvor jeg stod paa Skilleveien, hvor min Sjæl modnedes i Afgjørelsens Stund. Jeg tænker paa de mange mindre vigtige men for mig ikke ligegyldige Tilfælde i Livet, hvor det gjaldt om at vælge; thi om der end kun er eet Forhold, hvor dette Ord har sin absolute Betydning, hver Gang der nemlig paa den ene Side viser sig Sandhed, Retfærdighed og Hellighed, paa den anden Side Lyst og Tilbøieligheder, og dunkle Lidenskaber og Fortabelse, saa er det dog altid af Vigtighed ogsaa i Ting, hvor det i og for sig er uskyldigt, hvilket man vælger, at

vælge rigtigt, at prøve sig selv, at man ikke engang med Smerte skal begynde et Tilbagetog til det Punkt, man gik ud fra, og takke Gud, om man ikke har mere at bebreide sig end at have spildt sin Tid. I daglig Tale bruger jeg disse Ord som Andre bruge dem, og det vilde jo ogsaa være et taabeligt Pedanteri at aflade dermed; men dog kan det stundom hænde mig, at det falder mig paa, at jeg har brugt dem om aldeles ligegyldige Ting. De afføre sig da den ringe Dragt, jeg glemmer de ubetydelige Tanker, de adskilte, de træde op for mig i al deres Værdighed, i deres Ornat. Som en Øvrigheds-Person til daglig Brug viser sig i civil Dragt og blander sig mellem Mængden, uden videre Forskjel, saaledes gaaer det hine Ord i den daglige Tale; naar han derimod træder op i sin Myndighed, da adskiller han sig fra Alle. Som en saadan Øvrigheds-Person, jeg kun er vant til at see ved høitidelige Leiligheder, vise da disse Ord sig, og min Sjæl bliver altid alvorlig. Og skjøndt nu mit Liv til en vis Grad har sit Enten-Eller bag ved sig, saa veed jeg dog meget vel, at der endnu kan møde mangt et Tilfælde, hvor det vil have sin fulde Betydning. Jeg haaber imidlertid, at disse Ord skulle finde mig idetmindste værdigen stemt, idet de standse mig paa min Vei, og jeg haaber, at det skal lykkes mig at vælge det Rette; men i ethvert Tilfælde skal jeg bestræbe mig for at vælge med uskrømtet Alvor; jeg tør da saa idetmindste trøste mig til, at jeg snarere vil komme bort fra min Afvei.

Og nu Du, Du bruger jo ofte nok dette Ord, ja det er næsten blevet Dig et Mundheld, hvad Betydning har det for Dig? Slet ingen. For Dig er det, at jeg skal erindre om Dine egne Udtryk: et Blink, en Haandevending, et *coup de mains,* et Abracadabra. Ved enhver Leilighed veed Du at anbringe det, og det bliver heller ikke uden Virkning; paa Dig virker det nemlig som en stærk Drik paa en Nervesvag, Du bliver fuldkommen beruset i, hvad Du selv kalder, høiere Galenskab. »Deri indeholdes al Leveviisdom, men aldrig har endnu noget Menneske foredraget den med saa megen Fynd, som var det en Gud i en Popantses Skikkelse, der talte til den lidende Menneskehed, som hiin store Tænker og sande Livs-Philosoph, der sagde til en Mand, der havde revet hans Hat paa Gulvet: tager Du den op, faaer Du Prygl, tager Du den ikke op, faaer Du ogsaa Prygl, nu kan Du vælge.« Du har Din store Glæde af at »trøste« Folk, naar de henvende sig til Dig i kritiske Tilfælde; Du hører paa deres Udvikling og nu siger Du: ja jeg indseer det nu fuldelig, der er to Tilfælde mulige, man kan enten gjøre det eller det; min oprigtige Mening og mit venskabelige Raad er som følger: gjør det eller gjør det ikke, Du vil fortryde begge

Dele. Dog Den der spotter Andre, han spotter sig selv, og det er ikke for Intet, men en dyb Spot over Dig, et sørgeligt Beviis paa, hvor ledeløs Din Sjæl er, at Din Livsanskuelse concentrerer sig i een eneste Sætning »jeg siger bare enten — eller.« Dersom det nu virkelig var Din Alvor, saa var der Intet med Dig at udrette, man maatte lade Dig gaae for hvad Du var, og beklage, at Tungsind eller Letsind havde svækket Din Aand. Nu derimod, da man vel veed, at det ikke forholder sig saaledes, fristes man ikke til at beklage Dig, men vel til at ønske, at Dit Livs Forhold engang maae skrue Dig ind i sine Bøiler, og tvinge Dig til at lade Det komme frem, der boer i Dig, maa begynde den skarpere Examination, der ikke lader sig nøie med Snak eller med Vittigheder. Livet er en Maskerade, oplyser Du, og dette er Dig et uudtømmeligt Stof til Moro, og endnu er det ikke lykkedes Nogen at kjende Dig; thi enhver Aabenbarelse er altid et Bedrag, kun paa den Maade kan Du aande, og forhindre, at Folk ikke trænge ind paa Dig og besvære Respirationen. Deri har Du Din Virksomhed, at bevare Dit Skjul, og dette lykkes Dig, thi Din Maske er den gaadefuldeste af alle; Du er nemlig Ingenting, og er bestandig blot i Forhold til Andre, og hvad Du er, er Du ved dette Forhold. En kjelen Hyrdinde rækker Du smægtende Haanden, og er i samme Nu maskeret i al mulig Schäfer-Sentimentalitet; en ærværdig geistlig Fader bedrager Du med et Broderkys o. s. v. Du selv er Ingenting, en gaadefuld Skikkelse, paa hvis Pande staaer: enten — eller; »thi dette er mit Valgsprog, og disse Ord ere ikke, som Grammatikerne troe, disjunktive Conjunktioner, nei de høre uadskilleligt sammen og bør derfor skrives i eet Ord, da de i Forening danne en Interjection, jeg tilraaber Menneskeheden, ligesom man raaber Hep efter en Jøde.« Uagtet nu enhver Yttring fra Dig af den Art paa mig bliver uden Virkning, eller forsaavidt den virker Noget, i det Høieste virker til at fremkalde en retfærdig Indignation, saa vil jeg dog for Din egen Skyld svare Dig: veed Du da ikke, at der kommer en Midnatstime, hvor Enhver skal demaskere sig, troer Du, at Livet altid lader sig spøge med, troer Du, at man kan liste bort lidt før Midnat for at undgaae det? Eller forfærdes Du ikke herved? Jeg har seet Mennesker i Livet, der saa længe bedrog Andre, at deres sande Væsen derved tilsidst ikke kunde aabenbare sig; jeg har seet Mennesker, der saa længe legede Skjul, at tilsidst Vanvid gjennem dem ligesaa modbydeligt paanødte Andre deres

---

skarpere Examination ɔ: Forhør paa Pinebænken.

lønlige Tanker, som de hidtil stolt havde skjult dem. Eller kan Du tænke Dig noget Forfærdeligere end at det endte med, at Dit Væsen opløste sig i en Mangfoldighed, at Du virkelig blev Flere, blev ligesom hine ulykkelige Dæmoniske en Legio, og Du saaledes havde tabt det Inderste, Helligste i et Menneske, Personlighedens bindende Magt? Du skulde i Sandhed ikke spøge med, hvad der ikke blot er alvorligt, men rædsomt. I ethvert Menneske er der Noget, der til en vis Grad forhindrer ham i at blive sig selv fuldelig gjennemsigtig; og dette kan i saa høi Grad være Tilfælde, han kan saa uforklarligt være indflettet i Livs-Forhold, der ligge ud over ham selv, at han næsten ikke kan aabenbare sig; men Den, der ikke kan aabenbare sig, kan ikke elske, og Den, der ikke kan elske, han er den Ulykkeligste af Alle. Og Du gjør i Kaadhed det Samme, Du øver Dig i den Kunst at blive gaadefuld for Alle. Min unge Ven! sæt der var Ingen, der brød sig om at gjætte Din Gaade, hvad Glæde havde Du da deraf? Men fremfor Alt for Din egen Skyld, for Din Frelses Skyld — thi jeg veed ingen Sjæls-Tilstand, man bedre kan betegne som Fortabelse — stands denne vilde Flugt, denne Tilintetgjørelsens Lidenskab, der raser i Dig, thi det er det, Du vil, Du vil tilintetgjøre Alt; Du vil mætte Tvivlens Hunger i Dig paa Tilværelsen. Dertil danner Du Dig, dertil forhærder Du Dit Sind; thi det tilstaaer Du gjerne, Du duer til Intet, kun dette forlyster Dig, at gaae syv Gange omkring Tilværelsen, og blæse paa Basunen, og derpaa lade det Hele gaae under, at Din Sjæl kan blive beroliget ja veemodig, at Du kan faae Eccho kaldet frem; thi Eccho lyder kun i Tomhed.

Dog ad denne Vei kommer jeg vel ikke videre med Dig, desuden er mit Hoved om Du saa vil for svagt til at kunne udholde, eller, som jeg vil, for stærkt til at finde Behag i, at det bestandig svimler for mit Øie. Jeg vil derfor begynde Sagen fra en anden Side. Tænk Dig et ungt Menneske, i den Alder da Livet ret begynder at faae Betydning for ham; han er sund, reen, glad, aandelig begavet, selv riig paa Haab, Enhvers Haab, der kjender ham; tænk Dig, ja det er haardt at jeg skal sige det, at han tog Feil af Dig, at han troede, Du var et alvorligt, prøvet, erfarent Menneske, hos hvem man sikkert kunde søge Oplysning om Livets Gaader; tænk Dig, at han henvendte sig til Dig med den elskelige Tillid, der er Ungdommens Prydelse, med den uafviselige Fordring, der er Ungdom-

---

en Legio] sml. Markus 5. Kap. 9, Lukas 8. Kap. 30. blæse paa Basunen] som Josva ved Jericho, Josvas Bog 6. Kap.

mens Ret — hvad vilde Du svare ham? Vilde Du svare: ja jeg siger bare enten — eller; det vilde Du vel neppe? Vilde Du, som Du pleier at udtrykke Dig, naar Du vil betegne Din Modbydelighed for, at Andre besvære Dig med deres Hjertes-Anliggender, stikke Hovedet ud af Vinduet og sige: Huus forbi; eller vilde Du behandle ham som Andre, der ville raadføre sig med Dig, eller søge Oplysning hos Dig, hvilke Du afviser, ligesom dem der kræve Præstepenge, med de Ord, at Du kun er Logerende i Livet, ikke en bosiddende Mand og Familiefader? Dette vilde Du vel heller ikke. Et ungt Menneske, aandelig begavet, er Noget, Du kun sætter altfor megen Priis paa. Men Dit Forhold til ham var ikke ganske som Du ellers ønskede det, det var ikke et tilfældigt Sammenstød, der havde bragt Dig i Berøring med ham, Din Ironi var ikke fristet. Skjøndt han var den Yngre, Du den Ældre, saa havde han dog ved sin ædle Ungdommelighed gjort Øieblikket alvorligt. Ikke sandt, Du vilde selv blive ung, Du vilde føle, at der ligger noget Skjønt i at være ung, men ogsaa noget saare Alvorligt, at det ingenlunde er en ligegyldig Sag, hvorledes man bruger sin Ungdom, at der ligger et Valg for En, et virkeligt Enten-Eller? Du vilde føle, at Det, det dog kommer an paa, ikke saa meget er at danne sin Aand, som at modne sin Personlighed. Din Godmodighed, Din Sympathi var sat i Bevægelse, ud af den vilde Du tale til ham; Du vilde styrke hans Sjæl, bestyrke ham i den Tillid, han havde til Verden, Du vilde forsikkre ham, at der er en Magt i et Menneske, der kan trodse hele Verden, Du vilde lægge ham ret stærkt paa Hjerte at bruge Tiden. Alt dette kan Du gjøre, og naar Du vil, kan Du gjøre det smukt. Men agt nu vel paa, hvad jeg vil sige Dig, unge Menneske; thi skjøndt Du ikke er ung, nødsages man dog altid til at kalde Dig saa. Hvad gjorde Du nu her? Du anerkjendte, hvad Du ellers ikke vil anerkjende, Betydningen af et Enten-Eller, og hvorfor, fordi Din Sjæl var bevæget af Kjærlighed til det unge Menneske; og dog bedrog Du jo ham paa en Maade, thi han vil maaskee træffe sammen med Dig til andre Tider, hvor det ingenlunde er Din Leilighed at anerkjende det. Der seer Du en sørgelig Følge af, at et Menneskes Væsen ikke kan harmonisk aabenbare sig. Du troede at gjøre det Bedste, og dog har Du maaskee skadet ham; maaskee han snarere vilde have kunnet holde sig ligeoverfor Din Mistillid til Livet, end finde Hvile i den subjektiv svigagtige Tillid, Du bibragte ham. Tænk Dig, at Du efter nogle Aars Forløb atter traf sammen med hiint unge Menneske; han var livlig, vittig, aandrig, dristig i sin Tanke, kjæk i sit Udtryk; men Dit fine Øre opdagede let Tvivlen i hans Sjæl, Du fat-

tede en Mistanke om, at ogsaa han var kommen til den tvetydige Viisdom: jeg siger bare enten — eller; ikke sandt, det vilde gjøre Dig ondt for ham, Du vilde føle, at han havde tabt Noget, og noget saare Væsentligt. Men over Dig selv vil Du ikke sørge, Du er tilfreds, ja stolt af Din tvetydige Viisdom, ja saa stolt af den, at Du ikke kan tillade en Anden at dele den, da Du vil være ene om den. Og dog finder Du i en anden Henseende det beklageligt, og det er Din oprigtige Mening, at det er beklageligt, at hiint unge Menneske var kommet til samme Viisdom. Hvilken uhyre Modsigelse! Dit hele Væsen modsiger sig selv. Men ud af denne Modsigelse kan Du ikkun komme ved et Enten-Eller; og jeg som elsker Dig oprigtigere end Du elskede hiint unge Menneske, jeg der i mit Liv har erfaret Valgets Betydning, jeg ønsker Dig til Lykke med, at Du endnu er saa ung, at om Du end altid vil gaae Glip af Noget, Du dog, hvis Du har eller rettere hvis Du vil have Energi dertil, kan vinde, hvad der er Hovedsagen i Livet, vinde Dig selv, erhverve Dig selv.

Dersom nu et Menneske bestandig kunde holde sig paa Valg-Øieblikkets Spidse, dersom han kunde ophøre at være et Menneske, dersom han i sit inderste Væsen kun var en luftig Tanke, dersom Personligheden ikke havde videre at betyde end at være en Nisse, der vel deeltog i Bevægelserne, men dog blev uforandret, dersom det forholdt sig saaledes, saa vilde det være en Taabelighed, at det kunde være for sildigt for et Menneske at vælge, da der i dybere Forstand slet ikke kunde være Tale om et Valg. Valget selv er afgjørende for Personlighedens Indhold; ved Valget synker den ned i det Valgte, og naar den ikke vælger, henvisner den i Tæring. Et Øieblik er det saa, et Øieblik kan det synes saa, at det, der skal vælges mellem, ligger udenfor den Vælgende; han staaer i intet Forhold dertil, han kan bevare sig i Indifferents ligeover derfor. Dette er Overveielsens Øieblik, men det er ligesom det platoniske egentlig slet ikke, og allermindst i den abstracte Forstand, hvori Du vil fastholde det; og jo længere man stirrer derpaa, jo mindre er det. Det, der skal vælges, staaer i det dybeste Forhold til den Vælgende, og naar der er Tale om Valg, der angaaer et Livs-Spørgsmaal, saa skal Individet jo paa samme Tid leve, og kommer derved, jo længere han skyder Valget ud, let til at alterere det, uagtet han bestandig overveier og overveier, og derved troer

---

det platoniske] (nml. Øieblik) Platon bestemmer i Dialogen Parmenides Kap. 19 Nuet som Grænsen mellem før og efter.

ret at holde Valgets Modsætninger ude fra hinanden. Naar man betragter Livets Enten-Eller saaledes, da fristes man ikke let til at spøge dermed. Man seer da, at Personlighedens indre Drift ikke har Tid til Tanke-Experimenter, at den bestandig iler frem og paa en eller anden Maade ponerer enten det Ene eller det Andet, hvorved da Valget i næste Øieblik bliver vanskeligere; thi det, der er poneret, skal tages tilbage. Dersom Du tænker Dig en Styrmand i hans Skib i det Øieblik, der skal gjøres et Slag, saa vil han maaskee kunne sige, jeg kan enten gjøre det eller det; men dersom han ikke er en maadelig Styrmand, saa vil han tillige blive sig bevidst, at Skibet under alt dette skyder sin sædvanlige Fart, og at det saaledes kun er et Øieblik, hvor det er ligegyldigt, om han gjør dette eller dette. Saaledes med et Menneske, glemmer han at beregne denne Fart, saá kommer der tilsidst et Øieblik, hvor der ikke mere er Tale om et Enten-Eller, ikke fordi han har valgt, men fordi han har ladet det være, hvilket ogsaa kan udtrykkes saaledes, fordi Andre have valgt for ham, fordi han har tabt sig selv.

Af det her Udviklede vil Du ogsaa see, hvori min Betragtning af et Valg er væsentlig forskjellig fra Din, ifald jeg ellers kan tale om denne; thi Din er netop deri forskjellig, at den forhindrer et Valg. Valgets Øieblik er for mig saare alvorligt, ikke saa meget paa Grund af den strenge Gjennemtænkning af det, der i Valget viser sig adskilt, ikke paa Grund af den Mangfoldighed af Tanker, der knytte sig til det enkelte Led, som fordi der er Fare paa Færde, at det i næste Øieblik ikke saaledes staaer til min Raadighed at vælge, at der da allerede er levet Noget, som maa leves om igjen; thi naar man troer, at man noget Øieblik kan holde sin Personlighed blank og bar, eller at man i strengere Forstand kan standse og afbryde det personlige Liv, saa er man i en Vildfarelse. Personligheden er allerede, før man vælger, interesseret i Valget, og naar man udsætter Valget, saa vælger Personligheden ubevidst eller de dunkle Magter i den. Naar man da endelig faaer valgt, hvis man ikke, hvad jeg før bemærkede, bliver aldeles forflygtiget, saa opdager man, at der er Noget, der maa gjøres om igjen, der maa tages tilbage, og dette er ofte saare vanskeligt. Der tales i Eventyr om Mennesker, som Havfruer eller Havmænd ved deres dæmoniske Musik rev ind i deres Magt. For at løse Trylleriet, lærer Eventyret, var det nødvendigt, at den Fortryllede spillede det samme Stykke baglænds, uden at tage Feil en eneste Gang. Dette er saare dybsindigt tænkt, men saare vanskeligt udført, og dog er det saaledes; det Forfeilede, man har faaet ind i sig, maa man paa den Maade udrydde, og hver Gang man tager Feil, maa

man begynde forfra. See derfor er det af Vigtighed at vælge og at vælge itide. Du derimod har en anden Methode; thi det veed jeg vel, at den polemiske Side, Du vender ud imod Verden, ikke er Dit sande Væsen. Ja hvis det at overveie var Opgaven for et Menneskeliv, saa var Du Fuldkommenheden nær. Jeg vil tage et Exempel. Det maa naturligviis være dristige Modsætninger for at det kan passe paa Dig: enten Præst — eller Skuespiller. Her er Dilemmaet. Nu vaagner hele Din lidenskabelige Energi; Reflexionen griber med sine hundrede Arme den Tanke at være Præst. Du finder ingen Hvile, Dag og Nat tænker Du derover; Du læser alle de Skrifter, Du kan faae fat paa, gaaer tre Gange hver Søndag i Kirke, stifter Bekjendtskab med Præster, skriver selv Prædikener, holder dem for Dig selv, i et halvt Aar er Du død for hele Verden. Nu er Du færdig; Du kan nu tale indsigtsfuldere og tilsyneladende erfarnere om det at være Præst end Mangen, der har været Præst i tyve Aar. Det vækker Din Forbittrelse, naar Du træffer sammen med Saadanne, at de ikke veed med ganske anderledes Veltalenhed at expectorere sig; er det Begeistring, siger Du, jeg som ikke er Præst, som ikke har helliget mig dertil, jeg taler med Englerøst i Sammenligning med dem. Det er nu maaskee ogsaa sandt nok, imidlertid er Du dog ikke bleven Præst. Nu bærer Du Dig ligeledes ad med det andet Problem, og Din Kunst-Begeistring overgaaer næsten Din geistlige Veltalenhed. Du er da færdig til at vælge. Imidlertid kan man være sikker paa, at der i den uhyre Tankebedrift, i hvilken Du har levet, er faldet Meget af, mange Smaabemærkninger og Iagttagelser. I det Øieblik derfor Du skal til at vælge, kommer der Liv og Røre i dette Affald, der viser sig et nyt Enten-Eller: Jurist; Advocat maaskee, det har Noget tilfælleds med begge Dele. Nu er Du tabt. I samme Moment er Du nemlig strax Advocat nok til at kunne bevise det Rigtige i at tage det Tredie med. Saaledes gaaer Dit Liv hen. Efter at have spildt halvandet Aar paa disse Overveielser, efter at have anstrengt al Din Sjæls Kraft med en beundringsværdig Energi, er Du ikke kommen et Skridt videre. Da brister Tankens Traad, Du bliver utaalmodig, lidenskabelig, skjender og brænder, og nu vedbliver Du: eller Haarskjærer, eller Tæller i Banken, jeg siger bare enten — eller. Hvad Under da, at dette Ord er bleven Dig en Forargelse og en Daarskab, »at det forekommer Dig at være ligesom Armene paa den Jomfru, hvis Favnetag var Dødsstraf.« Du overseer Men-

---

den Jomfru osv.] et middelalderligt Torturredskab.

neskene, Du driver Din Spot med dem, og det, Du er bleven, er det, Du af Alt meest afskyer — Kritiker, en Universal-Kritiker ved alle Faculteter. Stundom kan jeg ikke lade være at smile ad Dig, og dog er det sørgeligt, at Dine i Sandhed udmærkede Aandsevner saaledes adsplittes. Dog her er atter den samme Modsigelse i Dit Væsen; thi det Latterlige seer Du meget godt, og Gud trøste Den der falder i Din Haand, naar det hænger saaledes sammen med ham; og dog er hele Forskjellen den, at han maaskee bliver nedbøiet og knækket, Du derimod bliver let og rank og lystigere end nogensinde, og lyksaliggjør Dig selv og Andre med det Evangelium: *vanitas vanitatum vanitas* juchhe! Men dette er intet Valg, det er hvad man siger paa Dansk: lad gaae, eller en Mediation som den at lade fem være lige. Nu føler Du Dig fri, siger Verden Farvel.

So zieh' ich hin in alle Ferne,
Ueber meiner Mütze nur die Sterne.

See dermed har Du valgt, vistnok ikke, det vil Du vel selv tilstaae, den bedre Deel; men Du har egentlig slet ikke valgt, eller Du har valgt i uegentlig Forstand. Dit Valg er et æsthetisk Valg; men et æsthetisk Valg er intet Valg. Overhovedet er det at vælge et egentligt og stringent Udtryk for det Ethiske. Overalt hvor der i strengere Forstand er Tale om et Enten-Eller, der kan man altid være sikker paa, at det Ethiske er med i Spillet. Det eneste absolute Enten-Eller, der gives, er Valget mellem Godt og Ondt, men det er ogsaa absolut ethisk. Det æsthetiske Valg er enten aldeles umiddelbart og forsaavidt intet Valg, eller det fortaber sig i Mangfoldigheden. Naar saaledes en ung Pige følger sit Hjertes Valg, saa er dette Valg, hvor skjønt det end forresten er, i strengere Forstand intet Valg, da det er aldeles umiddelbart. Naar et Menneske æsthetisk overveier en Mængde Livs-Opgaver, saaledes som Du i det Foregaaende, saa faaer han ikke let et Enten-Eller, men en heel Mangfoldighed, fordi det Selvbestemmende i Valget ikke her bliver ethisk accentueret, og fordi, naar man ikke vælger absolut, da vælger man kun for Momentet, og kan desaarsag i næste Øieblik vælge noget Andet. Det ethiske Valg er derfor i en vis Forstand langt lettere, langt simplere, men i en anden Forstand er det uendelig langt sværere. Den, der ethisk vil bestemme sig sin Livs-Opgave, har i Almindelighed ikke et saa betydeligt Udvalg;

---

vanitas vanitatum vanitas Forfængeligheders Forfængelighed Forfængelighed (Prædikerens Bog 1, 2). So zieh' osv.] Goethe, West-östlicher Divan, »Freisinn«, Werke V S. 7 (und ich reite froh in osv.).

derimod har Valgets Akt langt mere for ham at betyde. Naar Du da vil forstaae mig rigtigt, saa kan jeg gjerne sige, at det i at vælge ikke saa meget kommer an paa at vælge det Rigtige, som naa den Energi, den Alvor og Pathos, hvormed man vælger. Deri kynder Personligheden sig i sin indre Uendelighed, og derved isolideres igjen Personligheden. Selv derfor om et Menneske det Urette, saa vil han dog, netop paa Grund af den Energi, ed han valgte, opdage, at han valgte det Urette. Idet nemlig er foretaget med hele Personlighedens Inderlighed, er hans sen luttret, og han selv bragt i et umiddelbart Forhold til den Magt, der allestedsnærværende gjennemtrænger hele Tilvæ- n. Denne Forklarelse, denne høiere Indvielse opnaaer aldrig n, der blot vælger æsthetisk. Rhythmen i hans Sjæl er trods al ens Lidenskab dog kun en *spiritus lenis*.

Som en Cato tilraaber jeg Dig da mit Enten-Eller, og dog ikke som en Cato; thi min Sjæl har endnu ikke erhvervet den resignerede Kulde, han var i Besiddelse af. Men jeg veed det, kun denne Besværgelse, hvis jeg har den tilstrækkelige Kraft, vil være istand til at vække Dig, ikke til en Tankens Virksomhed, thi den mangler Du ikke, men til Aandens Alvor. Maaskee vil det lykkes Dig ogsaa uden den at udrette Meget, maaskee endog at forbause Verden (thi jeg er ikke knap), og dog vil Du gaae Glip af det Høieste, af det Eneste, der i Sandhed giver Livet Betydning, maaskee vil Du vinde den ganske Verden og tabe Dig selv.

Hvad er det da jeg adskiller i mit Enten-Eller? Er det Godt og Ondt? Nei, jeg vil kun bringe Dig paa det Punkt, at dette Valg i Sandhed faaer Betydning for Dig. Derom er det at Alt dreier sig. Naar man først kan faae et Menneske til at staae paa Skilleveien saaledes, at der ingen Udvei er for ham uden ved at vælge, saa vælger han det Rette. Skulde det derfor skee, at Du, inden Du fik læst denne lidt udførligere Undersøgelse, der atter tilsendes Dig i et Brevs Form, følte, at Valgets Øieblik var der, saa kast det Øvrige bort, bryd Dig aldrig om det, Du har Intet tabt; men vælg, og Du skal see, hvilken Gyldighed der ligger deri, ja ingen ung Pige kan være saa lykkelig ved sit Hjertes Valg, som en Mand, der har vidst at vælge. Enten skal man altsaa leve æsthetisk, eller man skal leve ethisk. Her er, som sagt, endnu ikke i strengere Forstand Tale om et Valg; thi Den, som lever

---

spiritus lenis svag Beaanding (i den græske Grammatik Benævnelse paa et Tegn, der ikke udtales).

æsthetisk, vælger ikke, og Den som, efterat det Ethiske har viist sig for ham, vælger det Æsthetiske, han lever ikke æsthetisk, thi han synder, og ligger under ethiske Bestemmelser, om hans Liv end maa betegnes som uethisk. See dette er ligesom en *character indelebilis* ved det Ethiske, at det, uagtet det beskedent stiller sig hen paa lige Trin med det Æsthetiske, dog egentlig er det, der gjør Valget til et Valg. Og dette er det Sørgelige, naar man betragter Menneskenes Liv, at saa Mange henleve deres Liv i stille Fortabelse; de udleve dem selv, ikke i den Betydning, at Livets Indhold successivt udfolder sig, og nu eies i denne Udfoldelse, men de leve dem ligesom ud af sig selv, forsvinde som Skygger, deres udødelige Sjæl henveires, og de ængstes ikke ved Spørgsmaal om dens Udødelighed, thi de ere jo allerede opløste før de døe. De leve ikke æsthetisk, men det Ethiske har heller ei viist sig for dem i sin Heelhed; de have da heller ei egentlig forkastet det, de synde derfor heller ikke, uden forsaavidt det er Synd, at de hverken er det ene eller det andet; de tvivle da heller ei om deres Udødelighed, thi Den som dybt og inderligt paa egne Vegne tvivler derom, han finder nok det Rette. Paa egne Vegne, siger jeg, og det er vel paa den høie Tid, at man advarer mod den storhjertede, heltemodige Objektivitet, hvormed mange Tænkere tænke paa Alles Vegne, ikke paa deres egne. Vil man kalde hvad jeg her fordrer Selvkjærlighed, saa vil jeg svare: det kommer deraf, at man ingen Forestilling har om, hvad dette »Selv« er, og at det hjalp et Menneske saare lidet, at han vandt den ganske Verden, men tabte sig selv, samt at det nødvendigt maa være et slet Beviis, der ikke først og fremmest overbeviser den, der fremsætter det.

Mit Enten-Eller betegner ikke nærmest Valget mellem Godt og Ondt, det betegner det Valg, hvorved man vælger Godt og Ondt eller udelukker dem. Spørgsmaalet er her, under hvilke Bestemmelser man vil betragte hele Tilværelsen og selv leve. At Den, der vælger Godt og Ondt, vælger det Gode, er vel sandt, men dette viser sig først bag efter; thi det Æsthetiske er ikke det Onde, men Indifferentsen, og derfor var det jeg sagde, at det Ethiske constituerer Valget. Der er derfor ikke saa meget Tale om at vælge mellem at ville det Gode eller det Onde, som om at

---

character indelebilis uudsletteligt Præg (betegner særligt den uudslettelige Virkning, som den katholske Kirke tilskriver Daaben og Præstevielsen). vandt den ganske Verden osv.] Matthæus 16. Kap. 26.

vælge det at ville, men hermed er igjen det Gode og det Onde sat. Den, der vælger det Ethiske, vælger det Gode, men det Gode er her aldeles abstrakt, dets Væren er derved blot sat, og deraf følger ingenlunde, at den Vælgende ikke igjen kan vælge det Onde, uagtet han valgte det Gode. Her seer Du igjen, hvor vigtigt det er, at der vælges, og at det, det kommer an paa, ikke saa [illegible]t er Overveielsen som den Villiens Daab, der indoptager [illegible]e i det Ethiske. Jo længere Tiden gaaer hen, jo vanskeligere [illegible]r det at vælge; thi Sjælen er bestandig i den ene af Dilemmaets Dele, og det bliver derfor vanskeligere og vanskeligere at rive sig løs. Og dog er dette nødvendigt, hvis der skal vælges, og altsaa af yderste Vigtighed, hvis et Valg har Noget at betyde, og at dette er Tilfælde, skal jeg senere vise.

Du veed, jeg har aldrig givet mig ud for Philosoph, allermindst naar jeg underholder mig med Dig. Deels for at drille Dig lidt, deels fordi det virkelig er min kjæreste og dyrebareste, og i en vis Forstand betydningsfuldeste Stilling i Livet, pleier jeg at træde op som Ægtemand. Jeg har ikke opoffret mit Liv til Kunst og Videnskab, hvad jeg har offret mig for er i Sammenligning hermed Ubetydeligheder; jeg offrer mig for min Gjerning, min Kone, mine Børn, eller rettere sagt, jeg offrer mig ikke derfor, men jeg finder min Tilfredshed og Glæde deri. Det er Ubetydeligheder i Sammenligning med hvad Du lever for, og dog, min unge Ven, pas vel paa, at det Store, Du virkelig offrer Dig for, ikke bedrager Dig. Skjøndt jeg nu ikke er Philosoph, saa nødsages jeg dog her til at vove mig ind paa en lille philosophisk Overveielse, som jeg vil bede Dig ikke saa meget at kritisere som at tage Dig *ad notam.* Det polemiske Resultat nemlig, hvoraf alle Dine Seiershymner over Tilværelsen gjenlyde, har en underlig Lighed med den nyere Philosophies Yndlings-Theori, at Modsigelsens Grundsætning er hævet. Vel veed jeg, at det Standpunkt, Du indtager, er Philosophien en Vederstyggelighed, og dog forekommer det mig, at den selv gjør sig skyldig i den samme Feil, ja at Grunden, hvorfor man ikke strax mærker det, er den, at den end ikke er stillet saa rigtig som Du. Du ligger paa Gjerningens Gebeet, den paa Contemplationens. Saasnart man derfor vil føre den over paa det Praktiske, maa den komme til samme Resultat som Du, om den end ikke udtrykker sig saaledes. Du medierer Modsætningerne i en høiere Galskab, Philosophien i en høiere Eenhed. Du vender Dig mod den tilkommende Tid, thi Handling er væsentlig futurisk; Du siger, jeg kan enten gjøre det eller gjøre det, men hvilken af Delene jeg gjør, er det lige galt, *ergo* gjør jeg

slet Intet. Philosophien vender sig mod den forbigangne Tid, mod hele den oplevede Verdenshistorie, den viser, hvorledes de discursive Momenter gaae sammen i en høiere Eenhed, den medierer og medierer. Derimod synes den mig slet ikke at svare paa det, hvorom jeg spørger; thi jeg spørger om den tilkommende Tid. Du svarer dog paa en Maade, om Du end svarer Nonsens. Jeg antager nu, at Philosophien har Ret, at Modsigelsens Grundsætning virkelig er hævet, eller at Philosopherne i ethvert Øieblik hæve den i den høiere Eenhed, der er for Tanken. Dette kan jo dog ikke gjelde om den tilkommende Tid; thi Modsætningerne maae jo dog først have været der, førend jeg kan mediere dem. Men er Modsætningen tilstede, saa er der et Enten-Eller. Philosophen siger: saaledes er det gaaet hidtil; jeg spørger: hvad har jeg at gjøre, hvis jeg ikke vil være Philosoph, thi dersom jeg vil det, saa seer jeg jo nok, at jeg, som de andre Philosopher, kommer til at mediere den forbigangne Tid. Deels er dette intet Svar paa mit Spørgsmaal, hvad jeg skal gjøre; thi om jeg saa end var det meest begavede philosophiske Hoved, der nogensinde har levet i Verden, saa maa der være en Ting mere jeg har at gjøre, end at sidde og betragte det Forbigangne; deels er jeg Ægtemand, og ingenlunde et philosophisk Hoved, men henvender mig i al Ærbødighed til denne Videnskabs Dyrkere for at faae at vide, hvad jeg skal gjøre. Jeg faaer imidlertid intet Svar; thi Philosophen medierer det Forbigangne og er i dette, Philosophen haster i den Grad ind i Fortiden, at, som en Digter siger om en Antiqvar, kun hans Kjoleskjøder ere blevne tilbage i Nutiden. See her enes Du med Philosopherne. Det, I enes i, er, at Livet gaaer istaa. For Philosophen er Verdenshistorien afsluttet, og han medierer. Derfor hører det ulystelige Syn til Dagens Orden i vor Tid, at see unge Mennesker, der kunne mediere Christendom og Hedenskab, der kunne lege med Historiens titaniske Kræfter, og som ikke kunne sige et eenfoldigt Menneske, hvad han har at gjøre her i Livet, og som heller ikke vide, hvad de selv have at gjøre. Du er saare mangfoldig i Udtryk for Dit Yndlings-Resultat, jeg vil her fremhæve eet, fordi Du deri har en paafaldende Lighed med Philosophen, om end hans virkelige eller paatagne Alvor vil forbyde ham at deeltage i det obligate Opsving, hvori Du forlyster Dig. Spørger man Dig, om Du vil underskrive en Adresse til Kongen, eller om Du ønsker en Constitution, eller Skattebevilgningsret, eller om Du vil forene Dig til dette eller hiint goddædige Øiemed, saa svarer Du: »Høistærede Samtidige! I misforstaae mig, jeg er slet ikke med, jeg er ude, jeg er ude som et lille

bitte spansk s.« Saaledes gaaer det ogsaa Philosophen, han er ude, han er ikke med, han sidder og ældes ved at høre paa Fortidens Sange, han lytter til Mediationens Harmonier. Jeg hædrer Videnskaben, jeg ærer dens Dyrkere, men Livet har ogsaa sine Fordringer, og om jeg end, hvis jeg saae et enkelt ualmindelig begavet Hoved eensidigen fortabe sig i det Forbigangne, vilde være raadvild om, hvad jeg skulde dømme, hvilken Mening jeg skulde have ved Siden af den Ærbødighed, jeg vilde nære for hans Aandsdygtighed: i vor Tid bliver jeg ikke raadvild, da jeg seer en Skare af unge Mennesker, der dog umulig alle kunne være philosophiske Hoveder, fortabte i Tidens Yndlings-Philosophi, eller som jeg snart fristes til at kalde den, Tidens Ynglings-Philosophi. Jeg har en gyldig Fordring ligeoverfor Philosophien, saaledes som Enhver har den, hvem den ikke tør afvise paa Grund af total Mangel paa Evne. Jeg er Ægtemand, jeg har Børn. Hvad om jeg nu i deres Navn spurgte den om, hvad et Menneske har at gjøre i Livet. Du vil maaskee smile, i ethvert Tilfælde vil den philosophiske Ungdom smile ad en Familiefader, og dog mener jeg, at det i Sandhed er et forfærdeligt Argument mod den, hvis den Intet har at svare. Er Livets Gang standset, kan maaskee den Generation, der nu er, leve af at betragte, hvad skal den følgende leve af? Af at betragte det Samme? Den sidste Generation har jo Intet udrettet, Intet efterladt, der skal medieres. See her kan jeg atter slaae Dig sammen med Philosopherne, og sige til Eder: I gaae dog Glip af det Høieste. Min Stilling som Ægtemand kommer mig her til Hjælp, til bedre at kunne oplyse hvad jeg mener. Hvis en Ægtemand vilde sige, det fuldkomne Ægteskab er det, hvor der ingen Børn er, saa vilde han gjøre sig skyldig i den samme Misforstaaelse som Philosopherne. Han gjør sig selv til det Absolute, og dog vil enhver Ægtemand føle, at det er usandt og uskjønt, og at det, at han selv bliver til Moment, som han bliver ved et Barn, er langt sandere.

Dog jeg er maaskee allerede gaaet for vidt, jeg har indladt mig paa Undersøgelser, jeg maaskee slet ikke burde, deels fordi jeg ikke er Philosoph, deels fordi det ingenlunde er min Hensigt at underholde mig med Dig om et eller andet Phænomen i Tiden, men vel at tiltale Dig, at lade Dig paa enhver Maade føle, at Du er den Tiltalte. Da jeg imidlertid engang er kommen saa vidt, saa vil jeg dog lidt nøiere overveie, hvorledes det hænger sammen med den philosophiske Mediation af Modsætningerne. Skulde det, jeg her har at sige, mangle Stringents, saa har det maaskee lidt mere Alvor, og det er ogsaa alene af den Grund, det her bliver

fremsat; thi jeg agter ikke at concurrere til nogen philosophisk Værdighed, men vel, da jeg engang har faaet Pennen i Haanden, ogsaa med den at forsvare, hvad jeg ellers forsvarer paa andre og bedre Maader.

Saasandt der altsaa er en tilkommende Tid, saa sandt er der et Enten-Eller. Den Tid, i hvilken Philosophen lever, er da ikke den absolute Tid, den er selv et Moment, og det er altid en betænkelig Omstændighed, naar en Philosophi er ufrugtbar, ja det maa ansees for en Vanære for den, ligesom man i Orienten anseer Ufrugtbarhed for en Skjendsel. Tiden bliver altsaa selv Moment, og Philosophen bliver selv Moment i Tiden. Vor Tid vil da igjen for en senere Tid vise sig som et discursivt Moment, og en senere Tids Philosoph vil igjen mediere vor Tid, og saaledes videre. Forsaavidt er da Philosophien i sin Ret, og det blev at betragte som en tilfældig Feil ved vor Tids Philosophi, at den forvexlede vor Tid med den absolute Tid. Imidlertid er det dog let at indsee, at Mediationens Kategori derved har lidt et betydeligt Knæk, og at den absolute Mediation først bliver mulig, naar Historien bliver færdig, med andre Ord, at Systemet er i en bestandig Vorden. Det, som derimod Philosophien har beholdt, er Anerkjendelsen af, at der er en absolut Mediation. Dette er den naturligviis af yderste Vigtighed; thi opgiver man Mediationen, saa opgiver man Speculationen. Paa den anden Side er det en betænkelig Sag at indrømme det; thi indrømmer man Mediationen, saa er der intet absolut Valg, og er der ikke et saadant, saa er der intet absolut Enten-Eller. Dette er Vanskeligheden; dog troer jeg, at den for en Deel ligger deri, at man forvexler to Sphærer med hinanden, Tænkningens og Frihedens. For Tanken bestaaer Modsætningen ikke, den gaaer over i det Andet og derpaa sammen i en høiere Eenhed. For Friheden bestaaer Modsætningen; thi den udelukker den. Jeg forvexler ingenlunde *liberum arbitrium* med den sande positive Frihed; thi selv denne har i al Evighed det Onde udenfor sig, om end som en afmægtig Mulighed, og den bliver ikke fuldkommen derved, at den mere og mere optager det Onde, men derved, at den mere og mere udelukker det; men Udelukkelse er netop Modsætning til Mediation. At jeg herved ikke kommer til at antage et radikalt Onde, skal jeg senere vise.

De Sphærer, som Philosophien egentlig har med at gjøre, de Sphærer, der egentlig ere for Tanken, er det Logiske, Naturen,

---

liberum arbitrium fri Villie.

Historien. Her hersker Nødvendigheden, og derfor har Mediationen sin Gyldighed. At dette er Tilfældet med det Logiske og Naturen, vil vel Ingen negte; med Historien har det derimod sin Vanskelighed, thi, siger man, her hersker Friheden. Imidlertid troer jeg, at man betragter Historien urigtigt, og at Vanskeligheden kommer heraf. Historien er nemlig mere end et Produkt af de frie Individers frie Handlinger. Individet handler, men denne Handling gaaer ind i den Tingenes Orden, der bærer hele Tilværelsen. Hvad der skal komme ud deraf, veed den Handlende egentlig ikke. Men denne høiere Tingenes Orden, der saa at sige fordøier de frie Handlinger, og sammenarbeider dem i sine evige Love, er Nødvendigheden, og denne Nødvendighed er Bevægelsen i Verdenshistorien, og det er derfor ganske rigtigt, at Philosophien anvender Mediationen, det vil da sige den relative Mediation. Betragter jeg en verdenshistorisk Individualitet, saa kan jeg skjelne mellem de Gjerninger, om hvilke Skriften siger, at de følge ham, og de Gjerninger, ved hvilke han tilhører Historien. Hvad man kunde kalde den indvortes Gjerning, har Philosophien slet ikke med at gjøre; men den indvortes Gjerning er Frihedens sande Liv. Philosophien betragter den udvortes Gjerning, og denne seer den igjen ikke isoleret, men seer den indoptaget og forvandlet i den verdenshistoriske Proces. Denne Proces er egentlig Philosophiens Gjenstand, og denne betragter den under Nødvendighedens Bestemmelse. Den holder derfor den Reflexion borte, der vil gjøre opmærksom paa, at Alt kunde være anderledes, den betragter Verdenshistorien saaledes, at der intet Spørgsmaal er om et Enten-Eller. At der i denne dens Betragtning indblander sig megen taabelig og inept Tale, det forekommer idetmindste mig; at især de unge Hexemestere, der ville besværge Historiens Aander, synes mig latterlige, negter jeg ikke, men jeg bøier mig ogsaa dybt for de storartede Præstationer, som vor Tid har at opvise. Som sagt, Philosophien seer Historien under Nødvendighedens Bestemmelse, ikke under Frihedens; thi om man end kalder den verdenshistoriske Proces fri, saa er det dog i samme Forstand, som man taler om den organiserende Proces i Naturen. For den historiske Proces er der intet Spørgsmaal om et Enten-Eller; men dog kan det vel ikke falde nogen Philosoph ind at negte, at der for det handlende Individ var det. Deraf igjen den Sorgløshed, den Forsonlighed, hvormed Philosophien betragter Hi-

---

Skriften] Johannes' Aabenbaring 14. Kap. 13.

storien og dens Helte; thi den seer dem under Nødvendighedens Bestemmelse. Deraf igjen dens Uformuenhed til at faae et Menneske til at handle, dens Tilbøielighed til at lade Alt gaae istaa; thi den fordrer egentlig, at man skal handle nødvendigt, hvilket er en Modsigelse.

Selv det ringeste Individ har saaledes en Dobbelt-Existents. Ogsaa han har en Historie, og denne er ikke blot et Produkt af hans egne frie Handlinger. Den indvortes Gjerning derimod tilhører ham selv og skal i al Evighed tilhøre ham; den kan Historien eller Verdenshistorien ikke tage fra ham, den følger ham enten til Glæde eller til Bedrøvelse. I denne Verden hersker der et absolut Enten-Eller; men denne Verden har Philosophien ikke med at gjøre. Forestiller jeg mig en ældre Mand, der skuer tilbage over et bevæget Liv, saa faaer han for Tanken ogsaa en Mediation deraf, thi hans Historie var indflettet i Tidens; men inderst inde faaer han ingen Mediation. Der adskiller endnu bestandigt et Enten-Eller Det, der var adskilt da han valgte. Skal her være Tale om en Mediation, saa kunde man sige, det er Angeren; men Angeren er ingen Mediation, den seer ikke attraaende paa det, der skal medieres, dens Vrede fortærer det; men dette er ligesom Udelukkelse, Modsætningen til Mediation. Her viser det sig tillige, at jeg ikke antager et radikalt Onde, da jeg statuerer Angerens Realitet; men Anger er vel et Udtryk for Forsoning, men tillige et absolut uforsonligt Udtryk.

Dog alt dette indrømmer Du mig maaskee, Du, der dog paa saa mange Maader gjør fælleds Sag med Philosopherne, undtagen forsaavidt Du for privat Regning paatager Dig at gjøre Nar af dem; Du mener maaskee, at jeg som Ægtemand kan lade mig nøie dermed, og gjøre Brug deraf i min Huusholdning. Oprigtigt talt, jeg forlanger ikke mere; men jeg gad dog vide, hvilket Liv der var det høieste, enten Philosophens eller den frie Mands. Dersom Philosophen blot er Philosoph, fortabt heri uden at kjende Frihedens salige Liv, da mangler han et saare vigtigt Punkt, han vinder den ganske Verden, og han taber sig selv; dette kan aldrig hænde Den der lever for Friheden, om han end tabte nok saa meget.

For Friheden kjæmper jeg derfor (deels her i dette Brev; deels og fornemlig i mig selv), for den tilkommende Tid, for Enten-Eller. Det er den Skat, jeg agter at efterlade Dem, jeg elsker i Verden. Ja dersom min lille Søn i dette Øieblik var i den Alder, at han ret kunde forstaae mig, og min sidste Time var kommen, da vilde jeg sige til ham: jeg efterlader Dig ikke For-

mue, ikke Titler og Værdigheder; men jeg veed, hvor der ligger en Skat begravet, der kan gjøre Dig rigere end hele Verden, og denne Skat tilhører Dig, og Du skal end ikke takke mig for den, at Du ikke skal tage Skade paa Din Sjæl ved at skylde et Menneske Alt; denne Skat er nedlagt i Dit eget Indre: der er et Enten-Eller, der gjør et Menneske større end Englene.

Her vil jeg afbryde denne Betragtning. Den tilfredsstiller Dig maaskee ikke, Dit graadige Øie sluger den uden at Du mættes, men det ligger deri, at Øiet er det, der sidst mættes, især naar man som Du ikke hungrer, men blot lider af en Øiets Lyst, der ikke kan tilfredsstilles.

Det, der da træder frem ved mit Enten-Eller, er det Ethiske. Der er derfor endnu ikke Tale om Valget af Noget, ikke Tale om Realiteten af det Valgte, men om Realiteten af det at vælge. Dette er imidlertid det Afgjørende, og det er dertil jeg vil stræbe at vække Dig. Til dette Punkt kan det ene Menneske hjælpe det andet; naar han er kommen hertil, da bliver den Betydning, det ene Menneske kan have for det andet, mere underordnet. Jeg har i et foregaaende Brev bemærket, at det at have elsket giver et Menneskes Væsen en Harmoni, som aldrig tabes ganske; nu vil jeg sige, det at vælge giver et Menneskes Væsen en Høitidelighed, en stille Værdighed, som aldrig tabes ganske. Der gives Mange, der sætte en overordentlig Priis paa at have skuet en eller anden mærkelig verdenshistorisk Individualitet Ansigt til Ansigt. Dette Indtryk glemme de aldrig, det har givet deres Sjæl et idealt Billede, som adler deres Væsen; og dog er selv dette Øieblik, hvor betydningsfuldt det end kan være, Intet mod Valgets Øieblik. Naar da Alt er blevet stille omkring En, høitideligt som en stjerneklar Nat, naar Sjælen bliver ene i den hele Verden, da viser der sig ligeoverfor den ikke et udmærket Menneske, men den evige Magt selv, da skiller Himlen sig ligesom ad, og Jeget vælger sig selv, eller rettere, det modtager sig selv. Da har Sjælen seet det Høieste, hvad intet dødeligt Øie kan see, og som aldrig kan glemmes, da modtager Personligheden det Ridderslag, der adler den for en Evighed. Han bliver ikke en anden end han var før, men han bliver sig selv; Bevidstheden slutter sig sammen, og han er sig selv. Som en Arving, om han end var Arving til Alverdens Skatte, dog ikke eier dem, før han er bleven myndig, saaledes er selv den rigeste Personlighed Intet, før han har valgt sig selv, og paa den anden Side er selv hvad man maatte kalde den fattigste Personlighed Alt, naar han har valgt sig selv; thi det

Store er ikke at være Dette eller Hiint, men at være sig selv; og dette kan ethvert Menneske, naar han vil det.

At der i en vis Forstand ikke er Tale om et Valg af Noget, vil Du see deraf, at det, der viser sig paa den anden Side, er det Æsthetiske, der er Indifferentsen. Og dog er her Tale om et Valg, ja et absolut Valg; thi kun ved at vælge absolut kan man vælge det Ethiske. Ved det absolute Valg er altsaa det Ethiske sat; men deraf følger ingenlunde, at det Æsthetiske er udelukket. I det Ethiske er Personligheden centraliseret i sig selv, absolut er altsaa det Æsthetiske udelukket eller det er udelukket som det Absolute, men relativt bliver det bestandigt tilbage. Idet Personligheden vælger sig selv, vælger den sig selv ethisk og udelukker absolut det Æsthetiske; men da han dog vælger sig selv, og ikke ved at vælge sig selv bliver et andet Væsen, men bliver sig selv, saa vender hele det Æsthetiske tilbage i sin Relativitet.

Det Enten-Eller, jeg har opstillet, er altsaa i en vis Forstand absolut; thi det er det mellem at vælge og ikke at vælge. Men da Valget er et absolut Valg, saa er Enten-Eller absolut; i en anden Forstand indtræder dog først det absolute Enten-Eller med Valget; thi nu viser Valget mellem Godt og Ondt sig. Dette i og med det første Valg satte Valg skal ikke beskjeftige mig her, jeg vil blot tvinge Dig hen paa det Punkt, hvor Nødvendigheden af Valget viser sig, og derpaa betragte Tilværelsen under ethiske Bestemmelser. Jeg er ingen ethisk Rigorist, begeistret for en formel abstrakt Frihed; naar blot Valget er sat, saa vender alt det Æsthetiske tilbage, og Du skal see, at først herved bliver Tilværelsen skjøn, og at det først ad denne Vei kan lykkes et Menneske at frelse sin Sjæl og vinde den hele Verden, at bruge Verden uden at misbruge den.

Men hvad er det at leve æsthetisk, og hvad er det at leve ethisk? Hvad er det Æsthetiske i et Menneske, og hvad er det Ethiske? Herpaa vilde jeg svare: det Æsthetiske i et Menneske er det, hvorved han umiddelbar er det, han er; det Ethiske er det, hvorved han bliver det, han bliver. Den der lever i og ved og af og for det Æsthetiske i ham, han lever æsthetisk.

Det er ikke min Hensigt her nærmere at gaae ind paa en Betragtning af det Meget, der ligger i den givne Bestemmelse af det Æsthetiske. Det synes ogsaa en overflødig Sag at ville oplyse Dig om, hvad det er at leve æsthetisk, Du som med saa megen Virtuositet har praktiseret deri, at jeg snarere kunde trænge til Din Hjælp. Imidlertid vil jeg dog skizzere nogle Stadier for at

arbeide os hen til det Punkt, hvor Dit Liv egentlig hører hjemme, hvilket er mig af Vigtighed, at Du ikke for tidlig ved et af Dine meget yndede Sidespring skal slippe fra mig. Desuden tvivler jeg ikke om, at jeg i Meget vil være istand til at oplyse Dig om, hvad det er at leve æsthetisk. Medens jeg nemlig vilde henvise Enhver, der ønskede at leve æsthetisk, til Dig som den paalideligste Veileder, saa vilde jeg ikke henvise til Dig, hvis han i høiere Forstand ønskede at indsee, hvad det er at leve æsthetisk; thi derom vilde Du ikke kunne oplyse ham, netop fordi Du selv er hildet; det kan kun Den forklare ham, der staaer paa et høiere Trin, eller Den der lever ethisk. Du kunde maaskee et Øieblik fristes til at gjøre mig den Chicane, at saa kunde jeg jo igjen heller ikke give en paalidelig Forklaring om, hvad det er at leve ethisk, da jeg selv er hildet deri. Dette vilde dog kun give mig Anledning til en yderligere Oplysning. Grunden, hvorfor den, der lever æsthetisk, i høiere Forstand Intet kan oplyse, er fordi han bestandig lever i Momentet, bestandig dog kun er vidende i en vis Relativitet, indenfor en vis Begrændsning. Det er ingenlunde min Hensigt at negte, at der til at leve æsthetisk, naar et saadant Liv er paa sit Høieste, kan udfordres en Mangfoldighed af Aandsgaver, ja at disse endog maae være i en ualmindelig Grad intensivt udviklede; men dog ere de trælbundne, og Gjennemsigtigheden mangler. Saaledes finder man ofte Dyrearter i Besiddelse af langt skarpere, langt intensivere Sandser end Mennesket, men disse ere bundne i Dyrets Instinkt. Jeg vil gjerne tage Dig selv til Exempel. Jeg har aldrig negtet Dig udmærkede Aandsgaver, som Du ogsaa vil see deraf, at jeg ofte nok har bebreidet Dig, at Du misbrugte dem. Du er vittig, ironisk, iagttagende, Dialektiker, erfaren i Nydelse, Du veed at beregne Øieblikket, Du er sentimental, hjerteløs, alt efter Omstændighederne; men under alt dette er Du bestandig kun i Momentet, og Dit Liv opløser sig derfor, og det er Dig umuligt at forklare det. Vil nu En lære den Kunst at nyde, saa er det ganske rigtigt at gaae til Dig; men ønsker han at forstaae Dit Liv, saa henvender han sig til den Urette. Hos mig vil han maaskee snarere kunne finde det, han søger, og det uagtet jeg ingenlunde er i Besiddelse af Dine Aandsgaver. Du er hildet og har ligesom ikke Tid til at rive Dig løs, jeg er ikke hildet, hverken i min Dom om det Æsthetiske, ei heller om det Ethiske; thi i det Ethiske er jeg netop hævet over Øieblikket, er i Friheden; men det er en Modsigelse, at man skulde kunne blive hildet ved at være i Friheden.

Ethvert Menneske, hvor ringe begavet han end er, hvor underordnet hans Stilling i Livet end er, har en naturlig Trang til at danne sig en Livs-Anskuelse, en Forestilling om Livets Betydning og dets Formaal. Den, der lever æsthetisk, gjør det ogsaa, og det almindelige Udtryk, man til alle Tider og fra de forskjellige Stadier har hørt, er dette: man skal nyde Livet. Det varieres naturligviis saare meget, alt eftersom Forestillingen om Nydelse er forskjellig, men i dette Udtryk, at man skal nyde Livet, enes de Alle. Men Den der siger, han vil nyde Livet, han sætter altid en Betingelse, som enten ligger udenfor Individet, eller er i Individet saaledes, at den ikke er ved Individet selv. Jeg vil bede Dig, dette sidste Punktum betræffende, at holde Udtrykkene lidt fast, da de ere valgte med Flid.

Lad os nu ganske kortelig gjennemløbe disse Stadier, for at vinde hen til Dig. Du er maaskee allerede lidt ærgerlig over det almindelige Udtryk for at leve æsthetisk, jeg har fremsat, og dog vil Du vel neppe kunne negte dets Rigtighed. Det er ofte nok, man hører Dig spotte over Folk, at de ikke vide at nyde Livet, medens Du selv derimod troer at have studeret det fra Grunden af. Det er vel muligt, at de ikke forstaae det; men i Udtrykket selv ere de dog enige med Dig. Du ahner nu maaskee, at Du i denne Overveielse vil komme til at gaae i Spand med Mennesker, som ellers ere Dig en Vederstyggelighed. Du mener maaskee, jeg burde være saa galant at behandle Dig som Kunstner, med Taushed at forbigaae Fuskerne, som Du kan have Plage nok af i Livet, og som Du paa ingen Maade ønsker at have noget tilfælleds med. Jeg kan imidlertid ikke hjælpe Dig; thi Du har dog Noget tilfælleds med dem, og det noget saare Væsentligt — Livs-Anskuelse nemlig; og det, hvori Du er forskjellig fra dem, er i mine Øine noget Uvæsentligt. Jeg kan ikke lade være at lee ad Dig; seer Du, min unge Ven, det er en Forbandelse, der følger Dig: de mange Kunstbrødre Du faaer, som Du ingenlunde agter at vedkjende Dig. Du løber Fare for at komme i slet og simpelt Selskab, Du der er saa fornem. Jeg negter ikke, at det maa være ubehageligt at have Livs-Anskuelse tilfælleds med enhver Svirebroder eller Jagtliebhaber. Ganske er det vel heller ikke Tilfælde; thi Du ligger til en vis Grad ude over det æsthetiske Gebeet, som jeg senere skal vise.

Hvor store nu end Differentserne kunne være indenfor det Æsthetiske, alle Stadier have dog den væsentlige Lighed, at Aanden ikke er bestemmet som Aand, men umiddelbart bestemmet. Differentserne kunne være overordentlige, ligefra fuldkommen Aandløs-

hed til den høieste Grad af Aandrighed; men selv paa det Stadium, hvor Aandrigheden viser sig, er Aanden dog ikke bestemmet som Aand, men som Gave.

Kun ganske kortelig vil jeg fremhæve hvert enkelt Stadium og blot dvæle ved, hvad der paa en eller anden Maade kunde passe paa Dig, eller som jeg kunde ønske, Du skulde gjøre Anvendelse af paa Dig selv. Personligheden er umiddelbart bestemt ikke aandeligt, men physisk. Her have vi en Livs-Anskuelse, der lærer, at Sundhed er det kosteligste Gode, det, hvorom Alt dreier sig. Et mere poetisk Udtryk faaer den samme Anskuelse, naar det hedder: Skjønhed er det Høieste. Skjønhed er nu et saare skrøbeligt Gode, og derfor seer man sjeldnere denne Livs-Anskuelse gjennemført. Man træffer ofte nok en ung Pige, eller en ung Mand, der en stakket Tid trodser paa sin Skjønhed, men snart bedrager den dem. Imidlertid erindrer jeg dog engang at have seet den med sjeldent Held gjennemført. I mine Studenterdage kom jeg stundom i Ferierne i et greveligt Huus i en af Provindserne. Greven havde i tidligere Dage havt en diplomatisk Charge, var nu ældre og levede i landlig Rolighed paa sit Herresæde. Grevinden havde som ung Pige været overordentlig deilig; hun var endnu som aldrende den skjønneste Dame, jeg har seet. Greven havde i sin Ungdom ved sin mandlige Skjønhed gjort stor Lykke blandt det smukke Kjøn; ved Hoffet erindrede man endnu den skjønne Kammerjunker. Alderen havde ikke knækket ham, og en ædel, ægte fornem Værdighed gjorde ham endnu skjønnere. De, der havde kjendt dem i yngre Dage, forsikkrede, at det var det skjønneste Par, de havde seet, og jeg, som havde den Lykke at lære dem at kjende paa deres ældre Dage, fandt det ganske i sin Orden; thi de vare endnu det skjønneste Par, man kunde see. Saavel Greven som Grevinden havde megen Dannelse, og dog concentrerede Grevindens Livs-Anskuelse sig i den Tanke, at de vare det skjønneste Par i hele Landet. Jeg mindes endnu ganske levende en Begivenhed, der forvissede mig herom. Det var en Søndag Formiddag; der var en lille Høitid i den tæt ved Herresædet liggende Kirke. Grevinden havde ikke befundet sig saa vel, at hun vovede at være tilstede; Greven derimod begav sig om Morgenen derhen, iført al sin Pragt, sin Kammerherre-Uniform, prydet med Ordener. Vinduerne i den store Sal vendte ud mod en Allee, der førte op til Kirken. Grevinden stod ved et af dem; hun var klædt i en smagfuld Morgendragt og virkelig yndig. Jeg havde erkyndiget mig om hendes Befindende, og fordybet mig med hende i en Samtale om en Lystseilads, der skulde gaae for sig den

følgende Dag, da viste Greven sig langt nede i Alleen. Hun taug, hun blev skjønnere, end jeg nogensinde har seet hende, hendes Mine blev næsten lidt veemodig, Greven var kommen saa nær, at han kunde see hende fra Vinduet, hun tilkastede ham med Gratie og Anstand et Kys, og nu vendte hun sig til mig og sagde: »lille Wilhelm, ikke sandt, min Ditlev er dog den skjønneste Mand i det hele Kongerige! Ja, jeg seer nok, at han synker en lille Smule sammen i den ene Side, men det kan Ingen see, naar jeg gaaer hos ham, og naar vi gaae sammen, ere vi dog endnu det skjønneste Par i hele Landet.« Ingen lille Frøken paa sexten Aar kunde være lyksaligere over sin Forlovede, den skjønne Kammerjunker, end Hendes Naade over den allerede bedagede Kammerherre.

Begge Livs-Anskuelser enes deri, at man skal nyde Livet, Betingelsen herfor ligger i Individet selv, men saaledes, at den ikke er sat ved Individet selv.

Vi gaae videre. Vi træffe Livs-Anskuelser, der lære, at man skal nyde Livet, men lægge Betingelsen derfor udenfor Individet. Dette er Tilfælde med enhver Livs-Anskuelse, hvor Rigdom, Hæder, Adel o. s. v. bliver gjort til Livets Opgave og dets Indhold. Her vil jeg ogsaa omtale en vis Art af Forelskelse. Dersom jeg tænkte mig en ung Pige forelsket af hele sin Sjæl, hvis Øie ingen Lyst kjendte uden at see den Elskede, hvis Sjæl ingen Tanke havde uden ham, hvis Hjerte ingen Begjær havde uden at tilhøre ham, hvem Intet, Intet, hverken i Himlen eller paa Jorden havde Betydning for, uden han, saa er her atter en æsthetisk Livs-Anskuelse, hvor Betingelsen er lagt udenfor Individet selv. Du finder naturligviis, at det er en Taabelighed at elske saaledes, Du mener, at det er Noget, der kun forekommer i Romaner. Imidlertid lader det sig tænke, og saa Meget er vist, at i mange Menneskers Øine vilde en saadan Kjærlighed ansees for noget Overordentligt. Jeg skal senere forklare Dig, hvorfor jeg ikke kan billige den.

Vi gaae videre. Vi møde Livs-Anskuelser, der lære, at man skal nyde Livet, men Betingelsen derfor ligger i Individet selv, dog saaledes, at den ikke er sat ved ham selv. Personligheden er her i Almindelighed bestemt som Talent. Det er et practisk Talent, et merkantilsk Talent, et mathematisk Talent, et digterisk Talent, et kunstnerisk Talent, et philosophisk Talent. Tilfredsstillelsen i Livet, Nydelsen søges i dette Talents Udfoldelse. Man bliver maaskee ikke staaende ved Talentet i dets Umiddelbarhed, man uddanner det paa alle Maader, men Betingelsen for Tilfredsstillelsen i Livet er Talentet selv, som er en Betingelse, der ikke

er sat ved selve Individet. De Mennesker, hos hvilke man finder denne Livsanskuelse, høre ofte til dem, der pleie at være Gjenstand for Din stadige Spot, paa Grund af deres utrættede Virksomhed. Du mener selv at leve æsthetisk og vil ingenlunde indrømme det om dem. At Du har en anden Anskuelse af at nyde Livet, er unegteligt, men dette er ikke det Væsentlige, det Væsentlige er, at man vil nyde Livet. Dit Liv er langt fornemmere end deres, men deres er ogsaa langt uskyldigere end Dit.

Som nu alle disse Livs-Anskuelser have det tilfælleds, at de ere æsthetiske, saa ligne de hverandre ogsaa deri, at de have en vis Eenhed, et vist Sammenhæng, det er een bestemt Ting, hvorom Alt dreier sig. Det, hvorpaa de bygge deres Liv, er i sig noget Enkelt, og derfor adsplittes dette ikke saaledes som deres, der bygge deres Liv paa det i sig selv Mangfoldige. Det er Tilfælde med den Livs-Anskuelse, jeg nu skal dvæle lidt længere ved. Den lærer: nyd Livet, og forklarer det saaledes: lev for Din Lyst. Lysten er imidlertid i sig selv en Mangfoldighed, og saaledes seer man let, at dette Liv adsplitter sig i en grændseløs Mangfoldighed, uden forsaavidt i et enkelt Individ Lysten fra Barndommen af er determineret til en enkelt Lyst, hvilket man da snarere maatte kalde en Tilbøielighed, et Hang, f. Ex. til at fiske, eller jage, eller holde Heste o. s. v. Forsaavidt denne Livs-Anskuelse adsplitter sig i en Mangfoldighed, seer man let, at den ligger i Reflexionens Sphære; imidlertid er denne Reflexion dog bestandig kun en endelig Reflexion og Personligheden forbliver i sin Umiddelbarhed. I Lysten selv er Individet umiddelbart, og hvor forfinet og raffineret, hvor udspeculeret denne end er, er Individet dog som umiddelbart deri, i Nydelsen er han i Momentet, og hvor mangfoldig han end er i denne Henseende, er han dog bestandigt umiddelbar, fordi han er i Momentet. At leve for at tilfredsstille sin Lyst, er nu en meget fornem Ansættelse i Livet, og man seer det, Gud være lovet, sjeldent gjennemført, paa Grund af det jordiske Livs Besværligheder, der give Mennesket Andet at tænke paa. Dersom dette ikke var Tilfældet, saa tvivler jeg ikke paa, at vi jo ofte nok vilde blive Vidne til dette forfærdelige Skuespil; thi saa meget er vist, man hører ofte nok Folk klage over, at de føle sig generede af det prosaiske Liv, hvilket desto værre ofte ikke vil sige Andet, end at de længes efter at slaae sig løs i al den Vildhed, som Lysten kan henhvirvle et Menneske i. For at denne Anskuelse nemlig skal lade sig gjennemføre, maa Individet være i Besiddelse af en Mangfoldighed af udvortes Betingelser, og denne Lykke eller rettere Ulykke bliver sjeldent et Menneske til Deel;

denne Ulykke, thi det er visselig ikke fra de naadige, men fra de vrede Guder, at denne Lykke kommer.

Man seer sjeldnere denne Livs-Anskuelse gjennemført efter nogen betydelig Maalestok; derimod seer man ikke saa sjeldent Folk, der fuske lidt deri, og naar da Betingelserne høre op, saa mene de, at naar blot Betingelserne havde været i deres Magt, saa skulde de vel have opnaaet den Lykke og Glæde, de attraaede i Livet. I Historien træffer man dog et og andet Exempel, og da jeg troer, det kan være gavnligt at indsee, hvortil denne Livs-Anskuelse fører, netop naar Alt begunstiger den, saa vil jeg fremstille en saadan Skikkelse, og dertil vælger jeg hiin almægtige Mand, Keiser Nero, hvem en Verden bøiede sig for, der altid fandt sig omringet af en talløs Skare af Lystens tjenstvillige Sendebud. Du yttrede engang med vanlig Dumdristighed, at man ikke kunde fortænke Nero i, at han brændte Rom af, for at faae en Forestilling om Trojas Ildebrand, men man maatte spørge, om han nu virkelig havde Kunst nok til at forstaae at nyde det. Det er nu en af Dine keiserlige Lyster, aldrig at gaae af Veien for nogen Tanke, aldrig at forfærdes af den. Dertil behøver man ikke en keiserlig Garde, ikke Guld og Sølv, ikke al Verdens Skatte, det kan man være ganske ene om, og afgjøre i al Stilhed, det er derfor klogere, men ikke mindre forfærdeligt. Din Hensigt var vel ikke at føre et Forsvar for Nero, og dog ligger der en Art Forsvar deri, at man fæster sit Blik paa, ikke hvad han gjør, men paa, hvorledes. Dog veed jeg meget vel, at denne Dumdristighed i Tanker er Noget, man ofte finder hos unge Mennesker, der i saadanne Øieblikke ligesom forsøge dem paa Verden, og nu lettelig fristes til at exaltere dem selv, især naar Andre høre derpaa. Jeg veed meget vel, at Du saavel som jeg og ethvert Menneske, ja at Nero selv gyser tilbage for en saadan Vildhed, og dog vil jeg aldrig tilraade noget Menneske i strengeste Forstand at tiltroe sig selv Styrke nok til ikke at blive en Nero. Naar jeg nemlig, for at betegne Neros Væsen, nævner hvad der efter min Mening constituerede dette, saa vil det maaskee synes Dig altfor mildt et Ord derom, og dog er jeg visselig ingen mild Dommer, om jeg end i en anden Forstand aldrig dømmer noget Menneske. Men tro Du kun mig, Ordet er ikke for mildt, det er det sande, men det kan tillige vise, hvor nær en saadan Forvildelse kan ligge et Menneske, ja man kan sige, der kommer i ethvert Menneske, der ikke gaaer hele sit Liv hen som et Barn, et Øieblik, hvor man, om end fjernt, ahner denne Fortabelse. Neros Væsen var Tungsind. I vor Tid er det blevet noget

Stort, at være tungsindig; forsaavidt kan jeg godt begribe, at Du finder dette Ord for mildt; jeg knytter mig til en ældre Kirkelære, der regnede Tungsind blandt Cardinalsynder. Dersom jeg har Ret, bliver det rigtignok en meget ubehagelig Oplysning for Dig, thi det vender op og ned paa hele Din Livsbetragtning. For en Forsigtigheds Skyld vil jeg dog strax her bemærke, at et Menneske kan have Sorg og Bekymring, ja den kan være saa uendelig, at den maaskee følger ham hele hans Liv, og dette kan endog være skjønt og sandt, men tungsindig bliver et Menneske kun ved egen Brøde.

Jeg tænker mig da den keiserlige Vellystling. Ikke blot naar han bestiger sin Throne, eller drager til Raadsforsamling, er han omgiven af Lictorer, men ogsaa fornemmelig naar han drog ud for at tilfredsstille sine Lyster, for at de kunde bane Veien for hans Røvertog. Jeg tænker mig ham noget ældre, hans Ungdom er forbi, det lette Sind er veget fra ham, og han er allerede fortrolig med enhver tænkelig Lyst, mæt af den. Men dette Liv, hvor fordærvet det end kan være, har dog modnet hans Sjæl, og dog er han trods al sin Forstand paa Verden, trods al sin Forfarenhed, endnu et Barn, eller et ungt Menneske. Aandens Umiddelbarhed kan ikke gjennembryde, og dog fordrer den et Gjennembrud, den fordrer en høiere Form af Tilværelse. Men skal dette skee, da vil der komme et Øieblik, da Thronens Glands, hans Magt og Vælde blegner, og hertil har han ikke Mod. Nu griber han efter Lysten, al Verdens Kløgt maa udtænke ham nye Lyster, thi kun i Lystens Øieblik finder han Hvile, og naar den er forbi, da gisper han i Mathed. Aanden vil bestandig bryde igjennem, men den kan ikke komme til Gjennembrud, bestandig bedrages den, og han vil byde den Lystens Mættelse. Da samler Aanden i ham sig som en mørk Sky, dens Vrede ruger over hans Sjæl, og den bliver en Angst, som end ikke ophører i Nydelsens Øieblik. See, derfor er hans Øie saa mørkt, at Ingen kan taale at see derpaa, hans Blik saa lynende, at det ængster, thi bagved Øiet ligger Sjælen som et Mørke. Man kalder dette Blik et keiserligt Blik, og hele Verden skjælver for det, og dog er hans inderste Væsen Angst. Et Barn, der seer paa ham anderledes end han er vant til, et tilfældigt Øiekast kan forfærde ham, det er som om dette Menneske eiede ham; thi Aanden vil frem i ham, vil, at han skal have sig selv i

---

en ældre Kirkelære] Exempler herpaa fra forskjellige Kirkefædre anføres i Efterladte Papirer 1833—1843 S. 226.

sin Bevidsthed, men det kan han ikke, og den knuges tilbage og samler ny Vrede. Han har ikke sig selv; kun naar Verden skjælver for ham er han beroliget, thi da er der dog Ingen, der vover at gribe ham. Derfor denne Angst for Mennesker, Nero har tilfælleds med enhver saadan Personlighed. Han er som besat, ufri i sig selv, og derfor er det, som om ethvert Blik vilde binde ham. Han, Roms Keiser, kan frygte et Blik af den usleste Slave. Et saadant Blik møder ham, hans Øie fortærer det Menneske, der vover saaledes at see paa ham. En Nidding staaer ved Keiserens Side, forstaaer dette vilde Øiekast, og dette Menneske er ikke mere. Men Nero har intet Mord paa sin Samvittighed, men Aanden en ny Angst. Kun i Lystens Øieblik finder han Adspredelse. Det halve Rom brænder han af, men hans Qval er den samme. Snart forlyster Sligt ham ikke mere. Der gives en endnu høiere Lyst, han vil ængste Mennesker. Sig selv er han gaadefuld, og Angst hans Væsen; nu vil han være Alle en Gaade og fryde sig over deres Angst. Derfor dette keiserlige Smiil, som Ingen kan fatte. De nærme sig hans Throne, han smiler venlig til dem, og dog griber en rædsom Angst dem, maaskee er dette Smiil deres Dødsdom, maaskee aabner Gulvet sig, og de styrte ned i Afgrunden. En Qvinde nærmer sig hans Throne, han smiler naadig til hende, og dog bliver hun næsten afmægtig af Angst, maaskee dette Smiil allerede udseer hende til et Offer for hans Vellyst. Og denne Angst forlyster ham. Han vil ikke imponere, han vil ængste. Han træder ikke stolt op i sin keiserlige Værdighed, svag, afmægtig lister han sig frem, thi denne Kraftesløshed foruroliger endnu mere. Han seer ud som en Døende, hans Aandedræt er svagt, og dog er han Roms Keiser og holder Menneskers Liv i sin Haand. Hans Sjæl er mat, kun Vittighed og Tankespil er istand til et Øieblik at bringe ham i Aande. Men hvad Verden har er udtømt, og dog kan han ikke aande, hvis det forstummer. Han kunde lade Barnet hugge ned for Moderens Øine, om ikke hendes Fortvivlelse kunde give Lidenskaben et nyt Udtryk, der kunde forlyste ham. Hvis han ikke var Roms Keiser, vilde han maaskee ende sit Liv med et Selvmord; thi det er i Sandhed kun et andet Udtryk for den samme Sag, naar Caligula ønsker, at alle Menneskers Hoveder sad paa een Hals, for med eet Hug at kunne tilintetgjøre den hele Verden, og naar et Menneske afliver sig selv.

Caligula] Suetons Caligula 30.

Om det var Tilfælde med Nero, veed jeg ikke, men man finder stundom hos saadanne Personligheder en vis Godmodighed, og hvis Nero har havt den, tvivler jeg ikke paa, at Omgivelsen har været redebon til at kalde den Huldsalighed. Det har dermed et besynderligt Sammenhæng, men afgiver tillige et nyt Beviis for den Umiddelbarhed, der i sin Tilbagetrængthed constituerer det egentlige Tungsind. Det hænder da, at paa samme Tid som al Verdens Skatte og Herlighed neppe strække til for at forlyste dem, at et enkelt Ord, en lille Curiositet, et Menneskes Udvortes, eller en anden slig i og for sig ubetydelig Ting, kan skaffe dem en overordentlig Glæde. En Nero kan glæde sig over Sligt som et Barn. Som et Barn; dette er netop det rette Udtryk derfor, thi det er der hele Barnets Umiddelbarhed, der uforandret, uforklaret viser sig. En gjennemført Personlighed kan ikke glæde sig saaledes, thi vel har han beholdt Barnligheden i sig, men er dog ophørt at være Barn. Til daglig Brug er derfor Nero en Olding; en enkelt Gang er han et Barn.

Her vil jeg afbryde denne lille Skildring, der paa mig idetmindste har gjort et høist alvorligt Indtryk. Selv efter sin Død ængster Nero; thi hvor fordærvet han end er, det er dog Kjød af vort Kjød og Been af vore Been, og selv i et Umenneske er dog noget Menneskeligt. Jeg har ikke fremsat det for at beskjeftige Din Phantasi; jeg er ikke en Forfatter, der beiler til en Læsers Gunst, allermindst til Din, og jeg er, som Du veed, overhovedet slet ikke Forfatter og skriver kun for Din Skyld. Ikke heller har jeg fremsat det for at give Dig og mig Anledning til med hiin Pharisæer at takke Gud for, at jeg er et ganske andet Menneske; hos mig vækker det andre Tanker, om jeg end takker Gud for, at mit Liv har været saa lidet bevæget, at jeg kun fjernt har ahnet denne Rædsel og nu er en lykkelig Ægtemand; hvad Dig angaaer, da glæder det mig, at Du er endnu ung nok til at lære Noget deraf. Hver lære nu hvad han kan; det kunne vi begge lære, at et Menneskes Ulykke ligger aldrig deri, at han ikke har de udvortes Betingelser i sin Magt, da dette først vilde gjøre ham fuldkommen ulykkelig.

Hvad er da Tungsind? Det er Aandens Hysteri. Der kommer et Øieblik i et Menneskes Liv, hvor Umiddelbarheden ligesom er modnet og hvor Aanden fordrer en høiere Form, hvor den vil gribe sig selv som Aand. Som umiddelbar Aand hænger Mennesket sammen med det hele jordiske Liv, og nu vil Aanden ligesom samle sig ud af denne Adspredthed, og forklare sig i sig selv; Personligheden vil blive sig bevidst i sin evige Gyldighed.

Skeer dette ikke, standses Bevægelsen, trykkes den tilbage, saa indtræder Tungsind. Man kan gjøre meget for at bringe det til Glemsel, man kan arbeide, man kan gribe uskyldigere Midler end en Nero, Tungsindet bliver der. Der ligger noget Uforklarligt i Tungsind. Den der har Sorg eller Bekymring, han veed, hvorfor han sørger eller er bekymret. Spørger man en Tungsindig, hvad Grund han har dertil, hvad det er, der tynger paa ham, saa vil han svare, jeg veed det ikke, jeg kan ikke forklare det. Deri ligger Tungsindets Uendelighed. Dette Svar er ganske rigtigt; thi saasnart han veed det, saa er det hævet, hvorimod Sorgen hos den Sørgende slet ikke er hævet derved, at han veed, hvorfor han sørger. Men Tungsind er Synd, er egentlig en Synd *instar omnium*, thi det er den Synd, ikke at ville dybt og inderligt, og dette er en Moder til alle Synder. Denne Sygdom, eller rettere, denne Synd er saare almindelig i vor Tid, og det er saaledes den, hele det unge Tydskland og Frankrig sukker under. Jeg vil ikke opirre Dig, jeg behandler Dig gjerne saa skaansomt som muligt. Jeg tilstaaer gjerne, at det at være tungsindig i en vis Forstand ikke er et ilde Tegn, thi det træffer i Almindelighed kun de meest begavede Naturer. Jeg skal heller ikke plage Dig med at antage, at Enhver, der lider af Indigestion, derfor har Ret til at kalde sig tungsindig, Noget man ofte nok seer i vor Tid, da det jo næsten er blevet den Værdighed, Alle tragte efter, at være tungsindig. Men Den der vil være fortrinlig begavet, han maa finde sig i, at jeg lægger det Ansvar paa ham, at han ogsaa kan være mere skyldig end andre Mennesker. Naar han vil see dette rigtigt, vil han heri heller ikke see en Forkleinelse af sin Personlighed, om det end vil lære ham at bøie sig i sand Ydmyghed under den evige Magt. Saasnart Bevægelsen er skeet, saa er Tungsindet væsentlig hævet, hvorimod det godt kan hænde det samme Individ, at hans Liv kan bringe ham mange Sorger og Bekymringer, og i denne Henseende veed Du vel, at jeg mindst af Alle foredrager den forstandige Usselhed, at det ikke kan hjælpe at sørge, at man skal slaae Sorgerne hen. Jeg vilde skamme mig for mig selv, om jeg med disse Ord vovede at træde ligeoverfor et sørgende Menneske. Men selv det Menneske, i hvis Liv Bevægelsen skeer roligst og fredeligst og betimeligst, vil dog altid beholde lidt Tungsind, men det hænger sammen med noget langt dybere, med Arvesynden, og ligger i, at intet Menneske kan blive sig selv gjennemsigtigt. De Mennesker derimod, hvis Sjæl slet ikke kjender Tungsind, ere de, hvis Sjæl ingen Metamorphose ahner. Dem har jeg her ikke med at gjøre, thi jeg skriver jo kun om og til Dig; og Dig troer jeg

at denne Forklaring vil tilfredsstille, thi Du antager jo dog neppe med mange Læger, at Tungsind ligger i det Legemlige, og hvad der er besynderligt nok, at Lægerne desuagtet ikke kunne hæve det; kun Aanden kan hæve det, thi det ligger i Aanden, og naar den finder sig selv, da forsvinde alle Smaa-Sorger, de Grunde, der hos Nogle, efter deres Mening, fremkalde Tungsind, at man ikke kan finde sig ind i Verden, at man kommer baade for sildigt og for tidligt til Verden, at man ikke kan finde sin Plads i Livet; thi Den der eier sig selv evigt, han kommer hverken for tidligt eller for sildigt til Verden, og Den som besidder sig selv i sin evige Gyldighed, han finder vel sin Betydning i dette Liv.

Dog, dette var en Episode, som jeg haaber, Du vil tilgive mig, da den væsentlig blev til for Din Skyld. Jeg vender tilbage til den Livs-Anskuelse, der mener, at man skal leve for at tilfredsstille Lysten. En kløgtig Forstandighed indseer let, at den ikke lader sig gjennemføre, og at det derfor ikke er Umagen værd at begynde paa den; en forfinet Egoisme indseer, at den gaaer Glip af Pointet i Nydelsen. Her ligger da en Livs-Anskuelse, der lærer: nyd Livet, og igjen udtrykker det saaledes: nyd Dig selv; i Nydelsen skal Du nyde Dig selv. Dette er en høiere Reflexion; imidlertid trænger den naturligviis ikke ind i selve Personligheden, denne forbliver i sin tilfældige Umiddelbarhed. Betingelsen for Nydelsen er dog ogsaa her en udvortes, som ikke staaer i Individets Magt; thi skjøndt han, som han siger, nyder sig selv, saa nyder han dog kun sig selv i Nydelsen, men Nydelsen selv er knyttet til en udvortes Betingelse. Hele Forskjellen er altsaa, at han nyder reflekteret, ikke umiddelbart. Forsaavidt er selv denne Epicuræisme afhængig af en Betingelse, den ikke har i sin Magt. En vis Forstandens Forhærdelse lærer nu en Udvei, den lærer: nyd Dig selv, idet Du bestandig kaster Betingelserne bort. Men det følger af sig selv, at Den, der i Bortkastelsen af Betingelserne nyder sig selv, er ligesaa afhængig af dem, som Den der nyder dem. Hans Reflexion vender bestandig tilbage i ham selv, og da hans Nydelse bestaaer i, at Nydelsen faaer saa lidt Indhold som muligt, saa udhuler han ligesom sig selv, da naturligviis en saadan endelig Reflexion ikke er istand til at aabne Personligheden.

Ved disse Betragtninger troer jeg nu kjendeligt nok for Dig idetmindste at have afridset den æsthetiske Livs-Anskuelses Territorium; alle Stadier have det tilfælleds, at det, hvorfor man lever, er det, hvorved man umiddelbart er det man er; thi Reflexionen griber aldrig saa høit, at den griber ud over dette. Det er kun en meget flygtig Antydning, jeg har leveret, men jeg ønskede heller

ikke at give mere; mig ere ikke de forskjellige Stadier vigtige, men kun den Bevægelse, som er uundgaaelig nødvendig, saaledes som jeg nu skal vise, og paa denne er det, jeg vil bede Dig at fæste Din Opmærksomhed.

Saa antager jeg, at hiin Mand, der levede for sin Sundhed, var, for at bruge et Udtryk af Dig, ligesaa rask, da han døde, som nogensinde; at hiint grevelige Ægtepar dandsede paa sin Guldbryllupsdag, og at der gik en Hvisken igjennem Salen, aldeles som da de dandsede paa deres Bryllupsdag; jeg antager, at den rige Mands Guldminer vare uudtømmelige, at Hæder og Værdighed betegnede den Lykkeliges Vandring gjennem Livet; jeg antager, at den unge Pige fik Den, hun elskede, at det mercantilske Talent bespændte alle fem Verdensdele med sine Forbindelser og holdt alle Verdens Børser i sin Børs, at det mechaniske Talent forbandt Himlen og Jorden — jeg antager, at Nero aldrig gispede, men at i ethvert Øieblik ny Nydelse overraskede ham, at hiin snedige Epicuræer i ethvert Øieblik kunde fryde sig ved sig selv, at Cynikeren bestandig havde Betingelser at kaste fra sig, for at glæde sig ved sin Lethed — det antager jeg, og saa vare jo alle disse Mennesker lykkelige. Det vil Du vel ikke sige, Grunden hvorfor, skal jeg senere forklare; men dette vil Du vel gjerne indrømme, at mange Mennesker vilde tænke saaledes, ja, at En og Anden vilde indbilde sig at have sagt noget saare Kløgtigt, naar han tilføiede, at det, der manglede dem, var, at de ikke paaskjønnede det. Jeg vil nu gjøre den modsatte Bevægelse. Intet af Alt dette skeer. Hvad saa? saa fortvivle de. Det vil Du vel heller ikke gjøre, Du vil maaskee sige, det er ikke Umagen værd. Hvorfor Du nu ikke vil indrømme Fortvivlelsen, det skal jeg senere forklare; her fordrer jeg blot, at Du skal vedgaae, at vel en stor Deel Mennesker ville finde det i sin Orden at fortvivle. Lad os nu see, hvorfor de fortvivlede; fordi de opdagede, at det, de havde bygget deres Liv paa, var forgjængeligt? men er det da en Grund til at fortvivle, er der skeet en væsentlig Forandring ved det, hvorpaa de byggede deres Liv? Er det en væsentlig Forandring ved det Forgjængelige, at det viser sig som Forgjængeligt, eller er det ikke snarere noget Tilfældigt og Uvæsentligt ved det, at det ikke viser sig saaledes? Der er da ikke kommet noget Nyt til, som kunde begrunde en Forandring. Naar de da altsaa fortvivle, saa maa det ligge deri, at de vare fortvivlede iforveien. Forskjellen er blot den, at de ikke vidste det, men dette er jo en aldeles tilfældig Forskjel. Det viser sig altsaa, at enhver æsthetisk Livs-Anskuelse er Fortvivlelse, og at Enhver, der lever æsthetisk, er for-

tvivlet, enten han saa veed det eller ikke. Men naar man veed dette, og det veed Du jo, saa er en høiere Form af Tilværelsen en uafviselig Fordring.

Blot med et Par Ord vil jeg her lidt nærmere forklare mig angaaende min Dom om den unge Pige og hendes Elskov. Du veed, at jeg i min Qvalitet af Ægtemand har for Skik ved enhver Leilighed baade mundtlig og skriftlig at hævde Kjærlighedens Realitet mod Dig, og derfor vil jeg ogsaa her, for at forhindre en Misforstaaelse, udtale mig. Et i endelig Forstand klogt Menneske vilde maaskee blive lidt betænkelig ved en saadan Kjærlighed, han vilde maaskee gjennemskue dens Skrøbelighed og udtrykke sin usle Viisdom i Modsætning hertil saaledes: elsk mig lidt og elsk mig længe. Som om hans hele Livsklogskab ikke var endnu skrøbeligere og idetmindste langt uslere end hendes Kjærlighed! Du vil da let indsee, at paa den Maade kunde jeg ikke misbillige den. Jeg har paa Elskovens Gebeet meget ondt ved at anstille Tanke-Experimenter, jeg har kun elsket eengang og er endnu bestandig ubeskrivelig lykkelig i denne Kjærlighed, og jeg har ondt ved at tænke mig elsket af en Anden, end Den, jeg er knyttet til, anderledes end paa den Maade, ved hvilken hun gjør mig saa lykkelig, men jeg vil her vove det. Lad mig da, hvorledes det end er gaaet til, være bleven Gjenstand for en saadan Kjærlighed. Den vilde ikke gjøre mig lykkelig, og jeg vilde aldrig modtage den, ikke fordi jeg vilde forsmaae den, ved Gud, jeg vilde hellere have et Mord paa min Samvittighed end at have forsmaaet en Piges Kjærlighed, men jeg vilde ikke tillade det for hendes egen Skyld. Jeg ønsker at være elsket, hvis det stod til mig, af ethvert Menneske, af min Kone ønsker jeg at være elsket saa høit som det ene Menneske kan være elsket af det andet, og det vilde smerte mig, om jeg ikke var det; men jeg ønsker heller ikke Mere, jeg vilde ikke tillade, at et Menneske tog Skade paa sin Sjæl for at elske mig; jeg vilde elske hende for høit til at tillade hende at nedværdige sig selv. Der ligger noget Forførersk for det hovmodige Sind i at blive elsket saaledes, og der gives Mennesker, der forstaae den Kunst at bedaare en Pige, saa hun glemmer Alt over dem — lad dem see til, hvorledes de forsvare det. Som oftest bliver en saadan Pige haardt nok straffet derfor, men det Nedrige er, at tillade, at det skeer. Seer Du, derfor sagde jeg og siger endnu, at den unge Pige var lige fortvivlet, enten hun fik den Elskede eller ikke; thi det var jo en tilfældig Omstændighed, om Den, hun elskede, var et saa redeligt Menneske, at han hjalp hende ud af hendes Hjertes Vildfarelse, og om

de Midler, han brugte hertil, vare nok saa haarde, saa vilde jeg dog sige, han handlede redeligt, oprigtigt, trofast, ridderligt mod hende.

Det har da viist sig, at enhver æsthetisk Livs-Anskuelse er Fortvivlelse, det kunde derfor synes at være det Rigtige at foretage Bevægelsen, hvorved det Ethiske kommer frem. Imidlertid er der endnu et Stadium, en æsthetisk Livs-Anskuelse, den fineste og fornemste af dem alle, som jeg paa det Omhyggeligste skal drøfte; thi nu kommer Touren til Dig. I Alt, hvad jeg i det Foregaaende har udviklet, kan Du rolig gaae med, og det er paa en Maade ikke til Dig jeg har talt, og det vilde ogsaa kun hjælpe Lidet at tale saaledes til Dig, eller at oplyse Dig om, at Livet er Forfængelighed. Det veed Du meget godt og har jo søgt paa Din Maade at hjælpe Dig. Grunden, hvorfor jeg har fremsat det, er denne, at jeg vil have Ryggen fri, vil forhindre Dig i, pludselig at springe tilbage. Denne sidste Livs-Anskuelse er Fortvivlelsen selv. Den er en æsthetisk Livs-Anskuelse, thi Personligheden forbliver i sin Umiddelbarhed; den er den sidste æsthetiske Livs-Anskuelse, thi den har til en vis Grad optaget i sig Bevidstheden om en saadan Anskuelses Intethed. Imidlertid er der Forskjel paa Fortvivlelse og Fortvivlelse. Tænker jeg mig en Kunstner, en Maler f. Ex., der bliver blind, saa vil han maaskee, hvis der ikke er noget Dybere i ham, fortvivle. Han fortvivler da over dette Enkelte, og hvis hans Syn gaves ham tilbage igjen, saa vilde Fortvivlelsen ophøre. Dette er ikke Tilfælde med Dig, Du er meget for aandelig begavet, og Din Sjæl er i en vis Forstand for dyb, til at dette kunde vederfares Dig. I udvortes Henseende er det heller ikke skeet Dig. Du har endnu bestandig alle Momenter til en æsthetisk Livs-Anskuelse i Din Magt, Du har Formue, Uafhængighed, Din Helbred er usvækket, Din Aand endnu frodig, og Du er heller ikke endnu bleven ulykkelig ved, at en ung Pige ikke vilde elske Dig. Og dog er Du fortvivlet. Det er ingen actuel Fortvivlelse, men en Fortvivlelse i Tanken. Din Tanke er ilet forud, Du har gjennemskuet Alts Forfængelighed, men Du er ikke kommen videre. Leilighedsviis dukker Du ned deri, og idet Du i et enkelt Moment hengiver Dig til Nydelse, optager Du tillige i Din Bevidsthed, at det er Forfængelighed. Du er saaledes bestandig ude over Dig selv, i Fortvivlelsen nemlig. Det gjør, at Dit Liv ligger imellem to uhyre Modsætninger; stundom har Du en umaadelig Energi, stundom en ligesaa stor Indolents.

Oftere har jeg bemærket i Livet, at jo kosteligere det Fluidum er, hvori et Menneske beruser sig, desto vanskeligere bliver hans Helbredelse, Rusen er skjønnere og Følgerne tilsyneladende

ikke saa fordærvelige. Den der beruser sig i Brændeviin, han fornemmer snart de fordærvelige Følger, og man kan haabe hans Frelse. Den, der bruger Champagne, helbredes vanskeligere. Og Du, Du har valgt det Fineste; thi hvilken Ruus er vel saa skjøn som Fortvivlelse, saa klædelig, saa tækkelig, især i Pigernes Øine (derom veed Du ypperlig Besked), især naar man tillige har den Kunstfærdighed at kunne holde de vildeste Udbrud tilbage, at lade Fortvivlelsen, som en fjern Ildebrand, ahnes og kun gjenskinne i det Ydre. Den giver et let Sving paa Hatten og paa hele Legemet, den giver et stolt, trodsigt Blik. Læben smiler overmodigt. Den giver en ubeskrivelig Lethed i Livet, et kongeligt Overblik over det Hele. Og naar nu en saadan Skikkelse nærmer sig en ung Pige, naar dette stolte Hoved bøier sig kun for hende, for hende ene i den hele Verden, saa smigrer det, og destoværre, der kunde vel være Den, der var uskyldig nok til at troe dette falske Buk. Er det ikke skammeligt, om et Menneske saaledes — dog nei, jeg skal ingen Tordentale holde, det er kun at hidse Dig, jeg har andre kraftigere Midler, jeg har det unge haabefulde Menneske, han er maaskee forelsket, han kommer til Dig, han har taget feil af Dig, han troer, Du er et trofast, redeligt Menneske, han vil raadføre sig med Dig. Du kan i Virkeligheden lukke Din Dør for ethvert saadant fatalt ungt Menneske, men Dit Hjerte kan Du ikke lukke; om Du ikke ønsker, at han skal være Vidne til Din Ydmygelse, den vil derfor ikke udeblive, thi saa fordærvet er Du ikke, og naar Du er ene med Dig selv, er Din Godmodighed maaskee større end Nogen troer.

Her har jeg da Din Livs-Anskuelse, og tro Du mig, Meget i Dit Liv vil blive Dig forklarligt, naar Du med mig betragter den som Tanke-Fortvivlelse. Du er en Hader af Virksomhed i Livet; meget rigtigt, thi for at der skal være Mening i denne, maa Livet have Continuitet, og det mangler Dit Liv. Du beskjeftiger Dig med Dine Studier, det er sandt, Du er endogsaa flittig; men det er kun for Din egen Skyld, og skeer saa lidet teleologisk som muligt. Forøvrigt er Du ledig, Du staaer, ligesom hine Arbeidere i Evangeliet, ledig paa Torvet, Du stikker Hænderne i Lommen og betragter Livet. Nu hviler Du i Fortvivlelsen, Intet beskjeftiger Dig, Du gaaer ikke af Veien for Noget, »om man rev Tagsteen ned, jeg gik dog ikke af Veien.« Du er som en Døende, Du døer daglig, ikke i den dybe alvorlige Betydning, hvori man

---

Evangeliet] Matthæus 20. Kap. 3.

ellers tager dette Ord, men Livet har tabt sin Realitet og »Du beregner altid Din Levetid fra den ene Opsigelses-Dag til den anden.« Du lader Alt passere Dig forbi, det gjør intet Indtryk, men nu kommer der pludselig Noget, der griber Dig, en Idee, en Situation, et Smiil af en ung Pige, og nu er Du »med«; thi som Du ved visse Leiligheder ikke er »med«, saa er Du til andre Tider med og i alle Maader til Tjeneste. Overalt hvor der er en Begivenhed, der er Du med. Du bærer Dig ad i Livet, som Du pleier at gjøre i Trængsel, »Du arbeider Dig ind i den tætteste Klynge, seer, om muligt, at blive trykket op over de Andre, saa Du kommer til at ligge ovenpaa dem, er Du først deroppe, saa gjør Du Dig det saa beqvemt som muligt, og saaledes lader Du Dig ogsaa bære igjennem Livet.« Men naar Trængselen har ophørt, naar Begivenheden er forbi, saa staaer Du atter paa Gadehjørnet og seer paa Verden. En Døende har, som bekjendt, en overnaturlig Energi, og saaledes er det ogsaa med Dig. Er det en Idee, der skal gjennemtænkes, et Værk, der skal gjennemlæses, en Plan, der skal udføres, et lille Eventyr, der skal opleves — ja en Hat, der skal kjøbes, saa griber Du Sagen an med en uhyre Kraft. Du arbeider efter Omstændighederne ufortrødent en Dag, en Maaned, Du føler en Glæde i at forvisse Dig om, at Du endnu har den samme Kraftfylde som tidligere, Du raster ikke, »ingen Satan kan holde ud med Dig.« Arbeider Du i Forening med Andre, saa arbeider Du dem sønder og sammen. Men naar da Maaneden, eller, hvad Du altid anseer for Maximum, det halve Aar er gaaet, da bryder Du af, da siger Du, nu er den Historie ude; Du trækker Dig tilbage og lader den Anden om det Hele, eller forsaavidt Du har været ene derom, taler Du til intet Menneske om den Ting. Nu bilder Du Dig selv og Andre ind, at Du har tabt Lysten, og smigrer Dig med den forfængelige Tanke, at kunne have vedblevet at arbeide med samme Intensitet, hvis Du havde havt Lyst dertil. Men dette er et uhyre Bedrag. Det vilde være lykkedes Dig, som de fleste Andre, naar Du taalmodigen havde villet det, da at blive færdig, men Du vilde da tillige ogsaa have erfaret, at der hører en ganske anden Art af Udholdenhed hertil end den, Du har. Snart har Du da skuffet Dig selv, og Du har Intet lært for Dit følgende Liv. Jeg kan her tjene Dig med en lille Oplysning. Jeg er ikke uvidende om, hvor svigefuldt Ens eget Hjerte er, hvor let man kan bedrage sig selv, end sige, naar man i den Grad som Du er i Besiddelse af Dialektikens løsende Magt, der ikke blot giver Dispensation for Alt, men opløser og udsletter det. Naar der da er mødt mig Noget i Livet, naar jeg har

besluttet Noget, som jeg har befrygtet skulde i Tidens Løb faae et andet Udseende for mig, naar jeg har gjort Noget, som jeg har befrygtet jeg i Tidens Løb skulde give en anden Fortolkning, da har jeg ofte med faa og tydelige Ord opskrevet, hvad det var jeg vilde, eller hvad det var jeg havde gjort og hvorfor. Naar jeg da syntes, jeg følte Trang dertil, naar min Beslutning eller min Handling ikke stod levende for mig, da tager jeg min Haandfæstning frem og dømmer mig selv. Du synes maaskee, det er et Pedanteri, at det er for vidtløftigt og ikke Umagen værd at gjøre saa mange Ophævelser. Jeg har herpaa intet Andet at svare end dette: føler Du ingen Trang dertil, er Din Bevidsthed altid saa usvigelig og Din Hukommelse saa trofast, saa lad det være. Dette troer jeg rigtignok ikke, thi den Sjæls-Evne, Du egentlig mangler, er Hukommelse, det vil sige, ikke for Dette eller Hiint, ikke for Ideer, Vittigheder eller dialektiske Snirkel-Gange, det være langt fra mig at paastaae; men Hukommelse for Dit eget Liv, for det Oplevede deri. Dersom Du havde det, da vilde det samme Phænomen ikke saa ofte gjentage sig i Dit Liv, da vilde det ikke opvise saa mange af hvad jeg vilde kalde Halv-Times Arbeider, thi saaledes kan jeg gjerne kalde dem, om Du end har brugt et halvt Aar dertil, da Du ikke er bleven færdig. Men Du holder af at skuffe Dig selv og Andre. Var Du altid saa stærk som Du er i Lidenskabens Øieblik, da var Du, ja det skal jeg ikke negte, det stærkeste Menneske, jeg har kjendt. Men det er Du ikke, det veed Du ret godt selv. Derfor trækker Du Dig tilbage, skjuler Dig næsten for Dig selv og udhviler Dig atter i Indolents. I mine Øine, hvis Opmærksomhed Du ikke altid kan unddrage Dig, bliver Du næsten latterlig med Din momentane Iver, og den Berettigelse Du søger deri til at spotte Andre. Der var engang to Englændere, der reiste til Arabien for at kjøbe Heste. De bragte selv nogle engelske Væddeløbere med, og ønskede nu at forsøge deres Dygtighed i Sammenligning med Arabernes Heste. De foresloge et Ridt, og Araberne vare villige dertil, og henstillede til Englænderne at vælge hvilken Hest de vilde iblandt deres arabiske Heste. Det vilde de dog ikke strax gjøre, thi de forklarede, at de først brugte 40 Dage til at trainere. Man ventede de 40 Dage, Gevinstens Størrelse blev bestemt, Hestene sadlede, og nu spurgte Araberne, hvorlænge de skulde ride? Een Time var Svaret. Dette forundrede Araberen, og han svarede ganske lakonisk: jeg troede, vi skulde ride i tre Dage. Seer Du, saaledes gaaer det Dig. Vil man ride Vædderidt med Dig i een Time, saa »kan ingen Satan holde ud med Dig«; i tre Dage kommer Du tilkort. Jeg erindrer,

at jeg engang fortalte Dig denne Historie, jeg erindrer ogsaa Dit Svar, at det var en betænkelig Sag at ride Vædderidt i tre Dage, man risikerede at komme i en saadan Fart, at man aldrig mere kunde standse, derfor afholdt Du Dig klogelig fra al saadan Voldsomhed, »engang imellem rider jeg en Tour, men jeg ønsker hverken at være Cavallerist eller nogen anden utrættet Virksomhed i Livet.« Dette er nu ogsaa til en vis Grad ganske sandt; thi Du frygter altid Continuiteten, og det fornemmelig af den Grund, at den berøver Dig Leilighed til at bedrage Dig selv. Den Kraft, Du har, er Fortvivlelsens Kraft; den er intensivere end almindelig menneskelig Kraft, men den varer ogsaa kortere.

Du svæver bestandig over Dig selv, men den høiere Æther, det finere Sublimat, i hvilket Du er forflygtiget, er Fortvivlelsens Intet, og under Dig seer Du en Mangfoldighed af Kundskaber, Indsigter, Studier, Bemærkninger, som dog ingen Realitet have for Dig, men som Du ganske lunefuldt benytter og combinerer, hvormed Du saa smagfuldt som muligt udpynter det Palads for Aandens Overdaadighed, i hvilket Du leilighedsviis opholder Dig. Hvad Under da, at Tilværelsen er Dig et Eventyr, »at Du ofte fristes til at begynde enhver Tale saaledes: der var engang en Konge og en Dronning, der ingen Børn kunde faae«, og at Du derpaa glemmer alt Andet for at gjøre den Bemærkning, at det, besynderligt nok, i Eventyret altid er en Grund til en Konges og en Dronnings Sorg, hvorimod man i det daglige Liv snarere hører Sorg over, at man har Børn; hvilket Asyler og alle slige Indretninger bevise. Nu har Du da faaet det Indfald, at »Livet er et Eventyr.« Du er istand til at anvende en heel Maaned alene paa at læse Eventyr, Du gjør et grundigt Studium, Du sammenligner og prøver, og Dit Studium er ikke uden Udbytte, og hvortil bruges det? Til at forlyste Din Aand; Du svier det Hele af i et brillant Fyrværkeri.

Du svæver over Dig selv, og det, Du seer under Dig, er en Mangfoldighed af Stemninger og Tilstande, som Du bruger for at finde interessante Berøringer med Livet. Du kan være sentimental, hjerteløs, ironisk, vittig, man maa i denne Henseende indrømme Dig, at Du har Skole. Saasnart da Noget er istand til at rive Dig ud af Din Indolents, saa er Du med hele Din Lidenskab i fuld Praxis, og Din Praxis mangler ikke Kunst, som Du da kun alt for meget er udrustet med Vittighed, Smidighed og alle Aandens forførerske Gaver. Du er, som Du med saa megen selvbehagelig Pretention udtrykker Dig, aldrig saa ugalant at træde op, uden at bringe en lille duftende, frisk afplukket Vittigheds-Bouquet med Dig. Jo mere man kjender Dig, jo mere maa man næsten frapperes af

den beregnende Kløgt, der gaaer igjennem Alt hvad Du gjør i den korte Tid, da Du er bevæget af Lidenskab; thi Lidenskab forblinder Dig aldrig, men gjør Dig kun mere seende. Du har da glemt Din Fortvivlelse og Alt hvad der ellers hviler Dig paa Sjæl og Tanke, den tilfældige Berøring, Du er kommen i med et Menneske, beskjeftiger Dig absolut. Jeg vil erindre Dig om en lille Begivenhed, der forefaldt i mit eget Huus. Det var da formodentlig de to unge svenske Piger, der vare tilstede, jeg maa takke for det Foredrag, Du gav til Priis. Samtalen havde taget en alvorligere Retning og var kommen hen paa et Punkt, der ikke var Dig behageligt; jeg havde udtalt mig lidt mod den utidige Respect for Aands-Evner, som er saa eiendommelig for vor Tid; jeg havde erindret om, at det var noget ganske Andet, det kom an paa, en Inderlighed i det hele Væsen, som Sproget intet andet Udtryk havde for end Tro. Du var derved maaskee stillet i en mindre heldig Belysning, og da Du nok indsaae, at Du ad den engang indslagne Vei ikke kunde komme videre, saa følte Du Dig opfordret til at forsøge Dig i hvad Du selv kalder høiere Vanvid, i den sentimentale Toneart: »Jeg skulde ikke troe? Jeg troer, at der inderst inde i Skovens eensomme Stilhed, hvor Træerne speile sig i de mørke Vande, i dens mørke Hemmelighed, hvor der selv ved Middag er Tusmørke, der boer et Væsen, en Nymphe, en Pige, jeg troer, hun er skjønnere end enhver Forestilling, jeg troer, at hun om Morgenen fletter Krandse, om Middagen bader sig i de kjølige Vande, at hun om Aftenen veemodig plukker Bladene af Krandsen; jeg troer, at jeg vilde blive lykkelig, det eneste Menneske, der har fortjent at kaldes saa, hvis jeg kunde fange hende og besidde hende; jeg troer, der i min Sjæl er en Længsel, der randsager Verden, jeg troer, jeg vilde blive lykkelig, hvis den blev tilfredsstillet; jeg troer overhovedet, at der er Mening i Verden, hvis jeg blot kunde finde den — siig nu ikke, at jeg ikke er stærk i Troen eller brændende i Aanden.« Maaskee mener Du, at en saadan Tale kunde blive et Receptionsstykke, der kunde gjøre Dig værdig til at blive Medlem af et græsk Symposion; thi dertil er det jo blandt Andet Du danner Dig, og det vilde Du ansee for det skjønneste Liv, hver Nat at komme sammen med nogle græske Ynglinge, sidde med Krands i Haaret og holde Lovtaler over Kjærligheden eller hvad der forresten kunde forefalde, ja Du vilde ganske offre Dig for at holde Lovtaler. Mig forekommer denne Tale at være noget Galimathias, om den end er nok saa kunstig, og om den end i Øieblikket gjør et Indtryk, især naar Du selv faaer Lov at foredrage den med Din febrile Veltalenhed, og den forekommer mig tillige

at være et Udtryk for Din forvirrede Aands-Tilstand, thi det er ganske i sin Orden, at hvem der ikke troer paa Noget af Alt det, andre Mennesker troe paa, han troer paa slige gaadefulde Væsner, som det ofte gaaer i Livet, at Den der ikke er bange for Noget, hverken i Himlen eller paa Jorden, han er bange for Ædderkopper. Du smiler, Du mener, at jeg er gaaet i Fælden, at jeg har troet, at Du troede det, som Du var endnu længere fra at troe end noget andet Menneske. Dette er ganske rigtigt, thi Dit Foredrag ender altid i absolut Skepsis, men hvor klog og hvor beregnende Du end er, kan Du slet ikke negte, at Du et Øieblik varmer Dig selv paa den sygelige Hede, der ligger i en saadan Overspændthed. Din Hensigt er maaskee at bedrage Mennesker, og dog er der et Øieblik, hvor Du, om Du end ikke veed deraf, bedrager Dig selv.

Hvad der gjaldt om Dine Studier, det gjelder om enhver af Dine Handlinger, Du er i Øieblikket, og i Øieblikket er Du i overnaturlig Størrelse, Du sænker hele Din Sjæl deri, selv med en Villiens Energi, thi for et Øieblik har Du Dit Væsen absolut i Din Magt. Den, der kun seer Dig i et saadant Øieblik, bliver saare let bedraget, hvorimod Den, der venter til det næste Øieblik, let kan komme til at triumphere over Dig. Du erindrer maaskee det bekjendte Eventyr af Musæus om Rolands tre Riddersvende. Een af dem fik af den gamle Hex, de besøgte i Skoven, en Fingerhat, der gjorde ham usynlig. Ved Hjælp af denne trængte han ind i den skjønne Prindsesse Urracas Gemakker og foredrog sin Kjærlighed for hende, hvilket gjorde stærkt Indtryk paa hende, da hun Ingen saae og altsaa formodede, at det idetmindste var en Fee-Prinds, der beærede hende med sin Elskov. Imidlertid fordrer hun en Aabenbarelse. Her laae Vanskeligheden; saasnart han viste sig, maatte Trylleriet forsvinde, og dog havde han jo ingen Glæde af sin Kjærlighed, hvis han ikke kunde aabenbare sig. Jeg har netop Musæus' Eventyr ved Haanden, og vil afskrive en lille Passus deraf, som jeg vil bede Dig at gjennemlæse til Dit sande Gavn. »Er willigte dem Anscheine nach ungern ein, und die Phantasie der Prinzessin schob ihr das Bild des schönsten Mannes vor, den sie mit gespannter Erwartung zu erblicken vermeinte. Aber welcher Contrast zwischen Original und Ideal, da nichts als ein allgemeines Alltagsgesicht zum Vorschein kam, einer von den gewöhnlichen Menschen, dessen Physiognomie weder Genie-Blick noch

---

Musæus] Volksmährchen der Deutschen, Gotha 1787, I S. 164 ff. (Rolands Knappen). Det anførte Sted staar S. 220 (ein gemeines Alltagsgesicht).

Sentimental-Geist verricht!« Hvad Du ønsker at opnaae ved disse Berøringer med Mennesker, det opnaaer Du ogsaa, thi da Du er adskilligt klogere end hiin Riddersvend, saa indseer Du let, at det ikke kan betale sig at blive aabenbar. Naar Du har foregjøglet et Menneske et idealt Billede — og her maa man indrømme Dig, Du kan vise Dig ideal i hvilkensomhelst Retning — saa trækker Du Dig forsigtig tilbage, og har nu havt den Fornøielse at have gjækket et Menneske. Hvad Du tillige opnaaer er, at Sammenhænget i Din Anskuelse er afbrudt, og at Du har faaet et Moment mere, der bringer Dig til at begynde forfra.

I theoretisk Henseende er Du færdig med Verden, Endeligheden kan ikke bestaae for Din Tanke, i practisk Henseende er Du til en vis Grad ogsaa færdig med den, det vil sige, i æsthetisk Forstand. Desuagtet har Du ingen Anskuelse af Livet. Du har Noget, der ligner en Anskuelse, og dette giver Dit Liv en vis Rolighed, som dog ikke maa forvexles med en tryg og vederqvægende Tillid til Livet. Rolighed har Du kun i Modsætning til Den, der endnu jager efter Nydelsens Gjøglebilleder, *per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.* I Forhold til Nydelsen har Du en absolut fornem Stolthed. Dette er ganske i sin Orden, thi Du er jo færdig med den hele Endelighed. Og dog kan Du ikke opgive den. Du er tilfreds i Sammenligning med dem, der jage efter Tilfredsstillelsen, men det, Du er bleven tilfreds i, er den absolute Utilfredshed. At see al Verdens Herligheder bekymrer Dig ikke, thi i Tanken er Du ude over dem, og hvis de tilbødes Dig, vilde Du vel sige som altid: ja, en Dags Tid kunde man vel anvende derpaa. Det bekymrer Dig ikke, at Du ikke er bleven Millionær, og hvis det tilbødes Dig, vilde Du vel svare: ja, det kunde være ret interessant at have været det, og man kunde vel spendere en Maaned derpaa. Om man kunde tilbyde Dig den skjønneste Piges Kjærlighed, Du vilde dog svare: ja, et halvt Aars Tid var det ret godt. Jeg vil her ikke istemme det Klageskrig, der ofte høres over Dig, at Du er umættelig; jeg vil hellere sige: i en vis Forstand har Du Ret; thi intet Endeligt, ikke den hele Verden kan tilfredsstille et Menneskes Sjæl, der føler Trang til det Evige. Kunde man tilbyde Dig Hæder og Ære, Beundring af Samtiden — og det er dog det Punkt, Du er svagest paa — da vilde Du svare: ja, for en kort Tid var det godt nok. Egentlig attraae det gjør Du ikke,

---

per mare osv. flyende Fattigdom over Hav, over Klipper, gjennem Ild (Horats. Breve I, 1, 46).

og Du vilde ikke gjøre et Skridt derfor. Du vilde indsee, at for at det skulde have Betydning maatte Du virkelig være saa udmærket begavet, at det var Sandhed; selv i dette Tilfælde seer Din Tanke endog den høieste Grad af aandelig Begavethed som noget Forgjængeligt. Din Polemik giver Dig derfor et endnu høiere Udtryk, naar Du i Din indre Forbittrelse mod hele Livet kunde ønske, at Du var det taabeligste af alle Mennesker og dog blev beundret og tilbedet af Din Samtid som den Viseste af Alle, thi det vilde jo være en Spot over den hele Tilværelse, der var langt dybere end om den virkelig Dygtigste blev hædret som saadan. Du attraaer derfor Intet, ønsker Intet; thi det Eneste, Du kunde ønske, var en Ønskeqvist, der kunde give Dig Alt, og den vilde Du da bruge til at kradse Din Pibe ud med. Saaledes er Du færdig med Livet, »og behøver ikke at gjøre Testamente, thi Du efterlader Dig Intet.« Men paa den Spidse kan Du ikke holde Dig, thi vel har Din Tanke frataget Dig Alt, men den har Intet givet Dig isteden. I næste Øieblik fængsler en lille Ubetydelighed Dig. Vel betragter Du den med al den Fornemhed og Stolthed, som Din overmodige Tanke giver Dig, Du ringeagter den som et usselt Legetøi, Du næsten allerede er kjed af, førend Du tager det i Haanden; men det beskjeftiger Dig dog, og om det end ikke er Tingen selv, der beskjeftiger Dig — og det er aldrig Tilfælde — saa beskjeftiger Det Dig dog, at Du vil nedlade Dig til den. I den Henscende faaer Dit Væsen, saasnart Du indlader Dig med Mennesker, en høi Grad af Troløshed, som man dog ikke ethisk kan bebreide Dig; thi Du ligger udenfor ethiske Bestemmelser. Du er heldigviis for Andre meget lidt deeltagende, og man mærker det derfor ikke. Du kommer ofte i mit Huus, og Du veed, at Du altid er mig velkommen, men Du veed ogsaa, at det aldrig falder mig ind at indbyde Dig til at deeltage i det Mindste. Jeg vilde end ikke tage i Skoven med Dig, ikke fordi Du jo kan være meget munter og underholdende, men fordi Din Deeltagelse altid er en Falskhed; thi glæder Du Dig virkeligt, saa kan man altid være sikker paa, at det ikke er over det, der glæder os Andre, eller over Touren, men over Noget, Du har *in mente;* og glæder Du Dig ikke, saa er det ikke fordi der tilstøder Ubehageligheder, der bringe Dig ud af Stemningen, thi det kunde jo ogsaa hænde os Andre, men fordi Du allerede i det Øieblik, Du stiger i Vognen, har gjennemskuet denne Fornøielses Intethed. Jeg tilgiver Dig det gjerne, thi Dit Sind er altid for bevæget, og det er et sandt Ord, Du ofte bruger om Dig selv, at Du er som en Barselkone, og naar

man er i saadanne Omstændigheder, er det intet Under, at man er lidt anderledes end Andre.

Dog, Aanden lader sig ikke spotte, den hævner sig paa Dig, den binder Dig i Tungsinds Lænke. Min unge Ven, her er Veien til at blive en Nero, hvis der ikke i Din Sjæl var et oprindeligt Alvor, hvis der ikke var en medfødt Dybde i Din Tanke, hvis der ikke var en Høimodighed i Din Sjæl — og hvis Du var bleven Keiser i Rom. Dog, du gaaer en anden Vei. Nu viser der sig en Livs-Anskuelse for Dig, der synes den eneste, som kan tilfredsstille Dig, det er at nedsænke Din Sjæl i Veemod og Sorg. Dog, Din Tanke er for sund til at denne Livs-Anskuelse kan bestaae sin Prøve; thi for en saadan æsthetisk Sorg er Tilværelsen ligesaa forfængelig som for enhver anden æsthetisk Livs-Anskuelse; naar et Menneske ikke kan sørge dybere, saa har det sin Sandhed, naar jeg siger, at Sorgen forgaaer ligesaa godt som Glæden, thi Alt forgaaer, hvad der kun er endeligt. Og naar Mange finde, at det er en Trøst, at Sorgen forgaaer, saa forekommer mig denne Tanke ligesaa trøstesløs som den, at Glæden forgaaer. Din Tanke tilintetgjør da atter denne Livs-Anskuelse, og naar man har tilintetgjort Sorgen, saa beholder man jo Glæden; istedetfor Sorgen vælger Du en Glæde, der er Sorgens Skifting. Denne Glæde har Du nu valgt, denne Fortvivlelsens Latter. Du vender atter tilbage til Livet, Tilværelsen faaer under denne Belysning en ny Interesse for Dig. Som Du har en stor Glæde af at tale med Børn saaledes, at det, Du siger, ypperligt og let og naturligt forstaaes af dem, og dog for Dig selv betyder noget ganske Andet, saaledes har Du Glæde af at bedrage Mennesker med Din Latter. Naar Du kan faae Folk til at lee og juble og glæde sig ved Dig, da triumpherer Du over Verden, da siger Du til Dig selv: dersom I vidste, hvad I lee af!

Dog, Aanden lader sig ikke spotte, og Tungsinds Mørke fortætter sig omkring Dig, og en vanvittig Vittigheds Lyn viser Dig selv det kun endnu stærkere, endnu forfærdeligere. Og der er Intet, der adspreder Dig, al Verdens Lyst har ingen Betydning for Dig, og om Du end misunder de Enfoldige den taabelige Glæde over Livet, Du jager ikke derefter. Lysten frister Dig ikke. Og hvor sørgelig end Din Tilstand er, det er i Sandhed en Guds Lykke, at den ikke gjør det. Ikke er det min Mening at prise den Stolthed i Dig, der foragter den, men vel at prise den Naade, der holder Din Tanke fast; thi hvis Lysten fristede Dig, saa var Du fortabt. Men det, at den ikke frister Dig, viser, hvad Vei Du skal, at Du skal frem, ikke tilbage. Der ligger en anden Afvei, ikke mindre forfærdelig, og jeg stoler atter her ikke paa Din Stolt-

hed, men paa den Naade, der bestandig holder Dig oppe. Vel er det sandt, at Du er stolt, og at det er bedre, at et Menneske er stolt end forfængelig; vel er det sandt, at der er en forfærdelig Lidenskab i Din Tanke, at Du betragter den som en Fordring, Du ikke agter at opgive, »at Du hellere vil betragte Dig selv som en Creditor i Verden, der ikke blev betalt, end tilintetgjøre Fordringen« — og dog er al menneskelig Stolthed kun en skrøbelig Sikkerhed.

Seer Du, min unge Ven, dette Liv er Fortvivlelse, skjul det for Andre, for Dig selv kan Du ikke skjule det, det er Fortvivlelse. Og dog er dette Liv i en anden Forstand ikke Fortvivlelse. Du er for letsindig til at fortvivle, og Du er for tungsindig til ikke at komme i Berøring med Fortvivlelsen. Du er som en Fødende, og dog holder Du bestandig Øieblikket tilbage og bliver bestandig i Smerten. Hvis en Qvinde i sin Nød fik den Idee, om det ikke var et Uhyre, hun skulde føde, eller vilde overveie med sig selv, hvad hun egentlig skulde føde, saa vilde hun have en vis Lighed med Dig. Hendes Forsøg paa at standse Naturens Gang vilde være frugtesløst, men Dit er vel muligt; thi det, et Menneske føder ved i aandelig Forstand, er Villiens *nisus formativus*, og den staaer i Menneskets egen Magt. Hvad frygter Du da? Du skal jo ikke føde et andet Menneske, Du skal blot føde Dig selv. Og dog, jeg veed det vel, der er et Alvor deri, som ryster hele Sjælen; at blive sig bevidst i sin evige Gyldighed er et Øieblik, der er betydningsfuldere end Alt i Verden. Det er som blev Du fangen og besnæret og kunde nu aldrig mere hverken i Tid eller i Evighed slippe bort; det er som tabte Du Dig selv, som ophørte Du at være; det er som om Du i næste Øieblik skulde fortryde det, og dog lod det sig ikke gjøre om. Det er et alvorligt og betydningsfuldt Øieblik, naar man for en Evighed knytter sig til en evig Magt, naar man tager sig selv som Den, hvis Minde ingen Tid skal udslette, naar man i evig og usvigelig Forstand bliver sig bevidst som Den, man er. Og dog, man kan jo lade det være! See her ligger et Enten-Eller. Lad mig tale til Dig, som jeg aldrig vilde tale til Dig naar noget andet Menneske hørte derpaa, fordi jeg i en vis Forstand ikke er berettiget dertil og fordi jeg nærmest kun taler om den tilkommende Tid. Vil Du ikke dette, vil Du vedblive at forlyste Din Sjæl med Vittigheds Tant og Aandens Forfængelighed, saa gjør det, forlad Dit Hjem, vandre ud, gaae til

---

nisus formativus formende Stræben, Skaberkraft.

Paris, offre Dig for Journalistiken, beil til blødagtige Qvinders Smiil, sval deres hede Blod med Din Vittigheds Kjøling, lad det være den stolte Opgave for Dit Livs Virksomhed at forjage en ørkesløs Qvindes Kjedsommelighed, eller en svækket Vellystlings mørke Tanker, glem, at Du var Barn, at der var Fromhed i Din Sjæl og Uskyld i Din Tanke, døv enhver høiere Stemme i Dit Bryst, hendøs Dit Liv i Soireernes glimrende Usselhed, glem, at der er en udødelig Aand i Dig, piin Din Sjæl til den sidste Hviid; og naar da Vittigheden forstummer, saa er der jo Vand endnu i Seinen og Krudt i Kramboden og Reiseselskab til enhver Tid af Dagen. Men kan Du ikke det, vil Du ikke det — og det hverken kan eller vil Du — saa saml Dig selv, qvæl enhver oprørsk Tanke, der vil formaste sig til Høiforræderi mod Dit bedre Væsen, foragt al den Usselhed, der vil misunde Dig Dine Aandsgaver og selv ønske dem, for at gjøre en endnu slettere Brug deraf, foragt den hykkelske Dyd, der uvillig bærer Livets Byrde, og dog vil hædres fordi den bærer den; men foragt derfor ikke Livet, agt enhver hæderlig Stræben, enhver beskeden Virksomhed, der ydmygt skjuler sig, og hav fremfor Alt lidt mere Ærbødighed for Qvinden; tro mig, det er dog fra hende Frelsen kommer, saavist som Fordærvelsen kommer fra Manden. Jeg er Ægtemand og forsaavidt partiisk, men det er min Overbeviisning, at har en Qvinde end styrtet Mennesket i Fordærvelsen, saa har hun ogsaa redeligt og ærligt gjort det godt igjen og gjør det endnu; thi af 100 Mænd, der forvilde sig i Verden, frelses de 99 af Qvinder, 1 frelses ved en umiddelbar guddommelig Naade. Og da jeg nu tillige mener, at det hører en Mand til, enten paa den ene eller paa den anden Maade at fare vild, at dette gjelder med samme Sandhed om Mandens Liv, som det gjelder om Qvindens, at hun bør forblive i Umiddelbarhedens rene uskyldige Fred, saa indseer Du let, at efter min Mening Qvinden giver fuldelig Vederlag for den Skade, hun har gjort.

Hvad har Du da at gjøre? En Anden vilde maaskee sige: gift Dig, saa faaer Du Andet at tænke paa; ganske vist, men det bliver et Spørgsmaal, om Du er tjent dermed, og hvorledes Du end tænker om det andet Kjøn, Du tænker dog for ridderligt til at ville gifte Dig af den Grund, og desuden, kan Du ikke holde Dig selv, Du faaer neppe noget andet Menneske, der er istand dertil. Eller man vilde sige: søg et Embede, kast Dig ind i Forretningslivet, det adspreder, og Du vil glemme Dit Tungsind, arbeid, det er det Bedste. Maaskee vil det lykkes Dig at bringe Dig dertil, at det synes som glemt; glemt er det ikke, momentviis vil

det dog bryde frem, forfærdeligere end nogensinde, det vil maaskee da være istand til, hvad det hidtil ikke har formaaet, at overrumple Dig. Dertil kommer, hvorledes Du end tænker om Livet og dets Gjerning, Du vil dog tænke for ridderligt om Dig selv til af den Grund at vælge et Embede, thi det er jo dog en Art Falskhed, ligesom den at gifte sig af den Grund. Hvad er der da at gjøre? Jeg har kun eet Svar: fortvivl.

Jeg er Ægtemand, min Sjæl hænger visselig fast og urokkeligt ved min Hustru, ved mine Børn, ved dette Liv, hvis Skjønhed jeg altid skal prise. Naar jeg da siger, fortvivl, saa er det ingen exalteret Yngling, der vil henhvirvle Dig i Lidenskabernes Malstrøm, ingen spottende Dæmon, der tilraaber den Skibbrudne denne Trøst, men jeg tilraaber Dig det ikke som en Trøst, ikke som en Tilstand, hvori Du skal forblive, men som en Gjerning, hvortil der hører hele Sjælens Kraft og Alvor og Samling, saa sandt som det er min Overbeviisning, min Seier over Verden, at ethvert Menneske, der ikke har smagt Fortvivlelsens Bitterhed, dog altid har forfeilet Livets Betydning, selv om hans Liv har været nok saa skjønt, nok saa glæderigt. Du begaaer intet Bedrag mod den Verden, hvori Du lever, Du er ikke tabt for den, fordi Du har overvundet den, saasandt som jeg trøster mig til at være en retskaffen Ægtemand, uagtet ogsaa jeg har fortvivlet.

Naar jeg da saaledes betragter Dit Liv, da vil jeg prise Dig lykkelig; thi det er i Sandhed af yderste Vigtighed, at et Menneske ikke i Fortvivlelsens Øieblik seer feil paa Livet; det er ligesaa farligt for ham som for den Fødende at forsee sig. Den, som fortvivler over et Enkelt, løber Fare for, at hans Fortvivlelse ikke bliver sand og dyb, at det er en Skuffelse, en Sorg over det Enkelte. Saaledes skal Du ikke fortvivle, thi intet Enkelt er berøvet Dig, Du har det altsammen endnu. Tager den Fortvivlede feil, troer han, at Ulykken ligger i det Mangfoldige udenfor ham, da er hans Fortvivlelse ikke sand, og den vil føre ham til at hade Verden og ikke til at elske den; thi saa sandt som det end er, at Verden er Dig til Besvær, fordi det er som om den vil være noget Andet for Dig end den kan være, saa sandt er det ogsaa, at naar Du i Fortvivlelsen har fundet Dig selv, da vil Du elske den, fordi den er det, den er. Er det Skyld og Brøde, en besværet Samvittighed, der bringer et Menneske til Fortvivlelse, da vil han maaskee have Vanskelighed ved at gjenvinde sin Glæde. Saa fortvivl da, af Din ganske Sjæl og af al Din Tanke, jo længere Du udsætter det, jo haardere blive Vilkaarene, og Fordringen den samme. Jeg tilraaber Dig det, ligesom hiin Qvinde, der falbød Tarqvinius en

Samling Bøger, og, da han ikke vilde give den Sum, hun forlangte, brændte en Trediedeel og fordrede den samme Sum, og da han atter ikke vilde give den forlangte Sum, brændte den anden Trediedeel og fordrede den samme Sum, indtil han endelig gav den oprindelige Sum for den sidste Trediedeel.

Dit Fortvivlelses Vilkaar er skjønt, og dog gives der et endnu skjønnere. Tænk Dig et ungt Menneske, begavet som Du. Lad ham elske en Pige, elske hende ligesaa høit som sig selv. Lad ham engang i en rolig Time overveie, hvorpaa han har bygget sit Liv, og hvorpaa hun kan bygge sit. Kjærligheden have de tilfælleds, men han vil dog føle, at der er Differentser. Hun har maaskee Skjønhedens Gave, men dette har ikke Betydning for ham og er dog saa skrøbeligt, hun har maaskee Ungdommens glade Sind, men den Glæde har ikke ret Betydning for ham; men han har Aandens Magt, og han føler dens Styrke. Han vil elske hende i Sandhed, og det vil derfor ikke falde ham ind at give hende denne, og hendes ydmyge Sjæl vil ikke forlange den, og dog er der en Differents, og han vil føle, at den maa bort, hvis han i Sandhed skal elske hende. Da vil han lade sin Sjæl synke i Fortvivlelse. Ikke for sin egen Skyld fortvivler han, men for hendes, og dog er det ogsaa for hans egen Skyld, thi han elsker hende ligesaa høit som sig selv; da vil Fortvivlelsens Magt fortære Alt, indtil han finder sig selv i sin evige Gyldighed, men da har han ogsaa fundet hende, og ingen Ridder skal lykkeligere og gladere vende tilbage fra de farefuldeste Bedrifter, end han fra denne Kamp mod Kjød og Blod og Endelighedens forfængelige Differentser, thi Den, der fortvivler, finder det evige Menneske, og deri ere vi alle lige. Den Daarskab vil ikke falde ham ind at ville sløve sin Aand eller forsømme dens Dannelse, for paa den Maade at tilveiebringe Ligheden; han vil bevare Aandens Gaver, men i sit inderste Hjerte vil han vide med sig selv, at han, der har dem, er som Den, der ikke har dem. Eller tænk Dig et dybt religiøst Gemyt, der af sand og inderlig Kjærlighed til Medmennesker kastede sig i Fortvivlelsens Hav, til han fandt det Absolute, det Punkt, hvor det er ligegyldigt, om en Pande er fladtrykt eller om den hvælver sig stoltere end Himmelen, det Punkt, der ikke er Indifferentsen men den absolute Gyldighed.

Du har adskillige gode Ideer, mange snurrige Indfald, en Mængde Taabeligheder, behold det Altsammen, jeg forlanger det ikke, men Du har een Idee, jeg vil bede Dig holde fast paa, en Idee, der forvisser mig om, at min Aand er beslægtet med Din. Du har ofte sagt, at Du vilde hellere være alt Andet i Verden end

være Digter, da i Regelen en Digter-Existents er en Menneske-Offring. For mit Vedkommende skal ingenlunde være negtet, at der har levet Digtere, der havde vundet dem selv, før de begyndte at digte, eller som vandt sig selv ved at digte, men paa den anden Side er det ogsaa vist, at en Digter-Existents som saadan ligger i den Dunkelhed, der er Følge af, at en Fortvivlelse ikke bliver gjennemført, at Sjælen bestandig zittrer i Fortvivlelse og Aanden ikke kan vinde sin sande Forklarelse. Det digteriske Ideal er altid et usandt Ideal, thi det sande Ideal er altid det virkelige. Naar Aanden da ikke faaer Lov til at svinge sig op i Aandens evige Verden, saa bliver den underveis og fryder sig ved de Billeder, der speile sig i Skyerne, og græder over deres Forgjængelighed. En Digter-Existents er derfor som saadan en ulykkelig Existents, den er høiere end Endeligheden og dog ikke Uendeligheden. Digteren seer Idealerne, men han maa flygte bort fra Verden for at glæde sig ved dem, han kan ikke bære disse Gudebilleder i sig midt i Livets Forvirring, ikke gaae rolig sin Gang uanfægtet af Karrikaturen, der viser sig rundtom, end sige at han skulde have Styrke til at iføre sig dem. Digterens Liv er derfor ofte Gjenstand for en ussel Medlidenhed af de Mennesker, der mene at have Deres paa det Tørre, fordi de ere forblevne i Endeligheden. Du yttrede engang i et mismodigt Øieblik, at der vistnok allerede var dem, der i deres stille Sind havde gjort Regningen op med Dig, og som vare villige til at qvittere paa følgende Vilkaar: Du blev erkjendt for et godt Hoved, til Gjengjeld gik Du under og blev intet næve-nyttigt Medlem af Samfundet. Ja det er unegteligt, der gives en saadan Usselhed i Verden, der paa den Maade vil seire over Alt, hvad der rager blot en Tomme frem. Lad det imidlertid ikke forstyrre Dig, trods dem ikke, foragt dem ikke, her vil jeg sige, som Du pleier at sige: det er ikke Umagen værd. Men vil Du ikke være Digter, saa er der ingen anden Vei for Dig end den, jeg har viist Dig: fortvivl!

Saa vælg da Fortvivlelsen, thi Fortvivlelsen selv er et Valg, thi man kan tvivle uden at vælge det, men fortvivle kan man ikke uden at vælge det. Og idet man fortvivler, vælger man atter, og hvad vælger man da, man vælger sig selv, ikke i sin Umiddelbarhed, ikke som dette tilfældige Individ, men man vælger sig selv i sin evige Gyldighed.

---

bære disse Gudebilleder i sig] som Alkibiades siger om Sokrates i Platons Symposion Kap. 33.

Dette Punkt skal jeg lidt nærmere stræbe at belyse med Hensyn til Dig. Der har i den nyere Philosophi været meer end tilstrækkelig Tale om, at al Speculation begynder med Tvivl; derimod har jeg, forsaavidt jeg leilighedsviis kunde beskjeftige mig med saadanne Overveielser, forgjæves søgt en Oplysning om, hvori Tvivlen er forskjellig fra Fortvivlelse. Jeg vil her forsøge at oplyse denne Forskjel, i det Haab, at det vil bidrage til at orientere Dig og stille Dig rigtigt. Jeg er langtfra at tiltroe mig nogen egentlig philosophisk Dygtighed, jeg har ikke Din Virtuositet i at spille med Kategorier, men hvad der i dybeste Forstand er Livets Betydning, det maa dog vel ogsaa kunne fattes af et mere eenfoldigt Menneske. Tvivl er Tankens Fortvivlelse, Fortvivlelse er Personlighedens Tvivl, derfor er det, jeg holder saa fast paa den Bestemmelse at vælge, der er mit Løsen, Nerven i min Livs-Anskuelse, og en saadan har jeg, om jeg end ingenlunde anmasser mig at have et System. Tvivl er den indre Bevægelse i Tanken selv, og i min Tvivl forholder jeg mig saa upersonligt som muligt. Jeg antager nu, at Tanken, idet Tvivlen gjennemføres, finder det Absolute og hviler deri, saa hviler den deri ikke ifølge et Valg men ifølge samme Nødvendighed, ifølge hvilken den tvivlede; thi Tvivlen selv er en Bestemmelse af Nødvendighed, og Hvilen ligeledes. Det er det Ophøiede i Tvivlen, hvorfor den saa ofte er bleven anpriist og udskreget af Folk, der neppe forstode, hvad de sagde. Men dette, at det er en Nødvendighedens Bestemmelse, viser, at den hele Personlighed ikke er med i Bevægelse. Der er derfor noget meget sandt i, at et Menneske siger: jeg vilde gjerne troe, jeg kan ikke, jeg maa tvivle. Man seer derfor ogsaa ofte, at en Tvivler dog kan eie et positivt Gehalt i sig selv, som lever udenfor al Communication med Tanken, at han kan være et høist samvittighedsfuldt Menneske, der ingenlunde tvivler om Pligtens Gyldighed, og om Reglen for sin Handling, ingenlunde tvivler om en Mængde sympathetiske Følelser og Stemninger. Man seer paa den anden Side, især i vor Tid, Mennesker der have Fortvivlelsen i Hjertet, og som dog have beseiret Tvivlen. Det har især været mig paafaldende ved at betragte enkelte af Tydsklands Philosopher. Deres Tanke er beroliget, den objective logiske Tanke er bragt til Hvile i sin tilsvarende Objectivitet, og dog ere de Fortvivlede, om de end adsprede sig ved den objective Tænkning, thi et Menneske kan adsprede sig paa mange Maader, og der er neppe noget saa bedøvende Middel som abstrakt Tænkning, fordi det der gjelder om at forholde sig saa upersonligt som muligt. Tvivl og Fortvivlelse høre altsaa hjemme i aldeles forskjellige Sphærer, det er for-

skjellige Sider af Sjælen, der blive satte i Bevægelse. Dog hermed er jeg ingenlunde tilfredsstillet, thi saa bleve Tvivl og Fortvivlelse hinanden sideordnede, og dette er ikke Tilfældet. Fortvivlelse er et langt dybere og fuldstændigere Udtryk, dens Bevægelse langt mere omfattende end Tvivlens. Fortvivlelse er netop et Udtryk for den hele Personlighed, Tvivl kun for Tanken. Den formeentlige Objectivitet, Tvivlen har, hvoraf den er saa fornem, er netop et Udtryk for dens Ufuldkommenhed. Tvivl ligger derfor i Differentsen, Fortvivlelse i det Absolute. Der hører Talent til at tvivle, men der hører slet ikke Talent til at fortvivle; men Talent er som saadant en Differents, og hvad der, for at gjøre sig gjeldende, fordrer en Differents, kan aldrig være det Absolute; thi det Absolute kan kun være som det Absolute for det Absolute. Det ringeste, mindst begavede Menneske kan fortvivle, en ung Pige, der er Intet mindre end Tænker, kan fortvivle, hvorimod Enhver let føler det Taabelige i at sige om disse, at de ere Tvivlere. Grunden, hvorfor et Menneskes Tvivl kan være beroliget, og han dog kan være fortvivlet, og dette saaledes kan gaae hen, er, at han ikke i dybere Forstand vil Fortvivlelsen. Man kan overhovedet slet ikke fortvivle, uden man vil det, men for i Sandhed at fortvivle maa man i Sandhed ville det, men naar man i Sandhed vil det, saa er man i Sandhed ude over Fortvivlelsen; naar man i Sandhed har valgt Fortvivlelsen, saa har man i Sandhed valgt det, Fortvivlelsen vælger: sig selv i sin evige Gyldighed. Først i Fortvivlelsen er Personligheden beroliget, ikke med Nødvendighed, thi jeg fortvivler aldrig nødvendigt, men med Frihed, og først deri er det Absolute vundet. I denne Henseende mener jeg, at vor Tid vil gjøre et Fremskridt, forsaavidt jeg ellers kan have nogen Mening om vor Tid, da jeg kun kjender den af min Avis-Læsning og af et enkelt Skrift, eller af Samtale med Dig. Den Tid vil ikke være langt borte, da man, dyrt nok maaskee, vil erfare, at det sande Udgangspunkt for at finde det Absolute ikke er Tvivl, men Fortvivlelse.

Dog, jeg vender tilbage til min Kategori, jeg er ikke Logiker, jeg har kun een saadan, men jeg forsikkrer Dig til, den er baade mit Hjertes og min Tankes Valg, min Sjæls Lyst og min Salighed — jeg vender tilbage til Betydningen af det at vælge. Idet jeg da vælger absolut, vælger jeg Fortvivlelsen, og i Fortvivlelsen vælger jeg det Absolute, thi jeg er selv det Absolute, jeg sætter det Absolute og jeg er selv det Absolute; men som aldeles identisk hermed maa jeg sige: jeg vælger det Absolute, der vælger mig, jeg sætter det Absolute, der sætter mig; thi erindrer jeg ikke, at dette andet Udtryk er ligesaa absolut, saa er min Kategori at vælge usand;

thi den er netop Identiteten af begge. Hvad jeg vælger, det sætter jeg ikke, thi dersom det ikke var sat, saa kunde jeg ikke vælge det, og dog, dersom jeg ikke satte det derved, at jeg valgte det, saa valgte jeg det ikke. Det er, thi dersom det ikke var, kunde jeg ikke vælge det; det er ikke, thi det bliver først derved at jeg vælger det, og ellers var mit Valg en Illusion.

Men hvad er det da, jeg vælger, er det Dette eller Hiint? Nei, thi jeg vælger absolut, og absolut vælger jeg jo netop derved, at jeg har valgt ikke at vælge Dette eller Hiint. Jeg vælger det Absolute, og hvad er det Absolute? Det er mig selv i min evige Gyldighed. Noget Andet end mig selv kan jeg aldrig vælge som det Absolute, thi vælger jeg noget Andet, da vælger jeg det som en Endelighed, og vælger det altsaa ikke absolut. Selv Jøden, der valgte Gud, valgte ikke absolut, thi vel valgte han det Absolute, men han valgte det ikke absolut, og derved ophørte det at være det Absolute, og blev en Endelighed.

Men hvad er da dette mit Selv? Dersom jeg vilde tale om et første Øieblik, et første Udtryk derfor, saa er mit Svar: det er det Abstrakteste af Alt, der dog tillige i sig er det Concreteste af Alt — det er Friheden. Lad mig her anstille en lille psychologisk Iagttagelse. Man hører ofte nok Folk give deres Misfornøielse Luft i Klage over Livet, man hører dem ofte nok ønske. Tænk Dig nu en saadan Stymper; lad os springe de Ønsker over, der her Intet oplyse, fordi de ligge i det aldeles Tilfældige. Han ønsker: gid jeg havde hiint Menneskes Aand, eller hiin Mands Talent o. s. v., ja, for at gaae til den yderste Spidse —: gid jeg havde hiint Menneskes Fasthed. Slige Ønsker hører man hyppigt nok, men har Du nogensinde hørt et Menneske for Alvor ønske, at han kunde blive en Anden, det er saa langt fra, at det netop er charakteristisk for hvad man kalder ulykkelige Individualiteter, at de klamre sig meest fast om sig selv, at de trods alle deres Lidelser dog for al Verdens Priis ikke vilde ønske at være en Anden, Noget der har sin Grund i, at saadanne Individualiteter ere Sandheden meget nær, og de føle Personlighedens evige Gyldighed, ikke i dens Velsignelse men i dens Qval, om de end have beholdt dette aldeles abstrakte Udtryk for Glæden deri tilbage, at de dog helst ville blive sig selv. Men nu han med de mange Ønsker, han mener dog bestandig at blive sig selv, uagtet Alt blev forandret. Altsaa er der i ham selv Noget, der er absolut i Forhold til alt Andet, Noget, hvorved han er Den, han er, om saa end Forandringen, han ved sit Ønske opnaaede, var den størst mulige. At han er i en Misforstaaelse, skal jeg senere vise, men her vil jeg blot finde

det abstrakteste Udtryk for dette »Selv«, der gjør ham til Den, han er. Og dette er ikke Andet end Friheden. Der lod sig virkelig ad denne Vei føre et høist plausibelt Beviis for Personlighedens evige Gyldighed; ja endog en Selvmorder vil dog egentlig ikke af med sit Selv, ogsaa han ønsker, han ønsker en anden Form for sit Selv, og man kan derfor vel finde en Selvmorder, der i høieste Grad var overbeviist om Sjælens Udødelighed, men hvis hele Væsen var saa hildet, at han ved dette Skridt troede at finde den absolute Form for sin Aand.

Dog, Grunden, hvorfor det kan forekomme et Individ saaledes, som om han bestandig kunde forandres og dog blev den Samme, som om hans inderste Væsen var en algebraisk Størrelse, der kunde betegne, hvad det skulde være, ligger i, at han er urigtigt stillet, at han ikke har valgt sig selv, ikke har Forestilling derom, og dog ligger der selv i hans Uforstand en Anerkjendelse af Personlighedens evige Gyldighed. Den der derimod er rigtigt stillet, ham gaaer det anderledes. Han vælger sig selv, ikke i endelig Forstand, thi saa blev jo dette »Selv« en Endelighed, der gik med mellem andre Endeligheder, men i absolut Forstand; og dog vælger han jo sig selv og ikke en Anden. Dette Selv, han saaledes vælger, er uendelig concret, thi det er ham selv, og dog er det absolut forskjelligt fra hans tidligere Selv, thi han har valgt det absolut. Dette Selv har ikke været til før, thi det blev til ved Valget, og dog har det været til, thi det var jo »ham selv.«

Valget gjør her paa eengang de to dialektiske Bevægelser, det, der vælges, er ikke til og bliver til ved Valget, det, der vælges, er til, ellers var det ikke et Valg. Dersom nemlig det, jeg valgte, ikke var til, men blev absolut til ved Valget, saa valgte jeg ikke, saa skabte jeg; men jeg skaber ikke mig selv, jeg vælger mig selv. Medens derfor Naturen er skabt af Intet, medens jeg selv som umiddelbar Personlighed er skabt af Intet, saa er jeg som fri Aand født af Modsigelsens Grundsætning, eller født derved, at jeg valgte mig selv.

Han opdager nu, at det Selv, han vælger, har en uendelig Mangfoldighed i sig, forsaavidt det har en Historie, en Historie, i hvilken han vedkjender sig Identiteten med sig selv. Denne Historie er af forskjellig Art, thi i denne Historie staaer han i Forhold til andre Individer i Slægten og til hele Slægten, og denne Historie indeholder noget Smerteligt, og dog er han kun Den, han er, ved denne Historie. Derfor hører der Mod til at vælge sig selv; thi paa samme Tid, som det synes, at han isolerer sig allermeest, paa samme Tid fordyber han sig allermeest i den Rod, ved hvilken han hænger sammen med det Hele. Det ængster ham, og dog maa

det være saa; thi naar Frihedens Lidenskab er vaagnet i ham – og den er vaagnet i Valget, ligesom den forudsætter sig selv i Valget — saa vælger han sig selv og kjæmper for denne Besiddelse som for sin Salighed, og det er hans Salighed. Han kan Intet opgive af det Altsammen, ikke det Smerteligste, ikke det Tungeste, og dog er Udtrykket for denne Kamp, for denne Erhverven – Anger. Han angrer sig tilbage i sig selv, tilbage i Familien, tilbage i Slægten, indtil han finder sig selv i Gud. Kun paa dette Vilkaar kan han vælge sig selv, og dette er det eneste Vilkaar, han vil, thi kun saaledes kan han absolut vælge sig selv. Hvad er dog et nneske uden Kjærlighed? Men der er mange Arter af Kjærlig- ; jeg elsker en Fader anderledes end en Moder, min Hustru atter anderledes, og enhver forskjellig Kjærlighed har sit forskjellige Udtryk, men der gives ogsaa en Kjærlighed, hvormed jeg elsker Gud, og denne har kun eet Udtryk i Sproget, det er: Anger. Naar jeg ikke elsker ham saaledes, da elsker jeg ham ikke absolut, ikke af mit inderste Væsen, enhver anden Kjærlighed til det Absolute er en Misforstaaelse, thi for at tage, hvad man ellers saa høit anpriser, og hvad jeg selv ærer, naar Tanken af al sin Kjærlighed hænger fast ved det Absolute, saa er det ikke det Absolute, jeg elsker, jeg elsker ikke absolut, thi jeg elsker nødvendigt; saasnart jeg elsker frit og elsker Gud, da angrer jeg. Og skulde der ingen anden Grund være til, at Udtrykket for min Kjærlighed til Gud var Anger, saa er der den, at han har elsket mig først. Og dog er dette en ufuldkommen Betegnelse, thi kun naar jeg vælger mig selv som skyldig, vælger jeg absolut mig selv, hvis jeg overhovedet skal vælge mig selv absolut saaledes, at det ikke er identisk med at skabe sig selv; og om det var Faderens Brøde, der var gaaet i Arv paa Sønnen, han angrer denne med, thi kun saaledes kan han vælge sig selv, vælge sig absolut; og om Taarerne næsten vilde udslette ham Alt, han holder ved at angre, thi kun saaledes vælger han sig selv. Hans Selv er ligesom udenfor ham, og det skal erhverves, og Angeren er hans Kjærlighed dertil, fordi han vælger det absolut, af den evige Guds Haand.

Hvad jeg her har fremsat er ikke Katheder-Viisdom, det er Noget, ethvert Menneske kan fremsætte, der vil det, og som ethvert Menneske kan ville, naar han vil. Jeg har ikke lært det i Høresalene, jeg har lært det i Dagligstuen, eller om Du vil, i Børnestuen, thi naar jeg seer min lille Søn løbe over Gulvet, saa glad, saa lykkelig, da tænker jeg, hvo veed, om jeg dog ikke har havt megen skadelig Indflydelse paa ham. Gud veed det, jeg bærer al mulig Omsorg for ham, men denne Tanke beroliger mig ikke. Da

siger jeg til mig selv, der vil komme et Øieblik i hans Liv, da ogsaa hans Aand vil modnes i Valgets Øieblik, da vil han vælge sig selv, da vil han angre ogsaa hvad Skyld der fra mig kan hvile paa ham. Og det er smukt, at en Søn angrer Faderens Brøde, og dog vil han ikke gjøre det for min Skyld, men fordi han kun saaledes kan vælge sig selv. Lad der saa skee, hvad der skal skee, ofte kan det, man anseer for det Bedste, have de skadeligste Følger for et Menneske, men Alt dette er dog Intet. Jeg kan gavne ham meget, det skal jeg bestræbe mig for, men til det Høieste kan han kun giøre sig selv. See, derfor er det, at Mennesker have saa ondt ved at vælge sig selv, fordi den absolute Isolation er her identisk med den dybeste Continuitet, fordi der, saalænge man ikke har valgt sig selv, er ligesom en Mulighed af at blive noget anderledes, enten paa den ene eller paa den anden Maade.

See, her har Du min ringe Mening om hvad det er at vælge og at angre. Det er usømmeligt at elske en ung Pige som var det Ens Moder, eller Ens Moder som var det en ung Pige, hver Kjærlighed har sin Eiendommelighed, Kjærlighed til Gud har sin absolute Eiendommelighed, dens Udtryk er Anger. Og hvad er dog al anden Kjærlighed i Sammenligning med denne, den er kun Barnelallen derimod. Jeg er ikke et ophidset ungt Menneske, der søger at anbefale sine Theorier, jeg er Ægtemand, jeg tør vel lade min Kone høre paa, at dog al Kjærlighed i Sammenligning med Angeren kun er Barnelallen; og dog veed jeg, jeg er en brav Ægtemand, »jeg, der endnu som Ægtemand kjæmper under den første Kjærligheds seierrige Banner«; jeg veed, hun deler min Anskuelse, og derfor elsker jeg hende endnu høiere, og derfor vilde jeg ikke elskes af hiin unge Pige, fordi hun ikke deelte denne Anskuelse.

At der her atter viser sig nye og forfærdelige Afveie, at Den ikke saa let er udsat for at falde, der kryber langs Jorden, som Den der bestiger Bjergenes Toppe, Den ikke saa let udsat for at fare vild, der bliver i Kakkelovnskrogen, som Den der vover sig ud i Verden, det veed jeg; men derfor bliver jeg lige trøstig i mit Valg.

Fra dette Punkt vil nu en Theolog finde et Udgangspunkt for en Mangfoldighed af Betragtninger; jeg vil ikke gaae videre ind paa disse, da jeg kun er Lægmand. Kun det Foregaaende vil jeg søge at belyse med den Bemærkning, at først i Christendommen har Angeren fundet sit sande Udtryk. Den fromme Jøde følte Fædrenes Brøde hvile paa sig, og dog følte han det ikke nær saa dybt som den Christne; thi den fromme Jøde kunde ikke angre det, fordi han ikke absolut kunde vælge sig selv. Forfædrenes Skyld tyngede paa ham, rugede over ham, han segnede under

denne Byrde, han sukkede, men han kunde ikke løfte den op; det kan kun den, der absolut vælger sig selv, ved Hjelp af Angeren. Jo større Frihed, jo større Skyld, og det er Salighedens Hemmelighed, og det er om ikke Feighed, saa dog en Sjælens Kleinmodighed, ikke at ville angre Forfædrenes Skyld, det er, om ikke Usselhed, saa dog Smaalighed og Mangel paa Høimod.

Fortvivlelsens Valg er altsaa »mig selv«; thi vel er det sandt, at idet jeg fortvivler, fortvivler jeg, som over alt Andet, saaledes ogsaa over mig selv; men det Selv, jeg fortvivler over, er en Endelighed, ligesom enhver anden Endelighed, det Selv, jeg vælger, er det absolute Selv, eller mit Selv efter sin absolute Gyldighed. Naar dette forholder sig saaledes, saa vil Du her igjen see, hvorfor jeg i det Foregaaende og endnu bestandig siger, at det Enten-Eller, jeg opstillede mellem at leve æsthetisk og ethisk, ikke er et fuldstændigt Dilemma, fordi der egentlig kun er Tale om eet Valg. Ved dette Valg vælger jeg egentlig ikke mellem Godt og Ondt, men jeg vælger det Gode, men idet jeg vælger det Gode, vælger jeg *eo ipso* Valget mellem Godt og Ondt. Det oprindelige Valg er stedse tilstede i ethvert følgende Valg.

Saa fortvivl da, og Dit Letsind skal aldrig mere bringe Dig til at vandre som en ustadig Aand, som et Gjenfærd mellem Ruinerne af en Verden, der dog er tabt for Dig; fortvivl, og Din Aand skal aldrig mere sukke i Tungsind, thi Verden skal atter blive Dig skjøn og glædelig, om Du end seer paa den med andre Øine end før, og Din Aand skal frigjort svinge sig op i Frihedens Verden.

Her kunde jeg afbryde; thi jeg har nu bragt Dig paa det Punkt, jeg vilde; der er Du nemlig, dersom Du selv vil. Jeg vilde, at Du skulde rive Dig løs fra Æsthetikens Illusioner, og fra en halv Fortvivlelses Drømme, for at vaagne til Aandens Alvor. Dette er imidlertid dog ingenlunde min Hensigt, thi jeg vil nu fra dette Synspunkt give Dig en Betragtning af Livet, en ethisk Livs-Anskuelse. Det er kun Tarvelighed, jeg har at byde Dig, deels fordi min Gave ingenlunde staaer i Forhold til Opgaven, deels fordi Tarvelighed er en Hovedegenskab ved alt Ethisk, en Egenskab, der kan være paafaldende nok for Den, der kommer fra Æsthetikens Overflod. Her gjelder det: *nil ad ostentationem, omnia ad conscientiam*. At afbryde her kunde ogsaa af en anden Grund synes betænkeligt, fordi det let kunde faae Udseende af, at jeg dog endte i en Art Qvietisme, hvor Personligheden kom til at hvile

---

Dette er imidlertid dog ingenlunde osv.] dette ɔ: at afbryde. *nil ad ostentationem* osv. intet for Skinnet, alt efter Samvittigheden.

med samme Nødvendighed, som Tanken i det Absolute. Hvad gavnede det da, at man havde vundet sig selv, hvad gavnede det, at man fik et Sværd, der kunde beseire hele Verden, naar man ikke vilde gjøre anden Brug deraf end at stikke det i Skeden?

Dog inden jeg gaaer over til, nærmere at fremsætte en saadan ethisk Betragtning af Livet, vil jeg med et Par Ord antyde den Fare, der ligger for et Menneske i Fortvivlelsens Øieblik, det Skjær, han kan strande paa og aldeles forlise. Skriften siger: Hvad gavnede det et Menneske, om han vandt den ganske Verden, men tog Skade paa sin Sjæl, hvad skulde være ham til Vederlag? Modsætningen udtaler Skriften ikke, men den ligger jo i Sætningen. Modsætningen vil lyde saaledes: hvad skadede det et Menneske, om han tabte den ganske Verden og dog ikke tog Skade paa sin Sjæl, hvad Vederlag behøvede han! Der gives Udtryk, der i sig synes simple og dog fylde Sjælen med en underlig Angst, fordi de næsten blive mere dunkle, jo mere man tænker derover. I religiøs Henseende er det Ord: Synd mod den Hellig-Aand, et saadant Udtryk. Jeg veed ikke, om det er lykkedes Theologerne, at give en bestemt Forklaring derover, jeg seer mig ikke istand dertil, men jeg er ogsaa kun Lægmand. Det Udtryk derimod, at tage Skade paa sin Sjæl, er et ethisk Udtryk, og Den, der mener at have en ethisk Livs-Anskuelse, maa ogsaa mene at kunne give en Forklaring deraf. Man hører ofte nok Ordet brugt, og dog maa hver Den, der vil forstaae det, have oplevet dybe Bevægelser i sin Sjæl, ja han maa have fortvivlet; thi det er egentlig Fortvivlelsens Bevægelser, der ere fremsatte deri: paa den ene Side den ganske Verden, paa den anden Side Ens egen Sjæl. Du vil let see, at man, naar man forfølger dette Udtryk, kommer til den samme abstrakte Bestemmelse af »Sjæl«, som vi før i den psychologiske Overveielse af at ønske uden dog at blive en Anden kom til Bestemmelsen af det Ord »Selv«. Naar jeg nemlig kan vinde den ganske Verden og dog tage Skade paa min Sjæl, saa maa der i det Udtryk: ganske Verden, ogsaa ligge alle de Endeligheder, jeg umiddelbar som saadan er i Besiddelse af. Min Sjæl viser sig da som indifferent mod disse. Naar jeg kan tabe den ganske Verden uden at tage Skade paa min Sjæl, saa ligger i det Udtryk: ganske Verden, atter alle de Endelighedens Bestemmelser, jeg umiddelbar som Saadan har, og dog er min Sjæl uskadt, den er altsaa indifferent derimod. Jeg kan tabe min Rigdom, min Ære i Andres Øine, min Aandskraft, og

---

Skriften siger] Matthæus 16. Kap. 26. **Synd mod den Hellig-Aand**] Matthæus 12. Kap. 31 med Parallelsteder.

dog ikke tage Skade paa min Sjæl, jeg kan vinde det Alt og dog tage Skade. Hvad er da min Sjæl, hvad er dette mit inderste Væsen, der kan blive uanfægtet af dette Tab og lide Skade ved denne Gevinst? For den Fortvivlende viser denne Bevægelse sig; det er intet rhetorisk Udtryk, men det eneste adæqvate, naar han paa den ene Side seer den ganske Verden, og paa den anden Side sig selv, sin Sjæl. I Fortvivlelsens Øieblik viser Adskillelsen sig, og nu gjelder det om, hvorledes han fortvivler; thi det er, som jeg ovenfor har udviklet i Anledning af enhver æsthetisk Livs-Anskuelse, det er Fortvivlelse at vinde den ganske Verden, og det saaledes, at man tager Skade paa sin Sjæl, og dog er det min inderlige Overbeviisning, at det for et Menneske er hans sande Frelse, at fortvivle. Her viser sig atter Betydningen af at ville sin Fortvivlelse, at ville den i uendelig Forstand, i absolut Forstand, thi en saadan Villen er identisk med den absolute Hengivelse. Vil jeg derimod min Fortvivlelse i endelig Forstand, saa tager jeg Skade paa min Sjæl, thi da kommer mit inderste Væsen ikke til Gjennembrud i Fortvivlelsen, tvertimod, det lukker sig i den, det forhærdes, saa at endelig Fortvivlelse er en Forhærdelse, den absolute Fortvivlelse en Uendeliggjørelse. Naar jeg da i min Fortvivlelse vinder den ganske Verden, saa tager jeg Skade paa min Sjæl derved, at jeg endeliggjør mig selv, da jeg har mit Liv deri; naar jeg fortvivler over at jeg taber den hele Verden, saa tager jeg Skade paa min Sjæl, thi jeg endeliggjør den aldeles paa samme Maade, da jeg her igjen seer min Sjæl som sat ved Endeligheden. At et Menneske ved Forbrydelser kan vinde den ganske Verden og dog tage Skade paa sin Sjæl, det følger af sig selv, men der er en tilsyneladende langt uskyldigere Maade, paa hvilken det kan skee. Derfor sagde jeg, at hiin unge Pige var lige fortvivlet, enten hun fik Den hun elskede, eller ikke. Enhver endelig Fortvivlelse er en Vælgen af Endeligheden, thi jeg vælger den ligesaa godt naar jeg faaer som naar jeg taber den; thi dette, om jeg faaer den, ligger ikke i min Magt, men vel det at vælge den. Den endelige Fortvivlelse er derfor en ufri Fortvivlelse, den vil egentlig ikke Fortvivlelsen, den vil Endeligheden, men dette er Fortvivlelse. Paa dette Punkt kan et Menneske nu holde sig, og saalænge han holder sig der, kan jeg egentlig ikke beslutte mig til at turde udsige om ham, at han har taget Skade paa sin Sjæl. Han staaer paa et høist farligt Punkt. Der er i ethvert Øieblik en Mulighed deraf. Fortvivlelsen er der, men den har endnu ikke angrebet hans inderste Væsen; først naar han i endelig Forstand forhærder sig i den, da har han taget Skade paa sin Sjæl. Hans Sjæl er ligesom

bedøvet i Fortvivlelse, og først naar han, idet han vaagner, vælger en endelig Udvei af Fortvivlelsen, først da har han taget Skade paa sin Sjæl, da har han lukket sig, da er hans fornuftige Sjæl qvalt og han er forvandlet til et Rovdyr, der intet Middel vil skye, da Alt er ham Nødværge. Der ligger en forfærdelig Angst i denne Tanke, at et Menneske har taget Skade paa sin Sjæl, og dog vil Enhver, der har fortvivlet, have ahnet denne Afvei, denne Fortabelse. At et Menneske saaledes kan tage Skade paa sin Sjæl, er vist; hvorvidt det er Tilfældet med den Enkelte, lader sig aldrig afgjøre, og intet Menneske vove her at dømme det andet. Et Menneskes Liv kan see besynderligt ud, og man kan fristes til at troe, at det er Tilfælde med ham, og dog kan han eie en ganske anden Fortolkning, der forvisser ham selv om det Modsatte; paa den anden Side kan et Menneske have taget Skade paa sin Sjæl, uden at Nogen ahner det, thi denne Skade ligger ikke i det Udvortes, den ligger i Menneskets inderste Væsen, den er som den Raaddenhed, der boer i Hjertet af Frugten, medens det Ydre kan være lysteligt at see til, den er som den indre Huulhed, om hvilken Skallen Intet lader ahne.

Idet Du nu vælger Dig selv absolut, da opdager Du lettelig, at dette Selv ikke er en Abstraktion eller en Tautologi, saaledes kan det i det Høieste vise sig i Orienteringens Øieblik, hvor man skiller ad, til man finder det abstrakteste Udtryk for dette Selv, og endog da er det dog en Illusion, at det er aldeles abstrakt og indholdsløst, thi det er jo dog ikke Bevidstheden om Friheden i Almindelighed, dette er en Bestemmelse af Tanken; men det er fremkommet ved et Valg og er Bevidstheden om dette bestemte frie Væsen, der er sig selv og ingen Anden. Dette Selv indeholder i sig en riig Concretion, en Mangfoldighed af Bestemmetheder, af Egenskaber, kort, er hele det æsthetiske Selv, der er valgt ethisk. Jo mere Du derfor fordyber Dig i Dig selv, desto mere vil Du føle Betydningen selv af det Ubetydelige, ikke i endelig Forstand men i uendelig, fordi det er sat ved Dig, og idet man saaledes i ethisk Forstand vælger sig selv, saa er dette ikke blot en Besindelse paa sig selv, men man kunde, for at betegne denne Act, erindre om Skriftens Ord, at gjøre Regnskab for hvert utilbørligt Ord, der er talet. Naar nemlig Frihedens Lidenskab er vaagnet, da er den nidkjær paa sig selv og tillader ingenlunde, at det saaledes staaer ubestemt imellem hverandre, hvad der tilhører En og hvad ikke. I Valgets første Øieblik gaaer derfor Personligheden

---

Skriftens Ord] Matthæus 12. Kap. 36.

tilsyneladende ligesaa nøgen frem som Barnet af Moders Liv, i næste Øieblik er den concret i sig selv, og det kan kun skee ved en vilkaarlig Abstraktion, at Mennesket kan forblive paa dette Punkt. Han bliver sig selv, ganske den Samme, han var før, indtil den ubetydeligste Eiendommelighed, og dog bliver han en Anden, thi Valget gjennemtrænger Alt og forvandler det. Saaledes er nu hans endelige Personlighed uendeliggjort i det Valg, hvori han uendeligt vælger sig selv.

Nu eier han da sig selv som sat ved sig selv, det vil sige, som valgt af sig selv, som fri; men idet han saaledes eier sig selv, viser der sig en absolut Differents, den mellem Godt og Ondt. Saalænge han ikke har valgt sig selv, er denne Differents latent. Hvorledes fremkommer overhovedet Differentsen mellem Godt og Ondt? Lader den sig tænke, det vil sige, er den for Tanken? Nei. Herved er jeg atter kommen paa det Punkt, ved hvilket jeg var i det Foregaaende, hvorfor det kunde synes, som om Philosophien i Virkeligheden havde hævet Modsigelses-Grundsætningen, hvilket dog ligger deri, at den endnu ikke er kommen til den. Saasnart jeg tænker, forholder jeg mig nødvendig til det, jeg tænker, men netop derfor er Differentsen mellem Godt og Ondt ikke til. Tænk hvad Du vil, tænk den abstrakteste af alle Kategorier, tænk den concreteste, Du tænker aldrig under Bestemmelsen af Godt og Ondt, tænk hele Historien, Du tænker Ideens nødvendige Bevægelse, men Du tænker aldrig under Bestemmelsen af Godt og Ondt. Du tænker bestandig relative Differentser, aldrig den absolute Differents. Philosophien kan man derfor gjerne, efter hvad jeg skjønner, give Ret i, at den ikke kan tænke en absolut Modsigelse, men deraf følger ingenlunde, at denne ikke er til. Idet jeg tænker, uendeliggjør jeg ogsaa mig selv, men ikke absolut, thi jeg forsvinder i det Absolute; først idet jeg absolut vælger mig selv, uendeliggjør jeg mig selv absolut, thi jeg **er** selv det Absolute, thi kun mig selv kan jeg vælge absolut, og dette absolute Valg af mig selv er min Frihed, og kun idet jeg absolut har valgt mig selv, har jeg sat en absolut Differents, den nemlig mellem Godt og Ondt.

For at udhæve Selvbestemmelsens Moment i Tænkningen siger Philosophien: det Absolute er derved at jeg tænker det, men da den selv indseer, at derved er den frie Tænken betegnet, ikke den nødvendige Tænken, som er den, den ellers anpriser, saa

---

siger Philosophien] det følgende er en af Grundtankerne i Hegels philosophiske System, hvortil der ogsaa sigtes i det foregaaende.

substituerer den et andet Udtryk deristeden, nemlig, at min Tænken af det Absolute er det Absolutes Sig-Tænken i mig. Dette Udtryk er ingenlunde identisk med det foregaaende, derimod er det aldeles betegnende. Min Tænken er nemlig et Moment i det Absolute, og deri ligger min Tænknings Nødvendighed, deri ligger den Nødvendighed, med hvilken jeg tænker det. Anderledes forholder det sig med det Gode. Det Gode er derved, at jeg vil det, og ellers er det slet ikke. Dette er Frihedens Udtryk, saaledes forholder det sig ogsaa med det Onde, det er kun, idet jeg vil det. Dermed ere ingenlunde Bestemmelserne af Godt og Ondt forkleinede eller nedsatte til blot subjective Bestemmelser. Tvertimod er disse Bestemmelsers absolute Gyldighed udtalt. Det Gode er det I-og-for-sig-Værende, sat af det I-og-for-sig-Værende, og dette er Friheden.

Det kunde synes betænkeligt, at jeg brugte det Udtryk, at vælge sig selv absolut; thi deri kunde synes at ligge, at jeg valgte baade det Gode og det Onde lige absolut, og at baade det Gode og det Onde tilhørte mig lige væsentligt. For at forhindre denne Misforstaaelse brugte jeg det Udtryk, at jeg angrer mig selv ud af den hele Tilværelse. Anger er nemlig Udtrykket for, at det Onde tilhører mig væsentligt, og tillige Udtrykket for, at det ikke væsentligt tilhører mig. Dersom det Onde i mig ikke tilhørte mig væsentligt, saa kunde jeg ikke vælge det, men var der Noget i mig, som jeg ikke kunde vælge absolut, saa valgte jeg overhovedet ikke mig selv absolut, saa var jeg ikke selv det Absolute, men kun Product.

Her vil jeg nu afbryde disse Overveielser for at vise, hvorledes en ethisk Livs-Anskuelse betragter Personligheden og Livet og dettes Betydning. For en Ordens Skyld vil jeg vende tilbage til et Par Bemærkninger, der tidligere bleve gjorte om Forholdet mellem det Æsthetiske og Ethiske. Enhver æsthetisk Livs-Anskuelse er Fortvivlelse, blev der sagt; det kom deraf, at den byggede paa det, der baade kan være og ikke være. Dette er ikke Tilfældet med den ethiske Livs-Anskuelse; thi den bygger Livet paa det, som det væsentlig tilhører at være. Det Æsthetiske, blev der sagt, er det i et Menneske, hvorved han umiddelbar er Den, han er; det Ethiske er det, hvorved et Menneske bliver det, han bliver. Hermed skal nu ingenlunde være sagt, at Den, der lever æsthetisk, ikke udvikler sig; men han udvikler sig med Nødvendighed, ikke med Frihed, der foregaaer ingen Metamorphose med ham, ingen uendelig Bevægelse i ham, hvorved han kommer til det Punkt, udfra hvilket han bliver den han bliver.

Naar et Individ betragter sig selv æsthetisk, saa bliver han sig dette Selv bevidst som en paa mange Maader i sig selv bestemmet mangfoldig Concretion, men trods al den indre Forskjellighed er dette dog Altsammen hans Væsen, har lige megen Ret til at komme frem, lige megen Ret til at fordre Tilfredsstillelse. Hans Sjæl er som en Jordbund, af hvilken der opskyde allehaande Urter, alle med lige Fordring paa at trives; hans Selv ligger i denne Mangfoldighed, og han har intet Selv, der er høiere end dette. Har han nu, hvad Du saa ofte taler om, æsthetisk Alvor og lidt Klogskab paa Livet, saa vil han see, at Alt kan umulig ligeligt trives, han vil da vælge, og det, der bestemmer ham, er et Mere og Mindre, hvilket er en relativ Differents. Lod det sig nu tænke, at et Menneske kunde leve uden at komme i Berøring med det Ethiske, saa vilde han kunne sige: Jeg har Anlæg til at blive en Don Juan, en Faust, en Røvercapitain, dette Anlæg uddanner jeg nu, thi det æsthetiske Alvor fordrer, at jeg bliver noget Bestemt, at jeg lader Det udvikle sig i dets Heelhed hvortil Spiren er nedlagt i mig. En saadan Betragtning af Personligheden og dens Udvikling vilde være en æsthetisk aldeles rigtig. Du seer deraf, hvad en æsthetisk Udvikling har at betyde, det er en Udvikling ligesom Plantens, og skjøndt Individet bliver, saa bliver det til det, det umiddelbart er. Den, der ethisk betragter Personligheden, han har strax en absolut Differents, den nemlig mellem Godt og Ondt, og om han i sig finder Mere af det Onde end af det Gode, saa betyder dette dog ikke, at det Onde er det, der skal frem, men det betyder, at det Onde er det, der skal tilbage, og det Gode skal frem. Naar da Individet ethisk udvikler sig, da bliver han til det, han bliver; thi ogsaa da, naar han lader det Æsthetiske i sig (hvilket da for ham betyder noget Andet, end for Den der blot lever æsthetisk) have sin Gyldighed, saa er det dog dethroniseret. Selv det æsthetiske Alvor er som alt Alvor gavnligt for et Menneske, men det kan aldrig frelse ham tilfulde. Saaledes troer jeg, at det til en vis Grad har været Tilfælde med Dig; thi som Idealet altid har skadet Dig, fordi Du har stirret Dig blind derpaa, saa har det ogsaa gavnet Dig, forsaavidt det Slettes Ideal har virket ligesaa afskrækkende paa Dig. Helbrede Dig kan naturligviis æsthetisk Alvor ikke, thi Du kommer dog aldrig videre end dertil, at Du lader det Slette være, fordi dog ei heller dette lader sig idealt gjennemføre, men Du lader det ikke være, fordi det er det Slette, eller fordi Du afskyer det. Du er da ikke kommen videre end til den Følelse, at Du er ligesaa afmægtig til det Gode som til det Onde. Forøvrigt virker det Onde

maaskee aldrig mere forførerisk, end naar det saaledes træder op under æsthetiske Bestemmelser; der hører en høi Grad af ethisk Alvor til aldrig at ville opfatte det Onde i æsthetiske Kategorier. En saadan Betragtning deraf sniger sig lumskelig ind i ethvert Menneske, og den overveiende æsthetiske Dannelse, Tiden har, bidrager ikke Lidet dertil. Man hører derfor ikke sjeldent endog Dydsprædikanter ivre paa den Maade mod det Onde, at man seer, at Taleren, skjøndt han priser det Gode, dog nyder den Tilfredsstillelse, at han meget godt selv kunde være det rænkefuldeste, snedigste Menneske, men har forsmaaet det i Sammenligning med det at være et godt Menneske. Dog, dette røber en hemmelig Svaghed, der viser, at Differentsen mellem Godt og Ondt ikke staaer tydelig for ham i hele sin Alvor. Saa meget af det Gode er der dog blevet tilbage i ethvert Menneske, at han føler, at det at være et godt Menneske er det Høieste, men for dog at have en lille Distinction fra Hoben af Mennesker fordrer han en høi Grad af Anerkjendelse, fordi han, der havde saa mange Gaver til at blive slet, dog blev god. Ret som om det, at have mange Gaver til at blive slet, var et Fortrin, og ret som han ikke ved en slig Dvælen ved disse Gaver viste en Forkjærlighed for dem. Saaledes finder man ogsaa ofte Mennesker, der virkelig i deres inderste Hjerte ere gode, men ikke have Mod til at vedkjende sig det, fordi det synes, at de derved falde ind under altfor trivielle Bestemmelser. Saadanne anerkjende ogsaa det Gode for det Høieste, men have ikke Mod til at erkjende det Onde for hvad det er. Man hører ogsaa ofte det Udtryk: det var en fattig Ende paa den Historie; man kan i Reglen være sikker paa, at det, der hilses og annonceres paa den Maade, er det Ethiske. Naar et Menneske paa en eller anden Maade er bleven gaadefuld for Andre, og Forklaringen da kommer, og det viser sig, at han ikke var, som Folk havde haabet og glædet sig til, en listig og underfundig Bedrager, men et godmodigt og bravt Menneske, saa siger man: ikke Andet end det, var det det Hele. Ja, der hører i Sandhed meget ethisk Mod til at vedkjende sig det Gode som det Høieste, fordi man derved falder ind under ganske almindelige Bestemmelser. Det vil Folk saa nødig til, de ville saa gjerne have deres Liv i Differentserne. Thi et godt Menneske, det kan Enhver være, som vil det, men til at være ond hører der altid Talent. Derfor ville Mange saa gjerne være Philosopher, ikke Christne, thi til at være Philosoph hører Talent, til at være Christen Ydmyghed, og den kan Enhver have, der vil det. Hvad jeg her siger, det kan Du ogsaa lægge Dig paa Sinde, thi Du er i Dit inderste Væsen intet ondt

Menneske. Bliv nu ikke vred, jeg har ikke isinde at fornærme Dig, Du veed, at jeg har maattet gjøre Dyd af en Nødvendighed, og da jeg ikke har Dine Gaver, saa maa jeg see at holde det, at være et godt Menneske, lidt i Ære.

Ogsaa paa andre Maader har man i vor Tid søgt at enervere den ethiske Betragtning. Medens man nemlig finder, at det er en saare fattig Ansættelse i Livet at være et godt Menneske, saa har man dog endnu en vis Ærbødighed derfor, og kan ikke godt lide, at den gjøres gjeldende. Jeg mener ingenlunde, at Mennesket skal bære sin Dyd til Skue og ved enhver Leilighed kaste Folk i Øinene, at han er et godt Menneske, men paa den anden Side skal han dog heller ikke lægge Skjul derpaa eller frygte for at vedkjende sig sin Stræben. Gjør han det, saa opløfter man strax et Skrig mod ham: han vil gjøre sig vigtig, han vil være bedre end Andre; man enes i det kaade Udtryk: lad os være Mennesker, vi ere alle Jyder for vor Herre. Dette behøver jeg ikke at lade Dig vide, men vel at advare Dig mod altfor megen Virksomhed, hvortil Din Spot ofte nok henriver Dig. Det er derfor ganske i sin Orden, at i det nyere Drama det Slette altid repræsenteres af de meest glimrende Talenter, det Gode, det Retskafne, af en Urtekræmmersvend. Dette finde Tilskuerne ganske i sin Orden og lære af Stykket, hvad de vidste iforveien, at det er langt under deres Værdighed at gaae i Klasse med en Urtekræmmersvend. Ja, min unge Ven, der hører meget ethisk Mod til for Alvor ikke at ville have sit Liv i Differentserne, men i det Almene. Vor Tid trænger i denne Henseende til Rystelse, som vel heller ikke vil udeblive; thi det vil vel komme, det Øieblik, da den vil faae at see, hvorledes de i æsthetisk Forstand meest udmærkede Individer, de hvis Liv netop ligge i Differentserne, fortvivle over disse for at finde det Almene. *Det kan da være godt for os Smaa-Folk, forsaavidt vi ogsaa stundom føle os ængstede af ikke at kunne have vort Liv i Differentserne, fordi vi ere for ubetydelige dertil, ikke fordi vi have været store nok til at forsmaae dem.

Ethvert Menneske, der lever blot æsthetisk, har derfor en hemmelig Gru for det at fortvivle, thi han veed meget godt, at det, Fortvivlelsen bringer frem, er det Almene, og han veed tillige,

---

Jyder for vor Herre] Wessel, »Cavalieren«. Urtekræmmersvend] der tænkes vistnok paa Ludvig Thostrup i »Østergade og Vestergade«, kgl. Theaters Repertoire Nr. 12, Kbhvn. 1828.

at det, han har sit Liv i, er Differentsen. Jo høiere et Individ staaer, desto flere Differentser har han tilintetgjort eller fortvivlet over, men han beholder altid een Differents tilbage, hvilken han ikke vil tilintetgjøre, hvori han har sit Liv. Det er mærkeligt at see, hvorledes endog de eenfoldigste Mennesker med en beundringsværdig Sikkerhed opdage hvad man kunde kalde deres æsthetiske Differents, hvor ubetydelig denne end er, og det er en af Livets Jammerligheder den taabelige Strid, der føres om, hvilken Differents der er betydningsfuldere end den anden. De æsthetiske Hoveder udtrykke ogsaa deres Uvillie mod Fortvivlelsen derved, at de sige, at den er et Brud. Dette Udtryk er ganske rigtigt, forsaavidt Livets Udvikling skulde bestaae i en nødvendig Udfoldelse af det Umiddelbare. Er dette ikke Tilfældet, saa er Fortvivlelsen intet Brud, men en Forklarelse. Kun Den, der fortvivler over noget Enkelt, faaer et Brud, men det kommer netop deraf, at han ikke fortvivler fuldelig. Æsthetikerne frygte ogsaa for, at Livet skal tabe den forlystende Mangfoldighed, det har, saalænge det sees saaledes, at hvert enkelt Individ lever under æsthetiske Bestemmelser. Dette er atter en Misforstaaelse, som vel adskillige rigoristiske Theorier have kunnet foranledige. I Fortvivlelsen gaaer Intet under, alt det Æsthetiske bliver i et Menneske, kun at det er gjort til tjenende, og derved er det netop bevaret. Ja, det er vel sandt, man lever ikke saaledes deri som før, men deraf følger ingenlunde, at man har tabt det; det kan maaskee blive benyttet paa en anden Maade, men deraf følger jo ikke, at det er borte. Ethikeren gjennemfører kun den Fortvivlelse, som den høiere Æsthetiker allerede har begyndt men vilkaarlig afbrudt; thi om Differentsen er nok saa stor, den er dog kun relativ. Og naar da Æsthetikeren selv tilstaaer, at ogsaa den Differents, der giver hans Liv Betydning, er forgjængelig, men tilføier, at det dog altid er bedst at glæde sig ved den, saalænge man har den, saa er dette dog egentlig en Feighed, der elsker en vis Art Hyggelighed, hvor der ikke er altfor høit til Loftet, og er et Menneske uværdig. Det er som om et Menneske vilde glæde sig ved et Forhold, der var baseret paa en Misforstaaelse, som dog tidligere eller sildigere maatte komme for Dagen, og ikke havde Mod til at blive sig denne bevidst eller tilstaae den, men vilde fryde sig ved Forholdet saalænge som muligt. Dog, i dette Tilfælde er Du ikke, men Du er som Den der har tilstaaet Misforstaaelsen, afbrudt Forholdet og nu dog bestandig vil tage Afsked med det.

Den æsthetiske Anskuelse betragter ogsaa Personligheden i Forhold til Omverdenen, og Udtrykket for dette i dets Tilbage-

venden i Personligheden er Nydelse. Men det æsthetiske Udtryk for Nydelsen i dens Forhold til Personligheden er Stemning. I Stemningen er nemlig Personligheden tilstede, men den er dæmrende tilstede. Den der lever æsthetisk, han søger nemlig saavidt som muligt aldeles at gaae op i Stemning, han søger ganske at skjule sig i den, at der ikke bliver Noget i ham, der ikke kan bøies med ind i den, thi en saadan Rest virker altid forstyrrende, den er en Continueerlighed, der vil holde ham tilbage. Jo mere da Personligheden dæmrer i Stemningen, jo mere er Individet i Momentet, og dette er igjen det meest adæqvate Udtryk for den æsthetiske Existents: den er i Momentet. Deraf de uhyre Oscillationer, som Den, der lever æsthetisk, er udsat for. Den, der lever ethisk, kjender ogsaa Stemningen, men denne er ham ikke det Høieste; fordi han uendeligt har valgt sig selv, saa seer han Stemningen under sig. Det Mere, der da ikke vil gaae op i Stemning, det er netop den Continueerlighed, der er ham det Høieste. Den der lever ethisk, han har, for at erindre om et tidligere Udtryk, Hukommelse for sit Liv, det har Den, der lever æsthetisk, slet ikke. Den der lever ethisk, han tilintetgjør ikke Stemningen, han seer den et Øieblik an, men dette Øieblik frelser ham fra at leve i Momentet, dette Øieblik giver ham Herredømme over Lysten; thi Kunsten at beherske Lysten ligger ikke saa meget i at tilintetgjøre den eller aldeles at forsage den, som i at bestemme Øieblikket. Tag hviken Lyst Du vil, Hemmeligheden i den, Magten i den, ligger deri, at den er absolut i Momentet. Nu hører man ofte Folk sige, at det eneste Middel er, at man aldeles afholder sig derfra. Dette er en meget urigtig Methode, som ogsaa kun lykkes en Tid lang. Tænk Dig et Menneske, der var forfalden til Spil. Lysten vaagner med al sin Lidenskab, det er, som stod hans Liv paa Spil, hvis den ikke blev tilfredsstillet; er han istand til at sige til sig selv, i dette Øieblik vil jeg ikke, først om en Time vil jeg, saa er han helbredet. Denne Time er Continueerligheden, der frelser ham. Den der lever æsthetisk, hans Stemning er altid excentrisk, fordi han har sit Centrum i Peripherien. Personligheden har sit Centrum i sig selv, og Den som ikke har sig selv, han er excentrisk. Den der lever ethisk, hans Stemning er centraliseret, han er ikke i Stemningen, han er ikke Stemning, men han har Stemning og har Stemningen i sig. Det, han arbeider for, er Continueerligheden, og denne er altid Stemningens Mester. Hans Liv mangler ikke Stemning, ja, det har en Total-Stemning; men denne er erhvervet, det er hvad man kunde kalde

æquale temperamentum, men dette er ingen æsthetisk Stemning, og intet Menneske har den af Naturen eller umiddelbart.

Men den, som nu uendeligt har valgt sig selv, kan han sige, nu eier jeg mig selv, jeg forlanger intet Mere, og mod alle Verdens Omskiftelser sætter jeg den stolte Tanke: jeg er den, jeg er? Ingenlunde! Dersom et Menneske vilde udtrykke sig saaledes, saa vilde man let see, at han var paa Afveie. Grundfeilen laae da ogsaa i, at han ikke i strengeste Forstand havde valgt sig selv; han havde vel valgt sig selv, men udenfor sig selv; han havde opfattet det at vælge aldeles abstrakt og ikke grebet sig selv i sin Concretion; han havde ikke valgt saaledes, at han i Valget blev i sig selv, iførte sig sig selv; han havde valgt sig selv efter sin Nødvendighed, ikke i sin Frihed; han havde taget det ethiske Valg æsthetisk forfængeligt. Jo betydningsfuldere det er i sin Sandhed, der skal frem, desto farligere ere ogsaa Afveiene, og saaledes viser sig ogsaa her en forfærdelig Afvei. Idet Individet har grebet sig i sin evige Gyldighed, saa overvælder denne ham med hele sin Fylde. Timeligheden forsvinder for ham. I første Øieblik fylder det ham med en ubeskrivelig Salighed og giver ham en absolut Tryghed. Kommer han nu eensidig til at stirre herpaa, saa gjør Timeligheden sine Fordringer gjeldende. Disse afvises; hvad Timeligheden kan give, det Fra eller Til, som her viser sig, er ham saa saare ubetydeligt i Sammenligning med hvad han evigt eier. Alt gaaer istaa for ham, han er ligesom kommen til Evigheden før Tiden. Han hensynker i Contemplation, han stirrer paa sig selv, men denne Stirren kan ikke udfylde Tiden. Da viser det sig for ham, at Tiden, Timeligheden er hans Fordærvelse, han fordrer en fuldkommen Form af Tilværelse, og her viser sig atter en Træthed, en Apathi, der har Lighed med den Mathed, som er Nydelsens Ledsager. Denne Apathi kan hvile saa rugende over et Menneske, at et Selvmord viser sig for ham som den eneste Udvei. Ingen Magt kan fravriste ham sig selv, den eneste Magt er Tiden, den kan vel heller ikke fravriste ham sig selv, men den standser og sinker ham, den opholder det Aandens Favnetag, med hvilket han griber sig selv. Han har ikke valgt sig selv, han har som Narcissus forelsket sig i sig selv. En saadan Tilstand er vist ikke sjelden endt med et Selvmord.

æquale temperamentum ligelig Afstemthed (Temperament). Narcissus] forelskede sig i sit eget Spejlbillede og hentæredes af Kjærlighed til det; s. Ovids Metamorphoser III, 407 ff.

Feilen ligger i at han ikke har valgt paa den rigtige Maade, ikke just i den Forstand, at han slet ikke skulde have havt Øie for sine Feil, men han har seet sig selv ind under Nødvendighedens Bestemmelse; sig, denne Personlighed med hele denne Mangfoldighed af Bestemmelser, har han seet som et Medhenhørende i Verdens Gang, han har seet det ligeoverfor den evige Magt, hvis Ild har gjennemtrængt det uden at fortære det. Men han har ikke seet sig i sin Frihed, ikke valgt sig i den. Gjør han dette, saa er han i samme Øieblik, han vælger sig selv, i Bevægelse; hvor concret end hans Selv er, han har dog valgt sig selv efter sin Mulighed, han har i Angeren løskjøbt sig selv for at blive i sin Frihed, men i sin Frihed kan han kun blive derved, at han bestandig realiserer den. Den der derfor har valgt sig selv, han er *eo ipso* Handlende.

Her kan det maaskee være Stedet til med et Par Ord at omtale en Livs-Anskuelse, som Du i høi Grad behager Dig i, især som Docent, stundom og som Praktikus. Den løber ikke ud paa Mindre end at det at sørge dog egentlig er Livets Betydning, og det at være den Ulykkeligste det Allerlykkeligste. Ved første Øiekast synes denne Anskuelse ikke at være en æsthetisk Livs-Betragtning; thi Nydelse kan dog egentlig ikke være dens Løsen. Den er imidlertid heller ikke ethisk, men den ligger i det farefulde Moment, da det Æsthetiske skal gaae over til det Ethiske, hvor Sjælen saa let besnæres i en eller anden Yttring af en Prædestinations-Theori. Du fører forskjellig falsk Lære, denne er næsten den værste, men Du veed tillige, at den er den meest brugbare, naar det gjelder om at liste Dig paa Mennesker og suge dem til Dig. Du kan være hjerteløs tiltrods for Nogen, Du kan spøge med Alt, endog med Menneskets Smerte. At dette frister Ungdommen, er Du ikke uvidende om, og dog kommer Du ved denne Adfærd til at staae den temmelig fjern, fordi en saadan Omgang er ligesaa meget tiltrækkende som frastødende. Er det en qvindelig Ungdom, Du paa den Maade vil bedrage, saa undgaaer det Dig ingenlunde, at en qvindelig Sjæl har for megen Dybde til i Længden at fængsles af Sligt, ja om Du end for et Øieblik har beskjeftiget hende, det dog snart vil ende med, at hun bliver træt deraf og næsten fatter Afsky for Dig, da hendes Sjæl ikke fordrer saadanne Pirringer. Nu forandres Methoden, Du lader i enkelte gaadefulde Udbrud, som kun hun kan forstaae, en fjern Melancholi ahne som Forklaring af det Hele. Kun hende aabner Du Dig for, men saa forsigtigt, at hun dog egentlig aldrig faaer noget Nær-

mere at vide, Du overlader til hendes Phantasi at udmale den dybe Veemod, som Du gjemmer inderst inde. Klog er Du, det kan man ikke negte Dig, og sandt er det, hvad en ung Pige sagde om Dig, at Du formodentlig endte med at blive Jesuit. Jo underfundigere Du veed at spille dem den Traad i Haanden, der fører dybere og dybere ind i Veemodens Lønligheder, desto gladere er Du, desto sikkrere paa at drage dem til Dig. Du holder ikke lange Taler, Du forkynder ikke Din Smerte i trofaste Haandtryk eller »i en romantisk Stirren ind i en ligestemt Sjæls romantiske Øie«, dertil er Du for klog. Du flyer Vidner, og kun i et enkelt Øieblik lader Du Dig overrumple. Der er en Alder, i hvilken der ingen farligere Gift er for en ung Pige end Veemod, det veed Du, og denne Viden kan jo som enhver anden i og for sig være ret god, den Brug derimod, Du gjør deraf, skal jeg ikke rose.

Da Du har hærdet Dit Sind til at opfatte hele Tilværelsen i æsthetiske Kategorier, saa er det en Selvfølge, at Sorgen ikke er undgaaet Din Opmærksomhed, thi den er i og for sig nok saa interessant som Glæden. Den Urokkelighed, med hvilken Du fastholder det Interessante overalt, hvor det viser sig, er en stadig Anledning til, at Din Omgivelse misforstaaer Dig og snart anseer Dig for absolut hjerteløs, snart for et virkelig godmodigt Menneske, uagtet Du egentlig er ingen af Delene. Allerede den Omstændighed kan foranledige en saadan Misforstaaelse, at man ligesaa ofte seer Dig opsøge Sorgen som at ledsage Glæden, naar der, vel at mærke, i Sorgen saavel som i Glæden er en Idee, thi først derved vaagner den æsthetiske Interesse. Hvis Du kunde være letsindig nok til at gjøre et Menneske ulykkeligt, saa vilde Du kunne give Anledning til den besynderligste Skuffelse. Du vilde da ikke som Andre, der troløst blot søge Glæden, trække Dig tilbage og jage efter den igjen ad andre Veie, nei Sorgen i det samme Individ vilde blive Dig endnu interessantere end Glæden, Du vilde blive hos ham, Du vilde fordybe Dig i hans Sorg. Du har Erfaring, Inderlighed, Ordets Magt, Tragediens Pathos, Du veed at byde den Lidende den Lindring, som den æsthetisk Sørgende ene attraaer — Udtrykket. Det forlyster Dig at see, hvorledes den Sørgende hviler sig i Stemningens Strengeleeg, naar Du foredrager den, Du bliver ham snart uundværlig; thi Dit Udtryk løfter ham op fra Sorgens mørke Boliger. Han derimod bliver ikke uundværlig for Dig, og snart er Du træt. Thi det er for Dig ikke blot Glæden, der

Er liig en flygtig Ven,
Som paa en Reise man møder,

men ogsaa Sorgen, da Du altid er en Reisende. Naar Du da har trøstet den Sørgende og til Erstatning for Din Uleilighed destilleret det Interessante ud deraf, saa kaster Du Dig i Din Vogn og raaber: afsted! Spørger man Dig hvorhen, da svarer Du med Helten Don Juan: »til Lyst og Munterhed.« Nu er Du nemlig kjed af Sorgen, og Din Sjæl fordrer Modsætningen.

Ganske saa slemt, som jeg har skildret det, bærer Du Dig vel ikke ad, og jeg vil ikke negte Dig, at Du ofte har en virkelig Interesse for den Sørgende, at det ligger Dig paa Sinde at helbrede ham, at vinde ham for Glæden. Du spænder Dig da, som Du selv siger, liig en vælig Hest, for, og søger nu at arbeide ham ud af Sorgens Besnærelser. Du sparer ikke Tid og Kraft, og stundom lykkes det Dig. Endda kan jeg ikke rose Dig; thi der skjuler sig Noget herunder. Du er nemlig misundelig paa Sorgen, Du kan ikke lide, at noget andet Menneske har Sorg, eller en Sorg, som ikke skulde kunne beseires. Naar Du da helbreder en Sørgende, da nyder Du den Tilfredsstillelse, at Du siger til Dig selv: men min egen Sorg, den kan Ingen helbrede. Det er et Resultat, Du altid beholder *in mente*, hvad enten Du søger Glædens eller Sorgens Adspredelse, det bliver urokkeligt i Din Sjæl, at der er en Sorg, som ikke lader sig hæve.

Saaledes er jeg da kommen hen paa det Punkt, hvor Du mener, at Livets Betydning bliver at sørge. Den hele moderne Udvikling har det ved sig, at man finder en større Tilbøielighed til at ville sørge, end til at ville være glad. Det ansees for en høiere Anskuelse af Livet, og er det ogsaa, forsaavidt som det at ville være glad er naturligt, det at sørge unaturligt. Dertil kommer, at det at være glad medfører dog en vis Forpligtelse for den Enkelte til Taknemmelighed, om hans Tanker end ere for forvirrede, til at han ret veed, hvem han skal takke; det at sørge fritager En herfor, og Forfængeligheden tilfredsstilles da bedre. Vor Tid har desuden paa saa mange Maader erfaret Livets Forfængelighed, at den ikke troer paa Glæden, og for dog at have noget at troe paa, troer den paa Sorgen. Glæden forgaaer, siger den, men Sorgen,

---

Er liig osv.] Frankenau, Samlede Digte, Kbhvn. 1815, S. 283 (paa en Reise man finder). Don Juan] nøjagtigt disse Ord findes ikke i Kruses Bearbejdelse (men 1. Akt 18. Scene S. 56: op til Fryd, S. 59: Ja! kom, os Glæden kalder).

den bestaaer, og Den som derfor bygger sin Anskuelse af Livet herpaa, han bygger paa en fast Grundvold.

Spørger man nu nærmere, hvad det er for en Sorg, Du taler om, saa er Du klog nok til at omgaae den ethiske Sorg. Det er ikke Angeren, Du mener; nei, det er den æsthetiske Sorg, det er især den reflekterede Sorg. Den har sin Grund ikke i Skyld, men i Ulykke, i Skjæbne, i en sørgelig Disposition, i Andres Indflydelse o. s. v. Det er Altsammen Noget, Du meget godt kjender fra Romaner. Læser Du det der, saa leer Du derad, hører Du Andre tale derom, saa spotter Du; men naar Du selv foredrager det, saa er der Mening deri og Sandhed.

Skjøndt nu den Anskuelse, der gjør det at sørge til Livets Betydning i og for sig, kunde synes sørgelig nok, saa kan jeg dog ikke undlade at vise Dig fra en Side, som Du maaskee ikke ventede, at den er trøstesløs. Hvad jeg nemlig før har sagt, det siger jeg her igjen, i samme Forstand som det hedder, at Glæden forgaaer, i samme Forstand hedder det, at Sorgen forgaaer. Dette er Noget, jeg ikke behøver at gjøre Dig opmærksom paa; thi det kan Du jo lære af Din Mester, Scribe, der ofte nok har spottet den Sentimentalitet, der troer paa en evig Sorg. Den der siger, at det at sørge er Livets Betydning, han har Glæden udenfor sig paa samme Maade som Den, der vil være glad, har Sorgen udenfor sig. Glæden kan da overrumple ham aldeles paa samme Maade som Sorgen den Anden. Hans Livs-Anskuelse er da knyttet til en Betingelse, som ikke staaer i hans Magt; thi det staaer egentlig lige saa lidet i et Menneskes Magt at lade være at blive glad som at lade være at blive bedrøvet. Men enhver Livs-Anskuelse, der har en Betingelse udenfor sig, er Fortvivlelse. Og saaledes er det at ville sørge Fortvivlelse aldeles i samme Forstand, som det at ville søge Glæden, da det altid er Fortvivlelse at have sit Liv i det, hvis Væsen er, at det kan forgaae. Vær derfor saa kløgtig og saa opfindsom som Du være vil, skræm Glæden bort ved et grædefærdigt Ydre, eller, hvis Du foretrækker det, bedrag den ved Dit Ydre for at at gjemme paa Sorgen, Glæden kan dog overraske Dig; thi Tiden fortærer Tidens Børn, og en saadan Sorg er Tidens Barn, og den Evighed, den tillyver sig, et Bedrag.

Scribe] særligt i »De Utrøstelige« (Kgl. Theaters Repertoire Nr. 145, Kbhvn. 1842). Tiden fortærer osv.] ligesom Kronos sine.

Jo dybere Grunden til Sorgen ligger, jo mere kan det synes, at det dog lod sig gjøre at bevare den hele sit Liv, ja, at man Intet behøvede at gjøre, men at det fulgte af sig selv, at den blev. Er det en enkelt Begivenhed, saa vil det allerede falde saare vanskeligt. Det indseer Du meget godt, og naar Du derfor skal udtale Dig angaaende Sorgens Betydning for hele Livet, saa tænker Du nærmest paa ulykkelige Individualiteter og tragiske Helte. Den ulykkelige Individualitets hele aandelige Disposition har det ved sig, at han ikke kan blive lykkelig eller glad, der ruger et Fatum over ham, og ligesaa over den tragiske Helt. Her har det da sin fuldkomne Rigtighed, at det at sørge er Livets Betydning, og her ere vi da ved en slet og ret Fatalisme, der altid har noget Forførende ved sig. Her møder Du da ogsaa med Din Pretention, som hverken gaaer ud paa Mere eller Mindre, end at Du er den Ulykkeligste. Og dog er det unegteligt, denne Tanke er den stolteste og trodsigste, der kan opkomme i et Menneskes Hjerne.

Lad mig svare Dig, som Du har fortjent det. Først og fremmest: Du sørger jo ikke. Dette veed Du meget godt; thi det er jo Dit Yndlingsudtryk, at den Ulykkeligste er den Lykkeligste. Men dette er et Falskneri, forfærdeligere end noget andet, det er et Falskneri, der vender sig mod den evige Magt, som styrer Verden, det er et Oprør mod Gud, ligesom det at ville lee, hvor man skal græde, og dog er der en Fortvivlelse, der formaaer det, der er en Trods, der byder Gud selv Spidsen. Men det er tillige et Forræderi mod Menneskeslægten. Vel gjør Du ogsaa Forskjel paa Sorg, men Du mener dog, at der er en Differents, der er saa stor, at det er en Umulighed at bære den Sorg som saadan. Men er der en saadan Sorg til, saa staaer det ikke til Dig at afgjøre, hvilken den er; den ene Differents er ligesaa god som den anden, og Du har forraadt Menneskets dybeste og helligste Ret eller Naade. Det er et Forræderi mod det Store, en lav Misundelse; thi det løber dog ud paa, at de store Mænd ikke have været forsøgte i de farligste Prøvelser, at de ere slupne nemt til deres Hæder, at ogsaa de vilde bukket under, hvis den overmenneskelige Fristelse, Du taler om, var paakommet dem. Og er det da paa den Maade, Du agter at hædre det Store, ved at forkleine det, paa den Maade, Du agter at give det Vidnesbyrd, ved at fornegte det?

Og nu misforstaa mig ikke. Jeg er ikke det Menneske, som mener, at man ikke skal sørge, jeg foragter denne usle Forstandighed, og naar jeg kun har Valget herimellem, saa vælger jeg

Sorgen. Nei, jeg veed, at det at sørge er skjønt, og at der er Fynd i Taarer; men jeg veed ogsaa, at man ikke skal sørge som Den der ikke har Haab. Der er en absolut Modsætning mellem os, som aldrig kan hæves. Jeg kan ikke leve under æsthetiske Bestemmelser, jeg føler, at mit Livs Helligste gaaer under, jeg fordrer et høiere Udtryk, og dette giver det Ethiske mig. Og her faaer først Sorgen sin sande og dybe Betydning. Bliv ikke stødt over hvad jeg her siger, ophold Dig ikke over, at jeg, medens jeg taler om den Sorg, som for at bæres behøver Helte, kan tale om Børn. Det er Tegn paa et velartet Barn, at det har Tilbøielighed til at bede om Forladelse, uden alt for meget at overveie, om det har Ret eller ikke, og saaledes er det Tegn paa et høimodigt Menneske, paa en dyb Sjæl, at han er tilbøielig til at angre, at han ikke gaaer i Rette med Gud, men angrer og elsker Gud i sin Anger. Uden dette er hans Liv Intet, kun som Skum paa Vand. Ja, jeg forsikkrer Dig til, at om mit Liv var saaledes uden egen Skyld indflettet i Sorger og Lidelser, at jeg kunde kalde mig selv den største tragiske Helt, forlyste mig ved min Smerte og forfærde Verden ved at nævne den, mit Valg er gjort, jeg affører mig Heltens Klædebon og Tragediens Pathos, jeg er ikke den Plagede, der kan være stolt af sine Lidelser, jeg er den Ydmygede, der føler min Brøde, jeg har kun eet Udtryk for hvad jeg lider — Skyld, eet Udtryk for min Smerte — Anger, eet Haab for mit Øie — Tilgivelse. Og falder det mig vanskeligt at gjøre det, o! jeg har kun een Bøn, jeg vilde kaste mig til Jorden og anraabe den evige Magt, som styrer Verden, om een Naade, tidlig og sildig, den, at det maatte tillades mig at angre; thi jeg kjender kun een Sorg, som kunde bringe mig til Fortvivlelse og nedstyrte Alt deri — den, at Angeren var en Skuffelse, en Skuffelse ikke med Hensyn til Tilgivelsen, den søger, men med Hensyn til Tilregnelsen, den forudsætter.

Og mener Du, at Sorgen ved denne Adfærd ikke skeer sin Ret, at jeg løber fra den? Ingenlunde! Jeg nedlægger den i mit Væsen og glemmer den derfor aldrig. Det er overhovedet en Vantro paa Aandens Gyldighed, ikke at turde troe, at jeg kan eie Noget i mig uden hvert Øieblik at see dertil. Hvad man i det daglige Liv vil gjemme bedst, det nedlægger man paa et Sted, hvor man ikke alle Dage kommer, og saaledes ogsaa i aandelig Forstand. Jeg har Sorgen i mig, og jeg veed, at den vil tilhøre mit Væsen, jeg veed det langt sikkrere end den, der i Angst for at miste den hver Dag tager den frem.

Mit Liv har aldrig været saa bevæget, at jeg har følt mig fristet til, chaotisk at ville forvirre hele Tilværelsen, men i mit daglige Liv har jeg ofte erfaret, hvor gavnligt det er at give Sorgen et ethisk Udtryk; ikke at udslette det Æsthetiske i Sorgen, ·en ethisk at beherske det. Saalænge Sorgen er stille og ydmyg, ·ygter jeg den ikke; bliver den heftig og lidenskabelig, sophistisk ·og bedaarer mig i Mismod, da reiser jeg mig; jeg taaler intet Oprør, jeg vil ikke, at Noget i Verden skal fraliste mig, hvad jeg har modtaget af Guds Haand som en Naadegave. Jeg jager ikke ·gen bort, søger ikke at glemme den, men jeg angrer. Og er ·orgen end af den Art, at jeg ikke selv er Skyld i den, jeg angrer, ·jeg har ladet den faae Magt over mig, jeg angrer, at jeg ikke ·x har henført den til Gud, og hvis dette var skeet, havde den ·ingen Magt faaet til at bedaare mig.

Tilgiv mig, at jeg atter her taler om Børn. Naar et Barn gaaer og tviner og vil hverken det Ene eller det Andet, saa siger man: Du vil vel have Noget at græde for, og denne Methode skal være ypperlig. Saaledes med mig; thi hvor meget man kommer til Skjels Aar og Alder, man beholder dog altid Noget af Barnet. Naar jeg da tviner, saa siger jeg til mig selv: Du vil nok have Noget at græde for, og da foretager jeg Forvandlingen. Og det kan jeg forsikkre Dig, det er saare velgjørende for et Menneske; thi de Taarer, den æsthetisk Sørgende udgyder over sig selv, ere dog hykkelske Taarer og frugte Intet; men det, at føle sig skyldig, er virkelig Noget at græde for, og Angerens Taarer er der en evig Velsignelse i. Da Frelseren drog op til Jerusalem og græd over den store Stad, der ikke vidste hvad der tjente til dens Bedste, da var det vel muligt, at han ogsaa kunde have bevæget den til at græde med, men hvis det havde været æsthetiske Taarer, da havde det kun saare lidet baadet, og dog har vel Verden ikke seet mange Tragedier som den, da det udvalgte Folk blev forskudt. Havde det været Angerens Taarer, ja, da havde der været Fynd i dem, og dog var der jo her Talen om at angre Mere end sin egen Skyld; thi det var jo ikke den Slægt, som netop da levede, der var den eneste skyldige, det var Forfædrenes Brøde, der hvilede paa den. Og her viser Angeren sig i hele sin dybe Betydning; thi medens den paa een Maade isolerer mig, saa knytter den mig paa en anden Maade uopløseligt til hele Slægten; thi mit Liv be-

---

og græd over osv.] Lukas 19. Kap. 41 ff.

gynder jo ikke i Tiden og med Intet, og kan jeg ikke angre det Forbigangne, saa er Friheden en Drøm.

Du indseer maaskee nu, hvorfor jeg her behandler denne Livs-Anskuelse; Personligheden er atter her seet ind under Nødvendighedens Bestemmelser, og der er blot saa megen Frihed tilbage, at denne som en urolig Drøm bestandig kan holde Individet halvvaagent og lede ham vild i Lidelsernes og Tilskikkelsernes Labyrinth, hvor han overalt seer sig selv og dog ikke kan komme til sig selv. Det er utroeligt, med hvilket Letsind man ofte seer slige Problemer behandlede. Selv systematiske Tænkere behandle det som en Naturmærkværdighed, de Intet videre have at sige om, men som de kun beskrive, uden at det falder dem paa Sinde, at hvis der var en saadan Naturmærkværdighed til, saa er al deres øvrige Viisdom Nonsens og Illusion. Derfor føler man sig ganske anderledes hjulpen ved den christelige Anskuelse end ved alle Philosophers Viisdom. Denne underlægger Alt under Synd, Noget, Philosophen er for æsthetisk til at have ethisk Mod til. Og dog er dette Mod det Eneste, der kan frelse Livet og Mennesket, naar man dog ikke vil efter Lune afbryde sin Skepsis og slaae sig sammen med nogle Ligesindede om hvad der er Sandhed.

Den første Form, som Valget giver sig, er en fuldkommen Isolation. Idet jeg nemlig vælger mig selv, sondrer jeg mig ud af mit Forhold til den hele Verden, indtil jeg i denne Udsondren ender i den abstracte Identitet. Da Individet har valgt sig efter sin Frihed, saa er det *eo ipso* handlende. Dog har dets Handlen intet Forhold til nogen Omverden; thi Individet har aldeles tilintetgjort denne og er kun for sig selv. Den Livs-Anskuelse, som her viser sig, er imidlertid en ethisk Anskuelse. Den fandt sit Udtryk i Grækenland i et enkelt Individs Bestræbelse for at udarbeide sig selv til et Dydsmønster. Som senere i Christenheden Anachoreterne, saaledes trak dette sig tilbage fra Livets Virksomhed, ikke for at hensynke i metaphysiske Grublerier, men for at handle, ikke ud efter, men i sig selv. Denne indre Handlen var paa eengang dets Opgave og dets Tilfredshed; thi det var jo ikke dets Hensigt at uddanne sig selv for senere desto bedre at kunne tjene Staten, nei, i denne Uddannelse var det sig selv nok, og det forlod Statslivet for aldrig at vende tilbage dertil. I egentlig Forstand trak det sig derfor vel ikke tilbage fra Livet, tvertimod, det blev i dets Mangfoldighed, fordi Berøringen med det var det i

---

Grækenland] der tænkes paa Kynikerne og tildels Stoikerne.

pædagogisk Henseende Nødvendige for dets egen Skyld; men Statslivet havde som saadant ingen Betydning for det, det havde ved en eller anden Hexeformel gjort det uskadeligt, indifferent, betydningsløst for sig. De Dyder, det udviklede, vare da ikke borgerlige Dyder (og det var dog egentlig de sande Dyder i Hedenskabet, der svare til de religiøse Dyder i Christendommen), det var de personlige Dyder, Mod, Tapperhed, Afholdenhed, Nøisomhed o. s. v. I vore Tider seer man naturligviis saare sjelden denne Livs-Anskuelse realiseret, fordi Ennver er for meget berørt af det Religiøse til at blive staaende ved en saadan abstrakt Bestemmelse af Dyd. Det Ufuldkomne ved denne Livs-Anskuelse sees let. Feilen laae i at Individet aldeles abstrakt havde valgt sig selv, og derfor blev den Fuldkommenhed, han attraaede og opnaaede, ligesaa abstrakt. Af den Grund var det jeg udhævede som identisk med det, at vælge sig selv, det, at angre sig selv; thi Angeren sætter Individet i den inderligste Forbindelse og det nøieste Sammenhæng med en Omverden.

Man har ofte seet, og seer endnu stundom i den christne Verden, Analogien til denne græske Livs-Anskuelse, kun at den i Christendommen ved Tilsætning af det Mystiske og det Religiøse bliver skjønnere og fyldigere. En græsk Individualitet, der udarbeidede sig selv til et fuldkomment Indbegreb af alle personlige Dyder, maa nu opnaae en saa høi Grad af Virtuositet som han vil, hans Liv er dog ikke udødeligere end den Verden, hvis Fristelse hans Dyd beseirede, hans Salighed er en eensom Selvtilfredshed, forgjængelig som alt Andet. En Mystikers Liv er nu langt dybere. Han har valgt sig selv absolut; thi skjøndt man sjeldnere hører en Mystiker udtrykke sig saaledes, skjøndt han som oftest bruger det tilsyneladende modsatte Udtryk, at han har valgt Gud, saa bliver dog, som ovenfor viist, Sagen den samme; thi hvis han ikke har valgt sig selv absolut, saa er han ikke i noget frit Forhold til Gud, og i Friheden ligger netop det Eiendommelige ved den christelige Fromhed. Dette frie Forhold udtrykkes i Mystikerens Sprog ofte saaledes, at han er det absolute Du. Mystikeren har valgt sig selv absolut og altsaa efter sin Frihed, og er altsaa *eo ipso* handlende, men hans Handling er indvortes Handling. Mystikeren vælger sig selv i sin fuldkomne Isolation, for ham er den hele Verden død og tilintetgjort, og den trættede Sjæl vælger Gud eller sig selv. Dette Udtryk, den trættede Sjæl, maa ikke misforstaaes, ikke misbruges til Mystikerens Forkleinelse, som om det var en mislig Sag, at Sjælen *først* naar den var bleven træt af Verden valgte Gud. Med dette

Udtryk betegner Mystikeren uden Tvivl sin Anger over, ikke før at have valgt Gud, og hans Træthed maa ikke ansees for identisk med Kjede til Livet. Allerede her vil Du see, hvor lidet ethisk Mystikerens Liv dog egentlig er anlagt, da det er Angerens høieste Udtryk at angre, at han ikke tidligere, førend han blev concret i Verden, at han ikke, medens hans Sjæl blot var bestemt abstrakt, som Barn altsaa, valgte Gud.

Mystikeren er, idet han har valgt, *eo ipso* Handlende; men hans Handling er indvortes Handling. Forsaavidt han er handlende, har da hans Liv en Bevægelse, en Udvikling, en Historie. En Udvikling kan imidlertid i den Grad være metaphysisk eller æsthetisk, at det bliver tvivlsomt, hvorvidt man i egentlig Forstand tør kalde den en Historie, da man derved jo tænker paa en Udvikling under Frihedens Form. En Bevægelse kan i den Grad være desultorisk, at det kan være tvivlsomt, hvorvidt man tør kalde den en Udvikling. Naar saaledes Bevægelsen bestaaer i at et Moment atter og atter kommer igjen, saa har man unegtelig en Bevægelse, ja, man kan maaskee opdage en Lov for Bevægelsen; men man har ingen Udvikling. Gjentagelsen i Tiden er uden Betydning, og Continuiteten mangler. Dette er i høi Grad Tilfælde med Mystikerens Liv. Det er forfærdeligt at læse en Mystikers Klager over de matte Øieblikke. Naar da det matte Øieblik er forbi, saa kommer det lyse Øieblik, og saaledes vexler hans Liv bestandig, det har vel Bevægelse, men ikke Udvikling. Hans Liv mangler Continuiteten. Det, der egentlig danner denne i en Mystikers Liv, er en Følelse, nemlig Længsel, hvad enten denne Længsel nu retter sig mod det, der er forbi, eller mod det, der skal komme. Men det, at en Følelse saaledes danner Mellemrummet, viser netop, at Sammenhængen mangler. En Mystikers Udvikling er i den Grad metaphysisk og æsthetisk bestemmet, at man ikke tør kalde den Historie, uden i samme Forstand, som man taler om en Plantes Historie. For Mystikeren er den hele Verden død, han har forelsket sig i Gud. Hans Livs Udvikling er nu denne Kjærligheds Udfoldelse. Som man har Exempel paa, at Elskende have en vis Lighed med hinanden, ogsaa i det Ydre, i Miner og Ansigtets Skikkelse, saaledes hensynker Mystikeren i Beskuelsen af Guddommen, dens Billede speiler sig mere og mere i hans elskende Sjæl, og Mystikeren fornyer saaledes og opfrisker det tabte Guds-Billede i Mennesket. Jo mere han contemplerer, jo tydeligere speiler dette Billede sig i ham, jo mere kommer han selv til at ligne dette Billede. Hans indvortes Handling bestaaer

da ikke i Erhvervelsen af de personlige Dyder, men i Udviklingen af de religiøse eller contemplative Dyder. Men selv dette er for ethisk et Udtryk for hans Liv, og derfor er Bønnen hans egentlige Liv. At ogsaa Bønnen hører med til et ethisk Liv, vil jeg ikke negte; men jo mere ethisk et Menneske lever, desto mere har Bønnen Forsættets Charakteer, saaledes at selv i Takkebønnen er der et Moment af Forsæt. Anderledes forholder det sig med Mystikerens Bøn. For ham er Bønnen desto betydningsfuldere, jo mere erotisk den er, jo mere den er opildnet af en brændende Kjærlighed. Bønnen er Udtrykket for hans Kjærlighed, det Sprog, i hvilket han ene kan tiltale Guddommen, som han har forelsket sig i. Som i Jordlivet de Elskende længes efter det Øieblik, da de kunne udaande deres Kjærlighed for hinanden, lade deres Sjæle sammensmelte i en sagte Hvisken, saaledes længes Mystikeren efter det Øieblik, da han i Bønnen ligesom kan snige sig ind i Gud. Som de Elskende føle den høieste Grad af Salighed i denne Hvisken, naar de egentlig slet Intet have at tale om, saaledes er for Mystikeren hans Bøn desto saligere, hans Kjærlighed desto lykkeligere, jo mindre den har noget Indhold, jo mere han i sit Suk næsten forsvinder for sig selv.

Det turde maaskee ikke her være af Veien lidt nærmere at udhæve det Usande i et saadant Liv, saa meget mere som enhver dybere Personlighed altid føler sig berørt deraf. Du mangler saaledes ingenlunde Momenter til, i det mindste for en Tid, at blive en Mystiker. Overhovedet mødes paa dette Gebeet de største Modsætninger, de reneste og uskyldigste Sjæle og de brødefuldeste Mennesker, de meest Begavede og de Eenfoldigste.

Først vil jeg ganske eenfoldigt udtale mig over, hvad det egentlig er, der støder mig i et saadant Liv. Dette er min individuelle Dom. Senere skal jeg da søge at vise, at det har sin Rigtighed med de af mig paapegede Misligheder, samt Grunden til dem og de forfærdelige Afveie, der ligge saa nær.

Efter min Mening kan man ikke frikjende Mystikeren for en vis Paatrængenhed i sit Forhold til Gud. At et Menneske skal elske Gud af sin ganske Sjæl og al sin Tanke, ja, at han ikke blot skal det, men at det, at gjøre det, er Saligheden selv, hvo vilde negte dette? Deraf følger imidlertid ingenlunde, at Mystikeren skal forsmaae den Tilværelse, den Virkelighed, i hvilken Gud har sat ham; thi derved forsmaaer han egentlig Guds Kjærlighed eller fordrer et andet Udtryk for den end det, Gud vil give. Her gjelder det al-

vorlige Ord af Samuel: Lydighed er Gud kjærere end Vædderens Fedme. Men denne Paatrængenhed kan stundom antage en endnu betænkeligere Skikkelse. Naar saaledes en Mystiker begrunder sit Forhold til Gud paa, at han netop er Den han er, seer sig paa Grund af en eller anden Tilfældighed som Gjenstand for Guddommens Forkjærlighed. Herved nedværdiger han nemlig Gud og sig selv. Sig selv, thi det er altid en Nedværdigelse, ved noget Tilfældigt at være væsentlig forskjellig fra Andre; Gud, thi han gjør ham til en Afgud og sig selv til en Yndling ved dennes Hof.

Hvad der dernæst er mig ubehageligt ved en Mystikers Liv, er den Blødhed og Svaghed, man ikke kan frikjende ham for. At et Menneske ønsker at være i sit inderste Hjerte forvisset om, at han elsker Gud i Sandhed og Oprigtighed, at han mangen Gang føler sig foranlediget til ret at forvisse sig derom, at han kan bede Gud at lade sin Aand vidne med hans Aand om, at han gjør det, hvo vilde negte det Skjønne og det Sande heri? Men heraf følger ingenlunde, at han hvert Øieblik vil gjentage dette Forsøg, hvert Øieblik gjøre Prøve paa sin Kjærlighed. Han vil have Sjælsstorhed nok til at troe paa Guds Kjærlighed, og da vil han ogsaa have Frimodighed til at troe paa sin Kjærlighed, og glad blive i de Forhold, der ere ham anviste, netop fordi han veed, at denne Forbliven er det sikkreste Udtryk for hans Kjærlighed, for hans Ydmyghed.

Endelig mishager en Mystikers Liv mig, fordi jeg anseer det for et Bedrag mod den Verden, i hvilken han lever, et Bedrag mod de Mennesker, med hvilke han er forbunden, eller til hvilke han kunde træde i Forhold, hvis det ikke havde behaget ham at blive Mystiker. I Almindelighed vælger Mystikeren det eensomme Liv, men dermed er Sagen ikke klar; thi Spørgsmaalet er, om han har Lov til at vælge det. Forsaavidt han har valgt det, bedrager han ikke Andre, thi han siger jo dermed: jeg vil intet Forhold have til Eder; men Spørgsmaalet er, om han har Lov til at sige det, Lov til at gjøre det. Det er især som Ægtemand, som Fader, jeg er en Fjende af Mysticisme. Mit Huusliv har ogsaa sit ἄδυτον, men dersom jeg var Mystiker, da maatte jeg jo have endnu et for mig selv alene, og da var jeg en daarlig Ægtemand. Da det nu efter min Mening, som jeg senere skal udvikle, er Pligt for

---

Samuel] 1. Samuels Bog 15. Kap. 22. Naar saaledes ɔ: f. Ex. naar. vidne med hans Aand] Paulus, Romerbrevet 8. Kap. 16. ἄδυτον (utilgængeligt) Allerhelligste.

ethvert Menneske at gifte sig, og da det umuligt kan være min Mening, at man skal gifte sig for at blive en daarlig Ægtemand, saa seer Du let, at jeg maa have Uvillie mod al Mysticisme.

Den der eensidigen hengiver sig til et mystisk Liv, han bliver tilsidst saa fremmed for alle Mennesker, at ethvert Forhold, endog det ømmeste og inderligste, bliver ham ligegyldigt. I den Forstand er det ikke, at man skal elske Gud høiere end Fader og Moder, saa selvkjærlig er Gud ikke, ei heller er han en Digter, der ønsker at plage Mennesker ved de rædsomste Collisioner, og der lod sig vel neppe tænke nogen rædsommere, end om der virkelig var Collision mellem Kjærlighed til Gud og Kjærlighed til de Mennesker, til hvem han i vort eget Hjerte har nedlagt Kjærlighed. Du har vel ikke glemt den unge Ludvig Blackfeldt, som vi begge for en Deel Aar siden levede i megen Berøring med, jeg i Særdeleshed. Han var visselig et meget begavet Hoved, hans Ulykke blev, at han eensidigen fortabte sig i en ikke saa meget christelig som indisk Mysticisme. Havde han levet i Middelalderen, vilde han udentvivl have fundet Tilhold i et Kloster. Vor Tid har ikke saadanne Hjælpemidler. Løber et Menneske nu vild, saa maa han nødvendigviis gaae under, hvis han ikke aldeles helbredes; en saadan relativ Frelse have vi ikke at byde ham. Du veed, han endte med et Selvmord. Til mig havde han et Slags Fortrolighed, og gjorde forsaavidt et Brud paa sin Yndlingstheori, at man ikke skulde sætte sig i Forhold til noget Menneske, men umiddelbart til Gud. Hans Fortrolighed til mig var da heller ikke stor, og han aabnede sig aldrig ganske for mig. I det sidste Halvaar, han levede, var jeg med Angst Vidne til hans excentriske Bevægelser. Flere Gange er det vel muligt, at jeg har standset ham; med Bestemthed kan jeg ikke vide det, da han aldrig aabnede sig for Nogen. Han havde en ualmindelig Gave til at skjule sine Sjælstilstande, og til at give en Lidenskab en anden Lidenskabs Udseende. Endelig endte han da selv sit Liv, uden at Nogen kunde forklare Grunden dertil. Hans Læge meente, at det var en partiel Afsindighed; det var nu meget fornuftigt meent af Lægen. Hans Aand var i en vis Forstand usvækket til det sidste Øieblik. Du veed maaskee ikke, at der existerer et Brev fra ham til hans Broder, Justitsraaden, hvori han underrettede denne om sit Forehavende. Jeg lader en Afskrift deraf følge hermed. Det har en

---

høiere end Fader og Moder] Matthæus 10. Kap. 37, sml. 35.

rystende Sandhed og er et høist objectivt Udtryk for den fuldkomne Isolations sidste Agoni.*)

Den stakkels Ludvig var vistnok ikke religiøst bevæget, men dog var han mystisk bevæget; thi det Eiendommelige ved det Mystiske er ikke det Religiøse, men Isolationen, i hvilken Individet, uden at agte noget Forhold til den givne Virkelighed, vil sætte sig i umiddelbar Rapport til det Evige. At man, saasnart man nævner det Ord: Mystisk, nærmest og strax tænker paa noget Religiøst, har sin Grund deri, at det Religiøse har en Tilbøielighed til at isolere Individet, Noget den simpleste Iagttagelse kan overbevise Dig om. Du gaaer maaskee sjeldnere i Kirke; men er vel desto mere iagttagende. Har Du ikke lagt Mærke til, at skjøndt man i en vis Forstand faaer Indtrykket af en Menighed, saa føler dog den Enkelte sig isoleret; man bliver hinanden fremmed, og det er ligesom først igjennem en lang Omvei, at man atter forenes. Og hvoraf kommer det uden deraf, at den Enkelte føler sit Gudsforhold saa stærkt i hele dets Inderlighed, at hans jordiske Forhold ved Siden deraf tabe deres Betydning. For et sundt Menneske vil dette Øieblik ikke vare længe, og en saadan momentan Fjernelse

---

*) »Høistærede Hr. Justitsraad!

Jeg skriver til Dem, fordi De paa en Maade er mig den Nærmeste, paa en anden Maade er De mig ikke nærmere end andre Mennesker. Naar De modtager disse Linier, er jeg ikke mere. Skulde Nogen spørge Dem om Grunden, saa kan De sige, der var engang en Prindsesse, som hed Morgenskjøn, eller noget andet Lignende; thi saaledes vilde jeg selv svare, hvis jeg kunde have havt den Glæde at overleve mig selv. Skulde Nogen spørge Dem om Anledningen, kan De sige, at det var i Anledning af den store Ildebrand. Skulde Nogen spørge Dem om Tiden, kan De sige, at det var i den for mig saa mærkelige Juli Maaned. Skulde Ingen spørge Dem om nogen af Delene, saa skal De intet svare.

Ikke anseer jeg et Selvmord for noget Roesværdigt. Det er ikke af Forfængelighed jeg har besluttet mig dertil. Derimod troer jeg paa Rigtigheden af den Sætning, at intet Menneske kan taale at see det Uendelige. Det har viist sig engang for mig i intellectuel Henseende, og Udtrykket derfor er Uvidenhed. Uvidenhed er nemlig det negative Udtryk for den uendelige Viden. Et Selvmord er det negative Udtryk for den uendelige Frihed. Det er en Form af den uendelige Frihed, men den negative Form. Held Den, som finder den positive.

Med Høiagtelse

Deres ærbødige.«

er saa langt fra at være et Bedrag, at den snarere forøger de jordiske Forholds Inderlighed. Men hvad der saaledes kan være sundt som Moment, det bliver, naar det eensidigen udvikles, en høist betænkelig Sygdom.

Da jeg ikke er i Besiddelse af theologisk Dannelse, saa seer jeg mig ikke istand til, udførligere at udvikle den religiøse Mysticisme. Jeg har kun betragtet den fra mit ethiske Standpunkt, og derfor har jeg, med Rette troer jeg, givet det Ord Mysticisme et langt større Omfang, end det ellers pleier at have. At der i den religiøse Mysticisme findes saare meget skjønt, at de mange dybe og alvorlige Naturer, der have hengivet sig dertil, i deres Liv have erfaret Meget og saaledes ere blevne skikkede til at tjene Andre, der ville vove sig ind paa denne farlige Vei, med Raad og Anviisning og Vink, derom tvivler jeg ikke, men desuagtet bliver denne Vei ikke blot en farlig Vei, men en Afvei. En Inconseqvents ligger der altid deri. Naar Mystikeren overhovedet ikke agter Virkeligheden, saa sees ikke, hvorfor han ikke med samme Mistro betragter det Moment i Virkeligheden, da han blev berørt af det Høiere.

Mystikerens Feil er da ikke, at han vælger sig selv, thi det gjør han efter min Anskuelse vel i, men hans Feil er, at han ikke vælger sig rigtigt, han vælger efter sin Frihed, og dog vælger han ikke ethisk; men man kan kun vælge sig selv efter sin Frihed, naar man vælger sig ethisk; men ethisk kan man kun vælge sig selv ved at angre sig selv, og kun ved at angre sig selv bliver man concret, og kun som concret Individ er man et frit Individ. Mystikerens Feil ligger derfor ikke i noget Senere, den ligger i den allerførste Bevægelse. Anseer man denne for rigtig, saa er enhver Fjernelse fra Livet, enhver asketisk Selvplagelse kun en yderligere og rigtig Conseqvents. Mystikerens Feil er, at han i Valget ikke bliver concret for sig selv og heller ei for Gud; han vælger sig selv abstrakt og mangler derfor Gjennemsigtighed. Dersom man nemlig troer, at det Abstrakte er det Gjennemsigtige, saa tager man feil; det Abstrakte er det Uklare, det Taagede. Hans Forelskelse i Gud har derfor sit høieste Udtryk i en Følelse, en Stemning; i Aftenskumringen, i Taagernes Tid smelter han sammen med sin Gud i ubestemte Bevægelser. Men naar man vælger sig selv abstrakt, da vælger man sig ikke ethisk. Først naar man i Valget har overtaget sig selv, iført sig sig selv, gjennemtrængt sig selv totalt saaledes, at enhver Bevægelse er ledsaget af Bevidstheden om et Ansvar for sig selv, først da har man valgt sig selv ethisk, først da har man angret sig selv, først da er man concret, først

da er man i sin totale Isolation i absolut Continuitet med den Virkelighed, man tilhører.

Denne Bestemmelse, at det, at vælge sig selv, er identisk med det, at angre sig selv, kan jeg ikke ofte nok komme tilbage paa, hvor simpel den forresten i og for sig er. Om denne dreier nemlig Alt sig. Mystikeren angrer ogsaa, men han angrer sig ud af sig selv, ikke ind i sig selv, han angrer metaphysisk, ikke ethisk. At angre æsthetisk er afskyeligt, fordi det er Blødagtighed; at angre metaphysisk er en utidig Overflødighed, thi Individet har jo ikke skabt Verden og behøver da ikke at tage sig den Ting saa nær, om Verden virkelig skulde være Forfængelighed. Mystikeren vælger sig selv abstrakt, og derfor maa han ogsaa angre sig selv abstrakt. Dette kan man bedst see af Mystikerens Dom om Tilværelsen, den endelige Virkelighed, i hvilken han dog lever. Mystikeren lærer nemlig, at denne er Forfængelighed, Skuffelse, Synd; men enhver saadan Dom er en metaphysisk Dom, og bestemmer ikke mit Forhold ethisk til den. Selv naar han siger, at Endeligheden er Synd, saa siger han dermed dog nærmest det Samme, som naar han kalder den Forfængelighed. Vil han derimod fastholde det Ord »Synd« ethisk, saa bestemmer han sit Forhold dertil ikke ethisk, men metaphysisk, thi det ethiske Udtryk vilde ikke være at flye bort, men at gaae ind deri, at ophæve det, eller at bære det. Den ethiske Anger har kun to Bevægelser, enten ophæver den sin Gjenstand eller den bærer den. Disse to Bevægelser antyde ogsaa et concret Forhold mellem det angrende Individ og det, der er Gjenstand for hans Anger, hvorimod det, at flye bort, udtrykker et abstrakt Forhold.

Mystikeren vælger sig selv abstrakt, man kan derfor sige, han vælger sig selv bestandig ud af Verden; men Følgen deraf er, at han ikke kan vælge sig selv tilbage i Verden igjen. Det sande concrete Valg er det, hvorved jeg i samme Øieblik som jeg vælger mig ud af Verden, vælger mig tilbage i Verden. Naar jeg nemlig angrende vælger mig selv, saa samler jeg mig selv i hele min endelige Concretion, og idet jeg saaledes har valgt mig selv ud af Endeligheden, er jeg i den absoluteste Continuitet med denne.

Da Mystikeren vælger sig selv abstrakt, saa er hans Ulykke, at han har saa vanskeligt ved at komme i Bevægelse, eller rettere sagt, at det er ham en Umulighed. Som det gaaer Dig med Din jordiske første Kjærlighed, saaledes gaaer det Mystikeren med hans religiøse første Kjærlighed. Han har smagt dens hele Salighed, og har nu Intet at gjøre uden at vente paa, om den vil komme igjen i ligesaa megen Herlighed, og herom kan han let fristes til at nære

en Tvivl, der er den saa ofte af mig paapegede, at Udvikling er Tilbagegang, er en Sætten af. For en Mystiker er Virkeligheden en Forsinkelse, ja af saa betænkelig Art, at han næsten løber Fare for, at Livet berøver ham hvad han engang har eiet. Vilde man derfor spørge en Mystiker, hvad er Livets Betydning, saa vilde han maaskee svare: det er Livets Betydning at lære Gud at kjende, at forelske sig i ham. Dette er imidlertid ikke Svar paa Spørgsmaalet; thi her er Livets Betydning opfattet som Moment, ikke som Succession. Naar jeg derfor vilde spørge ham, hvilken Betydning har det for Livet, at Livet har havt denne Betydning, eller med andre Ord, hvilken er Timelighedens Betydning, saa har han Stort at svare, i ethvert Tilfælde ikke meget Glædeligt. Siger at Timeligheden er en Fjende, der skal overvindes, saa maatte man da nærmere spørge, om det ingen Betydning skulde have, at denne Fjende blev overvunden. Dette mener Mystikeren egentlig ikke, og helst vilde han dog være færdig med Timeligheden. Som han derfor miskjendte Virkeligheden og fik den metaphysisk opfattet som Forfængelighed, saa miskjender han nu det Historiske og faaer det metaphysisk opfattet som unyttig Møie. Den høieste Betydning, han da kan tillægge Timeligheden, er, at den er en Prøvetid, i hvilken man atter og atter gjør Prøve, uden at der dog egentlig resulterer Noget deraf, eller at man er kommen videre, end man var i Begyndelsen. Dette er imidlertid en Miskjendelse af Timeligheden, thi vel beholder den altid Noget af en *ecclesia pressa* i sig, men den er tillige Muligheden af den endelige Aands Forherligelse. Det er netop det Skjønne ved Timeligheden, at den uendelige og den endelige Aand i den skilles ad, og det er netop den endelige Aands Storhed, at Timeligheden er den anviist. Timeligheden er derfor ikke til, om jeg saa tør sige, for Guds Skyld, for at han i den, at jeg skal tale mystisk, kan prøve og forsøge den Elskende, men den er til for Menneskets Skyld og er den største Naadegave af alle. Deri ligger nemlig et Menneskes evige Værdighed, at han kan faae Historie, deri ligger det Guddommelige i ham, at han selv, hvis han vil, kan give denne Historie Continuitet; thi det faaer den først, naar den ikke er Indbegrebet af hvad der er skeet eller hændt mig, men min egen Gjerning, saaledes, at selv det, der er hændt mig, ved mig er forvandlet og overført fra Nødvendighed til Frihed. Dette er det Misundelsesværdige ved et Menneskeliv, at man kan komme Guddommen til Hjælp, kan forstaae

---

Sætten af ɔ: Sætten til, Tagen af. *ecclesia pressa* undertrykt Kirke.

ham, og det er igjen den eneste et Menneske værdige Maade at forstaae ham paa, at man i Frihed tilegner sig Alt hvad der tilkommer En, baade det Glade og det Sørgelige. Eller synes det Dig ikke saa? Mig forekommer det saaledes, ja jeg synes, at man blot behøvede at sige det høit til et Menneske for at gjøre ham misundelig paa sig selv.

De tvende her antydede Standpunkter kunne nu ansees for Forsøg paa at realisere en ethisk Livs-Anskuelse. Grunden, hvorfor det ikke lykkes, er den, at Individet har valgt sig selv i sin Isolation, eller har valgt sig selv abstrakt. Dette kan ogsaa udtrykkes saaledes, at Individet ikke har valgt sig selv ethisk. Han er derfor ikke i Sammenhæng med Virkeligheden, og naar dette er Tilfældet, saa kan ingen ethisk Livs-Anskuelse gjennemføres. Den, der derimod ethisk vælger sig selv, han vælger sig concret som dette bestemte Individ, og denne Concretion opnaaer han derved, at denne Vælgen er identisk med denne Angren, der ratihaberer Valget. Individet bliver sig da bevidst som dette bestemte Individ, med disse Evner, disse Tilbøieligheder, disse Drifter, disse Lidenskaber, paavirket af denne bestemte Omgivelse, som dette bestemte Produkt af en bestemt Omverden. Men idet han saaledes bliver sig bevidst, overtager han det Altsammen under sit Ansvar. Han hæsiterer ikke, om han skal tage det Enkelte med eller ikke; thi han veed, at der er noget langt Høiere, der gaaer tabt, hvis han ikke gjør det. Han er da i Valgets Øieblik i den fuldkomneste Isolation, thi han trækker sig ud af Omgivelsen; og dog er han i samme Moment i absolut Continuitet, thi han vælger sig selv som Produkt; og dette Valg er Frihedens Valg, saaledes, at idet han vælger sig selv som Produkt, han ligesaa godt kan siges at producere sig selv. Han er da i Valgets Øieblik ved Slutningen, thi hans Personlighed slutter sig sammen; og dog er han i samme Øieblik netop ved Begyndelsen, thi han vælger sig selv efter sin Frihed. Som Produkt er han indeklemt i Virkelighedens Former, i Valget gjør han sig selv elastisk, forvandler hele sin Udvorteshed til Indvorteshed. Han har sin Plads i Verden, i Friheden vælger han selv sin Plads, det er, han vælger denne Plads. Han er et bestemt Individ, i Valget gjør han sig selv til et bestemt Individ, til det samme nemlig; thi han vælger sig selv.

Individet vælger da sig selv som en mangfoldig bestemmet Concretion, og vælger sig derfor efter sin Continuitet. Denne Con-

---

hvad der tilkommer En ɔ: falder i Ens Lod.

cretion er Individets Virkelighed; men da han vælger den efter sin Frihed, saa kan man ogsaa sige, at den er hans Mulighed, eller, for ikke at bruge et saa æsthetisk Udtryk, at den er hans Opgave. Den, der lever æsthetisk, seer nemlig overalt kun Muligheder, disse udgiøre for ham den tilkommende Tids Indhold, hvorimod Den, der lever ethisk, overalt seer Opgaver. Denne sin virkelige Concretion seer Individet da som Opgave, som Maal, som Formaal. Men det, at Individet seer sin Mulighed som sin Opgave, det udtrykker netop hans Souverainetet over sig selv, hvilken han aldrig opgiver, om han end paa den anden Side ikke behager sig i den høist ugenerede Souverainetet, som en Konge uden Land altid har. Dette giver det ethiske Individ en Sikkerhed, som Den, der lever blot æsthetisk, aldeles mangler. Den der lever æsthetisk, han venter Alt udenfra. Deraf den sygelige Angst, hvormed mange Mennesker tale om det Forfærdelige i, ikke at være kommen paa sin Plads i Verden. Hvo vil negte det Glædelige i, ret at have grebet heldigt i denne Henseende; men en saadan Angst tyder altid paa, at Individet venter Alt af Pladsen, Intet af sig selv. Den der lever ethisk, han vil ogsaa see at vælge sin Plads rigtigt; mærker han imidlertid, at han har grebet feil, eller at der reiser sig Hindringer, som ikke staae i hans Magt, saa taber han ikke Modet; thi Souveraineteten over sig selv opgiver han ikke. Han seer strax sin Opgave, og er derfor øieblikkeligt handlende. Saaledes seer man ogsaa ofte Mennesker, der frygte for, at de, naar de engang forelske sig, ikke skulle faae en Pige, der netop er det Ideal, der passer for dem. Hvo vil negte det Glædelige i at faae en saadan Pige; men paa den anden Side er det dog en Overtro, at det, der ligger udenfor et Menneske, er det, der kan gjøre ham lykkelig. Den der lever ethisk, han ønsker ogsaa at være lykkelig i sit Valg; viser det sig imidlertid, at Valget dog ikke er ganske efter Ønske, saa taber han ikke Modet, han seer strax sin Opgave, og at Kunsten ikke er at ønske, men at ville. Mange, der dog have en Forestilling om hvad et Menneskeliv er, ønske at være samtidige med store Begivenheder, at være indviklede i betydningsfulde Livsforhold. Hvo vil negte, at Sligt har sin Gyldighed; men paa den anden Side er det dog Overtro at mene, at Begivenhed og Livsforhold som saadanne gjøre et Menneske til Noget. Den der lever ethisk, han veed, at det, det kommer an paa, er, hvad man seer i ethvert Forhold, og med hvilken Energi man betragter det, og at Den, der saaledes danner sig selv i de ubetydeligste Livsforhold, kan opleve Mere end Den der har været Vidne til, ja

Part i de mærkeligste Begivenheder. Han veed, at der overalt er en Dandseplads, at selv det ringeste Menneske har sin, at hans Dands, naar han selv vil, kan være ligesaa skjøn, ligesaa gracieus, ligesaa mimisk, ligesaa bevæget som deres, hvem der blev anviist Plads i Historien. Det er denne Fægter-Dygtighed, denne Smidighed, der egentlig er det udødelige Liv i det Ethiske. Om Den, der lever æsthetisk, gjelder det gamle Ord, at være — eller ikke at være, og jo mere æsthetisk han faaer Lov til at leve, desto flere Betingelser fordrer hans Liv, og naar blot den mindste af dem ikke opfyldes, saa er han død; Den, der lever ethisk, har altid en Udvei, naar Alt gaaer ham imod, naar Uveirets Mørke ruger saaledes over ham, at hans Nabo ikke kan see ham, er han dog ikke gaaet under, der er dog altid et Punkt, han holder fast, og det er — sig selv.

Kun een Ting vil jeg ikke undlade at indskjærpe, at saasnart Ethikerens Gymnastik bliver til en Experimenteren, saa har han ophørt at leve ethisk. Al saadan gymnastisk Experimenteren er ikke Andet end hvad Sophistik er paa Erkjendelsens Gebeet.

Her vil jeg nu erindre om den Bestemmelse, jeg i det Foregaaende gav af det Ethiske, at det er det, hvorved et Menneske bliver det, han bliver. Det vil da ikke gjøre Individet til et andet, men til det selv; det vil ikke tilintetgjøre det Æsthetiske, men forklare det. For at et Menneske skal leve ethisk er det nødvendigt, at han bliver sig bevidst, saa gjennemgribende, at ingen Tilfældighed undgaaer ham. Denne Concretion vil det Ethiske ikke udslette, men seer i denne sin Opgave, seer det, hvoraf det skal danne, og det, det skal danne. I Almindelighed betragter man det Ethiske aldeles abstrakt og har derfor en hemmelig Gru for det. Det Ethiske betragtes da som noget Personligheden Fremmed, og man krymper sig ved at hengive sig til det, da man dog ikke ret kan være sikker paa, hvad det i Tidens Længde kan føre til. Saaledes frygte ogsaa mange Mennesker for Døden, fordi de nære dunkle og uklare Forestillinger om, at Sjælen i Døden skulde gaae over i en anden Tingenes Orden, hvor der herskede Love og Vedtægter, der vare aldeles forskjellige fra dem, de i denne Verden havde lært at kjende. Grunden til en saadan Frygt for Døden er da Individets Utilbøielighed til at blive sig selv gjennemsigtigt, thi saafremt man vil det, saa indseer man let det Urimelige i denne Frygt. Saaledes ogsaa med det Ethiske; naar et Menneske frygter Gjen-

---

Dandseplads] sml. S. 57, Anm.

nemsigtighed, saa flyer han altid det Ethiske, thi Andet vil dette egentlig ikke.

I Modsætning til en æsthetisk Livs-Anskuelse, der vil nyde Livet, hører man ofte omtale en anden Livs-Anskuelse, der sætter Livets Betydning i at leve for Opfyldelsen af sine Pligter. Hermed vil man da betegne en ethisk Livs-Anskuelse. Udtrykket er imidlertid meget ufuldkomment, og man skulde næsten troe, at det var opfundet for at bringe det Ethiske i Miscredit; saa meget er vist, at man i vor Tid ofte seer det brugt saaledes, at man næsten kommer til at smile, saaledes naar Scribe lader denne Sætning foredrage med en vis lavcomisk Alvor, der danner en meget misrecommanderende Modsætning til Nydelsens Glæde og Munterhed. Feilen er den, at Individet sættes i et udvortes Forhold til Pligten. Det Ethiske bestemmes som Pligt, og Pligt igjen som en Mangfoldighed af enkelte Sætninger, men Individet og Pligten staae udenfor hinanden. Et saadant Pligtliv er naturligviis saare uskjønt og kjedsommeligt, og dersom det Ethiske ikke havde et langt dybere Sammenhæng med Personligheden, saa vilde det altid blive saare vanskeligt at forfægte det ligeoverfor det Æsthetiske. At der gives mange Mennesker, der ikke komme videre, vil jeg ikke negte; men det ligger ikke i Pligten, men i Menneskene.

Besynderligt nok er det, at man ved det Ord Pligt kan komme til at tænke paa et udvortes Forhold, da dette Ords Derivation selv antyder, at det er et indvortes Forhold; thi det, der paaligger mig, ikke som dette tilfældige Individ, men efter mit sande Væsen, det staaer jo dog vel i det inderligste Forhold til mig selv. Pligten er nemlig ikke et Paalæg, men Noget, der paaligger. Naar Pligten sees saaledes, da er dette et Tegn paa, at Individet er orienteret i sig selv. Pligten vil da ikke adsplitte sig for ham i en Mangfoldighed af enkelte Bestemmelser; thi dette tyder altid paa, at han kun staaer i et udvortes Forhold til den. Han har iført sig Pligten, den er ham Udtrykket for hans inderste Væsen. Naar han saaledes har orienteret sig i sig selv, da har han fordybet sig i det Ethiske, og han vil ikke jage sig selv stakaandet paa at opfylde sine Pligter. Det sande ethiske Individ har derfor en Ro og Sikkerhed i sig selv, fordi han ikke har Pligten udenfor sig men i sig. Jo dybere et Menneske ethisk har anlagt sit Liv, desto mindre vil han føle Trang til, hvert Øieblik at tale om Pligten, hvert Øieblik at æng-

---

Scribe] der tænkes maaske paa Raymond i »Aurelia« (kgl. Theaters Repertoire Nr. 65, Kbhvn. 1834).

stes for, om han opfylder den, hvert Øieblik at raadføre sig med Andre om, hvad der dog er hans Pligt. Naar det Ethiske sees rigtigt, gjør det Individet uendelig sikkert i sig selv, naar det ikke sees rigtigt, gjør det Individet aldeles usikkert, og jeg kan ikke tænke mig en ulykkeligere eller qvalfuldere Existents, end naar et Menneske har faaet Pligten udenfor sig, og dog bestandig vil realisere den.

Seer man det Ethiske udenfor Personligheden og i et udvortes Forhold til denne, saa har man opgivet Alt, saa har man fortvivlet. Det Æsthetiske som saadant er Fortvivlelse, det Ethiske er det Abstrakte og som saadant uformuende til at frembringe det Mindste. Naar man derfor stundom seer Mennesker med en vis redelig Iver slide og slæbe for at realisere det Ethiske, der som en Skygge bestandig flygter, saasnart de gribe efter den, saa er det baade comisk og tragisk.

Det Ethiske er det Almene og saaledes det Abstrakte. I sin fuldkomne Abstraktion er derfor det Ethiske altid forbydende. Saaledes viser det Ethiske sig som Lov. Saasnart det Ethiske er befalende, saa har det allerede Noget af det Æsthetiske i sig. Jøderne vare Lovens Folk. De forstode derfor ypperlig de fleste Bud i Moseloven; men det Bud, de ikke synes at have forstaaet, var det Bud, som Christendommen nærmest knyttede sig til: Du skal elske Gud af Dit ganske Hjerte. Dette Bud er heller ikke negativt, er heller ikke abstrakt, det er i høieste Grad positivt og i høieste Grad concret. Naar det Ethiske bliver concretere, da gaaer det over i Bestemmelsen af Sæder. Men Realiteten af det i denne Henseende Ethiske ligger i Realiteten af en folkelig Individualitet, og her har da allerede det Ethiske optaget et æsthetisk Moment i sig. Dog er det Ethiske endnu abstrakt og lader sig ikke realisere tilfulde, fordi det ligger udenfor Individet. Først naar Individet selv er det Almene, først da lader det Ethiske sig realisere. Det er denne Hemmelighed, der ligger i Samvittigheden, det er denne Hemmelighed, det individuelle Liv har med sig selv, at det paa eengang er et individuelt Liv og tillige det Almene, om ikke umiddelbart som saadant, saa dog efter sin Mulighed. Den der betragter Livet ethisk, han seer det Almene, og Den der lever ethisk, han udtrykker i sit Liv det Almene, han gjør sig til det almene Menneske, ikke derved, at han afförer sig sin Concretion, thi saa bliver han til slet Intet, men derved, at han iförer sig den og gjennemtrænger den med det Almene. Det almene Menneske er nemlig ikke et Phantom, men ethvert Menneske er det almene Menneske, det vil sige, ethvert Menneske er anviist den Vei, ad

hvilken han bliver det almene Menneske. Den der lever æsthetisk, han er det tilfældige Menneske, han troer at være det fuldkomne Menneske derved, at han er det eneste Menneske; Den, der lever ethisk, arbeider hen til at blive det almene Menneske. Naar saaledes et Menneske er æsthetisk forelsket, saa spiller det Tilfældige en uhyre Rolle, og det er ham af Vigtighed, at der er Ingen, der har elsket saaledes, med de Nuancer, som han; naar Den, der lever ethisk, gifter sig, saa realiserer han det Almene. Derfor bliver han ingen Hader af det Concrete, men han har et Udtryk mere, dybere end ethvert æsthetisk Udtryk, idet han i Kjærligheden seer en Aabenbarelse af det Almeen-Menneskelige. Den, der lever ethisk, har da sig selv som sin Opgave. Hans Selv er som umiddelbart tilfældigt bestemt, og Opgaven er den, at sammenarbeide det Tilfældige og det Almene.

Det ethiske Individ har da ikke Pligten udenfor sig, men i sig; i Fortvivlelsens Øieblik kommer dette tilsyne og arbeider sig nu frem gjennem det Æsthetiske i og med dette. Om det ethiske Individ kan man sige, at han er som det stille Vand, der har den dybe Grund, hvorimod Den, der lever æsthetisk, blot er overfladisk bevæget. Naar derfor det ethiske Individ har fuldendt sin Opgave, har stridt den gode Strid, saa er han kommen dertil, at han er bleven det eneste Menneske, det vil sige, at der er intet Menneske saaledes som han, og tillige, at han er bleven det almene Menneske. At være det eneste Menneske, er i og for sig ikke noget saa Stort, thi det har ethvert Menneske tilfælleds med enhver Naturfrembringelse; men at være det saaledes, at han deri tillige er det Almene, det er den sande Livs-Kunst.

Personligheden har da det Ethiske ikke udenfor sig, men i sig, og det bryder frem af dette Dyb. Det gjelder da, som sagt, om at den ikke i en abstrakt og indholdsløs Stormen tilintetgjør det Concrete, men assimilerer sig det. Da det Ethiske saaledes ligger dybest i Sjælen, saa falder det ikke altid i Øinene, og et Menneske, der lever ethisk, kan gjøre aldeles det Samme som Den der lever æsthetisk, saaledes, at det længe kan skuffe; men tilsidst kommer der et Øieblik, hvor det viser sig, at Den, der lever ethisk, har en Grændse, som den Anden ikke kjender. I denne Forvisning om, at hans Liv er anlagt ethisk, hviler Individet med tryg Sikkerhed og plager derfor ikke sig selv og Andre med spidsfindig Ængstelighed over dette eller hiint. At nemlig Den, der lever ethisk, har et heelt Spatium for det Indifferente, finder jeg ganske i sin Orden, og det er netop en Veneration for det Ethiske, at man ikke vil tvinge det ind i enhver Ubetydelighed. En saadan

Stræben, der altid mislykkes, finder man ogsaa kun hos dem, der ikke have Mod til at troe paa det Ethiske, og som i dybere Forstand mangle indre Sikkerhed. Der gives Mennesker, hvis Pusillanimitet man netop kjender derpaa, at de aldrig kunne blive færdige med det Totale, fordi dette netop for dem er det Mangfoldige, men disse ligge ogsaa udenfor det Ethiske, naturligviis ikke af nogen anden Grund end formedelst Villiens Svaghed, der som al anden Aandssvaghed kan betragtes som en Art Afsindighed. Saadanne Menneskers Liv gaae op i at afsie Myggen. De have hverken Forestilling om det Ethiskes skjønne og rene Alvor, eller om det Indifferentes sorgløse Glæde. Dog er naturligviis det Indifferente for det ethiske Individ dethroniseret, og han kan hvert Øieblik sætte det Grændse. Saaledes troer man ogsaa, at der er et Forsyn til, og Sjælen hviler trygt i denne Forvisning, og dog vilde man ikke falde paa at forsøge at gjennemtrænge enhver Tilfældighed med denne Tanke, eller hvert Minut at blive sig denne Tro bevidst. At ville det Ethiske uden at forstyrres af det Indifferente, at troe paa et Forsyn uden at forstyrres af Tilfældighed, er en Sundhed, der kan erhverves og bevares, naar et Menneske selv vil det. Ogsaa i denne Henseende gjelder det om at see Opgaven, at denne, forsaavidt et Menneske har Tilbøielighed til saaledes at adspredes, er den, at gjøre Modstand, at holde det Uendelige fast, og ikke at rende med Liimstangen.

Den der ethisk vælger sig selv, han har sig selv som sin Opgave, ikke som en Mulighed, ikke som et Legetøi for sin Vilkaarligheds Spil. Ethisk kan han kun vælge sig, naar han vælger sig i Continuitet, og han har saaledes sig selv som en mangfoldig bestemmet Opgave. Denne Mangfoldighed søger han ikke at udslette eller forflygtige, tvertimod angrer han sig fast i den, fordi denne Mangfoldighed er ham selv, og kun ved angrende at fordybe sig i den, kan han komme til sig selv, da han ikke antager, at Verden begynder med ham, eller at han skaber sig selv; det Sidste har Sproget selv stemplet med Foragt, og man siger altid foragteligt om et Menneske: han skaber sig. Men idet han angrende vælger sig selv, er han handlende, ikke i Retning af Isolation, men i Retning af Continuitet.

Lad os nu engang sammenstille et ethisk og et æsthetisk Individ. Hovedforskjellen, hvorom Alt dreier sig, er den, at det ethiske Individ er sig selv gjennemsigtigt og ikke lever ins Blaue hinein, som det æsthetiske Individ gjør det. Med denne Forskjel er Alt givet. Den, der lever ethisk, har seet sig selv, kjender sig selv, gjennemtrænger med sin Bevidsthed sin hele Concretion, tillader

ikke ubestemte Tanker at pusle om i ham, ikke fristende Muligheder at adsprede ham med deres Gjøgleværk, han er ikke sig selv som et Hexebrev, der snart kan komme Eet ud af, snart et Andet, alt eftersom man vender og dreier det. Han kjender sig selv. Det Udtryk γνῶθι σεαυτον er ofte nok blevet gjentaget, og man har deri seet Maalet for hele Menneskets Stræben. Det er ogsaa ganske rigtigt, men dog er det ligesaa vist, at det ikke kan være Maalet, dersom det ikke tillige er Begyndelsen. Det ethiske Individ kjender sig selv, men dette Kjendskab er ikke en blot Contemplation, thi saa bliver Individet bestemmet efter dets Nødvendighed, det er en Besindelse paa sig selv, der selv er en Handling, og derfor har jeg med Flid brugt det Udtryk at vælge sig selv, istedetfor at kjende sig selv. Idet da Individet kjender sig selv, er han ikke færdig, tvertimod er dette Kjendskab i høi Grad frugtbart, og af dette Kjendskab fremgaaer det sande Individ. Dersom jeg vilde være aandrig, kunde jeg her sige, at Individet paa en lignende Maade kjendte sig selv, som naar det i det Gamle Testamente hedder, at Adam kjendte Eva. Ved Individets Omgang med sig selv besvangres Individet med sig selv og føder sig selv. Det Selv, Individet kjender, er paa eengang det virkelige Selv og det ideale Selv, som Individet har udenfor sig som det Billede, i hvis Lighed det skal danne sig, og som det dog paa den anden Side har i sig, da det er det selv. Kun i sig selv har Individet det Formaal, hvorefter han skal stræbe, og dog har han dette Formaal udenfor sig, idet han stræber derefter. Troer nemlig Individet, at det almene Menneske ligger udenfor ham, at det udenfra skal komme ham imøde, saa er han desorienteret, saa har han en abstrakt Forestilling, og hans Methode bliver altid en abstrakt Tilintetgjørelse af det oprindelige Selv. Kun i sig selv kan Individet faae Oplysning om sig selv. Derfor har det ethiske Liv denne Dobbelthed, at Individet har sig selv udenfor sig selv i sig selv. Det typiske Selv er imidlertid det ufuldkomne Selv, thi det er kun en Propheti, og derfor ikke det virkelige. Imidlertid ledsager det ham bestandigt; men jo mere han realiserer det, jo mere svinder det ind i ham, indtil det tilsidst, istedetfor at vise sig foran ham, ligger bag ved ham som en afbleget Mulighed. Det gaaer med dette Billede som med Menneskets Skygge. Om Morgenen kaster Mennesket sin Skygge foran sig, om Middagen gaaer

---

γνῶθι σεαυτόν kjend dig selv, en Indskrift paa Oraklet i Delphi. i det Gamle Testamente: 1. Mosebog 4. Kap. 1.

den næsten ubemærkelig ved Siden af ham, om Aftenen falder den bag ved ham. Naar Individet har kjendt sig selv og har valgt sig selv, saa er han ifærd med at realisere sig selv, men da han frit skal realisere sig selv, saa maa han vide, hvad det er, han vil realisere. Det han vil realisere, er da vel sig selv, men det er hans ideale Selv, som han dog intet andet Steds faaer end i sig selv. Holder man ikke fast paa, at Individet har det ideale Selv i sig selv, saa bliver hans Digten og Tragten abstrakt. Den, der vil copiere et andet Menneske, og Den, der vil copiere det normale Menneske, blive, om end paa forskjellig Maade, begge lige affecteerte.

Det æsthetiske Individ betragter sig selv i sin Concretion og distingverer nu *inter et inter*. Han seer Noget som tilfældigt ham tilhørende, Andet som væsentligt. Denne Distinction er imidlertid yderst relativ; thi saalænge et Menneske blot lever æsthetisk, tilhører Alt ham egentlig lige tilfældigt, og det er blot Mangel paa Energi, naar et æsthetisk Individ fastholder denne Distinction. Det ethiske Individ har i Fortvivlelsen lært dette, han har derfor en anden Distinction; thi ogsaa han adskiller mellem det Væsentlige og det Tilfældige. Alt hvad der er sat ved hans Frihed tilhører ham væsentligt, hvor tilfældigt det end kan synes at være, Alt hvad der ikke er det, er ham tilfældigt, hvor væsentligt det end kan synes at være. Denne Distinction er imidlertid for det ethiske Individ ikke en Frugt af hans Vilkaarlighed, saa det kunde synes, at han havde Magtfuldkommenhed til at gjøre sig selv til hvad han vilde. Vel tør nemlig det ethiske Individ bruge det Udtryk, at han er sin egen Redacteur, men han er sig tillige fuldelig bevidst, at han er ansvarhavende; ansvarhavende for sig selv i personlig Betydning, forsaavidt det vil have afgjørende Indflydelse paa ham selv hvad han vælger, ansvarhavende ligeover for den Tingenes Orden, i hvilken han lever, ansvarhavende ligeover for Gud. Naar man seer det saaledes, saa troer jeg, Distinctionen er rigtig; thi væsentlig tilhører dog kun det mig, hvad jeg ethisk overtager som en Opgave. Negter jeg at overtage det, da tilhører Det mig væsentligt, at jeg har negtet det. Naar et Menneske æsthetisk betragter sig selv, saa distingverer han maaskee saaledes. Han siger: jeg har Talent til at male, det anseer jeg for en Tilfældighed; men jeg har Vittighed og Skarpsindighed, det anseer jeg som det Væsentlige, som ikke kan tages fra mig, uden at jeg

---

inter et inter mellem det ene og det andet.

bliver en Anden. Hertil vilde jeg svare: denne hele Distinction er en Illusion; thi naar Du ikke overtager denne Vittighed og Skarpsindighed ethisk, som en Opgave, som Noget, Du er ansvarlig for, saa tilhører den Dig ikke væsentlig, og det fornemmelig af den Grund, at saalænge Du blot lever æsthetisk, saalænge er Dit Liv totalt uvæsentligt. Den, der lever ethisk, hæver nu til en vis Grad Distinctionen mellem det Tilfældige og det Væsentlige, thi han overtager sig heel og holden som lige væsentlig; men den kommer igjen, thi efterat han har gjort det, adskiller han, dog saaledes, at det, han udelukker som det Tilfældige, overtager han et væsentligt Ansvar for med Hensyn til, at han udelukkede det.

Forsaavidt det æsthetiske Individ med »æsthetisk Alvor« sætter sig en Opgave for sit Liv, saa er denne egentlig den, at fordybe sig i sin egen Tilfældighed, at blive et Individ, hvis Paradoxi og Uregelmæssighed man aldrig har seet Mage til, en Grimace af et Menneske. Grunden, hvorfor man sjeldnere træffer saadanne Skikkelser i Livet, er, at man saa sjeldent træffer Folk, der have en Forestilling om det at leve. Da derimod Mange have en afgjort Forkjærlighed for at snakke, saa træffer man paa Gaden, i Selskaber og i Bøger megen Snak, der umiskjendeligt bærer Præg af den Originalitets-Wuth, der, overført paa Livet, vilde berige Verden med en Mængde Kunstproducter, hvoraf det ene var latterligere end det andet. Den Opgave, det ethiske Individ sætter sig, er at forvandle sig selv til det almene Individ. Kun det ethiske Individ gjør sig for Alvor Rede for sig selv, og har derfor Redelighed mod sig selv, kun han har den paradigmatiske Anstand og Sømmelighed, der er skjønnere end alt Andet. Men at forvandle sig selv til det almene Menneske er kun muligt, hvis jeg allerede κατα δυναμιν har det i mig. Det Almene kan nemlig godt bestaae med og i det Særegne uden at fortære dette; det er som hiin Ild, der brændte uden at fortære Tornebusken. Ligger det almene Menneske udenfor mig, saa er kun een Methode mulig, og den er at afføre mig selv hele min Concretion. Denne Stræben ud i Abstraktionens Tøilesløshed finder man ofte. Der var en Sect blandt Hussiterne, der meente, at det, det egentlig kom an paa for at blive det normale Menneske, var at gaae nøgen ligesom Adam og Eva i Paradiis. Man træffer i vor Tid ikke sjelden Folk, der i aandelig Henseende lære det Samme, at man bliver det normale Menneske ved at blive

---

κατα δυναμιν efter Mulighed (et Kunstudtryk i den aristoteliske Philosophi). hiin Ild] 2. Mosebog 3. Kap. 2.

aldeles splitternøgen, hvad man da kan opnaae, naar man afFører sig hele sin Concretion. Men saaledes forholder det sig ikke. I Fortvivlelsens Act kom det almene Menneske frem, og er nu bag ved Concretionen og bryder frem derigjennem. I et Sprog er der mange flere paradigmatiske Verber end det ene, der i en Grammatik opstilles som Paradigma; det er tilfældigt, at det stilles frem, alle andre regelmæssige Verber kunde ligesaagodt: saaledes ogsaa med Menneskene. Ethvert Menneske kan, naar han vil, blive et paradigmatisk Menneske, ikke derved, at han afstryger sig sin Tilfældighed; men derved, at han bliver i den, og forædler den. Men han forædler den derved, at han vælger den.

Du vil nu let have indseet, at det ethiske Individ i sit Liv gjennemløber de Stadier, vi før have udviist som særskilte Stadier; han vil i sit Liv udvikle de personlige, de borgerlige, de religiøse Dyder, og hans Liv gaaer for sig derved, at han bestandig oversætter sig selv fra det ene Stadium til det andet. Saasnart man mener, at eet af disse Stadier er tilstrækkeligt, og at man eensidigen tør samle sig derpaa, saa har man ikke valgt sig selv ethisk, men enten overseet Isolationens eller Continuitetens Betydning, og fremfor Alt ikke fattet, at Sandheden ligger i disses Identitet.

Den der ethisk har valgt og fundet sig selv, han har sig selv bestemmet i hele sin Concretion. Han har sig da som et Individ, der har disse Evner, disse Lidenskaber, disse Tilbøieligheder, disse Vaner, der staaer under disse ydre Indflydelser, der paavirkes i een Retning saaledes, i en anden saaledes. Her har han da sig selv som Opgave saaledes, at denne nærmest er den, at ordne, danne, temperere, opflamme, tilbagetrykke, kort at tilveiebringe en Ligelighed i Sjælen, en Harmoni, der er de personlige Dyders Frugt. Formaalet for hans Virksomhed er her ham selv, men dog ikke vilkaarligt bestemmet, thi han har sig selv som en Opgave, der er sat ham, om den end er bleven hans derved, at han har valgt den. Men skjøndt han selv er sit Formaal, saa er dog dette Formaal tillige et andet; thi det Selv, der er Formaalet, er ikke et abstrakt Selv, der passer allevegne, og derfor intetsteds, men et concret Selv, der staaer i levende Vexelvirkning med disse bestemte Omgivelser, disse Livsforhold, denne Tingenes Orden. Det Selv, der er Formaalet, er ikke blot et personligt Selv, men et socialt, et borgerligt Selv. Han har da sig selv som Opgave for en Virksomhed, hvorved han som denne bestemte Personlighed griber ind i Livets Forhold. Hans Opgave er ikke her at danne sig selv, men at virke, og dog danner han paa samme Tid sig selv; thi,

som jeg ovenfor bemærkede, det ethiske Individ lever saaledes, at han bestandig sætter sig selv over fra et Stadium til et andet. Har Individet ikke oprindelig fattet sig selv som en concret Personlighed i Continuitet, saa vil han heller ei vinde denne senere Continuitet. Mener han, at Kunsten er, at begynde som en Robinson, saa bliver han en Eventyrer hele sit Liv. Indseer han derimod, at naar han ikke begynder concret, saa kommer han aldrig til at begynde, og naar han ikke kommer til at begynde, kommer han aldrig til at ende, saa vil han paa eengang være i Continuitet med det Forbigangne og det Tilkommende. Fra det personlige Liv sætter han sig over i det borgerlige, fra dette i det personlige. Det personlige Liv som saadant var en Isolation og derfor ufuldkomment, men idet han gjennem det borgerlige Liv vender tilbage i sin Personlighed, saa viser det personlige Liv sig i en høiere Skikkelse. Personligheden viser sig selv som det Absolute, der har sin Teleologi i sig selv. Man har, idet man gjorde det til Opgave for et Menneskes Liv, at leve for Pligtens Opfyldelse, ofte erindret om den Skepsis, at Pligten selv er vaklende, at Lovene kunne forandres. Du seer let, at hvad det sidste Udtryk angaaer, er der nærmest tænkt paa de Fluctuationer, som de borgerlige Dyder altid ere udsatte for. Dog denne Skepsis rammer ikke det Negativ-Moralske; thi det vedbliver uforandret. Derimod er der en anden Skepsis, der rammer enhver Pligt, det er den, at jeg overhovedet slet ikke kan gjøre Pligten. Pligten er det Almene, det, der fordres af mig, er det Almene; det, jeg kan gjøre, er det Enkelte. Denne Skepsis har imidlertid sin store Betydning, forsaavidt den viser, at Personligheden selv er det Absolute. Dette maa dog lidt nærmere bestemmes. Det er mærkeligt nok, at Sproget selv fremhæver denne Skepsis. Jeg siger aldrig om et Menneske: han gjør Pligten eller Pligterne, men jeg siger: han gjør s i n Pligt, jeg siger: jeg gjør m i n Pligt, gjør Du D i n. Dette viser, at Individet paa eengang er det Almene og det Enkelte. Pligten er det Almene, den fordres af mig; er jeg altsaa ikke det Almene, saa kan jeg heller ikke gjøre Pligten. Paa den anden Side er min Pligt det Enkelte, noget for mig alene, og dog er det Pligten og altsaa det Almene. Her viser Personligheden sig i sin høieste Gyldighed. Den er ikke lovløs, giver sig heller ikke selv sin Lov; thi Bestemmelsen af Pligt vedbliver, men Personligheden viser sig som Eenheden af det Almene og det Enkelte. At det forholder sig saaledes, det er klart, det kan man gjøre et Barn begribeligt; thi jeg kan gjøre Pligten, og dog ikke gjøre m i n Pligt, og jeg kan gjøre min *Pligt* og dog ikke gjøre Pligten. At Verden derfor skulde synke

hen i Skepsis, indseer jeg slet ikke; thi Forskjellen mellem Godt og Ondt bliver altid, Ansvaret og Pligten ligesaa, om det end bliver umuligt for et andet Menneske at sige, hvad der er min Pligt, hvorimod det altid vil være muligt for ham at sige, hvad der er hans, hvilket ikke var Tilfældet, hvis Eenheden af det Almene og Enkelte ikke var sat. Man synes maaskee at have fjernet al Skepsis, naar man faaer gjort Pligten til noget Udvortes, Fast og Bestemt, om hvilket der kan siges: det er Pligten. Dette er imidlertid en Misforstaaelse; thi Tvivlen ligger ikke i det Udvortes, men i det Indvortes, i mit Forhold til det Almene. Som enkelt Individ er jeg ikke det Almene, og fordrer man det af mig, er det en Urimelighed; skal jeg altsaa kunne gjøre det Almene, maa jeg paa samme Tid som jeg er det Enkelte, være det Almene, men saa ligger Pligtens Dialektik i mig selv. Som sagt, denne Lære fører ingen Fare med sig for det Ethiske, tvertimod, den hævder det. Naar man ikke antager dette, saa bliver Personligheden abstrakt, dens Forhold til Pligten abstrakt, dens Udødelighed abstrakt. Forskjellen mellem Godt og Ondt hæves heller ikke; thi jeg tvivler paa, at der nogensinde har været et Menneske, der har paastaaet, at det er Pligt at gjøre Ondt. At han gjorde Ondt, er noget Andet, men han søgte tillige at indbilde sig selv og Andre, at det var godt. At han skulde kunne forblive i denne Indbildning, er utænkeligt, da han selv er det Almene; han har da ikke Fjenden udenfor sig, men i sig. Antager jeg derimod, at Pligten er noget Udvortes, saa er Forskjellen mellem Godt og Ondt hævet, thi naar jeg ikke selv er det Almene, kan jeg kun træde i et abstrakt Forhold til det; men Forskjellen mellem Godt og Ondt er incommensurabel for et abstrakt Forhold.

Netop naar man indseer, at Personligheden er det absolute, er sit eget Formaal, er Eenheden af det Almene og det Enkelte, netop da vil enhver Skepsis, der gjør det Historiske til sit Udgangspunkt, være overvunden. Fritænkerne have ofte nok søgt at forvirre Begreberne ved at gjøre opmærksom paa, hvorledes stundom Folk erklærede det for Helligt og Lovligt, hvad der i andre Folks Øine var en Afskyelighed og en Misgjerning. Man har her selv ladet sig blænde af det Udvortes; men ved det Ethiske er der aldrig Spørgsmaal om det Udvortes, men om det Indvortes. Men om det Udvortes end nok saa meget forandres, saa kan dog Handlingens sædelige Gehalt blive den samme. Der har saaledes vist aldrig været noget Folk til, der har meent, at Børn skulle hade deres Forældre. Imidlertid har man, for at nære Tvivlen, gjort opmærksom paa, at medens alle dannede Nationer gjorde det til

Børnenes Pligt, at sørge for deres Forældre, saa havde de Vilde den Skik at slaae deres gamle Forældre ihjel. Det er vel muligt, at det forholder sig saaledes; men dermed er man dog ikke kommen videre, thi Spørgsmaalet bliver, om de Vilde mene at gjøre noget Ondt dermed. Det Ethiske ligger altid i denne Bevidsthed, hvorimod det er et andet Spørgsmaal, om ikke en mangelfuld Erkjendelse er tilregnelig. Fritænkeren indseer meget godt, at det er den Maade, paa hvilken det Ethiske allerlettest forflygtiges, naar man aabner Døren for den historiske Uendelighed. Og dog ligger der noget Sandt i hans Adfærd, thi naar ikke Individet til syvende og sidst selv er det Absolute, saa er Empirien den eneste Vei, der er ham anviist, og den Vei har med Hensyn til Udløb den samme Egenskab som den Flod Niger med Hensyn til Udspring, at Ingen veed, hvor det er. Er jeg anviist Endeligheden, saa er det en Vilkaarlighed at blive staaende paa noget enkelt Punkt. Ad den Vei kommer man derfor aldrig til at begynde, thi for at skulle begynde maatte man være kommen til Enden, men dette er en Umulighed. Naar Personligheden er det Absolute, da er den selv det archimediske Punkt, fra hvilket man kan løfte Verden. At denne Bevidsthed ikke kan forlede Individet til at ville kaste Virkeligheden af sig, er let at indsee, thi vil han saaledes være det Absolute, saa er han slet Intet, en Abstraktion. Kun som den Enkelte er han den Absolute, og denne Bevidsthed vil frelse ham fra al revolutionair Radikalisme.

Her vil jeg afbryde min Theoretiseren; jeg føler meget godt, at jeg ikke er skikket dertil, forlanger det heller ikke, men skal være fuldkommen tilfredsstillet, naar jeg maatte antages at være en antagelig Praktiker. Al Theoretiseren tager desuden saa megen Tid; hvad jeg handlende kan gjøre af i et Øieblik eller strax være i Gang med, det fordrer store Ophævelser og Vanskeligheder, inden man kan faae det udtalt og beskrevet. Ikke er det nu min Agt at foredrage en Pligtlære for Dig, og efter Skik og Brug tale om Pligter mod Gud, sig selv og sin Næste. Ingenlunde som om jeg kastede Vrag paa denne Inddeling, eller som om hvad jeg havde at foredrage skulde være for dybsindigt til at kunne knyttes til Balles Lærebog, eller forudsatte større Forkundskaber end dem, denne Lærebog forudsætter; ingenlunde derfor, men fordi jeg troer, at det ved det Ethiske ikke kommer an paa Pligtens Mangfoldighed, men paa dens Intensitet. Naar Personligheden med hele sin

---

det archimediske Punkt] se I S. 266, Anm.

Energi har følt Pligtens Intensitet, saa er han ethisk modnet, og Pligten vil da bryde frem i ham selv. Hovedsagen er derfor ikke, om et Menneske kan tælle op paa Fingrene, hvormange Pligter han har, men at han eengang for alle Gange har følt Pligtens Intensitet saaledes, at Bevidstheden herom er ham Forvisningen om hans Væsens evige Gyldighed. Jeg anpriser derfor ingenlunde at være et Pligt-Menneske, ligesaa lidt som jeg anbefaler at være en Læsehest, og dog er det vist, at det Menneske, for hvem Pligtens Betydning aldrig har viist sig i hele sin Uendelighed, er ligesaa maadeligt et Menneske, som Den er Videnskabsmand, der mener, mir nichts und dir nichts *ad modum* »de Greenaa-Mænd« at udfinde Viisdommen. Lad Casuistiken fordybe sig i at udfinde Pligtens Mangfoldighed; Hovedsagen, det ene Saliggjørende, er altid, at et Menneske i Forhold til sit eget Liv ikke er sin Onkel, men sin Fader.

Lad mig ved et Exempel oplyse hvad jeg mener. Jeg vælger dertil et Indtryk, jeg har bevaret fra min tidligste Barndom. Da jeg var fem Aar gammel, blev jeg sat i en Skole. At en saadan Begivenhed altid gjør et Indtryk paa et Barn, er naturligt, men Spørgsmaalet er, hvilket. Den barnlige Nysgjerrighed fængsles af de forskjellige forvirrede Forestillinger om, hvad dette egentlig kan have at betyde. At det ogsaa var Tilfældet med mig, var ganske rimeligt; imidlertid var det Hovedindtryk, jeg fik, et ganske andet. Jeg mødte i Skolen, blev fremstillet for Læreren, og fik nu min Lectie for til den følgende Dag, de første ti Linier i Balles Lærebog, som jeg skulde kunne udenad. Ethvert andet Indtryk var nu udslettet af min Sjæl, kun min Opgave stod levende for den. Som Barn havde jeg en saare lykkelig Hukommelse. Snart havde jeg da lært min Lectie. Min Søster havde hørt mig flere Gange og forsikkret, at jeg kunde den. Jeg gik i Seng, og førend jeg faldt i Søvn, overhørte jeg endnu engang mig selv; jeg faldt i Søvn med det faste Forsæt, den følgende Morgen at læse over paa den igjen. Jeg vaagnede Klokken 5 om Morgenen, jeg klædte mig paa, fik fat i min Lærebog og læste igjen. Alt staaer endnu i dette Øieblik saa levende for mig, som om det var skeet igaar. Det var mig, som maatte Himmel og Jord falde sammen, hvis jeg ikke lærte min Lectie, og paa den anden Side var det mig, som om, hvis selv Himmel og Jord faldt sammen, denne Omvæltning ingenlunde vilde fritage mig for, hvad der eengang var foresat mig, at lære min

---

ad modum ligesom. »de Greenaa-Mænd«] Molboerne.

Lectie. I den Alder vidste jeg jo saare lidt Besked om mine Pligter, jeg havde jo endnu ikke lært dem at kjende af Balles Lærebog, jeg havde kun een Pligt, den, at lære min Lectie, og dog kan jeg derivere hele min ethiske Betragtning af Livet fra dette Indtryk. Jeg kan smile ad en saadan lille Purk paa fem Aar, der griber en Sag an med den Lidenskabelighed, og dog forsikkrer jeg Dig, jeg har intet høiere Ønske, end at jeg i enhver Livets Alder maa gribe min Gjerning an med den Energi, med det ethiske Alvor, som dengang. At man i sit senere Liv faaer mere Forestilling om, hvad Ens Gjerning er, er sandt, men Energien er dog Hovedsagen. At denne Begivenhed gjorde det Indtryk paa mig, skylder jeg min Faders Alvor, og om jeg ikke skyldte ham Andet, saa var dette nok til at bringe mig i en evig Gjeld til ham. Det er det, det kommer an paa ved Opdragelsen, ikke at Barnet lærer Dit og Dat, men at Aanden modnes, at Energien vækkes. Du taler ofte nok om den Herlighed at være et godt Hoved, hvo vil negte, at det har Betydning? og dog troer jeg næsten, man gjør sig selv dertil, naar man vil det. Giv et Menneske Energi, Lidenskab, og han er Alt. Tag en ung Pige, lad hende være fjantet, forskruet, ret en pjattet Tøs, tænk Dig hende forelsket dybt og inderligt, og Du skal see, det gode Hoved kommer af sig selv, Du skal see, hvor klog og snild hun bliver paa at opspore, om hun finder Gjenkjærlighed; lad hende blive lykkelig, og Du skal see Sværmeriet blomstre paa hendes Læber; lad hende blive ulykkelig, Du skal høre Vittighedens og Forstandens kolde Reflexioner.

I denne Henseende kan jeg sige, at min Barndom har været lykkelig, fordi den har beriget mig med ethiske Indtryk. Lad mig et Øieblik endnu dvæle ved den, den erindrer mig om min Fader, og denne er den kjæreste Erindring, jeg eier, og ingenlunde et fattigt og ufrugtbart Minde, den kan give mig Anledning til, endnu engang at belyse, hvad jeg siger, at Total-Indtrykket af Pligten er Hovedsagen, ingenlunde Pligtens Mangfoldighed. Gjøres denne gjeldende, da er Individet forkleinet og ødelagt. I den Henseende var jeg nu som Barn lykkelig, thi jeg havde aldrig mange Pligter, men i Almindelighed kun een, men denne var det ogsaa til Gavns. Da jeg var bleven to Aar ældre, blev jeg sat i den lærde Skole. Her begyndte et nyt Liv, men Hoved-Indtrykket var atter her det Ethiske, om jeg end nød den største Frihed. Jeg kom mellem de andre Disciple, hørte dem med Forundring klage over deres Lærer, saae det Vidunderlige skee, at en Discipel blev taget ud af Skolen, fordi han ikke kunde komme ud af det med Læreren. Havde jeg ikke fra tidligere Tid været saa dybt paavirket, havde maaskee en

saadan Begivenhed virket skadeligt paa mig. Nu var dette ikke Tilfældet. Jeg vidste, det var min Opgave at gaae i Skole, i den Skole, jeg engang var sat i; om saa alt Andet blev forandret, dette kunde ikke forandres. Det var ikke blot Frygt for min Faders Alvor, der bibragte mig denne Forestilling, men det var det ophøiede Indtryk af hvad der var et Menneskes Pligt. Om min Fader var død, om jeg var bleven sat under en Andens Opsigt, hvem jeg kunde have bevæget til at tage mig ud af Skolen, jeg havde aldrig vovet det eller ret villet det, det vilde have været mig, som om min Faders Skygge skulde kommet og fulgt mig i Skole; thi atter her havde jeg faaet et uendeligt Indtryk af, hvad der var min Pligt, saa at ingen Tid vilde have udslettet Erindringen om, at jeg havde krænket hans Villie. Forøvrigt nød jeg min Frihed, jeg kjendte kun een Pligt, den, at passe min Skole, og i denne Henseende var jeg selv aldeles ansvarlig. Da jeg var sat ind i Skolen, da de forordnede Skolebøger vare indkjøbte, saa overrakte min Fader mig dem, og sagde: Wilhelm, Du er, naar Maaneden er ude, Nr. 3 i Din Classe. Jeg var fri for alt faderligt Vrøvl. Han spurgte mig aldrig om min Lectie, hørte mig aldrig i den, saae aldrig mine Stile, erindrede mig aldrig om, at det nu var Tid at læse, nu Tid at høre op, kom aldrig Disciplens Samvittighed til Hjælp, som man ofte nok seer det, naar ædle Fædre klappe deres Børn paa Kinderne og sige: Du kan vel nok Dine Ting. Skulde jeg ud, spurgte han først, om jeg havde Tid, det afgjorde jeg selv, ikke han, og hans Spørgsmaal indlod sig aldrig paa Vidtløftigheder. At han forøvrigt bekymrede sig meget om, hvad jeg foretog mig, det troer jeg ganske vist, men han lod mig aldrig mærke det, for at min Sjæl kunde modnes ved Ansvaret. Her var atter det Samme, jeg havde ikke mange Pligter, og hvor mange Børn forqvakles ikke derved, at man overvælder dem med et heelt Ceremoniel af Pligter. Jeg fik saaledes ret dybt et Indtryk af, at der var Noget til, der hed Pligt, og at denne havde evig Gyldighed. Vi læste i min Tid latinsk Grammatik med et Fynd og Klem, som man i vor Tid ikke kjender. Ved denne Underviisning fik jeg et Indtryk, som paa en anden Maade virkede eensartet hermed paa min Sjæl. Forsaavidt jeg tør tiltroe mig Evne til at betragte Noget philosophisk, da skylder jeg den dette Barndommens Indtryk. Den ubetingede Respect, med hvilken jeg betragtede Reglen, den Ærbødighed, jeg nærede for den, den Foragt, med hvilken jeg skuede ned paa det kummerlige Liv, Undtagelsen fristede, den i mine Øine retfærdige Maade, paa hvilken denne blev forfulgt i min Stilebog og altid brændemærket,

hvad er det Andet end den Distinction, der ligger til Grund for enhver philosophisk Betragtning? Naar jeg nu saaledes paavirket betragtede min Fader, da forekom han mig en Incarnation af Reglen, hvad der kom andetstedsfra, det var Undtagelse, forsaavidt det ikke var i Overeensstemmelse med hans Bud. Naar jeg betragtede hiin Meddiscipel, saa følte jeg, at det maatte være Undtagelse, der ikke var værd at agte paa, og det saameget mere som de mange Ophævelser, der gjordes med ham, tilstrækkelig viste, at han var Undtagelse. Den barnagtige Rigorisme, hvormed jeg dengang adskilte mellem Regel og Undtagelse, saavel i Grammatiken som i Livet, er vel bleven formildet, men endnu bestandig har jeg Adskillelsen i mig, jeg veed at kalde den frem, især naar jeg seer Dig og Dine Lige, der synes at foredrage den Lære, at Undtagelsen er det Vigtigste, ja at Reglen kun er til, for at Undtagelsen kan tage sig ud.

Energien, hvormed jeg bliver mig ethisk bevidst, er det da, hvorpaa det kommer an, eller rettere, jeg kan ikke blive mig ethisk bevidst uden Energi. Jeg kan derfor aldrig blive mig ethisk bevidst, uden at blive mig mit evige Væsen bevidst. Dette er det sande Beviis for Sjælens Udødelighed. Fuldbaarent er det naturligviis først da kun, naar Opgaven congruerer med Forpligtelsen, men det, jeg for en Evighed er forpligtet til, er en evig Opgave. Den Omstændighed, at de ti Linier i Balles Lærebog vare satte mig som en Opgave, jeg ved intet Andet i Verden kunde løskjøbes fra, var da i en vis Forstand det første Beviis, der er ført for mig for min Sjæls Udødelighed. Det Ufuldkomne laae ikke i min Energi, men i Opgavens Tilfældighed.

Det er da ikke min Hensigt at føre Dig ind i en Betragtning af Pligtens Mangfoldighed; vilde jeg udtrykke Pligten negativt, da var det let gjort, vilde jeg udtrykke den positivt, da vilde det være saare vanskeligt og vidtløftigt, ja, naar jeg var kommen til et vist Punkt, umuligt. Hvad der derimod var min Hensigt, hvad jeg efter Evne har bestræbt mig for at gjøre, var at belyse Pligtens absolute Betydning, Pligt-Forholdets evige Gyldighed for Personligheden. Saasnart nemlig Personligheden i Fortvivlelsen har fundet sig selv, absolut har valgt sig selv, har angret sig selv, saa har han sig selv som sin Opgave under et evigt Ansvar, og saaledes er Pligten sat i sin Absoluthed. Da han imidlertid ikke har skabt sig selv, men valgt sig selv, saa er Pligten Udtrykket for hans absolute Afhængighed og hans absolute Frihed i Identitet med hinanden. Den enkelte Pligt vil han lære sig selv og forgjæves søge Oplysning derom hos nogen Anden, og dog vil

han atter her være Autodidakt som han er Theodidakt, og omvendt. Pligten bliver ham da i intet Tilfælde noget Abstrakt, deels fordi den ikke er ham noget Udvortes, thi naar det er Tilfældet, er den altid abstrakt; deels fordi han selv er concret, thi da han valgte sig ethisk, valgte han sig i hele sin Concretion og gav Afkald paa Vilkaarlighedens Abstrakthed.

Hvad der staaer tilbage er, at vise, hvorledes Livet tager sig ud, naar man betragter det ethisk. Du og alle Æsthetikere ere saare villige til at dele, I indrømme, at det Ethiske har sin Betydning, I sige, at det er respectabelt, naar en Mand lever for sine Pligter, at det er al Ære værd, ja I lade endog nogle forblommede Ord falde om, at det er ganske i sin Orden, at der er Mennesker, der leve for deres Pligter, at det er godt, at Mængden af Menneskene gjør det, og I træffe da stundom Pligt-Mennesker, der ere godmodige nok til at finde, at der er Mening i denne Tale, uagtet den naturligviis som al Skepsis er meningsløs. I selv ønske derimod ikke at indlade Eder med det Ethiske; at gjøre det vilde være at berøve Livet dets Betydning og fremfor Alt dets Skjønhed. Det Ethiske er noget ganske Andet end det Æsthetiske, og naar det kommer frem, tilintetgjør det aldeles dette. — Hvis det nu var saa, jeg vilde dog ikke tvivle om, hvad jeg skulde vælge. I Fortvivlelsen er der et Øieblik, hvor det synes saa, og den, der ikke har følt dette, hans Fortvivlelse har dog altid været svigagtig, og han har ikke ethisk valgt sig selv. Imidlertid er det dog ikke saa, og derfor viser Fortvivlelsen i næste Øieblik sig ikke som et Brud, men som en Metamorphose. Alt kommer igjen, men forklaret. Først derfor naar man ethisk betragter Livet, først da faaer det Skjønhed, Sandhed, Betydning, Bestaaen; først naar man selv lever ethisk, først da faaer Ens Liv Skjønhed, Sandhed, Betydning, Tryghed; først i den ethiske Livs-Anskuelse er den autopathiske og den sympathiske Tvivl beroliget. Den autopathiske og den sympathiske Tvivl kan nemlig kun beroliges i Eet og det Samme, fordi det væsentlig er den samme Tvivl. Den autopathiske Tvivl er nemlig ikke en Yttring af Egoisme, men en Fordring af den Selvkjærlighed, der i samme Forstand fordrer sit eget Selv, som den fordrer enhver Andens Selv. Dette mener jeg er af stor Betydning. Hvis nemlig en Æsthetiker ikke var Egoist, saa maatte han, under den Forudsætning, at enhver tænkelig Begunstigelse var falden i hans Lod, fortvivle over al sin Lykke,

---

Theodidakt oplært af Gud.

fordi han maatte sige: det, hvorved jeg er lykkelig, er Noget, som ikke saaledes kan gives et andet Menneske, og som intet andet Menneske selv kan erhverve. Han maatte jo være angst for, at Nogen skulde spørge ham om, hvori han søgte sin Lykke, thi han var jo bleven lykkelig, for at alle andre Mennesker skulde føle, at de ikke kunde blive det. Hvis et saadant Menneske havde nogen Sympathi, han vilde ikke unde sig selv Ro, før han fandt et høiere Udgangspunkt for Livet. Naar han havde fundet det, da vilde han ikke være bange for at tale om sin Lykke, thi naar han nu ret vilde udtale den, da vilde han sige Noget med, der absolut forsonede ham med ethvert Menneske, med den hele Menneskehed.

Dog lad os blive staaende ved den Kategori, som Æsthetiken altid vindicerer sig — ved Skjønheden. Livet taber sin Skjønhed, siger Du, saasnart det Ethiske bliver gjort gjeldende. »Istedetfor den Glæde, Lykke, Sorgløshed, Skjønhed, som Livet har, naar vi betragte det æsthetisk, faae vi pligtskyldig Virksomhed, roesværdig Stræbsomhed, ufortrøden og rastløs Iver.« Dersom Du nu personlig var tilstede hos mig, saa vilde jeg bede Dig at give mig en Definition af det Skjønne, at jeg kunde komme til at begynde. Da dette ikke er Tilfældet, saa vil jeg tillade mig at knytte mig til den Definition, Du pleier at give: det Skjønne er det, der har sin Teleologi i sig selv. Du tager en ung Pige, Du siger, hun er skjøn, hun er glad, sorgløs, lykkelig, fuldkommen Harmoni, fuldendt i sig selv, og det er en Dumhed at spørge, hvorfor hun er til, thi hun har sin Teleologi i sig selv. Jeg skal ikke chicanere Dig med den Indvending, om den unge Pige virkelig er tjent med, saaledes alene at have sin Teleologi i sig selv, eller om Du ikke vilde smigre Dig med, hvis der forundtes Dig Leilighed til at foredrage Din Anskuelse af hendes Tilværelses Guddommelighed, at hun tilsidst skulde tage Feil og troe, at hun kun var til for at høre paa Dine Insinuationer. Du betragter Naturen og finder den ligeledes skjøn, og bandlyser enhver endelig Betragtning af den. Heller ikke her skal jeg plage Dig med den Bemærkning, om det ikke hører Naturen væsentligt til at være for Andet. Du betragter Kunstens og Poesiens Værker, og udraaber med Digteren: *procul, o procul este profani*, og forstaaer ved »*profani*« dem, som ville nedværdige Poesi og Kunst derved, at de give dem en Teleologi, der ligger udenfor dem selv. Hvad Poesi og Kunst angaaer,

---

procul osv.] se S. 49, Anm.

da vil jeg erindre Dig om, hvad jeg tidligere har bemærket, at de kun give en ufuldkommen Forsoning med Livet, samt at Du, naar Du fæster Dit Blik paa Poesi og Kunst, ikke betragter Virkeligheden, og derom var det egentlig vi skulde tale. Vi gaae da tilbage til denne igjen, og da Du formodentlig selv indseer, at Du, naar Du vil gjøre Kunstens Fordringer gjeldende i deres hele Strenghed, rimeligviis vil finde saare lidet Skjønt i Livet, saa giver Du det Skjønne en anden Betydning. Det Skjønne, Du taler om, er det Individuel-Skjønne. Du seer hvert enkelt Menneske som et lille Moment med i det Hele, seer ham netop i hans Eiendommelighed, og saaledes faaer selv det Tilfældige, det Ubetydelige, Betydning, og Livet Skjønhedens Præg. Du betragter altsaa hvert enkelt Menneske som Moment. Men det Skjønne var jo det, som havde sin Teleologi i sig selv, men naar et Menneske blot er Moment, saa har han jo sin Teleologi ikke i sig selv, men udenfor sig selv. Er da det Hele end skjønt, Delene for sig ere det ikke. Og nu Dit eget Liv. Har det sin Teleologi i sig selv? Om et Menneske er berettiget til at føre et saadant blot betragtende Liv, skal jeg ikke afgjøre, men *eh bien*, lad os antage, at Dit Livs Betydning var, at Du var til for at betragte det Øvrige, saa havde Du jo dog Din Teleologi udenfor Dig. Først naar ethvert enkelt Menneske er Moment og tillige er det Hele, først da betragter Du ham efter hans Skjønhed; men saasnart Du betragter ham saaledes, betragter Du ham ethisk; betragter Du ham ethisk, betragter Du ham efter hans Frihed. Lad ham være nok saa eiendommeligt bestemmet, naar denne Bestemmethed er en Nødvendighed, saa er han blot Moment, og hans Liv er ikke skjønt.

Naar Du definerer det Skjønne ved det, der har sin Teleologi i sig selv, og som Exempler anfører en Pige, eller Naturen, eller et Kunstværk, saa skjønner jeg ikke rettere, end at den hele Tale om, at alt dette har sin Teleologi i sig selv, er en Illusion. For at der skal være Tale om Teleologi, maatte der være en Bevægelse, thi saasnart jeg tænker et Maal, tænker jeg en Bevægelse, selv om jeg tænker En ved Maalet, tænker jeg dog altid en Bevægelse, da jeg tænker, at han er kommen dertil ved en Bevægelse. Det, Du kalder skjønt, mangler aabenbart Bevægelsen; thi det Skjønne i Naturen er paa eengang, og naar jeg betragter et Kunstværk og gjennemtrænger dets Tanke med min Tanke, saa er det egentlig i mig at Bevægelsen foregaaer, ikke i Kunstværket. Du kan derfor gjerne have Ret i, at det Skjønne har sin Teleologi i sig selv, men saaledes som Du opfatter og anvender det, er det dog egentlig et negativt Udtryk, der betegner, at det Skjønne ikke har sin

Teleologi i et Andet. Du vil derfor heller ikke kunne bruge et tilsyneladende synonymt Udtryk, at det Skjønne, Du taler om, har indre Teleologi eller immanent Teleologi. Saasnart Du nemlig bruger det, saa fordrer Du Bevægelse, Historie, og derved har Du overskredet Naturens og Kunstens Sphærer, og er i Frihedens og derved i Ethikens.

Naar jeg nu siger, at Individet har sin Teleologi i sig selv, saa kan dette ikke misforstaaes, som om jeg derved meente, at Individet var det Centrale, eller at Individet i abstrakt Forstand skulde være sig selv nok, thi tages det abstrakt, saa faaer jeg dog ingen Bevægelse. Individet har sin Teleologi i sig selv, har indre Teleologi, er sig selv sin Teleologi; hans Selv er da det Maal, hvortil han stræber. Dette hans Selv er imidlertid ikke en Abstraktion, men absolut concret. I Bevægelsen hen til sig selv kan han da ikke forholde sig negativ mod sin Omverden, thi saa er hans Selv en Abstraktion og bliver det; hans Selv maa aabne sig efter sin hele Concretion, men til denne Concretion hører ogsaa de Factorer, hvis Bestemmelse er at gribe virkende ind i Verden. Saaledes bliver da hans Bevægelse fra sig selv gjennem Verden til sig selv. Her er Bevægelse og en virkelig Bevægelse; thi denne Bevægelse er Frihedens Gjerning, men er tillige immanent Teleologi, og her kan der derfor først være Tale om Skjønhed. Naar dette forholder sig rigtigt, saa kommer i en vis Forstand Individet til at staae høiere end ethvert Forhold, men deraf følger da ingenlunde, at han ikke er i dette Forhold; det skjønnes heller ikke, at der ligger noget Tyrannisk heri, da det Samme jo gjelder om ethvert Individ. Jeg er Ægtemand, og Du veed, jeg bærer den dybeste Agtelse for dette Forhold, og jeg veed, at jeg ydmyger mig i al Kjærlighed derunder, men dog veed jeg, at jeg i en anden Forstand er høiere end dette Forhold; men jeg veed ogsaa, at det ganske i samme Forstand er Tilfældet med min Kone, og derfor vilde jeg, som Du veed, ikke elske den unge Pige, fordi hun ikke havde denne Anskuelse.

Først derfor naar jeg betragter Livet ethisk, først da seer jeg det efter dets Skjønhed, først naar jeg betragter mit eget Liv ethisk, først da seer jeg det efter dets Skjønhed. Og vil Du sige, at denne Skjønhed er usynlig, saa vil jeg svare: i en vis Forstand er den det, i en anden ikke; den er nemlig synlig i det Historiskes Spor, synlig, som naar det hedder: *loqvere, ut videam te.* At jeg

---

loqvere, ut videam te] tal, for at jeg kan se dig.

ikke seer Fuldendelsen, men Striden, er vel sandt, men dog seer jeg ogsaa Fuldendelsen, hvad Øieblik jeg vil, naar jeg har Mod dertil, og uden Mod seer jeg overhovedet slet intet Evigt og altsaa heller intet Skjønt.

Naar jeg betragter Livet ethisk, betragter jeg det efter dets Skjønhed. Livet bliver mig da riigt paa Skjønhed, ikke fattigt derpaa, som det egentlig er det for Dig. Jeg behøver ikke at reise Landet rundt for at opdage Skjønheder, eller støve om efter dem i Gaderne, jeg behøver ikke at skjønne og vrage. Nu, det forstaaer sig, jeg har heller ikke saa god Tid som Du; thi da jeg med Glæde, men ogsaa med Alvor, seer mit Liv efter dets Skjønhed, saa har jeg altid nok at gjøre. Har jeg da stundom en Time fri, saa staaer jeg ved mit Vindue og betragter Menneskene, og hvert Menneske seer jeg efter dets Skjønhed. Han være nok saa ubetydelig, nok saa ringe, jeg seer ham efter hans Skjønhed; thi jeg seer ham som dette enkelte Menneske, der dog tillige er det almene Menneske, jeg seer ham som Den, der har denne concrete Livs-Opgave; han er ikke til for noget andet Menneskes Skyld, om han saa end var den usleste Leietjener; han har sin Teleologi i sig selv, han realiserer denne Opgave — han seirer, det seer jeg; thi den Modige seer ikke Spøgelser, men derimod seer han seierrige Helte; den Feige seer ikke Helte, men kun Spøgelser. Seire maa han, derom er jeg forvisset, derfor er hans Strid skjøn. Jeg er ellers ikke meget tilbøielig til at stride, idetmindste ikke med Andre end med mig selv; men derom kan Du være forvisset, for denne Tro paa det Skjønnes Seier vil jeg stride paa Liv og Død, og Intet i Verden skal fravriste mig den. Om man ved Bønner vilde fraliste mig denne Tro, om man med Magt vilde frarive mig den, for Intet i Verden lader jeg mig den fratage og ikke for hele Verden; thi da først tabte jeg den hele Verden, naar jeg tabte denne Tro. Ved denne Tro seer jeg Livets Skjønhed, og den Skjønhed, jeg seer, har ikke det Veemodige og Tungsindige, som er uadskilleligt fra al Naturens og Kunstens Skjønhed, uadskilleligt selv fra de græske Guders evige Ungdom. Den Skjønhed, jeg seer, er glad og seierrig, og stærkere end hele Verden. Og denne Skjønhed seer jeg overalt, ogsaa der, hvor Dit Øie Intet seer. Staa engang her ved mit Vindue. Der gaaer en ung Pige forbi; erindrer Du, vi mødte hende engang paa Gaden. Hun var ikke skjøn, sagde Du, men da Du havde betragtet hende lidt nøiere, kjendte Du hende, og Du vedblev: »for nogle Aar siden var hun overmaade deilig og gjorde stor Lykke paa Ballerne, saa fik

hun en Kjærlighedshistorie, *et qvidem* en ulykkelig. Fanden veed, hvordan hun bar sig ad, hun tog sig den Sag saa nær, at hendes Skjønhed falmede af Græmmelse, kort at fortælle, hun var skjøn, nu er hun ikke mere skjøn, og dermed er den Historie ude.« See, det kan man kalde at betragte Livet efter dets Skjønhed. I mine Øine har hun imidlertid Intet tabt, og mig synes hun skjønnere end nogensinde. Din Betragtning af Livets Skjønhed forekommer mig derfor at have megen Lighed med den Livs-Glæde, der herskede i Drikkevise-Perioden, hvor man blev munter og oprømt ved at afsynge Arier som denne:

Var ei den Saft af røde Druer,
Hvo vilde længer blive her?
Thi hvor den Vises Øie skuer,
Det møder lutter Lidelser.
Høit lyder Undertryktes Stemme,
Forførtes Skrig, fra Syd til Nord.
Op Brødre! drikker, for at glemme
Den hele sørgelige Jord.

Lad os nu træde lidt nærmere til enkelte af Livets Forhold, især saadanne, hvor det Æsthetiske og det Ethiske berøre hinanden, for at overveie, hvorvidt den ethiske Betragtning berøver os nogen Skjønhed, eller om den ikke snarere giver Alt en høiere Skjønhed. Jeg tænker mig da et bestemt Individ, der i en vis Forstand er som Folk er fleest, i en anden Forstand concret i sig selv. Lad os være ganske prosaiske. Dette Menneske skal leve, skal klæde sig, kort, skal kunne existere. Maaskee henvendte han sig til en Æsthetiker, for at faae at vide, hvorledes han skulde indrette sig i Livet. Han vilde da heller ikke savne Oplysning. Denne vil maaskee sige til ham: »naar man er eenligt Menneske, bruger man 3000 Rdlr. om Aaret, for at leve beqvemt, har man 4000, bruger man dem ogsaa; vil man gifte sig, maa man idetmindste have 6000 Rdlr. Penge er og bliver dog *nervus rerum gerendarum*, den sande *conditio sine qva non;* thi vel er det skjønt at læse om landlig Nøisomhed, om idyllisk Tarvelighed, og jeg læser gjerne saadanne Digte, men Levemaaden selv vilde man snart blive kjed af; og De, der leve saaledes, nyde da heller ikke

---

et qvidem og det, og tilmed (= und zwar). Var ei osv.] Baggesen. »Jordens Lethe. Drikkevise«, Danske Værker, Kbhvn. 1845, II S. 218 (Vor hele).
nervus rerum gerendarum Bevægkraften til at udrette noget. *conditio sine qva non* den nødvendige Betingelse.

dette Liv halv saa godt, som Den, der har Penge, og nu i al Ro og Mag læser Digternes Sange. Penge er og bliver den absolute Betingelse for at leve. Saasnart man ikke har Penge, er og bliver man udelukket af Patriciernes Tal, er og bliver man Plebeier. Penge er Betingelsen, men deraf følger ingenlunde, at Enhver, der har Penge, veed at bruge dem. De, der forstaae dette, ere igjen blandt Patricierne de sande Optimater.« Med denne Forklaring var nu aabenbart vor Helt ikke tjent; al den Andens Leve-Viisdom lod ham uberørt, og han maatte omtrent blive tilmode som en Spurv, der var kommen i Tranedands. Sagde han nemlig til Æsthetikeren »det er godt nok; men jeg har hverken 3000 eller 6000 Rdlr. om Aaret, jeg har slet Intet hverken i Capital eller i Rente, jeg har overhovedet slet Intet, knap en Hat« saa vilde denne vel trække paa Skulderen og sige: ja det er en anden Sag, saa er der ikke Andet for, saa maa De tage tiltakke med at gaae i Arbeidshuset. Hvis Æsthetikeren var meget godmodig, vilde han maaskee endnu engang vinke ad den stakkels Stymper og sige til ham: »jeg vil ikke bringe Dem til Fortvivlelse, førend jeg har vovet det Yderste; der gives et Par Nødmidler, som man ikke bør lade uforsøgte, førend man for evig siger Glæden Farvel og aflægger Løftet og tager Tvangstrøien paa. Gift Dem med en riig Pige, spil i Lotteriet, reis til Colonierne, anvend nogle Aar paa at skrabe Penge sammen, snig dem ind i en gammel Pebersvends Gunst, at han maa indsætte Dem som Arving. For Øieblikket skilles vore Veie ad, skaf Pengene, og De skal i mig altid finde en Ven, der skal vide at glemme, at der var en Tid, da De ikke havde Penge.« Der er dog noget forfærdelig Hjerteløst i en saadan Livsbetragtning, saaledes med koldt Blod at myrde al Glæde i Livet for hver Den, der ikke har Penge. Og det gjør et saadant Penge-Menneske jo, thi det er idetmindste hans Mening, at uden Penge er der ingen Glæde i Livet. Hvis jeg her vilde slaae Dig sammen med hine Æsthetikere, vilde sigte Dig for at nære eller yttre saadanne Tanker, saa vilde jeg i høi Grad gjøre Dig Uret. Deels er nemlig Dit Hjerte for godt til at være Bolig for en saadan afskyelig Nedrighed, deels er Din Sjæl for sympathetisk til, selv om Du havde slige Tanker, at Du skulde ville yttre dem. Jeg siger det ikke, som om jeg meente, at Den, der ikke har Penge, trængte til en saadan medlidende Omsorg, men fordi det dog var det Mindste, man kunde fordre af et Menneske, der bildte sig ind at være begunstiget, at han ikke skulde være stolt deraf, eller have Lyst til at krænke Andre, der ikke vare saa begunstigede. Lad et Menneske være stolt, i Guds Navn, det var bedre, om han

ikke var det, men lad ham være det; lad ham kun ikke være stolt af Penge, thi der er Intet, der i den Grad nedværdiger et Menneske. Du er nu vant til at have Penge, og har god Forstand paa, hvad der ligger heri. Du fornærmer Ingen, deri er Du forskjellig fra hine Æsthetikere, Du hjælper gjerne, hvor Du kan, ja, naar Du udhæver det Elendige i ikke at have Penge, saa skeer dette af Sympathi. Din Spot retter sig derfor ikke mod Menneskene, men mod den Tilværelse, hvor det nu engang er saaledes indrettet, at ikke Alle have Penge. »Prometheus og Epimetheus«, siger Du, »vare unegtelig meget kloge, men ubegribeligt er det dog, at medens de forøvrigt udstyrede Menneskene saa herligt, det ikke faldt dem ind at give dem Penge med.« Dersom Du havde været tilstede ved den Leilighed og havde vidst det, Du nu veed, da vilde Du have traadt frem, og sagt: »I gode Guder, I skulle have Tak for det Altsammen, men — tilgiver mig, at jeg taler frimodigt til Eder — I mangler Verdens-Kundskab; for at Mennesket skal være lykkeligt, mangler der ham een Ting endnu — det er Penge. Hvad hjælper det ham, at han er skabt til at herske over Verden, naar han ikke kan faae Tid dertil for Næringssorger? Hvad ligner det, at jage en fornuftig Skabning ud i Verden, og saa lade ham slide og slæbe, er det en Maade at behandle et Menneske paa?« Paa dette Punkt er Du uudtømmelig. »De fleste Mennesker«, siger Du, »leve for at faae et Levebrød; naar de have faaet det, leve de for at faae et godt Levebrød; naar de have faaet det, døe de. Med sand Rørelse læste jeg derfor for nogen Tid siden et Avertissement i Avisen, hvor en Kone bekjendtgjorde sin Mands Død. Istedetfor vidtløftigt at lamentere over det Smertelige i, at miste den bedste Ægtemand og den kjærligste Fader, fattede hun sig meget kort: at dette Dødsfald var saa tungt, fordi hendes Mand netop kort iforveien havde faaet saadan et godt Levebrød. Der ligger meget Mere heri, end hvad den sørgende Enke eller en almindelig Læser af Adresse-Avisen seer deri. Denne Betragtning lod sig uddanne til et Beviis for Menneskets Udødelighed. Dette Beviis kunde fremsættes saaledes: Det er ethvert Menneskes Bestemmelse at faae et godt Levebrød. Døer han, førend han faaer det, saa har han ikke opnaaet sin Bestemmelse, og det bliver da overladt til Enhvers Ahnen, om han antager, at han paa en anden Klode vil opnaae sin Bestemmelse. Faaer han derimod et godt

---

Prometheus] skabte og udstyrede Mennesket, efter en græsk Mythe. Epimetheus (»Bagklog«) var Broder til Prometheus (»Forklog«).

Levebrød, saa har han opnaaet sin Bestemmelse, men Bestemmelsen af et godt Levebrød kan ikke være den, at han skal døe, men tvertimod, at han skal leve godt af sit gode Levebrød, *ergo* er Mennesket udødeligt. Dette Beviis kunde man kalde det populære Beviis, eller Beviset fra Levebrødet. Naar dette Beviis føiedes til de tidligere Beviser, saa maatte enhver fornuftig Tvivl angaaende Udødeligheden ansees for beseiret. Dette Beviis lader sig ogsaa ypperligt sætte i Forbindelse med de tidligere Beviser, ja, det viser sig netop her i sin fulde Glorie, idet det som Slutning slutter sig tilbage i de andre og beviser disse. De andre Beviser gaae ud fra Betragtningen af, at Mennesket er et fornuftigt Væsen; forsaavidt nu Nogen skulde betvivle dette, saa træder Levebrøds-Beviset til og beviser denne Forudsætning ved følgende Syllogisme: Den, Gud giver et Levebrød, giver han Forstand; den, Gud giver et godt Levebrød, giver han god Forstand, *ergo*. Dette har hiin sørgende Enke ahnet, hun har følt det dybe Tragiske i Livets Modsigelse.« Spot og Kaadhed er da, hvad Du veed at byde denne Sag betræffende. Det falder Dig da formodentlig heller ikke ind, at Din Betragtning skulde være gavnlig eller veiledende for Nogen. Hvad der formodentlig heller ikke falder Dig ind er, at Du ved saadanne Foredrag kan gjøre Skade; thi det lod sig vel tænke, at et Menneske, der i sig selv nærede Uvillie nok over at være tvungen ind i Livets Arbeide, ved at agte paa den ikke uvittige Lidenskabelighed, hvormed Du tænkte paa hans Vegne, paa Din sympathetiske Spot, blev endnu mere utaalmodig, endnu mere fnysende. Det skulde Du imidlertid være forsigtig med.

Ad den indslagne Vei vil da vor Helt forgjæves søge Oplysning. Lad os nu høre, hvad en Ethiker vilde svare ham. Hans Svar blev da følgende: det er ethvert Menneskes Pligt at arbeide for at leve. Dersom han ikke havde Mere at sige, saa vilde Du formodentlig svare: »der have vi igjen den gamle Snak om Pligt og Pligt, overalt er det Pligt, der kan ikke tænkes noget Kjedsommeligere end denne Sammensnærpen, der underkuer Alt og stækker Alt.« Du vil her behage at erindre, at vor Helt ingen Penge havde, at hiin hjerteløse Æsthetiker ingen havde at overlade ham, at Du heller ikke havde saa Meget tilovers, at Du kunde sikkre ham hans Fremtid. Forsaavidt han da ikke vil sætte sig hen og tænke over, hvad han vilde have gjort, hvis han havde havt Penge, saa maa han være betænkt paa en anden Udvei. Du vil dernæst see, at Ethikeren tiltalte ham i al Høflighed, han behandlede ham ikke som Undtagelse, han sagde ikke til ham: Herre Gud, De er nu engang saa ulykkelig, De maa see til at finde Dem

deri. Tvertimod, han gjorde Æsthetikeren til Undtagelse, thi han sagde: det er ethvert Menneskes Pligt at arbeide for at leve; forsaavidt altsaa et Menneske ikke behøver det, er han en Undtagelse, men det, at være en Undtagelse, er, som vi ovenfor blev enige om, ikke det Store, men det Ringe. Naar et Menneske derfor vil see Sagen ethisk, vil han see det, at have Penge, som en Ydmygelse; thi enhver Begunstigelse er en Ydmygelse. Naar han seer det saaledes, saa vil han ikke forsee sig paa nogen Begunstigelse. Han vil da ydmyge sig under den, og naar han har gjort det, saa vil han atter opløftes ved den Tanke, at Begunstigelsen er et Udtryk for, at der er gjort en større Fordring til ham.

Naar hiin Ethiker, hos hvem vor Helt fandt Oplysning, selv veed, hvad det er at arbeide for at leve, saa vil hans Ord have endnu mere Vægt. Det var at ønske, at Menneskene i denne Henseende havde lidt mere Mod, og Grunden til, at man saa høirøstet ofte faaer hiin foragtelige Tale om, at Penge er Hovedsagen, at høre, ligger for en Deel deri, at de der maae arbeide, mangle ethisk Kraft til at vedkjende sig Betydningen af det at arbeide, mangle ethisk Overbeviisning om dets Betydning. De, der skade Ægteskabet, ere ikke Forførerne, men de feige Ægtemænd. Saaledes ogsaa her. Hiin foragtelige Tale skader Intet, men De skade den gode Sag, der, tvungne til at arbeide for at leve, i det ene Øieblik ville anerkjendes for det Fortjenstlige, der ligger heri, naar de sammenligne deres Liv med Lediggjængerens, i næste Øieblik klage og sukke og sige: det er dog det Skjønneste at være uafhængig. Hvad Agtelse skal da et yngre Menneske faae for Livet, naar han hører de Ældre tale saaledes. Du har her atter skadet Dig selv meget ved Din Experimenteren, thi Du har faaet Meget at vide, som slet ikke er godt og glædeligt. Du veed meget godt at friste et Menneske og lokke den Tilstaaelse ud af ham, at han dog i sit inderste Hjerte helst vilde være fri for at arbeide, og saa triumpherer Du.

Det Spørgsmaal, om der ikke lod sig tænke en Verden, hvor det var unødvendigt at arbeide for at leve, er egentlig et ørkesløst Spørgsmaal, da det ikke befatter sig med den givne Virkelighed, men med en fingeret. Imidlertid er det dog altid et Forsøg paa at forkleine den ethiske Opfattelse. Dersom det nemlig var en Fuldkommenhed ved Existentsen, at man ikke behøvede at arbeide, saa var jo Dens Liv fuldkomnest, som ikke behøvede dette. Man kunde da kun i den Forstand sige, at det var Pligt at arbeide, som man ved dette Ord forstod en sørgelig Nødvendighed. Pligten udtrykte da ikke det Almeen-Menneskelige, men det Al-

mindelige, og Pligt var her ikke Udtrykket for det Fuldkomne. Derfor vilde jeg ogsaa ganske rigtig svare, at det maa ansees for en Ufuldkommenhed ved Existentsen, at Mennesket ikke behøvede at arbeide. Paa jo lavere et Trin Menneskelivet staaer, jo mindre viser Nødvendigheden sig af at arbeide; jo høiere det staaer, jo mere træder den frem. Den Pligt at arbeide for at leve, udtrykker det Almeen-Menneskelige, og udtrykker ogsaa i en anden Forstand det Almene, fordi den udtrykker Friheden. Netop ved at arbeide frigjør Mennesket sig, ved at arbeide bliver han Herre over Naturen, ved at arbeide viser han, at han er høiere end Naturen.

Eller skulde Livet derved, at et Menneske maa arbeide for at leve, tabe sin Skjønhed? Jeg er her ved det gamle Punkt, det beroer paa, hvad man forstaaer ved Skjønhed. Det er skjønt at see Lillierne paa Marken, skjøndt de hverken spinde eller sye, saaledes klædte, at end ikke Salomo i al sin Glands var saa pragtfuld; det er skjønt at see Fuglene sorgløse finde deres Føde, det er skjønt at see Adam og Eva i et Paradiis, hvor de kunne faae Alt hvad de pege paa; men det er dog endnu skjønnere at see en Mand ved sit Arbeide erhverve hvad han behøver. Det er skjønt at see et Forsyn mætte Alt og sørge for Alt; men det er endnu skjønnere at see en Mand, der ligesom er sit eget Forsyn. Derved er Mennesket stort, større end nogen anden Skabning, at han kan sørge for sig selv. Det er skjønt at see en Mand have Overflod, som han selv har erhvervet; men det er ogsaa skjønt at see en Mand gjøre et endnu større Kunststykke, at forvandle Lidet til Meget. Det er et Udtryk for Menneskets Fuldkommenhed, at han kan arbeide; det er et endnu høiere Udtryk derfor, at han skal det.

Dersom vor Helt vil adoptere denne Betragtning, da vil han ikke føle sig fristet til at ønske Formue, som man har sovet sig til, han vil ikke forsee sig paa Livets Betingelse, han vil føle det Skjønne i at arbeide for at leve, han vil føle sin Menneskeværdighed deri; thi det er ikke det Store hos Planten, at den ikke spinder, men det Ufuldkomne, at den ikke kan det. Han vil ikke føle Lyst til at stifte Venskab med hiin velhavende Æsthetiker. Han vil med Besindighed see, hvad der er det Store, og ikke lade sig skrække af Pengemænd. Mærkeligt nok er det, jeg har seet Mennesker, der med Glæde følte Betydningen af at arbeide, der

---

Lillierne paa Marken osv.] Matthæus 6. Kap. 26 ff.

vare tilfredse ved deres Arbeide, lykkelige i deres Nøisomhed, og dog havde de ligesom ikke Mod til at vedgaae det. Talte de om, hvad de brugte, saa gave de det altid Udseende af, at de brugte meget Mere end de virkelig gjorde; de vilde ikke synes flittige, uagtet de virkelig vare det, ret som om det var Større at bruge Meget end bruge Lidet, Større at være en Lediggjænger end at være flittig. Hvor sjeldent træffer man ikke et Menneske, der med Rolighed og glad Værdighed siger: Dette eller Hiint gjør jeg ikke, fordi jeg ikke har Raad dertil. Det er, som havde han en ond Samvittighed, som frygtede han for det Svar, Ræven fik. Paa den Maade faaer man da al sand Dyd tilintetgjort, eller forvandlet til et Phantom; thi de der ikke behøve at være nøisomme, hvorfor skulde de være det? og de der nødsages til at være det, de gjøre jo en Dyd af Nødvendighed. Ret som om man ikke kunde være nøisom, uden man havde Muligheden af Overflod ved Siden af sig; ret som om Trang ikke var en ligesaa stor Fristelse for Nøisomheden.

Arbeide vilde da formodentlig vor Helt beslutte sig til, men Næringssorger vilde han dog nok see sig fritaget for. Jeg har aldrig kjendt Næringssorger, thi skjøndt jeg til en vis Grad maa arbeide for at leve, saa har jeg dog altid havt mit rigelige Udkomme, jeg kan derfor ikke tale med af Erfaring, men jeg har altid bevaret et aabent Øie for det Tunge deri, men ogsaa et aabent Øie for det Skjønne deri, det Dannende, det Forædlende; thi jeg troer, der er ingen Sorg, der i den Grad danner. Jeg har kjendt Mennesker, hvilke jeg ingenlunde vilde kalde feige eller blødagtige, som ingenlunde meente, at Menneskets Liv skulde være uden Strid, som følte Kraft og Mod og Lyst til at gaae i Kamp der, hvor Andre vilde forsage, jeg har tillige ofte hørt dem sige: Gud fri mig blot fra Næringssorger, der er Intet, der i den Grad qvæler det Høiere i et Menneske, som disse. I Anledning af saadanne Yttringer er det ofte faldet mig ind, hvad mit eget Liv ogsaa har givet mig Anledning til at sande, at der dog intet er saa svigagtigt som det menneskelige Hjerte. Man vil have Mod til at vove sig ud i den farligste Strid, men Næringssorger vil man ikke binde an med; og dog vil man paa samme Tid, at det skal være noget Større at seire i hiin Kamp end i denne. Dette er nu nemt nok; man vælger en lettere Strid, som dog i Mæng-

---

Ræven fik] der tænkes vistnok (noget unøjagtigt) paa Fablen om Ræven og Rønnebærrene.

dens Øine seer farligere ud; man indbilder sig, at det er Sandhed; man seirer, og saa er man jo Helt, og det ganske anderledes Helt, end om man seirede i hiin anden usle, et Menneske uværdige Strid. Ja, naar man foruden Næringssorger tillige har en saadan skjult Fjende i sit eget Indre at kjæmpe med, saa er det intet Under, at man ønsker at blive denne Strid qvit. Saa ærlig skulde man dog idetmindste være mod sig selv, at man tilstod, at Grunden, hvorfor man flyede denne Kamp, var den, at den var langt tungere end al anden Anfægtelse, men er den det, saa er Seieren ogsaa langt skjønnere. Forsaavidt man ikke selv er forsøgt i denne Strid, skylder man enhver Stridende at tilstaae, at hans Strid er den farligste, man skylder at give ham denne Æreserklæring. Seer et Menneske Næringssorgen saaledes, som en Æresstrid, i endnu strængere Forstand end nogen anden Strid, saa vil han allerede være kommet noget videre. Det gjelder her, som allevegne, at man er rigtig stillet, ikke spilder sin Tid paa at ønske, men fatter sin Opgave. Er den tilsyneladende ringe og ubetydelig, smaalig og forknyttende, saa veed man, at det kun gjør Striden vanskeligere og Seieren skjønnere. Der er Mænd, hvem en Orden hædrer, og der er Mænd, der hædre Ordenen, dette anvende Den paa sig selv, der, medens han føler Kraft og Lyst til at forsøge sig i berømmelige Kampe, maa lade sig nøie med det Kummerligste af Alt, at stride med Næringssorger.

En Strid med Næringssorger har den i høi Grad dannende Egenskab, at Belønningen er saa saare ringe, eller rettere, slet ingen, den Kjæmpende strider for at tilveiebringe Muligheden af at kunne blive ved at stride. Jo større Kampens Belønning er, jo mere den ligger udenfor et Menneske, desto mere tør den Stridende ogsaa stole paa alle de tvetydige Lidenskaber, der huse i ethvert Menneske. Ærgjerrighed, Forfængelighed, Stolthed, det er Kræfter, der have en uhyre Elasticitet og kunne drive et Menneske vidt. Den, der strider med Næringssorger, seer snart, at disse Lidenskaber svigte ham; thi hvor skulde han troe, at en saadan Strid skulde kunne interessere Andre eller vække dem til Beundring? Har han ikke andre Kræfter, saa er han afvæbnet. Belønningen er saare liden; thi naar han har trællet og slidt og slæbt, saa har han maaskee netop erhvervet det Fornødne — det Fornødne til at holde sig vedlive, for atter at kunne slide og slæbe. See derfor er Næringssorger saa forædlende og dannende, fordi de ikke tillade et Menneske at skuffe sig, sig selv betræffende. Seer han ikke noget Høiere i denne Strid, saa er den ussel, og han har

Ret i, at det er en Kummerlighed at maatte stride for at kunne æde sit Brød i sit Ansigts Sved. Men derfor er denne Strid saa forædlende, fordi den tvinger ham til at see noget Andet deri, tvinger ham til, hvis han ikke aldeles vil henkaste sig selv, at see den som en Æresstrid, og at det er derfor, at Belønningen er saa ringe, for at Æren kan være desto større. Han strider da vel for at erhverve sit Udkomme, men det, han dog strider først og fremmest for, er, at erhverve sig selv, og vi Andre, vi, som ikke bleve forsøgte, men dog bevarede Følelsen for det sande Store, vi ville see til, hvis han tillader det, vi ville i ham hædre et Æres-Medlem af Samfundet. Han har da en dobbelt Strid, han kan tabe i den ene og paa samme Tid seire i den anden. Vil jeg tænke mig det næsten Utænkelige, at alle hans Bestræbelser for at erhverve sit Udkomme mislykkedes, saa har han jo tabt, og dog kan han paa samme Tid have vundet den skjønneste Seier, der lader sig vinde. Herpaa vil han fæste sit Blik, ikke paa Belønningen, han gik Glip af; thi dertil var den for ringe. Den der har en Belønning for Øie, han glemmer den anden Strid; vinder han ikke Belønningen, da har han tabt Alt, vinder han den, saa bliver det dog altid tvivlsomt, hvorledes han har vundet den.

Og hvilken Strid skulde nu være mere dannende end den med Næringssorger! Hvor megen Barnlighed hører der dog ikke til, for stundom at kunne næsten smile ad al denne jordiske Møie og Besvær, en udødelig Aand maa have for at leve, hvor megen Ydmyghed til at være tilfreds med det Lidet, der erhverves med Vanskelighed, hvor megen Tro for at see et Forsyns Styrelse ogsaa i hans Liv; thi det er let nok at sige, at Gud er størst i det Mindste, men til at see ham deri hører den stærkeste Tro. Hvor megen Kjærlighed til Menneskene, for at være glad med de Lykkelige, for at kunne opmuntre dem, hvis Vilkaar bleve ligesaa kummerlige! Hvor inderlig og gjennemtrængende en Bevidsthed om sig selv, om at han gjør hvad der staaer i hans Magt, hvor megen Udholdenhed og Agtpaagivenhed; thi hvilken Fjende er mere underfundig end denne Sorg? Ikke bliver han den qvit ved et Par dristige Bevægelser, ikke skræmmer han den bort ved Larmen og Støien. Hvilken Gratie og Anstand til at bøie af for den og dog ikke flye den! Hvor ofte maae Vaabnene ikke forandres, snart maa der arbeides, snart ventes, snart trodses, snart bedes! Og med hvor megen Lyst og Glæde og Lethed og Smidighed maa han ikke forandre Vaabnene, thi ellers har Fjenden seiret! Og under Alt dette gaaer Tiden hen, der forundes ham ikke Leilighed til at see sine skjønne Planer realiserede, Ungdommens Ønsker

opfyldte. Han seer Andre, for hvem det lykkes. De samle Mængden omkring sig, de høste dens Bifald, de fryde sig ved dens Jubel, og han staaer som en eensom Kunstner paa Livets Scene, han har intet Publikum, Ingen har Tid at see paa ham, Ingen har Tid, og det forstaaer sig, der hører ogsaa Tid dertil, thi hans Forestillinger er ikke en halv Times Gjøgleværk, hans Kunster ere af en finere Art og fordre Mere end et dannet Publikum for at forstaaes. Men han attraaer det heller ikke. Da jeg var tyve Aar gammel, siger han maaskee, da drømte jeg ogsaa om Strid, da tænkte jeg mig paa Kamppladsen, jeg saae op til Balkonen, jeg saae Pigernes Kreds, saae dem ængstes for min Skyld, saae dem tilvifte mig Bifald, og jeg glemte Stridens Besvær; nu er jeg bleven ældre, min Strid er bleven en anden, men min Sjæl er ikke mindre stolt. Jeg fordrer en anden Dommer, en Kjender, jeg fordrer et Øie, der skuer i Løndom, der ikke bliver træt af at see til, der seer Striden og seer Faren; jeg fordrer et Øre, der hører Tankernes Arbeiden, der ahner, hvorledes mit bedre Væsen vikler sig ud af Anfægtelsens Tortur. Til denne Kampdommer vil jeg skue op, hans Bifald vil jeg eftertragte, om jeg end ikke kan fortjene det. Og naar da Lidelsernes Kalk rækkes mig, da vil jeg ikke fæste mit Blik paa Kalken, men paa Den, der rækker mig den, og jeg vil ikke stirre mod Kalkens Bund, om jeg ikke snart har udtømt den, men urokkeligt paa Den, af hvem jeg modtager den. Glad vil jeg tage Kalken i min Haand, ikke som ved en festlig Leilighed udtømmer jeg den paa en Andens Velgaaende, idet jeg selv glæder mig ved Drikkens Liflighed; nei, jeg vil smage dens Bitterhed, og idet jeg smager den, da tilraaber jeg mig selv: mit Velgaaende, fordi jeg veed og er forvisset om, at ved denne Drik tilkjøber jeg mig en evig Sundhed.

Saaledes troer jeg, man ethisk maa betragte den Strid, der kjæmpes med Næringssorger. Jeg skal ikke staae saa hart paa min Ret imod Dig, at jeg skulde opfordre Dig til at oplyse, paa hvilket Punkt i Din Æsthetik Du afhandler denne Sag; men jeg henstiller blot til Din egen Overveielse, om Livet selv i denne Strid taber sin Skjønhed, naar man ikke selv vil, eller om det ikke vinder en høiere Skjønhed. At negte, at en saadan Sorg er til, er jo Vanvid; at glemme, at den er til, fordi den gaaer Ens eget Huus forbi, er Tankeløshed; forsaavidt man gjør Fordring paa at have en Betragtning af Livet, er Hjerteløshed eller Feighed.

At mange Mennesker ikke paa denne Maade betragte Næringssorger, er ingen Indvending; at ønske dem, at de maatte have

Høimodighed nok til at betragte dem saaledes, Beaandelse nok til ikke at see feil, som hine Mænd, om hvilke Skriften i en anden Anledning siger, at de saae feil, saa de ikke saae mod Himlen, men paa Susanna — er vist et godt og et fromt Ønske.

Den ethiske Betragtning, at det er ethvert Menneskes Pligt at arbeide for at leve, har da to Fortrin fremfor den æsthetiske. For det Første er den i Samklang med Virkeligheden, forklarer noget Almindeligt i denne, medens den æsthetiske fremsætter noget Tilfældigt og forklarer Intet. For det Andet opfatter den Mennesket efter hans Fuldkommenhed, seer ham efter hans sande Skjønhed. Dette maa ansees for at være det Fornødne og det meer end Tilstrækkelige denne Sag betræffende. Ønsker Du et Par empiriske Bemærkninger, saa giver jeg dem med i Kjøbet, ikke som om den ethiske Betragtning behøvede nogen saadan Understøttelse, men fordi Du maaskee kan have Gavn af dem.

En gammel Mand, som jeg engang har kjendt, pleiede altid at sige, at det var godt for et Menneske, at han lærte at arbeide for at leve; det gjaldt om Ældre hvad der gjaldt om Børn, de maae tages itide. Min Mening er nu ikke, at det skulde være gavnligt for et ungt Menneske, strax at forknyttes af Næringssorger. Men lad ham kun lære at arbeide for at leve. Den saameget anpriste Uafhængighed er ofte en Snare; enhver Lyst kan tilfredsstilles, enhver Tilbøielighed følges, ethvert Lune trives, indtil disse sammensværge sig mod En selv. Den, der maa arbeide, han skal blive ukjendt med den forfængelige Glæde at kunne faae Alt, han skal ikke lære at trodse paa sin Rigdom, ved Penge fjerne enhver Hindring og tilkjøbe sig enhver Frihed; men hans Sind skal da heller ikke forbittres, han skal ikke fristes til, hvad vel mangen riig Yngling har gjort, med stolt Foragt at vende Tilværelsen Ryggen, idet han siger med Jugurtha: her ligger en By, der er tilfals, naar den finder en Kjøber; han skal ikke i en stakket Tid have erhvervet en Viisdom, hvorved han gjør Menneskene Uret og sig selv ulykkelig.

Naar jeg derfor saa ofte hører Folk klage over, at de ere nødsagede til at arbeide, nødsagede til at bekymre sig om Sligt, de, hvis Sjæls høie Flugt ikke saaledes burde forknyttes, saa kan

---

Skriften] (Nogle Stykker, som ere lagte til) Daniel 13. Kap. 9: »og de forvendte deres Sind og droge deres Øjne bort, saa at de ikke saae til Himmelen«, og Vers 12: »og de toge dagligen vare paa hende med Flid for at faa hende at se.« Jugurtha] Sallust, Jugurtha 35 (om Rom).

jeg ikke negte, at jeg stundom bliver utaalmodig derover, at jeg kunde ønske, at der endnu gik en Harun al Raschid om imellem os og uddeelte Bastonade til Enhver, der klagede i Utide. Du er nu ikke i det Tilfælde, at Du behøver at arbeide for at leve, og det er ingenlunde min Hensigt at raade Dig at kaste Din Formue bort, for at det kan blive Dig en Nødvendighed at arbeide; det duer ikke, og al Experimenteren er en Taabelighed, der fører til Intet. Imidlertid troer jeg, at Du i en anden Forstand er i det Tilfælde at maatte erhverve Betingelserne for at leve. For at Du skal kunne leve, maa Du see at blive Herre over Dit medfødte Tungsind. Denne Omstændighed gjør, at jeg ogsaa paa Dig kan anvende hiin gamle Mands Ord, at Du er bleven taget itide; dette Tungsind har været Din Ulykke, men Du skal see, der kommer en Tid, hvor Du selv vil tilstaae, at det har været Din Lykke. Erhverv Du da Betingelsen for, at Du kan leve. Du hører ikke til dem, der skulle gjøre mig utaalmodig med Klager, thi jeg troer hellere, at Du skulde gjøre Alt andet end at klage, og Du veed ypperligt at bide Dine Lidelser ind i Dig selv. Vogt Dig imidlertid, at Du ikke forfalder til det modsatte Extrem, til en vanvittig Trods, der fortærer Kraften paa at skjule Smerten, istedenfor at bruge den til at bære og beseire den.

Vor Helt er da villig til at arbeide, ikke fordi det er ham en *dura necessitas,* men fordi han anseer det for det Skjønneste og Fuldkomneste. (At han ikke skulde kunne see det saaledes, fordi han dog er nødt til at finde sig deri, er en af disse deels taabelige, deels ondskabsfulde Misforstaaelser, der lægge et Menneskes Værd udenfor ham i det Tilfældige.) Men netop fordi han vil arbeide, kan hans Gjerning vel blive et Arbeide, men ikke et Trælleværk. Han fordrer da et høiere Udtryk for sin Arbeiden, et Udtryk, der betegner hans Gjernings Forhold til hans Person og til andre Menneskers, et Udtryk, der kan bestemme ham det som Lyst og tillige hævde dets Betydning. Her vil en Overveielse igjen blive nødvendig. Viismanden med de 3000 Rbdlr. finder han det vel under sin Værdighed at indlade sig med; men vor Helt er som Folk er fleest. Han er vel bleven taget itide, men han har dog faaet en Smag paa at leve æsthetisk, han er som Folk er fleest, uskjønsom. Uagtet derfor Ethikeren var Den, der hjalp ham ud af hans forrige Forlegenhed, saa er han dog ikke den, han først henvender

---

Harun al Raschid] i Tusind og en Nat. *dura necessitas* den haarde Nødvendighed (*dira n.* Horats, Oder III, 24, 6).

sig til. Maaskee stoler han i al Stilhed paa, at til syvende og sidst vil vel Ethikeren igjen hjelpe ham ud af det; thi saa ussel er vor Helt ikke, at han jo gjerne tilstaaer, at Ethikeren virkelig hjalp ham ud af hans Forlegenhed, uagtet han ingen Penge havde at give ham. Han henvender sig da til en lidt mere human Æsthetiker. Denne vil maaskee nu ogsaa vide at foredrage Noget om Betydningen af at arbeide; uden Arbeide bliver Livet tilsidst kjedsommeligt. »Ens Arbeide bør dog ikke være Arbeide i strengere Forstand, men bestandig kunne bestemmes som Lyst. Man opdager hos sig selv et eller andet aristokratisk Talent, hvorved man distingverer sig fra Hoben. Dette uddanner man ikke letsindigt, thi saa bliver man dog snart kjed deraf, men med al mulig æsthetisk Alvor. Livet har da ny Betydning for En, fordi man har sit Arbeide, et Arbeide, der dog egentlig er Ens Lyst. Ved sin Uafhængighed heger man derom, for at det uforknyttet af Livet kan udvikle sig i hele sin Frodighed. Dette Talent gjør man imidlertid ikke til en Planke, hvorpaa man redder sig gjennem Livet, men til en Vinge, paa hvilken man svinger sig over Verden; man gjør det ikke til en Arbeids-Kleppert men til en Paradeur.« Vor Helt har imidlertid intet saadant aristokratisk Talent, han er som Folk er fleest. Æsthetikeren veed da ingen anden Udvei for ham end »han maa finde sig i at falde ind under Hobens trivielle Bestemmelse af at være en Arbeider i Livet. Tab ikke Modet, ogsaa dette har sin Betydning, er hæderligt og agtværdigt, bliv en flink og stræbsom Mand, et nyttigt Medlem af Samfundet. Jeg glæder mig allerede til at see Dem, thi jo mangfoldigere Livet er, desto interessantere for Betragteren. Derfor hader jeg og alle Æsthetikere en Nationaldragt, fordi det vilde være saa kjedsommeligt at see paa, om Alle gik eens klædt; saaledes tage ogsaa hver Enkelt sin Gjerning i Livet, desto skjønnere bliver det for mig og mine Lige, som gjøre Profession af at betragte Livet.« Vor Helt bliver, vil jeg haabe, noget utaalmodig over en saadan Behandling, han indigneres over det Uforskammede i en saadan Inddeling af Mennesker. Dertil kommer, at Uafhængigheden dog ogsaa i denne Æsthetikers Betragtning spillede en Rolle, og uafhængig er han nu engang ikke.

Maaskee kan han endnu ikke beslutte sig til at henvende sig til Ethikeren, han vover endnu et Forsøg. Han træffer en Mand, der siger: man maa arbeide for at leve, saaledes er Livet nu engang indrettet. Her synes han at have fundet Den, han søgte, thi det er jo netop det, han ogsaa mener. Denne Tale vil han da agte paa. »Man maa arbeide for at leve, saaledes er Livet nu engang indrettet, det er den luvslidte Side af Existentsen. Man sover

7 Timer i hvert Døgn, det er spildt Tid, men det maa være saa; man arbeider 5 Timer i Døgnet, det er spildt Tid, det maa være saa. Ved 5 Timers Arbeide har man sit Udkomme, og naar man har det, saa begynder man at leve. Ens Arbeide maa nu helst være saa kjedsommeligt og intetsigende som muligt, blot at man har sit Udkomme derved. Har man et specielt Talent, da begaae man dog aldrig den Synd imod det, at gjøre det til sin Erhvervskilde. Nei, sit Talent kjæler man for, det har man for sin egen Skyld, det har man større Glæde af end en Moder af sit Barn, det danner man, det udvikler man i de 12 Timer af Dagen, sover i de 7, er et Umenneske i de 5, og saaledes bliver Livet dog ret taaleligt, ja endog ret skjønt; thi det er ikke saa farlig en Sag med de 5 Timers Arbeide, thi da Ens Tanker dog aldrig ere ved Arbeidet, saa sanker man Kræfter til den Syssel, der er Ens Lyst.«

Vor Helt er igjen lige nær. Deels har han nemlig intet specielt Talent til at fylde de 12 Timer med derhjemme, deels har han jo allerede faaet en skjønnere Betragtning af det at arbeide, en Betragtning, han ikke vil opgive. Han vil da vel beslutte sig til, atter at søge Hjelp hos Ethikeren. Dennes Tale er kort: »det er ethvert Menneskes Pligt at have et Kald.« Mere kan han ikke sige, thi det Ethiske som saadant er altid abstrakt, og et abstrakt Kald for alle Mennesker gives der ikke, tvertimod forudsætter han, at ethvert Menneske har et særligt Kald. Hvilket Kald vor Helt skal vælge, det kan Ethikeren ikke oplyse ham om; thi dertil fordres et detailleret Kjendskab til det Æsthetiske i hele hans Personlighed, og selv om Ethikeren havde dette Kjendskab, vilde han dog afholde sig fra at vælge for ham, da han jo i saa Fald vilde fornegte sin egen Livsbetragtning. Det, Ethikeren kan lære ham, er, at der er et Kald for ethvert Menneske, og naar vor Helt har fundet sit, da at vælge det ethisk. Hvad Æsthetikeren nemlig talte om de aristokratiske Talenter, det er en forvirrende og skeptisk Tale om det, Ethikeren forklarer. Æsthetikerens Livs-Betragtninger ligge altid i Differentsen: nogle Mennesker have Talent, andre ikke, og dog er Det, der adskiller dem, et Meer eller Mindre, en qvantitativ Bestemmelse. Forsaavidt er det en Vilkaarlighed af dem at standse paa noget enkelt Punkt, og dog ligger Nerven i deres Livs-Betragtning netop i denne Vilkaarlighed. Deres Livs-Anskuelse sætter derfor en Splid i hele Tilværelsen, som de ikke see sig istand til at hæve, hvorimod de med Letsindighed og Hjerteløshed

---

en Vilkaarlighed af dem ɔ: af Æsthetikerne.

søge at væbne sig imod den. Ethikeren derimod forsoner Mennesket med Livet, thi han siger: ethvert Menneske har et Kald. Han tilintetgjør ikke Differentserne, men han siger: i alle Differentser bliver det Almene tilbage, at det er et Kald. Det eminenteste Talent er et Kald, og det Individ, der er i Besiddelse deraf, kan ikke tabe Virkeligheden af Syne, han staaer ikke udenfor det Almeen-Menneskelige, thi hans Talent er et Kald. Det ubetydeligste Individ har et Kald, han skal ikke udstødes, ikke henvises til at leve paa et *confinium* med Dyrene, han staaer ikke udenfor det Almeen-Menneskelige, han har et Kald.

Den ethiske Sætning, at ethvert Menneske har et Kald, er da Udtrykket for, at der er en fornuftig Tingenes Orden, hvori ethvert Menneske, hvis han vil, udfylder sin Plads saaledes, at han paa eengang udtrykker det Almeen-Menneskelige og det Individuelle. Er Tilværelsen ved denne Betragtning bleven mindre skjøn? Ikke har man et Aristokrati at glæde sig over, hvis Betydning er begrundet paa Tilfældighed, og tilfældigt begrundet derpaa; nei, man har et Kongerige af Guder.

Saasnart Talentet ikke opfattes som et Kald — og saasnart det opfattes som et Kald, har ethvert Menneske et Kald — saa er Talentet absolut egoistisk. Enhver derfor, der begrunder sin Leven paa et Talent, han etablerer, saa godt han kan, en Røverexistents. Et høiere Udtryk for Talentet end at det er et Talent, har han ikke. Dette Talent vil altsaa frem i hele sin Differents. Ethvert Talent har derfor en Tilbøielighed til at gjøre sig til det Centrale, enhver Betingelse skal være tilstede for at fremme det; thi kun i denne vilde Stormen frem ligger den egentlig æsthetiske Nydelse af Talentet. Er der et samtidigt Talent i en anden Retning, saa collidere de paa Liv og Død; thi de have intet Concentrisk, intet høiere Udtryk tilfælleds.

Vor Helt har da faaet, hvad han søgte, et Arbeide, hvoraf han kunde leve; han har tillige faaet et betydningsfuldere Udtryk for dettes Forhold til hans Personlighed: det er hans Kald, dets Fuldbyrdelse er altsaa forbunden med en Tilfredsstillelse for hele hans Personlighed; han har tillige faaet et betydningsfuldere Udtryk for sit Arbeides Forhold til andre Mennesker, thi da hans Arbeide er hans Kald, saa er han jo derved i det Væsentlige sat paa lige Trin med alle andre Mennesker, han gjør da ved sit Arbeide det Samme

---

confinium Grænse. Overgang til. et Kongerige af Guder] Kong Pyrrhus' Gesandt Kineas kaldte det romerske Senat »en Forsamling af Guder«.

som enhver Anden, han opfylder sit Kald. Denne Anerkjendelse fordrer han, Mere fordrer han ikke, thi dette er det Absolute. Er mit Kald ringe, siger han, jeg kan dog være mit Kald tro, og er da efter det Væsentlige ligesaa stor som den Største, uden at jeg derfor noget Øieblik skulde være saa taabelig at ville glemme Differentserne; det var jeg selv mindst tjent med, thi glemte jeg dem, da var der et abstrakt Kald for Alle, men et abstrakt Kald er intet Kald, og jeg havde da igjen tabt ligesaa Meget som de Største. Er mit Kald ringe, jeg kan dog være det utro, og naar jeg er det, begaaer jeg ligesaa stor en Synd som den Største. Jeg skal ikke være saa taabelig at ville glemme Differentserne, eller mene, at min Utroskab skulde have ligesaa fordærvelige Følger for det Hele, som den Størstes Utroskab, dermed er jeg ikke tjent, jeg var selv den, der tabte meest derved.

Den ethiske Betragtning, at ethvert Menneske har et Kald, har da tvende Fortrin fremfor den æsthetiske Theori om Talentet. Deels forklarer den nemlig ikke noget Tilfældigt i Existentsen, men det Almene, deels viser den det Almene i dets sande Skjønhed. Først da er nemlig Talentet skjønt, naar det er forklaret til at være et Kald, og først da er Existentsen skjøn, naar ethvert Menneske har et Kald. Da dette forholder sig saaledes, saa vil jeg bede Dig ikke at forsmaae en enkelt empirisk Iagttagelse, som Du i Forhold til Hoved-Betragtningen vil have den Godhed at ansee for en Overflødighed. Naar et Menneske har et Kald, saa har han gjerne et Normativ udenfor sig, der, uden at gjøre ham til en Træl, dog saa nogenlunde anviser ham hvad han har at gjøre, inddeler ham hans Tid, giver ham ofte Leilighed til at begynde. Mislykkes hans Gjerning engang for ham, saa haaber han næste Gang at gjøre det bedre, og denne næste Gang ligger i Tiden ikke saa langt borte. Den der derimod ikke har noget Kald, forsaavidt han vil sætte sig selv en Opgave, han maa som oftest arbeide ganske anderledes *uno tenore*. Han har ingen Afbrydelse, uden forsaavidt han vil afbryde sig selv. Brister det for ham, saa brister Alt, og han har saare ondt ved at komme til at begynde igjen, da han mangler en Anledning. Han fristes da let til at blive en Pedant, med mindre han vil blive en Lediggjænger. Det er saa almindeligt at udskrige de Mennesker for Pedanteri, der have bestemte Forretninger. I Reglen kan et saadant Menneske slet ikke blive Pedant. Den derimod, der ikke har bestemte Forretninger, fristes til at blive det,

---

uno tenore ietvæk, uden Afbrydelse.

for dog at holde lidt igjen imod den altfor store Frihed, i hvilken han let kan løbe vild. Man kan derfor gjerne være tilbøielig til at tilgive ham hans Pedanteri, thi det er Tegn paa noget Godt; men paa den anden Side maa det dog betragtes som en Straf, fordi han har villet emancipere sig fra det Almindelige.

Vor Helt fandt et betydningsfuldere Udtryk for sit Arbeides Forhold til andre Menneskers, at det var et Kald. Han er da anerkjendt, han har løst sit Creditiv. Men naar han nu opfylder sit Kald, ja saa finder han sin Tilfredsstillelse deri, men han fordrer tillige et Udtryk for denne Virksomheds Forhold til andre Mennesker, han fordrer at udrette Noget. Han vil i denne Henseende maaskee atter løbe vild. Æsthetikeren vil forklare ham, at Talentets Tilfredsstillelse er det Høieste, og det, om man udretter Noget eller ikke udretter Noget, aldeles Bisag. Han vil maaskee støde paa en praktisk Borneerthed, der i sin inepte Iver troer at udrette Alt, eller paa en æsthetisk Fornemhed, der mener, at det at udrette Noget i Verden er faldet i enkelte Udvalgtes Lod, at der gives nogle enkelte eminente Talenter, der udrette Noget, Resten af Menneskene ere *numerus*, Overflødighed i Livet, Ødselhed af Skaberen. Med ingen af disse Forklaringer er vor Helt tjent, thi han er kun som Folk er fleest.

Lad os atter tye til Ethikeren. Han siger: det, ethvert Menneske udretter og kan udrette, er, at han kan gjøre sin Gjerning i Livet. Dersom det nemlig forholdt sig saaledes, at der var nogle Mennesker, der udrettede Noget, Andre ikke, og Grunden hertil laae i deres Tilfældighed, saa har Skepsis her atter faaet Overmagten. Man maa derfor sige: væsentligt udretter ethvert Menneske lige Meget. Jeg prædiker ingenlunde Indolents, men paa den anden Side maa man være forsigtig i Brugen af det Udtryk at udrette. Det har altid været Gjenstand for Din Spot, og Du har, som Du engang yttrede, »af den Grund studeret Integral- og Differential-Regning og det Uendeliges Calcule, for at beregne, hvormeget en Copist i Admiralitetet, der i hele Contoiret gjaldt for en flink Arbeider, udrettede for det Hele.« Brug Du kun Din Spot mod alle dem, der ville gjøre sig vigtige i Livet, men misbrug den aldrig til at forvirre med.

Det Ord: »at udrette« betegner et Forhold mellem min Handling og et Andet, der ligger udenfor mig. Det er nu let at indsee, at dette Forhold ikke staaer i min Magt, og at man forsaavidt med

---

numerus Tal, den store Hob (Horats, Breve I, 2, 27).

samme Ret kan sige om det eminenteste Talent, at det Intet udretter, som om det ringeste Menneske. Der ligger heri ingen Mistillid til Livet, tvertimod ligger deri en Anerkjendelse af min egen Ubetydelighed, og en Agtelse for enhver Andens Betydning. Det eminenteste Talent kan fuldkomme sin Gjerning, det kan det ringeste Menneske ogsaa. Mere kan ingen af dem. Om de skulle udrette Noget, staaer ikke i deres Magt, hvorimod det vel staaer i deres Magt at forhindre sig selv deri. Jeg opgiver da al den Vigtighed, der i Livet ofte gjør sig bred nok, jeg gjør min Gjerning og spilder ikke min Tid paa at calculere over, om jeg udretter Noget. Hvad jeg udretter, følger da min Gjerning som min Lykke, jeg vel tør glæde mig ved, men ikke absolut tilregne mig. En Bøg, den voxer op, den samler sin Krone, og Menneskene glæde sig ved at sidde i dens Skygge. Vilde den blive utaalmodig, vilde den sige »her paa dette Sted, hvor jeg staaer, kommer der næsten aldrig et levende Væsen, hvad hjælper det da, at jeg voxer, at jeg skyder mine Grene ud, hvad udretter jeg dermed«, saa vilde den kun forsinke sin Væxt, og maaskee kom der da engang en Vandringsmand, som sagde: dersom dette Træ istedetfor en Vantrivning havde været en løvrig Bøg, saa havde jeg nu kunnet hvile mig i dens Skygge. Tænk Dig, om Træet kunde høre!

Ethvert Menneske kan da udrette Noget, han kan udrette sin Gjerning. Gjerningen kan være saare forskjellig, men dette bliver altid at fastholde, at ethvert Menneske har sin Gjerning, og Alle saaledes forliges i det Udtryk, at de gjøre hver sin Gjerning. Min Gjernings Forhold til Andet, eller hvad jeg skal udrette (dette Ord taget efter almindelig Sprogbrug), staaer ikke i min Magt. Selv Den, hvis Gjerning i Livet er at udvikle sig selv, selv han udretter, væsentlig seet, ligesaa Meget som enhver Anden. Det kunde derfor synes, at hiin Æsthetiker havde Ret, der meente, at man slet ikke skulde reflektere paa, hvad man udrettede, men blot nyde Tilfredsstillelsen af sit Talents Udfoldelse. Feilen var imidlertid den, at han blev staaende ved den selviske Bestemmelse af Talentet. Han regnede sig selv til de Udvalgte og vilde ikke i sit Liv udrette det Almene, ikke betragte sit Talent som sin Gjerning. Det Menneske derimod, om hvilket man maatte sige, hans Gjerning i Livet er ene og alene den, at udvikle sig selv, hører naturligviis til de, menneskeligt talt, mindst Begavede. En ung Pige f. Ex. Hun hører vel til dem, om hvilke man ikke fristes til at sige, at de kunne udrette Noget. Lad hende ovenikjøbet være bleven ulykkelig ved Kjærlighed, lad hende være bleven berøvet den sidste Udsigt til at udrette Noget; naar hun dog gjør sin Gjerning, naar hun

udvikler sig selv, saa udretter hun, væsentligt seet, ligesaa Meget som den Største.

Det at udrette er da identisk med at gjøre sin Gjerning. Tænk [illegible] et Menneske, der er dybt og inderligt bevæget; det falder ham [illegible]rig ind, om han skal udrette Noget eller ikke, kun Ideen vil [illegible]ned sin hele Magt frem i ham. Lad ham være Taler, Præst, eller hvad Du vil. Han taler ikke til Mængden for at udrette Noget, men Sangværket i ham maa [illegible], kun da føler han sig lykkelig. Troer Du, han udretter Mindre end Den, der bliver sig selv vigtig i Forestillingen om, hvad han vil udrette, der holder sig selv i Aande ved Tanken om hvad han selv vil udrette? Tænk Dig en Forfatter, det falder ham aldrig ind, om han skal faae en Læser, eller om han skal udrette Noget ved sit Skrift, han vil kun gribe Sandheden, kun den jager han efter. Troer Du, en saadan Skribent udretter Mindre end Den, hvis Pen staaer under Opsyn og Ledelse af den Tanke, at han vil udrette Noget?

Besynderligt nok, hverken Du eller jeg, eller vor Helt selv, eller hiin kløgtige Æsthetiker, har bemærket det, og dog er det saa, vor Helt er i Besiddelse af et ualmindeligt Talent. Saaledes kan det Aandelige i et Menneske i længere Tid skuffe, indtil dets stille Væxt har naaet et vist Punkt, og det nu pludselig forkynder sig i hele sin Kraft. Æsthetikeren vil vel sige: ja nu er det bag efter, nu er han engang forqvaklet, Skade for det Menneske. Ethikeren derimod vil vel sige: det var ret heldigt, thi da han nu engang har indseet det Sande, saa vil hans Talent vel ikke blive en Snare for hans Fod; han vil indsee, at man hverken behøver Uafhængighed eller 5 Timers Trælle-Arbeide, for at frede om det, men at hans Talent netop er hans Kald.

Vor Helt arbeider da for at leve; dette Arbeide er tillige hans Lyst; han opfylder sit Kald, han udretter sin Gjerning, at jeg skal sige Alt med eet Ord og med et Ord, der indjager Dig Angst — han har et Levebrød. Bliv ikke utaalmodig, lad Digteren sige det, saa lyder det smukkere: han har istedetfor »Barndommens gyldne Sommerpære« faaet »et Levebrød med Ære«. Hvad saa videre? Du smiler, Du mener, jeg har Noget bag Øret, Du gruer allerede for min Prosaisme; thi »nu løber det vel ikke ud paa Mindre end at faae ham gift, ja vær saa god, Du kan gjerne lade lyse for ham.

Digteren] Baggesen, »Tilegnelse« (Danske Værker, Kbhvn. 1845, VI S. 21): at nu mig er lidt Vand og Brød med Ære . . . . . ., hvad da mig var den gule Sommerpære (sml. S. 19: en gylden Sommerpære).

jeg skal Intet have at sige imod hans og Dit gudelige Forsæt. Det er utroligt, hvilken fornuftig Conseqvents der er i Tilværelsen, et Levebrød og en Kone, ja selv hiin Digter med sit Klokkespil slaaer ikke utydeligt paa, at med Levebrødet kommer Konen. Kun een Ting maa jeg protestere imod, at Du kalder Din Client en Helt. Jeg har været føielig og eftergivende, jeg har ikke villet bryde Staven over ham, jeg har altid haabet paa ham, men nu maa Du virkelig undskylde, om jeg gaaer om ad en anden Gade og ikke længer gider høre paa Dig. En Levebrøds-Mand og en Ægte-Mand, jeg har al Ærbødighed for ham, men Helt, det gjør han vel end ikke selv Fordring paa at være.« Du mener da, at der, for at En skal kaldes en Helt, udfordres, at han gjør noget Ualmindeligt. I saa Fald har Du virkelig glimrende Udsigter. Sæt nu, at der hørte meget Mod til at gjøre det Almindelige, og Den, der viser meget Mod, er jo en Helt. For at En skal kaldes en Helt, maa man ikke saa meget reflektere paa, hvad han gjør, som hvorledes han gjør det. Een kan erobre Riger og Lande uden at være en Helt, en Anden kan ved at beherske sit Sind vise sig som Helt. Een kan vise Mod ved at gjøre det Ualmindelige, en Anden ved at gjøre det Almindelige. Spørgsmaalet bliver bestandig, hvorledes han gjør det. Du vil da ikke negte, at vor Helt i det Foregaaende har viist Tilbøielighed til at ville gjøre det Ualmindelige; ja, jeg tør endnu ikke ganske indestaae for ham. Derpaa har Du formodentlig begrundet Dit Haab om, at han skulde blive en virkelig Helt; jeg har derpaa begrundet min Frygt for, at han skulde blive — en Nar. Jeg har da viist samme Overbærelse mod ham, som Du, jeg har fra Begyndelsen af haabet paa ham, har kaldt ham »Helt«, uagtet han flere Gange gjorde Mine til at ville gjøre sig uværdig til denne Titel. Faaer jeg ham derfor gift, saa slipper jeg ham rolig ud af min Haand og overlader ham glad i hans Kones. Paa Grund af hans tidligere udviste Gjenstridighed har han nemlig qvalificeret sig til at sættes under en speciellere Opsigt. Dette Arbeide vil hans Kone paatage sig, og saa vil Alt gaae vel; thi hver Gang han fristes til at ville være et ualmindeligt Menneske, vil hans Kone strax orientere ham igjen, og saaledes vil han i al Stilhed fortjene Navnet Helt, og hans Liv vil ikke være uden Bedrifter. Jeg har da ikke videre med ham at gjøre, uden forsaavidt han skulde føle sig hendragen til mig, saaledes som jeg vil

---

beherske sit Sind] sml. Salomos Ordsprog 16. Kap. 32: »den, som hersker over sin Aand, er bedre end den, der indtager en Stad«.

føle mig dragen til ham, hvis han fortsætter sin Heltegang. Han vil da i mig see en Ven, og vort Forhold vil ikke være uden Betydning. At Du til den Tid trækker Dig tilbage fra ham, vil han vide at finde sig i, saameget mere, som han let kunde blive lidt mistænkelig, hvis det skulde behage Dig at interessere Dig for ham. I den Henseende ønsker jeg ham til Lykke og ønsker enhver Ægtemand samme Lykke.

Dog saavidt ere vi langtfra ikke komne endnu. Du kan da endnu en Tid lang haabe, saalænge nemlig som jeg behøver at frygte. Vor Helt er nemlig som Folk er fleest og har da en vis Tilbøielighed til det Ualmindelige; han er tillige lidt uskjønsom og vil desaarsag ogsaa her igjen prøve sin Lykke hos Æsthetikerne, inden han tager sin Tilflugt til Ethikeren. Sin Uskjønsomhed veed han ogsaa at besmykke; thi, siger han, Ethikeren hjalp mig virkelig ud af min Forvirring, den Betragtning af min Virksomhed, jeg skylder ham, tilfredsstiller mig aldeles, dens Alvor opløfter mig. Hvad derimod Kjærlighed angaaer, da kunde jeg vel i den Henseende ønske at nyde min Frihed, ret at følge mit Hjertes Tilskyndelse; Kjærlighed elsker ikke dette Alvor, den fordrer det Æsthetiskes Lethed og Ynde.

Du seer, jeg kan faae Ondt nok med ham at gjøre. Det synes næsten, som om han ikke ganske har forstaaet det Foregaaende. Han troer endnu bestandig paa, at det Ethiske ligger udenfor det Æsthetiske, og det uagtet han selv maa tilstaae, at ved den ethiske Betragtning fik Livet Skjønhed. Vi faae at see. Pust Du nu lidt til, saa kan jeg da faae Misviisninger nok.

Skjøndt Du aldrig, hverken mundtlig eller skriftlig, har svaret mig paa et foregaaende Brev, saa vil Du dog vel erindre dets Indhold, samt hvorledes jeg der søgte at vise, at Ægteskabet netop var ved det Ethiske det æsthetiske Udtryk for Kjærligheden. Du vil da formodentlig holde mig tilgode, hvad der blev udviklet, i den Forvisning, at jeg, saafremt det nogenlunde er lykkedes mig at gjøre Dig det begribeligt, lettelig vil, naar fornødent gjøres, kunne forklare det for vor Helt. Han har henvendt sig til Æsthetikerne, og han har forladt dem, ikke klogere paa, hvad han skal gjøre, men snarere paa, hvad han ikke skal gjøre. Han har en liden Stund været Vidne til en Forførers Snedighed, har lyttet til hans sledske Taler, men han har lært at foragte hans Kunst, har lært at gjennemskue ham, at han er en Løgner, en Løgner, naar han hykler Kjærlighed, naar han opsminker Følelser, i hvilke der maaskee engang var Sandhed, da han i disse selv tilhørte en Anden, at han bedrager dobbelt — Den hvem han vil indbilde, at han

nærer dem, og Den hvem de retmæssig tilhøre, en Løgner, naar han indbilder sig selv, at der er noget Skjønt i hans Lyst. Han har lært at foragte den kløgtige Spot, der vil gjøre Kjærlighed til en Barnestreg, hvorover man kun bør smile. Han har seet Dit Yndlingsstykke: Den første Kjærlighed. Han tiltroer sig ikke Dannelse nok til æsthetisk at kunne vurdere Stykket, men han finder det uretfærdigt af Digteren at lade Charles i de 8 Aar synke saa dybt. Han tilstaaer gjerne, at Sligt kan forekomme i Livet; men han mener, at det ikke er det, man skal lære af en Digter. Han finder, at det er en Modsigelse i Stykket, at Emmeline paa eengang skal være en forskruet Fjante og en virkelig elskværdig Pige, hvilket Sidste Rinville strax ved første Øiekast forvisser sig om hun er, og det uagtet han er indtaget imod hende. Han finder, at det i saa Fald atter er en Uretfærdighed at lade Charles i de 8 Aar blive et forfaldent Menneske. Det forekommer ham, at Stykket burde ikke blive et Lystspil, men en Tragedie. Han finder, at det er uretfærdigt af Digteren at lade Emmeline saa letsindigt finde sig i sin Misforstaaelse, letsindigt tilgive Rinville, at han har bedraget hende, letsindigt glemme Charles, og saaledes letsindigt drive Spot med sine egne Følelser, letsindigt bygge hele sin Fremtid paa sin egen Letsindighed, paa Rinvilles Letsindighed, paa Charles's Letsindighed. Han kan vel finde den oprindelige Emmeline sentimental og overspændt; men den forbedrede Emmeline, den kløgtige er dog i hans Øine et langt ringere Væsen end hiin første i al hendes Ufuldkommenhed. Han finder det uforsvarligt af Digteren, saaledes at fremstille Kjærligheden som en Narrestreg, man kan bruge 8 Aar til at leve sig ind i og en halv Time til at vende op og ned paa, uden at denne Forandring efterlader noget Indtryk. Han glædede sig over at bemærke, at det just ikke var de Mennesker, han agtede meest, der især loe ad saadanne Stykker. Et Øieblik har Spotten iisnet ham hans Blod, men han fornemmer atter Følelsernes Væld oprinde i sit Bryst, han har forvisset sig om, at denne Pulsaare er Sjælens Livs-Princip, og at Den, der overskjærer den, er død og behøver ikke at lade sig begrave. Han har en kort Tid ladet sig dysse af den Mistillid til Livet, der vil lære ham, at Alt er forgjængeligt, at Tiden forandrer Alt, at man Intet tør bygge paa, og derfor aldrig fatte en Plan for hele sit Liv. Ladheden i ham og Feigheden fandt denne Tale ret antagelig, det var en magelig Dragt at iføre sig og i Menneskenes

---

strax ved første Øiekast] Scribe, Den første Kjærlighed, 11. Scene.

Øine ikke uklædelig. Dog, han har taget denne Tale skarpt i Øiesyn, han har seet Hykleren, seet Nydelsessygen, der kom i ydmyg Dragt, Rovdyret, der kom i Faareklæder, og han har lært at foragte denne Tale. Han har indseet, at det var en Fornærmelse og altsaa uskjønt, at ville elske et Menneske efter det Dunkle i hans Væsen, men ikke efter det Bevidste, at ville elske saaledes, at han kunde tænke sig en Mulighed af, at denne Kjærlighed kunde høre op, og at han da turde sige: jeg kan Intet gjøre derfor, Følelsen staaer ikke i et Menneskes Magt. Han har indseet, at det var en Fornærmelse og altsaa uskjønt at ville elske med een Side af Sjælen, men ikke med den hele; at gjøre sin Kjærlighed til et Moment, og dog tage en Andens hele Kjærlighed, at ville være til en vis Grad en Gaade og en Hemmelighed. Han har indseet, at det vilde være uskjønt, om han havde hundrede Arme, saa han paa eengang kunde omfavne Mange, han har kun een Favn og ønsker kun Een, han kan omfavne. Han har indseet, at det var en Fornærmelse at ville knytte sig til et andet Menneske saaledes, som man knytter sig til endelige og tilfældige Ting, betingelsesviis, for at man, om der bagefter skulde vise sig Besværligheder, kunde gjøre det om igjen. Han troer ikke, at det er muligt, at Den, han elsker, kan forandres, uden til det Bedre, og skulde det skee, da troer han paa Forholdets Magt til at gjøre Alt godt igjen. Han erkjender, at hvad Kjærligheden fordrer, er som Tempelskatten, en hellig Afgift, der betales i en egen Myntsort, og at man ikke modtager al Verdens Rigdom som Vederlag for den ubetydeligste Fordring, naar Præget er falskt.

Du seer, vor Helt er paa gode Veie, han har tabt Troen paa Æsthetikernes forhærdede Forstandighed og paa deres Overtro paa dunkle Følelser, der skulde være for zarte til at kunne udtrykkes som Pligt. Han har taget til Takke med Ethikerens Forklaring, at det er ethvert Menneskes Pligt at gifte sig; han har forstaaet dette rigtigt, at nemlig vel ikke Den synder, der ikke gifter sig, uden forsaavidt han selv er Skyld deri, thi da forsynder han sig mod det Almeen-Menneskelige, der ogsaa er sat ham som en Opgave, der skal realiseres, men at Den, der gifter sig, realiserer det Almene. Videre kan Ethikeren ikke bringe ham, thi det Ethiske er, som sagt, altid abstrakt, det kan kun sige ham det Almene. Det kan saaledes her ingenlunde sige ham, med hvem han skal

---

en egen Myntsort] »Helligdommens Sekel«, 2. Mosebog 30. Kap. 13 med Parallelsteder.

gifte sig. Dertil vilde nemlig fordres et nøiagtigt Kjendskab til det hele Æsthetiske i ham, men det har Ethikeren ikke, og om han end havde det, saa vilde han dog vel vogte sig for at tilintetgjøre sine egne Theorier ved at paatage sig Valget for ham. Naar han da selv har valgt, da vil det Ethiske sanctionere Valget og elevere hans Kjærlighed, og det vil til en vis Grad ogsaa være ham behjælpelig i at vælge, da det vil frelse ham fra Overtro paa det Tilfældige, thi et blot æsthetisk Valg er egentlig et uendeligt Valg; og ubevidst hjælper det Ethiske ethvert Menneske, men da det er ubevidst, saa faaer denne det Ethiskes Assistance Udseende af at være en Forringelse, en Følge af Livets Jammerlighed, istedetfor den er en Forhøielse, en Følge af Livets Guddommelighed.

»Et Menneske med saadanne udmærkede Grundsætninger«, siger Du, »ham tør man nok lade gaae alene, ham tør man nok vente alt Stort af.« Den samme Mening er jeg af, og jeg vil haabe, at hans Grundsætninger ere saa faste, at de ikke bevæges af Din Spot. Imidlertid er der dog endnu et skarpt Hjørne, vi skulle dreie om ad, inden vi ere i Havn. Vor Helt har nemlig hørt en Mand, for hvis Dom og Mening han har al Agtelse, yttre, at da man ved et Ægteskab for hele sit Liv knyttede sig til et Menneske, saa maatte man være forsigtig i at vælge, det maatte være en ualmindelig Pige, der netop ved sin Ualmindelighed gav En en Betryggelse for Ens hele Fremtid. Skulde Du nu ikke føle Lyst til endnu en liden Stund at haabe paa vor Helt? Jeg idetmindste frygter for ham.

Lad os tage denne Sag fra Grunden. Du antager jo, at der i Skovens eensomme Stilhed boer en Nymphe, et Væsen, en Pige. Nu vel, denne Nymphe, Pige, dette Væsen forlader sin Eensomhed og kommer tilsyne her i Kjøbenhavn eller i Nürnberg, ligesom Kaspar Hauser, Stedet er jo ligegyldigt, nok, hun kommer tilsyne. Tro mig, der vil blive en Beilen! At udføre dette nærmere, overlader jeg til Dig, Du kan jo skrive en Roman, betitlet: Nymphen, Væsenet, Pigen i Skovens Eensomhed, *ad modum* den i alle Leiebibliotheker berømte Roman: Urnen i den eensomme Dal. Hun er alt kommen tilsyne, og vor Helt er bleven den Lykkelige, hvem hun har skjænket sin Kjærlighed. Skulle vi være

---

Kaspar Hauser] en gaadefuld Person, der 26. Mai 1828 pludseligt dukkede op i Nürnberg og en Tid vakte megen Opsigt ved det mystiske, der var over hans Herkomst og Skæbne. Roman] Urnen i den eensomme Dal. Af L. F. Frih. von Bilderbek. Oversat af det Tydske ved O. Horrebow, Dekanus. I—IV. Kbhvn. 1804—6.

enige derom? Jeg har Intet at indvende, jeg er jo gift. Du derimod vilde maaskee føle Dig fornærmet ved, at saadant et Hverdags-Menneske var bleven Dig foretrukken. Men da Du dog interesserer Dig for min Client, og det er den eneste Vei, der er tilbage for ham, til at blive en Helt i Dine Øine, saa giv Dit Samtykke. Lad os nu see, om hans Kjærlighed blev skjøn, hans Ægteskab skjønt. Pointet i hans Kjærlighed og i hans Ægteskab laae jo deri, at hun var den ene Pige i hele Verden. Pointet laae altsaa i hendes Differents: Mage til en saadan Lykke kunde der ikke findes i hele Verden, og deri laae netop hans Lykke. Han er istand til, slet ikke at ville gifte sig med hende; thi var det ikke at nedværdige en saadan Kjærlighed at give den et saa almindeligt og vulgært Udtryk som et Ægteskab, var det ikke formasteligt at fordre, at tvende saadanne Elskende skulde indtræde i Ægtestandens store Compagni, saa at der i en vis Forstand ikke skulde være Mere at sige om dem end om ethvert Ægtepar, at de vare gifte? Dette vilde Du maaskee finde ganske i sin Orden, og den eneste Indvending, Du havde at gjøre, var vel den, at det var urigtigt, at en saadan Stymper som min Helt skulde løbe af med en saadan Pige; naar han derimod havde været et ualmindeligt Menneske, som Du f. Ex., eller en ligesaa ualmindelig Mand som hun var Pige, saa var Alt i sin Orden, og deres Kjærlighedsforhold det meest fuldendte, der lod sig tænke.

Vor Helt er geraadet i en kritisk Stilling. Om Pigen er der kun een Mening, det er en ualmindelig Pige. Jeg selv, Ægtemanden, siger med Donna Clara: her har Rygtet ikke sagt for Meget, det er et Underbarn, den skjønne Preciosa. Det er saa fristende at tabe det Almindelige af Syne og svæve i det Eventyrliges Luftninger. Og dog, han har jo selv indseet det Skjønne i Ægteskabet. Hvad gjør da Ægteskabet? Berøver det ham Noget, tager det nogen Skjønhed fra hende, hæver det en eneste Differents? Ingenlunde. Men det viser ham Alt dette som Tilfældigheder, naar han har Ægteskabet udenfor sig, og først naar han giver Differentsen det Almenes Udtryk, først da er han i tryg Besiddelse af denne. Det Ethiske lærer ham, at Forholdet er det Absolute. Forholdet er nemlig det Almene. Det berøver ham den forfængelige Glæde at være det Ualmindelige, for at give ham den sande

---

Donna Clara] Preciosa. Lyrisk Drama af Wolff. Med Musik af C. M. v. Weber. Oversat af C. J. Boye. Kbhvn. 1822, S. 67 (Beg. af 4. Akt): Hvilken Pige, min Gemal! Her har Rygtet sagt for lidt. Hvilken Skjønhed! hvilken Aand, hvilken blid, huldsalig Ynde!

Glæde at være det Almindelige. Det bringer ham i Harmoni med hele Tilværelsen, lærer ham at glæde sig ved denne; thi som Undtagelse, som det Ualmindelige er han i Conflict, og da netop det, der begrunder det Ualmindelige, her var hans Lykke, saa maa han jo blive sig sin Existents bevidst som en Plage for det Almindelige, saafremt der ellers var Sandhed i hans Lykke, og det maatte dog i Sandhed være en Ulykke at være saaledes lykkelig, at Ens Lykke, væsentligt seet, var forskjellig fra alle Andres. Han vinder da den tilfældige Skjønhed og taber den sande Skjønhed. Dette vil han indsee, og han vil atter vende tilbage til Ethikerens Sætning, at det er ethvert Menneskes Pligt at gifte sig, og han vil see, at den ikke blot har Sandheden, men ogsaa Skjønheden paa sin Side. Lad ham saa faae hiint Underbarn, han vil ikke forsee sig paa Differentsen. Han vil glæde sig ret inderligt over hendes Skjønhed, over hendes Ynde, over den Aandens Rigdom og Følelsens Varme, hun eier, han vil prise sig lykkelig, men væsentlig, vil han sige, er jeg ikke forskjellig fra nogen anden Ægtemand; thi Forholdet er det Absolute. Lad ham faae en mindre begavet Pige, han vil være glad ved sin Lykke; thi han vil sige: om hun end staaer langt under Andre, væsentligt gjør hun mig ligesaa lykkelig, thi Forholdet er det Absolute. Ikke vil han miskjende Differentsens Betydning, thi som han indsaae, at der intet abstrakt Kald var til, men at ethvert Menneske havde sit, saaledes vil han indsee, at der intet abstrakt Ægteskab er til. Ethiken siger ham blot, at han skal gifte sig, den kan ikke sige ham, med hvem. Ethiken forklarer ham det Almene i Differentsen, og han forklarer Differentsen i det Almene.

Den ethiske Betragtning af Ægteskabet har da flere Fortrin for enhver æsthetisk Opfattelse af Kjærligheden. Den oplyser det Almene, ikke det Tilfældige. Den viser ikke, hvorledes et Par ganske enkelte Mennesker i deres Ualmindelighed kunne blive lykkelige, men hvorledes ethvert Ægtepar kan blive det. Den seer Forholdet som det Absolute og griber da ikke Differentserne som Garantier, men fatter dem som Opgaver. Den seer Forholdet som det Absolute og skuer derfor Kjærligheden efter dens sande Skjønhed, efter dens Frihed nemlig, begriber den historiske Skjønhed.

Vor Helt lever da ved sit Arbeide, hans Arbeide er tillige hans Kald, han arbeider derfor med Lyst; da det er hans Kald, sætter det ham i Forbindelse med andre Mennesker, og idet han fuldkommer sin Gjerning, udretter han hvad han kunde ønske at udrette i Verden. Han er gift, tilfreds i sit Hjem, og Tiden gaaer ypperligt for ham, han fatter ikke, at Tiden kunde være en Byrde

for et Menneske, eller blive en Fjende af hans Lykke, tvertimod, Tiden forekommer ham at være en sand Velsignelse. I denne Henseende tilstaaer han, at han skylder sin Kone overordentlig Meget. Det er sandt, jeg har nok glemt at fortælle, det var en Misforstaaelse med Nymphen fra Skoven, han blev ikke den Lykkelige, han maatte nøies med en Pige som Piger ere fleest, i samme Forstand som han selv var som Folk er fleest. Imidlertid er han dog meget glad, ja han betroede mig engang, at han troede, det var ret heldigt, at han ikke fik hiint Underbarn, Opgaven vilde maaskee været for stor for ham; hvor Alt, førend man begynder, er saa fuldendt, der kan man saa let gjøre Skade. Nu derimod er han fuld af Mod og Tillid og Haab, han er ganske enthusiastisk, med Begeistring siger han: Forholdet er dog det Absolute; han er fastere end om alt Andet forvisset om, at Forholdet vil have Magt til at udvikle denne almindelige Pige til Alt, hvad der er Stort og Skjønt; hans Kone er i al Ydmyghed af samme Mening. Ja, min unge Ven, det gaaer underligt til i Verden, jeg troede slet ikke paa, at der var saadant et Underbarn til i Verden, som Du taler om, og nu skammer jeg mig næsten over min Vantro, thi denne almindelige Pige, med sin store Tro, hun er et Underbarn, og hendes Tro kosteligere end Guld og grønne Skove. I een Henseende forbliver jeg dog i min gamle Vantro, at et saadant Underbarn ikke er at finde i Skovens Eensomhed.

Min Helt — eller vilde Du negte ham Ret til denne Benævnelse, synes Dig ikke et Mod, der tør troe at forvandle en almindelig Pige til et Underbarn, at være et sandt Heltemod? — takker især sin Kone for, at Tiden har faaet en saa skjøn Betydning for ham, og forsaavidt tilskriver han det igjen til en vis Grad Ægteskabet, og deri er han og jeg, vi to Ægtemænd, aldeles enige. Dersom han havde faaet hiin Nymphe fra Skoven, og ikke havde giftet sig, saa var han bange for, at deres Kjærlighed vilde blusset op i enkelte skjønne Øieblikke, der vilde have efterladt matte Mellemrum. De vilde da maaskee kun have ønsket at see hinanden, naar Synet ret kunde blive betydningsfuldt; slog dette nogle Gange feil for dem, saa er han bange for, at det hele Forhold efterhaanden havde opløst sig i et Intet. Det ydmyge Ægteskab derimod, der gjorde det til Pligt for dem, daglig at see hinanden, baade naar de vare rige og naar de vare fattige, havde udbredt en Ligelighed og Jævnhed over det hele Forhold, der gjør ham det i saa høi Grad lifligt. Det prosaiske Ægteskab havde i sit ringe Incognito skjult en Digter, der ikke blot forklarede Livet ved enkelte Leiligheder, men altid var ved Haanden og med sine Toner gjennembævede selv de fattigere Timer.

Min Helts Mening om Ægteskabet i denne Henseende deler jeg ganske, og det viser her ret sit Fortrin, ikke blot for det eensomme Liv, men ogsaa for enhver blot erotisk Forbindelse. Det Sidste har min nye Ven jo i dette Øieblik udviklet, jeg vil derfor blot med et Par Ord udhæve det Første. Man være saa godt et Hoved man være vil, man være flittig, man være begeistret for en Idee, der kommer dog Øieblikke, hvor Tiden bliver lidt lang. Du spotter saa ofte over det andet Kjøn, jeg har ofte nok formanet Dig til at lade det være; ansee en ung Pige for et saa ufuldkomment Væsen som Du vil, jeg gad dog sige til Dig: min gode Viismand, gak til Myren og bliv viis, lær af en Pige at faae Tiden til at gaae, thi heri er hun en født Virtuos. Hun har maaskee ikke den Forestilling om strængt og vedholdende Arbeide, som en Mand har, men hun er aldrig ledig, altid beskjeftiget, Tiden hende aldrig lang. Jeg kan herom tale af Erfaring. Undertiden hænder det mig, nu vel sjeldnere — thi jeg stræber at modarbeide det, da jeg antager det for en Ægtemands Pligt at bestræbe sig for nogenlunde at være jævnaldrende med sin Kone, — undertiden hænder det mig, at jeg sidder og synker sammen i mig selv. Jeg har besørget mit Arbeide, jeg har ingen Lyst til nogen Adspredelse, noget Melancholsk i mit Temperament faaer Overhaand over mig; jeg bliver mange mange Aar ældre end jeg virkelig er, jeg bliver næsten fremmed for mit huuslige Liv, jeg kan godt see, det er smukt, men jeg seer paa det med andre Øine end ellers; det er mig som var jeg selv en gammel Mand, min Kone en yngre Søster til mig, der var lykkelig gift, i hvis Huus jeg nu sad. I saadanne Timer er det ikke langtfra, at Tiden begynder at blive mig lang. Hvis nu min Kone var en Mand, saa vilde det maaskee gaae hende ligesom mig, og vi gik maaskee begge istaa; men hun er en Qvinde og i god Forstaaelse med Tiden. Er det en Fuldkommenhed hos en Qvinde, denne hemmelige Rapport, hun staaer i til Tiden, er det en Ufuldkommenhed, er det fordi hun er et mere jordisk Væsen end Manden, eller fordi hun mere har Evigheden i sig? — Svar Du, Du er jo et philosophisk Hoved. Naar jeg da sidder saaledes forladt og tabt, og jeg nu seer paa min Kone, let og ungdommelig gaaer hun omkring i Stuen, altid beskjeftiget, altid har hun Noget at tage vare paa, saa følger mit Øie uvilkaarligt hendes Bevægelser, jeg deeltager med i Alt hvad hun foretager sig, og det ender da med, at jeg atter finder mig ind i Tiden, at Tiden atter faaer Betydning for mig, at Øieblikket atter iler. Hvad det er, hun foretager sig, ja det skal jeg virkelig ikke med min bedste Villie kunne sige, ikke om det skulde koste

mig Livet, det bliver mig en Gaade. Hvad det er at arbeide langt ud paa Natten, at være saa træt, at jeg næsten ikke kan staae op fra Stolen, hvad det er at tænke, hvad det er at være saa aldeles tom paa Tanker, at det ikke er mig muligt at faae det Mindste i i mit Hoved, det veed jeg, hvad det er at dovne, veed jeg ogsaa, men den Maade at være beskjeftiget paa, som min Kone er det, det er en Gaade. Hun er aldrig træt og dog aldrig uvirksom, det er som om hendes Beskjeftigelse var en Leg, en Dands, som om en Leg var hendes Beskjeftigelse. Hvad er det hun udfylder Tiden med? thi Du kan da vel begribe, at det naturligviis ikke er tillærte Færdigheder, ikke disse Hundekunster, som Pebersvendene i Almindelighed excellere i; og da vi tale om Pebersvende og jeg i Aanden seer, at det bliver Enden paa Din Ungdom, saa skulde Du virkelig itide være betænkt paa at kunne udfylde de ledige Øieblikke, Du skulde lære at tractere Fløite eller see at udfinde et sindrigt Instrument til at kradse Piber ud med. Dog, jeg gider ikke tænke paa Sligt, det bliver jeg snart kjed af at tænke paa, jeg vender tilbage til min Kone, hende bliver jeg aldrig kjed af at see paa. Hvad hun foretager sig, kan jeg ikke forklare, men hun gjør det Altsammen med en Ynde og Gratie, med en ubeskrivelig Lethed frisk væk uden Ceremonier, ligesom en Fugl synger sin Arie, og med dens Arbeide troer jeg ogsaa at hendes Beskjeftigelse bedst kan sammenlignes, og dog forekommer hendes Kunster mig at være sande Trolddomskunster. I denne Henseende er hun min absolute Tilflugt. Naar jeg da sidder paa mit Arbeids-Værelse, naar jeg bliver træt, naar Tiden bliver mig lang, da lister jeg mig ind i Dagligstuen, jeg sætter mig hen i en Krog, jeg siger ikke et Ord af Frygt for at forstyrre hende i hendes Gjerning, thi uagtet den seer ud som en Leg, skeer den dog med en Værdighed og en Sømmelighed, der indgyder Respect, og hun er saare langtfra at være, hvad Du siger, Fru Hansen er, en Sysselkone, der snurrer omkring og ved sin Snurren udbreder den ægteskabelige Musik i Dagligstuen.

Ja min gode Viismand, det er utroligt, hvilken naturlig Virtuos en Qvinde er, hun forklarer paa den interessanteste og skjønneste Maade det Problem, der har kostet mangen Philosoph hans Forstand: Tiden. Et Problem, hvorom man hos mange Philosopher i al deres Vidtløftighed forgjæves søger Oplysning, forklarer hun ohne weiter til enhver Tid paa Dagen. Saaledes forklarer hun dette Problem, saaledes forklarer hun mange andre paa en Maade, der vækker den dybeste Forundring. Skjøndt jeg ikke er nogen gammel Ægtemand, saa troer jeg at kunne skrive en heel

Bog herom. Det vil jeg imidlertid ikke, men jeg vil fortælle Dig en Historie, der altid har for mig været meget betegnende. Etsteds i Holland levede en Lærd. Han var Orientalist og gift. En Middag kommer han ikke ind til Spisetid, uagtet der var kaldt paa ham. Hans Kone venter længselsfuldt med Maden, hun veed, han er hjemme, og jo længere det varer, jo mindre kan hun forklare sig hans Udebliven. Endelig beslutter hun sig til, selv at gaae over og formaae ham til at komme. Der sidder han ene paa sit Arbeidsværelse, der er ikke et Menneske hos ham. Han er fordybet i sine orientalske Studier. Jeg kan forestille mig, hun har bøiet sig ned over ham, lagt sin Arm om hans Hals, kigget ned i hans Bog, derpaa seet paa ham og sagt: kjære Ven, hvorfor kommer Du ikke over at spise. Den Lærde har maaskee knap faaet Tid til at lægge Mærke til, hvad der blev sagt, men da han seer sin Kone, har han formodentlig svaret: »ja min Pige, der kan ikke være Tale om Middagsmad, her er en Vocalisation, jeg aldrig har seet før, Stedet har jeg ofte nok seet anført, men aldrig saaledes, og dog er min Udgave en fortræffelig hollandsk Udgave, seer Du, dette Punkt her, det er til at blive gal over«. Jeg kan forestille mig, hans Kone har seet paa ham, halvt smilende, halvt bebreidende, fordi et saadant lille Punkt skulde forstyrre den huuslige Orden, og Sagnet fortæller, at hun svarede: er det Noget at tage sig saa nær, det er jo ikke mere værd end at blæse ad. Som sagt, saa gjort; hun blæser, og see, Vocalisationen forsvinder; thi det mærkelige Punkt var et Snuustobakskorn. Glad ilede den Lærde tilbords, glad over, at Vocalisationen var forsvunden, endnu gladere over sin Kone.

Skal jeg uddrage Dig Moralen af denne Historie? Hvis hiin Lærde ikke havde været gift, saa var han maaskee bleven afsindig, han havde maaskee taget flere Orientalister med sig; thi jeg tvivler ikke paa, han havde gjort et frygteligt Anskrig i Litteraturen. See derfor er det jeg siger, man skal leve i god Forstaaelse med det andet Kjøn, thi, unter uns gesagt, en ung Pige forklarer Alt, og blæser ad det hele Consistorium, og er man i god Forstaaelse med hende, saa er man glad ved hendes Oplysninger, men i andet Tilfælde driver hun sin Spot med En. Men denne Historie lærer tillige, paa hvilken Maade man skal leve i god Forstaaelse med hende. Havde hiin Lærde ikke været gift, havde han været en Æsthetiker, der havde havt alle Betingelser i sin Magt, maaskee

---

en Vocalisation] i de semitiske Sprog betegnes Vocalerne ved Punkter.

han da var bleven den Lykkelige, hvem hiint Underbarn havde villet tilhøre. Han havde ikke giftet sig, dertil vare deres Følelser for fornemme. Han havde bygget hende et Palads og ingen Forfinelse sparet for at gjøre hende Livet riigt paa Nydelse, han havde besøgt hende i hendes Slot, thi saaledes ønskede hun det; han havde med erotisk Coquetteri selv tilfods tilbagelagt Veien ud til hende, medens hans Kammertjener fulgte ham til Vogns, medbringende rige og kostelige Gaver. I sit orientalske Studium var han ogsaa stødt paa hiin mærkelige Vocalisation. Han havde stirret paa den, uden at kunne forklare den. Øieblikket var imidlertid kommet, da han skulde besøge den Elskede. Han havde kastet denne Sorg tilside, thi hvorledes sømmer det sig at besøge en Elskende med Tanker om Andet end om hendes Yndighed og sin egen Kjærlighed? Han havde iført sig al mulig Elskværdighed, han havde været mere indtagende end nogensinde, behaget hende over al Maade, fordi hans Stemme fjernt gjenlød af mange Lidenskaber, fordi han maatte kjæmpe Munterheden ud af Mismod. Men naar han da ved Daggry forlod hende, naar han havde tilkastet hende det sidste Kys, og nu sad i sin Vogn, da var hans Pande formørket. Han kom hjem. Skodderne bleve lukkede i Arbeidsværelset, Lysene tændte, han lod sig ikke klæde af; men han satte sig hen og stirrede paa det Punkt, han ikke kunde forklare. Han havde vel en Pige, han elskede, ja maaskee tilbad, hvem han kun besøgte, naar hans Sjæl var riig og stærk, men ikke en Hustru, der kom ind og kaldte paa ham til Middag, ikke en Kone, der kunde blæse Punktet bort.

Overhovedet har Qvinden et medfødt Talent og en oprindelig Gave til, en absolut Virtuositet i at forklare Endeligheden. Da Manden var skabt, da stod han der som hele Naturens Herre og Fyrste, Naturens Pragt og Glands, hele Endelighedens Rigdom ventede blot paa hans Vink, men han fattede ikke, hvad han skulde gjøre ved det Hele. Han saae derpaa, men det var ligesom forsvandt Alt ved Aandens Blik, det var ham som hvis han bevægede sig, da vilde han med et eneste Skridt være det Alt forbi. Saaledes stod han, en imposant Skikkelse, tankefuld i sig selv og dog comisk, thi man maa jo smile ad denne rige Mand, der ikke vidste at bruge sin Rigdom; men ogsaa tragisk, thi han kunde ikke bruge den. Da blev Qvinden skabt. Hun var ikke i Forlegenhed, hun vidste strax, hvorledes man skulde fange denne Sag an, uden Ophævelse, uden Forberedelse var hun strax færdig til at begynde. Det var den første Trøst, der blev skjenket Mennesket. Hun nærmede sig Manden, glad som et Barn, ydmyg som et Barn,

veemodig som et Barn. Hun vilde blot være ham en Trøst, lindre ham hans Savn, et Savn, hun ikke fattede, men som hun heller ikke meente at udfylde, forkorte ham Mellemtiden. Og see, hendes ydmyge Trøst blev Livets rigeste Glæde, hendes uskyldige Tidsfordriv blev Livets Skjønhed, hendes barnlige Leg blev Livets dybeste Betydning. En Qvinde fatter Endeligheden, hun forstaaer den fra Grunden af, derfor er hun deilig, og det er, væsentligt seet, enhver Qvinde, derfor er hun yndig, og det er ingen Mand, derfor er hun lykkelig, lykkelig som ingen Mand kan eller skal være det, derfor er hun i Harmoni med Tilværelsen, som ingen Mand kan eller skal være det. Man kan derfor sige, hendes Liv er lykkeligere end Mandens, thi Endeligheden kan vel gjøre et Menneske lykkeligt, Uendeligheden som saadan aldrig. Hun er fuldkomnere end Manden, thi Den er dog vel fuldkomnere, der forklarer Noget, end Den der jager efter en Forklaring. Qvinden forklarer Endeligheden, Manden jager efter Uendeligheden. Saaledes skal det være, og Enhver har sin Smerte; thi Qvinden føder Børn med Smerte, men Manden undfanger Ideer med Smerte, og Qvinden skal ikke kjende Tvivlens Angst eller Fortvivlelsens Qval, hun skal ikke staae udenfor Ideen, men hun har den paa anden Haand. Men fordi Qvinden saaledes forklarer Endeligheden, derfor er hun Mandens dybeste Liv, men et Liv, der skal være skjult og forborgent, som Rodens Liv altid er det. See, derfor hader jeg al den afskyelige Tale om Qvindens Emancipation. Gud forbyde, at det nogensinde maa skee. Jeg kan ikke sige Dig, med hvilken Smerte den Tanke kan gjennemtrænge min Sjæl, men heller ikke, hvilken lidenskabelig Forbittrelse, hvilket Had jeg nærer til hver den, som vover at yttre Sligt. Det er min Trøst, at de, der foredrage slig Viisdom, ikke er snilde som Slanger, men i Almindelighed som Dosmere, hvis Vaas ingen Skade kan gjøre. Ja, dersom Slangen kunde faae hende dette indbildt, kunde friste hende med den tilsyneladende lystelige Frugt, dersom denne Smitte udbredte sig, dersom den trængte igjennem ogsaa til hende, hvem jeg elsker, min Hustru, min Glæde, min Tilflugt, mit Livs Rod, ja, da var mit Mod knækket, da var Frihedens Lidenskab i min Sjæl afmattet; da veed jeg vel, hvad jeg vilde gjøre, jeg vilde sætte mig hen paa Torvet og græde, græde som hiin Kunstner, hvis Værk var blevet tilintetgjort, og som end ikke selv kunde erindre, hvad det forestillede. Men det skeer ikke, det skal og kan ikke skee, lad saa onde Aander forsøge derpaa, lad dumme Mennesker, der ingen Forestilling have om, hvad det er at være en Mand, hverken om det Store eller om det Ringe deri, ingen Ahnelse

om Qvindens Fuldkommenhed i hendes Ufuldkommenhed! Skulde r virkelig være en eneste Qvinde, der var eenfoldig og for- ig og jammerlig nok til at troe, at hun under Bestemmelse skulde kunne blive fuldkomnere end Manden, til ikke at t hendes Tab var ubodeligt? Ingen nedrig Forfører kunde en farligere Lære for Qvinden end denne, thi har han faaet hende dette indbildt, da er hun aldeles i hans Magt, or hans Vilkaar, ntet være for Manden, uden hans Luner, n som Qvinde kan være Alt Stymperne vide hvad de gjøre, de due selv Mænd, og istedenfor lære dette ville de fordærve es de Vilkaar, at de selv blive ved at være nd, og Qvinden avancerer til den samme engang at have læst en ikke uvittig Spot mancipation. Forfatteren dvælede især ved Klædedragten, som han meente i saa Fald burde være eens for Mænd og Qvinder. Tænk Dig denne Afskyelighed. Det forekom mig dengang, at Forfatteren ikke dybt nok havde fattet sin Opgave, at de Modsætninger, han opstillede, ikke træffende nok berørte Ideen. Jeg vil vove et Øieblik at tænke det Uskjønne, fordi jeg veed, at Skjønheden da vil vise sig i al sin Sandhed. Hvad er skjønnere end en Qvindes rige Haar, end denne Fylde af Lokker? Og dog siger Skriften, at det er et Tegn paa hendes Ufuldkommenhed og anfører flere Grunde derfor. Og er det ikke og saaledes! Betragt hende, naar hun bøier sit Hoved mod Jorden, naar de yppige Fletninger næsten berøre Jorden, og det seer ud som var det Blomster-Ranker, hvormed hun var voxet fast til Jorden, staaer hun da ikke som et ufuldkomnere Væsen end Manden, der skuer op mod Himlen og kun berører Jorden? Og dog er dette Haar hendes Skjønhed, ja, hvad Mere er, hendes Styrke; thi det er jo, som Digteren siger, derved, at hun fanger Manden, derved, at hun fængsler Manden og binder ham til Jorden. Jeg gad sige til en saadan Dosmer, der prædiker Emancipationen: see, der staaer hun i al sin Ufuldkommenhed, et ringere Væsen end Manden, har Du Mod, klip de rige Lokker af, overhug disse tunge Lænker — og lad hende løbe som en Vanvittig, en Forbryderske, til Rædsel for Menneskene.

Lad Manden opgive Fordringen paa at være Naturens Herre

---

siger Skriften] Paulus 1. Korinthierbrev 11. Kap. 5 ff. Digteren

og Fyrste, lad ham vige Pladsen for Qvinden, hun er dens Herskerinde, hende forstaaer den og hun forstaaer den, hendes Vink lyder den. Derfor er hun Alt for Manden, fordi hun skjenker ham Endeligheden, uden hende er han en ustadig Aand, en Ulykkelig, der ikke kan finde Hvile, intet Tilholdssted har. Det har ofte glædet mig et see Qvindens Betydning saaledes, hun er mig da en Betegnelse af Menigheden overhovedet, og Aanden er i stor Forlegenhed, naar den ikke har en Menighed at boe i, og naar den boer i Menigheden, da er den Menighedens Aand. Derfor er det, som jeg alt engang før har bemærket, at der staaer i Skriften, ikke, at Pigen skal forlade Fader og Moder og holde fast ved sin Mand, og det skulde man troe, thi Pigen er jo den Svagere, der søger Ly hos Manden, nei, der staaer, Manden skal forlade Fader og Moder og holde fast ved sin Hustru; thi forsaavidt hun giver ham Endeligheden, er hun stærkere end han. Derfor er der Intet, der kan give saa skjønt et Billede af Menigheden som en Qvinde. Naar man vilde see Sagen saaledes, saa troer jeg virkelig, at der vilde aabne sig mangen Udsigt til at forskjønne Gudstjenesten. Hvor smagløst er det dog ikke i vore Kirker, at Menigheden, forsaavidt den ikke repræsenterer sig selv, repræsenteres af en Degn eller en Klokker? den burde altid repræsenteres af en Qvinde. Et ret velgjørende Indtryk af Menighed har jeg altid savnet i vor Gudstjeneste, og dog var der et Aar af mit Liv, hvor jeg hver Søndag kom mine idealiserede Forestillinger temmelig nær. Det var i en af vore Kirker her i Byen. Kirken selv tiltalte mig meget, den Geistlige, jeg hver Søndag hørte, var en høiærværdig Personlighed, en eenlig Skikkelse, der vidste at fremtage Gammelt og Nyt af et bevæget Livs Erfaring; han hørte ganske hjemme paa en Prædikestol. Han tilfredsstillede som Præst hele min Sjæls ideale Fordring, han tilfredsstillede den som Figur, tilfredsstillede den som Taler. Jeg var ret glad hver Søndag, naar jeg tænkte paa, at jeg skulde hen at høre ham; men hvad der bidrog til at forøge min Glæde og gjøre Indtrykket af Gudstjenesten i denne Kirke for mig fuldstændigt, var en anden Skikkelse, en ældre Kone, der ligeledes indfandt sig hver Søndag. Hun pleiede at komme lidt før Gudstjenesten begyndte, jeg ligeledes. Hendes Personlighed var mig et Billede paa Menigheden, og jeg glemte over hende ganske det forstyrrende Indtryk af Degnen i Kirkedøren. Hun var en aldrende Kone, saae ud til at være henimod tredsinds-

---

staaer i Skriften] 1. Mosebog 2. Kap. 24.

tyve Aar, men var endnu skjøn, hendes Træk ædle, hendes Mine fuld af en vis ydmyg Værdighed, hendes Aasyn et Udtryk af den dybe, rene, qvindelige Sædelighed. Hun saae ud til at have oplevet Meget, ikke just stormfulde Begivenheder, men som en Moder, der havde baaret Livets Byrder og dog bevaret og vundet en Glæde over Verden. Naar jeg da saae hende komme langt nede i Gangen, naar Graveren havde modtaget hende ved Kirkedøren, og nu som en Tjener ærbødigt fulgte hende til hendes Stol, da vidste jeg, hun ogsaa passerede den Bænk, paa hvilken jeg pleiede at sidde. Idet hun da skred mig forbi, da reiste jeg mig altid og bukkede for hende, eller som det hedder i det gamle Testamente: neiede mig for hende. For mig laae der saa saare Meget i dette Buk, det var som om jeg vilde bede hende at indeslutte mig med i sine Forbønner. Hun traadte ind i sin Stol, hun hilsede venligt paa Graveren, hun blev staaende et Øieblik opreist, hun bøiede sit Hoved, holdt sit Lommetørklæde et Øieblik for sine Øine til en Bøn — der skal en fyndig Prædikant til for at gjøre et saa stærkt og saa velgjørende Indtryk som hiin ærværdige Kones Høitidelighed. Det faldt mig stundom ind, maaskee er ogsaa Du med indesluttet i hendes Bøn; thi en Qvinde hører det væsentlig til at bede for Andre. Tænk Dig hende i hvilken Livets Stilling Du vil, i hvilken Alder, tænk Dig hende bedende, og Du vil i Reglen finde hende bedende for Andre, for sine Forældre, for den Elskede, for sin Mand, for sine Børn, altid for Andre. Manden hører det væsentligt til at bede for sig selv. Han har sin bestemte Opgave, sit bestemte Sted. Hans Resignation er derfor en anden, selv i Bønnen er han stridende. Han resignerer paa Opfyldelsen af sit Ønske, og det, han beder om, er Styrke til at kunne forsage det. Selv naar han ønsker Noget, har han bestandig denne Tanke med. Qvindens Bøn er langt mere substantiel, hendes Resignation en anden. Hun beder om sit Ønskes Opfyldelse, hun resignerer paa sig selv, at hun skulde kunne gjøre Noget fra eller til, men derfor er hun ogsaa langt bedre skikket til at bede for Andre end Manden er det; thi vilde han bede for en Anden, saa vilde han væsentlig bede om, at der maatte forundes ham Styrke til at bære og glad seire over Smerten, der forvoldtes ham ved at hans Ønske ikke blev opfyldt; men en saa-

---

neiede mig] findes oftere i den ældre danske Bibeloversættelse, hvor de nyere Udgaver har: bøje sig, f. Ex. 1. Mosebog 23. Kap. 7, 24. Kap. 26; 2. Mosebog 18. Kap. 7 osv.

dan Forbøn er som Forbøn betragtet ufuldkommen, medens den som Bøn for En selv er sand og rigtig. Qvinden og Manden danne i den Henseende ligesom to Geledder. Først kommer Qvinden med sin Forbøn, hun ligesom bevæger Guddommen ved sine Taarer, derpaa kommer Manden med sin Bøn, han standser det første Geled, naar det bange vil flygte, han har en anden Art af Taktik, der altid bringer Seier. Det ligger igjen deri, at Manden jager efter Uendeligheden. Taber Qvinden Slaget, saa maa hun af Manden lære at bede, og dog hører Forbønnen hende saa væsentlig til, at selv i dette Tilfælde vil hendes Forbøn for Manden være en anden end hans egen Bøn. I en vis Forstand er derfor Qvinden meget mere troende end Manden; thi Qvinden troer, at for Gud er Alt muligt, Manden troer, at for Gud er der Noget umuligt. Qvinden bliver inderligere og inderligere i sin ydmyge Begjæring, Manden opgiver Mere og Mere, indtil han finder det urokkelige Punkt, hvorfra han ikke kan fordrives. Det kommer deraf, at det hører Manden væsentligt til at have tvivlet, og deraf vil al hans Vished bære et Præg.

Min Glæde over Gudstjenestens Skjønhed i hiin Kirke var imidlertid kort. Efter et Aars Forløb blev hiin Præst forflyttet, den ærværdige Matrone, min fromme Moder kunde jeg næsten kalde hende, saae jeg ikke mere. Imidlertid tænkte jeg ofte paa hende. Da jeg senere blev gift, har hun ofte svævet mig for Tanker. Hvis Kirken var opmærksom paa Sligt, kunde vor Gudstjeneste vistnok vinde i Skjønhed og Høitidelighed. Tænk Dig ved en Barnedaab, hvis en saadan høiærværdig Qvinde stod ved Præstens Side og sagde Amen, istedenfor at nu en Klokker bræger det. Tænk Dig ved en Brudevielse, vilde det ikke være skjønt, thi hvo kan give en saa ophøiet Forestilling om en Forbøns Skjønhed som en saadan Qvinde!

Dog jeg sidder her og prædiker, og glemmer hvad jeg egentlig skulde tale om, glemmer, at det er Dig, jeg skal tale til. Det kommer af, at jeg reent havde glemt Dig over min nye Ven. Seer Du, med ham vil jeg gjerne tale om Sligt; deels er han nemlig ingen Spotter, deels er han Ægtemand, og kun Den, der har Øie for Ægteskabets Skjønhed, vil ogsaa kunne see det Sande i mine Yttringer.

Jeg vender da tilbage til vor Helt. Denne Titel fortjener han vistnok, imidlertid vil jeg dog for Fremtiden ikke mere bruge den om ham, men foretrække en anden Benævnelse, der er mig kjærere, idet jeg af et oprigtigt Hjerte kalder ham min Ven, saaledes som jeg med Glæde kalder mig hans. Du seer, at hans Liv har for-

synet ham med »den Overflødigheds-Artikel, der kaldes en Ven.« Du troede maaskee, at jeg med Taushed vilde have forbigaaet Venskabet og dets ethiske Gyldighed, eller rettere, at det var mig en Umulighed at komme til at tale om Venskabet, da det slet ingen ethisk Betydning har, men aldeles falder ind under æsthetiske Bestemmelser. Det forundrer Dig maaskee, at jeg, forsaavidt jeg vilde omtale det, først omtaler det her; thi Venskabet er jo Ungdommens første Drøm, det [illegible]op i den tidlige Ungdom, at Sjælen er saa blød og begeistret, at den søger det. Det vilde da have været mere i sin Orden at tale om Venskabet, førend jeg lod min Ven indtræde i den hellige Ægtestand. Jeg kunde svare, at det i Henseende til min Ven havde truffet sig underligt, at han egentlig ikke havde følt sig draget til noget Menneske i den Grad, før han blev gift, at han turde betegne deres Forhold som Venskab; jeg kunde tilføie, at det var mig ret kjært, fordi jeg vilde afhandle Venskabet tilsidst, fordi jeg ikke antager, at det Ethiske deri i samme Forstand har Gyldighed som i Ægteskabet, og jeg netop deri seer dets Ufuldkommenhed. Dette Svar kunde synes utilstrækkeligt, forsaavidt det lod sig tænke, at det var en abnorm Tilfældighed hos min Ven, jeg er derfor villig til at dvæle lidt omhyggeligere derved. Du er jo Iagttager, Du vil derfor give mig Ret i den Observation, at en kjendelig Individualitets-Forskjel betegnes derved, om Perioden for Ens Venskab falder i den meget tidlige Ungdom eller først i en sildigere Alder. De flygtigere Naturer have ikke Vanskelighed ved at finde dem tilrette i dem selv, deres Selv er strax fra Begyndelsen af en courant Mynt, og nu indtræder da den Omsætning, man kalder Venskab. De dybere Naturer have ikke saa let ved at finde dem selv, og saa længe de ikke have fundet deres Selv, kunne de ikke ønske, at Nogen tilbyder dem et Venskab, de ikke kunne give Vederlag for. Saadanne Naturer ere deels fordybede i dem selv, deels Iagttagere, men en Iagttager er ingen Ven. Forsaavidt lod det sig da forklare, om det var gaaet min Ven ligesaa. Det var ikke noget Abnormt, ei heller et Tegn paa hans Ufuldkommenhed. Dog, han har jo giftet sig. Nu bliver Spørgsmaalet, om det ikke var noget Abnormt, at Venskabet først viste sig bag efter; thi i det Foregaaende bleve vi jo kun enige om, at det var i sin Orden, at Venskabet indtraadte i en ældre Alder, men vi talte ikke om dets Forhold til Ægteskabet. Lad os her atter benytte Din og min Iagttagelse. Vi maae da tage Forholdet til det andet Kjøn med i Overveielse. Dem, der i en meget ung Alder søge Venskabs-Forholdet, hænder det ikke sjeldent, at, naar Elskoven begynder at gjøre sig gjeldende, Venskabet aldeles

blegner. De finde, at Venskabet var en ufuldkomnere Form, bryde de tidligere Forhold og samle hele deres Sjæl udelukkende paa Ægteskabet. Omvendt gaaer det Andre. De, der for tidlig smagte Elskovens Sødme, i Ungdommens Ruus nød dens Glæder, de fik maaskee en feilagtig Anskuelse af det andet Kjøn. De bleve maaskee uretfærdige mod det andet Kjøn. De kjøbte maaskee ved deres Letsindighed dyre Erfaringer, troede maaskee paa Følelser hos sig selv, der viste sig, ikke at have Bestandighed; eller troede paa Følelser hos Andre, der forsvandt som en Drøm. De opgave da Elskoven, den var dem baade for Meget og for Lidet, thi de vare komne i Berøring med det Dialektiske i Elskoven, uden at kunne løse det. De valgte nu Venskabet. Begge disse Formationer maae ansees for abnorme. Min Ven er i intet af disse Tilfælde. Han havde ikke gjort ungdommelige Forsøg i Venskab, før han lærte Elskoven at kjende, men han havde heller ikke skadet sig selv, ved for tidlig at nyde Elskovens umodne Frugt. I sin Kjærlighed fandt han den dybeste og fuldeste Tilfredsstillelse, men netop fordi han selv saaledes var absolut beroliget, saa viste der sig nu Muligheden for ham af andre Forhold, der paa en anden Maade kunde faae en baade dyb og skjøn Betydning for ham; thi Den som haver, ham skal der gives og han skal have i Overflod. Han pleier i denne Anledning at erindre om, at der gives Træer, hvor Blomsten kommer efter Frugten og tillige er samtidig med den. Med et saadant Træ sammenligner han sit Liv.

Men netop fordi det var i og ved hans Ægteskab, han lærte at see det Skjønne i at have en Ven eller Venner, saa har han heller intet Øieblik været raadvild om, hvorledes man bør betragte Venskabet, og at dette taber sin Betydning, naar man ikke betragter det ethisk. Hans Livs mange Erfaringer havde saa temmelig tilintetgjort hans Tro paa Æsthetikerne, men Ægteskabet havde aldeles udryddet ethvert Spor deraf i hans Sjæl. Han har da ingen Trang følt til at lade sig bedaare af æsthetisk Gjøgleværk, men strax acqviesceret i Ethikerens Betragtning.

Dersom min Ven ikke havde været saaledes stemt, saa kunde jeg have havt min Glæde af, til Straf at henvise ham til Dig; thi Din Tale om denne Materie er i den Grad forvirret, at han formodentlig var bleven ganske fortumlet af at høre paa Dig. Det gaaer Dig med Venskab, som det gaaer Dig med Alt. Din Sjæl mangler i den Grad den ethiske Centralisation, at man kan faae

---

Den som haver osv.] Matthæus 13. Kap. 12 med Parallelsteder.

de modsatte Forklaringer af Dig om den samme Sag, og Dine Ytringer bevise i høi Grad Rigtigheden af den Sætning, at Sentimentalitet og Hjerteløshed er Eet og det Samme. Din Betragtning af Venskab er bedst at sammenligne med et Hexebrev, og Den, der vil adoptere den, maa blive vanvittig, ligesom Den, der foredrager den, til en vis Grad maa forudsættes at være det. Hører man naar det stikker Dig, et Foredrag om det Guddommelige i at elske unge Mennesker, det Skjønne i at ligestemte Sjæle møde hinanden, saa kan man næsten fristes til at frygte, at Din Sentimentalitet skal koste Dig Dit unge Liv. Til andre Tider taler Du saaledes, at man skulde næsten troe, Du var en gammel Praktiker, der tilstrækkelig havde lært det Tomme og Hule i Verden at kjende. »En Ven,« siger Du da, »er en gaadefuld Ting, han sees, ligesom Taage, kun paa Afstand, thi først naar man er bleven ulykkelig, da først mærker man, at man har havt en Ven.« Man seer let, at der til Grund for en saadan Dom over Venskab ligger en anden Fordring til det end den, Du før gjorde. Før talte Du om det intellectuelle Venskab, om det Skjønne i den aandelige Erotik, i et fælleds Sværmeri for Ideer; nu taler Du om et practisk Venskab i Handel og Vandel, om en gjensidig Assistance i det jordiske Livs Besværligheder. I begge Fordringer ligger der noget Sandt, men kan man ikke finde et Eenhedspunkt for dem, saa bliver det rigtignok det Bedste, at ende i Dit Hoved-Resultat, at Venskab er Nonsens, et Resultat, Du uddrager deels af hver enkelt af Dine Sætninger, deels af dem begge i deres indbyrdes Stridighed.

Den absolute Betingelse for Venskab er Eenhed i Livs-Anskuelse. Har man den, da vil man ikke fristes til at ville begrunde sit Venskab paa dunkle Følelser eller paa uforklarlige Sympathier. Som en Følge deraf vil man ikke opleve disse latterlige Omslag, at man den ene Dag har en Ven, den anden Dag ikke. Man vil ikke miskjende Betydningen af det uforklarede Sympathetiske, thi man er jo ikke i strengere Forstand Ven med Enhver, med hvem man har Livs-Anskuelse tilfælleds; men ved det Sympathetiske alene i dets Gaadefuldhed bliver man heller ikke staaende. Et sandt Venskab fordrer altid Bevidsthed og frigjøres derved fra at være Sværmeri.

Den Livs-Anskuelse, hvori man enes, maa være en positiv Anskuelse. Min Ven og jeg, vi have saaledes en positiv Anskuelse tilfælleds. Naar vi derfor see paa hinanden, da gaaer det ikke os saaledes som hine Augurer, at vi komme til at lee, tvertimod, vi

---

hine Augurer] Cato undrede sig over, at to Haruspexer kunde se paa hinanden uden at le.

blive alvorlige. Det var ganske i sin Orden, at Augurerne loe, thi deres fælleds Livs-Anskuelse var en negativ. Det forstaaer Du meget godt, thi det er jo et af Dine sværmeriske Ønsker, »at finde en ligestemt Sjæl, med hvem Du kan lee ad det Hele, og det er det Forfærdelige, det næsten Ængstelige ved Livet, at saa godt som Ingen mærker, hvor usselt det er, og af disse Faa er der kun en ganske sjelden Undtagelse, der veed at holde sig i godt Humeur og at lee ad det Hele.« Faaer Du ikke Din Længsel stillet, saa forstaaer Du at finde Dig deri, »thi det er i Ideens Medfør, at der kun er Een, der leer; en Saadan er den sande Pessimist, var der Flere af den Art, saa var det jo et Beviis for, at Verden ikke var aldeles elendig.« Nu er da Din Tanke i fuld Gang og kjender ingen Grændse. Du mener da, »at selv det at lee kun er et ufuldkomment Udtryk for den egentlige Spot over Livet. Naar den skal være fuldstændig, bør man egentlig være alvorlig. Det vilde være den fuldendteste Spot over Verden, hvis Den, der havde foredraget den dybeste Sandhed, ikke havde været en Sværmer, men en Tvivler. Og det var ikke utænkeligt, thi Ingen kan foredrage den positive Sandhed saa fortræffeligt som en Tvivler, kun at han ikke selv troer derpaa. Var han en Hykler, saa var Spotten hans egen, var han en Tvivler, der selv maaskee ønskede at troe, hvad han foredrog, saa var Spotten aldeles objektiv, Tilværelsen spottede igjennem ham sig selv; han foredrog en Lære, som kunde forklare Alt, hele Slægten kunde hvile deri, men denne Lære kunde ikke forklare dens egen Stifter. Hvis et Menneske netop var saa klog, at han kunde skjule, at han selv var gal, saa kunde han gjøre hele Verden gal.« See, naar man har en saadan Betragtning af Livet, saa er det vanskeligt at faae en Ven, der har Livs-Anskuelse tilfælleds. Eller har Du maaskee i det mystiske Selskab af Συμπαρανεκρώμενοι, Du stundom taler om, fundet saadanne? Ere I maaskee en Forening af Venner, der gjensidig ansee hinanden for netop saa kloge, at I veed at skjule Eders Galskab?!

Der var i Grækenland en Viis; han nyder den besynderlige Ære at regnes blandt de 7 Vise, naar man antager, at disses Tal har været 14. Dersom jeg ikke husker meget feil, da er hans Navn Myson. Om ham fortæller en Forfatter fra Oldtiden, at han var Misanthrop. Han fatter sig meget kort: »om Myson fortælles der, at han var Misanthrop, og at han loe, naar han var alene. Da En spurgte ham, hvorfor han gjorde det, svarede han:

Συμπαρανεκρώμενοι] se I S. 115, Anm. Myson] se I S. XIII, Anm. Den anførte Udtalelse om ham (af Aristoxenos) findes hos Diogenes Laertios I, 107—8.

netop fordi jeg er alene.« Du seer, Du har en Forgjænger; Du vil forgjæves aspirere til at blive optaget blandt de 7 Vises Tal, selv om dette bestemtes til 21, thi Myson staaer Dig iveien. Dog dette er det mindre Vigtige, derimod vil Du selv indsee, at Den, der leer, naar han er alene, umulig kan have en Ven, og det af to Grunde, deels fordi han, saalænge Vennen er tilstede, ikke kan komme til at lee, deels fordi Vennen maa befrygte, at han blot venter paa at han skal gaae, for at han kan komme til at lee ad ham. See derfor maa Fanden være Din Ven. Jeg kunde næsten fristes til at bede Dig tage disse Ord bogstavelig; thi Fanden siger man jo ogsaa om, at han leer, naar han er alene. Mig forekommer der at ligge noget saare Trøstesløst i en saadan Isolation, og jeg kan ikke lade være at tænke paa det Forfærdelige i, naar et Menneske, der har levet saaledes, vaagner op i et andet Liv, paa Dommens Dag, og atter der staaer ganske ene.

Venskab fordrer altsaa en positiv Livs-Anskuelse. Men en positiv Betragtning af Livet lader sig ikke tænke, uden at den har et ethisk Moment i sig. Man træffer vel ofte nok i vor Tid Folk, der have et System, hvori det Ethiske slet ikke findes. Lad dem ti Gange have et System, en Livs-Anskuelse have de ikke. I vor Tid lader et saadant Phænomen sig ypperligt forklare, thi som den paa mange Maader er bagvendt, saa er den det ogsaa deri, at man først indvies i de store Mysterier, før man indvies i de mindre. Det ethiske Moment i Livs-Anskuelsen bliver da det egentlige Udgangspunkt for Venskabet; og først naar man seer Venskabet saaledes, faaer det Betydning og Skjønhed. Bliver man staaende ved det Sympathetiske som det Mysterieuse, saa vil Venskabet finde sit fuldendteste Udtryk i det Forhold, der finder Sted mellem Selskabs-Fuglene, hvis Sammenhold er saa inderligt, at den Enes Død er ogsaa den Andens. Men et saadant Forhold er i Naturen skjønt, men uskjønt i Aandens Verden. Eenhed i Livs-Anskuelsen er det Constituerende i Venskabet. Er denne tilstede, saa bestaaer det, om end Vennen døer, thi den forklarede Ven lever fort i den anden; ophører denne, saa er Venskabet forbi, om end Vennen bliver ved at leve.

Betragter man Venskabet saaledes, saa betragter man det ethisk, og derfor efter dets Skjønhed. Det faaer da paa eengang Skjønhed og Betydning. Skal jeg anføre en Autoritet for mig imod Dig? Nu vel! hvorledes opfattede Aristoteles Venskabet? Gjorde

---

Aristoteles] Den nikomacheiske Ethik VIII, 9 og 11. Paa det sidste Sted siges Venskab og Retfærdighed at »gaa ud paa det samme«.

han ikke dette til Udgangspunkt for hele sin ethiske Betragtning af Livet, thi med Venskabet, siger han, udvides Begreberne om det, hvad Ret er, saa de løbe ud paa Eet. Han begrunder da Retsbegrebet paa Venskabets Idee. Hans Kategori er saaledes i en vis Forstand fuldkomnere end den moderne, der begrunder Ret paa Pligt, paa det Abstrakt-Kategoriske; han begrunder det paa det Sociale. Man seer deraf let, at Statens Idee bliver ham det Høieste, men dette er igjen det Ufuldkomne ved hans Kategori.

Dog, jeg skal ikke fordriste mig til at gaae ind paa saadanne Undersøgelser som om Forholdet mellem den aristoteliske og den kantiske Opfattelse af det Ethiske. Kun derfor anførte jeg Aristoteles, for at minde Dig om, at ogsaa han indsaae, at Venskabet virker med til, at man ethisk vinder Virkeligheden.

Den der betragter Venskabet ethisk, han seer det da som en Pligt. Jeg kunde derfor sige, at det er ethvert Menneskes Pligt at have en Ven. Imidlertid vil jeg hellere bruge et andet Udtryk, der paa eengang viser det Ethiske i Venskabet og i Alt, hvad der i det Foregaaende er blevet udviklet, og tillige skarpt udhæver Differentsen mellem det Ethiske og det Æsthetiske: det er ethvert Menneskes Pligt at blive aabenbar. Skriften lærer, at det bør sig ethvert Menneske at døe og derpaa komme for Dommen, hvor da Alt skal blive aabenbart. Ethiken siger, det er Livets og Virkelighedens Betydning, at Mennesket bliver aabenbart. Hvis han da ikke bliver det, saa vil Aabenbarelsen vise sig som en Straf. Æsthetikeren derimod vil ikke give Virkeligheden Betydning, han bliver bestandig skjult, fordi hvor tidt og hvormeget han end hengiver sig til Verden, han gjør det aldrig totalt, der bliver altid Noget, han holder tilbage; gjorde han det totalt, da gjorde han det ethisk. Dog det, at ville lege Skjul, hævner sig altid og naturligst derved, at man bliver sig selv gaadefuld. Deraf kommer det, at alle Mystikere, idet de ikke erkjende Virkelighedens Krav paa, at man skal blive aabenbar, støde paa Vanskeligheder og Anfægtelser, som ingen Anden kjender Noget til. Det er som opdagede de en ganske anden Verden, som var deres Væsen dobbelt i sig selv. Den der ikke vil kjæmpe med Virkeligheder, han faaer Phantomer at stride mod.

Hermed er jeg færdig for denne Gang. At foredrage en Pligtlære var aldrig min Hensigt. Det jeg vilde, var at vise, hvorledes

---

den moderne] Kants »kategoriske Imperativ«. Skriften] Hebræerbrevet 9. Kap. 27 og 2. Korinthierbrev 5. Kap. 10.

det Ethiske paa de blandede Gebeter var saa langt fra at berøve Livet dets Skjønhed, at det netop giver det Skjønhed. Det giver Livet Fred, Sikkerhed og Tryghed, thi det tilraaber os bestandigt: *quod petis, hic est.* Det frelser fra ethvert Sværmeri, der vil udmatte Sjælen, og giver denne Sundhed og Styrke. Det lærer, ikke at overvurdere det Tilfældige, eller at forgude Lykken. Det lærer at være glad ved Lykken, og selv dette er en Æsthetiker ikke istand til; thi Lykke blot som saadan er en uendelig Relativitet; det lærer at være glad i Ulykken.

Betragt hvad jeg har skrevet som en Ubetydelighed, betragt det som Noter til Balles Lærebog, det gjør Intet til Sagen, det har dog en Myndighed, som jeg haaber Du vil respectere. Eller skulde det maaskee synes Dig, at jeg paa en urigtig Maade har villet tilrive mig en saadan, at jeg upassende har blandet min borgerlige Stilling ind med i dette Mellemværende, har gereret mig som Dommer, ikke som Part? Jeg opgiver gjerne enhver Pretention, jeg er end ikke Part lige over for Dig; thi medens jeg villig tilstaaer, at Æsthetiken gjerne kunde give Dig Fuldmagt til at møde paa dens Vegne, saa er jeg langtfra at turde tiltroe mig Betydning nok til at møde som Befuldmægtiget for Ethiken. Jeg er overhovedet kun et Vidne, og det var kun i den Forstand jeg meente, at dette Brev havde en vis Myndighed; thi Den der taler om hvad han har erfaret, hans Tale har altid Myndighed. Jeg er kun et Vidne, og her har Du min Vidne-Forklaring *in optima forma.*

Jeg forretter min Gjerning som Assessor i Retten, jeg er glad ved mit Kald, jeg troer, det svarer til mine Evner og min hele Personlighed, jeg veed, det fordrer mine Kræfter. Jeg søger at danne mig mere og mere dertil, og idet jeg gjør dette, føler jeg tillige, at jeg udvikler mig selv mere og mere. Jeg elsker min Hustru, er lykkelig i mit Hjem; jeg hører min Kones Vuggesang, og den forekommer mig skjønnere end al anden Sang, uden at jeg derfor troer, hun er en Sangerinde; jeg hører den Lilles Skrig, og for mit Øre er det ikke uharmonisk, jeg seer hans ældre Broder voxe og forfremmes, jeg skuer glad og tillidsfuld ind i hans Fremtid, ikke utaalmodigt, thi jeg har god Tid at vente, og denne Venten er mig i sig selv en Glæde. Min Gjerning har Betydning for mig selv, og jeg troer, den til en vis Grad har det ogsaa for

---

quod petis, hic est hvad du søger, er her (Horats, Breve I, 11, 29). *in optima forma* i fuldkommen correct Form.

Andre, om jeg end ikke kan bestemme og nøiagtigt udmaale det. Jeg føler en Glæde over, at Andres personlige Liv har Betydning for mig, og ønsker og haaber, at mit ogsaa maa have det for dem, med hvem jeg sympathiserer i hele min Betragtning af Livet. Jeg elsker mit Fødeland, og jeg kan ikke tænke mig, at jeg ret kunde trives i noget andet Land. Jeg elsker mit Modersmaal, der frigjør min Tanke, jeg finder, at hvad jeg kan have at sige i Verden, kan jeg ypperligt udtrykke deri. Saaledes har mit Liv Betydning for mig, saa megen, at jeg føler mig glad og tilfreds derved. Under alt dette lever jeg tillige et høiere Liv, og naar det stundom hænder, at jeg indaander dette høiere Liv i mit jordiske og huuslige Livs Aandedrag, da priser jeg mig salig, da sammensmelter for mig Kunsten og Naaden. Saaledes elsker jeg Tilværelsen, fordi den er skjøn, og haaber en endnu skjønnere.

Her har Du min Vidne-Forklaring. Skulde jeg blive tvivlsom, om det var rigtigt at aflægge den, saa var det af Omsorg for Dig; thi jeg frygter næsten for, at det skal gjøre Dig ondt at høre, at Livet i sin Simpelhed kan være saa skjønt. Tag imidlertid mit Vidnesbyrd, lad det foraarsage Dig lidt Smerte, men lad det ogsaa virke glædeligt paa Dig; det har een Egenskab, som Dit Liv desto værre mangler: Trofasthed, Du kan trygt bygge derpaa.

I den senere Tid har jeg ofte talt med min Kone om Dig. Hun holder virkelig ret meget af Dig; dog, dette behøver jeg vel neppe at sige, thi Du har mange Gaver til at behage, naar Du vil, men Du har endnu flere Øine til at iagttage, om det lykkes Dig. Hendes Følelse for Dig har fuldkommen mit Bifald, jaloux bliver jeg ikke let, og det vilde ogsaa altid være uforsvarligt af mig, ikke fordi jeg, som Du mener man bør være, er for stolt til at kunne blive det, stolt nok til »strax at kunne qvittere til Tak«, men fordi min Kone er for elskværdig dertil. Jeg frygter ikke. I den Henseende troer jeg, at jeg tør sige, at Scribe selv vilde fortvivle over vort prosaiske Ægteskab, thi ogsaa ham troer jeg det skulde blive umuligt at gjøre det poetisk. At han har Kræfter og Talenter, negter jeg ikke, at han, efter mine Begreber, misbruger dem, negter jeg heller ikke. Gjør han ikke Alt for at lære unge Koner, at Ægteskabets visse Kjærlighed er for lidt til at

---

tvivlsom ɔ: tvivlende. Gjør han ikke Alt osv.] f. Ex. i »To Aar efter Bryllupet« (kgl. Theaters Repertoire Nr. 32, Kbhvn. 1831), »Familien Riquebourg« (smst. Nr. 40, 1832), »Aurelia« (smst. Nr. 65, 1834), »Enten elskes eller døe« (smst. Nr. 100, 1838).

gjøre Livet poetisk, at det var utaaleligt, naar man ikke turde regne paa smaa Forelskelser ved Siden af? Viser han dem ikke, at en Kone, om hun end besmitter sig selv og sit Ægteskab ved en brødefuld Kjærlighed, dog vedbliver at være elskværdig? Lader han ikke dunkelt forstaae, at da det som oftest er ved et Tilfælde, at et saadant Forhold opdages, saa tør den Enkelte i Livet haabe, naar hun lægger sin egen Underfundighed til den, hun har lært af Heltinden i hans Stykke, at det vil lykkes hende at blive skjult hele sit Liv? Søger han ikke paa enhver Maade at ængste Ægtemændene, fremstiller han ikke de ærbareste Koner, om hvem Ingen turde vove at ahne Noget, som besmittede af lønlig Skyld? Viser han ikke atter og atter Forfængeligheden af hvad man hidtil har anseet for det bedste Middel til at værne om den ægteskabelige Lykke, Forfængeligheden af at en Mand sætter en ubegrændset Tillid til sin Hustru, troer hende høiere end Alt? Og uagtet alt dette behager det Scribe, at enhver Ægtemand skal være et trægt og søvnigt Murmeldyr, et ufuldkomnere Væsen, der selv er Skyld i sin Kones Forvildelse. Mon Scribe er saa beskeden at antage, at man slet Intet lærer af hans Stykker, thi ellers maatte han jo indsee, at enhver Ægtemand snart maatte lære at opdage, at hans Stilling ingenlunde er tryg og fredelig, ja at ingen Politispion kan føre et saa uroligt og søvnløst Liv, som han nødsages til; med mindre han vil berolige sig ved Scribes Trøstegrunde, vil selv søge en lignende Adspredelse som hans Kone, og statuere, at Ægteskabet egentlig er til for at berøve Forbindelsen med Andre ethvert kjedsommeligt Skin af Uskyldighed, og ret gjøre den interessant?

Dog jeg lader Scribe fare, at bekjæmpe ham er jeg ikke istand til, derimod tænker jeg stundom med en vis Stolthed paa, at jeg, et ringe, ubetydeligt Menneske, ved mit Ægteskab gjør den store Digter Scribe til en Løgner. Maaskee er denne Stolthed kun en Stodder-Stolthed, maaskee lykkes det mig kun, fordi jeg er et almindeligt Menneske, der staaer udenfor Poesien.

Min Kone holder da af Dig, og jeg sympathiserer med hendes Følelse i denne Henseende, saa meget mere som jeg troer, at Grunden til hendes Velvillie for Dig for en Deel ligger deri, at hun seer Dine Svagheder. Hun seer meget godt, at hvad der mangler Dig, er en vis Grad af Qvindelighed. Du er for stolt til at kunne hengive Dig. Denne Stolthed frister hende ingenlunde, thi hun anseer det for det sande Store at kunne hengive sig. Du troer det maaskee ikke, men jeg kan dog forsikkre Dig, jeg tager Dig ordentlig i Forsvar mod hende. Hun paastaaer, at Du i Din

Stolthed vrager alle Mennesker, jeg søger at forklare, at det maaskee ikke ganske forholder sig saaledes, at Du i uendelig Forstand vrager Menneskene, at den Uro, i hvilken Din Sjæl tragter efter det Uendelige, gjør Dig ubillig mod Menneskene. Det vil hun ikke begribe, og det kan jeg meget godt fatte, thi naar man er saa nøisom som hun — og hvor nøisom hun er, kan Du blandt Andet see deraf, at hun føler sig ubeskrivelig lykkelig ved at være knyttet til mig — saa er det vanskeligt at undgaae, ikke at dømme Dig. Mit Ægteskab har saaledes ogsaa Strid, og deri er Du jo paa en Maade Skyld. Vi komme vel ud af det, og jeg vil blot ønske, at Du aldrig maa blive Anledning for et Ægtepar til Strid af anden Art. Du kunde imidlertid selv bidrage lidt til at afgjøre Striden mellem min Kone og mig. Tro ikke, jeg vil trænge mig ind i Dine Hemmeligheder, men jeg har blot et Spørgsmaal, jeg vil forelægge Dig, og som jeg troer Du kan besvare uden at træde Dig selv for nær; svar mig engang ret oprigtigt og uden Omsvøb paa det Spørgsmaal: leer Du virkelig, naar Du er alene? Du forstaaer, hvad jeg mener, jeg mener ikke, om det stundom eller endog ofte hænder Dig, at Du leer, naar Du er alene, men om Du finder Din Tilfredsstillelse i denne eensomme Latter. Gjør Du nemlig ikke det, saa har jeg vundet, og saa skal jeg nok overbevise min Kone.

Om Du nu virkelig anvender Tiden, naar Du er ene, til at lee, veed jeg ikke, mig forekommer det imidlertid at ville være lidt mere end besynderligt; thi vel er Dit Livs Udvikling af den Art, at Du maa kunne føle Trang til at søge Eensomhed, men ikke, efter hvad jeg kan skjønne, for at lee. Endog blot den flygtigste Iagttagelse viser, at Dit Liv er anlagt efter en ualmindelig Maalestok. Du synes ingenlunde at finde Din Tilfredsstillelse i at følge de alfare Veie, men snarere i at gaae Din egen Gang. En vis Eventyrlighed kan man nu let tilgive et ungt Menneske; en anden Sag er det, naar den tager i den Grad Overhaand, at den vil gjøre sig til det Normale og det Virkelige. Et Menneske, der er saaledes vildledet, skylder man da at tilraabe: *respice finem*, og forklare, at det Ord *finis* ikke betyder Døden, thi det er endda ikke den sværeste Opgave for et Menneske, men Livet, at der kommer det Øieblik, hvor det egentlig gjelder om at begynde at leve, og at det da er en farlig Sag at have adsplittet sig saaledes, at det bliver forbundet med stor Vanskelighed at samle sig, ja at

---

respice finem tænk paa Enden.

man nødsages til at gjøre dette i en saadan Iil og Hast, at man ikke kan faae Alt med, og da ender med, istedetfor at blive et ualmindeligt Menneske, at blive et defect Exemplar af et Menneske.

I Middelalderen greb man den Ting an paa en anden Maade. Man afbrød pludselig Livs-Udviklingen og gik i Kloster. Det Feilagtige laae vistnok ikke deri, at man gik i Kloster, men i de vrange Forestillinger, man forbandt med dette Skridt. Jeg for mit Vedkommende kan meget godt forsone mig med, at et Menneske beslutter sig hertil, ja, jeg kan finde det ret skjønt; men derimod fordrer jeg af ham, at han skal være paa det Rene om, hvad det har at betyde. I Middelalderen meente man, at man ved at vælge Klostret valgte det Ualmindelige og selv blev et ualmindeligt Menneske; fra Klostrets Høide saae man stolt, næsten medlidende ned paa de almindelige Mennesker. Hvad Under da, at man i Flokkeviis gik i Klostret, naar man for saa godt Kjøb blev et ualmindeligt Menneske? Men Guderne sælge ikke det Ualmindelige for Spotpriis. Havde de, der trak sig tilbage fra Livet, været ærlige og oprigtige mod dem selv og mod Andre, havde de fremfor Alt elsket det at være et Menneske, havde de følt med Begeistring alt det Skjønne, der ligger heri, havde deres Hjerte ikke været ukjendt med den sande, dybe Humanitets-Følelse, saa havde de maaskee ogsaa trukket sig tilbage i Klostrets Eensomhed, men de havde ikke taabeligen indbildt sig selv at være blevne ualmindelige Mennesker, uden i den Forstand, at de vare ufuldkomnere end Andre; de havde ikke medlidende seet ned paa de almindelige Mennesker, men deeltagende betragtet dem i veemodig Glæde over, at det lykkedes dem at fuldkomme det Skjønne og Store, som de ikke vare istand til.

I vor Tid er Klosterlivet faldet i Priis; man seer da sjeldnere et Menneske paa eengang bryde med hele Tilværelsen, med hele det Almeen-Menneskelige. Kjender man derimod noget nærmere til Menneskene, saa vil man stundom hos et enkelt Individ finde en Vranglære, der levende erindrer om Kloster-Theorien. For en Ordens Skyld vil jeg her strax udtale min Anskuelse af, hvad et ualmindeligt Menneske er. Det sande ualmindelige Menneske er det sande almindelige Menneske. Jo Mere af det Almeen-Menneskelige et Individ kan realisere i sit Liv, desto ualmindeligere et Menneske er han. Jo mindre af det Almene han kan optage i sig, desto ufuldkomnere er han. Han er da vel et ualmindeligt Menneske, men ikke i god Forstand.

Hvis da et Menneske, idet han vil realisere den Opgave, der er sat ham som enhver Anden, at udtrykke det Almeen-Menneske-

lige i sit individuelle Liv, støder paa Vanskeligheder, hvis det synes at vise sig, at der er Noget af det Almene, han ikke kan optage i sit Liv, hvad gjør han saa? Dersom Kloster-Theorien spøger i hans Hoved, eller en ganske analog æsthetisk Betragtning, saa bliver han glad, han føler sig da strax fra første Øieblik i al sin Fornemhed som en Undtagelse, som et ualmindeligt Menneske, han bliver forfængelig deraf, ligesaa barnagtigt, som hvis en Nattergal, der havde faaet en rød Fjær i sin Vinge, vilde glæde sig ved, at der var ingen anden Nattergal, der havde en saadan. Er hans Sjæl derimod forædlet ved Kjærlighed til det Almene, elsker han Menneskets Tilværelse i denne Verden, hvad gjør han da?

Han overveier, hvorvidt det er sandt. Et Menneske kan selv være Skyld i denne Ufuldkommenhed, han kan have den uden Skyld, men Sandhed kan der være deri, at han ikke kan realisere det Almene. Dersom overhovedet Menneskene med mere Energi bleve sig dem selv bevidste, saa vilde maaskee mange Flere komme til det Resultat. Han vil ogsaa vide, at Ladhed og Feighed kan indbilde et Menneske Sligt, og gjøre Smerten til en Ubetydelighed, idet han forvandler det Almene til det Enkelte og i Forhold til det Almene conserverer en abstrakt Mulighed. Det Almene er nemlig intetsteds som saadant, og det ligger i mig, i min Bevidstheds Energi, om jeg i det Enkelte vil see det Almene eller blot det Enkelte.

Maaskee vil en saadan Overveielse ikke forekomme ham tilstrækkelig, han vil vove et Forsøg. Han vil let indsee, at dersom Forsøget bringer ham til det samme Resultat, saa vil han faae Sandheden desto eftertrykkeligere indskjærpet, og hvis han vilde kjæle for sig selv, gjorde han maaskee bedst i at lade det være, da han vil komme til at ømme sig mere end nogensinde. Han vil vide, at intet Enkelt er det Almene. Dersom han da ikke vil skuffe sig selv, da vil han forvandle det Enkelte til det Almene. Han vil i det Enkelte see meget Mere end hvad der ligger deri som saadant; for ham er det det Almene. Han vil komme det Enkelte tilhjælp og give det Betydning som det Almene. Mærker han da, at Forsøget mislykkes, saa vil han have lagt Alt tilrette, at det, der saarer ham, ikke er det Enkelte, men det Almene. Han vil vaage over sig selv, at ingen Forvexling finder Sted, at ikke det Enkelte kommer til at saare ham; thi dets Saar vil være for let og han vil elske sig selv for alvorligt, til at det skulde være ham det meest magtpaaliggende at faae et let Saar; han vil

elske det Almene for oprigtigt til at ville substituere det Enkelte isteden derfor, i den Hensigt, uskadt at slippe derfra. Han vil vogte sig for ikke at komme til at smile ad det Enkeltes afmægtige Reaction, agte paa, at han ikke kommer til at see Sagen letsindigt, om end det Enkelte som saadant frister dertil; han vil ikke lade sig distrahere af den besynderlige Misforstaaelse, at det Enkelte i ham har en større Ven end det har i sig selv. Naar han har gjort dette, da vil han rolig gaae Smerten imøde; om hans Bevidsthed end bliver rystet, den vakler ikke.

Træffer det sig nu saaledes, at det Almene, han ikke kan realisere, netop var det, han havde Lyst til, saa vil han, hvis han er et høimodigt Menneske, i en vis Forstand glæde sig derover. Han vil da sige: jeg har stridt paa saa ugunstige Vilkaar som muligt. Jeg har stridt mod det Enkelte, jeg har lagt min Lyst over paa Fjendens Side, jeg har, for at gjøre det complet, gjort det Enkelte til det Almene. At alt dette vil gjøre Nederlaget tungere for mig, er sandt; men det vil ogsaa styrke min Bevidsthed, det vil give den Energi og Klarhed.

Saaledes har han da paa dette Punkt emanciperet sig fra det Almene. Han vil intet Øieblik være uklar om, hvad et saadant Skridt har at betyde, thi det var jo egentlig ham selv, der gjorde Nederlaget fuldstændigt og gav det Betydning; thi han vidste, hvor han var saarlig og hvorledes, og han bibragte sig selv det Saar, som det Enkelte som saadant ikke var istand til. Han vil da være forvisset om, at der er Noget af det Almene, han ikke kan realisere. Med denne Forvisning er han imidlertid ikke færdig, thi den vil avle en dyb Sorg i hans Sjæl. Han vil glæde sig over de Andre, hvem det forundtes at fuldkomme det, han vil maaskee bedre end de selv indsee, hvor skjønt det er, men selv vil han sørge, ikke feigt og forsagt, men dybt og frimodigt; thi han vil sige: jeg elsker dog det Almene. Blev det Andres lykkelige Lod at give det Almeen-Menneskelige Vidnesbyrd derved, at de realisere det, nu vel, saa giver jeg det Vidnesbyrd ved min Sorg, og jo dybere jeg sørger, jo betydningsfuldere er mit Vidnesbyrd. Og denne Sorg er skjøn, er selv et Udtryk af det Almeen-Menneskelige, en Rørelse af dets Hjerte i ham og vil forsone ham med dette.

Med den Forvisning, han vandt, er han ikke færdig, thi han vil føle, at han har lagt et stort Ansvar paa sig selv. Paa dette Punkt, siger han, har jeg sat mig udenfor det Almene, jeg har berøvet mig al den Veiledning, den Tryghed og Beroligelse, som det

Almene giver; jeg staaer ene, uden Deeltagelse, thi jeg er en Undtagelse. Men han vil ikke blive feig og trøstesløs, han vil med Sikkerhed gaae sin eensomme Gang, han har jo ført Beviset for Rigtigheden af hvad han gjorde, han har sin Smerte. Han vil ikke være uklar dette Skridt betræffende, han eier en Forklaring, som han til enhver Tid vil kunne fremtage, ingen Larm kan forvirre den for ham, ingen Aandens Fraværelse; om han vaagnede op midt om Natten, han vil dog øieblikkelig kunne gjøre sig selv Rede for Alt. Han vil føle, at den Opdragelse, der bliver ham til Deel, er tung, thi det Almene er en streng Herre, naar man har det udenfor sig, det holder bestandigt Dommersværdet over ham og siger: hvorfor vil Du være udenfor, og om han end siger, det er ikke min Skyld, den tilregner ham det dog og fordrer sig selv af ham. Han vil da stundom vende tilbage til det samme Punkt, atter og atter føre Beviset, og da vil han freidigt gaae videre. Han hviler i den Forvisning, han har tilkjæmpet sig, og han vil sige: det jeg dog tilsidst stoler paa er, at der er en retfærdig Fornuftighed til, og til dens Barmhjertighed vil jeg fortrøste mig, at den er barmhjertig nok til at vise Retfærdighed; thi det var jo ikke det Forfærdelige, om jeg skulde lide Straf, som jeg den havde fortjent, fordi jeg gjorde Uret, men det var det Forfærdelige, om jeg skulde saaledes kunne gjøre Uret, at Ingen straffede det; og det var jo ikke det Forfærdelige, om jeg vaagnede op med Angst og Gru i mit Hjertes Bedaarelse, men dette det Forfærdelige, om jeg kunde saaledes bedaare det, at Ingen kunde vække det.

Denne hele Strid er imidlertid en Skjærsild, om hvis Forfærdelighed jeg idetmindste kan gjøre mig en Forestilling. Folk skulde derfor ikke være lystne efter at blive ualmindelige Mennesker; thi at være det har noget Andet at betyde end en lunefuld Tilfredsstillelse af sin vilkaarlige Lyst.

Den der derimod med Smerte forvissede sig om, at han var et ualmindeligt Menneske, ved sin Sorg derover atter forsonede sig med det Almene, han vil maaskee engang opleve den Glæde, at hvad der forvoldte ham Smerte og gjorde ham ringe i hans egne Øine, viser sig som Anledning til, at han atter opløftes og i ædlere Forstand bliver et ualmindeligt Menneske. Hvad han tabte i Omfang, det vandt han maaskee i intensiv Inderlighed. Ikke ethvert Menneske nemlig, hvis Liv middelmaadigt udtrykker det Almene, er derfor et ualmindeligt Menneske, thi det vilde jo være en Forgudelse af Trivialiteten; for at han i Sandhed skal kaldes

saa, maa der ogsaa spørges om den intensive Kraft, med hvilken han gjør det. Denne Kraft vil nu hiin Anden være i Besiddelse af paa de Punkter, hvor han kan realisere det Almene. Hans Sorg vil da atter forsvinde, den vil opløse sig i Harmoni; thi han vil indsee, at han var kommen til Grændsen for sin Individualitet. Han veed vel, at ethvert Menneske udvikler sig med Frihed, men han veed ogsaa, at et Menneske ikke skaber sig selv af Intet, at han har sig selv i sin Concretion som sin Opgave; han vil atter forsones med Tilværelsen, idet han vil indsee, at i en vis Forstand ethvert Menneske er en Undtagelse, og at det er lige sandt, at ethvert Menneske er det Almeen-Menneskelige og tillige en Undtagelse.

Her har Du min Mening om hvad det er at være et ualmindeligt Menneske. Jeg elsker Tilværelsen og det at være et Menneske altfor meget til at troe, at Veien til at blive et ualmindeligt Menneske er let eller uden Anfægtelser. Men selv om et Menneske saaledes i ædlere Forstand er et ualmindeligt Menneske, saa vil han dog bestandigt tilstaae, at det var endnu Fuldkomnere at optage hele det Almene i sig.

Saa modtag min Hilsen, tag mit Venskab; thi skjøndt jeg ikke i strengeste Forstand tør betegne vort Forhold saaledes, saa haaber jeg dog, at min unge Ven engang vil blive saa meget ældre, at jeg i Sandhed tør bruge dette Ord; vær forsikkret om min Deeltagelse. Modtag en Hilsen fra hende, hvem jeg elsker, hvis Tanker ere skjulte i mine Tanker, modtag en Hilsen, der er uadskillelig fra min, men modtag ogsaa en særlig Hilsen fra hende, venlig og oprigtig som altid.

Da Du for nogle Dage siden var hos os, tænkte Du maaskee ikke paa, at jeg atter var færdig med en saa stor Skrivelse. Jeg veed, Du er ingen Ven af, at man taler til Dig om Din indre Historie, derfor har jeg valgt at skrive, og skal aldrig tale til Dig derom. At Du modtager et saadant Brev, bliver en Hemmelighed, og jeg ønskede ikke gjerne, at den skulde have nogen Indflydelse til at forandre Dit Forhold til mig og min Familie. At Du har Virtuositet nok til at gjøre det, naar Du vil, det veed jeg, og derfor beder jeg Dig derom for Din og min Skyld. Jeg har aldrig villet trænge mig ind i Dig, og kan godt elske Dig paa Afstand, uagtet vi ofte sees. Dit Væsen er for indesluttet til at jeg troer, det vilde gavne at tale til Dig, derimod haaber jeg, at mine Breve ikke skulle være uden Betydning. Naar Du da forarbeider Dig selv i Din Personligheds lukkede Maskineri, da stikker

jeg mine Indlæg ind og er forvisset om, at de komme med i Bevægelsen.

Da saaledes vort skriftlige Forhold bliver en Hemmelighed, saa iagttager jeg alle Formaliteter, ønsker Dig et Levvel, som om vi vare langt fjernede fra hinanden, uagtet jeg haaber at see Dig ligesaa ofte hos mig som før.

ULTIMATUM.

Maaskee er det gaaet Dig med Hensyn til mine foregaaende Breve, som det er gaaet mig, at Du har glemt det Meste af dem. Hvis saa er, da vil jeg ønske, at det ogsaa maa være Tilfælde med Dig, hvad der er Tilfældet med mig, at Du til enhver Tid, under Stemningernes Afvexling, maa være istand til at gjøre Dig Rede for Tanken og Bevægelsen. Udtrykket, Fremstillingen, Indklædningen ere som Blomstret fra eet Aar til det andet, den samme og dog ikke den samme, men Holdningen, Bevægelsen, Stillingen den er uforandret. Dersom jeg nu skulde skrive til Dig, vilde jeg maaskee udtrykke mig anderledes. Maaskee lykkedes det mig i mine Breve paa et enkelt Sted endog at være veltalende, Noget jeg visselig ingen Fordring gjør paa, og som min Stilling i Livet heller ikke kræver af mig; hvis jeg nu skulde skrive, da vilde det maaskee lykkes mig paa et andet Sted, jeg veed det ikke, thi Udtrykket er en Gave, og »hvert Old og hvert Aar har sin egen sin blomstrende Vaar«. Hvad Tanken derimod angaaer, den er og bliver, og Bevægelserne haaber jeg skulle i Tidens Løb blive mig lettere og naturligere, uforandrede ogsaa da, naar de ere stumme, fordi Udtrykket har afblomstret.

Dog det er ikke for at skrive Dig et nyt Brev til, at jeg griber til Pennen, men fordi Tanken om Dig er bleven mig levende ved et Brev, jeg selv har modtaget fra en ældre Ven, der er Præst i Jylland. Saavidt jeg veed har Du aldrig kjendt ham. Mit Venskab med ham tog allerede sin Begyndelse i mine Studenterdage, og skjøndt der var en fem, sex Aar imellem os, var vort Forhold dog

---

hvert Old osv.] Oehlenschläger, Ludlams Hule (Samlede Værker XVII S. 176).

nmelig intimt. Han var en lille firskaaren Figur, munter, livs-
g..id, og ualmindelig jovial. Uagtet hans Sjæl i sit Dyb var alvor-
lig, syntes hans udvortes Liv ret godt at følge den Anviisning, at
lade fem være lige. Videnskaberne fængslede ham, men Examens-
Mand blev han ikke. Han drev det da ikke mere end til *haud
illaudabilis* til theologisk Attestats. For en fire Aar siden blev han
..ttet ind i et lille Præstekald paa den jydske Hede. Han var i
lvortes Henseende i Besid... en Stentor-Stemme, i aandelig
...ende af en Oprindelighed, der altid har distingveret ham i den
... Kreds af Mennesker, jeg har lært at kjende; hvad Under da,
...n i Begyndelsen ikke fandt sig ret tilfreds, at han syntes hans
... var ham for ubetydelig? Nu derimod har han gjen-
... redshed, og det har ret virket opmuntrende paa
... Brev fra ham, jeg i disse Dage har modtaget.
..., siger han, »er dog ret en Tumleplads for mig,
... uden Lige. Der gaaer jeg om Løverdagen og
mediterer mine Prædikener, og Alt udvider sig for mig; jeg glem-
mer enhver virkelig Tilhører og vinder en ideal, vinder den fuld-
komne Fortabelse i mig selv, saa naar jeg træder op paa Prædike-
stolen, da er det som stod jeg endnu paa Heden, hvor mit Øie
intet Menneske opdager, hvor min Stemme opløfter sig med sin
hele Kraft for at overdøve Stormen.«

Dog det er ikke for at fortælle Dig dette, at jeg skriver, men
for at sende Dig en Prædiken af ham, som fandtes indlagt i Brevet.
Jeg har ikke villet personlig vise Dig den, for ikke at hidse Din
Kritik, men sender Dig den skriftlig, for at den i Stilhed maa gjøre
sit Indtryk paa Dig. Han har endnu ikke holdt den, men agter
næste Aar at holde den, og er forvisset om, at han skal faae en-
hver Bonde til at forstaae den. Af den Grund skal Du nu ikke
forsmaae den; thi det er netop det Skjønne ved det Almene, at
Alle kunne forstaae det. Han har i denne Prædiken grebet, hvad
jeg har sagt, og hvad jeg gjerne vilde have sagt Dig; han har ud-
trykt det heldigere, end jeg seer mig istand til. Tag den da, læs
den, jeg har Intet at tilføie, uden at jeg har læst den, og tænkt
paa mig selv, læst den, og tænkt paa Dig.

Det Opbyggelige, der ligger i den Tanke, at mod Gud have vi altid Uret.

Bøn.

Fader i Himlen! Lær Du os at bede rettelig, at vort Hjerte maa aabne sig for Dig i Bøn og Paakaldelse, og intet lønligt Ønske gjemme, som vi vide er Dig ikke velbehageligt, men heller ingen hemmelig Frygt for, at Du vil negte os Noget, der i Sandhed tjener til vort Bedste; paa det at de arbeidende Tanker, det urolige Sind, det bange Hjerte maa finde Hvile deri og derved, hvori og hvorved den ene er at finde, ved altid glade at takke Dig, idet vi glade bekjende, at mod Dig have vi altid Uret. Amen.

Dette hellige Evangelium skriver Evangelisten Lucas i sit Evangeliums 19de Capitel fra det 41de Vers til Enden saaledes:

Og der han kom nær til, og saae Staden, græd han over den, og sagde: Vidste du dog, ja end paa denne din Dag, hvad der tjener til din Fred! men nu er det skjult for dine Øine. Derfor skulle de Dage komme over dig, at dine Fiender skulle kaste en Vold op omkring dig og beleire dig rundt omkring og trænge dig allevegne. Og de skulle lægge dig slet øde og dine Børn i dig, og ikke lade Steen paa Steen i dig, fordi du ikke kjendte din Besøgelses Tid. Og han gik ind i Templet og begyndte at uddrive dem, som derudi solgte og kjøbte, og sagde til dem: der er skrevet: mit Huus er et Bedehuus, men I have gjort det til en Røverkule. Og han lærte daglig i Templet. Men de Ypperste-Præster og Skriftkloge og de Øverste for Folket søgte at omkomme ham. Og de fandt ikke hvad de skulde gjøre, thi alt Folket hængte ved ham og hørte ham.

Hvad Aanden i Syner og Drømme havde aabenbaret Propheterne, hvad disse med varslende Stemme havde forkyndt den ene Slægt efter den anden: det udvalgte Folks Forstødelse, det stolte Jerusalems forfærdelige Undergang, det nærmede sig nu mere og mere. Christus drager op til Jerusalem. Han er ingen Prophet, der forkynder det Tilkommende, hans Tale vækker ikke ængstelig Uro, thi hvad der endnu er skjult, det seer han for sine Øine; han propheterer ikke, dertil er der ei mere Tid, — han græder over Jerusalem. Og dog stod jo Byen endnu i sin Herlighed, og Templet kneisede endnu som altid, høiere end nogen anden Bygning i Verden, og Christus selv siger: dersom du vidste paa denne din Dag, hvad der tjener dig til Bedste, men han tilføier ogsaa: dog, det er skjult for dine Øine. I Guds evige Raad er dens Undergang besluttet, og Frelsen er skjult for dens Indvaaneres Øine. Var da den Slægt, der dengang levede, mere fordømmelig end den foregaaende, hvem den skyldte Livet, var det hele Folk vanartet, var der ingen Retfærdig i Jerusalem, ikke en eneste, der kunde standse Guddommens Vrede, var der blandt alle dem, for hvis Øine Frelsen var skjult, ingen From? Og hvis der var en saadan, blev der da ingen Port opladt for ham i Angstens og Nødens Tid, da Fienderne beleirede den rundt omkring og trængte den allevegne, steg der ingen Engel ned og frelste ham, inden endnu alle Porte bleve lukkede, skeete der intet Tegn for hans Skyld? Dog, dens Undergang var berammet. Forgjeves saae den beleirede By i sin Angst efter en Udvei, Fiendens Hær knugede den i sin mægtige Favn, og Ingen undslap, og Himlen blev lukket og ingen Engel udskikket uden Morderenglen, der svingede sit Sværd over Staden. Hvad Folket havde forbrudt, maatte denne Slægt bøde for, hvad denne Slægt havde forbrudt, maatte hvert enkelt Led af Slægten bøde for. Skal da den Retfærdige lide med den Uretfærdige? Er dette Guds Nidkjærhed, at han hjemsøger Fædrenes Brøde paa Børnene i tredie og fjerde Led saaledes, at han ikke straffer Fædrene men Børnene? Hvad skulde vi svare? Skulde vi sige, der er nu snart forløbet tvende Aartusinder siden hine Dage, en saadan Rædsel saae Verden aldrig før og vil vel aldrig mere faae den at see; vi takke Gud for, at vi leve i Fred og Tryghed, at Angstens Skrig fra hine Dage kun svagt lyder over til os, vi ville haabe og troe, at vore Dage og

---

Nidkjærhed osv.] 2. Mosebog 20. Kap. 5.

vore Børns maae hendrage sig i Stilhed, uberørte af Tilværelsens Storme! Vi føle ikke Styrke til at tænke over Sligt, men vi ville takke Gud for, at vi ikke blive forsøgte deri. Kan der tænkes noget Feigere og mere Trøstesløst end en saadan Tale? Er da det Uforklarlige derved blevet forklaret, at man har sagt: det er kun eengang skeet i Verden? Eller er dette ikke det Uforklarlige, at det er skeet? Og har dette, at det er skeet, ikke Kraft til at gjøre alt Andet uforklarligt, selv det Forklarlige? Skeete det eengang i Verden, at Menneskenes Vilkaar vare væsentlig forskjellige fra hvad de ellers altid ere, hvad Sikkerhed da for, at det ikke kan gjentages, hvad Sikkerhed for, at Hiint ikke var det Sande, og det, der almindeligt skeer, det Usande? Eller er det et Beviis for det Sande, at det skeer oftest? Og gjentager det sig da virkelig ikke oftere, hvad hine Tider bleve Vidne til? Er det ikke, hvad vi Alle paa saa mange Maader have erfaret, at hvad der skeer i det Store, det Samme opleves ogsaa i det Mindre? Mener I, siger Christus, at hine Galilæer, hvis Blod Pilatus lod udgyde, vare Syndere fremfor alle Galilæer, fordi de lede dette? Eller de Atten, som Taarnet i Siloam faldt paa og ihjelslog, mener I, at de vare skyldige fremfor alle Mennesker, som boe i Jerusalem? Nogle af hine Galilæer vare altsaa ikke Syndere fremfor andre Mennesker, hine Atten vare ikke skyldige fremfor alle Mennesker, som boede i Jerusalem — og dog deelte de Uskyldige Lod med de Skyldige. Det var en Tilskikkelse, vil Du maaskee sige, ingen Straf; men Jerusalems Undergang var en Straf, og den traf lige haard Skyldige og Uskyldige. Derfor vil Du ikke ængste Dig selv med at overveie saadanne Ting; thi at et Menneske kan have Gjenvordigheder og Lidelser, at disse ligesaa fuldt som Regnen falde baade paa Gode og Onde, det kan Du fatte, men at det skal være en Straf . . . Og dog fremstiller Skriften det saaledes. Saa er da den Retfærdiges Lod lige med den Uretfærdiges, saa har da Gudsfrygt ingen Forjættelse for dette Liv, som er; saa er da enhver opløftende Tanke, der engang gjorde Dig saa riig paa Mod og Tillid, den er en Indbildning, et Gjøgleværk, som Barnet troer, Ynglingen haaber paa, men som den lidet Ældre ingen Velsignelse finder i, men kun Spot og Forargelse? Dog, denne Tanke oprører Dig, den kan og skal ikke faae Magt til at bedaare Dig, ikke være istand til at sløve Din Sjæl. Retfærdighed vil Du elske, Retfærdighed vil Du øve tidlig og sildig, har den end ingen Løn, Du vil

---

hine Galilæer osv.] Lukas 13. Kap. 1—4.

dog øve den, Du føler det, der ligger en Fordring i den, som dog eengang maa blive opfyldt; ikke vil Du hensynke i Mathed, og da engang fatte, at Retfærdighed havde Forjættelser, men at Du selv havde udelukket Dig derfra ved ikke at gjøre Retfærdighed. Ikke vil Du stride med Mennesker, med Gud vil Du stride og holde ham fast, han skal ikke kunne løsrive sig fra Dig, uden at han velsigner Dig! Dog, Skriften siger, Du skal ikke gaae i Rette med Gud. Er det ikke det, Du gjør? Er dette nu atter en trøstesløs Tale, er da den hellige Skrift kun givet Mennesket for at ydmyge, for at tilintetgjøre ham? Ingenlunde! Naar det hedder, Du skal ikke gaae i Rette med Gud, da vil det sige, Du maa ikke ville have Ret mod Gud, kun saaledes maa Du gaae i Rette med ham, at Du lærer, at Du har Uret. Ja, det er, hvad Du selv bør ville. Naar det da forbydes Dig at gaae i Rette med Gud, da betegnes derved Din Fuldkommenhed, og ingenlunde siges der, at Du er et ringe Væsen, der ingen Betydning har for ham. Spurven falder til Jorden, den har paa en Maade Ret mod Gud. Lilien visner, den har paa en Maade Ret mod Gud, kun Mennesket har Uret, ham ene er det forbeholdt, hvad der blev negtet Alt, at have Uret mod Gud. Skulde jeg tale anderledes, skulde jeg erindre Dig om en Viisdom, Du vel ofte har hørt, en Viisdom, der nemt nok veed at forklare Alt, uden hverken at gjøre Gud eller Menneskene Uret: Mennesket er et skrøbeligt Væsen, siger den, det vilde være urimeligt af Gud at forlange det Umulige af ham, man gjør hvad man kan, og er man og en enkelt Gang noget efterladende, saa vil Gud aldrig glemme, at vi ere svage og ufuldkomne Væsner. Skal jeg meest beundre de ophøiede Forestillinger om Guddommens Væsen, denne Kløgt forraader, eller det dybe Indblik i det menneskelige Hjerte, den prøvende Bevidsthed, der randsager sig selv, og nu kommer til den magelige og beqvemme Erkjendelse: man gjør hvad man kan? Var det saa let en Sag for Dig, min Tilhører, at afgjøre, hvor Meget det er: hvad man kan? Var Du aldrig i Fare, hvor Du næsten til Fortvivlelse anstrængede Dine Kræfter og dog saa uendelig gjerne ønskede at kunne Mere, og en Anden maaskee med tvivlende og bedende Blikke saae paa Dig, om det ikke var muligt, at Du kunde gjøre Mere? Eller var Du aldrig angst for Dig selv, saa angst, at det var Dig, som var ingen Synd saa sort, ingen Selvkjærlighed saa afskyelig, at den jo kunde snige sig ind i Dig og som en fremmed Magt vinde Herredømme over Dig?

---

med Gud osv.] som Jakob, 1. Mosebog 32. Kap. 26. Skriften siger Jobs Bog 39. Kap. 35.

Fornam Du ikke denne Angst? thi hvis Du ikke fornam den, da oplade Du ikke Din Mund til at svare, thi Du kan jo ikke svare paa hvad der spørges om; men hvis Du fornam den, min Tilhører, jeg spørger Dig: fandt Du da Hvile i hine Ord »man gjør, hvad man kan«? Eller var Du aldrig i Angst for Andre, saae Du ikke dem vakle i Livet, til hvem Du pleiede at skue op med Tillid og Fortrøstning, og hørte Du da ikke en sagte Stemme, der hviskede til Dig: naar end ikke disse kunne fuldkomme det Store, hvad er da Livet Andet end ond Møie og Troen end en Snare, der river os ud i Uendeligheden, hvor vi dog ikke kunne leve, langt bedre da at glemme, at opgive enhver Fordring — hørte Du ikke denne Stemme? thi hvis Du ikke hørte den, da oplade Du ikke Din Mund til at svare, thi Du kan jo ikke svare paa hvad der spørges om; men hvis Du hørte den, min Tilhører, jeg spørger Dig, var dette da Din Trøst, at Du sagde: man gjør, hvad man kan? Var dette ikke netop Grunden til Din Uro, at Du ikke vidste med Dig selv, hvor Meget det er man kan, at det i det ene Øieblik syntes Dig saa uendelig Meget, i det andet Øieblik saa saare Lidet? Var ikke derfor Din Angst saa piinlig, fordi Du ikke kunde gjennemtrænge Din Bevidsthed, fordi, jo alvorligere Du selv vilde, jo inderligere Du ønskede at handle, desto forfærdeligere blev den Dobbelthed, Du befandt Dig i: at Du ikke skulde have gjort hvad Du kunde, eller at Du virkelig skulde have gjort hvad Du kunde, men Ingen kom Dig til Hjælp?

Enhver alvorligere Tvivl, enhver dybere Bekymring beroliges da ikke ved den Tale: man gjør, hvad man kan. Har Mennesket stundom Ret, stundom Uret, til en vis Grad Ret, til en vis Grad Uret, hvo er da Den, som afgjør det, uden Mennesket, men kan han ikke i Afgjørelsen atter have til en vis Grad Ret og til en vis Grad Uret? Eller er han et andet Menneske, idet han bedømmer sin Handling end idet han handler? Saa skal da Tvivlen herske, bestandig opdage nye Vanskeligheder og Bekymringen skal gaae ved Siden af og indprente den ængstede Sjæl de gjorte Erfaringer? Eller skulde vi foretrække, bestandig at have Ret i den Forstand som de ufornuftige Skabninger have det? Saa have vi da kun Valget imellem at være Intet for Gud, eller i evig Qval hvert Øieblik at begynde forfra, uden dog at kunne begynde; thi hvis vi med Bestemthed skulle kunne afgjøre, om vi have Ret i det nærværende Øieblik, da maa dette Spørgsmaal med Bestemthed være afgjort om det foregaaende Øieblik, og saaledes længere og længere tilbage.

Tvivlen er atter sat i Bevægelse, Bekymringen atter vakt; saa lader os stræbe at berolige den ved at overveie:

Det Opbyggelige, der ligger i den Tanke, at mod Gud have vi altid Uret.

At have Uret — kan der tænkes nogen smerteligere Følelse end denne, og see vi ikke, at Menneskene hellere ville lide Alt, end tilstaae, at de have Uret? Vi billige vel ikke en saadan Haardnakkenhed, hverken hos os selv eller hos Andre, vi mene, at det var visere og bedre handlet, at tilstaae vor Uret, hvor vi virkelig havde den, vi sige da, at Smerten, der følger med Tilstaaelsen, vil være som et bittert Lægemiddel, der vil helbrede; men at det er en Smerte at have Uret, en Smerte at tilstaae det, det dølge vi dog ikke. Vi lide da Smerten, fordi vi vide, at den tjener til vort Bedste, vi fortrøste os til, at det engang vil lykkes os at gjøre kraftigere Modstand, at vi maaskee ville drive det dertil, at vi kun meget sjeldent virkelig have Uret. Denne Betragtning er saa naturlig, saa indlysende for Enhver. Der ligger da noget Opbyggeligt i at have Uret, forsaavidt vi nemlig, idet vi tilstaae det, opbygge os ved Udsigterne til, at det sjeldnere og sjeldnere skal blive Tilfældet. Og dog, det var jo ikke ved denne Betragtning vi vilde berolige Tvivlen, det var jo ved at overveie det Opbyggelige i, at vi altid have Uret. Men var da hiin første Betragtning, der skjenkede Haabet om, med Tiden ikke mere at have Uret, opbyggelig, hvorledes kan da den modsatte Betragtning ogsaa være det, den Betragtning, der vil lære os, at vi altid, saavel det Forbigangne som det Tilkommende betræffende, have Uret?

Dit Liv bringer Dig i et mangfoldigt Forhold til andre Mennesker. Nogle af disse elske Ret og Retfærdighed, andre synes ikke at ville øve dem; de gjøre Uret mod Dig. Din Sjæl er ikke forhærdet mod den Lidelse, de saaledes paaføre Dig, men Du randsager og prøver Dig selv, Du forvisser Dig om, at Du har Ret, og Du hviler rolig og stærk i denne Overbeviisning; hvormeget de end krænke mig, siger Du, denne Fred skulle de dog ikke formaae at frarøve mig, at jeg veed, jeg har Ret, og at jeg lider Uret. Der er en Tilfredsstillelse, en Glæde i denne Betragtning, som vel Enhver af os har smagt, og naar Du vedbliver at lide Uret, da opbygges Du ved den Tanke, at Du har Ret. Denne Betragtning er saa naturlig, saa fattelig, saa ofte prøvet i Livet, og dog er det ikke ved den, vi ville berolige Tvivlen og læge Bekymringen, men ved at overveie det Opbyggelige, der ligger i den Tanke, at vi altid have Uret. Kan da den modsatte Betragtning have den samme Virkning?

Dit Liv bringer Dig i et mangfoldigt Forhold til andre Mennesker, til Nogle drages Du med en inderligere Kjærlighed end til Andre. Hvis nu et saadant Menneske, der var Gjenstanden for Din Kjærlighed, gjorde Uret mod Dig, ikke sandt, da vilde det smerte Dig, Du vilde nøie prøve Alt, men da vilde Du sige: jeg veed med mig selv, at jeg har Ret, denne Tanke skal berolige mig? O, hvis Du elskede ham, da vilde den ikke berolige Dig, Du vilde efterforske Alt. Du vilde ikke kunne indsee Andet, end at han havde Uret, og dog vilde den Vished forurolige Dig, Du vilde ønske, at Du maatte have Uret, Du vilde søge, om Du ikke kunde finde Noget, der kunde tale til hans Forsvar, og fandt Du ikke det, Du vilde først finde Hvile i den Tanke, at Du havde Uret. Eller hvis det var Dig paalagt at bære Omsorg for et saadant Menneskes Vel, Du vilde gjøre Alt, hvad der stod i Din Magt, og naar den Anden desuagtet ikke agtede derpaa og kun voldte Dig Sorg, ikke sandt, da vilde Du gjøre Regnskabet op, Du vilde sige: jeg veed, jeg har gjort Ret imod ham? — O nei! hvis Du elskede ham, da vilde denne Tanke ikkun ængste Dig, Du vilde gribe efter enhver Sandsynlighed, og om Du ingen fandt, da vilde Du sønderrive Regnskabet, for at bringe Dig til at glemme det, og Du vilde stræbe at opbygge Dig ved den Tanke, at Du havde Uret.

Saa er det da smerteligt at have Uret og smerteligere jo oftere man har det, opbyggeligt at have Uret og opbyggeligere jo oftere man har det! Det er jo en Modsigelse. Hvoraf lader den sig forklare uden deraf, at Du i det ene Tilfælde nødes til at erkjende, hvad Du i det andet Tilfælde ønsker at erkjende? Men bliver Erkjendelsen dog ikke den samme, har dette nogen Indflydelse paa den, at man ønsker eller ikke ønsker? Hvoraf lader det sig forklare uden deraf, at Du i det ene Tilfælde elskede, i det andet ikke, med andre Ord, at Du i det ene Tilfælde befandt Dig i et uendeligt Forhold til et Menneske, i et andet Tilfælde i et endeligt? Saa er da det, at ønske at have Uret, Udtryk for et uendeligt Forhold, det, at ville have Ret eller at finde det smerteligt at have Uret, Udtryk for et endeligt Forhold! Saa er det da opbyggeligt, altid at have Uret, thi kun det Uendelige opbygger, det Endelige ikke!

Dersom det nu var et Menneske, Du elskede, om det end lykkedes Din Kjærlighed, fromt at bedrage Din Tanke og Dig selv, Du var dog i en bestandig Modsigelse, fordi Du vidste, Du havde Ret, men ønskede og ønskede at troe, at Du havde Uret. Naar det derimod var Gud, Du elskede, skulde der da kunne være Tale om en saadan Modsigelse, skulde Du da kunne være vidende om

Andet, end om hvad Du ønskede at troe? Skulde han, der er i Himmelen, ikke være større end Du, der boer paa Jorden, skulde hans Rigdom ikke være overflødigere end Dit Maal, hans Viisdom ikke dybere end Din Kløgt, hans Hellighed større end Din Retfærdighed? Maa Du ikke nødvendig erkjende dette, men maa Du erkjende det, saa er der ingen Modsigelse mellem Din Viden og Dit Ønske. Og dog, dersom Du nødvendig maa erkjende det, saa er der jo ingen Opbyggelse i den Tanke, at Du altid har Uret, thi det blev jo sagt, at Grunden, hvorfor det den ene Gang kunde vise sig smerteligt at have Uret, den anden Gang opbyggeligt, var, fordi man i det ene Tilfælde nødsagedes til at erkjende, hvad man i det andet Tilfælde ønskede at erkjende. Saa var Du da vel i Dit Forhold til Gud befriet fra Modsigelsen, men Du havde tabt Opbyggelsen, og dog var det jo netop det, vi vilde overveie: det Opbyggelige i, at vi mod Gud altid have Uret.

Skulde det nu virkelig være saaledes? Hvorfor ønskede Du at have Uret mod et Menneske? fordi Du elskede; hvorfor fandt Du det opbyggeligt? fordi Du elskede. Jo mere Du elskede, jo mindre fik Du Tid til at overveie, om Du havde Ret eller ikke. Din Kjærlighed havde kun eet Ønske, at Du bestandig maatte have Uret. Saaledes ogsaa i Dit Forhold til Gud. Du elskede Gud, og derfor kunde Din Sjæl kun finde Hvile og Glæde i, at Du altid maatte have Uret. Det var ikke fra Tankens Besværlighed, Du kom til denne Erkjendelse, Du nødsagedes ikke, thi naar Du er i Kjærlighed, da er Du i Frihed. Naar Tanken da forvissede Dig om, at dette forholdt sig rigtigt, at det ikke kunde forholde sig anderledes end at Du altid maatte have Uret eller Gud altid maatte have Ret, da fulgte dette bag efter; og Du kom ikke til Visheden om, at Du havde Uret, fra den Erkjendelse, at Gud havde Ret; men fra det Kjærlighedens eneste og høieste Ønske, at Du altid maatte have Uret, kom Du til den Erkjendelse, at Gud altid havde Ret. Men dette Ønske er Kjærlighedens og altsaa Frihedens Sag, og Du nødsagedes da ingenlunde til at erkjende, at Du altid havde Uret. Det blev Dig da ikke vist, at Du altid havde Uret, ved Overveielse, men Visheden laae deri, at Du opbyggedes derved.

Det er da altsaa en opbyggelig Tanke, at vi mod Gud altid have Uret. Dersom det ikke var Tilfældet, dersom denne Forvisning ikke havde sit Udspring fra hele Dit Væsen, det er fra Kjærligheden i Dig, da havde Din Betragtning ogsaa faaet et andet Udseende. Du havde erkjendt, at Gud altid havde Ret, dette nødsagedes Du til at erkjende, som en Følge deraf nødsagedes Du til at erkjende, at Du altid havde Uret. Dette Sidste var allerede

vanskeligere, thi Du kan vel nødsages til at erkjende, at Gud altid har Ret; men til at gjøre Anvendelsen deraf paa Dig selv, til at optage denne Erkjendelse i Dit hele Væsen, kan Du egentlig ikke nødsages. Du erkjendte da, at Gud altid havde Ret, og som en Følge deraf Du altid Uret, men denne Erkjendelse opbyggede Dig ikke. Der ligger intet Opbyggeligt i at erkjende, at Gud altid har Ret, og altsaa heller ei i nogen Tanke, der med Nødvendighed følger heraf. Naar Du erkjender, at Gud altid har Ret, da staaer Du udenfor Gud, og ligesaa, naar Du som en Følge deraf erkjender, at Du altid har Uret. Naar Du derimod ikke i Kraft af nogen foregaaende Erkjendelse fordrer og er forvisset om, at Du altid har Uret, da er Du skjult i Gud. Dette er Din Tilbedelse, Din Andagt, Din Gudsfrygt.

Du elskede et Menneske, Du ønskede altid at maatte have Uret mod ham, ak men han blev Dig troløs, og hvor nødig Du end vilde, hvor meget det end smertede Dig, Du fik dog Ret mod ham og Uret i, at Du elskede ham saa høit. Og dog fordrede Din Sjæl at elske saaledes, kun deri kunde Du finde Hvile og Fred og Lykke. Da vendte den sig bort fra det Endelige til det Uendelige; der fandt den sin Gjenstand, der blev Din Kjærlighed lykkelig. Gud vil jeg elske, sagde Du, han giver den Elskende Alt, han opfylder mit høieste, mit eneste Ønske, at jeg mod ham altid maa have Uret; aldrig skal nogen ængstende Tvivl rive mig bort fra ham, aldrig skal den Tanke forfærde mig, at jeg kunde faae Ret mod ham, mod Gud har jeg altid Uret.

Eller er det ikke saa, var dette ikke Dit eneste Ønske, Dit høieste, og greb der Dig ikke en forfærdelig Angst, naar den Tanke et Øieblik kunde opkomme i Din Sjæl, at Du kunde have Ret, at Guds Styrelse ikke var Viisdom, men Dine Planer; at Guds Tanker ikke var Retfærdighed, men Dine Idrætter; at Guds Hjerte ikke var Kjærlighed, men Dine Følelser? Og var det ikke Din Salighed, at Du aldrig kunde elske, som Du blev elsket? Saa er da dette, at Du mod Gud altid har Uret, ikke en Sandhed, Du maa erkjende, ikke en Trøst, der lindrer Din Smerte, ikke et Vederlag for noget Bedre, men det er en Glæde, i hvilken Du seirer over Dig selv og over Verden, Din Fryd, Din Lovsang, Din Tilbedelse, en Beviisning for, at Din Kjærlighed er lykkelig, som kun den Kjærlighed er det, hvormed man elsker Gud.

Saa er da det, at vi mod Gud altid have Uret, en opbyggelig Tanke, det er opbyggeligt, at vi have Uret, opbyggeligt, at vi altid have det. Den viser sin opbyggende Kraft paa en dobbelt Maade,

deels derved, at den standser Tvivlen og beroliger Tvivlens Bekymring, deels derved, at den opmuntrer til Handling.

Du mindes vel endnu, min Tilhører, en Viisdom, der i det Foregaaende blev betegnet? Den saae saa trofast og paalidelig ud, den forklarede Alt saa let, den var villig til at frelse ethvert Menneske gjennem Livet, uanfægtet af Tvivlens Storme. Man gjør hvad man kan, tilraabte den den Raadvilde. Og det er jo unegteligt, naar man blot gjør det, saa er man hjulpen. Videre havde den ikke at sige, den forsvandt som en Drøm, eller den blev en eensformig Gjentagelse i den Tvivlendes Øre. Naar han da vilde bruge den, da viste det sig, at han ikke kunde bruge den, at den hildede ham i en Snare af Vanskeligheder. Han kunde ikke faae Tid til at overveie, hvad han kunde gjøre, thi han skulde jo paa samme Tid gjøre hvad han kunde gjøre. Eller fik han Tid til at overveie, saa gav Prøvelsen ham et Mere eller Mindre, en Tilnærmelse, men aldrig noget Udtømmende. Hvorledes skulde ogsaa et Menneske kunne udmaale sit Forhold til Gud ved et Mere eller et Mindre, eller ved en Tilnærmelsens Bestemmelse? Han forvissede sig da om, at denne Viisdom var en forrædersk Ven, der under Skin af at hjælpe ham indviklede ham i Tvivl, ængstede ham ind i et vedvarende Kredsløb af Forvirring. Hvad der før havde været ham dunkelt, men ikke bekymret ham, det blev ham nu ikke mere klart, men hans Sind ængstet i Tvivl og bekymret. Kun i et uendeligt Forhold til Gud kunde Tvivlen beroliges; kun i et uendeligt frit Forhold til Gud kunde hans Bekymring forvandles til Glæde. I et uendeligt Forhold er han til Gud, naar han erkjender, at Gud altid har Ret, i et uendeligt frit Forhold, naar han erkjender, at han altid har Uret. Saa er da Tvivlen standset; thi Tvivlens Bevægelse laae netop deri, at han det ene Øieblik skulde have Ret, i det andet Øieblik Uret, til en vis Grad have Ret, til en vis Grad Uret, og dette skulde betegne hans Forhold til Gud; men et saadant Forhold til Gud er intet Forhold, og dette var Tvivlens Næring. I sit Forhold til et andet Menneske var det vel muligt, at han deels kunde have Uret, deels Ret, til en vis Grad Uret, til en vis Grad Ret, fordi han selv og ethvert Menneske er en Endelighed og deres Forhold et endeligt Forhold, der ligger i et Mere eller Mindre. Saalænge derfor Tvivlen vilde gjøre det uendelige Forhold endeligt, og saalænge Viisdommen vilde udfylde det uendelige Forhold med Endelighed, saa længe blev han i Tvivlen. Hver Gang da Tvivlen vil ængste ham med det Enkelte, vil lære ham, at han lider for meget eller prøves over Kræfter, da glemmer han det Endelige i det Uendelige, at han altid har Uret. Hver Gang

Tvivlens Bekymring vil gjøre ham sørgmodig, da opløfter han sig over det Endelige i det Uendelige; thi det, at han altid har Uret, er den Vinge, paa hvilken han svinger sig over Endeligheden, det er den Længsel, med hvilken han søger Gud, det er den Kjærlighed, i hvilken han finder Gud.

Mod Gud have vi da altid Uret. Men er denne Tanke ikke bedøvende, er den ikke, hvor opbyggelig den end kan være, farlig for Mennesket, dysser den ham ikke i en Søvn, i hvilken han drømmer om et Forhold til Gud, der dog intet virkeligt Forhold er, fortærer den ikke Villiens Kraft og Forsættets Styrke? Ingenlunde! Eller var det Menneske, der ønskede, mod et andet Menneske altid at have Uret, var han sløv og uvirksom, gjorde han ikke Alt hvad der stod i hans Magt for at have Ret, og dog ønskede han kun at have Uret? Og skulde da den Tanke, at vi mod Gud altid have Uret, ikke være begeistrende, thi hvad udtrykker den Andet end, at Guds Kjærlighed altid er større end vor Kjærlighed? Gjør denne Tanke ham ikke glad til at handle, thi naar han tvivler, da har han ingen Kraft til at handle, gjør den ham ikke brændende i Aanden, thi naar han endeligt beregner, da udslukkes Aandens Ild? Om da Dit eneste Ønske blev Dig negtet, min Tilhører, Du er dog glad, Du siger ikke: Gud har altid Ret, thi deri er ingen Glæde; Du siger: mod Gud har jeg altid Uret. Om Du selv var den, der maatte negte Dig Dit høieste Ønske, Du er dog glad, Du siger ikke: Gud har altid Ret, thi deri er ingen Jubel; Du siger: mod Gud har jeg altid Uret. Om det, der var Dit Ønske, var hvad Andre og Du selv i en vis Forstand maa kalde Din Pligt, om Du ikke blot maatte fornegte Dit Ønske, men paa en Maade svige Din Pligt, om Du ikke blot tabte Din Glæde men selv Æren, Du er dog glad; mod Gud, siger Du, har jeg altid Uret. Om Du bankede, men der blev ikke opladt, om Du ledte, men ikke fandt, om Du arbeidede, men Intet fik, om Du plantede og vandede, men ingen Velsignelse saae, om Himlen var lukket, og Vidnesbyrdet udeblev, Du er dog glad i Din Gjerning, om Straffen, som Fædrenes Brøde havde nedkaldt, kom over Dig, Du er dog glad, thi mod Gud have vi altid Uret.

Mod Gud have vi altid Uret, denne Tanke standser da Tvivlen og beroliger dens Bekymring, den opmuntrer og begeistrer til Handling.

Din Tanke har nu fulgt Udviklingens Gang, hurtigt forud ilende maaskee, naar det var ad bekjendte Veie, den førte Dig, langsomt, modstræbende maaskee, naar Veien var Dig fremmed, men dette maatte Du jo dog tilstaae, at det forholdt sig saaledes,

som det blev udviklet, og Din Tanke havde Intet at indvende derimod. Inden vi skilles ad, endnu eet Spørgsmaal, min Tilhører: ønskede Du, kunde Du ønske, at det skulde forholde sig anderledes? Kunde Du ønske, at Du skulde have Ret, kunde Du ønske, at hiin skjønne Lov, der i Aartusinder har baaret Slægten gjennem Livet og hvert Led i Slægten, hiin skjønne Lov, herligere end den, der bærer Stjernerne paa deres Bane over Himlens Hvælving, kunde Du ønske, at hiin Lov brast, forfærdeligere end om hiin Naturens Lov tabte sin Kraft og Alt opløstes i rædsomt Chaos? Kunde Du ønske det? Jeg har intet Vredens Ord at forfærde Dig med, Dit Ønske skal ikke fremgaae af Angst over det Formastelige i den Tanke, at ville have Ret mod Gud, jeg spørger Dig blot: ønskede Du, at det skulde være anderledes? Maaskee har min Stemme ikke Kraft og Inderlighed nok, min Røst kan ikke trænge ind i Din inderste Tanke, o, men spørg Dig selv, spørg Dig med den høitidelige Uvished, med hvilken Du vilde henvende Dig til et Menneske, som Du vidste med et eneste Ord var istand til at afgjøre Dit Livs Lykke, spørg Dig endnu alvorligere; thi det er i Sandhed en Saligheds Sag. Stands ikke Din Sjæls Flugt, bedrøv ikke det Bedre i Dig, mat ikke Din Aand ved halve Ønsker og halve Tanker. Spørg Dig, og hold ved at spørge, indtil Du finder Svaret; thi man kan have erkjendt en Ting mange Gange, anerkjendt den, man kan have villet en Ting mange Gange, forsøgt den, og dog, først den dybe indre Bevægelse, først Hjertets ubeskrivelige Rørelse, først den forvisser Dig om, at hvad Du har erkjendt, tilhører Dig, at ingen Magt kan tage det fra Dig; thi kun den Sandhed, der opbygger, er Sandhed for Dig.

INDHOLD.

TEXTKRITISK ANHANG.

Signaturerne er de samme som ved 1. Del (I S. 417).

Titelbladet er A's; B har foruden Tilføjelsen »Anden Udgave« : Kjøbenhavn 1849. | Forlagt af Universitetsboghandler C. A. Reitzel. | Trykt hos Kongl. Hofbogtrykker Bianco Luno. S. **7, 25** i,] MA, i B. S. **10, 22** Lomme] CM, Lomme, AB. **23** Schlemihl] M, Schlemihl, C, Schlemil AB. S. **11, 36** skadeligt] MA, skadelig B. S. **13, 1** jeg] MA, *mangler i* B. **10** forgjeves] CM, forgjæves AB. **20** eengang] MA, engang B. **21** selv ikke] M, ikke selv AB. S. **17, 6** til] C, *mangler i* MAB. **12** tilbøielig] tilbøieligt C, tilbøilig MAB. S. **20, 8** tilsyne,] M, tilsyne; AB. S. **25, 31** det] MA, *mangler i* B. S. **28, 2** vittigt] MA, vittig B. **11** skulle] A, skulde B. S. **30, 19** egentlig] MA, egentlige B. S. **31, 36** , for for] MA, for B. S. **37, 30** eengang] M, engang AB. S. **38, 20** den] M, det AB. S. **39, 15** indtraadte] MA, indtraadt B. **31** Kjærlighed] MA, Kjærligheden B. S. **40, 31** endeligt] M, inderligt AB. **38** ikke,] M, ikke A *(sidst i Linien)* B. S. **41, 12** Sandhed] M, Kjærlighed AB. **34** dristige] M, dristigt AB. S. **45, 33** aabenbare] M, aabenbar AB. S. **47, 24** er Beaandelse] AB, en Beaandelse M; *der bør maaske læses:* er en Beaandelse. S. **50, 23** rigtigst] M, rigtigt AB. S.**54, 8** forføreriske] M, forføriske AB. S. **55, 2** selv,] M, selv; AB. **11** hinanden,] M(A?), hinanden B. S. **56, 10** Elskende] M, Elskede AB. **34** Ægteskabet,] M, Ægteskabet; AB. S. **61, 2** sig] MA, sig, B. S. **62, 12** Tyranni] Tyrannie C, Tyrranie M, Tyrani AB. **38** ikke,] M, ikke A *(sidst i Linien)* B. S. **64, 5** Fornemhed] MA, Fornemhed, B. **35** blive] CM, bleve AB. S. **71, 22** skulle] MA, skulde B. S. **75, 2** *gène*] MA, *gêne,* B. S. **77, 37** ahner] MA, aner B. S. **81, 32** Vielses-

Formularen] M, Vielse-Formularen AB. S. **86, 42** æsthetisk;] M, æsthetisk, AB. S. **87, 31** som om] M, som AB. S. **88, 28** det Romantiske] MAB, det Historiske, det Romantiske C *(der menes det Historiske)*. S. **90, 34** Jeremiader] M, Jerimiader AB. S. **93, 33** erindres] M, erindrer AB. S. **94, 13** skjønne,] M, skjønne A *(sidst i Linien)* B. **14** Gang] MA, Sang B. **26** dem] M, den AB. S. **98, 24** uskjønt] MA, skjønt B. S. **99, 33** Theori,] MA, Theori B. **34** de] M, det AB. S. **100, 14** en] MA, den B. **15** den] MA, en B. S. **102, 8** Kjærlighed,] MA, Kjærlighed B. **39** Secretair] MA, Secretair, B. S. **103, 1** Tilfælde] MA, Tilfældet B. S. **115, 24** tabt] MA, *mangler i* B. S. **117, 2** saavist] MA, saavist, B. S. **118, 34** Føre,] C, Føre MAB. S. **120, 10** Omvendelses-Apostel] C, Omvendelsens-Apostel MAB. **28** end det] MA, end B. S. **121, 1** see Tilværelsen] MA, see Tilværelse B. **6** ubeskrivelige,] MA, ubeskrivelige B. S. **122, 17** endnu] MA, endnu ikke B. **38** den] MA, det B. S. **123, 1** Noget] MA, noget B. S. **124, 22** Reproduktion] MA, Reproduction B. S. **126, 26** Bestemmelse] MA, Bestemmelser B. **37** Bestemmelse] MA, Bestemmelser B. S. **128, 8** skulde] M, skulle AB. **10** Een til] M, Een i AB. saare] C, saa MAB. **16** Kjærlighed] MA, Kjærligheden B. **22** »Gestikulationer«] MAB, »Gestikulationer«, M². S. **129, 8** Aar] MA, Aar, B. S. **130, 1** hen] MA, *mangler i* B. S. **133, 1** idet] MA, i det B. S. **134, 7–8** Kjærligheden gjør mig Pligten til det sande tempererede Clima] MA, *mangler i* B. **23** Bestræbelse] MA, Bestræbelser B. S. **135, 4** jeg formaaer,] MA, *mangler i* B. **32** skyldig] MA, uskyldig B. **42** vilde] MAB (C *afvigende*). S. **136, 16** om] MA, os om B. **33** nøiagtigt] MA, nøiagtig B. S. **143, 9** Enten-Eller] M², enten-eller MA, Enten, Eller B. S. **144, 33** Popantses] M², Popants M. Popans A, Popanthes B. S. **145, 24** enten-eller] M²B, enten eller MA. S. **150, 30** Advocat] M, Advokat AB. S. **152, 14** dens] MA, den B. **16** resignerede] MA, resignerende B. S. **153, 10** successivt] MA, ikke successivt B. **12** ikke] MA, *mangler i* B. **30** hvorved] MA, hvormed B. S. **154, 9** Dilemmaets] MA, Dillemmets B. **19** offret] MA, opoffret B. **25** Skjøndt] MA, Skjønt B. **42** *ergo*] MA. *ergo,* B. S. **155, 12** der] MA, det B. Philosophen] MA, Philosophien B. **15** jo] MA, *mangler i* B. **23** Philosophen] MA, Philosophien A. S. **156, 30** enhver] MA, en B. S. **157, 15** Philosophi,] A, Philosophie, M, Philosophi B. S. **159, 19** Angeren;] MA, Angeren: B. S. **161, 18** absolut;] CM, absolut, AB. S. **162, 35** jeg] MA, Jeg B. S. **163, 5** forskjellige] AB, forskjelligste M. **8** man] MA, de B. S. **165, 17** lære] MªA, lærer B. **19** Tilfælde] MªA. Tilfældet B. **25** havde] MªA, have B. **38** Talent.] CMª, Talent A

(sidst i Linien) B. S. **166, 26** umiddelbart] M^{a}A, umiddelbar B. S. **169, 31** har] AB, har, M^a. S. **170, 1** Tilfælde] M^{a}A, Tilfældet B. S. **171, 15** saare] C, saa *rettet til* saare M^a, saa AB. S. **173, 6** Dig] M^{a}A, dig B. S. **175, 7** fornemste] M^{a}A, frommeste B. S. **176, 18** kraftigere] M^{a}A, kraftige B. S. **181, 24** Urracas] M^a, Uraccas AB. **38** Genie-Blick] M^a, Genieblick C, Genie, Blick AB. S. **182, 4** foregjøglet] M^{a}A, foregøglet B. S. **185, 35** Dig] B, Dig, M^{a}A. S. **187, 12** tilraaber] M^{a}A, tilraader B. S. **188, 6** Dit] AB, Din CM^a. **11** Hun] M^{a}A, Han B. **40** een] M^{a}A, en B. S. **189, 3** selv,] M^{a}A, selv M^{2}B *(bør optages)*. S. **190, 14** der] M^{a}A, det B. S. **200, 31** er] A, er B. S. **201, 12** er] M^a, ere AB. S. **202, 17** Heelhed] B, Heelhed, M^{a}A. S. **203, 31** underfundig] M^{a}A, underfuld B. S. **204, 22** lære] M^{a}A, lærer B. **34** dem] M^{a}A, den B. S. **206, 26** Folk] M^{a}A, *mangler i* B. **31** sig] M^{a}A, *mangler i* B. S. **207, 3** sige,] M^{2}B, sige: M^{a}A. S. **208, 12** kun] M^{a}A, ikke B. S. **210, 6** Helten] CM^{a}AB, *der menes vistnok* Helten i. S. **211, 6** reflekterede] M^{a}A, reflekterende B. S. **212, 10** Fatum] M^{a}A, Factum B. S. **213, 2** Fynd] CAB, Fryd M^a. ikke skal] B, skal ikke M^{a}M^{2}A. S. **214, 19** Skjels Aar] M^2, Skjelsaar M^{a}A, Skjels-Aar B. **20** da] M^{a}A, *mangler i* B. S. **215, 7** halvvaagent] M^{a}M^2, halvtvaagent A, halv vaagent B. S. **217, 39** Guds-Billede] M^2, Guds Billede M^{a}AB. S. **218, 19** mere] M^{a}A, mindre B. **37** Saligheden] M^{a}A, Salighed B. S. **219, 4** Den] M^2, den, M^{a}A, Den, B. S. **220, 9** ei heller er han] og han er ikke M^{a}A, ei heller er han ikke M^2 (ikke *ved en Forglemmelse ikke udslettet)*, ei heller er han, ikke B. S. **222, 22** man] M^{a}A, han B. **26** den] M^{a}A, det B. S. **223, 26** det, at] M^{a}A, det at B (M^2 *har først villet stryge Kommaet, men betænkt sig)*. S. **224, 24** *ecclesia*] M^a, *ecclessia* AB. S. **226, 40** selv] AB, selv, M^a. **41** Livsforhold,] M^{2}B, Livsforhold M^{a}A *(giver bedre Mening)*. S. **239, 16** et] M^{a}A, *mangler i* B. S. **240, 30** og] M^{a}A, *mangler i* B. S. **242, 19** mig] M^{a}A, *mangler i* B. **22** til] M^{a}A, *mangler i* B. **40** i] M^{a}A, i den B. S. **244, 2** et andet] M^{a}A, et B. **10** den] M^{a}A, det B. **14** vindicerer] M^{a}A, vendicerer B. **28** sin] M^{a}A, sit B. S. **245, 3** Poesi] A, Poesie B. **42** ikke] M^{a}A, *mangler i* B. S. **248, 6** Intet] M^{a}A, intet B. **9** Drikkevise-Perioden] M^{a}A, Drikke-Perioden B. **21** overveie,] M^{a}A, overveie B. **22** Skjønhed] M^{a}A, Sandhed B. S. **249, 12** slet Intet] overhovedet slet Intet, slet Intet C, *men overstreget; mangler i* M^{a}AB. **15** De] A, de B. **19** Nødmidler] M^{a}A, Nødemidler B. **26** De] A, de B. **27** Der] M^a, Det AB. **36** skulde] M^a, skulle AB. S. **250, 31** meget] M^{a}A, *mangler i* B. S. **251, 22** Menneske,] M^{a}A, Menneske B. **31** Snak] M^{a}A, Snak, B. **40** dernæst] M^{a}A, nærmest B. S. **253, 6** Pligt] B, Pligt, M^{a}A. **16**

Salomo] M^aA, Salomon B. S. **255, 5** Fjende] M^a, Fiende AB. S. **257, 38** Tankeløshed;] M^2B, Tankeløshed, M^aA *(der skal saa vistnok i Lin. 39 læses*: er det H.). S. **258, 1** Beaandelse] M^aA, Benaadelse B. S. **259, 23** *dura*] M^2B, *dira* M^aA *(rigtigere)*. S. **260, 19** distingverer] M^2, distinguerer M^aA, destingverer B. **29** tage] C, tager M^aAB. S. **261, 6** begaae] C, begaaer M^aAB. S. **262, 25** Talent] M^aA, *mangler i* B. S. **263, 5** ville] C, vilde M^aAB. S. **265, 25** de] M^aA, *mangler i* B. S. **268, 14** thi,] M^aA, thi B. S. **270, 5** uskjønt] M^aA, uskjøn B. S. **272, 1** Intet] M^aA, intet B. **21** Menneske,] M^aA, Menneske B. S. **273, 33** Absolute] M^a, absolute AB. **35** dens] M^aA, den B. S. **274, 4** sandt,] M^aA, sandt B. **34** betydningsfuldt;] M^aA, betydningsfuldt: B. S. **275, 4** Sidste] M^aA, sidste B. **37** Noget] M^aA, noget B. S. **276, 30** saare] C, saa M^aAB. S. **277, 33** thi,] CM^2, thi M^aAB. S. **279, 17** Enhver] M^aA, enhver B. S. **280, 9** Luner,] M^aA, Luner B. **30** Mere] M^aA, mere B. S. **292, 3** Ægteskab] M^aA, Ægteskab, B. S. **293, 37** Øieblik,] M^aA, Øieblik B. S. **295, 7** barnagtigt] M^aA (M^2 *har overstreget*-t, *men atter udvisket Stregen)*, barnagtig B. **33** Mere] M^aA, mere B. S. **298, 36** min] B, for min M^aA. S. **303, 15** egen sin] MA, egen B. S. **307, 2** Himlen] B, Himlene MA. **17** slet] M^aA, slet og B. S. **308, 22** trængte] M^aA, tændte B. **31** Guds] M^aA, *mangler i* B. **34** skulde] CM^a *(rettet fra* skulle), skulle AB. S. **309, 1** uberørte] M^aA, uberørt B. S. **310, 22** Menneskene] B, Mennesket M^aA. S. **311, 9** Andet] M^aA, andet B. S. **314, 36** Tanke] C, Tale M^aAB. **42** Du — S. **315, 1** at] C, *mangler* i M^aAB. S. **316, 27** Forhold,] M^a, Forhold AB. S. **317, 16** den] M^aA, det B. **21** ikke:] M^a, ikke AB.

Søren Aabye Kierkegaard's

Samlede Værker

udgivne af Dr. A. B. Drachmann, Prof. Dr. J. L. Heiberg og Bibliotheksassistent H. O. Lange

Bibliotheks og Folke-Udgave

Ca. 60 Hefter à 50 Øre

Gyldendalske Boghandels Forlag.

1. Hefte. 50 Øre

BIBLIOTHEKS- OG FOLKEUDGAVE

SØREN KIERKEGAARDS SAMLEDE VÆRKER

UDGIVERE:

Docent, Dr. phil. A. B. Drachmann, Prof., Dr. phil. J. L. Heiberg og Bibliotheksassistent H. O. Lange.

Interessen for *Søren Kierkegaard* er genvaagnet og med forøget Styrke. Talrige Skrifter fra de forskelligste Sider bærer Vidnesbyrd om, at man i vide Kredse atter begynder at faa Øjnene op for hans Storhed og for d[illegible] Betydning, hans ejendommelige Personlighed og Forfatter[illegible]somhed kan have ogsaa for vor Tids Aandsliv. Erkendelsen af denne hans Betydning er ikke ringe [illegible] vore Skandinaviske Brødrelande. Og i Tyskland dyrkes og studeres han i særlig Grad. Mere og mere gaar det op for vor Samtid, at Kierkegaard ikke blot er en af det 19de Aarhundredes største Tænkere, men at han vil komme til at indtage en Plads mellem de ganske faa udvalgte Aander, hvis Livsværk har betegnet et Vendepunkt i Menneskehedens religiøse Udvikling. Ved Siden af dette har han endda for os Danske en særlig og forlængst anerkendt Betydning som en af vort Sprogs Klassikere. Ingen dansk Prosaist har behandlet den sproglige Form indenfor de forskelligste Omraader og Stilarter med en Virtuositet som han.

Medens der i de sidste Aar udgives Bog paa Bog *om* Kierkegaard, er hans egne Værker efterhaanden blevne vanskelige at faa i tilfredsstillende Udgaver. Mange af Bøgerne er udsolgte, af andre foreligger kun Optryk, der delvis ikke er gjort med tilstrækkelig Omhu og derfor indeholder meningsforstyrrende Fejl. En Undersøgelse af »Enten—Eller« har endog vist, at der ved Benyttelsen af Kierkegaards efterladte Haandskrifter lader sig naa en rigtigere Tekst end han selv har leveret i de to Udgaver, der udkom i hans Levetid.

Under disse Forhold synes en omhyggelig redigeret Udgave af Kierkegaards samlede V[illegible]rker at være paa sin Plads og at maatte finde almindelig Til[illegible]ning. For at sikre sig, at Udgaven blev besørget i Over[illegible]stemmelse med Nutidens Fordringer til den Art Arbejder, ha[illegible] Forlaget formaaet tre

ansete Philologer, der tillige er Kendere af Kierkegaard, nemlig Dr. *A. B. Drachmann*, Prof. *J. L. Heiberg* og Bibliotheksassistent *H. O. Lange* til at paatage sig Redaktionen.

Udgaven vil omfatte Alt, hvad Kierkegaard selv har udgivet eller direkte bestemt til Udgivelse: ɔ: Alt undtagen de »Efterladte Papirer«: Kierkegaard henvender sig i sin omfattende Produktion til højst forskellige Læsere: i de æsthetiske Værker til det store, almindelig literært-interesserede Publikum; i de philosophiske til de højest Dannedes Elite, i de opbyggelige til alle, der har et positivt Forhold til det Religiøse. Men hans hele »Forfatterskab« er en Enhed, der holdes sammen af et bestemt Formaal; Kendskab til alle Sider deraf er derfor nødvendig for den virkelige Tilegnelse af det Hele. Den, der kun kender enkelte Skrifter eller Grupper af Skrifter, er udsat for at misforstaa disses Formaal og Sammenhæng, og vil ikke være i Stand til at faa et klart Indtryk af det dybtgaaende Tænkerarbejde og den omfattende Aand, der udgør Kierkegaards uforgængelige Værd.

I Skrifternes Udgivelse fulgte Kierkegaard en Slags Plan, og han tillagde selv den Orden, hvori de var udkomne, stor Betydning for Forstaaelsen af hans Værk. Der vil i den nye Udgave blive taget det mest mulige Hensyn til dette Synspunkt; de Skrifter, som Kierkegaard selv henregnede til sit »Forfatterskab«, og ligesaa de polemiske Skrifter fra hans sidste Aar vil følge paa hinanden i den Orden, hvori de er udgivne; hvad der ligger udenfor disse to Grupper, vil blive forenet i en særlig Afdeling, der naturligt vil finde sin Plads mellem det egentlige »Forfatterskab« og de sidste Skrifter.

Nogle — særlig af de æsthetiske og philosophiske Skrifter indeholder en Mængde Citater (tildels paa Latin og Græsk) og Hentydninger, der ikke er forstaaelige for den almindelige Læser; ogsaa i Sprogbrugen er allerede enkelte Ting blevne fremmede for en Nutidslæser. I alle saadanne Tilfælde vil Udgaven under Teksten indeholde en kort Forklaring eller Henvisning, for saa vidt det har været muligt at skaffe fornøden Oplysning. — Til Grund for Teksten vil blive lagt Originaludgaverne (Enten—Eller 2den Udgave), der vil blive nøjagtig jævnført med Kierkegaards efterladte Haandskrifter *(saadanne findes til næsten alle Skrifter)*. I et lille Tillæg efter hvert Skrift vil der ganske kort blive gjort Rede for Afvigelser fra Originaludgaven.

Mellem de tre Udgivere vil Arbejdet i det Store og Hele blive fordelt paa den Maade, at Dr. Drachmann paatager sig Redaktionen af de philosophiske, Prof. Heiberg af de æsthetiske og Assistent Lange af de opbyggelige Skrifter. Iøvrigt vil der foran hvert Skrift blive angivet, hvem der udgiver det.

Saaledes vil der da for første Gang komme til at foreligge en samlet og omhyggelig ordnet Udgave af den store Tænkers og danske Prosamesters Skrifter.

Og idet undertegnede Forlag har været saa heldig at opnaa saa kyndige og ansete Udgiveres Bistand til dette Foretagende, har det for sit eget Vedkommende ment at burde tilbyde denne Udgave ikke alene til en mindre Kreds af særligt Interesserede, men til hele det store almendannede Publikum, for hvem Erhvervelsen af Kierkegaards Skrifter har været uoverkommelig.

Vi udsender derfor Kierkegaards Samlede Værker til den billigst mulige Folkeudgave-Pris i

ca. 60 Hefter à 50 Øre.

Et Hefte hver 14de Dag.

Hvert Hefte vil indeholde 80 tættrykte Sider i stort Format.

Og alle Kierkegaards mange Skrifter, hvis Erhvervelse i de senere Aar i gode Udgaver har kostet op imod 100 Kr., vil nu faas for ca. 30 Kr., fordelte paa $2\frac{1}{2}$ Aar. Subskriptionen er bindende for hele Værket.

Gyldendalske Boghandel.

INDHOLDSFORTEGNELSE

I. SØREN KIERKEGAARDS »FORFATTERSKAB«.

II. TILLÆG.

III. »ØIEBLIKKET«

samt de dertil sig sluttende Bladartikler og Smaaskrifter.

SØREN AABYE KIERKEGAARD'S

SAMLEDE VÆRKER

UDGIVNE
AF
DR. A. B. DRACHMANN,
PROF. DR. J. L. HEIBERG
OG BIBLIOTHEKSASSISTENT
H. O. LANGE.

BIBLIOTHEKS OG
FOLKE-UDGAVE

CA. 60 HEFTER À 50 ØRE

GYLDENDALSKE BOGHANDELS
FORLAG.

2. Hefte. 50 Øre

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG.

SUBSKRIPTIONSINDBYDELSE

PAA

DE DANSKES VEJ —

INDTRYK OG BILLEDER FRA »VALKYRIEN«S TOGT

AF

E. ALEXANDER SVEDSTRUP.

VALKYRIENS TOGT blev af hele det danske Folk omfattet med en saa levende Interesse, at der er Grund til at tro, at en sammenhængende Skildring af dette Togt vil være velkommen. En saadan Skildring er ingen nærmere til at give end den eneste Forfatter, der ombord paa selve VALKYRIEN fulgte dens Færd fra København til Japan.

Sjældent vil en Rejsebeskrivelse spænde over et saa forskelligartet og broget Felt, som her, hvor Rejsen gaar fra Danmark til England, Algier, Malta, Kreta, gennem det røde Hav og over det indiske Ocean, til Singapore og Siam og videre til Kambodja og Kina, Honkong, Foochow, Shanghai lige til Japans Hovedstad.

Dog, dette Værk er mere end en almindelig Rejsebeskrivelse. Det er Livet ombord paa den danske Orlogsmand og vore danske Kammeraters Hændelser og Oplevelser, hvorom Fortællingen samler sig, om end det vil bringe mange Oplysninger og Indtryk fra de fremmede Lande og de fremmede Folkeslags mærkelige Sæder og Liv. Og dertil kommer, at VALKYRIEN særlig søgte de Steder, hvor Danske leve, og hvor Danmark har Interesser, i Verdens-

ansete Philologer, der tillige er Kendere af Kierkegaard, nemlig Dr. *A. B. Drachmann*, Prof. *J. L. Heiberg* og Bibliotheksassistent *H. O. Lange* til at paatage sig Redaktionen.

Udgaven vil omfatte Alt, hvad Kierkegaard selv har udgivet eller direkte bestemt til Udgivelse; ɔ: Alt undtagen de »Efterladte Papirer«. Kierkegaard henvender sig i sin omfattende Produktion til højst forskellige Læsere: i de æsthetiske Værker til det store, almindelig literært-interesserede Publikum, i de philosophiske til de højest Dannedes Elite, i de opbyggelige til alle, der har et positivt Forhold til det Religiøse. Men hans hele »Forfatterskab« er en Enhed, der holdes sammen af et bestemt Formaal; Kendskab til alle Sider deraf er derfor nødvendig for den virkelige Tilegnelse af det Hele. Den, der kun kender enkelte Skrifter eller Grupper af Skrifter, er udsat for at misforstaa disses Formaal og Sammenhæng, og vil ikke være i Stand til at faa et klart Indtryk af det dybtgaaende Tænkerarbejde og den omfattende Aand, der udgør Kierkegaards uforgængelige Værd.

I Skrifternes Udgivelse fulgte Kierkegaard en Slags Plan, og han tillagde selv den Orden, hvori de var udkomne, stor Betydning for Forstaaelsen af hans Værk. Der vil i den nye Udgave blive taget det mest mulige Hensyn til dette Synspunkt; de Skrifter, som Kierkegaard selv henregnede til sit »Forfatterskab«, og ligesaa de polemiske Skrifter fra hans sidste Aar vil følge paa hinanden i den Orden, hvori de er udgivne; hvad der ligger udenfor disse to Grupper, vil blive forenet i en særlig Afdeling, der naturligt vil finde sin Plads mellem det egentlige »Forfatterskab« og de sidste Skrifter.

Nogle — særlig af de æsthetiske og philosophiske — Skrifter indeholder en Mængde Citater (tildels paa Latin og Græsk) og Hentydninger, der ikke er forstaaelige for den almindelige Læser; ogsaa i Sprogbrugen er allerede enkelte Ting blevne fremmede for en Nutidslæser. I alle saadanne Tilfælde vil Udgaven under Teksten indeholde en kort Forklaring eller Henvisning, for saa vidt det har været muligt at skaffe fornøden Oplysning. — Til Grund for Teksten vil blive lagt Originaludgaverne (Enten—Eller 2den Udgave), der vil blive nøjagtig jævnført med Kierkegaards efterladte Haandskrifter *(saadanne findes til næsten alle Skrifter)*. I et lille Tillæg efter hvert Skrift vil der ganske kort blive gjort Rede for Afvigelser fra Originaludgaven.

Mellem de tre Udgivere vil Arbejdet i det Store og Hele blive fordelt paa den Maade, at Dr. Drachmann paatager sig Redaktionen af de philosophiske, Prof. Heiberg af de æsthetiske og Assistent Lange af de opbyggelige Skrifter. Iøvrigt vil der foran hvert Skrift blive angivet, hvem der udgiver det.

Saaledes vil der da for første Gang komme til at foreligge en samlet og omhyggelig ordnet Udgave af den store Tænkers og danske Prosamesters Skrifter.

Og idet undertegnede Forlag har været saa heldig at opnaa saa kyndige og ansete Udgiveres Bistand til dette Foretagende, har det for sit eget Vedkommende ment at burde tilbyde denne Udgave ikke alene til en mindre Kreds af særligt Interesserede, men til hele det store almendannede Publikum, for hvem Erhvervelsen af Kierkegaards Skrifter har været uoverkommelig.

Vi udsender derfor Kierkegaards Samlede Værker til den billigst mulige Folkeudgave-Pris i

ca. 60 Hefter à 50 Øre.

Et Hefte hver 14de Dag.

Hvert Hefte vil indeholde 80 tættrykte Sider i stort Format.

Og alle Kierkegaards mange Skrifter, hvis Erhvervelse i de senere Aar i gode Udgaver har kostet op imod 100 Kr., vil nu faas for ca. 30 Kr., fordelte paa $2^1/_2$ Aar. Subskriptionen er bindende for hele Værket.

Gyldendalske Boghandel.

INDHOLDSFORTEGNELSE

SØREN AABYE KIERKEGAARD'S

SAMLEDE VÆRKER

UDGIVNE
AF
DR. A. B. DRACHMANN,
PROF. DR. J. L. HEIBERG
OG BIBLIOTHEKSASSISTENT
H. O. LANGE.

BIBLIOTHEKS OG FOLKE-UDGAVE

CA. 60 HEFTER A 50 ØRE

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG.

3. Hefte. 50 Øre

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG.

SUBSKRIPTIONSINDBYDELSE

PAA

DE DANSKES VEJ —

INDTRYK OG BILLEDER FRA »VALKYRIEN«S TOGT

AF

E. ALEXANDER SVEDSTRUP.

—

VALKYRIENS TOGT blev af hele det danske Folk omfattet med en saa levende Interesse, at der er Grund til at tro, at en sammenhængende Skildring af dette Togt vil være velkommen. En saadan Skildring er ingen nærmere til at give end den eneste Forfatter, der ombord paa selve VALKYRIEN fulgte dens Færd fra København til Japan.

Sjældent vil en Rejsebeskrivelse spænde over et saa forskelligartet og broget Felt, som her, hvor Rejsen gaar fra Danmark til England, Algier, Malta, Kreta, gennem det røde Hav og over det indiske Ocean, til Singapore og Siam og videre til Kambodja og Kina, Honkong, Foochow, Shanghai lige til Japans Hovedstad.

Dog, dette Værk er mere end en almindelig Rejsebeskrivelse. Det er Livet ombord paa den danske Orlogsmand og vore danske Kammeraters Hændelser og Oplevelser, hvorom Fortællingen samler sig, om end det vil bringe mange Oplysninger og Indtryk fra de fremmede Lande og de fremmede Folkeslags mærkelige Sæder og Liv. Og dertil kommer, at VALKYRIEN særlig søgte de Steder, hvor Danske leve, og hvor Danmark har Interesser, i Verdens-

ansete Philologer, der tillige er Kendere af Kierkegaard, nemlig Dr. *A. B. Drachmann*, Prof. *J. L. Heiberg* og Bibliotheksassistent *H. O. Lange* til at paatage sig Redaktionen.

Udgaven vil omfatte Alt, hvad Kierkegaard selv har udgivet eller direkte bestemt til Udgivelse; ɔ: Alt undtagen de »Efterladte Papirer«. Kierkegaard henvender sig i sin omfattende Produktion til højst forskellige Læsere: i de æsthetiske Værker til det store, almindelig literært-interesserede Publikum, i de philosophiske til de højest Dannedes Elite, i de opbyggelige til alle, der har et positivt Forhold til det Religiøse. Men hans hele »Forfatterskab« er en Enhed, der holdes sammen af et bestemt Formaal; Kendskab til alle Sider deraf er derfor nødvendig for den virkelige Tilegnelse af det Hele. Den, der kun kender enkelte Skrifter eller Grupper af Skrifter, er udsat for at misforstaa disses Formaal og Sammenhæng, og vil ikke være i Stand til at faa et klart Indtryk af det dybtgaaende Tænkerarbejde og den omfattende Aand, der udgør Kierkegaards uforgængelige Værd.

I Skrifternes Udgivelse fulgte Kierkegaard en Slags Plan, og han tillagde selv den Orden, hvori de var udkomne, stor Betydning for Forstaaelsen af hans Værk. Der vil i den nye Udgave blive taget det mest mulige Hensyn til dette Synspunkt; de Skrifter, som Kierkegaard selv henregnede til sit »Forfatterskab«, og ligesaa de polemiske Skrifter fra hans sidste Aar vil følge paa hinanden i den Orden, hvori de er udgivne; hvad der ligger udenfor disse to Grupper, vil blive forenet i en særlig Afdeling, der naturligt vil finde sin Plads mellem det egentlige »Forfatterskab« og de sidste Skrifter.

Nogle — særlig af de æsthetiske og philosophiske — Skrifter indeholder en Mængde Citater (tildels paa Latin og Græsk) og Hentydninger, der ikke er forstaaelige for den almindelige Læser; ogsaa i Sprogbrugen er allerede enkelte Ting blevne fremmede for en Nutidslæser. I alle saadanne Tilfælde vil Udgaven under Teksten indeholde en kort Forklaring eller Henvisning, for saa vidt det har været muligt at skaffe fornøden Oplysning. — Til Grund for Teksten vil blive lagt Originaludgaverne (Enten—Eller 2den Udgave), der vil blive nøjagtig jævnført med Kierkegaards efterladte Haandskrifter *(saadanne findes til næsten alle Skrifter)*. I et lille Tillæg efter hvert Skrift vil der ganske kort blive gjort Rede for Afvigelser fra Originaludgaven.

Mellem de tre Udgivere vil Arbejdet i det Store og Hele blive fordelt paa den Maade, at Dr. Drachmann paatager sig Redaktionen af de philosophiske, Prof. Heiberg af de æsthetiske og Assistent Lange af de opbyggelige Skrifter. Iøvrigt vil der foran hvert Skrift blive angivet, hvem der udgiver det.

Trykt hos J. Jørgensen & Co. (M. A. Hannover)

SØREN AABYE KIERKEGAARD'S SAMLEDE VÆRKER

UDGIVNE
AF
DR. A. B. DRACHMANN,
PROF. DR. J. L. HEIBERG
OG BIBLIOTHEKSASSISTENT
H. O. LANGE.

BIBLIOTHEKS OG FOLKE-UDGAVE

CA. 60 HEFTER A 50 ØRE

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG.

4. Hefte. 50 Øre

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG.

SUBSKRIPTIONSINDBYDELSE

PAA

DE DANSKES VEJ —

INDTRYK OG BILLEDER FRA »VALKYRIEN«S TOGT

AF

E. ALEXANDER SVEDSTRUP.

VALKYRIENS TOGT blev af hele det danske Folk omfattet med en saa levende Interesse, at der er Grund til at tro, at en sammenhængende Skildring af dette Togt vil være velkommen. En saadan Skildring er ingen nærmere til at give end den eneste Forfatter, der ombord paa selve VALKYRIEN fulgte dens Færd fra København til Japan.

Sjældent vil en Rejsebeskrivelse spænde over et saa forskelligartet og broget Felt, som her, hvor Rejsen gaar fra Danmark til England, Algier, Malta, Kreta, gennem det røde Hav og over det indiske Ocean, til Singapore og Siam og videre til Kambodja og Kina, Honkong, Foochow, Shanghai lige til Japans Hovedstad.

Dog, dette Værk er mere end en almindelig Rejsebeskrivelse. Det er Livet ombord paa den danske Orlogsmand og vore danske Kammeraters Hændelser og Oplevelser, hvorom Fortællingen samler sig, om end det vil bringe mange Oplysninger og Indtryk fra de fremmede Lande og de fremmede Folkeslags mærkelige Sæder og Liv. Og dertil kommer, at VALKYRIEN særlig søgte de Steder, hvor Danske leve, og hvor Danmark har Interesser, i Verdens-

ansete Philologer, der tillige er Kendere af Kierkegaard, nemlig Dr. *A. B. Drachmann*, Prof. *J. L. Heiberg* og Bibliotheksassistent *H. O. Lange* til at paatage sig Redaktionen.

Udgaven vil omfatte Alt, hvad Kierkegaard selv har udgivet eller direkte bestemt til Udgivelse; ɔ: Alt undtagen de »Efterladte Papirer«. Kierkegaard henvender sig i sin omfattende Produktion til højst forskellige Læsere: i de æsthetiske Værker til det store, almindelig literært-interesserede Publikum, i de philosophiske til de højest Dannedes Elite, i de opbyggelige til alle, der har et positivt Forhold til det Religiøse. Men hans hele »Forfatterskab« er en Enhed, der holdes sammen af et bestemt Formaal; Kendskab til alle Sider deraf er derfor nødvendig for den virkelige Tilegnelse af det Hele. Den, der kun kender enkelte Skrifter eller Grupper af Skrifter, er udsat for at misforstaa disses Formaal og Sammenhæng, og vil ikke være i Stand til at faa et klart Indtryk af det dybtgaaende Tænkerarbejde og den omfattende Aand, der udgør Kierkegaards uforgængelige Værd.

I Skrifternes Udgivelse fulgte Kierkegaard en Slags Plan, og han tillagde selv den Orden, hvori de var udkomne, stor Betydning for Forstaaelsen af hans Værk. Der vil i den nye Udgave blive taget det mest mulige Hensyn til dette Synspunkt; de Skrifter, som Kierkegaard selv henregnede til sit »Forfatterskab«, og ligesaa de polemiske Skrifter fra hans sidste Aar vil følge paa hinanden i den Orden, hvori de er udgivne; hvad der ligger udenfor disse to Grupper, vil blive forenet i en særlig Afdeling, der naturligt vil finde sin Plads mellem det egentlige »Forfatterskab« og de sidste Skrifter.

Nogle — særlig af de æsthetiske og philosophiske — Skrifter indeholder en Mængde Citater (tildels paa Latin og Græsk) og Hentydninger, der ikke er forstaaelige for den almindelige Læser; ogsaa i Sprogbrugen er allerede enkelte Ting blevne fremmede for en Nutidslæser. I alle saadanne Tilfælde vil Udgaven under Teksten indeholde en kort Forklaring eller Henvisning, for saa vidt det har været muligt at skaffe fornøden Oplysning. — Til Grund for Teksten vil blive lagt Originaludgaverne (Enten—Eller 2den Udgave), der vil blive nøjagtig jævnført med Kierkegaards efterladte Haandskrifter *(saadanne findes til næsten alle Skrifter)*. I et lille Tillæg efter hvert Skrift vil der ganske kort blive gjort Rede for Afvigelser fra Originaludgaven.

Mellem de tre Udgivere vil Arbejdet i det Store og Hele blive fordelt paa den Maade, at Dr. Drachmann paatager sig Redaktionen af de philosophiske, Prof. Heiberg af de æsthetiske og Assistent Lange af de opbyggelige Skrifter. Iøvrigt vil *der foran hvert* Skrift blive angivet, hvem der udgiver det.

Saaledes vil der da for første Gang komme til at foreligge en samlet og omhyggelig ordnet Udgave af den store Tænkers og danske Prosamesters Skrifter.

Og idet undertegnede Forlag har været saa heldig at opnaa saa kyndige og ansete Udgiveres Bistand til dette Foretagende, har det for sit eget Vedkommende ment at burde tilbyde denne Udgave ikke alene til en mindre Kreds af særligt Interesserede, men til hele det store almendannede Publikum, for hvem Erhvervelsen af Kierkegaards Skrifter hár været uoverkommelig.

Vi udsender derfor Kierkegaards Samlede Værker til den billigst mulige Folkeudgave-Pris i

ca. 60 Hefter à 50 Øre.

Et Hefte hver 14de Dag.

Hvert Hefte vil indeholde 80 tættrykte Sider i stort Format.

Og alle Kierkegaards mange Skrifter, hvis Erhvervelse i de senere Aar i gode Udgaver har kostet op imod 100 Kr., vil nu faas for ca. 30 Kr., fordelte paa $2^1/_2$ Aar. Subskriptionen er bindende for hele Værket.

Gyldendalske Boghandel.

INDHOLDSFORTEGNELSE

I. SØREN KIERKEGAARDS FORFATTERSKAB.

II. TILLÆG.

III. »ØIEBLIKKET«

SØREN AABYE KIERKEGAARD'S

SAMLEDE VÆRKER

UDGIVNE
AF
DR. A. B. DRACHMANN,
PROF. DR. J. L. HEIBERG
OG BIBLIOTHEKSASSISTENT
H. O. LANGE.

BIBLIOTHEKS OG FOLKE-UDGAVE

CA. 60 HEFTER A 50 ØRE

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG.

8. Hefte. 50 Ør

NIX

BIBLIOTHEKS- OG FOLKEUDGAVE

SØREN KIERKEGAARDS SAMLEDE VÆRKER

UDGIVERE:

Docent, Dr. phil. A. B. DRACHMANN, Prof., Dr. phil. J. L. HEIBERG og Bibliotheksassistent H. O. LANGE.

Interessen for *Søren Kierkegaard* er genvaagnet og med forøget Styrke. Talrige Skrifter fra de forskelligste Sider bærer Vidnesbyrd om, at man i vide Kredse atter begynder at faa Øjnene op for hans Storhed og for den Betydning, hans ejendommelige Personlighed og Forfattervirksomhed kan have ogsaa for vor Tids Aandsliv. Erkendelsen af denne hans Betydning er ikke ringere i vore skandinaviske Brødrelande. Og i Tyskland dyrkes og studeres han i særlig Grad. Mere og mere gaar det op for vor Samtid, at Kierkegaard ikke blot er en af det 19de Aarhundredes største Tænkere, men at han vil komme til at indtage en Plads mellem de ganske faa udvalgte Aander, hvis Livsværk har betegnet et Vendepunkt i Menneskehedens religiøse Udvikling. Ved Siden af dette har han endda for os Danske en særlig og forlængst anerkendt Betydning som en af vort Sprogs Klassikere. Ingen dansk Prosaist har behandlet den sproglige Form indenfor de forskelligste Omraader og Stilarter med en Virtuositet som han.

Medens der i de sidste Aar udgives Bog paa Bog *om* Kierkegaard, er hans egne Værker efterhaanden blevne vanskelige at faa i tilfredsstillende Udgaver. Mange af Bøgerne er udsolgte, af andre foreligger kun Optryk, der delvis ikke er gjort med tilstrækkelig Omhu og derfor indeholder meningsforstyrrende Fejl. En Undersøgelse af »Enten—Eller« har endog vist, at der ved Benyttelsen af Kierkegaards efterladte Haandskrifter lader sig naa en rigtigere Tekst end han selv har leveret i de to Udgaver, der udkom i hans Levetid.

Under disse Forhold synes en omhyggelig redigeret Udgave af Kierkegaards samlede Værker at være paa sin Plads og at maatte finde almindelig Tilslutning. For at sikre sig, at Udgaven blev besørget i Overensstemmelse med Nutidens Fordringer til den Art Arbejder, har Forlaget formaaet tre

ansete Philologer, der tillige er Kendere af Kierkegaard, nemlig Dr. *A. B. Drachmann*, Prof. *J. L. Heiberg* og Bibliotheksassistent *H. O. Lange* til at paatage sig Redaktionen.

Udgaven vil omfatte Alt, hvad Kierkegaard selv har udgivet eller direkte bestemt til Udgivelse; ɔ: Alt undtagen de »Efterladte Papirer«. Kierkegaard henvender sig i sin omfattende Produktion til højst forskellige Læsere: i de æsthetiske Værker til det store, almindelig literært-interesserede Publikum, i de philosophiske til de højest Dannedes Elite, i de opbyggelige til alle, der har et positivt Forhold til det Religiøse. Men hans hele »Forfatterskab« er en Enhed, der holdes sammen af et bestemt Formaal; Kendskab til alle Sider deraf er derfor nødvendig for den virkelige Tilegnelse af det Hele. Den, der kun kender enkelte Skrifter eller Grupper af Skrifter, er udsat for at misforstaa disses Formaal og Sammenhæng, og vil ikke være i Stand til at faa et klart Indtryk af det dybtgaaende Tænkerarbejde og den omfattende Aand, der udgør Kierkegaards uforgængelige Værd.

I Skrifternes Udgivelse fulgte Kierkegaard en Slags Plan, og han tillagde selv den Orden, hvori de var udkomne, stor Betydning for Forstaaelsen af hans Værk. Der vil i den nye Udgave blive taget det mest mulige Hensyn til dette Synspunkt; de Skrifter, som Kierkegaard selv henregnede til sit »Forfatterskab«, og ligesaa de polemiske Skrifter fra hans sidste Aar vil følge paa hinanden i den Orden, hvori de er udgivne; hvad der ligger udenfor disse to Grupper, vil blive forenet i en særlig Afdeling, der naturligt vil finde sin Plads mellem det egentlige »Forfatterskab« og de sidste Skrifter.

Nogle — særlig af de æsthetiske og philosophiske — Skrifter indeholder en Mængde Citater (tildels paa Latin og Græsk) og Hentydninger, der ikke er forstaaelige for den almindelige Læser; ogsaa i Sprogbrugen er allerede enkelte Ting blevne fremmede for en Nutidslæser. I alle saadanne Tilfælde vil Udgaven under Teksten indeholde en kort Forklaring eller Henvisning, for saa vidt det har været muligt at skaffe fornøden Oplysning. — Til Grund for Teksten vil blive lagt Originaludgaverne (Enten—Eller 2den Udgave), der vil blive nøjagtig jævnført med Kierkegaards efterladte Haandskrifter *(saadanne findes til næsten alle Skrifter).* I et lille Tillæg efter hvert Skrift vil der ganske kort blive gjort Rede for Afvigelser fra Originaludgaven.

Mellem de tre Udgivere vil Arbejdet i det Store og Hele blive fordelt paa den Maade, at Dr. Drachmann paatager sig Redaktionen af de philosophiske, Prof. Heiberg af de æsthetiske og Assistent Lange af de opbyggelige Skrifter. Iøvrigt vil der foran hvert Skrift blive angivet, hvem der udgiver det.

